

BUSE AENA TÜMTÜRK

TÜRK YURDU'NUN
113 YILINDA

ÖMER SEYFETTİN

TÜRK YURDU
YAYINLARI

TÜRK YURDU'NUN 113 YILINDA **ÖMER SEYFETTİN**

Buse Asena TÜMTÜRK

Ankara, 2025

TÜRK YURDU'NUN 113 YILINDA ÖMER SEYFETTİN

Yayın No.: 126

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika Numarası: 53277

e-ISBN: 978-975-7841-79-1

Türk Ocakları Basın Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi

Türk Ocağı Cad., Prof. Dr. Osman Turan Sok., No.: 1

Balgat - Çankaya / Ankara

Tel: +90 312 229 6974

e-posta: turkyurdu@turkyurdu.com.tr

turkyurduposta@gmail.com

<http://www.turkyurdu.com.tr>

Koordinatör: Kadir Çimen

Editör: Buse Asena Tümtürk

Tasarım ve Uygulama: İsmet Filizfidanoğlu

Bu kitabın bütün yayın hakları Türk Ocakları Derneğine aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Bu eserde yer alan makalelerin sorumluluğu makale sahiplerine aittir.

Ekim 2025, Ankara

İçindekiler

TEŞEKKÜR.....	VII
GİRİŞ	1
<i>TÜRK YURDU</i> ’NUN 113 YILINDA ÖMER SEYFETTİN’İN KALEMİNDEN ÇIKANLAR, ŞAHSI VE ESERLERİ HAKKINDA YAZILANLAR TABLOSU	3
METİNLER	15
GÜLEN AY	17
PİÇ	18
HÜRRİYET BAYRAKLARI.....	27
YÜKSEK AYDINLIKLAR	35
MEHDİ	37
MEHMET EMİN	43
KALEVALA NEDİR?.....	45
KALEVALA	52
ÖMER SEYFETTİN BEY.....	85
ÖMER SEYFETTİN’E AİT OLDUĞU BİLİNMEYEN BİR ESER	87
ÖMER SEYFETTİN’İN “TARHAN” MAHLÂSLI ŞİİRLERİ	96
ÖMER SEYFETTİN’İN “TARHAN” MAHLÂSİYLA NEŞRETTİĞİ YENİ BİR ŞİİRİ	104
ÖMER SEYFETTİN’DE “MESELE”LER	107
ÖMER SEYFETTİN’İN BİR HİKÂYESİ ÜZERİNE	111
ÖMER SEYFETTİN’İN 69. ÖLÜM YILI MÜNASEBETİYLE.....	122

TÜRKLERİN MİLLÎ BAYRAMI Yeni Gün - Mart 9	133
GİRİJİĞAL KADISI DESTANI VE ÖMER SEYFETTİN	137
BİR ÇOCUK NASIL TÜRK MİLLİYETPERVERİ OLUR?	147
AHİRETEN BİR MEKTUP: “BEN TÜRKÜM CANCAĞIZIM”	148
MART AYINDA KAYBETTİĞİMİZ TÜRK LÜĞE VE TÜRK OCAKLARINA HİZMET ETMİŞ ÜNLÜLER	150
ÖMER SEYFETTİN’İN HİKÂYELERİNDE EĞİTİM DEĞERLERİ	151
ÖMER SEYFETTİN VE TÜRK SÖZÜ MECMUASI	163
BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE MODERN TÜRK HİKÂYESİ	172
ÖMER SEYFETTİN’İN HİKÂYELERİNDE MİLLÎ ŞUUR	192
HERKESİN NASİBİ	207
YENİ LİSAN HAREKETİ	220
TÜRK EDEBİYATI TARİHİ’NDEN ÖMER SEYFETTİN	223
AHİRETEN BİR MEKTUP: “BEN TÜRKÜM CANCAĞIZIM”	229
ÜSTEĞMEN: ÖMER OĞLU ÖMER SEYFETTİN Kocamustafapaşa 319-489 Piyade	231
ÖMER SEYFETTİN VE DÖNEMİ	233
NİÇİN GENÇ KALEMLER?	244
ÖMER SEYFETTİN’İN NEV-YUNANÎLİK YORUMU: BOYKOTAJ DÜŞMANI	253
ÖMER SEYFETTİN’DE DİL VE EDEBİYAT MİLLİYETÇİLİĞİ	260
TARİHÎ HİKÂYELERDE ANLATMA PROBLEMİ	287
ÖMER SEYFETTİN’DE İNSAN SEVGİSİ	296
ÖMER SEYFETTİN	301
ÖMER SEYFETTİN’İN MENSUR ŞİİRLERİ	306
ÖMER SEYFETTİN ÇOCUK EDEBİYATÇISI MI?	314
ÖMER SEYFETTİN’DE TÜRKÇÜ REFLEKS	319
ÖMER SEYFETTİN’İN ESARET HATIRALARI	324
ÖMER SEYFETTİN ÖYKÜLERİNİN YAPISINDA VE DİLİNDE İRONİ	332

ÖMER SEYFETTİN'İN “BAHAR VE KELEBEKLER” VE “ERKEK MEKTUBU” ADLI HİKÂYELERİNDE ROMAN OKUYAN KADINLAR	349
ÖMER SEYFETTİN – İHTİYARLIKTAKI MI? GENÇLİKTE Mİ? HİKÂYESİNİN ARKETİPSEL SEMBOLİZM BAKIMINDAN ÇÖZÜMLENMESİ.....	358
ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE İRONİK GERİLİM	366
ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE MİLLÎ DUYGU	374
ÖMER SEYFETTİN SEVGİSİ	383
VEFATININ 100. YILI MÜNASEBETİYLE ÖMER SEYFETTİN VE “YENİ LİSAN” MAKALÉSİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	390
ÖMER SEYFETTİN, TÜRK LÜK ÜZERİNE YAZILAR.....	401
ÖLÜMÜNÜN YÜZÜNCÜ YILINDA ÖMER SEYFETTİN.....	404
TENKİDİN FAYDASI	405
ÖMER SEYFETTİN'DEN KONTRAST TEKNİĞİYLE YAZILMIŞ BİR MAHVİYETKÂRLIK HİKÂYESİ: PEMBE İNCİLİ KAFTAN.....	409
ÖMER SEYFETTİN'İN ÇOCUKLAR ÜZERİNE ETKİSİ	422
EFRUZ BEY TİPİ.....	432
ÖMER SEYFETTİN'İN “AŞK DALGASI” HİKÂYESİNDE AŞK, KADIN VE EVLİLİK.....	436
BALKANLAR VE ÖMER SEYFETTİN.....	445
ÖMER SEYFETTİN'LE HELALLEŞMEK	452
ÖMER SEYFETTİN VE ESERLERİ ÜZERİNE NOTLAR	468
ÖMER SEYFETTİN VE AYDIN KİMLİĞİ	482
ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE TAMLAMALARIN TÜRKÇELEŞTİRİLMESİ.....	487
ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİNDE TURAN/TÜRK BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ	504
TAHİR ALANGU'NUN “ÖMER SEYFETTİN: ÜLKÜCÜ BİR YAZARIN ROMANI” ADLI ESERİNE GÜNÜMÜZDEN BAKIŞ.....	529
ÖMER SEYFETTİN VE YAŞADIĞI DÖNEMİN TARİHİ.....	559

BİR MEFKÛRENİN HİKÂYESİ: ÇANAKKALE'DEN SONRA.....	584
ÖMER SEYFETTİN HİKÂYELERİNİN EDEBÎ GÜCÜ	592
ÖMER SEYFETTİN'İN MİLLÎ HEYECANI.....	600
ÖMER SEYFETTİN VE II. MEŞRUTİYET SONRASI	635
ÖMER SEYFETTİN'İN ŞİİRLERİNDE NESNELER DÜNYASI	643
ÖMER SEYFETTİN VE EDEBİYATTA TÜRKÇÜLÜK.....	652
SONUÇ	658
Ömer Seyfettin'in Kendi Yazdığı ve Hakkında Yazılan Yazıların Yıllara Göre Dağılımı	659
DİZİN.....	660

Teşekkür

Öncelikle, beni bu konuyu çalışmaya yönlendirerek çalışmanın her aşamasında bana rehberlik eden, ilgi ve yardımını bir an olsun esirgemeyen, her daim ufkumu aydınlatan ve fikirleriyle yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. Tayfun HAYKIR'a minnet ve şükranlarımı sunarım. Beni yetiştiren ve eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım aileme, özellikle babam Levent TÜMTÜRK'e sonsuz teşekkür ederim. Hayatıma birçok iyi ki sığdırabilmemi sağlayan ve renk katan eşim Hakan DEMİR'e manevi desteğini içtenlikle hissettirdiği için minnettarım. Çalışmamı hazırlama sürecinde *Türk Yurdu* dergisinin 1911-2024 yılları arasında yayımlanan bütün sayılarına ulaşmamda yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ATABEY'e katkı ve desteklerinden dolayı teşekkürü borç bilirim. Son olarak, çalışmanın kitaplaştırılarak yayımlanmasına olanak sağlayan Türk Ocakları Genel Merkezi'ne duyduğum teşekkür ve minneti ifade etmek isterim.

Buse Asena TÜMTÜRK

Giriş

Türk Yurdu, 1911 yılından başlayarak günümüze kadar yayın hayatı süregelen kültür, fikir ve edebiyat hayatının en uzun soluklu dergisidir. İlk olarak, Türk Yurdu Cemiyeti tarafından çıkarılmış olup, daha sonraları Türk Ocaklarının yayın organı hâline gelmiştir. Derginin kurucusu, Yusuf Akçura'dır. Mehmet Emin Yurdakul ve Celal Sâhir Erozan da derginin çıkarılması bakımından önemli rol oynamış iki isimdir. Dergide, millî bilincin önemini ortaya koymaya çalışan ve halka aşılama hedefinde olan isimler olarak; Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Halide Edip Adıvar'ı görmek mümkündür. *Türk Yurdu* dergisi; edebiyat, siyaset, psikoloji, dil, eğitim, tarih vs. alanlarda yayın hayatını devam ettirmiş ve 1911'den itibaren günümüze kadar süregelen en uzun soluklu dergi olarak varlığını ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, *Türk Yurdu* dergisinin 1911-2024 yılları arasındaki 113 yıllık serencamı içerisinde Ömer Seyfettin'in kaleminden çıkan ve şahsı/eserleri hakkında yazılan bütün yazılar bir araya getirilerek, Ömer Seyfettin'in Türk kültür, fikir ve edebiyat hayatının en önemli dergilerinden birinde nasıl karşılık bulduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlk olarak, 1911-2024 yılları arasında yayımlanan bütün sayılar incelenerek, bu sayılar içerisinde doğrudan Ömer Seyfettin'in yazmış olduğu ve Ömer Seyfettin'in şahsı ve eserleri hakkında yazılmış olan yazılar tespit edilmiştir. Bu yazıların kronolojik biçimde sıralandığı, içeriği ve türü hakkında kısa bilgi verildiği bir tablonun oluşturulmasının ardından yazılar tam metin hâlinde dizilmiştir. Yazılarda, zaman içerisinde imlanın değişmesinden kaynaklı olarak bugünün imlasına uygun olmadığı düşünüldüğü yerlerde TDK'nin (Türk Dil Kurumu) bugünkü yazım kuralları ve noktalama işaretleri esas alınarak değişimlere gidilmiştir. Bazı yerlerde dizgi hatasından kaynaklı olarak kelimenin yanlış yazıldığı düşünüldüğünde, o kelimenin doğru yazımı metinde verilmiş, baskıdaki yanlış hâli de dipnotta okurun dikkatine sunulmuştur. Günümüzde çok sık kullanılmayan, anlamının kolaylıkla bilinmeyeceği umulan kelimelerin anlamları, okurun okuma sürecini kolaylaştırma amacıyla dipnot hâlinde verilerek, notlarla metin zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Son olarak, çalışmadan faydalananak kişilere kolaylık sağlamak amacıyla bütün özel isimlerin yer aldığı bir dizin oluşturulmuştur. Bu dizinde, eser ve süreli yayın isimleri italik bir biçimde yazılmıştır.

Bu çalışma, 2022 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki öğrenimim sürecinde Araştırma Projesi (Lisans Bitirme Tezi) olarak hazırlanmış; 2023, 2024 yılları sonradan dâhil edilmiştir. Literatürde, aynı konuyu ele alan farklı bir çalışma Doç. Dr. Zeki Gürel'e ait olan "*Cancağazım*" *Ömer Seyfeddin*¹ adındadır. Söz konusu çalışma, 2024 yılında yayımlanmıştır. Aynı tarihlerde bu konu üzerinde farklı bir yöntemle çalışan Sn. Zeki Gürel hocamızın kıymetli çalışmasını da burada anmanın faydalı olacağını düşünüyorum, çalışmamızın alana katkı sağlamasını diliyorum.

¹ Gürel, Z. (2024). "*Cancağazım*" *Ömer Seyfeddin*. İstanbul: Net Kitaplık Yayıncılık.

**TÜRK YURDU’NUN 113 YILINDA ÖMER SEYFETTİN’İN
KALEMİNDEN ÇIKANLAR, ŞAHSI VE ESERLERİ HAKKINDA
YAZILANLAR TABLOSU**

	Yazar Adı	Yazı Başlığı	Tarih	Sayı	Sayfa	Açıklama	Yazı Türü
1.	Ömer Seyfettin	Gülen Ay	Temmuz 1912	17	513	Ömer Seyfettin’in 1912 yılında yazmış olduğu “Gülen Ay” başlıklı şiir.	Şiir
2.	Ömer Seyfettin	Piç	Ağustos 1913	10	741-753	Damarlarında Türk kanı akan birinin milliyetini değiştirmesinin mümkün olmayacağı mesajının verildiği bir hikâye.	Hikâye
3.	Ömer Seyfettin	Hürriyet Bayrakları	Aralık 1913	8	1078-1088	Osmanlıların kutladığı millî bayram betimlemesi yapılmış, ardından ironi yoluyla Osmanlılık fikri eleştirilerek, farklı milletlerin tek bir milletten sayılamayacağı düşüncesi ortaya konulmuş.	Hikâye
4.	Ömer Seyfettin	Yüksek Aydınlıklar	Şubat 1914	10 (58)	1142-1143	Ömer Seyfettin’in 1914 yılında “Tarhan” mahlasıyla yazmış olduğu şiir.	Şiir
5.	Ömer Seyfettin	Mehdi	Mart 1914	12 (60)	1201-1208	Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde “millî uyanış” a vurgu yapmış ve bunun, Müslümanlar’ı kurtaracağına inanılan hayali bir varlık olan “Mehdi”nin gelmesiyle gerçekleşmeyeceğini belirtmiş.	Hikâye
6.	Ömer Seyfettin	Mehmet Emin	Ağustos 1914	11	2367-2368	Ömer Seyfettin’e göre; Türk diline, Türk iline ve Türk milletine kıymet vermiş olan Mehmet Emin Yurdakul hakkında yazdığı şiir.	Şiir
7.	Ömer Seyfettin	Kalevala Nedir?	Ocak 1918	1 (151)	3675-3679	Fin halkının millî destanı olan “Kalevala” hakkında bilgi verilmiş ve destanda geçen olaylar kısa bir şekilde anlatılmış.	Makale

8.	Ömer Seyfettin	Kalevala	Ocak 1918- Haziran 1918	c.14, 2(152) 3(153) 4(154) 5(155) 6(156)	35-41 67-71 101- 107 133- 138 167- 169	Fin halkının millî des- tanı olan “Kalevala” Türkçeye aktararak 7 runot hâlinde sunul- muş.	Çeviri
9.	Ali Canip YÖNTEM	Ömer Seyfettin Bey	Temmuz 1954	1 (234)	59-60	Mustafa Halûk Öke- ren'in <i>Türkçülük ve Türkçüler</i> adlı kitabı için Ali Canip Yön- tem'in yazmış olduğu “Ömer Seyfettin'in eserleri, sanattaki hu- susiyetleri ve üslubu” hakkındaki yazı <i>Türk Yurdu</i> dergisinde neşre- dilmiş.	İnceleme- Değerlen- dirme
10.	Fevziye Abdullah TANSEL	Ömer Seyfet- tin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser	Mayıs 1960	2 (284)	6-8	Ömer Seyfettin'in Tar- han mahlasıyla yazdığı “ <i>Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siya- set</i> ” adlı eseri ele alı- narak, eserde müdafaa edilen içtimai, siyasî fikirler hakkında bilgi verilmiş, eserin muhte- viyatı ve yazıldığı de- virde millî mefkûre mü- nakaşaları anlatılmış.	Makale
11.	Fevziye Abdullah TANSEL	Ömer Seyfet- tin'in “Tarhan” Mahlâslı Şiirleri	Haziran 1960	3 (285)	43-44	Ömer Seyfettin'in “Tar- han” mahlâslı ile yazmış olduğu şiirler verilmiş.	Makale
12.	Fevziye Abdullah TANSEL	Ömer Seyfet- tin'in “Tarhan” Mahlâslı Ya Neşrettiği Yeni Bir Şiiri	Temmuz 1960	4 (286)	39	Ömer Seyfettin'in Tarhan mahlâslı neş- rettiği şiirlerinden biri olan “Yeni Gün Erge- nekon'dan Çıkış: 27 Mart” adlı şiiri veril- miş.	Makale
13.	Nejdet SANÇAR	Ömer Seyfet- tin'de “Mese- le”ler	Mayıs 1965	5 (311)	46-48	Ömer Seyfettin'in ele aldığı ve ortaya koydu- ğu meseleler hakkında bilgi verilerek, hikâye- lerinden örnekler su- nulmuş.	Makale

14.	Ahmet KABAKLI	Ömer Seyfettin'in Bir Hikâyesi Üzerine	Nisan-Mayıs 1970	4 (346)	42-47	Ömer Seyfettin'in " <i>Primo Türk Çocuğu</i> " hikâyesi ele alınmış ve hikâyeden alıntılar yapılarak ortaya konulan muhteva hakkında bilgi verilmiş.	İnceleme
15.	H. Fethi GÖZLER	Ömer Seyfettin'in 69. Ölüm Yılı Münasebetiyle	Mart 1989	26 (372)	33-36	Ömer Seyfettin'in dilciliği, hikâyeciliği ve bu iki özelliğinin yanında Türkçülüğü ele alınarak eserlerindeki ana tez ile ilgili bilgi verilmiş.	Makale
16.	Ömer Seyfettin	Türklerin Millî Bayramı	Haziran 1990	34 (380)	26-28	Türklerin millî bayramı olan "Yeni Gün" hakkında bilgi verilerek, Türklerin ananesi açısından kıymetine değinilmiş.	Makale
17.	H. Fethi GÖZLER	Girijigal Kadısı Destanı ve Ömer Seyfettin	Mart 1994	79 (425)	44-48	Destan hakkında kısaca bilgi verilmesinin ardından, Ömer Seyfettin'in "Başını Vermeyen Şehit" hikâyesine kaynaklık eden "Girijigal Kadısı Destanı" ele alınmış.	Makale
18.	Ömer Seyfettin	Bir Çocuk Nasıl Türk Milliyetperveri Olur?	Nisan 1995	92 (438)	52	Ömer Seyfettin'in bir çocuğun nasıl Türk milliyetperveri olacağı hakkında maddeler hâlinde tavsiyelerde bulunduğu yazı.	Makale
19.	Ömer Seyfettin	Ahiretten Bir Mektup: "Ben Türküm Cancağızım"	Ağustos 1996	108 (454)	18	<i>Sebilü'r-Reşad</i> mecmuasında kendisine Çerkez denilmesi üzerine, Türk olduğunu ifade etmek amacıyla, yazmış olduğu mektup.	Mektup
20.	<i>TÜRK YURDU</i>	Mart Ayında Kaybettiğimiz Türklüğe ve Türk Ocaklarına Hizmet Etmiş Ünlüler	Mart 1997	115 (461)	54-56	Türklüğe ve Türk Ocaklarına katkıları bulunmuş şahsiyetler olarak Ömer Seyfettin'in ve bazı yazarların hayatları ile ilgili kısa bilgiler verilmiş.	Biyografi

21.	Cengiz AYDEMİR	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Eğitim Değerleri	Temmuz 1998	131 (492)	48-54	Eğitim ve eğitim değerleri hakkında bilgi verilmesinin ardından Ömer Seyfettin'in ele aldığı eğitim değerleri ve bu değerlerin işlendiği hikâyelerden bahsedilmiş.	Makale
22.	Sabahattin ÇAĞIN	Ömer Seyfettin ve Türk Sözü Mecmuası	Ağustos 1998	132 (493)	77-81	<i>Türk Sözü</i> mecmuası ele alınarak Ömer Seyfettin'in bu mecmuada yayımlanan yazıları ve şiirleri hakkında bilgi verilmiş.	Makale
23.	Ayşenur İSLÂM	Başlangıcından Günümüze Modern Türk Hikâyesi	Ekim 1998	134 (495)	133-144	Modern hikâyenin edebiyat tarihindeki gelişimi ele alınarak gelişime katkıda bulunan yazarlar ve eserleri hakkında bilgi verilmiş.	Makale
24.	İsmail ÇETİŞLİ	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Milli Şuur	Mart, Nisan, Mayıs 1999	139-140-141 (500-501-502)	203-211	Ömer Seyfettin hikâyelerinin vücut bulduğu tarihi zemin hakkında bilgi verilmesinin ardından hikâyelerine yansıyan milli şuurun temel unsurları üzerinde durulmuş.	Makale
25.	Ömer Seyfettin	Herkesin Nasibi	Ekim 2000	158 (519)	4-10	Ömer Seyfettin'in, Türklerin girdikleri yolda muvaffak olmaları için neyin gerekli olduğundan, nasiplerinin nasıl peşinden gitmeleri gerektiğinden bahsettiği ve öğütlerde bulunduğu yazı.	Makale
26.	Ahmet SEVGİ	Yeni Lisan Hareketi	Ağustos 2001	168 (529)	60-61	Dilin sadeleşme meselesine değinilmesinin ardından Yeni Lisan Hareketi ele alınarak bu hareketin gayesi ve harekete karşı olan eleştiriler hakkında bilgi verilmiş.	Makale

27.	İsmail Hikmet ERTAYLAN	Türk Edebiyatı Tarihi'nden Ömer Seyfettin	Mart 2009	259 (620)	15-17	Ömer Seyfettin'in hayatı, lisanı ve sanatı ele alınarak edebiyata nasıl intisap ettiği ve edebiyatta milliyetçilik hakkında kanaatleri ile ilgili bilgi verilmiş.	Biyografi
28.	Ali Şevki ÖNGÜN	Üst e ğ m e n : Ömer Oğlu Ömer Seyfettin	Mart 2009	259 (620)	19	Ömer Seyfettin'in hayatı ile ilgili bilgi verilmiş ve bazı önemli şahsiyetlerin onunla ilgili düşünceleri ortaya konulmuş.	Biyografi
29.	İnci ENGİNÜN	Ömer Seyfettin ve Dönemi	Mart 2009	259 (620)	20-24	Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemde gerçekleşen olaylar konu edilmiş; Ömer Seyfettin'in şahsı ve edebî kişiliği, hikâyelerinin muhtevası hakkında bilgi verilmiş.	Makale
30.	İsmail PARLATIR	Niçin Genç Kalemler?	Mart 2009	259 (620)	25-28	Genç Kalemler hareketinin ortaya çıkışı ve yayın faaliyeti değerlendirilmiş, bu hareketin içinde Ömer Seyfettin'in yeri ve önemi üzerinde durulmuş.	Makale
31.	Abide DOĞAN	Ömer Seyfettin'in Nev-Yunanilik Yorumu: Boykotaj Düşmanı	Mart 2009	259 (620)	29-32	Nev-Yunanilik fikri hakkında bilgi verilmesinin ardından Ömer Seyfettin'in bu fikre getirdiği farklı yorumlar üzerinden “ <i>Boykotaj Düşman</i> ” hikâyesi ele alınmış.	İnceleme
32.	Nurullah ÇETİN	Ömer Seyfettin'de Dil ve Edebiyat Milliyetçiliği	Mart 2009	259 (620)	33-47	Ömer Seyfettin'in dil ve edebiyat milliyetçiliğine dayalı nasıl bir Türkçe ve Türk edebiyatı istediği ortaya konulmuş ve Ömer Seyfettin'in bazı kavramlara yüklediği anlamlar hakkında bilgi verilmiş.	Makale

33.	Yakup ÇELİK	Tarihî Hikâyelerde Anlatma Problemi	Mart 2009	259 (620)	48-52	Ömer Seyfettin'in "Eski Kahramanlar" serisinde yayımlanan tarih konulu hikâyeleri ele alınmış ve bu hikâyeler tarihsel zaman dilimleri, kahramanların üstün özellikleri vs. bakımından incelenmiştir.	Makale
34.	Ülkü GÜRSOY	Ömer Seyfettin'de İnsan Sevgisi	Mart 2009	259 (620)	53-55	Ömer Seyfettin'in insan sevgisine verdiği önem ele alınarak bazı hikâyelerinde insan sevgisi ve insaniyet hakkındaki düşünceleri ile ilgili çıkarım yapılmıştır.	Makale
35.	Sefa YÜCE	Ömer Seyfettin	Mart 2009	259 (620)	56-58	Ömer Seyfettin'in edebiyata bakışı ve hikâyeciliği hakkında bilgi verilmiş ve onun eserlerinden yola çıkılarak bazı tespitlerde bulunulmuştur.	Makale
36.	Mümtaz SARIÇİÇEK	Ömer Seyfettin'in Mensur Şiirleri	Mart 2009	259 (620)	59-62	Mensur şiir hakkında bilgi verilmesinin ardından Ömer Seyfettin'in mensur şiirleri tematik yapı, dil, imge, metafor, ses ve ahenk bakımından incelenmiştir.	Makale
37.	Zeki GÜREL	Ömer Seyfettin Çocuk Edebiyatçısı mı?	Mart 2009	259 (620)	63-65	Ömer Seyfettin'in hikâyeleri çocuklara uygunluk açısından ele alınmış ve çocuklar arasında bu hikâyeleri popüler yapan sebeplere değinilmiştir.	Makale
38.	Necati MERT	Ömer Seyfettin'de Türkçü Refleks	Mart 2009	259 (620)	66-68	Ömer Seyfettin'in Türkçülüğü ele alınarak eserlerinde "Türk"e yaptığı vurgular üzerinde durulmuştur.	Makale
39.	Seyfettin SAĞLAM	Ömer Seyfettin'in Eşaret Hatıraları	Mart 2009	259 (620)	69-72	Ömer Seyfettin'in şahsı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesinin ardından eşaret hatıraları, kesitler sunularak incelenmiştir.	Hatıra

40.	Ertan ÖRGEN	Ömer Seyfettin Öykülerinin Yapısında ve Dilinde İroni	Mart 2009	259 (620)	73-81	Ömer Seyfettin'in başvurduğu yöntemlerden biri olan ironi, öykülerinin yapısı ve dili üzerinden ele alınmış; öyküleri "olay ironisi" ve "diyalektik ironi"nin kullanılışı bakımından incelenmiş.	Makale
41.	Fatma EKREN	Ömer Seyfettin'in "Bahar ve Kelebekler" ve "Erkek Mektubu" Adlı Hikâyelerinde Roman Okuyan Kadınlar	Mart 2009	259 (620)	82-86	Ömer Seyfettin'in roman okuyan kadınlara olan eleştirisi, iki hikâyesi üzerinden ele alınmış ve hikâyeler özetlenerek roman ve kadın arasındaki bağlantı bu açıdan incelenmiştir.	Makale
42.	Çiğdem GEÇER	Ömer Seyfettin – İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi? Hikâyesinin Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi	Mart 2009	259 (620)	87-90	Ömer Seyfettin'in " <i>İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?</i> " adlı hikâyesinde kahramanların yaratılışı hususunda mit dünyası ile ilişkisi incelenmiş ve kahramana nüfuz eden arketipler ortaya konulmuş.	Makale
43.	Ayşe DEMİR	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde İronik Gerilim	Şubat 2012	294 (655)	54-57	Ömer Seyfettin'in hikâye kurgularında yer verdiği "ironi"nin yol açtığı çatışmalardan bahsedilmiş ve hikâyeleri bu açıdan incelenmiştir.	Makale
44.	Ülkü GÜRSOY	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Millî Duygu	Mart 2012	295 (656)	62-66	Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki muhtevadan hareketle, millî bilinci nasıl ele aldığı üzerinde durulmuş.	Makale
45.	M. Ziya GÖZLER	Ömer Seyfettin Sevgisi	Mart 2015	331 (692)	61-63	Ömer Seyfettin ile ilgili yaşanan anılar anlatılmış ve birkaç yazarın Ömer Seyfettin'in şahsiyeti ile ilgili görüşleri verilmiş.	Deneme

46.	M. Halistin KUKUL	Vefatının 100. Yılı Münasebetiyle Ömer Seyfettin ve “Yeni Lisan” Makalesinin Düşündürdükleri	Mart 2020	391 (752)	42-48	Türkçeye dönüş hareketinin öncülüğünü yapan kişiler ve eserleri hakkında bilgi verilmesinin ardından Genç Kalemler Hareketi ele alınmış ve Yeni Lisan makalesi kısaltılarak sunulmuş.	Makale
47.	Bayram GÜNEŞ	Ömer Seyfettin, Türklük Üzerine Yazılar	Nisan 2020	392 (753)	100-101	Ömer Seyfettin'in “ <i>Türklük Üzerine Yazılar</i> ” adlı eseri ile ilgili bir inceleme yapılmış.	İnceleme
48.	Editör [İbrahim ATABEY]	Ölümünün Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin	Ekim 2020	398 (759)	22	Ömer Seyfettin'in ölümünün yüzüncü yılı olması hasebiyle hazırlanan dosya hakkında bilgi verilmiş.	Bilgilendirme
49.	Ömer Seyfettin	Tenkidin Faydası	Ekim 2020	398 (759)	24-25	Tenkidin ne olduğu, nasıl yapılacağı ve kim tarafından yapılacağı ile ilgili bilgi verilerek tenkidin faydası ele alınmış.	Makale
50.	Namık AÇIKGÖZ	Ömer Seyfettin'den Kontrast Tekniğiyle Yazılmış Bir Mahviyetkârlık Hikâyesi: Pembe İncili Kaftan	Ekim 2020	398 (759)	26-32	“ <i>Pembe İncili Kaftan</i> ” üzerinden Ömer Seyfettin'in hikâye tekniği ele alınmış ve bu teknikle kurgulanıp anlatılan “mahviyetkârlık” duygusu üzerinde durulmuş.	İnceleme
51.	Ercan ÇALIŞKAN	Ömer Seyfettin'in Çocuklar Üzerine Etkisi	Ekim 2020	398 (759)	33-37	Ömer Seyfettin'in çocuğun hayatındaki yeri, önemi, etkisi ele alınmış ve “ <i>Eski Kahramanlar</i> ” serisindeki bazı hikâyeler çocukları etkileme açısından değerlendirilmiş.	Değerlendirme
52.	Gürol DELİCE	Efruz Bey Tipi	Ekim 2020	398 (759)	38-39	“ <i>Efruz Bey</i> ” adlı uzun hikâyenin kahramanı olan Efruz Bey incelenmiş ve Ömer Seyfettin'in bu kahramanla neleri eleştirmeyi hedeflediği ele alınmış.	İnceleme

53.	Genç Osman GEÇER	Ömer Seyfettin'in "Aşk Dalgası" Hikâyesinde Aşk, Kadın ve Evlilik	Ekim 2020	398 (759)	40-44	Ömer Seyfettin'in "Aşk Dalgası" adlı hikâyesi, Yeni Lisan makalesi ışığında tahlil edilmiş ve bu hikâyenin örtük veya açık mesajı veril-meye çalışılmış.	İnceleme
54.	Nazlı Rânâ GÜREL	Balkanlar ve Ömer Seyfettin	Ekim 2020	398 (759)	45-48	Ömer Seyfettin'in edebî kişiliği ele alınma-sının ardından hikâye-lerinin tasnifi ile ilgili bilgi verilmiş ve onun Balkanlar tecrübesine değinilmiş.	Makale
55.	Reşat GÜREL	Ömer Seyfettin'le Helalleş-mek	Ekim 2020	398 (759)	49-57	Ömer Seyfettin ile ilgili yaşanan anılar su-nulduktan sonra Ömer Seyfettin'in bazı hikâ-yelerine kısaca değ-i-nilmiş ve ona duyulan sevgi dile getirilmiş.	Değerlen-dirme
56.	Zeki GÜREL	Ömer Seyfettin ve Eserleri Üze-rine Notlar	Ekim 2020	398 (759)	58-65	Ömer Seyfettin'in şahsî ve edebî kişiliği hak-kında bilgi verilmesinin ardından onunla ilgili hazırlanan kaynak eser-lere değinilmiş ve hikâ-yeleri konu bakımından tasnif edilmiş.	Makale
57.	Tayfun HAYKIR	Ömer Seyfettin ve Aydın Kim-liği	Ekim 2020	398 (759)	67-69	Aydın olma bilinci açık-landığından sonra Ömer Seyfettin'in nasıl bir aydın kimliğine sahip olduğu, matbuat mace-rasının nasıl ilerlediği hakkında bilgi verilmiş ve onun <i>At</i> hikâyesi ele alınarak hikâyeciliğinin dönüm noktası belirlen-meye çalışılmış.	Makale
58.	Merve LEBLEBİCİ	Ömer Seyfettin'in Hikâyele-rinde Tamlama-ların Türkçeleş-tirilmesi	Ekim 2020	398 (759)	71-81	Ömer Seyfettin'in fark-lı yıllarda yayımlanan 7 hikâyesi seçilmiş ve bu hikâyelerdeki kelime grupları (isim tamlama-ları ve sıfat tamlama-ları) Yeni Lisan anlayışı doğrultusunda dildeki değişme bakımından gözleme tabi tutulmuş.	Makale

59.	İbrahim KARAER	Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Turan/Türk Birliği Düşüncesi	Ekim 2020	398 (759)	82-95	Ömer Seyfettin'in Türkçülük, Turan, millet anlayışı, Türk dili ve Türk birliği düşünceleri hakkında bilgi verildikten sonra onun hikâyelerinde, fıkri eserlerinde, makalelerinde var olan Türk birliği düşüncesi üzerinde durulmuş.	Makale
60.	Arslan KÜÇÜKYILDIZ	Tahir Alan-gu'nun "Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı" Adlı Eserine Günümüzden Bakış	Ekim 2020	398 (759)	96-111	Türkiye'de Ömer Seyfettin çalışmalarına değinildikten sonra, Tahir Alangu'nun "Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı" adlı eseri ele alınarak, eserde dikkat çeken 7 ana çizgi verilmiş ve günümüzde Ömer Seyfettin'e yaklaşımların nasıl olduğu açıklanmış.	Tanıtma-İnceleme
61.	İsmail ÖZÇELİK	Ömer Seyfettin ve Yaşadığı Dönemin Tarihi	Ekim 2020	398 (759)	113-125	Ömer Seyfettin'in şahsî ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesinin ardından onun yaşadığı dönemde gerçekleşen önemli tarihî olaylar üzerinde durulmuş.	Makale
62.	Fatih SAKALLI	Bir Mefkûrenin Hikâyesi: Çanakkale'den Sonra	Ekim 2020	398 (759)	126-129	Ömer Seyfettin'in Çanakkale'den Sonra başlıklı hikâyesi ele alınarak, hikâyenin bölümleri incelenmiş, başkışı hakkında bilgi verilmiş ve hikâyede verilmek istenen mesaj hakkında bir çıkarım yapılmış.	İnceleme
63.	Mümtaz SARIÇİÇEK	Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Edebî Gücü	Ekim 2020	398 (759)	130-133	Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemdeki belli başlı edebî tartışmalar hakkında bilgi verilmiş ve Ömer Seyfettin'in hikâyeleri "heyecan yaratıcı hâller, merak uyandıran hâller, özdeşlik kurma duygusu uyandıran hâller" bakımından ele alınmış.	Makale

64.	Arslan TEKİN	Ömer Seyfettin'in Millî Hecanı	Ekim 2020	398 (759)	134-150	Ömer Seyfettin'in fikrî kitaplarından hareketle "Türklük, Turan, din ve milliyet" hakkında düşünceleri verilmiş ve onun hangi şartlarda yetiştiğini ortaya koymak amacıyla devrin tartışmaları ele alınmış.	Makale
65.	Sefa YÜCE	Ömer Seyfettin ve II. Meşrutiyet Sonrası	Ekim 2020	398 (759)	152-155	II. Meşrutiyet'in Türkçeye kazandırmış olduğu "millî" ve "yeni" kavramları ele alınmış, Ömer Seyfettin'in zihniyet dünyası hakkında bilgi verilmiş, ardından Balkan Savaşı ve Mütareke yıllarına değinilmiş.	Makale
66.	Merve ULU	Ömer Seyfettin Şiirlerinde Nesneler Dünyası	Eylül 2022	421 (782)	50-54	Edebi eserlerde nesnelerin kullanımı hakkında bilgi verilmiş ve Ömer Seyfettin'in şiirlerinde sıklıkla kullandığı nesneler açıklanmış.	Makale
67.	Alp PAKSOY	Ömer Seyfettin ve Edebiyatta Türkçülük	Mayıs 2024	441 (801)	50-53	Ömer Seyfettin ile ilgili genel bilgi verilmesinin ardından Ömer Seyfettin'in "Türkçülük" fikri üzerinde durulmuş.	Değerlendirme

METİNLER

Gülen Ay

Ömer Seyfettin

Geçiyordum ormanların içinden
Güneş batmış, hava gölge dolmuştu,
Bulutların mavi rengi solmuştu...
Ağaçlara bir esmerlik çökerken

Gök alçalıp eriyordu... Ve sönen
Yel ağarmış, ince bir sis olmuştu...
Sanki burda yaprakları yolmuştu
Hasta güzün sarı eli pek erken!

Her tarafta soğuk, hissiz kederler...
Bir bahara mezar idi bu yerler...
Gece artık uyanmağa başlarken

Karanlığı bir görünmez nur boğdu;
Ölmüş dallar gümüşlendi, yüksekte
Tatlı tatlı gülen beyaz ay doğdu...

Piç

Ömer Seyfettin

Ah Mısır... Bazı Türkler oraya eğlenmeğe, hava tebdiline giderler! Bilmem o hayata, o manzaraya nasıl tahammül ederler? Ciğerlerine milyonlarca verem mikrobu saldırmış meyus ve halsiz yatan bir hastanın başucunda hiç eğlenilir, hiçbir yaralının akmış ve daha kurumamış kan selleri üzerinde badeler içilir, keyifler çatılır, naralar atılır mı? Ben, ben mümkün değil bir hafta oturamam. Geniş ve otomobil dolu caddeler, heykelli meydanlar, içine girilmez bir kuvvet ve para kalesi gibi yükselen büyük bankalar, büyük tiyatrolar, peri saraylarını andıran süslü ve billûrlu gazinolar... Hep, hep bu yabancı müesseseler bende ağır bir kâbus husûle getirir. Gözle görülen her şeyin yabancı olduğunu, yabancılara ait bulunduğunu düşünmek sinirlerime dokunur. Sokakları dolduran sayılmaz şapkaların zalim ve kurnaz, gaddar ve namussuz gölgelerinde sararmış solmuş gibi boyunları eğri, zayıf, mahzun mahzun dolaşan sarıklı yerlilere, bu zavallı Arap kardeşlerime kalbimde derin bir sızı duymadan bakamam. Necip Araplık, yükselmek isteyen Türklüğün o kuvvetli ve mukaddes kanadı, orada, kendi vatanında esirden başka bir şey değildir. Türklerin çekilmesiyle beraber hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi oraya üşüşen Avrupalılar, bu zavallı İslâm memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirmişler, doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsıyla din kardeşlerimizin kanlarını emip dururlar... Bütün servet, bütün kuvvet, bütün saadet onlarındır... Ben Mısır'da çok sıkılır, kendimi âdeta bir zindanda sanırım. Bu manevî zindandaki mahpus kardeşlerimin arasında serbest serbest gezmek hoşuma gitmez. Daima otele kapanırım. Hakikî bir zindan hayatı geçirir, yıllardan beri düşmanların eline düşmüş olan bu kıymetli vatanın sönmez matemlerini tutar, elemeler içinde kıvranmaktan acı bir haz duyarım.

Bu sefer de yine böyle kendimi hapsedmiştim. Bingazi'deki muharebeye karışmak için beraber yola çıktığım arkadaş Kahire'de hastalanmıştı. Doktor on gün istirahat lâzım geldiğini söyledi. Onu beklemeye mecburdum. Hem Türk düşmanlarının, yani Avrupalıların hâkim bulunduğu bir yerde zaten yakalanmak için aranan bir Türk'ü, bir kan kardeşimi yalnız bırakabilir miydim?

Bu on gün bana on senelik bir kürek cezası gibi geldi. Yatakta duramazdım. Gündüz garsona gazeteleri aldırır, okur, bir koltuğa uzanarak saatlerce adı dünya yüzünden kaldırılmaya çalışılan Türklüğün talihini düşünür ve terlerdim. İşte Asya'daki Türk hükümetlerini bitiren Avrupalılar, onların din ve şan kardeşlerine, Araplara da saldırmaya başlamışlardı. Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi. İngiltere kralı yeniden, Hindistan'daki eski Türk imparatorluğunun tahtına oturmak için Mısır müstemlekesinden¹ geçerken şimdi cihan politikasında bir gölge hâlinde kalan büyük hakanın oğlunu ayağına getiriyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor; Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi de alınıyordu.

Kalbim, bunları düşünün düşünün dimağında ateşlenen kanımdan yanmaya başladı. Geceleri uykusuz kalır ve bu ızdırıp ile balkona çıkar, aşağıda idraksiz bir nehir gürültüsüyle akıp giden ahaliye daldım. Çokluğu hep şapkalılar, ecnebiler teşkil ederdi. Ara sıra, sanki parlak ve medenî esirliklerinin dehşetini duymuş gibi neşesiz ve dalgın geçen tek tük sarıklı ve entarili yerlilere bakarak, Şarkın hakkını istemeyen, hakkı için vurmayan, hakkı için kırmayan, hakkı için yıkmayan, hakkı için öldürmeyen, hakkı için haksızlık yapmayan azimsiz ve budala ruhuna lanetler eder, yalnız Şarkta yaşayan bu miskin ve alçak “tevekkül”ün granitten ağırlığını kendi omuzlarımda, kendi tembel başımda hisseder gibi olurdum. Ve birden dudaklarımda Türk şairinin:

*Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter;
Ey şark! Uyan yeter, yeter ey Şark! Uyan yeter...*

enini uçardı...

Evet, bu tevekkül zindanında yaşamak beni hasta ediyordu. Günler geçtikçe daha ziyade asabîleşiyor, sararıyor, başıma sanki görünmez oklar saplanıyordu.

...Gene bir akşam, başım böyle fena hâlde tutmuştu. Boğulacak gibi oluyordum. Gece yarısı yaklaşıyordu. “Biraz hava alayım” dedim. Paltomu giyerek sokağa çıktım. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Elektrik ziyalarıyla gündüzden daha aydınlık olan sokaklardan geçiyordum. Kadınlar, erkekler, çocuklar, yerliler, yabancılar birbirlerine karışmış, gülererek, oynatarak ağır ve yavaş akıp gidiyorlardı. Ve üzerlerinde iğrenç ve keskin bir fuhuş ve bir sefahat kokusu dalgalanıyordu.

Ben düz ve parlak yaya kaldırımında yürüyor ve her tarafı görmemek için sağımıdaki pastacıları, tuhafiyeci dükkânlarını, içindekilerini seyrediyordum. Öteden, temiz ve sade bir lokanta gördüm. Hemen boş denecek kadar تنها idi. Cad-

¹ sömürge

denin kalabalığı beni çok sıkımişti. Ansızın bir Türkiye lokantasına benzeyen bu تنها yere girmek arzusunu duydum. Açık kapısından girdim. “Bir çorba olsun içerim” diyordum. Oturur oturmaz garson geldi. İngilizce ve Fransızca yazılmış listeyi vererek ne istediğimi sordu. Okumadan:

– Çorba...

dedim. Ve getirince içmeye başladım. İçerken etrafıma bakıyordum. Bütün duvarlar ayna idi. Aynaların üzerinde İngiltere kralının ve kraliçesinin, Prens de Galles’in büyük mikyasta² yapılmış resimleri göze çarpıyordu. Yanlarında başka küçük resimler de vardı. Galiba Mısır’ın ehiramları, Sfenks’in yağlıboya manzaraları idi. Bunlara dalmıştım. Bu esnada kapıdan bir adam girdi. Başında büyük ve hasır bir şapka vardı. Gayet şık ve uzun boylu idi. Garsonun yardımıyla şapkasını ve paltosunu çıkardı. Ta yanımdaki masaya oturdu. Karşısındaki aynada hayalini görüyordum. Dikkatle bakmaya başladım. Çünkü ben bu çehreyi tanıyordum. Fakat nereden?

O da aynadan bana bakıyordu.

İstanbul’da ve Selanik’te kendileriyle münasebette bulunduğum ecnepleri ve Rumları aklımdan geçiriyordum. Bir türlü bunu hatırlayamıyordum. Çorbadan sonra iki tabak yemek daha yedim. O da hep bana bakıyordu. Mutlaka o da beni tanımak istiyordu. Artık rahatsız oluyor, hallolunamayan muammaların karşısında bizi üzen o tatsız sıkıntıya benzer bir şey duyuyordum. Ve onun da benim gibi sıkıldığını görüyor, rahatsızlığının farkına varıyordum. Nihayet yemeğini bitirdi. Bir sigara yaktı. Kalktı. Paltosunu ve şapkasını giydikten sonra garsona para ve bahşış verdi. Dışarı çıkıyordu. Birden benim masamın önünde durdu. Tavrında âdeta bir tiyatro vaziyeti vardı. Adımı söyledi:

– Siz... değil misiniz?

– Evet, benim.

diye kekeledim. Kesik bıyıklarının altından parlak dişlerini göstererek gülüyordu.

– Beni tanımadınız mı?

– Affedersiniz, fakat hatırlamıyorum.

– Ben Ahmet Nihat’ım...

Şapkanın altında yabancı ve şarklı duran gözlerini hemen tanıdım. Bu, benim mektep arkadaşımdı. Fakat hâli birdenbire bende fena bir tesir hâsıl etti. Kalkıp elini tutamadım. Zoraki gülümsedim. Mısır gibi hiç olmazsa isimce Müslüman sayılan bir memlekette bir Türk’ün şapka giymesinde ne vardı? Hatta burada bazı

² ölçek, ölçü

ecnebler bile fes giymiyorlar mıydı? Bozulduğumu anladı. Ve aradaki soğuk ve sıkıcı sükûtu yırttı:

– Burada ne arıyorsunuz, gezmeye mi geldiniz?

Kısaca:

– Hayır, geçiyordum, dedim. Tekrar sordu:

– Nereye?

– Bingazi'ye...

– Ooo, kahramanlık ha... Tebrik ederim. Fakat boşuna çalışıyorsunuz. Artık orası yandı.

Birden böyle söylemesi canımı daha ziyade sıktı. İstemeyerek biraz kaba cevap verdim:

– Şapka giyen Türkler öyle sanırlar...

Daha ziyade gülümsedi. Ta gözlerimin içine bakıyordu. Biraz yavaşça:

– Fakat azizim, ben Türk değilim, dedi. Ben şaşladım:

– Türk değilseniz Osmanlısınız ya?..

– Hayır, Osmanlı da değilim.

– Hiç olmazsa Müslümansınız ya?..

– Hayır azizim, Müslüman da değilim.

Bütün bütün şaşladım. Onun da gülümsemesi garipleşmişti.

– O hâlde nesiniz?

diye sordum. Ve yüzüne baktım. Soğukkanlılıkla cevap verdi:

– Katoliğim ve Fransız'ım...

Böyle söylemesi sinirlerime dokundu. Biraz acı ve ekşi, alay etmek istedim. Gülmüyor, yalnız dişlerimi gösteriyordum:

– Tanıdığım Ahmet Nihat Katolik olabilir. Akidesini esvap gibi değiştirebilen, vicdanını adî bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lâkin İstanbul'da doğan, anası Türk, babası Türk olan, Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmet Nihat milliyetini değiştiremez. Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır...

– Hayır kendimi aldatmıyorum. Hâlis bir Fransız'ım.

– Mümkün mü? Bu fenne, bu tabiata muhalif bir şey...

– Bilseniz, doğru söylediğimi anlayacaksınız. Ama burada olmaz. Biraz uzundur. Haydi kalkınız. Bir yerde oturalım. Tamamıyla bir Fransız olduğumu anlayınız da şapka giydiğime kızmayınız, olur mu?

Sanki alay ediyordu... Söyleyeceği saçmaları zaten biliyordum. Dinlerin, ananelerin, âdetlerin, ırk nazariyesinin hep efsane olduğunu; milliyetlerin itminan³, terbiye ve menfaate göre değiştiğini; hangi milletin terbiyesi görülürse, o milletin ruhuna malik olunacağını ve nihayet medenîlik isteyen bir adamın mutlaka Avrupalılaşması lâzım geleceğini iddia edecekti. Fakat bu boş ve çirkin iddiayı bir kere de onun ağzından işitmek istedim. Garsona parasını verdim. Ve hemen kalktım. O, yanımda gidiyordu. Bu milliyetinden çıkmış herif, denizden çıkmış veya patlamış ölü bir köpek balığına benziyordu. Âdeta bir taaffün⁴ duyuyor, iğreniyor, iğreniyordum.

Çok yürümedik. Geniş bir gazinoya girdik. Göz kamaşacak kadar aydınlıktı. Kenarda bir masaya oturduk. Yanımızda büyük bir saksı vardı, içinde tanımadığım bir nebat büyük yapraklarını tavana kadar çıkarıyor, iri ve tuhaf gölgelerini üzerimize düşürüyordu. Dirseklerimi mermere dayadım.

– Haydi bakalım, seni dinliyorum!

[der] gibi bu Türk kaçığının, bu hissiz Sartın yüzüne baktım. Hiç heyecan falan göstermiyor, eski dininden, eski kavmiyetinden, eski memleketinden bir arkadaşla bulunmak onu hiç müteessir etmiyordu.

– Hikâyem tıpkı hayalî ve hissî bir roman kadar gariptir, diye başladı, ihtimal inanmayacaksınız. Fakat ben sizi sıkmamak için uzatmayarak anlatacağım. Dikkatle dinleyiniz. Vakıa mektepte sizinle çok sıkı görüşmezdik. Ruhlarımız, me-yillerimiz ayrı idi. Aramızda biraz, biraz değil, çok uzaklık vardı. Fakat yine beni tanırınız. Hatırlayınız. Siz, Türkler, bana “Frenk Nihat” derdiniz ve hakkınız da vardı. Ben son moda esvap giyer, tırnaklarımı uzatır, dinsizliğimi meydana vurur, Türklüğe dair ne varsa tahkir eder, Türkçe konuşmayacak kadar nefretimde taassup gösterirdim.

Hep Fransızca konuşur, tatil zamanlarımı Beyoğlu'nda geçirirdim. Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksindir, iğrenirdim. Mektepten ziyade evde azap çekirdim. Babam iri vücudu, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehresi, kalın dudaklarıyla tıpkı budala bir Türk pehlivanını andırırdı. Bütün hareketleri adî, kaba ve bayağı idi. Gayet narin ve nazik bir Çerkez olan annem, ondan dehşetle nefret ederdi. Ben bunu anlardım. Akrabalarımın da hiçbirisini sevmezdim. İstanbul bana zindan gibi gelirdi. Levanten arkadaşlarım olmasaydı belki deli olurdum. Geceleri Avrupa ve garp şehirleri rüyama girer, daima odama kapanır, bağırarak millî parçalar, operalar söyler, kalkar bazı da yapayalnız oynardım.

³ inanma, güvenme

⁴ kokuşma, pis kokma

Nihayet hukuk tahsili için Paris'e gittim. Orada kimse bana Türk diyemezdi. Tamamıyla Fransızlaşmışım. Tatil zamanında İstanbul'a dönmedim. Nafile yere annem, babam beni çağırıyordu. Ben mektebi bahane ediyordum. İstanbul'da iken rüyalarımı süsleyen garp hayatı o kadar, o kadar hoşuma gidiyordu ki memleketimi ve Türk olduğumu hatırlayınca mahzunlaşıp ve titrerdim. Bir iştiyakım, bir hicranım vardı. Bu hicran dudaklarıma ezeli bir nakarat yapıştırmıştı. Bu nakarat kalabalıkta içimden, yalnızken yüksek sesle tekrar eder dururdum:

– Ah niçin bir Fransız doğmadım...

Ve Türk olduğumu düşünmek, kendimi öldürmek arzuları verirdi. Tahsilimin ikinci senesini bitirdim. Yine tatil zamanında İstanbul'a dönmedim.

İstanbul'a gitsem nefret ve hiddetimdən öleceğim sanıyordum. Bir gece tabiiyet ve dinimi değiştirmek aklıma geldi. Mahkemeye lüzum görmedim. Hemen karar verdim. Bir sene sonra avukat olacaktım. Paris'te ufak bir mevki bulur, rahatça yaşayabilirdim. Artık hep kararımı [vermiştim] dalga geçiyor, İstanbul'a, Türk muhitine hiç dönmeyeceğim için tarif olunmaz bir sevinç duyuyordum. Bu esnada İstanbul'dan bir telgraf aldım: "Annenize ameliyat yapıldı. Ölümü muhakkaktır. Yetişiniz. Size bir vasiyeti var." Aldırmadım. Yirmi dört saat geçmedi. İkinci bir telgraf aldım: "Anneniz ruhunu teslim ediyor. Size bir vasiyeti var. Gelmezseniz mirasından mahrum kalacaksınız." Gene aldırmayacaktım, fakat miras meselesi midemi bulandırdı. En nazik damarımı bulmuşlardı. Küçükten beri son derece menfaatimi bilir, menfaatimi her şeye tercih ederdim. Çaresiz kalktım. Bavulumu bile almayarak şimendifere atladım. Gene o iğrenç ciğer gibi fesi giyecek, gene budala bir Türk'e, kırmızı başlı duygusuz bir şampanya şişesine benzeyecektim. Gardan arabaya atladım. Etrafımı görmemek için pencerenin perdelerini indirmiştim. Doğru eve geldim. Ayak üzerinde bana anlattılar. Annemin memesinde seretan çıkmış. İki defa ameliyat yapmışlar. Doktorlar her gün: "Yarına çıkmaz" diyorlarmış. Beklemedim. Hemen yanına girdim. Zavallı annem sanki ölmüştü. Yalnız gözleri yaşıyordu. Beni görünce güldü. Yanına çağırdı. Ellerimi tutmak istedi. Fakat kolunu kaldıramıyordu.

– Herkes dışarı çıksın, herkes... diye inledi. Yatağının başucunda bir inek gibi böğürerek ağlayan gecelik entarili babam, ihtiyar halam, halamın şişman ve dul kızı, hizmetçiler hepsi kapıdan dışarı çıktılar. İkimiz kaldık. Annem zayıf bir sesle:

– Kapıyı sürmele... dedi. Bu ihtiyatı garip buluyordum. Gittim, sürgüyü sürdüm; tekrar yatağın yanına geldim.

– Söyleyeceğim şey biraz uzun Nihat, dedi, altına bir sandalye al.

Cevap vermeden itaat ettim. Yüzüne bakıyordum. Sarı ölüm rengi yavaş yavaş soğuk ve korkunç bir menekşe rengine dönüyordu. Ağlamağa başladı. Gözlerinden iri yaşlar dökülüyor, saçlarının etrafına asılıp kalıyordu.

– “Niçin ağlıyorsun anneciğim? İnşallah iyi olacaksın!” diye elimle başını okşadım. Gözyaşları içinde gülererek:

– Teselli istemem Nihat, dedi, ölüyorum; bir saat sonra öleceğim. Bırak ağlayayım. Sevincimden ağlıyorum. Gelmeseydin, yetişmeseydin mukaddes bir sır da benimle beraber mezara gidecekti. Senin haberin olmayacaktı.

Bir şey anlamıyor, dalgın dalgın yüzüne bakıyordum. O, zorla kaldırdığı eleriyle gözlerini kapayarak devam etti:

– Sakın hiddetlenme, kızma... Düşün ki işittiklerin bir ölünün ağzından çıkıyor. Ölüler sırlarını saklamazlar. Ölmezden evvel bütün hayatımızca gizlediğimiz şeyleri söylemek insanların en mukaddes vazifeleridir.

Ben gine bir şey anlamıyordum.

– Anneciğim, dedim, niçin hiddetleneceğim. Ne söylersen seve seve dinleyeceğim. Vasiyetini noktası noktasına yapacağım. İşte vaat ediyorum.

– Hayır, biliyorum, darılacaksın, diye cevap verdi, sağ olsam, ölüm döşeğinde yatmasam ihtimal beni ayaklarının altına alacaksın, ezeceksin. Ama şimdi eminim, hiçbir şey, hiçbir şey... Elini bile kaldıramayacaksın. İşte söyleyeyim; baban, senin asıl baban değildir...

Gözlerimi açtım. Ve şaşırdım. Zayıf kolunu tutarak:

– Benim babam değil mi? Öyleyse babam kim? diye haykırdım. Aptallaşmıştım. O, bir elini dudaklarına götürerek rica eder gibi bana baktı:

– Yavaş Nihatçığım, dışarıdan işitecekler. Hâlbuki ben yalnız sana söylemek isterim. Ben pek gençken kocaya vardım. Ölürken bile başımdan ayrılmayan, beni son nefesimde rahat bırakmayan herif bana o vakitler akla gelmez cefalar çektirmişti. Çocuğu olmuyordu. Her akşam: “Niçin gebe kalmıyorsun?” diye beni azarlar, tahrik eder, hırpalardı. Üç sene bu hayata dayanamadım. Hasta oldum. Yatağa düştüm. Birçok doktorlar geldi. Beni iyi edemiyorlardı. Nihayet Dubois baktı. Bu bir Fransız’dı. Kırk yaşında kadar vardı. Saçlarına kır düşmüştü. Gayet tatlı ve yanlış bir Türkçe konuşuyor, beni gülmekten katıltıyordu. Uzatmayayım. Ben bu Dubois’ı sevdim. Yataktan kalktıktan sonra bile her hafta beni görmeye geliyor, doktor olduğu için kimse bir şeyden şüphelenmiyordu. Beyoğlu’ndaki evine de gitmeye başladım. Aşkımız bir seneden ziyade sürdü. Ben sana gebe kalmıştım. Evet, ondan sana gebe kalmıştım... Fakat bu talih, bu saadet devam etmedi. Mösyö Dubois memleketine gidiyordu. Orada babası

ölmüş, bütün ailesi, evi ve küçük çiftliği kendisine kalmıştı. Gayet tenhahlığı se-
ver bir adamdı. İstanbul'daki mevkiini bıraktı. Anasının yanına, doğduğu köye
çekilmek istiyordu. Beraber kaçmak için beni o kadar zorladı ki... tarif edemem.
Ah keşke kaçsaydım... Nihayet beni kandıramayacağını anlayınca meysus oldu.
Veda için son defa evine gittiğim gün tamam beş saat odasında kapandık. Ve
yatağının içinde ağladık, ağladık. Ben gençtim. Ama o yaşlı başlı idi. Ayrılacağı-
mıza yakın eliyle okşayarak:

– Ah sevgilim, bu benim çocuğum, fakat yazık ki göremeyeceğim, dedi, ha-
yat mutlaka teessür ve gözyaşı için yapılmıştır. Bari vaat et. Büyüdüğü vakit, hiç
olmazsa görmek için bana gönderecek misin?

Ağlayarak ve yemin ederek vaat ettim. Bana köyünün ve çiftliğinin adresi-
ni verdi. Ölünceye kadar oradan ayrılmayacağını söylüyordu. Eminim ki hâlâ
oradadır. Zira çok hisli ve şair tabiatlı idi. İstanbul'a bile bu tabiatın şevkiyle
gelmişti. Bir de yadigâr olmak üzere fotoğraf bıraktı.

Yine gözlerini kapadı ve ağlamaya başladı. Hikâyesi ve mazinin tekrarı za-
vallıyı çok yormuştu. Hıçkırıklar içinde devam etti:

– O vakitten beri yirmi beş sene geçti. Ben her zaman gizli gizli bu fotoğrafa
bakarım. Sen büyüdün. Tamamıyla ona benzedin... İşte ben ölüyorum. Yastığı-
mın altındaki anahtarları al, şu konsolu aç. Orada mavi bir zarfın içinde fotoğ-
rafi bulacaksın. Arkasında babanın, sevgili Dubois'nın adresi yazılıdır. Git, onu
bul. Eğer sağ ise söyle ki son nefesinde onu hatırlayarak, onun adını söyleyerek,
onunla geçirdiğimiz güzel ve tatlı saatleri düşünerek öldüm...

Ağlıyor ve tıkanıyordu. Elimi yastığın altına soktum. Mor bir kurdeleye bağlı
dört anahtar vardı. En büyüğüyle yatağın başucundaki konsolu açtım. Mavi zarfı
aldım. Ellerim titriyordu. Fotoğrafa baktım. Birden:

– Oh... dedim.

Bu resim tamamıyla bana benziyordu. Sanki tamamıyla benim fotoğrafım
idi. Yalnız saçların kırlığı başka idi. Adresi okudum. Paris'in civarında bir köy...
Hatta geçen sene oraya gezmeye gitmiştim. Tekrar zarfı kapadım. Anneme dön-
düm. Hıçkırması falan kesilmişti. Eline dokundum. Düştü. Bayılmıştı. Akşama
kadar ayılmadı. Gece de kendine gelmedi. Sabahleyin uyuduğum kanepede göz-
lerimi açınca bütün evi bir feryat kaplamış gördüm. Annem ölmüştü. Cenazeden
evvel ben evden çıktım. Babama yüreğimin dayanamayacağından bahsetmiş ve
kandırmıştım. İlk trene atladım. Ve Paris'e indim. Miras işini babama, pardon,
annemin Türk kocasına bırakıyordum. Vakit geçirmeden Mösyö Dubois'yı bul-
dum. Anneme bıraktığı adreste oturuyordu. Küçük ve temiz bir köy evi... İlk gö-

rüşmemiz biraz tiyatromsu oldu. O gençlik fotoğrafını görünce her şeyi hatırladı. Annemin son dakikalarını anlattım.

– Ne sadakat! Ne sadakat!

diyor ve titriyordu. Bu bunamış, ak saçlı ve aksakallı bir ihtiyardı. Beni iyi buldu ve sevdi. Meğerse o da hiç evlenmemiş. Bana ismini vermeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettim. Hâsılı uzatmayayım, dinimi de değiştirdim. İsmim bugün Pierre Dubois... Babamın Paris'te çok ahbabları vardı. Hukuktan diplomamı alınca bir ticaret bankasında bana mühim bir memuriyet buldu. Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim. Ey azizim, şimdi halis bir Fransız olduğumu anladın mı?

Gülüyor ve muzaffer bir tavırla yüzüme bakıyordu. Mermere dayalı dirseklerim uyuşmuş, acıyordu. Geri çekildim:

– Anladım, lâkin zaten Türk değilmişsiniz ki... Piçmişsiniz!

diyerek ayağa kalktım. O, galiba benden takdir ve hayret bekliyordu. Sordu:

– Ne o? Gidiyor musunuz? Bari bir şey içseydiniz. Konuşurduk.

Artık asabiliğim, Türk kafamı tutmuş, Türk hareminin erişilmez namusu hakkında beslediğim iman, bu masum ve mukaddes hayal artık kırılmış, artık perişan olmuştu.

– Mösyö Pierre Dubois ile konuşacak bir şeyim yok! dedim. Selâm vermeden ayrıldım. Sokağa kendimi dar attım.

Otelde, yatağımda hep o gece sabaha kadar hemen hiç uyumadım. Hep Ahmet Nihat'ın mektepteki tatsız, biçimsiz hâllerini ve soğuk reveranslarını, garip vaziyetlerini düşünüyor ve sonra İstanbul'da Türklüğünü inkâr eden, Türklükten nefret eden, Türklüğü hakir görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşımağa çalışan uzun tırnaklı, son moda esvaplı, tek gözlüklü züppeleri hatırlıyor, içimden: “Acaba bunların da hepsi piç mi? Hepsinin anneleri Beyoğlu'nda mı gebe kaldı?” diyor; korkunç kâbuslar arasında yırtılmış al ve harap hilâller içinde yükselen tunç ve ateş rengine büyük, siyah ve kanlı haçlar görüyordum.

Hürriyet Bayrakları

Ömer Seyfettin

... O akşam Demirhisar'dan Cumâyıbâlâ'ya geç ve yorgun gelmiştim. Gündüz hava pek sıcaktı. Baş ağrısı bana eski ve pis otelin aç tahtakurularını bile duyurmamıştı. Fakat sabahleyin zurna ve davul seslerine karışan naralar, türküler beni uyandırdı. Gözlerimi açtım. Tozlu ve soluk kırmızı perdelerden yakıcı bir güneş taşıyor, bütün odayı dolduruyordu. Gerinirken yalancı inkılâbımızın, bu kansız ve hakikatte ancak mânâsız alkış tufanlarından ibaret olan zavallı düzme Türk inkılâbının ikinci senesi olduğunu hatırladım. Evet, bugün millî bir bayramdı!.. “Lâkin, acaba hangi milletin bayramı?” diye düşünerek kalktım. Pencereye yaklaştım. Dışarıda karmakarışık bir kalabalık dalgalanarak, kaynaşarak akıp gidiyordu. Karşıkı çürük tahta peykeli Ulah ve Bulgar dükkânları açıktı. Sahipleri bu diyara yeni gelmiş hâkim yabancılar gibi önlerinden geçen sırma cepkenli Türk delikanlılarına gülümseyerek bakıyorlardı. Bu “On Temmuz” alayı, bu nümayiş hakikaten seyre lâyıktı. Yüzümü yıkamayı sonraya bırakarak sandalyeyi çektim. Camı açtım ve oturdum. Biraz ileride Yahudi'nin Kızlı Kahve'sindeki gramofon bu hareket ve nümayişlerden haberi varmış da o da gürültülere karışmak istiyormuş gibi bütün kuvvetiyle, eskiden ziyade bir gürültü çıkararak haykırıyor, uzaktan, el şakırtılarıyla ve “Yaşasın!” feryatlarıyla uğuldayan bir mızıka sesi yaklaşıyordu. Cumâyıbâlâ piyade alayından bir müfreze tebrik için hükümete gidiyordu. Binbaşı -kır saçlı, esmer ve saf çehreli bir adam- beyaz atının üzerinde şaşırılmış bir gelin gibi sallanarak ve önüne bakarak gidiyor, arkasından dörder dörder gelen ezeli acemiler, amirleri gibi önlerine bakarak ve mızıkânın çaldığı:

Ordumuz etti yemin

Titredi hâk ü zemîn

parçasını tekrarlayarak geçiyorlardı. Ondan sonra sırmalı Türk esvapları giymiş genç ve fazla sarı bir bey bir sürü genç arkadaşlarıyla büyük bir muzafferiyetten dönüyormuş gibi kabarak askeri takip etti. Onların arkasından da çingenelerden ve sefillerden mürekkep diğer bir sürü... Sonra büyük ve kırmızı bir bayrak görüldü. Üzerinde üstünlü esreli birtakım yazılar vardı ki okuyamıyordum. Bayrağın etrafında birçok sarıklı kafalar, büyük ve garip dev papatyaları gibi

dalgalanıyor, arkadan hâkî esvaplı, ikişer olmuş rüştiye çocukları bağrışarak kaynaşıyorlardı. Tutturdukları:

Arş ileri, arş ileri!

Alalım düşmandan eski yerleri...

nakaratını o kadar cân u gönülden haykırıyorlardı ki önümden geçtikçe hepsinin zayıf boyunlarında ince damarcıklarının şiştiğini, feslerinin altından kırmızı terler aktığını görüyordum.

Bu nümayiş akıntısı belki yarım saatten ziyade sürdü.

Afyonu fazla kaçırılmış bir derviş gibi dalmış gitmiştim. Vatanımın, Türkiye'nin, bu mutlaka öleceğine iman edilen hasta adamın hayatını düşünüyor, yeise pek benzeyen acı bir hisle bütün zihniyetimin büzüldüğünü, işlemez bir hâle geldiğini duyuyordum. Odanın kapısı açıldı. Rum otelci atlarımın hazır olduğunu söyledi.

Razlık'a gidecektim. Demek bu geceki millî şenliği orada görecektim... Hemen giyindim. Giyinirken otelcinin getirdiği sütlü kahveyi bir yudumda içtim.

Ve tekrar deminki garip ve mahzun dalgama düştüm.

* * *

Bir saat sonra Papazbayırı'na çıkan dik yolu tırmanıyordum. Atımdan inmiştim. Hava çok güzeldi. Gökte ufak bir duman bile yoktu. Sırtlarda beyaz hudut kuleleri parlıyor, hafif bir rüzgâr estikçe sanki güneşin sıcaklığını arttırıyordu. Bir sel yarıntısının içinde yürüyordum. İrili ufaklı taşlar ayaklarımı acıtıyor, atların yürümesine mâni oluyordu. Buralarda hiç yol yoktu. Hatta bir keçi yolu bile... Etrafıma bakıyordum; gördüğüm yerler küçükken coğrafya kitaplarında ehemmiyetle okuyarak tahayyül ettiğimiz o mahut¹ portakala benzeyen arzı hiç andırmıyordu. Sanki üzerinde insan ve hayvan yaşamayan bir kürenin, meselâ ölmüş ve donmuş denilen ayın bir köşesinde idim. Taşlar, taşlar, taşlar... Sarı ve akim topraklar, cılız ve sıksa ağaçlar, çalılar, çalılıklar, gene çalılıklar... Yalnız telgraf direkleri bu iklimlerden vaktiyle yanılıp da bir kerecik geçmiş zannolunan medeniyet heyulasının belirsiz izlerinde dikilmiş büyük ve öksüz taaccüp² işaretleri gibi yükseliyor, onun kaçtığı ormanlı ufuklara doğru birbiri arkasına sıralanıp gidiyordu.

Ve yolcular hep bu güneş, soğuk, rüzgâr, tipi ve kar altında kapkara olmuş ölü direklerin dibinden gidiyorlardı. İyice terledikten ve nefesim kesildikten

¹ bilinen, adı geçen, sözü geçen

² şaşkınlık, şaşma

sonra tepeye çıktım. Dinlenmek için duracaktım. Biraz ileride bir atlı gördüm. Esvabından, kılıcının parıltısından bir zabıt olduğunu anladım. O da yere inmiş, dinleniyor ve tabakasından cigara sarıyordu. Yanına gittim. Türklerde “takdim ve takaddüm”e hacet yoktur. Bu teklifsizliğimizi çok sever ve çok samimi bulurum. Yaklaştım. Selâm verdim. Nereye gittiğini sordum. Gülümseyerek cevap verdi:

– Razlık’a efendim, siz?

– Ben de.

– O hâlde beraber gideriz.

Bu esmerce, orta boylu, güzel bir mülâzımdı. Geniş ve dolgun omuzlarının üstündeki büyük ve dik başı, iri ve siyah gözlerinin mahmurluğu sirklerde kır-baçla ahlâkı bozulmuş esir kaplanların acıklı sükûnunu hatırlatıyordu. Konuşmaya başladık. Bütün Türk zabıtları gibi kendi malûmat ve mantığına, kendi itminanlarına pek büyük bir ehemmiyet veriyor, münakaşa için fırsat arıyordu. Orada bir taşın üzerine oturduk. Cigaralarımızı yaktık. Öteden, beriden... Bahsi politikadan açtık. Ben “On Temmuz”un buralarda bile takdir olunduğunu söyledim. Mülâzım, hayretine canı sıkılmış gibi:

– Ah ne diyorsunuz? On Temmuz’u takdir etmek... dedi, bu da lâf mı? Bu bizim en büyük, en şanlı, en âli bir günümüz, en mukaddes millî bayramımızdır. Keşke üç gün olsaydı... Çünkü bir gün bir gece, pek az...

– Demek On Temmuz’a bu kadar ehemmiyet veriyorsunuz?

diye gülümsedim, iddialarının aksini söyleyerek asabî münakaşacıları kızdırmak hoşuma gittiğinden ilâve ettim:

– Hem bu nasıl millî bayram? Hangi milletin bayramı?

– Osmanlı milletin...

– Osmanlı milleti demekle Türkleri mi kastediyorsunuz?

– Hayır, asla... Bütün Osmanlıları...

Genç mülâzımın koyu siyah gözlerinde sanki bir taassup ateşi parladı. Dinine küfredilmiş bir evvel zaman Müslüman’ı gibi bakıyordu. Birden başlamayarak aklî sualciklerle onun hissî mantığını şaşırtmağa karar verdim:

– Bütün Osmanlılar kimlerdir?

– Tuhaf sual! Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırlar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler... Hâsılı hepsi...

– Bunlar demek hep bir millet?

– Şüphesiz...

Tekrar güldüm:

– Fakat ben şüpheleniyorum.

– Niçin?

– Söyleyiniz Ermeniler, bir millet değil midir?

Biraz durdu. Tereddütle cevap verdi:

– Evet bir millettir.

– Arnavutlar da bir millet?

– Arnavutlar da.

– Ey, Bulgarlar?

– Bulgarlar da...

– Sırlar?

– Tabii Sırlar da.

Gülerek ve başımı sallayarak:

– O hâlde sizin riyazî ve müspet hakikatlere itikadınız yok, dedim. Ne demek istediğimi anlamadı. Yüzüme baktı. Ben devam ettim:

– Henneseden, cebirden, müsellesattan vazgeçelim. Hatta hesap bilmiyorsunuz. Hesabın “cem” kaidesini bilmiyorsunuz. Yahut biliyorsunuz da, bunların doğru ve esaslı şeyler olduğuna inanmıyorsunuz.

Mülâzımın bakışı bütün bütüne değişti. Kendisiyle eğleniyorum sandı. Hidetlenmesine meydan vermeden ben yine devam ettim:

– Yanlış anlamayınız. Yalnız bana cevap veriniz. Hesaptaki “cem” kaidesini hatırlayabiliyor musunuz?

– !!!

– Ben size söyleyeyim. Tabii inkâr edemeyeceksiniz. Bir cinsten olan şeyler cem olunabilir. Meselâ on kestane, sekiz kestane, dokuz kestane! Hepsı yirmi yedi kestane eder, değil mi?

– Evet.

– Bir cinsten olmayan şeyler cem’ edilemez. Meselâ on kestane, sekiz armut, dokuz elma... Nasıl cem edeceksiniz. Bu mümkün değildir. Ve bu imkânsızlık nasıl riyazî ve bozulmaz bir kaide ise birbirinden tarihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları ve mefkûreleri ayrı milletleri cem edip hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri cem edip “Osmanlı” dersiniz, yanlışmış olursunuz.

Mülâzım cıgarasını unutmuştu. Yüzüme şaşalamış gibi bakıyor, onun şüphe-siz ilk defa işittiği bu kadar basit ve adî bir hakikatten şaşalamasını sersemliğe

çevirmek için ben izahımda, daha mufassal³ ve hararetli, devam ediyordum. Birçok misaller getiriyor, “Osmanlılık” kelimesinin düvelî bir tabirden başka bir şey olmadığını, Rumların, Bulgarların, Sırpların, bütün o eski esirlerimiz olan bugünkü uyanık milletlerin Türklerden intikam almak ve kendi öz kardeşleriyle, Balkan hükümetleriyle birleşmekten daha tabii, daha makul, daha mantikî, daha haklı mefkûreleri olmayacağını anlattım. Lâkin mülâzımın anlamadığını gözlerinden, birden coşmasından pek iyi anlıyordum. Cigaralarımız bitmişti. Nihayet:

– Sizinle münakaşa edemem, dedi, çünkü fikirlerimiz taban tabana zıt...

Ve ayağa kalktı. Ben de kalktım. Atlarımızı yedeğe alarak keskin ve kayalı bir sırtın kenarından yürümeğe başladık. Yan gözle çaktırmadan yüzüne bakıyordum. Pek muztarıptı, hep yere bakıyordu. Bir şey söylemek ister gibi bazı duruyor, sonra vazgeçmiş gibi gene hızla yürümeye devam ediyordu. Gene ben sükûtu bozdum:

– Vâkıa fikirlerimiz zıt, fakat azizim inkâr edemezsiniz, benimkiler doğru değil mi?

– Hayır, asla doğru değil.

dedi. Tırmandığımız tepeden artık aşağıları görünüyor, Karaali Hanları’nın üstündeki beyaz jandarma karakolu, Simitli’ye doğru akan çakıllı dere parlıyor, uzakta seyrek ve sık ormanların nispetsiz ve boş alanlarında yanmış tahta yığınları hâlinde küçük köyler görünüyordu. Ayağa kalkar kalkmaz gene sızmağa başlayan terlerimi ıslak mendilimle silerek gene ısrar ettim:

– Lâkin, niçin azizim, niçin doğru değil?

Mülâzımın canı sıkılmıştı. “Affedersiniz ama...” diye başladı. Ve coştı; eğer benim iddiam doğru olsaydı o kadar büyük adamlar bunu kabul etmezler miydi? Eski ve yeni bütün hükûmetçi memurlara “büyük adamlar” diyordu. Hususıyla “Osmanlılık” fikri söylediğim kadar boş, sunî ve hülya olsaydı muvafık ve muhalif bütün siyasî fırkalar programlarına bunu esas yaparlardı mıydı? Artık Türkiye’de hiç adam yok muydu? Herkes yanılıyor muydu?

Söyledikçe müdafaasında ve mantığında kendini haklı sanıyor, haklı sandıkça daha ziyade coşuyor ve biraz eğlenir gibi:

– Demek koca Türkiye’de herkes cahil de yalnız siz âlimsiniz. Herkes yanılıyor da, aldaniyor da hakikati yalnız siz anlıyorsunuz, tebrik ederim, tebrik ederim öyle ise...

³ ayrıntılı

diyordu. Yol birdenbire döndü. Derin bir sel yarıntısını geçmek lâzım geldi. Durduk. Doğru yürüsek atların ayakları sakatlanacaktı. Belki düşeceklerdi. Etrafımıza bakmıyorduk. Mülâzım sevinerek ve gülerек:

– Ah bakınız azizim... diye haykırdı, bakınız, işte Osmanlılığın şâhidi!

Parmağıyla bin metre kadar ilerde, uçurumlu bir yarın kenarındaki küçük bir Bulgar köyünü gösteriyordu. Siyah ve sürülmüş birkaç tarlacığın içinde süprüntü hâlinde duran bu viranecikte birkaç da ağaç vardı. Dikkatsiz nazarlarla bakıyordum. Mülâzım ellerini çırpıp gibi ovuşturarak:

– Ah görmüyor musunuz, dedi, görmüyor musunuz? Şu köycükte sallanan kırmızı kırmızı hürriyet bayraklarını görmüyor musunuz? Bugünü, Osmanlıların birbirleriyle en samimî ve hakikî kardeşi olduklarını dünyaya anlattıkları bu büyük ve mukaddes günü, On Temmuz'u alkışlayan bu kırmızı bayrakları görmüyor musunuz?

Dikkat ediyor, dikkatli dikkatli bakıyordum. Köyün orta yerindeki bir binada kırmızı bayraklar asılmış duruyordu! Gözlerime inanamıyordum:

– Acaba bunlar hürriyet bayrakları mı?

dedim. Mülâzım taştı. Taşmadı, âdeta fişkırdı:

– Körsünüz azizim, bakar körsünüz. Nafile zahmet edip bakmayınız. Hakikatleri görmek istidadı sizde yok. Hâlâ şüphe mi ediyorsunuz? Evet bunlar hürriyet bayraklarıdır. Şu dağ başında kaybolmuş Osmanlı-Bulgar köycüğü On Temmuz'u takdis ediyor. İnanmıyor musunuz? Onlar Osmanlı değil midir? Yarın Osmanlı vatanına düşmanlar hücum ettiği vakit sizden evvel onlar koşacaklar, Osmanlılık namına kanlar dökecekler, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklar...

Kendimi tutamadım:

– Bu Bulgarlar ha?..

– Evet bu Bulgarlar! Bunlar en sadık Osmanlılardır. Komitacılarla hiç münasebetleri yoktur. Komitacılardan nefret ederler. On Temmuz'u en mukaddes bir gün bilirler. Fakat siz mutaassıpsınız⁴. İnanmazsınız. Hâlâ akılsız ve cahil babalarımız gibi, “domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz...” der, medeniyetin, büyük yirminci asrın doğurduğu insaniyet, uhuvvet, müsavat fikirleriyle eğlenirsiniz. Bütün Osmanlıların kardeş olmalarını kabul edemezsiniz. İşte bakınız. Ufacık bir köy bu günü kırmızı bayraklarla tebcil ediyor. Kim bilir, akşam bu büyük günün şerefine nasıl eğlenecekler, nasıl içecekler ve “Yaşasın Osmanlılık, kahrolsun nifak!” diye bağıracaklar...

⁴ bağınaz

Ben susuyor ve dinliyordum. Mülâzım coşuyor, Tanzimat tılsımının hülyalarıyla, seraplarıyla dalgalanan Osmanlılık rüyasını, onun tatlı hezeyanlarını tasvir ediyor, artık büyük Osmanlı milletine kimsenin galip gelemeyeceğini söylüyordu. Hâlâ yarın başında, uzakta kırmızı bayrakları görünen Bulgar köyünün karşısında duruyorduk. Birden elimden tuttu:

– İster misiniz, oraya kadar gidelim, dedi, doğruluğuna inanmadığımız Osmanlılığın nasıl kavî ve hâlis olduğunu kendi gözlerinizle göreceksiniz. Üşenmeyiniz. Gidelim, bu muhterem Osmanlıları, bu sadık köylü Osmanlıları tebrik edelim. Bu büyük gün için öpüşelim...

Daha ziyade rica ediyordu. Vakıa köy ancak bin metre kadar vardı. Lâkin aradaki dere pek sarptı. Oraya varmak için en aşağı bir saat lâzımdı. Yolumuzdan bir buçuk saat kadar kaybedecektik. İstemiyordum. Razlık’a geç kalacağımızı söyledim. Mülâzım rica ve ısrar ediyor, mutlaka bu zavallıların samimiyet ve sadakatlerini bana göstermek istiyordu. Ben vazgeçmesini, kendi fikirlerini kabul ettiğimi, kendisiyle bir fikirde olduğumu, deminki sözlerimin şakadan başka bir şey olmadığını söyledikçe o ısrar etti. Nihayet dayanamadım:

– Haydi gidelim.

dedim. O önden, ben arkadan derin bir uçuruma yuvarlanır gibi indik. Dere kupkuru idi. Etraftaki taşları, kumlu toprak yığınlarını güneş kızdırmış, âdetâ bir fırına çevirmişti. Atlarımız bu münasebetsiz seyahatten şaşalamış gibi bazı duruyorlar, gelmemek istiyorlardı. Derenin dibinde köye çıkan yolu bulduk. İndiğimiz kadar çıkacaktık. Nefeslerimiz duruyor, her yirmi adımda bir dinleniyor, tekrar taşları ve çalı köklerini tutarak tırmanıyorduk. Ayaklarımızın altından toprak parçaları yuvarlanıyor, kertenkeleler kaçışıyor, fundaların arasına saklanıyorlardı. İnce yol gayet dikleşti. Ve artık tepeyi tutuyorduk. Bir gayret, bir gayret daha... Hafif bir düzlüğe çıktık. Burası köyün önü idi. Yeni açılmış tarlaların kenarlarında büyük gübre yığınları duruyordu. Kırmızı hürriyet bayrakları takan eve ancak yirmi otuz adım vardı. Durduk. Bizi birden gören zayıf, sarı tüylü ve iri bir köpek havlamağa ve üzerimize atılmağa başladı. Gübreleri burunlarıyla karıştıran irili ufaklı domuzlar, mini mini gözleriyle, “Bunlar kim?” gibi merak ve tecessüsle bakıyorlardı. Fakat biraz ilerde, tarlanın nihayetinde bel ile çalışan Bulgar, köpeğin havlamasını iştmemiş gibi hiç bize bakmıyor, kim olduğumuzu bile merak etmiyordu.

On Temmuz bayramını tebci için asılan bayraklara baktım. Bunlar hava aldırmak için güneşe asılmış kırmızıbiber dizileri idi... Alçak kapıdan gözükken kolları sıvalı, pis, sarı esmer bir kadın hain ve mavi gözleriyle kızdırılmış vahşî bir hayvan gibi bizi süzüyor, etrafımızda havlayan, sıçrayan, deliren köpeği

mahsustan çağırmıyordu. Şimdi hürriyet bayrakları sandığı şeylerin ne olduğunu gören mülâzım dudaklarını ısıyor, sapsarı kesiliyordu. Şaşkın bir sesle tarladaki Bulgar'a:

– Kolay gelsin gospodin!

dedi. Bulgar hâlâ işini bırakmıyor, başını çevirip bize bakmıyordu. Gene yüzünü çevirmeden sert ve bir küfür kadar çirkin bir şive ile:

– Neznâm Türkçe bre...

diye haykırdı. Ben ve mülâzım, donmuş kalmıştık. Öyle duruyorduk. Sanki vurulmuştuk. Tablo değişmiyordu. Kadın aynı hain gözlerle bize bakıyor, etrafımızda çırpındıkça daha ziyade kuduran köpek havlamasında devam ediyor, domuzlar gayet adî ve ehemmiyetsiz mahlûklar olduğumuzu anlamışlar gibi sahiplerini taklit ederek bize bakmaktan vazgeçiyorlar, gübrelerde ezeli gıdalarını araştırmağa başlıyorlardı. Tarlada çalışan Osmanlı-Bulgar vatandaş bir kere olsun dönüp bakmıyor, çapasıyla uğraşıyordu. Mülâzımı kolundan çektim:

– Haydi artık gidelim.

dedim. Cevap vermedi. Beni takip etti. Dumanlaşan gözleri yerde idi. Artık ne onda ve ne de bende münakaşa edecek kuvvet ve neşe yoktu. Hâlî bir cehennemden تنها uçurumlarında kalmış günahsız hayvanlar gibi, gayri müdrik ve dalgın, tekrar uçuruma girdik. Tırmandığımız yollardan kaymağa başladık.

* * *

Tepeye, Karaali Hanları'na giden keçi yoluna çıkınca arkama döndüm. Ta derenin öbür tarafında kalan köye baktım. Hakikaten, zehir kadar acı olan bu kırmızıbiber dizileri uzaktan pek cazibeli ve al hürriyet bayrakları gibi parlıyor, insana ne olursa olsun bir şeyi alkışlamak, “Yaşasın! Yaşasın!” diye haykırmak arzuları veriyordu.

25 Temmuz 1326

Türk Yurdu, C. 5, S: 8, 12 Kânun-ı evvel 1329 [25 Aralık 1913], s. 1078-1088.

Yüksek Aydınlıklar

Ömer Seyfettin

*“Neye dalgın duruyorsun?” diyerek
Omuzuma dokunmuştu o melek.*

Niye dalgın duruyorsun? Dumanlanan gözlerim
Benim değil sanki şimdi: Etrafımda bir sis var.
Susuyorum, söylesem de, duyulmuyor sözlerim.

Duymuyorsun, ey sevgilim! Deniz, tufan, dağ ve kar
Yığınları arasından geceleri yırtarak
Doğan güneş yaratıyor asırlardan bir bahar.

Görmüyorsun bu sabahı, duymuyorsun bu uzak
Şenlikleri, naraları, bana gelen sesleri.
Viraneler çiçeklenmiş, kalmamış buz, çöl, kurak.

Benim gözüm orda, işte o güneşte: “İleri...”
Diye esen rüzgâr da mı dokunmuyor zülfüne?
Görmüyorsun, bu aydınlık dolduruyor her yeri.

Beyaz kuşlar, altın oklar uçuşuyor... Sen yine
Görmüyorsun, benim gözüm orda... Lâkin bak biraz
Sen de bir an yükseklerle, denizlere, engine.

Bulunduğun bataklıkta hastalıklı sıcak yaz
Söndürecek gözlerinin nurunu, bak benimle,
Bak yukarı, aşağılarda hiçbir güneş parlamaz.

Bak yukarı, bak yükseğe, yükseklerle ve dinle...
İşittiğin seda büyük Türklüğümün sesidir.
İşte sana gösterdiğim bir güneştir elimle.

Bu güneş ki vicdanlara hayat, ümit getirir.
Bu güneştir büyük duygu, büyük emel mabedi.
Bu güneşte taaffünler, karanlıklar hep erir;

Benim ruhum bu güneşe doğru çıktı, eridi.

*“Neye dalgın duruyorsun?” diyerek
Beni artık uyandırma ey melek.*

Tarhan

Mehdi

Ömer Seyfettin

Ve liküllü kavmin hâd...

Ne tuhaf, fakat ne acıklı bir tesadüftü! Serez İstasyonu’ndan bindiğimiz ikinci mevki kompartımanda beş kişiydik. Ve beşimiz de Türk ve Müslüman’dık... Geçen felâket ve bozgun yılının canlanmış da kalmış uğursuz ve karanlık damlalarına benzeyen birçok karga sürüleri sahipleri öldürülen boş ve sürülmemiş tarlalarda dolaşıyordu. Tren hareket ettiği vakit hepimiz bir defacık selâmlaşmış ve sonra, o yalnız esir ve perişan Müslüman memleketlerinde duyulan yakıcı ve dondurucu ağır tevekkülün taştan sükûnuyla susmuştuk. Hava pek soğuktu. Kapalı camların ince buğularından minareleri yıkılmış, mescitlerinin üzerine haçlar asılmış تنها köyleri görüyor gibi oluyorduk. Bu köyler uzaklarda, ta ufkun nihayetindeki mor sislerin içinde idi. Şimdi ezanın sustuğu bu öksüz yurtlara çanlarını ulutmak için Selanik’e vapur vapur gelen Kafkasya Rumları yerleşiyorlardı. Susuyorduk. Ve sanki bize milyonlarca kan ve din kardeşlerimizin ölümünü hatırlatan dışarısını, bu düşmanın öz vatanımızdan zorla kopardığı altın sahraları görmemek için önümüze bakıyorduk. Karşımdan bir ses:

– Kendimi Türkiye zamanında zannettim, dedi. Yanımızda hiç yabancı yok!

Gülümsedim. Başımı salladım. Bu ufak bir beydi. Daha bıyıkları yeni terliyordu. Ellerini kaputunun cebine sokmuş, bir şeyden ürküyor gibi başını omuzlarının arasına çekmiş, kumral ve ince kaşlarını yukarı kaldırmıştı. Zayıf ve kan-sızdı. Yüzü mâsivadan gölgelenen ruhanî ve mahzun bir beyazlıkla parlıyordu. Öbür köşede, pencerenin dibinde beyaz sarıklı, siyah cübbeli bir hoca, ihtiyar, hasta, mecalsiz ve alacalı bir yığın gibi uyukluyordu. Yanındaki şişman ve yeni seyahat elbiseleri giymiş, siyah ve alafranga sakallı bir beyefendi bana baktı. Güldü. Onun karşısındaki sarı, uzun boylu, son moda bol esvaplı, kuvvetli ve gözleri parlak bir genç, “Ah dünya bu...” dedi. Susuyorduk. İki senedir sanki hiçbir şey değişmemişti. Bir an içinde “Türkiye idaresindeki Selanik’e gidiyorum” hayaline kapılıyor ve kapıyı kırmızı fesli bir kondüktörün açacağını bekliyordum. Ve bilmem nasıl mantıksız bir cesaretle Serezli ufak bey korkmuyor, içimizden birisinin Yunan hafiyesi olabileceğine ihtimal vermiyordu.

– Acaba buralarını ne vakit Türk askeri gelip alacak?

dedi. Ben daima bilmek, öğrenmek, anlamak, tanımak, anlatmak istemediğimiz şeylerin üstüne attığımız basmakalıp bir sözü ağzımdan kaçırdım:

– Allah bilir!

İhtiyar hocanın önündeki şık ve iri genç kalın ve al burnunu küçük parmağının uzun tırnağıyla kaşıyarak:

– Allah'ın bildiği malûm bir şey! diye güldü, lâkin kul da bilir ki artık buralara Türk ayağı basamaz.

– Niçin basamasın?

diye haykırdım. Uykulayan beyaz sakallı hoca uyandı. Başını kaldırdı. Bize ayrı ayrı baktı. Ben Yunanistan'da olduğumu unutmuştum. Ağaçlar, hendekler pence-relerin arkasından hızla geçip gidiyordu. Şişman ve pek zengin olduğu hâlden anlaşılan beyefendi etrafına bakınarak:

– “Yavaş konuşsak...” dedi ve bana dönerek devam etti, “oğlum, eğer iftihar olunacak bir şeyse hiç zahmet çekmeden ben de sizin kadar Müslüman ve mutaassıp olabilirim. Mülkiye-i Şahane'den çıktım. On sekiz sene kaymakamlık ve mutasarrıflık ettim. İşte ben size söylüyorum ki Müslümanların yaşamağa hakkı yoktur. Ve Türkler asla bir daha buralara gelemes. Türkiye'de ağzıma alamaya-cağım hakikatleri burada sizden saklamağa lüzum yoktur. Zira hür ve medenî bir hükümet arazisindeyiz. Ne şu muhterem hoca efendi ve ne de siz dinsizliğimi, İslâmlığın aleyhinde olduğumu iddia ederek kafamın kesilmesini, asılmamı isteyecek bir evvel zaman adaletini burada bulamazsınız; medeniyetleri, terakkileri, itilâları, tarihleri hep dinler yapar. Dinler bir kâinatı yıkar, yerine ikinci bir kâinat kurar. Fertlerin bütün hareketlerindeki esasları kımıldatan, içtimaiyatta büyük ana hatlarını çizen dindir. İslâmlık ise fertlerindeki cemaat ve milliyet temayül-lerini bozarak hepsini karanlık bir taassubun görmez körlüğü içinde yaşatır. Sö-züme şahit işte bütün dünya yüzündeki Müslümanlık... Yüz milyonlarca Müs-lüman ve bizim milletimiz olan elli milyon Türk hâlâ on üç, on dört asır evvelki hurafeler ve efsanelerle çırpınıyor, Rusya'daki Türkler, Bosna Hersek, Rumeli, Hive, Buhara, Acemistan, Türkistan, Afganistan, Belucistan, Hindistan, Mısır, Trablus, Sudan, Tunus, Cezayir, Fas, Sahra-yı Kebir, Zengibar, Cava, Somali, Sumatra... Daha sayayım mı? Hâsılı bütün İslâmlık bugün inkişaf etmiş, kuv-vetlenmiş, ilerlemiş Hristiyan milletlerinin boyunduruğu altında... Yalnız bizim Türkiye'nin yalancıkıtan bir istiklâlî var. Ama ne istiklâl!.. Gümrüklerine on para zam edemez. Düşmanlarıyla rahat bir muahede yapamaz. Payitahttaki Hristiyan mekteplerinin içine giremez. Hâsılı İslâm tarihinde okuduğumuz yüz şu kadar

İslâm hükümetinin mahvına sebep olan âmiller hâlâ Türkiye’de duruyor. Aynı kanunlar, aynı şeylere tesir edince neticeler de aynı olur. O hâlde Türkiye’nin de diğer Müslüman hükümetleri gibi mahvolacağı, tarihten namı silineceği ve biz Türkler de bütün Müslümanlar gibi yakında İstanbul’u alacak olan Hristiyan efendilerimize sadakatle dua ederek hayatımızı diğer dindaşlarımız gibi miskin miskin taassup, cehalet ve rezalet içinde geçireceğimiz muhakkak... ve...

Bu, ateşli ve mutaassıp bir dinsizdi. Ona mantık ve kıyaslarını yaparken his-sine ve taassubuna kapılmamasını tavsiye edecektim. Susmasını, lâfının sonunu bekliyordum. Serezli genç bey kafasını zayıf omuzlarının arasından çıkarmış, güzel ve şahane gözlerini açmıştı. Mülkiye-i Şahane mezunu eski mutasarrıfın birdenbire sözünü kesti:

– Ya Mehdi, Mehdi çıkmayacak mı?

– Hangi Mehdi?

– Hangi Mehdi olacak? Daha onu bilmiyor musun? Mehdi çıkacak. Müslümanların başına geçecek. Gâvurların hepsini öldürecek. Bütün dünyayı Müslüman yapacak.

Şişman beyefendi tombul ve beyaz elleriyle karnını tutarak gülüyor, al yanakları pençe pençe kızarıyordu. İhtiyar hocanın karşısındaki şık genç de zavallı Serez beyinin saflığına gülmekten kendisini men edemiyor:

– Ey küçük bey, bu Mehdi ne vakit çıkacak? diye eğleniyor, bari yakında gelecekte nafle çiftliklerimizi yok pahasına gâvurlara satmayalım...

diyordu. Lokomotif düdüğünü çalıyordu. Ben “Mehdi” bekleyen saf çocuğu nasıl müdafaa edeceğimi düşünüyordum. Öbür köşedeki beyaz ve büyük sarıklı, beyaz ve büyük sakallı, ihtiyar ve sakin hoca efendi doğruldu. Büyük, derin ve küçük gözlerini açtı. Siyah ve kalın cübbesinin temiz eteklerini düzeltti. İlk defa ağzını açıyordu:

– Mehdi’ye gülüyorsunuz ha...

dedi. Ben arzun dümdüz olduğunu, balığın üzerinde öküzün boynuzunda tıpkı bir tepsi gibi durduğunu fenle ispata kalkacak bunak bir yobazın Mehdi hakkında saçmalayacağı budalalıkları duymamak için başımı pencereye doğru çevirdim. Hoca efendi yabancı olmadığım garip bir tecvidin ağır ve hususî ahengiyle lâfa başladı. Ama ben de artık dışarı bakamadım. Onu can u gönülden dinlerken Serezli genç bey gibi benim de ağzım birkaç santimetre açık kaldı.

* * *

“Bu Mehdi kimdir? Biliyor musunuz evlâtlar? Kaybolan on ikinci imam! Bütün Müslümanlar onun gelmesini bekliyorlar... Bu şüphesiz bir hayal. Bu ha-

yalın nereden ve nasıl tesirlerle çıktığını size söyleyeyim: İslâmlık bir mefkûredir. Öyle âli, metin, yüksek bir mefkûre ki taarruzî... Her Müslüman, İslâm olmayan memleketleri almak, oralarını hep Müslüman yapmak emelini besler. Zaman fitneler ve nifaklar arasında geçmiş. İslâm hükümetleri birer birer inkıraz bulmuş. İslâmlar esir düşmüşler. Fakat her esir Müslüman'da İslâmlık mefkûresi şuursuz bir anane, bir ümit, bir emel bırakmış. Esirliğin ağır ve ateşli zincirleri altında inleyen her Müslüman bir halâs, bir necat gününden ümidini kesmemiş. Ve bu ümidinin fiile çıkarılmasını tekrar bir gün meydana çıkacak olan on ikinci imama, Mehdi'ye atfetmiş. Bu Mehdi İslâm selîkasının şuursuz bir emniyetle beklediği halâsçı, hâdîdir. Acaba hakikaten böyle bir halâsçı çıkıp bütün Müslümanları esaretten, zulüm ve i'tisâftan kurtaracak mı? Bütün İslâm diyarlarında, Rumeli'nin, Asya'nın, Bulgaristan'ın, Hindistan'ın köylerinde, Afrika'nın bâdiyelerinde Müslümanlar hep bir halâsçıyı, bir Mehdi'yi beklerler; Mehdi'ye dair birçok masallar, hikâyeler vardır. Bunlara büyük ve perişan bir ümmetin yaralanmış ruhunda uyuyan en hüznü, en garip ve muhteşem şiirler de karışır. Ak Minare vesaire gibi... Lâkin bu Mehdi sahiden gelecek mi? Hayır ve evet... İslâm ruhu şuursuz bir safiyet ve emniyetle her halâsçı gibi sivrilen kahramana bu adı verir. Fakat o muvaffak olamayınca "Mehdi" kelimesi "Mütemehdi" olur. Yine hakikî beklenilmeğe başlanır. Ama... Ama hayır... Öyle bir Mehdi zuhur edip bütün İslâmları birleştirerek müstevlilerinden bir anda intikam alamayacaktır. Lâkin bu esirlik de kıyamete kadar sürecek mi? Hayır, hayır... Mutlaka bir gün İslamların öcü alınacaktır. Ama nasıl? Buna büyük ve mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim cevap veriyor, diyor ki:

"Ve liküllü kavmin hâd..."

Evet bütün kavimlerin kendilerine mahsus hâdîleri vardır. Onları hidayete eriştirir. Mesela Bosna-Hersek'teki Müslümanları halife gidip kurtaramaz. Onlar çalışırlar, içlerinden bir fedakâr, birçok fedakâr çıkar. Silaha sarılırlar. Esirlikten kurtulan Hristiyan milletlerin halâsçılarını taklit ederler. Cezayir'dekiler, Fas'takiler, Tunus'takiler, Sudan'dakiler, hatta Mısır'dakiler de öyle... Başka yerlerdeki de öyle... Kendi içlerinden, kendi kavimlerinden kurtarıcı hâdîler yetişecek. Mensup oldukları kavmin başına geçecekler. Sonra esirlikten kurtulan, kafaları ilim ve akıl tutmağa başlayan İslâm milletler, Hristiyan milletler gibi, aralarında bir "beynelmileliyet" teşkil edecekler ki, işte bu "İttihad-ı İslâm" mefkûresinin hakikatidir. Artık bu "İslâm beynelmileliyeti" mefkûresi hakikat hâline girince, "Hristiyan beynelmileliyeti" yani Avrupalılar, zayıf ve himayesiz buldukları küçük İslâm kavimlerin üzerine hep birlikte yüklenemeyecekler. İşte bu muvazeneden dünya yüzünde ancak o vakit "hak ve hukuk" doğacaktır. Bir

kavmin hâdîleri o kavmi gaflet, cehalet, idraksizlik uykusundan uyandıranlardır. Biz Türkler kurtarıcılarımızın elindeki mukaddes ve hidayet şulelerinin aydınlattığı millî bir mefkûreye doğru yürüyecek, altında inlediğimiz zincirleri kırarak, diğer Türk olmayan İslâm kardeşlerimizin bile imdadına yetişeceğiz. Ve bizim gibi her İslâm kavim de kendi hâdisini beklemekte haklıdır. Bu müjdeyi biz Müslümanlara *Kur'an-ı Kerim* vermiştir. Evet, işte *Kur'an-ı Kerim* elimizde... Bir Mehdi yoktur. Fakat birçok hâdîler olacaktır.

Avam o tek ve hayalî Mehdi'yi beklerken biz, Türk, Arap, Fars ve diğer İslâm mütefekkirleri kendi hâdîlerimizi, hakiki Mehdileri beklemeliyiz. Ve onların zuhur edip etmeyeceklerinden bir an için olsun şüphelenmemeliyiz...”

* * *

Bilmem hangi istasyonda durmuştuk. Trenin kapısı birdenbire açıldı ve ihtiyar hoca susuverdi. Esmer bir kondüktör silindir şapkalı bir Rum'a:

– Buyurunuz...

diyordu. Bu herif bize tarif olunamayacak derecede derin bir nefret ve istikrahla¹ bakarak Rumca:

– Fakat burada Türkler var!

diye durdu. Suratını ekşiterek hepimizi ayrı ayrı süzdü. Kahraman kondüktör hemen yararlığını gösterdi:

– Haydi bre... Öbür başa toplanın. Burada pencerenin önünde mösyö rahat edezek...

Hoca ile karşısındaki genç yüzlerini yere eğerek bizim tarafımıza gelip sıkıştırlar, giren şık ve küstah mösyö şapkasını çıkarıp, ayaklarını karşık kanepenin üstüne uzattı. Âdeta yattı. Cigarasını yaktı. Tek gözlüğünü takarak bize bakmağa başladı. Sözüünü tamamlayamayan ihtiyar hoca yaralı ve can çekişen düşkün bir aslan gibi yeniden uyuklamağa başlamıştı. Şimdi biz, yine, o yalnız esir ve perişan Müslüman memleketlerinde duyulan yakıcı ve dondurucu ağır tevekkülün taştan sükûnuyla susuyorduk.

Yolcu mösyö, cigarasının küllerini üzerimize fırlatıyor, tükürüyor, sonra avazı çıktığı kadar Bizans İmparatoru ve Yunanistan Kralı XII. Constantin için bes-telenmiş Fransızca bir şarkıyı haykırıyordu.

Biz susuyorduk... Tren seyrek ve fasılalı ağaçlıkların arasından geçiyordu. Ve Türklerden kalma sarı badanalı eski karakollar, bu yollardan kaçarken mahvolmuş gafil bir milletin dinsiz ve yıkık mabetleri gibi ikişer üçer kilometre ara

¹ tiksinne, iğrenme

ile sıralanmış hâlâ duruyordu. Susuyorduk. Zannederim hepimiz -hatta İslâm-
lıktan ümidini kesmiş olan açık fikirli şişman mutasarrıf mazulü bile- hepimiz,
mukaddes kitabın her kavme vaat ettiği hâdîleri düşünüyor, Türklerin Mehdi'si
ne vakit çıkacağını kendi kendimize soruyorduk. Yolcu mösyö Türklüğe ağza
alınmaz küfürlerle kafiyeleşmiş Rumca şarkılar da bağırmağa başlamıştı. Biz
susuyorduk. Ve benim gözlerim hep o beyaz bir felah ve ümit fecrinin uzak bir
aksi gibi parlayan beyaz sarığa, ihtiyar hocanın uyanık bir dalgınlıkla sallanan
büyük ve nurlu başına dalıyordu.

Türk Yurdu, C. 5, S: 12 (60), 20 Şubat 1329 [5 Mart 1914], s. 1201-1208.

Mehmet Emin

Ömer Seyfettin

Bütün Turan karanlıkta şuursuz bir taş gibi
Uyuyordu... Lisan yoktu, san'at yoktu, zevk yoktu.
Olan her şey Türk değildi, Türk ruhuna bir oktu...

Bilmiyordu kimse nedir bu uykunun sebebi!

Arap, Acem afyoncusu Türk ilinde pek çoktu;
Türklük yoktu! Tarih denen hailenin içinde
Sönüyordu bir milletin on bin yıllık varlığı,
İniyordu şan üstüne kan renginde bir perde.

Kalmamıştı hiçbir Türk'ün milletine yarlığı...

O vakit sen, ilk önce sen bu uykudan uyandın,
Feryatların en duymayan kulaklarda çınladı.
Kıyametler kopsa artık unutulmaz hiç adın,
Türk tarihi altın harfle başa yazdı bu adı...

Türk güneşi batıyorken
Nurlar saçtın kaleminden.
İlk önce sen Türkçe yazdın,
Gafletlere mezar kazdın.

Kıymet verdin Türk diline
Can getirdin Türk iline.
Sen dirilttin bu milleti,
Sen olmasan bitmiş idi...

Şimdi artık çocukların arkandan
Geliyorlar izlerini güderek.
Bu mukaddes izler bütün şeref, şan,
Bir mefkûre cennetine gidecek...

Genç şairler orda senin heykelinin altında
Ruhun için neşideler okurken
Yüzlerce yıl sonra, sen
Güleceksin semalarda milletin yâdında.

Göreceksin kaleminle yaratılmış bir cihan,
Göreceksin en muazzam eserini o zaman...

Türk Yurdu, C. 6, S: 11, 24 Temmuz 1330 [6 Ağustos 1914], s. 2367-2368.

Kalevala Nedir?

Ömer Seyfettin

Finova halkının en eski millî epopeleri olan Kalevala geçmiş asırların bugüne bir yadigârıdır. Orada her aile içinde ihtiyar, genç... herkes büyük bir şevkle bu epopenin türkülerini çağırır. Fin milleti geçmiş kahramanlık zamanlarının bu şerefli âbidesiyle daima maziyi hatırlar.

Bu epopenin türkülerini yalnız Finlandiya’da söylenmez. Norveç’in şimalinden ta Altay zirvelerine kadar, nereye gitseniz onları işitirsiniz. Her tarafta başka bir parça, başka bir ahenk... Esasları hep birdir. Şekillerin tahavvülüne hepsi fin milletinin tam terkiât bir edebî âbidesi gibi kabul olunabilir.

Bu türkülerini toplayanların içinde bilhassa âlim Doktor Lönnrot’un ismi zikre şâyândır. İlk defa bu büyük işe başlayan odur. 1828’den sonra, birçok seneler eski Finlandiya’nın her tarafını dolaştı. Her şehri, her kasabayı, her köyü, hatta her kulübeyi ziyaret etti. Evlerde oturdu. Misafir olduğu Finlere “runo” dedikleri millî türkülerini söyledi. Sabırsızlanmadı. Bu türkülerin hepsini dinleyinceye kadar seyahatinden dönmedi. Sonra topladığı türkülere baktı. İçinde yeni, eski neşîdeler de vardı. Bunları “Kanteletor” unvanıyla bastırdı. Bu eski âbideye “Kalevala” nâmını verdi. Bu iki eser Doktor Lönnrot’a ebedî bir hayat temin etti. Kendisine “Finlandiya Homer’i” denildi.

Lönnrot mektuplarında seyahatine dair birçok meraklı tafsilât verir. Bu türkülerini nasıl topladığını anlatır. Onun gibi milletin epopesini bulmak isteyenlere anlattığı şeyler pek kıymetli bir ders olabilir. Birçok yerlerde halk bu millî türkülere mukaddes nazarıyla bakar, yabancıların yanında söylemezlermiş. Bunları işitebilmek için aralarında bulunmak; itimatlarını, muhabbetlerini kazanmak icap edermiş. Lönnrot hekimdi. Hastalarından bu türkülerini istiyordu. Onlar da reddedemiyor, söylüyorlardı.

Arkanjel, Uluneç hükümetleri dairesindeki Fin ırkına mensup halk Rusya’nın idaresindedir. Rusların dinini, bir kısım âdetlerini kabul etmişlerdir. Onlar bu mukaddes türkülerini bir ticaret vesilesi yapmışlardır. Para ile söylerler.

Cahil, mutaassıp köylüler millî türkülerini toplayanlara casus, şerir nazarıyla bakarlar, Lönnrot birçok defa böyle ithamlara karşı kendini müdafaaya mecbur oldu. Finlandiya Edebiyat Cemiyeti tarafından gönderilen Mösyö Groundstroem

1861'de “runo” toplamağa çıktığı zaman hayatî tehlikede kaldı. Halk o derece aleyhine ayaklanmıştı. Bu husumet en çok Rus taassubunun intişar ettiği yerlerde görünür. Rus papazı bu eski türkülerin çağrılmasını o kadar büyük bir günah saymaz. Ama bir “şeytan eseri” olduğunu söyler. İstiğfarını kolaylıkla yapar.

Bu millî türkülerini kadınlar erkeklerden çok bilirler. Lönnrot, Matho isminde bir dula rast geldi. Bu kadın en muhteşem “runo”ları aklında tutmuştu. Çorabını örerek söyleyip duruyordu. Runolar yalnız hemen hiç söylenilmez; mutlaka bir cemiyetle çağrılır. Söyleyenler karşı karşıya gelirler. Birbirlerinin ellerini tutarlar. Yavaş yavaş sallanarak saatlerce ahenklerinde devam ederler. Bazen sakın bir başlangıçtan sonra ateşlenirler, koşuşurlar, dolaşırlar.

Asıl büyük türkülerini ihtiyarlar bilirler. Gençler hatırası bunları almaz.

* * *

Kalevala'nın ilk basılışı 1835 senesine tesadüf eder. O vakitse bu epope otuz iki türkünden ibaretti. Aşağı yukarı on iki bin beyit vardı. Bu ilk basılış mühim bir hâdise oldu. Alman âlimleri bilhassa meşhur lisaniyatçı Jacob Grimm büyük bir vecd ile bu âbideyi selamladılar. Jacob Grimm Kalevala'yı en mühim epopeler sırasına koymakta tereddüt göstermedi. Şeklinin muhteşem parlaklığına, tiple-
rinin çokluğuna, aynı zamanda pek derin, pek şedîd olan tabiat hissine meftun oluyordu.

Kalevala epopesinin bazı yerlerinde birlik bozuluyor, bazı tiplerin eksik olduğu görülüyordu. Fakat bunları tamamlamak imkânsız değildi. Millî vicdan nihayetsiz bir hazineydi. Kalevala'nın ilk basılışında bütün Finova memleketini emsali görülmemiş bir vatanperverlik galeyanı kapladı. Eskiden bu mukaddes türkülerini saklayıp söylemeyenler artık susmuyorlardı. 1831'de Helsingors'ta teşkil olunan Akademi Cemiyeti her tarafa memurlar gönderdi. Birçok millî eserler buldurdu, neşretti. Bilhassa şimdiye kadar gidilmeyen en ücra yerleri yoklattırdı. Bir köy, bir kulübe bırakılmadı. Kahraman Gastren Laponya'yı dolaştıktan sonra Altay eteklerine, Fin ırkının bu eski beşiğine kadar gitti. Yolu üzerinde görmedik, anlamadık bir an'ane bırakmadı. Bu iş birçok seneler sürdü. Bulunan şeyler Helsingors Akademi Cemiyetinde toplandı. Hepsî Doktor Lönnrot'a verildi.

Lönnrot eline geçirdiği bu kıymetli vesikaları sıraya koydu. Kalevala'nın ilk basılışında eksik kalan yerleri, tamamlanmamış tipleri bulmakta gecikmedi. Bunu yaparken epopenin ilk şeklini bozmamağa son derece dikkat etti. “Birliği”-
ne dokunmadı. Esasından hiçbir şey değıştirmedî. Fakat, bununla beraber âbi-
de çok büyümüş, çok genişlemişti. Birinci basılışında otuz iki türkünden ibaretti. İkinci basılışında ise elli türkü... yirmi iki bin sekiz yüz beyit... İlyada'dan yedi bin beyit fazla... Bu ikinci basılışı 1849 senesine tesadüf eder.

– Kalevala bugünkü hâlinde kalacak mı? Hakikî şeklini artık buldu mu?

Buna “evet” denilemez. Fakat o kadar dikkatli araştırmalardan sonra büyük bir değişiklik de beklenilemez. Nitekim on beş sene sonraki üçüncü basılışında Lönnrot epopenin bir kelimesini bile değiştirmede.

* * *

Kalevala’nın mevzuuna gelince, poem bir kozmogonik türkü ile başlar: Havanın kızı esir yüksekliklerinden denizin ortasına iner. Fırtına dalgaların üstünde onu sallar. Rüzgârın nefesinden gebe kalır. Yedi yüz sene ağır yükünü taşır. Büyük tanrı Ukko’dan imdat ister. Yalvarır, yakarır, inler. Bulutların arasında uçan bir kartal suyun üstünde hava kızının açık dizini görür. Onu bir yer sanır. Yuvasını yapar, içine yedi yumurta kor. Kuluçka yatar. Havanın kızı hızla dizini sarsar. Yumurtalar aşağı yuvarlanır, kırılır. Bunların kırıklarından “arz, sema, güneş, yıldızlar, bulutlar” teşekkül eder. Havanın kızı yaratmasında devam eder, Vainamöinen (Veynemöynen)’i, ezeli Runovaya’yı dünyaya getirir.

Vainamöinen (Veynemöynen) havanın kızının eserini tamamlar. Arzı mahsul verecek bir hâle sokar. Şöhreti “Runovaya” diye uzaklara yayılır. Laponya’nın oğlu Joukahainen (Yukaheynen) bunu kıskanır. Harbe davet eder. Vainamöinen (Veynemöynen) onu sihirle yener. Aman istemeğe mecbur bırakır. Fakat kız kardeşi Aino (Ayno)’yu kendisine zevce olarak vereceğini vaat ettirmeden bırakmaz. Böyle bir izdivaçtan dehşet duyan Aino (Ayno) denize kaçır. Vainamöinen (Veynemöynen) boşu boşuna arar. O artık müebbeden kaybolmuştur. Kahraman o vakit annesine gelir. Mezarından kalkan anne oğluna “Pohja (Puhya)” kızları içinden bir nişanlı bulmasını söyler.

Vainamöinen (Veynemöynen) yola çıkar. Fakat Joukahainen (Yukaheynen) de ondan intikam almak için plânlar kurmuştur. Gececeği yerde bekler. Öldürücü bir ok atar. Runovaya’nın yalnız atı vurulur. Onu denizin ortasına götürür. Orada dehşetli bir fırtına başlar. İmdadına bir kartal gelir. Kanatlarının üstüne alarak onu ta gideceği yere kadar götürür.

Vainamöinen (Veynemöynen), Pohja (Puhya) memleketine varınca “Louhi (Luhi)”den çok ikram görür. Louhi (Luhi) ona kızını vereceğini vaat eder, fakat bir şartla. Bu şart da bir “sampo” yapmaktır. (Sampo: Bahtıyarlık veren bir tılsım.) Vainamöinen (Veynemöynen), Louhi (Luhi) kendisini memlekete döndürebilirse mahir demirci “İlmarinen”i göndereceğini söyler. Louhi (Luhi) onun istediğini yapar.

Vainamöinen (Veynemöynen) yolda giderken Pohja (Puhya) kızını havada, bir eleğimsağmaya dayanmış görür. Aşağıya, kızağının üstüne çağırır.

Kendisiyle evlenmek istediğini söyler. Genç kız eğer teklif edeceği üç şeyi yaparsa arzusunu yerine getireceğini anlatır. Vainamöinen (Veynemöynen) bunlardan ikisini yapar. Üçüncüsüne gelince... bu bir gemi kurmaktır. Baltasıyla bacağından vurulur. Çok kan akar. Âlim bir ihtiyar büyü ile bu kahramanı iyi eder. Vainamöinen (Veynemöynen) memleketine gider. Vaadini unutmaz. Demirci İlmarinen'i rüzgârın kanatları üstünde Pohja (Puhya)'ya gönderir. Bu adam sampoyu yapar. İşinin mükâfatını ister. Fakat genç kız da demircinin arkasından gitmeye razı olmaz. O da Vainamöinen (Veynemöynen)'in yanına yalnız döner.

Burada üçüncü bir kahraman sahneye girer. Bu Lemmikainen (Lemmikaynen)'dir; bütün "Saari" kızlarını baştan çıkarmıştır. Yalnız birisi ona teslim olmaz. Lemmikainen (Lemmikaynen) onu kaçırtır. Ailesinin yanına getirir. Alır. Bu kız biraz sonra kocasına sadık kalmaz. Lemmikainen (Lemmikaynen) onu bırakır. Pohja (Puhya)'ya bir kız aramak için gelir. Birçok vak'alar başından geçer. Nihayet ölür. Annesi onu tekrar hayata getirir.

Bu esnada gayet garip bir büyüünün sayesinde bilinemez "üç sihirli söz"le, Vainamöinen (Veynemöynen) başladığı gemiyi bitirir. Üstüne biner. Pohja (Puhya) kızının oturduğu yere gelir. İlmarinen de gecikmez. Ona yetişir. Demirci çok gençtir. Sampoyu da yaptığı için kız onu ihtiyar Runovaya'ya tercih eder. Emsali görülmemiş bir düğün yapılır. Bu düğünün tafsilâtı altı uzun türkü sürer. Herkes buna davetlidir. Yalnız Lemmikainen (Lemmikaynen) müstesna, çünkü o pek hasarı, pek kavgacıdır.

Genç kahraman buna kızar. Silahlanır. Pohja (Puhya)'ya yürür. Yolda ne kadar mânia varsa hepsini kırar. Büyük aile reisini öldürür. Kafasını bir direğe mıhlar. Pohja (Puhya) halkı aleyhine silaha sarılır. Lemmikainen (Lemmikaynen) kaçır. Annesinin yanına döner, ona kanlı muharebelerini anlatır. Annesi oğluna uzak bir ada ismi verir, düşmanlarından kurtulmak için oraya gidip saklanmasını söyler. Lemmikainen (Lemmikaynen) annesini dinler. Ama o adadaki bütün kadınları, bütün genç kızları da baştan çıkardığı için ahali aleyhine kalkar. Oradan da kaçır. Memleketine gelince evini yanmış, tarlalarını harap olmuş bulur. Anası da ortada yoktur. Çünkü Pohja (Puhya) halkı intikam almıştır. Lemmikainen (Lemmikaynen) bir silah arkadaşıyla birleşir. Bu halka karşı harbe başlar. Fakat Louhi (Luhi) öyle bir büyü ile karşısına çıkar ki... niyetinden vazgeçmeğe mecbur olur.

Sonra epopenin en parlak olan "Kulervo" faslı gelir. Bu, bir insanda toplanan fenalık temayülü, fenalık ruhudur. Her yerde kendisini takip eden kötü talihiyle Kulervo her türlü cinayetleri yapar, kendi kız kardeşine tecavüz eder. Sonra kendisini öldürür. Bunun kadar fecî bir vak'a hiçbir edebiyatta yoktur. Bu kısmı

destana rapteden yegâne vak’a; İlmarinen’in karısını Kulervo’nun kurtları, ayı-ları parçalar... İşte budur.

İlmarinen karısı için acı acı ağlar. Altından, gümüşten kendisine bir kadın yapar. Çekiciyle onu tamamlar. Fakat yatağa götürüp koyunca yanına yatamaz. Dokununca duyduğu soğuğa dayanamaz. Bu heykeli kendisine karı yapmaktan vazgeçer, Vainamöinen (Veynemöynen)’e hediye eder. Runovaya bu hediyeyi istemez.

Arkadaşlarına altın bir kız aramamalarını, gümüş bir nişanlı arkasında koş-mamalarını söyler.

İlmarinen hareketinde muvaffak olamayınca tekrar Pohjola (Pohyola)’ya dö-ner. Louhi (Luhi)’nin ikinci kızını ister. Louhi (Luhi) hiddetle istediğini redde-dince genç kızı kaçıırır, kızığa kor, fakat yolda derin bir uykuya dalar. Kız başka bir adama teslim olur. Hiddetlenen İlmarinen büyümlü sözler söyleyerek kaçan kızı martı yapar, fırtınaların ortasında bağırarak için ücra bir kayanın tepesine gönderir. Sonra Vainamöinen (Veynemöynen)’in yanına gelir. Başından geçen-leri anlatır. Pohja (Puhya) memlekete sampo tılsımının verdiği saadeti, refahı hikâye eder.

Poemin başından itibaren Vainamöinen (Veynemöynen)’in, İlmarinen’in, Lemmikainen (Lemmikaynen)’in vatani olan Kalevala ile Louhi (Luhi)’nin va-tanı olan Pohja (Puhya) yahut Pohjola (Pohyola) arasında gizli bir husumet ol-duğunu sezeriz. Bu husumet artık tamamıyla meydana çıkar. Muhasama bütün şiddetiyle başlar. Bu iki memleketi birbirine geçiren sebep sampo tılsımıdır. Bu âletten gördükleri faydayı kıskanan Vainamöinen (Veynemöynen) düşmanları-na hücum eder. Ellerinden tılsımı almak ister. İlmarinen’le beraber muhariplerle dolu bir gemiyle yola çıkar. Denizde giderken büyük bir balığa çarparlar. Balık bunların yoluna mâni olur.

Vainamöinen (Veynemöynen) balığı öldürür. Kemiklerinden bir musiki âleti, bir “kantale” yapar. Herkes bu harpı çalmağa çalışır, ama kimse muvaffak olamaz. O vakit ihtiyar Runovaya âleti alır. Bu âletin tellerinden ses çıkarır. Kantale bütün ahengiyle çalar. Mabutlar, mabudeler, tabiatın bütün mahlûkları dinlemek için koşarlar. Hepsi teessürlerinden vecde düşerler. Vainamöinen (Veynemöynen) bile müteessirdir. Akan gözyaşları denize yuvarlanır, dalgaların dibinde parlak inciler şeklini alır. Bunu tasvir eden türküler emsalsiz derecede güzeldir.

Nihayet Pohjola (Pohyola) kıyılarına gelirler. Vainamöinen (Veynemöynen), Louhi (Luhi)’ye sampo tılsımını paylaşmağı teklif eder. Louhi (Luhi) buna razı olmaz. Karşı gelmeğe hazırlanır. Bütün ahali davetine koşar. Silaha sarılırlar. Fakat tam askerini toplayıp hücum edeceği zaman Vainamöinen (Veynemöynen)

kantallını tutar, tellerine öyle kuvvetle vurur ki, düşmanlarını bir sihirli uykuya düşürür. Bu uyku sayesinde üç kahraman sampo tılsımını kaldırırlar, gemilerine getirirler. Açık denize doğru yelken açarlar. Güvertede hiç ses sedâ yoktur... Bu sükûnetten sıkılan Lemmikainen (Lemmikaynen), Vainamöinen (Veynemöy-nen)'in arzusu hilâfına bir zafer türküsü söyler. Kısık sesi uzaklara akseder. Pohjola (Pohyola)'nın ahalisini uyandırır. Louhi (Luhi), samponun alındığını görür. Müthiş bir fırtına çıkarır. Gemidekiler zorla kazadan kurtulurlar, ama “kantall”ı dalga alır. Denizin dibine götürür.

Sampoyu tekrar ele geçirmek için Louhi (Luhi), Vainamöinen (Veynemöy-nen)'in arkasına düşer. Runovaya bunu haber alır, türkülerinin kuvvetiyle yoluna bir sivri kaya çıkarır. Pohjola (Pohyola)'nın gemisi buna çarpar, parçalanır. Louhi (Luhi) o vakit kartal olur. Muhariplerini kanatlarının altına alarak havaya atılır. Biraz sonra Vainamöinen (Veynemöy-nen)'in gemisine yetişir. Direğinin tepesine konar. Lemmikainen (Lemmikaynen) kılıçla onu vurur. Ama öldürecek gibi yaramaz. Vainamöinen (Veynemöy-nen) bir kürek darbesiyle düşürür.

Güvertede Louhi (Luhi) yine sampoyu almağa çalışır. Bu tılsım âleti parçalanarak uçar. Parçalarının bir kısmı denizin dibine gider, bir kısmı suyun yüzünde kalır. Mağlup Louhi (Luhi) muharebeden vazgeçer. Pohjola (Pohyola)'ya döner. Vainamöinen (Veynemöy-nen) kendi memleketinin sahillerine erişir. Orada su yüzünde kalan samponun parçalarını bulur. Dikkatle toplar, “Jumala”ya şükrederek tebaasının himayesini istirham eder.

Sampo tılsımının tesiri gecikmez. Kalevala havalisinde büyük bir saadet, bir refah başlar. Bu haberi alan Louhi (Luhi) vahşî bir kıskançlıkla bu mesut kavmin aleyhine birçok müthiş hastalıklar saldırır, sonra da gayet korkunç bir ayı gönderir. Nihayet hiddetinin şiddetinden ne yapacağını şaşırır. Semâ kubbesinden güneşle ayı koparır. Kimsenin bilmediği bir kaya kovuğuna gizler. Fakat bütün bu uğraşmalar boşa gider. Vainamöinen (Veynemöy-nen) hepsine üstün gelir. Kalevala'nın Pohjola (Pohyola)'ya galebesi kat'ileşir.

Poem, Hristiyanlığın paganizmle mücadelesini, ona galebesini anlatan bir türkületle nihayet bulur. Bu oğlunu dünyaya getiren Marjanta'nın hikâyesidir. Bu ilâhi çocuk Karelia (Karyala)'ya hükümdar olur, Vainamöinen (Veynemöy-nen)'in hâkimiyetine nihayet verir. İhtiyar Runovaya vazifesi bittiğini anlar. Bir gemi yaptırır. Yalnızca ona biner. Denizin üstünde, pâyânsız ufuklarda ebediyen kaybolur. Lâkin tebaasının ezeli şevki için “kantall”ı Finlandiya'da bırakır.

* * *

Kalevala ne demektir? Destanı okumadan bunu tabii öğrenmek istersiniz. Kalevala “Kaleva'nın oturduğu yer” demektir. Fakat “Kaleva” kimdir? Hanander,

sonra diğer birtakım müellifler bunu bir “ism-i has” telakki ederler. Onlarca bu evvel zamanın meşhur devlerinden biridir. Birçok evlatları içinde Vainamöinen (Veynemöynen), Ilmarinen, Lemmikainen (Lemmikaynen) de vardır. Gastren’e göre ise Kaleva bir nevi kahramanlık mefkûresini ifade eden umumî bir tabirdir. Her kahraman için söylenebilir. Hakikaten birçok şahısların Kalevala’nın oğlu diye anıldığını göreceğiz. Hâlbuki hepsinin menşeleri muhtelifdir.

Hâsılı Kalevala “kahramanlar vatani” demektir. Pohjola (Pohyola) şüphesiz bu vatanla hududu olan bir yer olacak... İran’la Turan gibi! Epopenin mevzuu işte bu iki memleket arasındaki muharebedir. Eserin birliğini de bu harp teşkil eder. Bu mücadelede birtakım timsali tezahürler de vardır. Karanlıklara karşı aydınlıklar silahlanır; fenalığa karşı iyilik... Fakat yalnız bunlara bakmak eserin kıymetini düşürür. Epope daima tarihî şe’niyeti büyütür, süsler, güzelleştirir. Bütün bir asrın hâdiselerini yalnız bir vak’ada, binlerce kahramanın hareketlerini yalnız bir kahramanda toplar, lâkin yine esas bozulmaz.

Kalevala’daki vak’alar hangi zamanda, hangi kıtada geçmiştir? Buna doğru bir cevap verilemez. Büyük epopeler zaman, mevki kaydına pek ehemmiyet vermezler. Keyiflerine göre sırf kendilerine has bir âlem yaratırlar. İlhamlarına göre hikâyeleri anlatırlar. Zira bu nokta gayet mühimdir. Epopeler cemiyetlerin tekâmül ederek sınıfların seciyeleri, hudutları iyice ayrıldığı zamanlar değil; ancak kavimler mevcudiyetlerinin daha ilk mesut devrelerinde, yani fikirce, hisce, itikatça; harsça tam bir kül teşkil ettikleri devirlerde doğar.

Bu nefis epopenin bedîî kıymetine gelince... Buna dair tafsilâtı tercümenin nihayetine bırakıyoruz.

Türk Yurdu, C. 14, S: 1 (151), 1 Kânun-ı Sâni 1334 [1 Ocak 1918], s. 3675-3679.

Kalevala

Ömer Seyfettin

Finuva Kavminin En Eski Millî Epopesi

Birinci Runot¹

Hülâsa

Başlangıç - Hava (Havva) kızı yüksek esir tabakalarından denizin ortasına iner - Rüzgârın nefesiyle gebe kalır - Yedi yüz sene dalgaların üstünde fırtınalarla çalkanarak dolaşır - Elemleri, şikâyetleri - Büyük ve cellât uykuya yalvarışı - Bir kartal onun dizine konar. Yuva yapar. Bu yuvaya yedi yumurta kor - Bu yumurtalar kırılır. Kırıklarından “arz, sema, güneş, yıldızlar, bulutlar” teşekkül eder - Ilma’nın kızı nasıl yaratıldı? - Vainamöinen (Veynemöynen)’in, ezeli Runovaya’nın doğuşu.

İşte ruhumda bir arzu uyanıyor, dimağımda bir fikir canlanıyor: Söylemek, çağırmak istiyorum. Ahenkli lâflar söylemek, bir millet türküsü, bir aile türküsü çağırmak istiyorum. Ağzımda kelimeler eriyor, lâflar birbiri arkasına geliyor, dilimin üstünde toplanıyor, dişlerimin etrafında dağılıyor.

Ey sevgili kardeş! Ey çocukluk arkadaşım! Şimdi işte birleştik. Gel beraber, bu türküyü söyleyelim. Ayrı ayrı memleketlerde oturduğumuz için pek seyrek buluşuyoruz. Bu çorak yerlerde, bu gamlı Pohja² (Puhya) havalisinde her vakit birbirimize rast gelemiyoruz.

Elini elime ver, parmaklarını parmaklarımın arasına koy da³ şaşılacak şeyler söyleyelim. Bizi çok dinlemek isteyen sevgili gençler Vainamöinen⁴ (Veynemöynen)’in kemerinden, Ilmarinen’in⁵ demir ocağından, Kukumyeli’nin kılıcından,

¹ Finuva lisanında “runot” şiir, türkü, kaside mânâsına gelir. Sedanın ahengi, ruhun görüşü, hem de aynı zamanda ilham, tahaddüs fikrini ihtiva eder. [Ö. S.]

² Kalevala memleketinin hasmı olan şimal kısım. [Ö. S.]

³ Finuvalıların halk şairleri türkülerini söyleyecekleri zaman bir sıranın üstüne ata binmiş gibi otururlar. Birbirlerinin ellerini tutarlar. Yavaş yavaş sallanırlar. Birisinin söylediği parçayı öbürü tekrarlar. Sonra kendi türküsünü söyler. Bu söyleniş günler hatta gece bile sürer. [Ö. S.]

⁴ Eopenin kahramanı [Ö. S.]

⁵ Eopenin kahramanı [Ö. S.]

Joukahainen (Yukaheynen)'in yayından, Pohja (Puha)'nın hudutlarından, Kalevala'nın çorak kırlarından topladığımız sözleri⁶ öğretilir.

Bu sözleri bana çok evvelden babam baltasının sapını yontarak söyledi. Annem eğesini örerek öğretti. Ben o vakit bir çocuktum. Daha meme emen bir çocuk... Ağzı sütlü, yerlerde yuvarlanan minimini bir çocuk...

Bu sözlerde ne Sampo⁷ ne Louhi⁸ (Luhi) ne de tılsımlı runolar eksikti, hepsi vardı. Sampo etrafında söylenilen türküler içinde ihtiyarladı. Louhi (Luhi) çağırarak söndü. Viponen⁹ (Veyponen) şiirler okuyarak, Lemmikainen¹⁰ (Lemmikaynen) gülüp oynayarak öldüler.

Daha başka sözler... Çocukken siyah, alacalı ineklerin arkasından, bal akan çayırarda, altınlı tepelerde dolaştığım zaman marifet kaynaklarından çıkardığım, yol boylarında bulduğum, fundalıklardan kopardığım, dallardan topladığım, ağaçların tepesinden, keçi yollarının kenarlarından duyduğum sözler de var.

Soğuk da bana neşideler söyledi. Yağmur bana türküler getirdi. Göğün rüzgârları, denizin dalgaları bana şiirlerini duyurdu. Kuşlar ahenkleriyle beni okuttular. Yaprakları dövmüş ağaçlar beni zikirlerine davet ettiler.

Bütün bu türküler devşirdim, yumak yaptım. Küçük güzel bayram kızağımın üstünde getirdim. Bakır bir sandığın ta dibine koydum.

Dolabımın en yüksek rafına kaldırdım.

Bu türküler, uzun müddet, orada soğuktan uyuşmuş, gizli kaldı. Şimdi onları uyusukluklarından çıkarmak istiyorum. Buzdan uykularını dağıtmak, onları uyandırmak istiyorum. Sandığımı, küçücük sandığımı alacağım. Onu bu taş sıranın ta ucuna, bu malûm direğin, bu güzel sakafın altına koyacağım. Sonra bu söz hazinesini açacağım. Türkü dolu torbayı boşaltacağım, yumağımı çözeceğim.

Evet, çavdar ekmeği yediğim, arpa birası içtiğim zaman âlâ bir türkü, muhteşem bir türkü söyleyeceğim. Eğer bira yoksa eğer “tarri”¹¹ de verilmiyorsa o vakit kuruyan ağzım bir damla su isteyecek; ben geceyi şenletmek için, günün aydınlığını alkışlamak için söyleyeceğim; ta şafak söküne kadar güneşin doğuşunu neşelendirmek için söyleyeceğim.

⁶ Bu sözlerin hepsi birtakım büyü, tabiatın fevkinde ahenklerdir. [Ö. S.]

⁷ Bu bir nevi temsili âlettir. Eopenin esasını teşkil eder. [Ö. S.]

⁸ Epopedeki kahraman kadın [Ö. S.]

⁹ Eopenin kahramanlarından [Ö. S.]

¹⁰ “Kaukomieli” ile bir [Ö. S.]

¹¹ Bir nevi adı içki [Ö. S.]

Söylendiğini işittim, çağrıldığını biliyorum: Geceler yapyalınız, birer birer arza iner. Gündüzler, yapyalınız, birer birer parlar. Vainamöinen (Veynemöynen) de yalnız canlandı. Ezeli Runovaya¹² yalnız başına meydana çıktı. Bir kadın onu karnında taşıdı. İlma'nın kızı¹³ onu dünyaya getirdi.

İlma'nın kızı, Lunnutar¹⁴ çok güzeldi. Birçok zamandan beri havada, esîrden kubbenin nihayetsizlikleri ortasında saf, temiz bir ömür sürüyordu.

Fakat işte havanın geniş boşluklarında, gamlı, تنها payansızlıklarında yapyalnız yaşamaktan, kayser kızlığından nihayet bıktı, canının sıkıldığını duydu.

Yükseklerden indi. Denizin ortasına, dalgaların beyaz sırtına atıldı.

O vakit hiddetli bir rüzgâr, bir fırtına rüzgârı doğudan esti. Deniz kabardı.

Fırtına bu havadan inen kızı salladı. Dalgaların köpüklü tepelerinde zevklendirdi. Rüzgârın nefesi karnını okşadı. Deniz onu gebe bıraktı. Tam yedi yüz sene, tam dokuz insan ömrü müddetince o ağır yükünü taşıdı. Doğacak olan doğmadı. Hiçbir şeyin doğurmadığı vücut daha dünyaya gelmedi.

Su annesi¹⁵ olan kız yüzdü. Doğuda, batıda yüzdü. İleri, geri yüzdü. Bütün havanın kıyılarında yüzdü. Dayanılmaz ağrılar içini yakıyordu; fakat doğacak olan doğmadı. Hiçbir şeyin doğurmadığı vücut daha dünyaya gelmedi.

Kız sessiz sessiz ağladı. Dedi ki:

“- Hayatım ne gamlı, ne bahtsız! Yaşayışım ne serserice!.. Her yerde daima, göğün geniş kubbesi altında rüzgârla dalgadan dalgaya sürüklenmek...

“Su annesi gibi böyle sallanıp duracağıma keşke sade “İlma'nın kızı” kalaydım. Burası o kadar soğuk ki bu rutubetler içinde bir buz parçacığı gibi sürüklenip durmak ne kadar acı...

“Ey Ukko¹⁶, ey ulvî mabut! Sen ki dünyayı tutuyorsun, buraya gel. Acele et. Zira çağırılıyorsun. Genç kızı ıstıraplarından, kadını karnının ağrılarından kurtar! Gel, uç, çabuk gel! İmdadına ihtiyaç var!”

Bir saniye, kısacık bir saniye geçti. Geniş kanatlı bir kartal uçtu. Yuvasını yapacak, konacak bir yer arayarak, havadan, büyük bir gürültü ile geçti.

¹² Runotların bestekârı, söyleyeni, şairi [Ö. S.]

¹³ Havanın timsali [Ö. S.]

¹⁴ Tabiatın kızı, yaratıcı kuvvet [Ö. S.]

¹⁵ İlma'nın kızı burada ismini değiştiriyor. Dalganın annesi oluyor. Çünkü havayı su için bırakmıştır. Bu isim değişikliği, daha doğrusu bir şahısta birçok isimlerin toplanıp birikmesi Finuva epopesinin bir hususiyetidir. [Ö. S.]

¹⁶ Hava ile gök ilâhı [Ö. S.]

Doğuya uçtu. Batıya uçtu. İleriye uçtu. Geriye uçtu. Fakat konacak, yuvasını yapacak bir yer bulamadı.

Yeniden uçtu. Sonra durdu. Böyle düşündü: “Rüzgârların havalisinde mi, denizin ortasında mı oturacağım. Rüzgâr yuvamı yıkacak, deniz dalgalarıyla boğacak.”

Ama işte, su annesi, havanın kızı dalgalardan dizini çıkardı: Konmak, sevgili yuvasını yapmak için kartala bir yer verdi.

Kartal, bu güzel kuş durdu. Suyun mavi yüzünde İlma’nın kızının dizini gördü. Onu yeşil bir toprak, taze çimenli bir tepe sandı.

Havada yavaşça sallandı. Nihayet bu dizin üstüne kondu. Yuvasını orada yaptı. Yuvanın içine, altısı altın, bir tanesi demir, yedi yumurta yumurtladı.

Kuluçka yattı. Bir gün yattı. İki gün yattı. Üçüncü gün de yatabildi. O vakit su annesi, İlma’nın kızı derisinde yakıcı bir sıcaklık duydu. Dizi tutuşuyor, yumurtalar eriyor sandı.

Hızla dizini büktü. Bütün vücudunu sarstı. Yumurtalar yuvarlandı. Dalgalar içinde parça parça oldu.

Fakat kaybolmadı. Suya karışmadı. Bu kırıklar değişmedi. Çok güzel, çok âlâ şeyler oldu.

“Yumurtaların alt kısmından bütün mevcutların annesi olan arz; üst kısmından ulvî sema; sarı kısımlarından muhteşem güneş; beyaz kısımlarından parlak ay teşekkül etti. Kırıkların beneklerinden yıldızlar, siyah lekelerinden havanın bulutları çıktı.”

Zaman, ileri yürüdü. Seneler birbirini takip etti. Zira güneşle ay parlamaya başlamıştı.

Fakat su annesi, İlma’nın kızı yine geniş denizde, sislerle örtülü dalgaların üstünde serserice dolaşmayı bırakmadı. Altında rutubetli bir su sahrası, üstünde parlak gök vardı.

Dokuzuncu sene, onuncu yaz başını sudan çıkardı. Etrafını yaratmağa başladı.

Nereye elini uzattıysa oradan sivri kayalar yükseldi. Nereye ayaklarını dokundurduysa balıklara çukurlar açtı. Nereye uzandıysa daha derin uçuşumlar açtı. Karnını arza dokundurunca kıyıları düzeltti. Ayağını dokununca som balıkları için pek uğursuz olan ağları meydana getirdi. Alnını vurduğu yerlerde kör-fezler deldi.

Sonra bütün hızıyla denizin dibine daldı. Orada, gemileri batırmak, gemicileri öldürmek için kayaları yarattı, sivri taşları doğurdu.

Dalgalarından birdenbire adalar belirdi; havanın direkleri temellerine dayandı. Bir “söz”den doğan arz katıldı. Bin renkli damarlar taşları çizikledi, kayaları mineledi.

Vainamöinen (Veynemöynen) daha doğmamış, ezelf Runovaya daha görünmemişti.

İhtiyar, telaşsız Vainamöinen (Veynemöynen) annesinin karnında, girdabın başında, kederli dalgaların üstünde otuz yaz, otuz kış gezindi.

Derin derin düşünüyor; nasıl doğacağını bu gamlı karanlık inzivagâhtan, ayla güneşin aydınlığı girmeyen bu dar yerden nasıl çıkacağını kendi kendine soruyordu. Diyordu ki:

“Ey ay! Benim bağlarımı çöz! Ey güneş! Beni kurtar! Sen, ey parlak Oktava¹⁷ yıldızı! Bu açılmaz kapılardan, bu bilinmez yollardan nasıl geçileceğini, bu karanlık bir zırhtan, bu boğucu inden nasıl çıkılacağını kahramana öğret! Yolcuyu arzın üstüne, insanoğlunu havanın kubbesi altına götürünüz ki ayla güneşi seyretsin, Oktava'nın parlaklığına meftun olsun. Yıldızların aydınlığından haz alsın!”

Fakat ay bağlarını çözmedi. Güneş onu kurtarmadı. O vakit Vainamöinen (Veynemöynen) sıkıldı. Hayatından bıktı.

Bu zindanın kapısına isimsiz¹⁸ hızla vurdu. Kemikten duvarı ayağının başparmağıyla zorladı. Tırnaklarıyla eşiğin, dizleriyle dehlizin dışına sürüklendi.

Şimdi, işte ağzına kadar, parmaklarının nihayetine kadar girdaba battı. Bu kuvvetli kahraman dalganın hükmüne tâbi kaldı.

Beş sene, altı sene, yedi sene, sekiz sene dalgadan dalgaya yuvarlandı. Nihayet neresi olduğu bilinmeyen bir burun, ağaçları sökülmiş bir toprak üstünde durdu.

Orada, dirseklerinin, dizlerinin yardımıyla doğruldu. Ayağa kalktı. Ayla güneşi seyretmeğe, Oktava'nın parlaklığına meftun olmağa, yıldızların aydınlığından haz almağa başladı.

Vainamöinen (Veynemöynen) işte böyle doğdu. Namlı Runovaya işte böyle meydana çıktı. Bir kadın onu karnında taşıdı, İlma'nın kızı onu dünyaya getirdi.

Türk Yurdu, C. 14, S: 2 (152), 16 Kânûn-ı sâni 1334 [16 Ocak 1918], s. 35-41.

¹⁷ Düb-b-i ekber. Eski Finuvalılar hey'et hususunda pek fakirdiler. Lisanlarında yalnız şu yıldız isimleri vardır: Oktava=Düb-b-i ekber. Vehe Oktava=Düb-b-i asgar. Soleinen rıyan sulat=Ülker. Vainamöinen'in kılıcı yahut ateşi=Orion. [Ö. S.]

¹⁸ Finuva lisanında orta parmağın adı yoktur. [Ö. S.]

İkinci Runot

Hülâsa

Vainamöinen (Veynemöynen) çorak, تنها bir adaya çıkar. - Orasını eker biçer. - Pek çok ağaç, nebat yetişir. - Yalnız meşe tohumu içinde uyur. - Tursahı (suların şeytanı) Palamut'u yetiştirir. - Meşe büyür, dallarıyla güneşle ayı karartır. - Birdenbire dev olan bir su cücesi bu ağacı üç baltada yıkar. - Dallarının tılsımı. - Yeniden sürülme, biçilme. - Bütün ağaçlar kesilmiştir. Yalnız bir huş ağacı durur. - Onu da göğün kuşları konup dinlensinler diye kahraman mahsus-tan bırakmıştır. - Kartal bunu anlar, ağaçlara ateş verir. - Buğday küllerin içine saçılır. Ukko bir yağmur yağdırır; buğday yeşersin diye. - Guguk sedası.

Vainamöinen (Veynemöynen) deniz ortasındaki adada, bu ağaçları sökülmüş toprak üstünde gezindi.

Bu isimsiz adada, bu çorak yerde yıllarca yaşadı.

Düşündü, taşındı: “Şimdi tarlayı ekmeğe kim gelecek? Kim burasını ekinle dolduracak?” diye.

Pellerovinen¹⁹, tarlaların oğlu Sampsa²⁰, genç delikanlı! İşte tarlayı ekecek, işte onu ekinlerle dolduracak olan...

Birdenbire işe başladı. Ovalara, bataklıklara, gevşek topraklı dik yerlere, çakıllı araziye tohum attı. Tepelere fıstık çamı, yükseklerle karaçam, kumsal kıyı-lara funda ekti. Derelere çalılar dikti.

Sonra rutubetli yerleri huş ağacıyla; kumlu yerleri akağaçla, ıslak yerleri kuş kirazıyla, mukaddes toprakları üvez ağaçlarıyla²¹, oynak toprakları sazlarla, çorak tarlaları ardıc ağaçlarıyla, nehir boylarını meşelerle doldurdu.

Tohumlar fışkırdı: Çiçekli tepeleriyle dalların eğildiği, sık taçlarıyla çamlar, yeşil yeşil huş ağaçları, akağaçları göründü. Tatlı güzel meyvelerle dolu kuş kirazı, ardıc ağacı ormanlarda göründü.

Temkinli ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) Sampsa'nın bu yaptıklarını görmeğe gitti. Baktı ki küçük filizler sürmüş, ağaçlar büyümüş. Yalnız meşe tohum vermemiş; yalnız Jumala'nın²² ağacı kök salmamış.

Bu asî ağacı kendi hâline bıraktı. Sonra üç gün üç gece bekledi. Hemen hemen bir hafta kadar geçti. Tekrar geldi. Baktı. Meşe hâlâ yeşermemiş, bu ilâhî ağaç hâlâ kök sürmemişti.

¹⁹ Tarlaların hâmisî olan mabut. Aynı zamanda ağaçları, nebatları da muhafaza eder. [Ö. S.]

²⁰ Pellerovinen'in lâkabı [Ö. S.]

²¹ Üvez ağacı Finuvalılarca mukaddestir. [Ö. S.]

²² Büyük ilâh... Finuvalılar meşeye “Jumala ağacı” derler; Yunanlılarla Romalıların “Jüpiter ağacı” dedikleri gibi. [Ö. S.]

O vakit dört kız, beş genç nişanlı sudan çıktılar²³. Yüksek otları sökmeğe, ıslak çimenleri biçmeğe başladılar. İlerledikçe otları bir tarakla topluyorlar, tepenin boyunca birer yığın yapıyorlardı.

Tursahı²⁴ denizin dibinden fırladı. Toplanan otlara ateş verdi. Her şey kül oluncaya kadar yandı.

İşte şimdi, bu külün (cul) ortasında, bu çorak zifirin içinden sevgili nebat yeşerecek, meşe tohumu tutacak. Güzel yeşil filiz görüldü. Bir çilek gibi parladı. Sakından bir çift dal çıktı.

Artık yaprakları büyümüş, tepesi göğe çıkmış, dalları kâinatı kaplamıştır. Bu ağaç hafif bulutları uçarken durdurur, büyük bulutları tutar, ayla güneşi karartırdı.

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) derin derin düşündü: “Meşeyi kökünden sökecek, bu güzel ağacı yıkacak kimse yok mudur? Eğer ay parlamaz, güneş ziyasını saklarsa insanlar can sıkıntısı içinde kalacak, balıklar güçlükle yüzecekler.” diye.

Fakat bu yüz dallı ağacı yıkacak, meşeyi yerinde sökecek hiçbir adam, hiçbir kahraman çıkmadı.

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Ey kadın, ey beni karnında taşıyan anne, ey Lunnutar! Sen ki beni besledin, şimdi buraya suların kuvvetlerinden birisini gönder, meşeyi söksün, bu meş’um ağacı yıksın da güneşe yol açsın, ayın ışıklarına yol versin.”

Bir adam, bir kahraman suyun içinden yükseldi. Bu ne en büyüklerindendi, ne de en küçüklerinden...²⁵ Bir erkeğin başparmağı kadar, bir kadının karışı kadar yüksekti.

Başında, omuzlarına kadar inen bir bakır tolga vardı. Ayakları bakırdan çizmeler içindeydi. Ellerinde bakır eldivenler bulunuyordu. Belini saran bakır bir kuşakta bakır bir balta asılıydı. Bu baltanın sapı bir parmak uzunluğunda, demiri bir tırnak genişliğindeydi.

Bu adamı, bu kahramanı görünce temkinli ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) düşündü. Derin derin daldı.

Dedi ki: “Ey ortaya bir adam gibi çıkan! Sen kimsin? Zavallı, sen kimsin? Ölüden farkın yoktur. Vücudu olmayan bir mahlûk gibisin!”

²³ su ilâhları [Ö. S.]

²⁴ Deniz şeytanı. Gayet korkunç bir suratı var. Burada Vainamöinen’e hizmeti, asıl kendi vasıflarına karşı bir istisna teşkil eder. [Ö. S.]

²⁵ Bu tarif, Finuva lehçesinde bir tabirdir. Gayr-ı muayyen bir şey anlatılacağı vakit böyle söylenir. [Ö. S.]

Deniz dibinin küçük adamı, dalgaların kahramanı cevap verdi: “Ben de herkes gibi bir insanım! Deniz halkının küçük bir kahramanıyım. Buraya meşeyi sökmek, güzel ağacı parça parça etmeğe geldim.”

İhtiyar, temkinli Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Bu senin harcın değil, büyük meşeyi, bu harika ağacı sen sökemezsin.”

Vainamöinen (Veynemöynen) etrafına şöyle bir bakındı. Bu adam değişivermiş, tamamıyla başka bir şekil almıştı. Yere kuvvetle ayağını vurdu. Alnını bulutlara kaldırdı. Sakalı dizlerine, saçları topuklarına kadar dalgalandı. İki gözünün arası bir kulaçtı. Pantolonunun paçaları bir kulaç, dizi bir buçuk kulaç, yukarısı iki kulaç enliliğindeydi.

Bu kahraman altı, yedi taşla baltasını bilemeğe başladı.

Sonra atik adımlarla ilerledi. Kumlu sahraya bastı. Karaciğer rengi²⁶ toprağa da bastı. Üçüncü adımda, etrafına ışıklar saçan meşenin ta dibine yetiştı.

O vakit bu ağaca baltasıyla bir defa, sonra bir defa daha vurdu.

Üçüncü vuruşta baltanın çeliğinden ateşler saçıldı. Panu²⁷ ağacın gövdesinden kaçtı. Meşe bir sallandı.

Büyük ağaç yere doğru eğildi.

İşte böyle üç vuruşta koca ağaç devrildi. Sökülmüş kökleri, güneşin doğduğu tarafa, tepesi sağa yukarı, ince dalları geriye, kalın dalları ileriye dönmüş kaldı.

Bu ağacın bir dalını alan ezeli bahtıyarlığa nail oldu; tepesinden bir demet, bir teka²⁸ koparan... bu ağacın yalnız bir yaprağını koparan kalbinde ezeli aşkın tutuştuğunu duydu.

Kahraman ağacı bin parça yaptı. Bu parçaları denizin yüzüne, geniş nehirlere saçtı. Deniz bu parçaları uzaklara götürdü, nehirler minimini gemiler, hafif sandallar gibi üstlerinde salladı.

Böyle hepsi gidip Pohjola (Pohyola) kıyılarına birikti. Bir burunun nihayetinde suyun içinde kalmış bir taş üzerinde genç bir kadın çamaşırlarını yıkıyordu.

Suyun üzerinde dalların yüzdüğünü gördü. Evine götürüp sihirli oklar yapmak için bunları huş ağacı kabuğundan yapılmış küfesine topladı.

Artık meşe yıkılmış, harika ağaç devrilmişti. Güneşle ay ziyaretlerini bol bol dökmeğe meydan buldular. Bulutlar uçabildi; eleğimsağma, çok gölgeli adadan karanlık burnun nihayetine kadar muhteşem hilâlini açabildi.

²⁶ Fin şiirinin bu hususî bir teşbihidir. [Ö. S.]

²⁷ ateşin timsali şahsı [Ö. S.]

²⁸ Bir tılsım; bir muska; bir sihir âleti! Finlerin meşeye attettikleri kuvvet ne kadar büyüktür! [Ö. S.]

Fundalıklar yeşermeğe, ormanlar büyümeğe, ağaçları yapraklar örtmeğe, yeri çimenler süslemeğe, gölgeliklerde kuşlar cıvıldaмаğa, ardıç kuşları şenliğe, guguk kuşu dallarının en üstünden ötmeğe başladı.

Meyva sapında yetiştі. Tarlaların ortasında altın çiçekler açtı. Bin şekilde yeşillikler dağıldı. Fakat arpa henüz çıkmadı. Bu sevgili nebat henüz büyümedi.

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) yavaş adımlarla, dalgın bir başla mavi körfezin, derin denizin kıyılarında dolaştı. Orada altı, yedi cins muhtelif tohum buldu. Hepsini zerdeva derisinden, yaz sincabı derisinden torbasına koydu.

Tohumları ekmek için Osmo²⁹ tarlalarının ortasındaki Kalevala kaynağının dibine gitti.

Büyük arı kuşu yüksek bir ağacın tepesinden öttü.

“Eğer tarlayı örten ağaçlar sökülüp ateşe yakılmazsa Osmo'nun başağı büyü-meyecek, Kalevala'nın yulafı yeşermeyecek.” diye.

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) hemen keskin ağızlı bir balta yaptı. Sonra birçok ağaçlar kesti. Birçok güzel ağaçlar bu baltanın altında devrildi. Bir tane, yalnız bir tane huş ağacı, göğün kuşları konup dinlensinler, guguk kuşu tepesinden ötsün diye sağlam kaldı.

İşte havada uçan bir kartal... niçin huş ağacının kaldığını, niçin bu güzel ağacın kesilmediğini bilmek istedi.

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) ona dedi ki:

“Havanın kuşları konup dinlensin diye, kartala havada bir melce olsun diye bu ağaç bırakıldı.”

Kartal: “Bu güzel huş ağacını, göğün kuşlarına bir tünek, bana bir melce gibi bıraktın. Çok iyi yaptın.” dedi.

Kartal kesilmiş ağaçlara ateş verdi. Alev hızla her tarafı kapladı. Poyraz, yangını kızdırdı. Huş yandı. Kül oldu.

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) zerdeva, yaz sincabı derisinden, beyaz kakum derisinden torbasındaki altı yedi cins tohumu çıkardı.

Sonra ekmek için tarlalara gitti. Dedi ki:

“Yere, ilâhın parmakları arasından tohum atacağım. Bu mahsuldar toprağa, bu güzel nadaslanmış tarlaya ekeceğim.

²⁹ Kalevala ve Osmo burada Vainamöinen'in ismi yerindedir. [Ö. S.]

Ey yerin altında oturan ihtiyar, ey Manu ana (Manvana)! Ey tarlaların hâkimi! Bırak çimen yetişsin, tohumlar tutsun. Eğer vericiler lütuflarını eksik etmez, tabiatın kızları yardım ederse, zamanlar, devirler geçtikçe yerde kuvvet eksilmez.

Ey yer! Artık uyan!

Allah'ın çimeni uykunu sarsıyor! Bırak ki ekin bitsin. Yüzlerce, binlerce başaklar sürsün. Ektiğim tarlalar, o kadar eziyet çektiğim tarlalar şenlensin.

Ey Ukko! Ey mabutların içinde en ulvî olan! Ey gökte oturan, bulutlara hükmeden ihtiyar baba! Bulutları topla, onlara güneşin ziyaları içinden bir yol çiz. Doğudan bir bulut, batıdan bir bulut, geriden bir üçüncü bulut kaldır; süren tohumların üstüne, yetişen, büyüyen ekinlerin üstüne gökten sular dök! Esîrî kaynakların balından dök!”³⁰

Bütün mabutların içinde en ulvîsi olan Ukko, göğe hükmeden bu eski baba bulutları topladı. Onlara güneşin ziyaları arasından bir yol çizdi. Doğudan bir bulut kaldırdı. Batıdan bir ikinci bulut kaldırdı. Bir üçüncü de geriden... Hepsini birleştirdi. Ortalarına geniş bir delik açtı. Birdenbire gökten su, esîrî kaynakların balı, yeşeren tohumların, büyüyen ekinlerin üstüne boşandı. Sapan demirinin bıraktığı izler arasında birçok sık nebatlar yükseldi.

Bir gün, iki gün, üç gece, nihayet bir hafta geçti. Temkinli ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) o kadar yorularak ektiği tarlaları görmeğe gitti. İsteddiği gibi buldu. Arpa büyümüşü. Başak üç hatlıydı. Sapların üç boğumu vardı.

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) etrafına bir göz gezdirdi.

Guguk kuşu yaklaştı. Huş ağacının yeşil tacını açtığını görünce dedi ki: “Niçin bu ağaç bırakıldı? Bu güzel ağaç niçin sökülmedi?”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki:

“Huş ağacı, sen dalları arasında dinlenesin, ötesin diye bırakıldı. Şimdi öt, ey güzel guguk kuşu! Avazın çıktığı kadar öt, çınlayan göğsünle, altın göğsünle öt. Havaları çınlat! Öt, akşam öt, sabah öt, gün ortasında öt; benim yerlerimi şenlet, ormanlarıma, kıyılarımin hazinelerine, tarlalarımin mahsuldarlığına dair tatlı şeyler söyle!”

Türk Yurdu, C. 14, S: 3 (153), 16 Şubat 1334 [16 Şubat 1918], s. 67-71.

³⁰ Hâlâ Finlandiya'da bu duayı okuyarak tarlaları ekerler. [Ö. S.]

Üçüncü Runot

Joukahainen (Yukaheynen) onu kıskanır; tahkir etmek ister. - Gider bulur; ona meydan okur. Vainamöinen (Veynemöynen) 'in namı her tarafta duyulur. Vainamöinen (Veynemöynen) aldırmaz, fakat onunla boy ölçmeğe de tenezzül etmez. - Joukahainen (Yukaheynen) öfkelenir. Runovaya'yı kılıçla korkutmağa kalkar. Vainamöinen (Veynemöynen) o vakit onu dehşetli büyülerle sarsar. - Joukahainen (Yukaheynen) af diler, eğer efsunlarını geri alacak olursa kız kardeşi Aino (Ayno)'yu kendisine vereceğini söyler. - Vainamöinen (Veynemöynen) onu bırakır. - Joukahainen (Yukaheynen) kederli kederli annesinin yanına gelir, başından geçeni anlatır, ihtiyar Runovaya'ya karı olmak üzere vaad olunan genç kızın elemi. - Bu kadar namlı bir kahramanın ailesi içine gireceği ümidiyle annenin duyduğu sevinç.

62

İhtiyar, temkinli Vainamöinen (Veynemöynen) hayatının günlerini Kalevala kırlarında Vainola (Vaynola) ormanlarında geçiriyordu. Türkülerini orada çağırıyor, marifetlerini oralarda gösteriyordu.

Gece gündüz, hiç durmadan sedası etrafı çınlatıyordu. Eski hatıralarını anlıyor, her şeyin aslını, bu kederli hayatta, bu fânî günlerin ulvî saatlerinde bütün çocukların söyleyemeyeceği, bütün insanların bilemeyeceği sırları alkışlıyor, tebail ediyordu.

Runovaya'nın hikmetini Vainamöinen (Veynemöynen)'in büyük ilmini duymayan kalmadı. Bu nam aşağı havaliden ta Pohjola (Pohyola) yüksekliklerine kadar yayıldı.

İşte bir gün Laponya'nın zayıf evlâdı, genç Joukahainen (Yukaheynen) şehirde geziniyordu. Bu harikalı hikâyelerin anlatıldığını duydu. Kalevala kırlarında, Vainola (Vaynola) ormanlarında bu türkülerin daha iyi çağrıldığını öğrendi. Kendisi çağırmak, söylemek bilmiyordu. Babasından öğrenmemişti.

Birdenbire hiddetlendi. Aynı zamanda Vainamöinen (Veynemöynen)'e karşı kalbinde vahşî bir kıskançlık tutuştu. Zira gördü ki onu geçecek. Hemen annesinin, sütünü emdiğinin yanına koştu. Vainola (Vaynola)'ya gitmek, orada Runovaya'ya meydan okumak niyetinde olduğunu söyledi.

Joukahainen (Yukaheynen)'in annesi bu niyetine rıza göstermedi. Babası fikrinden vazgeçirmeğe uğraştı; dediler ki: "Orada seninle eğlenecekler, sana büyü yapacaklar, boğazına kadar seni kara gömecekler, başını erimiş buzların içine koyacaklar, soğuktan yumrukların donacak. Ellerini oynamayacak derecede, ayaklarını kımıldamayacak derecede dondurup seni katıltacaklar."

Genç Joukahainen (Yukaheynen) böyle cevap verdi: "Şüphesiz babamın marifeti iyidir, anneminki daha âlâ; ama benimki hepsinden üstündür. Ben işe giriş-

mek istedim mi beni büyüleyecekleri büyüleyecek, eğlenmek isteyenlerle ben eğleneceğim. En maharetli bir büyücüyü, en ehemmiyetsiz büyücü derecesine indireceğim. Ayaklarına taş kundura, sırtına, bacaklarına odun esvap giydireceğim. Göğsüne bir yığın taş, omuzlarına koca bir kaya, ellerine taştan eldivenler, başına kayadan bir tolga koyacağım.

Genç Joukahainen (Yukaheynen), kendine verilmiş nasihatleri dinlemedi. Kalktı, gitti. Burnundan alevler saçan, art ayakları ateşten atını aldı. Bayram kızağına, altın kızağına koştu. Sonra kendisi bindi. İncili kamçısıyla atına vurdu. İlerledi.

Bir fırtına gürültüsüyle yürüdü. Bir gün gitti. İki gün gitti. Üçüncü gün Kalevala kırlarına, Vainola (Vaynola) ormanlarına erişti.

İhtiyar, temkinli Vainamöinen (Veynemöynen) yolun üstünde yavaş yavaş gidiyordu.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) hemen onunla karşı karşıya geldi. Kızaklar birbirine çarptı. Koşumlar birbirine karıştı. Gem başlıkları birbirine dolaştı. Sırtlarından duman çıkar atlar durdular.

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Ey benim bu kadar delice karşıma çıkan! Ey benim güzel kızağımı, bayram kızağımı parça parça eden! Söyle hangi ırktansın?”

Genç Joukahainen (Yukaheynen); “Ben genç Joukahainen (Yukaheynen)’im! diye cevap verdi, fakat sen neredensin? Ailen kimler? Dedelerin kimler, sefil?”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Eğer sen genç Joukahainen (Yukaheynen) isen biraz yolumdan çekil! Zira sen benden yaşlı değilsin.”

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “Maksat ne ihtiyarlık, ne de gençlik... Kim marifette büyükse, kimin hatırası kuvvetliyse o öne geçer. Öteki ona yol verir! Sen sahiden ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) isen, ezeli Runovaya isen söyleşmeğe başlayalım. Kim kime ders verecek, ikimizden biri şüphesiz üstün gelecek!”

İhtiyar ve temkinli Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Marifetli gibi. Runovaya gibi ne yapabilirim? Ben ki hayatımı bu ormanlarda, tarlalarımın arasında geçirdim. Yalnız guguk kuşumun sesine kulak verdim. Bununla beraber beni çok bekletme. Ne biliyorsan, başkalarından ziyade bildiğin neyse söyle.”

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “Ben bir şey bilirim, bir şey daha bilirim. Bunlar olduğu gibi hatıramda. Ben bilirim ki çatıdan³¹ duman geçerse

³¹ Eski kır evlerinde baca yoktu. Duman çatının aralıklarından çıkardı. [Ö. S.]

alev ocaktan uzak değildir. Suyun içine batıp çıkan, çamurlarda yuvarlanan deniz köpeğinin, fokun yaşayışı kolaydır. O etrafında gezinen alabalıkları, som balıklarını yiyerek semizler.

Alabalıkların gezindiği yerler hiç sarp değildir. Som balığının yuvasında çatı düzdür; Turna balığı donmuş suda, dişi alabalığı dalgalı suda oynamaz. Utangaç tatlı su balığı sonbaharda derinlere iner, yazın kurumuş ırmaklarda oynar, kıyılarda sıçrar.

“Eğer bu söylediklerim sana yetmiyorsa başka şeyler de biliyorum. Pohjola (Pohyola) Ren geyikleriyle; Etele³² atlarla; Takalay³³ öküzlerle sürülür. Pisa dağı- nı büyük bir orman örter, Hurna³⁴ kayalıklarında sık çamlıklar vardır.

“Havanın kubbesi altında üç korkunç çağlayan, üç güzel göl, üç yüksek dağ bulunur. Heme'de³⁵ kayalıklardaki kasırga, Karelia³⁶ (Karyala)'da hızlı akıntı dalgalı Vuoksen (Voksen) nehrini yenmez, İmatra çağlayanına üstün gelmez.”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Çocuğun marifeti, çocuğun hatırası ne çatalı ihtiyar kahramaninkiyle, ne de evlenmiş bir adaminkiyle bir değildir. “Sintiyeleri” söyle³⁷, ezeli, ciddi şeyler söyle.” dedi.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “Ben İspinoz kuşunun aslını tanı- rım. İspinozun bir kuş, karayılanın yılan, sazanın bir su balığı olduğunu, demirin eğildiğini, toprağın hem kara, hem acı olduğunu, kaynar suyun acıttığını, ateşin şiddetle yaktığını bilirim.

Su, devaların en eskisidir. Çağlayan köpüğü sihirli şeylerin en eskisidir. Al- lah, Levanziyadların³⁸ en eskisidir. Jumala (Yumala) hekimlerin içinde birincidir.

Suyun kaynağı dağların yanlarındadır. Ateş gökten çıkmıştır. Bakır kayaların bağırsakları, demir pasıdır.

Islak, küçük tepecik toprağın en eski şeklidir. Kamış ağaçların, çam dibi yurt- ların en eskisidir. Dağların kovuk taşları en eski kazanlardır.

İhtiyar, temkinli Vainamöinen (Veynemöynen): “Aklında daha başka şey var mı, gevezeliğin bitmedi mi?” diye sordu.

³² aşağı taraf, cenup [Ö. S.]

³³ Laponya'nın son noktası [Ö. S.]

³⁴ Bu iki dağın nerede olduğu malûm değildir. [Ö. S.]

³⁵ Finland vilâyetlerinden biri [Ö. S.]

³⁶ Karelia yahut “Kara İl” [Ö. S.]

³⁷ esrarlı sözler [Ö. S.]

³⁸ Şamanlar [Ö. S.]

Genç Joukahainen (Yukaheynen): “Birkaç şey daha hatırlıyorum, dedi, denizi sürdüğüm, girdapları ölçtüğüm, balıklara çukurlar kazdığım, suyun ta dibine kadar daldığım, gölleri yaptığım, tepeleri yığdığım, kayaları yerleştirdiğim zamanı hatırlıyorum.

“Arz yaratıldığı, cev açıldığı zaman ben hazırdım. Havanın direklerini temellerine yerleştirmeğe, eleğimsağmayı bulutların arasına açmağa, ayı esîr kubbeye bağlamaya, güneşi mihverine fırlatmağa, Oktava’yı³⁹ yoluna dikmeğe, göklere yıldızları saçmağa ben yardım ettim.”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) dedi ki: “Sen yalan üstüne yalan söylüyorsun! Hayır, deniz -tarla gibi- sürüldüğü zaman, girdaplar açıldığı, balıklar için çukurlar kazıldığı, su derinleştiği, göller yapıldığı, tepeler yığıldığı, kayalar yerleştiği zaman seni kimse görmedi. Arz yaratıldığı, cû açıldığı, havanın direkleri temellerine yerleştirildiği, eleğimsağma bulutların arasına açıldığı, ay esîr kubbeye takıldığı, Oktava kendi yoluna dikildiği, güneş mihverine fırlatıldığı, göğe yıldızlar saçıldığı zaman da sen görülmedin. Senin ismini işiten olmadı.”

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “Eğer benim marifetim kâfi değilse kılıcım onun yerini tutacak! Ey ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen), ey geniş ağızlı Runovaya, gel, şimdi kılıçlarımızla ölçüşelim!”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Doğrusu senin ne kılıcından, ne hidetinden, ne kargılarından, ne de meydan okumandan korkuyorum. Bununla beraber, zavallı çocuk, senin ile vuruşmak benim işime gelmiyor!”

Genç Joukahainen (Yukaheynen) ağzını buruşturdu. Başını salladı. Siyah saçlarını sarstı. Dedi ki: “Benimle boy ölçmeye razı olmayanı ben domuz yapaçağım. Bir bağıracağım. Sağına soluna birtakım kahramanlar çağıracağım. Hepsinin gübrelerin içinde sürükleyerek, bir ahırın köşesine tıkacağım.”

O vakit ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) öfkeleni. Gazabından deli olacaktı. Birdenbire çağırmağa, sihirli lâflar söylemeğe başladı. Söyledikleri çocukların söylediklerine, bir kadın gevezeliğine benzemiyordu. Bunlar sakallı bir kahramanın türküleriydi. Bu kederli hayatta, bu fânî dünyada, çocukların söyleyemeyeceği, gençlerin yarısının, yetişmiş insanların üçte birinin çağıramayacağı şeylerdi.

Vainamöinen (Veynemöynen) türkülerini çağırdı, bataklıklar inledi. Arz yerinden oynadı. Bakır dağlar sarsıldı. Kalın düz taşlar çatlayarak dağıldı. Kayalar eridi. Sahillerde çakıllar parçalandı.

³⁹ Dübb-i ekber yıldızı [Ö. S.]

Genç Joukahainen (Yukaheynen)'i büyüleriyle bunalıttı. Atının koşum başlığından sık yapraklı dallar, iplerinden sazlar, sırtından söğüt dalları çıkardı. Onun altından güzel bayram kızağını bataklıkta kurumuş bir ağaç yığımına çevirdi. İncili kamçısını deniz kamışına, altı yıldızlı atını çağılayanların taşına, altın kabızalı kılıcını şimşeğe, bin renkle süslenmiş yayını eleğimsağmaya, kanatlı oklarını çam dallarına, burnu halkalı köpeğini tarla işaretine, başlığını buluta, eldivenlerini durgun bir gölün nilüferlerine, mavi yünden kaputunu sise, ince kuşağını seyrek yıldız serpintisine çevirdi.

Sonra genç Joukahainen (Yukaheynen)'le eğlendi. Yarı beline kadar bir bataklığa, kaburgalarına kadar bir çayıra, koltuklarına kadar bir fundalığa fırlattı.

O vakit genç Joukahainen (Yukaheynen) anladı, bildi ki yolu üstüne çıkan, vuruşmak istediği hakikaten ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen)'dir.

Battığı yerden çıkmak için bir ayağını atmaya kalktı. Bu ayağı hemen döndü. Öteki ayağını atmak istedi. O ayağı da taştan bir kundura içinde kaldı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) ümidini kaybetti. Hissetti ki ne yapsa kendisi için uğursuzdur. “Ey hakim Vainamöinen (Veynemöynen), ey ezeli büyücü! dedi, mukaddes lâflarını, tılsımlarını, büyülerini geri al. Beni bu hâlden kurtar. Sana ağır bir hediye vereceğim.”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen) sordu: “Eğer büyülerimi bozacak, seni kurtaracak olursam bana ne vereceksin?”

Genç Joukahainen (Yukaheynen): “Benim gayet iyi atan iki güzel yayım var. Hangisi hoşuna giderse onu al!” dedi.

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Düşüncesiz adam! Senin yayların benim ne işime yarar? Nafile, öyle şeyin bana lüzumu yok. Benim de yaylarım var. Evimin duvarları yay dolu. Hem öyle yaylar ki bir insan eline muhtaç olmadan kendi kendilerine ormanlara ava giderler.” diye cevap verdi.

Genç Joukahainen (Yukaheynen)'le yine eğlendi. Onu bataklıkta daha derinlere batırdı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “İki gemim var. Biri yarışa mahsus. Öbürü hem büyük hem geniş. Hangisi hoşuna giderse onu al!”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Ben senin gemilerini ne yapayım? dedi, ikisini de istemem. Benim de bütün körfezlerde gemilerim var. Öyle gemiler ki rüzgâra karşı sağlam. Fırtınalara karşı ihtişamlı...”

Genç Joukahainen (Yukaheynen)'le yeniden eğlendi. Onu bataklıklarda daha derinlere batırdı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen): “Benim iki güzel atım var, dedi, biri şimşek gibi çabuk bir koşu hayvanı, öbürü gayet kuvvetli bir araba atı. Hangisi hoşuna giderse onu al.”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Senin atlarını ne yapayım, dedi, senin demir tırnaklı atların benim hiçbir işime yaramaz. Benim de atlarım var.

Ahırlarım dolu. Sırtlarından su akar. Sağrılarında bir yağ gölü uyur.”⁴⁰

Genç Joukahainen (Yukaheynen)’le yeniden eğlendi. Onu bataklıkta daha derinlere batırdı. Genç Joukahainen (Yukaheynen): “Ey ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen), mukaddes efsunlarını, büyülerini geri al. Sana bir tolga dolusu altın, bir başlık dolusu gümüş vereceğim. Babamın muharebelerde kazandığı bütün altınları, bütün gümüşleri vereceğim.” dedi.

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Senin gümüşlerini ne yapacağım. Senin altınlarının bence ehemmiyeti yoktur. Dolaplarım altın dolu, sandıklarım taşıyor. Altınım ay kadar eskidir. Gümüşüm güneşle yaşıttır.”

Genç Joukahainen (Yukaheynen)’le yeniden eğlendi. Onu bataklıklara daha ziyade batırdı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) dedi ki: “Ey ihtiyar Vainamöinen (Veynemöynen)! Beni bu ıstıraplardan kurtar. Beni bu dehşetli badireden çek, çıkar. Sana başımın fidyesi gibi bütün mahsullerimi, bütün kıymetli topraklarımı vereceğim.”

İhtiyar Vainamöinen (Veynemöynen): “Ne budalasın ya, dedi, ben senin mahsullerini ne yapayım. Topraklarını da istemem. Benim her tarafta tarlalarım var. Mahsullerim seninkinden çok, seninkinden daha kıymetlidir.”

Genç Joukahainen (Yukaheynen)’le yeniden eğlendi. Onu bataklıklara daha ziyade batırdı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) uğradığı musibet içinde bunaldı. Islak çamura çenesine, sakalına kadar battığını, ağzına kadar yosunlara daldığını, dişlerine kadar çam köklerine gömüldüğünü gördü.

Dedi ki: “Ey hakîm Vainamöinen (Veynemöynen)! Ey ezeli efsuncu! Efsunlarını geri al. Benim kederli hayatımı bağışla. Beni bu badireden kurtar. Derin kaynakların suları ayaklarımı ıslatıyor. Kumlar gözlerimin etrafında dalgalanıyor.

“Eğer efsunlarını geri alırsan sana kız kardeşim Aino (Ayno)’yu vereceğim. Annemin çocuğunu sana vadediyorum. O senin emrine amade olacak; evini ona

⁴⁰ Bu tabir Finuvalılara mahsustur. Atları böyle methederler. [Ö. S.]

temizlettir, odanı ona süpürttür. Süt çanaklarını, esvaplarını ona yıkattır. Ona altından bir kaput ördür. Ona baldan çörekler yaptırır.”

O vakit Vainamöinen (Veynemöynen) içinde büyük bir memnunluk duydu. İhtiyarlığında genç Joukahainen (Yukaheynen)'in kız kardeşine sahip olmak ümidi onun hiddetini geçirdi.

Sevinç taşının, türkü taşının üstüne oturdu⁴¹. Bir saniye, iki saniye, sonra üç saniye türküsünü söyledi. Efsunlarını, büyülerini geri aldı.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) battığı girdaptan böyle çıktı. Rutubetli çamurdan, iğrenç yerden kurtulduk

Atı artık çağlayan taşı, kızağı bir göl kütüğü, kamçısı bir kamış değildi. Bayram kızağına, sevgili kızağına bindi. Ruhü kederli, kalbi ıstıraptan bunalmış olduğu hâlde sevgili annesinin evine döndü.

Etrafı cınlatan bir gürültü, korkunç bir çabuklukla gidiyordu.

Kızak kapı basamaklarına çarptı. Evin hamamına vurdu, parçalandı.

Annesiyle babası gürültüye koşular. Ona: “Kızağını mahsustan çarptırdın. Okunu mahsustan parça parça ettin. Niçin böyle deli gibi geldin?” diye sordular.

Genç Joukahainen (Yukaheynen) ağlamağa başladı. Başı düşük, kalbi dolgun, külâhı bir tarafta, dudakları şişti. Burnu ağzının üstüne eğilmişti.

Annesi sordu: “Niçin ağlıyorsun yavrum. Ey benim gençliğimin yadigârı! Niçin böyle surat ediyorsun, yüzünü buruşturuyorsun?”

Genç Joukahainen (Yukaheynen): “Ey beni kucağında büyüten sevgili anne! Ağlamamın sebebi çok. Başımdan dehşetli şeyler geçti, dedi, evet ağlayacağım, ömrüm oldukça inleyeceğim. Zira kız kardeşim Aino (Ayno)'yu Vainamöinen (Veynemöynen)'e verdim. Annemin evlâdını Runovaya'ya vaat ettim, karısı olsun, ihtiyarlık köşesinde ona bir destek olsun diye...”⁴²

Genç Joukahainen (Yukaheynen)'in annesi ellerini ovuşturdu. Dedi ki: “Hiç ağlama yavrum. Keder edecek bir şeyin yok. Daima düşündüğüm bir arzum yerine gelecek. Büyük kahramanı kendi evimde, ailemin içinde göreceğim. Vainamöinen (Veynemöynen) benim damadım, namlı Runovaya kızımın kocası olacak.”

Fakat genç Joukahainen (Yukaheynen)'in kız kardeşi acı acı ağlamağa başladı. Evin merdivenlerine uzanarak bir gün ağladı, iki gün ağladı. Büyük elemiyle, ruhunun teselli kabul etmez kederiyle ağladı.

⁴¹ Fin efsuncuları, Lapon efsuncuları gibi yüksek bir taş çıkıp marifetlerini yaparlar. [Ö. S.]

⁴² Finuva evlerinde ihtiyarlara mahsus köşeler vardır. [Ö. S.]

Annesi ona: “Niçin ağlıyorsun? Sevgili Aino (Ayno)’m, diye sordu, bu kadar büyük bir nişanlın var. Namlı bir adamın evinde yaşayacaksın, pencerenin yanında kanepede oturup gevezelik etmelisin.”

Genç kız dedi ki: “Anneciğim, ağlamağa hakkım yok mu? Güzel gür saçlarım, ince kıvrıkcık zülüfler için ağlıyorum. Zira daha bu kadar gençken, sonra büyüdüğüm zamanda onları örtmek icap edecek⁴³.

Bu güneşin tatlılığına, bu ihtişamlı ayın letafetlerine, bu göğün büyüklüğüne ağlıyorum, hem ömrüm oldukça ağlayacağım. Zira bu kadar gençken onlardan ayrılacağım. Onları kardeşimin tezgâhının üstünde, babamın penceresi önünde bırakacağım.”

Anne kızına: “Gözlerini sil! Ne kadar delisin! dedi, kederini unut. Yüzünü buruşturmak için hiçbir sebep yok, Allah’ın güneşi yalnız babanın penceresinin önünde yahut kardeşinin kapısında parlamaz. O başka yerlerde de parlar. Yalnız babanın tarlalarında, kardeşinin ormanlarında mı toplanacak üzümler, çilekler var sanıyorsun? Zavallı kızım. Bu yemişler başka dağlarda da, başka sahralarda da biter.”

Türk Yurdu, C. 14, S: 4 (154), 1 Mart 1334 [1 Mart 1918], s. 101-107.

Dördüncü Runot

Vainamöinen (Veynemöynen) Aino (Ayno)’yu ormanda görür. Kendine varmasını teklif eder. - Aino (Ayno) istemez. Ağlayarak evine döner. - Annesi ona teselli vermeğe uğraşır. Güzel esvaplar yapacağını vaat eder. - Genç kız bu nasihatı tutar. Sonra yeniden kara bahtına acır. - “Keşke doğmayaydım” der. Ölümü arzular. - Bu yeislerle feryat ede ede deniz kenarına gelir. - Bakar ki üç genç kız orada yıkanıyor. - Onlara karışmak ister. Soyunur. Suyu atılır. - Dalgalar onu götürür, girdaba yuvarlanır. - Tavşan bu kara haberi Aino (Ayno)’nun annesine götürür. - Annesi o kadar ağlar, o kadar ağlar ki gözyaşlarından üç nehir, dokuz çağlayan doğar. Bu çağlayanların ortasında huş ağaçları biter. Bu ağaçların üstünde altından üç guguk kuşu gizli mânâlı seslerle öter.

Aino (Ayno), Joukahainen (Yukaheyne)’in kardeşi genç, güzel Aino (Ayno) huş ağacı dallarından demet yapmak için ormana gitti⁴⁴. Bir tane babasına, bir tane annesine, bir üçüncü demet de ağabeyisine yaptı. Ve ormanı hızla geçerek evine dönerken Vainamöinen (Veynemöynen) geldi. Birinci gerdanlıkla süslenmiş genç kız taze çimenler üstünde yürürken gördü. Dedi ki:

⁴³ Evlenen kadınlar saçlarını örterler. Bu âdettir. [Ö. S.]

⁴⁴ Finuvalar banyodan sonra huş ağacı dallarıyla vücutlarını döverler. [Ö. S.]

– Ey genç kız! Başkası için değil, sen yalnız benim için gerdanlık takmalı, göğsünü bir maden tokayla süslemeli, saçlarını ipek bir kurdeleyle bağlamalısın!

Genç kız:

– Ne senin için, ne de başkası için göğsümü bir maden tokayla süslüyor, saçlarımı ipek kurdeleyle düğümlüyorum. Güzel esvaplarda arzum yoktur. Buğday ekmeği de istemem. Babamın evinde, sevgili annemin yanında dar esvaplar giymek, katı ekmeğe parçaları yemek daha iyi.

dedi. Göğsünden tokayı, parmaklarından yüzükleri, boynundan gerdanlığı, saçlarından kırmızı kurdeleyi çıkardı. Hepsini yerlere attı; ne yaparlarsa yapsınlar diye ormanlara fırlattı. Ağlayarak evine geldi. Babası pencerenin önüne oturmuş baltasına bir sap yapıyordu. Sordu:

– Niçin ağlıyorsun, zavallı kızcağızım?

– Ağlamaya, talihimden şikâyet çok sebep var, babacığım, göğsüme taktığım gümüş tokam için ağlıyorum. Kemerimin bakır saçakları kayboldu. Nasıl ağlamayayım?

Aino (Ayno)'nun kardeşi kapının yanında bir yay yapmakla uğraşıyordu. O da sordu:

– Niçin ağlıyorsun, zavallı kardeşçğim?

– Sebep çok, sevgili kardeşim, altın yüzüğüm parmağımdan düştü. Gümüşten inci gerdanlığım artık boynumda yok.

Aino (Ayno)'nun kız kardeşi evin içinde altından bir kuşak örüyordu. O da sordu:

– Niçin ağlıyorsun, zavallı kardeşim?

– Sebep çok. Nasıl ağlamayayım. Şakaklarımdan altın süsüm, saçlarımdan gümüş süsüm, alnımdan mavi ipek sargım, başımdan kırmızı kurdelem düştü.

Aino (Ayno)'nun annesi ambarın merdiveni üstünde süttten kaymak çıkartıyordu. O da:

– Niçin ağlıyorsun, kızım? diye sordu.

– Ah beni doğuran, beni besleyen anneciğim. Nasıl ağlamayayım. Kara bah-tım ne zalim. Ağlamayayım da ne yapayım! Huş ağacı dallarından demet yapmak için ormana gitmişim. Bir tane babama, bir tane sana, bir tane de genç kardeşime yapmışım. Eve dönüyordum. Fakat birdenbire vadinin içinden Osmovane'nin⁴⁵ sesini işittim. Kaluvenen⁴⁶ tarlaların nihayetinden bana haykırdı, dedi ki: “Ey

⁴⁵ Vainamöinen'in isimlerinden [Ö. S.]

⁴⁶ Vainamöinen'in isimlerinden [Ö. S.]

genç kız! Başkası için değil, sen yalnız benim için gerdanlık takmalı, göğsünü bir maden tokayla süslemeli, saçlarını ipek bir kurdeleyle bağlamalısın.” Ben tokayı göğsümden çıkardım. İnci gerdanlığı boynumdan, mavi sargıyı saçlarımdan, kırmızı kurdeleyi başımdan attım. Hepsini yerlere fırlattım. Ormanlara savurdum, ne isterlerse yapsınlar diye. Ona da “Ne senin için, ne de başkası için göğsümü bir maden tokayla süslüyor, saçlarımı ipek kurdeleyle düğümlüyorum. Güzel esvaplarda arzum yok. Buğday ekmeği de istemem. Babamın evinde, sevgili annemin yanında dar esvaplar giymek, kuru ekmeğin parçaları yemek daha iyi.” dedim.

Anne evlâdına:

– Hiç kederlenme kızcağızım, dedi, bir yıl tuzlu tereyağ ye: Bütün kızlardan şişman olacaksın⁴⁷. İkinci yıl domuz eti ye: Diğer bütün kızlardan sevimli olacaksın. Üçüncü yıl da kaymaklı çörekler ye: Her kızdan daha güzel olacaksın. Tepedeki, ağzına kadar dolu ambara git. En âlâ sandığı aç, güzel kapağını kaldır, orada Köter’in⁴⁸ dokuduğu, Peyveter’in⁴⁹ yaptığı altı altın kemerle yedi mavi fistan bulacaksın. Ben gençliğimde bir gün böğürtlen toplamak için ormanlara, çilek toplamak için dağlara gittim. Bir fundalıkta, yeşil yapraklı bir ağacın yanın- da Köter’in dokuduğunu, Peyveter’in mekiğini oynattığını duydum. Onlara: “Ey Köter, altın süslerini, ey Peyveter, gümüş süslerini zavallı kıza, yalvaran çocuğa ver!” dedim. İkisi de bana süslerini verdiler. Alnımı, şakaklarımı süsledim. Babamın evine parlak çiçek gibi güzel, sevinç kadar güzel olarak döndüm. Bu süsleri bir gün taşıdım, iki gün taşıdım. Fakat üçüncü gün hepsini çıkardım. Tepedeki ambara en mükemmel sandığa koydum. Bugüne kadar bu süsler orada. Hatta bir kere gidip bakmadım bile. Haydi şimdi alnını mavi sargıyla, şakaklarını altın sargıyla sar. Boynuna parlak inciler, göğsüne altın toka tak. Kaba bezden gömleğini çıkar. İnce ketenden bir gömlek giy. Yünden bir esvap giy. İpek bir kuşak sar. İpekten mavi çoraplar, güzel potinler giy. Saçlarını bir iple düğümle. Parmaklarını altın yüzüklerle, bileklerini gümüş bileziklerle süsle. Sonra ailenin sevinci, kendi kanından olanların muhabbeti gibi eve gel. Keçi yolundaki çiçek gibi, tarlalardaki çilek gibi, eskisinden daha güzel, daha sevimli parlayacaksın.

Anne evlâdına böyle söyledi. Fakat Aino (Ayno) bu ricalara aldırmadı. Ağlayarak evin bahçesine çıktı. Orada haykırdı, dedi ki:

– Bahtiyar olanların ruhu, düşünceleri nasıldır? Onların ruhu, onların düşünceleri tıpkı bir kabın içinde sevinçle oynayan suya benzer. Kara bahtlı olanların ruhu, buzlu havali kuşlarının düşünceleri nasıldır? Bahtı kara olanların ruhuyla

⁴⁷ Finuva köylüleri kadınlarda tıknazlığı çok takdir ederler. [Ö. S.]

⁴⁸ Ayın kızı [Ö. S.]

⁴⁹ Güneşin kızı [Ö. S.]

buzlu havali kuşlarının düşünceleri saçak altında kalmış kar parçalarına, karanlık kuyuda oynayan suya benzer. Birçok defalar kederli, talihsiz bir çocuğun, yani benim ruhumda kurumuş çimenlerde dolaşır. Ağaçların dalları arasından kayar, çiçeklenen yeşilliklere konar. Sık yapraklar içinde döner. Benim ruhum katrandan güzel değil, benim kalbim demircinin yanmış kömüründen beyaz değil. Doğmamak, içinde sevinç bulunmayan bu dünyada, bu uğursuz günler için büyümemek daha hayırlıydı. Daha yedi gecelik bir çocukken, hayatın sekizinci günü ölüvermek benim için daha iyiydi. O vakit bana pek az bir şey lâzım olacaktı: Sade bir bez parçası, ufacık bir toprak köşesi. Annem birkaç gözyaşı dökenecekti. Babam daha az. Hatta kardeşim hiç ağlamayacaktı.

Genç kız böyle söyledikçe ağlıyordu. Bir gün ağladı. İki gün ağladı. O vakit annesi:

– Niçin ağlıyorsun, talihsiz çocuk!
dedi.

– Ağlıyorum. Günlerimi gözyaşları içinde geçiriyorum. Çünkü sen beni, evlâdını bir ihtiyara destek olsun diye verdin. Çökmüş bir adama eğlence olsun diye, sallanana dayak olsun diye, evin köşesine bekçi olsun diye verdin. Ah, keşke beni balıklarla kardeş olmak üzere denizin dibine ataydın. Evet, en küçük bir ağaca dokununca her adımda düşen, sallanan bir adama destek olmaktan, ihtiyara hizmetçi olmaktan, deniz dibine gömülmek, deniz hayvanlarıyla akraba, balıklarla kardeş olmak, dalgaların altında yaşamak daha iyi.

Bununla beraber Aino (Ayno) tepedeki ambara çıktı. En âlâ sandığı açtı. Altı altın kemerle yedi mavi fistanı çıkardı. Sonra onları giyindi, kuşandı. Şakaklarına altın bir süs koydu. Saçlarının arasına gümüş teller ördü. Alnına mavi ipekten bir sargı sardı. Başına kırmızı bir kurdele taktı. Geniş çöllerde, işlenmiş ormanlarda, bataklıklarda, tarlalarda serseri serseri dolaşmağa başladı. Böyle bir türkü çağırıyordu:

– Kalbim ağrıyor, başım ağrıyor. Fakat bu kâfi değil, niçin bin defa daha ziyade ıstırap çekemiyorum. Zira o vakit ölüm gelir, beni felâketten kurtarır. Evet benim için, ölüm havalisinin girdaplarına, yerlerin dibine inmek, bu dünyayı terk etmek zamanı geldi. Denizin dibine yuvarlandığım vakit, balık dolu su içine, derin dalgalarının altına, siyah çamurlara düştüğüm vakit babam ağlamayacak. Annem bu felâketi fena görmeyecek, kız kardeşimin yanaklarını bir damla gözyaşı ıslatmayacak. Kardeşimin gözleri kuru kalacak.

Aino (Ayno) bir gün gitti. İki gün gitti. Üçüncü gün karşısına denizin sazlarla örtülü sahilleri çıktı. Gece, devrini bıraktı. Karanlıklar onu durmağa mecbur etti.

Aino (Ayno), nihayetsiz denizin kenarında bir taşta oturdu. Bütün gün ağladı. Bütün gece feryat etti. Ertesi sabah, şafak atarken bir burnun nihayetinde üç kızın yıkandığını gördü. Onların içine karışmak istedi. Gömleğini bir kamyş dalına astı, esvaplarını bir kavağa, çoraplarını toprağa, potinlerini bir taşın üstüne, incilerini kenara, yüzüklerini çakıllara koydu. Suyun yüzünde bir türlü renklerle çiziklenmiş bir kaya, altın gibi parlayan dik bir kaya vardı. Genç kız yüzerek bu kayaya gitmeğe çalıştı. Fakat üstüne çıkıp oturunca bu kaya birdenbire sarsıldı. Denizin dibine yuvarlandı.

Güvercin böyle kayboldu. Güzel kızcağız böyle öldü.

Ölürken, suların dibine inerken dedi ki:

– Denize yıkanmak için, körfeze yüzmek için gelmiştim. İşte şimdi kayboluyorum. Zavallı güvercin, zavallı kederli kuş, ne kadar vakitsiz bir ecelle ölüyorum! Ah, bütün bu hayat devam ettikçe babam bu büyük körfeze balık tutmak için gelmesin!

Denize yıkanmak için, körfeze yüzmek için gelmiştim. İşte şimdi kayboluyorum. Zavallı güvercin, zavallı kederli kuş, ne kadar vakitsiz bir ecelle ölüyorum. Ah, bütün bu hayat devam ettikçe annem bu büyük körfeze ekmeği için su almağa gelmesin!

Denize yıkanmak için, körfeze yüzmek için gelmiştim. İşte şimdi kayboluyorum. Zavallı güvercin, zavallı kederli kuş! Ne kadar vakitsiz bir ecelle ölüyorum. Ah, bütün bu hayat devam ettikçe kardeşim bu büyük körfeze muharebe atını yıkamak için gelmesin!

Denize yıkanmak için, körfeze yüzmek için gelmiştim. İşte şimdi kayboluyorum. Zavallı güvercin, zavallı kederli kuş! Ne kadar vakitsiz bir ecelle ölüyorum. Ah, bütün bu hayat devam ettikçe kız kardeşim bu büyük körfeze gözlerini yıkamağa gelmesin!

Sularının bütün damlaları kadar kanlarımın damlaları, bütün balıkları kadar etlerimin parçaları, kenarlarındaki dallar kadar kemiklerimin parçaları, bütün çimenlerin sapları kadar saçlarımın kılları olacak.

Genç kızın acıklı serencamı, güzel güvercinin sonu bu oldu. Aino (Ayno)'nun güzel evine, namılı evine bu kara haberi ağızdan kim götürecektir? Ayı götürecektir. Hayır, ayı konuşmak bilmiyor. Ayı, hayvan sürüleri içinde kayboldu.

Aino (Ayno)'nun güzel evine, namılı evine bu kara haberi ağızdan kim götürecektir? Kurt! Hayır, kurt konuşmak bilmiyor. Kurt, koyun sürüleri içinde kayboldu.

Aino (Ayno)'nun güzel evine, namılı evine bu kara haberi ağızdan kim götürecektir? Tilki! Hayır, tilki konuşmak bilmiyor. Tilki kaz sürüleri içinde kayboldu.

Aino (Ayno)'nun güzel evine, namlı evine bu kara haberi ağızdan kim götürecekt? Tavşan! Evet, tavşan:

– Bana söylenen şeyi unutacağımdan, noktası noktasına söyleyemeyeceğimden korkmayınız, dedi.

Tavşan sıçramağa, kulakları sarsılmağa başladı. Çengel ayakları uzak yerlerin üstünden atladı. Haçvarî ağzı hafifçe Aino (Ayno)'nun güzel evine, namlı evine doğru uzandı. Hamamın yanına geldi. Kapının eşiğine çıktı, oturdu. Hamam genç kızlarla doluydu. Tavşana dediler ki:

– Buraya gel, eğri ayaklı hayvan! Seni pişirelim, buraya gel, yuvarlak hayvan! Efendinin gece yemeği için, hanımın akşam yemeği için, kızın kahvaltısı için, oğulun sabah yemeği için seni kızartalım.

Yuvarlak gözlü tavşan cesurca cevap verdi:

– Eğer hoşuna giderse Lampo⁵⁰ gelsin, sizin tencerelerinizde pişsin! Bana gelince, ben haber getiriyorum. Olan biteni size ağızdan söyleyeceğim. Genç kız suya düştü. Beyaz halkalı, bakır kemerli, gümüş sargılı güzel kayboldu. Balıkların kardeşi, su halkının akrabası olmak için denizin dibine, büyük dalgaların altına indi.

O vakit Aino (Ayno)'nun annesi ağlamağa, feryat etmeğe başladı. Dedi ki:

– Sakınınız, ey zavallı anneler! Sakınınız, benim yaptığım gibi, benim zavallı kızlarıma, sevgili güvercinlerime yaptığım gibi, bu dünyada kızlarınızı kendi beğenmedikleri adama vermek için sallamaktan, büyütmekten sakınınız.

Anne ağladı. Ağladı. Mavi gözlerinin yaşları kederli yanaklarına düştü. Bir damla yaş düştü. Sonra bir damla daha... Kederli yanaklardan güzel göğsüne yuvarlandı. Bir damla yaş düştü. Bir damla daha... Güzel göğsünden esvaplarının ince kıvrımlarına yuvarlandı. Bir damla yaş düştü. Bir damla daha... Esvaplarının ince kıvrımlarından kenarları kırmızı işlemeli çoraplarının üstüne yuvarlandı. Bir damla yaş düştü. Bir damla daha... Kırmızı işlemeli çoraplarından altın kenarlı potinlerine yuvarlandı. Bir damla yaş düştü. Bir damla daha... Altın kenarlı potinlerinden ayağının altındaki toprağa yuvarlandı. Bu yaşlar toprağın faydası için toprağın üstünde, suyun keyfi için suyun üstünde aktı. Bu gözyaşlarından üç nehir, her nehirden üç çağlayan, bu çağlayanların ortasında üç ada çıktı. Her adada bir altın dağ kabardı. Her dağın tepesinde üç huş ağacı bitti. Her ağacın içinde üç güzel guguk kuşu peyda oldu.

Bu kuşlar ötmeğe başladılar. Birinci guguk:

⁵⁰ fenalık müekkili [Ö. S.]

– Aşk, aşk!
dedi.
İkinci guguk:
– Nişanlı, nişanlı!
dedi.
Üçüncü guguk:
– Sevinç, sevinç!

dedi.

“Aşk, aşk!” diyen guguk denizin dibinde aşktan mahrum kalan genç kız için üç ay öttü. “Nişanlı, nişanlı!” diyen guguk nişanlısından mahrum kalıp acı kederle matem tutan âşık için altı ay öttü. “Sevinç, sevinç!” diyen, ömrü oldukça zavallı sevinçten mahrum anne için, hiç durmadan ağlayan kadın için öttü. Öttü. Hiç susmadı.

Aino (Ayno)’nun annesi:

– Elemlı bir anne guguk kuşunun ötüşünü uzun müddet dinlememelidir, dedi, guguk kuşu öttüğü zaman kalp çarpar. Gözler dolar. Nohuttan iri, bakla tohumundan dolgun gözyaşları yanaklara düşer. Evet, ilkbaharın guguk kuşuna kulak verilirse ömür bir endaze kısalır, vücut bir karış ihtiyaçlar. Bütün vücut kırılır, çöker.

Türk Yurdu, C. 14, S: 5 (155), 16 Mart 1334 [16 Mart 1918], s. 133-138.

Beşinci Runot

Vaina (Vayna) Aino (Ayno)’yu aramağa gider. - Ağlarını denize atar. Garip şekilde bir balık tutar. - Tam paralayacağı zaman bu balık ellerinden kaçır. - Kendisinin Yuka’nın kız kardeşi olduğunu, tanıyamadığını söyler. - Vaina (Vayna) tekrar gelmesi için son derece yalvarır, yakarır. - Fakat genç kız geri dönmez. - O vakit Vaina (Vayna)’nın annesi mezarından kalkar. Oğluna, Pohja (Puhya) kızları içinden birisiyle nişanlanmasını tavsiye eder.

Dünya güzelinein kayboluşu, genç kızın ölüm haberi her tarafa yayılmıştı. İhtiyar, temkinli Vaina⁵¹ (Vayna) elem içinde kaldı. Genç kız için her akşam ağladı.

⁵¹ Epopenin eşhas isimlerini Fin terminezonlarıyla beraber nakletmek hem pek ağır oluyor, hem lisanımızın ahengini bozuyor. Şaheserleri lisanlarına geçiren milletler kahramanların isimlerini de kendi şivelerine uydururlar. Meselâ İlyada’nın tercümesinde Fransızlar “Akilos”a “Aşıl” derler. Biz de artık “Vainamöinen”e yalnız “Vaina”, “Joukahainen”e yalnız “Jouka” diyeceğiz. [Ö. S.]

Her sabah ağladı. Hemen hemen her gece ağladı. Aino (Ayno)'nun uğursuz talihi için soğuk suların, derin dalgaların altında öldüğü için ağladı. Kalbi gam, gözleri yaş dolu. Mavi denizin kenarına doğru yürüdü. Dedi ki:

– Ey Ontamo!⁵² Şimdi bana rüyayı anlat. Ey arzın tembeli! Nasıl keyfine gelirse öyle anlat: Ahtola⁵³ nerede? Vellamo⁵⁴ kızları nerede oturuyorlar? Arzın tembeli böyle Ontamo rüyasını anlattı. Cevap verdi:

– Ahtola, gölge dolu adanın, bulutlu burnun ta nihayetinde, derin dalgaların altında, siyah çamurların ortasındadır. Vellamo'nun kızları da orada otururlar. Orada kocaman bir kayanın göbeğinde, alacalı bir taşın yanında, dar bir odadadırlar!

O vakit ihtiyar Vaina (Vayna) balık kayığına doğru koştu. Oltalarını, ağlarını yokladı. Çantasına bir demir iğne, bir olta koydu. Var kuvveti bazuya vererek küreklere yapıştı. Gölge dolu adanın, bulutlu burnun nihayetine kadar gitti. Ömrünü suya oltalar, ağlar atmakla geçiren balıkçı orada durdu. Oltasını denize fırlattı. Avını bekledi. Bakır sap titriyor, gümüş olta fısıldıyor, altın ağ fısıldıyordu. Hâsılı bir gün, bir sabah Vaina (Vayna) iğneye bir balığın dokunduğunu duydu. Hemen yukarı çekti. Kayığının içine attı. Dikkatle baktı.

– İşte tanımadığım ilk balık! dedi, alabalık değil. Çünkü daha yayvan... Küçük alabalık desem yine değil, çünkü çok parlak. Turna balığından daha renkli. Bir dişi balık da değil, çünkü kanatları çok hafif. Erkek balık da değil. Çünkü pulları seyrek.

Bir genç kız olsa başında sargısı olurdu. Su kızı desem belinde kemeri yok. Ev güvercini olsa kulakları olurdu. O da yok. Şu hâliyle tıpkı denizin som balığına benziyor.”

Kemerinde takılı duran gümüş saplı bıçağını çekti. Kahvaltısı, kuşluğu, akşam yemeği için bu balığı parçalamağa hazırlandı. Fakat işte balık, bu güzel balık ellerinden kaçtı. Kırmızı kayıktan, Vaina (Vayna)'nın kayığından dışarı fırladı. Rüzgârın beşinci esişinde suyun altından başını çıkardı. Balıkçının ağları yanında sağ omzunu kaldırdı. Sonra körfezin yedinci haresinde, dokuzuncu dalganın üstünde sağ elini uzattı. Sol ayağını attı. Dedi ki:

– Ey ihtiyar Vaina (Vayna)! Ben senin kahvaltın, kuşluğun, akşam yemeğin için bir som balığı gibi parçalanmağa doğmadım.

İhtiyar Vaina (Vayna) sordu:

⁵² uyku ile rüyalar müekkili [Ö. S.]

⁵³ su mabudu “Ahto”nun oturduğu yer [Ö. S.]

⁵⁴ Ahto'nun karısının kızları. Su kızları. [Ö. S.]

– Ee, öyleyse neye doğdun?

– Ben senin güvercinin olmak, göğsünde yatmak, ebediyen yanında oturmak, hayatına arkadaş olmak, yatağını yapmak, yastıklarını düzeltmek, odanı temizlemek, süpürmek, ateşini yakmak, ocağına korlar yaymak, ekmeğini pişirmek, bal-lı çöreklerini yoğurmak, sana bira kabını vermek, senin sofranda hizmet etmek için doğmuştum. Hayır, ben ne som balığı, ne de alabalıktım. Ben bir kadındım. Bir genç kızdım. Bütün ömrünce hasretinden ah çektiğin Jouka (Yuka)’nın kız kardeşiydim. Ey akılsız ihtiyar, ey budala Vaina (Vayna)! Vellamo’nun kızını, Ahto’nun bir tek kızını eline geçiremedin!

Vaina (Vayna) teselli kabul etmez bir kederle bunaldı. Başını yere eğdi.

– Ey Jouka (Yuka)’nın kız kardeşi! Bir defa daha yanıma gel. dedi.

Fakat genç kız bir daha gelmedi.

Bu hayatın içinde bir defacık olsun gelmedi. Denizin yüzünde kayboldu. Alacalı taşların diplerine, esmer kayaların çatlaklarına daldı. İhtiyar, temkinli Vaina (Vayna) uzun uzadıya düşündü, taşındı. Artık hayata nasıl tahammül edebileceğini kendi kendine sordu. Hemen aceleyle ipek bir ağ yaptı. Bunu bu boğazın her tarafına, balıklı çukurlara, Vainola (Vaynola) dalgalarına, Kalevala kayalarının etrafına... vahşî, geniş girdapların ortasına, Yukola nehrine, Laponya körfezleri kıyılarına attı. Birçok balık tuttu. Fakat o kadar sevinçle gördüğü Vellamo’nun kızını, Ahto’nun tek kızını tutamadı. O vakit başı önüne eğik, kalbi bütün bütün meysus, başlığı tamamıyla bir tarafa devrilmiş:

– Oh ne deliyim, dedi, ben ne budalayım? Nerede benim akıllı olduğum, sağlam düşündüğüm, büyük kalpli bulunduğum zamanlar? Şimdi, heyhat! Bu gamlı hayatta, bu sefil ihtiyarlıkta zekâm azaldı. Düşünüşüm kuvvetini kaybetti. Ruhumda kuvvetten, azimden ne varsa hepsi söndü. O kadar beklediğim, hasretinden o kadar ah çektiğim Vellamo’nun kızı, su kızlarının en genci, günlerime dost, hayatıma arkadaş yapmak istediğim vücut oltama tutuldu, ta kalbimin içine girdi de ben onu ne tutabildim, ne de evime getirebildim. Ellerimden kaçtı. Yine derin dalgalara atıldı.

Vaina (Vayna), gözleri yaş dolu, kalbi kederden şişkin olduğu hâlde yavaş yavaş yürümeğe başladı. Evinin yanına geldi.

– Benim sevinçli guguklarım evvelden gece gündüz öterlerdi, dedi, kim onların parlak seslerini kıstı, güzel seslerini durdurdu. Keder onların parlak seslerini kıstı, ümitsizlik onların güzel seslerini susturdu. İşte bu sebepten güneş batarken akşam saatlerini güzelleştirmek, şafak atarken beni sevindirmek için onların yine öttüğü işitilmiyor.

Artık bu hayata nasıl tahammül edeceğim, bu dünyada nasıl duracağım, bu havalilerde nasıl gezineceğim? Eğer annem hâlâ sağ olsaydı bu acı ıstıraplarla, bu fena günlerde kederden, ümitsizlikten ölmemem için bana ne yapacağımı öğretirdi!

Birdenbire Vaina (Vayna)'nın annesi mezarında uyandı. Dalgaların içinden ona cevap verdi:

– Senin annen hâlâ yaşıyor. Sana süt veren ölüm uykusuyla uyuşmadı. Bu acı ıstıraplarla, bu fena günlerde kederden, ümitsizlikten perişan olmaman için ne icap ederse söyleyecek. Pohja (Puhy) havalisine git. Orada Laponya'nın adı evlâtlarından, Joukola⁵⁵ (Yukola)'nın zayıf mahlûklarından beş altı defa daha narin, bin defa daha güzel kızlar, daha sevimli kızlar bulacaksın. Evet, ey oğlum, sen orada kendine bir sevgili aramalısın. Pohja (Puhy) kızlarının en güzelini al. Yüzü güzel, endamı güzel, ayağı çabuk, hareketleri canlı, çevik bir kız seç!

Türk Yurdu, C. 14, S: 6 (156), 1 Nisan 1334 [1 Nisan 1918], s. 167-169.

Altıncı Runot

Vaina (Vayna) Pohjola (Pohyola)'ya doğru hareket eder. - Vaina (Vayna)'nın kendine yaptıklarını bir türlü unutamayan Jouka (Yuka), öç almak hırsıyla, yol üstünde, oku elinde, bekler. - Annesi boş yere onu niyetinden vazgeçirmeğe çalışır. - Jouka (Yuka) Vaina (Vayna)'ya ok atar. - Fakat yalnız atını vurur. Bu kahraman denize yuvarlanır. Orada dehşetli bir fırtınaya tutulur. - Jouka (Yuka) gelir, annesinin karşısında yaptığıyla gururlanır.

İhtiyar temkinli Vaina (Vayna) buzlu havalie, gamlı Pohjola (Pohyola)'ya gitmeğe karar verir. Saman gibi hafif, nohut sapı kadar narin bir at aldı. Atın ağzına bir gem, gümüş boynuna bir yular vurdu. Sonra üstüne bindi. İleriye atıldı. Vainola (Vaynola) ormanları, Kalevala bataklıkları boyunca gitti. At sıçradı. Köyler aştı. Yollar bitirdi. Ayağı su sathına dokunmadan, tırnakları ıslanmadan derin, geniş körfezleri geçti.

Laponya'nın zayıf evlâdı, genç Jouka (Yuka), Vaina (Vayna)'ya, bu ezeli şaire karşı şiddetli bir kin besliyordu. Görünüşte pek ihtişamlı, alev kadar çabuk çakar bir yay yaptı. Demirle bakırın karışmasından çıkan bu aleti altınla, gümüşle süslemişti. Bu yayın ipi nedendi? Hizi'nin⁵⁶ sinirlerinden, Lampo'nun kıllarından...

⁵⁵ Jouka'nın memleketi [Ö. S.]

⁵⁶ Hizi: Fenalık müekkili [Ö. S.]

İşte yay hazırdı. Paha biçilmez derecede mükemmeldi. Üstüne, kafası kalık bir at, ok yoluna bir tay resmi oyulmuştu. Yayın kıvrıldığı yerde bir Kapo⁵⁷ sureti uyuyor, tetiğin yanında bir tavşan duruyordu. Jouka (Yuka) meşe, çam dallarından birçok ok yonttu. Sonra bu oklara küçük kırlangıç tüyleri, hafif serçe kanatları taktı, siyah halyasına, engereğin öldürücü zehrine batırarak katıktı. Oklar tamamıyla hazırlanınca, yay kurulacak bir hâle gelince Jouka (Yuka) Vaina (Vayna)'nın yolu üstünde pusuya yattı. Akşam bekledi. Sabah bekledi. Gün ortası bekledi. Sabrını hiçbir şey tüketmiyordu. Koltuğunun altında yayı, sırtında okluğu bazı pencerede, bazı ambarın ucunda, bazı kasabanın dışında, tarlaların çitleri kenarında duruyordu. Beklemek için daha uzaklara gitti. Sivri bir burnun parlayan tepesine kadar tırmandı. Etrafında dalgalar çırpınan kayalıkların içine, büyük çağlayanın dibine, mukaddes ırmağın fırtınasına girdi. Nihayet bir gün, bir sabah gözlerini ileriye kaldırdı. Başını güneşten tarafa çevirdi. Denizin üstünde siyah bir leke, dalgaların üstünde mavi bir nokta gördü. “Bu doğudan kalkan bir bulut yahut şafak söktüğünü haber veren bir alaca karanlık mıydı?” Bu doğru bulutu değildi. Sabahın alaca karanlığı da değildi. Bu, nohut sapı kadar narin, saman çöpü kadar hafif atının sırtında Pohjola (Pohyola)'ya giden ezeli şair Vaina (Vayna) idi. O vakit Laponya'nın zayıf evladı, genç Jouka (Yuka), Vaina (Vayna)'yı başından vurmak için yayını kurdu. Annesi:

– Demir yayınla böyle kime nişan alıyorsun?

diye sordu.

Genç Jouka (Yuka):

– Demir yayımla Vaina (Vayna)'yı kafasından vurmak için hazırlanıyorum. İhtiyar Vaina (Vayna)'nın üzerine ezeli şairin kalbine, ciğerlerine, omuzlarına oklar atacağım.

dedi.

Annesi onu meraktan vazgeçirmeğe uğraştı:

– Sakın Vaina (Vayna)'ya ok atma. Sakın Kalevalalıyı vurma. Vaina (Vayna)'nın aslı nesli çok büyüktür. O benim kaynımın kızının oğludur. Eğer onun üzerine ok atarsan, eğer bu Kalevalalıyı öldürürsen hayatta birdenbire sevinç bitecektir. Dünya yüzünde ahenk kalmayacaktır. Hayatta en âlâ şey sevinç, dünyada en lâtif şey ahenktir.

O vakit genç Jouka (Yuka) bir an kararsız durdu. Düşündü. Bir eli yayı çekmek, öteki el tutmak istiyordu. Sinirli parmakları ateş gibi yanıyordu.

⁵⁷ esatirî eşhaştan gayet çevik bir şahsiyet [Ö. S.]

Nihayet dedi ki:

– Ne olursa olsun! İsterse bütün ahenkler sükût bulsun! Hayatın sevinci kalmasın! Benim umurumda değil; ben Vaina (Vayna)'yı vuracağım.

Parlak yayını gerdi. Okluğundan bir kanatlı ok çekti. Bu en kuvvetli, en mükemmel bir oktu. İpin ucuna koydu. Yay sağ omzuna dayadı. Vaina (Vayna)'nın üzerine çekmeğe hazırlanarak:

– Şimdi ey sivri huş ağacı! Git. Ey çam yay, del, yırt. Eğer elim oku çok aşağı fırlatırsa çok yukarı gitsin! Çok yukarı fırlatırsa çok aşağı gitsin! dedi.

Tetiği çekti. Ok çok yüksekten uçtu. Vaina (Vayna)'nın tepesinden göğe, yağmurun kaynağına, fırtına bulutlarına kadar uçtu. Jouka (Yuka) bir tane daha attı. Bu ok da pek aşağı düştü. Toprağın derinliklerine kadar girdi. Arz parçalanacaktı. Kayalar çatladı. Jouka (Yuka) üçüncü bir ok daha attı. Bu sefer vurdu. Vaina (Vayna)'nın mavi atına, saman çöpü kadar hafif, nohut sapı kadar narin ata dokundu. Sol sağırsına girdi, etlerinden geçti. İhtiyar Vaina (Vayna) mavi atının üstünden denize, dalgaların içine yuvarlandı.

İşte, büyük bir fırtına çıktı. Dalgalar kahramanı kıyılardan çok, pek çok uzaklara götürdü. O vakit genç Jouka (Yuka) mağrur bir tavırla dedi ki:

– Ey ihtiyar Vaina (Vayna)! Dünya durdukça, ay altın gibi parladıkça sen artık yalan gözlerinle gelemeyeceksin. Artık Vainola (Vaynola) ormanlarında, Kalevala çölllerinde at oynatamayacaksın!

Vaina (Vayna) nihaysiz dalgaların, geniş denizin ortasında altı bahar, yedi yaz, sekiz yıl, tıpkı bir kütük gibi dolaştı. Jouka (Yuka) evine döndü. Annesi hemen ona:

– Vaina (Vayna)'yı vurdun mu? Kalevala'nın evlâdını öldürdün mü? diye sordu.

Genç Jouka (Yuka) bu cevabı verdi:

– Evet vurdum. Kalevala'nın evlâdını öldürdüm. Şimdi denizi ölçüyor, dalgaları sürüyor. Tepesi aşağı düştü. Yuvarlandı. Döndü. Sırt üstü geldi. Fırtınalı dalgalarla sürülmek, girdabın içinde sallanmak için bu vaziyette kaldı.

Jouka (Yuka)'nın annesi:

– Ey sefil! dedi, Vaina (Vayna)'yı vurmakla; Kalevalalıyı, en büyük kahramanı, Kalevala halkının en güzelini öldürmekle çok fena bir iş yaptın!

Türk Yurdu, C. 14, S: 7 (157), 15 Mayıs 1334 [15 Mayıs 1918], s.203-205.

Yedinci Runot⁵⁸**Hülâsa**

Vaina (Vayna) birçok günler denizin dalgaları üstünde dolaşır. - İmdadına bir kartal gelir, onu kanatlarının üstünde Pohjola (Pohyola) 'ya kadar götürür. - Louhi (Luhi) onu evine alır. Çok âlicenabane muamele eder. Vaina (Vayna) memleketine dönmek ister. - Louhi (Luhi) ona bir "Sampo" yapıp yapamayacağını sorar. Eğer yaparsa mükâfat olarak kendisine kızını verecektir. - Vaina (Vayna) bunu yapamayacağını söyler. - Fakat Louhi (Luhi) 'ye namı demirci Ilmar 'ı gönderdiğini vaat eder. Umar "Sampo" 'yu yapacaktır. O vakit Louhi (Luhi) Vaina (Vayna) 'ya bir at, bir kızak verir. Vaina (Vayna) bunlarla çabucak memleketine gider.

Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna) altı gün, yedi yaz gecesini bir çam dalı gibi geniş girdapların arasında bocaladı. Önünde nihayetsiz deniz uzanıyor, başının üstünde gök parlıyordu. İki gece daha, iki uzun gün daha böyle bocaladı. Nihayet sekizinci günde, dokuzuncu geceden sonra yorulduğunu, hasta olduğunu duydu. Zira artık ayaklarda tırnak, parmaklarının üstünde deri yoktu.

O vakit ihtiyar Vaina (Vayna):

Yazık bana, ne kadar sefilim, dedi. İşte memleketimi, eski evimi, göğün kubesi altında yaşamak, bu sahilless denizlerin, bu hudutsuz mesafelerin üstünde fırtınalarla, günlerce, yıllarca çalkalanmak için terk ettim. Soğuk dalgaların sırtında mütemadiyen böyle asılı kalmak ne acı! Bu fâni dünyada, bu gamlı hayatta nasıl durabilecek, nasıl yaşayabileceğim. Evimi havada mı, suda mı yapacağım, eğer havada yapmak istersem hiçbir istinat noktası bulamayacağım, eğer suda yapsam dalgalar götürecektir.

Birdenbire Laponya'nın yüksekliklerinden, yukarı havaliden bir kartal havalandı. Ne çok büyüktü, ne de çok küçük. Bir kanadıyla denize dokunuyor; diğeriyle göğü kaplıyordu. Kuyruğu dalgaların üstünde gidiyor, gagası adaları yalıyordu. Bazı uçuyor, bazı duruyordu. Uzaktan baktı. Denizin mavi sathında ihtiyar Vaina (Vayna)'nın dolaştığını gördü.

– Ey kahraman! Orada dalgaların arasında ne yapıyorsun?
diye sordu.

Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna):

– Pohjola (Pohyola)'nın genç kızını istemeğe gittiğim için dalgaların ortasında bulunuyorum. Böyle serseri dolaşıyorum, diye cevap verdi, yüzless denizde

⁵⁸ Metinde yanlışlıkla "altıncı" yazılmıştır.

hızlı hızlı gidiyorum. Bir gün, bir sabah Luotula körfezine henüz girmiştim, atım birdenbire, bana atılan bir okla vuruldu. O vakit denize yuvarlandım; rüzgârla dalgalanmak, sallanmak için... Korkunç bir fırtına çıktı. Beni sahilten çok uzaklara götürdü. Bu fırtınadan beri uzun günler, uzun geceler denizde dolaşım. Şimdi ölüm bana hangi yoldan gelecek bilmiyorum. Acaba açlıktan mı, yoksa yorgunluktan mı öleceğim.

Kartal, havanın kuşu:

– Ey Vaina (Vayna)! İlenmeyi bırak! dedi. Sırtıma, kanatlarımın ortasına bin. Seni denizden çıkaracağım. İstedğin yere götüreceğim. Kalevala ormanlarını, Osmola korularını kestiğin günleri, o iyi zamanları hatırlıyorum. Sen o vakit huş ağacını kesmemiş, kuşlar, ben dinlenecek bir yer bulayım diye bırakmıştın.

İhtiyar Vaina (Vayna) başını sudan çıkardı. Kartalın sırtına, omuzlarının arasına bindi. Kartal Vaina (Vayna)'yı havanın içinde rüzgâr yollarının, fırtına caddelerinin boyunca Pohjola (Pohyola)'nın hudutlarına doğru götürdü. Oraya bıraktı. Kendi bulutlara çıktı. İhtiyar Vaina (Vayna) bu yeni sahilde, bu bilinmez burnun üstünde avazı çıktığı kadar ağlamağa başladı. Fırtınaların binlerce darbesinden vücudunda yüz bere vardı. Sakalı dimdikti. Saçları karmakarışık, iki gece, üç gece, bu kadar gün ağladı. Yabancı olduğu için eski evine, doğduğu yere nerelerden gideceğini bilmiyordu.

Pohjola (Pohyola)'nın kumral kızı ayla, güneşle söz etmişti. İki de aynı zamanda beraber doğacaklar, beraber uyanacaklardı. Bir gün kumral kız ayla güneşten evvel uyandı. Horoz ötmeden, tavuğun evlâdı sesini işittirmeden kalktı. Beş, altı koyun kıırttı. Bu yünleri yıkadı. Güneş doğmadan, şafak görünmeden bu yünleri eğrilecek bir hâle getirdi. Sonra tablayı temizledi. Yaprak bir süpürge ile evi süpürdü. Süprüntüleri bakır bir kaba doldurdu. Avlunun uzağında bir tarlaya götürdü. Orada durdu. Kulak kabarttı. Deniz tarafından gelen ağlamalar, nehir boyundan gelen inlemeler duydu. Hemen eve döndü.

– Deniz tarafından, nehir boyundan ağlamalar inlemeler duydum! dedi. Pohjola (Pohyola) ailesinin anası dişsiz Louhi (Luhi) çabucak avluya çıktı. Dinledi. Sonra dedi ki:

– Bu ağlamalar bir çocuğun, bu inlemeler bir kadının değildir. Bu sesler, sakallı bir kahramanın olacak...

Sandalını denize sürdü. Küreklere sarılarak ihtiyar Vaina (Vayna)'ya, kederli kahramana doğru gitti. Suyun nişanlısı ihtiyar Vaina (Vayna) sürülmemiş geniş bir bataklıkta ağlıyordu. Ağzı titriyor, sakalı rüzgârla sallanıyor, fakat sakın duruyordu. Pohjola (Pohyola) ailesinin anası ona:

– İşte zavallı ihtiyar! Yabancı bir yerdesin!
dedi.

Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna) cevap verdi:

– Biliyorum. Yabancı bir yerdeyim. Kendi evimde, kendi memleketimde ne
iyiydim!

Louhi (Luhi):

– Kimsin, nereden geliyorsun! Sana sorabilir miyim, ey kahraman, dedi.

Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna):

– Oldukça namlı, oldukça şöhretli idim, dedi, evvelden Kalevala çöllerin-
de, Vainola (Vaynola) ormanlarında, akşam vakitleri türküler söyler, dolaşırdım.
Şimdi ne kadar bedbahtım! Ne olacağımı bilmiyorum...

Louhi (Luhi):

– Bu çamurlu çukurdan çık! Ey kahraman! dedi, gel bize felâketlerini, başın-
dan geçenleri anlat.

Kahramanın gözyaşlarını, feryatlarını, dindirdi. Sandalına koydu. Sonra kü-
reğe oturdu. Pohjola (Pohyola)’ya geldi. Yabancıyı evine soktu. Karnını doyur-
du. Üstünü başını kuruttu. Sonra su hazırladı, onu yıkadı, ovdu. Sıhhatini yerine
getirdi. Dedi ki:

– Neye ağlıyorsun artık? Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna):

Ağlamaya, inlemeye hakkım var.

Geniş denizde, bu derin körfezlerin ortasında dalgalarla o kadar çalkandım,
o kadar çalkandım ki... Evet ağlayacağım. İnleyeceğim. Ömrüm oldukça dö-
vüneceğim. Çünkü vatanımdan, sevgili memleketimden çok uzaklara, yabancı
diyarlara düştüm. Burada ağaçlar, dallar beni ısırtıyor, yaralıyor. Burada yalnız
rüzgârla güneşin zıyasını tanıyorum. Zira onları evvelden biliyordum.

Louhi (Luhi):

– Hayır Vaina (Vayna), ağlama, dedi, hiç ağlama. Yaşa, hoş vakit geçir. Bu
daha iyi. Önüne koyduğum balıktan, etten ye.

İhtiyar Vaina (Vayna):

– İnsan kendi evinden dışarıda yediğinden az fayda görür; hatta kendisine
büyük bir ziyafet verilse bile... İnsanın kendi memleketi, kendi evi gibi olmaz.
Merhametli Allah beni memleketime kavuştursun! Kendi evinde huş ağacı kabu-
ğundan bir kapta içilen su, yabancı bir yerde altın kadehle içilen bal şerbetinden
daha âlâdır!

Louhi (Luhi):

– Ee öyleyse, seni memleketine, tarla kenarına, evine götürürsem bana ne verirsin?
dedi.

İhtiyar Vaina (Vayna):

– Beni evime götür, güzel kuşumun sesini, guguğumun sedasını işittirirsen sana vereyim, bir başlık dolusu altın, bir başlık dolusu gümüş, ister misin?

Louhi (Luhi):

– Ey hakîm Vaina (Vayna), ey ezeli şair! dedi, senin ne altınını, ne gümüşünü isterim. Altın paralar çocuk oyuncağı, gümüş paralar at süsleridir. Bana bir “sampo” yapabilir misin? Parlak kapaklı bir sampo! Bunu bir kuğunun tüyüyle, kısır bir ineğin sütüyle, bir küçük arpa tanesiyle, bir tutam koyun yünüyle yapabilir misin? Yaparsan sana güzel bir kız vereceğim. Seni memlekete götüreceğim. Orada kuşunun, horozunun öttüğünü duyacaksın!

Temkinli ihtiyar Vaina (Vayna):

– Böyle parlak kapaklı bir “sampo” yapamam dedi, fakat beni memleketime götür. Oradan sana demirci İlmar'ı göndereceğim. O sana bu “sampo” gibi yapacak. Kapağı dövecek, kızını hoşnut edecek, eğlendirecek. İlmar, gayet usta bir demirci, mükemmel bir demir dövücüdür. Göğün kubbesini o yaptı. Çekicinin darbelerini, kerpetenin izlerini hiç göstermedi.

Louhi (Luhi):

– Bana kuğunun tüyüyle, kısır inek sütüyle, küçük arpa tanesiyle, bir tutam koyun yünüyle sampoyu kim yapar, parlak kapağını kim döverse güzel kızımı ona vermeyi vaat ederim.
dedi.

Kızağına al atını koştu. Vaina (Vayna)'yı bindirdi.

– Sakın başını kaldırma, dedi, vücudunu da oynatma da, at yorulmasın, gece olmasın. Eğer başını kaldırır, vücudunu oynatırsan mutlaka bir felâket gelecek.

O vakit ihtiyar Vaina (Vayna), beyaz yeleli atı dörtnala sürdü. Gamlı Pohjola (Pohyola)'dan büyük bir gürültüyle uzaklaştı.

Türk Yurdu, C. 14, S: 8 (158), 15 Haziran 1334 [15 Haziran 1918], s. 248-252.

Ömer Seyfettin Bey

Ali Canip Yöntem

Gençliğimde “Türkçülük ve Türkçüler” adı altında yazmaya başladığım bir kitap için Ali Canip Bey’den de bir yazı istemiştim. O zaman bana gönderdiği “Ömer Seyfettin” hakkındaki yazısını o kitabın müsveddeleri arasında buldum. Türk Yurdu’nda neşretmek üzere kendilerinden müsaadelerini istedim. Üstat, bir mektupla birlikte yazıyı aynen iade edip ve neşrine müsaade ettiler. Birinci Umumî Harp Seferberliği yüzünden neşrine muvaffak olamadığım kitabın hiç olmazsa kıymetli malzemelerinden birini bugün Türk Yurdu’nda neşre delâlet etmekle bahtiyarlık duymaktayım.

Mustafa Halûk Ökeren

Yeni felsefe diyor ki: “Sanat, realite şeniyetlerin keşif ve iraesinden başka bir şey değildir.” Bizim romancılarımız selikalarıyla¹ olsun şu büyük hakikati idrâk edememişlerdi: Borjenin köhne iddiasına kapılanlar “Güzellik kendi kâinat hissiyemizdedir.” diyor ve bunu bile tamamen tatbik edemeyerek yaşanılmamış ve yaşanılmayacak sahneler vücuda getiriyorlardı.

Romanlarımızın bu memlekete ekseriya hiçbir ilişkileri yoktur. Hemen hepsi Fransızca okunan eserlerin zihinlerde beslenmiş birer tosuncuğu değil midir?

Hiçbirisinde hayatı göremezsiniz. Hangi lisana tercüme edilse uyabilir ruhî tetkikler... Bir roman, bir milletten tecrit edilemez. O, öyle bir hususiyet ibraz edecek, öyle enmüzeçler² gösterecektir ki, ancak bir muhite ait içtimaî şartların muhassılasıdır. Bu bizde var mıydı? Esasen hangi romanımızda bariz bir enmüzeç yaşamıştır? Hepsinde birkaç gölge dolaşır, fakat bunlar yaşayan adamlar değildir.

Şimdi Ömer Seyfettin Bey’den bahsedebiliriz. O, meydana koyduğu eserleriyle bu yokluğa nihayet verdi. “Türk Çocuğu”ndan, “Anne”den “Piç”e kadar bütün hikâyelerini okuyunuz. Hepsinde yaşanan bir hayat vardır. Muharrir enmüzeçlerini zihinden çıkarmamış, muhitinden almıştır.

¹ güzel söyleme ve yazma yeteneği

² örnek, numune, misal

“İntelligence zihni”in sanat âleminde mevkii pek azdır, o ruh ve hayata karşı tamamen kördür. Sanatkâr, kâinatın selika ve hadsiyle temaşa edebilirse eserleri edebî kıymetlerini kazanabilirler. Bu eserler içtimaî birer vesikadır. İstikbal, Ömer Seyfettin’in hikâyeleriyle bugünkü Türklüğü tanıyabilecektir. Demek memleketimizde hakiki hikâyeciliğin müessisi³ odur. Bu iddiamı herkese karşı her zaman ispata hazırım.

Şimdi biraz da sanattaki hususiyetlerinden bahsedebiliriz:

Ömer’in hikâyelerinde bitmez, tükenmez ihtiraslar yaşamaz. O, biraz sakın ve çok plastiktir. Tasvirleri bile kısa ve katîdir. Eserleri umumiyetle “Nouvella â thèse” iddialı hikâye nevindendir. Hepsinde bir azimet noktası vardır ki her satır mütemadiyen oraya doğru yürür.

Enmüzeçler ekseriya orta hâlli ailelere mensup kadın, erkek, çoluk çocuk... Çok kere cerzeli ve umumiyetle biraz tuhaftır. Bilmem iddialı hikâye oldukları için mi, çoğunda enmüzeçler birbirine biraz yakındır. Berbat milliyetsizler ve namuslu Türkler daima karşılaşır. Bu milliyetsizlerin hemen hepsi bir zihniyet tanır. Namuslu Türkler de mert ve apaçık ruhludur.

Üslûbuna gelince; Kelimeler o kadar şeffaftır ki, mevcudiyetlerinden haberdar olamaz, arkalarındaki fikri hemen görürsünüz. Cümleler ekseriya kısa ve güzeldi, bazen biraz uzar...

İfade, tesviye edilmiş bir yol gibi, ârızasızdır. Düşüklükler, anlatamayışlar bulunmaz. Baştan nihayete kadar hiç sekmez, haberiniz olmadan yürürsünüz.

Ömer Seyfettin evvelce aruz vezniyle manzumeler de yazardı. Son zamanlarda hece vezniyle yazıyor. Bunların hiçbirinden bahsedecek değilim. Çünkü o aruza nasıl hâkim olamamış, çok kusurlu eserler yazmışsa, hece vezniyle de arzu ettiğimiz kadar güzel eserler vücuda getirmemiştir.

O kıymetli, pek kıymetli bir hikâyecimizdir.

Türk Yurdu, S: 1 (234), Temmuz 1954, s. 59-60.

³ kurucu

Ömer Seyfettin'e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser

Fevziye Abdullah Tansel

Yalnız XX. asrın değil, Türk edebiyatının en muvaffakiyetli küçük hikâye muharrirleri arasında mümtaz bir şahsiyet, Türkçemizin sadeleşmesinde de mühim rolü olan Ömer Seyfettin'in ölümünden beri otuz beş yıl geçmiş bulunuyor; fakat birçok mühim simalarımız gibi onun da hayatını ve şahsiyetini, eserlerinin hususiyetlerini yaşatan bir monografiye henüz malik değiliz. Hakkındaki mahdut tetkikler ise, Ali Canip Yöntem'in ilk tab'ını 1935'te neşrettiği **Ömer Seyfettin, Hayatı ve Eserleri** adlı kitabının başındaki muhtasar hal tercemesine yeni bilgiler ilâve etmediği gibi fıkra ve makalelerinin, hikâyelerinin, şiirlerinin mühim bir kısmı, muhtelif mecmualarda dağınık hâlde kalmıştır.¹

1911-1912'de **Genç Kalemler** mecmuasında Perviz, 1918-1919'da neşredilen **Diken**'de Camsab takma adını kullanan Ömer Seyfettin'in Tarhan mahlâsını da kullanmış olduğunun bilinmemesi yüzünden, millî ve siyasî fikirlerini içine alan bir eseri ile koşmalarının ona ait bulunduğu meçhul kalmıştır. Tarhan mahlâsının Ömer Seyfettin tarafından kullanıldığını anlamak hususunda Ali Canip Yöntem'in **Ömer Seyfettin'in Üç Şiiri** başlığıyla neşrettiği² **Kızılırmak, Mefkûre, İhtiyar** adlı manzumeler ipucu verdi. Ömer Seyfettin'in başmuharriri bulunduğu **Türk Sözü** mecmuasını tetkik ederken Tarhan imzalı şiirlere rastladık; Koşma başlıklı şiirlerden üçünün yukarıda adı geçen manzumeler olduğunu görmekle, Tarhan'ın Ömer Seyfettin tarafından kullanılan bir mahlâs olduğu neticesine varmış bulunuyoruz.

Tarhan'ın Ömer Seyfettin'den başka kimse olmadığını tespitten sonra dikkatimizi çeken bu imza ile yazılmış bir şiire **Türk Yurdu** mecmuasında rastladık; son zamanlarda elimize geçen ve Tarhan imzasıyla basılan **Millî Tecrübelerden**

¹ Ali Canip Yöntem'in eserinde en güzel hikâyelerinden sekizinin tam metni ile bazılarından parçalar, Yeni Lisan, Halkımız Niçin Okumuyor, Güzel Türkçe adlı makaleleri, üç manzume, beş fıkra ve müellife yazılan beş mektup mevcuttur. (Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri, İst., Muallim Ahmed Halid Kitaphanesi, 1935) Aynı kütüphane tarafından 1938'de Ömer Seyfettin Külliyyatı ismiyle 114 hikâyesi dokuz cilt hâlinde neşredilmiştir. Muhtelif basımları olan Külliyyat'ın yeni tab'ı Şerif Hulûsi tarafından bazı yeni metinler ve notlar ilâvesiyle hazırlanmaktadır ve dört cildi 1956-57'de basılmıştır. [F. A. T.]

² No. 22, 15 Mart, 1338-1922. [F. A. T.]

Çıkarılmış Amelî Siyaset adlı eserin de Ömer Seyfettin tarafından yazıldığını söyleyebiliriz. İşte makalemizin birinci kısmında bugüne kadar Ömer Seyfettin tarafından yazıldığı bilinmeyen bu kitap, ikinci kısmında ise aynı mahlûsla neşrettiği şiirler üzerinde duracağız.

Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyasetin Yazıldığı Devirde Millî Mefkûre Münakaşaları

Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset, bağlanmamız gereken millî mefkûre, bunun tahakkuku için takip edeceğimiz siyaset hakkında bir eserdir. Bir şair, fıkra, makale, bilhassa küçük hikâye muharriri Ömer Seyfettin'in böyle bir eser ortaya koymaktaki maksadını anlayabilmek için, hangi şartlar altında kaleme alındığını izah zaruretindeyiz. Bu husustaki izahlar eserin mânâsını belirttiği kadar, müellifin fikirlerini de kıymetlendirecektir.

II. Meşrutiyet'ten önce Osmanlılık, İslâm Birliği, Türklük mefkûreleri mevcut olmakla beraber, bu sahalardaki çalışmalar mahdut kalmış, hangisinin memleketimizin bünyesine uygun bulunduğu münakaşa mevzuu olmamıştır. 1908'den sonraki hadiseler, memleketimizde canlanan matbuat hürriyeti, Balkan Harbi'nin meydana getirdiği uyanıklık neticesinde artık millî bir mefkûreye bağlanmak, millî birliğin kuvvetlenmesi için herhangi mefkûreye bağlanacağımız meselesi münakaşa mevzuu oldu; geniş ölçüde münakaşalara yol açan bilhassa İslâm Birliği ve Türklük mefkûreleridir. Bu iki mefkûreye bağlananların müşterek tarafları İslâm memleketlerinin geriliğinden, Müslümanlığın hurafelerle bozularak tehlikeye yüz tuttuğundan şikâyetle, İslâm ülkelerinin kalkınması için tedbir alma fikrini ileri sürmeleridir. "Pan-İslamisme" müdafileri, İslâmlar arasında kavmiyet farkı gözetilmesine taraftar değildirlir. Bu sebeple Türklük mefkûresinin İslâmlar arasında tefrika yaratacağı kanaatindedirlir ve böyle bir cereyan İmparatorluk'un sarsıldığı Balkan Harbi sırasında büsbütün tehlikeli sayılıyordu. Bu düşüncelerle, Sebilür-Reşad azasından bazılarının da imzasını taşıyan bir tezkire İttihat ve Terakki Merkezi Umumî azasından Ziya Gökalp'e gönderildi. Türklük hakkındaki neşriyatın zararından söz açılarak, her iki tarafın münakaşalı ilmî toplantılar yapmak suretiyle anlaşmaları teklif ediliyordu; fakat bu tezkire cevapsız kaldı³ ve Balkan Harbi'nden sonra da münakaşalar devam etti.

Dinsiz, hayalperest, tefrikacı, mâziyi canlandırma gayelerinden dolayı da mürteci olarak vasıflandırılan Türklük mefkûresi müdafileri fikirlerini bilhassa **Türk Yurdu** mecmuasında neşrettirler. Gökalp'in **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, Fuat Köprülü'nün **Türklük, İslamlık, Osmanlılık**, Ahmet Ağa-

³ Daha fazla izahat için bkz. F. A. Tansel, Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri, İst. Kanaat Kitabevi, 1945, s. 51-63. [F. A. T.]

oğlu'nun **Osmanlı İnkılâbının Şarkta Tesirâtı, Süleyman Nazif Beye, Cevaba Cevap, İslamiyet'te Dava-yı Milliyet** başlıklı yazıları, Türklük mefkûresini ilmi surette izahı ve aynı zamanda uğranılan tarizlere, ithamlara karşı birer cevaptır.

Ziya Gökalp'e göre memleketimizde üç fikir cereyanından III. Selim zamanından başlayarak muasırlaşmak cereyanı hissedilmiş, 1908 inkılâbından sonra buna İslamlaşmak, son yıllarda da Türklük mefkûresi iltihak⁴ etmiştir. XX. yüzyıl milliyet asrıdır; vicdanlar üzerinde en tesirli unsur milliyettir. Bu mefkûre memleketimizde önce gayri Müslimlerde, Arnavutlarda ve Araplarda, en sonra da -Osmanlı Devletini Türkler teşkil ettiği için- Türklerde kendini göstermiştir.

Muasırlaşmak cereyanına tâbi olan Tanzimatçılar, muhtelif unsur ve mezheplerden mürekkep vâsi bir millettten iradî bir millet yapmak mümkün olduğu kanaatindedirler. Osmanlı tabirine verdikleri yeni mânâ, devlet ile unsurlar arasında, bilhassa Türkler hakkında zararlı neticeler yaratmıştır. İktisadî, dinî, siyasî müesseselerimizin bozulması bunun neticesidir. Hakikatte ise Türklük cereyanı Osmanlılık muarızı değil, aksine, onu kuvvetlendirici bir unsurdur. "Türklük, kozmopolitliğe karşı İslâmiyet ve Osmanlılığın hakikî dayanağıdır."

Asırlarca önce İstanbul'da teşekkül eden kozmopolit zümre kendini, verdiği şehri unvanı ile esas Türk unsurundan ayırmış, bütün milliyetlere düşman kesilmiştir. Türk kelimesine verilen hakaret dolu mânâlar, bu Türk düşmanlığını gösterir. Türkçülerin gayesi muasır bir İslâm Türklüğüdür. Muasırlaşmak lüzumunu anladıkları için, İslâm olmayan kavimler hakkında da, içinde bulunduğumuz medeniyet asrının icap ettirdiği hürmeti göstereceklerdir.

Muasırlaşmak denilince, o cemiyetin, gittikçe ilerleyen ilim ve sanatta hiçbir millettten hiçbir surette geri kalmayarak üstün bir mevki kazanması anlaşılır. O cemiyet, umumî medenî hayat içinde müşterek bir insan hayatı yaşar. Bu aile ve devlet hayatının hususiyetine, kavim ve ümmetin gerektirdiği millî terbiyeye aykırı değildir. Muasırlaşmak şekilce, hayatça Avrupalılara benzemek sayılmaz. "Ne zaman malûmat ve masnuat ictibas ve iştirası için Avrupalılara ihtiyaçtan müstağni olduğumuzu görürsek, o zaman muasırlaşmış" sayılabiliriz.

Din, milletlerarasında müşterek bir ruh yaratır. Avrupa'da milletlerarası şefkat ve yardımlaşma Hristiyanlara inhisar eder, milletlerarası hukuk, Hristiyan devletlerin imtiyazı hükmündedir. Nitekim Balkan Muharebesi, Avrupa vicdanının Hristiyan vicdanından başka bir şey olmadığını göstermiştir. "Türk mütefekkirleri Türkleri inkâr ederek beynel-edyan bir Osmanlılık tasavvur ettikleri zaman İslamlaşmak ihtiyacı hissedilmeye başlandı."

⁴ katılma, eklenme, ilâve olma

“Buhranlı zamanlar mefkûrelerin hilkat⁵ günleridir. Mefkûreler, millî felâketlerin kalpleri birleştirerek umumî bir kalp yaptığı hengâmlarda, bu müttehit⁶ kalpten doğar. Sonra taazzuv devresinde tedricen dal budak atarak çiçekler ve yeni müesseseler meydana getirir.” Bizim için tam bir terbiye üç kısımdan, Türk, İslâm ve asır terbiyesinden ibarettir. Kaideci, fakat ananesiz bir milletiz. Hâlbuki ananeler, bir müessesenin muhtelif zamanlardaki şekilleri arasında yalnız bağ teşkiliyle kalmaz, bütün müesseselerin hangi kökten meydana geldiğini de göstererek bunları birbirine bağlar. Bir yandan tarihli, ananeli bir millet hâline gelmeye, öte yandan asrın fen, sanat, felsefe ve tekniğine millî ananelerimizi aşılama ihtiyacındayız. Ancak bu takdirde muasır bir İslâm Türk medeniyeti hâsıl olacaktır. “Milliyet fikri kuvvet buldukça, İslâm ümmetçiliği fikri de o derecede kuvvetleneceği için mevcut harsı takviye edecektir.”

Buraya kadar Ziya Gökalp'ın **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak** seri makalelerinde⁷ geniş ölçüde izah ettiği fikirlerini hülâsa ettik. Görülüyor ki Türklük mefkûresinin inkişafı hiçbir zaman Osmanlılık ve İslamlık mefkûrelerine aykırı değildir. Bilâkis, muasır medeniyet seviyesine erişmiş bir Türklük, İslâmiyet'i de takviye edecektir.

Gökalp'ın, milliyet münakaşalarının cereyanı sırasında yazdığı makalelerinin neşrine devam edilirken Prof. Fuat Köprülü de **Türklük, İslamlık, Osmanlılık** makalesi ile fikirlerini ileri sürdü.⁸ Hristiyan âlemindeki millî uyanıklıktan sonra, İslâm dünyasının milliyet esaslarına uzun müddet kayıtsız kalması mümkün olamazdı. Türkler asırlarca kavmiyetlerini inkârdan sonra, hadiselerin uyanıdırıcı tesirleri karşısında tabii olarak meydana gelmiş bulunuyor. Onu sahte veya filan şahsa, zümreye mal etmek ilmî hakikatlere muhaliftir. Bugünkü Türklük müdafilerinin maksatları Osmanlı bayrağı altında şuursuz bir hayat geçiren Türklere millî bir vicdan kazandırmak, böylece İslâm beynelmillelliğine kuvvetli bir unsur dâhil ederek onunla beraber Osmanlı saltanatının dayanaklarını yeniden kuvvetlendirmektir. Millî lisan ve millî tarihin unutulması, diğer tabirle dil ve ananelerimizi kaybetmemiz bir çöküntü sebebi hâlini almıştır. Bu unutkanlığın neticesi olarak milletin ismi olan Türk adı ortadan kalkmış, yerini diplomatik bir unvandan başka bir şey olmayan Osmanlı devlet adı almıştır. Hâlbuki Osmanlı Devleti her şeyden evvel bir Türk-İslâm saltanatıdır. Merkezî kuvveti evvelâ

⁵ yaradılış, fitrat

⁶ birlik durumuna gelmiş, birleşik, birlik olmuş

⁷ Bu makaleler önce Türk Yurdu mecmuasında (1913) tefrika olunmuş (C. III, s. 331, 367, C. IV, 480, 565, 753, C. V, 805, 1088, C. VI, 2053, 2179); ayrıca kitap hâlinde de basılmıştır. (Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, İst., Yeni Mecmua neşri, 1918). [F. A. T.]

⁸ Türk Yurdu mec., C. IV, s. 692 v. d., 1913. [F. A. T.]

Türklük, sonra ona bağlı Araplıktır. Manevî birlik teşkil etmeyen Türklük ve aciz bir İslâmlık, Osmanlı İmparatorluğunun muhtaç olduğu merkezî kuvveti teşkil edemez. Osmanlıları parçalamaktan ancak Türklerin millî bir mefkûreye sahip olmaları kurtaracaktır. Tanzimat devrinde bir Osmanlı kavmiyeti mevcut sayıldığından, memleket bu müddet zarfında iç sarsıntılardan kurtulamamıştır. “Türkler ne zaman millî bir vicdana malik olurlarsa İslâmiyet ve Osmanlılık ancak o zaman muhtaç olduğu kuvvei merkeziyeye kavuşacak ve heyeti hazirai siyasetimiz, anasırın inkişafı millileriyle müterafik olarak bir ahengi tam dairesinde ilerleyecektir.”

Din, milliyetlerin teşekkülünde en çok tesiri görülen amillerden biridir. Fakat bu ehemmiyet, onun başlı başına bir kavmiyet vücuda getireceğini ispat etmez, bunun en vazih⁹ delili Hristiyanlık âlemidir. Dinin bu hususta vazifesi, aynı dine bağlı muhtelif milliyetler arasında bir beynel-milellik meydana çıkarmaktan ibarettir. Biz, aynı dine mensup kavimler arasındaki din kardeşliğinin daha şuurlu hâl almasını istiyoruz. Fakat bunun kıymeti haiz olabilmesi için her şeyden önce İslâm kavimlerinin kendi manevî birliklerini anlamaları icap eder. Türklerle Arap kavimleri arasında anlaşmazlığa sebep olabilecek hiçbir şey yoktur. Türklük, İslâmlık ve Osmanlılığın yükselmesi, Türklerle beraber sair İslâm unsurlarının millî bir uyanıklık göstermeleri ile mümkün olacaktır.

Osmanlı kelimesi bir devlet unvanıdır ve Osmanlı, Türklüğün, Araplığın, Rumluğun, Ermeniliğin heyeti mecmuası demektir. Onlardan ayrı ve müstakil bir Osmanlı mefhumu anlaşılamaz. Türk ve İslâm vicdanları haricinde hakikî mânâsı ile bir Osmanlı vicdanı yoktur.

Maksadımız Türklük, Osmanlılık ve İslâmlığın beraber yükselmesini temindir. Böyle bir çalışma, medenî hayata birkaç asırdan beri hakkıyla karışmamış, asrın ihtiyaçlarına tamamıyla vakıf olamamış büyük bir kitleyi, büyük Türk milletini, bugünkü medenî âlemin faaliyetine iştirâk ettireceği, insanlığa yeni bir kemiyet kazandıracağı için necip ve insanîdir.

Gerek Ziya Gökalp’ın, gerek Fuat Köprülü’nün üzerinde durdukları müşterek esas, Türklük mefkûresinin inkişafı ile İslâm Birliğinin de kuvvetleneceğidir. Ahmet Ağaoğlu da Türklük mefkûresine muarız¹⁰ ve İslâmlık mefkûresinin müdafî¹¹ Süleyman Nazif’le münakaşalarında Türklük taraftarlarının Türkleri Araplardan ayırmayı değil, iki kavmi inkişaf, terakki ve teali ettirerek yekdiğerine şuurlu bir surette, metin ve hususî esaslar üzerinde yaklaştırmayı emel edindikleri

⁹ açık, belli

¹⁰ karşı koyan, karşı çıkan

¹¹ savunucu

fikrini ileri sürer. İslâmiyet'in inkişafında Türklerin tesirini ve 1908 inkılâbının İslâm âlemini uyandırma bakımından ehemmiyetini izah ile “Arap Türksüz ve Türk Arapsız yaşayamaz” neticesine varır.¹²

Eserlerde Müdafaa Edilen İçtimaî, Siyasî Fikirler

Buraya kadar 1913'te milliyet mefkûrelerinden hangisinin bünyemize daha uygun olduğu hakkındaki münakaşalar arasında Türklük müdafilerinin uğradığı tarizlere karşı mütteliklerimizin tarihî ve içtimaî şartları göz önüne alarak ileri sürdükleri fikirleri kısaca anlatmaya çalıştık. Böyle bir izahat, Ömer Seyfettin'in **Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset** adlı eserindeki mülâhazalar hakkında da fikir vermiş oluyor. Çünkü müellif aynı maksatla yazdığı eserinde aynı fikirlerden hareket etmektedir ve kitabını, yukarıda kaydettiğimiz münakaşalardan sonra, 1914'te neşretmiştir. Acaba Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü'nün yazılarından farklı olarak Ömer Seyfettin ne gibi fikirleri ileri sürmüştür? İşte bu noktadan hareketle **Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset**'e dair bilgi vermeye çalışacağız.

Ömer Seyfettin'in Osmanlılık mefkûresine ait fikirleri evvelkilerden farksızdır. Onlara ilave olarak, Türklerin milliyetlerini inkârı dolayısıyla da millî birlik fikirleri kuvvetlenen azınlıkların Türklerin gâfletinden faydalandıklarını, 1908 Meşrutiyetinden sonra Osmanlı mebuslarından Boşo ve Kozmopolidi efendilerin vatanperverlik maskesi altında Türkleri alkışlarken, bir Salibiyun ittifakı olan Balkan İttifakını memleketimizde kurduklarını, ancak Balkan felâketinden sonra bunun farkına vardığımızı kaydediyor.

Ömer Seyfettin'e göre bizim için en elverişli mefkûre Türklüktür. Bu mevzu da daha önce neşredilenlerden farklı olarak azınlıkların en kesif bulunduğu coğrafî sahalar, hayat tarzları, takip ettikleri siyaset, istatistiklere göre nüfuslarının miktarı hakkında dâhi malûmat verir. Muhtelif zümrelerin kendilerini niçin Türk sayabileceklerini izahla, İslâm beynelmilelliğine temas ediyordu. Türk ve Arapların mefkûreleri müşterektir, her ikisi de İslâm'dır. Türklerin millî mefkûresi, kuvvetlenip kan kardeşlerini kurtarmak, İslâm birliği vücuda getirerek Müslüman milletleri Hristiyanlara karşı müdafaa etmektir. Arapların mefkûresi de bun-

¹² Osmanlı İnkılâbı'nın Şark'ta Tesirâtı, Süleyman Nazif Bey'e, Cevaba Cevap, İslâmiyette Dâva-yı Milliyet (Türk Yurdu mec., C. IV, s. 520, 702, 825, C. VI, 2320, 2381). Süleyman Nazif'in cevapları için bkz. İçtiha mec., No. 71, 74, 75, 76, 11 Temmuz, 11, 8 ve 15 Ağustos, 1329-1913. Yusuf Akçura'nın Milliyet Fikri ve Millet Muharebeleri de bu sırada yazılmıştır. (Ayn. mec., C. III, s. 260 v. d.) Türk Yurdu ile Peyam Gazetesi arasında açılan münakaşalar münasebetiyle İsmail Gasprenski'nin Kırım'da çıkan Terceman gazetesinde neşrettiği Türklük-Osmanlılık makalesi Türk Yurdu sütunlarına da alınmıştır. (C. VI, s. 2291 v. d.). [F. A. T.]

dan başka bir şey değildir. Türklerin yükselmesinin Arapların yükselmesi demek olduğunu bilen birçok Araplar vardır ki bugün bir Türk'ten ziyade Türkçüdürler. Din unsuru, Kürtleri de aynı mefkûreye bağlamaktadır.

Hristiyan beynel-milelliğinin, yani “Avrupalıların, yegâne gayesi ve düşüncesi son İslâm hükümeti olan Türkiye’yi ve Türkleri mahvetmektir.” Lehistan’ın nasıl haritadan silindiğini izah eden Ömer Seyfettin, aynı usulün Türkiye’nin mahvı için de takip edilebildiğini, düşmanlarımızın önce Hristiyan, sonra İslâm unsurları bizden ayırdıklarını, Hürriyet ve İtilâf namı altında Türklere ve Türklüğe karşı harp açtıklarını, maksatlarının Lehistan’daki muhalefet hakkı gibi sözde “Meşrutiyet-i meşrua ve Adem-i merkezîyet” olduğunu; bu maksadı gizlemek için gazetelerinin başına Türk unsurlarından budalaları getirdiklerini kaydeder. Hürriyet ve İtilâf’ın reisini, ikinci reis ve birkaç azasını Türklerden seçmesini, gizli maksadını açığa vurmak içindir. Nitekim Arnavutlar ayaklandırılmış, ordu fesada verilmiş, kabine devrilerek meclis dağıtılmış ki bu sırada Meclis-i Ayan reisi ve Dâhiliye Nazırı Türk düşmanı bir Arnavut idi. Bütün bunlar meşrutiyeti meşruayı kurtarmak için yapılmış gibi gösterilmiştir. Avrupalıların dediği gibi “ölüp ölüp ölmeyen” Türkler Türk ruhunu uyandırmıştır. Bu ruh, ikinci defa Türkleri, Türklerin vatan ve istikbâlini kurtaran İttihat ve Terakki cemiyetidir. Edirne’nin geri alınması, düşmanlarımızla en hafif ve muvafık şartlarla muahe-deler¹³ yapılması, iç karışıklıkların önlenmesi İttihat ve Terakki’nin başarılarıdır.

Türkiye’nin yeniden canlanmasına rağmen düşmanlarımız eski planlarını tatbikten geri kalmamış, Hürriyet ve İtilaf oyununda devam etmişlerdir. Ömer Seyfettin, bu oyunun planını altı maddede hülâsa eder:

1- Şark vilâyetlerine fuzuli bir Ermenistan adı takarak orasını Makedonya’ya çevirmek,

2- Genç Türklere muhalif bir parti teşkil ederek hükümete rahat vermemek ve daimî bir anarşi tesis etmek,

3- Bu fırkayı, gizli maksadında daha kolay muvaffak etmek için Hürriyet ve İtilaf gibi birtakım vicdanını, vatanını para ile satabilir mağşuşül-millîye Türklere teşkil ettirmek,

4- Türklere teşkil ettirdikleri bu kuvvete paraca muavenet ederek ve onları politika heyecanları içinde yaşatarak memleketin bütün servet ve ticaret memba-larını yağma etmek,

5- Eskiden Hürriyet ve İtilaf, Genç Türklere muhalif olarak nasıl Adem-i merkezîyet iddiasını zahir bir siper yaptı ise bu sefer de Türk milliyetperverliği

¹³ antlaşma

ve Türk severliği bahane edilerek liberal ve umumî bir Osmanlılık, radikal bir Tanzimatçılık iddia ettirmek,

6- Partiyi teşkil etmezden evvel muhalefetsiz meşrutiyet olmaz fikrini yavaş yavaş propaganda ederek Türkleri ayırmak ve muhalefete zemin hazırlamak.

Acaba, böyle bir düşman oyununa karşı alınacak tedbirler nelerdir? Ömer Seyfettin bunun cevaplarını da veriyor:

1- Şark vilâyetlerimizdeki halkın çoğu Türk ve Kürtlerdir. Bunlar fesatlara kapılıp fırkalara ayrılmazlarsa, orası hiçbir vakit Ermenistan olamaz, iktisatça da hâkimiyet ve tefevvuk kazanabilirler.

2- İttihat ve Terakki'nin mefkûresi önce Türkleri kuvvetlendirip yükseltmek, düşükleri gaflet ve cehalet uykusundan uyandırmak, sonra da bir İslâm bey-nel-milelliğini teşkidir. Böyle bir fırkadan hiçbir Türk ayrılmayacak ve anarşi ortadan kalkacaktır.

3- Bu kuvvetler karşısında muhalif bir fırka hiçbir zaman tutunamaz. Muhalif bir fırka teşekkül etse bile, hiçbir kuvvet Türkiye'yi felâkete sürükleyemeyecektir.

4- Balkan Harbi'nden sonra artık Türkiye'de Bulgar, Sırp, Arnavut unsurlar kalmadığından; düşmanlarımızın edebilecekleri bir iddia kalıyor: Türk milliyet-çiliği, Türk mutaassıplığı aleyhinde; bir Osmanlılık; radikal bir Tanzimatçılık lehinde bulunmak. Ancak bunda muvaffak olabilecekleri şüphelidir.

5- Muhalif fırkayı teşkil etmek isteyenler, muhalefetsiz meşrutiyet olmaz, fikrini yaymak isteyeceklerdir. Bu maksatla içimizdeki Hristiyan unsurları kış-kırtacaklar, onlar, az olmakla beraber Avrupa'daki Hristiyan beynelmilelliğinden kuvvet alabileceklerdir. Türkler ittihatlarını muhafaza ederek millî ve siyasî mü-esseselerinden ayrılmazlarsa, Türkiye yaşar. Araplar da bu fikri destekleyeceklerdir. Çünkü Türk-Arap mefkûresi aynıdır: "Türk mefkûresi aynı fikirle şarka doğru gitmek ve Asya'yı kurtarmaktır. Arap mefkûresi yine aynı fikirle garba doğru gitmek, Afrika'yı kurtarmaktır." Asya ve Avrupa'daki İslâm dünyasını ancak bu iki kardeş ve dindaş millet kurtaracaktır.

Ömer Seyfettin, Türkiye'nin ayakta durabilmesi için alınması gereken bu tedbirleri kaydettikten sonra, hiçbir Türk'ün İttihat ve Terakki'den ayrılmaması-nı tavsiye eder ve mefkûremizin birinci derece Türk, ikinci derece İslâm kalmak olduğunu söyler. Mefkûresiz Türkler ise üç türlü ruh hastalığıyla maluldür: Bedkârlık, bedhahlık, bedbinlik.

Bedkârlar, milliyetten ve dinden haberleri olmadığı için, kendilerinin şah-sî menfaatleri karşısında en mukaddes şeyleri ayakaltına almaktan çekinmeyen

kimselerdir. Bedhahların da millî ve dinî mefkûreleri, Türkiye ile alışverişleri yok gibidir. Vatanın felâketini zevkle seyreder, müteessir olmazlar. Akla gelmez korkunç şayialar¹⁴ çıkararak memleketin daima felâketini isterler. Felâketler, onları âdeta bir bayram gibi sevindirir. Bedbinler, millî mefkûreyi idrak istidadında yaratılmadıklarından, derin bir yeis içindedirler. En iyi, en makul hareketleri beğenmezler. Yeni-eski her şeyin aleyhindedirler. Mefkûresizlik ve idaresizliğin neticesi bedbinlikten doğan bedhahlık, bedkârlığı meydana getirir. Her üçü de birbirine bağlı ruh hastalıklarının cemiyetimize zararları meydandadır.

Mefkûresiz ve milliyetsiz Türklerin tekrar toplaşarak vatana felâketler hazırlamalarına mâni olmak bizzat İttihat ve Terakki'nin vazifesidir sanıyoruz. Türklerin ve vatanın mukadderatı, düşman kuvvetlerinin eline geçmemelidir. Böyle gaddar ve renksiz bir kuvvet altı yüz senelik bir hükûmeti altı hafta içinde mahvetmeye kalkacak kadar kudurmuş bir cinayet gösterdi. Türklerin bu büyük ve siyasî müessesesi her ne suretle olursa olsun, bizim ayrılmamıza, ayrı ayrı zümrelere bölünerek şahsî ihtiraslar peşinden koşmamıza, düşman entrikalarına âlet olmamıza mâni olmalıdır.

“Kanlı hatıralarını asla unutamayacağımız millî tecrübelerden artık ameli bir şahsiyet çıkıyor; işte bu Türk ve Müslüman siyasetidir. Türkiye ancak bu iki kuvvetin sayesinde yaşayacaktır. Türklük kuvvetlenip yükseldikçe, millî ve dinî mefkûresine yaklaşacak ve her dakika kuvvet lâzım olduğunu ve kuvvetin de ancak ittihattan doğduğunu, kuvvetlendikçe daha ziyade anlayacaktır.” cümleleriyle sona eren **Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset**'in Türklük-İslâmlık mefkûrelerini müdafaa ve Türkiye'de millî birliği temin için İttihat ve Terakki'nin güvenilir bir fırka olduğunu propaganda gayesiyle yazıldığı anlaşıyor.

1914'te İstanbul'da, siyasî maksatla yazıldığından gizli bir isimle, Tarhan mahlâsıyla neşrolunan otuz sekiz sayfalık **Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset**'in muhteviyatını, yazıldığı devirdeki millî mefkûre münakaşalarını da göz önüne alarak tanıtmaya çalıştık. Millî mefkûrelerden hangisinin bünyemize uygun olduğu hakkında münakaşalar münasebetiyle 1913'te Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü'nün Türklük ve İslâm Birliğine dair fikirlerine, Ömer Seyfettin'in misal ve delillerin fazlalığı dışında bir şey ilâve etmediği görülüyor. Eserin hemen hemen yarısını işgal eden orijinal tarafı, İtilaf, İttihat ve Terakki fırkaları, Türkiye'nin iç ve dış düşmanlara mukavemeti önleyen kimselerin malûl bulunduğu içtimaî-ruhî hastalıklara dair siyasî mütalâa ve tahlilleridir.

Türk Yurdu, C. 2, S: 2 (284), Mayıs 1960, s. 6-8.

¹⁴ yayılmış haber, yaygın söylenti, duyultu

Ömer Seyfettin'in "Tarhan" Mahlâslı Şiirleri

Fevziye Abdullah Tansel

Ömer Seyfettin'in şiirlerinden **Kızılırmak** ile **Doğduğum Yer, Aşk** Ali Canip Yöntem'in eserlerine alındığı için bilinmektedir; diğerleri mecmua sayfalarında dağınık hâlde kalmıştır. Biz kırk kadar manzumesini tespit ettik. Bunlar tetkik edildiği zaman, **Genç Kalemler**'deki faaliyetinden önce yazdığı şiirlerin hepsinin aruz vezni ile, Tevfik Fikret, bilhassa Ahmet Hâşim tesirinde olduğu görülüyor. Genç Kalemler'e dâhil olduktan sonra her iki vezni de kullanmış, yaşadığı devrin başka şairleri gibi hece veznine temayülü gittikçe artmıştır.

Ömer Seyfettin'in manzumelerinin hiçbirisi Türk millî nazım şekilleri ile yazılmış değildir; pek azı mesnevi, çoğu garp klâsik şekilleriyledir. Türk sözü mecmuasında Tarhan mahlâsıyla neşrettiği yedi manzume bu bakımdan istisna teşkil eder. Koşma başlığını taşıyan ve yedi manzumede mısraların kafiyeleşmesi ve hece vezni kalıbı (6+5) itibariyle halk şairlerimizin yazdığı koşmalardan farksızdır. Fakat mevzularının şahsî olmayıp, millî meselelerle alâkalı, destanî olması bu koşmaları, saz şairlerimizin eserlerinden ayırır. Yine Tarhan mâhlâsı ile, lâkin koşma değil, **Yüksek Aydınlıklar, Niyazi'ye, Güneş** başlığıyla neşrettiği manzumeleri de mevzuca koşmalarından farksızdır.

Ömer Seyfettin'in Tarhan imzasıyla basılan on şiirine rastladık. Mâhlâsı bilinmediği için bugüne kadar ona ait olduğu meçhul kalan bu manzumelerin neşri ni faydalı buluyoruz. Manzumeleri, neşir tarihlerine göre sıraladık, muhtelif defa basılanların tenkitli tabını veriyoruz:

I.

YÜKSEK AYDINLIKLAR

"Neye dalgın duruyorsun?" diyerek,
Omuzuma dokunmuştu o melek,

Niye dalgın duruyorsun? Dumanlanan gözlerim
Benim değil sanki şimdi: Etrafımda bir sis var.
Susuyorum, söylesem de, duyulmuyor sözlerim.

Duymuyorsun, ey sevgilim! Deniz, tufan, dağ ve kar
Yığınları arasından geceleri yırtarak
Doğan güneş yaratıyor asırlardan bir bahar.

Görmüyorsun bu sabahı, duymuyorsun bu uzak
Şenlikleri, naraları, bana gelen sesleri;
Viraneler çiçeklenmiş, kalmamış buz, çöl, kurak.

Benim gözüm orda, işte o güneşte: “İleri...”
Diye esen rüzgâr da mı dokunmuyor zülfüne?
Görmüyorsun, bu aydınlık dolduruyor her yeri.

Beyaz kuşlar, altın oklar uçuşuyor... Sen yine
Görmüyorsun, benim gözüm orda... Lâkin bak biraz
Sen de bir an yükseklerle, denizlere, engine.

Bulunduğun bataklıkta hastalıklı sıcak yaz
Söndürecek gözlerinin nurunu, bak benimle,
Bak yukarı, aşağılarda hiçbir güneş parlamaz.

Bak yukarı, bak yükseğe, yükseklerle ve dinle...
İşittiğin seda büyük Türklüğümün sesidir.
İşte sana gösterdiğim bir güneştir elimle.

Bu güneş ki vicdanlara hayat, ümit getirir.
Bu güneştir büyük duygu, büyük emel mabedi,
Bu güneşte taaffünler, karanlıklar hep erir¹;
Benim ruhum bu güneşe doğru çıktı, eridi.
“Neye dalgın duruyorsun?” diyerek
Beni artık uyandırma ey melek.²

¹ Fevziye Abdullah Tansel’in makalesinde verilmeyen bu dize Türk Yurdu dergisinin Şubat 1914 yılında yayımlanan sayısında Ömer Seyfettin’in “Yüksek Aydınlıklar” şiirinden alınarak buraya eklenmiştir. Bkz. Türk Yurdu, C. 5, S: 10 (58), 21 Kânun-ı sâni 1329 [3 Şubat 1914], s. 1142-1143.

² Türk Yurdu, C. V, s. 1142. [F. A. T.]

II.

NİYAZI'YE

Geçen sene bu vakitti... Hainler
Öldürdüler seni orda, "Türk" diye.
Türk'ün seni unutmadı, âh eder,
Lânet eder o vefasız ülkeye...
Senin öcün alınmalı... Her Türk'ün
Bu en büyük vazifesi, borcudur.
Senin öcün alındığı şanlı gün
Şark diyecek Garb'a, "Artık orda dur."
"Şimdi Türkler uyandılar... Bir Türk"ün
Kanı bütün bir Türklüğün kanıdır,"
Ey Avrupa. Sen ağlarken biz düğün
Yapacağız... Akıttığın kanlardan
Doğacak ruh: Türk mehdisi Ak-han'dır.
Bekle onu tarihteki şanlardan...³

III.

GÜNEŞ

Aydınlıksız, nihayetsiz bir gece...
Turan dalmış bir granit uykuya,
Düşman sarmış her tarafı gizlice.
Hep çöl olmuş mamureler... Dağ, kaya,
Orman, ırmak... Bütün varlıklar bir hiçe
Dönmüş. Ölüm kanat salmış Altay'a...
Eski Hanlar, Hakanlıklar batarak
Bozkurt esir düşmüş beyaz ayıya
Tanışmıyor Uygur, Tatar, Sart, Kazan.

Türk milleti karanlıkta şaşırmış,
Afyon yutmuş, uçuruma yatarak,
Silâhını mağlûplar aşırılmış.

³ Türk Sözü, nu. 1, 12 Nisan, 1330/1914. [F. A. T.]

Bu karanlık böyle sürmez. Bir sabah
Güneş doğar, aydınlanır ortalık,
Uyanınca Turan çekmez artık âh...

Şimdi bile birçoğumuz uyandık,
Gün doğarken, birbirini unutan
Bu kardeşler kalır mı hiç dağınık?

Birleşirler, öç alırlar... Hepimiz
Kurtuluruz, bu kâbuslu uykudan,
Ey güneş doğ, ey güneş doğ da biz
Uyanalım şu granit uykudan.⁴

IV.

KOŞMA

Ey Türk genci. Aç gözünü azıcık
Etrafına bir dikkat et, gördüğün
Hayal değil, hakikattir, pek açık,
Pusu kurmuş herkes sana bak bugün...

Medeniyet ateş, demir eliyle
Kan taşıran, yuva yıkan seliyle
İlerliyor elektrik piliyle
Yapılır mı uçurumda bir düğün?

Artık uyan keyf zamanı değildir,
İçtiklerin bâde değil, hep zehir
Kuvvetlenip Garb'ı korkut ve sindir,
Galip gel de, sonra, Türk'üm de öğün...⁵

⁴ Bu mısra aslında da, herhalde tertip yanlış olarak, bir hece eksiktir. Türk Sözü, Nu. 4, 1 Mayıs 1914. [F. A. T.]

⁵ Türk Sözü, Nu. 6, 15 Mayıs 1914. [F. A. T.]

V.

KOŞMA

Çıktı yüz bin Türk'ün taşsız mezarı
“Turan” diye yürüdükçe, önüme,
Rast geldiğim derelerin suları
Ağlıyordu artık sönen ünüme...

Çamlıbeller çöl olmuştu, bülbüller
Susmuşlardı, eski şenlik ne gezer;
Her tarafı kaplamıştı bir keder,
Giriyordum en karanlık günüme...

Fakat umut doğdu yine karşımdan,
Türk'tü babam, damarlarımda var o kan
Yarınımı benzetirim bir zaman
Şan içinde geçen büyük dünüme...⁶

VI.

KOŞMA

Umut güneşine doğru giderken,
Bir karanlık bastı, yoktu yoldaşım.
Hiç korkmadım fakat, “Belki pek erken
Çıktık yola” dedim, ey garip başım...

“Durmayaalım, durmak zamanı değil,
Durmak korku verir, bunu iyi bil.”
Yürüyeceğim ben, ey düşman değil...
Uykuda geçmesin gençliğim, yaşım...

Aklımda yurduma yapılan vurgun,
Miskinlikten geldi o kanlı bozgun,
Dilerim Tanrı'dan düşersem yorgun
Olsun duracağım yer mezar taşım...⁷

⁶ Türk Sözü, Nu. 7, 22 Mayıs 1914. [F. A. T.]

⁷ Türk Sözü, Nu. II, 19 Haziran 1914. [F. A. T.]

VII.

KOŞMA

Bülbülleri susmuş güzel ormanın,
Çağlayanlar şimdi durmuş, akıyor.
Doğan güneş artık dağın, kayanın
Üstüne nurdan bir sorguç takmıyor...

Yollar تنها, gelmemişler gidenler,
Ufuklarda yağmur gibi yas çiler,
Sevgilimin ruhunda var bir keder,
Benim âhım yüreğini yakmıyor...

“Haydi” diyor, “Biz de artık ölelim”,
“Mezarlıkta sağ yaşamak pek elîm.”
Ben: “Sevdiğim, meyas olma, gülelim”
Derken, dönüp yüzüme hiç bakmıyor.⁸

VIII.

KOŞMA

Ah, ey Kızılırmak. Ağlıyor musun?
Dalgaların coşmuş, bilmiyor durmak,
Çöktü yüz bin ocak, ağlıyor musun?⁹
Ben geldim başına, isterim sormak:
“Yedi yüz yıl evvel üstünden geçen”¹⁰
“Türklerin başına nedir bu gelen?”
Yasasız kalmışlar, serserilikten,
Kaçmak isterlerse yol verme, sen ak!
Ak, boğulsun kaçan, acıma ona,

⁸ Bu ve bundan sonraki iki şiir önce Türk Sözü, daha sonra Yarın mecmuasında neşredilmiştir. İlkini esas alarak diğeriyle mukayeseli surette neşrediyoruz. Türk Sözü basımında şiirin başlığı “Kızılırmak” değil “Koşma”dır. (Nu. 12, 22 Haziran 1914.) [F. A. T.]

⁹ Krş. “anlıyor musun?” [F. A. T.]

¹⁰ Krş. “yüzlerce” [F. A. T.]

İster misin yurda baykuşlar kona?
Geçmek lâzım ise yok mudur Tuna?
Geriye bırakma, ak Kızılırmak!¹¹

IX.

KOŞMA

Milletleri uyandırır uykudan,
Bir ateştir... Alevi var, külü yok!
Hainlerin ödü kopar korkudan,
Kurtulunca yayından bu ateş ok...
Bu ateşin nuru ile esirler¹²
Zincirleri koparırlar, galeyana gelirler.¹³
Taht yıkarlar, baht yaparlar ve derler,¹⁴
“Durmayalım, hakkımız var daha çok...”¹⁵
Mefkûre bu... Yok mu ey Türk, haberin?¹⁶
Bu mukaddes şeyle yanar içerin,
Aç gözünü, artık uyan, hem gerin,
Bırak çıksın kalbinden¹⁷ şu ateş ok!¹⁸

X.

KOŞMA

Fırtınadan sonra doğan güneşin
Parlak yüzü elmas saçar sulara,
Gölge yurdu ormanların en derin
Yerlerinde kalmaz artık hiç kara...

¹¹ Krş. “mefkûre” [F. A. T.]

¹² Krş. “nurlarıyle” [F. A. T.]

¹³ Krş. “zincirleri koparırlar, gelirler” [F. A. T.]

¹⁴ Krş. “taht yaparlar, bilirler” [F. A. T.]

¹⁵ Krş. hakkı... derler. “vazifemiz daha çok” [F. A. T.]

¹⁶ Krş. “bu mefkûre...” [F. A. T.]

¹⁷ Krş. “ruhundan” [F. A. T.]

¹⁸ Türk Sözü, Nu. 15, 18 Temmuz 1914. [F. A. T.]

Yeşillenir dallar baştan; bulutlar
Hızla kaçır, dere tepe, dağ aşır;
Görünmeyen bir kuş öter ve şaşır,¹⁹
Bu ansızın geliveren bahara!
Bahçesinde demin ölüm düşünen
İhtiyarcık gözlerini açarken²⁰
Sanki umut bulur eski gençlikten,²¹
Gitmek ister pek uzak bir diyara!²²

Tarhan mahlasıyla neşrolunan yukarıdaki on manzumede Balkan felâketinin uyandırdığı yeis kadar, maziden kuvvet alma ve aydınlık bir istikbâl ümitlerinin de yer aldığı görülüyor. 1912-1913 yıllarına ait, hepsi hece vezniyle, yedisi koşma başlığıyla yazılmış olan bu manzumeler milliyet fikirlerinin Türk sanatına tesirlerini gösterir ve Ömer Seyfettin'in milliyet fikirlerinin inkişafını tetkik edenler için de kıymetli bir vesikadır.

Türk Yurdu, C. 2, S: 3 (285), Haziran 1960, s. 43-44.

¹⁹ Krş. “hem” [F. A. T.]

²⁰ Krş. “ihtiyarcık zümrüt ufka bakarken” [F. A. T.]

²¹ Krş. “hatırlar bir ümit geçmiş günlerden” [F. A. T.]

²² Türk Sözü, Nu. 16, 24 Temmuz 1914. [F. A. T.]

Ömer Seyfettin'in “Tarhan” Mahlâsıyla Neşrettiği Yeni Bir Şiiri

Fevziye Abdullah Tansel

Türk Yurdu mecmuasının bundan önceki sayılarında Ömer Seyfettin'in bugüne kadar bilinmeyen bir cephesini, **Tarhan** mahlâsını kullandığını ve bu takma ad ile neşrettiği eserlerini aydınlatmaya çalışmıştık. Bu mevzua ayırdığımız iki makalede, bu meşhur küçük hikâye sanatkârımızın **Tarhan** imzası ile basılan **Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset** adlı kitabına dair izahat ile on şiiri mevcuttur (C. 11 Nu. 2, 3, Mayıs, Haziran, 1960). Bu iki makaleye ek olarak, Ömer Seyfettin'in yine **Tarhan** takma adıyla basılmış olup (Halka Doğru mec., yıl 1, Nu. 51, 27 Mart, 1330), şu son zamanlarda elimize geçen yeni bir şiirini daha neşretmeye faydalı bulduk.

Yeni Gün

Ergenekon'dan Çıkış: 27 Mart

Bozkurt – Elinde çekiç, örsünün başında, deliğin yanında durarak Türklere haykırır:

Dört yüz yıl burada kapalı kaldık,
“Tûran, Tûran!” diye ru'yaya daldık.
Uyanmak zamanı geldi, uyandık,
Haydi Türkler, haydi, kılıç kuşanın...

Türkler – Hep bir ağızdan:
Kılıcımız keskindir,
Sensin bizim Hân'ımız,
Türk düşmanı miskindir,
Adımız var, canımız...

Bozkurt –
Dört yüz yıldan evvel Nüküz'le Kayan

Düştüler buraya yüksek bir yardan;
Yanlarında vardı soydan iki kız,
Başka kimse yoktu, Kun idi ıssız...

Türkler –
Unutmadık babamız
Türk'ün büyük adını;
Şenlenince obamız,
Andık cengin tadını...

Bozkurt –
Bir de Alageyik vardı, ardından
Nüküz, Kayan, kızlar hiç yorulmadan
Koşmuşlardı... Sonra Ergenekon'a
Düşünce de muhtaç oldular ona...

Türkler –
Alageyik annemiz,
Onun sütü ak kandır;
Türk'ün kanı o temiz
Şan yolunda akandır.

Bozkurt –
Dört yüz yıl bıkmadık, çalıştık, bulduk
Demiri... Sonradan çoğaldık durduk.
Alageyik ile girdik, Kurt ile
Çıkıyoruz yine biz büyük il'e...

Türkler –
Kafasını o Kurt'un
Altınladık bayrağa;
Sen Han oldun, taht kurdun
Tûran denen konağa...

Bozkurt –

Tûran! Tûran! Tûran! Olun hep hazır,

Bu bir konak değil, bütün dünyadır.

Dağılın! Türklerin şanı her yana

Dağılsın, kutluklar gelsin Tûran'a!..

Türkler –

Biz Türkleriz coşarız

Tûfan gibi her yana.

Arslan gibi koşarız

Bir gün bütün Tûran'a...

Türk Yurdu, C. 2, S: 4 (286), Temmuz 1960, s. 39.

Ömer Seyfettin’de “Mesele”ler

Nejdet Sançar

Türk hikâyeciliğinin en seçkin kalemlerinden biri olan Ömer Seyfettin, yalnız edebiyatımızın değil, fikir tarihimizin de unutulması imkânsız adlarından biridir. Otuz altı yıllık kısa bir hayat süresi içinde ortaya koyduğu eserlerle, sade Türk edebiyatına değil, Türk diline ve Türk milliyetçiliğine de büyük hizmetler ettiği içindir ki, Türklüğün unutulmazları arasında kendisine şerefli bir yer sağlamıştır.

Ömer Seyfettin’in bu şerefli millet hizmetini, birtakım meseleler odağında toplamak mümkündür. Onun, günümüzden yarım yüzyıl kadar önce ele aldığı ve ortaya koyduğu meseleler, kısmen şekil ve mahiyet değiştirmiş bulunarak bugün de mesele olmakta devam etmektedir. Bu bakımdan, Ömer Seyfettin’deki “mesele”leri bir kere daha gözden geçirmek ve onları bugün devam etmekte olan benzerleriyle karşılaştırmak faydasız sayılmaz.

a) Ömer Seyfettin’deki “mesele”lerden birisi “dil”dir. Tanzimat’tan sonra Şi-nasiler, Namık Kemaller, Ziya Paşalar ve diğer kalem sahiplerinde görülen dilde sadeleşme, Servetifünuncular zamanında baltalanmış ve bu ters tutum 1908’e kadar sürüp gitmişti. 1908’den sonra alevlenen Millî Edebiyat akımı devresinde ise, Türkçenin Fars ve Arap dilleri etkisinden kurtulması yolundaki çalışmalarda Mehmet Emin Yurdakul ile birlikte Ömer Seyfettin, en büyük rolü oynayan edebiyatçılar olmuşlardır.

Ömer Seyfettin’in kaleminden çıkan, fakat **Genç Kalemler** dergisinde imzasız yayımlanan **Yeni Lisan** makalesi, bir programdı. Fikir, Ömer Seyfettin’in kafasından doğmuştu. Eserler vermek suretiyle zafere gitmesi de yine onun sayesinde oldu.

Türkçenin, yabancı kültürlerin manevî istilâsından kurtulması savaşı denilebilecek “yeni lisan” davasının esası, Türk yazı dilinde Türk dili kurallarının hâkim olması idi. Yeni Lisan makalesindeki şu satırlar “mesele”yi ortaya şöyle koyuyordu:

“Dünyanın en mükemmel, en basit, en sade ve tabii bir sarfı olduğu bütün lisan âlimlerince iddia ve beyan olunan Türkçe sarfımızı tanımalı, onun üzerine ifsat edici bir leke gibi düşen ecnebi kaideleri atmamız. Arabî ve Farisî edatları asla kullanmamalıyız. Hele terkipleri mutlaka, Türkçe kaidesi ile yapmalıyız.”

Edebiyatı, Fars ve Arap sözlüklerinden çıkarılmış az bilinen veya hiç bilinmeyen kelimeleri Farsça tamlamalar hâlinde mısralarda yahut satırlarda kullanma sananlar, Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının “yeni lisan”ı ile edebî eserler verilemeyeceği düşüncesinde idiler. Fakat Ömer Seyfettin, ilerde ciltler dolduracak hikâyelerini, bu, Türk dili kurallarının hâkim olduğu “yeni lisan” ile yazıp yeni dille birbirinden güzel örnekler verince zafer, Türklüğü düşünen ve tutanlarda kaldı.

Dilimiz, Ömer Seyfettin’in söyleyişiyle, üzerine “ıfsat edici bir leke gibi düşen” Arap ve Fars dili kuralları ve lüzumsuz kelimelerinden kurtulalı hayli zaman oluyor. Fakat bugün de, batı dillerinin kelimeleri, kuralları ve hatta aksanı, güzel Türkçemizi çirkin ve acayip bir dil hâline getirme yolundadırlar.

Türkçeleri veya Türkçeleşmişleri varken, batılı milletlere ait birçok kelimeler, yıllardır, dilimize bol bol girmekte ve rahat rahat kullanılmakta değil mi? Dün, Fars’a ve Arap’a düşkün aydın kamer, şems, mağruk, gubar, zeval, matrud, temevvüç, cumhur, dessor, mübadil gibi kelimeleri rahatça kullanıyordu. Bugün de ne olduğunu anlayamadığı batıya hayran olmuş rötör, rövanş, ekonomi, sezon, jünyör, sosyal, kruvazman, meteoroloji, koalisyön, kortej, prömiyer, bulvar, tre-tüvar gibi kelimeleri aynı rahatlıkla kullanıyor.

Okumuş, dün, meclis-i mey, seng-i kazâ, kaamet-i diltü, hatm-i kelâm, gonca-i sevda, eb-i müşfik, kilâb-ı zulm gibi yabancı tamlamaları rahatça kullanıyordu. Bugünkü de Yıldız Taksii, Pavyon 47, Restoran Cevat, Selim II gibi batılı milletlerin kurallarına uygun tamlamaları kendi dilinin malı gibi kullanıyor.

Dünkü okumuş, kullandığı Arap ve Fars kelimelerinin aksanlarıyla harflerinin özel okunuş tarzına çok dikkat ederdi. Bugünkü de aynı işi batı milletlerine ait kelimelerde ve bilhassa İngilizce sözlerde (mesela Vaşington kelimesini İngiliz W si okumak gibi) uygulama yolundadır.

Bu suretle Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının, Türk dilini yabancı dillerin manevî boyunduruğundan kurtarmak için giriştikleri ve başarı ile neticeye ulaştırdıkları mücadelenin, bugün, yeniden başlaması şart olmaktadır. Dün, Türk dili üzerine “ıfsat edici bir leke gibi düşen” kelimeler ve kurallar Araba ve Farsa aitti. Bugün de İngiliz ve diğerlerine ait bulunuyor. Yeni mücadelenin, bu kültür istilâsına karşı yapılması zaruridir.

b) Ömer Seyfettin’deki “mesele”lerden birisi de “Türklük” anlayışıdır.

Çeşitli hikâye ve yazılarında, milliyeti meydana getiren unsurlar olarak dil, din, tarih, hars, mefahir¹, mefkûre, anane ve kan gösterilmiştir. Buna göre millet

¹ övünülecek, iftihar edilecek şeyler

aynı dille konuşan; dinleri bir olan; aynı soydan gelen; tarihi, kültürü, gelenekleri, ülküsü aynı olan insanların meydana getirecekleri toplumdur.

Ömer Seyfettin'in bu konuda böyle bir sonuca varırken, bütün milletlere uygulanabilecek bir tarif aramadığı muhakkaktır. Onun aradığı tarif Türk gerçeğinden çıkacak ve Türk milletine uygulanacak sonuçtur. Kendisini bu konuya iten de, Tanzimat çağı siyasetlerinin ortaya çıkardıkları ve 1908'e kadar, toplumumuzun aydın sayılanlarının çoğunun kabullendikleri bilim ve gerçektışı "Osmanlıcılık" fikridir.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan İslâm ve Hristiyan çeşitli millî varlıkların, devletin asıl sahibi Türkler ile birlikte bir "Osmanlı milleti!" meydana getirmiş olduklarını kabul eden bu hayalî düşünceye karşı Ömer Seyfettin, devamlı olarak Türk gerçeğini savunmuştur.

Mesela, **Hürriyet Bayrakları** adlı küçük hikâyesinde, Osmanlı kardeşliği denilen bu siyasî hayali, şu basit mantıkla çürütür:

"Bir cinsten olmayan şeyler cemedilemez. Mesela on kestane, sekiz armut, dokuz elma... Nasıl cemedeceksiniz? Bu imkânsızlık nasıl riyazî bozulmaz bir kaide ise; birbirinden tarihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları, mefkûreleri ayrı milletleri cemedip hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri cemedip "Osmanlı" dersiniz yanılmış olursunuz."

Tanzimat'tan 1908 meşrutiyetine kadar gelen çeşitli nesillerin aydın sayılan okumuşlarının dilleri, soyları, gelenekleri, ülküleri, tarihleri ve diğer unsurları ayrı insanlardan meydana gelen böyle hayalî bir milliyete inanmaları karşısında Ömer Seyfettin, bir Türk milliyetçisi olarak, bilim ve gerçek yolunu tutmuş ve bu suretle Türk milletini meydana getiren unsurları araştırmıştır.

Ashab-ı Kehfimiz adlı büyük hikâyesi, Osmanlıcılık fikrinin gülünçlüğünü çok güzel belirten bir eserdir. Bu kitabın "önünç"ünde fikrini şu satırlarla özetlemiş bulunuyor:

"Osmanlılık hakikatte devletimizin namından başka bir şey mi idi? Avusturya'da yaşayan Almanlara "Habsburg milleti", "Avusturya milleti" denemezdi. Alman, nereli olursa olsun, her yerde Almandı. Türkçe konuşan bizler de beş bin yıllık bir tarihin, hatta pek eski bir esatırın sahibi olan bir millettik. Osmanlı Devleti'nin memleketinde, Kafkasya'da, Azerbaycan'da, Türkistan'da, Buha-ra'da, Kaşgar'da hâsılı nerede yaşarsak yaşayalım, yine halis muhlis Türk'tük."

Bir makalesindeki, "Arapça, Osmanlı Devleti'nin haricindeki esir ve perişan Arapların lisanı olduğu gibi; Türkçe de, Osmanlı Devleti'nin haricindeki Türklerin, bütün Türk milletinin lisanıdır." hükmü de, Ömer Seyfettin'in milliyet anlayışının bir başka belgesidir.

Piç adlı hikâyesinin, hikâye kahramanı olan Ahmed Nihad'ın bir davranışı dolayısıyla söylenen şu sözler de aynı fikrin ürünüdür: “*Lâkin İstanbul'da doğan; anası Türk, babası Türk olan; Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmed Nihad milliyetini değiştiremez.*”

Şu örnekler, Ömer Seyfettin'in Türk anlayışının iki temele dayandığını gösteriyor: Bilim ve Türk gerçeği...

Son yıllarda, ilim kılığına büründürülerek, Türklüğü (çeşitli yollarla yapılan) inkârlar karşısında Ömer Seyfettin'in Osmanlılık hayaline karşı girdiği bu mücadeleyi hatırlamamak mümkün değildir. Türklüğü İslâmiyet'ten, Malazgirt'ten veya Cumhuriyet'ten başlatma yahut bugünkü Türkiye Türkünün, tarihi dolduran o büyük Türklük ile sadece ad ve dil beraberliği ve yakınlığı bulunduğu gibi iddialar ileri sürmenin, Türkoloji ve tarih gerçekleriyle nasıl taban tabana zıt bulunduğunu her fırsatta belirtmek ve göstermek de bir vazife, bir zaruret olmaktadır.

Milliyetçi bir fikir ve edebiyat adamı olan Ömer Seyfettin, bütün milliyetçiler gibi, kozmopolitliğe ve züppeliğe karşıdır. Hikâyelerinde kahramanlık, milliyet gibi büyük insanlık meziyetlerini olumlu şekilde işlediği gibi, Türkçülüğe karşı olanlarla, kozmopolitliği de hayattan alınmış vakalarla süslenen hikâye dekorları içinde yermiştir.

Ömer Seyfettin, Türk olduğumuz için Türk gibi görmek, Türk gibi düşünmek, Türk gibi duymak ve yazmak zorunda olduğumuza inanıyordu. Tarihine, atalarına, geçmişine, geleneklerine bundan dolayı bağlı idi. Bu bağın mânâsını anlayamayanların karşısına da bunun için dikiliyordu. Bir hikâyesindeki, “*Lânet milliyetini, tarihini, mazarını, ecdadını, inkâr edenlere...*” sözü, onun, kökünden kopmuş kozmopolitlere karşı nasıl bir duygu ile dolu olduğunun tek satırlık ifadesidir.

Türkiye'mizi, sayıları gün geçtikçe artmak suretiyle sarmakta olan milliyetçilikten korkan, köklerinden kopmuş, batı hayranı ve belirli bir fikrî seviyeden yoksun bugünkü kozmopolitleri düşündükçe, Ömer Seyfettin'i ve devrinin köksüzleriyle yaptığı mücadeleyi hatırlamamak mümkün değildir.

Elli yıl önce, çağının fikirsiz kozmopolitlerini, gerçek kişiliklerini ortaya koymak suretiyle bütün güçlülükleriyle ortaya koymak için bir Ömer Seyfettin kâfi gelmişti. Bugün, kalemini, Ömer Seyfettin gibi, kılıç şeklinde kullanan edebiyatçılarımız var diyebilmek pek kolay değil. Hâlbuki toplumumuzun öyle edebiyatçılara ihtiyacı, dünkünden kat kat fazladır.

Ömer Seyfettin'in Bir Hikâyesi Üzerine

Ahmet Kabaklı

(Ömer Seyfettin; Doğumu: 28 Şubat¹ 1884, Gönen...
Ölümü: 6 Mart 1920 İstanbul)

Primo Türk Çocuğu, Ömer Seyfettin'in bir fikri savunmak veya yermek için kurduğu hikâyelerden biridir. İdeoloji telkin eden konusu, vakası kahramanları bu maksatla düzenlenen bir hikâyedir. Biri tamam, öteki yarım bırakılmış iki bölümden ibarettir. “Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?” adlı ilk hikâye, 13 Kânunuevvel 1327 (Aralık 1911) Genç Kalemler’de çıkmıştır. İkinci, “Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?” bölümü, İstanbul’da Türk Sazı dergisinde (1914) yayımlanmaya başlamış fakat dergi kapandığı için yarım kalmıştır.

Türkçü milliyetçilerin, Türklüğü, İslâmlığı inkâr eden renksiz, köksüz, kozmopolit zümrelerle ve mutaassıp çevrelerle öncü bir ölüm-dirim savaşı verdikleri 1909-1914 yıllarında, bu davanın en saf, âsi, sert, heyecanlı, alaycı fakat tam idealist, maksatsız, politikasız, arka hesabı olmayan sanatçısı Ömer Seyfettin’in **Efruz Bey, Fon Sadriştayn’ın Oğlu, Kızılelma Neresi?** vs. gibi uzun hikâyelerinde olduğu gibi **Primo Türk Çocuğu**’nda da, zamanına göre çok ileri görüşler savunduğu dikkati çekiyor. Bunların çoğu, bugünkü Türk milliyetçilerine de örnek olabilir. Karşılaştığı, övdüğü, yerdiği meselelerin çoğu, bugün karşılaştığımız ve hemen aynı cevapları vermeye çalıştığımız meselelerdir. 60 yıl önce yazılmış bu hikâye, Türk milliyetçiliğinin o zamanki öncü, makul, mücadeleci tavırlarını göstermektedir. Bizim, hadiselerin gerisinde değil daima önünde ve aktif olmamız gerektiğini anlatmaktadır.

Hikâyenin Özeti:

Hikâyenin vakası (Namık Kemal’in çoğu eserlerinde olduğu gibi) Ömer’in arzuladığı bir görüşü telkin ve gerçekleştirme şeklinde kurulmuştur.

Şimdi Rum, Yahudi ve Ecnebilerin Türklerden daha kalabalık ve hâkim durumda oldukları Selânik’te taahhüt işleriyle uğraşmakta olan, Paris’te tahsil et-

¹ Daha sonraki yapılan araştırmalarda Ömer Seyfettin’in doğum tarihi 11 Mart olarak tespit edilmiştir.

miş Türk mühendisi Kenan Bey, “ecnebi ve monden² çevrelerde Türklüğe yani medeniyetsizliğe olan garazı, Avrupa muaşeret kaidelerine vukufu, nazikliği, şen ve şuhluğu ile” tanınmış dokuz senelik bir masondur.

Paris'ten döndüğünde, İzmir'e yüksek bir maaşla yerleşmiş, bu şehirde tanıştığı Vitalis adlı bir İtalyan mühendisinin, “İmparator Adriyan'ın metresi Antinous'a” benzettiği güzel kızı Grazya'ya âşık olmuştur. Kızı babasından ister. Vitalis, önce “Bir Türk'e, bir barbara, bir vahşiye kız vermeyi” şiddetle reddeder. Fakat sonra Türkiye'de yapacağı “vurgunlara, hilelere, ihtikârlara” ve Türk hükümetiyle aralarında çıkacak müşküllerin çözülmesine bu gencin çok yardım edeceğini düşünerek yumuşar. Kenan'ın çok zengin olması ve kızının ona temayülü de Vitalis'i ikna eden sebepler arasındadır.

Kenan'ın “Türk ve Müslüman olmak” gibi çok büyük günahını yok göstermek için de şöyle bir bahane bulur. (Bu görüş, o sıra, bazı Avrupa gazetelerinde hatta modern Türk muhitlerinde ciddiyetle iddia edilmektedir. Yunanlılar Batı Türklerine bugün de aynı propagandayı yapmaktadırlar.) Vitalis, filozoflaşır ve kızına,

– Zanneder misin bu Kenan bir Türk'tür? diye sorar. Graziya:

– Asla asla, der. Kenan bir Türk değildir ve asla Türk olamaz.

Ve babası izah eder:

“Bizans İmparatorluğunu zapt eden Türkler, ancak bir avuçtu. Bugün görülen Anadolu ve Rumeli ahalisi hep Rum'du, fakat zorla dinleri tebdil edilmişti. Evet, Kenan bir Rum çocuğuydu. Türkiye, Avrupalılar tarafından taksim edildikten sonra, hiç şüphesiz, Rumeli ve Anadolu'da Türk nâmı altında yaşayan 17 milyon Rum, eski dinlerine dönecek, Hristiyan olacaklardı. Zaten Türkiye'de Sultan'ın ailesinden başka bir Türk familya” mevcut değildi.

Bu filozofluktan sonra kızını Kenan'a vermeye, bazı şartlarla razı olur. Esasen Kenan'a ailesinden 15 bin (bugün 20 milyon) lira miras kalmıştır. Üstelik yakında Türkiye, Avrupalılarca taksim edildiği zaman “En büyük mevkileri böyle Kenan gibi mütefennin, Avrupa'da tahsil görmüş, yerlilerin ruhuna vâkıf” kimselere verileceği muhakkaktı.

Onun için Kenan'ı çağırır “ehemmiyetsiz şartlarını” teklif eder.

Kenan evlenmezden önce iratlarını satacak, kızına beş bin ve kendisine de (borç gibi) beş bin lira verecek. Türk âdetlerine bağlı kalmış mutaassıp akraba ve yakınlarıyla asla ülfette bulunmayacak, doğacak çocukları İtalyan terbiyesi görecektir ve İtalyan olacaklar. Graziya her hususta serbest bulunacak.

² sosyete hayatına ait, sosyete hayatıyla ilgili

Kenan razıdır. Evlenirler. İki çocukları olur, onları İtalyan usulünce Primo (birinci) Sekundo (ikinci) diye adlandırırlar. Sekundo ölür, tek çocukla kalırlar. Primo, Türkçe bilmez, bütünüyle İtalyan terbiyesi ve mefahiri içinde, ayrıca Türklerden nefret edecek şekilde, annesi tarafından yetiştirilir. Bir Fransız mektebine verilir.

Kenan böylece işi yolunda, İtalyan ve ecnebi çevrelerinde, Graziya'sı ile mesut yaşar ve kendi çevresini, Türkleri, Türkiye'de olup bitenleri, hısım akrabalarını tanımadan, bilmeden ve mason locasında dörtte üç buçuğu ecnebi olan "birader"leri arasında yükselip "gran metr" olmaya hazırlanırken... Bir vak'a, Avrupalıların korkunç bir "kancıklık ve korsanlıkları" onu kendine getirir, içindeki Türklük ruhunu şahlandırır ve bugüne kadar yaşadığı kozmopolit, süflü hayattan iğrendirir. Şöyle ki:

İtalyanlar, Trablus'a saldırmış, birçok katliam ile bu Türk İslâm ilkesini işgale başlamışlardır. Avrupa'nın Türkiye'yi taksim formülleri icabı, bunu habersizce yapmışlardır. O sırada Kenan'ın gözü önünde "Ufku bir nurun içinde mavi deniziyle, açık semasıyla, sevimli kulesiyle, beyaz minareleri ile, latif ve sade evleriyle, yüksek hükümet sarayıyla, Menşiye mahallesinin sağındaki yeşil hurma ormanı ile Trablus'un hayali" raks etmeye başlar. Trablus'un uğradığı tecavüz, Türklerde büyük üzüntü ve şaşkınlık, Selânik'in ecnebi, Yahudi, Levanten çevrelerinde ise müthiş bir memnunluk doğurmuştur.

Bu feci hakikat karşısında huzursuz bir gece geçiren Kenan, rıhtımda uzun uzun dolaşır; Avrupa'nın sahte, yalancı, bencil, mütecaviz "medeniyet"ini mazlum milletlere, Asya, Afrika ve İslâm halklarına yaptıkları insanlık dışı zulümleri, müstemlekecilik dalaverelerini tam bir vuzuhla düşünür. Kendisine yakın çevrelerdeki açık Türk düşmanlığını ve kendisinin onlara katılmasındaki cibilliyetsizliği ansızın kavramaya başlar.

Kendisi masondur ve "Müfrit ve muhakeme kabul etmez bir saliki olduğu Fran-Masonluktan başka dünyada bir hakikat olamayacağına, bütün vicdanı ile kanaat getirmiş"tir... Fakat?

"İtalya başvekili Gioletti, Hariciye nazırı San Julianos da, Avrupa hükümet adamlarının çoğu gibi mason değil mi idiler? Şöhretli gran-metrleri, mason hükümdarları, mason prensleri, mason lortları, mason milyonerleriyle YALNIZ İNSANİYET, BAŞKA BİR ŞEY YOK diyen Fran-masonluk şimdi neredeydi?"

Gözünde birden bire yıkılan Avrupa, bütün yalanları ile çöken insaniyetçilik, masonluk ve bilhassa İtalyanlara, o sahtekâr kayınbabası Vitalis'e duyduğu nefret ile ertesi gün evine gider.

Aynı hadiselerin Selânik'te yaptığı acılı heyecanlar içinde küçük Primo da, Orhan adlı (kendisinden yaşça büyük) sevimli bir kolej arkadaşının tesiri ile Türk'ün; büyük tarihli, şerefli ve üstün bir millet, İtalyanların ise silahsız mazlumlara saldıran bir korsanlar olduğunu öğrenmiştir. İtalyan konsolosluğu önünde yapılan nümayişlere katılıp millî heyecanı içinden duymuştur.

Bir gece önceki düşünce ve hüznün havası içinde evine dönen Kenan, karısı Graziya ile sert bir münakaşaya tutuşur. Diğer ecnebiler gibi onun da bilhassa İtalyanların zaferine sevindiğini sevinip büsbütün yıkılır. Büyük ırkına, dinine, töresine düşman bir kadın ile on yıl nasıl evli kaldığını düşünüp şaşar. Gayet ağır şekilde, Graziya'nın İtalya'ya gitmeleri teklifini reddeder. Ona:

– Sen burada benimle kalırsan artık İtalyan olmayacaksın, Türk olacaksın çarşaf giyeceksin... der. Karısının:

– “Mümkün değil, ölürüm de Türk olmam. Vahşiliği kabul etmem...” deyisine karşı:

– “Türkler vahşi değildir. Asıl vahşi, hırsız ve korsan İtalyanlardır.” cevabını verir.

Kadın, bu sefer son sözünü söyler:

– Ben giderim ama çocuğumu, Primo'yu da beraber götürürüm, burada bırakmam...

Bunun üzerine Primo'yu çağırırlar. Küçük çocuk, olgun bir eda ve mağrur bir tavırla girer. Annesiyle babasının münakaşasını dinlemiş “Mademki o Türk olmaya tenezzül etmiyor, ben de İtalyan olmaya tenezzül etmem.” diye karar vermiştir. Sorarlar ve o bozuk Türkçesi ile:

– “Ben Türko çocuk... Ben yok İtalyano... Ben burda... Ben çocuk Türk...” der. Yerden bir hasır iskemle kapar, duvarda bulunan İtalyan kahramanı Victor Emmanuel'in resmine çarpar ve parçalar.

Bu darbeden şaşkına dönen Graziya İtalya'ya gitmek üzere hazırlanır. Orhan, “yeni büyük Türk ruhu ile doğan küçük mâbudunu” kucaklar, birçok kere öper.

Hikâyenin ikinci kısmında, Primo'nun “Oğuz” adını aldığını çabucak öğrendiği güzel Türkçe ile milletin büyük tarihini, destanlarını öğrenmeye başladığını, Türklüğün içinde bulunduğu felâketli günleri yavaş yavaş idrak ettiğini görüyoruz. Bitmemiş hikâyenin gidişinden, Oğuz'un büyük bir kahramanlık yaparak öldüğü anlaşılmaktadır.

Özetini verdiğimiz bu 43 sayfalık uzun hikâyede, konudan ve kişilerden çok fikirler önemlidir. Bu fikirlerin çoğu, Türkiye'nin bugününü de ilgilendirmesi bakımından dikkate layıktır. Bilhassa bundan 60 yıl önce, milliyetçilerin, mem-

leket meselelerine ve dünya ahvaline nasıl baktıklarını, ne kadar ileri ve müspet görüşler taşıdıklarını belirtmesi bakımından mühimdir.

Ömer’in ve “Türkçülerin” milliyetçilik anlayışları, bugünküne göre, elbette biraz nazarı idi. Anadolu gerçeklerini bizimki kadar bilmiyorlar; iktisadın, ilmin, köy kalkınması, Anadolu halkının okutulması, ağır sanayinin kurulması gibi konularda henüz cebredici hakikatle burun buruna gelmemiş bulunmuyorlardı.

O zaman için komünizm, henüz Türk milliyetçisini ilgilendiren bir konu değil, Amerika oldukça uzak bir kıta, fakat bütün ceberruti sömürgeci tutumları, zulmü, dehşeti ile başta İngiltere, Fransa olarak, Avrupa’nın emperyalist tavırları Türk milliyetçilerinin içinde en büyük hüsrandır. Rusya, komünist olarak değil “eski Moskof” olarak düşmanımızdır. Türkçüler, ayrıca Rusya’nın, bütün Turan ülkesindeki Türkleri ezdikleri, esir ettikleri, müstemleke yaptıkları temasını da işlemeye başlamışlardır.

Emperyalizme karşı olmak... “Asrîler” “Muasırıcılar” Bugünkü devrimci ve sosyalist sıfatıyla anılanların öncüleri hariç, bütün Türk münevverlerinin ortak düşmanlarıdır. İngiliz’in, Fransız’ın Hindistan, Afrika, Mısır ve Çin’de yaptıkları zulümleri, sömürme oyunlarını, bunların aşağılık ticaretlerini Süleyman Nazif (İslâmcı) o haşin ve heybetli üslubu ile yerden yere vururken, (daha yaşlıca olan) A. Hamit, “Duhter-i Hindu”su ve “Finten” ön sözünde sanatın ateşlerine yakmaktadır. Mehmet Âkif ise (İslâmcı) Batı’nın saldırgan, emperyalist, haçlı tavırlarını “Medeniyet denilen kahpe hakikat yüzüstü” “Medeniyet denilen mas-kara mahlûk” “Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar” gibi ağır teşbihlerle yermektedir.

Fakat ne kadar garip... O zamanın “ilerici” olan Galatasaray ve asrî “İçtihat” muhiti ile zamanın şairi Tevfik Fikret, H. Cahit ve bazı Servet-i Fünuncu arkadaşlarıdır ki pek koyu İngilizperest, Kolejperest ve Fransız muhibidirler. Dünyanın üç kıtasını müstemleke pençesine alan Avrupa’yı, yalnız fenniyle değil, töreleri, fikirleri, dinî yaşayışı ve hatta zulümleri ile de tasvip etmektedirler. Batı’nın materyalist, kozmopolit, mason, Siyonist, Hristiyanî dünya görüşlerini savunan yuvarlak bir “insaniyetçilik” çıkmazına düşmüş bulunmaktadırlar. Her başları sıkıştıkça, Sultan Hamit zulmünü bahane ederek İngiliz elçiliğine sığınmışlar; zaman zaman Türk hükümetlerine karşı yabancı elçiliklerin forsunu kullanmayı denemişlerdir.

Tevfik Fikret, Türklüğe küsüp Kolej’de kendisine hediye edilen “Aşiyân’a” sığındıktan sonra, o zamanki milliyetçi ve Müslüman halk efkârını derinden yaralayan mısralar söylemiştir. Bugünkü “devrimci” ve “sosyalist” denilenlerin üstat ve pirleri olan “terakkiperverân” tarafından alkışlanmıştır. Yazdığı mısralar arasında hâlâ acılığını muhafaza edenler:

“**Amentü**”ye karşı yazdığı “**Halûk’un Amentüsü**”nde İslâmî görüşlere tamamen karşı çıktıktan başka, söylediği meşhur;

“Toprak vatanım nev-i beşer milletim, insan

İnsan olur ancak buna vicdanla inandım”

Kur’an’a hakaret için **Tarih-i Kadîm**’de söylediği;

“Yırtılır ey kitâb-ı köhne yarın

Maktel-i fıkır olan sahifaların”

Ve Allah’a karşı saygısızlık ifade eden;

“Sıfatın lâ şerike-leh’ken bak

Şu bataklıkta kaç şerikin var”

116

gibi yenilip yutulmaz sözlerdir. Bu sözler, Cumhuriyet devrinde daha katmerleşerek tekrar edilmiş, susturulan milliyetçi-muhafazakâr halk efkârının yerine bu gibi yaveler maalesef Türk maarifinin temel görüşleri ve bugünkü nesillerin terbiye düsturları yapılmak istenmiştir.

Ömer Seyfettin, tabii olarak bu sömürgeci, zalim Avrupa’nın ve onun Türkiye’deki hayranı olan renksiz, tatlı su Frengi, Levanten, mason zümrelerin karşısında yer alır. Bugün Sosyo-Komünistlerin yapmacık, samimiysiz, maksatlı bir şekilde ele alır göründükleri “anti-emperyalist” davayı, İslâm, Afrika ve Asya halklarının ve bilhassa parçalanmış daha da bölüşölmek istenen Osmanlı-Türk vatanının acısı ile yüreği yanık Türk vatanperverinin samimi vicdanında dile getirir:

“Daima fazilete, insaniyete hizmet ettiğini haykıran Fransa, yüz senedir Afrika’yı kana boğuyor, Sahra’nın evlâtlarını mitralyözle öldürüyor; asude şehirleri, sakın yuvaları seri ateşli toprakla yakıyor, koca milletlerin vatanlarını, mallarını çalıyor, ırzlarını, hayatlarını, ruhlarını zapt ediyordu. Cezayir, Tunus, Sahra-yı Kebir, Şengal, Madagaskar’dan sonra son fethettiği zavallı Fas’la Avrupa’daki kendi vatanının yirmi mislinden ziyade bir araziye sahip olmuş buluyordu. Bu gaddar Avrupa’nın sathı ancak on milyon kilometre murabbai idi. Hâlbuki Afrika’daki Fransız müstemlekesi 10 milyon 300 bin kilometre.

İnsaniyete Fransızlardan daha fazla hizmet etmek fikrinde bulunan İngilizlerin yalnız Afrika’daki müstemlekeleri 10 milyon kilometre murabbaından biraz eksikti. Zavallı Transval’in yalnız bir günahı vardı; zenginliği, altın madenlerinin bol bulunması... Onun üzerine aç ve kudurmuş bir hayvan gibi atılmış, onu çatır çatır paralayarak yutmuştu.

İtalya’ya da müstemlekesi dar gelmişti. Şimdi ümit ve tahayyül olunmayan bir dakikada Trablus’a saldırıyor, elli senedir süren Avrupa’yı Lâtinleştirmek

faciasının son perdesini açıyor yahut kapıyordu. Bu insaniyetin, vahşilikten, barbarlıktan, yamyamlıktan ne farkı vardı?

Silahsız Afrika'yı tamamıyla zapt eden bu yırtıcı, insafsız Avrupalılar Asya'yı da paylaşıyorlar, bu tecavüzlere soğukkanlılıkla Şark Meselesi diyorlardı. Kendi memleketlerinde yalancılıktan, gülünç insaniyetler gösteren, şefkat pazarları tesis, hatta hayvanları himaye cemiyetleri teşkil eden bu dolandırıcı, alçak Avrupalılar, zavallı Çin, ahalisinin sıhhat ve afiyetini, neslinin istikbâlini muhafaza için afyonunu men edince birden kuduruyorlar, bütün alacaklarını meydana çıkarıyor, 'Ticaretimize ziyan gelir!' diye bu talihsiz hükümeti sıkıştırıyor, korkutuyorlar; tekrar afyona müsaade ettiriyorlardı. Ticaretlerini üç yüz milyon insanın sıhhat ve afiyetinden daha kıymetli görüyorlar, üç yüz milyon Çinliye memleketlerindeki köpekler kadar ehemmiyet vermiyorlardı...

Türkiye'nin taksimi de muhakkaktı! Çünkü Asya yağmasına onu engel görüyorlardı. Evvelâ onu zayıf bırakmak, mahvetmek lâzımdı. Son idam kararı-mız Reval mülakatında verilmişti. Meşrutiyet ilân edilince sözde bu karar tehir edildi. Hâlbuki tamamıyla yalandı. Bizi dünya yüzünden kaldırmak için çizilen plan duruyordu. Bosna-Hersek zorla alındı. Makedonya meselesi, Girit meselesi, Boğazlar meselesi, Suriye'nin istiklâli meselesi, Arabistan meselesi... Bütün bu meseleleri Avrupalılar birer birer halledeceklerdi. Yalnız hepsinin münasip vakitlerini bekliyorlardı. İşte Trablus meselesinin halli zamanı gelmişti. Almanya Anadolu'da serbest bırakılacak, İtalya Trablus'u acele işgal edecek; Rumeli'nin her tarafında bombalar patlamaya başlayacak, Girit Yunanistan'a bağışlanacak, Arnavutluk'a, Makedonya'ya, Suriye'ye, Arabistan'a muhtariyet verilecek, Sultanlık, Avrupalıların himayesine alınarak Türkiye'de 'beynelmilel bir idare' tesis olunacaktı. Avrupa'nın programı bu idi. Demek bütün Türkleri Rumeli'den kovacaklardı ha... Bu güzel Selânik'i de alacaklardı. (Primo düşünüyor) Büyük mektepleri düşmanlara kalacaktı. Evvelki sene Hakan'ın gelip namaz kıldığı Ayasofya Camii yeniden kilise olacaktı. Ah Beyaz Kule... Akşamları büyük bir adam gibi ellerini arkasına bağlayıp gezdiği İttihat Bahçesi, şapkalı düşman zabıtları ile dolacak her Cuma günü dinlediği mızıkalar için çalacaktı."

Ömer Seyfettin, ağır kelimelerle bu minval üzere yerdiği Avrupa "medeniyet" ve emperyalizminin düşmanı olduğundan daha çok, onun gözü bağlı renksiz hayranlarına, ona kölelikten menfaat uman, aşağılık duygusuna düşmüş, millî ve dinî şuuru kaybetmiş, renksiz ve kozmopolit sözde Türklere düşmandır. Nitekim birçok hikâyesinde (bilhassa Primo'da) asıl mücadele, hiciv, alay hedefi onlardır. Onların zuhuruna ve devletin Avrupa karşısındaki soysuz eğilişine bir tarih başlangıcı olarak, o da Gökalp, Âkif gibi fakat biraz başka türlü, biraz daha sert olarak Tanzimat'ı bulmaktadır:

“-Türklüğümüzü büsbütün unuttuğumuz tarih... Bu Tanzimat, Avrupavari kanunların bizim memleketimize tatbiki başlanmasıdır. Bu yabancı ve muzır kanunlar; eski esirlerimiz olan reayaların çok işine yaramış. Çünkü bu kanunlar; Avrupa medeniyetinden yani Hristiyanlık ruhundan doğuyordu. Esirlerimizin çoğu da Hristiyan oldukları için, hayatlara biçilmiş kaftan gibi uyuyor; onları terakki ettiriyordu. Biz Türklere gelince, dinimiz Müslümanlık olduğundan, Hristiyanlıktan çıkan bu müessese, mümkün değil bize gelmiyor aksi tesirler husule getiriyordu. Seneler geçti. Esirlerimiz bizi fikirce, ruhça, medeniyetçe fersah fersah geride bıraktılar. Bizim büyüklerimiz hâlâ gafil ve budalaca müsavat ilân ediyorlardı. Esirlerimizin elinde yeni ve mükemmel bir silah vardı. Bizde kırık bir ok... Memleketimizde bütün zenginlik az zaman içinde esirlerimizin yani eski ve barışmaz düşmanlarımızın eline geçti. Biz âdeta, bir bekçi, bir uşak gibi kaldık. Askerlik ve memurluktan başka membaumız yoktu. Ne yeni ve Müslümanlığa muhalif olmayan bir Türk medeniyeti ibda edebiliyor ne de (pek tabii) Avrupa'dan gelen Hristiyan medeniyetini kabul edebiliyorduk.”

Ömer, Tanzimat'ın yıkımını bu noktalardan alır. Tanzimat'la gelen yabancı eğitim, bu eğitimin türettiği **yabancı okullar** meselesi üstünde durmaz. Batılılaşma adı altında bize sayısız “**bâtıl**”lar getiren ve yine bizzat Hristiyan Avrupa sömürgeciliğinin bir eseri olan köksüz aydınları yerer ama onların sebep oldukları “**devrim**”lerle, yıktıkları Türk-İslâm müesseseleri ile işlenen sonsuz fenalığın fazla tahliline girişmez. Esasen onların yıktıkları memleket manzarası, Ömer'in ölümünden sonra daha bariz görünmüştür. Türkiye ve Türk medeniyeti, Batı'ya hayran yetişen garp materyalizmine tapan, soysuz ve köksüz yarım aydınların aşağılık duygularına kurban edilmiştir. Tatbikatçılar, sözde ilerici sanılan bu türedi zümrenin “**fikirleri, şiiirleri, kaprisleri**” ile yetişmişler, binlerce yılların mirası olan medeniyetimizi ayakaltına almışlardır.

Ömer, pek tabii bu tahlillere girişemez; ancak, bugün için dahi çok sağlam görülecek müşahedeleri, tespitleri, hükümleri, yergileri vardır.

Ömer'in bu konudaki fikirlerine geçmeden önce biz, bilhassa şu noktayı belirtelim: Türkiye'nin 150 yıldan beri ne Batı ve Kuzey'deki emperyalistlere ne de talihsiz sömürge milletlere benzeyen bir kaderi vardır. Bu ise; kendi içinden yetişen ve usulen kendi isimlerini taşıyan (şimdi) aydın dedikleri bir zümrenin, bir bürokrasi zadegânlığının müstemlekesi bulunmasıdır. Çoğu yabancı veya yabancılaştırılmış mektepleri bitiren veya Avrupa'da okutulmuş olan bu zümre, Türkiye'nin mutlak hâkim zümresi olmuştur. Türk'e karşı yabancılar ve azınlıklarla işbirliği, menfaat birliği, fikir birliği etmiştir. “**Asrîlik, Garpcılık, devrimcilik, ilerîcilik**” gibi türlü yaldızlarla Türk halkını hem ezmiş, hem ona zulmetmiş hem

de onu soymuştur. 150 yıldan beri cahil, ihtiraslı ve heyecanlı tatbikatçıları bu zümre idare etmiştir.

Bu zümre, Türk'ü Türk yapan millî, İslâmî vasıfları, sosyal kurumları, tarihî mefahiri ve millî şahsiyeti yıkmakla hem Avrupa veya Rusya'nın gözüne gireceğini, yardımını sağlayacağını hesaplamış, hem de bunlara dayanarak kendisinden memnun olmayan milletimizin direnişini kırmaya çalışmıştır. En önemlisi, bu melâneti yapabilmek için, Kabile veya azınlık birliğine benzer korkunç bir dayanışma (tesanüt) kurmuştur. Bu ülkede türlü zümre isimleriyle anılan fakat aslında hepsi iç içe olan bu menfaat şirketini daima Türk milleti aleyhine işletmiştir. Her köşe başını tutarak, milletin hayat damarlarına bir ur misali girmiş asıl millî hücrenin gıda almasını, büyümesini, ilim ve faziletle inkişafını önlemiştir.

İşte değerli hikâyecimizde, bu hiziplerin tahribatına dair sezgiler, idrakler görülüyor. Hepsini alaycı ve hicivci bir lisanla hırpalıyor. Bunlardan biri olan mühendis Kenan Bey;

“Ecnebi ve Levanten mahfillerle taassup ve hayvanlık denilen Türklükten nefretiyle, Avrupa muaşeret kaidelerindeki vukufuyla tanınmıştı. Her Paris'ten gelen gibi o da dolgun maaşla bir işe yerleşmişti. Asıllarını, menşelerini, ikinci sebeplerini bilmediği bir sürü FAZİLET, hayallerindeki seraptan mabette, dumandan yontulmuş büyük ve vücutsuz putlar gibi yükselir, bu ismi var cismi yok 'Allah!'ların karşısında o secde ederdi. Dokuz senedir masondu. Fran-Masonluktan başka bir hakikat olamayacağına bütün vicdanıyla kanaat ederdi. Ne anane, ne mazi, ne vatan, ne kavmiyet tanırdı. Irk ve muhit nazariyesini, ruhu ve fikri hasta bütün zavallılar gibi inkâra kalkardı. Ne olduğunu bilmediği bir FAZİLET VE İNSANİYET fikri, bütün mantıklara, bütün fenlere, bütün hakikatlere isyan eden yırtıcı ve vahşi bir din gibi dimağını dumura uğratmış, onu hareketli ve yaşar bir ceset hâlinde bırakmıştı. Evet o, dörtte üç buçuğu Yahudi ve Levanten olan sadık kardeşleri ve kamaradları arasında mühim bir nüfuz ve itibara malik, gayet mutaassıp bir masondu.”

Kenan, yavaş yavaş hakikati görünce ve İtalyanların Trablus'a saldırımları üzerine bir şok geçirmişçesine uyanınca, kendi nefsinden iğrenerek şöyle düşünmeye başlar:

“O da Türkleri dünya yüzünden kaldırmak için birbirleriyle tamamıyla ittifak etmiş olan Avrupalıların naçiz bir kulu, mutî bir hizmetçisi, memluk bir kölesi değil miydi? Avrupalıların âdetlerine, ananelerine, terbiyelerine, muaşeretlerine, muhitlerine, cemiyetlerine tapmıyor muydu? Ecnebilerden aldığı ehemmiyetsiz bir nişan, bir madalya onu deli gibi sevincinden çıldırtmıyor muydu?

Türklerin vatanını mesele mesele taksim edip taksit ile parçalamaya kalkan bu yağmacı ve doymaz Avrupalılar, manevî hücumlarını da ihmal etmiyorlardı.

Lisanlarını, marifetlerini, ahlâklarını, terbiyelerini, âdetlerini neşir ve asırlardan beri içimizde yalnız isimleri TÜRK ve ŞARKLI kalmış müthiş bir RENKSİZ ORDUSU teşkil ediyorlardı. Bu renksizlerle çekişmemiz (gem, direnme) saldırıyorlar, bizi zayıflatıyorlar, milliyet ve Türklük fikrini Fran-masonluk efsanesine boğuyorlardı. İşte kendisi bile 'Türküm!' demeye sıkılmıyordumuydu?

Bu memlekette kendisi gibi tarihinin büyüklüğünü, mazisinin şerefini, dedelerinin şanını bilmeyen, inkâr eden, milliyetinden utanan ne kadar Avrupalılaştırmış renksiz vardı?"

Bu tipler ayrıca Avrupa'nın işbirlikçileridir. Kendi çıkarlarını onlarınkilerle birleştirmişlerdir. Bugün Kuzey'e, Batı'ya ve Amerika'ya (bunların bilhassa Musevi imparatorluğuna) bakanlar gibi onlar da, Türklüğün deve kadar menfaatlerini, yabancının pul kadar bahşışı için feda ediyorlardı. Primo hikâyesinde bunlar da vardır.

M. Vitalis ile Kenan'ın münasebetleri şöyle anlatılıyor: "*Vitalis, bu genç Türk'e mal bulmuş mağribi gibi sarıldı. Onu âdeta kendine fahrî bir komisyoncu yaptı. Bedava olmakla beraber gayet terbiyeli olan bu hizmetçi, ona istediği kadar iş buluyor, hilelerine, ihtikârlarına, vurgunlarına yardım ediyor, hükümetteki müşküllerini bir dakikada çözüveriyordu.*"

Hikâyenin birçok yerinde yabancı kadınla evlenmenin, bu konuda ırk, din, dil, milliyet, muhit ayrılıklarının doğuracağı fenalıkların tabloları çizilmektedir. Bundan başka, o devrin havası olarak bazen Turancı bir milliyetçiliğin müdafaası yapılmakta, Türklerin meziyetleri ve tarihleri, türlü ağızlardan övülmektedir:

"Türkler, dünyanın en kavi, en cesur, en asil milletidir. Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişlerdi. Türkler, medeniyet yollarını açmış, her yere kahramanlık, temiz kan, ahlâk ve teceddüt götürmüşlerdir. Daima hâkim olan bu krallar, beyler, amirler, hakanlar nesline mensup Türk asla kovulamaz. Bahçede, kiraz ağacının içindeki serçeler bile diğer kuşlara karışmıyorlar, bir cins, bir millet olarak geçinmiyorlar mıydı? Bir serçe var mıydı ki kendi kümesini bıraksın da gitsin kargalara güvercinlere karışsın?"

Ömer Seyfettin'in koyu bir dava sıcaklığı ile henüz çok genç iken yazdığı **Primo Türk Çocuğu** (birçok tarihî hikâyeleri gibi) aslında bir standıdır. Bir idealin hikâyeye edilişi ve kozmopolitlik karşısında çaresiz çırpınışların öfke ile fakat ümit tatlılığına bağlanarak dile getirilmesidir.

Ömer'e göre, "hasta ve miskin bir Garp", "Turanın mutlak galebesi altında ezilecekti." Bu eziciliğe sembol olarak, mason bir baba ile İtalyan bir anadan doğmuş Primo'yu seçmesi çok mânâlıdır. O, millî şuura dönülerek, Türk'ün

millî-İslâmî hayatı yaşandığı zaman, bu mason, kozmopolit, “insanîyetçi!”, renksiz, köksüz, münevver zümrenin de uyanacağını, Türk milletinin önüne geçeceğini umuyordu. Mason Kenanların özlü ve vicdanı sızlar Türk milliyetçileri, Primoların ise savaşılar, ilimlere, fenlere, sanayilere öncülük eden Oğuzlar olmasını dileyerek hikâyesini bu temiz hayal üzerine kuruyordu.

Bugüne kadar Ömer’in ümidi gerçekleşmedi. Aynı renksiz ve çıkarıcı zümreler, bu sefer ilerici, devrimci, sosyalist, eylemci sıfatları takınarak, Türk halkına zulüm etmeye, onu soymaya, horlamaya devam ettiler. Daha çoğaldılar, daha çok alçaklık hüneri öğrendiler. İzmir’de “Seks fuar”ları, gazetelerde seks sergileri, Selçuk’ta Efes rezaletleri, İstanbul’da ise Bizans saltanatı kurmaya çalıştılar. Ömer’in sevdası gerçekleşemedi. Kaybolan İmparatorluk dahi bizi uyartamadı. Şimdi küçücük Türkiye’mizin etrafında bile taksim ve taksit hesapları döndürülüyor.

Ancak ne var? Bizim de Ömer Seyfettin’in ruhuna Fatiha gibi, büyük gerçek bir ümidimiz var: O da milliyetine, dinine ve ilme doğru uyanan, mazisini bir “kaybolmuş cennet”, bir “arz-ı mev’ut” gibi aramaya başlayan ve onu mutlaka bularak renksizleri kendi ilim ve fazilet iradesine bağlayacak olan yeni Türk gençliğidir. O gençliği selâmlıyoruz...

ZÂLİMLERİN ZAFERİ

Zâlimler yendilerse Hakçılar’ı yendiler,
Hak’kın kendi varlığı yenilmez; efendiler!..

Öyle bir duygudur ki “Hak” dedikleri varlık:
Uğrunda ölenlerle dolu nice mezarlık.

Bizlere tanıtmakta tarih birçok bedbahtı
Ki zulümle hepsinin tâbuta dönmüş tahtı...

Üstündür sevgisiyle her zaman kuvvete Hak,
O, dünyadan kalksa da kalplerde yaşayacak!

Zâlimler yendilerse Hakçıları’ı yendiler,
Hak’kın kendi varlığı yenilmez efendiler!..

Basri GOCUL

Ömer Seyfettin'in 69. Ölüm Yılı Münasebetiyle

H. Fethi Gözler

Giriş:

Zaman zaman Ömer Seyfettin'i düşünür, Karamanoğlu Mehmet Bey'i de sis-ler içinde sisler içinde görür gibi olurum... Aralarında bir yakınlık varmış gibi gelir bana...

Mehmet Bey, Konya'yı 15 Mayıs 1277 tarihinde zaptettiği zaman resmî dili Fârisi olan Selçuk Devleti merkezinde bu dil yerine Türkçenin devlet dili olarak kullanılmasını bir fermanla emreder.

“Bugünden sonra, divan-ü dergâh ü bârgâhta, mecliste ve meydanda Türkçe-den başka dil kullanılmayacaktır.”

Ömer Seyfettin'in de Ali Canip Yöntem'e yazdığı bir mektubu vardır. Ömer Seyfettin bu mektubunda “dilde bir ihtilâl yapmayı tasarladığını ancak böyle bir hareketin yalnız başılamayacağını, bunun için Ali Canip'in kendisine yardım etmesini arzuladığını” yazar.

Görüldüğü gibi her iki metinde de Türkçenin önemi vurgulanmakta ve dilin halka mal edilmesi arzulanmaktadır.

Mehmet Bey'in fermanı tam 712 yıl önce kaleme alınmıştır. Ömer Seyfettin'in yazdığı mektubun üzerinden ise henüz 79 yıl geçmiş bulunmaktadır.

Geçen zaman aslında önemli değildir. Asıl önemli mesele, Türkçenin her türlü özelliği ile birlikte toplumdaki gerçek yerini almasıdır.

Mehmet Bey'in yaktığı meş'ale ne yazık ki uzun sürmemiştir: Mehmet Bey Konya'yı terk ettikten sonra devlet dili tekrar Fârisi olmuştur. Ancak şunu söylemek yerinde olur ki, meş'ale sönmemiş, dildilere yakın zamana kadar yol gösterici olmuştur. Türk dili, Osmanlı İmparatorluğu'nun toparlanıp kuvvetlenmeye başlamasından sonra yavaş yavaş Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmaya başlar. Tanzimata gelinceye kadar (dilde Türkçülük) hareketleri yer yer kendini göstermişse de devamlı ve etkili olmamıştır.

Tanzimat Döneminde ise Türkçenin sadeleşmesi üzerine münferit çabalarda bulunulmuşsa da bu uğraşmalar gerek anlayış ve gerekse tutucu alışkanlıklar yüzünden mevzuî kalmış ve tam bir sonuca ulaşamamıştır.

Ömer Seyfettin, dilde sadeleşmeyi istiyordu. Arapça ve Farsça dil bilgisi kurallarının yerine Türkçe kuralların kullanılması için gayret sarf ediyordu. Bugün basit gibi görülen bu fikrin gerçekleşmesi için yıllarını ve hatta ömrünü veren Ömer Seyfettin, çalışmaların meyvelerini ölmeden önce almış ve hikâyelerini arzuladığı Türkçe ile yazmıştır.

Ömer Seyfettin, dilciliği yanında, hikâyeciliği ile de ün yapmıştır. Hatta çocukları onun dilciliği ile ilgili hiçbir bilgiye sahip değillerdir. Ömer Seyfettin ismi etrafındaki yoğun ilgi daha çok hikâyeciliğinden gelir. Ömer Seyfettin yalnız dilci ve hikâyeci de değildir. Bu iki özelliğinin yanında onun aynı zamanda şuurlu bir Türk milliyetçisi ve Ziya Gökalp çizgisinde bir sosyolog olduğunu hatırlatmak da yerinde olacaktır kanaatindeyim.

Onun bir diğer özelliği de şair oluşudur. Yazı hayatına şiirle başlamıştır. Biz bu yazımızda onun Türkçülüğü üzerinde durmak istiyoruz. Ancak kısa bir hayat hikâyesi üzerinde durmak da yerinde olacaktır.

Ömer Seyfettin, 1884 yılında Gönen’de doğmuştur. Babası Yüzbaşı Ömer Bey, Kafkasyalı bir Türk’tü. İlkokul tahsiline Gönen’de bir mahalle mektebinde başlamış, bilâhare¹ İstanbul’a gelen aile, oğullarına muhtelif tahsil kademelerini bitirdikten sonra Edirne Askerî İdadisine yazılmasını sağlamışlardır. Ömer buradan Harbiye’ye geçerek bu okulu 1903 tarihinde mülâzim olarak bitirmiştir. 1910 senesine kadar çeşitli yerlerde vazife görmüş ve 1910 tarihinde askerlikten ayrılmıştır. Ömer Seyfettin, askerlikten ayrıldıktan sonra kendini yazı hayatına vermiş ve bir ara Selanik’e geçerek orada çıkmakta olan Genç Kalemler adlı dergide ve Rumeli gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır. Ömer Seyfettin 1912 Balkan Harbi sebebiyle tekrar askere alınmış, harbi müteakip² 1914 tarihinde Kabataş Lisesi’ne Edebiyat öğretmeni olarak tayin edilmiş ve ölünceye kadar bu vazifede kalmıştır.

Ömer Seyfettin, 6 Mart 1920 tarihinde ve 36 yaşında iken had şeker hastalığından aramızdan ayrılmıştır.

Ömer Seyfettin’in Türkçülüğü

Ömer Seyfettin’in Türkçülüğü incelenirken elbette Türkçülük tarihi üzerinde duracak değiliz. Ancak Ömer Seyfettin’in “dilde Türkçülük” faaliyetine dayanak teşkil eden “Türkçülük” akımı üzerinde kısaca durmak gerektiğine inanıyoruz.

Türkçülük, basit bir görüş ve düşünce sentezi değildir. Bu sentezin ne olduğunu Ziya Gökalp’ten dinleyelim:

¹ sonra, sonradan, daha sonra

² arkadan gelen, ardı sıra

“Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir. O hâlde, Türkçülüğün mahiyetini tâyin etmek lâzımdır.” Ziya Gökalp’e göre altı çeşit Türkçülük telâkiki yani görüşü vardır. Bunlar üzerinde geniş biçimde durmak başlı başına bir yazı serisi icap ettireceğinden, biz bu yazımızda yalnızca isimler üzerinde duracağız. 1-Irkî Türkçüler: Bunlara göre millet, ırktan ibarettir. 2-Kavî Türkçüler: Bunlara göre de millet aynı coğrafi ülkede oturan ailelerin toplumdur. 3-Osmanlıcılara göre millet; Osmanlı İmparatorluğu’nda bulunan bütün tebaaya şâmindir. 4-İslâm İttihatçılarına göre de millet, bütün Müslümanların topluluğu demektir. 5-Fertçilere göre ise millet bir adamın kendisini mensup addeddiği herhangi bir toplumdur. İnsanların iradeleri milleti meydana getirir. (1)

Bu beş maddenin izahının çok daha etraflı yapılması gerekirken biz yalnızca madde başlarını aldık. Bu madde başları bile gösteriyor ki, milletin meydana gelmesi için her maddedeki sebep veya bu maddelerin topundaki sebepler dâhi bir milletin teşekkülüne yetmez. Öyle ise millet nedir? Bir kere millet ne irkî, ne kavmî, ne coğrafi, ne siyasi ne de iradî bir topluluktur. “Millet, lisanca, dince, ahlâkça ve bediiyatça müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir.” (2) Türk köylüsü Ziya Gökalp’ın bu tarifini şöyle formüle etmiştir: “Dili dilime uyan, dini dinime uyan” Milliyette şecere aranmaz. Zira insan için maneviyat, maddiyattan üstündür. Ziya Gökalp şöyle diyor: “... Filhakika, bir adam kanca müşterek bulunduğu insanlarla beraber yaşam ister. Çünkü, insanî şahsiyetimiz ırkımızdan geliyor. Büyük İskender diyor ki; “Benim hakikî babam Filip değil, Aristo’dur. Çünkü birincisi maddiyatımın, ikincisi mânevîyatımın tekevvününe sebep olmuştur. “İnsan için mânevîyat, maddiyattan mukaddemdir. Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve mefkûrenin millî olması aranır. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa, ancak onun mefkûresine çalışabilir. Çünkü mefkûre bir vecd menbaı içindir ki, aranır. Hâlbuki, terbiyesiyle büyümüş bulunmadığımız bir cemiyetin mefkûresi, ruhumuza asla vecd veremez. Bilâkis, terbiyesini almış olduğumuz cemiyetin mefkûresi ruhumuzu vecdlere gark ederek mes’ut yaşamımıza sebep olur. Bundan dolayıdır ki, insan, terbiyesiyle büyüdüğü cemiyetin mefkûresi uğruna hayatını feda edebilir.” (3)

Ziya Gökalp’ın bu sözlerinden sonra bir sonuca varmak istersek deriz ki: Bir insanın iki hüviyeti vardır: 1-Beynelilel hüviyeti. 2-Millî hüviyeti. 1-İnsanın beynelmilel hüviyeti ilmin, fennin genel bilgilerinden meydana gelir. 2-İnsanın millî hüviyeti ise tarihi, ananesi, edebiyatı, sanatıdır. İnsanları birbirinden ayıran kalbin atış sayısı değil, duyuş tarzıdır.

Ömer Seyfettin de samimî bir Türkçü idi. O da milletin yükselmesini ve gelişmesini istiyordu. Eserlerindeki ana tez budur. Türk’ün kahramanlıklarını dile

getirmesi, milletimizin medenî vasfını gözler önüne sermek istemesi tarihî zenginliğimizin neler olduğunu göstermek içindi. Hatta destanlara ve folklora uzanmak çabaları, millî ateşi alevlendirmek gayesini güdüyordu.

Yakorit sınır bölüğü Ömer Seyfettin'in "Türkçülük" fikirlerini yaydığı bir merkez hâline gelmişti. Zira burada gördükleri onu, milletin dertleriyle yakından ilgilenmesini sağlamıştır. Bulgar komitacılığını ve Balkan kavimlerini, Türk düşmanlığını, İmparatorluk'tan ayrılma isteklerinin nasıl sitemle işlenip yürütüldüğünü açık ve seçik burada görmüş ve yaşamıştı.

1876 Türkiye'si ile 1098 Türkiye'si arasında pek fark yoktur. Tarihçi 1876 Türkiye'si için şunları yazar:

"1876, Türkiye tarihinin gerçek dönüm noktalarından biridir. Sultan Aziz'in tahttan indirilmesi ve birkaç gün sonra, münakaşası asla bitmeyecek karanlık bir tarzda ölümü, bütün ümitlerin bağlandığı genç V. Murad'ın üç ay içinde tahttan alınmak mecburiyetinde kalınması, Meşrutiyet münakaşaları, düşünülen yeni rejimin, milliyetler mozaiki hâlindeki Osmanlı İmparatorluğu'nda tatbik kabiliyeti olup olmadığı, Türk devleti için hayatî problemlerdi. Dışarda, Rusya ile kaçınılmaz savaş yaklaşıyordu. Başkanlarda birkaç eyalet, kan, ateş, isyan ve huzursuzluk içindeydi. Böyle bir savaşta ezilecek olan Türkiye'nin, artık tamamıyla azgınlaşmış bir Avrupa emperyalizmi ile karşı karşıya, birçok millî menfaatini kaybedeceği muhakkaktı. Avrupa medeniyeti ile olan mesafe, artık kapatılması fazla ümit edilemeyecek derecede açılmıştı. Gerçi 1876'da Japonya henüz büyük inkılâbını yapmamıştı ve 1876 Türkiye'si ile uzaktan bile mukayese edilemeyecek derecede geri bir devlettir. Ancak böyle radikal bir inkılâbı gerçekleştirecek coğrafi pozisyona ise, bütün istilâlara, yabancı müdahalelere açıktı. Millî birlik yoktu. Gayri Türk eyaletler, Avrupa devletlerinde olduğu gibi sömürge muamelesi görmüyor, anavatanın bir parçası sayılıyordu. Devamlı dış baskılar ve bitip tükenmek bilmeyen savaşlar, Türkiye'nin kalkınmasını, ümitsiz bir ortama itiyordu. (4)

Tarihçinin endişeleri yerindeydi. Gerçekten de aradan otuz iki yıl geçmiş 1908'e ulaşılmıştı ama durum hiç de iç açıcı değildi:

"2. Meşrutiyet'in ilân edildiği Türkiye, devlet idaresi şirazesinden çıkmış bir imparatorluktu. Bütün dış ve iç ihtiraslar, mazinin bu muhteşem imparatorluğu üzerinde birleşiyordu. İktidara el atan, fakat tamamen de ele almaya cesaret edemeyen İttihat ve Terakki partisi, İttihad-ı Anasır propagandası yapıyordu. Bu siyasetin iflâsını, her taraftan ihanetlere uğramak suretiyle görececek olan tecrübesiz parti, birkaç yıl sonra İslâmcı, Türkçü ve Turancı politikaya yönelecektir. Türk olmayan kavimlerin ayrılma istekleri karşısında, Türk kavimleriyle meskûn ül-

keler üzerinde kendinde tabii bir hak görmeye başlayacaktır. Yabancı kavimlerin ihaneti, Türk milliyetçiliği şuurunu uyandıracaktır. (5)

Ömer Seyfettin'in yazı hayatına fiilî olarak atıldığı tarih 1908-1910 arasındadır. Bu yıllar imparatorluğun en kritik devresidir. Ömer Seyfettin, bu kritik devrenin en az hasarla atlatılmasını ve özellikle milliyetçiliğin ruhları sararak eski ve şerefli bir tarihi olan Türklerin "millet" şuuruna "milliyetçilik idealine" ulaşabilmelerini gaye olarak planlamış bulunuyordu. Ruhlardaki küllenmiş ateşin uyandırılmasının basit sözlerle gerçekleştiremeyeceğini çok iyi anlamıştı. Bundan ötürü şan ve şerefle dolu Türk tarihine el atmayı en çıkar yol bulmuştu. Kahramanlıkları ve tarihin sayfalarında yatan Türk kahramanlarını sade ve anlaşılır bir dille hikâyeler hâlinde millete sunmaya başladı. Bu hikâyeler, Ziya Gökalp'ın ilmî açıdan ele aldıklarının bir bakıma uygulaması oluyordu.

O, millî ve Türkçü bir görüşle yazdığı hikâyeleri yanında makaleleri, tercümeleri ve halk edebiyatı ve folklorla ilgi duyması ile de milletine faydalı olmasını bilmiştir.

Ömer Seyfettin, gençlere her hikâye ve yazısında Türklük şuru aşılamaı hedef almıştır. Onun yedi maddelik tavsiyesinde -buna beyannâme de denilebilir- bir Türk çocuğunun nelere değer vermesi gerektiğini açıklamıştır ki, dün olduğu gibi bugün de önemini kaybetmiş değildir. Tavsiyelerinin birinci maddesi şöyledir:

A- Konuştuğu Türkçeyi (Türk çocuğunun konuştuğu Türkçe) sever, konuştuğu lisanı yazar ve bu güzel İstanbul Türkçesini herkese öğretmeye çalışır.

İkinci tavsiyesi din ve milliyetle ilgilidir:

B- Dini gibi milliyetini de sever ve mukaddes bilir. Türklüğün aleyhinde bulunanlara karşı onu müdafaa eder. Milliyetine lakırdı söyletmez. Türklüğün dünyadaki milletlerin hepsinden daha necip ve cesur olduğunu hatırdan çıkarmaz. Hangi milletten olursa olsun Türkçe öğrenip Türk milletine karışan muhacirleri tıpkı eski kan kardeşi imiş gibi muamele eder. Bu madde hakkındaki yorumumuz:

Görüldüğü gibi bu maddede en önemli husus, hiç şüphe yoktur ki, din ve milliyet gibi mukaddes mefhumların üzerinde durulmuş olmasıdır. Gençlere gösterdiği hedefin özellikle Türklüğü müdafaa etmeleri ve milliyeti her şeyin üstünde tutmaları gerektiği, dinin de o oranda hassas bir konu olduğu zamanına göre ileri ve yeni bir fikir olduğu açıkça ortadadır. Bu yeni ve ileri fikri, Aleko adlı hikâyesinde Ömer Seyfettin'in uygulamış olduğunu görürüz. Asıl adı Ali olan Aleko, bir Türk çocuğudur. Harp dolayısıyla köyleri boşaltıldığından anne ve babasını

ararken bir gün bir Rum kafilesine tesadüf eder. Rumca bildiğinden kendisine kötülük yapmamaları için kendini bir Rum çocuğu olarak tanıtır. Hikâyede Ali'nin vatanını, Türklüğü ve milletini ne kadar çok sevdiğini görür, bu yüzden kıvanç duyar ve gözlerimizin nemlendiğini hissederiz. (6)

Üçüncü madde gene Türklük ile ilgilidir:

C- Her fırsatta Türklüğü metheder, Türklüğe kıymet verir. Her fırsatta Türk tarihini, Türk cihangirlerini, Türk âlimlerini anar. NOTUMUZ: “Eski Kahramanlar” adlı eseri bu Türk hikâyeleriyle doludur: Ferman, Kütük, Vire, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermeyen Şehit, Forsa, Topuz, Kaç Yerinden vb.

Dördüncü madde ilimle ilgilidir. Özellikle ancak bugün üzerinde önemle durulmaya başlanan İbni Sina gibi unutulmuş âlimlerimizin titiz bir şekilde incelenmesini ister. Türklerin büyük cihangirler yetiştirdiği, gençlerin muhakkak öğrenmelerini arzular. Dördüncü madde aynen şöyledir:

Ç- En büyük cihangirler Türklerden çıktığı gibi İbni Sina ve Uluğ Bey (7) gibi en büyük âlimlerin de Türk milletinden geldiğine iman eder.

Beşinci madde Türk tarihiyle ilgilidir. Gençlerin tarihlerini çok iyi öğrenmelerini ister. Bilindiği gibi hikâyelerinin çoğunda Türk tarihinden alınmış konular vardır. Maddeyi aşağıya alıyorum:

D- Her şeyden evvel Türk tarihine vukuf peyda eder. Türklüğe dair yazılan edebî ve fennî şeyleri diğer mütalâalara tercih eder.

Altıncı madde gençlere her meslekte Türklük idealinden inhiraf edilmemesini öğretir:

E- Askerlik, tüccarlık, sanatkârlık, memurluk hâsılı hangi meslek için hazırlanırsa hazırlansın en başlı emeli Türklüğe, Türk mefkûresine hizmet etmek olur.

Yedinci madde, gençlere en hayatî idealleri verebilmek gayesini güder. Bu maddede ileri sürülen fikirler diğerleri gibi bugün bile taptaze ve dipdirdir. Yedinci madde aynen şöyledir:

F- Şahsî hayatının fâni, fakat milliyetinin, Türklüğünün edebî olduğunu aklından çıkarmaz. Herkes mezara girecek ve ölecektir. Tarihe giren kahramanlar ölmezler. Milletlerinin kalbinde yaşarlar. Milliyetperver olmak isteyen her çocuk nasıl olursa olsun iyi bir nam ile Türk tarihine girmeye çalışır. Dünyada tarihe girip şanlı bir hatıra bırakmak kadar âli ve gıpta olunacak hiçbir şey yoktur. NOTUMUZ: Gerçekten de mefkûresiz ilim gibi mefkûresiz âlim de millete faydalı olamaz. Bunun örneklerini yakın tarihimizde görmedik mi? Bu yüzdendir ki Ömer Seyfettin'in ileri görüşüne gıpta etmemek elde mi?

Ömer Seyfettin bu yedi maddelik beyannamesinin sonunda Türk çocuklarına şöyle seslenerek bu yedi maddeyi âdetâ özetliyor:

G- Ey Türk çocukları! Siz hem kuvvet, hem bilgi hem de mefkûre sahibi olunuz. Büyük muvaffakiyetleriniz namınızı tarihe geçirecek ve sizi fâni hayatınızın fevkindeki o edebî ve ölümsüz hayatı nail edecektir. (8)

O, Genç Kalemler'deki (1911) ilk yazısından itibaren gençlere seslenmeyi bir vazife bilmiştir. Genç Kalemler'deki "Yeni Lisan" adlı ilk yazısının "Eski Lisan" başlıklı ilk bölümündeki, bu yazısı imzasız olarak çıkmıştır, gençlere şöyle seslenmek mecburiyetini duymuştur:

"Ey Gençler

Ey Gençler. Ey bugün eski devirden kalma mekteplerin dar dershanelerindeki kuru sıralar üzerinde müstakbeli kazanmak için çalışan gençler, sizi bekleyen vazifeler pek ağırdır. Siz bütün dünyaca siyasî ve içtimaî mevcudiyeti silinmek istenilen bir milleti kurtaracaksınız. Evet bütün dünyaca... Avrupalıların hilâl ve salip namına yaptıkları haksızlıkları şüphesiz biliyorsunuz... Unutmayınız ki etrafımızdaki Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan hükümetleri intizar (can çekişme) dakikalarımızı beklediklerini saklamıyorlar. Rumların, Bulgarların, Sırpların Osmanlı vatanındaki mektepleri meydanda... Oralarda şiddetli bir Türk düşmanlığı talim olunuyor ve bunu bütün dünya biliyor, gazeteler yazıyor. O hâlde korkmayınız. Sizin bilmenizde bir beis yoktur. Mehmet Ali'nin çocukları (9) bir vakit Mısır'da "Türkçenin tekellümünü nasıl men edip Türklüğü oradan tard eyledilerse bugün Suriye'de lisanımıza karşı buna benzer bir istiğna (yüz çevirip bakmama) görüyor, oralarda "İstiklâl Fıkrası" namıyla bir Arap cemiyeti olduğunu, hat-ta cemiyetin reisinin Avrupa gazetelerine muhbirlik ettiğini anlıyoruz. Arnavutların bir kısmı tarihteki kardeşliğimizi unutarak, millî bir lisan, millî bir edebiyat ihdasına çalışıyorlar ve Siyonizmin bile miskin irticâî emelleri bizim zararımıza müteallik³ gibi duruyor. Haricî düşmanlarımızın kırmızı pençeleri, bu pençelerin zehirli tırnakları içimizde, kalbimizin üzerinde kımıldıyor. Ey Gençler, bunları siz duymuyor musunuz? Yirminci asırdaki vâsi ve müthiş "Ehl-i Salip Teşkilâtı" silahsız ve medenî hücumlarını zavallı yetim hilâle, bizim üzerimize, Osmanlı Türklüğüne tevcih⁴ ediyor. Beş yüz, altı yüz sene evvelki mağlubiyetlerin intikam heyecanları bugün kabarıyor ve siz Ey Gençler, hâlâ uyuyor musunuz?

³ ilgili, alâkalı

⁴ yöneltme

Netice:

Uyanınız, galebe için düşmanlarımızı tanımak lâzımdır ve biliniz ki bu sırada muharebeyi ordular yaparsa da muzafferiyetini asla kazanamaz. Muzafferiyet intizam ve terakkîdir. İşkodro'dan Bağdat'a kadar bu kıt'ayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Tûrânî ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddî bir terakkî ile hâkimiyetlerini, mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler, terakkî ise ilmin, fenin, edebiyatın, hepinizin arasında intişarına vabestedir (bağlı, onunla olabilir) ve bunları neşr için evvelâ lâzım olan millî ve umumî bir lisandır. Millî ve tabii bir lisan olmazsa ilim, fen, edebiyat gene bugünkü gibi bir muamma hâlinde kalacaktır. Asrımız terakkî asrı, mücadele ve rekabet asrıdır.” (10)

Ömer Seyfettin, ailenin önemini vurgulamak için bir hikâyesinde kahramanlardan biri, Ömer Seyfettin'in ağzından şunları söyler:

“Ben her şeyi annemden öğrendim. Annem beni millî bir vecd içinde büyüttü. Şiirlerimde duyduğunuz lirizmin menbaı ondan aldığım millî terbiyenin heyecanıdır. Şiirlerimi, hikâyelerimi, trajedilerimi evvelâ masal hâlinde ondan işittim. Onun halktan olan ruhu bana halk sevgisini, musikim halkın dilindeki ahenktir.”

Millî ruhu, ruhumuzu yok etmeye çalışan Avrupalılardır. Onların gayelerine alet olanları “renksiz” olarak sınıflandırır ve der ki:

“Türkleri, Türklerin vatanını taksim edip taksit ile maddî olarak parçalamaya çalışan bu yağmacı, doymaz Avrupalılar mânevî hücumlarını da ihmal etmiyorlardı. Lisanlarını, maariflerini, ahlâklarını, terbiyelerini, âdetlerini neşir ile bir asırdan beri içimizde yalnız isimleri (Türk-Şarklı) kalmış müthiş bir “renksizler” ile çekinmeden saldırıyorlar, bizi zayıflatıyorlar, milliyet, Türklük fikrini “farmasonluk” efsanesiyle boğuyorlardı. (11)

Seni büyük edip takip edecekler her zaman bulunacaktır. Sen bu millet için çalıştın ve yıpranarak öldün. Ruhun şad olsun! Mezarında rahat uyu, senin meş'alenen elden ele dolaştıran bir gençlik hâlâ ayaktadır.

Kaynakça

- 1- Ziya Gökalp- Türkçülüğün Esasları, Türk Kültür Yayını, 1974.
- 2- Ziya Gökalp- Türkçülüğün Esasları, Türk Kültür Yayını, 1974.
- 3- Ziya Gökalp- Türkçülüğün Esasları, Türk Kültür Yayını, 1974.
- 4- T. Yılmaz Öztuna- Türkiye Tarihi, 12 Cilt, 1967. Hayat tarih serisi, 1.
- 5- Dördüncü dipnottaki aynı eser.
- 6- Ömer Seyfettin- Bahar ve Kelebekler, Rafet Zaimler Yayını, 1973. Aleko (Bir Çocuk) Hikâyesi, sayfa 135.

7- İbni Sina, “980-1037” tarihleri arasında yaşamıştır. Tarihin en büyük bilginlerinden biridir. Buhara yakınlarındaki Afşana’da doğmuştur. Tam adı, Ebu Ali Hüseyin’dir. Eserlerinin çoğu tıp, fizik, astronomi ve felsefeye aittir. Hamedan’da elli yedi yaşında ölmüştür.

Uluğ Bey, (1394-1449) Doğu Türk hakanı, tanınmış bir astronomdur. Yaşadığı süre içinde etrafına topladığı bilginlerle bir Türk Rönesansı’nın gerçekleşmesini sağladı. Asıl adı Muhammed Taragay’dır. Timur’un küçük oğlu Şahruh’un büyük oğludur. Astronomi ile ilgili çalışmalarını “Zici” adlı eserinde toplamıştır. Bu eser 17. yüzyılda Avrupa’da da basılmıştır.

8- Çınaraltı Dergisi, Cilt 2, Sayı 31, Mart 1942, Sayfa 5.

9- Osmanlı İmparatorluğunun Mısır Valisi iken orada bir hanedanlık kurmuştur. Kavalalı Mehmet Ali Paşa’nın kendinden sonra gelen oğulları ile torunları anlatılmak istenmektedir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa “1769-1849” yılları arasında yaşamıştır.

10- Ömer Seyfettin’den Seçme Hikâyeler, Devlet Kitapları, 2. Basım.

11- Hilmi Yücebaş- Ömer Seyfettin’in Hayatı, Hâtıraları, Şiirleri, 1960. Sayfa ellideki Nihat Müftüoğlu’nun makalesinden.

Türk Yurdu, C. 10, S: 26 (372), Mart 1989, s. 33-36.

Türklerin Millî Bayramı¹

Yeni Gün - Mart 9

Ömer Seyfettin

Her milletin hatırası kendi tarihine, kendi eski an'anelerine dokunan millî bayramları vardır. Biz Türkler milliyetimize ait ne varsa kalbimizde bir acı duymadan unuttukça millî bayramımızı da muhafaza edememiştir. Türklerin millî bayramını Acemler benimsemiştir ve “Yeni Gün” tabirini “Nevruz”a çevirmişler. Bu nasıl olmuş? Karilerime uzun ve sıkıcı tafsilât vermekten vazgeçerek Necip Asım Bey’in tarihini açmayacağım. Yalnız *Küçük Türk Tarihi*’nden birkaç sayfa... İşte aynıyla yazıyorum:

“... Her kavmin masalları vardır. Türklerin de kendilerine mahsus ve babadan oğula geçen masalları vardı. Bu masallar hep muharebelere, kahramanlıklara dair. Türk masallarında kendisinden en çok bahsedilen kahraman Oğuz Han’dır. Bütün Türklerin babası “Türk” adında birisi idi. Türk, İsi Göl yakınına yerleşmiş ve orada onun oğulları ve torunları hüküm sürmüşlerdi. Türk’ün oğullarından Alınca Han’ın iki oğlu vardı. Tatar ve Moğol... Moğol Han dört evlât bırakarak ölmüş ve yerine büyük oğlu Kara Han geçmişti. Kara Han, Karakurum taraflarında otururdu. Kara Han’ın bir oğlu doğmuş ve kendi adını kendi koymuş:

– Benim adım Oğuz Hakan’dır... demişti.

Bu Oğuz, padişah olup babasının yerine geçince, Tatar ve Moğol Türklerini birleştirmiş, bütün Asya’yı ve Mısır’ı zapt etmişti... Oğuz Han, Şam’da bulunuyordu. Kendisi artık ihtiyarlamıştı. Bir gün hizmetkârını çağırarak eline bir altın yay ve üç tane de altın ok vermiş; yayı, ucu görünecek surette gündeğusu, okları da günbatısı cihetine gömmesini tembih etmişti. Hizmetkâr gidince Oğuz Han altı oğlunu çağırmış ve av getirmek üzere üçünü gündeğusu ve üçünü de günbatısı cihetine göndermişti. Bir müddet sonra oğulları avlarla dönmüşler ve aynı zamanda buldukları oklarla yayı da getirmişlerdi.

¹ Ömer Seyfettin’in bu makalesi “Tanin, c. 16, nr. 1879, 18 Mart 1914, s. 3-4”te neşredilmiş ve Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa Argunşah tarafından yeni harflerle yayına hazırlanmıştır. [Türk Yurdu]

Oğuz Han yayı kırarak parçalarını üç büyük oğluna, okları da üç küçük oğluna vermiş, yayı alanlara 'Bozok', okları alanlara 'Üçok' demişti. Ok, yaya tâbi olduğu için Üçok soyunun Bozok soyuna itaat etmesini de ayrıca nasihat etmiştir..."

Türkleri ve Türklüğü inkâr etmekte garip ve marazî bir lezzet duyan hasta bir kısım, ihtimal şu kıymetli tarihçinin diğer büyük tarihlerden hulâsa ettiği tafsilâta:

– Efsane! Efsane!..

diye gülecekler ve dudaklarını bükeceklerdir. Onlarca meselâ Yunanlıların bütün esatir ve tarihleri mukaddestir, muhteremdir... Hatta, belki hakikattir. Lâkin Türklerin tarihi bile yalandır. Fakat halis Türkler kendi tarihlerine inanır ve asla onu unutmazlar. Misal olarak büyük ve şanlı adı biz garp Türklerine alem olan ve bugünkü devletimizi kuran Osman Gazi'yi yâd edeceğim. Onun meşhur şiirini hangi Türk bilmez? Osman Gazi, bu şiirinde kendi milliyetini, babasını, dedesini, soyunu tanıır ve onlarla iftihar eder bir er olduğunu gösteriyor:

Kurt olup gel gir sürüye,

Arslan ol, bakma geriye,

Çar edip haydi çeriye,

Dil geçidini hisar yap.

dedikten sonra bakınız aslıyla, esasıyla nasıl gururlanıyor:

Osman Ertuğrul oğlusun,

Oğuz Kara Han neslisin,

Hakk'ın bir kemter kulusun,

İstanbul'u aç gülzar yap.

Evet birkaç asır evvelki babalarımız soylarını, tarihlerini, an'anelerini bizden çok iyi tanıır ve kendi asıllarıyla iftihar ederlerdi. *Küçük Türk Tarihi*'nden bir sayfa daha yazayım:

"Türkler ve Çinliler. - Türkler beş kabile idiler: Kıpçak, Uygur, Kanglı, Ka-laç ve Karluk... Bu adları muharebeleri esnasında Oğuz Han vermişti. Türkler en ziyade Çinlilerle uğraşırlardı. Çinliler Türkleri hiç sevmeyizler, onlara 'Hiyon-tu' yani 'söz dinlemez hizmetçi' derlerdi. Çok defa Türk kabileleri Çin'e dalarlar, baştan aşağı Çin'i yağma ederlerdi. Çinliler onları kovalamaya cesaret edemezlerdi... Nihayet bu ardi arası kesilmek bilmeyen hücumlardan kurtulmak için Çin'in etrafına kalın bir duvar bile çekmeye kalkıştılar... Bu duvar bugün hâlâ duruyor. Adına 'Sedd-i Çin' derler... Fakat bu duvar da Çin'i Türk hücumundan

kurtaramadı. Bunun üzerine Çin, son bir çare aradı. Çin padişahlarından birisi bütün Çin askerini topladı, Çin hududundaki Türkleri de ordusuna ilâve etti. Hiyon-tulara hücum ve onları fena hâlde mağlûp etti. Hiyon-tu Türk kabileleri kuvvetli Çin ordusunun hücumu karşısında birleşmediler. Hele kardeşleri Tatar ve Uygur Türkleri de Çin'e yardım edince büsbütün şaşırdılar, perişan oldular. Bir kısmı çöllere dağıldı, Kırgız-Kazak oldu. Bir kısmı da Altay Dağları yanında 'Ergenekon' vadisine düştü."

Evet "Pançau" adlı Çin serdarının kumandası altında Çinliler, Sibirya'nın şimalindeki Tunguzlar, garpta ve cenuptaki Acemlerle ve Afganlarla birleşerek ansızın "Türk Yurdu"na baskın vermişlerdi. Tabii geçen sene Balkan milletlerinin yaptıkları gibi... Türkler korkmadılar ve şaşırmadılar. Bir tanesi yüz düşmana karşı koydu. Hepsı vuruştu, hepsi öldü. Yalnız "Nuhuz" ve "Kayan" adındaki iki hakanzâde ile iki kız kurtulabildiler. Dereler aştılar. Tepeler aştılar. Karanlıklarda yürüdüler. Nihayet bir sabah önlerinde bir iz gördüler. Bu bir insan izi değildi. Koştular, izin üzerinde saatlerce koştular. Kızın birisi sevinçle:

– İşte...

diye haykırdı. Bu bir alageyik idi. Kovalamaya başladılar. Yol pek dar ve pek sarptı. Nefes nefese koşarlarken dik bir yardan aşağı yuvarlandılar. Kendilerine geldikleri zaman şaşırdılar. Burası yeşillik ve ağaçlık bir yerdi. Güzel çiçekler açılmıştı. Renkli kelebekler uçuşuyor, kuşlar ötüyordu. Gezdiler, dolaştılar. Burası âdeta cennetti. Öyle bir cennet ki kapısı yok... Hiç insana rast gelmediler. Başlarını yere eğdiler. Ümitlerini kesmediler, "Yine bir gün olur, elbet bir yolunu bularak bu mahbesten kurtulur, vatanımıza kavuşuruz..." diyorlardı. Akşama doğru alageyik görüldü. O da bir çukurda yalnız kalmıştı. Şimdi kaçmıyor, hatta onlara sokuluyordu. Kızlar bu geyiği okşadılar, kendilerine alıştırdılar. Nuhuz ve Kayan'la beraber sütünü içerek karınlarını doyurdular.

Tam dört yüz sene etrafı büyük ve geçilmez Kaf dağları ile çevrilen bu gizli yurdun içinde geçti. Bağ artık tamamıyla şenlenmiş, Türk yavruları çoğaldıkça çoğalmış, geyikler artmıştı. Ve herkes iş bulmuştu, herkes çalışıyordu. Turan'la ve dünya ile münasebetlerini kesen bu gizli yurttan artık kurtulamayacaklarına hükmeden Türkler yine asla meysus olmuyorlar, yine Turan'a kavuşmaktan ümitlerini kesmiyorlardı. Bir gün bu gizli yurttan bir kurt görüldü ve geyiklerden bir tanesini parçalayarak kaçtı. Bir çoban bu kurdun nereden girdiğini merak etmişti. Arkasını bırakmadı ve küçük bir delikten çıktığını gördü. Koşa koşa yurda döndü. Gördüğünü anlattı. Hepsı birden deliğin başına geldiler. Bu delik dardı. Uğraştılar, uğraştılar. Bir insan geçemeyecekti. Nihayet içlerinden bir demirci çıktı. Ocak yaktı. Örs kurdu. Çekici örse vurarak taşları parçaladı ve yol açtı. Bu küçük

dünyaya dört yüz sene içinde çoğalarak sığmayan Türkler birdenbire taştlılar, en önden, elinde bayrak, deliği açan demirci Türk çıktı.

Türkler bugüne çok sevindiler. Tekrar Turan'a kavuştukları için “Yeni Gün” diye bu çıkışlarını bayram addettiler ve deliği açan demirciye, “Bozkurt” namını vererek, kendilerine han yaptılar. “Bozkurt” kelimesini Moğollar kendi lisanlarına tercüme ederek “Börteçine” dediler ve bu millî bayramı onlar da tanıdılar.

Artık her yıl “Yeni Gün”de demir ayini yapmak kaide hâline girdi. “Yeni Gün”de hakan millî ocağın önüne gelir, bir demir parçasını kızdırır, sonra örs üzerine koyarak çekiçle döverdi. Eski Türk tarihleri Yeni Gün’den, demir ayinin-den bahsederler.²

Ergenekon’dan³ kurtuluş hatırası eski Türklerde demir ayinine esas ve sebep olmuştur. Ve bu millî ayinin serpintileri bugüne kadar bizim aramızda kalmış, hatta İstanbul’da hâlâ devam etmekte bulunmuştur. Nazar değenlere günlük yakmak, hastalara kurşun dökmek, loğusalara ve çocuklara demir parçaları takmak şüphesiz İslâmlıktan gelme şeyler değildir. Bunu bütün ulema tasdik eder. Hep unutilan Yeni Gün’ün, millî bayramın, Ergenekon mahbesinden kurtuluşun, demir ayininin, muazzez ve eski bir an’nenin bakiyeleri...

İşte Türkler davullarla, ciritlerle, oyunlarla bu “Yeni Gün”ü takdis ve taziz ederlerken Acemler de onlardan imrendiler, bu bayramı kabul ettiler ve hatta “Yeni Gün” ismini kelimesi kelimesine tercüme ederek “Nevruz” dediler. Acem tarihinde “Nevruz”a esas ve sebep olabilecek bir vak’a, bir masal, bir an’ane, bir rivayet yoktur. Hâlbuki Türk tarihinin, Türk an’anesinin bugüne kadar devam eden akisleri Acemlerin “Nevruz” dedikleri şeyin tamamıyla bizim “Yeni Gün”ümüz olduğunu iddiaya değil, hatta ispata kâfidir.

² Ergenekon’dan çıkışı Ebulgâzî şöyle tarif eder: “Künning ve aynın saatin kırıp taşkarı çıktılar. Andan beri Mogolning resmi turur, şol küni aydıkılurlar. Bir pâre temürni ocağa salıp kızıl kırlurlar, evvel Han inür birlen temürni tutup sindân üstünde koyup çeküç birlen urur. Andın song begleri ol küni acayib aziz tutarlar.” Maden yani “demir”in anâsırı hamse-i mukaddeseden olduğu unutulmamalıdır. Miladın 568 senesi, imparator Jüsten’in sefiri Zemark Türk hududuna vâsil olduğu vakit hudut muhafızları kendisine demir takdim etmiş, günlük yakmış ve kendisini ateş üstünden atlatmış idiler. Nazar değmemek için hâlâ alev üzerinden atlamak Anadolu’da câri olduğu gibi hatta İstanbul kadınları bile çocuklarını nazardan saklamak için ateşe üzerlik tohumu atarak, “Attım üzerlik gelsin güzellik. Üzerlikten güzelsin. Her evlerde gezersin. Hangi evde gezsen kaza bela savarsın. Ak göz, mavi göz, elâ göz, tirşe göz, sarı göz, kara göz, altmış, yetmiş, çıkmış, gitmiş.” celcelutisini okurlar. [Ö. S.]

³ Ergene: dağ sırtı; kon: konak demektir. Diyarbakır’daki “Ergani” kasabası bir dağ sırtındadır. [Ö. S.]

“Yeni Gün” biz Türklerin millî bayramıdır. Tarihimiz, mazimiz, masallarmız, an’anelerimiz ve nihayet Ergenekon ve demir ayini bu millî bayramımızın bir efsane değil, millî ve içtimaî bir hakikat olduğunu meydana çıkarır.

Bozkurt... Türkleri Ergenekon’dan kurtaran ilk hakana verilen ad... Sonra deliği Türklere gösteren kurt... Bu vak’anın izi bugün dilimizde capcanlı duruyor:

Kurtarmak, kurtulmak, kurtuluş, kurtarıcı kelimeleri hep “kurt” cevherinden çıkmıyor mu?

* * *

Türklerin sadırlarında ve satırlarında yaşayan ve yaşayacak olan “Ergenekon” hatırasından ilham alan bugünün şairleri var. Son Balkan felâketleri nihayet Burgaz’dan Ergene’nin öbür tarafına kovuluşumuzu yâd ederek millî ve şuurlu rûbabını çalan soydaşımız, Türklüğün bütün zafer ve azametlerini söyledikten sonra:

Fatih aldı İstanbul’u,
Babür Hind’e eğdi yolu,
Nadir sarstı sağı solu...
Oldu yer son taslağımız!

Bundan sonra tali’ döndü,
Yıldızımız yine söndü,
Karşımızda Rus göründü...
Kesildi yurt ortağımız!

Kırım, Kazan heder oldu!
Tuna, Kafkas yeter oldu!
Türkistanda neler oldu?
İşitmedi kulağımız!

Yurt girince yâd eline,
Ergenekon oldu yine!..
Çıkmaz mı bir Börteçine
Nurlanmaz mı çerağımız?

diyor... Bugünkü Türklüğün perişan ve esir hâlini tıpkı “Ergenekon”a benze-tiyor. Bir kurtarıcı, bir Bozkurt, bir Börteçine temenni ediyor. Onun heyecan ve ümidini biz Türkler kalbimizde duyarsak pek çabuk millî mefkûremizi kuvvetlendirecek, mefkûresizliğin verdiği yeisten, azimsizlikten, iradesizlikten, bir

anda kurtulacağız. Asıllarını seven Türk gençleri bu yüz milyon Türk'ün millî bayramına yabancı kalmamalı, 9 Mart gününü en muazzaz günlerin sırasına koymalıdır.

İstanbul'un, milliyetini idrak etmiş şuurlu gençleri, İdman Yurdu ve Türk Gücü'nün azaları millî bayramımızı, Yeni Gün'ü, 9 Mart'ı⁴ tes'id edeceklerini işittim. İsterdim ki bütün İstanbul ahalisi kendi milliyetlerinin hususî bayramına kayıtsız kalsın... Ah fakat ne diyorum? "Yavaş, yavaş..." değil mi?

* * *

Bundan başka Türkler Ergenekon'dan kurtulmalarına sebep kurt olduğundan bayraklarına altından bir kurt başı asarlardı. Bu, tarihçe sabittir. Demek kurt âdeti bizim millî bir "alâmet (emblème)"imiz sayılır... Yeni Gün'ü, Dokuz Mart'ı alkışlayan şuurlu gençler millî alâmetimizi de ihmal etmemeliler. Meselâ kravat iğnelerimiz küçük ve altından bir "kurt başı" olabilir. Bastonlarımızın, silâhlarımızın sapları ve kılıçlarımızın kabza başları bu alâmet için ne mükemmel yerlerdir... Nişanlılarımıza hediye olarak Türklerde ismet ve güzellik timsali olan, küçük ve altın geyik başını hamil iğneler, yüzükler, bilezikler vermeli, bize her an mazimizi, milletimizi, aslımızı, esasımızı hatırlatacak millî alâmetleri gözümüzün önünden ayırmamalıyız...

* * *

İstiklâl şenliklerimizde olduğu gibi şüphesiz "Yeni Gün"ümüze de itiraz olunacak ve bu günün tam martın dokuzunda olmadığı ispata kalkışılacaktır.

Bu neye benzer biliyor musunuz? Mukaddes tanıdığımız bayrağın adı bir bezden ibaret olduğunu, ona atfedilen ehemmiyetin mevzu ve hayalî olduğunu iddiaya...

Hâlbuki ne kadar mantık yapılırsa yapılsın, bayrak mukaddestir, her milletin bezden bayrağı gibi mekândan ve zamandan da bayrakları vardır. Mekândan timsaller millî Kâbelerdir... Zamandan mukaddes timsaller de millî bayramlardır. Noktası noktasına hesap doğruluğunu arayacak olursak yalnız biz değil bütün milletler bayramsız kalırlar.

Millî bayramların kıymeti tarihî bir timsal, bir an'ane, mukaddes ve uzak bir yadigâr olmalarındadır, yoksa mevzu ve müesses bir takvime göre doğru olmalarında değil...

Ve milletleri canlandıracak, yükseltecek mefkûreleri doğuran masallar her hâlde mefkûreyi öldüren tarihlerden daha iyi ve daha kıymetlidir.

Türk Yurdu, C. 10, S: 34 (380), Haziran 1990, s. 26-28.

⁴ Dokuz adedi de Türklerde mukaddes addolunur. Buna dair diğer bir makalemizde tafsilat vereceğiz. [Ö. S.]

Girijigal Kadısı Destanı ve Ömer Seyfettin

H. Fethi Gözler

Asırlar boyu serhat boylarında yaşayan Türk akıncılarının düşmanlarla yaptıkları kahramanlık savaşları, sayısız diyebileceğimiz kadar çoktur. Ne var ki, Osmanlı tarihçilerinin birçoğu bu kahramanlık olayları üzerinde yeteri kadar durmamışlardır. Bu yüzden de teşekkür eden kahramanlık destanları unutulup gitmiştir. Ancak bu destanlardan biri vardır ki, Peçevi'nin yüzü suyu hürmetine unutulmamış, dün olduğu gibi bugün de şair ve hikâyecilere ilham kaynağı olmuştur.

Bir serhat hikâyesi olarak tarihlere geçen olayın görgü tanığı tarafından kaleme alınan bu destan “Başını Vermeyen Şehit” adını taşır. Destan üzerinde geniş açıklamalara geçmeden önce “Destan ve Epope” hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz:

Destan, toplumun yüksek duygularını aksettiren ve ayrıca vicdanlarımızdaki ortak ülküler âlemini yaşatan ve geliştiren halk edebiyatı ile ilgili ürünlerdir. Bu tür eserler yalnız tarih olmadığı gibi yalnız edebiyatla ilgili ürünler de değildir. Bu ürünler yalnızca tarih sayılamazlar. Çünkü bir olayın meydana gelişinden veya bir yiğidin hayatından çok, o yiğidin toplum hayatında bıraktığı etkiler üzerinde durulur. Bu ürünler sadece edebiyat da değildir. Zira bu ürünlerde aranan yalnızca güzellik değildir. Topluma duyulan sevgi, saygı ve nefretler de gözden uzak tutulamaz. Bu demektir ki, “güzel” güzellik için değil, toplum içindir.

Destanlar aslında birer manzum hikâyedir. Özellikle bir milletin hayatını yakından ilgilendiren savaşlar, göçler, insanların menşei, dünyanın meydana gelişinde mitolojik bir biçimde durarak bilgiler vermek gayesini güder. Bunları söyleyenler zamanla toplumun ortak varlığında erimiş ve kaybolmuşlardır. Böylece de toplumun ortak malı hâline gelmişlerdir.

Mitolojik kimliğe bürünmüş olan destanlar bugünkü gerçeklere uymaz. Bundan ötürü bu tür destanlara “Esatiri-mythologique” adı verilmiştir. “Türeyiş efsanesi” adıyla da anılırlar. Sözgelisi: Şinto destanı Japonların güneşten, Bozkurt destanı ise Türklerin Bozkurt'tan türediklerini anlatır. Her destan bir büyük olayın sonucudur. Bu büyük olay ya tarihle ilgili bir savaş veya bir tabiat olayını anlatır.

İliada destanı bilindiği gibi Troia savaşlarından, göç destanımız ise Asya'daki iç denizin kuruması sonucunda meydana gelmiş olan destanlardır.

Her destanda birçok kahraman bulunursa da bunlardan biri, hepsinin üzerinde ve olağanüstü özelliklere sahiptir ki, bu kişi destanın asıl kahramanıdır. Sözgelişi Oğuz gibi... Oğuz, kırk günlükken aş dilemiş, şarap istemiştir. Yürümüş ve oynamaya başlamıştır. Nibelungen ise bedenine kılıç ve ok işlemeyen bir kahramandır.

Her destan kahramanı büyük zorluklarla karşılaşır ve onları yener. Oğuz ejderhayla karşılaşır ve onu alt eder. Rollad'ın karşısında ise büyük bir ordu vardır.

Destanlar sanat ve edebiyat eserlerinin gelişmesinden çok evvel teşekkül ettikleri için karışıktır. Ancak çok zengindirler. Her millet kendi insanlarıyla ilgili her şeyi, her özelliği destanlarında bulabilir.

Destanlar derleninceye kadar sözlü birer edebiyat ürünüdürler. Ağızdan ağıza söylenerek gelişir ve bu gelişme uzun bir devreyi kaplar. Destanların (epope) biçimlenmesinde yalnız bir çağda yaşamış olan saz şairlerinin emeği geçtiğini söylemek yanlış olur. Bu biçimlenmede uzun çağlar boyunca birçok adı bilinmeyen şairlerin hakkını teslim etmek gerekir.

Destanlar (epope) bir toplumun aynasıdır.

Türk Halk Edebiyatında bir nazım biçimi olarak karşımıza çıkan “destan” ile epopeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü saz şairlerinin destanları “Oğuz Destanı, Manas Destanı” gibi bütün bir toplumun müşterek düşünüş ve duyusunun ifadesi olarak kabul edilemezler.

Destanlar biçim bakımından koşmaya benzer. Hece ölçüsünün 11'li veya 8'li kalıplarıyla yazılırlar. Anlatılan olayın uzunluk veya kısalığına göre dörtlük sayısı değişebilir. Son dörtlükte şairin adı geçer. Destanların temel ögesi belirli bir olaydır. Destanlarda savaş, yenme, yenilme, isyan, yangın, kıtlık, salgın gibi toplumu ilgilendiren olaylar; hasislik, dalkavukluk gibi gülünç huylar; züğürtlük, mirasyedilik gibi acı ve gülünç hayat olayları anlatılır. Bu sıralamaya tâbi tutarsak destanları iki gruba ayırmak mümkündür:

- 1) Ferdî konuları işleyen destanlar.
- 2) Toplumu ilgilendiren konuları işleyen destanlar.

Bu iki grubu genişletirsek, konuların çeşitliliği kendiliğinden ortaya çıkar:

- a) Savaş destanları,
- b) Deprem, yangın, salgın gibi topluma ölüm getiren olaylarla ilgili destanlar,
- c) Eşkıya ve çevrede yaşayışlarıyla ün salmış kişilerin maceralarını anlatan destanlar,

- c) Güldürücü destanlar,
- d) Yergi, taşlama ve eleştirme niteliğinde olan destanlar,
- e) Bekçi destanları. Bu destanlar genellikle mani tipinde yazılır.
- f) Öğüt vermek için yazılmış destanlar.

Girijigal, Zigetvar kalesine yakın bir palangadır. Öyle bir palanga ki, tam yüz elli yıl Osmanlı İmparatorluğuna sınır bekçiliği yapmıştır. Macaristan'ın yüz elli yıl gibi uzun bir süre Osmanlı idaresinde kaldığı bir devrede bu palangaya uğrayan cenk erleri, palanganın yarım saat ilerisinde ve çimenli bir vadi içerisinde "Girijigal Şehitleri" denilen bir mezarı ziyaret ederler, burada yatan iki şehidin ruhlarına birer Fatiha okuduktan sonra palangaya dâhil olurlardı. Bu ziyaretler zamanla değişmez bir adet hâline gelmişti. Bu mezarda, koyun koyuna yatan şehitler, yüzlerce yıldan beri serhat cengâverlerinin kalplerinde yaşayan "Deli Mehmet"le Deli Hüsrev"den başkası değildir. Kimdir bu şehitler? Tarih sayfalarını şöyle bir açıp bakalım:

Yıl 1554'tür, Kanunî Sultan Süleyman İran seferi dolayısıyla Doğu'da bulunmaktadır. Kanunî'nin İran seferini fırsat bilen Nemçe çapulcuları hudut boylarındaki rea'nın köylerini basmaya, yolcuları ve ticaret kervanlarını vurmaya başlamışlardır. Bu çapulcular Türklerce takip edildiğinde mukavemet¹ edemiyorlar, kaçarak dayanıklılığı ile şöhet bulan Kapuşvar kalesine kapanıyorlardı. Bunları tam anlamıyla tenkil (ortadan kaldırma) etmek ve halkı huzura kavuşturmak işi bir mecburiyet hâline gelmişti. Bu işi Budin Beylerbeyi Toygün Paşa üzerine almıştı. İlk önce Kapuşvar kalesini almaya karar verdi. Bunun üzerine eyalete bağlı bütün sancak beylerine kararını bildirdi ve savaş için hazırlanmalarını emretti. Namı Türk beyleri bu emre derhal uyarak harekete geçtiler.

Serhat'ın en namlılarından sayılan beylerden İstoni Belgrat beyi Yahya Paşazade Mehmet Paşa'nın oğlu Arslan Bey, Estergon beyi Ahmet Bey, Hatvan beyi Mehmet Bey, Semomturna beyi Nasuh Bey bütün imkânlarını seferber ederek Kapuşvar'a doğru yürüdüler.

Kale muhasara edildi. Türkler muhasarayı müteakip Şıkloş'tan getirdikleri balyemez toplarını metrislere yerleştirerek kaleyi dövmeye başlamışlardı. Muhasaranın 9. günü kanlı bir savaşa girişildi. Bu boğuşma sonucunda Türk kuvvetleri dış kaleyi ele geçirerek buradaki birçok İslâm esirlerini serbest bıraktılar. İç kale daha çabuk ele geçirildi. Çünkü Türk saldırılarına kale müdafileri dayanamamışlardı.

¹ dayanma, karşı durma, karşı koyma

Budin paşası bu başarıdan sonra yönünü Kortina ve Bobofça kalelerine çevirdi. Ancak, bu kalelerin alınması için savaş yapılmadı. Çünkü Budin paşasının üzerlerine geldiğini duyan kale sakinleri hisarları boş bırakarak kaçmışlardı. Yürüyüş Zigetvar'da durdu ve kale kuşatıldı. Zigetvar ve Eğri kaleleri çok muhkem bir biçimde yapılmış ve tahkim edilmişti. Türklerin bütün saldırılarına karşı koyabiliyorlardı. Ancak, yoğun bir kışın başlamasıyla kuşatmadan vazgeçildi. Kuvvetler kışı geçirmek için Budin'e döndü.

Bu arada Girijigal beyi Ahmet Bey de kuvvetleriyle Budin'e dönmüştü.

Ahmet Bey Girijigal palangasındaki bütün işe yarayan askerleri Budin paşasının emrine verebilmek için birlikte götürmüştü. Palangada ancak yüz on dört kişi kalmıştı. Bunlar ise ihtiyar adamlar ve çocuk denecek gençlerden ibaretti. Girijigal, Zigetvar'a yarım mil mesafedeydi. Hâlbuki Girijigal cengâverleri dövüşmek için altı mil uzağa gitmişlerdi. İşte bu ayrılışı kendileri için bir nimet sayan Zigetvar muhafızı Karacın, palangayı zapt etmek üzere harekete geçti. Bir gün aniden bin askerle hisarı kuşattı.

Palangada bulunan güngörmüş yaşlı gaziler hiç şaşırmadılar ve hemen savunmaya geçtiler. Bir taraftan da diğer Türk hisarlarına haber vermek için işaret toplarını atmaya başladılar. Aşağıdaki mısraları aynı zamanda bir halk şairi olan Girijigal Kadısı yazmıştır. Savaşın safhalarını şöyle anlatmaktadır:

*İçinde baş olan kâfir beyine
Karacın derler idi ol lâine
Çıkageldi hisar üstüne bir gün
Girijigal'e edip kasdın diğergûn
Yakındır aralık sorsan eğer bil
Zigetvar'a var ola bir yarım mil
Haber topların attık ferevan
Ki yani idevuz İslâm'a i'lân
Veli az idi gaziler begayet
Ola derdik hemen Hak'tan inayet
Yüz on dört adam idik anda ey can
O demde hazır olan ehl-i iman
Gelen kâfir veli binden ziyade
Kimisi atlı kimisi piyade
Çıkıp taşraya çün yok cenge çare
Kaptıyı bağladık girdik hisare*

Bu manzum parça ve bu yazıda kullanılan diğerleri, Peçevi tarihinin birinci cildinden alınmıştır. Peçevi bu destanın 95 beytini eserine almış bulunmaktadır. Destanın bütünü mevcut değildir.

Karacın Girijgal'e bir adamını göndererek palanganın vire ile teslimini istemişti. Bu şartı kabul ettikleri takdirde palangadaki mahkûmlara hiçbir suretle dokunmayacağını ve onların istedikleri yere serbestçe gidebileceklerini yeminlerle temin etmeye çalışmıştı. Gaziler, Karacın'den mühlet istediler ve hemen ne yapacakları hakkında karar vermek için toplandılar. Aldıkları karar düşmanla savaşmaktı. Durumu Girijgal Kadısına da bildirdiler.

*Danışık eyledik ol demde vâfir
Çıkıp ceng etmeyi re'y ettik âhir
Aduya varmada itmezler ihmâl
Kamusu hazır oldu geldi filhâl
Çü hazır oldu anda cünd-i İslâm
Kapu açılmaya ettiler ikdâm
Kulun hem kadı idim ehl-i dine
İmam idim mücahit zümresine
Dediler kapıyı lutf edip aç-gıl
Dahi kalbindeki havfi bırak-gıl
Çıkalım üsta hazır elde i'lâm
Kılalım bu gazaya sa'y u ikdâm
Didim onlara ey merdân-ı meydan
Be-aşk-ı Şah-ı Gazi Han Süleyman
Kulak verip biraz dinleyin mekali
Beyan idem size ben hasbihâli
Miradım sorarsanız buradan
Değil men'eylemek sizi gazadan
Feda olsun bugün ger baş u ger can
Husûsâ yarın olsa îd-i kurban
Veli budur muradım dinleyin elhak
Bugün cuma ve yevm-i arefe elhak*

Görüldüğü gibi Kadı'nın fikri aslında makuldür:

“Yarın Kurban Bayramı'dır. Bugün de Cuma ve arifedir. Şu anda bütün hacılar Arafat'ta ve bütün müminler camilerde bizim gibi mücahitlerin galebesi için duadadır. Biz de namazlarımızı kılalım, dualarımızı edelim, helalleşelim, ondan

sonra gaza meydanına atılalım.” Ve öyle yapıyorlar. Düşman, vire hakkında kadar bekleyedursun, onlar öğle namazlarını kılıp dualarını ediyor ve helalleşerek iki koldan hücumla geçiyorlar. Bu kolların birinin başında Gazi Deli Mehmet, diğerinin başında ise Gazi Deli Hüsrev adlı iki cengâver bulunmaktadır:

Deli Mehmet biri, merdane hoş-rev

Birisine dediler Deli Hüsrev

Bunların ikisi iki kola baş

Gerek Deli Mehmet ve gerekse Deli Hüsrev görünüşte her ne kadar kaygısız ve leventlere mahsus bir hayat yaşadıkları hissini verirlerse de gerçekte “İlâhî gayeye gönül bağlayan o gazi yiğitlerdendi.”

Palangadan çıkan gaziler düşmanı yararken, uzaktan da top sesleri duyulmaya başladı. Bu top sesleri yardıma koşanların işaretleri idi. Biraz sonra dolu-dizgin gelen atların nasıl sesleri ile kalkan bir toz bulutu etrafı kaplayıvermişti. Düşman külliyatlı miktarda imdat geliyor zannıyla çareyi kaçmakta bulmuştu.

Yüzü tersine döndü kaçtı cümle

Kırardı gaziler ettikçe hamle

Hâlbuki gelenler beş on süvariden ibaretti. İşte tam bu sırada Girijigal Kadısı, Deli Mehmet'in şehit olduğunu görür.

Düşman eri, bıçağını çıkararak şehit ettiği Mehmet'in başını gövdesinden ayırarak koltuğuna alıp atına atlar ve Zigetvar'a sefer ganimeti olarak götürmek arzusunu gösterir. Kadı gördüğü bu müthiş manzarayı destanında şöyle anlatıyor:

Savaş iderler iken o gazada

Deli Mehmet şehit oldu orada

Kuluna bir aceb hâl oldu vâki

Değildir vakıa hak bu ki vâki

Değilem Hak bilir bu sözde kezzab

Be-hak-ki Mustafa ve âl-u ashab

Şehit olan Deli 'yi gördüm andan

Kesildi başı ve ayrıldı tenden

Kesen kâfir başın aldı eline

Götüre yani kim kendi eline

Mehmet'in şehit olduğunu Kadı'dan başka arkadaşı Deli Hüsrev de görmüştü. Zira Hüsrev bir taraftan cenk ediyor bir taraftan da Deli Mehmet'i gözlüyordu. Düşman erinin başı alıp gitmekte olduğunu görünce:

– Ne yatarsın Mehmet, başın gidiyor, canını verdin başını bari verme! diye müthiş bir nara atmıştı:

*Deli Hüsrev görüp haykırdı dedi
Ne yatarsun başını aldı gitti
Revadır canı virdün, kıyma başa
Aceb hâloldu ve özge temaşa*

İşte bu anda çok ilgi çekici bir olay meydana geldi. Baş olmayan şehit, çok seri bir şekilde ayağa kalkmış ve düşman erine doğru koşarak bir vuruşta onu yere sermiş ve başını alarak birkaç adım yürümüş ve sonra yorgun bir savaşçı gibi hemen oraya yığılıvermişti. Bu durumu Girijigal Kadısı şöyle anlatıyor:

*İşit bu hikmeti bu sırr u razı
Kesik başlı şehit olan o gazi
Hemen fevri yerinden durdu geldi
Eliyle ol laîni urdu çaldı
Yıkıldı düştü attan baş elinden
Ne baş kaygusudur kaldı yolundan
O gazi aldı başın düştü yitti
Ne kimse gördü anı ne işitti*

Kadı gördüğü bu olay karşısında âdeta taş kesilmişti. Duygusuzlaşmıştı. Deli Hüsrev ise sevinç içindeydi ve aferin diyerek arkadaşını ona gösteriyordu. Ancak kadı henüz kendine gelememişti. Bunu görünce kendisini sarsarak:

– Sana ne oldu ey can? Haydi gaza kılsana! diye bağırıyordu. İşte ancak bu hareket üzerine kadı kendine geldi ve kılıcını kaparak tekrar savaşa katıldı. Şimdi olanları bir de kadının ağzından dinleyelim:

*Görüp bu hali Hüsrev etdi tahsin
Çağırdı kim yüzün ağ ey celâsun
İşaret kıldı hem bu nâtuvâne
Ne halet olduğun gör ol civane
Kurudum kaldım anma sanki bîcan
Bakıp bu ibrete nâlân bu hayrân
Kakıdı bana dedi n'oldun ey can
Ne durursun gaza kıl hey Müselman
Onun sözüyle geldi bana kuvvet
Ol esnada adû buldu hezimet
Erişti ceng iderken vakt-i ahşam
Dağıttı rezm yüzüne saçların şâm
Münâdi görececek kıldı nidayı*

*Gelin avdet edin deyu sadayı
Kamumuz döndük ve geldik hisara
Kimi mecruh kimisi pâre pâre*

Cenk sona ermişti. Sular kararıyordu. Münadiler gazileri palangaya çağırıyordu.

*Kamumuz döndük ve geldik hisara
Şehit olanları saydık çün ol dem
Şehit olmuş o gün on dokuz adem*

Gaziler, şehitleri bir araya toplayarak gömdüler. Kesik başı ellerinin arasında yatan Deli Mehmet'i de bulmuşlardı:

*Varıcak başını bulduk yanında
Kesilmiş şöyle yatur koltuğunda*

Ve tabii onu da defnetmişler. Ancak Girijigal Kadısı mezarın başından bir türlü ayırlamamıştı. Kadı gördüğü olayın etkisinden dolayı kendinden geçmişti. Rüya ve hummalar içerisinde saatlerce mezarın başında kalmaktan kendini alamamıştı:

*Geçüb kendimden olmamışım agâh
Beni benlükten almış ol yüzü mâh
Gelür yoldaşlarımın bazısı dir
Kaparlar kapuyu gel içeri gir
O dem girdim hisara sanki serhoş*

Hisarın içi ağlayan, inleyenlerle doludur. Kadı makamına dönerken gözü Deli Hüsrev'e takılır. O bir köşeye çekilmiş atını tımar etmekte ve bir türkü söylemektedir:

*Giderken kal'a içre bu kemine
Yolum uğradı Hüsrev menziline
Şehit olana kim ağlar kim iniler
Ol atın kaşıyıp türkücük ırılar
Çağırdım taşradan çün bildi ol dem
Dedi lebbeyk eyâ sultan-ı âlem
Dahi ben dimeden ahvalin anın
Didi gördün mü zevkin ol cevânın
Dedim gördüm hakikat ol cevânı
Buradan siz de gördünüz mü anı
Bunların böyle hali didi çoktur
Bilirsin gözlüye hod gizli yoktur*

Bu büyük destanın üç türlü yorumu vardır; ayrı ayrı âlemlere mensup üç insanın düşüncesi şöyledir:

“– Ahmak, dedi, neye gördüğünü halka söyledin? Adam gördüğünü kale geçirirse kazandığı hâli kaybeder. Eğer sussaydın gördüğün keramete ölünceye kadar şahit olacaktın...”

Kuru kadı yere diz çöktü ve ağlamaya başladı:

– Çok perişanım diye inledi, lütfet. Gel, beni gaflet uykusundan uyandır. Benim o görmüş olduğum hâl ne hikmettir? İçinde aklımı kaçırdığım bu mehâbet, bu heybet nedir? Benimle senden başka onu gören oldu mu?

– Bir gören daha var. O “can” herkese görünmez.

– Kimdir?

– Bilemezsin...

– Başkaları görmedi de biz ikimiz niçin gördük?

– Şehitlik müjdesidir, ikimiz de mutlaka şehit olacağız...”

Peçevi’nin yorumu ise şöyledir:

“O yiğitler arasında böyle gaziler bulunmazsa dört tarafı kâfir hisarlarıyla çevrili olan ve Zigetvar’a kadar yakın bir mesafede bulunan bir palangada yaşamak ve daima cenk ederek yaşamak mümkün olur muydu?” düşüncesini doğru kabul etmek yerinde olur.

Ömer Seyfettin “Başını Vermeyen Şehit” adlı hikâyesinde Kadı’nın gördüğü manzaranın bir hallucinattan ibaret olduğu düşüncesindedir.

Deli Hüsrev ile Girijigal Kadısı’nın şehitlik mertebesine erişip erişmediklerini tarih kaydetmiyor. Ancak, Ömer Seyfettin’in yukarıda adı geçen hikâyesinin son bölümünde üçüncü bir yorumla karşılaşırız:

“On iki sene sonra...”

Zigetvar’ın zaptı akşamı yaralıları toplanırken meşhur kahraman Deli Hüsrev’in -bir gülleyle parçalanmış- nâşı yanında uzun boylu, ak saçlı, aksakallı, yeşil cübbeli bir şehit buldular. Kibleye karşı yüzükoyun uzanmış yatan bu şehidin büyük, yeşil sarığı henüz bozulmamıştı. Üzerinde hiçbir silah yoktu. Yarası, neresinden olduğu belli değildi. Günlerce süren muhasara esnasında hiç kimse böyle bir adam görmemişti. İnceden inceye tahkikat yapıldı. Kim olduğu bir türlü anlaşılamadı.

O vakit birçok gazilerin “gaip ordusundan imdada gelmiş bir velî” sandıkları bu şehit acaba, Girijigal hisarının o eski meczup kadısı mıydı?”

Girijigal Kadısı'nın bu destanı tam “439” yıldan beri söylenmektedir. Anlatılanlar ne dereceye kadar doğrudur? Kadı gerçekten bir saz şairi midir? Yaşamış mıdır? Kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Zaten bunları düşünmek neye yarar. Zira ortada şimdilik doksan beş beyitlik bir metin vardır. Destanın tamamı belki bir gün ortaya çıkarılabilir.

Bu destan yüzlerce yıldan beri şair ve yazarlara ilham kaynağı olmaktadır. Bu kaynaklık bundan sonra da devam edecektir.

Bu destanı hiç olmazsa Ömer Seyfettin'in hikâyesi münasebetiyle yeni nesillere duyurmalı, hatta okutmalı ve üzerinde düşündürebilmenin çareleri araştırmalıdır.

NOTLAR:

1. Bu destana Girijigal Kadısı Destanı dendiği gibi Başını Vermeyen Şehit Destanı da denmektedir.
2. Peçevi İbrahim Efendi (1574-1649) tanınmış bir Osmanlı tarihçisidir. 16. ve 17. yüzyıl hakkında enteresan bilgiler vermiştir.
3. Ömer Seyfettin'in sözü edilen hikâyesi “Eski Kahramanlar” adlı eserinde yer alır.

Türk Yurdu, C. 14, S: 79 (425), Mart 1994, s. 44-48.

Bir Çocuk Nasıl Türk Milliyetperveri Olur?

Ömer Seyfettin

1. Konuştuğu Türkçeyi sever. Konuştuğu lisanı yazar. Ve bu güzel İstanbul Türkçesini herkese öğretmeğe çalışır.

2. Dini gibi milliyetini de sever ve mukaddes bilir. Türklüğün aleyhinde bulunanlara karşı Türklüğü müdafaa eder. Milliyetine lâkırdı söyletmez. Türklüğün dünyadaki milletlerin hepsinden daha necip ve cesur olduğunu hatırdan çıkar-maz. Hangi milletten olursa olsun Türkçe öğrenip Türk milliyetine karışan mu-hacirlere tıpkı eski kan kardeşi imiş gibi muamele eder.

3. Her fırsatta Türklüğü metheder, Türklüğe kıymet verir. Her fırsatta Türk tarihini, Türk cihangirlerini, Türk âlimlerini anar.

4. En büyük cihangirler Türklerden çıktığı gibi İbni Sina ve Uluğ Bey gibi en büyük âlimlerin de Türk milletinden geldiğine iman eder.

5. Her şeyden evvel Türk tarihine vukuf peyda eder. Türklüğe dair yazılan edebî ve fennî şeyleri diğer mütalâalara tercih eder.

6. Askerlik, tüccarlık, sanatkârlık, memurluk, hâsılı hangi meslek için hazır-lanırsa hazırlansın en başlı emeli Türklüğe, Türk mefkûresine hizmet etmek olur.

7. Şahsî hayatının fânî, fakat milliyetinin, Türklüğünün ebedî olduğunu ak-lından çıkarmaz. Herkes mezara girecek ve ölecektir. Tarihe giren kahramanlar ölmezler. Milletlerinin kalbinde yaşarlar. Milliyetperver olmak isteyen her çocuk da nasıl olursa olsun iyi bir nam ile Türk tarihine girmeğe çalışır. Dünyada tarihe girip şanlı bir hatıra bırakmak kadar âli ve gıpta olunacak bir şey yoktur. Ruhunda büyüklük ve yükseklik meyli olan her çocuk mutlaka Türk milliyetperveri olur. Her yerde, her vakit ve her işte birinci olmağa çabalar. Yorulmaz, bıkmaz, üşen-mez. Vücudunu izcilikle ve idmanla, fikrini bilgi ve fenle, ruhunu millî mefkûre ile kuvvetlendirir. Bilgisiz bir kuvvet ve cahil kafa altında sağlam bir vücut hiçbir işe yaramayacağı gibi mefkûresiz bir ilim, mefkûresiz bir âlim de hiçbir işe yara-madıktan başka Türklük cemaatine tarif olunmaz zararları dokunur.

* * *

Ey Türk çocukları! Siz hem kuvvet, hem bilgi, hem de mefkûre sahibi olu-nuz. Büyük muvaffakiyetleriniz namınızı tarihe geçirecek ve sizi bu fânî hayatın fevkindeki o ebedî ve ölümsüz hayata nail edecektir.

Ahiretten Bir Mektup: “Ben Türküm Cancağımız”¹

Ömer Seyfettin

Cancağızım,

Ne oluyor? Kıyamet mi koptu? Bir yere mi göçüyoruz? Sabahleyin erken kalkan “aslında ben...” diye söze başlıyor. “Aslında ben”leri hesaplarsak memlekette Türk, neredeyse kalmayacak. Hürriyetin ilânından sonra da böyle olmuş, aslını hatırlayanların neşrettikleri gazeteler ve küşadına muvaffak oldukları cemiyetlerden ortalık toz duman olmuştu. Aynı günleri yeniden intikal ediyoruz. İlk hengâmeden sonra ortaya bir vatan çıkmıştı. Acaba bu yenisi hangi semereyi verecek?

Cancağızım,

Aslında herkes “aslında” ne olduğuna karar verebilir veya “aslını” kendi iradesiyle seçebilir. Buna bir sözümüz de olamaz. Yapacak bir şey yok. Ama başkalarının “aslında” ne olduğuna karar verme hakkı ve imtiyazını kadir-i mutlak kimseye vermemiştir. Üstelik “istikbal bir sihirbaz eliyle değiştirilebilir” ama böyle bir imkân mazi içinde yoktur.

Son zamanlarda benim de aslımın ne olduğunu fazlasıyla merak eden insanlar ortaya çıktı. Çıkabilir, ne denir? Ama yazdıklarıyla hangi Ömer Seyfettin’i anlattıklarını bir türlü fehmedemedim. Bu arada hakkımda tez yaparak akademik unvan koparanlardan da hakikatin beyan ve ayan edilmesini beklemek gibi bir gaflette de bulundum. Ne bir ses, ne bir nefes. Ömer Seyfettin veya “Ömer Bey” mütehassıslarından bizi mütehassis ve memnun edecek birkaç satırcık sâdır olmalı. Ne çok meşguliyetleri varmış...

Cancağızım,

Hâl-i hayatımda da yazmıştım, ama ısrarla Çerkez olduğumu yazanlar², her-

¹ Aynı yazı mükerreren Türk Yurdu dergisinin Mart 2009 tarihli 259. (620) sayısında yayımlanmıştır.

² Hakkımda, okunmaya değer tek tercüme-i hâl kitabını yazan Tahir Alangu “Çerkez” olduğumu gösteren birçok delilleri nereden bulmuş bilmiyorum. Benim zamanımda Ankara’dan ötesine Kürt, Samsun’dan sonrasına da Laz denirdi. Bütün Kafkasyalılar ise tabii Çerkez sayılırdı (Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul, 1968 s. 22). İzzet

halde yazmaktan, okumaya fırsat bulamıyorlar. Rumeli taraflarında bir söz vardı: “Okumayı bilmeyip yazan, o’dur dünyayı bozan.” diye. Bir yazmak için on bir okumak lâzım iken, on bir yazarlar bir bile okumuyorlar herhalde. Hayret ve pes doğrusu... Eski günleri hatırladım. Meşrutiyetin ilk zamanlarında herkes okumadan yazıyor, dinlemeden vuruyordu. Tarih ezelî ve ebedî bir tekerrür mü yoksa?

Cancağızım,

Bir işe yarayıp yaramaması hiç mühim değil, seksen sekiz sene önce bana Çerkez diyen Sebilü’r-Reşad mecmuasına (sayı 376, 31 Teşrin-i evvel 1334) gönderdiğim mektubun bir suretini de size takdim ediyorum. Bu, ahiretten ilk ve inşallah, son mektubumdur:

Muhterem Efendim,

375 numaralı nüshanızda bana “Çerkez” diyorsunuz. Ben milliyeti “ırk” diye anlamam. Milliyet “din, lisan, ırk” birliğidir. Bununla beraber “Çerkez” değilim. Pederimin Sarıyar’da Hüseyinağa Mahallesinde 38 numaralı hanede mukim Pi-yade Binbaşılığından mütekait Ömer Şevki Efendi’dır. Kendisi bir kelime Çerkezce bilmez, Kafkasyalı bir Türk’tür. Gidip bizzat tahkikat yaparsınız. İstanbullu olan annem de meşhur Haseki Mustafa’nın torunudur.

24 Teşrin-i evvel 1918

Ömer Seyfettin

Türk Yurdu, C. 16, S: 108 (454), Ağustos 1996, s. 18.

Kandemir “Türkçü bir Çerkez yazar” demiş ve Hatko kabilesinden olduğumu yazmış. Ben dünyada iken Hatko kabilesinden kimseyi tanımadım. Âdem babamızdan ötürü akrabam olduklarına itiraz edemem tabî (Muhaceretteki Çerkez Aydınları, Ankara, 1991 s. 61). Osman Çelik “Kafkas kökenli Türk yazarları” arasında beni de saymış (Birleşik Kafkasya, Sayı: 3, Haziran-Temmuz-Ağustos 1995, s. 21) ama doğrusu “Kafkas kökenli” olan babam Ömer Şevki Bey’dır; ben Gönen’de doğdum. Türk’üm ve “köken” aramak gibi bir ihtiyaç içinde de hiç olmadım. Bulgarzâde Ahmet Vefik Paşa’ya “bir Yahudi mühtedinin torunu” diyen Mümtazer Türköne Çerkez olduğuma dair kıyl-ü kâli, bir ilim adamı olarak, nakletmemeliydi. Yazısının çarpıcılığı ve vurucu gücü böyle bir kıyl-ü kâle muhtaç değildi. (Türkiye Günlüğü, Sayı: 29, Temmuz-Ağustos 1994, s. 24-34’ten naklen: Modernleşme, Lâiklik ve Demokrasi, Ankara, 1994, s. 50.) [Ö. S.]

Mart Ayında Kaybettiğimiz Türklüğe ve Türk Ocaklarına Hizmet Etmış Ünlüler¹

Türk Yurdu

ÖMER SEYFETTİN

Hikâyecî, yazar. 11 Mart 1884'te Gönen'de doğdu. Eyüp Askerî Rüştîyesini bitirdikten (1896) sonra Kuleli Askerî Lisesi'ne girdi. Sonra Edirne'deki Askerî Liseye geçti. Burayı bitirince (1900) İstanbul'a gelerek Mekteb-i Hayriye-i Şahane'ye girdi ve burayı bitirdikten sonra ordu hizmetine girdi (1903). İzmir ve Balkanlar'daki birliklerde görev aldı. Bu sıralarda Türkçü fikir hareketleri ile ilgilendi. 1909'da Hareket Ordusu ile İstanbul'a geldi. 1911'de askerlikten ayrılarak Selanik'e yerleşmiş ise de 1913'te yeniden göreve çağırıldı. Yunanlılarla yapılan bir savaşta tutsak düştü. On aylık tutsaklıktan sonra İstanbul'a geldi ve 1914'te askerlikten tekrar ayrıldı. Bundan sonra yazarlık yanında Kabataş Lisesi'nde ve İstanbul Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. Hakka yürüyüşü 6 Mart 1920'dedir.

Edebiyata 1900'de şiirle başladı. Daha sonra hikâye türünde önemli eserler verdi ve Türk hikâyeciliğinin öncüsü oldu. Ayrıca dilde sadeleşme hareketinin önderleri arasında yer aldı. Eserlerinin ağırlık noktasını Türk Milliyetçiliği oluşturdu.

Kısa süren yazarlık hayatına birçok eser sığdırdı. Şiirleri 1972'de kitaplaştırıldı. İki romanı yayımlandı. Hikâyeleri ölümünden sonra 11 ciltte toplandı. Ayrıca **Yarınki Turan Devleti** (1914), **Türklük Mefkûresi** (1913-14) adlı incelemeleri de yayımlandı.

Türk Yurdu, C. 17, S: 115 (461), Mart 1997, s. 54-56.

¹ Yazıda sırasıyla Yusuf Akçura, Kemalettin Kâmi Kamu, Hüseyin Namık Orkun, Mehmet Emin Resulzade, Hüseyin Ali Turan, Yusuf Ziya Ortaç, Bahaeddin Ögel de anılmıştır. Ancak bu kitap Ömer Seyfettin odaklı olduğu için diğer yazılar kitaba dâhil edilmemiştir.

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Eğitim Değerleri

Cengiz Aydemiz*

1. Eğitim Nedir?

Eğitim, ilk iki insandan itibaren başlatılabilecek bir olgudur. İlk eğitim, birinin, bir diğerini koruyan, kollayan, uyaran bir işaretidir belki. Belki de, birilerinin bir diğerine, yeme, içme, giyinme, barınma, savunma gibi konulardaki ilkel yollarla öğrettikleridir. Toplumların oluşmasıyla birlikte, eğitim sistemleri de biçimlenmeye başlamıştır.

Eğitim sistemlerinin değişik ilke ve amaçlara sahip oluşu, bütünüyle toplumsal yapılanmadan kaynaklanır. Bu yapılanmada, yönetici ve etkileyici güç, büyük ölçüde eğitim sisteminin ilke ve amaçlarını da belirler. Çünkü bu gücün devamı, eğitim sisteminin başarısına bağlıdır.

İnsanların, ilkel dönemde kabile ve kabile reisleri için, ileriki dönemlerde, toplum ve krallar için, Ortaçağ'dan itibaren de -din adamlarının güçlenmesiyle- dinler ve onların ifade ettiği tanrılar için eğitilmesi, bu eğitim sistemlerinin, sözü edilen güçler tarafından etkilenmesi yüzündendir.

Çeşitli aşamalardan sonra, insanların kendi kendilerini yönetmesi şeklinde ifade edilebilecek, demokratik yönetime varan toplumlarda, eğitimin ilke ve amaçlarıyla beraber tanımları da oldukça değişmiştir. Bu değişiklikler, kişisel görüşlerin farklılıklarından olduğu kadar, değişik toplumların, değişik ihtiyaç ve değerlerinden de kaynaklanmaktadır.

Çağımızda, toplumların ve bu toplumlarda yaşayan insanların birbirleriyle ilişkileri; toplumun insandan, insanın toplumdan, insanın bir diğer insandan beklentileri şeklinde, çok karmaşık bir hale gelmiştir. Bunlara, insanın kendi kendisiyle olan ilişkisini, bir de insan ve toplumların doğayla olan ilişkilerini eklersek, bu ilişkiler sisteminin karmaşıklığını kavrayabiliriz.

İlk bakışta çok sadeymiş gibi görünen ama bu karmaşık ilişkileri düzenlemekle görevli çağımız eğitimi de çok boyutlu karmaşık bir süreç hâline gelmiştir.

Bugün artık, demokratik ülkelerdeki eğitim sistemlerinde eğitim, toplumun bütün insanlarına eşit bir şekilde verilerek onlara, gene başta toplum için, sonra

* Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. [C. A.]

onları mutlu bir şekilde yaşatmak için, istendik davranışlar kazandırmaya yönelmiştir.

Bu istendik davranışlar da, toplumların ve insanların ihtiyaçlarına ve toplumların zaman içinde geliştirdiği eğitim değerlerine göre, değişik toplumlarda çeşitlilikler göstermektedir.

İnsanoğlu, bireyi olacağı toplumun, eğitim değerlerinin içine doğar. Bunları alır, özümler, yorumlar; kimilerini atar, kimi yeni değerler üreterek, bu sistemi geliştirir.

Bu noktada eğitimi, geniş anlamda, insanın, içinde yaşadığı toplumun inanç, gelenek-görenek ve ahlâkına; genel olarak yaşama tarzı ve anlayışına, her türlü değer yargılarına sağlıklı bir şekilde uyumuna yardım eden, bir de insana bunları geliştirme yeteneği kazandıran bir süreç olarak tanımlayabiliriz.

2. Eğitim Değerleri

Kişinin sağlıklı bir şekilde uyumunun sağlanması istenen; içinde yaşadığı toplumun inanç, gelenek-görenek ve ahlâkı, genel olarak yaşama tarzı ve anlayışı her türlü değer yargıları, o toplumun sahip olduğu eğitim değerleridir.

“Genellik” özelliğiyle bütün toplumlara uyarlanabilecek bu eğitim değerleri, ayrı toplumlar için ifadelendirildiğinde, o toplumların, millî karakterdeki eğitim sistemlerinin ana esasları ortaya çıkar. Bu esaslar çerçevesinde, insan yetiştirmenin yolları ise, bütün toplumlarda geçerli olabilecek bilimsel yollar olarak, sistemin bir diğer bölümünü oluşturmaktadır.

Eğitim sisteminin, bilimsel yollarla uygulamaya konulduğu kurumlar olarak okullar; bir sonraki kuşağa yükleyeceği eğitim değerleri ve çeşitli konulardaki bilgilerle onun düşünüş, tutum ve davranışlarında olumlu yönde gelişmeler sağlamayı amaçlar.

Okulda, bir sonraki kuşağa aktarılmak istenen eğitim değerlerinin bazılarının, toplumda bazen tersyüz edildiği de görülür. Eğitim sistemlerinin, toplumun diğer kurumlarıyla bütünleşerek işlerlik kazanamaması hâlinde yetişmekte olan kişi, kendiliğinden “olumlu-olumsuz” tercihinə sürüklenir. Okul-çevre çatışması olarak ifade edebileceğimiz bu durumda, okulun yenik düşmesi, kişinin çelişkilerinin artmasına, giderek toplumun yozlaşmasına neden olur.

Çağımızda toplumlar ve insanlar arasındaki iletişim, bir yönüyle eğitimcileri korkutacak derecede çeşitlenmiş ve karmaşık bir hâle gelmiştir. Bunları denetimle, hep olumlu yönde kanallı etmek elbette mümkün değildir. Ama bu, eğitim sistemlerinin başarısızlığına özür olarak gösterilemez. Çünkü eğitim sistemleri-

nin başarısızlığının özü yoktur. Onun başarısızlığı maddî ve manevî bakımdan çökmesi demektir.

Toplumun eğitim değerleri içinde, çağa uymayanlar varsa, bunlar titizlikle seçilerek ayıklanmalı, toplumsal ve kişisel düşünüş ve davranışlardan çıkarılmalıdır.

Anlam ve mahiyeti değişmiş birtakım eğitim değerleri yeni ve çağdaş anlamı ve mahiyetleriyle topluma ve insanlara aynı ölçüler içerisinde yüklenmeli, böylece kuşaklar arasındaki uyumsuzluklar giderilmelidir. Çünkü kuşaklar arası çatışmaların oranının düşürülmesi, kuşaklar arası uzlaşmayı sağlayarak toplum barışını, kişilerin “iç çatışma”larının oranının düşürülmesi de onların, düşünüş-davranış uyumsuzluklarını ortadan kaldırarak kişisel barışı ve toplumsal dinginliği getirir.

Sonuç olarak denilebilir ki; “örgün eğitim” denilen ve okullar aracılığıyla yapılan eğitimin işlevini, toplum ve toplumun diğer kurumlarıyla soysuzlaşmadan bütünleşerek yerine getirmesi kaçınılmazdır.

3. Edebiyat ve Edebiyat Yolu ile Eğitim

Konumuz gereği biz edebiyatı, kapsamına sözlü anlatımı da koymak şartıyla “Düşünce, duygu ve hayallerin yazı hâlinde güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı” diye tanımlanan anlamıyla değerlendireceğiz.

Türk Ansiklopedisi’nde, insanoğlunun “edebiyat malzemesi olan sözü, tabiatın dışından, zekâsıyla kendisi icat etmek zorunda” kalmasından söz edilerek, onun “insan yaratıcı muhayyilesinin eşsiz bir mucizesi”¹ olduğu belirtilmektedir.

Sözün, -beraberinde getirdiği, şartlamalar ve sınırlamalar bir yana, bunların çizdiği yolda da olsa- insanın muhayyilesine kazandırdığı derinlikle, medeniyetlerin oluşmasındaki çok önemli etkisini görmezlikten gelmek mümkün değildir.

Okullar aracılığıyla sürdürülen eğitimin işlevini toplum ve toplumun diğer kurumlarıyla bütünleşerek yerine getirmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştık.

Okul, kişiye belli yaş sınırlarında bazı bilgiler verirken ve ona kendi toplumunun eğitim değerlerini kazandırırken edebî eserlere de başvurur. Kaldı ki eğitim, okulda başlayıp, okulda biten bir olay değil, insanı bir ömür boyu etkileyen, çekip çeviren, aynı zamanda çekilip çevrilen dinamik bir olgudur. Yani görülüyor ki, insanın eğitilmesinde okulun fonksiyonunun bittiği yerde de edebî eserler eğitim görevlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

¹ “Edebiyat” maddesi, Türk Ansiklopedisi, s. 315. [C. A.]

Edebiyatın, doğrudan eğitime ve öğretmeyi amaçladığı didaktik türdeki eserleri, açıklamayı gerektirmeyecek ölçüde eğitim-öğretim olgusunun içinde yer alırlar.

Edebiyat eserleri, toplumların maddî ve manevî bütün değerlerini dünden güne taşıyan sihirli söz hazineleridir. Ayrıca edebiyat, değişik ilgi alanları, değişik amaçları, değişik kavgaları, değişik sevinçleri, kısaca değişik dünyaları olan insanları kendi dünyasında birleştirip, onların ortak duygular içine girmelerini, bu duygularda bütünleşmelerini sağlar.

Görüldüğü gibi eğitimin de edebiyatın da konusu doğrudan doğruya insandır. İsterse ele alıp işlediği konu taş, toprak olsun edebiyat, insana yöneliktir. Bu, insanın insana yönelmesidir. Çünkü sanatçı da toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte yaşar. Bu birliktelik, karşılıklı etkileşimle sürekli bir gelişmeyi, düşünsel ve duygusal gelişmeyi sağlar.

Çocuk, masal çağından itibaren edebiyatın sıcacık dünyasına girmeye başlar. Masallardaki olağanüstülükleri sezer, bilir ama onları oluyormuş gibi düşünür, düşler. Bu, onun tabiatının gereğidir. Çocuk, kendi uçsuz bucaksız hayal dünyasında, masalda masalın ana kahramanı olarak yerini alıp korkar, korkutur, sever, sevindirir, üzer, üzülür, dağıtır, toplar... Çocuk masallarla beraber okuma sevgisi de kazanarak, yepyeni şeyler öğreniyor, yeni alışkanlıklar kazanıyordu.

Masallarla beraber gelişip büyüyen çocuk, sonraki çağlarında değişik konulu şiir, hikâye, roman ve tiyatro eseri gibi edebiyat eserleriyle de iç dünyasını süsler, geliştirir.

Bu eserler, teknik ve tabiatları gereği, okuyucuyu hemen etki alanı içine alıverirler. Toplum ve toplumun oluşturduğu çeşitli kurumlar tarafından suçlanmış, cezalandırılmış kişiler bile bu etki alanının içinde, kendi suçlu kişiliklerinden sıyrılarak, eserdeki iyi kahramanın kimliğine bürünüverir, eser boyunca bambaşka bir insan oluverirler.

Bazen sanatçı, eserleriyle kendi çapında bir kamuoyu oluşturur ve etkisini, kendisini beğenenlere doğrudan, kendisini beğenmeyenlerin de eleştirilerinden hareketle dolaylı olarak sürdürür. “Telkin yoluyla eğitim” diye değerlendirebileceğimiz bu eğitim şekli, özellikle gazete ve dergiler aracılığıyla çeşitli konularda toplum şuuru yaratmak bakımından etkili olur. Böylece edebiyat sanatçıları, toplumlarda demokrasi anlayışının gelişmesini ve güçlenmesini de sağlamış olurlar.

Edebî eserlerin birinci amacı estetikdir. Edebiyatın, “düşünce, duygu ve hayallerin yazılı ve sözlü olarak anlatılması” ama “güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı” olduğunu söylemiştik. Bu tanımda, “anlatımın güzelliği” edebiyatın estetik, “etkili” olması ise onun eğitimci değerini belirler.

Edebî eser, okuyucunun yüreğine, zihnine -hiç hissettirmeden; onu yormadan, üzmeden, örseleyip zedelemeyen- akıvererek ona yeni duygular, hayaller ve düşünceler kazandırır. Onun zevklerini inceltir, duygularını yumuşatır. Ona insanlığı hatırlatır, insan olmanın sorumluluğunu öğretir. Eğitimin de yapmak istediği bu değil midir?

4. Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Ele Aldığı Eğitim Değerleri ve Onları İşleyiş Biçimi

Kim olursa olsun, hangi dönemde yaşamış olursa olsun sanatçı, sanatını yalnızca eğitimin hizmetine vermeyi amaçlamaz. Değilse, kendi kendisine sınır koymuş, kayıt koymuş olur. Sanata sınır koymak demek, onu çıkmaz bir sokağa sokmak, tükenmeye mahkûm etmek demektir.

Ama dünya tarihinde öyle dönemler vardır ki; bu dönemlerde toplumlar, tüm güçlerini bir yöne kanalizetmek zorunda kalmışlardır. Ekonomisiyle, siyasetiyle, sanatçısı ve sanatıyla, toplumun tüm öğelerinin zaman zaman bir zoru aşmak, bir yere varmak için, önce belki bilinçli sonra toplumsal bilincin fırtınasında, büyülenmiş gibi bir çıkmaz sokağa giriverdikleri olmuştur.

Ömer Seyfettin'in yaşamış olduğu zaman dilimi, toplumumuzun çok büyük tarihsel olaylarla, çok büyük değişimleri çok kısa bir süre içerisinde yaşadığı bir döneme rastlar. Bu olay ve değişimler değişik perspektiflerden yaşama ve görme durumunda kalan Ömer Seyfettin'in sanatçı kişiliğini, milletinin bu değişimlere ayak uydurmasını sağlama yolunda kullanması kadar doğal bir şey olamazdı. İsterse bu yol çıkmaz bir sokak olsun.

Kısaca Ömer Seyfettin, hikâyelerinde kültürel ideolojisinin gereği olarak sanatını, mensubu olduğu toplumu bilinçlendirmek için bilinçli olarak kullanmıştır. Hikâyelerinde ele aldığı konularında da, bu konuları işlerken kullandığı dil ve üslûpta da Ömer Seyfettin, okuyucusunu yönlendirmek istemiştir. Bu, eğitimidir işte, hikâye yoluyla eğitim. Örgün eğitim gibi belli bir plan ve programa dayalı olmasa da, içeriği önceden belirlenmemiş de olsa etkili bir eğitim.

Çalışmamızın bu bölümünde biz, Ömer Seyfettin'in okuyucusuna hangi telkinlerde bulunduğunu, onları hangi yönlerden eğitmeyi amaçladığını ve bunu nasıl yaptığını tespit etmeye çalıştık. "Eğitim değerleri" adı altında topladığımız özellikler, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde rastladığımız özelliklerdir. Bu değerleri çoğaltmak ve daha değişik biçimlerde sınıflandırmak mümkündür. "Kişilerde geliştirilmesi gereken genel değerler" yine "kişilerde geliştirilmesi gereken sosyal değerler" bir de "yurt, millet ve din duyguları açısından kişi ve toplumda geliştirilmesi istenen değerler" konularında yapılan telkinler için seçilen bu sınıf-

landırmada Prof. Dr. Cahit Kavcar'ın II. Meşrutiyet Devri için yaptığı benzer çalışmadaki sınıflandırma esas alınmıştır.² Çünkü gerçekten kişiyi bir ögesi olduğu toplumdan, toplumu da kendi ögesi olan kişiden ayrı düşünmek mümkün değildir. Kişisel eğitim değeri de aslında sosyal bir değerdir. Eğitim, insanı sosyal bir varlık olarak kabul eder. Onu, içinde yaşadığı toplumun bireyi olarak yönlendirir. Kişiyi telkin edilen sosyal değerler de öyle. Onlar da kişilere aktarılacak kişilerle de gerçekleştirilir. Yani yaptığımız sınıflandırma tartışılabilir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde özellikle yurt ve millet duygularının apayrı yeri vardır. Bu durum, onun yaşadığı dönemle oluşan kişiliğinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Belki Ömer Seyfettin'in hikâye tekniği açısından değil ama yapmak istediği telkinler açısından en başarılı olmuş hikâyeleri, bu duyguları işlemiş olanlarıdır. Bu bakımdan çalışmamızda “yurt, millet ve din duygularının telkini”ni bu değerlerin gerek kişisel, gerekse sosyal değerlerden soyutlanamayacağını bile bile, ayrı bir bölümde ifade etmeye çalıştık.

4.1. Kişilerde Oluşması İçin Telkin Edilen Değerler

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde bu sınıfta ele alınıp işlendiğini gördüğümüz eğitim değerleri ve bunları işleyen hikâyeler şunlardır:

4.1.1. Sağlık, Kuvvet ve Dayanıklılık

Bütün eğitim değerlerinin konusu insandır. Birinci planda eğitim, insanı kişisel özellikleriyle ele alıp, bu özelliklerden hareketle onu geliştirmeyi amaçlar. Eğitim, insanı sağlıklı sayarak işe başlamaz. Sağlık bakımından da kişiyi özellikleri açısından değerlendirip, davranış geliştirme konusuna sonra yönelir. Örgün eğitimin planlı ve programlı olarak yaptığı işi, bazen kültür ve eğitim düzeyi nedeniyle okulla çelişkiye de düşse, kendi gelenek ve görenekleriyle kendi felsefesi doğrultusunda aile de yapmaya çalışır. Onun da birinci konusu sağlık, kuvvet ve dayanıklılıktır.

Eğitimi, dolayısıyla ve belli bir plan ve programa bağlı olmaksızın yapan sanatçı, sağlık ve dayanıklılık konusundaki telkinlerinde de genellikle bilinçsizdir ama etkilidir.

Dramatik eserlerin en önemli özelliklerinden birisi, okuyucusunu sarıp sarmalayıp kendi dünyasına sokmasıdır. Okuyucu bu dünyada ana kahramanla birlikte yaşar; onunla sevinir, onunla üzülür. “Esere kendini kaptırma” diyebileceğimiz bu noktada okuyucu, kendiliğinden ana kahraman gibi olmak ister.

² Kavcar, Cahit, II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim, Ankara 1974. [C. A.]

Bu eğitim değerlerini Ömer Seyfettin, öncelikle Eski Kahramanlar serisindeki *Başını Vermeyen Şehit*, *Teke Tek*, *Topuz* ve *Forsa*³ gibi hikâyelerindeki kahramanlar üzerinden okuyucusuna yüklemeye çalışmıştır.

4.1.2. Doğruluk, Dürüstlük ve İçtenlik

Gerek ailede, gerek çevrede, gerekse okulda bir önceki kuşağın bir sonraki kuşağa aktarmayı amaçladığı en önemli eğitim değerleri olarak sayabileceğimiz bu değerlerin, özellikle doğruluk ve dürüstlüğün karşısı birtakım davranışlar için toplumlar; adet, gelenek, görenek ve yasalarla yasaklar bile koymuşlardır.

Değişik toplumlarda hatta aynı toplumlarda ama değişik zamanlarda, sözünü ettiğimiz eğitim değerlerinin ekonomik, politik, askerî ve sosyal alanlarda değiştiği görülebilir. Bu değerler, aynı konularda ayrı anlamlarla çatışıyor gibi de olabilirler. Mesela, Ömer Seyfettin'in *Kütük*, *Vire* ve *Topuz* gibi hikâyelerinde düşmana karşı başarılı olmak için güç, kuvvet ve kahramanlık kadar hile ve kurnazlıkla zekânın da gerekli olduğu telkin edilir. Bu bakımdan hile ve kurnazlığı doğruluk, dürüstlük ve içtenliğin karşısı olan davranış şekilleri olarak değil, gerektiğinde insanı tamamlayan diğer eğitim değerleri olarak düşünülmelidir. Yani konu aslında bir bakıma bize göredir, millîdir. Çünkü bazı alanlarda bizim "doğruluk" diye alkışlayacağımız bir davranış şekli, başka toplumlarda en azından dudak bükülerek karşılanabilir.

Ömer Seyfettin doğruluk, dürüstlük ve içtenlik gibi eğitim değerlerini işlediği hikâyelerinde değişik teknikler uygulamıştır. Bu değerleri telkin ederken o, bazen Nadan ve Pembe İncili Kaftan adlı hikâyelerinde olduğu gibi olumlu özelliklere sahip kahramanlarla, bazen Külâh, Çakmak, Deve ve Mehâmemken adlı hikâyelerinde olduğu gibi olumsuz özelliklere sahip kahramanlarla yola çıkar. Bazen Miras, Niçin Zengin Olmamış ve Kaşığı adlı hikâyelerinde olduğu gibi doğruluk ve dürüstlükten ayrılmayı düşünen ya da ayrılan kişileri, vicdan azabına sokarak olumlu telkinler yapar. Bazen de o, Balkon hikâyesinde olduğu gibi doğruluk, dürüstlük ve içtenlikten ayrılan kişileri trajik bir şekilde cezalandırırken, Cabi Efendi serisinden Acaba Ne İdi adlı hikâyesinde olduğu gibi sözünü ettiğimiz eğitim değerlerinden ayrılmış toplumu ve toplumun insanlarını; bu toplumla uyuşmayan Cabi Efendi'ye ince bir üslûpla alaya aldırır.

4.1.3. Disiplin ve Çalışkanlık

Disiplin ve çalışkanlık bir alışkanlık işidir. Bu alışkanlık, kişilere ve topluma eğitim yoluyla verildiği gibi, eğitim kurumlarının dışında da sürekli olarak telkin

³ Bu çalışmada esas alınan hikâyeler, Ömer Seyfettin'in ölümünün 50. yıl dönümü dolayısıyla Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanan seriye aittir. [C. A.]

edilir. Bu eğitim değerleri kişiler ve toplumlar arasındaki başarı farklılığını belirleyen değerlerdir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki olumlu kahramanların çoğunda -dola-yısıyla da olsa- bu değerleri bulmak mümkündür. Bu eğitim değerlerini Ömer Seyfettin, Velinimet, İlk Düşen Ak, Fon Sadriştayn'ın Karısı gibi hikâyelerinde işlemiştir.

4.1.4. Yardımseverlik

Yardımlaşma, toplu hâlde yaşayan insanlar için kaçınılmaz bir gerektir. Bir davranış biçimi diye değerlendirebileceğimiz bu kavram, kişilere tek taraflı yük-lenmek istenen en önemli eğitim değerlerinden biri olarak sevdirmeye çalışılır. Bu davranışın uygulanış biçimi ve uygulandıktan sonra takınılması gereken tavır üzerine kurallar konmuş gibidir.

Bu eğitim değerini Ömer Seyfettin, Pembe İncili Kaftan, Nasıl Kurtarmış, Bir Hayır, Şefkate İman, İlk Cinayet gibi hikâyelerinde işlemiştir.

4.1.5. Fedakârlık

Fedakârlık duygusu, kişilerde geliştirilmesi istenen en önemli eğitim de-ğerlerinden biridir. Kişilerde bu duyguyu geliştirmekten başka; onu, yerinde ve zamanında davranışa dönüştürebilme konusu, eğitimin temel amaçlarındandır. Çünkü bu duygu, çok olumlu bir etkileşimle, toplu hâlde yaşayan insanlar arasın-daki bağı güçlendirerek, sağlıklı toplumların oluşmasında katkıda bulunur.

Davranış olarak fedakârlık, maddî ve manevî diğer varlıklar adına, kişinin kendisinden ya da kendi çıkarlarından bilinçli olarak vazgeçmesiyle oluşur. Bu yüzden fedakârlık, insanın kendi bencil yaratılışına karşı çıkmasını ve onu yen-mesini gerektirir. Bunu kolaylaştırmak için toplumsal sistem; fedakârlık eden-leri, öteden beri oluşturduğu -“takdir” niteliğindeki- bazı manevî değerlerle, ödüllendirerek doyuma da ulaştırır. Bazen, bu sistem içerisinde ödüllendirme, fedakârlık edenin yalnızca kendi duygu ve düşüncesinde, bir “iç huzuru” olarak da gerçekleşebilir.

Bu eğitim değerini Ömer Seyfettin, Başını Vermeyen Şehit, Ferman, Pembe İncili Kaftan, Ant gibi hikâyelerinde doğrudan doğruya hikâye kahramanlarının benimsenecek özellikleri olarak işlenmiştir.

Mesela Ant adlı hikâyesinde yazar, doğum yeri olan Gönen'de çocukluğun-da geçen bir olayı anlatır. Gönenli Mısıtık bu hikâyede fedakârlığın en saf ve en güzel örneğini verirken okuyucuya bu değerle ilgili olumlu telkinlerde bulunur.

4.1.6. Sadelik ve Alçakgönüllülük

Bunlar birbirlerini tamamlayan değerlerdir. Ömer Seyfettin, hikâyelerinde bu değerleri okuyucusuna ölçülü bir şekilde yükleyebilmek için olumlu ve olumsuz özelliklere sahip kahramanlardan hareket eder.

Bu değerlerin işlendiği hikâyeler şunlardır: Rütbe, Yuf Borusu Seni Bekliyor, Uçurumun Kenarında, Teselli, Pembe İncili Kaftan, Büyücü, Diyet.

4.1.7. Cesaret, Kendine Güven ve Kahramanlık

Ömer Seyfettin bu önemli eğitim değerlerini Ferman, Kütük, Vire, Topuz, Bir Çocuk: Aleko, Teke Tek, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermeyen Şehit, Forsa, Kaç Yerinden, Cesaret gibi hikâyelerinde işlemiştir.

4.2. Kişilere Telkin Edilen Sosyal Değerler

4.2.1. İnsan Sevgisi ve Hoşgörü

İnsan sevgisi ve hoşgörü, kişinin kendini sevmesini aşmasıyla oluşur; benliğini, öz çıkarlarını aşmasıyla... Bu oluşum, paylaşmayla gelişir. Paylaşma dengesi, genelde insan sevgisini temel alarak kurulur, hoşgörüyle pekiştirilirse insanlık gerçek barışa, mutluluğa kavuşabilir.

Sevgisiz ve hoşgürsüz insan yüreğinde acımasızlık, kin, nefret, intikam, baskı, işkence ve sömürü gibi duygular, hâkim duygulardır. Bu ilkel duygular, insan yüreğinde ancak eğitim yoluyla giderilebilir.

İnsanlığın başlangıcından bu yana, her türlü sağlıklı toplumsal sistem, insanları bu yönde eğitmeyi ilk amaç olarak benimsemiştir. Sistem olarak eğitimin de eğitimi doğrudan ya da dolayısıyla amaçlayan güzel sanatların da yapmak istediği ilk şey, insanda ve toplumlarda insan sevgisini ve hoşgörüü geliştirmektir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde bu eğitim değerlerinin, bazen bu değerlere sahip olmayan kahramanların sevgisiz ve hoşgürsüzlükleriyle, acımasızlık, kin, nefret, intikam, baskı ve işkenceleri anlatılarak işlendiğini görüyoruz.

Bu eğitim değerlerinin işlendiği hikâyeler şunlardır: Bomba, Beyaz Lâle, Diyet, Teselli, Kaşığı, Falaka, Şefkate İman.

4.2.2. Medenî Cesaret

Medenî cesaret, sosyal bir varlık olan insanın, başka bir kişi veya kurumlarla ilişkilerinde düşüncelerini çekinmeden söyleme veya davranışlarla ortaya koymasıdır.

Ömer Seyfettin bu eğitim değerini, Ferman ve Pembe İncili Kaftan gibi hikâyelerindeki kendilerine özeneceğimiz kahramanlarla, bir de Nakarat adlı hikâyesindeki Bulgar kızı Rada üzerinden ibret aldirtarak işlemiştir.

4.2.3. Ahlâka Uyma

Ahlâk, bir toplumun bütün bireylerinin kendiliğinden uymak zorunda kaldıkları kurallar sistemidir. Ayrı toplumlarda ayrı özellikler gösterebilen bu kurallar zaman içinde oluşmuşlardır. Bu sistem içinde, kuralların yaptırma güçleri, toplumsal baskıyla kişisel vicdandan kaynaklanır.

Eğitim, ahlâktan yanadır. Bütün kurumlarıyla o, kişisel vicdanın oluşmasını, böylece kişilerin kendi kendilerini kontrol etmelerini sağlamayı amaçlar.

Ömer Seyfettin, ahlâkı konu aldığı bazı hikâyelerinde, toplumun ahlâk anlayışına uymayan bazı davranışlarda bulunan kişileri, değişik biçimlerde zor durumlarda bırakarak okuyucusuna bu eğitim değerini yüklemeyi amaçlamıştır. Bu hikâyeler; Harem, Tarih Ezeli Bir Tekerrüddür, Tos, Balkon, Miras, Niçin Zengin Olmamış, Namus, Koleksiyon gibi hikâyelerdir.

4.2.4. Yanlış Batılılaşmaya Karşı Çıkma

Türk toplumunun batılılaşma dönemindeki en önemli sosyal problemlerinden birisi de hiç şüphesiz yanlış batılılaşmadır. Bu problem, çeşitli kurumlarda ve kişisel düşünce ve davranışlarda yarattığı ikilemlerle değişik biçimlerde de olsa etkisini hâlâ sürdürmektedir.

Bu ikilemler, insanımızın “düşünce, inanç-davranış” uyumunu bozmuş, böylece kişisel ve toplumsal bunalımlar doğurmuştur.

Bu bakımdan, Tanzimat Döneminden itibaren yanlış batılılaşmaya karşı çıkma, eğitimin başlıca görevlerinden biri olurken, özellikle tiyatro, hikâye ve romancılarımız da eserlerinde bu konuyu bol bol işlemişlerdir.

Kültürel bir ideoloji olarak Türk milliyetçiliğini benimsemiş olan Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yanlış batılılaşmanın ayrı bir yeri vardır. Tarihinin en önemli geçiş dönemlerinden birini yaşayan bir milletin bilinçli bir sanatçısı olarak o, yanlış batılılaşmayı; kişinin, ailesinin ve giderek bütün bir toplumun yozlaşması olarak değerlendirir.

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde yanlış batılılaşmayı abartılı bir şekilde alaya alır. Batılılaşmayı yanlış anlayanları gülünç durumlara düşürerek bu konuda okuyucunu aydınlatmaya çalışır.

Bu hikâyeler Harem, Kesik Bıyık, Bir Kayışın Tesiri, Hürriyete Lâayık Bir Kahraman, Asilzadeler, Primo Türk Çocuğu gibi hikâyelerdir.

4.3. Yurt, Millet ve Din Duygularının Telkini

4.3.1. Yurt ve Millet Sevgisi

Bütün toplumlarda eğitim sistemleri, her şeyden önce, insanlarını yurt ve

millet sevgisiyle yüklemek isterler. Çünkü insanlarında bu sevgi olmayan toplumlar varlıklarını sürdüremezler.

Sevgi, ona sahip olan insana sorumluluklar yükleyen yüce bir duygudur. Yurt ve millet sevgisi, kişisel çıkarlardan fedakârlık etmeyi, bazen onun uğruna ölümü bile göze almayı gerektirir.

Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem, yurt topraklarının büyük bir hızla elden çıktığı, devletin yok olmaya yüz tuttuğu; bunun için, her Türk'ün her zamankinden daha büyük ölçülerde yurt ve millet sevgisiyle doldurulmasının gerektiği bir dönemdir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin, çoğunlukla yurt ve millet sevgisi ağırlıklı oluşu bu yüzdendir.

Ömer Seyfettin, bu konuyu işlediği hikâyelerinde, bazen hikâye kahramanlarına yurdu ve milleti için yararlı hizmetler gördürme, bazen onları konuşturma, bazı kahramanlarına yurdu ve milleti için zararlı olan davranışlar yaptırma ya da konuşturma, bazen yabancı ve düşman milletlerden seçtiği hikâye kahramanlarına kendi milletleri yararına, Türk milletinin zararına olacak şeyler yaptırma ya da onları konuşturma yollarıyla okuyucusunu etkilemek istemiştir.

Bu hikâyeler; Ferman, Kütük, Vire, Topuz, Teselli, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermeyen Şehit, Teke Tek, Diyet, Forsa, Kaç Yerinden, Bir Çocuk: Aleko, Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Nakarat, Hürriyet Bayrakları, Memlekete Mektup gibi hikâyelerdir.

4.3.2. Samimi Müslümanlık

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde Müslümanlığı, çoğunluğu Müslüman olan Türk milletini birbirine bağlayan çok önemli bir unsur olarak kabul etmektedir. O, bazı hikâyelerinde Müslümanlığı istismar edenleri ele almış, yermiş; bazı hikâyelerinde de ona samimiyetle inananları yücelterek, onlara olumlu davranışlar yaptırmıştır. Yazar, bu hikâyelerinin bazılarında da kendi düşüncelerini, Müslüman din adamlarına söyletmiştir.

Bu hikâyeler şunlardır: Yemin, Tuhaf Bir Zulüm, Pembe İncili Kaftan, Forsa, İlk Namaz, Mehdi, Bir Çocuk: Aleko.

5. Sonuç

Ömer Seyfettin, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihten silinmeye giden çöküşünü ve bir milletin yeniden dirilme mücadelesini, aydın bir kişi olarak yaşamıştır. Onun dönemi, yöneticisinden en sade vatandaşına kadar, ülkemiz insanlarının ne yapacaklarını bilemedikleri; kaybedilen savaşlar, elden çıkan topraklar, işgal-ler, göçler yüzünden büyük acılar çektikleri dönemdir.

Onun hayatı, bu dönemi sadece üzüntüyle seyreterek değil, olaylar içerisinde yer alarak, savaşıarak, yeni bir dil ve sanat anlayışı getirerek, yeni bir Türk ve Müslüman insan modeli telkin eden eserler vererek geçmiştir.

Bu dönemde, “susmayan, elinden geldiği, gücünün yettiğince bir şeyler yapmaya, halkı uyandırmaya, aydınlatmaya çalışan” edebiyatçılardan birisi de Ömer Seyfettin’dir.

Ömer Seyfettin’in çağdaşı Türk insanının moral değerlere gerçekten her zamankinden daha çok ihtiyacı vardı. O, hikâyeleriyle bir yandan yeni dil anlayışına uygun örnekler verirken, bir yandan da modern hikâyelerle, sanatın etkileyici gücünü kullanarak, okuyucusuna olumlu telkinlerde bulunmuştur.

Ömer Seyfettin, bu hikâyelerinde bazen, olayları da kullanan etkili bir hatip gibi okuyucusuna ya doğrudan doğruya ya da kahramanların ağzından seslenerek; bazen okuyucusunu olayların içinde tanıttığı kahramanlara özendirerek, bazen onlardan nefret ettirerek, hatta iğrendirerek; bazen onlarla alay ederek ya da ettirerek, iğneleyerek, sanki özellikle tespit edip gruplandığı birtakım eğitim değerlerini, okuyucusuna telkin etmek, aşlamak istemiştir.

Böylece Ömer Seyfettin, doğruyla batı arasında bocalama dönemine girmiş olan toplumumuza, yeni bir Türk ve gerçek Müslüman insan modeli teklif etmektedir.

Bu eğitim değerini teker teker Ömer Seyfettin’e uyarladığımız zaman, gerek kişisel, gerekse sosyal değerler olarak bunların, onun kişiliğinde bütünüyle var olduğunu görürüz.

Ömer Seyfettin, bir bakıma edebiyatımızın Muhsin Çelebi’sidir. Çünkü kuvvetli bedeni, doğru, dürüst ve içten kişiliği, çalışkanlığı, sadeliği, alçakgönüllülüğü, cesareti, kendine güveni ve kahramanlığı, kanaatkârlığı, insan sevgisi, engin hoşgörüsü, medenî cesareti, sosyal değerlerin yararlı olduklarına inandıklarına sonuna kadar sahip çıkışı, yararsızları karşısında koyduğu kesin tavrı, yurt ve millet sevgisi ile o, bu yakıştırmaya lâyık bir kişiliktir. Milletine, bu özellikleri olan bir insan modeli teklif ederken Ömer Seyfettin, kendisini hiçbir zaman örnek göstermemiştir ama örnek bir “düşünce – davranış uyumu” içinde yaşayarak, kendiliğinden, kendisine özenilecek bir kişi olmuştur.

Gerçekten, bu kadar kısa bir ömre, bu kadar ıstırapın, bu kadar mücadelenin ve bu kadar eserin sığdırılması şaşılabacak bir şeydir.

Ömer Seyfettin ve Türk Sözü Mecmuası

Sabahattin Çağın*

II. Meşrutiyet'in ilân edilmesinin fikir ve edebiyat sahasındaki en önemli tezahürlerinden biri de çok sayıda fikir ve edebiyat dergisinin bir anda yayımlanmaya başlamasıdır. Bu dergilerin bazıları bir iki sayı çıktıktan sonra kapanırken, *Türk Yurdu*, *Sırat-ı Müstakim* (sonradan *Sebilürreşad*), *Yeni Mecmua* gibi bazıları da uzun süre çıkmaya devam etmiştir.

Bu dergilerin içinde mütevazı bir şekilde çıkan dergilerden bir tanesi de Ömer Seyfettin'in başyazarlığını yaptığı *Türk Sözü* mecmuasıdır. *Türk Sözü* haftalık olarak çıkan 8 sayfalık bir dergidir. Derginin başlığının hemen altında “*Halka doğru gitmek, halk için çalışmak*” ibaresi vardır ki, bu ifade Ziya Gökalp'ın müdafaa ettiği “*Halka Doğru*” fikrinin bir özeti gibidir. Zaten *Türk Sözü* de halkçılık fikrini müdafaa maksadıyla çıkan *Halka Doğru* mecmuasının kapanmasından dokuz gün sonra yayın hayatına atılmıştır. Derginin ilk sayısı 12 Nisan 1330/25 Nisan 1914 tarihini taşımaktadır. Türk Yurdu tarafından haftalık olarak neşredilen *Türk Sözü*, 24 Temmuz 1330/7 Temmuz 1914 tarihli 16. sayısıyla yayınına son verir. Üstelik derginin son sayısındaki bir notta “*Ahval-i hazıra dolayısıyla Türk Sözü muvakkat bir zaman için iki haftada bir, Türk Yurdu ayda bir kere neşrolunacaktır*” denilmektedir.¹ Anlaşıyor ki, ülkenin içinde bulunduğu şartlar bu dergilerin yayımını zorlaştırmış, bu yüzden önce dergilerin yayın süresinin arttırılması düşünülmüş, ancak bu da yeterli olmamış ki, derginin kapatılması yoluna gidilmiştir.²

Celal Sahir'in müdürlüğünü yaptığı bu dergide başyazar Ömer Seyfettin'in ağırlığı açıkça görülmektedir. Ömer Seyfettin'in kendi imzasıyla çıkan Kaf-ı Farisî ve Ayın, A. H., müstearlarıyla yazdığı yazılarının ve yarım kalan “*Primo Türk Çocuğu*” hikâyesinin yanı sıra Tarhan imzasıyla yazdığı şiirlerine de bu dergide yer verilmiştir. Ömer Seyfettin'in dışında Aka Gündüz, Kâzım Nami,

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi. [S. Ç.]

¹ nr. 16, 24 Temmuz 1330, s. 128. [S. Ç.]

² Aynı şekilde Türk Yurdu mecmuası da 24 Temmuz 1330 tarihli (C. VII, nr. 11) nüshasından sonra 11 Kânun-ı Evvel 1330'a kadar yayınına ara vermiştir. [S. Ç.]

Gök Alp, Bekir Sıtkı, Cevdet Fahri, Cevat Turgut gibi isimlerin yanı sıra A. C., H. S., N. gibi harflerden oluşan imzalara da rastlanmaktadır.

Derginin amacı, ilk sayının başında yer alan ve Ömer Seyfettin tarafından kaleme alınan “*Türk Sözü*”³ adlı yazıda ortaya konulmuştur:

“İşte biz Türk dilini bu edebiyat zalimlerinin elinden kurtararak halka kendi diliyle faydasına yarayacak şeyler yazacak, memleketimizde ‘okuma muhabbetini’ uyandırmaya çalışacağız.

Türk Sözü, uyanan âlim ve milletine âşık yüksek Türk gençliğiyle, hâlâ uyu-yan ve bir ışık bekleyen Türk halkı arasında bir kapıdır, gençlik o kapıdan girmekle alçalmayacak, bilakis halkı, yani kendi varlığını, kendi milletini yükseltecek, kendine benzetecektir.”

Bu dergide dikkatimizi çeken bir husus, Ömer Seyfettin’in bütün yazılarının dille ilgili olmasıdır. Yazılarda sürekli olarak eski sanatlı dilin Türk diline verdiği zararlardan ve dilde sadeleşmenin gerekliliğinden söz etmektedir.

Ömer Seyfettin, bu yazılarda sık sık dilin millet hayatındaki önemine temas eder. Ona göre “Türkçe, Türk sanatkârları için bir vatan, bir sağlam zemindir. Türkçenin üzerine kuracakları abide, geçecek zamanların yıkıcı ellerine dayanır. Halkının ismini nesilden nesle söyler... Onu abideleştirir.”⁴

Yine bir başka yazısında⁵ Türkçeyi manevi ve mukaddes bir vatan olarak gören Ömer Seyfettin, bu manevi vatanın geleceğini resmî vatanın geleceğinden daha önemli olduğunu vurgular: “Çünkü vatanını kaybeden bir millet eğer lisanına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve yine bir gün gelir siyasi istiklalini kazanır, düşmanlarından intikam alır.”

Dilin önemiyle ilgili olarak birçok yazıda da sık sık milliyetin ortaya çıkmasında dilin en önemli unsur olduğu vurgulanmaktadır.⁶

Yazar, bu görüşlerden yola çıkarak Türkçenin o günkü problemlerine el atar. Ona göre Türkçenin en büyük problemi, Türkçede bir ikiliğin meydana gelmiş olması, yani yazı dili ile konuşma dilinin farklılaşmasıdır.

Ömer Seyfettin, külfetli, terkipli ve Arapça, Farsça kuralların kullanıldığı yazı diline “*Enderunca*”, bu yazı diliyle geliştirilen edebiyata da “*Enderun Ede-*

³ nr. 1, 12 Nisan 1330, s. 1. [S. Ç.]

⁴ “Sağlam Zemin”, *Türk Sözü*, nr. 15, 17 Temmuz 1330, s. 113. [S. Ç.]

⁵ “Osmanlıca Değil Türkçe”, *Türk Sözü*, nr. 4, 1 Mayıs 1330, s. 25. [S. Ç.]

⁶ Söz gelimi “Milliyet demek lisan ve millî maarif demektir.”, “İlmî ve Hususî Türkçe”, *Türk Sözü*, nr. 3, 24 Nisan 1330, s. 18; “Milletler lisan ve millî hars ile ayrılır.”, “Osmanlıca Değil Türkçe”, *Türk Sözü*, nr. 5, 8 Mayıs 1330, s. 33. [S. Ç.]

biyatı” adını vermektedir. İşte bu Enderun Edebiyatının Türkçede bir ikilik meydana getirdiğini, konuşma diliyle yazı dilinin birbirinden fersahlarla ayrıldığını söylemiştir.

Ömer Seyfettin, yazı dilinde var olan yabancı unsurların, yazar ve şairlerimizin hatalı yazmasına sebep olduğunu da söyler. Bu hatalı ifadeleri kullanan şairler arasında Fuzuli, Baki, Şeyh Galip, Namık Kemal ve Abdülhak Hamit’in adları sayılmaktadır. Yazarımıza göre bu hataların sebebi, şairlerin Türkçeyi ve Türkçenin kurallarını bir tarafa bırakıp, Arapça ve Acemce kelimeleri kullanmaları ve bu dillerin kurallarına bağlanmalarıdır.⁷

Ömer Seyfettin, Enderunca adını verdiği bu yazı diliyle yazarların arasında saydığı Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret, Ali Ekrem, Faik Ali, Abdülhak Hamit gibi isimlerin eserlerinden seçtiği şiirleri, çeşitli yazılarında dil bakımından inceleyerek onların yazdıkları bu dilin Türkçe olmadığını, halkın bu dili anlayamayacağını ve bu şairlerin unutulmaya mahkûm olduğunu belirtmiştir.

Bunlara karşılık aynı nesilden olan Mehmet Rauf karşısında, Ömer Seyfettin’in diğerlerinden farklı bir tavır takındığı görülüyor:⁸ “Mesela Mehmet Rauf Bey... Eğer terkipçi arkadaşlarının tesiri altında yazmasaydı güzel Türkçenin nesirde üstadı olurdu. (...) Terkip yapmadığı, terkip uyduracağım diye selikasını, fikrini yormadığı zaman kolaylıkla konuşulanı yazmış.” Aynı şekilde bir Divan şairi olmasına rağmen, Nedim hakkındaki görüşleri de olumludur. Ancak, onun dilindeki sadeliği bir tesadüf olarak görmektedir ki, burada Ömer Seyfettin’in Nedim’e haksızlık ettiğini düşünmemek mümkün değildir.

“Enderunca”yı kullananların bu dile Türkçe demenin yanlış olduğunu, bu dilin “Osmanlıca” olduğunu iddia etmelerinden yola çıkarak bunların devlet ve milletin aynı şeyler olmadığını bilmediğini söyler ki, ona göre bu tip insanlar üç gruba ayrılır:⁹ “Devlet ve milletin ayrı şeyler olduğuna akıl erdiremeyenler, eski ve kurun-ı vustaî medrese ulumundan hakikat arayanlar, fenne efsane nazarıyla bakanlar ve bir de Türk milletine içtimaî ve terbiyevî vahdetini çekemeyenlerdir. Evvelkiler cahil, fakat sonuncular âlimdirler. Ne yaptıklarını bilirler. Maksatları Türk milletini inkâr etmektedir. Bunun için evvela lisanı inkâr ederler ve Türk dilini: Osmanlıca, Çağatayca, Azerice, Karabağca, Özbekçe, Kırgızca, Şimalca, Cenupça, Kırımca, Tatarca gibi parçalara ayırırlar. Hâlbuki bunlar ayrı bir lisan değil, birer lehçedir. Ve hepsi Türkçedir.” Nitekim Ruslar yıllar boyunca bu po-

⁷ “Türkçeye Dair”, Türk Sözü, nr. 9, 12 Haziran 1330, s. 67. [S. Ç.]

⁸ “İstanbul Türkçesi Hangisidir?”, Türk Sözü, nr. 14, 10 Temmuz 1330, s. 106. [S. Ç.]

⁹ “Türkçeye Kimler Osmanlıca Der?”, Türk Sözü, nr. 7, 22 Mayıs 1330, s. 50. [S. Ç.]

litikayı uygulamışlar, çeşitli Türk boylarını ayrı milletmiş, dillerini de ayrı bir dilmiş gibi göstermeye çalışmışlardır.

İşte bu problemler karşısında Yeni Lisancıların bu duruma seyirci kalmadığını ve dilde sadeleşme yolunda çalışmalara başladıklarını belirten Ömer Seyfettin, bu gelişmeye Türklerin son yıllarda uğradığı felaketlerin onları uyandırdığını ve milliyetlerini idrak etmeye başladıklarını belirtir.¹⁰

Ömer Seyfettin, yazılarında sık sık Yeni Lisancıların ilkelerinden bahseder. Ona göre kendilerinin yegâne maksadı “Türkçenin hususî edasını yazı lisanına geçirmek” idi. Bunu yapmanın yolu da mümkün olduğunca Türkçe kelimeler kullanmak, istilahlar ve klişeleşmiş cem’lerin dışında Arapça ve Farsça terkip ve cem’leri kullanmamaktır.

Ömer Seyfettin’in bu yazılarda vurguladığı en önemli hususlardan biri, dillerin başka dillerden kelime alabileceği, fakat kural alamayacağıdır. Bu durumun dilde yozlaşmaya ve bozulmaya yol açacağını iddia etmektedir. Dışarıdan alınan kelimelerin anlamları konusunda da görüşlerini ortaya koymuştur. Ona göre, her dil dışarıdan aldığı kelimeleri kendi telaffuzuna uydurur, bazen de ona değişik anlamlar kazandırır. Bu yüzden, “Türkçedeki kelimelerin mânâları ecnebi kamus kitaplarında değil, onları alıp istediği gibi kendine mal eden lisanî vicdandır.”¹¹

Yeni Lisancıların ve o cümleden Ömer Seyfettin’in esas aldıkları Türkçe, İstanbul Türkçesidir. Çünkü “Türkçenin en güzeli, en naziği, en işlenmiş şüphesiz İstanbul’da konuşulanı idi.”¹² Ömer Seyfettin’e göre İstanbul Türkçesinin sadece Türkiye’deki Türklere değil, bütün Türk dünyasına faydası olacaktır: “Konuşulan saf, sade, güzel ve kuvvetli İstanbul Türkçesiyle doğacak olan millî bir Türk edebiyatı, millî bir harsı, dağınık ve perişan kalan büyük bir milletin içtimaî birliğini temin edecek, seksen milyon kardeşimizi muasırлаştıracaktır.”¹³

Ömer Seyfettin, dilin sadeleşmesi konusunda Yeni Lisancıları sık sık uarmaktan geri kalmaz. Sözgelimi dil nasıl olsa kendiliğinden sadeleşir şeklinde bir rehavete kapılmanın yanlış olduğunu, bu yolda sürekli çalışmak gerektiğini söyler. Bu konuda sarf ettiği bir cümle de onun tevazuunu açıkça gösterir:¹⁴ “Ben bütün millî, içtimaî ve edebî ümitlerimi kendisine atfettiğim bu kahramanı bekliyorum. Fakat o hâlâ gelmiyor.”

¹⁰ “Türkçeye Karşı Enderunca”, Türk Sözü, nr. 4, 1 Mayıs 1330, s. 25. [S. Ç.]

¹¹ “Kelimelerin Mânâsı Nerededir?”, Türk Sözü, nr. 12, 26 Haziran 1330, s. 90. [S. Ç.]

¹² “Türkçe ve İlim”, Türk Sözü, nr. 10, 12 Haziran 1330, s. 73. [S. Ç.]

¹³ “Türkçeye Kimler Osmanlıca Der?”, Türk Sözü, nr. 7, s. 50. [S. Ç.]

¹⁴ “Lisanın Sadeleşmesi”, Türk Sözü, nr. 13, 3 Temmuz 1330, s. 99. [S. Ç.]

Türk Sözü'nde Ömer Seyfettin'in Tarhan müstearıyla yayımladığı yedi şiiri vardır. “Niyazi 'ye” ve “Güneş” başlığını taşıyan ilk iki şiirden sonra gelen beş şiir de “Koşma” başlığını taşımaktadır. “Niyazi 'ye” şiiri bir yıl önce Arnavut milliyetçilerince öldürülen Resneli Niyazi için yazılmış, o vesileyle şairin Avrupa'ya olan hıncı dile getirilmiştir. “Güneş” şiiri ise Türklerin o günkü zor şartlarını, ama geleceğe olan inançlarını dile getiren bir şiirdir. Diğer şiirlerde ise yine şairin geleceğe dönük aydınlık günler için gayret etmeyi amaçlayan, gençlere öğüt veren şiirlerdir.

Diğer taraftan dergide “*Türk Dünyası 'nda*” genel başlığını taşıyan Türk dünyasına dair haberlerin yer aldığı bir bölüm de vardır. Buradaki haberlerin değişik Türk bölgelerinden gelen gazete ve dergilerden derlendiği anlaşılmaktadır. Bunlardan bir kısmı A. H. müstearıyla Ömer Seyfettin tarafından hazırlanmıştır.

Görüldüğü gibi Ömer Seyfettin bu dergide, *Genç Kalemler*'de başlattığı misyonunu sürdürmektedir. Özellikle Türk dilinin sadeleştirilmesi konusunda yazıları onun *Genç Kalemler*'deki çizgisinin devamıdır. Bu bakımdan Ömer Seyfettin'in *Türk Sözü*'ndeki yazılarında tamamen Ziya Gökalp'ın etkisi altında kaldığı iddiasını doğru bulmuyoruz.¹⁵

Türk Sözü'ne gelince, gerek muhteva bakımından, gerekse önce *Halka Doğru* mecmuasında yayımlanan yarım kalmış yazıların *Türk Sözü*'nde devam etmesi (Maraşlıoğlu, “Çakıroğlu”, Ömer Seyfettin “*Primo Türk Çocuğu*”), yine ilk sayıda İstanbul'un esnaflarına, rençberlerine¹⁶ ve amelelerine hitaben yazılmış bir duyuruda onlara *Halka Doğru* mecmuasında niçin sahip çıkmadıklarının sorulmasından, her iki dergiyi de çıkaranın Celal Sahir olmasından yola çıkarak *Türk Sözü*'nün *Halka Doğru*'nun devamı olarak yayın hayatına atıldığını söyleyebiliriz.

¹⁵ Tahir Alangu, Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul 1968, s. 273-274. [S. Ç.]

¹⁶ tarla, bağ, bahçe, yapı ve toprak işlerinde ağır işleri gören gündelikçi, ırgat

TÜRK SÖZÜ BİBLİYOGRAFYASI (KRONOLOJİK BİBLİYOGRAFYA)

nr. 1, 12 Nisan 1330

01) **Ömer Seyfettin**, Türk Sözü (makale), s. 1-3.

02) **Tarhan**, Niyazi'ye (şiir), s. 3.

03) **Oktay**, Kararsızlık (makale), s. 3-4.

04) **Maraşlıoğlu**, Çakıroğlan II-III¹⁷ (hikâye – nr. 3, 22 Nisan 1330'da biten iki tefrika), s. 4-6; 20-23.

05) **H. S.**, Türk Dünyasında: Rusya'da Türk Avukatları – Büyük Bir Vakf-ı Mektep – Gayet Sanatlı Bir Saat (haber) s. 7-8.

06) **T. S.**, İstanbul'un Esnafları, Rençberleri ve Amelelerine (duyuru), s. 8.

07) Taşra Halkına (duyuru), s. 8.

08) Haftalık Havadis: Türklerin Romanyalıları Yenmeleri – Trablus'da, s. 8.

nr. 2, 17 Nisan 1330

09) **Ömer Seyfettin**, Halk Nedir? (makale), s. 9-11.

10) **Gök Alp**, Ötüken Ülkesi (şiir), s.11.

11) **N.**, Ticaretin İstikbali: Fazla Kazanç (makale), s. 12-13.

12) **Cevdet Fahri**, İhtiyar Arabacı (hikâye), s. 13-15.

13) **Türk Sözü**, Türk Dünyasında: Merhum Tukayev'in Yılı – Mektepleri Nasıl Kapatıyorlar – Minski Müslümanları – Türk Şehirlerinin Adlarını Değiştiriyorlar (haber), s. 15-16.

14) **T. S.**, Haftalık Havadis: Hakanımızın Tahta Geçtiği Gün – Evkâf Müzesi – Millî Kahramanımız Enver Paşa'nın Hastalığı – Dahiliye Nazırımızın Trakya'ya Gitmesi – Gayet Küçük Bir Tayyare Kazası – Haftanın En Sevimli Havadis, s. 12.

nr. 3, 22 Nisan 1330

15) **Ömer Seyfettin**, Umumî ve Hususî Türkçe (makale), s. 18-19.

16) **Abdullah Tukayev**, Ey Kalem (şiir), s. 19.

17) **A. H.**, Türk Dünyasında: Harbin Müslümanları ve Tukayev – Büyük Bir Türk Alimi – Yeni İki Gazete (haber), s. 23-24.

¹⁷ Bu hikâyenin başı Halka Doğru mecmuasında yayımlanmıştır. [S. Ç.]

nr. 4, 1 Mayıs 1330

- 18) **Ömer Seyfettin**, Türkçeye Karşı Enderunca (makale), s. 25-27.
19) **Tarhan**, Güneş (şiir), s. 29.
20) **T. S.**, Resimlerimiz, s. 29.
21) **Aka Gündüz**, Ebu'l-Faruk Cabbar Efendi (hikâye), s. 29-32.
22) **A. H.**, Türk Gazetelerinden, s. 32.
23) **A. H.**, Haftalık Havadis: Kahraman Tayyarecilerimiz Kahire'de, s. 32.

nr. 5, 8 Mayıs 1330

- 24) **Ömer Seyfettin**, Osmanlıca Değil Türkçe (makale), s. 33-35.
25) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 35.
26) **Habil Adem**, Ticaretin İstikbali: Bakkal Dükkanları (makale), s. 35-37.
27) **A. H.**, Edirne Uyanıyor (makale), s. 37-38.
28) **T. S.**, Türk Dünyasında: Bakü'de "Maarif-i Nisvan" Cemiyeti – Finlandiya Müslümanları (haber), s. 38.
29) **Türk Sözü**, Türk Gücü'nün Müsameresi (haber), s. 38.
30) **Ömer Seyfettin**, Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü? I- (hikâye – nr. 16, 24 Temmuz 1330'da derginin kapanması nedeniyle yarıda kalan tefrika), s. 39-40;48;56;64;71-72;79-80;87-88;102-104;110-112;119-120;126-128.

nr. 6, 15 Mayıs 1330

- 31) **Aka Gündüz**, Destur Ya Cehalet! (makale), s. 41-44.
32) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 43.
33) **Faik**, Esnaf İçin Terakki Yolları I-II: Çiftçi Loncaları ve Yaptıkları Hizmetler (makale – nr. 7, 22 Nisan 1330'da biten iki yazı), s. 44-47;53-55.
34) **A. H.**, Halka Nasıl Anlatacağız? (makale), s.47.
35) **T. S.**, Türk Dünyasında: Rusya'da Mahkeme-i Şer'iyeler (haber), s. 47.

nr. 7, 22 Nisan 1330

- 36) **Ömer Seyfettin**, Türkçeye Kimler Osmanlıca Der? (makale) s. 49-50.
37) **Kâzım Nami**, Hayber Kalelerinin, Battal Gazilerinin Terbiyevî Hizmetleri (makale), s. 50-53.
38) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 51.
39) Türk Gazetelerinden: Rakı ve Votka Haram mı? (haber), s. 55-56.

nr. 8, 29 Mayıs 1330

40) **K ve (ayın)**, Türk Sarfı ve Şivesine Dair I-II (makale – nr. 11, 19 Haziran 1330'da biten iki yazı¹⁸), s. 57-59;81-82.

41) **Aka Gündüz**, Dözanşante Monşerler (makale), s. 59-62.

42) **Cafer Alp**, Bir Marş (şiir), s. 59.

43) **Serfiçeli İzzet**, Yeni Askerlik Kanunu (makale), s. 62-63.

nr. 9, 5 Haziran 1330

44) **Hamdi**, Fetih Bayramı (makale), s. 66.

45) **Ömer Seyfettin**, Türkçeye Dair (makale), s. 66-70.

46) **Mehmed Rifat**, Senin Sesin (şiir), s. 67.

47) **Bekir Sıtkı**, Bir Mektup, s. 70-71.

nr. 10, 12 Haziran 1330

48) **Ömer Seyfettin**, Türkçe ve İlim (makale), s. 73-75.

49) **Gök Alp**, Durma, Vur! (şiir), s. 75.

50) **T. S.**, Türk Dünyasında Tiyatro ve Musikî (makale), s. 75-77.

51) **A. H.**, Türk Dünyasında: Kazan'da Tatil Meselesi – Bir Türk Kadın Hakimisi – Elektrikçi Müslüman – Moğolistan'da Hristiyan Dini Neşri (haber), s. 78.

nr. 11, 30 Haziran 1330

52) **Cevat Turgut**, Turhan Bey (hikâye), s. 82-84.

53) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 85.

54) Türk Dünyasında: Uçucu Türk – Müftü Mehmed Kâmil Tuhfetellin Bey – Kafkasya'da Ruhanî Mektep – Denizli'de Cuma Tatili (haber), s. 86-87.

nr. 12, 3 Temmuz 1330

55) **Ömer Seyfettin**, Lisanın Sadeleşmesi (makale), s. 97-99.

56) **Bekir Sıtkı**, Bir Mektup, s. 99-101.

57) **(Elif). C.**, Türk Dünyasından: Güççülerin Yürüyüşü – Afganistan Emiri ve Matbuat – Türk Eserlerini Araştırma – Katarinaslav'da Türkler – Haksız Bir Tevkif – İzmir Darü'l-muallimin İzcileri, s. 101-102.

¹⁸ İkinci yazının sonunda “arkası gelecek sayıda” ibaresi olmasına rağmen yazının devamı diğer sayılarda mevcut değildir. [S. Ç.]

nr. 13, 10 Temmuz 1330

58) **Ömer Seyfettin**, İstanbul Türkçesi Hangisidir? I-II (makale – nr. 16, 24 Temmuz 1330’da biten iki yazı¹⁹), s. 105-107;121-122.

59) **A. H.**, Musikî ve Temaşa Mektebine Dair (makale), s. 107-108.

60) **(İmzasız)**, Türk Dünyasında: Müslüman Doktor – Şamahı’da K ı z Mektebi – Kafkasya Şeyhülislamı’nın Muvafık Bir Tedbiri – Hokand’da Rusça Bir Türk Gazetesi – Bir Müslüman Mühendisi – Jimnaz Bitiren Türk Hanımı – Yeni Bir Gazete Daha (haber), s. 108-110.

61) Donanma-yı Osmanî Cemiyeti’nin Köylü ile Konuşması (Donanma mecmuasından iktibas), s. 112.

nr. 14, 17 Temmuz 1330

62) **Ömer Seyfettin**, Sağlam Zemin (makale), s. 113-117.

63) **İsmail Hakkı**, Güççülük: Polonez Köyü Yürüyüşü I-II (mektup), s. 117-118;123-125.

64) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 117.

65) **A. C.**, Türk Dünyasında: Türk Ocağı’nın Ramazan Musahabeleri – Sarhoşlukla Güreş – Göçebe Türkler – Edebiyat ve Sanayi-i Nefise (haber), s. 118-119.

nr 15, 24 Temmuz 1330

66) **Tarhan**, Koşma (şiir), s. 123.

67) Türk Dünyasında: Nikâh Hakkında Bir Arıza (haber), s. 125-126.

68) Ahval-i Hazıra dolayısıyla “Türk Sözü” muvakkat bir zaman için iki haftada bir, “Türk Yurdu” ayda bir kere neşrolunacaktır. (İlan), s. 128.

Türk Yurdu, C. 18, S: 132 (493), Ağustos 1998, s. 77-81.

¹⁹ İkinci yazının sonunda “daha var” ibaresi var. Ancak dergi bu sayıdan sonra çıkmadığı için yazı tamamlanmamıştır. [S. Ç.]

Başlangıcından Günümüze Modern Türk Hikâyesi

Ayşenur İslâm*

Eski lügatlerimizde, hikâye kelimesi bir sözü ve bir haberi nakil ve rivayet eylemek şeklinde karşılanır. Büyük ölçüde İslâm geleneğine yaslanan veya İslâmlıktan sonra bu geleneğin potasında yeniden şekil alarak söylenmeye devam edilen eski Türk hikâyesi, ekseriyetle bir faide esasına dayalıdır. Sadece söylenmek için söylenen, kıssadan hisse çıkarmayan hikâye, hakiki edipler tarafından takdirle karşılanmaz. Destanlar, mesneviler ve halk hikâyelerinin, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanarak oluşturduğu bu geleneğin az çok dışında kalan, meddah ve mukallit ravilerin anlattığı hikâyeler ise asıl edebiyattan sayılmaz, avam işi olarak kabul edilir.

Bizde hikâye kelimesinin dayandığı kavram “tahkiye”dir. Dolayısıyla anlatma esasına bağlı bütün yazı türleri geçmişte bu kelimenin etrafında izah bulmuş olur. Tarih, destan, menkıbe, kıssa, masal, rivayet, vak’a, rapor, kopya, taklit, roman, hikâye ve benzeri birçok türün ardındaki kavram tahkiyeli eser, yani hikâ-yedir.

Batı dillerinde bu kavramın karşılığı olarak kullanılan kelimeler de (Lat: historia, Fr: histoire, İng: story, Alm: geschichte, vb.) tarih bilgisini içine alan geniş arka planları olan zengin kelimelerdir. Ancak, hemen hemen kavramın bir edebî tür olarak ortaya çıkışından itibaren hikâye etmenin alt başlıklarını ihtiva eden birçok farklı kelimeye de sahip olduğu için bu dillerde, bizdeki kadar geniş bir kavram kargaşası ve karışıklık yaşanmaz. Muhteva açısından bakıldığında ise Batı kültüründe hikâye; hayâl ve hissiyatın doğurduğu, varlık sebebi yalnızca kendisi olan konu, malzeme ve çeşit bakımından zengin bir edebî tür olarak gelişir.

Tanzimat’tan sonra, Batı edebiyatının, bizdeki örneklerden tamamen farklı bir anlayışla yazılmış tahkiyeli eseriyle karşılanan Osmanlı müellifleri, aynı tarzı kendi kültürlerine taşıma gayreti içine girerler. Batı tarzında yazılmış ilk hikâye örneklerinden sayılan Aziz Efendi’nin “Muhayyelat”ı (1868) tasavvufi ıstılahlar, rumuzlar ve telkinlerle doludur. Hemen arkasından gelen Emin Nihad’ın Müsa-

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. [A. İ.]

meret-name'si (1872) ise hakiki vak'alardan seçilmiş ibret verici on hikâye ihtiva ettiğine dair bir kayıtlı çıkar. Tanzimat Döneminin en çok yazan kalemi Ahmet Mithat Efendi, Kırk Anbar'ında (1873) hikâye yazmaktaki gayesinin bazı hikemî ve ahlakî esasları ağılatmak veya güldürmek suretiyle okuyanlara telkin etmek olduğunu söyler.

Örneklerini çoğaltarak görebileceğimiz gibi, batılı hikâye tarzını tercih ederek konu ve işleyiş bakımından uygulamaya çalışan ilk Osmanlı yazarları, hikâye anlayışı ve tasavvuru bakımından, Tanzimat'tan sonra da uzun bir süre geleneklere bağlı kalmışlar, kıssadan hisse çıkartmak, ders vermek, telkin etmek vazifelerini sürdürmüşlerdir. Esasen bu tutum bir yol ayrımında bulunan medeniyetin, kültür öncüleri sayılan yazarlarının üstlendiği hocalık vasfına da son derece uygun düşmektedir.

Kültürel geleneğimiz içinde hikâye kelimesinin, hakikat kavramı ile bu kadar yakın bir bağının olması ilerleyen yıllar içinde Türk yazarlarının (hikâyecilerinin) “gerçeğin nakledilmesi” meselesi üzerinde önemle durmalarını sağlar ve realizmin kabulünü kolaylaştırır. Böylece teknik bilginin az çok gelişmesiyle beraber gerçek mânâda Batı tarzı hikâyenin yazılması da kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içinde mümkün olur.

Başlangıçta, Tanzimat Edebiyatının ünlü kalemleri Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa, Fransız İhtilâli'nin romantizm ile olan bağını benimsedikleri için romantiktirler. Natüralizmin ortaya çıktığı yıllarda Fransa'da ikinci cumhuriyetin kurulması, ediplerimizin realizm ve natüralizmin birlikte adı olan “hakikiyyûn” mesleğine itibar etmelerini sağlar. Her iki temayülde de siyasi ve sosyal kaygılar ön plandadır. Edebiyat meseleleri ikinci planda kalır. Bu yüzden bir tarafıyla geleneğe de bağlı olan Tanzimat yazarlarının, bu geleneğe tamamen aykırı fikirlere sahip E. Zola'ya hayranlık duymaları ve onun Türk-İslâm geleneğine uymayan yanlarını reddederek veya yumuşatarak kabul etmeleri yadırganmamalıdır.

Batı tarzı Türk tahkiyesinin gelişmesi ile hakikiyyûn mesleğinin (realizmin) kabul görmesi bizde hemen hemen aynı tarihlere rastlar. İlk realist eserleri veren sanatçılar, eserlerinde realizmi kendilerine göre yeniden şekillendirip, keskin taraflarını törpüleyerek hissi yönünü vurgularlar.

Realizmi iyi anlayan ilk yazarımızın Nabizâde Nâzım olduğunu söylemek mümkündür. “Karabibik”in başında hakikiyyûn mesleğini kısaca özetleyen Nâzım; realist yazarın, vukuat-ı beşeriyyeyi, nokta-i beşerden tetkik ve hikâye etmesi, ayrıca vukuata kendi mütalâa ve hissiyâtını katmaması gerektiğini vurgular. 1890'da yayımlanan Karabibik adlı uzun hikâyesi sadece İstanbul dışında bir mekânda geçmesi ve alelâde insanlar arasında cereyan eden sosyal meselelere

temas etmesi bakımından değil, fakat fert ve cemiyet ilişkisini kurarak zaman, mekân, şahıslar ve dil unsurlarını yerli yerinde kullanan ilk modern hikâye olması bakımından da önemlidir. 1892'de yayımlanan “Seyyie-i Tesâmüh” ise devrin edebiyat ve matbuat hayatını gözler önüne serer. Gözleme ve gerçeğe dayanmasına karşılık muhtevası gereği dilinin Karabibik'ten bir hayli ağır oluşu yazarın, hikâye tekniği, dil ve anlatım özellikleri konusundaki dikkati bakımından oldukça ilgi çekicidir. “Yadigârlarım”, Sevdâ”, “Hâlâ Güzel” gibi daha sıradan hikâyeleri de bulunan yazar, Servet-i Fünûn edebiyatçıları tarafından fazla dikkate alınmamış ve edebî bir model teşkil etmemiştir.

Türkçenin batılı mânâda ilk kısa hikâyelerini yazan Samipaşazâde Sezâi, “Küçük Şeyler”ini 1892'de yayımlar. İçinde altı telif hikâye bulunan “Küçük Şeyler” entrikadan arındırılmış olay örgüsü, gayet sınırlı şahıs kadrosu ve kısa hikâye kavramına uygun vaka zamanı anlayışı ile devrinde yol gösterici olur. Sosyal meseleleri fert bazında ele alan bu küçük alegorik hikâyeler, tasvir, diyalog, edebi realizmin kullanılışı ve durum hikâyesi kavramı gibi birçok konuda gerçekten yenidir.

İlk hikâyesini 1888'de Hizmet'te yayımlayan Halit Ziyâ da realizm-natüralizm okuluna bağlı bir sanatçıdır. Buna rağmen devrin genel temayülü olan romantizmden de fazla ayrı düştüğü söylenemez. Asıl güzel hikâyelerini 1897-1899 yılları arasında İkdâm ve Sabah'ta yayımlayan Halit Ziyâ'nın, sayıları yüz yirmi beşi bulan hikâyeleri birkaç eksikle kitap hâline de getirilmiştir. Daha ziyade roman ve uzun hikâye dalında tanınan yazar, küçük hikâyelerinde de en az romanlarında olduğu kadar başarılıdır. Hatta sosyal hayatı ve kendi devrinin gerçeklerini en çok yansıttığı eserlerinin de bunlar olduğu söylenebilir. Halit Ziyâ, sanılanın aksine, yaşanan hayattan kopuk eserler vermiş bir yazar değildir. Aile, aşk, küçük insanların mahrumiyetleri ve benzeri temaları işlediği hikâyelerinin yanında töre ve kaçış hikâyeleri de vardır. Çoğunlukla genç kızlar ve kadınlardan müteşekkil şahıs kadrosu, yazarın bu insanların hayat karşısındaki durumlarını ve ruh hâllerini tahlil edebilmesi için oldukça elverişli bir çevre oluşturur. Tasvir ve tahlillerin detaylı ve yoğun oluşu yazarın zaten “sanatkârane” olan üslubunu zaman zaman daha da ağırlaştırır. Ancak tiplerini kendi hayatından aldığı “Raife Molla”, “Mahalleye Mevkuf”, “Ferhunde Kalfa” gibi hikâyelerinde rahat ve tabii bir anlatımı vardır.

Halit Ziyâ hikâyesinden oldukça etkilenen aynı dönemin bir diğer yazarı Mehmet Rauf ise, toplumdan soyutladığı hikâye kişilerinin şahsî dramlarını “edebiyat yaparak” süslü ve ağır bir dille anlatır. Böylece Nabizâde Nâzım'dan bu yana tanınan realist tavrın bir hayli uzağına düşer. Özellikle aşk maceralarının

ve duygulanmaların anlatıldığı hikâyelerini, “İntizar” (1909), “Aşıkâne” (1909), “Son Emel” (1913), “İlk Temas İlk Zevk” (1923), “Aşk Kadını” (1923), “Eski Aşk Geceleri” (1924) gibi isimlerle kitap hâlinde de yayımlanmıştır.

Servet-i Fünûn Döneminin bir diğer tanınmış hikâyecisi olan Hüseyin Cahit’in ilk hikâyesi “Ada Vapurunda”, 1896’da Mektep dergisinde çıkar. Daha sonra bütün hikâyeleri “Hayat-ı Muhayyel” (1899), “Hayat-ı Hakikiye Sahnele-ri” (1910) ve “Niçin Aldatırlarmış” (1924) adlı kitaplarda yayımlanır. Natüralist bir bakış açısıyla realist ve romantik hikâyeler yazan Hüseyin Cahit, daha çok hayâl ile gerçek tezaadını işler. Kendisi ve kendi nesli ile ilgili problemlerle, hayatın genel meselelerini şahsî bir tavırla anlatır.

Eserlerini Hüseyin Cahit ile aynı yıllarda yazan ve yayımlayan Müftüoğlu Ahmet Hikmet’in hikâyelerini ise kitaplarının adı ile iki grupta tasnif etmek gerekir. 1900’de yayımlanan “Hâristan ve Gülistan” devresinde yazar, genellikle aşk ve evlilik gibi ferdî konuları sanatlı, süslü bir anlatımla ele alır. Bu devreye ait hikâyeler içinde “Nakiye Hala”, “Yeğenim” ve “İki Mektup” gibi sosyal ve millî problemleri işleyenler de vardır. İkinci devrede ise “Çağlayanlar” (1922) adlı kitapta toplanan tarihî, millî ve kültürel konuları işleyen hikâyeler yer alır. Bu idealist, Türkçü hikâyelerin dili son derece sade fakat anlatımı yine de sanatlıdır. Her iki devredeki hikâyelerin teknik yapısı ise oldukça basit ve zayıftır.

Cemil Süleyman (Alyanakoğlu), Fecr-i Âtî Döneminin önemli hikâyecisi olarak belirlediği 1908-1912 yılları arasında büyük bir şöhretin sahibi olur. Üst üste yayımladığı iki kitabı “Timsal-i Aşk” (1909) ve “Ukde” (1912) de yer alan hikâyeler; Servet-i Fünûn anlayışının aşırı hassas, hastalıklı romantik tiplerini, sonu hüsrarla biten kırık aşk hikâyelerini tekrar etmektedir. Edebi kültürünün Tanzimat yazarlarından geri gitmeyişi, doktorluk mesleği ve cephede bulunması gibi mesuliyetlerinin engellemesi yüzünden yazı hayatı uzun soluklu olmaz. Romantik bakış açısının yanı sıra, özentili dili ve pek başarılı sayılmayan şiirli anlatımıyla göze çarpan Cemil Süleyman’dan, sonraki nesillere fazla bir tesir intikal etmez.

Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî topluluklarının dışında kalmayı tercih eden ancak, onlarla aynı dönemde yazı hayatını sürdüren Hüseyin Rahmi Gürpınar, edebi sahada romanları ile tanınmasına rağmen önemli bir hikâyecidir. Onun hikâyeleri, tıpkı romanlarında olduğu gibi, değişen bir toplumun, geçiş dönemi insanlarını yansıtır. Eserlerinde İstanbul; yaşayan tipleri, bütün içtimai meseleleri, giyim kuşam tarzları, gelenek görenekleri, inanç ve davranış biçimleri ile capcanlıdır. Edebiyattan sosyal fayda bekleyen Ahmet Mithat okulunun bir takipçisi olarak, halkın yaşama biçimi ve kıymet hükümleriyle ilgilenmiş, bunları kendi doğru-

larına göre ifade ve tenkit etmiştir. Halkı eğitmek ve hayat tarzını değiştirmek ister. Pozitivist bir dikkati ve telkini vardır. Kendi ifadesiyle karilerine bir yüksek felsefe sunar. Eserlerinde odak noktası kadın-erkek ilişkisi, sosyal ekonomik meseleler ve dindir. Sekiz ciltte toplanan yetmiş civarındaki hikâyesi romanlarına nazaran daha az dağınık ve teknik açıdan daha başarılıdır. Uzun monologlar yerine canlı diyaloglar, detaydan arındırılmış sade vak'alar, mizah unsuru taşıyan hareketli bir dil Hüseyin Rahmi hikâyesinin belirleyici özellikleridir. Bu tarz, kendisiyle aynı dönemde yazan Ahmet Râsim'in eserlerine de sinmiş ve iki yazar birlikte "müşahedenin dil vasıtasıyla nasıl ifade edilebileceğini" göstermişlerdir. Ancak bir ifade ustası olan Ahmet Râsim'in hikâyeleri, daha ziyade aşk, şüphe, kıskançlık, ihanet vb. temaları işleyen teknik bakımdan zayıf eserlerdir.

Edebiyat tarihimizde, hikâyeye gereken önemi vererek bu türün yerleşmesini sağlayan yazar, Ömer Seyfettin'dir. 1911 yılında Genç Kalemler Dergisi'nde yayımladığı "Bahar ve Kelebekler" ile bu dalda adını duyurur. Ömer Seyfettin'in hikâye yazmaya başladığı yıllar, memleketin sosyal, siyasî ve ekonomik bakımdan en sarsıntılı dönemine rastlar. İmparatorluğu hızlı bir çöküşe götüren Balkan Savaşları, azınlıkların teker teker istiklâllerini istemeleri, bu durum karşısında aydınların birbirinden farklı siyasî düşünceler geliştirmeleri sonucunu doğurur. Millî Edebiyatın kurucularından biri olan Ömer Seyfettin, Türkçülük ekolünü benimser. Siyasî sahada aktif rol almamakla beraber, hikâyelerinde mensubu olduğu düşüncenin savunmasını yapar. Türkçülük düşüncesini savunurken, İslamcılıkla yer yer kaynaştığı da görülür. Bir düşünce tarzının edebî metin vasıtasıyla tanıtılıp benimsetilmeye çalışılması da yine Ömer Seyfettin'in edebiyatımıza getirdiği bir farklılıktır. Şerif Aktaş'ın tespiti ile o, bütün hikâyesinde mevcut olanla olması gerekenin çatışmasını anlatmaktadır.

Maupassant tarzı klasik vak'a hikâyesi tekniğiyle eserlerini kaleme alan Ömer Seyfettin'in bir diğer önemli özelliği de sade Türkçenin edebî eserde kullanılmasına öncülük etmesidir. Yazı dilinin konuşma diline yaklaşması, yaşayan Türkçenin edebî dil hâline gelmesi çalışmaları onun hikâyeleri ile somutlaşır. Hikâyelerinin bir kısmı konularını tarihten, eski kahramanlardan ve destanlardan alır. En başarılı olanları ise, yazarın hayatının herhangi bir anının fotoğrafına bakılarak yazılmış olan, hatıralarından doğan hikâyeleridir. Sağlığında "içtimâî roman" nitelmesi ile çıkan "Ashab-ı Kehfimiz" (1918) dışında "Harem" (1918) ve "Efruz Bey" (1919) adlı iki büyük hikâyesini kitap hâlinde yayımlayan Ömer Seyfettin'in çeşitli dergilerde kalan diğer eserleri, ölümünden sonra birçok yayınevi tarafından farklı tasniflerle yayımlanmıştır.

Dil kullanışı bakımından Millî Edebiyatın öncülerinden olan Refik Halit Karay ise daha çok köyün ve köylünün meselelerini gözlemci bir dikkatle tasvir eder. Yakup Kadri gibi Refik Halit de asıl mesaisini roman yazmaya ayıran, fakat hikâyede de romanları kadar -hatta Refik Halit düşünüldüğünde romanlarından daha fazla- başarılı olan bir yazarımızdır. “Memleket Hikâyeleri” (1919) adı altında topladığı hikâyelerinde, aydınların pek fazla tanımadığı küçük şehir-kasaba memurlarıyla köylülerin yaşayışlarını, problemlerini tenkitten uzak, çözüm arayışına girişmeyen, çoğunlukla nükteli bir anlatımla kaleme alır. Onun hikâyelerinde asıl öne çıkan nokta, dilin kullanılışıdır. Otantik kelimelere fazla yer vermeden, Anadolu halkının konuşma tarzını yakalamaya çalışmış, hikâyesindeki gerçekliği sağlamlaştıran duru bir Türkçe kullanmaya itina göstermiştir. Ne yazık ki “Memleket Hikâyeleri”nde büyük bir başarıyla kullanılan bu dil ve anlatım tarzı yazarın diğer eserlerinde görülmez.

Başlangıçta ferdî konuları, ferdin toplumdan tecrit edilmiş kıymetlerini anlatan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yaşadığı dönemin sosyal sarsıntılarının tesiriyle hikâyesinin yönünü değiştirir. Millî Edebiyatın önemli hikâyecilerinden olan Yakup Kadri, Ömer Seyfettin’in yolundan gitmekle beraber onun duygu ve coşkuyla anlattığı meseleleri ekonomik temele oturtarak sunmayı dener. “Millî Savaş Hikâyeleri” (1947) konularındaki bütünlük, dilin kullanılışı ve hikâye tekniği açısından günümüze kadar intikal eden, canlılığını koruyan hikâyelerinden meydana gelen eserlerinin toplamıdır.

Sağlam bir konusu olan, yer yer entrikaya dayanan klasik hikâye tarzında yazarak Ömer Seyfettin okulunu takip eden bir başka hikâyecimiz Fahri Celâlettin Göktulga’dır. Ömer Seyfettin tesirini, bazı hikâyelerinde taklide varacak kadar ileri götüren Fahri Celâlettin, İstanbul’un kenar mahallelerini ve buraların hal-kını canlandırmak bakımından Hüseyin Rahmi ve Ahmet Râsim’in yolunu izler. Giriş, düğüm, sonuç planına göre yazılan Maupassant tarzı hikâyeyi tercih eden Fahri Celâlettin, detayı önceleyerek zamanı ve mekânı daraltan, küçük adamı ele alan yeni gerçekçi hikâyeye sıcak bakmaz. Gözlem gücüne, anlatımdaki ustalığına ve dili kullanmadaki başarısına rağmen bu tutumu farklı açılımlar arayan yeni hikâyecilikten uzak durmasına sebep olur. Hikâyelerinde herkese benzemeyen, olağan dışı insanları ele alır. Ustaca kurulmuş, yalın, rahat ve sevimli eserleri bu özelliklerini biraz da artık o devirde bile pek sık rastlanılmayan halayıklar, cariyeler, dadılar, kalem efendileri, tarikat erbabı, akşamcılar, külhanbeyleri gibi tiplerden almaktadır.

Fahri Celâlettin ile aynı yıllarda yazan ve Hüseyin Rahmi ile Ahmet Râsim okulunun takipçisi olan Osman Cemal Kaygılı da hikâyelerinde Haliç İskeleleri,

Sur dışı mahalleler, Kâğıthane, Kasımpaşa, Unkapanı, Aksaray, Fatih gibi geleneksel hayatın hâkim olduğu çevrelerin insanlarını anlatır. İçinden çıktığı bu çevrelerin, toplumun alt sınıflarının arasına rahatça karışabilen, onları anlayıp onlarla birlikte yaşayabilen Osman Cemal Kaygılı, hikâyelerinde bu insanların problemlerini dava hâline getirmez. Biraz da yayıncıların arzusuyla, bu insanların yaşayışlarındaki canlı ve renkli ayrıntıları yazmayı tercih eder. Bu tarzda hikâye yazan kalemlerin en güçlüsünün Osman Cemal Kaygılı olduğu söylenebilir. Gözlemlerine kattığı acılı aşklar, basit ve içli maceralar hikâyelerinin konularını oluşturur. Eserleri, kuruluş, dil ve üslûptan ziyade hikâye kişilerinin orijinallliği ve canlılığı ile dikkat çekicidir.

Güçlü bir müşahade kabiliyeti olan Selahattin Enis ise birtakım hikâyelerinde İstanbul sosyetesinde cereyan eden safahat ve fuhuşu açık, sert ve hırpalayıcı bir üslûpla ele alır. Gerçekçi, hatta natüralist bir tavrı vardır. Hikâyelerinde gündelik hayata da geniş ölçüde yer verir. Bu bakımdan Cumhuriyetten sonra gelişen yeni hikâyenin de bir habercisi niteliğindedir. Hikâyelerindeki natüralist tavır, hayatın en kötü ve dejenere olmuş yönlerine ısrarlı bakışı ve bunları iğneleyici bir dille anlatışı hikâyelerini karamsar yapar. Kendisinden çok sonra bu tarzı sürdüren yazarların yetişmesine rağmen hikâyeleri yayımlandığı sıralarda pek fazla yankı bulmaz.

İlk hikâyelerinde, menfaat duygusunun ve maddî çıkarların insan ilişkilerindeki üstün ve belirleyici rolünü anlatan Sadri Ertem'in yaşanandan ziyade, kitabî bilgilere dayanan bir gerçekçilik anlayışı vardır. Bu güdümlü ve tasarlanmış anlayış, hikâyede gerçekçilik düşüncesinin yanlış bir yorumudur. Onun hikâyelerinde bir peşin hükmün ispatı çabası açıkça görülür. Bu tutum, hikâyecinin bir sanatçı olduğu gerçeğiyle çatışmaktadır. Bilimsel bilgi kalabalığının yanı sıra, maddenin ve kötülüklerin mutlak hâkimiyeti onun hikâyelerinde karamsar bir atmosfer oluşturur. Batı taklitçiliğinin tenkidi, sömüren ve sömürülen karşıtlığı, işçi ve köylünün meseleleri gibi bazı sosyal konular kuru ve kaba hatlı bir anlatımla hayatın canlılığından soyutlanarak kaleme alınır. Sadri Ertem'in hikâyeleri, bilinen bazı konuları çeşitlendirmek, toplum meselelerine dikkat çekmek, yeni gerçekçi anlayışla klasik hikâye arasında köprü oluşturmak bakımından önemli sayılabilir. Cumhuriyetten sonraki yıllarda ise inkılapların tavizsiz bir propagandisi olarak dikkat çekmiştir.

İlk hikâyelerini 1916'da kaleme almaya başlayan Memduh Şevket Esendal, bunları yayımlamak için 1925'e kadar bekleyecektir. Türk hikâyeciliğine önemli bir "yeniden başlama" tavrı getiren Memduh Şevket, Çehov tarzı hikâyenin edebiyatımızda tanınip sevilmesinde önyak olan yazardır. Heyecanlı ve olağandışı

olaylara dayanmayan, yaşanan anı öne çıkaran, konusu bakımından son derece sade olan bu hikâyeler, sıradan insanlar ve sıradan olaylarla ilgilenmeyen bir edebî ortamda önceleri bir süre yadırganır. Memduh Şevket'in Çehov'a benzerliği, biraz konularını seçiş tarzında ama daha ziyade hikâye kişilerini algılayışı, hikâyeyi anlatışı ve biçimde aranmalıdır. Onun hikâyesinde karamsarlık, ümitsizlik, acı alaycılık yoktur. Ağır sosyal meseleleri dahi sert tenkitler yerine sabırlı ve ümitli bir ifadeyle hikâyeye aktarır. Onu Çehov'dan ayıran yan da budur. Kişiliğinden akseden şefkat ve olgunluk, hikâyelerinde açıkça görülür. Okuruyla bütünleşen, eski kıymetleri hatta çürümüş, atıl kalmış bir geçmişi gözlemlere dayanarak bugüne taşıyan, bunları yaparken bir bildiri sunmayan teklif ve tenkitlerini hikâyenin tutarlılığını bozmadan aktaran Memduh Şevket'in eserlerinde sade ve sağlam bir dili vardır. Hikâyeciliğimiz üzerindeki tesirleri gecikmiş olmakla birlikte, edebiyatımızdaki gözlemci-gerçekçi hikâye tarzı Memduh Şevket'in eseridir denilebilir. Hikâye ve romanlarıyla konuşma diline dayanan yeni yazı dilinin öncülüğünü de o yapmıştır.

Sosyal gerçekçi bir sanatçı olarak takdim edilmesine rağmen, hikâyelerinin konularında, kişilerinde ve anlatış tarzında eski hikâyecilik geleneğimizi sürdüren Sabahattin Ali'nin gerçekçiliği romantizmin tesiri altındadır. Sadri Ertem'in aksine onun hikâyesinde yüksek sesle söylenen basmakalıp sözler yoktur. Gerçek, insanın içine aksettiği biçimiyle Sabahattin Ali'nin hikâyesine girer. Konuları sağlam, gözlem gücü yüksektir. Sosyal çevre, oldukça arka planda kalır. Ancak hayatının son yıllarında sosyal gerçekçi ve tenkitçi bir yola girmiştir. Sentimental aşk temasının öne çıktığı hikâyelerinde de; yalın insan ilişkilerini, acımasız aydın bürokrat tutumunu işlediği tenkitçi hikâyelerinde başarılı bir teknik ve üslubu vardır. Buna rağmen, Sabahattin Ali'nin hikâyede önemseydiği unsurlar; konular ve meselelerdir. Sosyal meselelerin ortaya çıkardığı eşitsizlikler, ezilen-küçümseyen insanların acıları, kasaba insanlarının törelere bağlılıkları, hatta namus belası, kara sevda hikâyelerinin temelini oluşturur. Memduh Şevket'te olduğu gibi Sabahattin Ali'nin hikâyesinde de kadınlar şefkat ve saygıyla ele alınır. Buna rağmen, insan unsuru hikâyede ele alınan meseleyi ortaya koymak için bir araç olarak kullanıldığından, hikâye şahısları kendilerini bekleyen trajik sona doğru alelacele gitmekten geri kalmazlar.

Modern hikâyenin edebiyat tarihimiz içindeki gelişimine bakıldığında, dünyayı ve çevreyi algılayış ve aksettiriş bakımından başından itibaren gerçekçi bir anlayışın hep var olduğu daha önceden belirtilmişti. Kısaca özetlersek; Ömer Seyfettin'le birlikte müstakil bir edebî tür hüviyeti kazanan kısa hikâyenin, aynı zamanda bizzat yaşanan, hayattan çıkarılan gözlemlere, tecrübelerle yaslanan bir gerçekçiliğe yöneldiği görülür. Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın belirttiği gibi, bu dö-

nemde “Realist terbiyeye uygun tarzda kurulan mekân-insan alâkası, müşahededen ve yaşanmış olaydan kaynaklanan itibari vaka zamanının sosyal ve siyasî endişesiyle beslenir.” Memduh Şevket dışında kalan hikâyecilerin benimsediği Maupassant tarzı ise, hikâyenin dil ve teknik açısından gelişmesine ve geniş kitlelerin bu türü sevip benimsemesine yol açar. Edebiyat-ı Cedîde'nin sentimental edebî zevki yerini “Memleket Edebiyatı” anlayışına bırakır. Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarının duygu ve düşünceleri bu edebiyatı besler. Cumhuriyetin ilk yılları yeni bir arayışlar dönemidir. Gerçekçiliğin farklı boyutları ve algılama biçimleri ortaya çıkmaya başlar. 1928'den sonra kısa bir bocalama devri yaşanır. Yeni alfabenin kabulü ile değişen şartlar yüzünden verimsiz bir dönem geçirilir. Bu sırada dergilerde acıklı aşk hikâyeleri ile küçük mizahî hikâyeler yayımlanmaktadır. Sadri Ertem ve Selahattin Enis gibi birkaç yazar bu ekolün dışında kalır. 1930'lara gelindiğinde Sadri Ertem, Selahattin Enis, Refik Ahmet Sevengil gibi yazarların toplandığı Vakıf gazetesi çevresi, yeni gerçekçi Türk hikâyesinin yol açıcılığını yapmaya başlar.

Bu çevreye mensup genç yazarlardan biri de Kenan Hulusi Koray'dır. İlk hikâyelerinde mensur şiire benzeyen tarzla, süslü ve muhayyel maceralar anlatan Kenan Hulusi, müşahedeye dayanmayan “masabaşı” köy hikâyeleri de yazar. Daha sonraki hikâyelerinde sosyal konulara önem vermeye çalışırsa da asıl dikkat çekici yanı, “Bahar Hikâyeleri” (1939) adlı kitabında yer alan “Kavaklıkoz Hanında Bir Vaka”, “Tuhaf Bir Ölüm” gibi hikâyeleriyle edebiyatımıza getirdiği korku ve esrar temasıdır.

Vakıf gazetesi çevresinde toplanan gençlerden bir diğeri de Bekir Sıtkı Kunt'tur. İlk eserlerinden itibaren gerçekçi Anadolu hikâyeleri yazmaya girişen Bekir Sıtkı'nın sanat anlayışı; halk için yazmak, halkı anlatmak, halkın meselelerini ele alarak daha iyi bir hayata doğru götürmek amacına yöneliktir. İlk hikâyelerindeki Sadri Ertem tesirleri; sert ve slogancı hiciv, kalıplaşmış ezen-ezilen teması 1937'de yayımladığı “Talkınla Salkım”da yer alan hikâyelerinde yumuşamaya başlar. 1941'de yayımladığı “Herkes Kendi Hayatını Yaşar” adlı kitapta yer alan hikâyeler ise, tanıdığı çevrelere ait gözlemlerinden meydana çıkar. Bu hikâyelerde orta halli, kalabalık nüfuslu İstanbul ailelerinin hayatları ile mahkemeler, avukatlar ılımlı bir gerçekçilikle anlatılır. “Yataklı Vagon Yolcusu” (1948) ve “Ayrı Dünya” (1952) adlı kitapları ile büyük şehrin kalabalığı içinde kaybolan sıradan insan hayatlarına yönelir. Bu hikâyelerinin çoğunda bir Memduh Şevket Esendal tesiri ve havası olmakla birlikte, planı, anlatma tekniği, dili ve üslûbu bakımından sanat değeri taşıyan eserler vererek gerçekçi hikâye anlayışının gelişmesine hizmet eder.

Bu yazarlarla aynı dönemde yaşayıp, eser vermekle beraber, devrin modasına uyarak Cumhuriyet devrimlerinin propagandasını yapmayan, buna mukabil, terk edilen bir hayat tarzının o günlere kadar uzanan “döküntülerinin” trajik, hatta trajikomik durumlarını objektif bir ifadeyle hikâyeye aktaran Nahit Sırrı Örik, yeni hayatın içinde bir geçmiş zaman nostaljisi estirir. 1929’da yayımladığı “Kırmızı ve Siyah” dışarda tutulursa, “Sanatkârlar” (1932) ve “Eski Resimler” (1933) adlı kitaplarda yer alan hikâyeleri, eskiye ait kıymetlerin, eski tarz insanların, yarı Osmanlı yarı alafranga bir geçiş dönemindeki manzarasını tasvir eder. Konuları kadar dili ve anlatım tarzıyla da çağdaşı olan yazarların temayüllerinin dışında kalan Nahit Sırrı, uzun ve sağlam cümlelerinde, zengin ve anlaşılabilir bir Osmanlıca vokabüler kullanılır. Onun eserleri; kendi devrinin yeni modası iken, günümüzün gerçeği hâline gelen “Türkiye Türkçesi”nin kullanılışına karşı koymadığı hâlde, bıraktığımız eski değerlerin güzelliklerini hatırlatmak ve bu hatırlatmayı bir savunma, bir direnme hâline getirmemek hususunda da dikkat çekicidir.

Vakit gazetesi çevresinde toplanan bir diğer hikâyeci ise Reşat Enis Aygen’dir. Romanları, hikâyelerinden daha başarılı bulunan Reşat Enis’in yayımlanan tek hikâye kitabı “Kılıcımı Sürüyorum” (1930) adını taşır. Bu kitapta, daha ziyade İstiklâl Savaşına dair parçalarla, sonu felaketle biten maceraların anlatıldığı hikâyelere yer verir. Devrin modasına uygun olarak resimli hikâye dergilerinde yayımladığı hikâyelerinde ise aşk, ihtiras, ihanet, felaket dolu magazin konularını işler.

Hikâyeciliğinin ilk yıllarında Sadri Ertem tesirinde kalan bir yazarımız da Umran Nazif Yiğiter’dir. “Kara Kasketli Amele” (1933) de yer alan, bir davanın ispatı için kurgulanmış hikâyelerden sonra “İçimizden Biri” (1941) nde daha ziyade Maupassant tarzına yönelerek seçilmiş kişileri, heyecan verici olayları anlatır. “Yaşamak İçin” (1948) de ise sağlam konuları olan, gözleme dayalı, sosyal meseleleri ele alan hikâyeler yazar. “Gar Saati” (1915) Anadolu müşahedelerine dayanarak, taşrada yaşayan ve İstanbul’u özleyen memurların hayatlarını anlatır. Buradaki gerçekçi tavır, yazarın geniş hoşgörüsüyle törpülenerek sevilmiş insanların kötü taraflarının tasviri basamağında kalır. “Tepedeki Ev” (1954) de yer alan hikâyeler ise küçük şehirde yaşayan orta halli memurların küçük hüznlerle dolu hayatlarını anlatır. Umran Nazif Yiğiter’in hikâyelerinde, başlangıçta men-subu olduğu ekolün acı tenkitçi, didikleyici tavrının yerini, giderek yaşanması arzu edilen hayatın hikâyeleştirilmesine bıraktığı görülür.

Eserlerini 1944’ten sonra yayımlayan, eski tarz hikâye üslubuna rağmen güçlü bir yazar olan Samet Ağaoğlu’nun ilk kitabı “Strassburg Hâtıraları” (1945) dır.

Mazlum, hasta ruhlu, sanatkâr mizaçlı, hayatla savaşımayan insanları anlatır. Bu ilk kitapta, Strassburg'da okuduğu Dostoyevski'nin tesirleri vardır. İkinci kitabı “Zürriyet” (1950) te ölüm düşüncesi, hikâyelerinin odak noktası hâline gelir. Samet Ağaoğlu'nun bir romancıda bulunması gereken derin ruh çözümlemeleri ise ustacadır. Nitekim yazarın “Büyük Aile” (1957) adlı kitabındaki üç büyük hikâyede iyice romana yöneldiği görülür. Kendi hayatının izleri ile Dostoyevski ve Panait Istrati'den gelen bazı tesirlerle oluşturduğu derinlikli, sıradan olmayan hikâye kahramanları ve acı, dehşet verici olayları hikâyesindeki dikkat çekici unsurlardır. Bir diğer dikkate şayan yönü de kendi devrinde artık çoktan unutulmuş olan II. Meşrutiyet Döneminin dilini kullanmayı özellikle tercih etmesidir. Cümleleri uzun tamlamalarla, Osmanlı zevkini aksettiren kelimelerle kurulmuş sanatlı bir edebî geleneğin son temsilcilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyetten sonraki devrede Türk hikâyesinin gerçekçilik anlayışının farklı kollardan yürüyüp, geliştiği görülür. 1940'ların ortalarından itibaren tesirleri görülen edebî okullardan biri Sadri Ertem ve Sabahattin Ali'nin öncü oldukları tenkitçi, sosyal gerçekçi yol idi. Millî Edebiyat Dönemi'nden zamanımıza kadar uzanan Ömer Seyfettin, Fahri Celâlettin tarzı eski hikâye yolunu da Memduh Şevket Esendal geniş mânâda bir gözlemci gerçekliğe dönüştürmüştü.

İlk hikâyelerini 1926'da; bütün bu yazarların yanı başında kaleme almaya başlayan Sait Faik Abasıyanık ise büyük şehir insanının yalnızlığını anlatan tasvirici gerçekçi hikâyeyi geliştirerek, yeni bir yolun öncülüğünü yapar.

Lise yıllarında yazdığı “İpek Mendil”, “Zemberek” gibi Maupassant tarzı hikâyelerini 1934-1935'te Varlık dergisinde yayımlayan Sait Faik, bu ilk denemeleri de içine alan kitabını 1936'da çıkarır. “Semaver” adını taşıyan bu kitapta, daha ziyade devre hâkim olan tenkitçi gerçekliğinin tesiri altındadır. Ancak daha ilk eserinden itibaren Sadri Ertem ve takipçilerinin kitabî bilgiye ve sloganlara yaslanan hicivci, acı tenkitçi yolundan ayrılır. Bir bütün olarak eserlerinde batı kaynaklı hümanizm düşüncesi temel bakış açısı olmuştur. Boyutları tam olarak tespit edilemeyen bir insan sevgisi, Sait Faik'ten başlayarak Türk aydınını tesiri altına alır. Hikâyelerinde, kendi âvâre hayatını birlikte geçirdiği balıkçıların, işçilerin, sıradan insanların, sefil çocukların hayatlarını anlatır. Bu insanların hayatını yazarken müşahededen yola çıkar, fakat hikâyesinde müşahade ettiklerinin zihninde bıraktığı intibalar vardır. Harici âleme sadakatle bağlı kalmaz, müşahedelerini kendi hayâl dünyasında yeniden kurar. Böylece harici âlemden gelen bütün izler yazarın ruh süzgecinden geçer ve bir mânâda, bütün hikâyelerinde kendisini anlatmış olur. Hayatı, sanatı ve eserleri iç içe değerlendirilebilecek bir yazar olan Sait Faik, “Semaver” (1936), “Sarnıç” (1939) ve “Şahmerdan” (1940)

adlı kitaplarda topladığı hikâyelerinde; Adapazarı, İstanbul, Bursa ve Grenoble’a ait müşahedeleri ile bu yıllara ait hayat parçalarını anlatır. Bu hikâyeler, Ömer Seyfettin okulunun tesiriyle başı, düğümü, sonucu belli olan, Sadri Ertem okulunun tesiriyle tenkitçi gerçekçi ve nihayet yazarın kendi hayatından, hatıralarından ilham alan eserlerdir.

1946 yılında siroz hastalığına yakalandığını öğrenmesiyle başlayan ölüm korkusu ve ölümü beklerken ruhunu avutma arzusu, onu daha önce yazarların fazla dikkat etmedikleri küçük insanların yaşayışına yöneltir. Büyük şehrin arka sokaklarında basit, bazen hüzünlü ama renkli bir hayatı olan küçük adamı anlatmak ve bu adam gibi bohem bir hayat yaşamak onun hikâyede olgunluk döneminin başlangıcı olur. “Lüzumsuz Adam” (1948) da topladığı bu hikâyelerinde alışılmış edebiyattan kopar. Biçim ve dil endişesi taşımadan yazı diline geçmemiş kelimeler, deyimler kullanarak canlı bir anlatma tarzı geliştirir. Bu anlatıcı tavrı, hikâyelerindeki çevreye ve şahıslara uygun düşmektedir. Hikâyeden bütün fazlalıkları ayıklayıp atar. Konu ve olay bütünlüğünü fazla önemsemeden, dramatik gerilimin yükseldiği, duyguların yoğunlaştığı zaman parçalarının, anların üzerinde durur. Bu, küçük hikâyenin yapısına da uygun bir tutumdur. Bu türden yoğun duygu anlarını gözlemci gerçekçilikle anlatamadığında ise gerçeküstücü bir tavır takınır. Bu tavır, Sait Faik’in hikâyesi ile birlikte edebiyatımızda belli bir olgunluğa erişmiş olur.

Bundan sonraki hikâyelerinde de artık küçük adamın ekmek kavgasını değil, kendisinininkiyle karışan iç dramını anlatacaktır. Sait Faik’in hikâyelerine bu açıdan bakıldığında, kendi hayatı ile kahramanlarının hayatının iç içe verildiği ve böylece evrensel olanın yakalandığı görülür.

İlk hikâyelerinde heyecana dayalı magazin konularını anlatan Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), Bodrum’a yerleştikten sonra denizi işleyen hikâyeler yazmaya başlar. Oxford’da tarih öğrenimi görmesi ve denize tutkunluğu birleşerek yazarı yeni bir deniz medeniyeti düşüncesinin doğmasını sağlar. İnsan düşüncesinin en büyük buluşlarının doğduğu Akdeniz havzasını müstakil bir memleket olarak düşünür. “Eski Yunan”’a atfedilen kıymetlerin hepsi aslında “Akdeniz Medeniyeti”nin mahsulleridir. Halikarnas Balıkçısı, bu medeniyetin mitolojisine ve destan şairlerine de hayranlık duyar. Böylece bir yandan denizi, deniz işçilerini, süngercileri, balıkçıları, Akdeniz’in tabiat güzelliklerini anlatırken, bir yandan da eski Yunan kahramanları gibi alınyazıları ile savaşan destan kahramanları yaratır.

“Ege Kıyılarından” (1939), “Merhaba Akdeniz” (1947), “Ege’nin Dibi” (1952); “Yaşasın Deniz” (1954), “Gülen Ada” (1957) adlı kitaplarda topladığı

deniz eksenli hikâyelerinde, devrinin hâkim modasının dışında kalarak, güçsüzlerin zalimler karşısındaki ezilişini anlatan sosyal tenkitçi eserler yerine, güç şartlar altında yaşayan küçük insanın büyüleyici iç dünyasını anlatır. Denizden ve deniz insanlarından bahseden tüm hikâyelerinde bizde benzeri olmayan bir yan bulunur. Bu hikâyeler, mitolojik unsurlar taşıyan canlı tabiat tasvirleriyle örülüdür. Deniz, başlı başına bir hikâye kahramanı gibidir. İnsanlar denizi tutkuyla severler. Olaylar, kişiler ve tabiat romantik bir coşkuyla anlatılır. Biraz dağınık, savruk fakat şiirli bir dili vardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın, savaşa katılmasa dâhi Türkiye'yi derinden etkilediği yıllarda, sanatçılar hem kendi ülkelerini hem de dünyayı izleyerek hareketli, canlı ve yenilikçi bir döneme girerler. Çoğu halkın içinden gelmiş olan hikâye yazarları, Anadolu'ya romantik olmayan bir nazarla bakarlar. Sosyal ve ferdî açıdan içine düşülen buhran, hürriyet düşüncesi, savaşın acımasızlığı ve barış özlemi insan sevgisiyle karışarak eserlerini etkiler.

İlk eserlerinde klasik hikâye tarzını deneyen İlhan Tarus, bu dönemde yeni gerçekçi hikâye örnekleri de ortaya koyar. (Doktor Monro'nun Mektubu, 1938). “Tarus'un Hikâyeleri” (1947) adlı kitapta yer alan hikâyeleriyle gecekondlu insanının meselelerine yönelir. Köyle şehri iç içe yaşayan bu kenar mahalle insanların psikolojilerinin derinliklerine inmeden gündelik yaşayışlarını, hayatı algılayışlarını, ekmek paralarını kazanışlarını büyük bir sevgiyle anlatır. Hikâyelerinde tek bir çizgiyi takip etmeyen, tasvirci ve tenkitçi gerçekçiliğin birinden diğerine geçerek anlatmasını sürdüren İlhan Tarus, kimi hikâyelerinde de küçük kasaba memurlarının esnaf ve tüccarla olan ilişkilerini, geçim sıkıntılarını anlatır. İkinci Dünya Savaşı'nın bunalımları, rüşvet, haksız kazanç, gizli fuhuş, kıymet hükümlerinin yok oluşu gibi ahlâkî çöküntüyü anlatan hikâyelerini de mizahlı bir dille kaleme alır. Sanatçının aydın zümrenin dışına çıkarak, kendisini halka kabul ettirmesi gerektiğini savunan yazar, “öncü sanatçı” tipinin yaygınlaşmasını ve sanatın halkın hizmetine girmesini ister. Bu düşüncelere giderek standart bir hikâye tarzı geliştirir, konularını kıssadan hisse çıkartılabilecek bir kolaycılıkla işlemeye başlar. “Köle Hanı” (1954) adlı kitabına aldığı hikâyelerde ise gerçeği sanatsız, kuru hâliyle aksettiren hırçın ve titiz dava adamlığından vazgeçerek, Memduh Şevket Esendal çizgisinde bir hoşgörüyü döner. Gerçeğin sanat yoluyla savunulmasının daha doğru olduğu kanaatini benimser.

1936 yılından başlayarak yazıp yayımladığı hikâyelerinin bir kısmını “Zonguldak Hikâyeleri” (1962) adı altında toplayan Mehmet Seyda, Zonguldak'taki kömür işçilerinin hayatlarını gözlemci ve tasvirci bir gerçekçilikle anlatır. Madencilerin kuyulardaki çilelerinin dışındaki, düzene bağlı problemlerine fazla

değınmeyen bu hikâyelerde, ırgatbaşılar, puantörler, büro memurları ve bunların aralarındaki ilişkilerle zor hayat şartları hikâye edilir. Daha sonra Umran Nazif'in de ele aldığı bu çevre, Mehmet Seyda tarafından seçme olaylar ve heyecan verici iş kazaları çerçevesinde eski hikâye geleneğı ile anlatılmaktadır.

İlk hikâyelerinde Anadolu kasaba halkının yaşayışını anlatan Kemal Bilbaşar, "Cevizli Bahçe" (1941) de yer alan Refik Halit tarzındaki yerli ve renkli hikâyelerinde esnafın, tüccarın, memurun çatıştığı dedikodulu, dalavereli eğlence hayatını tasvir eder. 1944'te yayımlanan "Pazarlık" adlı kitabında ise İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiğı ahlâkî çöküntüleri, vurguncu yeni zenginler karşısında ezilen küçük insanları rüşvet, fuhuş, kaçakçılık gibi yeni para kazanma yollarının halk arasında yayılışını ve bu yeni düzenin hoşgörüyü karşılmasını ele alır. Hikâyelerinde gözlemci gerçekçi bir tavır vardır. En güzel eserleri, romana yaklaşan büyük hikâye formunda yazdıklarıdır. Bunların içinde "Çancının Karısı" adını taşıyan hikâye, eski destanların dirilişini hatırlatan canlı ve coşkulu anlatımı ile özellikle dikkat çekicidir.

Köy ve kasaba insanlarını anlatan bir başka hikâyecimiz Samim Kocagöz'dür. İkinci kitabı "Telli Kavak" (1941) ta yer alan birkaç güzel hikâye ile Anadolu hayatını ılımlı bir gerçekçi gözlemci tavırla anlatır. Sanatın memleket meselelerini kavrayıp anlatmakla bilimden daha fazla mesuliyet yüklendiğini düşünen Kocagöz, başlıca temalarını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra makineleşen pamuk tarımından, hayat pahalılığı karşısında değişen hayat tarzlarından ve bunların ortaya çıkardığı sosyal meselelerden alır. Ayrıca Beşparmak dağlarında yaşayan Tahtacı-Türkmenler de hikâye dünyamıza ilk defa onun eserleriyle girerler. Anadolu gerçekliklerini anlatırken, Refik Halit'ten gelen ve diğer yazarları etkileyen mizahlı anlatım Samim Kocagöz'de yoktur. Konularını, kişilerini, onların duyuş ve davranışlarını hafife almadan anlatır. "Sam Amca" (1951) ve "Cihan Şoförü" (1954) adlı kitaplarına aldığı hikâyelerinde de bu çizgiyi sürdüren yazar, "Yolun Üstündeki Kaya" (1964) ile yeni bir anlatım yoluna girer. Gerçekleri ele alış ve kişileri bu gerçeklerin içine yerleştirmesinde bir değişiklik görülmezken, gözlemci gerçekçi bir tavırla köylüleri ve problemlerini kısa aralıklarda tasvir etmeye koyulur. Bu hikâyelerde, problemlerin oluşumları ve sonuçları yer almaz. Yazar, kendisini de konunun dışına çekerek daha objektif olmaya çalışır. Hikâye tekniğı ve üslup açısından eleştirilmeye müsait olan Samim Kocagöz, dağ ve ova köylülerinin hayatlarını yazmakta ısrar ediş ve konuya geniş açılımlar getirmesi bakımından önemli bir hikâyecidir.

Çocukluğundan itibaren sürekli bir geçim sıkıntısı içinde yaşayan Orhan Kemal, "Ekmek Kavgası" (1949) adlı ilk kitabından başlayarak içinde yaşadığı

bu sıkıntılarla yakından ilişkili kişileri ve olayları anlatır. Onun hikâyelerindeki kişiler; açlıktan korkan, ezilmiş insanlardır. İçinde bulundukları çok kötü hayat şartlarından daha da beterine düşmemek için direnen dilenciler, çöpçüler, fuhuşun batağına saplanmış küçük kızlar, satıcı küçük çocuklar, işten atılmış memurlar, işçiler, hapisane insanları hikâyelerindeki şahıslar kadrosunu oluşturur. Bu tür insanların kişisel maceralarını anlatan hikâyelerinde çoğunlukla birer toplum meselesi de vardır. Ele aldığı insan tiplerine ve toplum meselelerine karşı tenkitçi, sert hicivci bir tavır takınmaz. Hikâyelerinde genellikle sözünü ettiği kötülükleri unutturacak bir yön vardır. Eserlerindeki yumuşak tasvirici gerçekçi anlatım, karamsarlık yerine her şeyin düzeleceğine dair küçük de olsa bir umudu yaşatır. Çukurova'nın fabrika ve tarım işçilerinden küçük kasaba insanlarına, büyük şehrin varoşlarındaki kalabalığa kadar çok geniş bir alana yayılan insan malzemesi, hikâyelerine zenginlik kazandırır. Bütün bu insan kalabalığı, onun eserlerinde kendi dünyalarındaki kelime hazineleri ile konuşurlar. Diğer yazarlar tarafından tenkit de edilen bu şive taklitleri, bir yandan Orhan Kemal'in hikâyesine Hüseyin Rahmi'nin sıcaklığını katarken, bir yandan da kahramanlarının ruh hâllerini anlatma-açıklama kolaylığı sağlar. Gerek konuları, gerekse tiplerini sunuşu bakımından orijinal bir sanatçı olan Orhan Kemal, sosyal gerçekçi dünya görüşünü savunmak adına zaman zaman popülizmin ve angaje edebiyatın da sınırlarını zorlar.

Birinci Dünya Savaşı yıllarından bu yana yavaş yavaş edebî eserin malzemesi olmaya başlayan köy hayatı, çok partili sisteme geçişle birlikte bütün edebiyatta hâkim olmaya başlar. Esasen 1945'te Hasanoğlu Köy Enstitüsü tarafından çıkarılan "Köy Enstitüleri Dergisi", bu enstitülerden yetişen köy ve kasaba kökenli gençlerin kendi dünyalarını anlatmaya çalıştıkları şiir ve hikâyelere yer vermeye başlamıştır. Bunların büyük çoğunluğu içinden çıktıkları dünyayı şaşılacak kadar başarısız, kaba ideolojik, slogancı bir dille anlatırken yukarıda tanıtılan bazı yazarlar ve onların takipçileri de köyü ve meseleleri anlatan eserleriyle edebiyata yeni bir bakış açısı getirirler.

"Köy edebiyatı gerçekçiliği"nin yeni konu yerleştiği bu yıllarda, daha önce tefrika ettiği hikâyelerden oluşan "Göl İnsanları" (1955) adlı tek kitabıyla ortaya çıkan Kemal Tahir, genç kuşakların yeni örneği olur. Dört büyük hikâyeden oluşan Göl İnsanları'nın bütün kahramanları köylüdür. Ancak bu hikâyeleri diğerlerinden ayıran özellikler; kötü ruhlu ağa ve onun yardımcısı imam, güzel köylü kızı veya gelini, kahraman köy delikanlısı çemberinin dışına çıkarak, gerçekte yaşayan yönleriyle köyü ve köylüyü ele alışlarıdır.

Kemal Tahir, gerçekçilik anlayışında çağdaşlarını etkileyen Sadri Ertem tarzından bilerek uzak durur. Tenkitçi gerçekçi bir tavır yerine, müşahade ve tasviri ön plana çıkarır. Karşısına çıkan sosyal çatışmaları, ahlâkî tezatları hiç zorlamadan, kendinden bir şey katmadan, dava hâline getirmeden ele alır. Hikâye kahramanlarına kendi kişiliğinden özellikler katarak onları içselleştiren Sait Faik gerçekliği de Kemal Tahir’de yoktur. O, daha ziyade 19. yüzyıl Fransız romancılarının gerçekçi anlayışına uyarak, kendisini hikâyelerinin tamamen dışında tutar. Buna rağmen, olayların ve kişilerin dış görünüşüne takılıp kalmaz, onların törelerini, batıl inanışlarını, davranışlarını temellendiren ahlâk anlayışlarını, bütün tarihi oluşlarını ve gelişimlerini, duygulu ve zalim taraflarını zengin ve sanatkârane bir anlatıyla ele alır. Dil ve anlatım yönünden de çağdaşı sanatçılarından ayrılan Kemal Tahir, İstanbul Türkçesini temel alır. Artık çok iyi tanınmış, defalarca kullanılmış kelime ve deyimler dışında kalan otantik vokabülere hiç yanaşmaz, şive taklitleri yapmaz.

Sait Faik’le birlikte başlayıp gelişen küçük insanın mutluluğa ve daha güzel bir dünyaya karşı duyduğu özlemi, yıllar sonra yine ve yeniden anlatan Oktay Akbal, “Önce Ekmekler Bozuldu” (1946) adlı kitabında az da olsa gerçekçi denemeler yaptıktan sonra, ülkenin hâlihazırdaki meselelerinden uzaklaşarak küçük adamın hayatını anlatmaya koyulur. Çok yakınında cereyan eden büyük bir savaşın sosyal, ahlâkî ve ekonomik çalkantıları ile sarsılan memleketin problemlerini, meselelerini görmezden gelir. Tahir Alangu’nun tespiti ile; Cumhuriyetten sonra doğan, yarım yamalak bir tahsil görerek çocukluk ve ilk gençlik mutluluklarını doyasıya yaşayamayan bir neslin sürekli sözcülüğünü yapan Oktay Akbal, bu mutluluk temasını çok hafife alıp, ülke gerçeklerinden soyutlayarak kısırlaştırır.

Derindeki ekonomik, sosyal ve siyasî problemlerin insanları çatışma noktasına getirdiği, gerçekliğin bu problemlerin dışta kalan yönleriyle boğuşmaya yöneltildiği bir edebiyat ortamında, insanın kişisel kargaşasını, şahsiyet sapmalarını ve hayatı gerçekliğinin dışında algılamasını anlatan sanatçımız, Ahmet Hamdi Tanpınar’dır. Kitaba adını veren parça dışındakileri daha önce çeşitli dergilerde yayımladıktan sonra, beş uzun hikâyesini “Abdullah Efendi’nin Rüyaları” (1943) adıyla bir araya getiren Tanpınar, genel olarak insanın iç dünyasının çöküşünü, hayatın gerçeklerinden kaçarak ruhunda yaşattığı rüya âlemine sığınışını anlatır. Gerçekle hayalin/rüyanın bağlantılarını kurcalayan bu hikâyelerde rüya her zaman baskın çıkar. Hayatı, gayri iradî bir rüya gibi kabul ederek günlük hayatın çekişmeleri dışında, derinlikli bir dünyada yaşayan kişileri anlatır. Bu kişiler, bakışlarını kendi derinliklerine yönelterek, yaşanan andan kaçmaya çalışırlar.

Gerçekle rüyanın iç içe geçtiği, birbirine karıştığı hayatların ilhamı; Tanpınar'ın hatıraları, hayatlarıyla değil ama ruh dünyalarıyla son derece meşgul olduğu eski tanıdıkları ve nihayet kendi iç dünyasıdır. Bütün bu iç çatışmaların odak noktasında bulunan zaman unsuru da, onun hikâyelerinde şuurla şuuraltının sürekli yer değiştirmesi olarak belirginleşir. Bütün bu karmaşık ruh tahlillerini hikâyeleştirirken Tanpınar, bulanık değil, çözümleyici bir üslûp geliştirir. Cümlelerinde ise, köklü bir medeniyetin kültür hazinesini içine sindirmiş bir şairin titizliği vardır.

İlk hikâye denemelerine 1944'te başlayan Haldun Taner, sosyal gerçekçi tutumla, ferdin iç dünyasına kapanışını birlikte ele alan bir hikâyecidir. Tanzimat'tan bu yana hikâye ve romanımızın sürekli konusu olan, batılı hayata özenmenin getirdiği uyumsuzlukları, bozulmaları, ahlâkî ve sosyal çöküntüleri mizahlı bir anlatımla ele alır. Hikâye anlatışı bakımından II. Meşrutiyet kuşağının anlayışına bağlı sayılsa da tahripkâr olmayan, kabalıktan uzak mizah anlayışı ile çok rahat kullandığı düzgün Türkçesi ve kendisine mahsus bir gerçekçilik tavrıyla yazar. Hiciv ve mizah oklarını hemen hemen daima büyük şehrin türedi zenginlerine, sonradan görme köylülere, yükselmek için her şeyini feda etmeye hazır kadınlara, kalantorlara kısacası edebiyatımızda öteden beri gülünç duruma düşürülmeye alışılmış tiplere çevirir. Aslında vurgulamak istediği gerçek, toplumun çöküşünün, içten içe çürüyüşünün ferdin bozulmasından kaynaklandığıdır. Hicvettiği tiplerdeki temel bozukluklar; tembellik, cahillik, kabalık, ikiyüzlülük, köşe dönücülük, bencillik ve bayağılıktır. Toplumsal boyutlara varan hastalık derecesindeki bu tür ferdi bozuklukların düzelebileceğine dair umutlar taşımaz. Bu yüzden, yerden yere vurduğu hikâye kahramanlarını çoğunlukla bir punduna getirerek¹ mazur görür. Sanat hayatının son yıllarında tiyatroya yönelen Haldun Taner, hikâyelerindeki mizahlı anlatımı bu türe de uygulayarak başarılı eserler vermiştir.

Devrinin öncü yazarlarını taklit ederek başladığı ilk hikâyelerinde çevresindeki gerçekleri yansıtmaya çalışan Necati Cumalı'nın, "Yalnız Kadın" (1955), "Değişik Gözle" (1956) adlı kitaplarında topladığı hikâyelerinde kendine dönük, şairce bir tutumu vardır. Sait Faik'in ölümünden sonra, onun açtığı yoldan yürüyerek bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışan yazarlar arasından, özellikle ikinci kitabıyla sivrilerek "Sait Faik Armağanı"nı kazanır. Sanat hayatının ilk devresindeki bu tasvirici gerçekçi tavır, bir süre sonra yerini daha fazla gözlemci bir gerçekçiliğe bırakır. "Susuz Yaz" (1962) adlı kitabına aldığı uzun hikâyeleri bu yolda yazılmış eserlerdir. Bu kitaptaki hikâyelerin çoğu avukatlık günlerinde elinden geçen dava dosyalarından çıkarılmıştır. Suç ve ceza mekanizmasındaki

¹ bir şeyi yapmak için uygun zamanı ve yeri seçmek

aksaklığı, törelerin rolünü, toprak insanlarının içgüdüye dayalı vahşi tabiatlarını anlattığı bu hikâyelerde zaman zaman cinsellik de ön plana çıkar. Olaylar zincirinin daha çok önemsendiği bazı hikâyelerinde ise yapının derinlikten yoksun kaldığı ve şematik bir kuruluğa saptırıldığı söylenebilir.

İlk kitabına adını veren “Oğlumuz” (1949) adlı hikâyesiyle edebiyat sahasında tanınan Tarık Buğra, konularını dışardaki hayatın çatışmalarından çıkaran sosyal gerçekçi yazarların yolundan gitmeyerek, ferdin iç dünyasına yönelen yazarlarımızdan bir diğeridir. Sosyal gerçekçilerin üzerinde fazla durmadıkları; dışarıdaki hâdiselerin ferdin ruh dünyasında meydana getirdiği akisleri müşahade ederek çözümleyen, içyapıdaki derinliği araştıran yazar, büyük sosyal meseleleri halletmek yerine insan hayatındaki düzensizliklere, ilişkilerde ortaya çıkan ruhî zıtlıklara eğilir.

Hikâyelerinde yer alan sosyal çevre oldukça geniş ve renklidir. Orta halli aileler, tutkulu gençler, taşra hayatına mensup insanlar onun hikâyelerinde başarıyla ele aldığı kişilerdir. Bunların toplumla olan ilişkileri ihmal edilmemekle birlikte, asıl üzerinde durulan unsur; tedirginlikleri, sıkıntıları ve bunalımlarıdır. Bu tür ferde yönelik hikâye daha önce Memduh Şevket Esendal, Sait Faik ve Tanpınar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştı. Tarık Buğra ise, boşlukta yapayalnız kalan insanın isyanını hemen hemen bütün hikâyesinin teması hâline getirir. Toplum karşısındaki yalnızlığının çaresizliği içindeki insan, kendi bütünlüğünü dahi zedeleyen çelişkiler yaşayabilir. Bu yüzden ıstırap çeker, dostluğu, arkadaşlığı, iyiliği, yüceliği özler, ancak bozulmuş kalabalıklar içinde bu değerleri bulması gittikçe zorlaşmaktadır. Bu tür bir aydın bunalımı daha önce Tanpınar’ın romanlarında da görülür.

Hemen hemen bütün hikâyelerinde kendi bakış açısını hâkim kılan Tarık Buğra, bazen duyguları veya hatıralarıyla, bazen de olayın kahramanı veya seyircisi olarak hikâyesinin içinde yer alır. Bu durum, eserlerinin dilini de entelektüel bir seviyeye çekmesine sebep olmaktadır. Küçük Ağa dışındaki hiçbir eserinde İstanbul Türkçesinin ve yazı dili ağırlıklılığının dışına çıkmaz. Kelime seçimi son derece titiz, cümleleri ise pürüzsüzdür. Rahat ve sakin bir tempoyla anlattığı hikâyeleri teknik bakımdan da başından itibaren usta işidir.

1950’lerin ortalarından itibaren, köy edebiyatı gerçekliğinin dışında bir hikâyeye anlayışı geliştirmeye çalışan yazarların sayısı artmaya başlar. Birçok yazar, günlük yaşayış içinde aydınların iç burukluğunu, yabancılığını, umutsuzluğunu, bunalmasını, sorumluluğunu tahlile yönelir. Daha ziyade Köy Enstitülü yazarlar tarafından basmakalıp ifadelerle anlatılan küçük adam gerçeğine tepki duyanlar farklı arayışlara girerler. Bunların içinde Vüs’at O. Bener, Nezihe Meriç, Bilge

Karasu, Yusuf Atılgan, Selim İleri, Leylâ Erbil gibi isimler en dikkat çekici olanlarıdır. İnsanı düşünce, duygu, hayal bütünlüğü içinde ele alarak, onu mutlak bir varlık olarak gören, hikâyede dil, biçim ve öz açısından yeni arayışlara yönelen birtakım yazarların yanı sıra, dünya görüşleri ve sanatçı tavırlarıyla hiçbir bütünlük arz etmedikleri hâlde, çeşitli tasnif denemelerinde aynı gruba alınarak postmodern hikâyenin bizdeki temsilcileri sayılan Oğuz Atay, Nazlı Eray, Tomris Uyar'ı da zikretmek gerekir.

1970'li yıllara gelindiğinde özellikle romanda, kısmen de hikâyede insanı hem ferdî hem de sosyal gerçekliğiyle aksettirmeyi deneyenlere edebiyata sosyal bir fonksiyon yükleyerek siyasî ve kültürel bir eğitim aracı olarak görmek isteyen yazarların eserleri bir arada çıkmaya başlar. Bu dönemde, adlarını 1950'lerden sonra duyurmuş olan Muzaffer Buyrukçu, Tarık Dursun K., Tahsin Yücel, Adilet Ağaoğlu gibi yazarlarla birlikte; 1970'lerde tanınan Füzûzan, Tomris Uyar, Osman Şahin, Sevinç Çokum ve benzeri yazarların eserleri sıklıkla görülmeye başlanır.

1960'ların sonlarından itibaren modernizme karşı çıkış, yerlilik, akıl ötesi, şuuraltı, altıncı his, duygu, sezgi gibi kavramları öne alarak, modernizmin getirdiği teknoloji, bilimsellik, akılcılık kavramlarına karşı direnen; bu yönüyle postmodernizme yaklaşmakla beraber, dinin ve geleneksel ahlâkın düsturlarını reddetmeyen, hatta yücelten bir başka hikâye anlayışından söz etmek gerekir.

Belli belirsiz ilk örneklerini Tanpınar ve Peyami Safa'da görebildiğimiz bu yönelişin asıl öncüleri Sezai Karakoç ve Rasim Özdenören'dir. İnsanın derinliğine yönelen, sırlarla örülü yarı masal yarı gerçek bir geçmişi arayan, insanın insan olma çabasını anlatan; hayal, gölge, ayrıntı, an peşine düşerek zamanı ve eşyayı sorgulayan ferdî anlatan; bunu yaparken de temel kıymetler olarak iman, hidayet, kader, ölüm, ahiret, hayır, şer ve çağrışımlarını göz önüne alan bu yeni hikâyenin bazı temsilcileri; Mustafa Miyasoğlu, Vahap Akbaş, Kadir Tanır, Cemal Şakar, Sadık Yalsızuçanlar gibi isimlerdir.

1960'lardan başlayarak sözü edilen edebî tavırlar ve isimler, günümüzdeki Türk hikâyeciliğinin yönelişlerini işaret etmektedir. Henüz yaşanmakta olan bir devri ve henüz inşa edilmekte olan edebî temayülleri içine aldığından bu tespitlerin ve isimlerin hemen hiçbirinde bir edebiyat tarihi kesinliği bulunmadığı, böylece kesin hükümlere varılabilmesi için henüz çok erken olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Kaynaklar

- Akbal, Oktay, *Dost Kitaplar*, Ar Matbaası, İstanbul 1967.
- Aktaş, Şerif, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, Türk Dünyası El Kitabı, 3. Cilt, Ankara 1992, S. 503.
- Alangu, Tahir, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, I-II-III, İstanbul 1959, 1965, 1968.
- Ataç, Nurullah, *Günce*, TDK Yayınları, Ankara 1972.
- Aytaç, Gürsel, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara 1990.
- Aytaç, Gürsel, *Edebiyat Yazıları I*, Ankara 1990.
- Baydar, Mustafa, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?*, İstanbul 1960.
- Bayrak, Mehmet, *Köy Enstitülü Yazarlar ve Ozanlar*, Ankara 1978.
- Belge, Murat, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İstanbul 1994.
- Bezirci, Asım, *Çok Kapalı Oda*, İstanbul 1961.
- Dino, Güzin, *Tanzimat'tan Sonra Edebiyatta Gerçekliğe Doğru*, Ankara 1954.
- Ediboğlu, Baki Süha, *Bizim Kuşak ve Ötekiler*, İstanbul 1968.
- Enginün, (Doç. Dr.) İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1983.
- Fethi Naci, *Edebiyat Yazıları*, İstanbul 1976.
- Fethi Naci, *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, İstanbul 1981.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Türk Hikâyeciliği*, İstanbul 1954.
- Hızlan, Doğan, *Günlerde Kalan-Çağdaş Edebiyatımıza Dipnotlar*, İstanbul 1983.
- İleri, Selim, *Düşünce ve Duyarlık*, İstanbul 1982.
- İlhan, Attila, *Gerçekçilik Savaşı*, İstanbul 1980.
- Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, 5. Cilt, İstanbul 1994.
- Kaplan, Mehmet, *Edebiyatımızın İçinden*, İstanbul 1978.
- Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, 2. Cilt, İstanbul 1979, 1980.
- Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara 1997.
- Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali, İnsan ve Eser*, İstanbul 1997.
- Lekesiz, Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü I*, İstanbul 1997.
- Mavera Dergisi, *Hikâye Özel Sayısı*, Eylül 1980.
- Moran, Berna, *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, 1. Cilt, İstanbul 1983.
- Mutluay, Rauf, *Çağdaş Türk Edebiyatı 1908-1972*, İstanbul 1973.
- Özgül, M. Kayahan, *Sami Paşa-zâde Sezâi'nin Küçük Şeyler'inde Fiktif Yapı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1984.
- Özkırımlı, Atilla, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Ankara 1995.
- Tosun, Necip, *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören*, İstanbul 1996.
- Türk Dili Dergisi, *Öykü Özel Sayısı*, Ankara 1975.
- Ünaydın, Ruşen Eşref, *Diyanet ki*, Ankara 1985.

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Millî Şuur

İsmail Çetişli*

Birtakım ortak değerler manzumesi etrafında bir araya gelip teşkilatlanmış insan topluluklarına “*millet*” diyoruz. Toplumlari millet olma niteliği kazandıran ortak değerler manzumesini; milliyet, dil, din, gelenek/görenek, sanat, folklor, mefkûre, ahlak, tarih, vatan vb. unsurlar oluşturur. Söz konusu unsurların tamamını, “*kültür/hars*” kelimesinin kapsamlı mânâsı çerçevesi içinde düşünmek ve ifade etmek de mümkündür. O zaman milleti, “*ortak tarih ve kültür birliğine sahip insan topluluğu*” şeklinde de ifade edebiliriz.

“*Millî şuur*” ise; milliyet, dil, din, gelenek/görenek, sanat, folklor, mefkûre, tarih, vatan vb. değerlerin, milleti meydana getiren fertlerin zihninde ve hayatında kesin kabul görmesi ve tam bir bilinç hâlini almasıdır. Bir başka ifadeyle millî şuur, millet fertlerinin her biri veya -en azından- büyük çoğunluğunun kendini “müşterek kabuller dünyası” içinde görmesi ve ifade etmesi; ferdî benlik, kimlik ve kişiliğinin -kendi özel rengini kaybetmeden- millî benlik, kimlik ve kişilik potasında yoğrulup, hakikî sentezine ulaşmasıdır.

Tarih, bu noktada bir gerçeği açıkça ortaya koyar: Toplamlar, yukarıdaki söz konusu değerlerini muhafaza edebildikleri müddetçe millet olarak varlıklarını devam ettirebilir, var olma mücadelesini sürdürebilirler. Başka bir ifadeyle, ortak değerler bütününi millî şuur hâline yükseltebilen ve bunu fertlerinin zihin ve hayatlarında hâkim kılabilen milletler, “*millet-i ebed-müddet*” hakkına sahip olurlar. Aksi takdirde; yani ortak değerler manzumesinin ahengi bozulan veya dejenere olan, millî şuurunu kaybeden milletlerin var olma mücadelesini kaybederek sürü hâline düşmeleri ve yok olma tehlikesiyle yüz yüze gelmeleri kaçınılmaz bir son olur.

Böyle bir tarihî gerçeğin farkında olan bütün milletler, fert ve toplumlarının hayatında bu değerleri koruma, devam ettirme, güçlendirme ve millî şuur hâkim kılma mücadelesi içindedirler. Bu uğurda büyük gayret, mücadele, hatta kavgalar verildiği; maddî ve manevî birçok imkânların seferber edildiği bilinmeyen bir sır değildir.

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Ü. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğretim Üyesi. [İ. Ç.]

Şüphesiz toplumlara millet olma hususiyeti kazandıran ortak değerler manzumesini, millî şuur duygusunu geliştirip güçlendirmenin, nesilleri bu merkez etrafında yek-vücut kılmanın pek çok yolu veya metodundan bahsedilebilir. Kanaatimizce bu hususta güzel sanatlar ve onun ana kollarından biri olan “*edebiyat*” son derece önemlidir. Dünün her türlü kültürel değerlerini bugüne, bugünden de yarına taşımanın en kısa, en sağlam ve en etkili yolu, edebiyattır.

Bu noktada sanat/edebiyatın fonksiyonunun ne olup olmadığı tartışılabilir ve sanat/edebiyatın millî şuurun hizmetinde kullanılmasına birtakım itirazlar yapılabilecektir. Sanat/edebiyatın alelâde bir propaganda aracı olarak görülmesi ve bu istikâmette kullanılmasını, hoşgörüle karşılamamız elbette ki mümkün değildir. Bununla birlikte onu büsbütün vasıta kılmadan kültürün hizmetine vermek, her zaman için mümkündür. Zaten istense de istenmese de bir milletin tarihi boyunca yaşadığı hayat, bu hayatı şekillendiren kültür ve medeniyete ait her türlü maddî ve manevî unsurlar, onun dil ve edebiyatına aksedecektir. Bu sebeple, bir milletin sanat/edebiyatını, hayatından ve kültüründen büsbütün tecrit etmek mümkün değildir.

Edebiyatın fert ve toplumda millî şuurun uyandırılması, fert ve topluma kazandırılması veya zihin ve gönüllerde güçlendirilmesine nasıl hizmet edebileceğini, Ömer Seyfettin’in hikâyelerinden hareketle ortaya koymak, bu yazının amacı olacaktır.

Asıl konuya geçmeden önce Ömer Seyfettin’in şahsiyetinin teşekkül ettiği ve hikâyelerinin vücut bulduğu tarihî zemini; bu zeminin sosyal, siyasî, ekonomik, kültürel şartlarını kısaca hatırlatmanın faydalı ve lüzumlu olduğu kanaatindeyiz. Zira edebî eserin içinde vücut bulduğu zeminin bilinmesi, onu daha anlamlı kılacaktır.

XIX. asrın sonu ile XX. asrın ilk çeyreği arasında 36 yıllık kısacık bir ömre sahip olan Ömer Seyfettin (1884-1920), Türk tarihinin, büyük hâdiseler hercümerci¹ içinde nice savaşılar, acılar, sıkıntılar, arayışlar ve çaresizliklerle dolu bir buhran devrinin insanıdır. İnsanımızın Doğu-Batı kültür ve medeniyetlerinin tereddüt gelgitleri arasında bocalayıp bunaldığı, sosyal hayatımızın pek çok içtimâî depremlerle sarsıldığı, tarihimizin de büyük hâdiselerle dolup taşıdığı talihsiz bir devir... Bir tarafta ihtişamlı bir mâzinin sahibi bir cihan imparatorluğunun çöküş acıları, diğer tarafta millî bir uyanış ve dirilişin doğuş sancıları. Başka bir ifadeyle, ümmet çağından millet çağına veya imparatorluktan millî devlete geçiş süreci. Satır başlarıyla hatırlamak gerekirse; II. Abdülhamid devrinin son yirmi beş yıllık dönemi, II. Meşrutiyet, 31 Mart Vak’ası ve Sultan Abdülhamid’in

¹ alt üst, karmakarışık, darmadağınık

tahttan indirilmesi, İttihat ve Terakki yönetimindeki yıllar, Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Harpleri; altı asırlık Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış saldırılar karşısında çöküşü, Türk milletinin son kalesi durumundaki Anadolu'nun emperyalist Haçlı hücumlarına hedef oluşu ve Millî Mücadele... Millî imanını kaybetmiş, bedbinlik ve çaresizliğin girdabında boğulmak üzere olan bir sosyal bünye... Tanzimat'tan beri kafası, gönlü ve hayatıyla Doğu-Batı arasında ikiye bölünmüş aydınların sonuçsuz reçeteler peşinde koşuşturmaları, bir yığın fikirler hercümerci... Ve kurtuluş ümidinin yer yer "Mehdi" ye bağlanması...

Ömer Seyfettin, işte böyle bir ortamda bunalmadan ve bedbinliğe düşmeden dönemin sosyal, kültürel ve siyasî hayatına hâkim olan "*milliyetçilik*" veya o günün ifadesiyle "*Türkçülük*" düşüncesinde odaklaşır. Onun fikir ve kültür dünyasının çekirdeğinde de hep aynı kavram mevcuttur. Böyle bir kaynaktan güç alan yazarın kalemi, hemen hemen bütün eserlerinde tabii olarak bu merkez etrafında dolaşır durur.

Edebiyata genç yaşta şiir vadisinde başlayan yazar, asıl şöhretini Selanik'teki çalışmaları ve Genç Kalemler mecmuasındaki yazı ve hikâyeleriyle kazanmıştır. Onun adı, akla hiç şüphesiz öncelikle "*hikâye*" türünü getirir; zira bu isim, "*küçük hikâye*" ile ebedileşirken, Türk hikâyesi de çok büyük ölçüde onun kaleminde rüştüne erer, şahsiyetine kavuşur.

Ömer Seyfettin'in 150 civarındaki hikâyesine yansıyan millî şuur konusunun temel unsurlarını, şu dört ana başlık altında değerlendirebiliriz:

Milliyet Şuuru

Ömer Seyfettin, Türkçülük fikrinin günbegün kuvvet kazandığı, milliyet şuurunun gönüllerde ve kafalarda daha fazla kökleşerek sosyal ve siyasî hayatın dinamizmini teşkil etmeye başladığı bir devrin sanatkarıdır. Bunun da ötesinde ferdî hayatında bizzat şahit olduğu hâdiseler, sosyal ve siyasî hayatımızdaki talihsiz gelişmeler, yazarın milliyet şuurunu güçlendirmede mutlak tesiri olan unsurlar olarak karşımıza çıkar.

İşte böyle bir içtimaî ve fikrî potansiyelden hız alan ve bu atmosfer içinde kalemle sarılan Ömer Seyfettin'in pek çok hikâyesi milliyet şuurunu ekseninde vücut bulur. Konu, değişik açılardan ısrarla ele alınıp işlenirken, bu doğrultudaki mesaj -çoğu zaman açık bir biçimde- okuyucuya sezdirilmek istenir. Milliyet şuurunu üzerinde duran hikâyeleri iki grupta mütalâa etmek gerekir:

1- Milliyet Şuurundan Uzak Olma

Bu gruba dâhil edebileceğimiz hikâyelerde dikkati çeken ilk husus, Osmanlı İmparatorluğu'nda hâkim unsur olan Türklerden bazılarının milliyet şuurundan

uzak, habersiz, hatta inkâr içinde bulunmalarıdır. Bu insanlar, ya hâlâ Osmanlılık ideali peşindedirler ya da kendi millî değerlerini inkâr ederek başka milletlere karşı besledikleri hayranlık duyguları içindedirler. Hemen hepsinin sözde aydın oluşları, dikkate şayan bir diğer husustur.

Ashab-ı Kehfimiz ve *Hürriyet Bayrakları* isimli hikâyelerde, İmparatorluk içindeki bütün azınlıkların milliyet şuuru, hatta taassubu içinde hareket ettikleri hâlde, bazı Türklerin hâlâ Osmanlılık idealini savunmaları ve bunu gerçekleştirmeye gayreti içinde olmaları üzerinde durulur. *Ashab-ı Kehfimiz*'in ön sözünde, söz konusu düşünce sahiplerinin fikirleri şöyle özetlenir:

“Osmanlılık, müşterek bir milliyettir. Osmanlılık ne yalnız Türklük, ne de yalnız Müslümanlık demektir. Osmanlı Devleti'nin idaresinde yaşayan her fert ‘bilâ-tefrik-i cins ü mezhep’ Osmanlı milletine mensuptur.” Ömer Seyfettin’e göre bu düşünce “gayr-ı millî Tanzimat maarifinin yetiştirdiği dimağlardan doğmuş bir vehimden, bir ham hayalden ibaretti(r). Dini, lisanı, terbiyesi, tarihi, harsı, mefahiri ayrı olan fertlerin mecmuundan ‘müşterek bir millet’ teşkil imkânı yoktu(r).”² Çünkü “Millet: bir lisan konuşan, bir din, bir terbiye, bir maarifle birbirine bağlı insanların mevcududur.”³

Yazar, aynı hikâyenin olay örgüsü içinde ise böyle bir düşüncenin çarpıklığı ve temelsizliğini vurgular; temsilcilerini de mizahî bir tavırla hicveder. “Bir Ermeni Gencinin Hatıraları” olarak takdim edilen ve bu hatıra defterinden nakle edilen hikâyede; Niyazi Bey, Said Bey, Sadullah Behçet Bey, Celal Mün'im Bey, Esarullah Nâtık Bey, Hoca Bâli Efendi gibi sözde aydınların “Osmanlı Kaynaşma Kulübü” adı altında çalışmaları anlatılmaktadır. Millî olan her şeyi ret ve inkâr eden bu kozmopolit insanların felsefelerinin özeti, “*Milletim nev-i beşerdir; vatanım ruy-i zemin.*” sözünde ifadesini bulur. Türk milletinin, hatta azınlıkların bile isyanına rağmen onlar hâlâ Ashab-ı Kehfimiz olmaya devam ederler.

Hürriyet Bayrakları'nda da Osmanlılık düşüncesinin veya milliyet şuurundan mahrum olmanın gülünçlüğü, hikâye türünün sınırları içinde vurgulanır. Hikâye kahramanı zabite göre “*Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler*”den müteşekkil olan Osmanlı milleti, büyük bir coşku ve kardeşlik içinde II. Meşrutiyet'in yıl dönümünü kutlamaktadırlar. Karşıdaki büyük Bulgar köyünün bile kırmızı hürriyet bayraklarıyla kutlamaya iştiraki, bunun en güzel delili değil midir? Hâlbuki zabitimiz büyük bir saf dillilikle aldanmaktadır. Çünkü hürriyet bayrakları zannettiği şeyler, havalandırmak için güneşe asılmış kırmızıbiber dizilerinden başka bir şey değildir.

² Ashab-ı Kehfimiz, Harem, Bilgi Yay., Ankara, s. 9. [İ. Ç.]

³ Milletlerin Mefkûresi, Seçme Hikâyeler, C. 1, MEB Yay., İstanbul, 1985, s. 256. [İ. Ç.]

Mahmut Yesri ve Nihat adındaki iki sanatkârın milliyetlerini ve millî değerlerini inkâr ederek Yunan hayranı olmalarının hikâyesi, *Boykotaj Düşmanı*'nda ifadesini bulur. Bunlardan Mahmut Yesri'nin düşünceleri şu şekilde anlatır: “*Medeniyet, insaniyet, edebiyat, ilim, felsefe ve fen Yunan ve Rum muhabbetinden başka bir şey miydi? Dünyada bu milletten asil, bu milletten necip, bu milletten kibar bir millet daha var mıydı?*”⁴

Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu? hikâyesinin Kenan Bey'i de yıllarca milliyetini ve kültürel değerlerini inkâr etmiş, mason olmuş ve bir kozmopolit olarak yaşamıştır. İtalyan asıllı karısı kendi değerlerinden hiçbir fedakârlık yapmazken Kenan, çocuğuna Primo adını vermiş, Türkçe öğretmemiştir. Zira o, “*Ne anane, ne mazi, ne vatan, ne de kavmiyet tanır...*” Yazarımız Alman hayranı Sadreddin'in hikâye ve dramını, *Fon Sadriştayn'ın Karısı-Oğlu* isimli hikâyelerinin konusu yapmıştır. Yemek ve maddeden başka hiçbir değere inanmayan Sadreddin, Türk asıllı karısını boşayarak -ticarî ortaklıktan öte bir mânâ taşımayan- bir Alman kadınıyla evlenir. Yirmi sekiz yıl sonra, onca zaman birlikte yaşadıkları karısı Lida ile aralarında hiçbir ortak değer olmadığını fark eden kahramanımız, Alman hayranlığının acı sonuçlarını fark etmişse de iş işten geçmiştir. Biricik çocukları Hasip, ne Türk ne de Alman olabilmiştir. O, “*Her milletin hâricinde, her ahlâkın dûnunda kötü bir enmuzeçti*”r.

Millî imanını kaybetmiş bir cemiyetin panoraması *Mehdi* hikâyesinde ifadesini bulur. Kurtuluşumuz artık Mehdi'ye kalmıştır. Adı geçen hikâyenin kahramanlarından olan Kaymakam Bey'in tek ümidi “*Hristiyan efendileri*”mizin kur-tarıcılığındadır. “*Mutaassıp bir dinsiz*” olan bu kahraman, millî felaketlerimiz ve geriliğimizin asıl sebebi olarak İslâm dinini görür.

Efruz Bey serisinin asıl kahramanı Efruz Bey ise, ne olduğu belirsiz, daldan dala konan, gösteriş budalası ve kozmopolit bir tip olarak karşımıza çıkar. O, bazen hürriyet kahramanı, bazen asilzâde, bazen âlim, bazen pedagoğdur. Milliyete ait bütün değerleri reddeder. Mesela Efruz Bey'e göre; “*Milliyet kadar budalalık olamaz. (...) Bizim cinsimiz, bizim mezhebimiz birdir: İnsanlık.*⁵ *Ruslar, İngilizler, Yunanlılar biricik dostumuz ve müttfikimizdir.*”

Aynı hikâye serisinin sahte asilzâdelerinden Müzekki Bey, İngiliz hayranı, Tıfıl Mektebinin müdürü Müfat Bey ise tam bir Batı hayranı ve mukallittir. Bu şahsın şîârı; “*Din de yok, millet de yoktu(r). Onun mefkûresi yalnız alafrangalaşmak, taklit, Avrupalılara benzemekti(r).*”⁶

⁴ Boykataj Düşmanı, Beyaz Lâle, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul, 1977, s. 211. [İ. Ç.]

⁵ Hürriyete Lâyık Bir Kahraman, Efruz Bey, Erdem Yay., İstanbul, 1984, s. 48. [İ. Ç.]

⁶ Açık Hava Mektebi, a.g.e., s. 137. [İ. Ç.]

Kendisine hediye edilen bir Çerkez kayışına duyduğu hayranlıktan dolayı Çerkezliğe özenen zâbitin milliyet duygusundan mahrum oluşunun hikâyesi ise *Bir Kayışın Tesiri*'nde anlatılmaktadır. *Kesik Bıyık, Bahar ve Kelebekler, Meh-mâemken ve Memlekete Mektup* hikâyelerinde, fertten toplumun tamamına kadar uzanan kendi değerlerinden habersizlik, şuarsuzluk, kimliksizlik ve bu hâlin tabii sonucu olan taklitçilik ve yozlaşmışlık konuları dikkatlere sunulur. *Bahar ve Kelebekler*'in yaşlı kahramanı, torununun durumu karşısında şunları söyler: “Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanımızın güzelliklerini tatmıyor, başka memleketlerin başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe, kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinçten, saadetten mahrum kalıyorsunuz. (...) Bugün Frenkçe okumak, mütemadiyen esvap değiştirmek, moda yapmak çulğunluklarından, soğukluklarından, boş bir tekebbürden, mânâsız ve münasebetsiz bir tefevvuk iddiasından başka bir şey yoktu... Alafrangalık bir veba gibi içimize girmiş, dudaklarımızın tebessümünü silmiş, feracerimizi parçalamış, pabuçlarımızı atmış, parmaklarımızı narin bir mercan gibi parlatarak güzelleştiren kınalarımızı bile ortadan kaldırmıştı. Eşyamızı, esvaplarımızı değiştirirken ruhlarımızı da değiştirmişti; her şey yalan, her şey sahte, her şey taklit oldu.”⁷

Milliyet şuurundan mahrum olmanın, yozlaşmanın çözümü, *Mehmâemken* isimli metnin şu cümlesindedir: “*Namuslu ruhlar, milliyetini idrak etmiş şuurlu dimağlar, lekesiz vücutlar yetiştirmelidir.*”⁸

2- Milliyet Şuurunda Olma veya Milliyet Şuuruna Erme

Buraya kadar olan bölümde, Ömer Seyfettin'in milliyet duygusu veya Türk-lük şuurundan mahrum olma konusunu işleyen hikâyeleri üzerinde durduk. Yazarımız aynı hikâyelerinde veya başka hikâyelerinde milliyet şuurunda olma veya milliyet şuuruna erme konusunu da ele alır. Böylece, konu hem menfi hem de müspet açılardan işlenerek okuyucunun bu iki zıt durum arasındaki farkı görme ve mukayese etme imkânını sağlamış olur.

Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu? ve *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?* hikâyelerinin kozmopolit kahramanı Kenan Bey, ancak Balkan Harbi'nin gerçekleri karşısında uyanır ve içine düştüğü bataklıktan kurtulur. Bu iki hikâyenin asıl üzerinde durulması gereken kahramanı şüphesiz Primo'dur. İtalyan bir anne ile yozlaşmış Türk bir babanın çocuğu olan ve Türkçe bilmeden, ne ve kim olduğunun farkına varmadan yaşayan Primo, Selanik ve ailesinin kozmopolit atmosferi içinde büyür. Arkadaşı Orhan ve babası Kenan Bey'in uyanış devrinden sonraki

⁷ Bahar ve Kelebekler, Bahar ve Kelebekler, Serhat Yay., İstanbul, 1984, s. 8-10. [İ. Ç.]

⁸ Mehmâemken, Gizli Mabet, Serhat Yay., İstanbul, 1984, s. 78. [İ. Ç.]

yardımlarıyla millî benliğine kavuşan Primo, Oğuz adını alır, Türkçe öğrenir. Sonunda da bir Türk çocuğuna yaraşır bir şekilde ve millî duygular içinde şahadete koşar.

Millî uyanışın bir başka örneği *Fon Sadriştayn'in Karısı-Oğlu*'nun kahramanı Sadreddin'dir. Sadreddin'in otuz yıllık Alman hayranlığından kurtuluşu, daha önce boşadığı karısının oğlu şair Orhan Bey için yapılan millî bayramda, Alman asıllı karısının sergilediği tavır ve kendi oğlu Hasip ile Orhan Bey arasındaki mukayese sonucundadır.

Nakarat'taki zâbitin uyanış hikâyesi çok daha enteresandır. Bir Bulgar kızına âşık olan zâbit, kızın kendisine karşı söylediği şarkının mânâsını “*Seni çok seviyorum.*” olarak düşünürken “*İstanbul bizim olacak...*” şeklinde olduğunu öğrenince başından vurulmuşa döner.

Millî şuurun uyanışının diğer iki örneği, *Hürriyet Gecesi* hikâyesinin genç muharririnde ve *Çanakkale'den Sonra* hikâyesinin bedbin kahramanında ifadesini bulur. Yazarımız güçlü bir milliyet şuruyla vatani ve milleti için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen ideal kahramanların hikâyesini, *Bir Çocuk Aleko* ve *Kaç Yerinden* adlı metinlerinde anlatır.

Burada, azınlıkların nasıl bir millî şuur, hatta milliyet taassubu içinde olduklarını; kendi millî menfaatlerini gerçekleştirmek için -başta Türkler olmak üzere- diğer millet mensuplarına nasıl zulmettiklerini konu alan hikâyeleri de hatırlatmak isteriz. Yazarımız bu hikâyeleriyle, o günün gerçeklerini kozmopolit aydınlara çok daha etkili ve çarpıcı bir biçimde anlatmış olur. *İrtica Haberi*, *Beyaz Lâle*, *Bomba*, *Tuhaf Bir Zulüm*, *Nakarat*, *Ashab-ı Kehfimiz* hikâyeleri, İmparatorluk sınırları içindeki azınlıkların milliyet şuuruna bağlılıklarını anlatan vak'alar etrafında vücut bulmuştur.

Millî Tarih Şuuru

Tarih, bugüne ulaşmış bir milletin var olduğu günden beri süregelen hayatını, varlığını, her türlü mirasını ve hatıralarını bünyesinde saklayan geçmiş zaman dilimidir. Bugünün topluma veya ferdine ait hayat, ancak milletin tarihi içinde bir anlam ifade eder ve zenginleşir. Fertle millet arasındaki bağlar, tarih zemininde kök salar. Ayrıca tarih, bugün ve yarınlar için takip etmemiz gereken istikâmetin tespitinde fert ve topluma ışık tutma imkânına sahip millî bir hafızadır. Bütün bu gerekçeler, millî tarih ve millî tarih şuurunun fert ve toplum hayatındaki önemini, şüphe götürmez bir hakikat olarak ortaya koymaya yeter.

Tarih şuurunun ilk merhalesi, hiç şüphesiz tarihin çok iyi bilinmesidir. Ancak tarihin vereceği bilgi, mânâlandırılıp, şuur hâline dönüştürülemeyecek olursa, hafızaya yük olmaktan öte bir değer ifade etmeyecektir. O hâlde nedir tarih şuu-

ru? Millî tarih şuuru, tarihin akışı hakkında belli bir görüş sahibi olmak, olayları mânâlı bir bütünlük içinde anlayıp, yorumlamaktır. Bunu, hem ferdin hem de toplumun kendini millî zaman içinde idrak etmesi, şeklinde tarif etmek de mümkündür.

Milliyet şuurunda olduğu gibi, tarih şuurunu da fert ve topluma kazandırmanın en güzel, en tesirli ve en kalıcı yolu, kanaatimizce edebiyattır. Zira yazar ve şairler, tarihi yorumlama ve bu çerçevede tarih şuurunu okuyucusuna kazandırmada çok daha etkili imkânlarla sahiptirler.

Millî tarih şuuruna sahip bir sanatkâr olarak edebiyat tarihimizdeki yerini almış olan Ömer Seyfettin, onu fert ve cemiyete kazandırmanın lüzum ve önemini farkındadır. Zira milliyet şuuru, çok açık bir biçimde tarihe dayanır. Tarihsiz bir toplumun millet vasfını kazanıp, bunu şuur hâline getirebilmesi imkânsızdır. Bu inançladır ki yazar, hikâyelerin pek çoğunda okuyucusuna tarih şuurunu kazandırma veya sezdirme gayreti içinde olmuştur. En çok sevilen hikâyelerinin bu grupta yer alması, onun konuyla alâkalı başarısının açık bir delilidir.

Ömer Seyfettin, bazı hikâyelerinde (*Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?*, *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?*, *Efruz Bey*) tarihini, tarihî değerlerini inkâr etmenin veya tarihinden habersiz olmanın tenkidini yaparken, tarih şuurunun önemini vurgulamaya çalışır. Bazı hikâyelerinde ise -çeşitli vesilelerle- kahramanlarına Türk tarihinin değişik devrelerini veya olaylarını anlattırarak, okuyucuyu tarihî bilgi açısından aydınlatmak ister. Özellikle, bizzat şahidi olduğu dönemin hâdiseler ve gelişmelerinin realist müşahedelerine dayanan hikâyeleri, bu bakımdan günümüz okuyucusu için çok daha zengin ve değerlidir.

Ömer Seyfettin'in tarih şuurunu en güzel şekilde işlediği hikâyeleri, konuları ve vak'alarını tarihten alan eserleridir. *Eski Kahramanlar* adı altında yayımlanan tarihî hikâyelerden *Büyücü*, Eyyubiler devrini anlatırken, diğerleri tamamıyla Osmanlı tarihinin şan, şeref ve kahramanlık sayfalarından birer kesit sunar. Söz konusu metinlerin fonksiyonlarını, dünün hayatına ait birtakım olayların, bugünün okuyucusuna taşınması ile sınırlı görmemek gerekir. Önemli olan, o hayatı ve olayları var eden değerler manzumesinin sezdirilmesidir.

Yazar, *Başını Vermeyen Şehit* ve *Teke Tek* hikâyelerinde Türk'ün kahramanlığı, yiğitliği, cesareti, vatan sevgisi ve bu uğurda canını bile seve seve verişini abideleştirir. Aynı temalar, aşağıda adı geçen eserlerde de yer alır. *Vire* ve *Kütük* isimli hikâyelerinde ise Türk'ün düşman karşısındaki zekâsı, savaş tecrübesi, kurnazlığı; böylece çok az kişi ile kendilerinden çok daha fazla düşman ordusunu yenebilme gücünü ortaya koyar. Devlet ve millet menfaati için padişaha itaat etmenin zirve örnekleri, *Ferman* ve *Teselli* hikâyelerinde ifadesini bulmuştur.

Forsa vatan sevgisinin; kırk yıllık esaret müddetince azmini, ümidini yitirmemenin hikâyesidir. *Pembe İncili Kaftan*'ın Muhsin Çelebi'si, devlet şerefini, itibarını korumanın; bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamanın, hiçbir şeyden korkmamanın müşahhas örneği olarak karşımıza çıkar. *Diyet*'in Koca Ali'si ise, bu fani dünyada merde veya namerde muhtaç olmadan, kimseye minnettar kalmadan, kendi gücü ve emeğiyle ayakta durmanın ideal örneğini sergiler. Bilgi ve bilginin kıymetinin yüceltilmesi kadar, cehalet ve cahilliğin kötülüğü *Nadan*'a konuk olurken; müspet ilim yoluyla vatana hizmet etmenin önem ve lüzumu *Bü-yücü*'de vurgulanır.

Ömer Seyfettin, yukarıdaki tarihî hikâyelerinde yer alan kahramanlardan bazılarını Peçevî, Nâima, Hammer tarihlerinden faydalanarak vesikaya dayalı tarihî-menkabevî tipler; bazılarını ise yine tarihî bir atmosfer içinde muhayyilesinin yarattığı tipler olarak okuyucusuna sunmaktadır. Bu kahramanların büyük ölçüde “*Alp*”, “*Alp-Eren*” ve “*Derviş-Gazi*” tipleri çerçevesinde mütalâa edilebileceğini hatırlatmak isteriz. Muayyen bir mefkûre sahibi olan bu insanlar, aynı zamanda idealist birer karakter çizerler. “*Kızılirma*” kavramı, bu mefkûrenin adıdır. Yazarın hikâyelerini okuyanlar, sık sık bu kavramla karşılaşacaklardır. Mesela; *Teke Tek* hikâyesinin kahramanları için yazar şunları söyler: “*Onların unutmadıkları şey istikbâle aitti: ‘Kızılirma’ya gidilecekti. Bu hücumlar, bu akınlar, bu muhasaralar hep oraya yol açmak içindi. Orası dünya üzerinde bir cennetti! Bütün dünyanın zaferi, şanı, saadeti, ganimeti orada idi.*”⁹ Sanatkârimızın *Kızılirma* mefkûresini işleyen, aynı zamanda tarihî bir hikâye olan en güzel eseri *Kızılirma Neresi?* adını taşır. Bir Osmanlı padişahı, sefer kararı olmadığı hâlde ordusunun “*Kızılirma’ya*” diye nara attıklarını işitince, ta şehzadeliginden beri Yeniçeri kışlalarında, sipahi ocaklarında, hatta İstanbul’da veya sarayın bahçesinde defalarca duyduğu bu kelimenin mânâsını öğrenmek ister. Vezirleri, paşaları ve beylerine sorduğunda “*Roma, Viyana, Hind, Sind, Kafdağının arkası*” gibi farklı cevaplar alır. Askerlerine sorduğunda ise; “*Padişahımızın bizi götüreceği yer.*” olduğu şuuruna varır.

Ömer Seyfettin, bir yazısında mefkûrenin anlamını ve fert ile millet hayatında nasıl bir önem taşıdığını şu cümleleriyle açıklar: “*Bir insanın nasıl ruhu, hissi ve vicdanı varsa milletlerin de içtimaî ruhları, hisleri, vicdanları vardır. Ve mefkûreler milletlerin bu vicdanından doğar. Asla birkaç kişinin eseri değildir. Her milletin kendi varlığını mukaddes bir hale içinde duyması âteşin bir idraktır ki buna mefkûre derler. Mefkûreleri olmayan bir millet ölmüş demektir. Çünkü bu suretle fertler milletin varlığını duymuyor ve canını onun uğrunda fedaya hazır bulunmuyor demektir.*”¹⁰

⁹ *Teke Tek*, Seçme Hikâyeler, C. I, s. 43. [İ. Ç.]

¹⁰ *Milletlerin Mefkûresi*, a.g.e., C. I, s. 256. [İ. Ç.]

Yazarımızın yukarıdaki hikâyelerinde gördüğümüz Türk tarihine yönelişi; konularını, kahramanlarını tarihten seçmiş olmasını sadece bir “kaçış” olarak yorumlamak, sanırız yanıltıcı olacaktır. Çünkü mâziye hasret duymanın arkasında, hâlden kaçıp sığınılacak bir yer aramak değil, daha iyi, daha güzel bir dünya kurma özlemi ve tarihi “ihya” etme arzusu mevcuttur. “*Mazi İhya mı Edilir, İade mi?*” başlıklı yazısında, “*Milliyetperver mâziyi yalnızca ihya etmek emelini güder.*” cümlesiyle, bu arzu ve düşüncesini açıkça ortaya koyar.¹¹ *Kaç Yerinden* isimli hikâyesinde ise, bunun sebebini şu şekilde izah eder: “*Mâzide bugünkü medeniyetin söndürdüğü nurlar var... Ulviyet var... Ruh azameti var... Fikir uğruna fedakârlık var... Hayatın hakiki mânâsı olan mefkûre var... Sonra rebabiyet var. Ah şimdi!*”¹²

Bu noktada sanatkârın yaşadığı devrin sosyal, siyasî ve kültürel şartları, insanımızın bedbin ruh hâli, çaresizlikleri ve içinde bulunduğu buhranlarının bir kere daha hatırlanması gerekir. İşte bu şartlarda hikâyelerini kaleme alan Ömer Seyfettin, Türk milletine kaybettiği bazı değerleri hatırlatmak ve bu noktada onu sarsmak ister. İdeal kahramanlarıyla da Türk milletinin kendine has değer ve kıymetlerinin müşahhas örneklerini gözler önüne serer.

Millî Dil (Türkçe) Şuuru

Tanzimat’tan beri sanatkârlarımızın üzerinde en çok durduğu ve hâlâ da aktüalitesini koruyan konulardan biri olan dil, Ömer Seyfettin’in de temel ilgi alanlarından birisidir. Gerek konuyla alâkalı pek çok makalesi, gerekse dil hakkındaki fikirlerinin müşahhas örneği olan hikâyeleri, yazarımızı, hem Türk dilinin tarihî seyri içinde hem de bugünkü ifade kudretine ulaşmasında, adı saygıyla anılması gereken bir sanatkâr mertebesine yükseltmiştir. Nitekim Ziya Gökalp, onun bu konudaki öncülüğü ve önemini, “*Edebî Türkçemizin Kristof Kolomb’u*” şeklinde ifade eder.

Ömer Seyfettin’e göre dil, bir milletin değerler manzumesinin ilk, temel ve vazgeçilmez unsurudur ve “*Her millet kendi lisanında yaşar.*”¹³ Bu sebepledir ki o, milleti tarif ederken ilk önce “*bir lisan konuşan*” özelliğini zikreder. Başka bir yerde ise milleti, -Türk köylüsünün ifadesiyle- “*Dili dilime, dini dinime uyan*” şeklinde tarif eder. Zira ona göre dil, en az vatan kadar; hatta vatandan da mukaddestir. Millî birlik ve beraberliğin, millî şuurun, millî kültürün temeli ve yegâne vasıtası, dildir. Siyasî istiklâlini kaybeden bir millet, eğer millî dilini kaybetmemişse mutlaka zafere ulaşacak; istiklâlini tekrar elde edecektir.

¹¹ Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası, S. 4, 1 Nis. 1334/1918, s. 14-16. [İ. Ç.]

¹² Kaç Yerinden, Beyaz Lâle, Serhat Yay., İstanbul, 1984, s. 127. [İ. Ç.]

¹³ Ömer Seyfettin Sanat ve Edebiyat Yazıları, Bilgi Yay., Ankara, 1990, s. 40. [İ. Ç.]

“Milletimiz nasıl Türklük, vatanımız nasıl Türkiye ise lisanımız da Türkçedir. Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır. Manevi vatanın istiklâli, kuvveti resmî ve millî vatanımızın istiklâlinden daha mühimdir. Çünkü vatanını kaybeden bir millet eğer lisanına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve yine bir gün gelir siyasî istiklâlini kazanır, düşmanlarından intikamını alır.

Fakat bir millet lisanını bozar, kaybederse, hatta siyasî hâkimiyeti baki kalsa bile tarihten silinir.”¹⁴

Türkçeye bu kadar önem veren, dilin millet hayatındaki önemini bu kadar yücelten Ömer Seyfettin'in makale ve hikâyeleriyle ulaşmak istediği hedef; dilde ve bir dil sanatı olan edebiyatta ihtilâl vücuda getirerek; *“Yeni Lisan, Gökçe Türkçe, Güzel Türkçe, Sade Türkçe”*ye ulaşmaktır. Çünkü *“millî bir edebiyat ancak annelerimizin konuştuğu lisanla, İstanbul Türkçesiyle, hani birbirimizle her gün konuştuğumuz bir lisanla vücuda gelebilecektir.”¹⁵*

Ömer Seyfettin'i böyle bir düşünceye götüren husus, Türkçenin dokuz asırdır içinde bulunduğu durumdur. Özellikle yazar, şair ve aydınlarımızın söz konusu dönemde Türkçe karşısındaki tavırları son derece hatalı olmuştur. Tanzimat'a kadar Şarka -özellikle İran'a- yönelen sanatkar ve aydınlarımız, Tanzimat'tan sonra ise Garba -özellikle Fransa'ya- yönelerek Türkçeyi ihmal etmiş ve onu kendi kalemleriyle yabancı dillerin tesiri altına sokmuşlardır. *“Onlar sözde Türkçe yazdıkları divanların yanına şöhrat ve iktidarlarını teyit ve takviye etmek için bir de Farisî divan yapmasını ihmal etmezlermiş. Şimdiki gençlerin Fransızca manzumeler ve piyesler tertip edip iftihar etmeleri gibi...”¹⁶* Ömer Seyfettin bu duruma şiddetle karşı çıkarak, İstanbullu hanımların konuştukları Türkçede ifadesini bulan *“millî ve umumî”* bir *“Yeni Lisan”* ister.

3- Millî Dil Şuurunun Hikâyelerdeki Tezahürü

Ömer Seyfettin'i Türk hikâyeciliğinin zirve yazarlarından biri merhalesine; eserlerini de anlatma esasına bağlı türler içinde en çok okunan, en fazla basılan hikâyeler başarısına ulaştıran birkaç faktörden birisi, hiç şüphesiz dili ve üslûbudur. Hemen hemen bütün eleştirmenlerin onun hakkında müşterek olduğu hususların başında; dil ve üslûbunun sade, yalın, süssüz, açık bir Türkçe olduğudur. Kendisi bunu *“edebiyatsız edebiyat yapmak”* şeklinde formüle eder; hem de zaman zaman üslûbunun *“kuru”* olduğu şikâyetlerine zemin hazırlayacak kadar.

O, hikâyelerinde her türlü yabancı dil kaidelerinden uzak, süse, boyaya yer vermeyen, yapmacıksız, halkın konuştuğu tabii Türkçeyi yakalama arzusunda-

¹⁴ Ömer Seyfettin Dil Konusunda Yazılar, Bilgi Yay., Ankara, 1989, s. 63. [İ. Ç.]

¹⁵ Ömer Seyfettin Sanat ve Edebiyat Yazıları, s. 30. [İ. Ç.]

¹⁶ Ömer Seyfettin Dil Konusunda Yazılar, s. 21. [İ. Ç.]

dır. Sanatkârların da “büyük vazifeleri” olduğuna yürekten inanan yazar, hikâyelerini “sade, beyaz, muhteşem, kavi, ebediyete namzet, mermerden âbideler” kılma mücadelesini verir. Zira “Manevi vatan olan lisanın müdafileri, askerleri, kahramanları” sanatkârlardır. Bir arkadaşı için anlattığı şu olay, aynı zaman kendisinin de hikâyelerinin dil ve üslûbu için kullandığı bir ölçü ve metot olmalıdır.

“Eski milliyetperver muharrirlerden İzmirli merhum Nevzad, on yedi sene evvel Türkçe yazmağa çalışıyor, yazdıklarının Türkçe olup olmadığını anlamak için evvela az münevver olan annesine okuyor, onun anlamadığı kelimeleri çıkarıyor, beğenmediği cümleleri tekrar düzeltiyordu. (...) Eğer biz bir gün hakikî ve tabii İstanbul Türkçesini arayacaksak Nevzad’ı taklit etmeliyiz.”¹⁷

Kısacası; Ömer Seyfettin, yürekten inandığı ve mücadelesini verdiği millî dil şuurunu, bir sanatkâr olarak öncelikle kendi eserlerinde ortaya koyar.

4- Millî Dil Şuurunun Hikâyelerde Konu Olarak İşlenmesi

Ömer Seyfettin, millî dil şuurunu sadece makale, mektup ve hatıralarında izah etmek veya doğrudan doğruya hikâyelerinde somutlaştırmakla kalmaz; konuyu bazı hikâyesinde asıl veya yan konu olarak da işler. Özellikle bu alanındaki “fesahatçı” ve “tasfiyecî” fikirleri, hikâye türünün sınırları içinde ele alıp tenkit ederken, bu fikirleri savunan kahramanları da mizahî ve mübalağalı bir tavırla gülünç duruma düşürür.

Mesela; *Efruz Bey* serisinin dördüncü hikâyesi olan *Bilgi Bucağı*’nda, vak’a kahramanı Efruz Bey’in şahsı ve görüşlerinde tasfiyeciler hicvedilir.

Hürriyet kahramanlığı, asilzâdelik ve sosyologlukta dikiş tutturamayan Efruz Bey, bu sefer dil âlimi olmaya karar vermiş; bunun sonucu olarak akşamları Bucaklılara konferanslar vermektedir. Önce fesahatçı ve yeni lisancılara karşı çıkan kahraman, gerçek Türkçenin Yakutça, Tatarca ve Moğolcadan kelimeler, ekler alan eski Türkçe olduğu (!) iddiasında bulunur ve bu doğrultuda kelimeler uydurur. “Bingeç” (merkep), “uçkuç” (uçak), “tün” (gece) bunlardan birkaçıdır. Daha sonra “yaşayan değişir” felsefesine uyan Efruz Bey, bu defa “mürekkep dil” teorisinde karar kılar. “Onun fikrinde Türkçe: ‘Arapça, Acemce, Frenkçe, Almanca, Rumca, Latince’ lisanlarından mürekkep mükemmel bir lisan olmalı”dır.¹⁸

Ashab-ı Kehfimiz’in Osmanlıcılık idealine bağlı kahramanları, “Osmanlı Kaynaşma Kulübü”nde aylarca dil konusu üzerinde çalışırlar. Sonunda da İmparatorluğun müşterek dili olarak -Ermeni, Rum, Yahudi gibi azınlıkların dillerin-

¹⁷ Rıza Filizok, “Ömer Seyfettin’in Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesirleri”, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Marmara Ü. Yay., İstanbul, 1984, s. 115. [İ. Ç.]

¹⁸ Bilgi Bucağı, Efruz Bey, s. 119. [İ. Ç.]

den de kelimeler alınarak teşekkül ettirilecek olan- ya Esperanto, ya Latince ya da Osmanlıcada karar kılınması sonucuna varırlar.

Ömer Seyfettin'in inandığı ve hikâyelerinde hayat verme gayreti içinde olduğu “*Yeni Lisan*” düşüncesinin ideal örneğini *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* hikâyesinde buluruz. Yirmi yedi yaşındaki genç dahi Orhan Bey, dili, sanatı ve ele aldığı konularıyla Türk'ün millî şairi olmuştur. Turan gazetesi onun için şunları söyler: “...Orhan, asrımızın en büyük dâhisidir. O, devirlerden beri gaflet kâbusuyla uyumuş bir millete yüksek vicdanını duyurdu. Lisanını öğretti. Ondan evvel Türklerin umumî bir lisanı yoktu. İstanbul'da ‘tabii Türkçe’ tahkir olunuyor, birtakım şair, birtakım edib taslakları Servet-i Fünûn'un, mahut Frenk mukallitlerini taklit ederek Arapça, Acemce terkip düzmeyi bir marifet, bir sanat sayıyorlardı. Yahut tasfiyecilerin sun'î lisanını millî Türkçe zannediyorlardı. Orhan Bey ilk darbeyi bu gafillere indirdi.”¹⁹

Adı geçen üç metnin dışındaki pek çok hikâyede de dil konusu çeşitli vesilelerle ele alınmıştır. Böylece Ömer Seyfettin, millî dil şuurunu her vesile ve her vasıta ile gündemde tutmuş ve bu hususu okuyucusuna da sezdirme gayreti içinde olmuştur.

Millî Sanat/Edebiyat Şuuru

Yukarıdan beri vurgulamaya çalıştığımız milliyet, millî tarih, millî dil şuuruna sahip bir sanatkârın edebiyatta da millîliği veya millî şuru savunması; eserlerini bu anlayışla kaleme alması kadar tabii bir şey olamaz. Bilindiği gibi Ömer Seyfettin, Millî Edebiyat ekolünün ilk akla gelen; hatta kurucusu olarak değerlendirilmesi gereken bir yazardır. Zira Genç Kalemler'deki “*Yeni Lisan*” makalesinin yayımını (11 Nisan 1911), Millî Edebiyatın kuruluş tarihi; adı geçen makaleyi de bu ekolün edebî bildirisi olarak kabul etmek mümkündür.

Ömer Seyfettin, dil konusunda olduğu gibi, kendi zamanına kadar olan edebiyat tarihimizi de ikiye ayırır; Şarka doğru ve Garba doğru. Bunu; “*Edebiyat-ı Atika - Edebiyat-ı Cedîde*” veya “*Eskiler - Yeniler*” şeklinde de ifade etmek mümkündür. Her iki dönem veya grubun ortak tarafı, taklitçi ve millîlikten uzak olmalarıdır. Bu sebeple bugüne kadar “*millî bir edebiyatımız yokmuş. Hâlâ da yok*”tur. Çünkü “*Edebiyat-ı Atika – Edebiyat-ı Cedîde*’miz bizim asıl kendi ruhumuzdan fişkırmamıştır. Birincisi şekil, lisan ve mânâca Acem’in, ikincisi yalnız mânâca Frenk’in pek az değiştirilmiş bir örneğidir.”²⁰ “*Eskiden şairlerimiz yalnız meyden, mahbuubdan, muğbeçeden bahsederlermiş. Sonra kelekler, havalar, bulutlar, ahlar, ohlar başladı. En nihayet kuğular, göller, kamerler, mehtaplı*

¹⁹ Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Harem, s. 118-119. [İ. Ç.]

²⁰ Ömer Seyfettin, “Edebiyatı Arada Kalış”, Turan, 18 Eylül 1915. [İ. Ç.]

geceler, bitmez tükenmez mesafeler, füsünlar moda oldu..."²¹ Ömer Seyfettin, sonunda sözünü; "*Edebiyatta Arap, Acem, Frenk ruhu kaynaşiyor, Türklük kör ve sağır bir şuursuzluk içinde kaybolup gidiyordu.*" cümlesiyle bağlar.

Bu duruma isyan eden yazar, elbette ki millî bir edebiyat ister. Ancak "millî edebiyat" kavramından ne anladığı sorusuna yeterli ve doyurucu cevap verdiği söylenemez.

Ruşen Eşref'e verdiği mülâkatta, konu hakkında şunları söyler: "*Bakınız ben millî edebiyattan ne anlarım: Vezinle dilin tam Türkçe, yani tabii olması... Zira yaratıcı bir sanatkârın duygularına sınır çizilemez. Bir sanatkâr karakterine, aldığı terbiyeye, nelere karşı meyil duyuyorsa onlara göre yazar. Hem zannetmem ki, bir adam mademki bir topluluğun içinde yaşıyor; duygusu, tarzı millî anlayışın dışında olsun.*"²²

Sanatkârın "*milletinin elem ve saadetlerini duyan, milletini kendi varlığından ziyade seven, milletine tapan, bizzat milletinin kalbi, ruhu, dili*"²³ olması gerektiğine inanan Ömer Seyfettin, edebiyatın da "*şekilce, lisanca, mânâca bizim hususiyetimizi haiz*" olması gerektiği inancındadır.

Bu açıklamaların yanında, Ömer Seyfettin'in millî edebiyattan ne anladığı sorusunun en güzel cevabı, hiç şüphe yoktur ki eserlerinde aranması gerekir. Bunun için de, hikâyelerinin sadece konuları, kaynakları, dil ve üsluplarına bakmak yeterli olacaktır. Başlangıçtan beri olan izah gayretlerimizde bu hususların büyük ölçüde cevabını bulduğu kanaatiyle, burada onun "*halka doğru*" anlayışının bir sonucu olan Halk Edebiyatına yönelişi üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Ömer Seyfettin, pek çok hikâyesinde Halk edebiyatı unsurlarından faydalananmaya çalışır. *Başını Vermeyen Şehit* isimli hikâyesi, konusunu Peçevî tarihindeki manzum bir destandan, *Yalnız Efe* ise bir halk menkıbesinden alır. *Topuz, Bekârlık Sultanlıktır, Zeytin Ekmek, Tam Bir Görüş* başlangıçlarındaki bir atasözünün ana fikri istikametinde vücut bulur. *Çakmak* ve *Kulah* bir fıkra temeli üzerine bina edilirken, *Kurumuş Ağaçlar* konusunu doğrudan doğruya bir masaldan almıştır. *Ant, Eleğimsağma, Keramet, Perili Köşk* hikâyelerinin ise halk inanç ve âdetleri üzerine kurulduğuna şahit oluruz.²⁴

Bunların dışında, millî sanat, millî edebiyat anlayışını bazı hikâyelerinin ana veya yan konusu olarak ele alıp, işler. Bu davranışının gerisindeki gaye, muhak-

²¹ Ömer Seyfettin Sanat ve Edebiyat Yazıları, s. 34. [İ. Ç.]

²² Ruşen Eşref Ünaydın, Diyorlar ki, KTB Yay., Ankara, 1985, s. 221. [İ. Ç.]

²³ Ömer Seyfettin Sanat ve Edebiyat Yazıları, s. 57. [İ. Ç.]

²⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Rıza Filizok, "Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesirleri", s. 113-126. [İ. Ç.]

kak ki millî edebiyat şuurunu perçinleyebilmektir. *Hürriyet Gecesi* hikâyesinin “*gayesini idrak etmemiş bir cemiyetin evladı*” olarak nitelendirilen gayesiz muharririne bir ihtiyar şu uyarılarda bulunur:

“-Ey genç muharrir! Gel, sen bir kahraman ol! Nefsini düşünme. Boş gururu, menfaatperverliği bırak. Milletini uyandır. Senin milletin daha kendi ismini bilmiyor, kendi lisanını bilmiyor. Zaman yürümüş, o uyumuş geride kalmış! Dost sandığı, bağrına bastığı düşmanları bütün servetini, bütün saadetini yağma etmiş! Senin milletin kendi vatanında bir köle, bir esir, bir bekçi, bir fakir... Ona ilim, servet, saadet, duygu, ideal ver!..”²⁵

Boykotaj Düşmanı ve *Ashab-ı Kehfimiz*’de ise gayr-i millî edebiyat anlayışı tenkit edilirken, mensupları hicvedilir. Millî edebiyat anlayışı ve şuurunun en geniş şekilde konu edildiği hikâye *Fon Sadriştayn’ın Oğlu* adını taşır. Ömer Seyfettin, özlediği, hasretini duyduğu, hatta bir ölçüde ulaşmak istediği ideal sanatkâr örneği ise, hiç şüphesiz Orhan Bey’de ifadesini bulur.

Orhan Bey, “*On dokuz yaşında iken Anadolu’yu geçmiş, köylerde, kulübe-lerde, obalarda misafir kalarak Türklerin millî destanını dinlemiş, onun ruhuna hulûl etmiş...*” “*Bir âşık gibi halkı sevmiş, daima halkın içinde yaşamış...*”tır.²⁶ Millî bir aile atmosferi içinde büyüyen Orhan Bey’e göre, “*Edebiyat, sanat, bir zümre için, bir sınıf için, birkaç kişinin marazî keyfi için değildir. Sanat bütün milletindir! Onun konuştuğu, kitaplardan öğrenmeden bildiği tabii lisanla eda olunmalıdır.*”²⁷ Henüz yirmi yedi yaşındaki bu genç dahi, Türk’ün millî şairi, on ciltlik mükemmel eseriyle millî edebiyatın en güzel örneğini vermiştir.

Hülâsa: Ömer Seyfettin’in hikâyelerinin çok büyük bir ekseriyeti kaynağını milliyetçilik düşüncesinden almakta ve bu düşünce ekseninde vücut bulmaktadır. Vurgulamaya çalıştığımız milliyet, millî tarih, millî dil, millî sanat/edebiyat şuurunu bunun açık bir ispatı olmalıdır. Onun için asıl olan, hikâye türünün verdiği imkânlar dâhilinde Türk milletinin değerler manzumesini ele alıp işlemek ve bunu okuyucuya sezdirebilmektir. Bu noktada o, “millî romantik duyuş tarzı”nın edebiyatımıza mal edilmesi ve millî şuurun bütün vehçeleriyle dün ve bugünkü nesillere kazandırılmasında en önemli sanatkârlarımızdan birisidir. İnanıyoruz ki, bu niteliğini yarınlarda da sürdürecektir.

Türk Yurdu, C. 19, S: 139-140-141 (500-501-502), Mart, Nisan, Mayıs 1999, s. 203-211.

²⁵ *Hürriyet Gecesi*, Beyaz Lâle, s. 23. [İ. Ç.]

²⁶ *Fon Sadriştayn’ın Oğlu*, Harem, s. 118. [İ. Ç.]

²⁷ *Fon Sadriştayn’ın Oğlu*, a.g.e., s. 119. [İ. Ç.]

Herkesin Nasibi

Ömer Seyfettin

Harap camiler, duvarları yıkılmış medreseler, تنها ve pis sokaklar, siyah ve ahşap evler, hocasız mektepler, babasız çocuklar, yolsuz ve şimendifersiz saharalar, köysüz ovalar, miskin ve kubbeleri çatlamış tekkeler, sonra yüz binlerce ağzına kadar dolu, kahveler... İşte Türkiye'nin bugünkü hâli!

Dün harp bitti. Dedelerimizin karış karış kan dökerek aldıkları mukaddes topraklarda şimdi düşmanlarımızın haçlı bayrakları sallanıyor. İki milyon Türk esir ve perişan... Her tarafta öksüzler ve dullar sürünüyor. Türkler uykuda... Sanat, ticaret, zenginlik yabancı Avrupalıların yahut Hristiyanların elinde... Ahlâk bozulmuş. Mazi unutulmuş. Canlı bir gaflet ormanı ki nihayetleri cehennemden uçurumlara çıkıyor. Yalnız bu soğuk ve korkunç karanlığın içinde ufak bir aydınlık parlıyor. Bu, harekete gelmek isteyen Türk gençliğidir.

Eğer bu Türk gençliği kımıldanabilirse öz yurdumuz olan Anadolu kurtulacak, beş yüz senedir tahtımızın kurulduğu bu güzel İstanbul'un büyük camileri kilise olmayacak, o kadar sevdiğimiz bu mavi ufuklarda çan sesleri havlayamayacaktır.

Vazifesi, meçhul istikbalden daha heybetli olan bu gençliği arayıp da hâlâ bulamadığı yolda boşu boşuna teşyi etmektense ona göremediğinin sebebini, kusurlarını anlatmak daha hayırlı ve daha muvafıktır.

Türk Gençliğine Ne Diyorlar?

Diyorlar ki:

– Bizde sanat ve ticaret yok! Hepiniz tüccar ve sanatkâr olunuz. Demircilik öğreniniz. Bakkal dükkânları açınız. Kundura ve çizme yapınız! Terzilik ve ciltçilik evleri tesis ediniz. Yalnız para kazanmasını düşününüz, para biriktiriniz! Bankaları ellerinize geçiriniz!

Meşrutiyet'ten sonra bütün gazeteler, başmakale yazan bütün muharrirler, âlimler, fazıllar, mütefekkirler bu ezeli öğüdü etmekten usanmadılar. Hatta bazıları kanmadı. Kitaplar da bastırdı. Bu büyük adamların maksadı Türklerden, yani asırlardan beri askerlik yapmış, askerlikle yaşamış ve hâlâ askerlikle yaşayan bir millettten “sun'î bir Beni İsrail” milleti vücuda getirmektir. Bu emel, Tanzimat-

çıların Şarklı Türkleri birdenbire Avrupalı bir millet haline koymak hususunda besledikleri ham hayalden daha boştu. Kimse onları dinlemedi. Hayat, tarihin -o asla değiştirilemez sanılan- müthiş cereyanı aktı gitti. Türk tüccarlar, Türk sanat-kârlar, Türk sermayedarlar türeyemedi.

Bunun aşağı yukarı, göze görünen sebepleri şunlar idi:

1. Türklerin iktisat ve hesap işlerinden anlamamaları.
2. Arz ettikleri mala talep vaki olmadığı.
3. Şirket teşkil edememeleri.
4. Teşebbüsçülerden çoğunun iflâsı.

1

El çabukluğuyla, tılsımlı bir değnek darbesiyle cemiyetler muhit, mazi ve an'änenin boyunduruğundan kurtarılabilselerdi dört beş senedir bizim gençliği-miz de memleketin iktisadiyatına hâkim olurdu. Ama bu iktisadî hâkimiyet arzusunun birdenbire fiile çıkarılması içtimaî hakikate muhaliftir.

Bir kere Türkler -tabii istisnalar var- iktisat ve hesap işlerinden bugün pek anlamazlar. Bu noksan muhitin ve asırların mahsulüdür. Türkiye'de hâkimiyet ve askerlik onları göbekten göbeğe tufeyli, maaşçı, hükümet hazinesiyle yaşamağa alıştırmış. Üçü beş yapmak hırsı bu nesilde henüz tamamıyla doğmamıştır. Hâl-buki Rusya'daki kan kardeşlerimiz siyasî hâkimiyetten mahrum olduklarından hesapçı ve tüccardırlar. Hatta Ruslara bile tefevvuk ederler.

Osmanlı Türkleri asla tüccar olamazlar mı? Muhitin, mazinin tesiri şüphesiz çok derin olmakla beraber sun'î ve şuurlu cereyanlarla, "telkin" ve "tekrar" ile kaybettikleri bu keşp¹ ve istihsal² hasleti, yavaş yavaş vücuda getirilebilir. Me-selâ bazı millî telâkkiler vardır, bakkallık gibi... İstanbul'da aşağıdan, adîlikten bahsedilirken "bakkal çakkal makulesi..." derler.

Bakkallık âdeta kabalığa alem olmuştur. On sene evvel bakkal olan namu-sunu tehlikeye koyacaktı. Bir Türk genci o vakitler, yani tamamıyla uyuduğu-muz zamanlar bakkal olsaydı mahalle arkadaşları ondan selâmı sabahı kesecek, bekârsa evlenemeyecek, belki ailesinin yüz karası olacaktı. Zaman değiştikçe, hatta vakitsiz Meşrutiyet'in verdiği sersemlikler içinde bile fikirler ve telâkkiler de değişmeğe başladı. Bugünkü bakkallar içinde pek muhterem ve nazik efendi-ler, ömürlerini büyücek memuriyetlerde geçirmiş, rahat koltuklarda yalnız em-retmeğe ve kendine hizmet ettirmeğe alışmış mütekait³ beyler var. İhtiyarlıkta

¹ kazanma

² elde etme

³ emekli

ticaret mesleğine giren bu zatlarda gençlerden daha şedit ve alevli bir iktisat aşkı, bir kazanç hissi görünüyor.

Bu, ruhun, insanlığın tuhaf bir halidir! Geç ve sonradan sarıldığımız şeylere de âdeta koparacak gibi sarılırız. Bu nokta atalarımızın da gözünden kaçmamış. İşte iki mesel:

“Sonradan çıkan boynuz kulağı geçer.”

“Kırkından sonra azan sükûn bulmaz.”

“Türk’ün aklı sonradan gelir.”

Türk ihtiyarlığının zihniyetindeki bu değişiklik gençlere o kadar sirayet etmedi. Maddî deliller bunu gösteriyor. Türk gencinin gözü hâlâ memuriyette, mevkilerde, koltuklardadır. Darülfunun, iyi kötü, dopdolu... Memur olmak istemeyen içlerinde kaç kişi var acaba? Bu kadar efendi niçin kafa patlatıyor? Sanır mısınız ki kendi kafasını kuvvetlendirmek, hissiyatını o kuvvetle kendi kendine kazanmak için?.. Hayır buna kimse inanamaz. Memur olmak için? Daima o ezeli ümit ve arzu... Türk gençliğinin bu meylini değiştirmek için yavaş yavaş, üşenmeden çalışmak lâzımdır; telkin ve tekrar ile...

Bir kere memurluğun esirlik, fakirlik, gayesizlik olduğuna itikat ettirmek icap eder. Şimdiye kadar yazılan romanlarımızda (Halit Ziya’nın İzmir muhiti ve ailesinin tesiriyle yazdığı *Ferdi ve Şürekâsı* unvanlı eseri müstesna) asla bir tüccar enmuzeci tasvir edilmemiş ve karilere sevdendirilmemiştir. “Roman, hayattır!” kararı doğru ise muktedir romancımız Mehmet Rauf hiçbir şey yapmamış demek! O kadar özenerek tasvir ettiği kahramanlarının iktisadî ve malî mevkilerini öyle bir atlayış ile atlar ki kendinizi sikke mevcut olmayan bir memlekette sanırsınız. Hakikî hayata, İstanbul’daki Türk muhitine dair hakikaten güzel, ciddî ve kıymetli romanlar yazan Hüseyin Rahmi Bey bile kahramanlarının malî ve iktisadî hüviyetlerini pek müphem ve nakıs geçivermiştir.

Biz, ihtiyacımız olduğu için parayı severiz. Lâkin paradan bahsetmekten de ihtiraz ederiz. Bu hal romancıların kalemine de tesir etmiş.

Romanlarımızda mesut ve bahtiyar enmuzeçler hep büyük memurlar, paşalar, irat sahipleri ve mirasyedilerdir. Hiçbir tüccar yoktur...

Sonra gene derler ki: “Hayat romanı değil, roman hayatı yapar.” Ve bu pek doğrudur. Epeyce şık romanlar neşreden “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi” senelerce Türk gençliğinin hayaline hâkim oldu. Hatta hâlâ hâkimdir. Bu hâkimiyet o kadar bariz ve bedihîdir ki yeni yetişen şairler o romanlardaki kahraman isimlerini takındılar. Asıl isimlerini saklayarak muaşaka yapan gençler mektuplarına da bu kahramanların imzalarını attılar.

Demek üslûp sahibi edipler gençliğin zihniyetine hükmedebiliyorlar. Şimdi onlar “Sanat sanat içindir!” taassubunu bıraksalar da “tez”lerini çaktırmadan memuriyet hayatının azaplarından, değişiksizliklerinden, mahdutluğundan bahset-seler, meselâ bakkallığa kıymet verseler... yirmi beş otuz sene zarfında ihtimal mesut bir tahavvül⁴ başlar.

Muharrirlerin mensup oldukları millete karşı büyük vazifeleri vardır. Milliyetperver bir Türk edibinin en büyük vazifelerinden biri de Türklere, hususiyle İstanbullulara bakkallığı sevdirmek, bakkallığa bir kıymet vermektir.

Bizi kasıp kavuran, hayat damarlarımızı ellerine geçiren, bize akla gelmez hainlikleri reva gören İstanbul'daki Yunanlı bakkal ordusudur! Bu ordu asırlardan beri bizi eziyor. Türk genci bir tezgâhta müşterisiyle alışverişe tenezzül etmediğinden iktisaden esir.

Düşününüz, İstanbul'da hemen bir milyon Türk yaşıyor. Bunların hepsi bir bakkaldan gıdası için lâzım gelen şeyleri alıyor. O halde bir milyon kişi her gün bu Yunanlı bakkal ordusuna mühim bir para bırakıyor. Bu kâr kendimize kalsa ne kadar iyi olur.

Bakkallık gibi kunduracılık, terzilik de öyle... Hristiyan ve Yunanlı o müthiş bakkal ordusundan sonra bu Hristiyan kunduracılık ve terzilik kolorduları geliyor... Meselâ Kadıköyü'nde çokluğu Türkler teşkil ediyorlar. Bir tane Türk ve İslâm kunduracı yok.

Bakkallığı ve hayat için pek lâzım olan sanatları Türklere sevdirmek ediplerin, muharrirlerin, konferansçıların, siyasî ve gayr-i siyasî kulüplerin vazifesi olduğu kadar mekteplerin de vazifesidir. Muallimler talebelerine her fırsattan istifade ederek düşüğümüz uçurumu göstermeli, bu uçurumdan çıkmak için altından bir ticaret ve sanat merdiveni lâzım geldiğini tekrar etmelidirler.

2

Meşrutiyet'ten sonra ötede beride Türklerin bazı teşebbüsleri görüldü. Aradan çok geçmedi. İflâslar baş gösterdi. Bunu gören halk meyus oluyor ve “Kırk yıllık Kâni olur mu Yani?” diyerek ticarete istidatsızlığımızı düşünüyor ve tevekkül ediyordu. Türklüğün ticarete istidatsızlığı hakkındaki kanaat yalnız bize münhasır değildir. Son iktisadî kımıldanışı duyarak telâşa düşen Rumlarda gayet büyük bir mevki işgal eden bir Rum: “Merak etmesinler, Türkler ‘gelgeç’tirler, başladıkları şeyde sebat edemezler. Azıcık sabretsınler. Gene kârları, kazançları eskisi gibi olacak, altı aya kalmaz bu buhran bitecek.” diye haber gönderiyordu.

⁴ bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme, değişkenlik, dönüşme, dönüşüm

Temenni edelim ki bu zat kanaatinde yanılmış bulunsun. Türklerin kendi istidatsızlıklarına kanaatleri birkaç iflâstan ve asla değişmeyen kesatlıktan geliyor. Her yanlış hareketin neticesi de yanlış çıkar. Beyoğlu gibi Hristiyanı Türk'ünden çok bir köşede yapılan teşebbüslerden zaten büyük muvaffakiyet beklenemezdi. Vakıa gazinolar, birahaneler, lokantalar sahiplerine çok kâr bırakıyordu. Ama bu gibi müesseseleri Beyoğlu'nda tamamıyla ellerine geçiren Rumların arasında da kuvvetli bir "tesanüt" vardı. Sonra garsonlar... İstanbul'da ne kadar garson varsa hepsi hemen hemen Rum'dur. Bu garsonlardaki Türk düşmanlığı ve Helenizm mefkûresi alevlenmiş bir ateş halindedir. Evvelâ "Muavenet Sandığı" namıyla yarı alenî, yarı gizli bir teşkilâtları vardır. Teşkilâtın verdiği emirlere garson ordusunun neferleri itiraz etmeden itaat ederler. Zaten bu garson ordusu sendikaların şevkiyle Türk mal sahiplerinin türemesini istemezler. Hatta Rum gazinolarına, Rum birahanelerine, Rum lokantalarına mukabil Türk gazinoları, Türk birahaneleri, Türk lokantaları peyda olmasında kendilerinin felâketlerini görürler. Beyoğlu'nda birahane, lokanta tesis etmek isteyen Türk mutlaka bu Rum garson ordusunun neferlerini istihdam edecektir. İşte bu garsonlar efendilerine yorulmadan, bıkmadan hıyanet etmeğe, müşterilerini kaçıрмаğa başlarlar. Bir an gelir, mal sahibi Türk zarar görür. Müessesesini kapatır. Garsonlar yaptıkları kahramanlıktan sevinir, zararın sebebini anlayamayan eski efendileriyle eğlenirler. Bir Türk'ü iflâs ettirmek yararlıklarına mukabil mükâfatı da sendikadan almayı unutmazlar.

Türk teşebbüsçü işin iç yüzünü bilmez. Eğer Türk garsonlar, yalnız para ile değil, milliyet ve din gibi en kavî bağlarla kendine merbut kardeşler kullansa idi şüphesiz zarar etmeyecekti. Henüz şimdilik Türk garsonlar yok gibidir. Garsonluk deyip geçmemeli. Bu da bir sanat, hem de gayet nazik bir sanattır. Gazinoculuğa, otelciliğe, Türkler, bizim içimizde yetişinceye kadar, "metrdotel" denilen müdürlerini, başgarsonlarını, küçük bir fedakârlıkla Rusya'dan getirtmelidirler. Şimalî Rusya Türkleri bu gibi sanatlarda Ruslardan daha maharetli ve doğrudurlar.

İşte Beyoğlu'ndaki birkaç Türk'ün iflâsına sebep, sırf Rumlar, garsonlardır.

Sonra Türkler bu gibi teşebbüslere Türk'ü çok köşelerde; İstanbul, Üsküdar, Kadıköy cihetlerinde başlamalı; sonra Beyoğlu'ndaki mücadele meydanına atlamalıdır.

İstanbul'a, Kadıköyü'ne, Üsküdar'a Rum iktisat ve ticareti hâkimken Türklerin Beyoğlu'nda işleri yoktur. Onların millî müşterileri Beyoğlu'nda değildir.

Birkaç Türk'ün iflâsına tesir eden sebeplerden birisi de bu muhit ve civar meselesinin takdir olunmamasıdır.

Güzellik, parlaklık, ilân... Bu üç şey ticarete sağlamlıktan evvel lâzımdır. Kadıköyü'ndeki Türk bakkal mağazalarının ecza, lâvanta satılacak derecede süslü, tabiata muvafık, bedi ve temiz bir tarzda olması insana pek büyük ümitler veriyor. Her ne ticarete olursa olsun “sergi” sanatı mühimdir. Camekân müşterileri gözleri için manyetizmalı bir öksedir. Camekâna takılan gözlerin sahibi o dükkândan artık ayrılmaz. İlâna gelince: “Bütün ticaretin sırrı, ruhu ilândır!” denilebilir. Avrupa tüccarlarının ilânları için hemen sermayelerine yakın paralar sarf ettiğini her gün gazetelerde okuyoruz. Türklerin ilâna ehemmiyet vermeyişleri satışlarının azlığına bir sebep olabilir. Acaba “Kırmızı Horoz”u İstanbul’da görmeyen ve bilmeyen bir adam kalmış mıdır?

3

Türkler beş senedir küçük, büyük şirketler yapamadılar. İki kişi bir araya gelemiyor. Sebebi gayet basit. Biz cemiyet hayatına alışmamışız. Herkes ayrı yaşıyor. Ayrı yaşamakta zevk buluyor. İşte bu zevki yavaş yavaş bozmalı ve “merdümgirizlik”ten kurtulmalıyız, “İttihat kuvvet yapar.” Yalnız başımıza üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri birkaç kişi bir araya gelirse kolaylıkla yaparız.

Bir araya niçin gelemiyor, niçin toplanamıyoruz? Bizde samimiyyet yok. “Ta-sallûf” illeti bizi bitirmiş. Herkes birbirini hakir görüyor. Herkes birbirinin nazarında aptal, işten anlamaz, yalancı ve ilh...! Samimî dostların, meselâ mektep ve çocukluk arkadaşlarının sohbet ve münasebetleri hemen umumiyetle “hevaiyat”a münhasır kalıyor.

Sa’ylerini ve paralarını karıştırmazlarsa Türkler yeni girmeye hazırlandıkları bu iktisadî mücadelede karşılarında ittihat ve şirketlerden doğmuş, kuvvetli rakiplere rast gelecekler ve yazık ki ezileceklerdir. Son zamanlarda Rum rekabeti karşısında zayıf düşen, âdeta iflâsa yaklaşan iki Türk, Türk gençliği tarafından ne kadar birbirleriyle ortak olmağa, baştan kuvvetlenerek Rum kabileleri ile boy ölçmeğe teşvik olunmuşsa o kadar inat ettiler, birleşmediler. Fakat herhâlde bu zavallı iki Türk’ün inadı Türklüğe değil, cahilliğe ait idi.

Türk ve genç teşebbüsçüler her türlü lüzumsuz, zararlı hisleri, uğursuz duyguları bir tarafa atmalı, birbirleriyle anlaşmalı. Yalnız kalmağa korktukları yerlerde kendilerine arkadaş hazırlamalıdır.

Ticarete o kadar “maneviyat” yoktur. Ticaretin ölçüsü rakamdır. Ve atalarımız ne güzel söylemişlerdir: “Dostluk kantarla, alışveriş miskalle...”

Bizde “rakam kıymeti” yoktur.

Türkiye’de yaşayan on dört milyon Türk’ün kaç bütçesini sene başında yapmış, kaç bir sene zarfında harç ettiği parayı hesap etmiştir? Koca İstanbul’da kaç kişi evinin ve kendisinin masrafı için defter tutar?

Defter tutmaktan, iktisat yapmaktan, para biriktirmekten vazgeçelim, biz en sade hesaplara bile akıl erdiremeyiz. Türklerin şimdiye kadar “hesap” faslına ne derece yabancı kaldıklarını göstermek için uyanmış Türklerden birinin hikâyesini yazacağız. Bu hikâye dikkatle okunmağa ve ibret alınmağa şayandır. Zira bizi ana yurdumuzdan kovmağa hazırlanan; iktisadiyatla, içtimaiyatıyla üzerimize yürüyen bir unsurun o yaman zihniyetini de gösteriyor. O unsur ki bugün şaha kalkmış, edebiyatıyla, matbuatıyla, şiiriyle, musikisiyle, diniyle, ilmiyle, mektepleriyle, tiyatrolarıyla, bahriyesiyle, ticaretiyle bizim tepemize binmeğe, bizi Kızılırmak’ın ötesine atmağa çalışıyor...

Doğuran Ev

“... Ben Kadıköyü’nde büyüdüm. O vakitler mahalle bile yoktu! Tek tük evler... Kaldırımsız ve halî arsa sokakları... Yalnız karşımızda bir Rum komşumuz vardı. İyi hatırlıyorum; bu kır saçlı, solgun yüzlü, hep dik yürür bir adamdı. Kârgirden evini daha yeni yaptırmıştı. Madamı pek genç ve güzeldi. Bir de benimle yaşıt çocuğu vardı ki adını bizim evdeki hizmetçinin adına benzettiğim için çok sever ve yüksek sesle çağırırdım: Kleanti... Bize pek uzak olmayan çayıra تنها ve güneşli yollardan çemberlerimizi çevirerek onunla beraber gider, evde hizmetçiden öğrendiğim yarım Rumca ile konuşurdum. Çünkü Kleanti annesi gibi hiç Türkçe bilmezdi. Onların hizmetçileri filân yoktu.

Daima perdeleri örtülü duran, bir kilise kadar sakın evlerinin bütün işlerini annesi görür, yemeklerini pişirir, tahtaları siler, çamaşırları yıkar ve akşamları da süslenerek piyasaya çıkmağa vakit bulurdu.

Ne olduğunu bilmediğimiz, hatta pazar günleri bile pek erken gidip pek geç geldiğinden, babasıyla hatta selâmlaşamazdık. Annesi kapıda benim anneme yahut ablama rast gelirse “kalimera kalispera, ti kanis kala?” gibi iki Rumca kelime söyler ve başını eğerek gayet nazik bir selâm verirdi. Yılbaşları onlar bize çörek ve kırmızı yumurta gönderirler, biz de her sene kurban bayramlarında rahmetli büyük ninemin: “Gâvura verilenin sevabı iki katmış!” diye ayırdığı yağlı koyun butlarını kapılarına götürür, zorla kabul ettirirdik.

İşte Rum komşumuzla münasebetimiz bu kadardı.

Babam öldükten sonra İstanbul tarafına geçtik. Ve Kadıköyü’ndeki evimizi kiraya verdik. Ben mektebe girdim, çıktım. Ve payitahtı terk ettim. Aman yarabbi! Yirmi sene... Nasıl geçti bilmiyorum! Hayat sanki bir rüya! Nihayet bir hafta evvel yine Kadıköyü’ndeki evimize geldik. Yirmi sene evvelki aile kalabalığından ihtiyar ve romatizmalı annemle ondan daha ihtiyar dadımdan başka kalan yok. Ablam deli olmuş, kız kardeşlerim veremden ölmüşler. Erkek kardeşim son

muharebede şehit. Ben de uzak iklimlerdeki sılasız memuriyetlerimin verdiği yorgunluklardan hasta ve perişan... Boyaları dökülmüş eski evimizin etrafında büyük ve muntazam bir mahalle meydana gelmiş. Parke taşlı kaldırımlar... Gayr-i ihtiyarî, vaktiyle iki ada gibi karşı karşı durduğumuz Rum komşumuzun evine baktım. Başka yeni evlerin arasına sıkışmış kalmıştı. Perdeleri gene inik idi. Ve Kleanti'yi merak ettim. Belki şimdi evlenmiş, başka yerde oturuyordu. İhtimal babası ölmüştür. Lâkin annesi sağ olmalı, diye düşünüyordum.

Dün pazardı. İskeleyle inmek için dışarı çıkıyordum. Eski komşumuzun kapısında bir delikanlı gördüm ve biraz dikkat edince tanıdım. Bu Kleanti idi. O da eve yeni taşınmış bir kiracı zannederek bana bakıyordu. Yaklaştım.

– Eski komşunu tanımadın mı?

diye sordum.

Zeki gözleri parladı. Ve tanıdı. Konuşmağa başladık. Evimizi satmadığımız halde nasıl olup da on beş yirmi senedir semtine uğramadığımıza şaşıyordu. Ben:

– Vekilimiz vardı.

itizarıyla Bağdat'ta, Musul'da bulunduğumu, memuriyetimi bırakıp gelmek kısmet olmadığını söyledim. Benim saçlarım bembeyazdı. Onun saçlarında beyaz bir kıl bile yoktu. Kimse ona otuz, otuz beş yaşında diyemezdi. Gülümsedi:

– Kısmet, kısmet, ey kısmet ha?...

Ve bana memuriyetimden çok para kazanıp kazanmadığımı sordu. Şaşaladım. Ve doğruyu saklamayarak cevap verdim:

– Ne para kazanması? Hatta bugün borçluyum.

O da on şu kadar sene memuriyetten, gurbetten sonra borçlu kaldığıma şaşaladı. Ben de onun ne yaptığını sordum. Gene gülümsedi. Ve

– Hiç, dedi, eğer yaptığım şey zahmetle ölçülürse hiçbir şey yapmadım. Şimdi irat sahibiyim. Bazı bazı büyük kelepirlere rast getirirsem komisyonculuk da yapıyorum.

Kendi eski evlerinin yanında koca bir sokak teşkil ederek sıralanıp gitmiş olan mavi boyalı kârgir evleri göstererek ilâve etti:

– İşte iratlarım. On dört ev... Dörder lira kira getiriyor. Ayda tamam elli altı lira... Bu elli altı liranın on altısı bana yetiyor. Geri kalan kırkıyla her yaz yaptığım bir evin borcunu ödüyorum. On bir sene sonra yirmi beş evim olacak. Yani o vakit her ay yüz lira varıdatım olacak. On beş sene sonra bu yüz liranın hepsi cebimde kalacak.

Demek babanızdan epeyce miras kaldı? dedim. Kahkaha ile güldü:

– Ne mirası? Babamdan hiçbir şey kalmadı.

Tekrar sordum:

– O halde bu iratları nasıl yaptınız?

– Pek basit, dedi, fakat bunu size anlatmak istesem anlamazsınız.

Gene sordum:

– Niye anlamayacağım?

Güldü. Ve şaka ederken:

– Çünkü Türk’sünüz de...

diye cevap verdi.

– Ee, Türk’sem niçin anlayamam? Ben Mülkiye-i Şahane’den birinci çıktım.

Fakat darılmayınız. Sorbonne’dan çıksanız yine sizin hesap öğrenmek istidadınız yoktur. Düşünürseniz haklı olduğumu tasdik edeceksiniz. Hayatta muvafak olmak için sizin okuduğunuz kadar malûmata ihtiyaç yoktur. Hesap bilmek, “a’mal-i erbaa”yı bilmek kâfi, hatta fazladır.

– Amma mübalâğa ha...

diye sözünü kestim.

– Hayır mübalâğa değil... Yalnız “a’mal-i erbaa”. Bunu hayatınıza tatbik edebilir misiniz? Şüphesiz zengin olursunuz. İşte ben şu gördüğün iratları yaparken sermayem yalnız “a’mal-i erbaa” idi. Başka on param yoktu.

– Nasıl?

Nasıl mı? Şu gördüğün eski ev yok mu? Bu annemin evidir. Bu evi ben doğurttum. Onun doğurduğu evden bir ev daha doğurttum. Hâsılı her sene bir ev doğurarak on dört irat yaptım. Ölünceye kadar da doğurtacağım. Çünkü zahmeti yok, eziyeti yok.

– Ev nasıl doğurur canım, bu inek mi?

diye gülümsedim.

Evet bir ev tıpkı bir inek gibidir. Sahibi “a’mal-i erbaa” bilirse mutlaka doğurur. Annemin evini karşılık göstererek evvelâ dört beş lira faizle borç aldım. Onunla yanımızda şu birinci evi yaptırdım. Daha ertesi sene yeni yaptığım evi karşılık göstererek aldığım para ile ikinci evi yaptırdım. Daha ertesi sene ikinciyi göstererek üçüncüyü... Daha öbür seneye üçüncüyü göstererek dördüncüyü... İşte hep böyle... Dört sene evvel birinci ev faizle borcunu ödedi. Üç sene evvel ikinci ev de ödedi. Her sene bir ev yaptırıyorum. On dört senedir yaptırdığım evler de yaşlarına göre borçlarını bitirerek iratlarını tamamıyla bana bırakıyorlar. Her ev on senede faiziyle beraber kıymetini ödüyor.

Türk olduğum için bu basit hesabı anlamıyorum sanıyor, bana daha ziyade tafsilâtlı bilgi veriyordu. Hâlbuki pek güzel anlıyordum. Anlamamak için adamın kafası granitten olmalıydı. Evet, şu fakir Rum komşumuzun oğlu on bir, on iki sene sonra ayda yüz lira gelirli bir irat sahibi olacağına şüphe yoktu.

Ben iskeleye gidecektim. Saatile bakarak:

– Müsaade et, sonra da konuşuruz. Üçe yetişeyim.

diye ayrıldım.

Onun mavi ve beyaz boyalı iratları önünden geçerken arkama döndüm, eski evlerine, şu doğuran eve baktım, onun karşısında bizim büyük ve ahşap, pembe boyları dökülmüş [ev] iri ve berbat bir inek ölüsü gibi duruyordu.

Acaba ben Kleanti kadar “a’mal-i erbaa” bilseydim, o da böyle sokak dolusu evler doğuracak mıydı?”

*

Ey Türkler! Hesap öğreniniz. Rüştüye mektebinde okuduğunuz “a’mal-i erbaa”yı efsane sanmayınız. Öğrendiğinizi hayatınıza tatbik ediniz.

4

Türk teşebbüsçülerinin çoğunun iflâsı yalandır! Bu, Türklerin cesaretlerini kırmak için Rumlar tarafından çıkarılmış bir yalandır. İflâs edenler hesapsız hareket edenlerdir. Yalnız arzu kifayet etmez.

Her şeyde istidat ister. Herkes nasibi olan şeyi tutmalı. En karışmamış ve saf kalmış ırklarda bile fertlerin mizaç ve tabiatları birbirine uymaz. Bakınız, hangimizin yüzü birbirine benziyor. Hiçbirimizin, değil mi? İşte tabiatlarımız da öyledir.

İstidat ve nasibimiz de öyle... Aşağı yukarı, az veya çok, iyi yahut kötü, hepimiz başka başka işlerin erleriyiz. Birimizin yaptığını hepimiz yapamayız. Ticaret ve iktisat deyip geçmemeli. Bu da herkesin kârı değildir. Kimin nasibinde ticaret varsa o tüccar olabilir.

5

Azıcık da “kader” mânâsına gelen “nasip” kelimesini, nasibini bilmemesi, nasibini kabul etmemesidir. Bakınız, meselâ ticaretten uzak kalan Türklerin iyi memur olacakları hatıra gelir değil mi? Hâlbuki hayır... Türklerin hepsinde memurluk nasibi olsaydı bugün müfettişler için ecnebilere muhtaç olmazdık! Çünkü nasibi olsun olmasın, her Türk memur olmak istemiş ve olmuştur ama ne memur... Memurluk için “idare ve intizam” seciyeleri lâzımdır. İngilizler:

– Bir çiftliği idare eden Hindistan’ı da idare eder, derler. Ne kadar doğrudur. Tahsil, seciye ve nasibin üzerine pek az tesir eder. Nasibi olmayan idare umuruna dair ne kadar ilim, fen, kanun varsa okusun, asla iyi bir memur olamaz. İşte Mekteb-i Mülkiye... Kaç senedir işliyor. İdaredeki istidat ve nasibini hatta düşmanlarını Avrupalılara bile tasdik ettiren bir Talat Bey⁵ yetiştirebilmiş mi? Birincileri, ikincileri şöhret kazanıyor mu? Hepsi edebiyat dersi görmeyen nasip sahiplerinin yanında unutulmuyor mu?

Askerlik, şairlik, sanatkârlık, ressamlık, memurluk, muhasiplik gibi tüccarlık da, iktisat da bir meyil, bir istidat, bir nasip meselesidir. Ne kadar zenginler vardır ki idaresizlikleri, müsriflikleri sebebinden fakir kalmışlardır. Sonra meselâ memur Küçük Sait Paşa... Yalnız maaşından biriktirdiği para ile irat sahibi olmuş, zenginleşmiş...

Tahttan indirdiğimiz hakanımızın mantıksız ve çılgın ihsanlarını düşününüz. İktisat nasibinden mahrum bendeleri içinde kaç zengin vardır? Verasetten güzel ve mesut bir nasip alan Katırcızade Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın iktisatta nasibi var. Eline geçen paraları harcatmıyor. Hatta ihsan olunan sarayları satıyor. Liraları bankaya koyuyor. İşte bugün memleketimizin birinci derecede zenginlerinden madut...

Herkesin hususî bir istidat ve nasibi olduğundan bahsolunurken diyorlar ki:

– Bu tayin edilemez. Dünyada herkes her şeyi yaparım zanneder. Kimse istidadına razı değildir.

Evet, yazık ki bizim memleketimizde bu iddia doğrudur. Bakarsanız narin, korkak, lenfatik, lirik... En çetin işin başına geçmek ister. Ona Dersim’in mutasarrıflığını verseniz kabul edecektir. Şimdiye kadar hazır para yemeğe alışmış, ömründe küçük bir cep defteri tutmamış mirasyedi büyük bir ticarethane açmağa kalkar. Ve ne yaptığını bilmeden işe girer. Nasibi olmadığından iflâs da eder.

Türk genci düşünmeli, taşınmalı, nerde birinci olabilecekse oranın kapısından girmelidir. İkinciliğe razı olmak, nasibinden ayrılmak demektir. Sezar⁶, uzak ve taşların tepesinde kalmış halî bir köyün dibinden geçerken:

– Roma’da ikinci olmaktansa burada birinci ve baş olmasını tercih ederim. demiş. Türk gençlerinde de bu zihniyet kıymet bulmalı. Artık biz de bilmeli ve kabul etmeliyiz ki mesleğinde, sanatta muvaffak olmuş bir kunduracı, mesleğin-

⁵ Dört sene evvel İstanbul’a gelen bir Rus Nazırı Talat Bey’i çok yüksek buluyor; o vakitler mübalağaya hamdolanın, takdirle methediyordu. [Ö. S.]

⁶ Ömer Seyfettin’in bütün nesirlerini bir araya getirdiği çalışmasında Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat bu kelimeyi “Kayse[r]” olarak vermiştir. Bkz. Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, s. 429.

de muvaffak olmamış bir sadrazamdan daha muhterem, daha kıymetli, hatta daha namusludur.

“Kimse takdîr edemez âlemde
Kendi mâhiyyetini re’yi ile.
Münferit vâsıta-i rü’yet iken
Göremez kendisini dîde bile.”

Hayır, hayır... Bu eski kıt’a bizim için bir hakikat olmasın. Biz kendimizi bilelim. Kendi mahiyetimizi takdir edelim. Boş gururlarımızla kendi kendimizi aldatmayalım. Şahsî gurur yalnız sahibini aldatır. Âliyâta dair malûmatlarımız nasıl şüphesiz ise nasibimiz hakkındaki malûmatımız da öyle olmalı.

Hiç unutmayalım ve daima tekrar edelim:

“Kişi noksânını bilmek gibi irfan olmaz.”

Nasibimiz olmayan bir işte malûmat ve müktesebatımız bize imdat edemez. Mizacımızın müdekkiki olalım. Hissiyatımıza tâbi olmayarak kendimizi hep istintak edelim:

- Sen bu işi yapabilecek misin?
- Sen bu işi seviyor musun?
- Sen bu işin üstesinden gelemezsen utanmayacak mısın?

Ve gene kendimizden alacağımız cevaplarla yolumuza düzülelim. Eğer memur olacaksak alacağımız paradan evvel yapacağımız işi düşünelim. Nasip ve istidadımıza hıyanet etmek bizzat kendimize hıyanet etmek demektir.

Nasibimize hıyanet etmezsek mutlaka muvaffak oluruz. Malûmatımızı genişletirken bize nefsimizi öğretecek fenleri unutmayalım. İnsan kendisini görmek için iyice bilgiye ihtiyacı vardır.

Türkler, yukarıda kısaca saydığımız tesirlerin altında ticaret nasibinden, ticaret isteğinden mahrum kalmışlar. Onların yeni girdikleri yolda muvaffak olmaları için en lâzım olan şey “millî mefkûre”nin tasavvurudur.

Türkler bugün “ferden” zengin olmak için iktisat ve ticaret âlemine atılmıyorlar. Onları bu yola sevk eden şey Türklük mefkûresidir. Türkler artık Türk olduklarını ve Türk’ten başka hiçbir millet olamayacaklarını anladılar. Bu “Türklük” için de nasıl donanma, ordu lazımsa ticaret ve iktisat da öyle lâzım olduğuna kandılar, iman ettiler.

Şahsî hislerini, arzularını terk ettiler. Hatta fedakârlık yaptılar. Mefkûreden doğan iradeleriyle hislerine galebe çaldılar ve ticaret âlemine atıldılar. Türklüğü Türk düşmanlarının ticaret ve iktisat âlemindeki kuvvetleri tehdit ediyordu. Türk

düşmanlarının ordularına karşı nasıl Türk orduları karşı geliyorsa Türk düşmanlarının tüccarlarına karşı da Türk tüccarları karşı gelecektir.

İktisatça istiklâlimiz yok. Düşmanlarımız, hususuyla Yunanlılar bizi sağmal bir inek yerine koymuşlar. Bugün sağıyorlar, varımızı yoğumuzu çekiyorlar. Ceplerimizde para, köylerimizde ekmek, şehirlerimizde sanat bırakmıyorlar. Nihayet bizim takatimizi tamamıyla bitirip ihtiyar bir inek gibi bizi öldürecekler ve sonra aralarında Rumeli gibi paylaşacaklar.

İşte hakikî Türkler, duygulu ve şuurlu Türkler bu yakın tehlikeye karşı gözlerini kapıyorlar. Siyasî bozgunun ve ölümün başlangıcı olan iktisadî bozgun dan vatanlarını kurtarmak için şimdiye kadar tenezzül etmedikleri ticarete atılıyorlar. Maksatları yalnız şahısları değil, kendileri zengin olarak vatanlarını düşmana haraç vermekten kurtarmaktır.

Ve bu emeli de millî “Türklük mefkûresi” doğurdu. Bu mefkûre milletin fertlerindeki dağınık ve gayesiz arzuları topladı, yuttu, herkesi bir vücut hâline koydu.

Mefkûre bir tohumdu. Milletin vicdanına düştü. Bu anî idi. Şimden sonra taazzuv edecek.

* * *

Taraf taraf Türk tüccarlarının yetişmesi, Türk zenginlerinin çoğalması, Türk bankalarının açılması ordularımızın ileriye doğru atılacağını, düşmanlarımızdan öçlerimizi alacağını bize müjdeleyecek. Türk ticareti “Türklük mefkûresi” ile beraber yürüyecek, beraber yükselecektir.

* * *

Hâsılı; Türklerdeki bugünkü ticaret ve iktisat fikri “Türklük mefkûresi”nden başka bir şey değildir.

Bitti

Ömer Tarhan

Yeni Lisan Hareketi

Ahmet Sevgi*

Dilin sadeleşmesi meselesi Tanzimat'tan beri tartışılan bir mevzu idi. Şinâî, Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa ve Şemsettin Sami Bey'in bu alandaki çalışmaları inkâr edilemez. Ancak, Servet-i Fünûncuların dil konusunda Veysî ve Nergisi'ye rahmet okutacak bir yola girmeleri bu hareketin büyüyüp gelişmesine mâni oldu. Daha sonra gelen Fecr-i Âtîciler de bu fasit daireyi¹ aşamayınca iş Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp gibi idealist yazarlara düştü.

Yeni Lisan meşalesini ilk ateşleyen Ömer Seyfettin olmuştur. O, 30 Ocak 1910'da Ali Canip'e yazdığı bir mektubu şu ifadelerle noktalıyordu:

*“Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Âh o büyük fikirler sa'y u sebat ister!..”*²

Bu mektuptan bir yıl sonra *Genç Kalemler* dergisinde çıkan başyazı, Ömer Seyfettin'in dilde ve edebiyatta vücuda getirmek istediği ihtilâlin bir beyannamesidir âdetâ...

Ömer Seyfettin bu yazısında dilin sadeleşip edebiyatın millîleşebilmesi için “Türkçeye Türk sarfının hâkim olması gerektiğini” söyleyerek dilimizdeki Arap ve Fars kâidelerinin atılmasını teklif etmişti. Ona göre “Arapça, Farsça terkip ve cemiler ortadan kalkınca, ancak bu terkipler ve cemiler sayesinde yazı dilinde barınabilen lüzumsuz Arapça ve Farsça kelimeler artık tutunamazdı. Mesele, terripsiz yazı yazmaya sistemli bir surette sâdık kalmaktaydı.”³

Görüldüğü üzere, Yeni Lisan hareketinin gâyesi Arapça, Farsça kelimeleri dilden atmak değil; Türkçeyi yabancı kâide ve terkiplerden kurtarmaktı. Bu başarılabilirse lüzumlu olmayan yabancı kelimeler kendiliğinden dilimizi terk edecekti. Söz gelişi “bahr-ı sefid” demezsek “sefid bahr” denilemeyeceği için ister istemez “ak deniz” denilecekti.

* Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Öğretim Üyesi. [A. S.]

¹ kısır döngü

² Ahmet Sevgi - Mustafa Özcan, Ali Cânip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Konya 1995, s. 342. [A. S.]

³ a.g.e., s. 335. [A. S.]

Mesele bu kadar basit olmasına rağmen maalesef her yeni hareket gibi Yeni Lisan akımı da ilk anda tepki ile karşılanmıştır. Başta Fuat Köprülü olmak üzere Yakup Kadri, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif gibi o devrin güçlü kalemli Yeni Lisan cereyanına karşı çıkarak, sade dil taraftarlarıyla alay etmişlerdir. Bu konuda bir fikir verebilmek amacıyla söz konusu yazarların tenkitlerinden birer pasaj sunmak istiyorum:

*“Türkçe olmayan terkipleri lağvederek bazan altın destanlar bazan da mazarî aşk neşîdeleri yazmakla yeni bir lisan ve millî bir edebiyat vücuda getirdikleri zannına düşenler, öyle düşünüyorum ki serâb-âlûd bir uykunun bakıyye-i ezvâkı ile ser mesttirler.”*⁴ (Fuat Köprülü)

“Yeni... Satıyorlar. Kaça? Nasıl? Bilmiyorum fakat satıyorlar, iki yıldır gazetelerde ilânlarını görmediniz mi? ‘Yeni lisan’, ‘yeni fikir’, ‘yeni hayat’.” (...)

*“Ey görgüsüz çocuk ruhlu kimseler, yalnız bir şey var ki tatbiki sizin için biraz güç olacak: ‘Yeni fikir’i kalıplı bir fes gibi başa giymek kolay, ‘yeni hayat’ı alafranga bir elbise gibi sırta almak kolay, fakat yeni lisan... Yeni lisan sizin için muhakkak kullanılması pek güç bir zînet olacaktır. Dilimizi irsî, kisbî bütün itiyatlarından tecrîd edecekseniz, yeni lehçeniz olacak.”*⁵ (Yakup Kadri)

*“Yeni Lisan’ın bâis-i tevellüdü büyük bir mefkûre-i milliye imiş. Azizim, memleketimizi ben de severim. Fakat icâbât-ı siyasîyyeye göre lisanımızı çirkinletmeğe aklım ermez. Zira bilirim ki Osmanlılığın herhangi bir cüz’ünden nez’-i melâhatla kazanılacak şey bir muzafferiyet-i hakîkiyye değildir.”*⁶ (Cenap Şahabettin)

*“Lisanı sadeleştirmek, bizi yedi asır geriye ve dört-beş bin kilometre uzağa atmaktır.”*⁷ (Süleyman Nazif)

Yeni Lisancılar bu tenkitlere gerekli cevapları vererek inançla mücadelelerine devam etmişler ve birçok muhalifin de saflarına katılmasıyla kısa sürede başarıya ulaşmışlardır. Şunu da hemen belirtelim ki bu başarıda en büyük pay şüphesiz Ömer Seyfettin’e aittir. Çünkü o, hem Yeni Lisan Hareketini başlatmış hem de verdiği önemli eserlerle bu akımın kuvveden fiile çıkmasını sağlamıştır. Bu konuda Ali Canip şunları söyler:

“Zannedildiği gibi ne Ziya Gökalp ne de hiçbirimiz onu ilk düşünen adamlar değiliz. Yeni Lisan önce Ömer Seyfettin tarafından düşünülmüş, bir kısmı yuka-

⁴ Bkz. Âgâh Sırrı Levent, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, Ankara 1972, s. 320. [A. S.]

⁵ a.g.e., s. 321. [A. S.]

⁶ a.g.e., s. 328. [A. S.]

⁷ a.g.e., s. 306. [A. S.]

rida yazdığım mektupla bize teklif edilmiştir. Ziya Bey, Genç Kalemler 'de sade Türkçenin ehemmiyetini ilim ve izah etti fakat ilk nüve Ömer Seyfettin 'indir.”⁸

Bu gerçeği Ziya Gökalp de şöyle ifade eder:

“Yeni Lisan cereyanı dallanarak budaklanarak Türkçülük, halka doğruculuk, millî hars hareketlerinin doğmasına sebep oldu. İşte bütün bu fikrî cereyanların başlangıcı Ömer Seyfettin 'in saf, masum ruhunda feveran eden sârî, müstevli bir iman sıtmasıydı.”⁹

Daha önceki yazılarımızda da işaret edildiği üzere sade Türkçe akımının kökü çok eskilere dayanır. Ancak bu ideali ortaya atan kalem sahiplerinin mese-
lenin özünü kavrayamamaları veya iddialarını ispat edecek güçlü eserler ortaya
koyamamaları yüzünden dilde istenilen ihtilâl bir türlü gerçekleştirilememiştir.
Nihayet XX. yüzyıl başlarında Ömer Seyfettin gibi hem “müçtehit” hem “mücâ-
hit” bir komutanın önderliğinde bu zor iş başarılmıştır.

Kısacası; bugün konuşup yazdığımız güzel Türkçenin temelinde Yeni Lisan Hareketi vardır. Böyle bir akım başlatılmamış olsaydı belki hâlâ;

*“Fârisî vü Arabîden iki şehbâl ister
Tâ ki pervâz-ı bülend eyleye ankâ-yı suhan”*

(Sünbülzâde Vehbî)

demeye devam ediyor olacaktık. Bu vesileyle başta Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip olmak üzere bütün dil mücahitlerine Allah'tan rahmet diliyorum.

Türk Yurdu, C. 21, S: 168 (529), Ağustos 2001, s. 60-61.

⁸ Ahmet Sevgi - Mustafa Özcan, a.g.e., s. 343. [A. S.]

⁹ a.g.e., s. 359. [A. S.]

Türk Edebiyatı Tarihi'nden* Ömer Seyfettin

İsmail Hikmet Ertaylan**

Hayatı

Ömer Seyfettin 1300 tarihinde Bandırma civarında Gönen'de bir çiftlikte dünyaya gelmiştir.

Ömer Bey nâmında bir binbaşının oğludur. Seyfettin bu yerlerde şen, serâzad bir çocukluk hayatı geçirmiştir. “Doğduğum Yer” adlı manzumesinde bu hayatı hatırlatacak ve yaşatacak bir ifade ile anlatır.

İlk tahsilini o doğduğu yerde gören Ömer Seyfettin ikinci dereceli tahsilini almak için Edirne'ye gelmiş ve orada Askerî İdadîsine girerek şahadetnâmesini almıştır. Sonra İstanbul'a gelerek Harbiye Mekteb-i Âlîsine dâhil olmuş ve 1319 senesinde piyade zabıtlığı ile Harbiye'den çıkmıştır. Evvelâ İzmir'de bir kıt'a-i askeriyeye memur olmuş ve orada Şehabettin Süleyman ve Baha Tevfik'le dost olmuştur. Ömer Seyfettin'in daha mektepte iken edebiyata büyük bir merak ve istidadı vardı. İzmir'de bulunduğu sıralarda da mahallî gazetelere hikâye, makale, şiir gibi şeyler yazmaktan hâli kalmıyordu. Bir müddet sonra vazifesini Rumeli'ye tebdil ettiler. Bir müddet Selanik'te ve Bulgaristan hudut bölükleri kumandanlıklarında bulundu. Bu vazifelerinin gerek hissiyâtı, gerek dimağı üzerinde kuvvetli izleri, intibaları kalmıştı. Yazdığı birçok hikâyeler o intibaların mahsulüdür. 1324 İnkılâbından sonra Ömer Seyfettin de İstanbul'a gelmiş, mecmualara makale, şiir, hikâye vermeye başlamış, bilhassa Baha Tevfik'in çıkardığı *Piyo ve Düşünüyor* mecmualarına iştirak etmiştir.

Ömer Seyfettin Catule Mendes'ten tercüme ettiği bir¹ manzumeyi “Pervîz” imzasıyla *Kadın* mecmuasında neşretmişti. Bu parçaya da *Asır* gazetesi bir tarizde bulunmuştu. Garip bir tesadüf neticesi olarak Ali Canip sahibini hiç tanımadığı bu eseri müdafaa yollu “San'at Hakkında” adlı kuvvetli bir makale yazarak *Bağçe* gazetesine vermişti. Bu vakadan sonra Ömer Seyfettin ile Ali Canip ta-

* İsmail Hikmet, “Ömer Seyfettin”, Türk Edebiyatı Tarihi (Osmanlı Kısmı): Yirminci Asır, Âzerneşr, Bakü 1926, s. 120-140'tan yeni harflere aktaran: Yusuf Turan Günaydın. [İ. H. E.]

** Ordinaryüs Prof. Dr. 1889-1967. [İ. H. E.]

¹ metinde “bu” (YTG) [İ. H. E.]

nışmışlardı. Seyfettin de o zamandan itibaren *Genç Kalemler*'de yazmaya başlamıştı.

Yazılarındaki millî ruh ve açık ifade ile nazar-ı dikkati celbedecek bir şahsiyet olduğunu az zamanda çok kimseye tasdik ettirmişti.

Ömer Seyfettin edebiyata nasıl intisap ettiğini şu suretle hikâye eder:

“Daha çocukken evimizde birçok divanlar vardı. Onları okuya okuya edebiyata heves ettim. Fakat eski edebiyatın çeşnisini, zevkini tattığımı iddia edemem. Çünkü bunun için başka bir ilim, başka bir tahsil ister.

Pek genç iken gazeller falan da yazdım. Fakat tabii saçma şeylerdi. O vakitten aklımda Leylâ ile Mecnunlar, Şahmeranlar kaldı. Demek hakikatte yalnız onları anlayabiliyordum:

Bugün artık “edebiyat-ı atîka”mıza hiç taraftar kalmadığı için bu, bahse bile değmez sanırım. “Divan edebiyatı”! İşte nihayet edebiyat tarihi için bir saha! Daha fazlasına aklım ermez.

Şinasi'den sonraki edebiyata gelince: Kemal Bey'i çok sevdim. *Evrâk-ı Perîşan*'dan sayfeler ezberledim. Bana “hayatiyet” veren, beni iyiye, doğruya, güzele samimiyetle alâkadar eden Kemal'dir sanıyorum. Ne yalan söyleyeyim; Hâmid'i pek o kadar anlayamıyorum. Ekrem Bey'e gelince Nijad'ı için yazdığı şeylere hâlâ bayılırım. Ne müessir şeylerdir.

Fikret!.. İşte bana “mütehammillik” iştiağını veren! İdadiye Mektebinde iken hep rubâî okuyordum. Halit Ziyâ bizim ilk üstadımızdır. Ben, bir gece hiç uyumamış, sabaha kadar *Bir Ölü'nün Defteri*'ni okumuştum. Onun yalnız lisanı skolastiktir. Yoksa tekniği öyle kuvvetlidir ki Avrupa'nın cenûb-i şarkisinde -mesela Romanya'da, Sırbistan'da, Bulgaristan'da, Yunanistan'da- o kuvvette bir romancı yoktur. Buna emin olunuz. Bulgarların en büyük muharriri Vazof'un eseri bile bir han odasının menkıbesine benzer. Ne tasvir vardır, ne de san'at! Hüseyin Cahit bir tek roman yazmıştır -*Hayal İçinde*- amma ne roman. Hayat olduğu gibi içinde... Nezih hâlâ gözümün önündedir.

Rauf'un *Eylül*'ü bizim edebiyatımızda emsali bulunmayan bir eserdir. Yüksek, ulvî, manevî, ruhî kadın aşkı! Hiç temas yok. İdeal aşk! Aşkın hürmetten nasıl doğduğunu anlamak için bu romanı okumalı. Her vakit söylerim; yine söyleyeyim. Eğer Fikret'le arkadaşları “tabii lisan”ı kavrayabilecekler, şüphesiz bizim edebî klasiklerimiz olurlardı. Çünkü asrî edebiyatın tekniğini olduğu gibi kabul etmişlerdi.” diyor ve edebiyatta kimlerden müteessir olduğunu, kimleri sevdiğini açıkça bize anlatıyor.

1328'de Balkan Harbi'ne giden Ömer Seyfettin, Sırlar ve Yunanlılarla harp etmiş ve sonunda Yanya'da esir olmuş, harp bitinceye kadar esarette kalmıştır.

İstanbul’a döndükten sonra askerliği terk ederek, kendini bütün edebiyata vermiş ve Kabataş Sultanîsi’ne edebiyat ve felsefe hocası olmuştur.

Bir zamanlar da Darülfünûn’da teşkil edilen “Tedkikât-ı Lisaniye Encümeni” azasından olmuştur.

Ömer Seyfettin birçok mecmualara yazmıştır. İzmir’de bulunduğu zamanlar *Serbest İzmir* ve *Sedâd* adlı mecmualara; Selanik’te *Kadın*, *Bağçe* ve *Genç Kalemler* mecmualarına; İstanbul’da da *Piyano*, *Düşünüyorum*, *Âşîyan*, *Zekâ*, *Türk Yurdu*, *Halka Doğru*, *Türk Sözü*, *Çocuk Dünyası*, *Donanma* ve hususiyetle Türkçülük, milliyetçilik cereyanını takip eden *Yeni Mecmua*’ya birçok hikâyeler yazmıştır. Edebiyatta milliyetçilik hakkında düşünce ve kanaatlerini anlamak için de yine kendi sözlerini dinlemek muvafık olur:

“Bakınız, ben Millî Edebiyat’tan ne anlıyorum: Vezinle lisanın tam Türkçe, yani tabii olması... Zira ibdâî bir sanatkârın duygularına hudut çizilemez. Mizacına, terbiyesine, temayülüne göre duyar, yazar. Hem zannetmem bir adam, mademki bir cemiyetin içinde yaşıyor, duyusu, tarzı gayrı millî olsun! Normal, anormal olabilir. Fakat milliyet denilen dairenin içinde her ikisi de yok mudur? Bu iki hâlin mütemadi mücadelesidir ki hayata can verir, mücadelesiz hayat adem-in ta kendisidir!..”

İşte bu fikr-i mahsûsa sahip olan Ömer Seyfettin aynı yolda çalışan ve bil-hassa canlı numuneler veren bir mümtaz sîmâ-yı edeb olmuştur. Ortada cereyan eden dedikodulara gülmüş ve “Edebiyatımızın şiârı çok laf, az eserdir. Şimdilik bu şiârı bozmaya çalışıyorum. Ağustos böceği gibi öterek yan gelmekten ise karınca gibi çalışmak daha iyi değil mi? Şimdiye kadar öttüğümüz elverdi. Biraz da iş yapalım ki çorak edebiyatımız şenlensin...” deyip çalışıyor. Filhakika çok çalıştı, çok yazdı, yazdığı hikâyeler toplansa oldukça büyük bir eser vücuda gelir. *Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi* nâmıyla bir eser bastırdı. Ömrü vefa etse, daha genç iken ölüvermese idi ortaya hayli mühim eserler koyacağı şüphesizdi.

Ömer Seyfettin’in zihnîyetinde bir hususiyet vardı. Hayatta herkesin görmediği, herkesin duymadığı, merak ve tetkik etmediği şeyleri görmek, duymak, tetkik etmek merakında idi. Hem de bu merakı birçoklarımızca delilik telakki edilecek tarzdadır. Mesela gecenin yarısında yatağından kalkıp “Bakalım nasıl tesir edecek?” diye çoğunun tenine iğne batırmak istemesi bu kabildendir.

Buna kimi “exentricite” (garâib), kimi de cinnet der. Hâsılı Ömer Seyfettin’in herkese benzemeyen bir hususiyeti vardı ki bu hâlin eserlerine küllî bir tesiri olmuştur.

Kendisinin de kendi hakkındaki fikri, başkalarının kendi hakkındaki fikrine benzerdi. O da kendisini herkes gibi tabii (normal) bir hâlde bulmazdı. Hatta bir gün; “Ben kimseye benzemem, benim bir hususiyetim vardır: Bir kere hastayım. Fakat hastalığımın da bir hususiyeti vardır: Herkeste görülen hastalıklardan değildir. Doktorlarla da görüştüm; buna “sedef hastalığı” diyorlar ki binde, hatta on binde bir insana tesadüf etmeyen bir hastalık imiş. Vücut âdeti takasşür² ediyor, sedef kabuğu gibi bir hâl alıyor. Bunun ilacı da yok. İşte beni bu hastalık öldürecek!” demiş, etrafındakileri güldürmüştü.

Ömer Seyfettin’in bir hususiyeti de hayatta gülmek ve güldürmektir. Bu tabiat da bazılarında makbul, bazılarında da makdûh görülür. Bu hasletinin yazılarına da sirayet ettiğini ve Ömer Seyfettin’in güldürmek gayesiyle sanatının bazı inceliklerini ve derinliklerini feda ettiğini iddia edenler de olmuştur. Hâsılı Ömer Seyfettin’in hayatı telakkisi denilebilir ki, tamamıyla şahsî ve hususî idi. Son zamanın en feyyaz, en velûd yazıcılarından, en şuh ve şakrak hikâyecilerinden biri olan Ömer Seyfettin’in ölümü Osmanlı Türklerinin Yeni Edebiyatı için telâfisi hayli güç bir ziyâ’dır.

Lisanı ve Sanatı

Ömer Seyfettin’in lisanı açık, keskin, metin ve oynaktır. Yazdığı hikâyeleri sevdirecek okutan bir muharriirdir. Belki bazı yazıları derin bir felsefe göstermez, kalbin iltivâları arasına girmez, giremez hissiyatı teşrih edecek kıvranımları, erilişleri, üzümleri gösterecek kadar ruşinas (psychologue) olamaz. Fakat iyi görür, iyi gösterir, iyi tasvir ve hikâyeye eder. Lisanında kavrayan sıcak bir cazibe, bıkırtmayan tatlı bir hareket vardır.

Fikirleri çok zaman hayalden doğmuş, kahramanları bazen esâtîrleşmiş, hükümleri tabiiyetten belki ayrılmıştır. Mamafih fikri inciten, kalbi kıran, neşeyi kaçıran tatsız mübalağalardan, içi sıkı kuru ve yalanlardan değildir. Bir hususiyeti vardır ki, imkânsızlığını bildiğimiz hâlde, imkân vermeye bizi sevk eder. “Eski Kahramanlar” diye *Yeni Mecmua*’ya yazdığı hikâyeye silsilesini teşkil eden yazıları üslup ve sanat itibarıyla hiç de atılamayacak eserlerdendir.

Bir kere üslubu gençlerce taklide değer. Bir sadeliği ve akıcılığı hâizdir. Fikirlerinin bütün kıvrıntılarını gösterebilecek bir seyyaleti hâizdir. Sanatı da buradadır. Demek ki Ömer Seyfettin’in kendine has bir üslubu vardır. Bu da bir meziyettir.

Ömer Seyfettin tarihe isnâd ile yazdığı hikâyelerinde de efsanevileşmiş bir “romantique” olmuştur. Nesrine bir numune vermeden evvel hece vezniyle yazdığı manzumelerine bir misal vereceğiz.

² bürümek, kaplamak

Ömer Seyfettin hikâyelerinde bir hususiyet gösterdiği gibi manzumelerinde de şeklî ve bedîî bir hususiyet göstermeye çalışmıştır. Bir nevi serbestî ile çalışmak, fazla kayıt altında kalmamak istemiştir. Şu “Nişanlı” unvanlı manzumesi ile “Doğduğum Yer” adlı şiiri iyi birer enmûzec teşkil eder:

*Korularda bülbüllerin rüyası
Açılmayan güller ile süslenir;
Odasında yalnız kalan şu esir,
Şu genç kızın nedir hazin hülyası?
Mavi ipek divanına uzanmış,
Yuvasında hasta yatan kuş gibi
Sessiz, sakın hıçkırıyor! Sebebi
Söylenilmez! Ne acıklı saklanmış...
Korularda bülbüllerin rüyası
Açılmayan güller ile süslenir;
Odasında yalnız kalan şu esir,
Şu genç kızın nedir hazin hülyası?
Şu genç kızın bilinmeyen hülyası,
Belki şimdi oralarda çarpışan,
Oralarda can vererek şan alan
Bir isimsiz kahraman...*

Ömer Seyfettin’in bu şiiri bir hakikat değil kendi muhayyilesinde yaratılmış hayalî bir mevzudur. Hayalî olmakla beraber o esir kalan genç kızın kim, hangi zümreden; o isimsiz kahramanın hangi tabaka-i içtimaiden olduğunu anlamak da mümkün değildir. Ömer Seyfettin burada bir fantazya (fantaisie) yapıyor. Tabiatı paletinde boyaları kalmış bir ressamın fırçasıyla oynayarak yarattığı küçücük bir mevzu gibi dört hat ile üç renkten husule gelmiş narin, süzgün ve üzgün bir tablocuk çiziveriyor.

Skolastik edebiyatın ve o edebiyata zemin olan basmakalıp tabirler, istiâreler ve tenasüplerinin şiddetle aleyhtarı olan Ömer Seyfettin, şarkın bu zeki çocuğu o görenekten, o ananeden kendisini kurtaramıyor. Mesela “koru”dan, “bülbul”den bahsederken, ananevî bir zihin alışıklılığının tesiriyle “gül”ü getirmekten kendini koruyamıyor. Bu da şarkın, şark zihninin bir cilvesi. Bir de şu “Doğduğum Yer”i okuyalım:

*Buralardan çok uzakta bir köydü!
Beyaz, billûr bir derecik, içinden,*

*Hıçkırırdı, sevinerek geçerken.
Kenarında vardı birçok sөгüdü...
Ben işte bu sөгütlerin susmayan
Gölgesinde büyümüşüm. Evimiz
Tenha idi; ne yabancı, ne bir iz...
Bahçemizdi yakındaki o orman.
Bir ses: “Sevin!” derdi gülen rüzgârda,
Sevinçlere yoktu orda nihâyet.
Sanılırdı bu ses gümüş dallarda
Görünmeyen bülbüllerin öğüdü!
Doğduğum yer; doğduğum yer... o cennet
Buralardan çok uzakta bir köydü!*

Şeklen bir “sone”den ibaret ve yeni olan bu küçücük manzume “nostaljik” yani sıra derdiyle dolu ve evocation yani geçmiş zamanları göz önüne canlandıran, yaşatan bir tahassürün ifadesidir. Sade fakat samimî, basit fakat hissîdir. Rıza Tevfik’in “Uçun Kuşlar” unvanlı manzumeciğini Béranger’nin³ his, ruh, heyecan, hayal ile dolu şarkılarını yâd ettiren bir neşidedir.

Seyfettin’in mensûrelerine bir numune olmak üzere *Yeni Mecmua*’ya yazdığı “Eski Kahramanlar” silsilesinden “Vire” unvanlı hikâyeyi gözden geçirelim.⁴

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 15-17.

³ Béranger (Beranje) 1780’de Paris’te doğmuş ve yazdığı şarkılarla şöhrat bulmuş bir Fransız lirik şairidir. Yazdığı şarkıların büyük bir kısmı halkın dilinden düşmeyecek kadar yerleşmiştir. 1857’de ölmüştür. [İ. H. E.]

⁴ Buradan sonra hikâyenin metni yer almaktadır. s. 128-140 (YTG). [İ. H. E.]

Ahiretten Bir Mektup: “Ben Türküm Cancağızım”*

Ömer Seyfettin

Cancağızım,

Ne oluyor? Kıyamet mi koptu? Bir yere mi göçüyoruz? Sabahleyin erken kalkan “aslında ben...” diye söze başlıyor. “Aslında ben”leri hesaplarsak memlekette Türk, neredeyse kalmayacak. Hürriyetin ilânından sonra da böyle olmuş, aslını hatırlayanların neşrettikleri gazeteler ve küşadına muvaffak oldukları cemiyetlerden ortalık toz duman olmuştu. Aynı günleri yeniden intikal ediyoruz. İlk hengâmeden sonra ortaya bir vatan çıkmıştı. Acaba bu yenisi hangi semereyi verecek?

Cancağızım,

Aslında herkes “aslında” ne olduğuna karar verebilir veya “aslını” kendi iradesiyle seçebilir. Buna bir sözümüz de olamaz. Yapacak bir şey yok. Ama başkalarının “aslında” ne olduğuna karar verme hakkı ve imtiyazını kadir-i mutlak kimseye vermemiştir. Üstelik “istikbal bir sihirbaz eliyle değiştirilebilir” ama böyle bir imkân mazi içinde yoktur.

Son zamanlarda benim de aslımın ne olduğunu fazlasıyla merak eden insanlar ortaya çıktı. Çıkabilir, ne denir? Ama yazdıklarıyla hangi Ömer Seyfettin’i anlattıklarını bir türlü fehmedemedim. Bu arada hakkımda tez yaparak akademik unvan koparanlardan da hakikatin beyan ve ayan edilmesini beklemek gibi bir gaflette de bulundum. Ne bir ses, ne bir nefes. Ömer Seyfettin veya “Ömer Bey” mütehassıslarından bizi mütehassis ve memnun edecek birkaç satırcık sâdır olmalı. Ne çok meşguliyetleri varmış...

Cancağızım,

Hâl-i hayatımda da yazmıştım, ama ısrarla Çerkez olduğumu yazanlar¹, her-

* Bu yazı, ilk defa Türk Yurdu dergisinin Ağustos 1996 tarihli 108. (454) sayısında yayımlanmış olup, bu sayıda mükerreren biçimde yayımlanmıştır.

¹ Hakkımda, okunmaya değer tek tercüme-i hâl kitabını yazan Tahir Alangu “Çerkez” olduğumu gösteren birçok delilleri nereden bulmuş bilmiyorum. Benim zamanımda Ankara’dan ötesine Kürt, Samsun’dan sonrasına da Laz denirdi. Bütün Kafkasyalılar ise tabii Çerkez sayılırdı (Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul, 1968 s. 22). İzzet

halde yazmaktan, okumaya fırsat bulamıyorlar. Rumeli taraflarında bir söz vardı: “Okumayı bilmeyip yazan, o’dur dünyayı bozan.” diye. Bir yazmak için on bir okumak lâzım iken, on bir yazanlar bir bile okumuyorlar herhalde. Hayret ve pes doğrusu... Eski günleri hatırladım. Meşrutiyetin ilk zamanlarında herkes okumadan yazıyor, dinlemeden vuruyordu. Tarih ezeli ve ebedi bir tekerrür mü yoksa?

Cancağızım,

Bir işe yarayıp yaramaması hiç mühim değil, seksen sekiz sene önce bana Çerkez diyen Sebilü’r-Reşad mecmuasına (sayı 376, 31 Teşrin-i evvel 1334) gönderdiğim mektubun bir suretini de size takdim ediyorum. Bu, ahiretten ilk ve inşallah, son mektubumdur:

Muhterem Efendim,

375 numaralı nüshanızda bana “Çerkez” diyorsunuz. Ben milliyeti “ırk” diye anlamam. Milliyet “din, lisan, ırk” birliğidir. Bununla beraber “Çerkez” değilim. Pederimin Sarıyar’da Hüseyinağa Mahallesinde 38 numaralı hanede mukim Pi-yade Binbaşılığından mütekait Ömer Şevki Efendi’dir. Kendisi bir kelime Çerkezce bilmez, Kafkasyalı bir Türk’tür. Gidip bizzat tahkikat yaparsınız. İstanbullu olan annem de meşhur Haseki Mustafa’nın torunudur.

24 Teşrin-i evvel 1918

Ömer Seyfettin

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 18.

Kandemir “Türkçü bir Çerkez yazar” demiş ve Hatko kabilesinden olduğumu yazmış. Ben dünyada iken Hatko kabilesinden kimseyi tanımadım. Âdem babamızdan ötürü akrabam olduklarına itiraz edemem tabî (Muhaceretteki Çerkez Aydınları, Ankara, 1991 s. 61). Osman Çelik “Kafkas kökenli Türk yazarları” arasında beni de saymış (Birleşik Kafkasya, Sayı: 3, Haziran-Temmuz-Ağustos 1995, s. 21) ama doğrusu “Kafkas kökenli” olan babam Ömer Şevki Bey’dir; ben Gönen’de doğdum. Türk’üm ve “köken” aramak gibi bir ihtiyaç içinde de hiç olmadım. Bulgarzâde Ahmet Vefik Paşa’ya “bir Yahudi mühtedinin torunu” diyen Mümtazer Türküne Çerkez olduğuma dair kıyl-ü kâli, bir ilim adamı olarak, nakletmemeliydi. Yazısının çarpıcılığı ve vurucu gücü böyle bir kıyl-ü kâle muhtaç değildi. (Türkiye Günlüğü, Sayı: 29, Temmuz-Ağustos 1994, s. 24-34’ten naklen: Modernleşme, Lâiklik ve Demokrasi, Ankara, 1994, s. 50.) [Ö. S.]

Üsteğmen: Ömer Oğlu Ömer Seyfettin Kocamustafapaşa 319-489 Piyade

9 Ağustos 319'da harbiye mektebinden mülazımsanilikle neşet ederek Selanik'te 3. orduya tayin edilmiştir. Bu ordunun Kuşadası redif taburunda 322'de İzmir Jandarma Mektebi muallimliğinde, 324'te mülazımevvellikle; Selanik'teki nizamiye kıtalarında ve Razlık hudut bölümünde bulunmuş ve 326'da ordudan istifa etmiştir. Balkan Harbinde orduda hizmete çağırılmış ve Yanya'ya gönderilmiştir. Orada Yunanlılara esir düşmüş, bir sene Yunanistan'da esir kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve 9 Şubat 329'da ordu ile alakası kesilmiş ve terhis edilmiştir. Balkan Harbinden evvel Selanik'te intişara başlayan "Genç Kalemler" mecmuası ile "Rumeli Gazetesi"nde muharrirlik etmiştir. Balkan Harbinden sonra ordu ile alakası kesildikten sonra muhtelif gazete ve mecmualara yazı yazarak hayatını temine çalışmıştır. 1914 senesinde İstanbul'da Kabataş Lisesi'nde edebiyat muallimi oldu. Ölünceye kadar muallim ve muharrir kaldı. Neşeli bir insandı. Ömer Seyfettin için Ziya Gökalp şöyle der: "Kumanda ettiği hudut bölümünün Mehmetçikleri gibi gurur, tefahür, menfaat hislerinden uzak idi." Sanatkâr yaratılmıştı. Şakacı, nümayışçi, kılıbık adamlardan hoşlanır. Yazı mevzularını onların mizaçlarından ilham alarak canlandırır. Koyu bir milliyetçi idi. "Türk lisanına Türk harfi hâkim olmalıdır." iddiasının mücahit ve müdafî idi. Bulgaristan hududunda bölük kumandanı bulunduğu sırada "Genç Kalemler" mecmuasında "Yeni Lisan" unvanıyla tamimine çalıştığı bu nazariye ilk önce Ömer Seyfettin'in kafasında canlanmıştır. Ziya Gökalp Diyarbakır'da neşrettiği "Küçük Mecmuası"da bunu şöyle anlatıyor: "Yeni Lisan cereyanı dallanarak Türkçülük, halka doğruculuk, Millî hars hareketlerinin doğmasına sebep oldu. İşte bütün bu fıkır cereyanların başlangıcı; Ömer Seyfettin'in saf ve masum ruhunda feveran eden sarih, müstevli bir iman sıtması idi..." Ömer, bütün hayatında "Edebiyatsız edebiyat

319(1903)de Harbiyeden
çıkan subaylar için
kırk yıllık
HATIRA

Derleyen: Ali Şevki Öngün. Ankara, 1943.

Ömer Seyfettin'in Kızı Güner Elgen

yapacağım.” der ve bu tabiriyle Servet-i Fünûncuların terkip şaklabanlıklarına, tasvir ve ifade tuhafliklarına tariz ederdi.

Son nesrin pek orijinal bir nasırı “Ömer Seyfettin’in eserlerinde iki mühim hassa bulurum: Biri lisanındaki sadelik ve doğruluk, diğeri tahkiyesindeki maharet ve cazibe.” diyor. 12 sene evvel intişar eden “Yarın” mecmuasında Uşaklızâde Halit Ziya Bey, Ömer’den şöyle bahsediyor: “Ömer Seyfettin’in ilk

okuduğum eseriyle derhal hüküm vermiş ve işte bir hikayenüvis demiştim. On-
dan sonra bu ismin bende musahhar bir tesiri oldu. Ne zaman o imza ile bir şeye
tesadüf etsem okumadan geçemedim ve her defasında hükmümün biraz daha şa-
şaa ile teeyyüt ettiğine şahit olurum. Eğer Ömer Seyfettin kim bilir nasıl esbabı
mücbire ile her güncülüğüne ve ekseriya sanatkârane yollardan saptıran kabili-
yeti fikriye haricinde muvaffakiyet taharri hevesi ile mizah perdezliğe dökülmek
istemeseydi bu böyle, her defasında başka bir incila ile devam edecekti. Fakat bu
iki hâdisenin biri kaza, diğeri hata idi ve ikisi de şayan-ı ihmal şeylerdi. Onla-
rın fevkinde Ömer Seyfettin’in parlak dehası vardı.” Yine “Yarın” mecmuasında
Hüseyin Rahmi de şunları yazmıştı: “İmlada, ifadede, tasvirde, düşünüşte eski
tarzlarımızın paslanmış bağlarından her gün birini *silkerek* kaleminden atan bu
müceddid zekâ, bazen bizi A... A... sayhalarına düşürecek kadar cüretkârlıklar
yapardı. Henüz kalemi sanatın mefkûre kiblegahına karşı tamamıyla teveccüh
edememişti. Çok defa coşar taşardı fakat bir gün istikametini bulacaktı. Balzac
da böyle uzun müddet yolunu aramıştı. Ömer Seyfettin’le Türk hikâyeciliğinin
pek feyizli bir istikbali uful etmiştir.”

Ömer Seyfettin, 6 Mart 1920’de İstanbul’da eceliyle öldü. Kabri Kadıköy’de
Kuş Dilinde Mahmut Baba Mezarlığı’ndadır.

Ömer Seyfettin ve Dönemi

İnci Enginün*

Bir insanın hayatında yaşadığı zaman ve mekân büyük önem taşır. Ömer Seyfettin'in kısa hayatı Osmanlı Devleti'nin süratle çöktüğü ve dağıldığı dönemde geçmiştir. Ömer Seyfettin Türkçülük akımı etrafında oluşan edebiyatın önde gelen yazarlarından. Bu bakımdan biyografisiyle eserleri arasında yapılacak bir karşılaştırma bu ilişkiyi gösterecektir. Tahir Alangu *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı* (1968) adlı incelemesinde, onun eserlerini neredeyse hatıratı gibi yorumlayarak Ömer Seyfettin'in hayatını yazmıştır. Bu rahat okunan güzel bir kitap olmakla beraber, kullanılan yöntem doğru değildir, çünkü Ömer Seyfettin temel görüşlerine bağlı olarak yaşadıklarından seçtikleriyle hikâyelerini inşa etmiştir.¹

19. yüzyılın sonunda, bir hikâyesinde de belirttiği gibi Gönen'de doğan (1884) ve ilk çocukluğunu orada geçiren Ömer Seyfettin İstanbul'a geldikten sonra asker çocukları için açılmış olan askerî Baytar Rüştîyesinin özel sınıfına girer (1893). Henüz dokuz yaşındadır. Yaramaz ve canlı bir çocuk olan Ömer Seyfettin'in şüphesiz ki ciddi bir disipline ihtiyacı vardır ve okul ona gelecekteki mesleğiyle de ilgili olarak bu disiplini kazandırır. Büyük İstanbul depremini okulda, arkadaşlarıyla birlikte yaşamış olmalıdır (1894). Orayı bitirdikten sonra Eyüp Askerî Rüştîyesine gider ve Edirne'deki askerî liseyi bitirerek arkadaşı Enis Avni (Aka Gündüz) ile birlikte Mekteb-i Harbiye-i Şahaneye girerler (1900). Ömer Seyfettin askerî okulda kazandıklarını, daha sonra edebiyat alanın-

* Prof. Dr. [İ. E.]

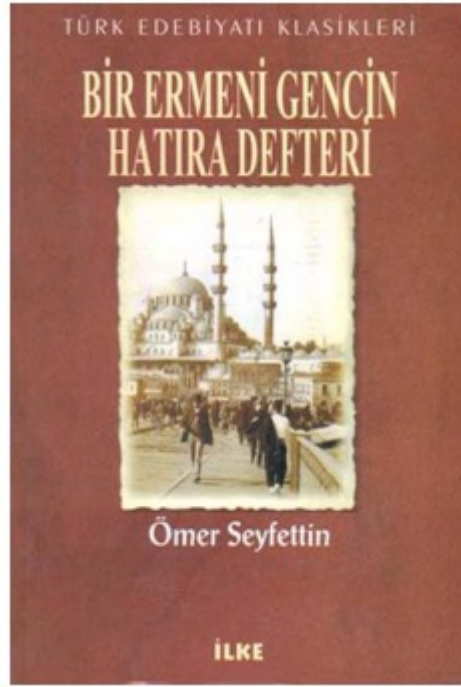
¹ Bu konuda Ö. Faruk Huyugüzel haklı bir tenkit yöneltir: “Tahir Alangu tarafından yayımlanan biyografi uzun bir araştırmanın ürünü olduğu ileri sürülmekle birlikte, daha ziyade onu yakından tanıyan dostlarının ve akrabalarının verdiği bilgilere ve hikâyelerin kendisinden çıkan sonuçlara dayanmaktadır. Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin'in edebî eserlerini hayatı için bir belge olarak kullanması ve bu hayatı bir çeşit romana dönüştürmesi bizce çalışmanın değerini ve güvenilirliğini çok azaltmıştır. Zira hayat ve eser birbirinden farklı şeylerdir. Yazarlar kendi hayatlarından gelen malzemeyi eserlerinde genellikle değiştirerek edebî bir şekle sokarlar.” (Ömer Seyfettin'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikâyeler, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Nu. 2, 1984, s. 80.) Ö. Faruk Huyugüzel'in Alangu'nun eserine yönelttiği tenkitlere katıldığımı belirtmeliyim. Fakat hâlâ Ömer Seyfettin hakkında o çapta bir kitabın bulunmadığını da unutmamak gerekir. [İ. E.]

da kullanacak ve çok da başarılı olacaktı. Ömer Seyfettin'in çocukluk ve ilk gençliği Abdülhamit döneminde geçmiştir. Ömer Seyfettin henüz öğrenci iken, İstanbul'da ilk Ermeni isyanları başlamış (1895,1896), 1897 Türk-Yunan Savaşı olmuş, Girit muhtariyet kazanmış ve ilk fırsatta Yunanistan'a bağlanma kararı almıştır (6 Ekim 1908). Makedonya'daki isyanın başlaması (21 Eylül 1902) ile alelacele mezun edilen "sınıf-ı müstacele" öğrencileri arasında Ömer Seyfettin de vardır. Önce Bulgar ayaklanmasını bastırmak üzere Rumeli'ye, sonra da öğretmenlik göreviyle İzmir'e gönderilmiştir. 1909 başına kadar beş yıla yakın bir süre Kuşadası ve İzmir'de kalan² Ömer Seyfettin, İzmir'deki öğretmenlik görevinde, aydın bir çevre ile karşılaşmıştır. Yakup Kadri, Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Türkçü Necip gibi edebiyatçılarla tanışır, kendisi de yazmaya başlar.

Dönem yıkılış dönemidir. II. Abdülhamit'in baskısı ülkede hürriyet özlemini arttırmış, İttihat ve Terakki Partisi kurulmuş, güçlenmiştir. Onların baskısı sonucu ilân edilen Meşrutiyet (22 Temmuz 1908) İstanbul'u bir sarhoşluk havasına sokmuştur. Adalet, müsavat, hürriyet kelimeleri insanları kendinden geçirir, toplantılar yapılır, nutuklar söylenir. İstanbul'un neredeyse çılgın bir neşeye boğulduğu bu günlerde, Ömer Seyfettin İzmir'dedir.

İstanbul'daki sarhoşluk havası o günleri yaşayan birçok yazar tarafından anlatılmıştır. Ömer Seyfettin II. Meşrutiyet ilânının kişiler üzerindeki farklı etkilerinden hikâyelerinde söz edecektir (Hürriyet Bayrakları, Efruz Bey, Ashab-ı Kehfimiz). Ömer Seyfettin, kendisini her değişmeye uydurarak şartlara göre yeni kimlik kazananları, Efruz Bey tipinde hem canlandırır hem de eleştirir. Bu unutulmaz tipte dönemin her ünlüsünden bir şeyler bulunduğu şüphesizdir.

² Ö. Faruk Huyugüzel adı geçen yazısında Ömer Seyfettin'in biyografisiyle ilgili birçok noktaları düzeltmiştir. Bu bilgiler de onun İzmir gazetelerinden çıkardığı yazılarla delillendirdiği doğru bilgilerdir. [İ. E.]

Osmanlı Devleti’nde yaşayan cemaatlerin Tanzimat’tan beri özlenen “Osmanlı milleti” oluşturabileceklerine inanmayan Ömer Seyfettin, 1911 yılına kadar ciddi bir gözlemcidir, asıl önemli hikâyelerini bu tarihten sonra ardı ardına yazar. Bu hikâyelerde, gerçeklik, ironi, temiz bir Türkçe ve sağlam bir yapı bulunmaktadır.

II. Meşrutiyet, Osmanlı Devleti’nden kopmak isteyenlere bir fırsat vermiş olur ve kopuşlar hızla devam eder.

Ömer Seyfettin’in milliyetçilik duyguları bütün bu tecrübeleriyle güçlenir ve 1911 yılında arkadaşı Ali Canip’e yazdığı bir mektupla proje hâline döner.

“Sevgili Canip Bey,

Cevabınızı almadan işte ben yazıyorum. Size bir teklifim var. Kanaatlerinize pek yakın olduğu için hemen kabul edeceksiniz sanırım. Bakınız ne? Biraz izah edeyim: Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimden iğrenç ve tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyade lisanadır. Bizim lisanımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbat, perişan, fenne, mantığa muhalif bir lisanıdır. Garp edebiyatını biraz tanıyan mümkün değil bu nefretten kurtulamaz.

Bu lisanı zaman ve vakıfane bir sa’y tasfiye eder. Ben, işte, edebiyattan vazgeçtikten sonra tettebbu edeceğim fenlere, ilimlere çalışırken bu tasfiyeye de yardım edeceğim “...” ve “...” gibi nura ve hakikate muhtaç Türkleri Asya’nın karanlıklarına götürmeğe çalışmayacağım. Sa’yimin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanmıştır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmış olmaz mı?

Bunu yalnızca başaramam: Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah büyük fikir, sa’y, sebat ister.”

Bu mektupta yazdıklarını gerçekleştirmek için de askerlikten ayrılır ve Selanik’e gider. *Genç Kalemler* dergisinde çıkan imza yerinde soru işareti bulunan “Yeni Lisan” makalesi (Nisan 1911), onun nasıl temelden işe başlamak istediğini açıkça gösterir. İyi bir edebiyat oluşturmak için, önce temiz bir dile ihtiyaç vardır. Ömer Seyfettin bu ünlü makalesinde, daha önce nice yazarın temas ettiği noktalardan farklı bir şey söylememiş, yıllar boyu yapılan tespitleri derleyip toplamış ve maddeleştirmiş olsa da, bu yazı büyük ilgi uyandırmıştır. “Yeni Lisan” ilk yayımlandığında kısmen hırpalanmış, kısmen beğenilmiş olmakla birlikte, Ömer Seyfettin’in doğru bir yol çizdiği ve inandırıcı olduğu şüphesizdir. Ömer Seyfettin’in işi bir makalede bırakmayarak bu prensipleri bizzat kendi eserlerinde de uygulaması (dil konusunda düşündüklerinin ilk uygulaması “Bahar ve

Kelebekler” de *Genç Kalemler*’de çıkar), nice yazarı peşinde sürüklemiştir. Ziya Gökalp’ın de *Genç Kalemler*’e katılması, dil, tarih ve millet arasında kurulan ilişki Türkçülük hareketinin ilk sistemli hareketini de oluşturmuştur. Türk Ocağı’nın kurulması (25 Mart 1912), *Türk Yurdu* dergisinin çıkarılması bu hareketi hem güçlendirir hem de yaygınlaştırır.

1911’deki Trablusgarp’a İtalyanların saldırmasıyla ilgili birkaç yazı ve hikâye *Genç Kalemler*’de çıkar. İstanbul huzursuzdur. Ömer Seyfettin de bu facianın bir aileye etkisini ve annesi İtalyan, babası Türk olan Primo’nun, okulda arkadaşlarının da etkisiyle Türklüğünü keşfetmesini anlatan “Primo Türk Çocuğu” adlı hikâyesini yazmıştır. Çok etkili parçaları bulunmasına rağmen, bu hikâyenin ikinci bölümünü tamamlayamamıştır. Bu hikâyede, o dönemde çok yaygın olan, yabancı kadınlarla evlenme modası ideolojik açıdan eleştirilmektedir. Ömer Seyfettin’in ideolojiyi çok aşikâr bir şekilde kullandığı nadir hikâyelerinden biridir “Primo Türk Çocuğu”.

8 Ekim 1912’de Balkan devletleri, Osmanlı Devleti’ne savaş açarlar. 1910’da kabul edilmiş olan kiliseler kanunu onları birleştirmiştir. Savaş çok korkunçtur. Osmanlı ordusu bozulmuş, bozulan ordu İstanbul’a gelmiştir. Şehir hasta, aç, yaralı askerlerle ve muhacirlerle doludur. Türk aydınını bu sahneler uyandırır. Bu tarihlerle ilgili eserlerden sanat alanına intikal edenlerin sayısı çok olmamakla birlikte -Yakup Kadri, Halide Edip- yaşananların edebiyata mal edilmesine çalışılır. Bu felâket günlerinin iradeyi pekiştirici rolünden söz eden konferanslar verilir (Halide Edip, “Felâketlerden Sonra Milletler” *Türk Yurdu*, c: III, nu. 16, 16 Mayıs 1329/29 Mayıs 1913, s. 520-529.). Hatıralarından anlaşıldığı gibi, Balkan Savaşı Halide Edip’i en ziyade uyandıran ve ömrü boyunca unutamadığı bir tecrübe olmuştur. Balkan devletleri Türklere saldırmış ve fena idare edilen bu savaş Balkanlardaki Türkleri kaçırmıştır. Muhacirler korku içinde İstanbul’a gelmişler ve kalacak yer bulamamışlardır. Camilere sığınan muhacirler arasında kolera salgınının başlaması da büyük bir felâket olur. Halide Edip Türk halkını ve askerini bu sırada tanır, onların sebat ve dayanıklılığını, vefasını görür ve sever. Üyelerinin kültürünü arttırmak amacıyla, 1909’da kurulan Teali-i Nisvan Cemiyeti bizdeki ilk feminist nitelikli kadın cemiyetidir. Bu cemiyet Balkan Savaşı’nda, Sultanahmet’te sadece yaralı neferlere bakmak üzere otuz kişilik bir hastane kurar. Binayı üyelerden Mihri Pektaş temin etmiştir. Üye kadınların doktor ve eczacı olan eşleri de burada çalışırlar. Halide Edip’in hatıralarında Balkan Harbi günleriyle ilgili olan bölüm, son derece hisli ve vatanperverdir. Milletinin kaderini paylaşırken, bu güzel Müslüman Türk şehrinde düşman ordularını görme endişesi içini kanatmaktadır. Balkan Savaşı Halide Edip’te Müslüman ve

Müslüman olmayanlara karşı Batı'nın tutumu hakkında çok şuurlu ve ömrü boyunca koruyacağı bir fikir de kazandırır. Balkan Savaşı'nda Makedonya'da, Türk ve Müslüman üç bin kişi kesilmiştir.

Bu, son yüzyılın en büyük katliamlarından biri olduğu hâlde, Ermeni meselesinde gösterilen hassasiyet burada gösterilmez.³

Muhacirler için yardım kampanyaları açılır. Bu maksatla Darülfünun salonlarında toplantılar başlar. Şair Nigâr Binti Osman, Fatma Aliye ve Halide Edip'in de katıldığı bu toplantılarda, kadınlar kendilerini göstermektedirler. Halide Edip hatıralarında bu toplantılardan birinde, kadınların muhacirlere yardım için mücevher ve kürklerini verdiklerini anlatır.⁴

Balkan kavimlerinin yaptıkları katliamlar dünyaya duyurulmaya çalışılırsa da, batı aldırılmaz. Darülfünun konferanslarında seçilen kadın temsilcilerin Avrupa kraliçelerine protestolarını bildirmek üzere elçiliklere gitmeleri, telgraf çekmeleri hiçbir tesir yaratmaz. Hatta bu telgraflar dolayısıyla Batılı gazetelerin bazılarında alaylı yazılar çıkar. Batı değerlerini, insanlık değerleri olarak gören ve onların eserlerini tanıyan aydınlar üzerinde bu durum büyük bir şaşkınlık, öfke ve nefret yaratır. Batı, ölenler Türk ve Müslüman olduğu için bunları dikkate almamaktadırlar. Bu unutuldu sanılan haçlı zihniyetinin aslında batılının daimî politikası olduğuna onları inandırır. Bu acı günlerde, Türklerin lehinde yazan Pierre Loti büyük sempati toplar. Konusunu Türkiye ve Türklerden aldığını söylediği romanlarının zihinlerde çizdiği sahte bir İstanbul hayali Fransız okuyucularını uzun süre beslemişse de, bu eserler Loti'ye Türk yazarlar arasında olumsuz bir izlenim de uyandırmıştı.⁵ Fakat onun bu dost tavrı ona karşı, yazdıklarının dışında bir saygı uyandırır.⁶ Nitekim Ömer Seyfettin de onun uyandırdığı sahte İstanbul hayaline sahip bir Fransız konu olarak "Gizli Mabet" adlı hikâyesinde işler. Bundan sonra Türklük kavramına güçlü bir dönüş başlar. Türk Ocağı da bu faaliyetleri düzenler.

³ Halide Edip, bu meseleden Turkey Faces West adlı eserinde de uzun uzadıya bahsederek, Balkan devletlerinin vahşetine örnek olmak üzere, İkinci Balkan Savaşı'nda bu devletlerin birbirlerini nasıl imha ettiklerine dair, Batılılarca daima daha muteber tutulan, kendi kaynaklarına dayanan raporlar verir. [İ. E.]

⁴ Balkan Savaşı günlerindeki bu faaliyetlerle ilgili olarak geniş bilgi için bkz. İnci Enginün, Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, İstanbul: Dergâh Yayınları, 3.b. 2008. [İ. E.]

⁵ İnci Enginün, "Loti'nin Türklere Bakışı ve Yazarlarımızın Yorumu", Araştırmalar ve Belgeler, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, s. 416. [İ. E.]

⁶ Şehbal başta olmak üzere dönemin gazete ve dergileri Loti hakkında yazarların görüşlerini, duygularını sık sık derlemişlerdir. [İ. E.]

Balkan Savaşı başlayınca yeniden askere çağrılmış olan Ömer Seyfettin, esir düşer, esaretin utancını yaşar, ordudaki çözölmeyi görür. Balkan kavimlerindeki Türk düşmanlığının boyutlarını bizzat görür ve gözlemlerini kısa kısa defterine yazar:

“Ayın kaç, bugün ne? Bilmiyorum. Benimle beraber kimse de bilmiyor. Ne felâket yarabbi, ricatin, inhizamın en çirkinini gördüm. Bugün burada Köprü-lü'nün önündeyiz. İki fırka kaçtı. Yalnız bizim nizamiye fırkası kaldı. Birden ricat emri verildi. Hep kendimizi galip sanıyorduk. Meğerse müthiş surette mağlup imişiz. Toplar filan hep kaçtı. En nihayet bizim tabur kalmıştı. Biz de çekildik. Bütün gece tam on iki saat yürüyerek, sabaha yakın Kiliseli'ye geldik. Oradan dün sabah kalktık. Buraya döküldük. Yolda uzun bir muhacir kafilisine tesadüf ettik. Oh ne felâket... Kadın, çocuk, tam beş bin ev imiş.”

Okuyan üzerinde derin bir acı uyandıran bu kısa tespitler arasında çevresindekilerin “intihar”ı düşündükleri de yazılıdır. İntihar temi gerçekten de bu tarihlerdeki en yaygın temlerdenidir. Ömer Seyfettin, asırlarca Türk yurdu olan bu topraklarda geliştirilmiş Türk düşmanlığı karşısında şu acı cümleyi yazar: “Demek Türklerin yaşama hakkı yokmuş.”⁷

Ömer Seyfettin Yunanlılara esir düşer ve Nafliyon kasabasına götürölür. 15 Kasım 1913'te kurtulduğunda İstanbul'a döner ve askerlikten tekrar ayrılır (23 Şubat 1914). Sadece kalemiyle geçinemeyeceği için, askerlik hizmeti kadar önemli gördüğü öğretmenliğe başlar, Kabataş Sultanisinde edebiyat öğretmeni olur.

Bundan sonra daha büyük bir felâket gelecek, Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girecektir. Paşalığa yükseltilerek harbiye nazırlığına getirilen Enver Paşa (3 Ocak 1914) kısa süre sonra Almanya ve Avusturya-Macaristan imparatorluklarıyla anlaşır ve İtilaf-ı Müselles (İngiltere, Fransa ve Rusya) e savaş ilân edilecek I. Dünya Savaşı'na girilir (11 Kasım 1914).

Bütün cephelerdeki savaş fertlerin kahramanlıklarına dayansa da savaşın iyi idare edildiği söylenemez. Cihad-ı Ekber ilânı (14 Kasım 1914) dindaş kavimleri hiç ilgilendirmez. Kış ortasında başlayan (21 Aralık) Sarıkamış Harekâtı büyük bir felâketle sonuçlanır. 25 Nisan 1915'te düşman Çanakkale Boğazı'nda karaya asker çıkarır. Sarıkamış felâketi, Kanal Harekâtı, Kutulamare'nin düşmesi, Barbaros zırhlısının batması arka arkaya gelen felâket haberleridir. 15 Mart 1915 Çanakkale Zaferi büyük bir heyecan yaratır. Ömer Seyfettin bu olayın, cephe

⁷ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar, hzl. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, s. 273-274. [İ. E.]

gerisinde her şeyden vazgeçmiş gibi bekleyen halk üzerindeki etkisini hikâyeleştirir: “Çanakkale’den Sonra” tam anlamıyla bir yeniden dirilişi anlatır. Ömer Seyfettin, bu savaşı cephe gerisinde takip etmektedir. Başka yazarların da davetli olduğu bir Çanakkale cephesi gezisine katılan Ömer Seyfettin, oradan “Müjde” başta olmak üzere birkaç hikâyeye döner. Bu eski askerin savaş sahnelerine ilgisinin kalmadığı hissedilmektedir. Fakat kahramanlara hayranlığı devam eder: “Dünkü Kahramanlar” ve “Bugünkü Kahramanlar” başlıkları altında yazmış olduğu hikâyeler yiğitliğin, kazanma azminin, pratik zekânın, millî gururun dün olduğu gibi bugün de yaşadığını gösterir. “Kaç Yerinden” bu hikâyelerin belki de en unutulmaz olanıdır.

Düşmanın Çanakkale’den çekilip gitmesi 8/9 Ocak 1916 tarihine kadar sürer. Savaş devam etmektedir. Güney cephesinden kötü haberler gelir. İngilizler tarafından satın alınan Mekke şerifi Hüseyin isyan etmiştir (27 Haziran 1916), 11 Mart 1917’de Bağdat, ardından Kudüs (9 Aralık 1917), Şam (1 Ekim 1918), Halep (27 Ekim) düşer.

Sadrazam Talat Paşanın istifasıyla İttihat ve Terakki komitesinin iş başından ayrılır (8 Ekim 1918), Ahmet Paşa sadrazam olur (14 Ekim) ve Mondros Mütarekesi imzalanır (30 Ekim 1918), iki gün sonra da İttihat ve Terakki sorumluları kaçarlar (2-3 Kasım 1918). On gün sonra düşman filoları İstanbul’a gelmiş ve ülke işgali başlanmıştır. Meclis-i Mebusan feshedilir (21 Aralık 1918), İttihatçılar tutuklanmaya başlanır (30 Ocak 1919).

General Franchet d’Espérey Fatih havasıyla, at üstünde İstanbul’a girer; Rumlar ve Ermeniler tarafından tezahüratla karşılanır (8 Şubat 1919). İttihatçıların tutuklanması, Damat Ferit Paşa’nın sadarete getirilmesi (3 Mart 1919), Boğazlayan kaymakamı Kemal Bey’in idamını (8 Nisan 1919) takiben Kars Ermeniler tarafından işgal edilir (19 Nisan 1919), Ardahan düşer, Antalya, Kuşadası İtalyanlar tarafından işgal edilir. İzmir ve Batı Anadolu’nun Yunanlılar tarafından işgali (15 Mayıs 1919) büyük bir tepkiyle karşılanır. Mitingler yapılır.

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkar. Tutuklanarak Bekirpaşa Bölüğü’ne konan, aralarında Ziya Gökalp, Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nazif, Ahmet Ağaoğlu gibi aydınların bulunduğu İttihatçılar İngilizler tarafından Malta’ya gönderilir (27 Mayıs), kaçak İttihatçılar da gıyaben idama mahkûm edilirler. Anadolu’da doğmakta olan Millî Mücadele’yi daha başında yok etmek amacıyla Kuvâ-yi İnzibâtiye kumandanı Çerkez Anzavur Anadolu’ya gönderilir (21 Eylül 1919). Patrikler galip devletlerden bütün Türkiye’nin işgalini isterler (15 Ekim 1919).

Ömer Seyfettin'in özel hayatı da mutlu değildir. Kızı Güner'in doğumundan sonra karısından ayrılır (3 Eylül 1918), Münferit Yalı dediği Kalamış'taki evine çekilir ve durup dinlenmeden yazar. Sadece aile hayatındaki sıkıntılar değil, Mondros Mütarekesi, İttihat ve Terakki önderlerinin ülkeden kaçması da onu alt üst eder. Sivri ve alaycı dilini Gökalp dışındaki İttihatçılara yöneltir. Hayatının bu son günlerinde *Efruz Bey*'i kitap olarak yayımlar.

1919 yılı tam bir çöküşü gösteren olaylarla biterken Ömer Seyfettin de kısa ömrünün sonuna gelmiştir. 6 Mart 1920'de ölür. Son yazıları milliyetçi kalemlerin toplandığı *Büyük Mecmua*'da yayımlanmaktadır.

Yıllar süren eşkıya takibinden sonra, II. Meşrutiyet'in sağlayacağı eşitlik, kardeşlik hayalleri yıkılıp gitmiştir. Balkan izlenimleri, Ömer Seyfettin'in hikâyeciliğinin önemli bir kısmını oluşturur. Onlar, tarihî boyutlu bilinince daha derinden kavranan hikâyelerdir. Balkanlar'daki komitecilik faaliyetinin bizzat kendi insanlarına çektirdiklerini işlediği “Bomba” hikâyesiyle, “Beyaz Lâle”, “Nakarat”, “Hürriyet Bayrakları” hikâyeleri hem Bulgarların amaçları uğruna nasıl yetiştiklerini hem de zalimliklerini teşhir eder.

Ömer Seyfettin'in dikkati çektiği bir başka konu da bir Ermeni gencinin ağzından yazdığı ve Tanzimat ideolojisi Osmanlılığın boşluğunu teşhir ettiği “As-hab-ı Kehfimiz” adlı uzun hikâyesidir. Tamamen siyasî nitelikli bu hikâye, Ermenilerin milliyetçiliklerini ve birlikte yaşayıp, kaynaşmak görüşlerini benimsemiş olan Osmanlı Devleti'ndeki öteki kavimlerin de iç yüzlerini gösterir. Bu hikâyede adı geçen kişilerin gerçek şahıslardan mülhem olduğu tahmin edilebilir. Ömer Seyfettin'de mesleği dolayısıyla kazandığı bir düşünce berraklığı vardır, mevcut duruma açık seçik teşhisler koymaktan çekinmez.

İhtilâlcı bir Ermeni genci bir ara Osmanlıcıların kurdukları bir derneğe katılmış ve burada geçen günlerini defterine kaydetmiştir. Aradan yıllar geçtikten sonra defterini tekrar okurken, bunun nasıl bir hayal olduğunu tekrarlar. Türkler, Türklüklerini inkâr ederek başka milletlerin de kendilerini inkâr ederek Osmanlı kimliği altına girmesini istemektedirler. Ömer Seyfettin bu Tanzimat ideolojisinin imkânsızlığını dile getirirken “Rumların patrikhanesi var, ayrı lisanı var, ayrı mektepleri var. Ermenilerin keza. Bulgarların keza. Sırpların keza. Arapların keza. Arnavutların, sair Osmanlıların da öyle... O hâlde nerede hakiki ‘bir’, ‘yekpare, yekvücut’ Osmanlılık?” diye sorar. “Tanzimat’ın yaratmak istediği ‘Osmanlılık’ daha doğmamıştır.” (s. 89) diyen Osmanlıcılığı bir çeşit dünya vatandaşlığı gibi gören Niyazi Bey, II. Meşrutiyet’ten sonra kurduğu ‘Osmanlı Kaynaşma Kulübü’ ile bunu gerçekleştirmeyi hayaller. Niyazi Bey, Türkler arasında asla bir birlik olabileceğini tasavvur etmez: “Pantürkizm, Panislâmizm filan Avrupa hayalperverlerinin iftirasıdır. Bir de bir mesel vardır, biliyor mu-

sunuz, ‘Kişi kişiyi kendi gibi bilir...’ Avrupa’da meşum suni bir cereyan yaşar: Milliyet, kavmiyet cereyanı! Orada her şeyi milliyet rengine boyarlar.”

Bu hikâyede kültür adamlarının sorumlulukları çok iyi belirtilmiştir. Ömer Seyfettin bunları bir Ermeni gencine söyletirken, bazı Türk olmayan unsurların Osmanlılığa bir süre yaklaşmış olsalar da sonra kendi milliyetlerine sarıldıklarını vurgular. Ayrıca milliyetçilikte kadınların rolünü de Hayikyan’ın eşine duyduğu aşk ile dile getiren Ömer Seyfettin, daha önce Abdülhak Hâmit’in de işlediği bu noktaya dikkati çekmiştir.

Hayikyan, “Görüyorum ki bu Türkler namussuz adamlar değil. Fakat hepsi ideolog... ‘Osmanlılık’ vehmi onların bütün mantıklarını, muhakemelerini uyutmuş.” demektedir. Ömer Seyfettin bu hikâyesindeki kişilerle dönemin aydınlara da bazı telmihlerde bulunmuş olmalıdır. Öyle ki Ömer Seyfettin’in keskin görüşü ve sivri dili döneminin olduğu gibi Türk kültürünün de birçok muteber adının yazılarından alınmasına yol açacak noktaları işaret etmiştir.

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehf”de anlattığı Osmanlıcılık’ın savunulmasıyla ilgili genel durumun mahiyetini erkenden anlamıştır. “Yeni Lisan”a karşı olduğu “anasır-ı Osmaniye’nin ittihadı”nı savunduğu için kıyasıya mücadeleye girdikleri Süleyman Nazif’in, Osmanlı Devleti yıkıldıktan ve Türk milleti ölüm kalım savaşının sonuna geldiğinde hazin satırlarla yanılmış olduğunu açıklarken artık ölmüş bulunan Ömer Seyfettin’in de ruhundan af diler gibidir:

“Şimdi anlıyorum ki ben bu israf-ı semahatla zavallı ırkıma ihanet etmişim. Lisan ve kalemimle kırmış olduğum kalpler karşısında ben şimdi nâdim ve mahcup, ırkımdan niyaz-ı afv ediyorum. Türk’ün bu hatır-şinas hassasiyetini Türk olmayan hiçbir Osmanlı takdir etmedi. Ve hemen hepsi bizden birer birer ayrıldılar. Hem de nasıl ve ne suretle!..”⁸

⁸ Süleyman Nazif, “Türk’e Dair”, Yarın, C. 2, Nu. 28, 27 Nisan 1338/1922, s. 49-50. Yazının baş kısmı şöyledir:

“Ben doğduğum zaman vatanım Macaristan hududundan Aden denizine ve Sahra-ı kebir-den Tiflis civarına kadar mümted ve bî-payan bir kişverdi. Hatır-şinas olan Türk âbâ ü ecdadımız, bu vatan dâhilinde yaşayan muhtelif ırk ve mezhep sahibi akvamın hiss-i millîsini incitmek ve okşamak için yalnız Osmanlı sıfatını istimal etmeyi âdet etmişlerdi. Türk can verir, kaleler alır, fakat şan ve şerefini bayrağının altındaki her kavme, her dine, her lisana mütesaviyen ve mebzulen peşkeş ederdi. Bizi bu his, bu terbiye, bu saygı ile büyüttüler. Türk olmayan toprakdaşlarımızın hatırına riayeten eb ve ecdadımızın örf ve âdetine, ta ferdâyı izmihlâle kadar sadık kaldım.”...

“Hâlâ kıymeti bilinmeyen, hâlâ fezaili ayıp ve ar suretinde teşhir edilmek istenilen Türk’ün, ortada birkaç harap vilâyeti ve bir avuç yorgun evladı kaldı. Fıraş-ı eleminde kıvranırlar ben kendi Türk’ümü daha mehîb ve daha büyük görüyorum. Her muhabbetimi, her aşkıma kavmime vakf u hasr ettim.” [İ. E.]

İkiyüzlülük, içi boş kavramlar, sahtekârlık Ömer Seyfettin'in tiksindiği şeylerdir. Denilebilir ki, bunların hepsini hikâyelerinin çarpıcı kurgusunda, unutulmaz kahramanlarla anlatır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Ömer Seyfettin Alman politikasına da alet olmaz. Onun Alman kadınlarının Alman iktisadına ve aile hayatına katkılarını güya övdüğü hikâyesi “Fon Sadriştayn'ın Karısı”, “Fon Sadriştayn'ın Oğlu” ile tamamlanır. Almanları alaya alan fıkraları da bulunmaktadır.

Türk milliyetçiliğinin oluşmasında, halkın milliyetçilik anlayışının ortaya konulmasında onun hikâyelerinin önemli bir rolü vardır. Yaşadığı günlerin bütün ıstıraplarına, facialarına rağmen Ömer Seyfettin neşeli ve iyimser bir insandır. Bu özelliği onun kadar gerçekçi bir yazarda ironik anlatımı geliştirmiştir. *Di-yorlar ki*'de, kendisinin hâlâ bir acemi olduğunu söyleyen Ömer Seyfettin, Ali Canip'e mektubunda açıkladığı büyük eserini yazmak için on yıl harcamış olsa da, onu daha ileriye götürmesine ömrü vefa etmemiştir. Bir anlamda yaşadığı dönemin kroniği sayılabilecek, ne yazık ki tamamlayamadığı *Efruz Bey* dizisi şüphesiz ki onun şaheseridir.

Hem mefkûre arkadaşı hem de dürüstlüğüne hayran olduğu Ziya Gökalp'ın, Ömer Seyfettin de etkisindedir. Gökalp'ın özetlediği mefkûresini benimser ve hikâyelerinde tekrarlar. Dönemi ile eserleri arasında büyük yakınlık bulunan Ömer Seyfettin bunu sırf propaganda amaçlı -birkaç hikâyesi dışında- yapmamıştır.

Ömer Seyfettin yazı yazmaya başladığı sırada, kısa ömürlü Fecr-i Âtî topluluğu da “Sanat, şahsî ve muhteremdir.” sloganıyla kurulmuştur. Yakup Kadri, Ömer Seyfettin'i Fecr-i Âtî'ye çağırdığında, onun “Sanat, şahsî ve muhteremdir.” umdesinin bir anlamı olmadığını söyleyerek aralarına katılmadığını nakleder. Ömer Seyfettin sanatında kendi başınıdır. O kimseyi takip etmez, ama hikâyeciliğimize getirdiği çizginin takipçileri her gün biraz daha artmıştır.

Ne yazık ki yaptıklarından emin ve ateşli genç subayların sabırsız davranışlarıyla siyaset ve ordu birbirine karışır. Balkan Savaşı felâketi, Trablusgarp ve hemen arkasından gelen I. Dünya Savaşı, binlerce gencin ülkenin en uzak köşelerinde perişan olup, can vermelerine yol açar, devletin yıkılışını hazırlar. Fakat karmaşa, içinde düzen için gerekli unsurları da taşır. Bunları ortaya çıkarıp birleştirecek şahsı da II. Meşrutiyet sonrasının o karışık, buhranlı günleri ve cep-heler yetiştirmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın mütareke sonrası Anadolu'ya geçmesi ve Türkiye Cumhuriyet Devleti kurma mücadelesi, tarihin Türklüğe büyük hediyesi olmuştur. II. Meşrutiyet aydınlarının -kendilerini fırka düşmanlıklarından ayıramamış olan ve ayrıntıları esas kabul eden birkaçı dışında- hemen hemen

istisnasız desteklediği bu mücadele, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra kendini bulan, tohumları Tanzimat'ta ekilen o uzun, sancılı günlerin sonucudur. Bu devrin ayrıntılarıyla incelenmeyi, yorumlarla edebiyat eserlerinde işlenmeyi bekleyen olayları, gelecek için ibret alınacak nice tecrübeyi taşır. Cumhuriyet Döneminin ilk yazarları, büyük bir çöküntüyü yaşamış insanlardır. Onun için de yeni kurulan devlet, onlar için bir dirilişi ifade etmektedir. Ne yazık ki Ömer Seyfettin Millî Mücadele'nin başında ölmüştür. Son yazılarının çıktığı *Büyük Mecmua*'dır. O öldüğü zaman, Ankara'da BMM henüz açılmamıştır. Türk milletinin önünde daha nice ıstırap dolu günler vardır. Ömer Seyfettin'in yakın arkadaşı Ali Canip onun Türk kültüründeki önemini fark etmiş ve unutturmamaya çalışmış kişidir.

Ömer Seyfettin'in yazı ve hikâyelerini ilk derleyip yayımlayan ve onun yaptıklarını anlatan da Ali Canip'tir. Bu iki arkadaşın dostlukları ve Ali Canip'in arkadaşına ömür boyu sürdürdüğü vefa, dönemin nice düşmanlık ve ikiyüzlülüğü içinde ayrı bir ibret levhasıdır. Ömer Seyfettin bu başlangıçtan sonra Cumhuriyet Döneminin de en çok okunan ve sevilen yazarları arasına girmiştir.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 20-24.

Niçin Genç Kalemler

İsmail Parlatır*

Edebiyat veya dil tarihinin seyri içinde zaman zaman değişik akımların, zihniyetlerin veya eğilimlerin edebiyata yön verdiği bir vakıadır. Daha doğrusu bu hareketlerin, yeni anlayışların veya edebiyatların oluşmasına yol açtığı da sık sık görülen bir hadisedir. Bu bakımdan, bir yeni edebî hareketi veya böyle bir edebî hareketin içinde yer alan bir sanatçıyı, bu gözle irdelemekte yarar var düşüncesindeyiz.

Bu bakış açısıyla Ömer Seyfettin'i değerlendirdiğimiz zaman, onun edebiyatımızın değişme ve gelişmesine yön vermesinden önce, dilin yepyeni ruh ve kimlik kazanmasında attığı adımların öncelik aldığını görmekteyiz. Bu adımların başında da *Genç Kalemler* dergisinde Nisan 1911 tarihli ilk sayısında başlattığı “Yeni Lisan” hareketi gelmektedir.

Ömer Seyfettin, edebiyata yeni bir ruh ve kimlik kazandırmada, önce dilin ele alınmasını, herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir “ortak dilin” kendi benliğine kavuşturulmasını, sonra bu dil ile yeni edebî eserlerin kaleme alınmasını düşünüyordu. Bu düşünce ile “Yeni Lisan” hareketi ivme kazanıyordu.

“Yeni Lisan” hareketinin oluşmasında Ömer Seyfettin'in öncülük ettiğini görmekteyiz. Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp'ın ortak çabasıyla ortaya çıkan bu hareket, başlarda “Yeni Lisan” (dilde sadeleşme) tezini savunmaktaydı. Sonra edebiyatı da içine aldı. Çünkü edebiyatın temel malzemesinin dil olduğu gerçeği de gözden uzak tutulmamıştı. Yapılan uzun tartışmalar ile hareketi savunan gençlerin inandıkları yalın Türkçe davası üzerinde ısrarla durmaları ve bu anlayışla edebî eserler kaleme almaları, o dönemin edebiyat çevresinde büyük yankı uyandırdı; üstelik geniş bir taraflar kitleleri de oluşturdu. Böylelikle Genç Kalemler hareketi, edebiyatımızda yeni bir dönemin, Millî Edebiyat döneminin açılmasına hizmet ediyordu.

Dilde ve edebiyatta millî benliğe dönüş düşüncesi, *Genç Kalemler* hareketi ile güçlü bir edebî akım niteliği kazanırken onun kaynağını, gerek kendinden önce gerekse kendi döneminde ortaya çıkan dilde ve edebiyatta halka yönelme ve mahallîleşme hareketlerinde bulabiliriz.

* Prof. Dr. [İ. P.]

Nitekim *Genç Kalemler*'e kaynaklık eden düşünce ve hareketlerin Tanzimat'tan sonra ortaya çıkmaya başladığını görmekteyiz. Tanzimat hareketi, halka yönelme, onu eğitime ve gene onun kültür seviyesini yükseltme amacını güderken uygulama sahasını da edebiyatta buluyordu.

Bu yolda ilkin Şinasi önemli bir adım atar. O, 1860'ta çıkarmaya başladığı *Tercümân-ı Ahvâl* ön sözünde gazete dilinin “giderek umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede” olacağını bildiriyordu. Bunu yazdıklarında da uygulamaya çalışan şair, *Karakuş Yavrusu ile Karga* hikâyesini “*Bil-iltizam (isteyerek) lisân-ı avâm üzere (halk dilinde) kaleme alınmıştır*” diyerek sade Türkçe ile yazdığını vurgular. Ayrıca 1860'ta kaleme aldığı *Şair Evlenmesi* adlı tiyatro denemesinde özellikle halk tiplerini kendi ağızları ile konuşturma başarısını gösterir ve 1863'te *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye*'yi yayımlar. Bunlar ve benzerleri onun, halka yönelmeye ne kadar önem verdiğini gösterir.

O yıllarda dil üzerinde çalışanlardan biri de Ahmet Vefik Paşa'dır. O, 1876'da yayımladığı *Lehçe-i Osmanî* adlı sözlüğü ile Türkçeye verdiği değeri açıkça gösterdi. Paşa, bu sözlük için yazdığı ön sözde, Türkçenin Osmanlıca demek olmadığını, onun birçok lehçelerinin bulunduğunu, Türkçenin zengin bir dil karakteri taşıdığını belirtti. Bu düşünceden hareket ederek *Ebu'l-Gazî Bahadır Han*'ın *Şecere-i Türkî* (tarihsiz)'sini yayımladı.

Bu dönemde dile değer veren bir başka fikir adamı Süleyman Paşa'dır. O da 1876'da yayımladığı *İlm-i Sarf-ı Türkî* adlı gramer kitabı ile Türk diline verdiği önemi açıkça göstermiştir. Ayrıca Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Ta'lîm-i Edebiyyat*'ının yayımlanması üzerine ona gönderdiği mektupta Türkçe konusunda şunları söylüyor:

“*Bana kalırsa söylediğimiz lisan Türkçedir. Osmanlıca tabiri sahih değildir. Osmanlı, sıfat-ı tâbi'iyeti bildirir bir ifadedir. Bu lisana efrâd-ı ümmet Türkçe diyor, Avrupa, Asya, Amerika, Avusturalya kıta'âtındaki milyonlarca millet de Türkçe diyor. Öyle ise lisanımız Türkçe imiş. Hatta bir ecnebiye Türkçe bilir misin? diye sorarız. Osmanlıca bilir misin? demeyiz.*”

Büyük bir tarihçi olduğu kadar Fuad Paşa ile birlikte yazdığı *Kavâ'id-i Osmaniyye* (1851)'si ile de tanınan Ahmet Cevdet Paşa'yı bu arada hatırlamak gerekir. Nitekim o, ilk gramer kitabının hazırlayıcısı olarak bilinir. 1871'de *Kavâ'id-i Osmaniyye*'yi yeniden yayımlarken adını *Kavâ'id-i Türkiyye* olarak değiştirdi.

Bu yıllarda Türkçenin durumu ile ilgilenen bir başka şahsiyet ise Ali Suavî'dir. Daha Avrupa'ya kaçmadan önce çıkarmakta olduğu *Muhbir* gazetesinin ilk sayısında (25 Şaban 1283/1 Ocak 1867) gazetenin, “*İstanbul'da kullanılan adî lisan ile yani herkesin anlayabileceği ifade ile*” yazılacağını söylüyordu.

Gene aynı gazetenin 28 numaralı sayısında (27 Şevval 1283/3 Mart 1867) çıkan “Gazete” başlıklı yazıda, gazete yazarlarına seslenerek gazete dilinin ıslahını teklif eder ve “*İstanbul’da avam lisanı olan Türkçe ile yazalım*” der. Ayrıca onun *Ulûm* gazetesinde çıkan Türk dili ile ilgili *Lisan ve Hatt-ı Türkî* (S. 69-78) adlı yazısını da unutmamak gerekir.

Tanzimat Döneminde gerek dil konusunda yazdığı makaleleri, gerek düzenlediği ve kaleme aldığı sözlüğü ile Türk dili üzerinde hassasiyetle çalışan bir şahsiyet de Şemsettin Sami’dir. Önce onun *Kamus-ı Türkî* (1901)’si üzerinde durmak gerekir. Eserin daha adından başlayarak bir hükme varmak mümkündür. O zamana kadar hazırlanan sözlüklere *Kamus-ı Osmanî* adı verilirken, ilk defa Şemsettin Sami “Türkî” sözünü kullanıyor. Ayrıca eserin bir büyük özelliği de Türkçe kelimeleri bünyesine almasıdır.

246

Ş. Sami’nin bu eserinden çok önceleri de dil üzerinde durduğunu görmekteyiz. Kendisinin çıkarmış olduğu *Hafta* adlı derginin 12. sayısı (10 Zilhicce 1298)’nda yazdığı makalede Türkçe bakımından şu sözler oldukça dikkat çekicidir:

“Söylediğimiz lisan ne lisanıdır ve nereden çıkmıştır? Osmanlı lisanı ta’birini pek de doğru görmüyoruz. Çünkü bu unvan Selâtin-i Osmanî’nin birinci fâtih-i meşhurunun nâm-ı âlilerine nisbetle, müşârün-ileyhin te’sîs etmiş oldukları bir devletin unvanıdır. Hâlbuki lisan ve cinsiyet müşârün-ileyhin zuhurundan ve devletin te’essüsünden daha eskidir. Asıl bu lisanla mütekellim olan kavmin adı Türk, söyledikleri lisanın adı dâhi lisân-ı Türkî’dir.”

Tanzimat sonrası edebiyatımızda görülen ve ana hatları ile çizdiğimiz millî dile, edebiyata ve tarihe yönelme düşüncesi, Servet-i Fünûn edebiyatı temsilcileri tarafından pek rağbet görmez. Üstelik onlar, Osmanlı Türkçesinin savunmasını bile yaparlar. Böylece 19. yüzyıl sonuna gelinmiş olur.

Bu arada bir tarihî olayı ve onun millî şuuru kamçılmasını da belirtmek gerekir. 1313/1897 Yunan Harbi zaferi, o dönemin birçok şairlerine ilham kaynağı olurken bir genç şaire de,

“Ben bir Türküm; dinim, cinsim uludur.”

dizesiyle başlayan “Anadolu’dan Bir Ses Yahut Cenge Giderken” adlı şiiri yazdıracaktır. O yıllarda pek beğenilen bu şiirle birden bire üne kavuşan Mehmet Emin, daha sonra yazacağı sade şiirlerle Türklük şuurunu duyurmaya ve yaymaya devam edecektir.

Burada bir de Türk tarihi şuurunu yeniden uyandırmak yolunda Necip Asım’ın büyük hizmetini de kaydetmek gerekir. Necip Asım, bütün Türklük düşüncesini tarihî kanaldan ortaya koyan eserini, Leon Cahun’un *Introduction ‘a*

l'histoire de l'Asie (Asya Tarihine Medhal) adlı eserine eklemeler yaparak meydana getirdi ve 1900'de *Türk Tarihi* olarak yayımladı. Onun *Pek Eski Türk Yazısı* (1897) ise bizde Orhun yazısını ilk tanıtan eseridir.

XX. yüzyılın başında Necip Asım'ın çalışmaları ile Mehmet Emin'in şiirleri yeni bir cereyanı müjdeliyordu. Bu Türkçülük idi. Ahmet Cevdet Bey'in *İkdam* gazetesini Türkçülerin emrine vermesi ile de bu hareket yayılmakta gecikmedi. Bunlara, İstanbul dışında yetişen Türkçüler de katıldı. Özellikle Mısır'da 1900'de çıkmaya başlayan *Türk* gazetesi, Türkçü gençlerin yazılarını yayımlamaya başladı. Bunların başında Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali Bey, Akçura-oğlu Yusuf geliyordu. Nitekim 1904'te bu gazetenin 24 ile 34. sayılarında çıkan Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı uzun makalesi büyük yankılar uyandırdı. Yazar, önce var olan "Osmanlı milleti", "İslâm birliği" fikrine bu yazıda bir de "Türk birliği"ni ekledi. Akçura,

"Her ne kadar garbın tesiriyle Türkler arasında milliyet fikirleri girmeye başlamış ise de yukarıda söylenildiği gibi, bu vaka henüz pek yenidir. Türklük fikirleri, Türk edebiyatı, Türkleri birleştirmek hayali henüz yeni doğmuş bir çocuktur. İslâmiyette gördüğümüz o kuvvetli teşkilâtın, o pür hayat ve pür heyecan hissiyattan, hülâsa sağlam bir ittihadı meydana getirebilecek madde ve hazırlıktan hem hiçbirisi Türklükte yoktur. Bugün ekseri Türkler mazilerini unutmuş bir hâlde bulunuyorlar." dedikten sonra yazar, Türk birliğinin kurulması zarureti belirtir. Ancak bu üç siyasetten hangisinin benimsenmesi gerektiği noktasında kesin hükmü vermez: *"Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha yararlı ve kabil-i tatbiktir?"* diyerek yazısını bitirir ve bu sorunun cevabını okuyucuya bırakır.

Bu arada *Genç Kalemler* hareketi öncesinde Selanik, yeni bir edebî harekete sahne olur. "1905 Edebî Hareketi" olarak nitelenen bu cereyan, 1905'te Selanik'te çıkan *Çocuk Bahçesi* adlı derginin etrafında kendini gösterir. Önceleri okul dergisi (Feyziye ve Yâdigâr-ı Terakki adlı özel okullar) olarak çıkan *Çocuk Bahçesi*, sonradan Ali Ulvî, Akil Koyuncu, Celal Sahir ve pek çok takma adla yazının yayımlandığı edebî bir dergi hüviyeti kazanır. Özellikle 17. sayısından sonra Mehmet Emin'in Türkçe şiirleri, bu hareketin hızını arttırdı. Böylece edebî çevrede Türkçe şiir akımı büyük ilgi gördü.

II. Meşrutiyet'le birlikte Türkçülük hareketlerinin hız kazanması "millî benliğe dönüş" fikrinde büyük rol oynar. Nitekim bu amaçla Türk Derneği, Türk Yurdu gibi birtakım dernekler de oluşmaya başlar.

Ömer Seyfettin ve Ali Canip'in oluşturduğu *Genç Kalemler* hareketi, "dil ve edebiyatta millî benliğe dönüş" ilkesi ile edebiyat dünyamıza katılırken, ken-

dinden önce oluşan ve yukarıdan beri kısaca ana hatlarını çizdiğimiz Türkçülük hareketlerinden şüphesiz oldukça etkilenmiştir. Özellikle 1900 sonrası faaliyetlere bu gençler, bizzat tanık olmuşlardır. Onların millî bir edebiyat yaratma yolunda bu hareketlerden beslenmelerini gözden uzak tutmamak gerekir.

Genç Kalemler'in öncülüğünü ve birleştiriciliğini Ali Canip yapar ve onu Ömer Seyfettin destekler, yüreklendirir. Şöyle ki 1910 yılında Selanik'te Hüsnü ve Hâmit adlı iki genç *Hüsün ve Şiir* dergisini çıkarmaktadırlar. Bir süre sonra Ali Canip dergiye yeni bir hava vermek ister ve derginin adının *Genç Kalemler* olarak değiştirilmesi düşüncesini çevresi ile paylaşır. Dergi, yeni adıyla yayın hayatına girerken, ilk sayfada okuyucularına çıkış amaçlarını uzun bir yazıyla açıklamakta ve yeni bir çığır açtığını şöyle dile getirmektedir:

“(Genç Kalemler) evvelce olduğu gibi en muktedir gençlerimizin makaleleri, şiirleri ile tezyîn-i sahâyif edeceğinden mâ’adâ büsbütün başka bir çığır da açtı; bakınız nasıl:

Her türlü mesâ’il-i edebîyye ve ilmiyye hakkında en selâhiyet-dâr gençlerimizin re’yini toplayacak, onları tarih-i vürûdları i’tibarıyla enzâr-ı kari’îne vazedecektir.”

Bu öneriyi ilk destekleyen Ömer Seyfettin oldu. Nitekim o, Ali Canip'e yazdığı 15 Kânun-ı sâni 1326 (28 Ocak 1911) tarihli mektubunda, dil konusundaki düşüncelerini ve bu yolda birlikte mücadele edebileceklerini açıklıkla dile getiriyordu:

“Sevgili Canip Bey,

Cevabınızı almadan işte ben size yazıyorum. Size bir teklifim var. Kanaatlerinize pek yakın olduğu için hemen kabul edeceksiniz sanıyorum. Bakınız ne! Biraz izah edeyim: Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretin iğrenç, tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyade lisanadır. Bizim lisanımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbat, perişan, fenne, mantığa muhalif bir lisandır. Garp edebiyatını biraz tanıyan, mümkün değil bu nefretten kurtulamaz.

Bu lisanı zaman ve vakıfane bir sa'y tasfiye eder. Ben işte edebiyattan vazgeçtikten sonra tettebbu edeceğim fenlere, ilimlere çalışırken bu tasfiyeye yardım edeceğim. "... " ve "... " gibi nura, hakikate muhtaç Türkleri Asya'nın karanlıklarına götürmeye çalışmayacağım. Sa'yimin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmış olmaz mı?

Bunu yalnızca başaramam. Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim. Ah büyük fikir, sa'y, sebat ister.

Ömer Seyfettin"

Ali Canip, Ömer Seyfettin'in bu girişimini İttihat ve Terakki'ye yeni üye seçilen Ziya Gökalp'e de iletti; o da bu harekete yürekten katılacağını bildirdi. Böylece "Genç Kalemler Hareketi"nin nüvesi oluşmuş oluyordu. Artık sıra derginin yeni düzende ve 2. cilt olarak yayımlanmasına gelmişti. Baş makaleyi "Yeni Lisan" adı altında Ömer Seyfettin kaleme aldı. Böylelikle *Genç Kalemler*, 11 Nisan 1911 (29 Mart 1327) günlü 2. cilt 1. sayısı ile "Yeni Lisan" hareketini başlatmış oldu.

İlk beş sayıda yer alan "Yeni Lisan" başlıklı yazıların sonunda bir "?" bulunmaktadır. Birinci yazının Ömer Seyfettin tarafından kaleme alındığı kesinlikle bilinmektedir. İkinci sayıdaki yazıyı Ali Canip ile Ziya Gökalp birlikte yazmıştır. Nitekim Ziya Gökalp, konuya sosyolojik açıdan bakmaktadır. Üçüncü sayıda yer alan "Yeni Lisan"ın düzenlenmesini Ali Canip yapmış, Ömer Seyfettin'in ilk yazısındaki görüşleri dikkate alınırsa, onun da katkısı söz konusu edilebilir. Dördüncü sayıdaki yazıda Hüseyin Cahit'in "Yeni Lisan" karşısındaki tavrı ele alınmıştır. 5. sayıda ise Ömer Seyfettin'in birinci sayıda ileriye sürdüğü aksaklıkların daha geniş bir değerlendirmesi yapılmaktadır. 12. sayıya kadar olan Yeni Lisan başlıklı yazılar "Genç Kalemler Tahrir Heyeti" imzasıyla yayımlanır. Bu yazılarda, "Türkçe Terkiplerin Güzelliği, Dilde Sadeleşmenin İlkeleri, Kelime-Lâfız ve Lügat-İstılah, Yeni Lisan ve İmlâ, Osmanlı İmlâsının Tarihi" ele alınır ve dilde sadeleşme hareketinin yaygınlaştırılması hararetle savunulur.

**ÖMER.
SEYFETTİN**
BÜTÜN ESERLERİ 3

bomba
primo türk çocuğu
nakarat
hürriyet bayrakları
irtica haberi

Genç Kalemler hareketinin ortaya çıkışını ve yayın faaliyetini böylece değerlendirdikten sonra bu hareketin içinde Ömer Seyfettin'in yerine ve önemine gelebiliriz.

Hareketin oluşumunu gözden geçirirken değindiğimiz gibi Ömer Seyfettin, gerek derginin yeni düzende yayına geçmesinde, gerek dilde sadeleşmede, gerek millî edebiyat fikrinin ortaya atılmasında, gerekse bu anlayışa uygun ürünler vermede önemli bir rol oynar. Şimdi onun bu emeklerini sırasıyla gözden geçirelim.

Genç Kalemler hareketi, öncelikle dilde sadeleşme düşüncesinden doğmuştur; bunu, edebiyatta millileşme izlemiştir. Her iki düşüncenin kaynağı da Ömer Seyfettin'dir. Çünkü derginin 2. C, 1. sayısında kaleme aldığı ilk Yeni Lisan makalesinin temelinde bu iki düşünce yatmaktadır. Daha sonraki sayılarda gerek kendi yazdıkları, gerek Ali Canip'in yazdıkları gerekse birlikte kaleme aldıkları makaleler, bu ilk sayıda ortaya atılan görüşlerin daha detaylı olarak savunulması ve açıklıkla anlatılması düşüncesinin ürünüdür.

Ömer Seyfettin, dili, bir milletin varlığının, yükselmesinin ve kendisini kabul ettirmesinin temel unsuru olarak görür. Bir milletin bilimde, fende ve edebiyatta yükselmesi, gene dil ile gerçekleşebilecektir. Ancak, bu dil millî bir dil olmalıdır:

“Türkler ancak kuvvetli ve ciddi terakki ile hâkimiyetlerini, mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişârına vabestedir. Ve bunları neşir için evvelâ lâzım olan millî ve umumî bir lisandır. Millî ve tabii bir lisan olmazsa ilim, fen, edebiyat yine bugünkü gibi bir mu'amma hâlinde kalacaktır. Asrımız terakki asrı, mücâdele ve rekabet asrıdır.”

Millî bir dilin oluşması için yazar, üç temel ilke ileriye sürer:

“1. Arabî ve Farisî ka'ideleriyle yapılan bütün terakibler terk olunacak. Tekrar edelim: fevkalâde, hıfzıssıhha, darb-ı mesel, sevk-i tabi'î gibi klişe olmuş şeyler müstesna...

2. Türkçe cem' edatından başka kat'iyen ecnebi cem' edatları kullanılmayacak: ihtimâlât, mekâtib, me'mûrîn, hastegân yazacak yerde ihtimaller, mektepler, memurlar, hastalar yazacaksınız. Tabii ka'inât, inşaat, ma'âliyât, ahlâk, Müslüman gibi klişe hâline gelmişler müstesna...

3. Diğer Arabî ve Farisî edatları da atacaksınız. Eyâ, ecil, ez, men, an, ender, bâ, berây, bî, nâ, ter, çi, çend, zehî, âlâ, fî, kâ'in, gâh, kâr, gîn, âsâ, ves, ver, nâk, yâr gibi edatlar terk olunacak; ancak tekellüme geçmiş, tamamıyla Türkçeleşmiş olan amma, şâyed, şey, keşke, lâkin, nâşî, heman, hem, henüz, yani... gibileri kullanılacak. Unutmayalım ki terk olunmasını arzu ettiğimiz bu edatlar kullanıl-

sa bile terkîb ka'ideleri gibi lisanın tekellümüne giren sanatkâr gibi kelimeleri serbestçe söyler ve yazabiliriz."

Bu önerilere ek olarak Ömer Seyfettin, Arapça ve Farsça isim ve sıfatların Türkçenin yapısına uygun bir biçimde düzenlenmesini ister. Bu yolda da tek yapılacak iş, Türkçenin kurallarının işletilmesi olacaktır.

Bütün bunlar, Ömer Seyfettin'in dil konusunda attığı ilk adımın ne denli Genç Kalemler hareketine mal olduğunu ve harekete yön verdiğini açıkça ifade eder.

Genç Kalemler hareketinin edebiyat konusundaki dilekleri de gene Ömer Seyfettin'in kaleminden çıkmıştır. Aslında yazarın, öncelikle dilden hareket etmesi tesadüfî değildir. Edebiyatın temel malzemesinin dil olduğunu iyi bilen Ömer Seyfettin, Millî Edebiyatın yaratılmasında elbette öncelikle millî bir dilin sağlanması anlayışından yola çıkacaktı. Nitekim o, "*Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvelâ millî bir lisan ister.*" derken açıkça bu gerçeği vurguluyordu.

Genç Kalemler hareketi içinde Ömer Seyfettin'in bir başka hizmeti de savunulan dil anlayışına uygun hikâye ve şiirler yazmasıdır. Ayrıca, dergide yayımlanan bu tür edebî ürünlerin başına "Yeni Lisanla" sözünün konulması geleneğini, birinci sayıda yayımladığı *Bahar ve Kelebekler* hikâyesi ile gene o başlatır. Bunu ötekiler izler. Onun *Genç Kalemler*'de çıkan hikâyeleri ile şiirleri şunlar:

Hikâyeleri: *Bahar ve Kelebekler* (C. II, No. I, s. 14), *Pamuk İpliği* (C. II, No. 4, s. 64, Ömer Seyfettin buna "Yeni lisanla tekellümî hikâye" diyorsa da bu eser, aslında iki bölümden oluşan bir tiyatro görünümünde), *İrtica Haberi* (C. II, No. 6, s. 103, Perviz takma adıyla), *Bomba* (C. II, No. 9, s. 147), *Primo Türk Çocuğu* (C. III, No. 13, s. 3), *Ant* (C. III, No. 19, s. 166), *Aşk Dalgası* (C. III, No. 24-25, s. 4).

Şiirleri: *Kış Hisleri* (C. II, No. I, s. 13, Perviz takma adıyla yayımlanan bu şiir, "Dün-Bugün" sütununda yer almaktadır.), *Ey Aşk!* (C. II, No. 4, s. 68), *Yıkık Han* (C. III, No. 23, s. 269).

Ben, burada, bu ilk hikâyelerde dikkati çeken bir iki noktaya değinmek istiyorum. Aslında Ömer Seyfettin'in bu hikâyeleri *Genç Kalemler*'de yayımlanması tesadüfî değildir. Bir kere bu ilk hikâyelerde, ortaya atılan ve savunulan millî dil ve edebiyat anlayışının inceliklerini bulabiliyoruz. Kullanılan dil, gerçekten makalelerde ileriye sürülen dil anlayışının bir örneği. Süssüz, açık, terkipsiz bir dil, kısacası konuşma dili. Öte yanda işlenen konular da "millî benliğe dönüş" tezine uygun; üstelik bunlar, Türklük düşüncesini uyandırma, değişen sosyal hayat içinde yeni insanı çizme biçiminde karşımıza çıkıyor.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirme ile *Genç Kalemler*'in dilde ve edebiyatta yenileşme çabalarını ve bunların içinde Ömer Seyfettin'in emeklerini yansıtmaya çalıştık.

Her ne kadar Genç Kalemler ve Ömer Seyfettin'in bu yolda bilimsel yönden bazı yanlış değerlendirmeleri ve çelişkiye düşmeleri olmuşsa da onları bu açıdan eleştirmek yersiz olur. Çünkü onlar, hiçbir zaman konuya filolojik açıdan bakmamışlardır. Hareket noktaları edebiyat dilinin konuşma diline yaklaştırılması ve anlaşılır olması üzerinde yoğunlaşıyordu. Bunda da sabırlı ve inançlı olmaları elbette başarılarında önemli bir faktördü.

Ömer Seyfettin'in yürekten inandığı dilde ve edebiyatta millileşme fikri, *Genç Kalemler* dergisinde yazı kaleme alan gençlerin desteği ile kısa sürede edebî çevrede geniş yankı uyandırdı. Yazı hayatına atılan pek çok genç onların fikirleri ile beslendi. Üstelik başlarda harekete şiddetle karşı çıkan Yakup Kadri, Fuat Köprülü, Refik Hâlit gibi yazarlar, sonradan bu görüşlere katılmakta tereddüt etmediler. Özellikle Türk Ocağı'nın faaliyete geçmesi ve Hamdullah Suphi'nin buradaki gayretleri, dilde ve edebiyatta milliyetçiliğin yayılmasını ve tutunmasını hızlandırdı. Böylece edebiyatımızda Milli Edebiyat dönemi açılmış oldu. Şüphesiz bu açılımda Ömer Seyfettin'in emekleri göz ardı edilmemelidir.

Genç Kalemler ve Ömer Seyfettin'in başlatmış olduğu dilde ve edebiyatta millileşme hareketi, Cumhuriyetle birlikte gerçek niteliğine kavuşuyordu. Sade Türkçe, artık edebiyat dili olmuştu. Tanzimat'tan beri süregelen düşünceler ve çabalar meyvesini vermişti. Bugün dilde sadeleşme ve yenileşme başarıya ulaşmışsa bunun temelinde Genç Kalemler ve özellikle Ömer Seyfettin'in emekleri yatmaktadır.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 25-28.

Ömer Seyfettin'in Nev-Yunanîlik Yorumu: Boykotaj Düşmanı

Abide Doğan*

1911-1923 yılları arasında oluşan Millî Edebiyat Dönemi'nde devrin siyasi olaylarına paralel olarak sosyal ve kültürel hayatta da değişme ve gelişmeler olduğu gözlenir. Özellikle 1912'de Balkan Savaşları'ndan sonra bazı milliyetçilik hareketlerinin ortaya çıkması, bunların dernekler (Türk Derneği, Türk Yurdu, Türk Ocağı) ve yayın organları (*Türk Yurdu*, *Halka Doğru*) aracılığıyla teşkilatlanmaya başladıkları görülür.

Sosyal hayattaki bu gelişmelere bağlı olarak edebiyat hayatında da bir canlanma gözlenir. 1911'de Selanik'te çıkmaya başlayan *Genç Kalemler* dergisi milliyetçilik akımını edebiyatta başlatmış olur. Ömer Seyfettin ve arkadaşları Ali Canip, Akil Koyuncu ile Rasim Haşmet'in çıkardıkları bu dergi Millî Edebiyat kavramını ortaya atar. Millî bir edebiyatın oluşturulmasının edebî dilin millîleşmesine bağlı olduğu görüşünde olan bazı gençler “Yeni Lisan” davasını gündeme getirirler.

Millî Edebiyat Hareketi'nin tutunmaya çalıştığı yıllarda (1911-1917 arası) Türk şiirinde karışık bir durum görülür. Fecr-i Âtî şairleri yazmayı sürdürürler. Mehmet Akif farklı şiir anlayışı ile sahnededir. Millî Edebiyat şairleri de kendilerini kabul ettirmeye çalışırlar. Öte yandan bazı gençler *Rûbab* dergisinde toplanırlar. “Nâyiler” adıyla “*yeni bir edebî hareket*” yaratmak isteyen bu gençler, Mevlana ve Yunus Emre'nin şiirlerindeki mistik ve lirik havayı canlandırmak isterler. Bazıları da millî edebiyat kavramından “eski Türk tarihine, efsane ve geleneklerine bağlanmayı”, bazıları ise “Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak devirlerini yaşatmayı” anlarlar. Bazıları millileşmeyi “halk şiirine dönüş” sayarlar. Üç sanatçı da Eski Yunan Edebiyatını örnek alma eğilimindedirler. Yakup Kadri, Salih Zeki ve Yahya Kemal; “Havza Edebiyatı” yahut “Nev-yunanîlik” de denilen bu eğilimi temsil eder.

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. [A. D.]

Nev-Yunanîlik/Havza Edebiyatı¹

Asırlarca Arap ve Fars edebiyatının etkisinde kalan Türk edebiyatı, 19. yüzyıldan itibaren yönünü Batı'ya çevirmiş; ilkin Fransa, sonraki yıllarda da Yunan ve Latin kaynaklı edebiyatlarla ilgilenmiştir.

Nev-Yunanîlik düşüncesini ortaya atan Yahya Kemal, bu ilginin sebebini şöyle açıklar: *“Bütün Avrupa’yı anlamak için ancak Yunanlılardan başlamak lâzımdı. Biz coğrafyaca, kısmen de medeniyetçe Yunanlıların varisiyiz. Bu verasete din mani olmuştur. Bu hâl, 1850-1860 senelerine kadar sürmüştür. Biz, o tarihlerden bu yana hep Fransızlara tabii olmuştuk. Bütün Fransızların ve onlarla beraber Avrupalıların menbai olan Yunanlılara dönmeliyiz ki tam mânâsıyla bir edebiyatımız olabilsin. Binaenaleyh şiir ve fikir telakkimizi değiştirmek, onların telakkisini almak lâzımdır.”*

Dövizimiz olarak Eflatun'un şu sözünü almıştık: *“Biz medeniler, Akdeniz etrafındaki bir havuzun kenarlarındaki kurbağalar gibiyiz.”* (Yücel 1989: 255-256)

1912'de Paris'ten bu ve benzeri yeni fikirlerle dönen Yahya Kemal, İstanbul'da Yakup Kadri ile tanışır ve düşüncelerini ona da açar. 1913'ten itibaren ikisi de Ali Kemal'in çıkardığı Peyam ve Peyam-ı Edebî'de Nev-Yunanîlikle ilgili yazılar yazarlar. Yahya Kemal'in *“Biblos Kadınları”*, *“Sicilya Kızları”*, *“Bergama Heykeltıraşları”* ile Yakup Kadri'nin *“Siyah Saçlı Yabancı ile Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri”* adlı mensur yazısı edebiyatımıza renk katan edebî metinlerdir. Yahya Kemal, Nev-Yunanî tarzda ilk şiir denemelerine 1905'te başlamıştır.

Paris dönüşü Tevfik Fikret'le tanışan ve zaman zaman Aşçıyan'ında kendisini ziyaret eden Yahya Kemal, bir sohbet sırasında *“Havza”* adlı bir dergi çıkarma fikrinin doğduğunu belirtir. Dergiyi Yakup Kadri ile yönetecekler, Fikret'in arzusu üzerine Rıza Tevfik ile Cenap'ı da kadrolarına alacaklardır. Daha ilk teşebbüste Rıza Tevfik ile Cenap'ın itirazları ile karşılaşılır. Onları Celal Sahir, Süleyman Nazif, Yusuf Akçura, Fazıl Ahmet, Ziya Gökalp, Sedat Nuri ve Ömer Seyfettin gibi isimler izler.

Ömer Seyfettin ve Nev-Yunanîlik

Ömer Seyfettin **Boykotaj Düşmanı** adlı hikâyesi ile iki makalesinde Nev-Yunanîlik fikrine farklı yorumlar getirir. Önce Boykotaj Düşmanı adlı hikâyeye bakalım:

Doktor Abdullah Cevdet Bey'e ithaf edilen bu hikâye, 30 Mayıs 1914 yılında Tanin gazetesinde yayımlanmıştır.

¹ Burada bu konu üzerinde kısaca durulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için kaynakçada belirtilen Toker, Yücel ve Demir'in eserlerine bakılabilir. [A. D.]

Hikâye, gazeteci Mahmut Yesri'nin akşam vakti tam sofraya oturacağı zaman Rum hizmetçi kızın verdiği küçük ve kırmızı kitabın sinirlerini bozduğunu bildiren cümlelerle başlar. Bu kitap bir propaganda risalesidir ve her sayfasında, “*Ey Türkler! Paralarınızı yerli Yunanlılara vermeyin. Yunan donanmasının dörtte üçünün Türk parasıyla yapıldığını söylüyorlar. Kardeşlerimizle, Türklerle alışveriş edin. Yoksa mahvolacağız, açlıktan öleceğiz, ezan yerine camilerde çanlar uluyacak. Uyanın, uyanın...*” denilmektedir. Mahmut Yesri'ye göre bu tavır küstahçadır. Kendisi gibi “*din ve özellikle milliyet taassubundan tamamıyla kurtulmuş medenî ve centilmen bir adamı*” bile bu küstahlık rahatsız etmektedir. Sabaha kadar sinirden uyumaz ve sabahleyin erkenden karakola koşar. Bu kitabın kendisine bırakılmasını “*canilik*” olarak değerlendirdiğini belirtir. Komiser önce onu ciddiye alır, ancak sonradan gazeteci olduğunu öğrenince kovmaktan beter eder.

Karakoldan çıkan gazeteci Mahmut Yesri, vapura daha vakit olduğu için Orfanidis'in pastanesine girip iki kadeh likör içer. Düşünür, kendi kendine konuşur, komisere kızgınlığı geçmemiştir. Milliyetperverlerden dolayı her şeye garaz bağlamıştır. Vapura gitmek üzere pastaneden ayrılır. Yolda “*en aziz arkadaşlarından ve Neobizantinlerin ileri gelenlerinden Nihat*” ile karşılaşır. Onunla Moda'da bir gazinoda dertleşir.

Sonunda Nihat ona o çok sevdiği ve hayranlık duyduğu Akropol'e gitmesini, “*pis bir oturak*” diye tanımladığı İstanbul'dan bir süre uzaklaşmasının sinirlerine iyi geleceğini söyler ve “Afrodit” adlı iki mısradan ibaret büyük ve uzun şiirini(!) okur. Mahmut da şiiri tekrarlarlarken tatlı hayallere dalar. Koluyla dokunduğu bira şişesi masadan aşağı yuvarlanınca, gürültüden gözlerini açar. Kendine gelir, Nihat ise hâlâ şiirini bitirememiştir...

Bu hikâyesinde Ömer Seyfettin, açıkça ve alaylı bir dille Nev-Yunanîlik eğilimini ve onun savunucusu olan Yahya Kemal'i (hikâyede Mahmut Yesri) eleştirmekte ve suçlamaktadır. Hikâyenin girişinde evine bırakılan, halkı Yunan ve Rum mallarını boykota çağıran risaleye sinirlenen, bunu cinayet olarak niteleyen bir adamla karşılaşır okuyucu. Yazar, hikâyenin başından sonuna mübalağa sanatına yeterince yer vermiştir. Bu adamı “*din ve bilhassa milliyet taassubundan kurtulmuş, centilmen ve medenî bir adam*” olarak tanıtırken, aynı zamanda Yahya Kemal'in de din ve milliyet duygularından uzak olduğunu vurgular. Ancak Yahya Kemal'in gerçekte, dinin şartlarını yerine getirmese bile bu gibi duygularının varlığından dolayı bir şiirinde şükrettiği bilinir. Milliyetçilik konusunda da Yahya Kemal'in hassas olmadığını söylemek doğru olmaz. Bu konuda Ömer Seyfettin'in, Yahya Kemal'e fazlaca yüklendiğini söyleyebiliriz.

Ömer Seyfettin kahramanına o kadar kızgındır ki, onu tanıtırken de bu duygusunun ne kadar etkisi altında kaldığını görmemek mümkün değildir. Burada da alay ve eleştirinin mübalağadan nasibini aldığı oldukça belirgindir:

“...Kendisi bir Rum evinde oturuyordu. Aşçısı, uşağı, hatta evindeki süt emen çocukların sütaneları bile Rum'du. Şimdiye kadar ömründe bir Türk ve Müslüman'dan alışveriş ettiğini bilmiyordu ve yine etmeyecekti. Dostları, terzisi, kunduracısı, gündüzleri yemek yediği lokantanın sahibi, kitapçısı, kolacısı, hatta potinlerinin boyacısı bile Rum'du.” (Ö. S. 1999:292)

Mahmut Yesri'nin arkadaşları da kendisi gibi “Neobizantin”dir. Yunanlılar ve Türk düşmanlarından başka kimseyi sevmez, kimseyle de ilişki kurmazlar. Durum uygun olmadığı için düşüncelerini de kendilerinden başkalarıyla paylaşmazlar. Şimdilik Arapça ve Acemce kelimeler ve terkiplerle bir Bizans, bir Yunan edebiyatı yapmaya çalışmaktadırlar. Şiirlerine hep Yunan esatirini, tarihini, menkıbelerini ve ananelerini konu olarak seçerler. Durmadan yazdıkları hâlde “Biz Türkçe ile bir Yunan edebiyatı yapacağız...” diyemezler. Soranlara önce herkesin hür olduğunu hatırlatırlar; sonra İskenderiye edebiyatından, Yeni Eflatunilikten bahsederler; sonunda da “Bahr-ı Sefid edebiyatı yapıyoruz” derler. Onlara göre, “Bütün medeniyet, insaniyet, şiir, musiki, hayat oradan çıkmıştır. Türklerin ‘edebiyat’ denilen bu köpeksiz köyünde sopasız gezerler. Bütün ruhları, zevkleri, hisleri, emelleri Yunanileşmeye çalışırlardı. Ama işte şimdi karşılarında görüyorlar.” (Ö. S. 1999:292)

Yunan ve Rum hayranlığı, Mahmut Yesri'nin gözlerini âdeta kör etmiştir. “Dünyada bu milletten asil, bu milletten necip, bu milletten kibar bir millet daha var mıydı?” diye soran Yesri'ye göre varlık, saadet, şiir, musiki, zevk... Her şey, her şey Yunan'ın, Yunanlığındır. Bunu inkâr etmek barbarlıktır. Mahmut Yesri, atalarımızın bile bu gerçeği şimdikilerden çok önce anladıkları düşüncesindedir. Çünkü dedelerimiz şimdiki serseriler gibi “Turan, Turan...” diye bağırıyorlar, kendilerine “ehli Rum” diyorlar. Şairlerine de “şairi Rum” adını veriyorlardı. Nedenim bile Yunan aşkını halis bir Rum gibi, Arapça ve Acemce terkiplerle ne güzel anlatmıştır. Hamamda genç bir oğlanın vücudunda İncileşen terleri nasıl ilahi ve esatiri bir şevkle ifade etmişlerdir. (Ö. S. 1999:290).

Mahmut Yesri'ye göre zaten Türklük kabalık, Yunanlılık ise incelik demektir. Sözlüklerde de böyle yazılıdır. Türklerin Altayları, Turanları, Kültiginleri, Kızılelmaları, Bozkurtları, Alageyikleri, Çamlıbelleri için “neşideler” söylenirken “uğursuz boykotaj” da “mukaddes Yunanlılığın” üzerine tüy dikmektedir. Hal böyleyken, Avrupa hâlâ uykudadır. Bir uyansa da bu güzel İstanbul'u “barbar mutaassipların” elinden kurtarsa! İşte o zaman, Marmara'nın bu narin ve mü-

kemmel ırkı nasıl ilerleyecektir? Bizans'ın eski mesut günleri, yine bütün şiiriyle doğacaktır; zevk ve neş'e, din olacaktır. (Ö. S. 1999:290-291)

Mahmut Yesri, hayalindeki İstanbul ile günümüzünkini karşılaştırır. İki üç sene içinde İstanbul'un nasıl değiştiğine şaşkınlıkla bakabilir. Birkaç serseri yeni lisan, yurt, ocak, fırın, baca gürültüleriyle Bizans'ın şimdiye kadar hiç duymadığı uğursuz bir heyecanı, milliyet taassubunu uyandırmışlardır. Bunlar, bir Türklük emeli izlemektedirler. İki sene önce kimsenin bilmediği Turan'ı bugün duymayan kalmamıştır. Bunlara karşı intikam arzusuyla dolan Yesri, *“Türklük lafını çıkaranların kafalarını bir nar tanesi gibi ezivermek için Herkül'ün esatiri kuvvetini ister.”* (Ö. S. 1999:291)

Türk'ün değerlerine yabancı olan Mahmut Yesri ırkının kahramanlarına da yabancısıdır. Güç/kuvvet sembolü olarak Herkül'ü bilir.

Yesri, arkadaşlarını da kendisi gibi düşünenlerden seçmiştir. Nihat bunlardan biridir. Hikâyede Nihat Nev-Yunanlıkla ilgilenen Yakup Kadri'yi temsil eder.

Nihat, Mahmut Yesri'nin en sevdiği arkadaşıdır. Yesri vapura doğru giderken yolda karşılaşılır ve Moda'da deniz kenarında bir gazinoya gidip otururlar. Arkalarını İstanbul'a dönüp oturan arkadaşların ufkuna hayran oldukları, edebiyatını yapmak istedikleri Yunanistan ve Akdeniz vardır.

Daha önce, Mahmut'un arkadaşlarını kendisi gibi düşünenlerden seçtiğini belirtmiştik. İşte Nihat da bunlardan biridir. O da tıpkı kendisi gibi, Yunan edebiyatını, ruhunu, zevkini yaymak için senelerdir propaganda yapmaktadır. Türklüğe karşı da insanî ve kozmopolit bir cereyan uyandırmaktadır. Damarlarında Rum kanı vardır. Çünkü doğduğu yerdeki ahalinin çoğu Rum'dur. Bu yüzden Rumcayı çok iyi konuşur. Türkçe yazan bir Yunan şairidir. Hatta edebî Yunan dininin havarisidir. Şimdi milliyetini inkâr etmiş gençlerden mürit toplamaktadır. Yazar fakat yayınlamaz. Ama bir gün gelecek, dehasının güneşiyle bu büyük Yunanlılığı tekrar Bizans ufuklarında doğduracak, canlandıracaktır. Nihat'a göre İstanbul, etrafına kötü kokular yayan *“dolu bir oturak”*tır. Bundan bir an önce kurtulmak lâzımdır.

Ömer Seyfettin hikâyesinin başından sonuna kadar yararlandığı alay ve mübalağanın doruk noktasında aşağıdaki cümlelerde ulaşmış denilebilir: *“Türkçe yazan bu Yunan şairinin İstanbul için bulduğu bu zarif ve parlak teşbih Neveflâtunîleri çıldırtmıştı. Oturak... Bu hayali o kadar nefis, o kadar temiz, o kadar fevkalâde buluyorlardı ki hatta içlerinden birisi milliyetperver muarızlarına: “Nihat bütün ömründe mısra neşretmezse, yalnız bu ‘buluşu’ onun dehasını, şairliğini ispata kâfidir.” demişti.”* (Ö. S. 1999:294)

Nihat muharebeden sonra oturağın büsbütün kokmaya başladığını düşünür. Bundan rahatsız olanlar Avrupa'da ya da mukaddes Akropol'de soluğu almalıdır. Akropol, Atina Argos, Agamemnon'un mezarı... "Bilitis'in Minasidika'nın, Kri-ton'un mest ve tahrik edici, bayıltıcı kokularıyla, aşk ve lezzet kirleriyle dolu saf ve kasvetli bir küvete" girmelidir...

Nihat'ın tahrik edici hayallerine kapılan Mahmut, bir an yine Nihat'ın yazdığı ve okuduğu üç kelimedenden ibaret olan (Afrodit, Afrodit, Afrodit) "*büyük ve uzun şiirinin*" (!) etkisiyle kendinden geçer.

Yazar hayatın, lezzetin, zevkin, hakikatin ve sefanın, kısacası her şeyin kaynağı olarak görülen Yunanîliğin hayranı olan bu insanlarla son bir kez alay eder: "*Kendisi gibi bir sanatkâr bu oturakta yaşayabilir miydi? Ona eski ilahların bıkılmaz ve hakiki mabedi lâzımdı. Bu mabede girecek, güzelliğin ve sanatın eserine vakıf olacaktı.*" (Ö. S. 1999:296)

Sonuç

Ömer Seyfettin bu hikâyesinde Yunan ve Rumlara karşı girişilen bir boykottan hareketle, dönemin Nev-Yunanîlik eğilimini ve buna taraftar olanları acımasızca, alaycı ve mübalağalı tarzda eleştirmiştir. Hikâyenin kahramanları olan Mahmut ve Nihat gerçekte Yahya Kemal ve Yakup Kadri'yi temsil etmektedirler. Ömer Seyfettin, Millî Edebiyat Döneminde, millîlikten bahsedildiği bir zamanda, gayri millî olan Yunanîlikle ilgilenen Yahya Kemal ve Yakup Kadri'ye karşı oldukça insafsız davranmıştır.

Yahya Kemal'in çok sevdiği İstanbul'a "*dolu bir oturak*" demiş ve onu İstanbul'dan uzaklaştırmak istemiştir. Hâlbuki Yahya Kemal vatan saydığı İstanbul'dan uzaklaşmayı ölümden beter bulmaktadır. Ömer Seyfettin Türklüğü küçültücü davranışlar sergileyen Yahya Kemal'e karşı hakaretamiz davrandığı için, bu hikâyenin yayımlanmasından sonra araları açılmış ve anlaşmazlıkları, savaşın son yıllarına kadar devam etmiştir. Yahya Kemal, Hasan Ali Yücel'le konuşmasında, "*O sırada Ömer Seyfettin de Tanin'de maatteessüf müddeamızı gülünç gösterecek tehlikeli bir makale yazdı. Bizi Yunan donanmasına iane toplayan ve Yunanlılığa hizmet eden iki adam gibi gösteriyordu.*" diyerek sitemini dile getirmiştir. (Yücel, 1989:256)

Ömer Seyfettin'i kızdıran ve bu hikâyeyi yazmaya götüren sebep, Yahya Kemal'in Peyam ile Peyam-ı Edebî'deki yazılarında görülen Yunan hayranlığı ve Rumların koruyucusu gibi görünmesidir. Toker'e göre, "*Yazar burada tamamen duygusal davranmaktadır. Hikâye asıl, Balkan Savaşı'ndan sonra yayılan, Yunan ve Rum aslından olanlara karşı girişilen boykotu baltalayan, millî ekonomik*

politikasına aykırı davranan bir insan gibi gördüğü Yahya Kemal'i suçlamak amacına yöneliktir. Hikâyede eski Yunan medeniyetiyle o günlerde bozuk olan, Türk-Yunan münasebetlerinin birbirine karıştırılması söz konusudur.” (Toker, 1982:161)

Hikâyesinde Nev-Yunanîlik eğiliminde olanlarla alay eden Ömer Seyfettin, 1915'te yayımlanan “*Güzellik ve Esatir*” ile 1919'da yayımlanan “*Tabii Yazmak Sanatı*” başlıklı yazılarından Yunan Mitolojisi ve klasikleri hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. İlkinde, bizim de Kutludağ, Ergenekon, Göç gibi mitlerimizin olduğu, bu yüzden başkalarının mitolojilerine ihtiyacımız olmadığı belirtilirken, ikinci yazıda yazı yazmaya başlamadan önce klasiklerin, özellikle de Home-ros'un mutlaka okunması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak Yunan-Latin klasiklerinde “*sanatın sırrını*”, “*sadelik, sağlık, samimilik ve vuzuhu*” bulsa da (Kerman 1984:111) Boykotaj Düşmanı'nda Nev-Yunanîlik anlayışını savunanlara düşman kesilmiştir.

Kaynaklar

- Akyüz, Kenan (1979), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Ankara: A. Ü. Basımevi.
- Demir, Şenol (2007), “Türk Edebiyatında Nev-Yunanîlik Eğilimi” *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kerman, Zeynep (1984), “Ömer Seyfettin ve Batı Edebiyatı”, *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Ömer Seyfettin (1999), “Boykotaj Düşmanı”, *Bütün Eserleri-Hikâyeler-I*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Toker, Şevket (1982), “Edebiyatımızda Nev-Yunanîlik Akımı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İzmir.
- Yahya Kemal (1973), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul: Baha Matbaası.
- Yücel, Hasan Ali (1989), *Edebiyat Tarihimizden*, İstanbul: İletişim Yayınları 2. Baskı.

Ömer Seyfettin’de Dil ve Edebiyat Milliyetçiliği*

Nurullah Çetin**

II. Meşrutiyet sonrası süreçte doğup gelişen Millî Edebiyat akımının önde gelen dil kuramcılarından ve edebiyatçılarından biri olan Ömer Seyfettin, esaslı bir Türk milliyetçisidir. O, Osmanlı Devleti’nin son yıllarına doğru, bütün milletlerin milliyetçilikte çok ileri aşamalara geldiği hâlde Türk milletinin uyana-maması, millî kimliğini fark edememesi karşısında bilinçli bir tavır sergilemiştir. Başka milletlerin düşmanlığı altında kötü durumlara düşürülmek istenen Türk milletini uyarmak, ona Türk millî ruhunu kazandırmak, Türklük değerleri etrafında bilinçli bir Türk milleti inşa etmek, onun başlıca hedefleri arasındaydı. Türk milletinin milliyetçi bir yapıya kavuşabilmesi için milliyetin temeli olan dil üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışma ve ürünlerinin önemli bir bölümünü, dil ve edebiyat milliyetçiliği anlayışına dayalı Türkçe ve Türk edebiyatı davası oluşturmuştur. O, hayatı boyunca Türkçemizin millî olmayan unsurlardan temizlenmesi ve Türk milletinin konuştuğu gibi yazabildiği bir dil hâline gelebilmesi için uğraştı. Ona göre Türkçenin temelleri sağlam atılabilirse, bu sağlam zemin üzerinde Türk millî edebiyatı ve Türk kültürü daha kolay ve daha güçlü bir şekilde yükselebilecektir.

Bu bağlamda Ömer Seyfettin, özgün görüşler ortaya koymuştur. Biz bu yazımızda onun dil ve edebiyat milliyetçiliğine dayalı nasıl bir Türkçe ve Türk edebiyatı istediğini anlamaya çalışacağız.

Öncelikle bazı terimlere ve kavramlara yüklediği anlamlara bakalım.

Millet: Kültür, Millî Kültür:

Ona göre bir milletin kendi sınırları içinde ürettiği uyumlu yapılar toplamına

* Çalışmamızda yararlandığımız kaynakları metin içinde isimlerine göre kısaltma hâlinde verdik. Kısaltmaların açılımları şöyledir:

ÖS, BE 13: Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri 13, hzl. Muzaffer Uyguner, Bilgi Yayınevi, Ankara 1989.

ÖS, BE 14: Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri 14, hzl. Muzaffer Uyguner, Bilgi Yayınevi, Ankara 1998.

ÖS, BE 15: Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri 15, hzl. Muzaffer Uyguner, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992. [N. Ç.]

** Prof. Dr. Ankara Üniversitesi DTCF. [N. Ç.]

kültür denir. Bu doğrultuda mesela Türklere mahsus olmak üzere millî bir Türk harsı (kültürü) vardır. Kültürde belirleyici olan kaynak dildir. Dil, bir milletin dünyayı, varlıkları, olayları nasıl algıladığını gösterir. Dil, toplumsal bir gözlük mahiyetindedir. Kültür, bir milletin zihin ve hassasiyet yetileri yani vicdanı hükümündedir. Millet zümresinin ayırıcı özelliği, kendine ait bir kültürünün olmasıdır. Hars yani kültür, kurumların dile dayalı bir düzen içinde birleşmesinden doğar. Kültür millîdir, bir millete özgüdür.

Ömer Seyfettin, değişik yazılarında Türk millî kültürünün ayırıcı özelliklerini, ne ve nasıl olması gerektiğini net bir çerçeve içinde ortaya koymuştur.

Mesela esatir (mitoloji) konusunu millî kültür konusu olarak değerlendirir. Mitoloji sadece Yunanlılara has değildir. Her milletin bir dini vardır ve bu eski, ilkel dinini terk edince o dinin ayinlerinin hatırası masal şeklinde nesilden nesle devredilir gider. Artık terk olunan bu din kutsallıktan çıkmış, milletin ortak hayatı, hafızası ve kültür üretme gücü ona yeni bir şekil vermiştir. Böylece sanat, edebiyat yani bedii esatir (estetik mitoloji) ortaya çıkmıştır. Batı bugün de Yunanlıların eski dinlerinin hatıraları olan mitolojilerine önem vermişler ve edebiyatlarında, sanatlarında yeniden yeniye işleyip durmaktadırlar. Bizim de yani Türk millî kültürüne özgü olmak üzere Kutludağ, Ergenekon, Bozkurt, Göç gibi mitolojilerimiz vardır. Biz de edebiyatımızda bunları işleyerek Türk millî kültürünün oluşum ve gelişimine katkı sağlarız. Yunan mitolojisinden ilham almaya ihtiyacımız yoktur ve bu gereksizdir. Başkalarının mitolojisine ihtiyaç duyan, kendi mitolojisi, mazisi, tarihi, kültürü olmayan milletlerdir. Mesela 73 kavmin bileşimi olan Fransız milletin mitolojisi, eski tarihi olmadığı için Yunan mitolojisine dayanmıştır. (ÖS, BE 15, s. 79-83)

Ömer Seyfettin, millî kültürümüzle Avrupa medeniyetine girmemiz gerektiği düşüncesindedir. (ÖS, BE 13, s. 131)

Türklerin Milletleşme Süreci:

Ömer Seyfettin, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Türklerden başka her milletin milletleşme yolunda büyük mesafeler aldıkları hâlde Türklerin hâlâ kendilerini millet olarak görmemeleri, ümmet devrinde kalmaları, "Türk milleti" adı altında modern anlamda millî bir yapıya kavuşmamaları konusunda çok dertlidir. O, değişen şartların ve zaman akışının bir gereği olarak ümmet devrinden millet devrine geçmekte geç kaldığımızı düşünür. Biz yazısında bir münasebetle biz Türklerin kozmopolit Osmanlılık yapısından kurtulup bilinçli bir Türk milleti yapısına geçmemiz gereğine işaret eder ve şöyle der:

"Bu Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra mutlaka millet hâline geleceğiz. Rumlar gibi, Ermeniler gibi, Yahudiler gibi, kısacası dünyadaki her millet gibi biz de

bir “millet” olacağız. Dilimiz medresede, mektepte öğretilen değil, anamızdan öğrendiğimiz, konuştuğumuz lisan olacak. Siyasî, toplumsal herhangi bir mevki, bir memuriyet için edebiyatı alet yapmayan sanatkâr, âmmesinin “birtakım efendiler zümresi” değil, halk olduğunu anlayacak. Halkın estetik, edebî talebini uzun uzadıya araştırarak. İskolastik lisanı (Osmanlı yazı Türkçesini) bırakıp, tamlamasız doğal dili kabul edecek. Batı edebiyatının tekniğini, çağdaş türlerini bilecek. Milleti bir bütün görecektir, halk-seçkinler diye iki soyut kısma ayırmayacak.” (ÖS, BE 14, s. 116)

Ona göre bir milletin varlığı ancak dil ve edebiyatla, âdetleri ve gelenekleriyle belli olur. (ÖS, BE 13, s. 55)

Ümmet: Medeniyet:

Aynı dine bağlı milletlerin toplamı olan ümmet dairesi içinde ürettikleri yapılar toplamına medeniyet denir. Medeniyet dine dayanır. Toplumsal kurumlar, hep din kaynaklıdır. Bilim, yazılı, sözlü, sesli, şekilli, görüntülü, hareketli, renkli, çizgili sanat dalları, hukuk, ahlak gibi ahlakî, hukukî, iktisadî, güzel duysal kurumlar hep dinden kaynaklanmıştır. Bu bağlamda bütün Müslüman milletlerin ortak bir İslâm medeniyetleri vardır. Medeniyette belirleyici olan kaynak dindir. Din de dil gibi toplumsal bir gözlüktür ve hayatı kendine ait bir görüşle görür. Bu görüş biçimi medeniyeti üretir. Ümmet zümresinin ayırıcı özelliği kendine ait bir dini olmasıdır. Kurumların dine dayalı bir düzen içinde birleşmesinden medeniyet doğar. Medeniyet milletlerarasıdır.

Tüm İnsanlık: Temeddün (Uygarlaşma):

Ömer Seyfettin, ümmetler arasında yaygın olan kurumlar toplamına da temeddün (uygarlaşma) adını veriyor. Bu da bilimsel yöntemlerden, fen, teknoloji ve aletlerden ibarettir. Dolayısıyla bunlar, genel anlamda insanların daha çok gündelik hayatlarını kolaylaştırmaya yarayan araçlardır ve evrenseldir. Yani bütün dünya insanların kullandığı ortak araçlardır. Temeddünde belirleyici olan kaynak bilimdir. Bilim de dil ve din gibi yine toplumsal bir gözlüktür. Bilim de dünyayı kendine ait bir bakışla görür. Bu görüşünün ürettiği yapıya da temeddün denir. Bu, bir millete ya da bir topluluğa ait değil, bütün insanlığa aittir. Beynelümemiyyet (ümmetlerarasılık) zümresinin ayırıcı özelliği ise ilimdir. Kurumların bilime dayalı bir düzen içinde birleşmesinden de temeddün doğar. Temeddün, ümmetlerarasıdır.

Demek ki Ömer Seyfettin, insanlık âlemini millet, ümmet ve tüm insanlık olarak üçe ayırıyor. Millet kültür üretir, ümmet medeniyet, tüm insanlık da uygarlaşma üretir. Bu tasniflerden yola çıkarak Ömer Seyfettin, Avrupa'dan sadece temeddün alabileceğimizi, çünkü temeddünün evrensel uygarlık olduğunu söy-

lerken; Avrupa'dan kesinlikle medeniyet alamayacağımızı belirtir. Çünkü Avrupa medeniyeti bir Hristiyan medeniyetidir. Avrupa milletlerinin medeniyeti Hristiyan medeniyetidir. Müslüman milletlerin medeniyet ise İslâm medeniyetidir. Dolayısıyla bizim medeniyetimiz de İslâm medeniyetidir. Harsa yani kültüre gelince onu ne Avrupa'dan ne başka bir yerden alacağız. Başka milletlerin olduğu gibi bizim harsımız da millîdir, bize özgüdür ve Türk ruhunun ürünüdür. Fakat millî kültürümüz bugüne kadar aranıp bulunmamıştır. (ÖS, BE 15, s. 73-78)

Halk:

Ömer Seyfettin halk terimini, fertleri tamamıyla birbiriyle eşit olan, yalnız meslek toplulukları hâlinde aralarında bir fark bulunan demokrat millet olarak anlar. Yani sınıflaşmada ölçü, meslek farklılığıdır. (ÖS, BE 13, s. 131)

Geleneğe, Eskiye, Maziye Yaklaşımı:

Ömer Seyfettin, eski geleneksel değerleri, kültürü özellikle Tanzimat öncesi kültür mirasını ihya etme değil, hatıra hâlinde yaşatma taraftarıdır. İade etmek, fiil hâlinde yaşatmak taraftarı değildir. Tanzimat öncesi yaşama biçimi, kültür ve düşünce sistemi eskide kalmıştır, onları olduğu gibi günümüzde yaşatamayız. Onlar müzelerde ve kütüphanelerde kalmalıdır. Ölmüş olan mazi olduğu gibi bugüne taşınamaz, o hayat bugün yeniden yaşatılamaz. Tanzimat'tan önceki hayata dönmeye çalışanların bizi aldatmaya çalıştıklarını söyler. Onlar, Avrupa âdetlerini ve ahlakını taklit etmeye karşıdır ama milliyetimize dönelim diyerek eskiyi olduğu gibi almaya ve yaşatmaya çalışırlar. Bunların asıl maksadının bizi millet hâline geçirmemek olduğunu belirtir.

Ömer Seyfettin'e göre bunlar, bizim millî kültürümüzle Avrupa medeniyetine girmemize engel olurlar. Bunlara "kablettanzimatçılar" yani Tanzimat öncesine dönenler, der. Bunlar ümmet devrinin dilini tekrar kurmaya çalışırlar. Bütün amaçları maziye iade etmektir. Bu durum, halis bir geriye dönüştür. Her millet geçmişini, eski kültürünü sever ama iade etmeye çalışmaz. Fakat ihya etmeye çalışır. Eskiye iade etmekle, ihya etmek farklı şeylerdir. Milliyetçiler tarihi iade etmeye değil ihya etmeye çalışırlar. Eskiye ait bütün kültür varlıklarını ortaya çıkarırlar, tespit ederler, bunları kutsal birer miras olarak müzelerde, kütüphanelerde korurlar.

Kablettanzimatçılar ise maziye, eski hayat tarzını ve kültürü ihya etmek yerine iade etmeye, aynen yaşatmaya çalışırlar. Edebiyattan doğal dili kovarlar, eski Arapça, Acemce tamlamalarla dolu anlaşılmasız dili kullanırlar. Roman, hikâye gibi yeni edebî türlere de karşıdır. Bunları bozup yave hâline, tiyatroyu söndürüp orta oyunu, Karagöz hâline koymaya çalışırlar. Gazelde, kasidede, rubaide

ısrar ederler. Gayeleri, ölü maziye olduğu gibi hayata iade etmektir. Bunların yaptığı irticadır. Milletimizi ve milliyetimizi mahvederler.

Milliyetçiler ise bu maziye yalnızca ihya etmek amacını güderler. Bunların yaptığı hamiyettir. Milletimizi ve milliyetimizi yükseltirler. Mesela mehter takımının giysileri ve musikileri müzede durur ve biz onu zevkle dinleriz. Onun eskiye, maziye ait olduğunu biliriz, hatırımızda yaşatırız. Yoksa mehteri bugün devam ettiremeyiz. Yani piyanoları, kemanları, flütleri, obuaları, farfaraları bir tarafa atıp, eskide olduğu gibi mehterin müzik aletleriyle müzik yapamayız. Mehter müziğini aynen günümüzde de yegâne müzik anlayışımız olarak devam edip gitsin, diyemeyiz. O zaman gelişimin, tekâmülün, ilerlemenin engellenmesi demektir. Bu da geriye gitmektir. (ÖS, BE 13, s. 131-134)

Milliyet, Vatan ve Dil İlişkisi:

Ömer Seyfettin, milliyetin temel unsurunun dil olduğunu belirtir. Ona göre milliyet demek, dil ve millî eğitim demektir. Ortak edebî dili olmayan bir millet, birbirleriyle bağı olmayan sürüler gibidir. Dil, en güçlü bağıdır. Dil, manevi vattandır. Bu bozulursa ne millet kalır, ne devlet. (ÖS, BE 13, s. 61-62)

Ona göre milliyetimiz Türklük, vatanımız Türkiye, dilimiz de Türkçedir. Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır. Bu manevi vatanın bağımsızlığı, kuvveti, resmî ve millî vatanımızın bağımsızlığından daha önemlidir. Çünkü vatanını kaybeden bir millet eğer diline ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve yine bir gün gelir siyasî bağımsızlığını kazanır, düşmanlarından intikam alır. Fakat bir millet, dilini bozar, kaybederse hatta siyasî hâkimiyeti kalsa bile tarihten silinir. Esirleri onu yutar. Yazık ki bizim dilimiz, bu konuştuğumuz güzel Türkçe de hemen hemen kaybolmaya yüz tutmuştu. Eğer uyanmamız biraz gecikseymiş tamamıyla kaybolacaktı. (ÖS, BE 13, s. 63)

Milliyetler, dil ve millî kültür ile ayrılır. Türk milletinin dili de Türkçedir. Bütün Turan'da bu dil konuşulur. Millî kültür henüz kurulmak, oluşmak üzeredir. Tabii bu da millî uyanıklıktan çıkacaktır. Şimdi uyanan gençler, konuşulan tabii ve hakikî Türkçeyi bu canlı dili yazmaya başladılar. Milliyet sevgisinden vatan sevgisi, vatan sevgisinden de dil sevgisi doğar. (ÖS, BE 13, s. 76)

Bir dille konuşulan iller bir millet demektir. Türk yurdunun ve Turan'ın ahalisi gibi. Bir milletin esas itibarıyla yalnız bir dili olur. Ümmetin dilleri ayrı, fakat dinleri birdir. İslâm ümmetini meydana getiren millet Türk ve Arap. Bu iki millettten birinin dili Türkçe, birinin Arapçadır. (ÖS, BE 13, s. 83)

Ömer Seyfettin, milliyetle dil arasında o kadar kuvvetli bir bağ bulur ki Türk milletini inkâr eden bazı kişilerin Türkçenin değişik şekil, görünüm ve lehçelerini ayırıp Osmanlıca, Çağatayca, Azerice, Karabağca, Özbekçe, Kırgızca, Kuzey-

ce, Güneyce, Kırımca, Tatarca gibi ayrı birer dilmiş gibi takdim etmelerine çok kızar. Bunlar ayrı birer dil değil, hepsi Türkçedir. Rus âlimleri kolayca yutmak için Tatarları dil bakımından Türklükten ayırmaya son derece çalışırlar. (ÖS, BE 13, s. 91-92)

Edebiyatta Milliyetçilik: Divan Edebiyatına ve Batı Etkisindeki Türk Edebiyatı Anlayışlarına Tepki:

Ömer Seyfettin, Türk millî edebiyatını eski Divan edebiyatı ile Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatından ayırır. Bu önceki edebiyatları bizim asıl kendi ruhumuzdan fışkıran edebiyatlar olarak görmez. Bunlar Doğu ve Batı edebiyatlarının etkisinde kalan edebiyatlardır. Divan edebiyatı şekil, dil ve anlam bakımından Acemlerin, İranlıların, Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatları ise yalnız anlam bakımından Batının pek az değiştirilmiş bir örneğidir. Temellerinin atılmasında katkı sahibi olduğu Türk millî edebiyatını bu iki yabancı etkisindeki edebiyat anlayışına bir tepki olarak ortaya koyar. Ona göre Millî Edebiyat şekil, dil, anlam bakımından bizim özelliklerimize sahip bulunan edebiyattır. Millî veznimiz hecedir, millî dilimiz İstanbul'da her gün konuşulan Türkçedir. (ÖS, BE 15, s. 84-88)

Yazar, Türk edebiyat tarihini millîlik bakımından kısaca şöyle değerlendirir:

“Eskiden şairlerimiz yalnız şaraptan, sevgiliden, meyhaneci çırağından bahsederlermiş. Sonra kelekler, havalar, bulutlar, ahlâ, ohlar başladı. En nihayet kuğular, göller, kamerler, mehtaplı geceler, bitmez tükenmez mesafeler, füsûnlar moda oldu... Edebiyatta Arap, Acem, Frenk ruhu kaynaşıyor, Türklük kör ve sağır bir şuursuzluk içinde kaybolup gidiyordu.

Son zamanlarda “millî edebiyat” için bir hareket, bir arzu görüldü. Lisânımızda ilim ve fen huzurunda yabancı olan aruz vezinleri ihmal olunmaya ve bütün medenî milletlerin kabul ettiği hece vezniyle manzumeler söylenip yazılmaya başlandı. (...) Aynı hâl bugün de tekrür ediyor. Millî edebiyat yavaş yavaş kuruluyor, millî vezinler doğuyor. Fakat eskiler yine o milliyetsiz ve anlaşılmaz, uydurma lisanlarını bırakmıyor ve onu yaşatmak istiyorlar.

Millî şiirler, millet için yazılır. Bir kısım, bir zümre için yazılan şiirler millî sayılamaz. İşte eskiler bu noktayı düşünerek kendileri gibi Arapça ve Acemceye son derecede vakıf, husûsî ve edebî bir lisana sahip edebiyatçılar için yazmadıkları zaman Türk milletinin konuştuğu lisânı, Türkçe sarfını, Türk selikasını okşayan ahenk ve tertibi kullanmalıdırlar.

Millî matemler, millî sevinçler millî ve konuşulan lisanla terennüm olunmalıdır. Ve bu pek mantikîdir. Aksini, biraz düşünen iddia edemez.” (ÖS, BE 14, s. 36-37)

Divan Edebiyatını Millî Edebiyat Olarak Görmez:

Ömer Seyfettin, Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran Türklerin en muhteşem eserleri arasında Divan edebiyatını sayar. Bu edebiyat, başka milletlerin tarihinde olmayan yüksek bir sanat eseridir. Divan edebiyatı model olarak Acem edebiyatını almıştır. Fakat Bakî ve Nefî gibi dâhiler, aslında taklit olan Divan edebiyatını aslı olan Acem edebiyatının üstüne çıkarmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak döneminde bu edebiyat da parlaktı. Ancak imparatorluğun çöküşüyle birlikte bu edebiyat da çökmüştür. Bu edebiyata “medrese edebiyatı” da der.

Ömer Seyfettin, Divan edebiyatını gerçek anlamda Türk'ün millî edebiyatı olarak görmez. Çünkü ona göre Divan edebiyatı sunî, yapma bir edebiyattır, doğa bir edebiyat değildir. O, Divan edebiyatı devresini “Şark'a Doğru: İran'a” yönelik bir edebiyat olarak algılar. Divan edebiyatı döneminde Türk şairleri Türkçe yazdıkları divanların yanına, şöhret ve iktidarlarını kuvvetlendirmek için bir de Farsça, Arapça divan düzenlerlermiş. Türk şairleri ya Farsça ya da Arapça yazmışlar. (ÖS, BE 13, s. 20-21)

Ayrıca Ömer Seyfettin'e göre medenî İslâmiyetimiz, kadınlarla erkekleri birbirinden ayırdığından hakiki ve hastalıklı aşklara meydan kalmamış. Hakiki aşklar olmayınca şairler hayalleriyle sevişmeye başlamışlar. Şiirlerinde hakikatin o basit sadeliğine karşılık, hayalin tantanalı, alacalı, boş yapmacıklığı meydana gelmiş. Samimi hareket edenler, hakikati yazmak isteyenler de ahlaksızlıkları Bizans duygularından yapılmış heykeller dikmişlerdir. Mesela Nedim'in Hamamname'si, Fazıl'ın Hübâbname'si, Vehbi'nin Şevkengiz'i, Rahmi'nin Name-i Dil'i gibi. (ÖS, BE 13, s. 22)

“Bir insan kendi edebiyatının tarihini bilmezse mümkün değil millî bir satır yazı yazamaz. Mesela Divan edebiyatının -buna eski edebiyat da derler- son derece yapma olduğunu, hiçbir vakit hayatın aynası olmadığını bize ancak edebiyat tarihi gösterir. Kasideleri, naatları, gazelleri, terkipleri, terci'leri, kıt'aları okumalıyız; fakat merak için! İlîm için! Tıpkı bir müze-

nin içindeki eski eşyaya bakar gibi... Bugünkü hayatta ne miğferlerin ne kalkanların, ne okların, ne yayların vazifesi vardır. Onların vazifesi camekânlarda, asıl sahiplerinin torunlarına görünmekten başka bir şey değildir. Divan edebiyatı da bugün manevi bir müzedir. Edebiyat tarihinin mevzuudur. Fakat bugün ne lisanı, ne sanat hakkındaki telakki tarzı, ne tekniği işimize yarar. (ÖS, BE 14, s. 145)

Ona göre devamlı Divan edebiyatını okumak zevkimizi bozar, bizi tabiatattan ayırır, sunilik uçurumuna sürükler. Kelimecilik tehlikesine atar. Divan edebiyatını sevip taklide kalkmak, müzedeki kavukları, şalvarları, sarı çedik pabuçları giyip sokağa çıkmak demektir. Böyle yaparsak herkes bize güler. Ömer Seyfettin, Klasik Türk edebiyatını canlılığı olmayan, marazî (hastalıklı) ve mücerret (soyut) bir edebiyat olarak algılar. (ÖS, BE 14, s. 81)

Ömer Seyfettin, Divan edebiyatının bir unsuru olan aruz veznini gayr-ı millî olarak niteler, yani Türk'e ait hissetmez. Bu veynin en büyük kusuru, fazla ahenkli olmasıdır. Bu ahenk o kadar fazladır ki mânâyâ nüfuz ettirmez. Dolayısıyla aruzun baskın ahengi anlamı geri planda bırakır. (ÖS, BE 14, s. 57)

Millî Türk edebiyatı, güzel Türkçemize ve hece veznine dayanmalıdır. Ona göre, aruz vezni bizim dilimize uymamış, hatta dilimizi bozmuştur. O yüzden, aruz vezni bırakılmalı ve Türklerin millî vezni olan hece vezni kullanılmalıdır. (ÖS, BE 15, s. 84-88)

Ömer Seyfettin, Divan edebiyatını milliyetsiz, kavmiyetsiz, kozmopolit, çanak yalayıcı, dalkavuk Enderun edebiyatı, Enderun argosu olarak nitelendirir. (ÖS, BE 13, s. 35)

Divan edebiyatının dili tamlamalı ve yapma bir dildi. Bu dil, Divan edebiyatının çürük zeminidir. Divan şairleri ince istiareler yapıyorlar ama bu sanatı canlı bir dille ortaya koyamıyorlardı. Özel ve konuşulmaz bir dille yazıyorlardı. Bu uydurma dili ancak birkaç kimse anlayabiliyordu. Bugün ise o dili kimse anlamamaktadır. Hatta eski edebiyatın tamlamalı dili yavaş yavaş mizah dili olmaya başladı. Arapça, Acemce tamlamalar, halkı güldürmek için kullanılır olmuştur. (ÖS, BE 13, s. 126)

Tanzimat'tan önce ümmet hayatını sevdiğimiz için edebiyatımız da tamamıyla dinî mahiyette idi. Belirli yerleşik şekillerinden bir santimetre dışarı çıkmayan bu edebiyatta bütün mazmunları, istiareleri, mecazları, mânâ sanatlarını, her şeyi dinden, şeriattan, tasavvuftan süzülüyordu. Aşk, elem, ayrılık, ümit, sevinç, gurur, hüzn, ümitsizlik basmakalıp şekiller içinde ayetlerin yahut hadislerin çağrışımları ile ortaya konuyor, hatta sevgililerin yüzleri, kaşları, dinî eşyaya, mihraba filan benzetiliyordu. (ÖS, BE 13, s. 136-137)

Batı Etkisindeki Türk Edebiyatını Millî Edebiyat Olarak Görmez:

Ömer Seyfettin, Divan edebiyatını hakiki mânâda millî edebiyat saymadığı gibi Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî edebiyatlarını da, yani Batı etkisinde gelişen edebiyatları da gerçek anlamda millî edebiyat olarak görmez. Edebiyat-ı Cedide dediği edebiyat da dil ve vezin bakımından eski edebiyatı devam ettirmiştir. Bunların millî olmayışlarını yine büyük oranda dillerine bağlar. Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatını o, “Garba Doğru: Fransa’ya” şeklinde ifade eder. Bu dönemdeki gençlerin Fransızca manzumeler ve piyesler yazmakla övündüklerini belirtir. (ÖS, BE 13, s. 21)

Nitekim Tanzimat sonrası ortaya çıkan edebiyat da Divan edebiyatı gibi tabiiyetten uzaktır. Tanzimat yazarlarının eserlerinde bazı faydalı fikirler olmakla birlikte üslupları, tarzları, teknikleri sunidir, tabii değildir, dilleri eskidir.

Tanzimatçılara Yaklaşımı:

Ömer Seyfettin, Tanzimatçıların neler yaptıklarını, ne yapmak istediklerini, zihinsel donanımlarının ne olduğunu, Batılılaşmaktan ne anlayıp anlamadıklarını derinlikli olarak irdeler. Ona göre Tanzimatçılar, batının dinamik ilerleyişini, yeni eğilimlerini anlayamamışlardır. Tanzimatçılar, batının ilerleyişi, güçlenmesi karşısında kurtuluş çaresini batının silahını, ilmini, medeniyetini alelacele almakta bulmuşlardır. Batı medeniyetini olduğu gibi kabul edelim dediler ve aceleyle işe koyuldular. Hepsî ümmet sisteminin terbiyesiyle yetiştiği için, millet kavramından haberleri yoktu. Tanzimatçıların millet ve milliyet farkından haberleri yoktu. Onlara göre sadece din farkı vardı. Yani insanlar millet toplulukları halinde değil, din toplulukları hâlinde ayrılmışlardı. Batıya baktıkları zaman ayrı ayrı Alman, İngiliz, Fransız, İspanyol, İtalyan milletleri görmüyorlar sadece toptan büyük bir Hristiyan âlemi görüyorlardı. Onların zihniyetlerinde Batı demek bir bütün hâlinde Hristiyan topluluğu demekti. Kendileri İslâm ümmeti, Batı da Hristiyan ümmeti idi. Milliyet kavramına yabancı idiler. Tanzimat’ı ilân ederken devletin siyaseti adı altında ve mezhep farkı gözetmeksizin bir millet oluşturacaklarına inanıyorlardı. Ümmet terbiyesi aldıklarından yalnızca medeniyet biliyorlar ama milletlerin kültürlerinin farkında değillerdi. Kültür diye bir şey olduğunu da bilmiyorlardı. Batı medeniyetini biçimsel olarak almaya başladılar. Batı medeniyetine ümmet hâlinde girmek istediler. Hâlbuki modern Batı medeniyeti demek, milliyet ve kültür demekti. Tanzimatçılar, milliyet ve kültür kavramlarını bilmedikleri için din, dil, âdet, değer farklılıklarına önem vermiyorlar. Batıdan aldıkları kurumların yanında eskileri de duruyordu. Böylece çift kurumlu, çift ruhlu, çift zihniyetli bir toplum olduk. Bu ikilik Meşrutiyetin ilânına kadar devam etti. (ÖS, BE 13, s. 135-136)

Siyasî Tanzimatçılar, edebiyatta dil meselesini pek kurcalamıyorlar, eski ile yetiniyorlardı. Edebî Tanzimatçılar ise, yani Şinasi ve arkadaşları gazelle, kasideyle edebiyat olmayacağını anladılar ama Batı edebiyatının hakikatini göremediler. Batı edebiyatında en belirgin özellik, dilin tabii oluşu idi. Batı edebiyatında klasik tarzın dili halk dili idi. Halkın konuşma dili idi. Kitap dili değildi. Üslup kelime ve ifadelerle değil, mânâda, cümlelerin ıkkılığında, ifadenin sahip olduğu hayalde aranıyordu. Şinasi ve arkadaşları ise doğal dille İskolastik dilin farkını göremediler. İskolastik edebiyatın yani Divan edebiyatının kitap dili unsurlarıyla Avrupaî yazılar yazdılar. Ümmet zihniyetinden kurtulamadılar. Avrupa medeniyetini alma konusunda siyasetçilerle beraber diler ama Batı edebiyatının doğal dil anlayışını göremiyorlardı. Fikirleri Batı edebiyatındandı, dilleri ise Doğunun eski dinî dili idi. Onların öğrencileri olan Servet-i Fünûncular, daha sonraki Fecr-i Âtîciler de bu İskolastik dili bırakmadılar. Arapça, Farsça tamlamalarla karışmış alacalı, yapma bir dille yazdılar.

Tanzimatçılar kültürsüz bir medeniyet yapmaya kalkıyorlar, edebiyatçılar da doğal dilsiz bir çağdaş edebiyat yapmaya çabılıyorlar, millet kavramı ile ümmet kavramını birbirinden ayıramıyorlardı.

Ziya Paşa sonradan durumun farkına vardı. Ziya Paşa, Avrupa’da doğal dilin yazıldığını gördü. Avrupa’da herkes kendini zorlamadan lakırdı söyler gibi kolaylıkla yazıveriyordu. Konuşulmayan Latince, mabetlerde, üniversitelerde kalmıştı. Halk dili, en yüksek şiirlerin aleti, en derin duygulanımların tercümanı oluyordu. Mademki Batı medeniyetini alacaktık, batının bu millî tarzını da almaya mecburduk.

Diğer taraftan Servet-i Fünûncular, mesela Fikret’le Cenap güzel ama milliyetimize, duygumuza, zevkimize aykırı Fransızca şiirler yazmışlar. Halit Ziya, Fransız romanlarını, özellikle de Rene Maizeroy’u okuyarak sayfa sayfa aktarmaya başlamış, kısacası hiçbirisi esaslı ve önemli bir yenilik gösterememişler, yalnız çalmışlar. Eserlerinin isimlerini bile Fransızcadan aynen almışlar. Mesela Fikret, *Rûbab-ı Şikeste* ismini, Emile Bergerat’ın *Lyre Brisee* adlı kitabından almıştır. Servet-i Fünûncular, 35 sene evvel başlayan sadeliği öldürmüşler, konuşma diliyle yazı dilini birleştirmek değil, tam tersine kilometrelerle birbirinden ayırmışlardır. Bazı mısralarında hiç Türkçeye yer vermemişler. Divan edebiyatının sadece nazım şekillerini bırakmışlar, onların yerine sahte sonelerden meydana gelen tatsız ve eskilerden daha mânâsız bir salon edebiyatı yapmışlar. Fecr-i Âtîciler de büyük oranda Servet-i Fünûncuları taklit ettiler. Fakat bunlar gençtir. Eski ve sunî lisanı terk edip millî edebiyat yapacaklardır. Ümidimiz onlardadır der. (ÖS, BE 13, s. 22-23)

Servet-i Fünûncular, batı tekniğini almakla birlikte, batı edebiyatının temel bir unsuru olan doğal dili almamışlardır. Tam tersine çok eski, yapma bir Osmanlı Türkçesi kullanmışlardır. Ayrıca İskolastik edebiyattan (Divan edebiyatından) ilk ayrılan “Edebiyat-ı Cedide”ciler doğal dili göremedikleri gibi, millî vezinlerin de farkına varmamışlar, dinî edebiyatın yabancı bir aleti olan Acem aruzunu devam ettirmişlerdir. (ÖS, BE 14, s. 168)

Vaktiyle Ziya Paşa “Şiir ve İnşa” makalesinde İskolastik lisanın (Divan edebiyatı dilinin), İskolastik şiirin aleyhinde bulunuyor, millî dilin, millî şiirin ihmaline karşı “Vah bize! Yazık bize!” diye teessüfler ediyordu. Cevdet Paşa Acem aruzunun Türkçeye hiç uymadığını en ilmî bir kesinlikle söyledi. Fakat Edebiyat-ı Cedide şairleri bu hakikatleri duyacak vaziyette değildiler. O vakit halkın, yani milletin kıymeti, ehemmiyeti yoktu. Tevfik Fikret konuşulan Türkçeyle yazmayı “aşağı inmek” sanıyor, Arapça, Acemce tamlama, lügat falan paralamayı “yükseklik” olarak algılıyordu. Kendisine açık Türkçe yazmasını rica edenlere karşı masum bir gaffetle: “Ben ahalinin seviyesine ineceğime, onlar benim seviyeme yükselsinler!” diyordu.

Fakat münakaşalar azıştı. On sene içinde “tabii lisan, millî vezin, asrî (çağdaş) edebiyat” umdeleri edebiyata hâkim oldu. Bu on senelik münakaşaların ilmî birer kıymeti varsa da şüphesiz edebî bir şerefleri yoktur. Bu şeref münhasıran millî sanat eserlerine de, bu eserleri meydana koyan sanatkârlara da aittir. Artık hemen bütün gençlik millî vezinlerle, tabii lisanla yazıyor. Eski üstatlardan da millî harekete yabancı kalmayanlar var. Mesela “Fecr-i evvel”in mübdiî (başlatıcısı) âdeta bu hareketin başındadır. O, yalnız lisanını değil, beyanını da halka uyduruyor. (ÖS, BE 14, s. 129-131)

Ömer Seyfettin, Servet-i Fünûncuların Batı edebiyat tekniğini tam olarak almış olmalarını son derece olumlu bulur. Çünkü ona göre biz, Batı medeniyeti içine girmeye mecburuz ve Batının da tekniğini almak zorundayız. Ona göre kim ne derse desin, artık teknikte model bize yalnız Batıdır. Maneviyatımız millî, maddiyatımız milletlerarasıdır. Konularımız, duygularımız millî olabilir. Fakat edebiyat türleri millî olamaz. İçinde yaşadığımız medeniyetin edebiyatlarındaki türler birdir. Hikâye, roman, tiyatro, şiir vs. kuralları, Batı edebiyatının kurallarıdır. Dil, halkın mânâsını sezgileriyle bildiği konuşulan dildir. Batıdaki sanatın disiplinine biz de tabiyiz. Gerçekte Avrupalılarla bizim “görüş”ümüz farklıdır. Fakat gözlüklerimiz, dürbünlerimiz birdir. (ÖS, BE 14, s. 148)

Millî Edebiyat:

Ömer Seyfettin, kendi dönemine kadar millî bir Türk edebiyatının olmadığını belirtir. Millî edebiyat kapsamı içinde değerlendirilebilecek olanların da savaş

ve tasavvuf tasvirlerinden ve ilkel şarkılardan ibaret olduğunu söyler. Bizde daha önce millî bir edebiyatın olmayışını da şu sebeplere bağlar: Edebiyatın temel konularından birisi sevişmektir, aşktır. Eski Türk toplumunda ise kadın-erkek ayrı olduğundan, kadınlarla erkeklerin bir arada olması yasak olduğundan aşk ve sevişmek, toplumsal ve kültürel sebeplerden dolayı olamamıştır. (ÖS, BE 13, s. 21)

Ömer Seyfettin, Millî edebiyatı, İskolastik Divan edebiyatı dediği eski Osmanlı edebiyatına ve Edebiyat-ı Cedide dediği Tanzimat sonrası ortaya çıkan Batıcı edebiyata tepki olarak ortaya koyar.

Ona göre yavaş yavaş Millî Edebiyat uyanmaya başlamıştır. Yani konuştuğumuz saf, sade ve güzel Türkçe ile şiirler, edebî parçalar okumak saadetine nail olduk. “Her millet kendi lisanında yaşar.” Lisan vatan kadar mukaddestir. Fiilî vatanımız olan Türkiye’de, millî vatanımız olan bütün Turan’da nasıl yabancı düşmanlar bulunmasını istemezsek, lisanımızda da Türkleşmemiş ecnebi kelimeleri, ecnebi kaideleri (yabancı kuralları) istemeyiz.

Millî gurura, millî izzet-i nefse sahip olmayan eskiler, güzel Türkçemize giren yabancı kelimelerin Türkleşmemesine, yabancı kuralların yabancı kelimelerle sanki kendi öz yurtlarında imiş gibi hâkimiyetlerine kızmıyorlardı. Uyanan Türk gençliği bu hâkimiyete kızdı. Çünkü dillerini milletleri kadar seviyorlardı. “Yeni Lisan” adı altında hakiki Türkçeyi, konuştuğumuz güzel ve ahenkli lisanı meydana çıkarmak, millî olmayan Enderun (Divan) edebiyatının hatırası olan eski tamlamalı ve kapalı edebiyat lisanını bırakmak istiyorlardı. (ÖS, BE 14, s. 42-43)

Millî Türk Edebiyatının Beslenme Kaynakları:

Ömer Seyfettin kurulacak olan yeni Millî Türk edebiyatının beslenebileceği başlıca kaynaklar arasında üç temel alanı saymıştır: Türk halk edebiyatı, Batı edebiyatı ve Türk milletinin hayatı. Bunlara kısaca bakalım.

1. Türk Halk Edebiyatı:

Ömer Seyfettin Divan, Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî edebiyatlarına karşı Millî Edebiyat akımını önceler ve önemser. Hakiki Türk edebiyatı olarak da sadece Millî Edebiyatı görür.

Ömer Seyfettin, okuması yazması olmayan ya da az olan Türk milletinin yüzyıllar boyunca köylerde, kasabalarda, şehirlerde ürettiği Türk halk edebiyatı ürünlerini, modern anlamdaki Türk millî edebiyatı için vazgeçilmez kaynaklar olarak görür. Türk milliyetçiliğinin oluşumunda ve pekişmesinde bu ürünlerin önemine dikkat çeker. Biz yazısında şöyle der:

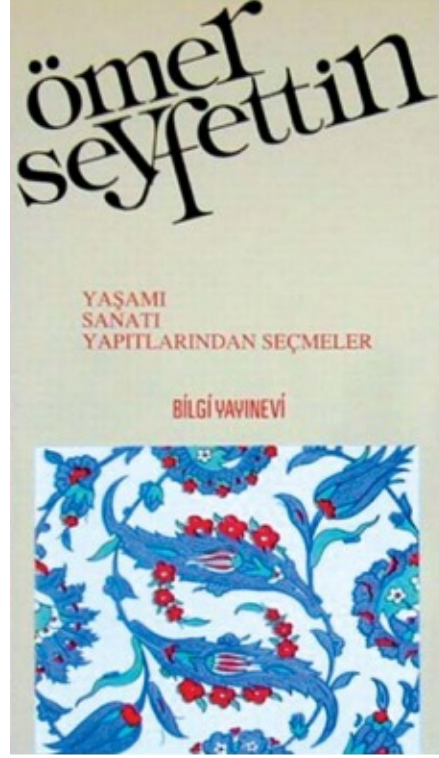

“Sonra Âşık Garip, Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zühre, Âşık Kerem, Şahmeran vb. gibi millî hikâyeleri okumamak büyük bir noksandır. Türkçenin hakiki bünyesini biz ancak bu kitaplarda görebiliriz. Konuştuğumuz tabii lisanı hiç atıflar, falanlar yoktur. ‘Vav’ yoktur.

Arap, Acem nesrinin zevkiyle bu fazla lügatlar (sözler) bize musallat olmuş! Şimdi yalnız Anadolu köylülerinin okuduğu bu eski hikâye kitaplarında hakiki Türk nesrinin şeklini buluruz. Vakıa (gerçekte) bunların kelimeleri, tabirleri eskimiştir. Mevzuları (konuları), asrî (çağdaş) bir tasviri haiz (sahip) olmadıkları için ibtidaî (ilkel) görünür. Fakat cümleleri o kadar tabii, o kadar kısadır ki... Biz bugün o hikâyeleri yazanlar kadar sade yazamayız.

Evet, tabii nesrimizin (doğal düzyazımızın) izleri bu ibtidaî masallardadır. Kim yazmak istiyorsa mutlaka bunları okumalı. Bir vakitler, konuşuna tabii lisanın da nasıl yazıldığını görmeli.” (ÖS, BE 14, s. 150)

“İskolastik yani dinî edebiyat alet olmak üzere Acem aruzunu, model olmak üzere Acem edebiyatını almıştır. Altı yüz sene içinde bu mücerret mefhum (soyut kavram) edebiyatı yaşarken millî lisan gibi millî vezinler de ölmemiş, halkın vicdanında yaşamıştır. Fikrîleşen, her an halktan, halkın telakkilerinden (anlayışından), ananelerinden (geleneğinden) ayrılan münevverler (aydınlar) sınıfı medreselerde öğrendikleri Arapça, Acemce kuvvetiyle divanlarda, kendi mahfillerinde bugün eserleri bize yadigâr kalan divan edebiyatını yaparken saz şairleri, halk şairleri tekkeleri, orduları, serhatleri, köyleri, kasabaları dolduruyorlar, millî lisanla, millî vezinle terennüm ediyorlardı. (...) Kaç yüz sene ümmî (okuma yazma bilmeyen) halk şairlerine bırakılan bu alet oldukça ibtidaî (ilkel) kalmıştı. Mekteplerde okutturulmuyordu. Fakat hemen herkes, hemen bütün halk bu vezinleri hadsleriyle (iç sezileriyle) biliyordu. İstanbul’da her çıkan türkünün vezni millî idi. Vakıa (gerçekte) güzel şeyler yazılamıyordu. Çünkü edebî terbiye alan münevverlerin (aydınların) hepsi Acem aruzuna meftundu (tutkundu).

Gayr-ı tabii (doğal olmayan) aletlerde tabiatın fevkinde (üstünde) bir güzellik buluyorlardı. Mesela,

“Üsküdar’a gider iken bir mendil buldum.

Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır.”

gibi güftelerde lirizm yoktu. Yalnız millî olarak lisanla alet vardı. Heyecanlar adiydi. Sonra genç şairler çıktı. Millî veznin bu şekliyle yani “4-4-5” ile çok nezih, çok kıymetli şeyler yazdı. (ÖS, BE 14, s. 168-169)

2. Batı Edebiyatı:

Ömer Seyfettin’in Türk millî edebiyatının oluşabilmesi için Batı edebiyatından özellikle teknik anlamda faydalanılması gereği üzerinde de durur. Modern anlamda bir Türk millî edebiyatı yapılacaksa, Batının edebiyat tekniği, anlayışı, kurgusu, türleri konusundaki kazanımlarını görmezlikten gelemeyiz. Nitekim Ömer Seyfettin, bu konuda şöyle der:

“Halk edebiyatından, eski edebiyattan, Edebiyat-ı Cedide’den (yeni edebiyattan) okuyacağınız bu eserler, yine size tabii yazmasını öğretemez. Biz artık mutlaka Batı medeniyetinin içine gireceğiz. Onun için bize şimdilik mutlaka garp lisanlarından birisini öğrenmek lâzımdır. Ya Fransızca, ya Almanca, ya İngilizce... Yazı yazmasını isteyen mutlaka bu üç lisandan birisini bilecektir. Nesrin, nazmın tekniği garptadır. Modeller garptadır. En büyük şaheserler garptadır. Bu üç lisandan birisine vâkıf değilsek, dünyanın ölmez şaheserlerini okumak saadetinden mahrum kalacağız. Avrupa lisanlarından birini öğrenince ilk evvel mutlaka o lisana tercüme olunmuş bulunan şaheserleri okumalıyız. Sanatın sırrı Yunan-Latin klasiklerindedir. Sadelik, saflık, samimilik, açıklık bu büyük eserlerin esasıdır.

Okunacak klasik yazarların başına “Homer”i koymalı. Homer, her devrin, her yerin en büyük yazarıdır. Edebiyat öğretmenlerinden Albalat: “Tasvir içinde hayatın ilk modeli ancak Homer’de bulunur. Eğer Homer’i okumamışsanız hakiki realizmin, yazmak sanatının ne olduğunu asla anlayamayacaksınız.” der. Homer, Türkçeden başka hemen her lisana tercüme olunmuştur. Hatta Arapça’ya bile... Ermeniler bu şaheseri yarım asır evvel manzum olarak lisanlarına geçirmişlerdir. Ben üstatlarımızın gayretsizliklerinden müteessir olarak *İlyada*’yı geçen sene tercüme ettim. Yarısından fazlasını *Yeni Mecmua*’da bastırdım. Müsait bir zamanda *Odesa*’yı da tercüme ederek, kitap hâlinde çıkaracağım. Çünkü “Homer” en faydalı bir “edebî kıraat”tır (okuma). Her edebî mektebin tohumu ondadır. Onda heyecan, belagat, insanilik, gözlem, resim, renk, tasvir, hareket o kadar canlıdır ki... Eseri hiç şüphesiz dünyada yazmak sanatının ezeli bir mo-

deli hâlinde kalacaktır. Homer'den bir sahife okuduktan sonra en beğendiğiniz muharriri elinize alınız. Hemen onun zaaflarını, acemiliklerini, beceriksizliğini, madûnluğunu (geriliğini) göreceksiniz.” (ÖS, BE 14, s. 151-152)

3. Türk Milletinin Hayatı ve Kültürü

Nihayet modern anlamda yeni bir Türk millî edebiyatı, konu ve muhteva bakımından Türk milletinin hayatını, sorunlarını, beklentilerini, geleneklerini, göreneklerini duygu ve düşünceleriyle kültürünü kendisine kaynak olarak alacaktır.

Millî Edebiyatın Başlıca Unsurları

Ömer Seyfettin, yazılarında kurulmasını istediği modern anlamdaki millî Türk edebiyatının başlıca unsurlarının, özelliklerinin ne olması gerektiği konusunda görüş beyan etmiş ve değerlendirmeler yapmıştır. Ömer Seyfettin'e göre millî edebiyat demek “millî vezin (hece vezni), tabii Türkçe (Arapça ve Farsça dil bilgisi kurallarından arınmış, İstanbul halkının konuştuğu Türkçe), Batı edebiyatı teknik ve anlayışına bağlı edebiyat” demektir. (ÖS, BE 14, s. 172)

Nitekim millî edebiyatın nasıl olması ve nasıl olmaması gerektiği konusunda şunları söylemektedir:

“Edebiyatta milliyet konuda değildir. Mesela Pierre Loti'nin *Aziyade*'siyle *Desenchantees*'si münhasıran bizim hayatımızdan bahsettiği hâlde yine millî sayılamaz. Bu güzel eserler ancak Fransızlara göre millîdir. Çünkü lisanları, tarzları Fransızcadır; görüş, Fransız görüşüdür. Buluş Fransız buluşudur. Tıpkı bunun gibi Turan'dan murandan, Ergenekon'dan bahseden bir sanat eseri de -eğer lisan, eda, alet unsurları, duyuş, hissediş tarzları Türkçe değilse- millî sayılamaz.

Millî demek, halkça demektir! Bir şair halkın lisanını, halkın vezinlerini kullanarak en uzak, en romantik bir âlemden, mesela Çin'den bahsetse yine eserler millîdir. (ÖS, BE 14, s. 129-131)

Yazar, Türk edebiyatının millî bir edebiyat olabilmesi için şu özelliklerin olması gerektiğine işaret eder:

Konu:

Eserin konusu onu millî yapmaya yetmez. Sanatkâr konu hususunda hürdür. Bütün dünya, bütün duygular onun sanatına vatandır. Bir şair eski Firavunların, eski Mısır'ın hayatını tasvir eden trajik bir piyes yazsa eğer dili, aleti, edası, görüşü, duyuşu Türkçe ise eserine kimse “millî değildir!” diyemez. Fakat yine bir sanatkâr çıkıp Acem aruzuyla, halkın anlamadığı iskolastik ilmî lisanla mesela Fatih'in İstanbul'a girişine dair bir şehname düzse, bu eser şüphesiz millî değildir. Çünkü millet, yani halk ondan bir şey anlamaz. Onu anlayan yalnız münevverlerden oluşan bir zümredir. (ÖS, BE 14, s. 129-131)

Ömer Seyfettin, şaire, yazara konu dayatmaz ya da önermez. Ona göre edebiyatçı istediği konuyu yazabilir. Yalnız onun edebiyatçıdan beklediği tek bir şey vardır, o da dilinin konuşulan canlı bir Türkçe olmasıdır. Sanatkâra kimse karışamaz. O istediğini yapar. Yalnız zeminin sağlam olması lâzım. Zemin de dildir. Halkın diliyle yazılmayan eserler, ölüme mahkûmdur. (ÖS, BE 13, s. 125-126)

Üslup:

Eserin tarzının ve edasının Türk'e göre olması gerekir. Yazarın görüşünün, bakış açısının, duyuş tarzının, buluşların Türk'e göre olması şarttır.

Teknik:

Batı edebiyatı teknik ve anlayışına bağlı olmalıdır.

Muhatap Kitlesi:

Eser, belli bir zümreye değil; Türk milletinin geneline, çoğunluğuna hitap etmelidir.

Bir zümrenin zevki, bir milletin zevki değildir. Bir zümrenin dili, bir milletin dili değildir. Bir zümrenin edası, bir milletin edası değildir. Dâhi bir şair, milletin dehasından aldığı büyük duygulanımlara kaynak olarak heyecanını milletin anladığı doğal dille eda ederse millî olabilir. Mesela bizim sevgili Hamit'imizi, bütün Türk dünyasından vazgeçtik, şu İstanbul'da kaç kişi anlar? Nihayet şairler, edebiyatçılar, öğretmenler zümresi... Bunlar bir milletin içinde kaç kişidir? Şimdi bir de D'Annunzio'yu düşünelim. Bu dâhi son derece millîdir, Latinceyi değil, milletin dili olan saf İtalyancayı kullanır. Heyecanını halkın müşterek kelimeleriyle eda eder. Bir şiiri koca orduları sarsar. Bir mısraı koca bir milleti düşünmeden, taşınmadan harbe sürükler. Bir cümlesi en müthiş bozgunları durdurtur. Çünkü onun beyanı şahsî, dehasının ise dili doğrudan doğruya hitap ettiği milletindir.

Şimdiye kadar ümmet sistemi içinde yaşadığımız için bizde böyle dâhiler, şairler yetişemezdi. Çünkü milletin, yani bütün halk kitlesinin bir kıymeti yoktu. Zümrelerin kıymeti vardı. Ümmet devrinde bir şair halkın değil, medrese âleminin, divan çevresinin, kısacası aydınların zevkine hitap ederdi. Şimdiden sonra tabii bizim de millî şairlerimiz olacak. En yüce, en yüksek heyecanlarını kendi dehalarının özel beyanıyla, fakat halkın diliyle eda edecekler... Yani her millet gibi bizim de millî bir edebiyatımız doğacak. (ÖS, BE 14, s. 129-131)

Hece Vezni:

Ömer Seyfettin hece veznini, Türkçenin millî vezni olarak görür ve bunu gelecekteki Türk şairlerinin kullanacağı yegâne vezin olarak değerlendirir. Ancak

şiiirde hece vezninin başarısı zeki ve dâhi şairlere bağlıdır. Yoksa zayıf şairlerin elinde hece ile yazılmış şiirlerin ifadesi pek plastik, pek zihnî, pek şiirsiz, pek ahenksiz olur. (ÖS, BE 14, s. 57)

Ömer Seyfettin, şiirde vezin olarak aruz vezni yerine millî veznimiz olan hece veznini esas alır. “Efâ’îl ve tefâ’îl” diye ifade ettiği aruz vezinlerini bizim dilimizin yapısına uygun bulmaz. Aruz kurallarını bilmeyen bir adam, aruzla yazılmış bir şiir okurken güçlük çeker ve zevkine varamaz. Fakat hece vezinleriyle yazılmış bir şiiri herkes okur ve zevkine varır. Nitekim eski destanlarımız ve koşmalarımızdaki o samimi ahengi, duyguları hangimiz duymayız? Aruz vezni, uzun okunan hecelere sahip Arapça ve Acemcenin dil yapısına uygun olan vezinlerdir. Türkçede ise uzun okunan hece yoktur. O yüzden aruz Türkçeye uymaz. Aruz, Türkçenin ses yapısını bozar. Bir dilde uzun hece yoksa o dilde uzun heceye dayanan aruz kullanılmaz. Türkçeye girmiş Arapça ve Acemce kelimelerdeki uzun heceler de kısalmıştır. Mesela hayat ve sabah kelimelerinin ikinci “a”larını uzun okumayız. Bu kelimeler Arapçadan alınmıştır ve Arapçada ikinci “a”lar uzun okunur ama Türkçeye girdikten sonra Türkçenin ses yapısına uygun hâle gelmiş, yani Türkçeleşmiştir. Fakat bu kelimeler aruz ile kullanılınca hemen uzun okunur ve Türkçe olmaktan çıkarlar. Bu kelimeleri konuşurken kısa söyleriz. Aruz vezniyle yazılan bir şiirde kullanınca uzun okuruz. Fakat hece vezniyle yazılmış bir şiirde yer alırlarsa o zaman konuştuğumuz gibi okuruz, yani şiirde de uzatmayız. Konuşurken nasıl kullanıyorsak şiirde de öyle kullanırız. Türkler kelimelerinin hecelerini çekmezler, sayarlar. Araplar ise çekerler. (ÖS, BE 13, s. 127-129)

Türkçe

Ömer Seyfettin, Millî edebiyatın temeli olarak en fazla Türkçe üzerinde durdu. Millî yapımızın temeli olarak Türkçeyi gördü ve Türkçenin sorunlarına eğildi. Türkçenin asliyetinden uzaklaşması karşısında büyük bir duyarlılık ortaya koydu. Türkçenin sadeleşmesi için büyük bir çaba ortaya koydu.

Dil Konusundaki Tepkileri:

Ömer Seyfettin, yeni lisan dediği bir Türkçe anlayışını temellendirirken davasını iki farklı dil anlayışına tepki göstererek ortaya koymaya çalıştı:

1. İskolastik Lisancılar:

Bunların kullandığı Türkçe, Tanzimat’tan önce yoğun olarak yazı dilinde, edebiyat dilinde, resmî dilde kullanılmakta olan Arapça ve Farsça tamlamalar, edatlar, kelimelerle dolu olan Divan edebiyatı dilidir.

Ömer Seyfettin, Türk milliyetçiliğinin temeli olarak sade Türkçeyi esas almıştır. Bunun için öncelikle Arapça, Farsça, Türkçe karışımı bir dil hâline gelen Osmanlı Türkçesine tepki göstermiştir. Osmanlı Türkçesini asla konuşulmayan, Latince ve İbranice gibi yalnız kendisiyle meşgul olanların zevk ve idrakiyle alakalı bir şey olarak görür. (ÖS, BE 13, s. 20)

“Osmanlıca” diye Arapça, Acemce, Türkçe kelime ve kurallardan oluşmuş bir lisan olamayacağını dil bilimi söylediği gibi Şemsettin Sami Bey tekrar ediyor ve “Bu, Allah’ın kanununa aykırıdır.” diyordu. (ÖS, BE 14, s. 42-43)

Yalnız bu konuda önemli bir ayrıntıya dikkat çekiyor ve her dilin başka dillerden kelime alabileceğini, bunun kendi bünyesine uydurabileceğini; bunun normal olduğunu ancak kural alamayacağını belirtiyor. Osmanlıca denilen Osmanlı Türkçesini de Arapça ve Farsçadan kelime aldığı için değil; dil bilgisi kuralları aldığı için eleştirmektedir. Yazar şöyle demiştir:

“Bu milliyet asrında böyle garip inançlar yaşayamaz. Her millet, bir millettir: Üç dört milletten oluşmuş bir millet olmaz. Tıpkı bunun gibi her dil de bir dildir, üç dilden oluşmuş bir dil olmaz. Türkçe Türkçedir! Arapça, Farsça, Türkçe dillerinden oluşmuş bir Osmanlı dili yoktur.

Bugün “üç dilden oluşmuş bir dil” tasavvur etmek en kara bir cahilliktir. İskolastik lisanımız, yani eski divan edebiyatının lisanı, Türkçenin haricinde soyut bir sanattı. Şairler medresede Arapça öğreniyor, karşılırlarına model gibi Acem edebiyatını alıyorlardı. Türkçe, satırlarda değil, sadırlarda (göğüslerde) idi. Millî Edebiyat halk arasında saz şairleriyle yaşıyor, fakat saray kıymet vermediği için kütüphanelerde kendine bir köşe bulamıyordu. Tekkeler millî Türkçeyi Enderun lisanına (saray diline) tercih ettiler. Millî edebiyat bir vakitler tasavvufun tercümanı oldu. Tanzimat’tan sonra tabii lisanımızı da yazmaya başlayacaktık.

Nitekim Şinasi küçücük divanındaki safi Türkçe birkaç kıtayı yazmıştı. Fakat tabii lisanın konuşulan lisan olduğunu bilmiyordu. Zannediyordu ki “Kelimeleri kök itibarıyla bütün Türkçe olan bir lisan, Türkçedir!” Hâlbuki bu bir hata idi. Dünyada karışmamış bir ırk kalmadığı gibi karışmamış lisan da kalmamıştı.

Her lisan komşu lisanlarından ihtiyacı olan kelimeleri almıştı. Fakat kural almamış, aldığı yabancı kelimeleri de kendi bünyesine, kendi tabiatına uydurmuştu. Türkçeye yabancı lisanlarından girip de Türkçeleşen kelimeler, sözlüğe bakmadan, ezberleyerek öğrenmeden mânâsını sezgilerimizle bildiğimiz kelimelerdir. Mesela, “kalp, ateş, hasta, azap, keder vs.” gibi. Bu kelimeleri konuşurken Türkçe kelimeler gibi kolaylıkla kullanabiliriz. Bilakis bu kelimelerin kökçe Türkçeleri tabii lisanda yoktur. “Od, kaygu vs.” gibi. İskolastik lisanın Arapça, Acemce kelimeleri de Türkçeye karışmamıştır. Mesela “hadîka, iane, murg, ser-

teser, sefid, ser, şitâ, tûde, berg, semen, cenâh, kebûter, sehâb, ter vs.” gibi. Bu kelimelerin tabii lisanla karşılıkları şunlardır: “bahçe, yuva, kuş, baştanbaşa, beyaz, baş, kış, yığın, yaprak, yasemin, kanat, güvercin, bulut, taze...” Şair, bu güzel Türkçe kelimeleri, İskolastik lisanla yazdığı için beğenmez, kullanmaz. Hep Arapça, Acemce karşılıklarını yazar.

(...) Bir lisanı doğru yazmanın ilk şartı, o lisanın tabiatını bozmamaktır. Doğrunun ölçüsü tabiattır. Eski İskolastik lisan ise -içinde mânâsını sezgilerimizle bilmediğimiz kelimelerle, yabancı kurallarla yapılmış tamlamalar bulunduğu için- doğru sayılamaz. Çünkü hadd-i zatında sunidir. Tanzimat’tan sonrakileri bir tarafa bırakalım. Eski divan şairlerinden Fuzulî, Bakî, Nef’î, Nedim gibi üstatlar bile yanlış yazmışlardır. Eserleri söz, mânâ hatalarıyla doludur. Her edebiyat kitabında yanlışlığa onlardan birçok şekiller bulabilirsiniz. Nesirde İskolastik lisanın son üstatları olan Namık Kemal, Halit Ziya, Süleyman Nazif, Cenap Şehabettin Beylerin “matbuu’l-endam, yâre-i muhabbet vs.” gibi birçok yanlış tamlamaları vardır. Tanzimat’tan evvel, İskolastik lisanın en kuvvetli zamanında şairleri yine ara sıra tabii lisanla birer mısra, birer kıta, birer gazel yazabiliyorlardı. Bunu bile bile yapmıyorlardı. (ÖS, BE 14, s. 137-138)

Ömer Seyfettin’e göre Osmanlıca, üç dilden oluşmuş, iki yabancı dilin kuralları altında dengesini, ahengini, Türklüğünü kaybetmiş bir dildir. (ÖS, BE 13, s. 38)

Ona göre Osmanlıca adında bir dil yoktur ve olamaz. Siyasî Osmanlılığın resmî dili Türkçedir, Osmanlıca değildir. Bu Kanun-ı Esasî yani anayasa ile güvence altına alınmıştır. (ÖS, BE 13, s. 44)

Osmanlı lisanı diye yaşayan ve konuşulan bir dil yoktur. (ÖS, BE 13, s. 77) Osmanlıca, uydurma bir yazı dilidir. (ÖS, BE 13, s. 52) Bunun adını Tanzimatçılar “lisan-ı Osmanî” koymuşlar. (ÖS, BE 13, s. 64) Osmanlıca uzun, boğucu, mânâsız ve sunî cümleler, mânâsını bilmediğimiz birçok tamlamalardan oluşan bir dildir. (ÖS, BE 13, s.55)

Osmanlılık bir devlettir. Ama bir milliyet değildir. Osmanlılık bir milliyet olmayınca tabii Osmanlıca diye bir dil de olamaz. Türk milletinin bir kısmı Osmanlı Devleti’nin ülkesindeki Türk yurdunda, yani Halep ve Kerkük millî sınıрыyla Arap yurdundan ayrılan Anadolu’da oturur. Konuştukları dil Turan’ın bütün milletinin dili olan Türkçedir. Nitekim Osmanlı Devleti’nin ülkesindeki Arap yurdunda oturan Arap milletinin bir kısmı da bütün Arapların dili olan Arapçayı konuşur. Türk ve Arap dindaş olduklarından bir ümmettir. Fakat dilleri bir olmadığından bir millet değildir. Ayrı ayrı iki millettir. Osmanlı Devleti’nin ülkesindeki Arap yurdunda oturan Arap milletinin diline nasıl Osmanlıca diyemezsek

aynı ülkenin Türk yurdunda oturan Türk milletinin diline de Osmanlıca diyemeyiz. Osmanlı Devleti'ndeki Arapların dili nasıl Arapça ise Türklerin dili de Türkçedir ve Osmanlıca değildir. (ÖS, BE 13, s. 83-84)

Dil bir devletin değil; bir milletin kurumudur. Osmanlılık bir devlettir, Türk-lük bir milliyettir. Osmanlı adı altında bir millet yoktur. Hâlbuki dil, mutlaka bir milletin olur. Osmanlı diye bir milliyet kabul olunmayınca Osmanlıca diye bir dil de kabul olunamaz. (ÖS, BE 13, s. 90-91)

Eldeki bütün Osmanlıca sözlüklerin hiçbirinde bir kelime Türkçe bulunmadığını, bunların hep Arapça, Farsça kelimelerle dolu olduğunu belirten yazar, Osmanlıca denilen düzme edebiyat dilinde Türkçeye zerre kadar önem verilmediğini belirtir. Türkçe, Osmanlıcanın içinde âdeta önemsiz bir safradır. Türkçe kelimeleri adi, kaba, ahenksiz bulurlar. (ÖS, BE 13, s. 109)

2. Tasfiyeciler:

Dilimizden kök itibariyle Türkçe olmayan her kelimeyi atmaya kalkan, bunların yerine konuşma dilimizde yer almayan eski Türkçe kelimeleri koymaya kalkan arındırmacılar.

Ömer Seyfettin, millî bir edebiyat yapabilmesi için Türkçeye girmiş olan Arapça ve Farsça kökenli yerleşmiş kelimeleri atmak yani dilimizi tasfiye etmek taraftarı değildir. Konuştuğumuz dil, İstanbul Türkçesi en doğal dildir. Klişe olmuş tamlamalardan başka lüzumsuz süsler asla konuşmamıza girmez. Yazı diliyle konuşma dilini birleştirmek lâzımdır. (ÖS, BE 13, s. 25)

Ömer Seyfettin dilde tasfiyeciliğe karşıdır. Dili, Türkçeyi asla ilkel hâline çevirmeyi düşünmemiştir. Tarihi kelimelerden başka eski ve unutulmuş, ölmüş Türkçe kelimeleri canlandırmak hayaline kapılmamış, böyle düşünenlere de itiraz etmiştir. Mesela İstanbul lehçesinde olmayan “özge” kelimesini kullanmaz. “Allah” kelimesini atıp yerine “Çalap” kelimesini kullanmaz. Temel ilkesi, konuşulmayan şeyin yazılmamasıdır. (ÖS, BE 13, s. 84-85)

Ona göre bir kökten, bir soydan olmakla beraber bugünkü dilde yaşamayan kelimeleri kullanmak gereksizdir. Zira bu ilme karşı bir isyandır. Kelimeler de insanlar gibi doğar, yaşar ve ölür. Tasfiye, bu ölen kelimeleri çıkarıp diriltmeye çalışmak değildir. Dilde ölmüş bir kelime tıpkı yabancı bir kelime gibidir. Onu yaşatmaya çalışmak boş bir harekettir. Geçmişe, asırların karanlıklarına dönerek unutulmuş kelime fosilleri bulup kullanmaya kalkmak, dili berbat etmektir. Ölen dirilmez, belki uyuyan uyanır. (ÖS, BE 13, s. 86-87)

Tasfiyeciler, konuşulan dili bozuk, fakat tasfiye sonucu meydana gelecek kök itibariyle aynı cinsten olan dili halis Türkçe farz ediyorlardı. Fakat tasfiyecile-

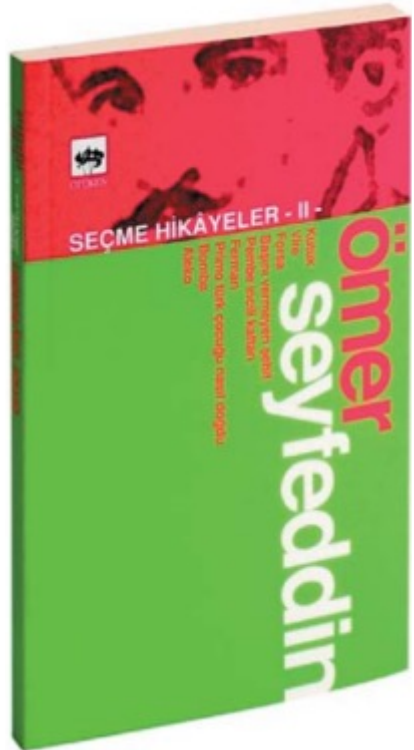

rin bilmedikleri bir şey var. Dünyada karışmamış bir ırk olmadığı gibi bir dil de yoktur. Arapçaya İbranice, Acemce; Acemceye Arapça, Türkçe, Hintçe karışmıştır. İngilizcedeki kelimelerin yarısı Fransızcadır. Fransızcada yüzde yetmiş miktarında Latince'den geçmiş kelimeler doludur. Yunan dili hemen bütün Avrupa dillerine girmiştir. Bizim dilimize de Arapçadan, Acemceden birçok kelimeler geçmiştir. Kalp, ateş, Allah, maraz, millet, devlet gibi. Konuştuğumuz dilde yaşayan bu kelimeler, en halis Türkçeden daha halis Türkçedir. Tasfiyeciler bunu göremiyorlar. Kök itibariyle Türkçe olan yürek, ot, çalab, sayru, budun gibi sözleri, konuştuğumuz canlı Türkçedeki Arapça, Farsça kelimelerin karşılığı olarak kullanmaya çalışıyorlar. Meydana getirmek istedikleri dil, İskolastik dilden (Divan edebiyatı dilinden) daha kötü, daha yapma, daha mânâsız. Fakat edebiyat kamuoyunun alaycı karşılaması karşısında ham hayallerini sürdürmeye devam edemediler. Nihayet sustular ve meydandan kayboldular. (ÖS, BE 13, s. 152-153)

Ömer Seyfettin, benimsemiş olduğu tabii dilin, yeni lisan anlayışının tasfiyecilerle birbirine karıştırılmış olmasından son derece şikâyetçidir. Yeni lisan davası başka, tasfiyecilik başkadır. Tasfiyeciler, Türkçeyi yalnız kök itibariyle Türkçe kelimelerden oluşmuş sayarlar. Türkleşmiş, Türkçenin bünyesine uymuş kelimeleri de çıkarıp yerlerine aslen Türkçe tarihî kelimeleri koymak isterler. Kısacası konuşulmayan bir dil meydana getirmeye çalışırlar. 1909'da çıkan Türk Derneği dergisinde bu eğilim açıkça gözükmektedir. Bu hareket ilme, hakikate son derece aykırıdır. Ölmüş kelimeler diriltilemez. Konuşulmayan bir dil yazılamazdı. Bu nihayet bir Esperanto olabilirdi. Nitekim öyle oldu. (ÖS, BE 13, s. 156)

Yeni Lisan:

Ömer Seyfettin, hem İskolastik lisanlılara hem de tasfiyecilere karşı “yeni lisan” diye formüle ettiği, Türk milletinin konuştuğu dili esas aldı. O, Türkçenin malı olmuş, Türkçenin yapısına uydurulmuş yabancı kelimeleri atmayıp Türkçe kabul etti. Ama yabancı dillerin dil bilgisi kurallarını

attı, yabancı dillerin tamlamalarına, eklerine ve edatlarına yer vermedi. Konuşma dilini yazı dili hâline getirmeye, sade Türkçe anlayışını yerleştirmeye çalıştı. Ömer Seyfettin'e göre yeni lisan, Arapça-Farsça tamlamalardan arınmış, sade, düz, parlak, tabii bir Türkçedir.

Yeni Lisan, Konuşulan İstanbul Türkçesine Dayanır:

Türkçemizin dünyanın değişik bölgelerinde konuşulan ve yazılan çok çeşitli lehçe, şive ve ağızları vardır. Ömer Seyfettin, standart yazı ve konuşma Türkçesi olarak İstanbul'da konuşulan Türkçeyi esas aldı. Asıl eski İstanbullular nasıl konuşuyorlarsa öyle konuşmak ve yazmak gerektiği üzerinde durdu. İstanbul Türkçesinin en önemli özelliği de Divan dilinden farklı olarak Arapça ve Farsça tamlamalara yer vermemesidir. Konuşurken Arapça ve Farsça kurallara göre tamlama yapılmaz. Yalnız bazı kalıplaşmış tamlamaları tamlama olarak değil; tek bir kelime hâline gelmiş şekiller olarak konuşulur. Yeni lisan hareketi, bu esasa dayalıdır. (ÖS, BE 15, s. 84-88)

Türkçenin en güzeli, genel bir edebiyat dili olmaya layık olanı İstanbul lehçesidir. Çünkü incelmıştır. Bundan başka İstanbul, Türk milletinin hem millî, hem dinî, hem ilmî merkezidir. Halife ve hakan burada oturduğu gibi Türk Darülfünunu (üniversitesi) de buradadır. İstanbullular, lügat parçalamadan tabii bir eda ile konuşurlarsa bir kere dilimize uymayan yani tamamıyla Türkçeleşmeyen Arapça, Acemce kelimeleri kullanmazlar. Ayrıca terimlerden başka tamlama kullanmazlar. Fakat bilimsel ve sanatsal terimleri kullanırlar. Zaten bu terimler, Türkçeleşmiş, tamlamalıktan çıkarak kelime olmuştur. Sadrazam, şeyhülislâm gibi. Yine terimlerden başka Arapça, Acemce kurallarla hiçbir kelimeyi çoğulandıramazlar. Talebe, Müslüman gibi. Bu terimler o kadar Türkçeleşmiştir ki biz asıllarında çokluk olduğu hâlde onları teklik kabul eder ve öyle kullanırız. Bütün Türk milletinin edebî ve genel dili olmaya aday olan İstanbul lehçesi, nazımda ve nesirde sanatın, estetiğin, edebiyatın örneği ve ölçüsü kabul edilecektir. (ÖS, BE 13, s. 81-82)

Türkçenin en güzeli, en naziği, en işlenmiş şüphesiz İstanbul'da konuşulmuş idi. Dikkat ediniz yazılanı değil. Türklerin dince, ilimce en büyük merkezi olan İstanbul'daki lehçeye güzel Türkçe denir. (ÖS, BE 13, s. 105)

Türkler, dünyanın pek çok yerine dağılmış olduklarından lehçeleri, ağızları dağınık vaziyettedir. Artık her millet gibi Türkler de bir millet hâline geçmeye başladıklarından genel ve edebî bir dile ihtiyaçları günden güne artmaktadır. Fransa'da da pek çok şive kullanılmaktadır. Hiçbir lehçenin konuşulduğu çevre 100 kilometreyi geçmez. Fakat Fransız milleti genel ortak dil olarak Paris dilini seçmiş. Bölgesel, yerel dillerle gazete ve kitap yayınlamaz. Bu gibi yerel Fran-

sızcaların genelleşmesinde, yaygınlaşmasında millî bir tehlike götür, engeller. Onlar nasıl Paris Fransızcasını edebî ve genel dil yapmışlarsa biz de İstanbul Türkçesini bütün Türkler için, bütün Turan için millî ve genel bir dil hâline getirmeliyiz. O hâlde İstanbul Türkçesi nedir? Softaların ve âlimlerin konuştuğu çok Arapçalı dil, İstanbul Türkçesi olamaz. Onlar her kelimeyi Arapça söyleyişe uydurmaya çalışırlar. Divan edebiyatı dilini kullanan yazarların dili de İstanbul Türkçesi değildir. Arapça, Farsça tamlamalarla yazı yazanların dili gibi, ihtiyar ve muhafazakâr memurların Bâb-ı Âlî şivesi de İstanbul Türkçesi değildir. (ÖS, BE 13, s. 117-124)

Kendi düşündüklerimizi halkın yani milletin diliyle yazalım ve İstanbul Türkçesini bütün Türklerin edebî dili yapalım, der. (ÖS, BE 13, s. 59)

Her millet gibi Türklerin de dili, yerel şivelerle konuşulur. Bunlar ayrı ayrıdır. Bir olan edebiyat dilidir ki o da İstanbul da konuşulan nazik ve güzel Türkçedir. (ÖS, BE 13, s. 60)

Bütün Türklerin seve seve okuyacağı, edebî dil olan İstanbul Türkçesidir. Tamlamasız ve tabii İstanbul Türkçesini yazmak yalnız Türkiye'deki Türk şairlerinin vazifesi değildir. Millî vatanın yani bütün Turan'ın şairleri İstanbul Türkçesini öğrenmeye gayret etmelidir. (ÖS, BE 13, s. 61)

Ona göre konuşulan saf, sade, güzel ve kuvvetli İstanbul Türkçesiyle doğacak olan millî bir Türk edebiyatı, millî bir kültürü dağınık ve perişan kalan büyük bir milletin toplumsal birliğini sağlayacak, milletimizi çağdaşlaştıracaktır. Fakat bu kadar kutsal ve büyük gayeye ancak canlı ve tabii bir dille gidilebilir. O da İstanbul Türkçesidir. (ÖS, BE 13, s. 92)

Yeni Lisan Sade Türkçedir:

Ömer Seyfettin'in dilde milliyetçiliğinden amacı, yeni lisan, tabii lisan, konuşulan ana lisan, İstanbul Türkçesi dediği Türkçeyi yaymak ve edebî bir dil hâline koymak, ilim ve edebiyatı bütün Türklere, bütün vatana yaymaktır. O, hem Divan edebiyatı dilini hem de Tanzimat sonrası ortaya çıkan yeni edebiyat dilini Türkçe saymaz. Yazar bu konuyla ilgili olarak şunları söyler:

“Dünkü dil, eski edebiyat ve yeni edebiyatın dili Türkçe değildir. İhtiyaç her dile yabancı kelimeler sokar, lakin yabancı kuralları sokamaz. Birkaç yüz sene evvel kendi milliyetlerini takdir etmeyen şairlerimiz, edebiyatçılarımız esasen ve aslen dilimize son derece yabancı olan Arapça ve Acemceden kurallar almışlar; dünyanın en kısa ve en mükemmel kelime şekline ve çekimine sahip olan dilimizi berbat etmişlerdir. Sonra bu kuralları kimse -bir malmış gibi!- atmaya kıyamamış.” (ÖS, BE 14, s. 30-31)

“Dil, sadeleşti. Hayır, dil sadeleşmedi. O zaten sade idi. Konuştuğumuz dilin içinde ne öyle mânâ ve tertibi Türk söyleyişine, Türk yapısına uymayan Arapça, Acemce tamlamalar, ne de Arapça, Acemce edatlar vardı.

Konuşurken cümlelerimiz kısa, Arapça, Acemce tamlamalardan “atf-ı tefsirilerden (aynı anlamdaki kelimelerin arka arkaya “ve” ile kullanılması) tamamen arınmış idi. Ses ahengimizle şivemiz kökçe Türkçe olmayan kelimeleri bile yumuşatıyor, Türkleştiriyordu. Mesela ilk hecesinde “ü” olan bir kelimenin ikinci hecesi “ü” olacaktı. Üzüntü, üzüm gibi... Sonra Arapça “münir” kelimesini biz “münir” telaffuz etmiyor, daima ses ahengimize uydurarak “münür” diyoruz. Ve hemen her kelimeyi lisanımıza girince bozup kendi şivemize sokuyor ve o kelime eski milliyetini ancak imlası ve yabancı tamlama kuralları sayesinde muhafaza ediyordu.

Yavaş yavaş tasfiyeciler (yabancı söz varlıklarının tamamını atmayı amaçlayanlar) de anladılar ki “Bir lisan kendi köklerinden değil, kullanılışından oluşmaktadır.” Tasarruf ettiğimiz kelimeler ise konuşma diline inen ve Türkçesi olmayan Arapça, Acemce kelimelerle yabancı terimlerdir. Konuşur gibi yazarsak Türkçe yazmış sayılırız. Tabii hareketlerin yanında daima doğal olmayan hareketler de yaşar. Türkçede Türkçe sarfının hâkimiyetini eskiler ve hatta yenilerden bir kısım istemiyorlardı. Son günlerin gayet tabii sade, tamlamasız ve saf yazıları yanında yine birçok Arapça, Acemce tamlamalarla doldurulmuş, anlaşılmaz, ağır, tatsız yazılar yazılıyordu. Mesela Hüseyin Daniş Bey’in manzumeleriyle Süleyman Nazif Bey’in makaleleri... Yazı dilini konuşma dilinden uzaklaştırmak, milletsiz bir dil kullanmak -her ne kadar fena ise de- yine bir meslek, bir mektep demekti.” (ÖS, BE 14, s. 36-37)

Ömer Seyfettin, Türkçeyi sadeleştirme değil; gittikçe büyütme, genişletme, güzelleştirme, sözlüğüne yeni yeni kelimeler sokarak zenginleştirme taraftarıdır. Nitekim konuşulan İstanbul Türkçesi sade değil, bilakis en zengin, en ince, en işlenmiş, en geniş ve kabiliyetli bir dildir. (ÖS, BE 13, s. 85-86)

Yeni Lisanın Başlıca Unsur ve Özellikleri Şunlardır:

1. Yabancı tamlamalara yer verilmeyecek:

Arapça, Acemce tamlama kuralları kullanılmayacak. Sadrazam, şeyhülislâm, sevk-i tabii vs. gibi klişe hâline geçmiş terimler müstesna... Onlar kullanılabilir.

Şinasi ve ondan sonra gelenler Türkçeden yalnız atf-ı tefsîrîleri (aynı anlama gelen kelimeleri “ve” ile arka arkaya dizmek) kaldırmışlardı. Nergisî lisanı yine yaşıyordu. Arapça ve Acemce tamlama kuralları yine Türkçe dil bilgisi yapısının bütünlüğünü bozuyor, yazı diliyle konuşma dili birbirinden ayrılıyordu. Yeni

lisancılar Türkçe millî sarfın hâkimiyetini, bütünlüğünü temin etmeye çalıştılar. (ÖS, BE 14, s. 42-43)

Yazıda, edebiyatta Arapça ve Acemce tamlamalar kullanılmasına şiddetle karşıdır. “Kısacası eskiden duygular, heyecanlar hep Arapça, Acemce tamlamalarla eda olunabilir zannı yaygın imiş. “Türkçe bir hayal söylenemez, sanat yapılamaz” inancı o kadar hâkimmiş.” (ÖS, BE 14, s. 134)

Arapça, Acemce kelimeler, Türkçe tamlamaya girince dilimizin akıcı söylenişine, yapısına uygun söylenmek zorunda kalır. Hâlbuki Arapça, Acemce tamlamalara girince o dillere özgü söyleniş sistemine bağlı kalırlar.

Türkçeye klişe hâlinde yerleşmiş olan Arapça, Acemce tamlamalar, tamlama olmaktan çıkıp uzun bir kelime hâline dönüşmüş olurlar. (ÖS, BE 13, s. 159)

2. Yabancı dillerin çokluk eklerine yer verilmeyecek:

Arapça, Acemce çokluk kuralları kullanılmayacak. Talebe, Müslüman, ahlak, hukuk, kâinat vs. gibi klişe olmuş, teklik mahiyetini kazanmış, tekil makamında kullanılan tabirler müstesna.

3. Türkçeye yerleşmiş edatlardan başka yabancı edatlara yer verilmeyecek:

“Ama, şayet, yani, lakin” gibi Türkçeleşmiş ve konuşma diline geçmiş olan edatlardan başka Arapça, Acemce edatlar kullanılmayacak.

4. Türkçeleşmiş yabancı kelimeler kalacak:

Bir dilden başka bir dile kelimeler geçebilir. Fakat geçtiği dilin bünyesine uyarak biraz değişir. Ama bir dilden başka bir dile dil bilgisi kuralları geçemez. (ÖS, BE 13, s. 153)

Her lisan kökenlerinden değil, yapısından, çekiminden, eklerinden oluşur. Türkçeye giren ve mânâsını Türk halkının bildiği her Arapça ve Acemce kelime Türkçedir. Mesela “ateş” gibi tamamıyla tasarruf olunmuş bir kelime “od” gibi kökçe Türk olan bir kelimeden fazla Türk’tür. Bugün biz “od” demez, fakat “ateş” deriz. Çünkü Türkler, bu kelimenin mânâsını öğrenmişler ve kendilerine mal etmişlerdir. Hâlbuki lisanda asıl yabancı olan Arapça ve Acemce tamlama kuralları, çokluk edatları vesairedir. Mesela “memûrîn-i hükûmet memurları” Türkçedir. Çünkü “hükûmet ve memur” kelimeleri Türkçeye girmiştir. Yalnız yabancı olan yabancı tamlama kuralıdır. (ÖS, BE 14, s. 42-43)

Türkçeye yerleşmiş, Türkçenin malı olmuş Arapça ve Farsça kökenli kelimeler aynen korunacak. Sırf Türkçedir diye kullanılmayan eski kelimelere yer verilmeyecek. Mesela “millet” kelimesi Arapçadır diye bunu atıp yerine sırf Türk-

çedir diye “budun” kelimesi alınmayacak. Tasfiyecilerin yaptığı bütün Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri atıp onların yerine Çağataycadan, Türkmenceden kelime alınmayacak. Bu bağlamda sadrazam gibi tamlamalıktan çıkıp klişe olmuş ifadeler olduğu gibi bırakılacak, kalabalık, menekşe gibi Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe söylendiği gibi yazılacak ve onlar tamamen benimsenecek. (ÖS, BE 14, s. 144)

Ömer Seyfettin, Arapça ve Acemceden kelime alınmasına karşı olmadığı gibi bu dillerden alınan kelimelerin atılmasına da taraftar değildir. O, hangi dilden olursa olsun aldığımız yabancı kelimeleri kendi tabiatımıza, söyleyişimize, zevkimize, dil bilgisi kurallarımıza uydurarak kullanmamız gerektiği görüşündedir. (ÖS, BE 13, s. 86)

Türkçeye giren yabancı kelimeler eski mânâlarını kaybetmiştir. Türk söyleyişine göre ahengini değiştirdikten sonra mânâsını da değiştirmiştir. Mesela mektep, şafak, seda kelimelerine bakalım. Bunların Türkçe mânâları başka, Arapça mânâları başkadır. (ÖS, BE 13, s. 110)

5. Konuşulan dildeki kelimelerin yabancı karşılıkları atılacak:

Konuşulan doğal dilde karşılıkları bulunan sözlerin Arapça, Acemleri yazılmayacak. Mesela “örtü” varken “sütre”, “ateş” varken “nâr”, “derin” varken “amık” vs. gibi ezberlenmiş lüzumsuz kelimeler yazılmayacak.

6. Türkçede millî ve basit dil yapısı hâkim olacak:

Hiç konuşurken kendi ana dilini yanlış söyleyen bir adam gördünüz mü? Şüphesiz hayır... Beş altı yaşındaki masumlar bile annelerine, babalarına bir şey anlatırken Türkçe gramer hatası yapmazlar. Çünkü tabiat onları engeller. Hâlbuki -mahut tabirle- lügat paralamaya kalkanlar ne potlar kırmazlar... Onları yanlış söyleten Arapça, Acemce sevdasıdır. Konuşurken olduğu gibi yazarken de millî Türk sarfının dışına çıkmayan hiç yanlış yapmaz. (ÖS, BE 14, s. 144)

7. Konuşma Dili Esas Kabul Edilecek:

Her milletin doğal dili, hâlihazırda konuştuğu dilidir. Yoksa sanat yapmak için başka bir milleti taklit ederek meydana getirdiği yapma dil yahut asırlarca önce konuştuğu tarihî dil değil. Konuşma dili, birçok Türkler tarafından anlaşılan latif ve tatlı “İstanbul Türkçesi”, nazım ve nesirde estetik ve edebî değer örneği ve ölçüsü sayılacak.

Tabii dil, halkın konuştuğu dildir. Bir zümrenin, bir mektebin retorik oyunları için icat ettiği yapma beyan tabii dil değildir. (ÖS, BE 13, s. 158)

Konuşulan tabii Türkçeye doğru yürünmek isteniyordu. Bu hareketten ne tasfiyeciler (Türkçe kökten olmayan bütün söz varlıklarını atma taraftarları), ne

de Enderun edebiyatı fesahatçıları (Divan edebiyatına bağlı ağır, ağdalı Osmanlı Türkçesi kullananlar) memnun oldular.

Sade Türkçe ona göre konuşulan dildir. Türkler konuşurken hep millî ve tabii Türk söyleyişiyle, kurallarıyla konuşuyorlar. Hiç Arapça ve Acemce tamlama kurmuyorlar, Arapça ve Acemce çokluk eklerine yer vermiyorlar. Konuşulan hakiki Türk dilinde en çok göze çarpan şey, saflık ve tabiiyettir. Konuşulan Türkçe, güzel, nazik, tatlı bir dildir. (ÖS, BE 13, s. 55)

Konuştüğunuz gibi yazılacaktır. Cümleler, yapma bağlarla uzatılmayacak, daima kısaltılacaktır.

Sonuç:

Ömer Seyfettin, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar Türk milletini her anlamda uyarmak, derleyip toplamak, millî bilinç etrafında harekete geçirmek istedi. Özellikle Türkçe ve Türk edebiyatının millîleşmesi konusunda, Türkçenin millîleşmesi için hem kuramsal planda hem de hikâyeleriyle uygulama planında önemli çalışmalar ortaya koymuş bir Türk aydınıdır. Onun üzerinde yoğunlaştığı Türkçe anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti devletimizin kurucusu büyük Türk hakani Mustafa Kemal Atatürk'ün dil politikası olmuştur. Nitekim sade, konuşulan, ince, zengin ve derinlikli İstanbul Türkçesi, bugün yazı ve kültür dilimiz hâline gelmiştir.

Bugün kolay anlaşılan, sade Türkçe ile yazılan bir Türk edebiyatının varlığı, onun sade dile dayalı konuşulan Türkçe ile yazılmış hikâyelerinin açtığı yolda boy atmıştır.

Ömer Seyfettin bütün dünya Türklerinin ortak dilinin İstanbul Türkçesi olmasını istiyordu. Bu henüz gerçekleşmemiştir, ama şimdi bizlerin bu hedef için çalışması bir zorunluluk hâlini almıştır.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 33-47.

Tarihî Hikâyelerde Anlatma Problemi*

Yakup Çelik**

Türk hikâyeciliğinin yönünü değiştiren, daha yerinde bir söyleyişle hikâyeciliğimize en güçlü ivmeyi kazandıran Ömer Seyfettin'in eserleri arasında hikâyelerin özellikle de tarihsel olayları dile getirenlerin önemli ve özel bir yeri vardır. İlk olarak bildirimin başlığı hakkında konuşmam gerekli. Burada tarih konusunu esas alan hikâyeler tanımlaması daha uygun olabilirdi. Benim bildirimde Ömer Seyfettin'in Eski Kahramanlar serisi içerisinde yayımlanan tarih konulu hikâyeleri söz konusu edilecektir. Bu hikâyelere Balkan Savaşı'nı anlatanlarını da ekleyebilirdik. Ancak yazarın kendi yaşadığı dönemdeki olayları anlattığı kurgu esasına dayanan roman veya hikâyeleri, sonradan tarihe mal olacak olaylar dahi olsalar, devir veya çağ romanı kabul ettiğimizden bu tasnifin dışında tuttuk. Bunların yanı sıra "masallar" diye niteleyebileceğimiz, tarihsel bir olay veya anekdot çevresinde şekillenmiş hikâyeleri de buraya dâhil etmedik.

Eski Kahramanlar serisinin yayımlanan ilk hikâyesi 23 Ağustos 1917'de Yeni Mecmua'da çıkan Ferman'dır. Bu serinin son hikâyesi ise Ocak 1918'de Yeni Mecmua'da yayımlanan Diyet'tir. Bu arada Eski Kahramanlar dışında yer alan ancak tarihi hikâye formatında olan Nadan (Vakit, 11 Mart 1918) ve Forsa (Büyük Mecmua, 6 Mart 1919) dan da bahsetmemiz gerekir. Şimdilik bu iki hikâyeyi de çalışmamızın dışında tuttuk.

Eski Kahramanlar'ın ilk hikâyesi *Ferman*'da kahramanlıkları, yararlılıkları ve yiğitliği ün salmış olan Tosun Bey'in kendi ölüm fermanını bin bir zorlukla Niş'e getirip kendi idamını hazırlaması anlatır. Ömer Seyfettin, sefere giden bir ordunun kendi içerisindeki bozuklukları tam olarak dile getirmek yerine, hikâye formatı içerisinde, padişahın otağının kaybolması, sefere giden orduya eşkıyaların düzenledikleri saldırılar ve düzensizlikleri dile getirerek sezdirme yoluna gitmiştir. Ayrıca Sokullu ve ihtiyar padişah ikilemi de yazarın Osmanlı'nın çöküşüne bir başka yaklaşımını ifade etmesi bakımından dikkate değer.

Hikâye iki metin halkası çevresinde teşekkül etmektedir. Bunlardan birincisi Otağ-ı Hümayun'un kaybolması çevresinde, ikincisi ise Tosun Bey'in kendi

* Bu yazı, 2005 yılında Kayseri'de düzenlenen Ömer Seyfettin toplantısında bildiri olarak sunulmuştur. [Y. Ç.]

** Doç. Dr. Başkent Üniversitesi. [Y. Ç.]

ölüm fermanıyla günlerce aylarca yol gittikten sonra, fermanı açışı ve isyana kadar gidebilecek iç çatışmaları çevresinde oluşmaktadır. Dikkat ettiğimiz takdirde her iki metin halkasının başlamasında da birer mekân tasvirinin bulunduğunu görürüz. Otağın kaybolması çevresindeki metin halkası şu satırlarla başlar:

“Sanki bir tufandı. Gök delinmiş gibi fasılasız yağmurlar yağıyor ve bütün ordu Semlin’e doğru sel, çamur, sis ve bora içinde ilerliyor. Belgrat – Sabaç yolu çökmüştü. Karanlık ormanlara, sarp yokuşlara, uçurumlu dağlara alışkın olmayan nakliye develeri yedekçileriyle beraber kaybolmuşlardı.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 50)

Tosun Bey’in kendi ölüm fermanıyla yola çıkışı da, ata biniş sahnesinden sonra, şöyle başlar:

“Ormanlardan, derelerden, tepelerden, uçurumlardan şimşek gibi geçti. ... Gecelerden gündüze, yağmurlardan güneşe girdi. Haziranın sıcaklarıyla esvapları kurudu. Kendi ve atı terledi. Akşamları serin rüzgârlara karışan bülbül sesleri işitti. Sabahları cıvıldaayan tarla kuşlarının saklandığı ekin deryaları içinde yürüdü. Nihayet bir gece pek uzaktan Niş’in aydınlıklarını gördü.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 55-56)

Bize mekân hakkında sezgiler sunan bu iki tasvirde de, okuyucuyu gelecek olaya hazırlamak düşüncesi vardır. Yaşanacak olayların kötü yönde gelişeceği de giriş mahiyetindeki bu küçük cümlelerde hissettirilmektedir. Birincide otağı hümayun kaybolur, ikincide kahraman Tosun Bey’in ölüm fermanı vardır.

Hikâyede öne çıkan bir özellik vardır. Tosun Bey’in kendisine verilen bir emaneti sahibine iletmek konusunda her hâl ü kârda taviz vermeyişi. Kendine ait çıkarlardan görev bilinci uğruna vazgeçebilmek yeteneği. Herhalde bütün eski kahramanların özelliği.

Yazarın olay karşısındaki duygusallığı Tosun Bey’in uyumaya meylettiği zamanlarda içinde beliren kötü duygular çevresinde ve idamın gerçekleştirilmesinden sonra da net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

“Yarım saat sonra...”

Sırmalı resmî kavuğunu çıkararak başında mütevazı ibadet külahını geçirmiş olan aksakallı bey تنها odasında, seccadesine oturmuş, boynu bükük ‘Yasin’ okurken dışarıda mahzun ve belirsiz bir yağmur serperiyor; iç avlunun siyah taşlarındaki taze ve sıcak kanlar üstüne, sahipleri görünmeyen samimi gözyaşları gibi damlıyordu.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 61)

Bu duygusallık ve olaylar karşısında alınan tavır, anlatıcıda, hikâyenin başlangıcından sonuna kadar değişmez. Kahramanlık, yiğitlik, dürüstlük gibi yük-

sek değerlerden yana tavır alan sanatçı, anlatımda da bu duygularını üslubuna bariz bir şekilde yansıtmıştır. Tosun Bey bir kahramandır. Padişah, yaşlılığından dolayı basiretsizdir. Padişah çevresindekiler çıkarıcı, duyarsız, kahramanları ve yiğitleri çekemeyen yaratılıştaki insanlardır. Niş'teki ihtiyar bey ise hem dürüst, hem merhametli hem de fedakârdır. Ömer Seyfettin; hikâye kişilerinin bu özelliklerini yaşanan olaylar çevresinde vermeyi uygun görmüş. Anlatıcı olarak yorum yapmaktan ve değerlendirmekten kaçınmıştır.

Eski Kahramanlar'ın ikinci hikâyesi *Kütük*'tür. Hikâyede kısaca bir kütüğün bir top hâline getirilerek düşmanın korkutulması, böylece de bir kalenin fethe edilmesi anlatılmaktadır. Birinci derecede kahraman durumundaki Arslan Bey, düşmanı fazla sarsmadan, daha doğrusu fazla insan öldürmeden kaleyi almanın yollarını aramış ve kurnazca bulmuştur.

İlk metin halkası “İki bin kişilik muhasara ordusunun çadırları, kaleye giren geniş yolun sağındaki büyük dişbudak ağaçlarının etrafına kurulmuştu.” cümlesi ile başlamaktadır. Fakat bu cümleye gelinceye kadar, Ömer Seyfettin, Ferman'da olduğu gibi olayların gerçekleşeceği mekânı tanıtmakla başlamaktadır hikâyesine. Ses ve görüntü ile tanıtilen mekân, sanki gelişecek olayların habercisi gibidir. İkinci metin halkası da “bir sabah...” tanımlamasıyla başlayan ve kurnazca fetihin gerçekleşeceği günü anlatan kısımdır. Burada da “bir sabah”tan sonra hemen mekân tasviri bulunmaktadır. Tabiata hâkim olan manzara, askerin durumunu da yakından ilgilendirdiği için, Ömer Seyfettin, bir kuşatma anında tabiatın ve havanın durumunu ayrı bir özenle anlatmaktadır. Burada anlatıcı, Ferman'daki gibi olmasa da, yüksek davranış değerlerinden yana tavır alan söyleyişlerle karşımıza çıkar. Düşman komutanının insanî özelliklerinin anlatılması, Arslan Bey'in bunu takdir etmesi gibi...

Üçüncü hikâye *Vire*, bir askerî deha olan Barhan Bey üzerine kurulmuştur. Bir aylık bir zaman dilimindeki olayları anlatan hikâye, ilk ve son paragrafın üzerine kurulmuş gibidir. Bir umutsuzluk hâlinin ifadesi durumundaki ilk paragraf şöyle başlamaktadır:

“İki senedir Goça taraflarını alan, talan eden on altı bin kişilik Türk ordusundan şimdi bu kalede, yadigâr gibi yüz elli asker kalmıştı. Onlar da işte iki yazdır padişahın gelmesini bekliyorlardı. Mutlaka alınacak olan ‘Kızılelma’nın yolu buradandı. Sonbahar başında bir gece Hamza Bey’in ulaklarından bir genç gelmişti. Ondan padişahın Acemistan hududunda olduğunu öğrendiler. Vakıa cephaneleri çoktu. Silahları mükemmeldi. Lâkin ancak daha üç dört aylık erzakları vardı. Ne yapacaklardı? ‘Tata’ya giden geçitler kapalıydı. Etrafta her nevi kuşlar uçuşuyor... ama hiçbir kervan geçmiyordu.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 92)

Bu ilk paragrafta hikâyeye yön verecek iki nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi temel kahraman olacak Hazma Bey'in ulaklarından Barhan'dır. İkincisi ise "Ne yapacaklardı?" sorusunda gizlenen çaresizliktir. Gaye Kızılelma'yı alacak ordunun birkaç yıla kadar uzayacak gelişini bekleyebilmektir. Fakat bu yukarıda da ifade edildiği imkânsızdır. İşte bu çaresizliğin ilacı olacak kişi Barhan Bey, hem silah hem de erzak temininde başarılı olur. Aynı zamanda bunu düşmanı kendi ayaklarına getirerek, rezil ederek gerçekleştirir.

Hikâyenin sonunda ise "Ne yapacaklardı?" sorusunun cevabı verilmiş durumdadır.

"Bir ay geçmeden rehin asilzâdelerle şövalyeleri kurtarmak için Prens Pe-tonleç'in büyük erzak kervanı kalenin önüne yıkıldı. Dolu çuvallar, şişkin kaze-viler, ağır tulumlar birer birer içeri taşınyordu. İç eyaletlerden çok uzaklardaki bu garip kalecik, mutlaka 'Kızılelma'yı alacak olan büyük ordunun gelmesini, artık birkaç yıl daha rahat rahat bekleyebilecekti!" (Bütün Eserler 2, 1999: 103)

İlk ve son paragraf arasındaki bütün metin "Nasıl?" sorusunun cevabı durumundadır. Barhan Bey'in akıl almaz kurnazlığı, sabrı ve askerî dehası.

Dördüncü hikâye *Teselli*'de İskender Paşa'nın kendi içerisinde bir asker duyarlılığıyla yaşadığı çatışma söz konusu edilmiştir. Hikâye İskender Paşa'nın kendini kapattığı yerin tasviriyle başlar. Daha önceki hikâyelerin aksine burada belirli bir zaman diliminden başlayarak geriye dönüş yapılmıştır. İskender Paşa'nın kapandığı hücredeki görüntüsü verilir, daha sonra Paşa'nın niçin kendini bu hücreye kapattığı tek tek anlatılır. İskender Paşa, pusuya düşürülmüş ve Şahın oğlu İsmail Mirza komutasındaki İran orduları Erciş'i almış, insanlarımızı öldürmüştür. İşte İskender Paşa, bunun acısını ve mahcubiyetini yaşamakta; padişah-tan gelecek ölüm fermanını beklemektedir.

Ferman'da Tosun Bey, içinden gelen bir dürtüyle, uykuyla uyanık arasında gördüğü rüyalar sonucunda, fermanı açar, okur ve kendi ölüm emriyle karşılaşır. *Teselli*'de ise İskender Paşa, yaşadığı kötü olaydan bir gece önce uğursuz denile-bilecek bir rüya görmüştür:

"Sonra Mirza ile karşılaşmazdan bir gece evvel gördüğü o rüya... İşte hatırlı-yordu; kendi siyah at üstünde dar, çalılık bir yoldan giderken önüne bir yılan çıkmıştı. Bu yılan iki çatal dilini ona çıkarıyor, çalılırlar arasına kaçıyordu. Atın-dan atlıyor, koşuyor, onu tutuyordu. Ama tutar tutmaz elleri kan içinde kalmıştı. Artık yılan filan yoktu." (Bütün Eserleri 2, 1999: 120)

Ferman'da Tosun Bey, rüyasına uyararak, istemeyerek de fermanı okur. Ama İskender Paşa, rüyasının verdiği uyarıyı dikkate almaz. Çünkü rüyada yılan düş-mandır.

Hikâyede ilk metin halkası İskender Paşa'nın hücredeki ölümü bekleme anı ve bu duruma düşüşüne sebep olan olayları hatırlaması çevresinde şekillenmektedir. İkinci metin halkası da “Bir gün akşama doğru” diye başlayan kısımda, padişahın gönderdiği elçilerin verdiği müjde çevresindedir.

Eski Kahramanlar'ın beşincisi *Pembe İncili Kaftan*'dır. Hikâye dört metin halkasından oluşmaktadır. Birinci metin halkası Sadrazam'ın İran'a gönderilecek elçinin özelliklerini anlattığı bölümdür. İkinci metin halkası Sadrazam'la Muhsin Çelebi'nin karşılıklı konuşmaları çevresindedir. Burada Muhsin Çelebi'nin kişilik özelliklerini, haksızlıklara gösterdiği tepkinin ve cesaretinin boyutlarını görürüz. Üçüncü metin halkası Muhsin Çelebi ile Şah İsmail arasındaki diyaloglar ve Muhsin Çelebi'nin İran sarayında sergilediği tavırlara ayrılmıştır. Son metin halkası da Muhsin Çelebi'nin İran sarayında bıraktığı kaftandan sonra, yaptıklarıyla övünmek yerine fakir bir yaşama tarzını sürdürmeyi tercih ettiği çevresindedir.

Burada Muhsin Çelebi'nin Şah İsmail'le görüşmesi sonrasında söylenen şu cümle, yazarın veya anlatıcının bütün tarih bilgisine sahip olduktan sonra, geçmişte yaptığı tarihsel bir gezinti niteliği vermektedir hikâyeye:

“Muhsin Çelebi, sözünü bitirince müsaade falan istemedi, kalktı. Kapıya doğru yürüdü. Şah İsmail donmuş, taş kesilmişti. Çaldıran'da kırılacak gururu bugün, bu tek Türk'ün ateş nazarları altında erimişti.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 133)

Burada “Çaldıran'da kırılacak gurur” sözüyle, hikâyede anlatılan olaydan sonra gerçekleşecek olan Çaldıran Zaferine dikkat çekilmiş ve yaşanan bir zaman diliminde gelecekte haber verilmiştir. Bir bakıma Ömer Seyfettin tarihsel bilgisini zapt edememiş, heyecanına yenilmiştir.

Ferman'da vatan sevgisi için kendi ölümünü göze alan Tosun Bey'den sonra, Pembe İncili Kaftan'da Muhsin Çelebi, biraz da kişilik özelliklerinden dolayı, vatan adına yaptığı bir hizmet yüzünden yoksulluğa düşmüştür. Ayrıca “vatan hizmeti ile övünülmez” yargısını vermiştir.

Başını Vermeyen Şehit adlı hikâye, baş tarafa alınan bir parçadan da anlaşılacağı üzere, konusunu Peçevî tarihinden almıştır. Kuru Kadı'nın bu destanını hareket noktası alan Ömer Seyfettin, destanı oldukça değiştirmiştir. (Kaplan, 1979: 61-72) Eski Kahramanlar hikâyelerinin tümünde, olaylar bir kişi çevresinde şekkül eder, o kişinin kahramanlıkları ders veya ibret tablosu niteliğinde verilir. *Başını Vermeyen Şehit*'te Kuru Kadı, bir kahramanlık anını görüp etkilenen durumda olmasına karşılık birinci dereceden kahraman durumundadır. Fedakârlık yapan, kesik başıyla birlikte savaşıp şehit olan ise Deli Mehmet'tir. Eğer esas

vakaya göre ikinci bir kahraman aranılacaksa o da Deli Mehmet'in arkadaşı Deli Hüsrev olmalıdır.

Kızılirma Neresi? adlı hikâye Eski Kahramanlar serisinden farklı olarak bir kahraman üzerine şekillenmemiştir. Diğer hikâyelerde kahramanlıkları, yiğitçe, kahramanca davranış tarzlarını irdeleyen yazar, burada Sultan Süleyman ve çevresindekiler arasında gelişen diyaloglarla oluşturur hikâyesini. Kanuni Sultan Süleyman'ın askerlerini Kızılirma'ya Kızılirma'ya sözlerinin anlamını yorumlamaya ve öğrenmeye çalışmasını konu almaktadır. Hikâyedeki metin halkasından söz edilebilir. Birincisi sefere çıkmaya hazırlanan askerlerin “Kızılirma” diye bağışmaları ve Sultan Süleyman'ın Kızılirma hakkında zihin yormasıdır. İkinci metin halkası da vezir ve paşaların “Kızılirma”nın anlamını bilmemeleri, buna karşılık askerlerin bu soruya akla uygun cevap vermeleri çevresinde gelişmektedir.

Bu tavır, biraz da yazarın sıradan askere daha çok güvenini ortaya koymaktadır.

Büyücü adlı hikâyede yine bir isimsiz kahramanın dünyası söz konusu edilir. Büyücü Doğan namıyla tanınan mütevazı kahraman, iki bölümde karşımıza çıkarılır. Selahaddin-i Eyyubi döneminin konu edildiği hikâyede, Büyücü Doğan önceleri, kimseyle konuşup görüşmediğinden halkın tepkisini çeken birisidir. Selahaddin-i Eyyubi'nin Akka'yı fethinden sonra da gösterdiği kahramanlıktan dolayı bir kahramandır. Yazar veya anlatıcı, Büyücü Doğan'ı geçmişiyile anlatmak yerine, yaptığı yararlılıkla dile getirir. Başlangıçta Dımışk'ta yaşayan Doğan, birdenbire Akka'da karşımıza çıkıverir.

Teke Tek adlı hikâye, bir araya toplanmış askerlerin birbiriyle sohbetleri ve geçmişe dair anlattıkları çevresinde şekillenir. Askerlerin er meydanında birebir çatışmaları... İlk anlatılan kahraman Cem'dir. Cem ile muhafızların komutanı Bles Şeri, bir meydanda “teke tek” dövüşürler. Bu esnada Cem'in mızrağı kırılır. Bles Şeri de, onun ayaklarını koparır. Böylece Cem, bir asker için ölümden beter olan yatağa mahkûm yaşamak zorunda kalır. İkinci “teke tek” olayı Kasım ile bir dev kadar iri olan Jan Hobordanski arasındadır. Bu kez de Hobordanski aldığı darbeler sonucu askerlik dışına itilir.

Teke Tek, diğer Eski Kahramanlar hikâyeleri gibi değildir. Burada bir yiğidin kahramanlıkları yerine, askerliğin ve kahramanlığın kendi içerisindeki kuralları irdelenir. Bir asker için, askerlik dışında yaşamının ölümden beter oluşu vurgulanır. Jan Hobordanski'nin dramatik bir şekilde ölümü de bunu göstermektedir.

Topuz'da tarihteki Eflâk olaylarına gönderme yapılmıştır. Hikâye, bir isyanla bağımsızlıklarını ilân eden Eflâklilere haddini bildiren bir Osmanlı elçisinin

topuzla Eflâk prensini öldürüp isyanı bastırması çevresinde gelişmektedir. Topuz'da birinci metin halkası Eflâk halkının kendi içerisinde bağımsızlığını ilân etmesi çevresindedir. İkinci metin halkası da Eflâk'a gelen elçiler ve hediyeler ile bu doğrultuda gelişen olaylara ayrılmıştır. Burada birinci dereceden kahraman da topuzla Eflâk prensini öldüren, oldukça soğukkanlı davranışlarla büyük bir hayranlık uyandıran elçidir.

Ömer Seyfettin bu hikâyesinde önce Eflâk'taki gelişmeleri vermiş, tavır ve yararlılıklarını gözler önüne sermeyi hedeflediği isimsiz kahramanın yaptıklarını sonraya bırakmıştır. Bu bakımdan bu hikâyede, anlatıcının hedefinin, tarih içinde Osmanlı'daki azınlıkların art niyetini ve hiçbir zaman gerçek anlamda bağlı bulunmadıklarını bildirme gayesi daha önemlidir.

Eski Kahramanlar'da yayımlanan son hikâyesi *Diyet*'tir. Kılıç ustası Koca Ali'nin bir iftiraya kurban giderek, kolunun kesilmesi cezasına çarptırılması ve kasap Hacı Mehmet'in diyetini ödemesiyle yaşadığı dram anlatılır. Yazar hikâyeye Koca Ali'yi tanıtan satırlarla başlar:

“Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında, tek başına gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir aslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazılı, geniş omuzlu bir pehlivandı! On senedir bu karanlık in içinde ham demirden dövdüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, serhat boylarında büyük bir nam kazanmıştı. Hatta İstanbul'da bile Yeniçeriler satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde 'Amel-i Ali Usta' damgasını arıyorlardı. O, 'çeliğe çifte su verme'sini biliyordu. ...

Bekardı. Hısım akrabası yoktu. Memleketin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten başka laf bilmez, pazarlığa girmez, müşterileri ne verirse alırdı. Yalnız muharebe zamanları ocağını söndürür; dükkânının kapısını kilitler, kaybolur; muharebeden sonra meydana çıkardı.” (Bütün Eserleri 2, 1999: 203)

Hikâyenin başındaki bu satırlar, hem okuyucuyu olaya hazırlamak hem de kahramanı genel özellikleriyle tanıtmak amacına yöneliktir. Zaten Ömer Seyfettin'in Eski Kahramanlar'ın bir kahraman hikâye kişisi üzerine kurulu bütün hikâyelerinde ilk satırlarda olmasa bile, daha sonra kahramanın bu şekilde geniş bir tanıtımı vardır.

Diyet, tarihteki önemli bir olaya vurgu yapmadığı için veya önemli olaylar paralelinde yaşandığı belirtilmediği için tarihsel hikâyeye bağlamında ele alınmayabilir. Ancak, tarihsel roman veya hikâyenin, tarihin ele almadığı “aydınlatılmamış ayrıntılar” üzerinde durduğu da bu noktada unutulmamalıdır. Koca Ali ve çevresindekiler, savaşların çokça yaşandığı, yeniçerilerin bulunduğu dönemde

tarihten koparılıp getirilmiş, belki de eski dönemlerin toplum sosyolojisini gözler önüne seren tarihsel kişilikler durumundadır.

– Eski Kahramanlar serisindeki bütün hikâyeler her şeyi gören, hâkim diye tanımladığımız anlatıcı tarafından nakledilmektedir. Burada anlatıcının kendine has duygularını ve düşüncelerini mekân tasvirlerinde ve kahramanların özelliklerinde abartılı ile kötüleme, abartı ile yüceltme tarzında ortaya koyduğunu da söylemeliyiz. Türk milletine olan bağlılık, insanî yüksek değerlere verilen önem, savaşma ve devlet adamlığı kriterleri bütün hikâyelerde değişmeyen unsurlar durumundadır. Ömer Seyfettin “Kızılma Neresi?” ve “Teke Tek” haricindeki, Eski Kahramanlar serisinde yer alan hikâyelerinde isimsiz kahramanların tarih boyunca yaptıkları fedakârlıkları, yüksek insanî davranışları; bir bakıma tarihteki zaferlerin gerçek mimarlarını gözler önüne sermektedir.

– Olaylar karşısında anlatıcının takındığı tavır genellikle birinci derecedeki hikâye kişisinden yanadır. Ferman’da Tosun Bey’in kahramanca tavrı, Kütük’te Arslan Bey’in kurnazlığı, Vire’de Barhan Bey’in inanılmaz zekâsı, Pembe İncili Kaftan’da Muhsin Çelebi’nin herkese ders niteliğindeki vatan için fedakârlığı ve tevazusu, Başını Vermeyen Şehit’te Deli Hüsrev’in vatan için ilahları bile kıskandıracak mucizesi, Büyücü’de Doğan’ın mütevazı kişiliği, Topuz’da elçinin soğukkanlı ve kendinden emin davranışları, Diyet’te Ali’nin kişiliği, dürtüstlüğü ve zulüm kabul etmeyen tavrı hikâyelerin temel vurguları durumundadır.

– Hemen hemen bütün hikâyelerde başlangıç, diyaloglarla başlayan birkaç hikâye hariç, bir mekâna ait görüntü ile başlar ve hikâyenin aslî kahramanının tanıtımına geçer. Hikâyelerde vak’anın başlangıcında yapılan tasvirlerin hem okuyucuyu hikâyeye hazırlama hem de mekân-insan ilişkisi kurma açısından önemli olduğu dikkati çekmektedir. Ferman’da zor tabiat şartlarının, Kütük’te değişen havanın hikâyedeki olayların gelişimiyle ilişkisi bulunmaktadır. Başını Vermeyen Şehit’te önce bir kale içerisinde yaşayan askerlerin bulunduğu mekân tanımlanır, sonra insanların davranış ve fiziksel özelliklerine geçilir. Büyücü’de Doğan, başlangıçtaki Alp Arslan’ın eski kumandanlarından birinin oğlu olduğuna dair verilen bilgiden sonra, halk tarafından sevilmemesinin nedenlerine geçilir. Selahaddin-i Eyyubi’nin Akka zaferinin birdenbire ortaya çıkıveren mucizevî kahramanı oluverir. Topuz, Eflâk’ta iyimser ve temkinli iki kumandanın olayları değerlendirmesi ve yorumlamasıyla başlar.

– Ömer Seyfettin’in asker kimliği, hikâyelerinin muhtevasında önemli rol oynamaktadır. Hem Kütük’te hem de Vire’de askerlerle olan ilişkiler, düşmanla iletişim sanki bir askerın ağzından anlatılıyor gibidir. Denilebilir ki, asker kimliği, hikâyelerdeki olaylarda ayrıntının dikkatlere sunulmasında önemli rol oynar.

mıştır. Büyücü’de Akka kalesindeki yangının çıkarılması, çok dikkatli bir gözlemin ve tecrübenin ürünü gibidir.

– Tarihi yeniden yorumlama ve değerlendirmeden ziyade, Ömer Seyfettin’in tarih içerisinde gizli kalmış kahramanları, yaşanan tarihsel olaylar çevresinde dikkatlere sunması söz konusudur. Ferman’da ihtiyar bir padişah ve Sokullu, Kütük’te Viyana kuşatmasını yapan komutanların torunlarından Arslan Bey okuyucuya az çok tarihsel zaman dilimleri hakkında da bilgi sunmaktadır. Teselli’de Erzurum kumandanı İskender Bey, Osmanlı İran ilişkilerinde iyi niyetinin kurbanı olmuştur. Aynı hikâyenin sonunda yer alan “şımarık İran” tanımlaması da, tarihteki Osmanlı-İran ilişkilerindeki yazarın tavrı niteliğindedir. Pembe İncili Kaftan’da bir elçilik olayı çevresinde, Çaldıran Savaşı öncesi Türk-İran ilişkilerine gönderme yapılmaktadır. Başını Vermeyen Şehit’te Peçevî tarihindeki bir destana farklı bir yorum getirilmiştir. Ferman’daki Kanuni Sultan Süleyman ve dönemi hakkında değerlendirmeler, Kızılelma Neresi? adlı hikâyede de karşımıza çıkmaktadır. Burada Kanuni’nin yakın çevresinin onun ufkunu yakalayabilmekten aciz oldukları sezdirilir. Topuz’da Osmanlı’daki azınlıkların bakışlarına dikkat çekilir. Onların bağılılıkları irdelenir.

– Eski Kahramanlar’daki hikâyelerin ders verme, dram gibi bitişlerle neticelenir. Ferman’da dramla ve Kütük’te ders niteliğinde bir bitiş söz konusudur. Teselli’de ise mutlu son vardır. Büyücü’de bitiş, Doğan’ın Selahaddin-i Eyyubi’nin ne dersen sözüne karşılık, halkın elinden kurtulmak istiyorum karşılığını veriş vak’a açısından sitem, okuyucu açısından da nükte niteliğindedir.

– Eski Kahramanlar’daki birinci dereceden kişilerin insanî özelliklerinin en üst seviyede oluşları. Kendi şahsiyetlerini ve kendi çıkarlarını düşünmeden toplum, insanlık ve onur için mücadele edişleri. Ferman’da Tosun Bey, ölümü ile görev bilinci arasında bir çatışma yaşar. Görev bilincinden yana tavrını koyar. Kütük’te Arslan Bey, insanların ölümüne sebep olmadan bir kaleyi nasıl alabileceği üzerine zihin yorar. Hem insan sevgisi yönünü hem de askerlik dehâsını ön plana çıkarır. Vire’de ise Barhan Bey, bir askerî deha olarak karşımıza çıkar. Başını Vermeyen Şehit’te Kuru Kadı fedakârlığı ve insanüstü özellikleriyle karşımıza çıkar. Deli Mehmet’in kesik başıyla savaşımaya devam etmesi ve Deli Hüsrev’in olaylar karşısında aldığı anlaşılmaz tavırlar kahramanlara üstün özellikler vermektedir.

Ömer Seyfettin’de İnsan Sevgisi

Ülkü Gürsoy*

Ömer Seyfettin, Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olarak nitelendirebileceğimiz II. Meşrutiyet yıllarının siyasî ve sosyal gelişimine tanıklık etmiştir. Bu tanıklık sadece dünyanın ve ait olduğu ülkenin meselelerine duyarlı olmak şeklinde değil, aynı zamanda bu meselelerin de ele alındığı eserler bırakmak şeklinde tezahür etmiştir.

Yazarın gerek düşünce yazılarında, gerekse şiir, mensur şiir, fıkra ve hikâyelerindeki hâkim bakış açısını öncelikle aydın olmanın sorumluluğu oluşturur. Yazar, sadece yaşananlara tanıklık yapmak ya da problemleri tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda problemlere çözüm üretmeye de gayret eder. Bu ise onun otuz altı yıllık kısa ömründe yaptıklarını daha da değerli kılar. Türk kültür tarihinin ve edebiyatının klasik isimlerinden biri olan Ömer Seyfettin’in Türkçeyi kullanmaktaki mahareti onu, her nesil tarafından kolay okunur ve anlaşılır bir isim yapmıştır.

Her dönemin aydına yüklediği sorumluluk farklıdır. 1900’lü yıllar, aydına dünyada ve ülkede yaşanan milliyetçilik akımının etkisinde yeni insan tipini ve toplum yapısı oluşturma sorumluluğunu yüklemiştir. Ömer Seyfettin de bir aydın olarak elindeki kalemin gücünün ve sorumluluğunun farkındadır. Ömer Seyfettin, “*Hürriyet Gecesi*” adlı hikâyesinde bunu şu çarpıcı cümlelerle ifade eder:

“- Öyle ise sen bir hançersin! Kendi kendini kullanan, sapı namlusunun elinde olan hançer... İnsanlara, istersen en büyük hizmeti görür, onlara fazileti, sevmeyi, hakikati öğretirsin. İstersen onların faziletlerini öldürür, sükûnetlerini bozar, hepsini boğaz boğaza getirir, hayatlarının saadetlerini, zevklerinin lezzetlerini kaybettirirsin! Ruhun anahtarı senin elindedir. Kolaylıkla onu açar, içine istersen zehir, istersen hayat verici bir iksir korsun!” (Argunşah, 2007b, s. 71)

Dünyada yaygınlaşmış olan milliyetçilik akımının en önemli yansımalarından biri de insanların insanca yaşamayı sağlayacak olan “insan sevgisi”ne verilen önemdir. İkinci Meşrutiyet dönemi yazarlarının özellikle bu temaya sık yer veren metinler yazdıklarını görüyoruz. (Kavcar, 1988, s. 122-123) Bu dönemde

* Doç. Dr. G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi. [Ü. G.]

eserlerinde insan sevgisini işleyen isimler arasında Tefkîk Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ali Ekrem Bolayır, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin'i sayabiliriz.

Ömer Seyfettin'de güçlü bir biçimde var olan insan sevgisinin şekillenmesinde dönemin etkisinin olduğu muhakkaktır. Ancak bu tema Ömer Seyfettin için sadece eserlerinde işlenilmesi gereken bir tema değildir; çocukluğundan itibaren kimliğini şekillendiren, hayat tarzını belirleyen bir duygudur. Ömer Seyfettin, kişiliğinin oluşumunda annesinin önemli etkilerinin olduğunu dile getirir.

Bir yazarın kurmaca dünyasını oluşturmada yaşadıklarıyla ilgili anıları ve bunları yorumlama biçimi kadar içinde bulunduğu dünyanın gerçekleri de son derece önemlidir. Ancak bunların sentezi, kişiler, yazarlar arasındaki farklı yaklaşımları, farklı bakış açıları ve farklı sunumları da beraberinde getirir.

Ömer Seyfettin'in hayata bakış tarzının ve edebiyatçı kimliğinin belirlenmesinde çocukluk yıllarının önemli etkisi vardır. Çocukluk yıllarının pek çok divanın bir arada olduğu bir evde geçmesi, bu divanlarla haşır neşir olması, onun ifadesiyle ona bir edebiyat zevkini kazandırmasa da düşünme, hissetme ve yazma yeteneğinin gelişmesinde ve ufkunu genişletmesinde olumlu etkileri olmuştur. Onun hikâyelerini değerlendirdiğimiz zaman görüyoruz ki; o daha çok yaşanmış olaylardan aldığı ilhamla hikâyelerini oluşturmuştur. Bu hikâyelerdeki düşüncelerle makalelerinde yer alan düşünceler örtüşür. Bu nedenle, yazarın döneme ait gözlemlerini ve tespitlerini hikâyeleştirerek de sosyal fayda sağladığını söyleyebiliriz.

Ömer Seyfettin'in kişiliğini etkileyen hayatındaki önemli kesitlerden biri de asker kimliğidir. Bu kimlik ona içinde bulunulan durumu daha iyi kavramasını ve değerlendirmesini sağlayacaktır.

Ömer Seyfettin'e göre insan her şeyden önce düşünen bir varlıktır. Fakat düşünmek ancak bazı kavramlara vakıf olmakla gerçekleşebilir. Hâlbuki içinde bulunulan dönem tam bir “mefhum buhranı”nın yaşandığı dönemdir. Olgunlaşmanın ve gelişimin yaşanması, ancak gelişim için öncelikle aydınlar arasında var olan kavram kargaşasının giderilmesi ve doğru kavramların işlenmesine bağlıdır. (Argunşah, 2001b, s. 226-229) Ömer Seyfettin, hikâyelerinde öncelikle insanın gelişimi için gerekli olan kavramların açıklanmasına ve hikâyeleştirilmesine önem verir.

Ömer Seyfettin'e göre insanı bu fâni dünyada kalıcı kılan onun sahip olduğu “mefkûre”leridir. Yoksa fâni olan insanın hayatını tek başına anlamlı kılan başka hiçbir değer yoktur. Milletine olan aidiyet duygusu, onun için çok önemli bir değerdir.

İnsan hayatının iki yüzü olduğunu vurgulayan Ömer Seyfettin, umumi olarak nitelediği Türklük mefkûresinin her zaman şahsî hayata karşı üstün olduğunu vurgular.

“*Efruz Bey*” hikâyesinde de insanların teker teker önemli olmadığı, onların bir denizin dalgaları gibi kaybolup gideceği düşüncesini vurgular. Ona göre asıl olan denizdir. Yani kişi yerine toplumdur.

Ancak Ömer Seyfettin fert ve toplumu birbirinden ayrı olarak değerlendiremeyeceğimizi de dile getirir. Güçlü bir toplum yapısı, ancak bireylerin güçlü olarak yetiştirilmesiyle mümkündür. Fert için de millet için de yozlaşma önce maneviyatta başlar. Bunun için bir toplum içinde yaşayan insanların öncelikle öz güvenlerinin geliştirilmesi gerekir ki fert-millet bütünleşmesi gerçekleşsin. Bu gerçekleşme için ise “nefsine itimat, millete itimat, ilmin, terakkinin feyizlerine itimat melekelerini ruhunda tenmiye etmelidir.” (Argunşah, 2001b, s. 171)

Ömer Seyfettin 1904'te yazdığı “*Sulh Felsefesinden*” adlı yazısında dünyanın içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak problemlerin çözümünde en önemli etkenin insan sevgisine dayanan insaniyet anlayışı olacağını dile getirir.

“Harbi bütün bütüne kaldırmak için evvelâ insaniyeti teşrik etmek lâzımdır. Beyazlık, sarılık, siyahlık, bakır renginde olmaklık ayrı ayrı birer insanlık olmadığını kabul etmeliyiz. Kıtaat-ı hamsenin her birinde beynelmilel sulh cemiyetleri teşekkül etmeli ve yekdiğerini anlamayan insaniyeti barıştırmalı.” (Argunşah, 2001a, s. 50)

Ömer Seyfettin’de Türklük duygusuyla şekillenen bir insan sevgisi vardır. 1911’de yazdığı “*Vatan! Yalnız Vatan...*” adlı yazısında insaniyet (beynelmileliyet) şeklinde gelişen insan sevgisini doğru bulmaz, hatta çok da tehlikeli olduğuna işaret eder. Beynelmileliyet düşüncesini kendisine düstur edinenlerin diğerlerini başkalarının fikrine saygı göstermemekle ya da özgür düşünceye karşı olmakla suçlamalarına sessiz kalınmaması gerektiğini dile getirir. Çünkü bir milletin var oluşunda en büyük etkenlerden biri sahip olduğu düşüncelerdir. Bu düşünceler ya o ülkeyi geliştirecek ya da yok edecektir. Bu noktada insaniyetçi düşünce, biraz güçlendiği zaman vatan düşmanlığına ve asker düşmanlığına dönüşebilecek bir hususiyete sahip olduğu için, yazar tarafından son derece tehlikeli olarak addedilir. (Argunşah, 2001a, s. 141-159)

Yazar, Avrupa’nın kendisi için tehlikeli bulduğu ve kendi ülkesinde engellemeye çalıştığı, bir ölçüde de muvaffak olduğu insaniyet fikrini ülkemize özellikle aşılama gayreti içinde olduğuna dikkati çeker.

“Siz meysus oluyorsunuz. Ve Türkiye’de rast geldiğiniz bu vatan aşkı sizi kudurtuyor. Avrupa’da gazeteleriniz bizim için:

– Hain şovenler! diyor. Sanki kendileri “beynelmileliyet”i imişler gibi... Onlar da şoven... Hem kendi vatanlarında, kendi muhitlerinde değil, bizim memleketimizde, bizim kendi muhitimizde! Bizim, kendi milliyetlerini kabul etmemizi en hainâne bir şey telakki ediyorlar.” (Argunşah 2001a, s. 157)

Batının dayattığı biçimde bir insaniyet sevgisine karşı olan Ömer Seyfettin makalelerinde yer alan bu düşünceleri hikâyelerinde de işler.

“*Çanakkale’den Sonra...*” yazarın, insan, insan sevgisi ve insaniyet hakkındaki düşüncelerinin âdeta hikâyeleştirilmiş şeklidir. Bu hikâyesinde yer alan hikâye kahramanı hayattan bir gayesi olmadığı için âdeta ölümünü beklemektedir. Ona göre kendisini toplum yapısına ait hissetmeyen milliyetsiz bir insanın hayvandan farkı yoktur. İnsanı insan yapan en önemli vasfı “mefkûresinde sınır tanımayan ahlaklı ve maneviyatlı bir insan” olmasıdır. Hikâyenin kahramanının içinde bulunduğu ümitsizlikten Çanakkale’de kazanılan zafer kurtarır. Yaşama arzusunu yeniden kazanan kahraman, hayata dört elle sarılır ve yeni doğan kızına verdiği “mefkûre” adlı “yeni hayat”ın simgesi olur.

Kendisini tanımayan, kendini ifade edemeyen bir insanın esir olması, “medeniyetten, yani insaniyet ve ahlâkiyetten” mahrum kalması kaçınılmazdır.

II. Meşrutiyet’in ilânı da ülke ve ülke insanı için çözüm olmamış, insanlar yeniden umutlarını kaybederek geleceğe daha güvensiz bakmaya başlamışlardır. Bu durumda yapılacak tek şey hayvanlar gibi gayesiz, teşkilatsız, medeniyetsiz yaşamak yerine millet olma bilincine ulaşmaktır. Millet olma bilincine ulaşmada dil ve din iki önemli faktördür.

“*Şimeler*” hikâyesinde, millî ve dinî mefkûrelerin insaniyet duygusunu yok eden en büyük tehlike olarak dile getirilmesinin yanlışlığı üzerinde durulur. Çünkü milliyetler ve dinler olmadığı takdirde insanların kardeş gibi yaşayacakları düşüncesi ile ülkemiz insanının zihniyet yapısı etkilenmeye çalışılmaktadır. Batı ülkeleri bunun için de kendilerine göre her ülkede sözcülüklerini yapacak eli kalem tutan birilerini bulmaktadır. Ömer Seyfettin, İtalyanları Avusturya’ya karşı isyan ettiren duygu ya da Rusya’nın Asya’ya hükmeden yapısı ya da Japonya’nın büyümesi bizim için çirkinlik ve vahşilik olarak addedilen milliyet duygusunun bir yansıması değil midir diye sorar.

Ömer Seyfettin, “*Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?*” adlı yazısında o dönemde ülkenin gelişmesini kesintiye uğratan iki büyük engel üzerinde durur. Bunlardan biri Rus pençesi, diğeri de millî gaffet içinde bulunmaktır. Rus tehlikesi artık kalmamıştır. Asıl tehlike millî gaffet içinde olmaktır. Türklük duygusunu kesintiye uğratmak isteyen ve millî gaffet içinde olanlarla mücadele etmek

şarttır. Ancak öncelikle gaflet içinde bulunanların nereden çıkmış ve nereden gelmiş olduklarının anlaşılması gerektiğini söyler. (Argunşah, 2001b, s. 38-44)

İçinde bulunulan duruma karşı en güçlü duruş ise İsmail Gaspıralı'nın görüşlerindedir:

“... ‘Dilde, fikirde, işte birlik!’ bayrağı altında yürüyelim. Büyük Türklüğü parçalayan ‘gaflet’ karanlığını aydınlatalım...” (Argunşah, 2001b, s. 42)

Ömer Seyfettin’de insan sevgisi, insandan hareketle toplumu kucaklayan Türklük sevgisine ve nihayet bütün insanlığı kucaklayan insanlık sevgisine dönüşür ve gelişir. Bu sevgi tamamen insanî öğelerle örülmüş olup çıkar ilişkilerinden uzaktır. Bu anlamda bakıldığında Ömer Seyfettin için hayatının en büyük ideali olan Türklük duygusu her türlü menfaat hissinden arındırılmış saf bir sevgidir.

Kaynaklar

Kavcar, Cahit (1988) *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim* (1908-1923), İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Ömer Seyfettin (Hz. Hülya Argunşah) (1999) *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri – Hikâyeler 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ömer Seyfettin (Hz. Hülya Argunşah) (2000) *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri – Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ömer Seyfettin (Hz. Hülya Argunşah) (2001a-b) *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri – Makaleler 1-2*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ömer Seyfettin (Hz. Derya Argunşah) (2007 a-b-c) *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri – Hikâyeler 2-3-4*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 53-55.

Ömer Seyfettin

Sefa Yüce*

“Bir insanın hayatındaki en önemli olay, kendi benliğinin bilincine vardığı andır.”

Stefan Zweig

Osmanlı Devleti’nin parçalanma sürecinde doğan Ömer Seyfettin, İstiklâl Savaşı’nı göremeden otuz altı yaşında ölmüştür. Bu kısa ömrüne çok önemli başarılar sığdıran yazar, sadece bir edip değil, aynı zamanda bir fikir adamı olarak da tarihteki yerini almıştır. Ömer Seyfettin, bir aksiyon adamıdır. O, düşündüklerini eyleme dönüştüren bir şahsiyettir. Hayatı koşuşturma içinde geçen yazar, askerlikten arta kalan zamanda kendini sanata vermiştir.

Edebiyata Bakışı

Her devir, kendi nesli ile tanımlanır, anlam ve değer kazanır. Devirleri değerlendirirken olaylara tek bir bakış açısıyla bakmak bazen bizi yanıltabilir. Biliyoruz ki sağlıklı değerlendirme yapabilmek için çoğulcu bakış açısına ihtiyaç duymaktayız. Bu bakış açısından yola çıkarsak, Ömer Seyfettin gibi bir şahsiyeti sadece bir hikâye yazarı olarak değerlendiremeyiz. Çünkü o bir askerdir, bir sosyologdur ve aynı zamanda bir fikir adamıdır.

Çok yönlü bir kişilik olan Ömer Seyfettin, işe “*millî*” olmak kavramı ile başlar. Ona göre *millî* kavramı dil unsuru ile tanımlanır. Millet olmanın temelinde dil vardır. Dil, ayrıca manevi bir vatandır:

“Lisân öyle bir vatandır ki, bozulursa ne millet kalır, ne devlet... Milliyetimiz nasıl Türklük, vatanımız nasıl Türkiye ise, lisânımız da Türkçedir. Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır. Bu manevi vatanın istiklâli, kuvveti resmi ve millî vatanımızın istiklâlinden daha mühimdir. Çünkü vatanını gaib eden bir millet eğer lisânına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz, yaşar ve bir gün gelir siyasi istiklâlini kazanır; düşmanlardan intikam alır. Bir millet lisânını bozar, gaib ederse, hatta siyasi hâkimiyeti kalsa bile tarihten silinir.”¹

* Dr. Gazi Üniversitesi. [S. Y.]

¹ Öksüz, Yusuf Ziya; Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi, Ank., 1985, s. 140. [S. Y.]

Ömer Seyfettin'in dil anlayışı ile Atatürk'ün dil anlayışının örtüştüğünü görürüz. Tarihi süreç içinde Türk dilinin gelişim seyrine baktığımızda, Orhun Anıtları'ndan günümüze kadar dilimizle ilgili birçok uyarının yapıldığına tanık oluruz. Bütün bunlara rağmen dil bilincinden yoksun olan bazı hükümdarlar, Selçuklular döneminde olduğu gibi Farsçayı resmî dil olarak kabul ederler. Orta Doğu coğrafyasına baktığımızda dil bilincinden yoksun olan milletlerin nasıl yok olup gittiklerini tarih bize anlatır. Bu tarihi gerçeklerin farkında olan Ömer Seyfettin, gençlerin uyanık ve bilinçli olmalarını ister ve onlara önemli sorumluluklar yükler. Ona göre “*Bir millet ancak lisânda yaşayabilir, buna değer veremeyenler, yeterince Türklüğünü duyamayanlardır.*”

Ömer Seyfettin, “Millî Edebiyatı” “*Yeni Lisân*” hareketi ile başlatır. “*Millî Edebiyat*”ın dili öncelikle Türkçe olmalıdır:

“*Bakınız ben millî edebiyattan ne anlarım: Vezinle dilin tam Türkçe, yani tabii olması... Zira yaratıcı bir sanatkârın duygularına sınır çizilemez. Bu sanatkâr karakterine aldığı terbiyeye, nelere karşı bir meyil duyuyorsa onlara göre yazar. Hem, zannetmem ki, bir adam mademki bir topluluğun içinde yaşıyor; duyusu, tarzı millî anlayışı dışında olsun. İnsan normal anormal olabilir; fakat milliyet denilen mânevî dairenin içinde bunların her ikisi de yok mudur? Bu iki hâlin durmadan devam eden mücadelesidir ki hayat can verir. Mücadelesiz hayat, ölümün yokluğun ta kendisidir.*”²

Ömer Seyfettin, edip olmanın kolay bir iş olmadığını bilincindedir. O, sanatkârlığın bir yetenek ve birikim olduğu kadar esaslı bir çalışma gerektirdiğini konuşmalarında ve yazılarında vurgular. O hâlde sanatkâr edebiyatımızı canlandırmalı ve ona yeni bir ruh vermelidir. O, kendi misyonunu şu sözlerle ifade eder:

“*Bana gelince; ortaya esaslı bir eser koymadan sanatkârlık hülyasına kapılmam bile!.. Edebiyatımızın hedefi: ‘Çok laf, az eserdir.’ Ben şimdilik bu hedefi ve bu anlayışı bozmaya çalışıyorum. Ağustos böceği gibi, öterek yan gelmekten ise, karınca gibi çalışmak daha iyi değil mi? Şimdiye kadar öttüğümüz elverdi; biraz da iş yapalım ki çorak edebiyatımız şenlensin, değil mi? Siz de bu fikirdesiniz sanıyorum.*”³

Ömer Seyfettin, fikirleriyle arkadaşlarını etkiler ve onları da edebiyatın etkin eylemcisi hâline getirir. “Genç Kalemler” hareketi bu anlayışın bir sonucudur.

Hikâyeciliği

Edebiyatımızda kısa hikâyenin önemli temsilcilerinden biri olan Ömer Seyfettin, çocukluğundan itibaren hayatında derin izler bırakan birçok olayı hikâ-

² Ünaydın, Ruşen Eşref; Diyorlar ki, Ank., 1985, s. 221. [S. Y.]

³ age.; s. 222. [S. Y.]

yeleştirir. Subay olduktan sonra Rumeli'ye tayin edilen yazar, dağılmakta olan bir devletin çöküş psikolojisini yazar. Bu psikoloji ile sınır boylarında müfreze⁴ komutanı olarak etnik ve ayrılıkçı komitacılarla savaşır, Balkanlar'ın yavaş yavaş elimizden çıkışının yakın tanığı olur. Bu durum onun sanatçı kişiliğinde derin izler bırakır.

Ömer Seyfettin'in bir subay olarak cephede yaşadıkları, onda milliyetçilik duygusunun gelişimini sağlar ve mücadele azmini kuvvetlendirir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra "hürriyet", "eşitlik" ve "adalet" kavramları arkasına gizlenen Balkanlar'ın ayrılıkçı unsurları, amaçlarına daha kolay yoldan ulaşabileceklerini hesaplarlar. Bu durum, Ömer Seyfettin'de vatanın nasıl kurtarılabilceğı sorusunu düşündürür. Bu amaçla milliyetçilik anlayışına dönük hikâyeler yazar.

Ömer Seyfettin, Balkan komitacılarıyla yaptığı silahlı mücadelede zaman zaman esir de düşer. Yaşadığı bu olaylar onda realist bir bakış açısının oluşumunu sağlar. Özellikle Balkanlar'da yaşadıklarını "**Bomba, Nakarat, Hürriyet Bayrakları, Tuhaf Bir Zulüm, Beyaz Lâle**" isimli hikâyelerinde toplar.

Yazar, bir fikir adamı olarak, Türkçülük idealinin gelişmesi için büyük gayretler sarf eder. O, sosyal olay ve olguların toplumu nasıl yönlendirdiğini yaşadıklarından yola çıkarak anlatır. Bu düşünceden hareketle Türklük idealini ön plana çıkaran hikâyeler yazar. "**Çanakkale'den Sonra, Bir Kayışın Tesiri, Gayet Büyük Bir Adam**" ...

Bir sosyolog gözüyle toplumu ayrıntılarıyla inceleyen yazar, toplumun geri kalmışlığını ele aldığı hikâyelerinde mizah unsurunu etkin bir biçimde kullanır. Buna paralel olarak da cahilliğı ve yobazlığı eleştirir. İlerleme ve gelişmenin toplumsal zihniyetin değişmesine bağı olduğunu gören yazar, "**Kurbağa Duası, Yemin, Keramet, Beynamaz, Yalnız Efe, Kesik Bıyık, İrtica Haberi, İki Mebus**" gibi hikâyeleri kaleme alır.

Ömer Seyfettin'e yöneltilen eleştirilerden biri de bütün hikâyelerinin tezli oluşu iddiasıdır. Bu iddia genellikle doğrudur. Balkan Savaşı'na katılan ve 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin işgalini gören yazar, hikâyeleriyle millî bilinci canlı tutma yolunu seçer. Bu nedenle hikâyelerinde fayda prensibini ön plana çıkarır. Ona göre yazarın sosyal ve toplumsal sorumluluğı vardır. Yazar, kendini bu sorumluluktan soyutlayamaz ve fildişi kulesine çekilemez.

⁴ türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup

Ömer Seyfettin, Batı kopyacılığına karşı çıkar. Bu nedenle asimile olmuş, kendi millî değerlerini kaybetmiş kişileri eleştiren hikâyeler yazar. “**Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu ve Nasıl Öldü, Türk Çocuğu Aleko**” hikâyesi bunlardan bazılarıdır. Ömer Seyfettin, kendi köklerinden kopmuş gençleri, bu hikâyelerle bilinçlendirir, onları geçmişini öğrenmeye yöneltir. O, bu hikâyeleri yazarken Batı medeniyetine kayıtsız kalmaz, onu algılayış ve yorumlanış biçimine karşı çıkar:

“Ömer Seyfettin, Avrupalıların geliştirdiği ve Tanzimat’tan sonra Türk yazarlarının benimsedikleri ‘asri edebiyat’ tekniğinin değil, ona uygun olmayan dil ve üslûbun aleyhindedir... Ömer Seyfettin ve arkadaşları batı edebiyatını klasik devrinden itibaren bir bütün olarak görürler ve yapılacak tercümelerin bir sistem dâhilinde, eski Yunan ve Latin’den başlaması ve günümüze kadar gelmesi gerektiği görüşünü müdafaa ederler. Onları Servet-i Fünûnculardan ayıran ikinci bir nokta daha vardır. Bu da batı kültür ve edebiyatına dönerken, millî kültürü ihmal etmemeleri, bu ikisi arasında bir sentez vücuda getirmeye çalışmalarıdır.”⁵

Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki en ilginç tiplerden biri de Efruz Bey tipidir. Bu tip bugün de toplumumuzda güncelliğini koruyor. Tam bir şarlatan olan Efruz Bey, hiçbir şeyi doğru dürüst bilmediği hâlde her şeyi biliyormuşçasına kamuoyunu etkilemeye çalışır. Yozlaşma kültürünün en tipik örneği olan Efruz Bey, tam bir batı hayranıdır:

“Efruz Bey, hürriyet, siyaset, alafranga yaşayış, yabancılara benzeme, bilim, milliyetçilik, köylücülük, dil, edebiyat, tarih, sosyoloji, eğitim, felsefe gibi anlayış ve yaşayış hususiyetlerini ele almakta, çeşitli kesimlerin temsilcileri Efruz Bey’in kişiliğinde birleştirilmektedir... Efruz Bey, gösteriş düşkünü ve döneke bir tiptir. Zaman ve zemine uymasını, günün adamı olmasını çok iyi bilir. Belli bir düşünce ve inançtan yoksun, kolay değiştiren bir tiptir.”⁶

Ömer Seyfettin, hikâyelerindeki tip oluşturma başarısını karakter ve şahsiyet oluşturmada da gösterir. Daha çok bu nitelikteki hikâyelerini **Eski Kahramanlar** adıyla yazdığı kitabında toplar. **Ferman** hikâyesinde Tosun Bey, bir karakterdir. Onu diğer kahramanlardan ayıran kendine özgü yiğitlik başarılarıdır. Tosun Bey, olaylar karşısında çözüm yolları üretir, olumlu davranışlar sergiler.

Ömer Seyfettin hikâyeciliği bir biçim ve üslup sanatı olarak görmez. Bir karakter sanatı olarak görür. Üslubuna yöneltlen eleştiri onun başarısızlığı ile ilgili değil, savsaklığı ile ilgilidir.⁷

⁵ Kerman, Zeynep; Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri, Ank., 1998, s. 356-357. [S. Y.]

⁶ Kavcar, Cahit; Türk Kültürü, Aralık 1984, S. 260, s. 831. [S. Y.]

⁷ Baltacioğlu, İsmail Hakkı; Dilelere Saygı, Ank., 1966, s. 28. [S. Y.]

Yazarın, *Pembe İncili Kaftan* hikâyesindeki Muhsin Çelebi bir şahsiyettir. O, aynı zamanda bir idoldür. İran’a padişahın elçisi olarak tayin edildiğinde devletten hiçbir istekte bulunmaz. Muhsin Çelebi, İran Şahı’nın huzuruna göz kamaştıracak bir görkemle çıkar. Osmanlı Devleti’ni en iyi şekilde temsil eder. Bu nedenle borçlanır, zor günler geçirir. O, bütün bunlara rağmen asaletinden ve erdeminden hiçbir şey kaybetmez.

Ömer Seyfettin, toplumu ve yaşadığı dönemi çok iyi analiz eder; sağlıklı tespit ve değerlendirmeler yapar. O, olaylara realist bakış açısıyla yaklaşır. Çünkü o bir dava adamıdır. Hikâyelerinde durumdan ziyade vaka hâkimdir.

Sonuç

Sanat, bir yorum işidir. Sanatı ölümsüz kılan onu yeniden yorumlamadır. Her yazar, sanat vasıtasıyla kalıcı olmak ister, fakat bunu çok azı başarır. Ömer Seyfettin, bunu başaran bir yazardır. O, eserleriyle zamanın içinde yolculuğa devam etmektedir. Bugün ülkemizde en çok okunan hikâyecilerimizden biri olması bunun belirgin göstergelerinden biridir.

Ömer Seyfettin, kısa yaşamında yüz otuz sekiz hikâyeye, yüzü aşkın makale ve mensûre, yetmiş üç şiir, birçok tercüme, altı tiyatro yazar.⁸

Ömer Seyfettin’in eserlerinden yola çıkarak şu tespitleri yapabiliriz:

1. Türk dili millî olmalıdır,
2. Millî dil vasıtasıyla millî edebiyat oluşturulmalıdır,
3. Türklük bilinci esas alınmalıdır,
4. Topluma tarih ve kültür bilinci verilmelidir,
5. Gençler, Türk milleti için çalışmalıdır,
6. Realist bakış açısıyla hareket edilmelidir,
7. Yenilikçi olunmalı ve değişime ayak uydurulmalıdır,
8. Eklektik düşünce yapısı geliştirilmelidir,

Ömer Seyfettin, Millî Mücadele ruhunun harekete geçmesinde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında büyük katkısı olan fikir mimarlarından biridir.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 56-58.

⁸ Tural, Sadık; Türk Dili, Aralık 1984, S. 260, s. 838. [S. Y.]

Ömer Seyfettin'in Mensur Şiirleri

Mümtaz Sarıççek*

Millî Edebiyat dönemi sanat ve fikir adamı Ömer Seyfettin'i ortalama okuyucu 'hikâye'leriyle tanır. Bu tanımada ilk ve ortaöğretim ders kitaplarında daima birkaç Ömer Seyfettin hikâyesi bulunmasının baskın bir rolü vardır. Bu tanınmanın da etkisiyle Türkçenin en çok okunan yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin, asıl sanatkârlık emeğini hikâye alanında harcarsa da ayrıca şiir, roman, makale, mensur şiir ve diğer türlerde de azımsanmayacak hacimde eserler vermiştir.

Mensur şiir, İngilizcede 'prose poem' olarak adlandırılır ve *A Dictionary of Literary Terms*'de "Nesir olarak yazılmış bir kompozisyon düzeyindedir. Fakat şiirin vezin (rhythm), uyak (rhyme), iç uyak (internal rhyme) gibi ses özelliklerini ve çarpıcı imajlarını kullanır. Bu küçük türü kuranlardan biri *Gaspard De La Nuit* (1842) isimli eseriyle Aloysius Bertrand olmuştur. Baudelaire gibi sembolist ve sürrealist şairler bu eserden etkilenmiştir. Rimbaud, Oscar Wilde, T. S. Eliot bu türde eser veren sanatçılardandır."¹ şeklinde bir açıklama yapılır. Aynı eserin 'poetic prose' maddesinde (p. 520) de, bu metinlerin 'özel bir etki yaratmak' ve 'duygusal harareti yükseltmek' gibi bir özelliğinden söz edilir.

Nesirde şiir özelliklerinden yararlanma eski bir tutumdur. Köktürk Yazıtları'ndan Dede Korkut Hikâyeleri'ne, âşık hikâyelerinden Divan edebiyatındaki 'süslü nesir'e kadar bizim edebî geleneğimizde bu oldukça yaygın bir eğilimdir. Ancak bu eğilim ne kadar eski ise, şiirde nesir özelliklerinden yararlanma da o derece yenidir. Mensur şiir de şiirin nesre yaklaştırılmaya çalışıldığı bir süreçte; 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir ara türdür.

Tür problemi edebiyat biliminin en müşkülath alanlarından. Mensur şiirin tanımı ve özellikleri araştırmacıların çokça tartıştığı hususlardan biridir. Bu tartışmaların odaklanması gereken eksen mensur şiirinin bağımsız bir 'tür' olduğu gerçeğidir. Bu bakımdan eski edebiyatımızın süslü nesir örneklerini veya *Mât ve Siyâh* gibi romanların içinde yer alan şiirsel pasajları mensur şiir sayamayız.

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi. [M. S.]

¹ J. A. Judon, *A Dictionary of Literary Terms*, Penguin Books, USA: 1977, p. 536. [M. S.]

Çetiřli², Argunřah³, Tarım⁴ gibi akademisyenler de bu görüşü paylaşırlar.

Mensur şiir, metinbiçimsel yapısı bakımından şiirden ayrılan; kısa öykü ile şiir arasında bir nesir türüdür. Kısa öykü ile olan yakınlığı, metnin ‘kısa’ oluşu yanında, kısa öykünün küçük çaplı, basit ve bütünleştirilmiş bir olay içermesi, metnin şiirsel bir bütünlük taşıması, üslubunun yoğunluğu ve tahkiyecilikten çok tiatral anlatıcı tutumu gibi eğilimlerinin bulunması çerçevesinde görülmelidir.

Mensur şiirin, şiirle yakınlığını ise şiirin müzikal özelliklerinin yanında imgesel ve metaforik/eğretileneci anlatımından yararlanma, bir vakadan yola çıkarsa bile duyguyu ve lirik söyleyişi benimseme olarak düşünmek gerekir. Ayrıca mensur şiir yukarıdaki alıntıda da belirtildiğı gibi, şiirin ölçü, uyak ve iç uyak özelliklerinden de yararlanır. Ancak burada ‘ölçü’ hususu açıklığa kavuşturulmalıdır. Çünkü genel olarak şiirde ölçü denilince, belirli bir hece ya da aruz kalıbı ile yazılma anlaşılmaktadır. Oysa ‘mevzûn’ olma, sadece eskilerin düşündüğü gibi, dizenin bir kalıp içinde ifade edilmesi değil, belirli bir ritim içinde akışı ya da dalgalanışıdır. şu örnekte görüleceğı gibi, alışılmış anlamda bir ‘mevzûn’ oluş söz konusu olmasa da bir ölçüden söz etmek mümkündür.

Ben bu yüzden hiç kimseden

Gidemem, gitmem

Unutamam, acı tatlı ne varsa hazinemdir

Acının insana kattığı değeri bilirim, küsemem

Acıdan geçmeyen şarkılar biraz eksiktir

Mensur şiirde ölçü aranırken de böylesine bir dalgalanış beklenilebilir. Uyak ve iç uyak bulunması ise eskiden beri bilinen asonans, aliterasyon, tekrar ögeleleriyle sağlanan ‘seci’den başka bir şey değildir.

Mensur şiirde kullanmaya da oldukça elverişli olan imge ve metafor/eğretileneci şairane söyleyişin vazgeçilmez öğelerindedir. İmge, insan zihninde uyandırılan hayal, metafor/eğretileneci ise bildiğimiz istiare sanatıdır. Her ikisinin arasındaki temel fark, imge, söylenmeyen, tasvir edilmeyen, sadece zihinde uyandırılan bir hayal iken, metafor/eğretileneci benzetme kastı ile çeşitli özelliklerin

² İsmail Çetişli, Servet-i Fünûn’da Mensur şiir, Elazığ 1986, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 2 vd. [M. S.]

³ Mehmet Rauf, Siyah İnciler, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002, s. XI vd. (Hazırlayan: Hülya Argunşah). [M. S.]

⁴ Rahim Tarım, Mehmet Rauf, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Türkiye İş Bankası Y., Ankara 1998, s. 112 vd. [M. S.]

kullanılması vardır. Bu farklılığa karşılık, eğretilme imge yaratmada da kullanılabılır. Bunu bir örnekle açıklayalım:

*Benim uzun boylu servi çınarım
Yüreğime bir od düştü yanarım
Kiblem sensin, yönüm sana dönerim
Mihrabımdır kaşlarının arası*

Pir Sultan'ın bu dörtlüğünde sevgili serviye, çınara, Kâbe'ye, mihraba benzetilerek metafor/eğretilme yapılmıştır. Ama buradaki sevgili metaforu, imge uyandırmaya da yaramaktadır. Buradaki imge ise sevgili ile değil bu benzetmeleri yapan, bu sözleri söyleyen insanla ilgilidir. O hayal, çölde, yüreğindeki ateşten ellerini yaktığını fark etmeyen, 'Mevlâ diyecekken Leylâ diyen' Mecnûn'un imgesidir.

Ömer Seyfettin'in Mensur Şiirleri:

Ömer Seyfettin, Argunşah'ın tespit ettiği külliyata göre 25 adet mensur şiir yazmıştır⁵. 1902-1919 arasında yayımlanan bu metinlerin en kısası (*Bir Ke-mik Parçası*) 25, en uzununu ise (*Pervanelerin Ölümü*) yaklaşık 600 sözcükten oluşmaktadır. Yazar bu metinlerin ikisini (*İcab-ı Sevda*: 1903 ve *Hediye*: 1914) 'Âsar-ı Mensure', ikisini (*Ölüm Sahili*: 1919, *Harabeler*: 1919) 'Mensur Şiirler', ikisini de (*Nüks-i Şairiyet*: 1908, *İnkisar-ı Hayal*: 1908) 'Yaz Geceleri' üst başlığı ile yayımlamış, diğerlerinde herhangi bir üst başlık kullanmamıştır.

1. Tematik Yapı:

İnceleme konusu metinler tematik yönden zengin bir yapı içermektedir. Ancak bu zenginliğin büyük ölçüde bireysel temler etrafında oluştuğunu söylemek gerekir. Ömer Seyfettin'in hikâye ve diğer eserlerindeki tutumu göz önüne alındığında bu pek de normal karşılanacak bir eğilim olarak görülmemektedir. Ancak, bu metinlerin büyük bir kısmının Yeni Lisan hareketinden önce ve yazarın fikir ve sanat görüşlerinin gelişme aşamasında yazıldığını düşünürsek bu tutumu doğal karşılamak gerekir.

Mensur şiirlerde en çok işlenen tem dış dünyadaki herhangi bir obje ya da nesneye karşı duyulan 'küçük hassasiyetler' olarak görülmektedir. *Kır Sineği*, *Duba*, *Piyano*, *Papağan*, *Otomobil*, *Kurşun Kalem*, *Sansar*, *Kumrular*, *Çember* metinlerinde gündelik yaşantımızda önemsemediğimiz, hayatımızı kuşatmasına rağmen göz ardı ettiğimiz varlıklara karşı olan duyarlılıklar anlatılmıştır. Bunları

⁵ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar, Dergâh Y.*, İstanbul 2000. (Hazırlayan: Hülya Argunşah) [M. S.]

canlı ve cansız varlıklar olarak ikiye ayırmak mümkündür. *Kır Sineği, Kumrular, Papağan ve Sansar*'da canlı; *Otomobil, Kurşun Kalem, Çember, Duba ve Piya-no*'da cansız varlıklar konu edinmiştir.

Dış dünyaya karşı gösterilen bu tür hassasiyetler Ara Nesil ve Servet-i Fünûn metinlerinde çok sık karşılaşılan bir olgudur. Bahis konusu dönemlerin şair ve yazarlarının bir çiçek, böcek, hatta bir iğne ile ilgili yazılar/şiiirler kaleme aldıkları bilinen bir husustur.

Yazarın ele aldığı bir başka tem olan 'aşk' ise dört metinde işlenmektedir. Bunlar, *Neşide-i Garam, İcab-ı Sevda, Hediye ve Sakız* başlıklı metinlerdir. Bu yazılarda, aşk temine yaklaşım romantik bir tutumu yansıtmaktadır.

Bunlardan en ilginç *Sakız* başlıklı metindir. Sadece dokuz satırdan oluşan bu kısa metinde yazar, sevdiği kişinin çiğnediği, vazo içindeki bir sakıza bakarak onunla ilgili duygularını dile getirir. Burada fetişist bir eğilim de sezilir: "...garip bir lezzet-i günah ile onu temaşa ederim. (...) Baktıkça daha ziyade müteheyyiç olurum, zannederim ki beyaz ve eceli gecelerin beyaz ve nuşin buseleri perestiş-kâr gözlerimi öpüyor."

Hediye başlıklı metin ise tam bir 'zemheri ayında gül ister benden' hikâyesidir. Anlatıcısı bayan olan mensur şiirde kadın, kocasından, bulunmayacak bir mevsimde ve şiddetli bir içgüdüsel duygu ile bir gül ister. Kocasını da Paris'ten getirtir.

İcab-ı Sevda'da "Artık ayrılalım!" diyen iki sevgili ayrılmıştır. Anlatıcı eve gelip sevgilisinden kendisinde kalan mektup, çiçek ve benzeri eşyayı kırıp dökmüş ancak gece olunca bütün o yok etmeye çalıştığı eşyayı öperek ağlamıştır.

Aşk temini işleyen metinlerin sonuncusu olan *Neşide-i Garam*'da yıllar önce ayrıldığı sevgilisine hâlâ aşk duyan bir insanın özleyişi anlatılır.

Yazarın mensur şiirlerinden üç tanesinde tabiat güzellikleri romantik bir duyuşla ele alınmaktadır. Bu metinler, *Pembe Menekşe, Sonbahar ve İlkbahar* başlıklarını taşımaktadır. *Pembe Menekşe*'de anlatıcının bahçesinde büyüyen bir küçük menekşeye olan sevgisi dile getirilir. *Sonbahar* ise realist/natüralist duyguları yansıtan bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. "...kirli kaldırımlar", "Kül rengi semada gayr-ı mantıkî maça onluları gibi mübalağalı bir siyahlıkla sokağa muvazî geçen kargalar", "yaprakları dökülmüş bir ağaç iskeleti" gibi dış dünyaya ait objeler karamsar bir dikkatle algılanır. *İlkbahar* başlıklı metinde de aynı karamsar bakış açısıyla karşılaşıyoruz. Her ne kadar tabiat baharın coşkusu yansıtıyor ise de anlatıcı "bütün saadetler, bütün baharlar, bütün telezzüzler ne kadar aldatıcı ve fâni rüyalar!" diye düşünmektedir.

Ölüm Sahili ve *Harabeler* başlıklı iki metinde yazar tahrip edilmiş sosyal ve tabii çevre ile ilgili karamsar duygularını dile getirir. Bu iki metin yazarın millî edebiyatçı kimliğini taşıdığı yılların ürünü olup, her ne kadar bireyden hareket edilse de 'sosyal' bir nitelik gösterir.

Geriye kalan metinlerde ortak bir tematik öge yoktur. *Çizgili Kağıt*'ta geçmişe duyulan özlem; *Buse-i Mader*'de ebeveyn sevgi ve şefkati; *Camekânlar*'da hüznün; *Nüks-i Şairiyet*'te yalnızlık; *Pervanelerin Ölümü*'nde ölüm; *İnkisar-ı Hayal*'de hayal-hakikat çatışması; *Bir Kemik Parçası*'nda ise kaleme duyulması gereken saygı anlatılır.

Metinlerdeki bu tematik yapının bütünüyle Ara Nesil, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî çizgisini takip ettiğini bilmeliyiz.

2. Dil:

2.1. Sözcük Seçimi: 'Yeni Lisan' yazarı sade ve yaşayan İstanbul Türkçesinin yazı diline esas olmasını, yabancı sözcüklerin ve terkiplerin kullanımında özenli davranarak mümkün olduğunca bunlardan kaçınılması gerektiğini söylüyordu. Hikâyelerinde ve şiirlerinde gittikçe daha güçlü bir şekilde bu ilkeye bağlı kalan yazar, ilk mensur şiirlerinde bu tutumdan oldukça uzak bir tasarrufta bulunur.

"O gölge için yazılmış neşidenin, o **cuy-ı billûrun nağme-i serairiyle** yazılmış güftenin **visal-i müebbedleri** arasında **mütevarî-i nisyan** olan bu mini mini sinek, **hayat-ı baharisiyle** ruhumda tatlı muhterem bir matem peyda etti." (Kır Sineği)

Örnek alıntıda görüleceği gibi bir cümlede beş tane terkip kullanmaktan çekinmeyen yazar, aynı metinde 'adem-i intizam-ı efkar', 'âğuş-ı rehavet', 'med-fen-i ilham' gibi sözlere de yer vermiştir.

İcab-ı Sevda başlıklı metinde "Rüzgar şiddetle **vezan** oluyor, kar **lâyenka-ti** yağıyordu." cümlesinde 'esmek' yerine Farsça 'vezan'ı; 'kesintisiz, aralıksız' yerine Arapça 'lâyenkati' sözünü tercih etmiştir. Yine aynı metinde 'hatırat-ı garam', 'nazar-ı hayal ü tefekkür', 'arzu-yı perestiş' gibi ifadelerle sıkça rastlanmaktadır.

1909'da yayımlanan *Pervanelerin Ölümü* metni daha da ağırlaşmış bir dil tercihini yansıtmaktadır.

"Dışarıdan, **hâb-alûd** ufuklardan gelen münferit ve **hicran-amiz** bülbül sedaları, kurbağaların müsel sel ve medit, **aheng-i tanin-endaz-ı madenîlerine**, **nefha-i rüzgar**, **gayr-i mahsus** ve **nâ-mer'î iltimalarla** masanın üzerinde, **zi-ya-yı simîn-i kamerin** altına serilmiş parlayan notları, kitap yapraklarını ihtizaz

ettiriyor, sanki demin yaşayan bu zavallı ölülerin **matem-i nezih-i nazikini hafi** ve **serair-perver** kanatlarıyla yelpazeliyor...”

Yazarın uzun bir aradan sonra 1919’da neşredilen iki mensur şiiri; *Harabeler* ve *Ölüm Sahili* ise dil bakımından oldukça sadeleşmiş, ‘Yeni Lisan’ anlayışını yansıtan metinlerdir. Bu iki metinde hiç Arapça, Farsça terkibe yer verilmediği gibi, sözcük seçiminde de ‘yaşayan Türkçe’ ilkesinden hareket edilmiştir.

2.2. Cümle: Mensur şiirlerde cümle tercihi de ikili bir yapı gösterir. 1919’da yayımlanan son iki metin kısa, yalın, düz cümlelerden oluşmaktadır. Yazar bunlarda şiiriyet sağlamak için daha sık sık eksiltili, kısa cümlelere başvurmuştur.

“Sabah... Fenerbahçesi’nde bülbüller ötüyor. Ben kalbimde bir ümit, ruhumda bir aşk, elimde bir baston yavaş yavaş deniz kenarından yürüyorum. Kalamış Koyu’na sapan bir sokağa giriyorum. Burası bir harabe... Bir viranelik... Kaldırım yok. Yol yok. Bir kurbağa gibi atlaya sıçraya koya iniyorum. Aman yarabbi! Bu ne bataklık... İnsan aldanıyor. Kum zannediyor. Üstünde yürümeğe kalkıyor. Ben kalbimde bir ümit, ruhumda bir aşk, elimde bir baston bu yalancı kumların üzerine basıyorum.” (Ölüm Sahili)

Yazarın Yeni Lisan öncesi yayımladığı metinlere gelince durum kelime tercihinde olduğu gibi tamamen değişecektir. Uzun, sanatlı cümleler, şairane söyleyişler bu cümlelerin belirgin özelliği olacaktır. Yukarıda sözcük tercihi için aldığımız cümlelerin yanında aşağıdaki bazı örnekler de bu tutumu doğrular niteliktedir.

“Taraçanın kesif sarmaşıklarıyla mestur en hayal-âmiz bir köşesinde, yeşil hanımeli yapraklarının zümrüdün gölgeleri altında havaî bir şatoya benzeyen ve zarif kubbeli büyük kafesinin içinde daima mütefekkir durur.” (Papağan)

“Dururken müdevver ve mehib tırtıllara benzeyen şişman tekerlekleri o kadar çılgın ve hadid koşar ki üstündekilerin ufk-ı rüyetlerinde raks-ı teakubla canlanan menazır-ı durâdur tamamıyla silinir.” (Otomobil)

Eserler baştan sona bu tür örneklerle doludur. Bu dil de tıpkı tematik yapı gibi tamamen Servet-i Fünûn zevkinin ürünüdür.

3. İmge, Metafor/Eğretileme:

Şairane söyleyişi belirleyen öğelerden biri olan imge kullanımına, bu metinlerde de zaman zaman başvurulmuştur. *Buse-i Mader* başlıklı metinde “Dışarıda kar fırtınasının kopardığı çığlıklarla titreyen buğulanmış camlar sanki ılık odanın hararetiyle terliyorlardı.” cümlesiyle kar fırtınasının ortasında boğuşa bir insan imgesi yaratılmıştır. *Piyano* başlıklı metinde ise kimsenin çalmadığı piyanodan yola çıkılarak acılar içinde kıvranan bir esir imgesi yaratılmıştır. *Papağan*’da “Yeşil ve necip başı, kül rengi mantosuyla o kadar âlî bir aheng-i lâtif-i asaletle

imtizaç eder ki..." cümlesinde ise bir kadın imgesi uyandırılmıştır. *Camekânlar*'da ise "Mükedder ve hüzn-âlud akşamın geceyi davet eden vedakâr kanatları..." cümlesi ise bir ölüm meleği imgesi uyandırmaktadır.

Ömer Seyfettin'in mensur şiirlerinde metafor/eğretileme çok sık başvurulmuş bir yöntem olmuştur. *Kurşun Kalem* başlıklı metinde "Kuru ve çalâk, faal ve müheyya, tıpkı bir tüccar kâtibi gibidir." cümlesinde kurşun kalem eğretileme yoluyla insana benzetilmiştir. *Sansar*'da ise "Ve geceleyin icra edeceği cinayetlerin planlarını tertip eder." cümlesiyle de benzer bir eğretileme yapılmıştır. *İnkisar-ı Hayal*'den alınan "Oh deniz... Galiba uyuyor." ifadelerinde, *İlkbahar*'dan alınan "neşve-i cuş ile haykıran küçük çağlayan" sözlerinde de eğretilemelerin yapılmış olduğunu görüyoruz.

4. Ses ve Ahenk:

Mensur şiirin uyak ve iç uyak anlamına gelen 'seci'lere başvurulmuş bir tür olduğunu yukarıda söylemiştik. Ömer Seyfettin de bu metinlerinde bu yöntemi zaman zaman kullanmıştır. "Sabah... Fenerbahçesi'nde bülbüller ötüyor. Ben kalbimde bir ümit, ruhumda bir aşk, elimde bir baston yavaş yavaş deniz kenarından yürüyorum." (Ölüm Sahili) cümlelerinin ses ve ahenk öğelerine baktığımızda şunları görüyoruz:

"Sabah..." eksiltili bir cümle olup şairane bir söyleyiştir.

"Fenerbahçesi'nde bülbüller ötüyor." Üç öğeden oluşan bu cümle üç sözcükle kurulmuş. Böylece teferruatı ayıklanmış, ifade yalınlaştırılmıştır. Şiirde ahenk sağlayıcı seslerden olan 'r' sesi her sözcükte; 'n' sesi birinci sözcükte iki kez, 'l' sesi ikinci sözcükte üç kez tekrar ediliyor. Cümlede kullanılan ünlülerin biri hariç tamamı ince ünlülerden oluşuyor.

"Ben kalbimde bir ümit, ruhumda bir aşk, elimde bir baston yavaş yavaş deniz kenarından yürüyorum." Küçük değişikliklerle şiire dönüştürülebilecek bir cümleyle karşı karşıyayız. Şöyle bir düzenleme yapalım:

*Ben,
Kalbimde bir ümit,
Ruhumda bir aşk,
Elimde bir baston,
Yürüyorum yavaş yavaş,
Deniz kenarından.*

Hiçbir sözcük eklemeyen ya da çıkarmadan sadece bazı sözcüklerin yerini değiştirerek bir şiir parçası elde etmek mümkün. Yazar bunu sağlamak için 'leff ü neşr' benzeri bir tasarrufta bulunmuştur. Kalb, ruh, el; ümit, aşk, baston söz-

cüklerini aralarında ilgi kurarak belirli bir düzende tekrar ederek ahenk sağlama yoluna gitmiş, aynı amaçla ‘bir’ sözcüğünü ‘tekrir’ sanatının imkânı çerçevesinde kullanmıştır. Ayrıca bu cümlede ‘n’, ‘l’, ‘r’ seslerini belirgin bir şekilde tekrar ederek bir ritim yakalamıştır.

Bu tür örnekler pek çok metinde yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu da yazarın ‘mensur şiir’ yazma bilincinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç:

Hikâyeleri ve şiirleri ile mukayese edildiğinde daha küçük ve yekûn teşkil edecek miktarda mensur şiir yazmış olan Ömer Seyfettin, çoğu gençlik yıllarına ait bu metinlerde genel olarak Ara Nesil, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî şiir/mensur şiir estetiğine bağlı bir tutum izlemiştir. Bununla birlikte olgunluk yıllarında kaleme aldığı iki metinde dil, üslup ve tematik yapı bakımından yenilikçi bir tavır aldığı söylenebilir.

Tezli bir anlayış olan millî/milliyetçi edebiyatın güçlü bir sanatçısı olarak bilinen yazarın mensur şiirlerindeki tutumu genel olarak bilinenin aksine ‘estetik kaygı’nın öne çıkarıldığı metinler olarak görülmektedir.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 59-62.

Ömer Seyfettin Çocuk Edebiyatçısı mı?

Zeki Gürel*

Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesindeki kabule göre her insan on sekiz yaşına kadar çocuktur.

Çocuk edebiyatı, çocuktan bahseden edebiyat mı? Çocukların yarattığı edebiyat mı? Çocuklar için yazılmış veya uyarlanmış çocuk edebiyatı mı? Çocuk edebiyatı ilaç mı, yoksa silah mı? ... Yoksa edebiyat mı?

Bu sorular etrafında yoğunlaşmış kavram tartışmalarının hâlâ devam ettiği günümüzde, çocuk edebiyatı kavramı içerisine, edebiyat alanından bedensel ve ruhî gelişim özelliklerine göre seçilmiş, sanat değeri taşıyan eserlerin girmesi gerektiği kanaatindeyiz. Biz, edebî değeri olan eserlerden çocuğun dünyasına girebilenleri çocuk edebiyatı olarak kabul ediyoruz.

Ömer Seyfettin bir çocuk edebiyatçısı mı, değil mi sorusuna sağlıklı bir cevap verebilmek için de bu kabuller içerisinde onun eserlerine bakmak gerekecektir.

Yakup Kadri'nin de belirttiği gibi, Ömer Seyfettin, meğer istikbale hitap ediyormuş. Birçoklarımız bunu vaktinde anlayamadık. Ölümünden seksen dokuz yıl geçtiği halde onun ifadesi ter ü taze duruyor. Hikâyeleri hâlâ okullarımızda edebî dil numunesi olarak çocuklarımıza okutuluyor.

Edebiyat hayatımız içinde edebiyat sosyolojisi açısından bir değerlendirme yaptığımızda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Türkiye'de en çok basılan ve satılan eserlerin başında Ömer Seyfettin'in hikâyeleri gelmektedir. Özellikle de çocuk kitapları piyasasında Ömer Seyfettin öne çıkan isimler arasındadır. Kataloglara baktığımızda, Ömer Seyfettin'in eserlerini yayın listesine dâhil etmemiş bir yayınevi neredeyse yok gibidir. Bunun sebepleri üzerinde durmak lâzımdır.

Ömer Seyfettin'in eserlerine olan rağbeti izah ederken

1. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa istinaden Ömer Seyfettin'in eserleri teliften muaf olduğu için herkes/her yayınevi tarafından basılıyor ve basılmaya devam ediyor.

2. Millî Eğitim Bakanlığı hem ilköğretim için hem de ortaöğretim için Ömer Seyfettin'in eserlerini "100 Temel Eser" listesine almıştır da onun için Ömer

* Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi-Bolu zekigurel@yahoo.com. [Z. G.]

Seyfettin'in eserleri yayın piyasasında çoktur demek, Ömer Seyfettin ve eserlerine karşı haksızlık olur kanaatindeyiz.

Ömer Seyfettin'in eserlerini özellikle çocuklar arasında popüler yapan sebepler üzerinde duralım.

Edebiyat hayatımızın olduğu kadar fikir tarihimizin de son yüz yıllık döneminin en önde gelen şahsiyetlerinden biri de Ömer Seyfettin'dir.

O her zaman söylediği “Büyük Eser”ini gerçekleştirme özlemi içinde İstanbul'da hayata gözlerini kapadığında henüz otuz altı yaşındaydı. Bu kısa ömre 159 hikâye, bazıları yarım kalan 7 roman, 1 masal, 7 piyes, 71 şiir, 81 makale, 30 kadar fıkra ve menseure sığdırmayı başarabilmiş bir mücadele adamıydı. Ömer Seyfettin edebiyat sahasında asıl ününü hikâyeleriyle kazanmıştır. Hatta küçük hikâyenin müstakil bir tür olarak bizim edebiyatımızdaki varlığını ona borçluyuz desek de yeridir.

Dünya hikâyeciliğine hâkim olan Çehov tarzı ve Maupassant tarzı ikileminde Ömer Seyfettin'in hikâyelerini Guy De Maupassant biçimiyle kaleme aldığını görüyoruz. Bu hikâyelerinde Maupassant tarzına ait tespit ettiğimiz özellikler şunlardır:

- Yapmacığa kaçmaz.
- İnsanları, yaşadığı hayatı hiç zorlamadan ve fakat çok kesin bir biçimde hikâyelerine aksettirmiştir.
- Sade, açık ve sağlam bir üslup kullanmıştır.
- Konuya önem verir.
- Hikâyelerinde gerçekçidir.
- Hikâyelerinde terdit sanatı dikkat çeker.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleriyle ilgili sağlıklı etütler yapabilmek için bu hikâyeleri konularına göre bir tasnife tabi tutmanın doğru olacağı kanaatindeyiz.

1. Türk -bilhassa Osmanlı- tarihinin kahramanlık, iman ve fazilet devre ve levhalarını işleyen tarihî hikâyeler

2. Yazarın çocukluk yıllarını anlatan hikâyeler

3. Türk folklorundan; bilhassa, Anadolu efsanelerinden alınmış hikâyeler

4. Balkan Savaşı ve Balkanlarda Müslüman Türk unsuruna karşı girişilen soykırımı anlatan hikâyeler

5. Siyasî ve sosyal hadiseleri konu alan hikâyeler ki, bunlar Müslüman-Türk toplumunda zamanla ortaya çıkan kültür yozlaşmalarını tenkit eden, tekliflerini açıkça belirleyen bir yapı gösterir.

Bu bilgi ve tespitlerden sonra Ömer Seyfettin'in çocuklar tarafından hâlâ beğenilerek çok okunmasının sebeplerini maddeler hâlinde şöyle sıralamak mümkündür:

1. Çocuklar için yazılmış eserlerde uzun tasvirlerle yer vermek, belki de çocuğu sıkacaktır. Ancak tasvirler karşılıklı konuşmalarla (diyaloglarla) yapılırsa, çocuğun sıkılmasının ve dikkatinin dağılmasının önüne geçilebilir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde fizikî ve ruhî portrelerin diyaloglar hâlinde verilmiş olması çocukların bu hikâyeleri hiç sıkılmadan, zevkle okumalarını sağlıyor olmalı.

2. Bizim edebiyatımıza Batının tesiriyle getirildiği belirtilen “fabl” türünün; ekseriyetle manzum olan hikâyelerinin, Millî Edebiyat devresinde en güzelini Sivrisinek hikâyesiyle Ömer Seyfettin vermiştir diyebiliriz.

3. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin ve şiirlerinin bugün bile hiç sadeleştirilmeden kolaylıkla okunabilmesi de bu eserlerin çocuk edebiyatımızın vazgeçilmez örnekleri olmasını sağlamıştır.

4. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin çocuklar tarafından sevilmesinin başka bir sebebi de, onlarda masal ve destan unsurlarının bulunması ve çocuk ruhunun kötüyü cezalandırma isteğinin gerçekleşmesidir.

5. Ömer Seyfettin'in hayatının bazı devrelerinde öğretmenlik yapmış olması, onun çocukları yakından tanınmasını ve onda çocuklarla ilgili birtakım kanaatlerin uyanmasını sağlamış olmalıdır. Onun bu tespitlerinin sonucu olan tekliflerini eserlerinde; Türk çocuklarına arkalarından yürüyecekleri, daha doğrusu ideallerinin sesini bulacakları millî kahramanlar yardımıyla yapmış olması da olumlu bir davranıştır.

6. Önceleri, İstanbul'un kenar mahallelerinin konu edildiği edebî eserlerimiz, R. Nuri'nin Çalıkuşu adlı romanıyla, Anadolu'ya özentinin doğmasına sebep oluyordu. Bu romanın çok okunmasının sebebi, belki de kahramanlarının öğretmen ve çocuklardan oluşmasıdır.

Çocuk hikâyesi, hikâyenin kahramanlarının ille de çocuk olacağı anlamına gelmemelidir, kahramanların çocuk olması mecburiyetini kabul etsek bile, Ömer Seyfettin'in kahramanı çocuk olan hikâyeleri de mevcuttur. (Ant, Falaka, Kaşığı, Aleko, İlk Namaz... gibi)

7. Ömer Seyfettin, yeni neslin millî duygularını kuvvetlendirmek amacıyla kaleme aldığı eserlerinde Türk destan ve menkıbelerinden de faydalanmıştır. (Başını Vermeyen Şehit hikâyesi ve Ergenekon'dan Çıkış, Kırk Kızlı, Köroğlu Kimdi?, Altun Destan Adlı Şiirleri)

8. Kaynağını halk edebiyatının oluşturduğu eserlerde çocuklar tarafından daha çok ilgi görmektedir. Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe hikâyesiyle, arkadaşı Ali Canip'in annesinden dinledikten sonra kaleme aldığı Kurumuş Ağaçlar masalı da bu türden eserlerdir.

9. Ömer Seyfettin'in eserlerinde, yerli yerinde kullanmış olduğu mizah ve merak unsurları da çocukların ilgisini çekmektedir.

10. Çocukluk hatıraları, çocuklar ve gençler için zevkle okunabilecek yazı türlerindendir. Ömer Seyfettin hikâyelerinden bazılarında kendini anlatmıştır. Konusunu hatıra defterinden aldığı anı-hikâyelerinin çoğunda çocukluğunu anlatmıştır. (Kaşağı, Ant, İlk Namaz, Falaka, ... gibi)

11. Çocukta zaman kavramının gelişmesiyle birlikte geçmişi öğrenme merakı da artacaktır. 13-17 yaş arasındaki çocukların tarih konulu eserlere merak sarmaları oldukça mânâlıdır. Çocuk, içinde yaşadığı zamanda kendi istediklerini bulamazken, okuduğu tarih konulu eserlerde aradığını buluyorsa işte o zaman tatmin olacak ve bu tatmin olmuş ruh hâliyle geleceği kuracak azmi de kendinde bulacaktır. Ömer Seyfettin'in tarih konulu hikâyeleri, çocuklar tarafından işte bunun için çok okunmaktadır.

Sonuç

İnandığı gibi yaşayan nadir dava adamlarından biri olan Ömer Seyfettin, özellikle hikâyeleriyle ve hikâyelerindeki konuların fikrî yoğunluğuyla kaleme aldığı yazılarıyla bugün bile hâlâ bize yol göstermeye devam etmektedir.

Onun eserleri arasında şiddet unsuru içermesi, felsefî derinliği olması bakımından çocuklar tarafından okunmaması veya çocuklara okutturulmaması gereken hikâyeleri de vardır. Mesela “Bomba” hikâyesi bir hakikatin canlı şahidi olabilir; ama bu hikâyedeki sahneler çocuğun ruh dünyasında fırtınalara sebep olabilir. “Primo Türk Çocuğu” başlıklı hikâye, kahramanı çocuk olmasına rağmen mesajlarını çocukların anlayabileceği bir eser olmasa gerektir. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.

Biz diyoruz ki; nasıl olsa telif ödemiyoruz diye, Millî Eğitim Bakanlığı da 100 Temel Eser listesine adlı diye Ömer Seyfettin'in bütün eserlerini çocuk kitabı olarak basmak, satmak, tavsiye etmek ve çocukla buluşturmak Çocuk Edebiyatının kabulleri arasından doğru değildir.

Ömer Seyfettin eserlerinden çocuklar için seçmeler yapılırken dikkatli olunmalıdır. Ömer Seyfettin'in eserlerinin diliyle oynanmamalıdır. Resimlemeler yapılırken hikâyede işlenen zaman ve sosyal hayat mutlaka dikkate alınmalıdır.

Kaynaklar

- Alangu, Tahir, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul, 1968.
- Gürel, Zeki, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız*, Ankara, 2001.
- Gürel, Zeki, *Cumhuriyet Devri Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 1998.
- Gürel, Zeki, “Bizde Çocuk Edebiyatı”, *Millî Eğitim ve Kültür*, Mart 1984, s. 26, s. 50-61.
- Gürel, Zeki, *Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, 1996.
- Gürel, Zeki, *Tarihî Hikâyeler Eskimeyen Kahramanlar*, İstanbul 1996.
- Gürel, Zeki, *Ömer Seyfettin*, Ankara, 2002.
- Gürel, Zeki – Fahri Temizyürek – Namık Kemal Şahbaz, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2007.
- Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Ankara, 1972.
- Ömer Seyfettin'in Eserleri* (16 kitap), Hazırlayan: Muzaffer Uyguner, Ankara, 1985-1993.
- Ömer Seyfettin Külliyyatı*, Hazırlayan: Hülya Argunşah, İstanbul, 2004.
- Şahin, İlyas Han, “Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri”, *Türk Halkları Edebiyatı Beynelhak Uşak Edebiyatı Kongresi Materyaller*, Bakü, 2008, s. 1004-1006.
- Ustaoglu, Pervin, *Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuğa Görelik Açısından Olumluluk ve Olumsuzluk*, Samsun, 2006. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Yüksel, Gökçen Türcan, *9-15 Yaş Grubu Çocukları İçin Ömer Seyfettin'in Öyküleriyle İlgili Bir Değerlendirme*, Bolu, 2008. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Türk Yurdu*, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 63-65.

Ömer Seyfettin’de Türkçü Refleks

Necati Mert*

Ömer Seyfettin’in (1884-1920) milliyetçiliği konjonktürelidir. Ayrıca şu: Döneminin toplumsal ve siyasal kimi eğilim ve düşünceleriyle de iç içedir.

Yazmaya erken başlar. Şöyle ki daha Edirne Askerî İdadisi ile Mekteb-i Harbiye-i Şahane’de öğrenci iken yayımlanmış yirmi dört şiiri, beş düz yazısı, iki öyküsü vardır. Bunlara Kuşadası Redif Taburu’na atandığı 1903 ile Selanik’te *Genç Kalemler* kadrosuna katıldığı 1911 yılları arasında da yirmi sekiz şiir, otuz düz yazı, on sekiz öykü eklenir. Öğrencilik yıllarının şiirleri, Edebiyat-ı Cedide etkisinde olup hüznlerden, ayrılıklardan söz açar. Sonraki şiirlerinde ahlak ve din serbest düşünüşün önüne geçer. II. Meşrutiyet övülerek İttihatçı siyasete benimsenir. Öyküleri de hemen hemen bu yoldadır. “İlk Namaz” hatırlanmalı örneğin. “Erkek Mektubu”nda, “Çirkin Bir Hakikat”te de Batılı yeni kadınlık ahlak/namus açısından sorgulanır. Modernliğe temelden şikâyeti yoksa da hemen her öyküsünde “Biz kimiz?” sorusunun cevabını aramaktan da vazgeçmez. “İki Mebus”taki tutumu ise ilginç: II. Meşrutiyet’e, otuz yıl sonrası için bile kefildir âdeta. Oysa daha on yıl dolmadan İmparatorluk yıkışa sürüklenecektir.

Bu dönemde düşünceleri berrak değildir Ömer Seyfettin’in. Gerçi “Türkçe” geçer (“Altıncı Mektup”, “İlk Namaz”), “Türkiye” geçer (“İki Mebus”) yazdıklarında; ama “Türkler” vurgulanmaz. Osmanlı milletlerinden sayılır (“Müstakbel Validelere”), hatta Osmanlılar “Avrupa’nın en necip, en zeki, en zengin ve faal kavmi olarak” belirtilir (“İki Mebus”). Bir istisna, “Jimnastiğe Dair”de meç taliminden söz edilirken geçen şu cümledir: “Zararları ehemmiyetsiz ise de hiçbir faydası yoktur, moda gibi. Hassaten bizim için, Türkler için pek abes bir yorunluk.” Bir diğeri de “Busenin Şekli-i İptidaîsi” adlı öyküdedir. Yabancı kadın, başlangıçta yüzüne “İşte genç Türklerden bir kuvvetli cahil daha” diyerek baktığı genç Türk’e finalde mukavemet edemez olur.

Milliyetçi düşünce *Genç Kalemler*’le başlar. Lakin Türkçe ile sınırlıdır. Bunu da Türk birliği için kullanmaz Ömer Seyfettin. Ali Canip’e 28 Ocak 1911 tarihli mektubunda dil tutumu için şunları yazar: “Hakikate muhtaç Türkleri Asya’nın karanlıklarına götürmeye çalışmayacağım.” 11 Nisan 1911’de, derginin ikinci

* necati.mert@hotmail.com. [N. M.]

cildinin ilk sayısında “Yeni Lisan” başlıklı yazısında düşüncesini daha da açar: “Dernek’in (Tasfiyeci Türk Derneği –NM) arkasına takılıp... Bundan bir düzine asır evvelki günleri yaşayan kavimdaşlarımızın yanına mı gidelim? Bu bir intihardır.” Aynı yazıdan bir alıntı daha: “İşkodra’dan Bağdat’a kadar bu kıtayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Turanî ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddi bir telakki ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler.” Görülüyor ki ülke dışına çıkma niyeti yok Ömer Seyfettin’in. “Turanî” sözcüğünü kullanıyor ama “bütün Türklük” düşüncesine gitmiyor; çizdiği coğrafya küçük.

Ziya Gökalp’ın “bütün Türklük” eksenindeki “Turan” şiirinden hayli etkilendir Ömer Seyfettin. Etki, 17 Ağustos 1911’de, Diyarbakır’daki *Dicle* gazetesinde çıkan yine “Yeni Lisan” başlıklı yazısında apaçıktır. Dil davası, bu yazıda milliyet davası üzerine oturtulur öncelikle. Ayrıca, her şeyin değişmekte olduğu söylenir, Yeni Lisan işte bu değişen dünyanın dilidir. İlerici bir harekettir. Aksini benimsemek “muhafazakârlık” olur. Sonra, Batı’da Turan’a karşı “müthiş bir kast” olduğuna dikkat çeker Ömer Seyfettin, hayli kışkırtıcı bir dille de doğrudan gençlere seslenir: “Siz Turan’ın vârisleri yükselmez, onlar gibi olmazsanız mahv ü perişan olacaksınız. Ne atalarınız size yadigâr bıraktığı bu vatan, ne tarih, evet ne de 10 Temmuz’un (II. Meşrutiyet –NM) hatırası kalacak.” Hatta geçmişin, Osmanlı öncesi geçmişin örnek liderlerine kadar uzanır: “Ey Anadolu gençleri! Elinizi kalbinizin üzerine koyarak biraz maziyi, Oğuz’u, Cengiz’i düşünüyoruz.” Ve yazı Ziya Gökalp etkisini göstermek istercesine “Turan”dan şu beyitle bitirilir: “Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan / Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!”

8 Temmuz 1912’de *Yirminci Asırda Zekâ*’da çıkan “Yeni Lisana Dair” başlıklı yazıda dikkat çeken ilk nokta “Türk’e yapılan şu vurgu: “kuvvetli ve asil bir Türk gibi”. Ne ki tanım güçle ve soyut bir soylulukla sınırlıdır. Dikkat çeken bir başka nokta da eski dilin halk ruhunda tutmayışının “milliyet” üzerinden açıklanması: “Eski lisanın anası olan ‘Milliyetsizlik’ öldükçe, kendisi de şüphesiz ölecektir.” Verilen örnek Tevfik Fikret olur. Şunlar da yazılır: “Milliyetsiz, kavmiyetsiz, kozmopolit, çanak yalayıcı, dalkavuk Enderun edebiyatı ruhumuza derin izler bırakmış.” Oysa bu Fikret lise yıllarında *Rûbab-ı Şikeste*’sini hep okuduğu Fikret’tir. Türkçeciliğine artık Türkçü kimliği eklediğinden Edebiyat-ı Cedide eleştirisini dilin dışına çıkarmaktadır burada Ömer Seyfettin. Yazıyı da zaten dil-millet ilişkisinin şu veciz ifadesiyle bitirir: “Her millet kendi lisaniyla yaşar.”

İlginç olan şurası: Ömer Seyfettin Türklük, kavim, milliyet, hatta Turan sözcüklerini kullanmasına, dahası bunlar üzerinden siyaset de yapmasına rağmen, dil anlayışı ile köken milliyetçisi değildir. Dili hiçbir dönemde zorlamamış, “As-

ya'nın karanlıklarına" götürmeyi hiç mi hiç düşünmemiştir. "Ateş'in od'dan, keder'in kaygu'dan, Allah'ın Çalap'tan daha Türkçe olduğunu" kabul eder.

Trablusgarp'ın İtalyanlarca işgali üzerine yazılan "Primo Türk Çocuğu" adlı öykü milliyetçilik açısından önemli. İmparatorluk zaten kimlik bunalımındadır; işgal, bunalımı şiddetlendirir. Ömer Seyfettin, kesin tercihini yapar: Milliyetçilik. Ancak aynı konjonktürün "Üç Tarz-ı Siyaset"inden öteki ikisini de gücendirmez. Gerçi Osmanlıcılık'a karşı nötr durur; Osmanlı'yı anışı sanırım bir tek şuradadır: "Osman hanedanının zuhurundan birkaç sene evvel..." Fakat İslamcılık -bir 'tarz-ı siyaset' olarak değil tabii- bir ahlak, bir duyuş, düşünüş olarak öyküde, özellikle Bursa'daki baba evinin anlatıldığı sayfalarda oldukça. Ana figür Kenan Bey, baba evinde "an'ane" ve "kavmiyet"le, bağlı olarak da "mazı"yle yeniden buluşur. Babasının, küçük Kenan'a, duvardaki kanlı kılıçla ilgili şu sözleri altı çizilesi sözlerdir: "Hayır oğlum! Bunlar kir değil. Bunlar düşman kanı. Bu kılıç bize dedelerimizden kaldı. Babam da, ben de onunla harbe gittik. Bu kılıç yedi muharebe gördü. Üzerindeki düşman kanı en büyük kıymetidir, temizlenmez." Annesi İtalyan olan Primo da Türklüğe uyandıktan sonra Türk tarihini babası Kenan Bey'den öğrenir: "Türkler dünyanın en cesur, en asil, en kavî milleti idi. (...) Asırlarca bütün Asya'ya hâkim olmuşlar, Attila Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişti." Başka satırlar: "Dünyanın en büyük hükümetini Cengiz kurmuş, bu büyük Cengiz neslinden ayrılan küçük bir kısım (Bizans'ı) yıkmış, Anadolu'yu zapt etmiş, oradaki müteferrik Türkleri birleştirerek ta Viyana'ya kadar gitmişti."

Ömer Seyfettin'in milliyetçi çizgisi Balkan ve ardından gelen Dünya Savaşı ile yeniden şekillenir. Zaten 1912 sonları ile *Yeni Mecmua*'nın çıkmaya başladığı 12 Temmuz 1917 arasında yazdıkları içinde toplum-siyaset ve Türklük yazıları neredeyse dil yazıları kadar çoktur.

"Umumi ve Hususi Türkçe" üst başlığıyla yayımlanan "Abdullah Tukayef ve Lisani" başlıklı yazı (*Türk Sözü*, 7 Mayıs 1914) bu dönemde düşüncesinin nasıl seyredeceğini gösterir. Ömer Seyfettin, bütün Turan şairlerinin İstanbul Türkçesiyle yazmak zorunda olduğunu söyler bu yazısında. Nedeni, iletişimi kolaylaştırmak değil. Vurgu şöyledir: "Milliyet demek 'lisan ve millî maarif' demektir." Demek, Ömer Seyfettin'in milliyetçiliği "bütün Türklük"e uzanmaktadır artık. Edebiyat ya da dilde, işte bu birliği gerçekleştirecektir: "(Bu bağ) bütün Turan edebiyatlarının en mukaddes vazifesidir." Türkçe ile "bütün Türklük"ün iç içeliğine vurgu "Türkçeye karşı Enderunca"da (*Türk Sözü*, 14 Mayıs 1914) da var: "Türkçe bütün Türklüğün malıdır. Millî Türk sarfı içtimâî bir müessese olduğu gibi, âli ve mukaddestir. Onun tamamlığına riayet hepimizin vazifesidir."

Ömer Seyfettin'in milliyetçiliği -evet- konjonktürel. Koşullara bağlı. Ama milliyetçi tepkisi zannım o ki muhayyel düşmana göre şekillenen klasik devlet refleksine kıyasla doğal ve zorunlu bir tepki. Ömer Seyfettin bunu açık etmekten de çekinmiyor.

“Türklerin Millî Bayramı” (*Tanin* gazetesi, 18 Mart 1914) başlıklı yazı iki hikâye ile başlar. Bunlardan biri İsigöl yakınlarındaki Türklerin Oğuz Han zamanında Yüzok ve Üçok soyadları alışlarına dairdir. Diğeri de Ergenekon vadisinde Çinlilerle dövüşen Hiyon-tu Türklerini anlatır. “Nohoz ve Kayan adındaki iki hakanzade ile iki kız” kalana kadar dövüş olur. Bu dört Türk bir alageyiğin peşine takılıp cennet gibi bir yere gelir. “Öyle bir cennet ki kapısı yok.” Yerleşirler, çoğalırlar. Tam dört yüz yıl. Fakat “Turan’a kavuşmaktan ümitlerini” kesmezler yine de. Bir gün geyiklerden birini bir kurt parçalar ve kaçır, kaçarken de “etrafı büyük ve geçilmez Kafdağları ile çevrili” bu yerden nasıl çıkılacağını göstermiş olur. Kurdun gösterdiği delik “bir insan geçemeyecek” kadar dardır. Bir demirci çıkar, ocak yakar, örs kurar, “çekici örse vurarak taşları parçalar ve yol açar.”

Bugüne verilen ad, “Yenigün”. Tarih, 9 Mart. Miladi karşılığı, 27 Mart.

Oğuz Han olsun, Ergenekon’dan çıkış olsun, bir efsane, “hatıra”. Aslı var mı? Yok mu? Diyelim ki yok. Uydurma. Bu önemli değil. Çünkü gerçek, uyduranların ne niyetle uydurduklarındandır. Ömer Seyfettin, bu niyetin “iftihar” olduğunu söyler: “Birkaç asır evvelki babalarımız soylarını, tarihlerini, an’anelerini bizden çok iyi tanır ve kendi asıllarıyla iftihar ederlerdi.” Millî bayramlar bu fırsatı verir. Yazının daha ilk cümlesi şöyledir: “Her milletin hatırası, kendi tarihine, kendi eski an’anelerine dokunan millî bayramları vardır.”

Bu iki hikâye, Necip Asım Bey’in *Küçük Türk Tarihi*’nden aktarılmıştır; Necip Asım Bey de bu “masal” üzerinde durur: “Her kavmin masalları vardır. Türklerin de kendilerine mahsus ve babadan oğula geçen masalları vardı.” Nasıl geçtiğini de şöyle anlatır: “Ergenekon’dan kurtuluş hatırası eski Türklerde demir ayinine esas ve sebep olmuştur. Ve bu millî ayinin serpintileri bugüne kadar bizim aramızda kalmış, hatta İstanbul’da devam etmekte bulunmuştur. Nazar değenlere günlük yakmak, hastalara kurşun dökmek, loğusalara ve çocuklara demir parçaları takmak şüphesiz İslamlıktan gelen şeyler değildir. (...) Hep unutilan ‘Yenigün’ün, millî bayramın, Ergenekon mahbesinden kurtuluşun, demir ayinine, muazzez ve eski bir an’anenin bakiyeleri(dir).”

Bu süreklilik, millî ve toplumsal bir tabana da oturtularak “niyet”in altı iyice çizilir: “Yenigün, biz Türklerin millî bayramıdır. Tarihimiz, mazimiz, masalları-mız, an’anelerimiz ve nihayet Ergenekon ve demir ayini millî bayramımızın bir efsane değil, millî ve içtimâî bir hakikat olduğunu meydana çıkarır.”

Gregory Jusdanis'in şu cümleleri hatırlanmalı galiba: "Milliyetçiliğin nihai misyonu özerk bir devletin kurulması ve pekiştirilmesidir. Ama devletin, kendisini bir arada tutacak, birbiriyle bağlantılı bir değerler ve duygular ağına ihtiyacı vardır. Millet inşa etme, kolektif anlatılar uydurmayı... gerektirir." (*Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Millî Edebiyatın İcad Edilişi*, çev: Tuncay Birkan, Metis, İstanbul, 1998, s. 53.)

Arzu Öztürkmen de aynı görüşleri Türkçülük üzerinden söyler: "Türkçülük; Helenizm ve Slavizm'in de içinde bulunduğu kültürel sistemin bir parçasıydı ve tıpkı bu kültürel hareketler gibi, kökü Orta Asya'nın geçmişinde olan özgün kültürel bir mitos vaat ediyor ve Anadolu'dan Orta Asya'ya uzanan alana referans vererek İmparatorluk topraklarının eski güzel günlerini çağrıştırıyordu. Bu nedenle de... Osmanlı aydın tabakasını hızla etkiledi ve mobilize etti." (*Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*, İletişim, İstanbul, 1998, s. 20-21.)

Ömer Seyfettin'in Türklük için önemli bir başka çalışması da *Türklük Mefkûresi* adlı otuz sayfalık kitapçık. 1913-1914 yıllarında basılmış olmalı. "Millet" tanımını din ve dil birliğine dayandırılır burada: "Türkçe konuşan bütün Müslümanlar Türk milletindendirler." Önceki çalışmalarında "dili dilime, dini dinime" diye geçer bu görüş. Bunun açılmış ve Osmanlı'ya bağlanmış hâli kitapçıkta şöyle: "Biz Türk milletinin, İslam ümmetinin, Osmanlı Devleti'nin fertleriyiz." Vurgu, şimdi Türk ve İslam olana. Hatta Türk'e öncelik var. Bunu yazının devamında da görüyoruz. Örneğin "Osmanlı Devleti'nde büyük bir İslam ümmeti vardır." deniyor, bunun iki büyük milletten (Türk ve Arap) oluştuğu da söyleniyor. Fakat Türklerin sayı üstünlüğü, ümmetinkini unutturuyor. O kadar ki göçmenler bile Türklere ekleniyor, dinleriyle hiç mi hiç hatırlanmıyor: "Vakit vakit düşman ellerinden göçüp ve Türklüğe karışan muhacirleri de sayarsak on beş, on altı milyondan ziyade Türk vardır."

Yeni Mecmua ile ağırlığını öyküye verir Ömer Seyfettin. Ve örnek insanı vurgular hep: Dürüst. Ahlaklı. Minnetsiz. Dindar. Ve Türk. Örnekler de Osmanlı veya Osmanlı öncesi İslam tarihindedir. Gerçi süregiden savaşlar da benzer "yeni kahramanlar" yaratmaktadır. Ne ki bunların sayısı azdır. Anlaşıyor ki Ömer Seyfettin, zamandan ve -özellikle de- içlerinde bulunduğu İttihatçılardan şikâyetçidir artık. Onları devlet adamı olarak ne namuslu görür ne de güçlü. Nitekim Almanlarla birlikte girilen savaş kaybedilmekte, içerde de vurgunlar vurulmaktadır.

Çare taşra mıdır? Anadolu mudur? Oralara açılmak mıdır? Belki. Ne ki 6 Mart 1920'de ölür Ömer Seyfettin.

Hayatı, bir bakıma, göremeyeceği ulus-devlete, paradigmalarını güçlendirecek/destekleyecek argümanlar aramakla geçmiş bir hayattır.

Ömer Seyfettin'in Esaret Hatıraları

Seyfettin Sağlam

Bazen, büyük bir adamın erken ölümüne çok üzülürüz ve milletin ona çok ihtiyacı vardı, deriz. Ömer Seyfettin de; erken değil çok erken kaybedilmiş bir değerdir. Onun yaşındakiler daha hayata yeni başlarken, o müthiş bir enerji ile büyük eserler vermiştir. Musikide Şevki Bey, Rus yazarlarından Anton Çehov ve Puşkin de aynen böyledir. 1920 yılında kaybettiğimiz Ömer Seyfettin, yirmi-otuz yıl daha yaşasaydı, şüphesiz daha çok değerli eserler verecekti. Onu, bugün için genç sayılan altmış altı yaşında kaybetseydik, ne eserler verirdi kim bilir?

Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884 tarihinde Gönen'de doğdu. Nasıl bir çocukluk geçirdiğini ve o günlerin Gönen kasabasını, ünlü hikâyesi Ant'ta o kadar güzel anlatır ki sanki İstanbul'a gittiği yedi yaşına kadar olan hayatının bir özetini yapar. Ant, bir hikâye değil, sanki yazıyla yapılmış bir tablodur.

Yedi yaşındayken, babası askerlik şubesi reisi Ömer Fevzi Bey'in tayini dolayısıyla İstanbul'a geldi. Babası, önce İnebolu'ya, arkasından da Ayancık'a tayin edildi. Küçük Ömer bu sırada okula başladı. Okul günlerini de Falaka hikâyesinde anlatır. Ayancık'ta Sıbyan mektebine yazdırılır. Ömer'in okumakta pek gözü olmayınca bunun farkına varan annesi Fatma Hanım, oğlunu alarak 1892 yılında babasının yanına İstanbul'a geldi.

1893 yılında babası Ömer Fevzi Bey, subay çocukları için Eyüp Sultan Askerî Rüstiyesi'nde açılan özel bölüme oğlu Ömer Seyfettin'i yazdırdı.

Ömer Seyfettin'in askeri okuldaki hayatını ve tiyatroya olan düşkünlüğünü o günleri anlatan arkadaşlarının hatıralarından öğreniyoruz. Ömer Seyfettin, bu okulu 1896 yılında bitirerek "Edirne Askeri İdadisi"ne gitti. İlk edebiyat zevkini bu sırada edindi. Okulu bitirdikten sonra, İstanbul'a gelerek "Mekteb-i Harbiye-yi Şahane"ye kaydoldu.

İlk yazılarını bu okulun sıralarındayken yazdı. Bu tarihlerde Edebiyat-ı Cedideciler gençliğin üzerinde çok etkiliydi. Ömer Seyfettin de bu etkiden nasibini alacaktır.

Okulu bitirdikten sonra (1913), önce İzmir'e arkasından Kuşadası'na tayin oldu. İzmir bölgesinde beş yıl kaldı. Bu sırada gazeteci ve edebiyatçı Hakkı Ta-

rık Us'la mektuplaşıyordu. Onun edebiyat hakkındaki ilk düşüncelerini bu mektuplardan öğreniyoruz. Daha sonra ise Ruşen Eşref Ünaydın'ın *Diyorlar ki* adlı mülakatında daha geniş olarak anlatılacaktır.

Ömer Seyfettin, bu arada şiirler yazıyor ve bunları Selanik'te *Bahçe* ve *Kadın* adlı dergilerde yayımlıyordu. Bu sırada eline, ünlü Fransız yazarı Guy de Maupassant'ın hikâyeleri geçti. Bu hikâyelerin uzun süre etkisinde kaldı. Ömer Seyfettin, daha sonra şunları söyleyecektir:

“İfadeler, o kadar basitti ki, onunki kadar basit bir satır, alfabe kitaplarında bile bulunmaz diyebilirim.”

1907 yılında İzmir'e nakledildi. İzmir'de Jandarma Erat Okulu'nda öğretmenlik yaptı. Sonradan İzmir'in işgali üzerine yazacağı, ölümü üzerine yarım kalan *Yalnız Efe* romanının malzemelerini topladı. İzmir'de, Türkçü Necip, Baha Tevfik, Şehabettin Süleyman ve daha henüz lise öğrencisi olan Yakup Kadri ile tanıştı.

Meşrutiyetin ilanından sonra, Balkanlara tayin edildi. Bir süre dağlarda eşkıya takibinde dolaştıktan sonra, Manastırdaki Piretepe kazasına verdiler. Balkan milletlerinin başkaldırmalarını ve Bulgar çetelerinin faaliyetlerini yakından gördü. Bu sırada yazdığı hikâyelerde, o günlerin etkisi hemen göze çarpar. Yazarın *Bomba* ve *Nakarat* hikâyeleri, Balkan isyanlarını ve bu isyanların insanlar ve çevre üzerindeki etkilerinden söz eder. O dönemin Osmanlı gençlerinin ülküsüzlükleri ve başıboş hayat tarzları ise *Hürriyet Bayrakları* adlı hikâyesinin ana temasıdır.

Ömer Seyfettin bu sıralarda Ziya Gökalp'la tanışır. Arkasından 31 Mart olayını bastırmak için İstanbul'a yürüyen “Hareket Ordusu”na katılır. Daha sonra askerlikten ayrılarak Selanik'e gider. Selanik'te Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'le birlikte **Yeni Lisan** hareketini başlatır. Bir yazısında, “Geliniz beyler dilde bir inkılâp yapalım.” der. Ve bu inkılâbı başarır. Bugün bile onun yazıları çok rahat okunur.

1910-1912 yılları arasında *Genç Kalemler* dergisinde altı hikâyesi yayımlanır. Ömer Seyfettin, bu dönemde kendisini Servet-i Fünûn etkisinden kurtararak **Millî Edebiyat Akımı**'nın ilkelerini uygulamaya yönelir.

Trablusgarp Savaşı'nın ardından Balkan Savaşı patlayınca, Ömer Seyfettin, yeniden orduya çağırılır. Yanya kuşatması sırasında esir düşer. Ömer Seyfettin'in esirliği bir yıldan fazla sürer. Esaretinde boş durmuyor, notlar alıyor ve durmadan da okuyordu. Bu arada, bir yandan da yazdığı hikâyelerini İstanbul'daki dergilere yolluyordu.

Ömer Seyfettin, 17 Aralık 1913'te İstanbul'a döndü. Rumeli'nin kaybedilmesi ve esaret günleri onu iyice karamsar yapmıştı.

Bir süre sonra, *Halka Doğru* dergisinde başyazarlığa getirildi. Yazılarıyla geçinmek zorunda olduğu için, döneminin mizah dergilerinde ve magazin gazeteslerinde hikâyeler yayımlıyordu. Toplu eserlerini oluşturan yüz otuz dört hikâyenin on altısı bu dönemde yazılmıştır. 1914'te, ölümüne kadar sürecektir olan Kabataş Sultanisi Edebiyat Öğretmenliğine atandı.

Ömer Seyfettin, 1915 yılında Calibe Hanımla evlendi. Fakat bu evlilik pek uzun sürmedi. İki ayrı dünyanın ve farklı kültürlerin insanları olan karı koca, bir müddet sonra ayrılmak zorunda kaldılar.

Ömer Seyfettin, 1917 yılında kendisini tamamen yazılarına verdi. 1917-1920 yılları arasında doksan bir hikâyeye yayımladı.

Bu arada, rahatsızlığı gittikçe artıyordu. 23 Şubat¹ 1920'de henüz otuz altı yaşındayken öldü. Ömer Seyfettin, kısa bir ömre büyük bir sanatı sığdırabilmiş nadir kişilerden biridir. En önemli hikâyelerinden olan *Diyet* ve *Pembe İncili Kaftan*'ın kahramanları, bir bakıma onu yansıtır.

Türk hikâyeciliğinin kurucusu olarak kabul edilen Ömer Seyfettin, çevresinde rastladığı en küçük olaydan bile hikâyeye çıkarabilecek kudrette bir yazardır. Bu yüzden onun hikâyelerinde ilk göze çarpan özellik, konu zenginliğidir. Onun hikâyelerinde, çocukluğundan başlayarak hayatının çeşitli dönemlerine ait sahneler görürüz. *Ant*, *Falaka*, *Kaşığı*, *İlk Namaz* ve *İlk Cinayet* gibi hikâyeler onun çocukluk yıllarını anlatır. Bu hikâyeleri okuduğumuzda, 1900'lü yılların ilk çeyreği Batı Anadolu'sunun hayat tarzını görürüz. Refik Halit Karay'ın hikâyeleriyle birlikte, Anadolu sosyal hayatı hakkında fikir edinmiş oluruz. Arşiv belgeleri insana her şeyi söylemez. Ömer Seyfettin'den önce yazılan hikâyeler, onun hikâyeleri kadar canlı değildir. O hikâyelerinin çoğunda yabancı kültürlerin etkisi altında kalmış, kimliğini kaybetmiş, sahte yarı aydınları cezalandırmaktan ayrı bir haz duyar. *Efruz Bey* tipi buna bir örnektir. *Tuhaf Bir Zulüm*, *Falaka*, *Kurbağa Duası*, *Yalnız Efe*, *Keramet* gibi hikâyelerinde boş inançlar ve bilgisizlikle alay eder. O dönemdeki aydınların ortak problemleri olan Batıya yetişebilmenin yolunun, çalışmak ve bilgiden geçtiğini savunur.

Onun bazı hikâyelerinde, hikâyelerin yazıldığı yıllardaki Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumun etkisiyle, millî duyguları uyandırma, kahramanlık duygularını aşılama gayesi ön plandadır. *Beyaz Lâle*, *Kızıl Elma*, *Primo Türk Çocuğu* bu amaçla yazılmıştır.

¹ Daha sonraki yapılan araştırmalarda Ömer Seyfettin'in ölüm tarihi 6 Mart kabul edilmiştir.

Ömer Seyfettin, bazı hikâyelerinin başına, bir atasözü veya vakanüvis tarihlerinden alınma bir pasaj koyarak, konuyu bu ana fikir çevresinde işlemekten özel bir zevk alırdı. Sözgelimi, *Başını Vermeyen Şehit* hikâyesinde *Peçevî Tarihi*’nden alınma bir olay işlenir. Aynı yolu daha sonra Kemal Tahir de denemiştir. O da bazı romanlarına, *Naima Tarihi*’nden alınma pasajlar koymuştur.

Kütük adlı hikâyesinin başına “Karaman’ın koyunu sonra çıkar oyunu” atasözü yazılmıştır. Bu söz bir ana fikir olarak hikâyede işlenir. Hikâyede Türkler, bir düşman kalesini kuşatmışlardır. Kuşatma için gereken topları yoktur. Türklerin toplarının olmadığını gören düşmanları surların üzerinden onlara gülerler. Bir süre sonra toplar görünür. Bunlar dağdan kesilip siyaha boyanan kütüklerdir. Kaledekilere, “eğer teslim olmazlarsa kaleyi topa tutacaklarını” bildirirler. Kendilerine çevrili top namlularını gören kaledekiler hemen teslim olurlar. Daha sonra teslim olmalarına sebep olan topları görmek isterler. Bir de bakarlar ki ortada top falan yoktur. Ortada sadece siyaha boyanmış, top şekli verilmiş ağaç kütükleri vardır.

Ömer Seyfettin, karakter yaratmakta da ustadır. Hikâyelerin kahramanlarının çoğunda onu görürüz. Özellikle *Pembe İncili Kaftan* hikâyesi onun karakterinden birçok özellikleri taşır. İttihat Terakki döneminde arkasını hükümete dayayan, çok çabuk zengin olan insanlar arasına girebilecek imkânları varken Ömer Seyfettin, bu yola başvurmamış *Diyet* ve *Pembe İncili Kaftan*’daki kahramanları gibi yaşamıştır. O ortamı, Refik Halit Karay, *İstanbul’un İç Yüzü* ve Burhan Cihat, *Dükkülerin Romanı* ve *Cephe Gerisi* adlı kitaplarında çok iyi anlatır.

Ömer Seyfettin, *Efruz Bey* tipini yaratmış ve ondan nefret etmiştir. Onun kimliğinde kökünden kopan yarı aydınlarla alay etmektedir. Efruz Bey’e karşılık *Cabi Efendi* tipini yaratmıştır. Cabi Efendi, akıllı, olgun, halkın arasından çıkmış fakat ondan kopmamış bir halk filozofudur. Davranışlarıyla, dengeli ve halktan gelen, millî duygularla yüklüdür. Cabi Efendi’de Ömer Seyfettin’in karakterinden çizgiler buluruz.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin, bugün bile okunmasının sebeplerinin başında kullandığı dil gelir. O her şeyden önce yeni Türkçecilik akımının öncüsüdür.

Ömer Seyfettin’i daha çok hikâyeleriyle tanırız ama şiir de yazmıştır. Hatta edebiyata girişi şiir yoluyla olmuştur. İlk şiirlerinde aruz veznini kullanmıştır. Şiirde, Ahmet Haşim ve Tevfik Fikret tarzını benimsemiştir. 1914 yılından sonra yazdığı şiirlerinde ise hece veznini kullanmıştır.

Fakat Ömer Seyfettin’in en az söylenen yanı hatırat yazarlığıdır. Bugün aradan yüz yıla yakın bir süre geçmesine rağmen çocukların bile zevkle okuyabildiği *Ant*, *Kaşığı* hikâyeleri Ömer Seyfettin’in çocukluk hatıralarıdır.

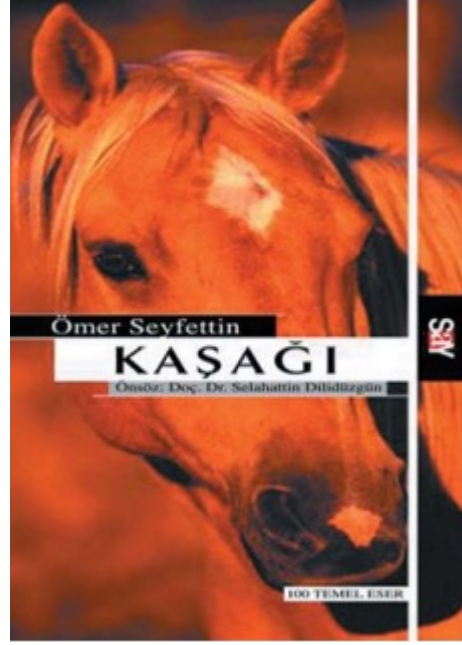

Ömer Seyfettin'in çocukluk hatıralarının anlatıldığı *Ant* hikâyesinin ilk paragrafı çocukluğumuzdan beri birçokumuzun zihninde yer etmiştir. Ömer Seyfettin, sınırsız üslubuyla şunları yazar:

“- Ben Gönen'de doğdum. Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba hayalimde artık seraplaştı. Birçok yerleri unutulmuş eski, uzak bir rüya gibi oldu. O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla bir vakit önünden geçtiğimiz Çarşı Camii'ni karşısındaki küçük harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tomruk yüzen nehirciği, bazı yıkanmağa gittiğimiz sıcak sulu hamamı şimdi hatırlamağa çalışırım. Fakat beyaz bir nisyan dumanı önüme yığılır, renkleri siler, şekilleri kaybeder... Pek uzun gurbetlerden sonra vatanına dönen bir adam, doğduğu yerin ufku koyu bir sis altında bulup da sevdiği şeyleri uzaktan bir an evvel görmediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı böyle meraka, sabırsızlığa benzer bir elem duyarım. O her akşam sürülerle mandaların, ineklerin geçtiği tozlu, taşsız yollar, yosunlu siyah kiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük ahşap köprüler, nihayetsiz tarlalar, alçak çitler hep bu dumanın içinde erir.”

Fakat Ömer Seyfettin'in başlı başına hatıra ve günlük türü bir eseri vardır. Bu eserin adı *Ruzname*, diğer adıyla *Balkan Savaşı Günlüğü*'dür. Eser, 27 Eylül 1912'de Selanik'te yazılmaya başlanmıştır. Bu notlar, Balkan Savaşları sırasında esir düşen Ömer Seyfettin'in, bir yıl, üç ay, on altı gün süren esaret hatıralarıdır. Ömer Seyfettin bu hatıralar için; “-Ben birçok hatıra defteri tuttum ama içlerinden yalnız birini, Balkan Savaşı günlerinden kalanı tamamladım.” diyordu. Fakat araştırmacılar, Ömer Seyfettin'in asıl Balkan Savaşı notlarının ele geçmediği ve bu notların zaman zaman hikâyelerinde kullanıldığı görüşündedirler.

Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı çıkınca, üstesmen rütbesiyle, Garp Ordusu'nun 39. alayına katıldı. Önce Komonova'da Sırplarla, sonra da Yanya'da Yunanlılara karşı savaştı. Yanya Kalesi'nin Esat Paşa komutasındaki dört alayla, Yunanlılara karşı beş ay süren savunmasında o da bulundu. Teslimden önceki

kanlı savaşlara katıldı. Yanya kalesi 21 Şubat 1913'te düştü. Ömer Seyfettin de 20 Ocak 1913'te esir oldu. Hatıralarının esir düşüşüyle ilgili kısmı, eksik olan bölümü, yakın arkadaşı yazar, Aka Gündüz'ün kaleminden öğreniyoruz.

“27 Eylül 1912. Dün Karaburun'a geldik. Galiba bu gece şimendifere bineceğiz. Karadağ ilan-ı harp etti. Bulgaristan ve Sırbistan henüz susuyor. Kimi gördümse:

“Mutlaka harp olacak.” diyor.

Ben hâlâ ümit etmiyorum. Niçin harp olacak? Balkan hükümetlerinin istekleri verildikten sonra harbe ne hacet? Buna aklım ermiyor. Otuz dokuzuncu alayın üçüncü taburundayım. Askeri hastanenin arkasındaki viranelikte oturuyoruz. Çadırlarımız intizamsız fasılalarla kurulmuş. Yüzbaşım Faik Efendi Selanikli. Kısa, tombul, kuvvetli bir çocuk. Lakırdı söylerken sesi titriyor. Bu hâl kalbinin iyiliğine, yani ruhunun hafifliğine delalet eder. Diğer arkadaşım Eşref Efendi, uyanmamış Türklerden. Hemen hemen bütün birliği o idare ediyor. Ben daha misafirim. Neferleri tanımıyor, isimlerini bilmiyorum. Demek muharebe olursa, son derece münasebetsiz şartlar dâhilinde ateşe gireceğim.

Ayın beşi güneş daha doğmadı. Çadır yık borusu vuruldu. İleriye gideceğiz. Galiba Bulgarlar taarruz ettiler.

Akşam, bugün Öğle Üstü Kilisesi'ne geldik. İnce ince yağmur yağıyor. Hâlâ bu yağmur devam ediyor. Usturumca Fırkasının kırk üçüncü alayı solumuzda çayırılıkta. Alay yaveri bana, Erkan-ı Harbin bir lafını gülerek tekrar etti. Hep diyormuş ki; “Ahval vahimdir.”

Bakalım ateşe ne zaman gireceğiz. Yüzbaşım iâşe işleriyle uğraşmak için Köprülü'de kaldı. Bölük şimdi benim emrimde. Yalnız genç mülazım arkadaşım Eşref Efendi var. O da bugün nöbetçi.

Askerin hepsi acemi. Hatta silah doldurmasını bile bilmiyorlar. İşte bu kadar münasebetsiz şartlar altında harbe giriyorum. Netice muzafferiyet olursa hayret etmekten memnun olamayacağım. Ama bu hareketler bana hep oyun gibi geliyor.

Hâlâ kendimi bir manevraya gidiyor sanıyorum. Harekâtımız o kadar hissiz ve hareketsiz ki ancak bir manevra böyle olabilir.”

Ömer Seyfettin, Kanlıtepe bölgesinde 18 Ocak 1912 günü şiddetli çarpışmalar sonucu esir oluşunu da şöyle anlatır:

“Biz Kanlıtepede'yiz. Toplar o kadar müthiş patlıyor ki iki istihkâm yıkıldı, neferler altında kaldı. Bir saatten beri belki bin gülle olduğumuz yere düştü. İhtiyatlar ve bütün tabur geri çekilmeye başlamış.

Ölmeyen askerler kaçıyorlar. Ben yalnız kaldım. Ben de gidiyorum.

Artık harp sayfasını kapatmalı. Kaçamadım. Yirmi bir neferle esir düştüm. Bulduğumuz tepeden efzunlar göründü. Bize, “Teslim olun” diye haykırdılar. Biz de ellerimizi kaldırdık “Teslim” diye bağırdık. Neferleri bağladılar, beni yüz-başıya verdiler.”

Ömer Seyfettin, esir subaylara işkence edildiğini duyduğu için kendisini doktor olarak tanıtır. Çünkü Yunan ordusunda şiddetle doktora ihtiyaç vardır. Doktorlar üstelik savaş esiri de sayılmazlar. Böylece bu hile sayesinde işkenceden, belki de öldürülmekten kurtulur. Daha sonra; Ömer Seyfettin'in doktor olmadığı anlaşılırsa da pek üstünde durulmaz.

Ömer Seyfettin önce Atina'ya, bir süre sonra da Nafliyon kasabasına nakle edilir. Nafliyon'da bir yıl sürecek olan esaret hayatı başlar. Bu arada boş durmaz. Eline ne geçerse okur. Bu arada geleceğe ait planlar yapar. Yakın dostu Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin adlı kitabında şunları yazar:

“Bir yıl Yunanistan'ın Nafliyon kasabasında kaldı. Boş durmuyordu. Bir taraftan Gustave le Bon'un mantığa dair yazdığı bahisleri esas edinerek *Psikoloji* ve *Beş Türklü Mantık* adlı küçük bir kitap hazırlıyor, bir taraftan da hikâyeler kaleme alarak basılmak üzere bana gönderiyordu. Ben bunları Tanin'de, Türk Yurdu'nda neşrettiriyordum.”

Ömer Seyfettin, esaretinin son günlerini de şöyle anlatır:

“5 Temmuz hâlâ sulhu bekliyoruz. On günden beri Balkan müttefikleri arasında harp bütün şiddetiyle devam ediyor.

8 Temmuz bizimkiler tekrar Edirne'yi aldılar ama muharebesiz. Romanya orduları Sofya'ya yaklaşıyorlar. Her gün gazete okuyoruz.

9 Temmuz artık beş on güne kadar gideceğimiz anlaşılıyor. Bir haftaya kalmayacak, bizim delegeler Atina'da sulhu imza edecekler.

26 Temmuz çanlar çalınıyor, silahlar atılıyor.

17 Ağustos üç dört gündür vapur vapur terhis olunan asker geliyor. Biz hâlâ buradayız. Hep diyorum ki birkaç güne kadar.

4 Eylül hâlâ sulh olmadı. Birkaç güne kadar Reşit Bey, sözde imzalamak için sözde Atina'ya gelecekti.

28 Eylül beni hapsettiler.

1 Ekim Bulgar esirlerinin altındaki yere getirdiler. Elli kişi olduk.

1 Kasım sulh imzalandı.

15 Kasım Necat isimli bir vapur geldi.”

Ömer Seyfettin'in notları burada bitiyor.

Ömer Seyfettin, esaretten dönüşünden sonra ancak yedi yıl yaşayabildi. Bu yedi yıla çok şey sığdırır. Eğer Cumhuriyetten sonra da yaşayabilse olgunlaşmış, daha da gelişmiş bir Ömer Seyfettin çok şeyler yapabilirdi.

Nasıl ölümünden sonra Yahya Kemal'le Nihat Sami Banarlı, gelecek nesillere tanıtmış, bir nebze de olsa unutulmaktan kurtarmışsa, Tahir Alangu da daha çok hatırlanmasına vesile olmuştur. Kitap, 1968 yılında *Ömer Seyfettin, Ülkücü Bir Yazarın Romanı* adını taşıyordu. May Yayınevi tarafından basılmıştı. Kitabın basıldığı yıllar Türkiye'de siyasi kamplaşmaların had safhada olduğu yıllardı. Kitap sol bir yayınevinden çıktığı için, sağcılar okumadılar. Kapağında, *Ülkücü Bir Yazarın Romanı* yazdığı için, solcular okumadılar. Hâlbuki kitap bir devrin panoraması ve yirmi beş yıllık bir emeğin mahsulüydü. Bugün baskısı yoktur.

Ömer Seyfettin hakkında, Tahir Alangu, Ali Canip Yöntem, Necati Mert, Şerif Oktürk, Güven Kaya, Fethi Gözler, Fevziye Abdullah Tansel ve Hilmi Yücebaş çok değerli çalışmalar yapmışlardır.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 69-72.

Ömer Seyfettin Öykülerinin Yapısında ve Dilinde İroni

Ertan Örgen*

Ömer Seyfettin'in öykü dünyasında, eski kahramanlardan döneminin dejenerasyon tiplerine, basit insanlardan idealist kişilere kadar bir kişi zenginliği; tarihi konulardan, sosyal değişimlere, gündelik olaylara kadar uzayan bir konu çeşitliliği görülür. Bütün bu anlatmanın ifade vasıtası olarak üslûbunda da doğrudan, dolaylı, imalı veya alaycı bir çeşitlilik karşımıza çıkar. Biz, bu yazıda Ömer Seyfettin'in başvurduğu ifade vasıtalarından biri olan ironiyi, öykülerinin yapısı ve dili üzerinde ele almaya çalışacağız.¹

Mizah içerisinde düşünülen ironi, bir güldürü çeşididir. Mizahın güldürme amacı ironide ince bir alaya ve küçük düşürmeye yönelmiştir. İroni, mizahın tespit durumundan genelde eleştiriye ve bazen de umursamazlığa geçişidir. Kierkegaard onu, bir söz oyunu ve sözün aksinin ima edilmesi olarak tanımlar (Kierkegaard 2004: 227). Sözde övgü anlamındaki ironi kavramı, bizim edebiyatımızda “kinaye”, “istihza” kavramlarıyla karşılanmaya çalışılmıştır (Enginün 1991: 562).

İlk kez Sophokles tarafından “konuşma hilesi” olarak kullanılan kelimenin asıl anlamı “kandırmaca”dır. İroni, Rönesans'la beraber önem kazanmış ve canlı bir dil aracı hâline gelmiştir. Mesela, Don Kişot'ta, yazarın anlattıklarına mesafesi anlamında idealizmle maddeciliğin veya tam tersi olarak maddecilikle idealizmin ironisi vardır (Vila-Matas 2009: 79). Voltaire'de “bağlanma”dan kaçış biçiminde yer alan ironi, Alman romantiklerinde (Schlegel, Tieck, Solger) gerçekliğin çelişkisini dışa vurmak için bir araçtır. Böylelikle romantik ironi adlandırılması ortaya çıkar. Jean Paul Richter ve Heinrich Heine tarafından uygulanan bu tarzda, güzelliğin bir yanılsaması sunulur ve ardından yanılsama yok edilir (O'Connor 2009: 59). İroni, melankolik bireyin entelektüel yaklaşımının ifade biçimine de dönüşür (Güçbilmez 2005: 15-16). Modern tartışmalarda ironi, daha

* Dr. Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi. [E. Ö.]

¹ Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz. Ömer Faruk Huyugüzel (1998), “Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde İroni”, Ben Gönen'de Doğdum, Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri, 1997-Gönen, İstanbul, s. 61-74. [E. Ö.]

geniş bir açılımla söz ironisi ve dramatik ironi alt başlıkları biçiminde ayrılır. Söz ironisi, sözün karşıt bir anlama ulaşacak biçimde söylenmesidir. Dramatik ironi ise seyirci ile kahramanlar arası ilişkiler etrafında şekillenen bir kurgulama aracıdır. Alman ironi anlayışının etkisini değiştiren Connop Thirlwall ise söz ve dramatik ironi dışında bir de diyalektik ironiden söz etmiştir. Onun dramatik ironiyi olay unsuru dolayısıyla pratik ironi diye farklı adlandırdığını da söylemek gerekir. Diyalektik ironiyi ise, ironinin araç değil, eserin bütününe asıl rengini veren hâkim ve kuşatıcı öge olarak tanımlamıştır (Güçbilmez 2005: 24-25).

Türk edebiyatında ironinin, hiciv ve taşlama geleneğinin arkasından gelen bir edebî ifade vasıtası olduğu söylenebilir. Tanzimat'tan sonra daha çok toplumsal meselelere yönelen hiciv, içeriğindeki ağır şahsiliği ve sataşma anlamını azaltarak daha hafif bir mizaha doğru kaymıştır (Ertem 1981: 224). Özellikle II. Meşrutiyet döneminden sonra artan mizah dergileri ile de bu geçişin ilgisi kurulabilir (Topuz 1996: 224).

Berna Moran, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nü incelerken romandaki gülmece unsurunu tasnif eder ve ironiyi ayrı bir kategori hâline getirir. Ona göre ironi, abartma yoludur (Moran 1991: 232). Daha genel bir tanımlamaya ulaşmak istersek şöyle bir içerik geliştirebiliriz: İroni, yazarların, anlatmalarında belirli bir mesafe kurarak kişileri, olayları gülünç bir şekle sokmasıdır. Bu, farklı yollarla gerçekleştirilebilir. Kişiler yaşadıkları olayı farkına varmadan ciddi olarak anlatabilir veya olayın gelişimi onları gülünç duruma itebilir. Her iki durumda da yazar, olayları abartılı şekle getirir.

Yazarların ironiye başvurma nedeni de cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Buna dair iki açıklamaya kısaca yer vermemiz anlamlı olacaktır. Bunlardan ilkinde yazarlar, önerilerinin ya da inandıklarının karşıt öneriler ve inançlar tarafından eleştirileceği veya ona karşı çıkacağı düşüncesiyle belli bir mesafe oluşturmak isterler. İkincisinde, yerli yerine oturmuş değerlerin altını oyan yeni bilimsel gelişmeler, göreceliği getirmiş, böylelikle tek örnek olmanın dışına çıkmıştır. Sonuç olarak tek biçimli anlatmalar da değişmiştir (O'Connor 2009: 59-61). Bu alaycı mesafe ile artık hicvetmenin, yermenin topluma dönük ahlâkî amacı da konumunu zamanla kaybeder. İroni aracılığıyla sanatçılar hiçbir mesaja ulaşmamaya ve metni kendine dönük olarak kurmaya başlarlar. Aslında sanatçının önceki yüzyıllarda kendisine yüklenen sorumluluğu böylelikle bir bakıma üstünden attığı söylenebilir. Üstelik Kierkegaard gibi kendi perspektifiyle ironiyi daha yıkıcı bir etki olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır: “İroni hiçbir şey kurmaz; çünkü kurulması gereken onun ardında kalır.” (Kierkegaard 2004: 241). Dönemlere paralel olarak ironi, zekânın bir hakkı biçiminde yerini sağlamlaştırsa

da zamanla toplumla uzlaşma ümidi kalmayan aydının, yazarın kendini özgür tutma hakkı, yöntemi hâline de gelmiştir (Güçbilmez 1998: 15-17).

Ömer Seyfettin'in öykülerinde yukarıda tanımlamalarını vermeye çalıştığımız ironi, yazarın açık bir hicve yönelmemesi, kişi ve olay yergilerinde belli bir mesafe tutma çabası bakımından hatırı sayılır derecede bulunan bir anlatma aracıdır. Onda tasniflerde yer alan daha çok olayların yarattığı ironi ve bir de öykünün bütününde görülen dile dayalı alaycı yaklaşım dolayısıyla diyalektik ironi söz konusudur. Ondaki söz ironisi, yani düşünce ile ifade arasındaki zıtlık, diyalektik ironi içerisinde değerlendirilmeye uygun gözükmektedir. Çünkü olay ironisinde çokça başvurulmamış bu ifade tarzı, öykünün başlangıçtan sona kadar ironiye yaslandığı diğerinde daha baskındır.

İroni; bir düşünme, ifade, tavır olarak hayatı ve insanı örtülü biçimde eleştirir. Ömer Seyfettin'de bu tavır, onun mizaha yatkın karakterinden gelir. Ali Canip Bey, yakın arkadaşının bu özelliğini, yazılarında sıkça dile getirmiştir:

“Ömer Seyfettin mizaha meyyâldi, fakat onun mizahı acı bir ta'riz veya hafif bir fiske şeklinde değildi.

Çok kere mübâlağacı ara sıra çılgın bir garâbet mahiyetinde idi. Bunu hikâyelerindeki şahıslarda pek bâriz görürüz. Her müstesna yaratılmış adam gibi onun da 'belâhet'e karşı bir gizli kini vardı. Fakat müsâmahakârdı. Budalalara, budalalıklara çok kere kızmazdı. Alay ederdi. Şüphesiz hamâkata karşı alay zekânın bir hakkıdır. Bu eserlerinde görünür.” (Yöntem 1995: 344).

Ali Canip Bey'in, onun bilinçsiz durumlara, budalalıklara alaycı yaklaşımını mizacı ve zekâsının hakkı ile açıklaması öykülerde karşılaştığımız yapıya dair aydınlatıcı bir bilgidir. Bu perspektiften hareketle onun öykülerindeki konularda, basit ve gündelik olayların, siyasetin, cehalet ve saflığın, kozmopolitizmin ironisi belirlenebilir. Öykülerdeki yapıya göre ise olay ironisi ve diyalektik ironi tasarufu ile bir ayırım yapılabilir. Belirlediğimiz tasniflerden yola çıkarak öncelikle olay ironisi ve bütüne yayılmış ironi başlıklarını esas tutmak ve bu yapı içinde konulara bağlı bir sıralamayla hareket etmek daha uygun olacaktır.

Olay Ironisi

Ömer Seyfettin, olay ironisi içinde ele alacağımız öykülerinin önemli bir bölümünde Türk milletinin batıl inanışlarını ve bazı cahilliklerini; basit, günlük olayları ve kozmopolitizmi eleştirir. Yazar, ironik tutumunu bu tarz öykülerde şöyle bir yapı içinde sunar: Öykü başlar, kişiler rollerine göre yer alır, olayın rengini çok az belli eden mizahî bir durum sezilirse de yazar bunu ciddi bir tavır takınarak örtmeye çalışır. Kurgu bu biçimde ilerler ve öykünün sonundaki şaşır-

tıcı bitiş, bütün anlatma unsurlarının aslında baştan beri birer kurban olduklarını ortaya çıkarır. Olaylar üzerinden kurgulanan bu ironi, kişilerin bilmeden ironik bir durumda bulunmalarındır. Daha farklı söylersek düz diye takip edilen olay çizgisi sona ulaştığında âdeta bir dikkat levhası ile karşılaşılır ve aslında o noktaya kadar anlatılanların yeniden düşünülmesini gerektirir, diyebiliriz.

Öncelikle cehaletin, bâtıl inanışların yer aldığı olaylar etrafındaki öykülerden başlayabiliriz. *Hâtiften Bir Seda*'da, dünyadan elini eteğini çekmiş, ölümü bekleyen Hacı İmadeddin Efendi'nin koyu sofuluğunun ironisi vardır. O, evinde uzlete çekilerek çile hayatı yaşayan ve kendisini ölüme çağırarak kutsal sesi bekleyen birisidir. Ancak kendisinin tamamen zıddı sarhoş, serkeş oğlu dolayısıyla bu ölüm daha çabuk gerçekleşir. Bahçesine kazdırdığı mezara gireceği günün hemen önceki gecesinde, evin önünde sarhoşluktan sızan oğlu, ona beddua olarak, "Uç mübarek uç!" diye seslenir. Hacı, bunu yıllardır beklediği gaipten gelen ses zanneder. Pencereden aşağı atlayıp uçmaya kalkınca ölür. Din ve hayat ilişkisine ait bu ironide, hayatın değerinden ziyade değersizliği üzerine düşünen kişilerin beklentilerinin tersine basit bir şekilde ölmeleri alaya alınmıştır. Hacı İmadeddin Efendi'nin yanlış din algısı böylece ironiye dönüşür.

Yine basit bir olayın ve saf bir kişinin ironi kurbanı olarak anlatıldığı *Yemin*'de, din algısının şekilcilikte kalışı alaya alınır. Randevu evi işleten Hacıhanım'ın son derece dindar gözükmeye aldanan öyküdeki genç, sevgilisi Matlube'nin eski belalisinin Kur'an'a el basılarak evden uzaklaştırılmasına şahit olur. Saf genç, bunu küfür sayar ve çok üzülür. Aslında Hacıhanım'ın Kur'an diye elinde tuttuğu, incir kutusudur. Buradaki ironi, din duygusu ile fuhşu yan yana gören ve bunu sorgulamayan gencin karşılaştığı olay üzerinedir.

Türbe adlı öyküsünde de aynı şekilci dindarlığı olay ironisi ile veren yazar, aynı zamanda sosyal değişmeye ilgisiz insanların cehaletini de abartır. Selânik'te, Şefika Molla adlı üfürükçü bir kadın günah korkusuyla otuz yıl dışarı çıkmamış, ancak bir gün buna mecbur kalmıştır. Etrafta gördüğü her şeye garip ve günah diye bakan Şefika Molla'ya göre, eskiden mezar olan yerlere evler yapılmış, her şey bozulmuştur. Küçük kubbeli, al, yeşil camlı penceresiyle türbe zannettiği bir yer görünce içi ferahlar ve yanındaki yardımcısıyla birlikte elini açarak Fatiha okur. Herkes onlara tuhaf tuhaf bakar. Şapkalı adamların içeri girdiğini gören kadın iyice kızar. Bir zabite öfke içinde, Müslüman olmayanların buraya nasıl girebildiğini sorar. Aldığı cevap ironinin içinde olduğunu gösterir. Aslında orası belediyenin tuvaletidir.

Olay çerçevesinde batıl inançların ironisinin yapıldığı *Keramet* adlı öykü, halkın dine şekilci bir mânâ yüklemesini ele alır. Mahallede çıkan yangının yatı-

rın türbesine ulaşınca söneceği ümidiyle bekleyen halk ve bu fırsatı ganimet bilerek türbeyi soyan hırsız, öykünün kişileridir. Yangın türbeye ulaştığında oradan çıkıp giden hırsız, herkes tarafından yatır kalktı, gitti diye yorumlanır.

Gizli Mabet'te ise Batılı bir gencin Türk hayranlığı alaya alınır. Bu genç, zihninde kurduğu “Pierre Loti Türkiye'si” ile misafir kaldığı evdeki türlü şekilleri, derin ve mistik bir anlamla doldurur. Saf, gerçekçi olmayan anlayışın güldürüsü olacak bir diyalog çıkar. Misafir, yaşlı kadının sandık odasına girer ve sandıkları mezar, duvardaki levhaları olağanüstü sanat eserleri, çamaşır asılan ipleri hendesi birer hesap ve tavandaki deliklerden inen yağmur sularını, kutsal sular zanneder. Buraya kadarki öykülerde yazarın, yanlış din algısı ve cehalet eleştirisini mesafeli olarak yaptığı ironi karşımızdadır. Olaylar, kişileri küçük düşürür, saf ve cahil yanlarını ortaya çıkartır.

Ömer Seyfettin, kurgu nedeniyle aslında öykülerindeki birçok kişiyle alay etmektedir. Kurgu aslında yazar dışında kimsenin gerçeği sona kadar öğrenememesi nedeniyle hep bir ironi içerir. *Beynamaz*, *Korkunç Bir Ceza*, *Perili Köşk*, *Mürebbiye* bu dönemdeki bu tip öykülerden bir kısmıdır.

Ömer Seyfettin, ayrıca millî konuları işlediği öykülerinin bir kısmında da bu olay ironisine başvurmuştur. Bunlardan biri olan *Fon Sadriştayn'ın Karısı* öyküsü, sonradan tamamlayacağı *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* öyküsüyle bir ironi hâline gelir. İlk öyküde Türk eşi ile mutlu olamayan Sıka Sadrettin, eşinin izni olmaksızın bir Alman kadınla evlenir. Öykünün sonunda Alman eş ve ondan doğan çocuk bir mutluluk tablosu olarak sunulur. Oğlunun anlatıldığı ikinci öyküde, durum hiç de ilkindeki gibi değildir. Alman eş, muntazam bir hayat sağlamış, ama oğlunu yetiştirememiştir. Üstelik oğulları, maaşlarından artırdıkları birikimi çalıp Amerika'ya kaçmıştır. Kendisi de aşırı oburluktan sancılar içindedir. Sadrettin, gazetelerde millî sıfatıyla övülen genç bir şairin haberini okur. Bu “27 yaşında, halkın içinde yaşayan, Anadolu'yu gezmiş, köylerde, kulübelerde, obalarda misafir kalarak Türklerin millî destanını dinlemiş, onun ruhuna hulûl etmiş” (1999b: 242) bir idealisttir. Sadrettin, kendi oğlunun tamamen zıttı, Orhan adındaki bu dâhiyi tanımak ve onu yetiştiren anneye teşekkür etmek arzusu duyar. Onu bekleyen sürpriz, yıllar önce bıraktığı eşinin, aradığı gencin annesi olarak karşısına çıkmasıdır. Böylelikle yazar, hem önceki öyküyü hem de Sadrettin'i alaya alır. Yine ironi, ilk öyküde övülen Alman eş üzerinden gerçekleştirilir ve millî hassasiyete vurgu yapılır. Aslında, Türk kadının daha özverili oluşu, kadirşinas tavrı öne çıkarılmış olur. Böylelikle ilk öykü, ikincisinin karikatürü hâline gelir. Ancak ilk öyküde kurulan yapı bu öykünün şaşırtıcı değişimine bir hazırlığın izini taşımaz.

Topluma yönelik bir ironi olarak *Kesik Bıyık*'ta, sırf moda olsun diye bıyıklarının kesen gencin karşılaştığı tepkiler konu edilmiştir. Onu, annesi farmasonlukla, babası ise eşcinsellikle itham eder. Arkadaşları ise bu yargılara gülerler. En son tramvayda karşılaştığı Hocaefendi ise onu, sünneti yerine getirdiği için tebrik eder. İnsanların görünüşe ilişkin değer yargılarının çeşitliliği ve çatışması bir ironidir.

Cesaret, Nakarat, Busenin Şekl-i İptidaîsi, Beşeriyet ve Köpek, Apandisit, Aşk ve Ayak Parmakları, Tavuklar, Aşk Dalgası, Gurultu, Binecek Şey, Külâh, Devletin Menfaati Uğruna, Nişanlılar, Horoz, Dünyanın Nizamı, Karmanyolacılar ve Lokanta Esrarı, Kurbağa Esrarı, Şefkate İman beklenmedik sonu içeren diğer öyküleridir. Alay tonu şaşkınlık vericidir. Ancak şaşkınlık bazılarında küçük düşürmeye yönelik değildir. Bunların içinde *Yüksek Ökçeler*, daha farklı bir yerde durur. Öyküde, herkesin bile bile birbirini aldattığı bir örgü söz konusudur. Yani “mış gibi yapmak” denilen ikiyüzlü bir tavır sergilenir. Burada ironi bir ayna yansımaları andırır. Herkes birbirini görmezden gelerek, birbirinin gerçeğini aldatmaca içinde kabul etmiş olur. Yazar da olayları geliştirirken özellikle bu kısmı öne çıkarır.

Diyalektik İroni

Ömer Seyfettin'in konumuzla ilgili öykülerinin bir kısmında ironiyi bütüne yaydığını görmekteyiz. Yazar, burada alayı vermek için diyalogu tercih eder ve metne karşı mesafesini de korumaya çalışır. Böylelikle olayı geri plânda bırakarak dil üzerinden ironiyi gerçekleştirmiş olur. Yazarın bu yapıdaki öykülerinde niyeti, konuşmalar aracılığıyla siyaseti ve millî bilinçten yoksunluğu eleştirmektedir. İlk öykülerinden olan *İki Mebus*'ta, ilk mecliste mebus olmuş ihtiyar feylesof kişi ile yeni dönem mebusu Vedit arasındaki diyalogun yapaylığı diyalektik ironi ile gösterilir. Eski mebus bundan otuz sene öncesinde, ilim ve sanat adına insanların bir şey bilmediği, kendilerinin bu yolu açtığı, şimdiki gençlerin bu sebeple daha şanslı olduğu nutkuyla karşısındaki genci etkilemek ister. O da dinler gibi görünmektedir. Genç mebusun asıl düşüncesi ise yarınki nutku ve çalınan zamandır. Yazarın ikisini bu şekilde konuştururken abartma yoluna gittiği ve gülüncü ortaya koymaya çalıştığı açıktır. Çünkü eski mebus bir milyon kitap okuduğunu söylemiş, genç ise bunu aylara, günlere taksim etmeye çalışmaktadır.

Ömer Seyfettin'de bir konu olarak II. Meşrutiyet hareketi, *Hürriyet Gecesi* gibi bazı öykülerde doğrudan eleştiri, bazılarında ironi içinde anlatılır. Bunlardan ilki *Gayet Büyük Bir Adam*'da, İzmir'de yaşayan bir embriyoloji uzmanının halk tarafından okumuş olmak sıfatı dolayısıyla eller üzerinde taşınması ve kendisinin de halkın gösterdiği teveccühe kanması konu olarak işlenmiştir. Bu, bütün top-

luma yönelik bir ironidir. Yazarın burada sokağın dili üzerinden hürriyet algısına yönelttiği ironi iyi bir örnektir. Galeyan hâlindeki halkı penceresinden izleyen embriyoloji uzmanı şu sözleri duyar:

“–Sabah oluyor yahu...

–Hürriyet bu... Gündüz uyku, gece keyif...

–Eyy, para?

–Allah Kerim!” (1999a: 246).

Ömer Seyfettin, millî düşünüş ve duyguyu konu alan ilk öykülerinde mesajını kesin bir inançla doğrudan dile getirirken, sonraki öykülerinde bu tarzı değiştirmiştir. Mesela, bunların içinde *Piç* öyküsü, nesebi karışık bir okul arkadaşıyla Mısır’da karşılaşan yazarın Türk olmamakla övünen bu kişiye öfkesini, sert bir dille aktarır. Ancak *Şimeler*’de, millet bilincinden uzak kişileri ironiyle anlatır. İroni, aslında bu tekrarlanan ve yankısını bulmayan fikirlerin kızgınlık rengi almış hâlidir. *Şimeler*’de, bundan sonraki öykülerinde ortak bir isme dönüştürerek “feylesof” unvanı altında alay edeceği ve “sözde büyük adam” eleştiri içinde tutacağı tiplerin başlıca özelliklerini verir. Feylesof, boyu bir doksan beş, elinde bir kırbaç, birkaç milyon kitap okumuş, herkes karşısında eğiliyor, şeklinde tanıtılır. II. Meşrutiyet’ten beri beş, altı milliyete intisap etmiş, en son “Ben bir Siyonistim” demiştir. Bu adamın en kızdığı şey “millî ve dinî mefkûreler”dir. Kendisini çok üstün gördüğü için büyük işlere kalkışmak ister. Bu nedenle Türkiye’nin en büyük iki partisinin başkanını bir araya getirir. Buradaki konuşmalar tamamen ironiktir. İki zıt fikri temsil eden şîme-i muhabbet ile şîme-i husumetin barıştırılma işini üstlenerek tarihe geçmeye hazırlanmakta olan feylesof, husumetçinin gözlüğü yere düşünce ona basar ve kırar. Sonrasında her işten anladığı gibi göz doktorluğundan da anladığını söyler. Husumetçinin bu aradaki sözleri tamamen ironik bir anlatımla sunulur.

“–Görebiliyorum ama pek az... hayal meyal... Benden size nasihat okumayınız. Deha ve ilim okumakta değil, okumamaktadır. Muhabbetçi sordu:

–Peki okumayalım, fakat yazmayalım mı?

–Feylesof! Dargın olduğum bir düşmanın aczimden istifade ederek bana söz söylemesine müsaade etme. Ben sana hitap ediyorum, evet dostum okuma. Yazmaya gelince, bunun için on beş on altı yaşında bir çocuk bulur, onu kullanırsın.” (1999a: 259).

Ardından pestaloji ilminin büyüklüğünü konuşurlar, ama hiçbirisi ne olduğunu bilmemektedir. Husumetçi bir fırsatta cebindeki sözlüğe bakar ve kelimenin anlamının 1827’de ölen İsviçreli bir mütehasşsın ismi olduğunu öğrenir. Fakat

yalanı yüzlerine vuramaz. Çünkü önceden, anlamını dahi bilmeden bir kitapta, bu bahse dair fasıl yazdığını söylemiştir. Yalanla yaşayan bu tipler, Gökalp'ın meşhur “Vatan, ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan/ Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Turan” beytini “Vatan, ne Türkiye’dir bizlere ne Türkistan/ Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Sâmân” şekline çevirerek asıl menfaatlerini dile getirirler ve ayrılırlar.

“Muhabbetçi ile husumetçi yeni buldukları şiarlarının son kelimesini düşünüyor, sarışın rüyalar içinde lâhutî ve madenî emel çiçekleri görüyorlardı. Büyük adam ise pestaloji ilmine, kabul olunmadığı Istılah Encümeni’nden evvel Osmanlıca bir mukabil bulmaya çalışıyor, pestin veba olduğunu hatırlayarak arkadaşlarının yüzüne baka baka ‘vebaiyât, vebaiyât...’ diye mırıldanıyordu.” (1999a: 263).

Yazarın dil üzerinden götürdüğü ironi, kişilerin özelliklerinin bizzat kendi ağızlarından abartılması dolayısıyla onları da içine alır ve öykü hem dil, hem kişi alayına dönüşür. Partilerin ve temsilcilerinin aynı adlarla verilmesi de bu tercihle ilgilidir.

Boykotaj Düşmanı’nda ise yine kozmopolit zihniyetteki Mahmut isimli gazetesinin Yunan hayranlığı hiciv ve ironi arasında verilir (Yücel 1989: 286; Enginün 1991: 297). Özellikle hayalinde canlanan Yunan seyahati kısmında dil ironisi açıktır: “Homer’i okuyan ve ezberleyen, Yunanîliğe tapan bir şairin mukaddes Akropol hakkını ihmal etmesi reva mıydı? Hem niçin şimdiye kadar o renk ve ziya memleketine gitmemişti.”

Terakki (Tekellümî Hikâye) öyküsünde, teknolojik gelişmelerden konuşan ve anlamsızca bunu öven iki arkadaşın diyaloglarında, bilgisizlik alaya alınır. Bütüne yayılmış bir ironi söz konusudur. Sokaktan geçen bir dilenci, “...Dünya bir cifedir. Hayf onu isteyen köpeklerle. Uyanın, kâinata ibretle bakın. Fâni olan şeylere aldanmayın.” (1999b: 280) diye seslenerek geçince, bu iki arkadaş ona filozof, hatip, sosyalist yakıştırmalarında bulunur.

“Sekiz on sene evvel İstanbul’da bu kadar muntazam söz söyleyecek, bu kadar hikmeti bir ağızda etrafa saçacak bir müderris var mıydı?

—Hâlbuki şimdi...

—Bir dilencideki bu belagat!

—...

—Daha doğrusu bu küstahlık!

—Olur iş değil.

—Olur iş değil vallahi...” (1999b: 282).

Burada yazar yine II. Meşrutiyet’e göndermede bulunur. Zira öykünün yazılış tarihi 1918’dir. Yazar, övecek veya yerecek noktalarını birbirine karıştıran bu iki gencin bilgisizlikleriyle alay eder.

Ömer Seyfettin’in Câbi Efendi’yi anlattığı üç öykünün ilki olan *Dama Taşları*, ikincisi tarafından bütünüyle topluma yönelik bir ironiye dönüştürülür. Akıl hastanesine kapatılmış bu kişi, ikinci öykü *Makul Bir Dönüş*’te normal dışı bir hâle geldiğini düşünerek kendisinin ironisi olur. Dışarıdaki hayat tamamen değişmiş, cebindeki para kıymetini yitirmiş durumdadır. Burada ironi, çok canlıdır. Câbi Efendi, akıl hastanesinden çıkmıştır, ama üç yıl içerisinde dışarıdaki hayat da çığırından çıkmıştır. O, etrafa deli olmuş diye bakarken, etraf da ona, aynı gözle bakmaktadır. Bir ineğin fiyatını öğrendikten sonraki düşünceleri buna güzel bir örnektir: “Bugün ihtimal delilerin çıktığı gündü. Kendinin tımarhane tarafından indiğini gördüklerinden, inanacak mı diye denemek için şaka yapıyor sandı. (...) Câbi Efendi, ne sorsa eğleniyorlar, hiç bozuntu vermeden, ciddiymiş gibi, uyuz bir eşek için yüz doksan lira, oğlaksız bir keçi için seksen beş lira istiyorlardı.” (1999b: 316-317). Bir kahvede, cihan harbine giren milletlerin cep-helerde verdikleri ölü sayısı üzerine yapılan konuşmalara kulak misafiri olunca büsbütün çileden çıkar. “Otuz bu kadar devlet birbirine harp ilân eder, hiç durmadan dinlenmeden boğazlaşabilirler miydi? Yoksa tımarhane mi boşanmıştı? Herkes saçmalyordu. Câbi Efendi, Atpazarı’nda rast geldiği münasebetsiz muameleye uğramamak için bunlara bir şey sormadı.” (1999b: 319). Doğallıkla savaşın ancak bir cinnet, bu kadar insanın ölmesinin delilik olduğu düşüncesiyle, aslında gerçekliğin alaya alındığı görülmektedir. Ömer Seyfettin’in bu arada dünyaya yönelik bir gerçeklik kaybı ironisine uzandığını da söylemek gerekir. Bu öyküde bir başka ironi unsuru yine dil ve basın üzerine geliştirilir. Okuduğu gazetenin önce biçimine şaşırın, sonra dilindeki secili Nergisî üslubuna takılan Câbi Efendi, herkesin cıldırdığına ve en emin yerin yine akıl hastanesi olduğuna hükmeder. Bu öykü, *Büyücü*, *Herkesin İçtiği Su* öyküleriyle aynı fikri işler.

Herkes garip bir dengesizlik içinde yanlış doğru gibi görmeye başlamış, olayın veya durumun kabul edilemez gerçekliğini gören öykü kahramanları ise şaşkınlık içinde kalmışlardır. Burada “absürd”ün ortaya konması için ironiye ihtiyaç duyulmuştur. Toplumun doğru diye abarttığı neredeyse gerçek dışılıktır.

Millî bilinçten uzaklığın keskin eleştirilerinden olan *Ashab-ı Kehfimiz*, *Küçük Hikâye*’nin geniş bir şeklidir. Yazar, öykünün başına, Osmanlı namında bir millet oluşturma çabasının Balkan faciasından sonra bile devam ettirilişine isyan eden bir açıklama koymuştur. Öykü, bu öfkenin bazen açıkça bazen ironiyle ifadesidir. Bu öyküde, milliyetçilik Ermeni bir gencin gözünden süreç olarak aktarılır. Hayikyan adındaki Ermeni, Meşrutiyet’ten sonra Avrupa’dan gelmiş, şık giyimli Niyazi Bey’in milliyet hakkındaki fikirlerinden etkilenir. Niyazi Bey’e göre, “Tanzimat’ın yaratmak istediği Osmanlılık” ona göre henüz oluşmamıştır. Bir kulüp kurma düşüncesiyle Hayikyan’a ulaşır. Kulübün en aşırı kozmopolit olanlarından Eserullah Nâtik, Hristiyanların medenî olduğundan, İslâm ve Türklerin barbar olduğundan; Sait, Sadullah Behçet, Hoca Bâli Efendi ise Osmanlıları kaynaştırmak için “bilâ tefrik-i cins ü mezhep” kız alıp kız vermeden söz ederler. Hatta Hoca Bâli Efendi, “Din-i İbrahimî’yi meydana çıkaracağız.” der. Niyazi Bey’in maddî desteğinin kaynağının sınırsız olduğu bellidir. “İnsanlık” adında bir gazete çıkarmaya karar verirler. Hayikyan, makalesinin başlığını “Memalik-i Osmaniye’de ırken, cinsin bir tane olsun Türk yoktur!” koyar.

Bundan sonraki olaylar on iki sene sonrasından özetlenir. Hayikyan evlenmiş ve Ermeni milliyetçisi olmuştur. Gazetenin çıkışıyla çok ağır tepkiler gelmiş, Anadolu’nun her yanından protesto telgrafları çekilmiştir. İz’an gazetesi, kulübün adını “Ashab-ı Kehf” koymuş ve şu açıklamaya yer vermiştir: “*Dikkate şayan bir şeydir ki, bu Osmanlılık kaynaşma iddiasını güden zatlar içinde Türk’ten başka unsurlardan kimse yok.*” (1999c: 113). Ayrıca azaların karikatürlerinin altına Ashab-ı Kehf’in isimleri yazılmıştır. Niyazi’nin adı da Kıtmir konulmuştur. Diğer üyelerin hepsi kendi milliyetlerine göre Atina, Bulgaristan, Arnavutluk’a giderler. Bir kısmı çeşitli yollarla zengin olur. Eserullah Nâtik ise üç milyon kitap okuyarak yazdığı altı yüz bin sayfalık eserini ateşe atar ve intihara karar verir. Ancak kendini öldüremez ve Ermeni basını dâhil alay konusu olur. Niyazi Bey’den söz edilmez. Öykünün anlatıcısı ise Ermeni milliyetçisi eşiyile mutlu olduğunu söyler. Yazarın ironisi Türk unsur olan Niyazi ve Eserullah Nâtik’in üzerinedir. Büyüklük tasavvurları olayların sonunda rezil olmalarına neden olmuştur. Ömer Seyfettin, milliyet fikirlerinden uzak kişileri küçük düşüren bu kurgusunda onların kendi aralarındaki konuşmalarında ironiye başvurur. Anlatmaya geçtiği yerlerde ise açık mizaha doğru gider.

Hürriyete Lâyık Bir Kahraman'la Efruz Bey'in romanına başlayan Ömer Seyfettin, onun şahsında Meşrutiyet Döneminin kafası karışık ve bulduğu her fikri tecrübe eden zihniyetini alaya alır. Aslında şöyle de diyebiliriz: Yıllarca millete kendi değerlerini hatırlatmak için tarihten, hâlden bir yığın örnek getiren yazar, oluşmayan zihniyete öfkesini alayla yansıtmaya başlar. Burada var olan problemi dolaylı göstermek maksadıyla bu öykü ve kişileri kaleme almıştır. Öykünün başında “mübalağacı göründüm” açıklamasıyla “*Ne yapayım? Bu benim mizacım (...) hakikati görüldüğü gibi edebiyat yapmadan yazmak istedim.*” (1999d: 28) derken de alay ettiği görülür. Ardından “*çünkü sen ‘hepimiz’ değilsen bile ‘hepimizden bir parça’sın*” (1999d: 28) diyerek ironiyi bütüne yayar. Böylelikle hem anlatıcı abartılı bir ironiye başvurduğunu söyler, hem de dil aracılığıyla kurduğu ironi içinde öykü kişisini ve bütün toplumu alaya alır. Öyküde asıl ismi Ahmet olan Efruz Bey, Meşrutiyeti bizzat kendisinin padişaha ilân ettirdiğini kalemdeki arkadaşlarına gururlanarak anlatır. Kendisine esrarlı bir hava vermeyi başaran ve kaleme iki sene evvel iki bin beş yüz kuruşla “bâ-irade-i seniyye” ile gelen Ahmet'i, âmirleri hafiye, madunları Jön Türk sanırlar. Ahmet Bey, yazarın diliyle “*velinimetinin konağından çıkarken o kadar ‘hürriyetperver’di ki yanında Namık Kemal’le Mithat Paşa halis istibdat taraftarı kalırlardı.*” (1999d: 31). Bu öyküde, herkes yeri geldikçe aynı alaylı bakışın içindedir. Mesela kalemdekiler, yirmi dört saat önce Allah’tan çok Sultan’dan korkarlar.

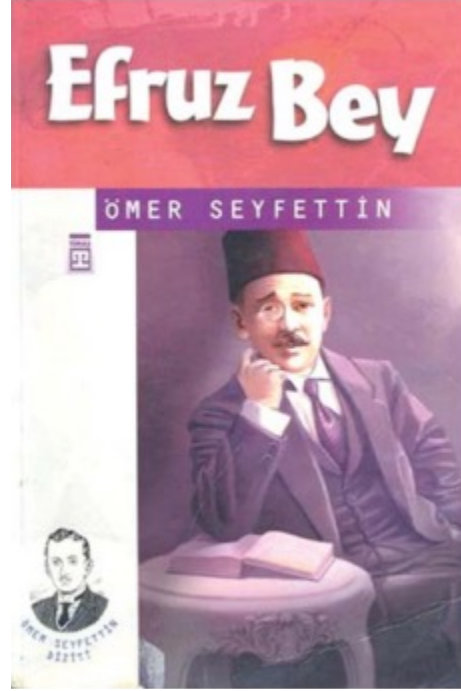
Ömer Seyfettin, kalemlerin yabancı dil takıntısını da ironik olarak verir. Babîli koridorlarındaki beyler, Türkçe olarak “bu iş imkânsız, palavra” diye özetleyebilecekleri düşüncelerini, Fransızca;

“–*Je ne crois pas...*

–*Cet un blague.*

–*Dis donc...*

–*Eh bien, ce n’est pas possible.*” (1999d: 33) şeklinde ifade ederler. Ahmet

Bey'in de hürriyetin Fransızcasını "Leblebi, leblebici, labada" diye hatırlamaya çalıştığı sahne yine yabancı dil özentisinin dil ironisine dönüştürülmesidir.

Yazar, Efruz Bey'i konuşturarak onun gerçek dışı fikirlerini ve ona inananları küçük düşürür. Dolayısıyla "Hürriyet"i neredeyse tek başına ilân ettirdiğini söylerken ona inanan ve üç gün boyunca evinden İstanbul'un dört bir yanına onu takip eden halk da alaya alınır. Efruz Bey, Sulukule'de bir çingene evinin ahırında ateşlediklerini söylediği bu faaliyete katılanların sayısını on bin altı yüz kişi olarak verir. Fakat bir kişi bu kadar insanın buraya nasıl sığdığını merak eder. Yine onun, tünelin topraklarını Sulukule deresine attıkları ve bunu hiç kimsenin görmediği palavrasına kimsenin itirazı olmaz. Hatta Sulukule-Yıldız tüneli haritaları yapılır ve satılır. Onu yere bastırmadan omuzları üzerinde taşıyan ve sokağı kaplayan halk, kırmızı tuğla yığını olarak verilir.

Ahmet Bey, şöhet sarhoşluğu içinde halka Jön Türklerin reisi olduğunu, ama asıl ismini kimsenin bilmediğini söylemiştir. Kendisine yakışacak isim ararken yine dil ironisi başlar. Avrupa hükümdarlarının isimlerinin baş harflerinden isimler uydurur, beğenmez. En son Lûgat-i Osmaniye'yi açıp "Ziyalandırıcı, rûşen edici" anlamındaki Efruz ismini bulur ve benimser. Ancak halk onun ismini on iki saatte Aforoz yapar, doğan kız çocuklarına ses benzerliğiyle Firuze ismi konulur. Kendisini dinlemekten etrafta olup bitenlere kulak vermeyen Efruz Bey, İttihat ve Terakki yönetimi tarafından çağırılır ve foyası meydana çıkar. Öykü kişisi ve toplum kendi konuşmalarıyla kendilerini ironi içinde sunarlar. Yazar, önceki anlatmalardaki alay biçimlerinin dışına çıkar ve kurbanları bizzat kendilerini takdim ederler.

Asilzadeler, Efruz Bey'in ilk öyküden kendine kalan tek miras olan ismini daha büyük bir efsane ile asilleştirmek iddiasını anlatır. II. Meşrutiyet'in ilk günlerinin atmosferinde üç gün büyük bir şöhet yakalayan Efruz Bey, yeni bir prensip edinir: "Asalet olmazsa bu memleket batır!" Kendisinin içten inandığı ama asiller kulübünün diğer üyelerinin kendilerini aklamak için uydurdukları anlatmalar, böyle iddialara sahip kişilere göndermesiyle ironiktir. Öykü, diyaloglarla ilerlediği için bu kısmı biraz geniş tutmamız uygun olacaktır. Efruz Bey'in Meşrutiyet ve asalet arasında zıtlık vardır fikrini, "*Türkçe dâhil on üç lisanın yazılarını yazar, lâkin hiçbirinin kitaplarını okuyamaz.*" (1999d: 148). Müzekki Bey, anlayamaz ve ona, "İkisi birbirine zıt mıdır?" diye sorar. Kozmopolit bir kişi olan Müzekki Bey, İngilizlerin sayesinde yaşadıklarını, Abdülhamit'e veya İttihatçılara kalsa rahat yüzü göremeyeceklerini söyler. Bu görüşle atalarının Birinci Sultan Osman'a, Britanya adasından sefaretle gönderildiği iddiasındadır. Atasına Türkler, önce Con Paşa demişler, zamanla bu civan olmuştur. Ailesinin

ismini kullansa alaturka Rezzakîzade gibi bir çirkinlik olacağını söyleyince, diğerleri imdadına yetişir ve ona Müzekki dö Civan namını verirler.

Kâmuran Bey, ecdadının Rusya'nın Orenburg beldesinden geldiğini, Kara Tanburin ailesinden olduğunu fakat cetlerinin isimlerini bir bir sayamayacağını söyler. Sonra ailenin şeceresinin hilkatten eski olduğunu iddia eder. Kendisi Yararılış Destanının bir parçasıdır. Kutlu Yeşim Dağı üzerine hilkatten on bin sene evvel nurdan bir sütun hâlinde inen ilk ceddinin bir geyikle çiftleşip çoğaldığını anlatır. Bütün bu bilgiler ise henüz Türk tarihi Türkçe olarak yazılmadığı için bilinemeyecek durumdadır. Kendisine semavi bir isim lâyük görülür: Prens Eternel dö Kara Tanburin. Koyu bir Rus taraftarıdır. Aslında sabit bir dünya görüşü de yoktur. “*Bugün pantürkist yarın politürkist*”tir. (1999d: 158).

Nermin Bey ise okuyup yazması olmadığı hâlde doktorluk eden bir babanın oğludur. Böyle büyük bir cedit olup olmadığını bilmediğini söyler ve etrafın marki unvanını kabul eder.

Zırtaf ise kaşarlanmış bir serseri, gayet mahir bir şantajcı olduğu hâlde, Efruz Bey'in ısrarıyla “şairane hikâye”sini anlatır. Buradaki şairane ve romantik sıfatı, ironik dilin açık bir örneğidir. Çünkü Azizüssüccüfüzzırtaf'ın anlattığı Arapların bu bilinmeyen minicik kabilesinin küçük on buçuk yaşındaki dehasının başından geçen çok bayağı bir vak'adır.

Efruz Bey kendisine ait bir şanlı ecdat silsilesi bulmakta zorlanır. Karar verdiği bir prens oluşudur. Ancak ailenin tarihi, Türk tarihi yazılmadığından bilinmemektedir. Ömer Seyfettin, bu kişilerin asıl cephesini Zırtaf'ın otel odasında buluştuğlarında gösterir. Aziz, bir Rum'un gayri kanuni yollarla kazandığı paralarla yaptırdığı Megalo İdea apartmanında oturmakta ve kumar oynatarak para kazanmaktadır. Zırtaf'ın dairesine polis baskın yapar ve Efruz Bey'in kendini önemli görmek hastalığı tekrar ortaya çıkar. “*Acaba asalet teşkilatı yapacaklarını haber alan demokratlar, hayatlarına karşı bir suikast mı tertip etmişlerdi?*” (1999d: 171). Ömer Seyfettin, Efruz Bey'in zihninden geçenleri bize sunarak, yine ona kendi ironisini yapan kişi hâline getirir. Burada kendince bir yiğitlik gösterisiyle asıl toplanma maksatlarını gizler ve kumar için bir arada bulunduklarını söyler. Üstlerinden beş lira çıkmayınca polise verdiği cevap yine ironi ile yaklaşan yazarın komiği hedeflediği bir anlatımdır. “*-Biz üzerimizde para taşımaya tenezzül etmeyiz.*” (1999d: 173). Kişinin farkına varmadan alay içinde kendisini anlattığı bu öykü, abartma ve eleştiriyi ince bir çizgi ile yan yana yürütür. Yazar, öyküde mesajını kozmopolit kişilerin kendi kimliklerini örtmek için başvurdukları yalanları abartarak iletme yolunu seçmiştir.

Efruz Bey'i anlatan öyküler daima nutuk çekmek, abartılı yalan söylemek etrafında kuruludur. Onun bu özelliğini bir başka serüveniyle anlatan *Bilgi Bucagında*, olayların sonundan başlar. O, Bucak'a gelir gelmez kendinden önceki Mehmet Emin Bey, Abdülhâk Hamit gibi ünlü isimleri yerle bir eder. Resimlerini duvardan indirtir. Çünkü onun demagog yapısı, dinleyicileri istediği yöne sevk etmeyi başaracak niteliktedir. İlk işi Türkiye ahalisinin Türk olmadığını ispattır. Dört yüz bini müteceviz² kitap okumuş olan ve konferanslarını hazırlarken bir gece içerisinde üçer yüz sayfalık yirmi kitabı okuyup da gelen Efruz Bey'in buradaki şaşaası çok yerindedir. Burada yerleşmiş inanç ve düşüncelere karşı çıkarak bu gösteriyi başarır. "İlim Çin'de bile olsa gidip bulunuz." hadisini bir söz oyunuyla konferans konusu yaparken yazar ironisini devreye sokar. Efruz Bey, Çin'e gitmek için yaz mevsimini beklemek gerektiği yoksa fırtınaların kış seyahatine imkân vermediğini anlatır. Yaz tatili münasebetiyle söylediği bu sözlerden kendi şöhretini izler ve çevresini bir an olsun kaybetmeme arzusu vardır. Sözüne şöyle bağlar: "Yaz tatilinde çalışmayalım mı?" Bu arada Arapça söylediği mezardan beşiğe kadar ilim öğreniniz, sözündeki paradoksu yakalayan ve onun burada çöreklenmesinden rahatsız olan Reis Bey, atılır ve onu şarlatanlıkla itham eder. O, gayet rahat bir biçimde sözü çevirir. Baştan sona doğru gitmenin riyazata mahsus olduğunu, ancak tabii ilimlerde sonuçtan başa gidildiğini söyleyerek onu susturur. Dil meselesinde de aşırı fikirler ileri sürer ve her gün fikrini değiştirir. Yeni Lisan taraftarlarına sataşır. Çünkü onlar, Arapça ve Acemcedeki o güzel vassı-ı terkibiler, zarflar, edatlar dururken işin kolayına kaçmaktadırlar. Ömer Seyfettin, "... *Ders devam ettikçe Bucaklılar, 'Yaşasın, yahut kahrolsun lügat' diye haykırıyorlardı.*" (1999d: 186). Şeklinde bilimsel bir zihniyet taşıması gerekenlerin şarlatanlık gösterisine soyunduğunu ironiye çevirerek anlatır. Yine bilinçsiz bir topluluk, ironinin içindedir. Efruz Bey, bir müddet eski Türkçenin savunuculuğunu yapar. Onlara bu dille hitap eder. Ertesi gün Türkçenin, Arapça, Acemce, Frenkçe, Almanca, Rumca, Latince lisanlarından mürekkep bir lisan olması gerektiği fikrini getirir. Mesela, "Atân kırmızı" kırmızı atlar olarak söylenebilir. Bu, dönemin dil tartışmalarına ironik bir bakış sayılmalıdır. Ardından edebiyat derslerine geçer. Sürûri ile Aristo arasında derin ilgiler kurması gülüncü iyice ortaya çıkartır.

Türklük meselesinde de asıl Türklerin Amerikalılar olduğu tezini ileri sürer. Burada dönemin ironisi vardır:

"*Bucaklılar! Ahmet Mithat Türkiye'de saltanat hanedanından başka Türk olmadığını ispat ettiği hâlde, yine Afrika zencilerinin Türk olduklarını meydana*

² -den çok, -i aşan

koymaktan geri durmamıştı. 'Amasya Tarihi' müellifinin buluşları da az değildir. Necip Asım Bey'i de unutmamalı. Müverrih Ahmet Refik, Sümer, Akat, Hititlerin Türk olduğunu diğer milli bir müessesede anlattı. Fakat benim bulduğumu kimse bulamadı. Ben Amerikalıların Türk olduklarını buldum!" (1999d: 193).

İki yıl süren bu macera, sayısı iki yüz civarında bir dinleyici ile geçer. Bu arada kitap yazma ve şöhret olma sevdası da başına işler açar. Bucak yönetim kurulu da artık müdahale eder. Efruz Bey'e derslerini önce yazılı olarak Bucak Yönetim Kuruluna vermesi ve uygun görülürse konferansa dönüştürebileceği ihtarı gelir. Bunun üzerine Efruz Bey, Meşrutiyet'teki ileri gidişini hatırlar ve oradan uzaklaşıp Türkçülük yapmak üzere Turan'a gitmeye karar verir. Ömer Seyfettin, söz oyunlarına bağlı, hedefsiz ve gösteriş amaçlı bilginin sonuçlarını böylelikle zekice bir alayın içinde sunmuş olur.

Açık Hava Mektebi ise yine Efruz Bey'in doymak bilmez ünlü olma sevdasının bir parçasıdır. Bu defa eğitim teorileri üzerindeki fikirlerini gösterecek yer arar. Öncelikle kendisine çok benzeyen Müfat Bey'i yok eder. İki ay evden çıkmaz ve bu süre içinde Avrupa'da pedagoji tahsil ettiğini söyler. Artık bir terbiye mütehasısıdır. İsmi duydugu Maşrık-ı Envar-ı Maarif-i Osmani mektebine gelir ve bir tabiat mektebi kurduğunu söyleyen müdürden çok etkilenir. Onu, nazariyatçılıkla suçlayan müdür Mehmet Mustafa Tahsin Nidai, "Okumam efendim, okutan okumaz." (1999: 232) der. Efruz Bey'in kendisini şaşkına çeviren bu adama, "Hakikaten siz gayet mühim bir şahsiyetsiniz." hitabına, onun tarafından "Hüsni-teveccühün demeyeceğim. Bu memlekete göre hiç şüphesiz en büyük adamım." (1999d: 240) cevabı verilir. Diyalog, yine cehalet ve vurdumduymazlığın ciddi gösterilerek alaya alınması bakımından önemli bir ironi örneğidir.

Ömer Seyfettin'in, kahramanı yine Efruz Bey olan diğer ironik öyküleri *Sivrisinek*, *Tam Bir Görüş*, *İnat*'tır. Bu öykülerin hicivden ayrılan önemli bir tarafı, yazarın dille oynaması ve kişiyi saflıkları nedeniyle abartmasıdır. Efruz Bey aslında Tanzimat sonrası Türk anlatmalarındaki "alafranga züppe"lerinin kabartması gibidir. Hüseyin Rahmi Gürpınar'da apaçık mizah unsuru olan bu tipler, onda yer yer örtük, yer yer açık bir ironi içinde ele alınmıştır. Ömer Seyfettin, Efruz Bey tipi üzerinden dönemin aydın tabakasının ironisini yapmaktadır. Ancak yazarın maksadı sadece bu dönemin tipini alaya almak değildir. Onun aracılığıyla Ashab-ı Kehfimiz'in başında dile getirdiği şekilde hâlâ uyanamayan bilince, devam eden cehalete alaycı bir eleştiri getirmektedir. Efruz Bey'in; Rıza Tevfik, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Sâti Bey, Mustafa Şekip Tunç gibi şahsiyetlerin karışımı olduğunu da hatırlatmamız gerekir (Okay 2005: 233).

Sonuç

Ömer Seyfettin, mizaha yatkın karakteri dolayısıyla yaşadığı devrin kişi ve olaylarını ironik bir anlatıma sokmuş ve bunda da kendi kurgusu etrafında başarılı adımlar atmıştır. Açık hiciv veya kaba güldürüye dönüşen anlatımların dışında farklı bir yöntemle yeni şartlar karşısındaki toplum ve aydının anlatılabileceğini göstermiştir. Öykülerinde, yazarın konumu açısından zaman zaman fikirlerini sosyal hayatta görememekten kaynaklanan yıkıcı bir alay doğallıkla hissedilmektedir. Ancak ironinin karşı olma tavrı, onda sorumluluktan kaçmak anlamında değildir. Yazar, bu yönüyle kendine dönük bir anlatma kurarak topluma yanlışı yükleyip bir kenara çekilmez. Ömer Seyfettin, hem bu ironiye dayalı, hem fikri doğrudan ileten öyküleriyle dil, edebiyat, kültür perspektifinde kendi kaynaklarımıza dönmeyi teklif eder. Bunun dışındaki seçeneklerin gülünç olduğunu da ironiyle verir. Onun sözünü ettiğimiz anlayışına iyi bir örnek olması bakımından ironinin evrensel tipi Don Kişot'u ele aldığı yazısındaki saptamasına burada kısaca değinmek gerekir. Don Kişot'u, idealizm aşkı içinde bir kişi olarak tanımlayan yazar, Cervantes'in "hicivci tezi için" ona zulüm ettiği görüşündedir (2001: 403). Dolayısıyla o; öykülerinde iyinin, inancın, ahlâkın alayını değil tam zıddı olan ikiyüzlülüğün, cehaletin, çıkarıcılığın ironisini yapmaktadır. Doğru ve akılcı olana değil de yanlış ve gerçek dışı olana yönelik toplum teveccühü, sözünü ettiğimiz öykülerin ironisini belirleyen baskın taraftır.

Ömer Seyfettin, ironinin ciddiyet içinde gülünç olanı iletme inceliğini birçok öyküsünde göz önünde tutar. Yazar, ironiyi bazen mesafeyi dikkate alarak gerçekleştirir, bazen de açık alaya gider. O, gerçeğin başka türlü oluşunu olay ironisi ile verir. Toplumun yanlış ahlâk algısını, din duygusunu gerçeklikten uzaklaştırmasını bu yapı içerisinde alaya alır. Bu tür beklenmedik son taşıyan öykülerinde genelde bütün şahıslar olayın yapaylığı nedeniyle ironinin içinde anlatılır.

Diyalektik ironiyi ise dil, edebiyat, millet anlayışı yabancılaşmış kişiler üzerinden kurar. Bu öykülerdeki kişilere "filozof" demesi, onların her konuda ahkâm kesmeleriyle ilgilidir. Özellikle II. Meşrutiyet'in "nutuk çekme" ile birleştirilmesi tarihî ve sosyolojik anlamda nitelikli bir göndermedir. Bütün bu örgü, dil ve diyalogla sağlanır. Yazar, ana fikri verirken Efruz Bey ve onun gibi kozmopolit, züppe tipleri gülünç içerisinde küçük düşürür. Kişileri konuştururken yapay oluşlarını bizzat ağızlarından aktarır. Böylelikle kişiler hem kendilerinin, hem bağlandıkları fikirlerin küçülmesine sebep olurlar. Diyaloglarda karşılaştığımız abartmalar, bununla ilişkilidir.

Kaynakça

- Enginün, İnci (1991), “Mehmet Akif’te İroni”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ertem, Rekin (1981), “Hiciv, Hicviye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C: IV, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Güçbilmez, Beliz (2005), *Sophokles’ten Stoppard’a İroni ve Dram Sanatı*, Deniz Kitabevi, Ankara.
- Huyugüzel, Ömer Faruk (1998), “Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde İroni”, *Ben Gönen’de Doğdum, Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyumu Bildirileri 1997- Gönen*, İstanbul.
- Kierkegaard, Soren (2004), *İroni Kavramı*, Çev. Sila Okur, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Moran, Berna (1991), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, C: 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- O’connor, William Van (2009), “İroni”, *Kitap-lık*, S. 123, s. 59-60.
- Okay, Orhan (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (1999a), *Bütün Eserleri, Hikâyeler 1*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (1999b), *Bütün Eserleri, Hikâyeler 2*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (1999c), *Bütün Eserleri, Hikâyeler 3*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (1999d), *Bütün Eserleri, Hikâyeler 4*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah) Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Seyfettin, Ömer (2001), *Bütün Eserleri, Makaleler 1*, (Hazırlayan: Hülya Argunşah), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Topuz, Hıfzı (1996), *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Vila-Matas, Enrico (2009), “İroni Üstüne”, *Kitap-lık*, S. 123, s. 78-79.
- Yöntem, Ali Canip (1995), *Prof. Ali Canip Yöntem’in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, (Hazırlayan: Ahmet Sevgi, Mustafa Özcan), Konya.
- Yücel, Hasan Ali (1989), *Edebiyat Tarihimizden*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” ve “Erkek Mektubu” Adlı Hikâyelerinde Roman Okuyan Kadınlar

Fatma Ekren*

Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden biri olan Ömer Seyfettin, otuz altı yıllık kısa ömrüne çok sayıda hikâye sığdırmıştır. Onun realist çizgideki hikâyeleri durumdan çok olay ağırlıklıdır. Çocuk, tarih, sosyal eleştiri gibi ana konular çevresinde okurunu bilgilendirmeyi, uyarmayı ve duygulandırmayı düşünen Ömer Seyfettin’in üslubundaki ironi de dikkat çekecek kadar önemlidir. Bu iro-nik üslubu genellikle sosyal eleştiri kaynaklı hikâyelerinde kullanır. Onun “Bahar ve Kelebekler” ve “Erkek Mektubu” adlı hikâyeleri de bir fikri aydınlatma ve eleştirme esası üzerine kurulur. “Bahar ve Kelebekler” hikâyesinde büyük nine ve torununun torunu üzerinden kadınların roman okumalarını eleştirir; ancak onun asıl eleştirisi kadınları roman okumaya iten sebeplerdir. “Erkek Mektubu” hikâyesinde ise kadınların roman okuması problemini evli bir çift üzerinden verir. Bu hikâyede “Bahar ve Kelebekler” hikâyesindeki gibi kadınları roman okumaya sevk eden sebepler üzerinde durulmaz, sadece roman okumanın kadınlar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerine değinilir.

Roman ve Kadın

Anlatmaya dayalı eserlerinde kadın probleminin ele alınışı birkaç noktada toplanabilmektedir: 1. Kadının eserdeki işlevi. 2. Sosyal hayattaki kadınla eser-deki kadının ilişkisi. 3. Roman okuyucusu olarak kadının varlığı.

İlk romanlarda kadın tematik bir problemten ziyade figüratif bir unsur olarak yer almaktadır. Fakat kadının romandaki bu konumunun uzun sürdüğü söy-lenemez. Ahmet Mithat’ın romanlarıyla beraber kadın, çalışma hayatında, aile reisi olarak, şahsi teşebbüsleri olan bir insan olarak, tek başına veya bir erkekle beraber, sosyal hayatın her alanında görülmeye başlar. Soruna modern bağlamda bakıldığında düşüncelerinden ve eylemlerinden sorumlu olarak; yani bir birey olarak var olan kadının romanlarda görülmesi ise Halit Ziya ile başlar.

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e yazarlarımız, sosyal hayattaki değişme ve ge-

* Araştırma Görevlisi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. [F. E.]

lişmelerde kadının da rol alması için romanla hayat arasında kadın üzerinden ilişkiler kurmak isterler. Bu nedenle artık kadın sadece bir aşk nesnesi veya bir hayat tecrübesinin figürü değil, çalışan, mücadele eden, kitap okuyan sosyal bir varlıktır. Bu andan itibaren hayatın romanı biçimlendirdiği kadar, romanın da hayatı biçimlendirdiği tartışılmaya başlanır. Bu noktada görülen değiştirici bir öge de gerçek hayatta ve kurmaca dünyada (roman ve hikâye) kadının roman okumasıdır. Romanda ve hikâyede roman okuyan kadınlar, yazarların eğitimlerine, dünya görüşlerine, bakış açılarına ve zamanın şartlarına göre farklı şekillerde görülebilmektedir. Kimi yazarlar, okudukları romanlardaki hayatlara özenerek kendi kimliklerinden uzaklaşan ve kültürel yozlaşmaya uğrayan kadınları bu türden uzaklaştırmak isterler veya okudukları romanın niteliğini eleştirirler. Bu davranış biçiminde hem ahlâkî bir boyut hem de geleneksel yaşam biçimini koruma endişesi göze çarpmaktadır. Bazı romanlarda ise bunun tam tersi olarak kadının roman okuması, yeni yaşam biçiminin bir gereği olarak görülmektedir.

Fatih Andı'nın da belirttiği gibi romanlar, fertlere kendi hayat şartlarının ve geleneklerinin dışında yeni ve ideal bir hayat tarzı sunabilmektedirler. Hatta kimi okuyucuların kendilerini romanın cazibesine kaptırarak, romandaki hayatı gerçek hayatta da yaşamak istedikleri söylenebilir. İşte bu fertler için artık bir değişim de başlamış demektir. Bu değişim olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Bu etkilenme, sıradan okuyucu için tehlikelidir çünkü o gerçekle muhayyel arasındaki bağı kuramamış ve romandaki hayatı yaşamaya ve böylece kendi kimliğinden, geleneğinden kısacası köklerinden kopmaya başlamış demektir. Kimi okuyucuda ise bu etkilenme bir melankoliyi yaşama şeklinde diğerine nazaran daha hafif etkiler bırakır. Her ne şekilde olursa olsun ikisinin de sonucunda fert kendi benliğinden uzaklaşacaktır. Cervantes'in Don Kişot'u bunun ilk örneklerindendir. Kahramanlık hikâyelerini okuyan Don Kişot, kendini olmadığı bir dünyanın içine sürükler. Cervantes de bu tarz eserleri kendi romanı içinde eleştirerek Don Kişot'un bu deliliğine okuduğu bu tarz kitapların sebep olduğunu vurgular ve romanın bir yerine Don Kişot'un kütüphanesindeki bu kitapları rahibe yaktırır.

Bizde de mizaçlarından dolayı daha kolay tesir altında kaldıklarından, kadınların ve genç kızların roman okumalarına karşı çıkmıştır. Bu nedenle Fatih Andı'nın da belirttiği gibi İkinci Meşrutiyet öncesinde ve sonrasında bazı yazarlar, kadınların ve genç kızların hayallerini canlandıracak ve onları başka âlemlere sürükleyecek bu tarz eserler yerine gerçekçi eserleri okumalarını tavsiye etmişlerdir¹. 19. yüzyılda romanın hayatımıza girmesiyle başlayan bu düşünce, uzantı-

¹ Fatih Andı, "Kadın Roman Okursa...", Dergâh, C. VI, nr. 66, Ağustos 1995, s. 9-10. [F. E.]

larını Cumhuriyet döneminde de yer yer devam ettirmiş ve roman “muhafazakâr Türk ailesinde ancak dinî-ahlâkî-tarihî bir mahiyet kazanmış örnekleriyle kabul görmeye başlamış”²tır.

Tanzimat’ın ilânıyla tanıştığımız Avrupaî romanlardan Cumhuriyet’e kadar kadının sorunları, sosyal hayatta yer alamamalarından eğitim meselelerine kadar, çok çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Roman okuma işi kimi yazarlara göre kadının eğitimi noktasında sağladığı yararlardan ötürü olumlu bir etken olarak görülürken, kimilerine göre de onları kendi toplumlarından uzaklaştırdıkları için olumsuzdur. “Roman okuyan kadınlar” konusunda genellikle söz konusu edilen tür, romandır. Böyle olması romanın yansıttığı hayat açısından da doğaldır; fakat hikâyelerde de genç kızların ve evli kadınların roman okuması işlenmektedir. Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” ile “Erkek Mektubu” adlı hikâyelerinde de roman okuyan kadınlar bir problem olarak görülmektedir.

“Bahar ve Kelebekler” ile “Erkek Mektubu” Hikâyelerinde Roman Okuyan Kadınlar

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” ve “Erkek Mektubu” hikâyelerinde, roman okuyan genç bir kız ve bir kadın merkeze alınır. Merkeze alınan problem, okunan kitaplardan dolayı kadınlarda meydana gelen yeni ruh halleri ve davranışlar üzerinedir. Bu iki hikâyeyi ele almadan önce hikâyelerin konularını kısaca özetlemenin, roman ve kadın arasındaki bağlantıyı göstermesi açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

a) Bahar ve Kelebekler

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler”³ adlı hikâyesinde vakanın geçtiği zaman bahar mevsimidir. Doksan yedi yaşındaki büyük nine ile on sekiz yaşındaki torununun torunu olan esmer genç kız evlerinde oturmaktadırlar. Torun, maroken kaplı bir kitap okumaktadır. Nine odaya hâkim olan sessizliği bozmak için torununa ne okuduğunu sorar. Torunu “Desenchantee” adında bir roman olduğunu belirtir. Nine bu kelimenin anlamını sorar. Torunu, “sevinç ve saadetten mahrum kadınlar” der. Ninesi torununa bunların kim olduklarını sorduğunda genç kız, “Türk kadınları” cevabını verir. Ninesi bu söze karşı çıkar ve Türk kadınlarının sevinç ve saadetten mahrum olmadıklarını, mahrum olanların şimdiki gençlik olduğunu ifade eder. Ninesi gençlerin okudukları bu kitaplarla zehirlendiklerini düşünür ve torununa bu kitabı elinden atmasını söyler. Torunu itiraz

² Fatih Andı, “Roman ve Hayat”, Dergâh, C. VI, nr. 62, Nisan 1995, s. 9-10. [F. E.]

³ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, (Haz. Hülya Argunşah), Dergâh Yayınları, 1. Baskı: Ocak 1999, s. 115-125. [F. E.]

eder ve ninesine eğer kitap okumazsa bu evde, bu hapis gibi hayat içinde başka neler yapabileceğini sorar. Ninesi de gençken kendilerinin neler yaptıklarından bahseder. O zamanlar her şeyin kendileri için birer zevk ve eğlence olduğunu belirtir. Kendilerinin şimdiki gençler gibi ne yapalım diye düşünmediklerini ve hiç sıkılmadıklarını dile getirir. Bahar geldiğinde ilk görecekları kelebeğin bir senelik talihleri olacağını düşündüklerini ve bu nedenle bahçeye çıkarak ilk kelebeği görmeyi beklediklerini anlatır. Beyaz kelebeğin saadet ve talihe, pembe kelebeğin sıhhat ve afiyete, sarı kelebeğin keder ve hastalığa, siyah kelebeğin matem ve ölüme delalet ettiğini belirtir. Bunun üzerine torunu pencereye doğru gider ve ninesine ilk kelebeği bütün Türk kızlarının talihi için göreceğini söyler. Ninesi de torunuyla birlikte tüm Türk kızlarının talihi için ilk kelebeği beklemeye başlar. Genç kız bir kelebek görür ancak bu kelebek siyahtır. Ninesi, torununa kendisinden önce başka bir kelebeği gördüğünü ve o kelebeğin beyaz olduğunu ifade eder. Torunu ise o kelebeğin beyaz değil sarı olduğunu belirtir. Tüm sevinçleri sönen nine ve torun eski yerlerine dönerler. Nine bir müddet sonra uyur. Genç kız ise maroken kitabını yeniden eline alır; ancak ağlamamak için hıçkırıklarını zor tutmaktadır. Türk kadınının talihinin felaket, keder ve ölüm olduğuna ve sonsuza kadar siyah kefenini yırtamayacağına kanaat getiren genç kız, bu esnada siyah kelebeğin pencerenin önüne geldiğini ve orada çırpındığını görür.

Yukarıda da görüldüğü üzere hikâyede iki kişi yer alır. Bunlardan birisi doksan yedi yaşındaki büyük nine, diğeri on sekiz yaşındaki torunudur. Ömer Seyfettin, hikâyesinde bu iki kadın arasındaki zihniyet farkını özellikle vurgular. Yazarın bu farklılığı neden özellikle vurgulamak istediğine yani amacına geçmeden önce bu iki kişinin romanda nasıl ele alındığını göstermenin yerine olacağı kanaatindeyiz. Bu açıdan hikâyeyi genç kız ve büyük nine olmak üzere iki kısma ayırmayı uygun gördük.

Hikâyedeki Genç Kızın Mutsuzluğu ve Roman:

Hikâyede genç kız üzerine düşünceler yazar-anlatıcı ve büyük nine üzerinden verilir; kızın kendi düşünceleri hikâyede çok az yer alır. Hikâyede genel olarak genç kız mutsuz ve etrafından nefret eden olumsuz bir tip olarak verilir:

“Genç ve esmer kız yeni neslin, son Türk kadınlarının o asla hâl ve tahmin edilemeyecek olan ebedi hicran ve elemiyle bulutlanan siyah gözlerini kitabından ayırmayarak...” (s. 116)

“...Gür siyah saçları mağmum ve hüznü çehresi etrafında mesut edici, düşündürücü, zevk veriyor gibi idi...” (s. 116)

“...Bu vücut işte hayatın baharı idi. Arkasındaki, görmek istemediği şu pencerenin dışarısındaki gürültülü ve kokulu bahara niçin bu kadar yabancı duru-

yordu? Kendisini tehyiç eden, mukavemet olunmaz bir gençlik arzusu veren, on yedi yaşındaki bir aşığın busesi kadar leziz ve muhrık olan bu nisan rüzgârı için onun meçhul matemlerini örtmüyor, onun dudaklarında biraz tebessüm, gözlerinde biraz şule uyandırmıyordu...” (s. 116)

“...Bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felaketler görmüş bir zavallı gibiydi. Hiç gülmüyor ve ebedi mahzun duruyordu...” (s. 117)

“...Ah, biz... gençken ne kadar mesut idik. Bütün meşguliyetimiz eğlence ve neşe idi. Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederd. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşünüyor, kabarıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz...” (s. 117)

“...Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor; başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor; hakikaten sevinç ve saadetten mahrum kalıyorsunuz.” (s. 118)

“-Hayır kızım, okuyor, fakat eğlenmiyorsun. Gözlerini görsen... Bir bulut, bir sis içinde gibi! Bütün bütün fenalaşıyorsun. Bu kitaplar hep zehir, hep keder...” (s. 118)

“...Adetlerimizle beraber sevinçlerimiz de söndü. Şimdi şaşkın ve mustarip bir nesil... Her şeyden nefret eden, her şeyi fena gören, her şeyi karanlık gören, berbat, hasta, tedavisi imkân haricinde bir nesil... Ah şimdiki mariz ve müteverrim muhit...” (s. 119)

Mutsuz Genç Kızın Karşısında Büyük Nine:

Hikâyenin büyük bir bölümünde büyük ninenin düşüncelerini okuruz; ancak onun kendi gençlik hatıralarına dair düşünceleri genç kızının tersine olumludur:

“...Her şey bizim için zevk ve eğlence idi, her şey! Çocukluk, mektebe başla-yış, feraceye giriş, kocaya varış, doğuruş, hatta ihtiyarlayış bile... Bunların hep ayinleri vardı. Her kadının bu devirleri diğer birçok kadınlar için bir zevk, bir eğlence vesilesi olurdu. Bütün hayatımız eğlence içinde geçirdi.” (s. 119-120)

“...Mesela bahar... Ah! Siz odalarda kapalı oturuyorsunuz. Bahar geldi mi biz hep bahçelere dökülürdük. Baharın kendine mahsus eğlenceleri, ananeleri vardı.” (s. 120)

“...bahar da her mevsim gibi bir eğlence vesilesiydi. Biz bir senelik hayatımızı baharda tefeül eder, güler, eğlenir, oynardık. Ah bu tefeül... Pek şairane, pek latif, pek hassastı...” (s. 120)

“-Bahar geldi, ağaçlar çiçek açmağa, yapraklar yeşillenmeğe, çimenler baş göstermeye başladı mı bizim gözlerimiz odalarda duramazdı. Bahçeye koşar, baharın ortasında gezinirdik...” (s. 120)

Büyük nine genç kızken bir Türk kadını olmaktan mutludur. Öte taraftan büyük nine, genç kızın okuduğu romanların da etkisiyle Türk kadınının ‘sevinç ve saadetten’ mahrum olduğunu düşündüğünü ve bundan dolayı kendi cemiyetinde yaşamaktan mutsuz olduğunu da görür. Bu nedenle genç kızın okuduğu romanlar yüzünden zehirlendiğini düşünmektedir:

“...Ah, işte hep bu kitaplar onları zehirliyor, onları solduruyordu. Onları bahara, saadete yabancı bırakıyordu. Ansızın kalbinde bir acı duydu. Bu genç ve güzel kıza acıyordu. Titreyen kadit ellerini koltuğun yanlarına dayadı. Hiddetlenmiş gibi biraz yükseldi...” (s. 117)

“...Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşünüyor, kabarıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz...” (s. 117)

Büyük nine torununun Türk kadınlarının mutsuz olduklarını söylemesine şiddetle karşı çıkar ve sevinç ve saadetten mahrum olanların şimdiki gençlik olduğunu ifade eder. Kendilerinin zamanında erkekler âlemi olduğunu ve orada kadınların eğlence ve neşe içinde zaman geçirdiklerini, her şeyden ayrı bir zevk ve tat aldıklarını dile getirir. Şimdiki gençliğin ise bütün bunlardan mahrum olduğunu belirtir. Buna neden olan şeyin ise büyük ninelerine benzememeleri olduğunu vurgular:

“...Şimdiki kadınlar... Siz bozuldunuz. Siz büyük annelerinize benzemediniz... Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşünüyor, kabarıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz...” (s. 117)

Ömer Seyfettin eskiden kadınların kendilerine has bir âlemlerinin yani cemiyet hayatlarının bulunduğunu göstermek için şimdiki genç kızın karşısına büyük nineyi koyar. Şimdiki Türk genç kızlarının ise kendilerine mahsus bir cemiyet hayatları yoktur ve bu nedenden dolayı evlere kapanmışlar ve âdeta hapis hayatı yaşamaya başlamışlardır. Bu hapis hayatında yapacak başka bir şeyleri olmadığından roman okumaya başlayan genç kızlar mutluluğu uzaklarda aramaya, romanlardaki batılı tarzdaki hayatlara özenmeye, ona bu imkânları sağlayamayan kendi toplumundan âdeta nefret etmeye ve böylece kendi toplumundan uzaklaşmaya başlamışlardır:

“...Hakikaten seksen sene evvel kadınların mes’ut olmaları lâzım geliyordu. Kendileri, yeni nesil okudukça, anladıkça, erkeklere yaklaştıkça iptidai kadınlık-

larından, dişilikten uzaklaşıyorlar; ruhlarda bir isyan, bir ihtilal tutuşuyor, eski kadınlığın zevk-i saadete vesile addettiği dişilik kayıtları kendilerine ateşten ve demirden bir zincir gibi geliyordu. Hususi bir mabet gibi sessiz ve meçhul duran evlerine hapishane nazarıyla bakıyorlar; siyah çarşafı, kalın peçeleri ezici, doldurucu, vahşi, merhametsiz esaret örtüleri telâkki ediyorlardı...” (s. 121)

Ömer Seyfettin, şimdiki genç kızların kendi toplumlarına yabancılaşmalarını sağlayan bu roman okuma hastalığından uzaklaşabilmeleri için büyük ninenin zamanındaki gibi (yaklaşık seksen sene önce) kendilerine has bir âlemlerinin olması gerektiğini belirtir; ancak ona göre bugün kurulacak olan bu âlem eskisinin aynısı da olmamalıdır. Şimdiki Türk kadını önceki hâlden sıyrılarak gerçek bir kadın ve nihayetinde değer gören bir insan hâline gelecektir:

“...Fakat haksız mıydılar? Mademki ‘terakki’den içtinap kabil değildi ve terakki ise mutlaka değişmek, mutlaka eskiye benzememek idi, o hâlde asırlarca evvelki Türk kadınlığı da iptidai ve mebnai hâlinde kalamazdı. Kuklalıktan, be-beklikten, masumiyetten, hâsılı dişilikten çıkacak, hakiki kadın hâline gelecek, erkeklere tefevvuk etmese bile müsavi bulunacak, bütün mânâsıyla insan, insan, insan olacaktı...” (s. 121)

Tüm bu açılardan bakıldığında Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde hem öncekinin hem de şimdikinin eleştirisini yapar. Ona göre Türk kadınının talihi geçmişte olduğu gibi şimdilerde de açılmamıştır:

“...Okumuyor, ırsî, intisali bir vehim ile kelekelerin yalan söylemediğine; zavallı yeni neslin, şimdiki Türk kadınlığının talihi ancak felaket, keder, ölüm olduğuna; ebediyen siyah kefenini yırtamayacağına; evlerin hâli ve تنها duvarları arkasında, meçhul çiçekler gibi, açmadan solacağına, doğmadan öleceğine kanaat getirir gibi oluyordu...” (s. 123)

“...Odanın uyutucu ve gölgeli sükûnunda sanki bu iki vücut eski ve yeni Türk kadınlığının meyus ve teselli kabul etmez iki timsali idi. Biri, bir asıl evvelki neslin son numunesi, hayattan ziyade ölüme ve nisyana ait bir hatırası... Diğeri, bugünün, bir asırlık mecburî ve meşum terakkinin, tagayyürün narin ve tatmin olunmaz bir çiçeği idi. Netice itibarıyla ikisinin de talihi bu kapalı تنها oda... Bu muhteşem ve süslü mezar idi.” (s. 124)

Ömer Seyfettin “Bahar ve Kelebekler” hikâyesiyle Türk kadınının sosyal hayatta yeterince yer alamaması problemini ele alır ve geçmişten kendi zamanına doğru eleştirisinin dozunu artırır. Bunu büyük ninenin genç kız üzerindeki düşüncelerinden rahatça görebiliyoruz. Eleştiri dozunun artmasında, kadınların gün geçtikçe sosyal hayata daha fazla katılmaları beklenirken tam tersi bir geriye dönüşle eskiden sınırlı olarak da olsa var olan kadın âlemlerinin giderek yok ol-

ması ve kadınların evlerde âdeta hapis hayatı yaşamaya başlamaları neden olur. Bu hapis hayatında onlar gerçek hayata dokunamadan, soyutlanarak yaşarlar. Bu soyut hayata, zamanlarını geçirmek için roman okumaları da eklenince gerçeklik dünyasından iki kat daha fazla uzaklaşırlar. Bu uzaklaşma, romanlarda okudukları hayatı benimsemelerine ve o hayatın değer yargılarını, zevklerini, beklentilerini kabul etmelerine sebep olmaktadır. Kurmaca dünyanın hayatını benimsedikçe veya taklit ettikçe de hem kendi kimliklerinden hem de sosyal bir varlık olarak geleneklerinden uzaklaşmaktadırlar. Bu problemi geçmiş ve şimdi üzerinden veren Ömer Seyfettin, geleceğin bu ikisindeki eksikliklerin ortadan kaldırılmasıyla oluşacağını düşünmektedir. Öte yandan eleştirisini yönelttiği bu eksikliklerin nasıl kazandırılacağı noktasında herhangi bir fikir beyan etmez yani problemi teşrih eder ancak tedavi yollarını ortaya koymaz.

b) Erkek Mektubu

“Erkek Mektubu”⁴ hikâyesi mektup tarzında düzenlenmiştir. Hikâyede adı verilmeyen anlatıcı, Sermet adlı arkadaşına yazdığı mektupta hem evliliğini hem de kendisi evlenmeden önce Sermet’le birlikte hayal ettikleri kadınların özelliklerini anlatır. Kendisi asabi, heyecanlı, âli, çok güzel ve orta hisli bir kadın hayal etmiştir; Sermet ise lenfatik, sakin, orta halli, az güzel, az hisli bir kadın hayali kurmuştur. Eşiyle görücü usulü evlenen anlatıcı, önceleri pek sessiz sakin bir kadın olan eşinin zamanla değiştiğini ve çok asabi biri olduğunu belirtir. Zehir ayları diye adlandırdığı balayından sonraki dönemlerde anlatıcı, eşinin sinirliliğinin arttığını ve gaddarlığa başladığını dile getirir. Anlatıcı, eve bir sürü doktor çağırdığını, doktorların eşine katiyen okumamasını ve açık havada gezmesini telkin ettiklerini aktarır. Eşi, doktorların yanında bu ikazlara uyacağını belirtmekte fakat doktorlar gittikten sonra buna karşı olduğunu belirtmekte ve okumayan insanın gıdasız kalacağını söylemektedir. Kadının mutsuzluğu ve huysuzluğu gideerek de artmaktadır. Onda kitapla birlikte piyano çalma hastalığı da baş göstermiş ve bir hafta odasından çıkmayarak piyano çalmıştır. Adamcağız onu odasından zorla çıkartmak istemişse de kadın bayılmış; bu kez de üç hafta yataktan çıkamamıştır. Bu üç haftalık süreçte kocasını, hizmetçiyi ve herkesi azarlayıp durmuştur. Anlatıcı, iki ay sonra eşine bir sükûnet gelir gibi olduğunu ancak ardından her suretle herkesle kavga ettiğini dile getirir. En sonunda da bir okuma çılgınlığı icat ettiğini ve okuduğu Loti’nin Desenchantee adlı kitabı yüzünden sanki her şeye sebep olanın kendisi olduğunu düşündüğünü ve kendisi olmasa âdeta eşinin mesut olacağını ifade eder. Daha sonra eşinin çılgınlıklarını duyan anlatıcı, onun odaya

⁴ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, (Haz. Hülya Argunşah), Dergâh Yayınları, 1. Baskı: Ocak 1999, s. 37-41. [F. E.]

geleceğini, mektupları ve yazdıklarını görüp sinirleneceğini belirterek Sermet’e “Lenfatik, sakın, orta halli, az güzel ve az hisli bir kadın nerede?” diye sorar.

“Erkek Mektubu” adlı hikâyede doktor sinirleri yıpranan kadına roman okumayı yasaklar ve bunun yerine açık havada dolaşmasını telkin eder; ancak kadın, ruhunun gıdası olarak gördüğü romanı okumaktan vazgeçmez. Görüldüğü üzere her iki hikâyede de Pierre Loti’nin ‘Desenchantee’ adlı romanı okunur ve her ikisinde de bu roman kadınlar üzerinde olumsuz bir etki yaratır. Bu nedenle her iki hikâyede de kadınların roman okumaları eleştirilir. Öte yandan Ömer Seyfettin’in “Erkek Mektubu” adlı hikâyesi “Bahar ve Kelebekler” hikâyesindeki gibi bu roman okumanın nedenini bir probleme dayandırmaz, bu açıdan bakıldığında “Bahar ve Kelebekler” hikâyesine göre daha tekdüze ve daha az derindir. “Bahar ve Kelebekler”de genç kızın roman okumasının ve bu nedenle de mutsuzluğa sürüklenmesinin nedeni genç kızın yaşayabileceği bir sosyal hayatının olmamasıdır. Bu hikâyede ise kadının roman okumasının nedeni verilmez, sadece onun mizacında yaptığı olumsuz değişikliklere değinilir. Bu nedenle “Erkek Mektubu” adlı hikâyede bu roman okuma sonucunda oluşan olumsuz durum daha şiddetlidir. Bizce yazarın “Bahar ve Kelebekler” hikâyesinde roman okuma sonucunda oluşan olumsuz durumun şiddetini azaltmaktaki amacı problemin nedenini ortaya koymak isteyişidir; aksi takdirde bu problem diğer konunun gölgesinde kalacaktır. Bununla birlikte yazar, her iki hikâyesinde de roman okuyan kadınlara bir eleştiri yapmış ve okunulan bu romanlar yüzünden kadınların mutsuz olduklarını vermek istemiştir.

Sonuç

Modern hikâyenin öncüsü olarak görülen ve günlük dilin edebiyat dili hâline dönüşmesini sağlayan Ömer Seyfettin, yazarlığının iki iyi tarafı olarak gerek iyi bir konu bulabilmesi gerekse de vakayı iyi kurgulayabilmesi ile hikâyeleri bugün için de zevkle okunan hikâyecilerimizdendir. Ömer Seyfettin, ele aldığımız bu iki hikâyesinde olduğu gibi bazı hikâyelerinde olayları geri çekerek bir düşüncüyü işler ve sosyal bir eleştiri getirir. Bu iki hikâyesinde de roman okuyan kadınları eleştirir; ancak bu problemin yüzeysel sebeplerle idrak edilemeyeceğini de gösterir. “Bahar ve Kelebekler”de kadının roman okuması problemi, onun sosyal hayata katılamaması ve bunun sonucunda yaşadığı mutsuzluk ve yabancılaşma duygusuyla birlikte verilmiştir. “Erkek Mektubu” adlı hikâyede ise roman okuyarak gerçeklik duygusunu kaybeden kadının etrafındakileri de mutsuzluğa sürüklemesi anlatılır.

Ömer Seyfettin – İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi? Hikâyesinin Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözömlenmesi

Çiğdem Geçer*

Modern anlatıyı anlamlandırmak için seçilen yollardan bir tanesi de olay örgüsünün vazgeçilmezi olan kahramanların çözömlenmesidir. Joseph Campbell, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu** adlı kitabında kahraman yaratma ile ilgili evrensel bir tutum olduğunu; bunun yüzyıllardır zaman ve mekân engeline takılmadan süregeldiğini anlatır. Kahramanın yolculuğunu üç ana başlık altında, ayrılma-erginlenme-dönüş şeklinde özetleyen Campbell, kahramanların ortak kader çizgisini aşama aşama adlandırır. Kahraman benzerlerinin dünyasından, yolculuğa çıkmak üzere, haberci aracılığıyla getirilen bir çağrı alır. Çağrının kabulü kahramanın macerayı kabulü olarak değerlendirilebilir. Maceraya başlayabilmek için kahramanın sonraki hedefi ilk eşiğin aşılması olacaktır. İlk eşik kahramanın kendi egosunu yenmesi ya da bir engeli ortadan kaldırması şeklinde belirebilir. İlk eşiği aşan kahraman artık hem kendi bilinçaltına hem de kolektif bilinç dışına doğru bir yolculuğa çıkar. Yeniden doğum alanı olarak adlandırabileceğimiz bu yeni yer kitapta “balının karnı” diye adlandırılır. Bu yeni doğum alanına geçtiğinde kahraman durağanlaşmaz, aksine iyice dinamikleşir. Erginlenme dönemi denilen bu süreçte kahraman sınavlardan geçer, olağanüstü güçlüklerle, tiranlarla karşılaşır. Kahramana bu zorlu yolculukta doğaüstü güçler yardım eder. Kahramanın karşısına çıkan kadınlar ya baştan çıkarıcı bir rol üstlenir ya da kahramanı mutlu ederek, ona sonsuz aşkı veren tanrıça olurlar. Kahramanımız bu yaşadıklarının etkisiyle gittikçe erginleşir ve macerasının sonunda âdeta hiçleşir. Sıra ödölünü alarak maceradan geri dönmeye gelir. Kahramana verilen ödöl bir iksirdir ve o dünyayı yeniler.

Kahramanların yaratılışı kadar olay örgüsünün de ne kadar tanıdık olduğunu Campbell şu sözlerle belirtir: “Dahası, macerayı tehlikeye bile sokmamışızdır;

* Erciyes Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, cigdemgecer@hotmail.com. [Ç. G.]

çünkü her çağdan kahramanlar bizden önce gitmiştir; labirent iyice bilinmektedir; bize kalan yalnızca kahramanın yolunun ipliğini izlemektir.¹

Bizim bu çalışmamızda Ömer Seyfettin’in **İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?** adlı eserinde, kahramanların yaratılışı ve yolculuğu hususunda mit dünyasının kahramanları ile hangi yönlerden ilişki kurulabileceğini bulmaya ve hikâyede saklanan ama bireyin ve milletin bilinç dışında yaşadığı için esere ve kahramana gizliden gizliye, çeşitli simgeler, imgeler ile olay örgüsü şeklinde nüfuz eden arketipleri bulmaya yöneliktir. Asıl amacımız ise Ömer Seyfettin’in bu şekilde hikâye yazmasının sebebini anlamak olacaktır.

Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı kitapta bahsi geçen “Heromythe”ın özellikleri, Ömer Seyfettin’in bu hikâyesinde de karşımıza çıkar. **Turan Masalları** üst başlığıyla çıkan bu hikâye çeşitli arketipleri de içinde barındıran halk hikâyesi tadında bir eserdir.

Hikâye bir mekân tasviriyle başlar. Burası Hasan Bey adında bir Türk beyinin otağının bulunduğu yerdir: “Nihayetlerinde büyük ve kuş girmez ormanların mor ve sisli gölgeleri biriken geniş bir çayır... Ortasından zümrüt renginde bir su akıyor... Binlerce atlar, kısraklar, yeni doğan güneşin altın aydınlıkları içinde koşuşuyorlar. Yüz binlerce koyun meliyor. Naralar, kişnemeler! Daha uzaklarda karlı ve yüksek dağların gümüş taçlı başlara benzeyen sayılmaz tepeleri göklere doğru kalkmış! Ta ortasında bir saray...”²

Maceraya çağrı için böyle bir mekânın seçilmesi elbette tesadüfî değildir. Bilinç dışının ortaya konabildiği sınırı belli olmayan alanlar eserlerde özellikle kullanılır. “Bilinmeyen alanları (çöl, cangıl, derin deniz, bilinmedik diyarlar vb.) bilinç dışı içeriğin yansıtılması için serbest alanlardır.”³ Ne kadar güzel resmedilirse resmedilsin bu saray da büyük ve kuş girmez ormanlar içinde yer alır. Bu mekân hem maceranın başlaması için uygun bir zemin hem de hikâyenin sonunda verilen “Bu suretle bütün Asya’nın tahtları gibi Acem tahtı da büyük Türk soyuna geçmişti.” mesajına uygundur. Aslında bu mekân seçimi yazarın bilinç dışını da ele vermesi açısından değerlendirilebilir. Ömer Seyfettin’in Turan idealizmi bu mekânda hissedilir.

¹ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 36. [Ç. G.]

² Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri, Hikâyeler 1*, haz. Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 41. [Ç. G.]

³ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 96. [Ç. G.]

Yazar mekândan sonra, başkahramanı tanıtır. Hasan Bey: Yirmi beş yaşında güzel bir karısı, mutlu bit evliliği, bu evliliğinden ikiz çocukları olan huzurlu bir adamdır. Malının haddi hesabı yoktur. İnançlıdır. Allah'a şükreder, fakirlere yardım eder, iyilik, kahramanlık yapar. Benzerlerinden bazı özellikleriyle, özellikle de zenginliğiyle ayrılan sıradan bir insan olarak tanıtılır. İşte Hasan Bey'in kahraman oluşu bu özelliklerini yitirmesiyle başlar. "Bu bakış açısıyla kahraman, hepimizin içinde saklı duran yalnızca bilinmeyi ve yaşama katılmayı bekleyen Tanrısal yaratıcı ve kurtarıcı imgenin simgesidir."⁴

Campbell kahramanın macerasının seyrini ayrılma-erginlenme-dönüş şeklinde belirler. İşte Hasan Bey'in yaşadıkları da tam bu sıraya uygundur. Hasan Bey'in kahraman olmasını sağlamak için ona ve çevresindekilere birtakım olağanüstülükler yüklenir. Yazar Hasan Bey'in çocuklarını peri yavrusuna benzetip bir ay uzaktaki oymaklardan onları kadınların görmeye geldiğini söyleyerek aslında kahramana farklı bir rol belirlediğini ve onun sıradan bir insan olmadığını hissettirmeye başlar.

Hasan Bey'in bir macera için seçildiğinin ilk belirgin işareti ise düşte ortaya çıkar. "Mitolojik yolculuğun -'maceraya çağrı' olarak belirlediğimiz- bu ilk aşaması kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumunun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir."⁵

Düşte görünen uzun ve beyaz sakallı derviş, kahramanı maceraya davet eder. Burada seçilen habercinin Türk kültürüne ait mitik bir unsur olması da ilgi çekicidir. Aksakallı ihtiyar bizim destan ve masallarımızda gördüğümüz, bilgeliği simgeleyen bir kişidir. Halk âşıklarının gördüğü rüyada da aksakallı ihtiyar, âşığa bade içirerek ona âşıklığını müjdelir. Aksakallı ihtiyarın aynı zamanda derviş olarak nitelendirilmesi bu mite İslâmî değer katıldığının göstergesidir ki haberci aslında bu yönüyle maceranın kahraman lehine biteceği ve Allah'ın onun yardımcısı olacağı hissini uyandırır. Haberci kahramana çağırısı iletir: "-Ey Hasan Bey! Senin başına çok büyük bir felaket gelecek. İhtiyarlıkta mı gelsin? Gençlikte mi?"⁶

Kahraman çağırısı reddetmese de çağırısı direnir. Böylelikle kahramanda ilk eşiği aşamama sorunu belirir. Her ne kadar kahraman çağırısı duymazdan gelmeye çalışsa da rahatsız olmaya ve çağrı hakkında düşünmeye başlar. Çağrı üçün-

⁴ Campbell, a.g.e., s. 50. [Ç. G.]

⁵ Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, çev. Sabri Gürses, Kalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 72. [Ç. G.]

⁶ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, haz. Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 42. [Ç. G.]

cü kez gelir. Kahraman kendi içinde çağrışı iyice tartıp biçerek verdiği kararı “gençlikte” diyerek dillendirir. İçindeki kahramanın çağrısına uyan Hasan Bey bu cevapla maceranın kapısını aralamış olur. Böylece hem çağrı kabul edilir, hem ilk eşik aşılar hem de macera başlar. Çağrının üç kez yinelandikten sonra kabul edilmesi, yine Türk mitinde yer alan özellikle de tek sayıların sıkça kullanıldığı motifleri hatırlatır.

Kahramanın bundan sonraki macerası hem kişisel bilinçaltı hem de kolektif bilinç dışında ferdî ve millî seviyede birtakım tecrübelerden geçilir. Bu macera sayesinde Hasan Bey kendi içindeki kahramanı ve bilinçaltını daha iyi tanır. İnancını en üst seviyede yaşar. Kahraman zorluklarla mücadele etmeyi ve bunlara dayanmayı öğrendiği kadar; yaşamdan kopmamayı da başarır. Burası aslında ilk sınavdır: Kahramanın kendi egosunu aşması. İlk eşiği aşıp yeniden doğum alanına giren kahramanın bu yeni mekânı balinanın karnı olarak adlandırılır. Buraya gelebilen kahramanın başarısının ilk ışıkları da gözümüzü kamaştırmaya başlar. “Egoya bağlılığı çoktan yok olmuş olan kahraman, bir kral bir odasından diğerine nasıl geçerse öyle rahatça dünyanın ufukları arasında ileri geri geçer, ejderhanın içine girer çıkar. Ve işte burada onun kurtarma gücü yatar; çünkü geçişi ve dönüşü görüngüselliğin bütün çelişkileri boyunca yaratılmamış – yok edilemez olan kalır ve korkacak bir şey yoktur.”⁷

Kahramanımız ayrılma kısmını gerçekleştirdikten sonra erginlenme kısmına adım atar. Burada kendisini birtakım sınavlar beklemektedir. Hasan Bey’in macerasına baktığımızda ilk sınavını onu diğer insanlardan ayıran en belirgin özelliği, zenginliği ile verdiğini görürüz. “Hasan Bey’in hiçbir şeyi kalmadı. Azerbaycan’daki, Kafkasya’daki, Türkistan’daki, Bağdat’taki, Şam’daki, Rum’daki o sayısız malları hep mahv, hep yağma edildi.”⁸

Kahraman sınavın ilk kısmını büyük bir sabırla karşılayarak çalışır, çabalar ve ayakta kalmayı başarır. Zenginliğinin elinden alınması onu çok da etkilemez. Fakat sınavlar henüz bitmemiştir. Maddî sınavlar yerini manevî sınavlara bırakır. Kahraman bu kez de karısının ve çocuklarının yokluğuyla sınanır. Karısı Uluç Bikem güzelliğinden ötürü Acem elçisinin adamları tarafından kaçırılır ve Acemistan’a götürülür. Kahraman da çocuklarını yanına alarak karısını bulmak için yollara düşer. Yolculuk oldukça zor geçer. “Gece, gündüz, sabah, akşam, dere, tepe düz gittiler, ormanların kovuklarında yatıyorlar, billur pınarlardan su içiyor-

⁷ Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 111. [Ç. G.]

⁸ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, haz. Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 44. [Ç. G.]

lardı.”⁹ Yazar bu cümlelerle okuyucuda sanki olağanüstü bir sınavın ve yolculuğun yaşandığı izlenimini uyandırır. Çünkü kahraman ancak böyle yaratılabilir.

Sınavlar bununla da bitmez. Çocuklarıyla yolculuğunu sürdüren kahraman bir akarsuyu geçmeye çalışırken çocuklarından birini ayıya, birini de suya kap-tırır. Şaşırmaz, Allah’a sığınır ve yoluna devam eder. On sene Acemistan’da ve Hint’te karısını arar ama onun izini bulamaz. Kahramanımızın sınavları burada biter. O artık kendi bilinçaltına, kolektif bilinç dışına yaptığı yolculukta sınavlar kısmını aşmıştır. Hasan Bey’in buradaki sakin ve inanmış ruhu, her olumsuzlu-ğun ardından Allah’a sığınışı aslında onun erginlenmesinde önemli bir merhale-nin aşıldığının göstergesidir. Sık sık tekrarladığı “Allah’tan gelen kazaya rızadan başka çare yok!” cümlesi bu zorlu macerada onun en büyük yardımcısı duyduğu güvenin yinelenmesidir. “Kalplerini katılaştırmış olanlara bile doğaüstü muhafız görünebilir; çünkü gördüğümüz gibi: ‘Allah kurtarmaya da kadirdir.’”¹⁰ Aslında kahraman bundan sonra hem içinde hem de yanında yer alan yardımcılarla sık sık karşılaşacak ve hikâye, geldiği olumsuz noktadan yavaş yavaş baştaki en olum-lu noktaya doğru tersine bir seyir izleyecektir. Bu seyrin sebebi de bu sınavlar esnasında kahramanın gösterdiği sabır ve kabullenıştır. Elbette bu zorlu süreçte yardımcıları ihtiyaç duyulur. “Kendisine yapılan çağrıya yanıt verdikten sonra ve olaylar ortaya çıktıkça, cesaretle ilerlemeyi sürdüren kahraman, bilinç dışının bütün güçlerini yanında bulur.”¹¹

Kahramanımızın macerasında görünen ilk yardımcıları bir ayı ile değirmen-cidir. Ayı motifi olağanüstülük gösterir. Kahramanın Korkut adlı oğlunu kaçıran ayı onu yemez, inine götürür; besler, büyütür. Bu ayı motifi Türk destanlarındaki kurt motifi ile de benzeşir. Suyu düşen oğul Turgut ise bir değirmene takılır. Onu bulan değirmenci, çocuğu evlat edinerek, ona bakar. Her iki çocuğun olağanüstü kurtuluşu ve yeni bir hayata adım atışları, yeniden doğum ritmini hatırlatır.

Çocukların büyüüp yetişkin birer genç olmasıyla birlikte, onlar için de yeni bir macera kapısı aralanır ve zamanla onlarda da kahramanlık izleri belirir. Bu da yine Campbell’in işaret ettiği ergin gencin babasını rehber görerek onun izinden gitmesi tespiti ile örtüşür.

Hikâyedeki en önemli yardımcı ise Şah’tır. Kahraman Hasan Bey, Şah’ın emir vererek yazılmasını istediği Turan şehnamesini yazar. Şah bu şiiri yazan şairi tanımak ister ve mükâfat olarak onu baş şairi yapar ve yanında ona yer verir.

⁹ Ömer Seyfettin, a.g.e., s. 46. [Ç. G.]

¹⁰ Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 91. [Ç. G.]

¹¹ Joseph Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 89. [Ç. G.]

Şah'ın baş şairi olmasına rağmen, Hasan Bey ödülünün tamamını almamıştır. Şah, Hasan Bey için koruyucu, kollayıcı; çocuklar ve kaçırılan anneleri için de bir kurtarıcıdır. Hasan Bey'i iksire de yine o götürür.

Diğer tarafta yeni bir maceranın içinde gördüğümüz Hasan Bey'in çocukları Rum'a giden elçi konağının muhafızı olurlar. Burada konuşur, dertleşirken birbirlerinin kardeş olduğunu anlarlar. Tam da bu sırada yanlarında bulunan kafesin içinden bir kadın sesi duyulur. Kafesi açtıklarında bunun anneleri olduğunu anlarlar. Hikâyenin bu kısmı halk hikâyelerini andırır şekilde gerçekleşir. Her iki gencin anadan doğma şair olması, şiir söyleyip atışmaları; annenin sadece seslerinden oğullarını tanıması, halk hikâyesi ruhuna uygundur. Geleneksel yaratma ritmi hikâyede burada da yinelenir. Çünkü çocuklar ve anne yeni bir hayatı aralar.

Arketipsel dişi ve yüce ana romanın kadın karakteri Uluç Bikem şahsında temsil edilir. Buradaki yüce ana figürü doğuran, besleyen, koruyan ve sınırsız seven bir kadındır. Kahramanı baştan çıkaran kadın rolünden uzak olan Uluç Bikem hem çocukları için yüce ana hem de eşi için dünyanın kraliçe tanrıçasıdır. “Genellikle bütün engeller ve devler aşıldığında gelen en son macera, başarılı kahraman ruhun dünyanın kraliçe tanrıçasıyla mistik evliliği olarak sunulmuştur.”¹² Kahramanımız hikâyenin sonunda kraliçe tanrıça ile kavuşturulur.

Hikâyedeki Tiran ise elçidir. Tiran canavar figürü özellikleri temelde her yerde aynıdır. “Genel çıkarın toplayıcısıdır o. Benim ve benimkinin hırslı haklarına hevesli olan canavardır.”¹³

Uluç Bikem'in yaşadıklarında elçinin bu canavar yüzü açıkça görülür. Tiran hikâyenin sonunda ölümle cezalandırılır. Kahraman ise tüm tiranlara ve engellere rağmen Şah'ın yardımıyla karısı ve çocuklarına yeniden kavuşur.

Kahraman macerası sırasında pek çok rolde karşımıza çıkar. Benlik aynıdır. Ama maceranın ruhuna uygun olarak âdeta benliğin elbisesi değiştirilir. Hasan Bey hikâyenin başında kahraman, zengin, mutlu bir aile babasıyken her şeyini kaybeder; bir bilici (öğretmen) olarak başka bir yerde karşımıza çıkar. Maddî ve manevî her şeyini yitiren kahramanı ödülüne götürmek için seçilen rol ise kalem ustalığıdır (şairlik).

Kahraman, ferdî bilinçaltına ve kolektif bilinç dışına yaptığı yolculuktan dönüş kısmına gelmiştir. Kahraman yardımcı güçler tarafından âdeta kutsanmıştır ve onların koruması altında ilerler. Şah'ın yardımıyla kahraman nazikçe yeni dünyasına bırakılır. Ödülü ise Acem diyarına Şah olmaktır.

¹² Campbell, a.g.e., s. 128. [Ç. G.]

¹³ Campbell, a.g.e., s. 25. [Ç. G.]

Bu macera sırasında kahraman aslında kendi kendini de çarmıha gerer ve yarının Tiran'ı olmaktan kendini kurtarır. Çünkü hikâyenin sonunda dünyayı yenilemek için eline verilen iksir kendi bilinçaltını yenemeyen bir kahramana verilmiş olsaydı bu ödül onu Tiranlaştıracaktı. İşte bizdeki dervişin benlik terbiyesini hatırlatan bu sürecin başarıyla geçilmesi kahraman ve onun görevinin başarıyla sonuca ulaşabilmesi için gereklidir.

Kahraman macerası sırasında ilk eşiği aşarken yenmeye başladığı kendi bilinçaltını ve zaaf olarak ileride belirebilecek hususlarını, kolektif bilinç dışının tehlikeleri ve Tiranları ile her karşılaşmasında aşama aşama yenmiştir. Hikâyenin başında sadece bir Türk beyi olarak karşımıza çıkmışken, hikâyenin sonunda Acem diyarının şahı olarak ödülünü alır. Okuyucuda da tüm dünyanın Türk hâkimiyetinde olacağı hissi uyandırılarak hikâye bitirilir.

364

Hikâyenin başındaki ve sonundaki mekân tasvirleri Ömer Seyfettin'in dünya görüşü ve Turan fikri ile örtüşür. Türk soyunun dünyadaki tüm tahtlara ve diyarlara sahip olacağı fikri okuyucuya Hasan Bey kimliği ile iletilir. Bir masal havası, bir halk hikâyesi tadı verilen bu eser, Türk halkının geleneksel beğenileri ve alışkanlıkları ile örtüştürülerek bazı mesajların ve göndergelerin verilmeye çalışıldığı hissini uyandırır. "Bir eserin halka bağlılığı, geniş ölçüde o eserin, kitlelerin, düşünsel-estetik eğitimine katkıda bulunmasıyla belli olur. Bu işlevin yerine gelmesi için halkın edebiyata ulaşabilmesi, edebiyatın içine girebilmesi gerekir."¹⁴ İşte Ömer Seyfettin'in bu hikâyede benimsediği üslup da tam bunun göstergesidir. Peki, yazar neden böyle bir üslupla, bu tarz bir hikâye yazar? Bu sorunun cevabı Ömer Seyfettin'in içinde yer aldığı kanon ve dönemin insanına iletilmek istenen millî kimlik fikri ile alakalıdır.

"Milliyetçilik bireyleri edinecekleri ortak kimliğin mekânı haline gelen ortak bir toplumsal deneyim içerisinde bir araya getirir. İnsanları dil birliği ve belli bir amaçla seçilmiş hikâyelerden oluşan bir kanon temelinde birbirleriyle ilişki kurmaya teşvik eder. Bu birliğin mensupları birbirlerine, kendileri, milletleri ve milletlerinin tarihi hakkında öğrendikleri hikâyeleri anlatırlar."¹⁵ Aydın sorumluluğu içinde hareket eden Ömer Seyfettin de ulusal birliği sağlamak için yazdığı hikâyelerle kolektif şuuraltını harekete geçirir ve milletin uyanıp kendini fark etmesini sağlar ki bu çaba millet ve devlet olmaya giden sürecin ilk, ama en önemli basamağıdır. Şunu unutmamak gerekir ki daha önce hiç dillendirilmemiş yeni bir

¹⁴ Gennadiy N. Pospelov, Edebiyat Bilimi, çev. Yılmaz Onay, Evrensel Kültür Kitaplığı, İkinci Matbaası 1995, s. 554. [Ç. G.]

¹⁵ Gregory Jusdanis, Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1998, s. 60. [Ç. G.]

kimliğin inşası sürecinde edebiyata daha fazla vazife düşmektedir. Çünkü edebî eserler estetik zevk taşır. Yani güzellikle ilişkilidir. Bu nedenle toplum tarafından daha çok tercih edilir. Aydın, edebî bir üslupla kutsal anlatılar oluşturabilmeli, halk da edebiyatın bu vasfından yararlanarak bu anlatılar aracılığıyla kendini yeniden keşfedip millet olmanın içindeki değerleri tekrar özümseyebilmelidir.

İşte tam da bu noktada Ömer Seyfettin'in pek çok hikâyesinde bu anlayışın izlerini gördüğümüzü rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü halkın ortak muhayyilesinde yüzyıllardır yaşayan unsurlar kullanılarak, yine halkın anlayabileceği bir dil kullanılmış ve herkesin kendinden bir şeyler bulabileceği hikâyeler yazılmıştır. Amaç bu topraklar üzerinde yaşayan, Türkçe ile konuşup anlaşılan bir millet vücuda getirmektir. Elbette bu ortak paydada buluşan ve millet adı verilen topluluk bundan sonraki süreçte de kendi vatanına sahip çıkacaktır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin yeni eleştirel yöntemlerle her incelenişi, yazarın ne kadar bilinçli ve sistematik hareket ettiğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Türk Edebiyatı ve millî kimlik inşası bahsinde bu eserler çok ayrı bir yere koyularak en ince ayrıntısına kadar incelenmeli ve Ömer Seyfettin rehberliğinde aydın sorumluluğunun neyi gerektirdiğinin farkına varılmalıdır.

Türk Yurdu, C. 29, S: 259 (620), Mart 2009, s. 87-90.

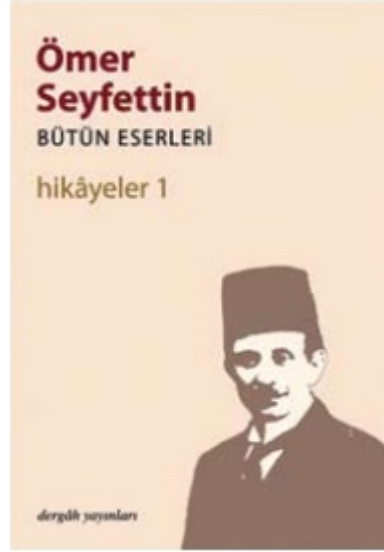

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde İronik Gerilim

Ayşe Demir*

İroninin durum ve kişilere göre pek çok formunun oluşmasına rağmen temel-
de iki çeşidinden bahsedilebilir. Bunlardan ilki söze dayalı/sözel (verbal) ironidir
ve söylenenle kastedilen arasındaki farka dayanmaktadır. Quintillan'a atfedilen
bu görüş, kaynağını, Platon'un Sokrat diyaloglarından almaktadır. Sokrat'ın di-
yaloglarında karşısındakini konuşmaya teşvik eden ve aslında kavramlar hakkın-
daki bilgilerimizin ne kadar yüzeysel olduğunu açığa çıkartan öğretme tarzı sözel
ironinin ilk uygulamaları olarak görülmüştür.¹

İkinci olarak durum ironisi ise yine bir
karşıtlığa dayanması bakımından sözel iro-
niyle benzerlik göstermektedir. Dramatik iro-
ni olarak da adlandırılan bu ironi başta tiyatro
olmak üzere kurgusal eserlerde çatışma ve
gerilim meydana getirmek amacıyla kullanıl-
maktadır. Okurun eserle olan iletişimini canlı
tutan, çoğu zaman da onu şaşırtan durumların
arkasında ironik bir kurgulama yer almak-
tadır. Türk hikâyesinin önemli isimlerinden
Ömer Seyfettin, hikâyelerinin şaşırtıcı yapısı-
nı ve sonlarını temellendirirken ironiye sıkça
başvuran yazarlandandır. Yazarın bu tercihi,
ironinin hikâye içerisindeki kullanım alanını
çeşitlendirir ve onun kaynaklarına bir yenisini
ekler. Bu makalede yazarın hikâye kurgularında yer verdiği ironinin yol açtığı
çatışmalara ve gerilimlere değinmeye çalışılacaktır. Hikâyelerden verilen örnek-
lerle bu teknik vasıta sayesinde kurgudaki heyecan unsurunun nasıl arttığına ve
bunun ne şekilde gerilime yol açtığına da işaret edilecektir.

* Yrd. Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
aysedemir37@gmail.com. [A. D.]

¹ Bkz. Claire Colebrook, Irony, The New Critical Idiom, Routledge, London, 2004, s. 2. [A. D.]

İroni ve İronik Gerilim

Robert L. Tener, ironinin, edebî eserlerde olduğu kadar hayatın içerisinde de yer aldığını, insanoğlunun tarihin ilk zamanlarından itibaren bu türe karşı büyük bir ilgi ve merak beslediğini ifade etmektedir. Buna göre ironi “(...) insanoğluyla hayatın yıkıcı ve yapıcı, bağlayıcı ve ayırıcı eğilimleriyle dengelenmiş çevresinin arasındaki ilişkiyi görme yoludur. Bu ayrıca paradoksal bir bakıştır: Yıkımın evrensel güçleri, yaratıcılığın güçleriyle içinden çıkılmayacak şekilde karışmıştır. Sonuç belirsizliktir, çünkü bir güç ne tamamen yıkıcıdır ne de tamamen yaratıcıdır.”²

Yazar, bu paradoksu açıklamak içinse yine bir paradoksa Zümrüdüanka (Phoenix) örneğine başvurur. Zümrüdüanka her beş yüz yılda bir kendi küllerinden yeniden doğduğuna inanılan fantastik bir kuştur. Araştırmacı bu benzetme vasıtasıyla yok oluşun içinde varlığın, ölümün içinde doğumun, yıkımın içinde yeniden kurulmanın işaretlerinin bulunduğu temas etmek ister. Zaten hayat da bu demektir: Hayat, bütün zıtlıkları dengeli bir şekilde muhafaza eden bir yolculuktur.

Günlük hayatın akışı içerisinde çoğu zaman fark edilmeyen bu zıtlıklar ve bunlardan doğan ‘ironik gerilim’ toplumsal yaşamda bazı noktalarda gözle görülür derecede belirginleşir. Bu dönemler aynı zamanda belirli kırılma noktalarına da rast gelmektedir. Toplumda dengelerin sarsıldığı, yıkımın yeniden üretilmenin önüne geçtiği süreçlerde çöküşe doğru giden bir durumdan söz etmek gerekir. Burada denge kötünden yana değişmiş, birey, ‘zıtlıklarla dengelenmiş çevresinin’ bu niteliğini yitirdiğine tanık olmuştur. Ancak her yıkımın bir şekilde sona erdiği, olumlu ya da olumsuz bir yeninin bunun üzerine bina edildiği de bir gerçektir. Zıtlıklar arasındaki dengenin tekrar sağlanmaya çalışıldığı bu zaman dilimlerinde, yani geçiş dönemlerinde ise ironiye temel oluşturan tezatlar belirginleşir. Bir şeyin bir yandan yıkılırken diğer yandan yapıldığına/yapılabildiğine, ölümün yanında doğuşa şahit olmak oldukça şaşırtıcı ve aynı zamanda ironik deneyimlerdir. Osmanlı Devleti’nin yıkılış ve yeni Türk devletinin kuruluş yılları ise sözü edilen deneyime Türk tarihinde gösterilebilecek en belirgin örnektir.

20. asır başlarında, Osmanlı İmparatorluğu’nun eski gücünü son derecede kaybettiği, toprak kayıplarının birey algısında ciddi hasarlar bıraktığı dönemde çöküşe doğru oldukça hızlı adımlarla ilerlenmektedir. Yüzyılların birikimiyle oluşan maddî ve manevî yapı ile kültür, bu çözülme durumundan kendi paylarına düşeni alırlar. Bu dağılmayı gözlemleyen birey, zihninde oluşturduğu bütünlüğü

² Robert L. Tener, *The Phoenix Riddle: A study of Irony in Comedy*, Institut für Anglistik und Amerikanistik, Universität Salzburg, Austria 1979, s. 1. [A. D.]

yitirmeye başlar. Toplumda, coğrafyada yaşanan olaylar en temel ve küçük unsur olan bireyi, karmaşanın ve belirsizliğin içerisine sürükler. Ancak ilgi çekici bir şekilde bütün bu tükenişin arasından yeni bir başlangıcın belirtileri kurtuluş çareleri olarak görünmeye başlar. Bu dönem süresince toplum, çöküşün getirdiği sıkıntıları derinden hissederken bir yandan da kurtuluşa dair umut verici gelişmeler yaşanmaktadır. İmparatorluk dağılıp toprak kaybederken, buradan ayrılan bireyler Anadolu'da toplanmakta, bir yandan eski sistem çökerken kurtuluşu sağlaması umulan yeni sistem devreye girmektedir.

Bütün bu değişimler ve gelişmeler, siyasi tarihte olduğu kadar toplum belleginin önemli bir değeri olan edebiyatta da yerini alır. Siyasi ve sosyal hayatta yaşananlar toplumu olduğu kadar edebiyatçıları da etkiler, edebî eserlere yön verir. Süreci hem toplumun bir üyesi hem de aydın kimlikleriyle kavrayan yazar ve şairler eserlerinde 'ironik' olarak nitelediğimiz tezatı kurgusal boyuta taşırlar. Millî Edebiyat döneminin önemli simalarından olan Ömer Seyfettin de yıkılış ve kuruluşun birlikte idrak edildiği bu dönemlerde yazan aydınlardan biridir.

Hikâyelerin Dünyasında İroni

Ömer Seyfettin güncel gelişmeleri merkeze alarak ürettiği eserlerinde, çökmekte olan devleti resmederken tekrar canlanışın, kurtuluşun çok uzakta olmadığını vurgulamaktadır. Örneğin onun "*Primo Türk Çocuğu*" hikâyesi bu bakımdan anlamlıdır. Birkaç bölümden oluşan hikâyede ilk olarak ana kahraman Primo'nun babası Kenan'ın Selanik'in kaybedilmesi üzerine içine düştüğü bunalım söz konusu edilmektedir. Kenan, Avrupa'da eğitim görmüş, bu eğitime göre hayatını şekillendirmiş ve bir İtalyan kadınla evlenmiş aydındır. Savaşın başlaması ve tehlikenin yaklaşmasıyla çevresini saran tehditkâr unsurlar onun sağlam olduğunu zannettiği yaşamını alt üst eder. Selanik kaybedilmiştir ve hayatını geçirdiği bu mekânı terk etme mecburiyetinde bırakılmıştır. Kenan tüm bunların ortasında kendini yalnız hissedince önce yaşananları düşünmeye başlar. Tehdidin büyüklüğünü ve birey olarak çaresizliğini aynı anda hissetmesiyle bunalıma girer. Kenan bunları yaşarken yazarın asıl ideal kahramanı olan Primo, Kenan'ın yani babasının bu zamana kadar yaşayamadığı millî uyanışı yaşamaya başlar. Kısa zaman içerisinde de Türklük bilincine ulaşır. Hikâye bu yönüyle, mesaj iletimi kaygısıyla idealize edilmiş bu çocuk kahramanın etrafında şekillenmektedir:

"Kenan mebhut kalmıştı. Sevinçli ve şuursuz bir tehâlükle kalktı. Kanepenin üzerinde, yükseklerden, pek çok yükseklerden kendisine bakan bu Türk çocuğunu kucakladı. Minimini bir mabut gibi onu göğsüne bastı. Alnından öptü, öptü, sonra yüzüne baktı. Bu ela gözlerin nihayetsiz derinliklerinde şimdiye kadar ham

bir hayal, asılsız bir serap addettiği şeyin büyük ve âli bir hakikat olduğunu görüyor; batınların gafil teakuplarıyla kaybolan, şarkın meşum manevi afyonuyla zehirlenen bu muhteşem ve mekin hakikatin, büyük Türk ruhunun yeni nesilde, yeni hayatta tekrar doğduğunu anlıyordu. İşte iki günde kendisi bile ne kadar değişmişti. Ve büyük tecavüzler, büyük felaketler daima büyük inkılaplara başlangıç olmaz mıydı?”³

Kenan’ın zihnindeki düşünceleri yansıtan kısımlar özellikle de alıntının son cümlesi Tener’in ‘tıpkı hayatta olduğu gibi’ dediği ironik durumu belirginleştirmektedir. İster yazar buna inanmak istediği için olsun isterse toplumda gözlemlediği gerçeklere dayansın, bu hikâyede bir sistemin hızla yıkılışının yanında onunla aynı süratte doğan ve bilinçlenen bir çekirdeğin de var olduğu görülür. Kenan, gelişmeler karşısında allak bullak olurken Primo, dönüşümünün verdiği heyecanla babasına kendindeki enerjiyi aşılayacaktır.

Tezadın oluşumuyla meydana geldiği belirtilen ironik gerilimin bir diğer örneği de yazarın “*Ashab-ı Kehfimiz*” hikâyesinde verilmiştir. Mitolojideki ashab-ı kehf, yedi uyurlar hikâyesine bir gönderme olan hikâyede bir ironi ve bundan kaynağını alan mizah ön plana çıkmaktadır. Burada yine aynı dağılma süreci içerisinde toplumdan özellikle de dönem aydınlarından çeşitli örnekler sergilenir. Bu durumu Ömer Seyfettin tarafından hikâyenin başına yerleştirilen ‘İçtimai Roman’ ibaresinin altındaki notta da ifade edilmektedir. Yazar, sosyal gerçeklere uymadığını ve gülünç bulduğunu söylediği devrin fikirlerini ‘enmuzeç’ler şeklinde okurun karşısına çıkarır. Bu durumda yazar kurgu hakkında okuru bilgilendirir ve kurgu kişilerini de böylelikle doğrudan ironinin kurbanları hâline getirir.

Ömer Seyfettin’in “*Hürriyet Bayrakları*” hikâyesi durum (dramatik) ironisinin son derece açık bir örneği olması bakımından ilginçtir. Genel anlamda ‘Osmanlılık’ kavramı hakkında aydınların yanılgısına işaret etmek isteyen yazar, hikâyesinde ‘Osmanlılık’ fikrini dönemin gerçekleri göz ardı edildiği için geçersiz ve zorlama bulduğunu anlatmaktadır. Değişen siyasi dengelerin ve bilhassa milliyetçiliğin etkisiyle imparatorlukların bütünlükleri tehdit altındadır. Osmanlı’nın bütünlüğü ise hem diğer egemen devletler hem de sınırları içinde yer alan ve artık milliyetlerinin peşine düşmüş milletler tarafından yoğun bir baskıya maruz bırakılmaktadır. Özellikle Balkanlardaki milliyetçilik önüne geçilemez bir hız kazanmıştır. Henüz milliyetlerinin farkına varmamış milletler ise dünya politikasında güç dengesini lehlerine çevirmeye çalışan devletlerin hâkimiyetine girmek üzeredirler.

³ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri Hikâyeler 1*, (haz. Hülya Argunşah), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 244. [A. D.]

Ömer Seyfettin yakından gözlemlediği bu durumu, kendi bakış açısından farklı yönleriyle ele alır. “*Hürriyet Bayrakları*”nda Balkanlarda uyanan ve yaygınlaşan milliyetçilik ve bunun görmezden gelinmesiyle ilgili ironik bir hikâye kurgusu oluşturur. Hikâye, Balkan coğrafyasındaki Bulgar köylerinde iki kahramanın birlikte yaptıkları bir yolculuğu konu edinir. Anlatıcı-kahraman ve bir subayın yaptıkları bu yolculuk, 10 Temmuz tarihine denk gelmiştir. Osmanlı milletini devam ettirme idealine sıkı sıkıya bağlı subay, temelde Osmanlılık idealinin tüm bağlı milletleri aynı çatı altında birleştirebilecek kuvvette olduğu ve bunu büyük ölçüde başardığı düşüncesi içerisinde. Bu bakış açısından dünyayı, sosyal ve siyasal tabloyu nitelendirdiği için de her ayrıntıyı buna hamlederek ilerler. Yazar, anlatıcı-kahramanına yol boyunca eşlik eden bu subayı, temsil ettiği değer açısından, Osmanlılık ideolojisini benimseyen ve içinde yaşanan çıkmazdan kurtuluşun tek çaresi olarak görenlerin temsilcisi olarak sunar. Subay, bu fikre kalben de inanmıştır. Bu kahramanın düşüncelerinin saflığı ve odaklanmışlığı anlatıcı-kahramanın da zihninde kendi bakış ve değerlendiriş açısının yanlış olabileceğine dair kuşklar uyandırır. Fikir tartışmaları içerisinde ilerleyen yolculukta ironiyi oluşturan durum, yaklaşılan bir Bulgar köyüyle birlikte açığa çıkar. İki kahraman uzaktan önce anlam veremedikleri kırmızı şekiller fark ederler. 10 Temmuz olması nedeniyle subay bunların olsa olsa bu günü kutlayan, Osmanlılığa bütün kalpleriyle bağlanmış Bulgar köylülerinin astıkları Türk bayrakları olduğunu düşünür. Fakat anlatıcı-kahramanın zihninde kuşklar vardır:

“– Ah görmüyor musunuz, dedi, görmüyor musunuz? Şu köycükte sallanan kırmızı kırmızı hürriyet bayraklarını görmüyor musunuz? Bugünü, Osmanlıların birbirleriyle en samimi ve en hakiki kardeş olduklarını dünyaya anlattıkları bu büyük ve mukaddes günü, on Temmuz’u alkışlayan bu kırmızı bayrakları görmüyor musunuz?

Dikkat ediyor, dikkatli dikkatli bakıyordum. Köyün orta yerindeki bir binada kırmızı bayraklar asılmış duruyordu! Gözlerime inanamıyordum:

– Acaba bunlar hürriyet bayrakları mı?
dedim. Mülazım taşı. Taşmadı, âdeta fişkırdı:

– Körsünüz azizim, bakar körsünüz. Nafile zahmet edip bakmayınız. Hakikatleri görmek istidadı sizde yok. Hâlâ şüphe mi ediyorsunuz? Evet bunlar hürriyet bayraklarıdır. Şu dağ başında kaybolmuş Osmanlı-Bulgar köycüğü on Temmuz’u takdis ediyor. İnanmıyor musunuz? Onlar Osmanlı değil midir? Yarın Osmanlı vatanına düşmanlar hücum ettiği vakit sizden evvel onlar koşacaklar, Osmanlılık namına kanlar dökecekler, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklar...”⁴

⁴ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri Hikâyeler 1, s. 296. [A. D.]

Birlikte yapılan yolculuk, iki kahramanı ironinin gerçekleşeceği sahneye götürürken anlatıcı-kahramanın da ‘Acaba?’ sorusunu sormasına neden olay diyalog devam eder. Subayın görüşlerini uzun uzun ifadesine yer verilmesi, bunların pekiştirilmesi aslında ortaya çıkacak ironinin gücünü de artırmaktadır. Beklenti ne kadar artarsa, gerçekleşecek olanla arasındaki fark da o kadar derin olacaktır. Nitekim Türk bayrakları sanılan şekiller, kurutulmaya asılmış kırmızı acı biberler çıkar. Son sahnede yer alan karşıtlık ve bunun doğurduğu ironi her iki kahramanı da hem şaşkınlığa hem de hayal kırıklığına aynı anda sürüklemiştir. Anlatıcı-kahraman bile, subayın başta Bulgarlar olmak üzere tüm diğer milletlerin Osmanlı olmayı ve kalmayı benimsediklerine dair fikirlerine inanmak istemiştir.

İroni “*Hürriyet Bayrakları*”nda açıkça ortaya konulduğu üzere kimi zaman beklenenle gerçekleşen arasındaki farkı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Kahramanın ya da ironi nesnesinin kendisi için hayal ettiği ya da olmasını kuvvetle muhtemel gördüğü bir durumun yerine bazen hiç beklenmeyen bir gelişme yaşanır. Bu gelişmenin her zaman olumsuz olması gerekmemektedir. Önemli olan umulanla gerçekleşen arasındaki derin farktır. Bu farkın derinleşmesiyle ironinin derinliği ve etkileme gücü de artar. Örneğin bu davranışından dolayı idamla cezalandırılacağını düşünen bir insanın birdenbire halk kahramanı ilân edilmesi oldukça ironik bir durumdur. Aynı şekilde bir halk kahramanı sayılmayı bekleyen bir insanın yaptıkları yüzünden idama mahkûm edilmesi de bir önceki duruma zıt bir ironik tablo ortaya koymaktadır. Bu şekildeki bir ironiyi örnekleyecek olay örgüsüne Ömer Seyfettin’in “*Ferman*” hikâyesinde rastlanılır.

“*Ferman*”ın ana kahramanı Tosun Bey adlı bir askerdir. Eski Kahramanlar üst başlığını taşıyan hikâyede Osmanlı’nın gerçekleştirdiği bir sefer konu edilmektedir. Tosun Bey’in de başarılı bir asker olarak yer aldığı seferde olumsuz hava şartları ilerleyişi engellemektedir. Şiddetle yağan yağmur, ordunun ilerleyişini engellediği gibi padişahın otağının kaybedilmesine de neden olmuştur. Böylelikle ortaya otağı kaybolmuş, hava şartlarına yenilmiş bir ordu görüntüsü çıkar. Otağın sorumlusu, Sadrazam Sokullu’dur. Onun etrafında olup bitene anlam veremeyen vezirler yer alırlar. Otağın kaybolduğu haberi ordu içinde yayılmaya başlar. Ortaya çıkan bu beceriksizliğe en sert tepki, Tosun Bey’den gelir. Tosun Bey olayın müsebbibinin sadrazam olmasına aldırmayarak ağır eleştiri yapar. Ancak bu eleştirisi hiç de beklenilmeyen bir akıbete uğramasına neden olacaktır.

Ömer Seyfettin hikâyesinin sonunda okurda ciddi bir şaşkınlık meydana getirmeyi hedeflemektedir. Okurun ciddiyetle hissedeceği bu şaşkınlık aslında yazarın adım adım dokuduğu ironiden kaynaklanır. Ironinin yani umulanla gerçekleşen arasındaki farkın tezadı hikâye sonunda okuru sarsar. Çünkü Tosun Bey, kahra-

man bir askerdir ve onun kıymetini takdir eden/etmesi gereken adil hükümdarı tarafından idama mahkûm edilmektedir. Yazar, hikâyenin sonuna ölümle birlikte trajediyi dâhil etmiş, okuru şaşkınlığa sürüklemiştir. Ömer Seyfettin bu şaşkınlığı son sahnede doruğa çıkarır. Ancak sonucun etkili olması için de hikâyenin başından beri pek çok ayrıntı kurgular. Hikâyenin olay örgüsü ve kahramanı Tosun Bey üzerindeki tüm tasarrufları da bu gerilimi beslemek adına yapılmıştır. Öncelikle ironinin nesnesi ve en sonunda da onun kurbanı hâline gelen ana kahramana yönelik tasarruflara bu açıdan değinmek faydalı olacaktır. Çünkü trajik akıbete uğrayan Tosun Bey'dir. Anlatıcı onu okura tanıtırken ön plana çıkardığı şeylerin hemen hepsinin onun 'kahraman bir asker' oluşuna yapılan göndermeler olduğu ortadadır:

*"Herkes onu sever, herkes ona hürmet ederdi. Hatta vezirler bile... Çünkü Tosun Bey bu cesaretiyle yakında beylerbeyi olacak, vezirlik için çok beklemeyecek ihtimal... evet ihtimal, daha sakalına kır düşmeden padişahın mührüne nail olacaktı."*⁵

Tosun Bey fiziksel olarak bir destan kahramanını andırmaktadır. "Gür, siyah bıyıkları, şahin bakışlı iri ela gözleri, geniş ve kalın omuzları, levendane yürüyüşü"yle bu tablo tamamlanır. Herkes Tosun Bey'in genç yaşında büyük ün sahibi olması ve şahsi üstünlükleri nedeniyle onun parlak bir ikbal sahibi olacağını düşünmektedir. Ancak hiç beklenilmeyen bir gelişme, otağın yağmur ve türlü beceriksizlikler sonucu kaybolması onun kaderinde de bir dönüm noktası olur. Tosun Bey bunu padişaha yapılmış büyük bir saygısızlık addeder ve sorumlunun kim olduğunu hesaba katmadan da eleştirir. Onun başarılarını kıskananlarsa ucu Sokullu'ya dokunan bu eleştirileri ona ulaştırırlar. Mesele büyür ve Tosun Bey'in idamı için verilen bir fermanla neticelenir. Ferman bizzat Tosun Bey'e verilir ve infazı gerçekleştirecek Niş Bey'ine yollanır. Yolda, dinlendiği bir handa gördüğü rüyanın etkisiyle fermanı açan Tosun Bey kendisi hakkındaki kararı öğrenir. Yaşadığı şaşkınlık ise şu satırlarda ifadesini bulur:

"Demek, gece gündüz, hiç durmadan koşarak getirdiği, rüyasında vücudunu yakan bu kırmızı kese kendi idam fermanıydı! Şaşkınlığı çok sürmedi. (...) Derin bir nefesle göğsünü kabarttı:

– Ama niçin? Ama niçin? dedi.

Sadakatten, cesaretten, fedakârlıktan, harpten, hücumdan başka ne yapmıştı? Ta on beş yaşından beri... On senedir at sırtından inmiyordu. Bütün dünyayı dolaşıyor, en namdar kahramanların çekindikleri yere gözlerini kırpmadan atlıyordu. Muhasaradaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına tek başı-

⁵ Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri Hikâyeler 2, s. 95. [A. D.]

na ve yalın kılıç atıldığı zamanlar ölmediği hâlde şimdi bir cellâdın, adi, köpek bir çingenenin satırı altında mı can verecekti?”⁶

Robert L. Tener çalışmasında genel olarak ironinin iç ve dış yapı olmak üzere iki katmandan oluştuğunu belirtmektedir. Buna göre ironinin dış yapısı daha önce de vurgulandığı üzere bir paradokstan meydana gelmektedir. “*Örneğin sözlü/söze dayalı ironide dış (yapı) söylenenle kast edilen arasındaki zıtlığa dayanır.*”⁷ Ancak bu dış yüzeyin toplandığı merkezde, bu tezadın oluşturduğu bir tepkinin yattığını söylemek gerekmektedir. Bu karşıtlığın oluşturduğu ironiye maruz kalanın, durumla ilgili yorumu ya da eylemi yani genel anlamda ironiye verdiği tepki Tener’in ‘içyapı’ (internal structure) adını verdiği katmanı meydana getirmektedir. Tosun Bey’in başına gelenlere karşı gösterdiği tepki ironinin yapısında bu katmana karşılık gelmektedir. Bu yapının içerisinde ikbal beklerken idamına karar verilen kahramanın duyduğu şaşkınlığı, geçmişiyile yaşadığı zaman arasındaki tezadın ortaya çıkardığı hayal kırıklığını ve kendini bekleyen ölümden kaçma düşüncesini dâhil etmek mümkündür. Kahramanın ironiyle karşılaştığı anda yaşadığı duygular, zihninden geçen düşünceler onun durumu içselleştirme sürecinde birbirleriyle çatışır ve en sonunda onu bir karara götürür. Yazar, Tosun Bey’i bu kararda da ideale uygun bir şekilde betimler. O, padişahın emrine bu noktada bile karşı gelmemeyi seçer.

Sonuç

Ömer Seyfettin hikâye dünyasının genel yapısıyla olduğu kadar hikâyelerinin şaşırtıcı sonlarıyla da öne çıkan bir yazardır. Bu çarpıcı sonlar kurguların akılda kalıcılığına da olumlu yönde etki eder. Çarpıcı sona erişler onun seçtiği hikâye tarzıyla doğrudan ilgilidir. Bunun dışında özellikle kullandığı ironi tekniği bu sonların çeşitlenmesinde pay sahibidir. Yazar, okurun tahmin ettiği ya da ilerleyişe uygun bulduğu bitişlerin, kahramanlara biçtiği kaderlerin ötesine de bu teknikle birlikte geçer. Ömer Seyfettin, ironik vasıtaların farkında olsun ya da olmasın buna sıkça başvurmaktadır. Bu sebeple ironi, hikâyelerin canlılık ve uzun ömürlülük vasıflarını besleyen kayda değer kaynaklardan biridir. Ironi kullanımının yazarın hikâyelerine konu ettiği tezatları ele alma noktasında kaçınılmaz bir tercih olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Yazar ister tarihsel bir zamanı isterse bizzat içinde olduğu zamanı konu edinen hikâyelerinde kurgusal çatışmaları belirginleştirmek için birçok tekniğin yanında ironik anlatım olanaklarına da yönelmiştir.

Türk Yurdu, C. 32, S: 294 (655), Şubat 2012, s. 54-57.

⁶ Age., s. 101. [A. D.]

⁷ Tener, age., s. 6. [A. D.]

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Millî Duygu

Ülkü Gürsoy

19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Osmanlılık akımı ve panislamist fikirler, İmparatorluğun birleşmesi için çare olamaz. Bunun üzerine Jön Türkler, milliyetçi fikir hareketlerini benimserler. Milliyetçilik, İmparatorluk halkının ideolojisi yerine seçkin zümrenin ideolojisini temsil eder (Quataert, 2004: 891).

1908'den sonra Türklerde millî bilincin daha güçlü hâle gelmesiyle; İmparatorluk içerisinde özellikle Türkleri ve Türklük duygusunu yok saymaya yönelik faaliyet gösteren diğer milliyetlerin kültür kulüplerine bir tepki olarak Türk Derneği, Türk Bilgi Cemiyeti... gibi dernekler kurulur. Ayrıca “yeni lisan, yeni hayat ve yeni kıymetler” arayan Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Ziya Gökalp gibi isimleri bir araya getiren *Genç Kalem*ler dergisi, yine Yusuf Akçura ve Ağaoğlu gibi şahsiyetlerin yer aldığı *Türk Yurdu*, *Halka Doğru*, *Türk Sözü*... dergileri Osmanlı Devleti'nde Türk milliyetçiliğinin yükselişinde önemli rol oynar (Georgeon, 2006: 28).

1908 öncesinden de gelen bir kabulle bu dönemde “Anadolu” Türklerin ana vatanı özelliğini taşımaktadır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde Türk milliyetçiliğinin yükselişinde Rusya'dan gelen Tatarların ve Azerilerin de önemli payı bulunmaktadır. Türklerin ilk vatanı Orta Asya, “Turan” idealiyle dile getirilmektedir. Bütün Türklerin birleşmesi idealinin sembolü “Turan” Ziya Gökalp'ın;

*“Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan”*

mısralarında ebedî bir anlam kazanmaktadır. Dönemin Ömer Seyfettin, Halide Edip... gibi milliyetçi şair ve yazarları ise eserlerinde “Turan” idealini yaşatmaktadır (Georgeon, 2006: 31).

Türk edebiyatında vatan kavramının Batılı anlamda ele alınması, millet sevgisinin dile getirilmesi, Batı medeniyeti etkisinde yazılmış eserlerle başlar. Bu dönemde yer alan isimlerin duygu ve düşünce bakımından 18. yüzyıl Fransız şair ve yazarlarından etkilendiğini görüyoruz.

Batılı ülkelerin bu dönemde edebiyat ve düşünce alanında sürekli birbirlerinden yararlanmaları onları güçlü kılmaktadır. Ali Canip, millî kültürlerini koruma konusunda Avrupalıları Türklerden üstün tutar. Ona göre Avrupalıları ayakta tutan en büyük güç millî kültürlerine olan hassasiyetleridir. Bir İngiliz Alman’a, Alman Fransız’a karşı kendilerini millî kültürleriyle müdafaa edebilir. Aynı durumun Balkanlardaki komşularımız için de geçerli olduğunu ifade eden Canip: “Mesela Balkan komşularımız olan Yunanlılara Bulgarlar hiç çekinmeksizin kendi seviyelerinden çok yüksek fikir ve ihtisas sahalarına pervasızca el uzatıyorlar. Ve aynı zamanda bir Bulgar, bir Yunan genci inkâr edemeyiz ki millî varlığını kaybetmiyor.” sözleriyle düşüncelerini ifade etmektedir (Yöntem, 1927: 166).

Türkler için ise durum daha farklıdır. Türkler tarih boyunca hem ilmi hem de edebî mânâda son derece önemli şahsiyetler yetiştirdikleri hâlde Arap ve Acemleri yüceltme gayretinde olmuşlardır. Tanzimat’tan sonra dâhil olduğumuz Batı medeniyeti dairesinde ise daha önce yapılan yanlışın tekrarlanarak, millî duyarlıktan uzak Batıcı bir zihniyetle eserlerin yazılması ikinci büyük yanlışın ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Bununla beraber Batı’daki milliyetçilik hareketlerinden ve ülkenin içinde bulunduğu durumdan etkilenen yazarlarımızın, İkinci Meşrutiyet’ten sonra Türklerin millî bilincini güçlendirme konusunda çok sayıda eser yazdığı görülmektedir.

Ziya Gökalp, 1913’de yazdığı bir makalesinde öncelikle “Osmanlılık” kavramının ne olduğu sorusunun cevaplanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Osmanlılıkla kast edilen devlet midir? Yoksa dil midir? “Osmanlılıktan maksadın devlet olduğu kabul edildiği takdirde zaten her Osmanlı tebaasının bu devletin ferdi olması gerçeğiyle karşılaşılacaktır. Yok, bundan maksadın lisanı Osmanlıca olan bir yeni millet yaratmak olduğu kabul edildiğinde Osmanlıca, Türkçeden başka bir şey olmadığı için bu yeni milletin, başka nam altında bir Türk milleti olması ihtimali ortaya çıkmaktaydı (Arai, 1999: XXXIV). Ziya Gökalp’a göre bu konunun en önemli noktası ise Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yaşayan Türklerin millî kimliğinin olmayışındır. Çözüm ise Türklerin millî bilince

sahip olmasıyla her türlü farklılığa rağmen tebaa arasında bir anlaşma ortamının sağlanabilmesidir.

Ziya Gökalp, 1918 yılında yayımlanan “Turan Nedir?” adlı makalesinde millî Türk kimliği kazanan Osmanlı kültürünün yayılmasıyla büyük bir Türk milletinin ortaya çıkabileceğini ve ancak birliğe ulaşan bir Türk milleti sayesinde diğer devletlere ait olan Türklerin birbirine yardım edebileceği görüşünü dile getirir. Gökalp makalesinin sonunda, Türklerin millî kültürünün gelişmesinin samimi olarak Türklük duygusunun dile getirilmesine bağlı olduğunu şu sözlerle dile getirir:

“Bütün Türklere kendi harsını verebilmek için Osmanlı Türklüğü samimi bir surette Türkçü olmakla mükelleftir; çünkü Osmanlılık Türkleşmezse bütün Türklerin Osmanlılığa doğru gelmesi mümkün değildir. Türkçülüğün ve Turancılığın aleyhinde bulunanlar her şeyden evvel Osmanlılığı baltalamakta olduklarını artık düşünmelidirler.” (Arai, 1999: XXXVIII)

Ömer Seyfettin’e göre de Osmanlı Devleti’ndeki gerilemenin en büyük nedenlerinden birisi Türklerde millî bilincin eksikliğidir. “Mefhum Buhranı” adlı yazısında aydınların milliyet ile ırkı birbirine karıştırdıklarından söz eder. Milliyetin bir hakikati dile getirdiği üzerinde duran yazar, milliyet kanda değil candadır, der. Milliyetin sınırlarını belirleyen ise dil ve kültürdür: “Ana dili Türkçe olan Türk mefkûresi, Türk terbiyesi, Türk hissiyatı içinde büyüyen her Müslüman halis muhlis Türk’tür.” (Ö. S., 1993: 152).

Ömer Seyfettin, “Mürteciler Karşısında Din” adlı yazısında Ziya Gökalp’ın yaptığı millet tanımıyla “Dini dinime uyan, dili dilime uyan! Türk dini İslam olanlarla Türkçe konuşanları kendi milletinden sayar.” milletin vicdanın oluşan bir hakikati ifade ettiğini dile getirir. (Ö. S. 1993: 134).

Ömer Seyfettin’in genellikle mizahî bir üslupta yazdığı hikâyelerinde millî kültürü işleyen ve millî bilinci güçlendiren mesajlar verir. Çünkü yazara göre ulusal bağımsızlığı kazanmak için büyük savaşlara gerek yoktur. Asıl olan ülkelerin millî bilinç, kültür, ilim... yönünden kendilerini güçlü kılmasıdır. Ancak bu şekilde kazanılan hürriyet ebedî olacaktır.

Ömer Seyfettin 1913 yılında Türk Yurdu dergisinde yayımlanan “Hürriyet Bayrakları”¹ adlı hikâyesi, “Osmanlılık”, “Osmanlı milleti”, “millî bilinç” ifadelerinin ne anlama geldiğini sorgular. 10 Temmuz 1908 yılında ilân edilen II. Meşrutiyet’in ikinci yıl dönümünü kutlama törenleri yapılmaktadır. Ancak II. Meşrutiyet’in ilânı, ülkeyi içinde bulunduğu kötü durumdan kurtaramamış ve II. Meşrutiyet’in ilânıyla arzu edilen yenileşme ve iyileşmeler gerçekleşmemiştir. Yazar/anlatıcı için de II. Meşrutiyet’in yıl dönümünü kutlama törenleri hiçbir anlam ifade etmez. Yazar/anlatıcı Avrupa’nın “hasta adam” olarak gördüğü ve öleceğine muhakkak gözüyle baktığı Türkiye’nin, ülkesinin yaşadığı ıstırabı bütün benliğinde hissetmekte ve ülkenin geleceğini düşünmektedir.

Kutlamanın yapıldığı günde kalabalığa karışan yazar/anlatıcı, bir mülaazımla “10 Temmuz Bayramı” üzerine sohbet eder. Mülaazımın 10 Temmuz’u en büyük bayram olarak görmesi ve yapılan törenleri anımsayarak üç gün, üç gece kutlamanın devam etmesi gerektiğini dile getirmesi, yazar/anlatıcıyı daha da derin acılara sevk eder.

Bayram, Osmanlı milletine ait kutlamadır. Ama Osmanlı milleti ile kastedilen kimdir? Türkler midir? Yazar/anlatıcı mülaazıma bu soruyu sorar ve hayır, asla cevabını alır. Osmanlı milletiyle kastedilen bütün Osmanlılardır. Yani Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Sırlar, Bulgarlar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler... Yazar/anlatıcı bu kadar çok milletin Osmanlılık adı altında birleşemeyeceğini ve Osmanlı milleti olarak adlandırılmayacağını bilimsel olarak izah eder ve millet tanımını üzerinde durur:

¹ Hikâyeler ile ilgili yapılan alıntılar, Nâzım Hikmet Polat tarafından yayıma hazırlanan “Ömer Seyfettin-Bütün Hikâyeleri” adlı kitabından alınmıştır.

Arai, Masami (1999) Devlet ve Toplum Arasında Türk Yurdu Dergisine Yeni Bir Yaklaşım (Çev. Kemal Kahraman) Türk Yurdu, I. Cilt (1-2) 1911-1912, Tutibay Yayınları.

Enginün, İnci (1991) “Ömer Seyfettin’in Hikâyeleri”, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 159-169.

Georgeon, François (2006) Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930) Seçilmiş Makaleler (Çev. Ali Berktaş) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Quataert, Donaldo (2004) “19. Yüzyıla Genel Bir Bakış Islahatlar Devri (1812-1914)” (Çev. Süphan Andıç) Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi C. 2 (1600-1914) (Ed: İnalçık, Halil; Quataert, Donaldo), Eren Yayınları, s. 885-901.

Kaplan, Mehmet (1994) “Primo Türk Çocuğu”, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar (2), Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 243-249.

Ömer Seyfettin (1993) Türklük Üzerine Yazılar – Bütün Eserleri 16, (Haz. Muzaffer Uyguner), Bilgi Yayınevi, İstanbul.

Ömer Seyfettin (2011) Bütün Hikâyeleri (Haz. Nâzım Hikmet Polat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Yöntem, Ali Canip (1927) “Edebiyat Tedrisatının Yeni Vechesi Çocukları Kozmopolit Yapar mı?”, Hayat, 1 Kanun-ı Evvel 1927, C. 3, S. 53, s. 164-167. [Ü. G.]

“... Ve bu imkânsızlık nasıl riyazi ve bozulmaz bir kaide ise birbirinden tarihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları ve mefkûreleri ayrı milletleri cem edip hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri cem edip “Osmanlı” dersiniz yanılmış olursunuz.” (s. 252) der.

Osmanlı milletinin kutlaması olarak yer verilen ve her yerde donatılan bu “Hürriyet Bayrakları” yazar/anlatıcı mizahi bir şekilde acı kırmızıbiber dizelerine benzetir, onun için ülkenin içinde bulunduğu şartlarda başka bir anlam ifade etmez:

“... Hakikaten, zehir kadar acı olan bu kırmızıbiber dizeleri uzaktan pek cazibeli ve hürriyet bayrakları gibi parlıyor, insana ne olursa olsun bir şeyi alkışlamak, “Yaşasın! Yaşasın” diye haykırmak arzuları veriyordu.” (s. 257).

Zekâ dergisinde yayımlanan ve “Ashab-ı Kehfimiz” olarak tanınan hikâyesine Ömer Seyfettin aslında “Tatlı Su Frenkleri” adını vermek istemiştir (s. 258).

Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde, Osmanlı İmparatorluğu’nda, diğer milletlerin kurdukları kulüplerle Türklerin bölünmesi ve yok edilmesi için yaptıkları faaliyetleri mizahi bir dille anlatır.

II. Meşrutiyet’in ilân edilmesiyle bir kâbus bitmiş gibi görünerek dinler barışmış, milliyetler kaynaşmıştır. Yüzyıllar boyunca birbirine düşmanlık yapan unsurlar hep birlikte hürriyet güneşini alkışlamaktadır. Yazar/anlatıcıya göre bu sadece görüntüdür. Osmanlı Devleti’nde yaşayan diğer milliyetlerin aydınları Türkleri ve Türklüğü yok etme çabasıyla Kaynaştırma Kulübü adını verdikleri kulüpler, dernekler vasıtasıyla Türklere düşmanlık faaliyetleri içerisindeyler.

Ömer Seyfettin, içtimai roman adını verdiği bu uzun hikâyesine yazdığı girişte bu eserini tezli olarak yazdığını dile getirir. Amacı edebî roman yazmak değildir. Yazar, ülke aydınlarının ortak görüşü, “Osmanlılık”ın müşterek bir milliyet olduğu düşüncesinin yanlışlığı üzerinde durur. Osmanlılık ne Türklük ne Müslümanlık demektir. Osmanlı Devleti’nin idaresinde yaşayan herkes hiçbir ayırım yapılmadan Osmanlı milletine mensuptur, düşüncesi altında tamamen Batıcı olan Tanzimat zihniyetidir. Böyle bir düşüncenin ise gerçekleşmesi mümkün değildir. Ömer Seyfettin; “Dini, lisanı, terbiyesi, harsı, mefahiri ayrı olan fertlerin mecmundan müşterek bir milliyet teşkil etmenin imkânı yoktur.” (s. 298) görüşündedir. Bu görüş dönemin Türkçü yazarlarının ortak görüşünü de yansıtır. Ömer Seyfettin’in “millî bilinç”i güçlendirmek amacıyla yazdığı hikâyelerinin temelinde bu düşünce vardır.

Hikâyesinde “Ashab-ı Kehf” olarak isimlendirdiği “Kaynaştırma Kulübü” bir hayal ve vehim içinde Türkler üzerinde oyun oynadıklarını zannetmektedir-

ler. Ancak mağaralarından, kulüplerinden çıkınca gerçeği görürler. Çünkü Türkiye, eski bildikleri uyuyan, milliyetinin farkında olmayan Türkiye değildir. Türkler artık uyanmıştır. Türkler, onları bölmek, yok etmek isteyenlere karşı Türk'ün sarsılmaz gücüyle karşılık verirler. Osmanlı Kaynaştırma Kulübüne tepkilerini “Lanet milliyetini, tarihini, mazisini, ecdadını inkâr edenlere” diye haykırarak dile getirirler. Çünkü Türkler için milliyet ve din hiçbir şekilde inkâr edilemez kutsallarıdır:

“Bir millete bahusus Türklüğe ‘Sen yoksun’ demek ateşli bir küfürdür. Türkiye’de son felaketlerin uyandırdığı millî ruh büyümüş, alevlenmiş her tarafı sarmıştır. Anadolu’nun en ücra köylerinde bile bütün Türk çocukları ‘Turan Turan’ diye bağırırlar.” (s. 337).

Uyanan Türkler Kaynaştırma Kulübü üyelerine; Ey Ashab-ı Kehf! Artık Türkiye’de sizin dilinizi anlayan yok. Yine siz mağaralarınıza dönerek ezeli uykuya dalınız, diyerek, eski hâkimiyetlerinin bittiğini ve Türklerin uyandığını dile getirir.

“Şimeler” adlı hikâyede ülkesinin millî ve dinî değerlerine karşı çıkan aydın kesimin eleştirisi yapılır. Gayet büyük bir adam sıfatıyla eleştirilenin de Rıza Tevfik olması muhtemeldir. Ömer Seyfettin’in mizahi bir tarzda kurguladığı bu hikâyede milliyetçilik düşüncesinden uzak olanların düşünce yapısında “şime-i muhabbet” ile “şime-i husumet”i barıştırmak vardır. Bu barıştan onlar için çıkan sonuç ise “şime-i menfaat” olacaktır:

“Zaten o hissediyordu. Muhabbetçi ile Husumetçinin yalnız nağmeleri değişiyordu. Bestelerinin güftesi, bu güftelerin mânâsı hep birdi... Hep bir... Menfaat... Ve mademki fikirlerinin esası birdi, niçin dargın duracaklar ve Turan düşman Osmanlılığı anarşi içinde bırakacaklardı.” (s. 360).

Bu düşünce yapısında olan aydınların tek bir gayesi vardır, o da “Osmanlılık” ideallerini gerçekleştirmek. Osmanlı Devleti’nde, Türkleri Türklük mefkûresinden ayırarak milliyetperverlik yerine insaniyet fikrini yerleştirebilirlerse Avrupa tarafından da takdir edileceklerdir. Ama Türklere yapılanlar karşısında Türklerin de bir şiarı vardır. O da “Turan”dır. Hikâyenin çeşitli kısımlarında Ziya Gökalp’ın şiirinin diğer beyitlerine de yer veren Ömer Seyfettin hikâyesini;

“Vatan ne Türkiye’dir bizlere, ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: ‘Sâmân’” (s. 366) mısralarıyla sonlandırır.

Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp’ın düşüncelerine ve “Turan” şiirine çeşitli hikâyelerinde, Türklük duygusunun güçlü bir şekilde verilmesini sağlayan bir unsur

olarak montaj tekniğini kullanarak sık sık yer verir. “Primo Türk Çocuğu” hikâyesi de yine Ziya Gökalp’ın Turan idealini yansıtan mısralarıyla başlar. Hikâyede yer alan ana düşünce de Ziya Gökalp’e aittir: “Hikâyede ortaya konan ana fikir, Türklük, Türkçülük, millî benlik fikri, aynı yıllarda Selanik’te bulunan ve *Genç Kalemler*’e yazan Ziya Gökalp’ten gelir. Kozmopolit bir şehir olan Selanik, o yıllarda çeşitli fikirlerle çalkanıyordu. Balkan kavimlerinin milliyetçilik duygusu ile asırlarca beraber yaşadıkları Türklere karşı taşıdıkları aşağılayıcı nefret idi. Ziya Gökalp, *Genç Kalemler*’de neşrettiği Turan şiirini Avrupalılara karşı duyduğu isyan hissi ile kaleme almıştı.” (Kaplan: 1994, 244).

Hikâyenin konusunu babası Türk, annesi İtalyan olan bir çocuğun tercihini Türk olmaktan yana kullanması oluşturur. Zamanında millî hassasiyetleri zayıf bir erkeğin İtalyan bir kadınla gerçekleştirdiği evlilik ve millî duyarlıktan uzak bir şekilde yetiştirilmeye başlanan bir çocuk “Primo” vardır. Hikâyede evliliğin sonraki yıllarında babanın millî duygularının galebe gelerek evliliğin yürümesi, bir tercih yapmak zorunda kalan “Primo”nun da babayı örnek alarak Türk olmayı seçmesi anlatılır:

“Primo oturduğu yerden şiddetle fırladı. Grazia ve Kenan ne yapıyor diye birbirine bakiştılar. Ellerini kafasına dayamış, facia ve heyecan tavrıyla bir annesini, bir babasını süzdü ve gayet bozuk bir Türkçe ile ‘Ben Türko çocuk... Ben, yok İtalyano. Ben burda... Ben çocuk Türk...’ diye haykırdı.” (s. 390).

Baba ve oğul birlikte yaşamaya başladıktan sonra millî hassasiyetleri daha çok gelişmiştir. Rumeli’nde Türk adını kaldırmak isteyenler “Primo Türk Çocuğu”nun babasını yakalamışlardır. Türklere düşmanlık yapan Batılılar, yakaladıkları masum Türkleri ya öldüreceklerdir ya da zulmederek kaçıracaklardır. Batının uyguladığı bu taktik ise yeni değildir:

“İşte bu usulü Garplıların ‘temizleme’ dediği vaktiyle İspanyolların Endülüs’teki Araplara, son defa da Almanların Hotanto havalisinde İtalyanların Trablus’ta tatbik ettikleri çirkin ve kanlı usulü Selanik’e de sokuyorlardı.” (s. 410).

Ama “Primo Türk Çocuğu” bu yapılanlara her Türk’ün yaptığı gibi boyun eğmeyecek, ölümden korkmadan son nefesine kadar mücadele edecektir. Ömer Seyfettin, “Primo Türk Çocuğu”nda vücut bulan Türk’ün yılmaz ruhunu Emin Bülent Serdaroğlu’ndan aldığı “Türk’üm ve düşmanım size, kalsam da bir kişi.” (s. 411) mısrası ile güçlü bir şekilde yansıtır. Montaj tekniğine hikâyelerinde sık sık yer veren Ömer Seyfettin, ferdî hayatın vatanın bağımsızlığı yanında taşıdığı değersizliği, asıl olanın “Türklük”ün dünya durdukça binler, yüz binlerce sene yaşamasının kutsallığını Bakî’nin “Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş” (s. 415) mısrasıyla etkili bir şekilde vurgular.

İmparatorluk içerisinde yaşayan Rumların Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunan Krallığına para yardımıyla bulunması, Türkler arasında ciddi bir tepkiyle karşılaşır. Türkler kendi aralarında organize olarak Rum esnafa karşı bir boykot hareketi gerçekleştirirler. Millî duyarlığı yansıtan bu propaganda hareketinde Ömer Seyfettin gibi tanınmış yazarlar da görev alırlar (Georgeon: 2006, 33).

Ömer Seyfettin'in Abdullah Cevdet'e ithaf ettiği "Boykotaj Düşmanı" hikâyesi gerçekten hareketle Rumların Türklere karşı besledikleri düşmanlığa karşı Türklerin Rum mallarına uyguladığı boykotu, mizahî bir dille anlatan hikâyedir:

"Akşam tam sofraya oturacağı vakit Rum hizmetçi kızın verdiği küçük ve kırmızı bir kitap, bütün şiirlerini alt üst etmişti. Bu bir propaganda risalesiydi. Her sahifesinde "Ey Türkler! Paralarınızı yerli Yunanlılara vermeyin. Yunan donanmasının dörtte üçünün Türk parasıyla yapıldığını yine kendileri söylüyorlar. Kardeşlerinize, Türklerle alışveriş edin. Yoksa mahvolacağız, açlıktan öleceğiz, ezan yerine camilerde çanlar uluyacak. Uyanın, uyanın... deniliyordu." (s. 417).

"Hürriyet Gecesi" adlı hikâyede Ömer Seyfettin, millî meseleler üzerinde aydınların ve yazarların bilinçli davranarak halkı eğitmeleri ve onları güzel günlere hazırlamaları gerektiği mesajını verir:

"Ey genç muharrir! Gel sen bir kahraman ol! Nefsini düşünme. Boş gururu, menfaatperverliği bırak. Milletini uyandır. Senin milletin daha kendi ismini bilmiyor, kendi lisanını bilmiyor. Zaman yürümüş, o uyumuş geride kalmış! Dost sandığı, bağrına bastığı gizli düşmanları bütün servetini, bütün saadetini yağma etmiş! Senin milletin kendi vatanında bir köle, bir esir, bir bekçi, bir fakir... Ona ilim, servet, saadet, duygu, ideal ver." (s. 477).

1919 yılında yazdığı "Memlekete Mektup" adlı hikâyede İstanbul'da çeşitli unsurların Türklerle ilgili oluşturdukları senaryolar üzerinde durur. Senaryo, İstanbul'un beynelmilel olması ve Türklerin Konya'ya tehcir edilerek bir aşiret hâline dönüştürülmesidir. Ancak Türkler ile ilgili yaptıkları planlarda unuttukları bir şey vardır ki o da Türk ruhunun korkusuzluğudur. Hikâyede manevî yönden güçlü bir ruha sahip olan Türklere ölümün kanat geremeyeceği ve öldü sanılan Türklerin ölmeyeceği ve umulmadık bir zamanda dirileceği düşüncesi vurgulanır:

"Bugünün İstanbulluları bizim bu ölmez ruhumuzu bilmiyorlar. Türkleri komşu milletler gibi sanıyorlar. Anadolu'yu, Azerbaycan'ı, Kafkasya'yı, Türkistan'ı, Buhara'yı dolduran fertlerin dini bir, dili bir kardeş olduklarını İstanbullular anlamıyorlar. İstanbullular Wilson Umdeleri'ne akıl erdiremiyorlar. Hepsinin müfekkiresi 'devlet mefhumu' içinde zebun! Hâlbuki siyasî hudutların ne ehemmiyeti olabilir. Bunları insan yapar. Milliyeti, milliyet denen birliği Allah yapmıştır, imanı bozmamak için..." (s. 931).

“İlk Düşen Ak” hikâyesi ise otuz yaşına gelince hayattaki yerini, kim olduğunu, ne yaptığını sorgulayan bir insanın ruh hâlini anlatır. Ömer Seyfettin mizahi bir şekilde manevi değerlerinin bilincinde olmayan bir insanın bozulan psikolojisi üzerinde durur:

“O hâlde işte hastalığımızın bir sebebi daha. Ne milliyetperverim diyorsunuz ne de kozmopolit. Yani araftasınız. Hâlbuki araf insanlara mahsus değildir. Hayvanlar orada istirahat eder. Ama insan için ya cennet lâ-zımdır, ya cehennem!” (s. 1107).

İçinde bulunduğu ruh hâlini ne milliyetperverlikle ne de kozmopolitlikle değerlendiremeyen hikâyenin kahramanı kendisine bir ideal bulmaya karar verir. Bu ideal ise milliyetperverliktir. Milliyetperverlikle ilgili çıkan yayınları okuyan kahraman birtakım sonuçlara ulaşır. Ulaştığı sonuçları “Milliyet Cereyanı” alt başlığında üç madde hâlinde değerlendirir: Dili, dini bir olan insanlar aynı millettendir. Ancak Türkler bu gerçeğe rağmen “ümme” hâlinde yaşamayı tercih ederek Arap ve Acem’i taklit etmişlerdir. Modernleşmenin gereğine inandıktan sonra ise Batı’yı taklit etmişlerdir. Hâlbuki Türklerin diğer milletler gibi kendilerine ait bir dilleri ve kültürleri vardır. Ancak bu millî kimliğin gelişmesine çalıştıkları zaman ilerleyebilirler (s. 1108).

Hikâyenin kahramanı etrafında bulunan insanları değerlendirdiği zaman, şair ve yazarların sade bir dille ve hece vezniyle edebî eserler yazma gayretinde olduğunu, hukukçuların millî terbiyeyi bulmaya çalıştıklarını görür. Kendisi de bu yolda millî sanatı ortaya çıkarma çabası içinde olacaktır.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerini bir bütün olarak değerlendirdiğimiz zaman, Türklükle ilgili milliyetçi bakış açısıyla yazdığı hikâyelerinin sayısı oldukça fazladır. Bu hikâyeler muhteva yönünden değerlendirildiğinde, günümüz insanı ve toplum yapısı için geçerli mesajlarıyla, edebiyat tarihinde fikrî ve edebî yönden değerini koruyan önemli bir konumda bulunmaktadır.

Ömer Seyfettin Sevgisi

M. Ziya Gözler

İlkokul dördüncü sınıfa geçtiğim senenin yaz ayında, babam kütüphanesinden iki kitabı bana vererek, bu kitapları yaz boyunca oku, anlayamadığın yerleri sor, sor ve öğren ki aklından hiç çıkmasın dedi. Kitaplardan biri siyah ciltli oldukça kalın bir kitaptı. Üzerinde “Bozkurtların Ölümü Dirilişi-Atsız” (1946) yazıyordu. Diğer kitabın adı “Türk Klasikleri-Ömer Seyfettin” (1952). Bu iki vatansever insanla tanışmam on yaşında bir ilkokul öğrencisiyken oldu. Atsız’ın eserinin ruhumdaki izlerini bu yaşında dahi hissedebiliyorum. Bu hislerin dünyadan göç edene kadar devam edeceği de görünen bir gerçektir.

Ömer Seyfettin, kısacık ömrünü; parçalanmış bir toprak parçasının vatan, karmakarışık bir ümmetin millet ve mefkûresi kaybolmuş bir topluluğun mefkûresi olmasına harcamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşu aşamasında Ziya Gökalp ile birlikte fikri temellerin oluşumunda önemli rol oynadığı inkâr edilemez bir hakikattir. Ömer Seyfettin’i önceleri birer hikâye olarak okuyup geçtim. Bir gün babam bana “Kaşığı” adlı hikâyeyi anlattı. Ömer Seyfettin’in niçin kardeşine bu kötülüğü yaptığını anlayamadım... Yanda oturan komşumuzun at arabası vardı. Geçimlerini bu araba ile sağlıyorlardı. Ertesi gün gittim ve kaşığının ne olduğunu gördüm. Fakat hikâye beni çok üzmüş ve ağabeyinin Hasan’a böyle davranmasına da bir mânâ verememiştim. Daha sonraki yıllarda her yaz birkaç Ömer Seyfettin kitabı okumayı âdet hâline getirdim. Yıllar sonra 1962 senesinin Eylül ayında lise hayatına başlayacaktım. Lisemin ana binasından içeri girerken annem bana Ömer Seyfettin’in büstünü gösterdi. Çok sevinmiştim. İşte yine karşılaşmıştık. Sonra öğrendim ki, 1914 senesinde o, bu okulda edebiyat öğretmenliği yapmış (Lise o yıllarda Kabataş’ta Esmâ Hatun Konağı’nda öğretim yapıyormuş). Lise çağlarımdan itibaren Ömer Seyfettin’in kim olduğu ve neler yaptığını çok daha iyi öğrenmeye ve anlamaya başladım. Hasan’a yaptıklarından dolayı kızdığım kişiye karşı sevgi ve saygı ile dolup taşıyor, hayranlık duyuyordum.

Osmanlı dünyasından Türk Devleti’ne geçiş aşamasındaki karmaşık ortamda Ömer Seyfettin geleceğin inşası konusundaki fikirleriyle ülkeyi yönetenlere sağduyu içinde hareket etme yollarını göstermiş, makaleleri devletin ideolojisinin

şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. 1922 yılında ilk sayısı çıkan *Küçük Mecmua*'da Z. Gökalp, Ömer Seyfettin için: “Ömer Seyfettin, bildiğine kuvvetle inanan, inandığını derhal icraya teşebbüs eden basit ruhlu insanlardandı. Kumanda ettiği hudut bölüğünün Mehmetçik’leri gibi gurur, tefahür, menfaat hislerinden uzaktı. Büyük bir teceddüdün ilk mücahit ve müçtehid olduğu hâlde, başkalarını pişvâ, kendisini peyrev göstermeğe çalışırdı. Mefkûresini yükselmeğe ikdam edenlere, şahsını beğenmeseler de kul kurban olmaktan çekinmezdi.” diyor. Y. K. Karaosmanoğlu’nun yazdıkları Ömer Seyfettin’in abidevi bir şahsiyet olduğunu bize açıkça göstermektedir: “Evet, Ömer Seyfettin, edebiyatta ve dilde, o zamana göre, en ileri cereyanların önünde yürüyordu. Fakat hiçbir vakit, bu çeşit avant-gardistlerin nasibi olan taassuba ve softalığa düşmedi. Kendi inandığı şekiller dışındaki güzelliklerde de bir eklektik zevk bulmakta devam etti. Zira Ömer Seyfettin, bütün ömrünce bir vecdli sanatkâr olarak kalmıştır ve sanatı, daima her şeyin üstünde tutmuştur.” R. N. Güntekin’in Ömer Seyfettin’in dil meselesi ile ilgili görüşlerindeki ifadeleri çok anlamlıdır: “Meselâ dil hakkındaki fikirlerini alalım. Ömer milliyetperverdi, Türkçüydü. O zaman *Sırat-ı Müstakîm*’de yazı yazan şeriatçı muharririn nasıl gediksiz bir bütün teşkil eden bir sistemi varsa onun da bir başka şeriata ait tam bir anlayışı vardı ve onun güzel Türkçe dediğimiz dil ideali bundan doğardı. Sonra Ömer bu ideali “Arapça bilirim ama söylemeğe dilim dönmez.” diyen Arnavut Hoca gibi, nazariye hâlinde başkasına tavsiye eden dil ulemasından değil kendi tatbik eden ve bütün tortular ve firelerden sıyrılmış en temiz Türkçeyi gevelemeden yazan adamdı.”

Ömer Seyfettin’in dil konusundaki düşünceleri o kadar açıktır ki, günümüzde eski Türkçe ile eğitim ve öğrenime dönüş sevdasında olanlara âdeta bir tokat niteliğindedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı aydınları arasında dahi dil meselesi ciddi mânâda tartışılır olmuştu. 23 Aralık 1876’da ilân edilen Kanun-i Esasî’nin 18. maddesinde Osmanlı tebaasının devlette çalışabilmesi için Türkçeyi bilmesi gerektiği yazılıdır. 68. maddenin 3. fıkrasında ise aynen şu ifadeler yer almıştır: “Dört sene sonra icra olunacak intihaplarda mebus olmak için Türkçe okumak ve mümkün mertebe yazmak dahi şart olacaktır.” 13 Kasım 1870’te Şemsettin Sami, *Hafta* dergisinin 12. sayısında “Lisan-ı Türkî” adlı makalesinde “Bu lisanla mütekellim olan kavmin ismi Türk ve söyledikleri lisanın ismi dahi lisân-ı Türkî’dir.” ifadesine yer vermiştir.

Ömer Seyfettin, Osmanlı’nın tebaasına Türkçeyi öğretmediğini ve bu sebepten ötürü de Türkçeden uzaklaştığını, bunun tabii neticesi olarak da imparatorluğun çöktüğü kanaatindedir. Zira devletlerin yok olmasındaki en önemli sebeplerden birinin dil olduğunu biliyordu. Tanzimat’tan beri süregelen dil me-

selesinin aydınları ve hatta giderek toplumu da rahatsız ettiğini ve bu konunun artık çözülmesi gerektiğini açıkça dile getirmiştir. Dil meselesiyle ilgili olarak 28 Ocak 1910'da Yakorit'ten (Bulgaristan sınırları içindeki Razlık Kasabasına ait bir köy) Ali Canip Bey'e yazdığı mektupla birlikte "Yeni Lisan" hareketinin başladığını söyleyebiliriz. Mektup aynen şöyledir:

"Sevgili Cânip Bey,

Cevabınızı almadan işte ben yazıyorum. Size bir teklifim var. Kanaatlerini-ze pek yakın olduğu için hemen kabul edeceksiniz sanırım. Bakınız ne? Biraz izah edeyim: Edebiyattan nefret ettiğimi ve bu nefretimin iğrenç ve tiksindirici bir nefret olduğunu yazmıştım. Bu nefretim edebiyata olmaktan ziyade lisânadır. Bizim lisânımız -her zaman düşündüğümüz gibi- berbat, perişan, fenne, mantığa muhâlîf bir lisândır. Garp edebiyatını biraz tanıyan mümkün değil bu nefretten kurtulamaz. Bu lisânı hükümet kuvveti, meselâ Maarif Nezâreti yahut câhillerden teşekkül edecek olan bir encümen tasfiye edemez. Zaman ve vâkıfane bir sây tasfiye eder. Ben, işte, edebiyattan vazgeçtikten sonra tetebbu edeceğim fenlere, ilimlere çalışırken bu tasfiyeye de yardım edeceğim "... " ve "... " gibi nura, hakikate muhtaç Türkleri Asya'nın karanlıklarına götürmeğe çalışmayacağım. Sâyimin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teshir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmış olmaz mı? Bunu yalnızca başaramam. Geliniz Cânip Bey, edebiyatta, lisânda bir ihtilâl vücûda getirelim. Ah, büyük fikir, sây, sebât ister."

Ömer Seyfettin'in 11 Nisan 1911'de *Genç Kalemler* dergisinin ikinci cildinin 1. sayısındaki "Yeni Lisan" makalesi ile millî edebiyat için millî bir dilin mevcudiyeti konusunu çok sarih bir şekilde ifade etmiştir. Makalesinden bazı kısımları kısaca aktaralım: "... Biz Asya'dan garba, Anadolu'ya hicret etmişiz. Din ve edebiyatı bize Arabî ve Farisî öğretmiş. Hattâ bir zamanlar resmi lisanımız Farisî olduğu gibi, padişahımız Arapça'yı bize umumî, millî bir lisan olmak üzere kabul ettirmeğe kalkmış. Hicretimizin ilk asırlarında Arabî ve Farisî birçok kelimeler lisanımıza girmiş. Bunun katiyen zararı yok. Lâkin edebiyat, sanat ve dolayısıyla tezeyyün fikri ve Farisî kaideler de getirmiş. Türkçe muvazenesini kaybetmiş. Tabiata muhâlîf ve son derece sun'î bir hâl kesbetmiş. Fakat nasılsa, yine aslını esası olan fiiller ve sigaların istiklâlini muhafaza etmiştir. İşte bu istiklâldir ki, bugün bize Türkçeyi tekrar eski safiyet ve tabiiliğini ircâ etmek ümitleri veriyor. Bu pek küçük olacak, fakat maddeleri az kanunlar nasıl kuvvetli ve mükemmelen riayete elverişli ise bu da öyle sâde ve kat'î... Arabî ve Farisî terkipler atılacak. Hangileri müstesnâ olacak? Evvelâ şunu söyleyelim ki, ilmî, fennî ve edebî ısı-

lahlara şimdilik dokunamayız. “Mühitü’l- maarif” heyeti teşekkül etti. Bütün ıstılahlara kat’î bir şekil verecek. Biz onları bir kelime gibi kabul edeceğiz. Terkip nazarıyla bakmayacağız. Bakınız, sonra nasıl:

1. Arabî ve Farisî kaideleriyle yapılan bütün terkipler terk olunacak. Tekrar edelim: Fevkalâde, hıfzû’s-sıhha, darb-ı mesel, sevk-i tabii gibi klişe olmuş şeyler müstesnâ...

2. Türkçe cem’ edatından başka katiyen ecnebi cem’ edatları kullanılmayacak: İhtimalât, mekâtib, memurîn, hastegân yazacak yerde ihtimaller, mektepler, memurlar, hastalar yazacaksınız. Tabii kâinat, inşaât, ahlâk, Müslüman gibi klişe hâline gelmişler müstesnâ...

3. Diğer Arabî ve Farisî edatları da atacaksınız! Eya, ecil, ez, men, an, ender, bâ, berây, bî, na, ter, çi, çent, zihî, âlâ, fi, kâin, gâh, gin, âsâ, veş, ver, nâk, yâr... gibi edatlar terk olunacak; ancak tekellüme girmiş, tamamıyla Türkçeleşmiş olan ama, şayet, şey, keşki, lâkin, nâşi, hemen, hem, henüz, bari, yani... gibileri kullanılacak. Unutmayalım ki, terk olunmasını arzu ettiğimiz bu edatlar kullanılsa bile terkip kaideleri gibi lisanın tekellümüne giren “sanatkâr” gibi kelimeleri serbestçe söyler ve yazabiliriz.”

1968 yılında Avrupa’daki öğrenci olayları Türkiye’ye de sıçırıyor ve masum istekler şeklinde başlayan hareketler Türk Devleti’ni sarsıyor, teröristler gemi azıya alıyor ve devlet âdeta yıkılma noktasına doğru sürükleniyordu. Hedef Marksist-Leninist bir devletin kurulmasıydı. Ne var ki, Türk Devleti’nin töresine bağlı olan gençliği hemen teşkilatlanıyor, güçleniyor ve komünizm karşısına bir ülkü devi olarak dikiliyordu. Türk töresini ve Türk milliyetçiliğini savunan fikir adamlarının meydana getirdiği fikrî yapıdan yola çıkarak meydana getirilen hareketin temelinde bulunan ve bu hareketi siyasi bir aksiyon hâline getiren şahsiyetler, tarih sayfalarına unutulmaz harflerle yazılmıştır. İşte o yıllarda 1971’de, “Yarınki Turan Devleti” isimli küçücük bir kitap, beni Ömer Seyfettin ile yeniden buluşturdu. Fikrî yapımızı güçlendirmek için sürekli okuyorduk. Ülkücü gençliğin elinden bırakmadığı bu kitaptan bugünkü yöneticilere yol göstermesi düşüncesiyle önemli olan bazı hususları aktarmak uygun olur düşüncesindeyim. “Bugünkü muharebelerin sebebi iki yüz seneden beri Avrupa muhitinin büyümek yayılmak seciyesi İslâm dünyasına teveccüh etmişti. Çünkü karadan ve denizden hudutları hep bu dünya ile. ‘İtilaf-ı Müselles’ İslâm memleketlerini zapt ve istila ederken karşısında bütün Müslümanlar namına kılıç sallayan Türklüğü gördü. Kendi büyüme ve yayılmak seciyesini tatmin etmek için Türklerin namını tarihten silmeğe kalktı... Bir insanın ruhu, hissi ve vicdanı varsa milletlerin de içtimai ruhları, hisleri ve vicdanları vardır. Ve mefkûreler milletlerin bu vicdanlarından

doğar. Asla birkaç kişinin eseri değildir. Her milletin kendi varlığını mukaddes bir hâle içinde duyması âteşin bir idraktır ki buna mefkûre derler. Mefkûresi olmayan bir millet ölmüş demektir... Türklerin mefkûresi milliyet gayesini ihmal eden kör ve aç, akur ve zâlim bir emperyalizm, bir cihangirlik değildir... O hâlde biz de 'Türk' ırkı ve kan cihetlerini derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması, Türk terbiye ve örfinin içinde yaşaması kâfidir ve Anadolu'da Türkçe konuşan on dört on beş milyon Müslüman vardır ki hepsi Türk'tür."

Bugünkü nesir dili, Ömer Seyfettin dilidir dense yeridir, diyen babam, "Ömer Seyfettin-Bütün Yönleriyle" adlı bir eser yazmak istediğini bana söylediğinde (1975), onu tekrar hatırlamak ve sürekli elimin altında bir kitabının bulunacağını hissetmek benim için bir gurur kaynağı oldu. O eserden birkaç alıntı ile onun dil meselesine verdiği önemi daha da pekiştirelim: "... O, milliyetçiliğe bir bütün hâlinde ulaşabilmenin tek yolu olarak dilde sadeleşmeyi görmüştü. Zira milleti meydana getiren âmillerin başında dil vardı. Dilini unutan milliyetini de unutuyordu. Milletleri ayakta tutabilmenin biricik çaresi dili sadeleştirerek herkesin anlayabileceği bir ortam yaratabilmektir. Yani dilde birliği sağlamaktır. Yukarıdaki mektubunda da üzerinde durduğu, önemle parmak bastığı mesele bu idi... En gerçeği de herhalde budur. Esasen Ömer Seyfettin yalnız hars birliği ile yetinmez. Siyasi bir birlik taraftarıdır aynı zamanda. Gerçi, müşterek edebî bir lisanın meydana getirilmesini Turan'ın bütün yazarları için en kutlu bir görev sayar; fakat siyasi bir birliğin de çok elzem olduğunu söylemekten çekinmez."

Ömer Seyfettin, imparatorluğun karışıklıklar içinde bulunduğu ve yıkılacağını anladığı andan itibaren Türk milliyetçiliği şuuruna sarılmış ve toplumun ancak bu ülkü ile ayakta kalabileceğine inanmıştı. Bu sebepledir ki, Türk tarihinin kahramanlık dolu sayfalarından yola çıkarak hikâyeler yazmıştır. Bu hikâyelerin savaş sırasında askerler arasında sürekli konuşulduğu ve birbirlerine anlatıldığı söylenir. Millî uyanış ve gururu, devletin vakar ve gücünü ve de kahramanlıkları anlatan *Kızıl Elma*, *Topuz*, *Başını Vermeyen Şehit*, *Forsa*, *Pembe İncili Kaftan* gibi hikâyeler onun destansı bir ruhla dolu olduğunu gösteren ve de bugün dahi vatanseverlik hisleriyle okunan muhteşem hikâyeleridir. Ömer Seyfettin toplumun aksayan yönlerini hicveden, sosyal konuları ve çocukluk hatıralarını anlatan hikâyeler ile Anadolu efsanelerinden ve Türk folklorundan alınmış hikâyeler de yazmıştır. Ömer Seyfettin, *Pamuk İpliği* hikâyesinde kadın konusu hakkındaki düşüncelerini çok açık bir şekilde anlatmıştır. S. Erişen, Ömer Seyfettin'e Göre Kadın adlı eserinde onun kadına bakışını şu ifadelerle açıklamıştır: "... İşte Ömer Seyfettin, henüz İslâm ailesi geleneği içinde bulunan Türk ailesindeki kadının bir

zevk aracı olarak kabul edilmesi anlayışına karşı çıkar. Kadınların 'tutsak ve verimli bir zevk ve üreme aracı' olarak kabul edilmesini ilkellik, yabanıllık ve sadizm olarak niteler. Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür adlı öyküsünde ise erkeklerin kadınları yalnız maddi varlıkları için bir zevk aracı olarak kabul etmelerini sevi değil, hayvanlık olarak niteler. Kadınları 'nefis ve leziz' olarak övme, onların vücutlarını değerlendirme hayvanlıktır. Bu, yalnız şehveti, yalnız hayvanlığı değerlendiren bir domuz ruhudur.”

Ömer Seyfettin'e göre şair, ruhunda ilahi bir ateş, bir ihtiras olandır. Şiir bizi zaptetmeli, ruhumuzda olmayan bir kuvveti, bir hassasiyeti bize ilka etmelidir, diyerek şairin ve şiirin önemini açıkça dile getirmiştir. 1914 yılında yazdığı “Millî Şiirler” adlı makalesinde şehit olan tayyarecilerimizden Fethi ve Sadık için Recâizâde Ekrem'in yazdığı *Tayyarecilerimiz* adlı şiiri halkın anlayamadığını, Aka Gündüz'ün yazdığı *Yaşayan Ölüler* isimli şiirin ise herkes tarafından anlaşılacağını ifade etmiştir. Ömer Seyfettin, “Millî şiirler millet için yazılır; bir zümre için yazılan şiirler millî addolunamaz.” düşüncesindedir.

Türk milliyetçiliği, vatanseverlik, ülkü birliği, sevgi ve saygı üzerine bina edilmiş muhteşem fikirlerin adamı olarak Türk edebiyat tarihinde yerini almış olan bu değerli insanın fikirlerine bugünün yöneticileri kısa bir göz atsalar, dünyanın hiç de şu anda düşündükleri gibi olmadığını görebilirler. Hiç olmazsa vatanseverlik ve mütevazılık hususunda az da olsa bir şeyler öğrenebilme imkânına sahip olabilirler. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin'in fikirlerini *Küçük Mecmua*'da şöyle ifade etmektedir: “*Yeni Lisan cereyanı dallanarak Türkçülük, halka doğruculuk, millî hars hareketlerinin doğmasına sebep oldu. İşte bütün bu fikrî cereyanların başlangıcı; Ömer Seyfettin'in saf ve masum ruhunda feveran eden sarih, müstevli bir iman sıtması idi...*”

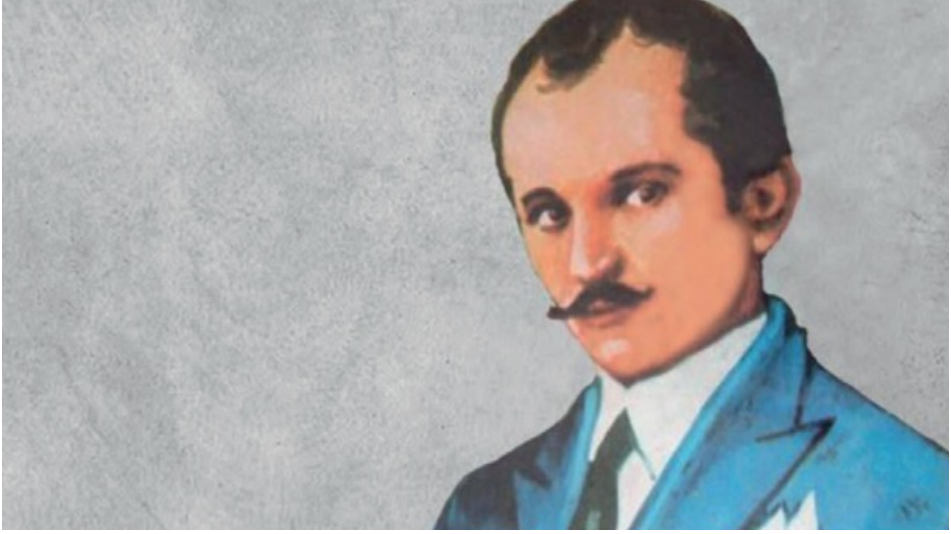
Ömer Seyfettin, Türk milletinin kaybolan gücünü yeniden kazanmasını isteyen, dilin halkın anlayabileceği bir hâle gelmesini canı gönülden arzulayan, yabancılaşmaya karşı olan, kadına saygının her zaman ön planda tutulmasını dile getiren ve bu konuların topluma mal olması için her türlü tehlikeyi göze alan korkusuz, yenilikçi, gerçekçi, tertemiz bir dava adamıydı. Kabataş Erkek Lisesi öğretmenlerinden arkadaşı Süreyya Saltuğ'un anlattıkları onun sürekli yeniliklerle dolu bir fikrî yapısı olduğunu göstermektedir: “... Arkadaşlar, ben bir kitap yazacağım. Ve kitabı şu paragraflara ayıracağım: İlmi kifâyetsizliğimiz – İktisâdi kifâyetsizliğimiz – Siyâsi kifâyetsizliğimiz – İçtimâî kifâyetsizliğimiz – Askeri kifâyetsizliğimiz – Ve nihayet dini kifâyetsizliğimiz. Buraya kadar tatlı tatlı okunacak, ama son bölümden sonra da canıma okunacak.”

Tahir Alangu, “Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı” adlı eserindeki şu ifadeler ne kadar hazin değil mi? *“Mezarını Nisan 1938’de ziyaret etmiştim. Kadıköyün’de Kuşdili’ne giden yol üzerindeki Mahmut Baba Mezarlığı’nda hemen yola yakın, duvara bitişikti. Taşları yosun tutmuş, yazılarının boyası silinmişti. Kendisi gibi basit ve yalın bir üstüvâni taştan ibaret olan yol kenarındaki mezarı, yerine tramvay garajı yapılacağından, 23 Ağustos tarihinde açıldığı zaman... Üsküdar İskelesine varmış, peşinden de eski âşinâlarından kalan birkaç kişi, yakın dostu Ali Cânîp Yöntem, ta Selanik günlerinden kalma arkadaşı Hakkı Süha Gezgin, çocukluk arkadaşı Aka Gündüz, eserlerini basan kitapçı Ahmet Halit Yaşaroğlu, basın birliği başkanı ve İzmir günlerinden tanıştı Hakkı Tarık Us, Ömer Seyfettin’in ta Harbiye sıralarından kalma bazı arkadaşları, ikinci son yolculuğuna katılmağa gelmişlerdi. Aynı gün saat biri kırk beş geçte Ömer Seyfettin, ikinci defa olarak Ayazağa’daki yeni Asri Mezarlığa gömülüüyordu. Cenâze dönüşü kitapçı Ahmet Halid’in başkanı bulunduğu Şişli Halkevi’nde toplananlar; Ömer Seyfettin üzerine düzenlenen kısa anma gününe de katıldılar. Bu toplantıda Hakkı Süha, Aka Gündüz, Ali Cânîp konuşmuşlardı. Hayatında ve ölümünden sonra Ömer Seyfettin’e olan bağlılığını sürdüren Ali Cânîp, onun yeniden yaptırdığı mezarının düzenlenmesi ile de uğraştı. Baş taşı da yerine yerleştirildikten sonra, üzerindeki kısa ve yalın üç kelimelik cümle, hayatının ve sanatının en özlü bir ifadesi olarak yeni kuşaklar okusun, eseri ve hayatı üzerinde durup düşünsünler diye dimdik yükseldi: Ömer Seyfettin Burada Yatıyor.”*

2012 yılında Abide-i Hürriyet Anıtı’nı ziyaret ettim. Bu ve buna benzer birçok anıta, mezara, camiye, külliye bakışımız Türk toplumunu idare edenlerin de zihniyetini, ilgisini ve kültürünü çok açık bir şekilde yansıtmaktadır. Koca anıt mezbelelik hâlindeydi. İçki şişelerinden geçilmiyor, koca koca adamlar öğle vakti bu anıt mezarın duvarlarının etrafında içiyorlardı. Üzülmemek elde mi? Zamanın İçişleri Bakanına bir mektup yazarak durumu anlattım. Eline geçip geçmediğini, kendisine iletilmediğini bilemiyorum. Son durum nedir onu da bilmiyorum, zira üç yıldır Abide-i Hürriyet Anıtı’na gidemedim. Acaba Ömer Seyfettin’in mezarı nasıldır? İkinci istirahatgâhında A. C. Yöntem Bey’in ilk mezarındaki taşlarını da taşıtarak yapılan mezarında rahat uyumasını sağlamak Türk milliyetçilerine düşen en büyük görevdir. Ne var ki, toplumun ruhuna işlemiş bu insanların mezarlarını demokrasi çengeline sarılarak belki bir kalemde silmek mümkündür, ama onların fikirlerini, eylemlerini, milliyetçiliklerini, vatanseverliklerini, insanlıklarını unutturmak asla mümkün değildir. Hele ülkücü bir nesil varken...

Vefatının 100. Yılı Münasebetiyle Ömer Seyfettin ve “Yeni Lisan” Makalesinin Düşündürdükleri

M. Halistin Kukul*

Muhakkaktır ki, Ömer Seyfettin, bu hususta ‘ilk’ değildir. Ancak bu; bu dönemde, bu merhaleye kadarki ihmalin, umursamazlığın hatta zaman zaman Türkçeyi küçümsemenin, duraklamanın ve nihayet, tıkanma noktasına gelişle tükenmişliğe doğru meyletmeye “Dur!” demenin ciddi, ilmî, cesur ve istikbali gören faaliyetin başlangıcıdır.

Şayet, “Yeni Lisan” hareketini bir ilk kabul edersek, öncekilere haksızlık etmiş oluruz ki, o büyük teşebbüsleri de, bizim şanlı ecdadımız, aynı his ve düşüncelerle, Türkçeyi korumayı ve geliştirmeyi büyük bir millî hedef olarak görmüş ve mücadele vermişlerdi.

Elbette ki, zamanına göre, fikir ve üslubuyla, ortaya koyduğu Türkçe anlayışıyla, kendinden önce çok büyük bir Türk kültür ve medeniyetinin bulunduğu

* OMÜ Em. Öğretim Görevlisi, Şair ve Yazar. [M. H. K.]

şahitlik eden, Gök-Türk Kitabeleri/Orhun Abideleri (M. S. 732-735)'nin Türkçesi, millî şuuru geliştirmek bakımından, bizim en mühim, en büyük, en ihtişamlı, 'ilk' kuvvet ve hız kaynağımızdır.

Nihad Sâmî Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde şöyle der: "Gök-Türk kitabelerinde dil, gerek cümle yapısı, gerek birçok kelime ve fiilleriyle bugünkü Türkçenin temeline sahiptir. Türkçenin fâil-mef'uller-fiil (özne-tümleç-yüklem) sıralanışındaki asil ve tabii cümle mimarisi, Gök-Türkler çağındaki yazı dilinin de esas mimarisidir. Kök gibi, yağız gibi; yer, il, kişiöğlü, töre, almak, kılmak, başlı, dizi, ileri, geri, alp, buyruk, bilge, bey, düz hatta budun gibi kelimeler, ya aynen yahut (kök yerine gök, tüz yerine düz gibi) küçük farklarla Türkiye Türkçesinde yaşamaktadır."

Prof. Dr. Muharrem Ergin de, Orhun Abideleri adlı eserin Ön Söz'ünde, bu hususa da temas ederek şöyle der:

"Türk adının, Türk milletinin isminin geçtiği ilk Türkçe metin. İlk Türk tarihi. Taşlar üzerine yazılmış tarih. Türk devlet adamlarının millete hesap vermesi, milletle hesaplaşması. Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası. Türk askerî dehâsının, Türk askerlik san'atının esasları. Türk gururunun ilahi yüksekliği. Türk feragat ve faziletinin büyük örneği. Türk içtimai hayatının ulvî tablosu. Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet san'atının erişilmez şaheseri. Hükümdarane eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslubun şaşırtıcı numunesi. Türk milliyetçiliğinin temel kitabı. Bir kavmi bir millet yapabilecek eser. Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık. Türk dilinin mübarek kaynağı. Türk yazı dilinin ilk, fakat harikulâde işlek örneği. Türk yazı dilinin başlangıcını miladın ilk asırlarına çıkaran delil. Türk ordusunun kuruluşunu en az 1250 sene öteye götüren vesika. Türklüğün en büyük iftihar vesilesi olan eser. İnsanlık âleminin sosyal muhteva bakımından en mânâlı mezar taşları. Dünyanın bugün belki de en büyük meselesi olan Çin hakkında 1250 sene evvelki Türk ikazı vs."

Bu cümlelerin hepsi mevzumuz içindedir; ama bazılarını, bilhassa, Türkçeyi ilgilendirmesi bakımından öne çıkarmak gerekmektedir: "Türk edebiyatının şaheseri... Türk hitabet san'atının erişilmez şaheseri... Türk milliyetçiliğinin temel kitabı... Türk dilinin mübarek kaynağı... Türk yazı dilinin ilk, fakat harikulâde işlek örneği... Türk yazı dilinin başlangıcını milâdın ilk asırlarına çıkaran delil."

"Türk dilinin mübarek kaynağı", elbette ki, sözü edilen ve tarihin derinliklerinden süzülüp gelerek kayda geçirilen bu güzel Türkçedir. "Yazı dilimiz", ilk olarak, onda cezbediciliğini ve söz san'atlarındaki ihtişamını göstermiştir.

Bu Türkçe heyecanını ve şuurunu, daha sonraki yıllarda, Kâşgarlı Mahmud (?-1084) Dîvânü Lügâti't-Türk adlı, Türk dilinin ilk muhteşem eserinde, "Türk diliyle Arap dilinin at başı yürüdükleri bilinsin diye" ifadesiyle, Türkçenin de Arapçaya muadil bir dil olduğunu söyler.

Kâşgarlı Mahmud Türkçeye duyduğu hayranlığının bir numunesi olarak, bu husustaki görüşlerini şu cümlelerde dile getirir: "Hemen bütün Türk boylarının dillerini, kafiyelerini elde ettim, yalnız terk edilmiş kelimeleri bu kitaba almadım."

Yusuf Has Hâcib (1017?-1077?) ise; kitabına koyduğu isimden başlamak üzere Türkçeye sevdalı olduğunu gösterir. Çünkü kitabın adı: Kutadgu Bilig'tir. Kut; Türkçedir ve saadet, devlet mânâlarındadır. Kutadgu Bilig ise, kutluluk bilgisi, devlet bilgisi, saadet bilgisi demektir.

Bunu, şu beyitlerden de çok iyi anlamaktayız: "Arapça ve Farsça kitaplar çoktur; bizim dilimizde bütün hikmetleri toplayan yalnız budur / Bunun kadrini ancak bilgili bilir; bilgi kıymetini de ancak anlayışlı takdir eder. / Bu Türkçe beyitleri senin için tanzim ettim; ey okuyucu, okurken unutma, bana dua et / Ben bu dünyadan gidiyorum, sen beni dinle, bundan çok ibret al ve gözünü aç."

"İşte ben bilgi isteyerek, ona el uzattım; sözü söze katarak, dizip, sıraladım / Bu Türkçe sözü yabani geyik gibi gördüm; onu yavaşça tuttum, aldatarak, kendime yaklaştırdım. / Okşadım, ısırđım, çabucak bana gönül verdi; yine de ara sıra ürküyor, korkuyor / Ele geçirdiğim gibi, sözü takip ettim; onun miski güzel kokular saçmağa başladı."

Ahmed Yesevî (?-1166), Yunus Emre (1241?-1321?), Âşık Paşa (1272-1333), Şeyh Ahmed Gülşehri (13. yy. sonu-14. yy. başı) ve yine Orta Asya Doğu Türkçesinde Ali Şîr Nevâyî (1441-1501) Muhâkemetü'l-Lûgateyn adlı eseriy-le, Türkçeye dönüş hareketinin öncülüğünü yaparak, Türk dilinin zenginleşmesi hamlelerinin birer büyük, ihtişamlı ve gurur verici kılavuzları olmuşlardır.

Yunus Emre'nin Türkçesi, başlı başına, bugüne ışık tutucu ve yol göstericidir.

Ord. Prof. Dr. Fuad Köprülü, "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" adlı eserinde, Yunus Emre Dîvânı'nın "Lisânî Mâhiyeti"ni esas alan bölümünde şu fikirleri ileri sürer:

"Yunus Dîvânı'nın mahiyeti hakkında verdiğimiz bilgiler, onun üzerinde lisani bir tetkik yapabilmek için ne uzun hazırlayıcı çalışmalarda bulunulması icap ettiğini göstermiştir. Ancak, eserimiz doğrudan doğruya bir lisan tetkiki mahiyetinde olmadığı için, Yunus Dîvânı'nın lisan bakımından kıymeti ve hangi lehçe dairesine girdiği hakkında şöyle umumi bir fikir verebilmek için lazım

gelen bilgiye malikiz. Şeyyad Hamza'nın, Sultan Veled'in, Gülşehrî'nin, Âşık Paşa'nın ve daha başka o devir eserlerinin malik olduğu dil hususiyetlerini Yunus'un eserlerinde de tamamıyla gördüğümüz için, onu eski Anadolu eserlerinden sayabiliriz. Ses ve lügat şekilleri -yani fonetik ve vokabüler- bakımından bu eserlerin ilmî bir tahlili şimdiye kadar yapılmamakla beraber, Azeri lehçesiyle büyük bir yakınlık ve benzerliği olduğu birdenbire göze çarpan bu eski Anadolu Türkçesi, eski Oğuzcanın daha sonraki ve gelişmiş bir şeklinden başka bir şey değildir. Daha çok eskiden beri bir yazı dili mahiyeti almış olan Oğuzca, Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra -çevrenin ve daha başka birtakım amillerin te'siri altında bazı değişmelere uğramakla beraber- yazı dili hâlinde devam etmiş ve vücuda gelen mahsullerden -yukarıda zikrettiğimiz- pek az bir kısmı ve birtakım kitapları bize kadar gelmiştir ki, onlar sâyesinde, Anadolu Türkçesinin XIII-XIV. yüzyıldaki şeklini lâıykıyla biliyoruz... Herhâlde, Yunus'un lisanı, başka o devir Anadolu eserleri gibi, biraz archaic olmakla beraber, saf Anadolu Türkçesidir.”

Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde, Karamanoğlu Mehmed Bey, bir devlet adamı olarak meseleye el atmış, Türkçenin önemini şu cümleyle ve bir emir olarak, veciz bir şekilde ortaya koymuştur:

“Bugünden itibaren, divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste, meydanda Türkçeden başka dille konuşulmayacaktır.” Bu da şu demektir ki, Türk tarihi boyunca, Türkçe sevdalıları hiç eksik olmamış, Türkçe şuuru en üst seviyede kendini göstererek devam edegelmiştir.

İşte; Ömer Seyfettin ve arkadaşları Ali Cânip Yöntem ile Ziya Gökalp'ın “Genç Kalemler” hareketi, bu ileriye gören şahsiyetlerin Türkçeye sahip çıkarak onu, tekrar dünya dili hâline getirme gayretlerinin bir başlangıcıdır. “Yeni Lisan” hareketi, zamanın şartları da göz önüne alındığında, çok mühim bir davanın teşebbüse geçmesi ve bu vazifenin şuurlu bir şekilde ortaya konmasıdır. Çünkü bu dönem, Osmanlı-Türk Cihan Devleti'nin sona doğru gidişinin zamanıdır.

“Yeni Lisan” hareketinin hemen öncesinde cereyan eden bir hâdise, Ahsen Batur tarafından yazılan “1200 Yıllık Sürgün-Türk Sözü'nün Hazîn Serüveni” adlı kitapta ifade ettiğine göre; 23 Aralık 1876 tarihinde, “Kanun-i Esâsî” adıyla ilk yazılı anayasa olarak ilan edilen anayasanın hazırlanışı sırasında, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın ortaya koyduğu kararlı ve milliyetperver tavrıdır:

Mithat Paşa ve arkadaşları tarafından hazırlanan anayasada yer alan “Osmanlı tebaası olan halkların her birinin kendi dillerinde konuşması, okuyup yazması, resmî yazışmaların da üç-dört dille yapılmasını” öngören maddeyi görünce küplere binen Abdülhamid şöyle diyordu: “-Paşa! Paşa! Kur'an-ı Kerîm'i Arapça tilâvet etmekten nasıl vazgeçmezsem, devletin toprakları üzerinde Türkçe konuşulmasından da öyle vazgeçmem! Türk dilinden başkasını da kabul etmem.

Böyle bir maddenin yer aldığı anayasayı da bana getirmeyiniz!” Böylece, o tarihte, Türkçe, bu millî şuurla, devletin resmî dili olarak anayasada yerini almış ve “Genç Kalemler” hareketi de, bundan, 35 yıl sonra faaliyete geçmiştir.

Görülmektedir ki, zor zamanlarda bile olsa, her dönemde, mutlaka bir ışık belirmekte ve o ışık, her sahada olduğu gibi, Türkçe sahasında da yol gösterici olmaktadır. Ömer Seyfettin (11 Mart 1884-6 Mart 1920)’in otuz altı yıllık ömrüne baktığımız zaman, bir Türk subayı olarak hayata atılan bir insanın, Türk dili ve edebiyatı sahalarına bu kadar nüfuz etmesindeki sırrı da aralamak apayrı bir konu olmalıdır. Çünkü babası Ömer Şevki Bey de bir subaydır ve Ömer Seyfettin, Kuleli Askerî İdadisinde başladığı lise tahsilini, 1900 yılında Edirne Askerî İdadisinde tamamladıktan sonra girdiği Mektebi Harbiye-i Şahaneyi 1903 yılında bitirir ve Osmanlı Ordusu’nda subay olarak çeşitli görevlerde bulunur. 1909’da, Selanik’te 3. Ordu’da görevlendirilir. Balkan Harbi sırasında, Yanya Kuşatması’nda esir düşer ve Atina yakınlarındaki Nafliyon kasabasında on ay esir kalır. 1913’te İstanbul’a döner ve 1914’te ise, ordudan ayrılır. Yani; Ömer Seyfettin’in -çocukluk dönemi hâriç- vefatına kadar devam eden altı yıllık bir sivil hayatı vardır. Tahsilini askerî okullarda sürdüren, 1903’ten 1914’e kadar on bir sene orduda -yer yer cephede- hizmet vermesine rağmen, bir insanın, Türk diline ve Türk edebiyatına bu kadar vâkıf olabilmesi ve eser verebilmesi hakikaten, dikkate değer ve takdire şayandır.

Aslında, onun 36 yıllık ömrü çok uzundur. Çünkü bu çileli ve zorlu hayatta, 81 makale, 159 hikâye, 7 piyes, bazıları bitmemiş 7 roman, 1 masal ve 71 şiir yazma başarısını göstermiştir. Nihâyet; Selanik’te, “Genç Kalemler” dergisinin ilk sayısında, “Yeni Lisan” makalesini imzasız olarak yayımlar ve böylece, Türk dili ve Türk edebiyatı cephesinden yeni bir millî mücadele yani “Millî Edebiyat” hareketini başlatmış olur.

“Yeni Lisan” makalesi, on altı alt başlıkla sunulmuş ve bir nev’i, Göktürk Kitabelerinden, Kaşgarlı Mahmutlar’dan, Yunus Emreler’den, Ali Şîr Nevâyîler’den bu zamana ulaşan bir fikrî mesuliyetle, Türkçeye dönüş hareketi olarak, bir bildiri/beyanname, dilim varmıyor amma bir manifesto olarak ilân edilmiştir.

“Yeni Lisan” makalesindeki on altı alt başlık, sırayla şöyledir: “Eski Lisan – Edebiyatımız – Millî Edebiyatımız – Şarka Doğru – Garba Doğru – Bugünküler – Hastalıklar – Tasfiye – Nasıl? – Milliyete Doğru – Tasfiye Sarfı – İsimler ve Sıfatlar – İmlâ – Gaye – Ey Gençler – Netice.”

Şimdi; bunların her birinden örnekler sunarak bugün için ne mânâ ifade ettiklerini, bu hareket devam ettirilebilmiş olsaydı, Türkçenin bulunduğu mevkiinin nerelerde bulunabileceğini, bir hülâsa ederek istişare edelim:

Eski Lisan: “(...) Biz Asya’dan garba, Anadolu’ya hicret etmişiz. Din ve edebiyatı bize Arabî ve Farisî öğretmiş. Hatta bir zamanlar resmî lisanımız Farisî olduğu gibi, bir padişahımız Arapça’yı bize umumi, millî bir lisan olmak üzere kabul ettirmeye kalkışmış. Hicretimizin ilk asırlarında Arabî ve Farisî birçok kelimeler lisanımıza girmiş, bunun katıyen zararı yok. Lâkin edebiyat, sanat ve dolayısıyla tezeyyün fikri ve Farisî kaideler de getirmiş. Türkçe muvazenesini kaybetmiş. Tabiata muhalif ve son derece sun’î bir hâl kesbetmiş. Fakat nasılsa, yine aslını, esası olan filler ve sigaların istiklâlini muhafaza etmiştir. İşte bu istiklâldir ki, bugün bize Türkçeyi tekrar eski sâfiyet ve tabiiliğine ırcâ etmek ümitleri veriyor.”

SORALIM: Bugün için bir itirazımız var mı? Benim, yok!

Edebiyatımız: “(...) Tabiata muhalif edebiyatımızın birbirinden farklı muhtelif devreler geçirdiğini iddia etmek mânâsızdır. Edebiyatımızın tarihini yazanlar, tabii olmaktan ziyade sâri ve ırsî bir tasnif veyahut taklit saikasına mağlup olarak bunu yapmışlardır. Mutlaka bir devre istiyorsanız, söyleyelim, bu öyle muhtelif ve müteaddit değil, ancak iki devre vardır: 1) Şarka doğru: İran’a, 2) Garba doğru: Fransa’ya. Vaktiyle şarka doğru, İran’a gidenleri, bugün garba gidenlere benzetebiliriz. Onlar sözde Türkçe yazdıkları divanların yanına şöhret ve iktidarlarını teyid ve takviye etmek için bir de Farisî divan yapmasını ihmal etmezlermiş. Şimdiki gençlerin Fransızca manzumeler ve piyesler tertip edip iftihar etmeleri gibi.”

SORALIM: Bugün için bir itirazımız var mı? Benim, yok!

Millî Edebiyatımız: “(...) Niye bizim millî edebiyatımız yok? Sebep pek basit, izah edelim: Edebiyat nedir? Eski nazariyeye göre “şiiir ve hayal sanatı” değil mi? Şiirler, hemen umumiyetle denecek derecede “aşk ve muâşaka” hikâyeleridir. Aşk, sevişmek ise dolayısıyla bizde memnudur...”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Bana göre biraz abartılı! Fakat işin özü doğru!

Şarka Doğru: “Araplar bedeviyet sayesinde kadınlarla muâşaka edebilmişler, hakikaten müessir ve muhrik şiirler vücuda getirmişlerdir. Bizim medeni İslamiyet’imiz kadınlarla erkekleri şiddetle birbirinden ayırdığından hakiki ve mariz aşklara meydan kalmamış. Hakiki aşklar olmayınca şairler hayalleriyle muâşakaya başlamışlar. Şiirlerinde hakikatin o basit sadeliğine mukabil, hayalin mutantan, alacalı, boş suniliği husule gelmiştir.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Bana göre, mes’ele, Arap kültürüyle biraz karıştırılmış!

Garba Doğru: “(...) Zira bir gün elinize Emile Bergerat imzalı bir kitap geçer ve isminin “Lyre Brisee” olduğunu hayretle görürseniz o vakte kadar zihninizde büyüttüğünüz Fikret'in meşhur kitabına kendiliğinden bir isim bulamayarak şu ufacık terkibi bile Fransızcadan aşırıya mecbur kaldığına müteessir ve müteessif olursunuz. Otuz beş sene evvel başlayan sadeliği öldüren onlardır; tekellüm lisanıyla yazı lisanını yani tabii lisanla suni lisanı birleştirmek değil, kilometrelerle birbirinden ayırmışlardır. Onların öyle mısralarına, öyle cümlelerine tesadüf olunur ki, içinde hiç Türkçe yoktur. Eski lisanın fenalıklarından hiçbirini değiştirmemişler, yalnız na'atları, kasideleri, destanları, terkip ve terciibentleri, muhammesleri, müseddesleri, murabbaları, gazelleri, kıt'aları bırakıp yerine sahte sonelerden müteşekkil tatsız ve eskilerden daha mânâsız, mesruk bir “salon edebiyatı” vücuda getirmişlerdir.”

396

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? “Onların öyle mısralarına, öyle cümlelerine tesadüf olunur ki, içinde hiç Türkçe yoktur.” Bana, meseleyi izah için, bir cümle bile kâfi geliyor!

Bugünküler: “Yani Fecr-i Âtî. Bunların yegâne meziyeti “dünküler” namını verdikleri eski “Servet-i Fünûn” kümesinin mahiyetini, tamamıyla değilse bile, nispeten anlamış olmalarıdır. Fakat henüz kendileri de yeni bir şey yapmamışlar, ancak beğenmedikleri dünkülerin suni eserlerini sayfa sayfa tekrar etmişlerdir. Dünküler en kullanılmayan kelimeleri eski kamus sayfaları arasında bularak bir muvaffakiyetmiş gibi lisana katmaya çalışırlardı ki, bugünküler yalnız bu münasebetsizliği taklit etmediler. (...) Eski lisanı yaşatan bugün “bugünküler”dir. Onların dünkülerini taklit etmekten vazgeçtikleri dakika hakiki bir fecr olacak, onların sayesinde yeni bir lisanla terennüm olunan “millî bir edebiyat” doğacaktır.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Hastalıklar: “(...) Görülüyor ki, şimdiye kadar millî bir edebiyat vücuda getirmemişiz. Eskiler İran'a teveccüh etmiş, yeniler, yani dünküler, kendileri için yeni bir lisan ibdâ etmeye lüzum görmeyerek ve mümkün olduğu kadar da bozarak hep eskilerin lisanını kullanmışlardır. Şimdi yeni bir hayata, bir intibah devresine giren Türklere yeni, tabii bir lisan, kendi lisanları lazımdır. Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvela millî bir lisan ister. Eski lisan hastadır. Hastalıkları, içindeki lüzumsuz ve ecnebi kaidelerdir. Evet, şimdiki lisanımızda Arabî ve Farişî kaideleriyle yapılan cem'ler, terkip-i izafi, terkip-i tavsifi, vassı-ı terkipiler yaşadıkça saf ve millî addolunamaz.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Tasfiye: “Bunu nasıl yapmalı? (...) Beş asırdan beri konuştuğumuz kelimeleri, me'nus denilen Arabî, Farişî kelimeleri mümkün değil terk edemeyiz. Hele

aruzu atıp Mehmet Emin Bey'in hercai vezinlerini hiçbir şair kabul etmez. Konuştuğumuz lisan, İstanbul Türkçesi en tabii lisandır. Klişe olmuş terkiplerden başka lüzumsuz ziynetler asla mükâlememize girmez. Yazı lisanıyla, konuşmak lisanını birleştirecek edebiyatımızı ihya yahut icat etmiş olacağız. Maharetimizi, sanatımızı, zekâmızı yalnız beş on kişilik bir edip kümesi takdir etmeyecek, karşımızda anlayan, takdir eden, alkışlayan ve mükâfatını veren bir ekseriyet bulunacak.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Nasıl? : “Nasıl mı? Pek kolay... Biraz fedakârlıkla herkes yapabilir. Bakınız, biraz zahmet demiyoruz. Zira tabii bir hareket için zahmet ve ıstıraba lüzum yoktur. Biraz fedakârlık... Son asrın nihâyetlerine doğru garpta kadınlar kendilerini pek sehhâr gösteren o dar korsalardan nasıl vazgeçtiler, nasıl mevhum ve itibari güzelliklerinden biraz feda ederek evvela kendi sıhhatlerine dolayısıyla ileride doğuracakları neslin akıbetini temin ettilerse biz de öyle yapacağız. Türkçe kaidelerle terkip yapılabilir. Arabî ve Farisî kaidelerle niçin yapıyoruz? Bu bir ihtiyaç mıdır? Hayır, biz onları tezyin için, süs için yapıyoruz. Şüphesiz süs için... İşte bundan vazgeçelim. Lafza tapmayalım. Eserlerimiz yaldızlı mukavvadan bir heykel olmasın, fikre, hisse ehemmiyet verelim. Yazılarımız sade, beyaz, muhteşem, kavi, ebediyete namzet, mermerden abideler olsun! Bunu ihtiyarlar, bunu dünküler yapamazlar. Hiçbir ölü mezarını kendisi kazmaz. Onlar tabii yaşamak isterler. Hayatları eskilikle kaimdir. “Yeni” onların en büyük düşmanıdır.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Milliyete Doğru: “Hareket zamanı artık gelmiş ve hatta geçmiştir. Maziye, düne, zevke, itiyâda aldanarak maddi düşünmekten vazgeçmeliyiz. Düşünmeli, gene düşünmeli, tekrar düşünmeli ve kat’î kararımızı vermeliyiz. Lisanımızı böyle dağınık, meçhul, istidatsız bırakan nedir? Arabî ve Farisî kelimeler mi? Asla... Bir ihtiyaç neticesi olarak girenler bizim olmuş. İmlalarını muhafaza etmekle beraber “Türk” olmuşlardır. Sem’, kafiye, Arabî ve Farisî cem’ler, terkipler yapmak için, sırf süs, sırf ziynet için girenler bu sebepler kalkınca tabiatıyla savuşurlar. Bize vasi bir lisan lazım, lakin muntazam ve mazbut olmak şartıyla! Dünyanın en mükemmel, en basit, en sade ve tabii bir sarfı olduğu bütün lisan âlimlerince iddia ve beyan olunan Türkçe sarfımızı tanımalı, onun üzerine ifsâd edici bir leke gibi düşen ecnebi kaideleri atmalıyız. Arabî ve Farisî edatları asla kullanmamalıyız. Hele terkipleri mutlaka, mutlaka Türkçe kaidesiyle yapmalıyız. O vakit lüzumsuz olan bazı Arabî ve Farisî kelimelerin kendi kendilerine savuştuklarını göreceksiniz.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Tasfiye Sarfı: “(...) Arabî ve Farisî terkipler atılacak. Hangileri müstesna olacak? Evvela şunu söyleyelim ki ilmî, fennî ve edebî ıstıhlara şimdilik dokunamayız. “Mûhitü’l-maarif” heyeti teşekkül etti. Bütün ıstıhlara kat’î bir şekil verecek. Biz onları bir kelime gibi kabul edeceğiz. Terkip nazarıyla bakmayacağız. Bakınız sonra nasıl:

1. Arabî ve Farisî kaideleriyle yapılan bütün terkipler terk olunacak. Tekrar edelim: Fevkalâde, hıfzı’s-sıhha, darb-ı mesel, sevk-i tabii gibi klişe olmuş şeyler müstesnâ...

2. Türkçe cem’ edatından başka katiyen ecnebi cem’ edatları kullanılmayacak: İhtimâlât, mekâtib, memurîn, hastegân yazacak yerde; ihtimaller, mektepler, memurlar, hastalar yazacaksınız. Tabii kâinat, inşaât, ahlâk, Müslüman gibi klişe hâline gelmişler müstesnâ...

3. Diğer Arabî ve Farisî edatları da atacaksınız! Eya, ecil, ez, men, an, ender, bâ, berây, bî, nâ, ter, çi, çent, zihi, âlâ, fi, kâin, gâh, kâr, gin, âsâ, veş, ver, nâk, yâr... gibi edatlar terk olunacak; ancak tekellüme girmiş, tamamıyla Türkçeleşmiş olan ama, şayet, şey, keşki, lakin, nâşi, hemen, hem, henüz, bari, yani... gibileri kullanılacak. Unutmayalım ki, terk olunmasını arzu ettiğimiz bu edatlar kullanılsa bile terkip kaideleri gibi lisanın tekellümüne giren “sanatkâr” gibi kelimeleri serbestçe söyler ve yazabiliriz.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

İsimler ve Sıfatlar: “Farisî kelimeleri, Arapça mastarları, Türkçemizdeki mânâlarına göre isim veyahut sıfat telakki edeceğiz. Farisî ve Arabî nisbet mânâsını ve edatını hâiz olan kelimelere umumiyetle sıfat diyeceğiz. Lisanımızda yalnız Türkçe kaideleri hükmedecek, yalnız Türkçe, yalnız Türkçe kaideleri... Türkçenin mekanizmasını bozan Arabî ve Farisî kaideleri bilmeyeceğiz. (...) Görecekler ki, bu lisan başka bir şeydir. Saftır, tabiidir.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

İmlâ: “Arabî ve Farisî kelimelerin imlaları şiddetle, dinî bir taassubla muhafaza olunacak. Türkçelere gelince, mühim iltibasları men etmek için şimdilik, makul ve mutedil bir tarzda “huruf-ı imlâ” kullanılacak... İmlâ meselesini zaman halledecektir. (...) Çalışmalıyız. En muğlak mevzulardan yeni lisanla tercümeler yapmalı, yazılar yazmalı, manzumeler vücuda getirmeliyiz. Bu maddi delillerdir ki isyan ettiğimiz eski lisanı devirecek, yerine tabii ve millî lisanı yükseltecektir.”

Gâye: “Her şeyi hükümetten beklemeyelim. Bu ırsi hastalığı tedavi edelim. Artık lisanımızın ıslah ve tasfiyesini de hükümete, Maarif Nezaretine bırakır ve beklersek vay halimize! (...) Biz, bütün karanlıklardan uzak, hür ve müstakil

ilim ve edebiyat için çalışacağız. Gâyemiz millî bir lisan, millî bir edebiyat vücuda getirmek olacaktır.

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Ey Gençler!: “Ey Gençler! Ey bugün eski devirden kalma mekteplerin dar dershanelerindeki kuru sıralar üzerinde müstakbeli kazanmak için çalışan gençler, sizi bekleyen vazifeler pek ağırdır. Siz bütün dünyaca siyasi ve içtimai mevcudiyeti silinmek istenilen bir milleti kurtaracaksınız. Evet, bütün dünyaca... Avrupalıların hilâl ve salıp namına yaptıkları haksızlıkları şüphesiz biliyorsunuz... Unutmayınız ki etrafımızdaki Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan hükümetleri ihtizar dakikalarımızı beklediklerini saklamıyorlar. Rumların, Bulgarların, Sırp-
ların Osmanlılık vatanındaki mektepleri meydanda... Oralarda şiddetli bir Türk düşmanlığı talim olunuyor ve bunu bütün dünya biliyor, gazeteler yazıyor. O hâlde korkmayınız, sizin bilmenizde bir beis yoktur. Mehmed Ali’nin çocukları bir vakit Mısır’da “Türkçe”nin tekellümünü nasıl men edip Türklüğü oradan tardedilelerse bugün Suriye’de de lisanımıza karşı buna benzer bir istiğna görüyor, oralarda “İstiklâl Fırkası” namıyla bir Arap cemiyeti olduğunu hatta cemiyetin reisinin Avrupa gazetelerine muhbirlik ettiğini anlıyoruz. Arnavutların bir kısmı tarihteki kardeşliğimizi unutarak, millî bir lisan, millî bir edebiyat ihdasına çalışıyor ve fetvalara, İslâmiyet kaidelerinin esaslarına rağmen Hristiyan harflerini, Latin harflerini kabul ve tamim için cehd ve gayrette bulunuyorlar. Siyonizmin bile miskin irticai emelleri bizim zararımıza müteallik gibi duruyor. Harici düşmanlarımızın kırmızı pençeleri, bu pençelerin zehirli tınakları içimizde, kalbimizin üzerinde kımıldıyor. Ey gençler, bunları siz duymuyor musunuz? Yirminci asırdaki vasi ve müthiş “ehl-i salib teşkilatı” silahsız ve medeni hücumlarını zavallı yetim hilâle, bizim üzerimize, Osmanlı Türklüğüne tevcih ediyor. Beş yüz, altı yüz sene evvelki mağlubiyetlerin intikam heyecanları bugün kabarıyor ve siz, ey gençler, hâlâ uyuyor musunuz?”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Netice: “Uyanınız, galebe için düşmanlarımızı tanımak lâzımdır ve biliniz ki, bu asırda muharebeyi ordular yaparsa da muzafferiyeti asla kazanamaz. Muzafferiyet intizam ve terakkinindir... İşkodra’dan Bağdat’a kadar bu kıt’ayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Turani ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddi bir terakki ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir. Ve bunları neşr için evvela lâzım olan millî ve umumi bir lisandır. Millî ve tabii bir lisan olmazsa ilim, fen, edebiyat gene bugünkü gibi bir muamma hâlinde kalacaktır. Asrımız terakki asrı, mücadele ve rekabet asrıdır. (...) Evet, ey gençler! Hepiniz yeni lisa-

nı ihyâ ve icâda çalışınız, zekânızı, maharetinizi, dünküleri körü körüne taklide değil, yeni lisanı vaz' ve tesîse sarf ediniz. (...) Eskiler ve dünküler idraklerinde mahdut ve masumdurlar. Sathî ve behîmî düşünürlerdi, onların gâyesi “hâl ve mâzî” idi, sizin gâyeniz istikbâl, istikbâl, istikbâldir. Sizden sonra gelecek olan nesil, idrakinize rağmen muhafazakâr ve maziye muhip kaldığınızı görürse size ebedî lânetler edecektir.”

SORALIM: Bugün için itirazımız var mı? Benim, yok!

Oldukça kısaltarak sunmaya çalıştığımız “Yeni Lisan” makalesi, muhakkaktır ki, o zamana kadar çekilen sıkıntıların ve yaşanan tecrübelerin neticesidir. Şayet, o günden bugüne, Ömer Seyfettin’in bu makalesi etrafında toplanabilmiş ve üzerinde yeterince düşünebilmiş olabilseydik, Türkçemiz, bugün, İstanbul/Türkiye Cumhuriyeti Türkçesinin ötesinde, tamamıyla mutabık kalınmış bir ‘Türk Dünyası Türkçesi’ hâline gelebilirdi. Ne yazık ki, bugün, Türk Dünyası’nda değil, Türkiye’de, üzerinde hâlâ mutabık olamadığımız onlarca değil, belki yüzlerce konu var.

“Yeni Lisan” makalesi, geçmişin tecrübelerinden ve bilgi birikimlerinden istifade edilerek, Türkçenin ana yapısına uymayan ve onu bozan kaide ve terkipleri terk ederek konuşma ve yazı dilini yakınlıştıran, herkesin müşterek olacağı bir lisana ulaşma beyannamesidir.

Belki de, bir başkaldırıdır!

Kaynaklar

Nihat Sâmî Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 66.

Prof. Dr. Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1980, s. 7.

Yusuf Has Hâcîp, Kutadgu Bilig, Çeviri: Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s. 7.

Age., s. 475.

Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976, s. 292.

? (Ömer Seyfettin), Genç Kalemler, İkinci Cilt, Nu: 1, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911, “Yeni Lisan” makalesi (Hulâsa edilmiş).

Türk Yurdu, C. 40, S: 391 (752), Mart 2020, s. 42-48.

Ömer Seyfettin, Türklük Üzerine Yazılar

Bayram Güneş*

1884-1920 yılları arasındaki otuz altı yıllık ömrüne millî, tarihî ve sosyal konularda yazdığı birbirinden güzel onlarca hikâyeyi sığdıran Ömer Seyfettin, aynı zamanda Türkçülük fikrinin de önemli isimlerinden biridir. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Batıcılık gibi siyasi alanda doğan fikirlerin aksine, öncelikle dil ve edebiyat sahasında kendini gösteren Türkçülük fikrinin şekillenmesinde Ömer Seyfettin’in ortaya koyduğu düşüncelerin payı büyüktür.

“Türklük Üzerine Yazılar” adlı eser iki bölümden oluşmaktadır. “Kitapçıklar” adlı birinci bölüm dört yazıdan, “Yazılar” başlığı altında değerlendirilen ikinci bölüm ise on bir yazıdan oluşmaktadır. Kitabın sonunda okuyucular için bir de sözlük bulunmaktadır.

Eserde yer alan yazıların son bölümlerinde düşülen tarihlere bakıldığında kitabın 1911-1914 yılları arasındaki döneme dair yazıları içerdiği görülmektedir. Bu yıllar İtalyanlarla Trablusgarp Savaşı, Bâb-ı Âli Baskını gibi önemli olaylarla birlikte Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerinin çöküşe geçtiği döneme rast gelmektedir. Bu çöküş Osmanlı Devleti bünyesinde yer alan milletlerin emperyalist ülkelerin de desteğiyle isyan etmelerine ve iç karışıklık çıkarmalarına zemin hazırlamıştı. Buna rağmen Batı tarafından Türkler arasında yayılmaya çalışılan fikir ise hümanizm diğer adıyla insanîyet fikriydi.

Türk tarihinde Batılılaşma kavramı ile iç içe anılan hümanizm fikri, özellikle son iki yüz yıllık süreçte en çok tartışılan konulardan biridir. Toplumu din ve

**ÖMER.
SEYFETTİN**
BÜTÜN ESERLERİ 16

**türklük üzerine
yazılar**

BİLGİ YAYINEVİ

* Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Türk Dili Bölümü Doktora Öğrencisi, bayramgunes@live.com. [B. G.]

millet gibi kavramlardan olabildiğince soyutlayarak insan merkezli bir anlayışa sürüklemeyi hedefleyen hümanizm; toplumun talebi doğrultusunda harekete geçen bir fikirden ziyade üst katmandan alt katmana doğru aktarılmaya çalışılan bir ideolojidir. Bu nedenle her ülkede kendi dinamikleri içinde yeşeren bir fikir olmaktan ziyade, dayatma yoluyla yayılan bir fikir akımıdır. Ömer Seyfettin, o döneme dair bu fikir doğrultusunda ülkeler arasında gelişen siyasi ilişkileri eserinde şu cümlelerle örneklendirmiştir:

“Eskiden Romalılar bir usul bilirlerdi: Milletleri silahla mağlup etmek, memleketlerini zapt etmek, kuvvetlerini esir gibi satmak... Bu tarz tamamıyla terk olundu. Şimdi bir nüfuz muntıkası peyda olunuyor. Oradaki ahalinin milliyet fikri uyuşturuluyor. İktisadi ve içtimai membalar ele geçiriliyor. İstila temin olunuyor.” (Türklük Üzerine Yazılar, 2002: 20).

402

Kitabı bütün olarak değerlendirdiğimizde Ömer Seyfettin'in temel çekincesinin bu fikir ve bu fikir etrafında hayat bulan gelişmeler olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bu incelemede eseri bölümler bazında değerlendirmeye gayret edeceğiz.

Yazarın, birinci bölüme yeni lisanın kuralları ile başladığı görülmektedir. Bu bölümde Batı medeniyetinin Osmanlı Devleti üzerine planları, milliyetçilik, Türk gençliğinin o günkü vaziyeti ve vatan sevgisi gibi konulara değinmiştir. Ömer Seyfettin, Batılıların “İnsaniyet” fikri adı altında Türk-İslam coğrafyasında kimi zaman doğrudan kimi zaman da Türk kisvesine bürünmüş yerli işbirlikçilerle kültürel yönden ülkeye ciddi tahribata yol açtığını ifade ederken buna karşı en etkili mücadele şeklinin fen ve felsefe eğitimiyle olacağı görüşündedir. Bu fikrin Fransa’da ön plana çıkmasıyla ortaya çıkan vatan ve ordu düşmanlığının, Fransızlar (Alman birliğinin sağlanmasında Fransızların rolü) için ciddi bedelleri olduğunu öne sürmüştür. Bu görüşünü Gustave Lebon’un “Psikoloji Politik” eserinde yer alan şu cümleleriyle desteklemiştir: *“Ben tamamıyla bu fikirdeyim. İnsaniyetçiler, doğrudan doğruya değil, lâkin muhakkak surette, haydutlardan daha tehlikelidirler.”* (Türklük Üzerine Yazılar, 2002: 21).

Yine birinci bölümde yer alan “Türklerin Mefkûreleri” kısmında, çeşitli milletlerin oluşum süreci hakkında bilgi veren Ömer Seyfettin, Türk kelimesini de şu şekilde tanımlamıştır:

“O halde biz de Türk derken ırk ve kan cihetlerini derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması kâfidir ve Anadolu’da Türkçe konuşan on dört, on beş milyon Müslüman vardır ki hepsi Türk’tür.” (Türklük Üzerine Yazılar, 2002: 72).

Türklük tanımının akabinde Ömer Seyfettin; Taşkent, Kâşgar, Semerkant, Turfan ve Kazan gibi ebedi Türk şehirleriyle, Sibiry’a dan Altay Dağı eteklerine

kadar uzanan Türkistan coğrafyasını bir arada tutan en güçlü bağın Türk dili olduğunu vurgulamıştır.

Kitabın “Yazılar” başlığı adı altındaki ikinci bölümü, konu bakımından daha dağınık bir bölümdür. Yazarın “Yenigün” kelimesini kullandığı Türklerin millî bayramı “Nevruz” ile alakalı yazıyla birlikte İstanbul Türkçesi, Türkçüler ve Muharebe, Trablus Muharebesinin İttifak ve İtilaf-ı Müselles Kuvayı Askeriyesi, Mürteciler Karşısında Din, Hilâl-i Ahmer dikkat çeken konu başlıkları arasında yer almaktadır. Bu yazılar dışındaki birkaç yazı birinci bölümle benzer özellikler taşımaktadır.

Birinci bölümde Türklük aleyhine insaniyet fikrini eleştiren yazar, ikinci bölümde de mürtecilerin Türkçülere karşı mücadelelerine değinmiştir. Mürtecileri samimiler ve riyakârlar diye iki gruba ayıran Ömer Seyfettin, tasnifini de “*Sa-mimi mürteci, ümmet sisteminin yaşamadığı vatani istemez. Riyakâr mürteci ise daha nasıl vatan istediğini bile bilmez.*” (Türklük Üzerine Yazılar, 2002: 132) şeklinde yapmıştır. Millet fikrine karşı olan bu anlayışın Tanzimat’tan sonra pek çok müessesede söz sahibi olduğunu ifade eden yazar, her ne kadar sistemi ayağa kaldırmaya çalışsalar da köhneleşmiş düzenlerinin başarısızlığa mahkûm olduğunu ifade etmiştir.

Eser bir mektupla sona ermiştir. Sebülürreşad Mecmuası İdârehânesine yazılan mektupta şu satırlara yer verilmiştir:

“Muhterem Efendim,

375 numaralı nüshanızda bana “Çerkez” diyorsunuz. Ben milliyeti “ırk” diye anlamam. Milliyet “din, lisân, ırk” birliğidir. Bununla beraber “Çerkez” değilim. Pederim Sarıyar’da Hüseyinağa Mahallesinde 38 numaralı hânede mukim piyâde binbaşılığından mütekait Ömer Şevki Efendi’dir. Kendisi bir kelime Çerkezce bilmez, Kafkasyalı bir Türk’tür. Gidip bizzat tahkikât yaparsınız.

İstanbullu olan annem de meşhur Haseki Mustafa’nın torunudur.

24 Teşrinievvel 1918

Ömer Seyfettin”

(Türklük Üzerine Yazılar, 2002: 156)

Millî hikâyeciliğimizin babası sayılan Ömer Seyfettin, aynı zamanda dil, edebiyat ve fikir alanında Türkçülük mücadelesinin en önemli kahramanlarından biridir. Köz hâlindeki Türkçülük fikrini, yarattıkları rüzgârla alevlendiren kıymetli isimlerden biri olan Ömer Seyfettin’in “Türklük Üzerine Yazılar” adlı eserini bütün okuyuculara tavsiye ediyor ve sözlerimizi onun yol gösteren bir sözülle sonlandırıyoruz: “*Türk olduğumuzu düşünerek Türklüğün millî ve dinî mefkûresini hayat ve irademiz için bir hedef, bir şiar edinelim.*”

Ölümünün Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin

Editör [İbrahim Atabey]

Türk hikâyeciliğinin yüz akı ve Türk edebiyatında kısa hikâyeciliğin kuru-cusu Ömer Seyfettin, yüz yıl önce, 6 Mart 1920 tarihinde, İstanbul’da hayatını kaybetti. Bu yıl, ölümünün yüzüncü yılı ve onu, özel sayı niteliğindeki “Ölümünün Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin” başlıklı dosya ile anmak; eserleri ve düşünceleri bakımından değerlendirmek istedik.

Bu dosyada, çok değerli yazar, araştırmacı ve bilim adamlarımız Dergi’imizi desteklediler: *Dr. Öğr. Üy. G. O. Geçer, Dr. Öğr. Üy. N. R. Gürel, Dr. Öğr. Üy. Z. Gürel, M. Leblebici, Prof. Dr. F. Sakallı, Doç. Dr. M. Sarıçiçek, Prof. Dr. Sefa Yüce, Dr. Öğr. Üy. T. Haykır.*

Bu dosya için hazırlık yapılırken Ankara Üniversitesi DTCF mezunu Türk milliyetçilerinin kurduğu DTCF BİRLİK’in, yazılarıyla katkıda bulunma teklifi geldi ve böylece şu çok değerli yazarlar dosyamızı zenginleştirdi: *Prof. Dr. N. Açıkgöz, E. Çalışkan, G. Delice, R. Gürel, Dr. İ. Karaer, A. Küçükyıldız, Prof. Dr. İ. Özçelik, Dr. A. Tekin.*

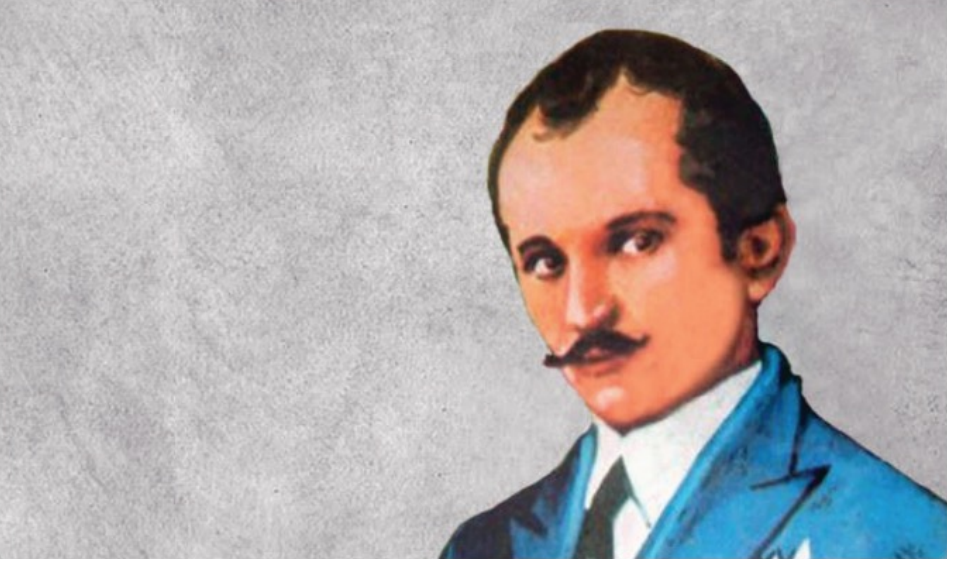
Ömer Seyfettin, hikâye dışında da yazılar yazmıştır. “Tenkidin Faydası” başlıklı, 1918’de yayımlanmış bir yazısını, buna örnek olması bakımından dosyamıza ekledik.

Ömer Seyfettin, Latin harflerini kullanmaya başladığımız 1928’den önce öldüğü için adının yazımında “Ömer Seyfeddin” ve “Ömer Seyfettin” şeklinde ikili kullanım ortaya çıkmış ve bu dosyada yazarların tercihi müdahale edilmemiştir.

Türk Yurdu dergisinde, yayımlanmaya başlandığı 1911’den bugüne kadar Ömer Seyfettin hakkında birçok yazı çıktı. Bu yazıları, dosyamızdakilerle de birleştirip kitaplaştırmayı planlıyoruz.

Dosya ile ilgili sözlerimizi, DTCF BİRLİK’in Ömer Seyfettin hakkında yazdıklarıyla bitiriyoruz:

“Ömer Seyfettin, Türk edebiyatına yön vermiş, en çok okunan, üzerinde en çok yazı yazılan, nesilleri yetiştiren önemli bir yazar, öncü bir fikir adamıdır. Şahsiyeti ve eserleri hakkında ne kadar yazılsa, çalışılsa; ne söylene yeri.”

Tenkidin Faydası

Ömer Seyfeddin

Edebiyatı yüksek milletlerde tenkidin mevkisi pek mühimdir. Tenkit edebî cereyanlara sahih istikametler verdiği gibi muhtelif sebeplerin muhtelif tesirleriyle sanat sahasında baş gösterecek bozuklukları, hastalıkları da tedavi eder, gizli, sakın, gürültüsüz kıymetleri meydana çıkarır. Şarlatanları susturur, manevî muhtekirleri¹ iflas ettirir.

“Tenkit” olmadı mı sanatın inzibatı gevşer, zevki bozan marazi inhıraflar, irticalar ortalığı kaplar. Edebiyat sahası o vakit, tıpkı zabıtası dağa kaçmış bir şehre benzer. “İçtimai nizam” kırılınca anarşi nasıl başlarsa sanatın inzibatını muhafaza eden “tenkit” de mevkisinden düştü mü “edebî anarşi” olanca savletiyle zevklere musallat olur. Marazi iddialar o kadar kuvvetlenir ki âdetâ bir hakikat gibi cemiyete kendilerini ibrama² kalkarlar. Bütün bu manevî Bolşevikliği terbiye edip normal muhiti husule getirebilecek yegâne “el” ilmî tenkidin bitaraf elidir.

¹ ihtikâr yapan kimse, vurguncu

² bıktırıcaya kadar üstüne düşme, can sıkacak şekilde ısrar etme, zorlama

Memleketimizde tenkidin tarihi pek kısa, hem de hiç iftihara şayan değildir. Bizde her tenkit karşılıklı bir mücadeleyle kaybolmuş, nihayet çirkin sövüşmelerle nihayet bulmuştur. Bunun sebebi ise pek aşikârdır. Bizden evvelki nesil tenkidin ne olduğunu, kimin tarafından, nasıl yapılacağını bilmiyordu. İlmî endişeler, ilmî umdeler zihinlerde esaslı amiller değildi. “Tenkit” diye yapılan şeyler de -hatta gayri ilmî- bir “fikir” bile değil, dümdüz bir “his” hükmünü icra ediyordu. Kemal Bey’in, Muallim Naci’nin, daha sonrakilerin yazdıkları buna şahittir.

Biz, bu his girivesine düşmemek için, edebî vazifemizi yaparken takip edeceğimiz müspet istikametin kısa bir programını çizeceğiz. İşte bu program şu sualciklerin cevapları içindedir:

1. Tenkit nedir?
2. Nasıl yapılır?
3. Kim tarafından yapılır?

1. Tenkit, hiçbir vakit bir “hükm-i karakuşî” değildir.

- “Enfes efendim, enfes...”
- “Berbat bir şey!”
- “Okunmaz!”
- “Saçma!”
- “Zırva...”

gibi iyi, kötü, ispatsız, iknasız verilen her hükmün kıymeti birdir: Sıfır! İndi hükümlerin tesiri nihayet bir his meselesi olabilir. Bir müellif yıllarca çalışarak bir piyes yapsın! Onu sahneye koydursun, sonra kalsın biri hiç tahlil etme eziyetine girmeden, ilim, sanat gözüyle bakmadan, bir “mebadî” terazisinden olsun geçirmeden “fena” diye mahkûm etsin. İşte bu olamaz. Bu tenkit değil, “sui-kast”tır.

“Öyle ise tenkit nedir?”

“Tenkit, amelî, şey’î etraflı bir tahlilin zaruri, gayriihtiyari bir neticesidir.”

Elimizde “ilim” aleti dururken “zevk” gibi mudil bir şey hiçbir vakit tenkidin esasını teşkil edemez. Aldığımız terbiye, büyüdüğümüz muhit, gördüğümüz tahsil bizde hep ayrı ayrı “zevkler” husule getirmiştir. Zevklerimiz de yüzlerimiz gibidir. Hiç birbirine benzemez. Hepimizin zevkleri fevkinde bir de umumi, millî bir zevk vardır ki tenkitte ilmin, mantığın yanında bulunmaya ancak o layıktır. Fakat bunu “umumi, millî mevki”de kullanmak mutlaka ilim vasıtasına müracaatla kabildir. Evvela millî zevki duymak, anlamak, görmek için ilmî tahliller,

tecrübeler lazımdır. Yoksa kimse kendi zevkine: “İşte bu millî zevktir!” diyemez. Tekrar ediyorum: Millî zevk, bizim şahsi zevklerimizin fevkinde bir şeniyettir! Bu şeniyeti tenkit gibi zihnî bir ameliyede de kullanacak olan, mevzusuna ilim gözüyle bakmaya mecburdur.

2. Tenkit nasıl yapılır?

Maupassant münekkitle³rin hükümlerini kabul etmezdi. “Ben yeni bir şey ibda ediyorum. Hâlbuki onlar daima eski modaları hatırlayarak, eski modalarla karşılaştırarak hükümlerini veriyorlar.” derdi. İhtimal bu hissî tenkitçiler içindi. Hâlbuki sanatın müesses bir inzibatı dururken “tenkit”in lüzumsuzluğunu iddia etmek boştur. Sanatın gayelerinden biri de “tabiiyet”tir. Tabiiyet âdetâ sanat eserlerinden bir disiplin husule getirmiştir. Bir misalle izah edelim: Romanla hikâye nevinde tabiiyet endişesiyle kahramanlar hep kendi lehçeleriyle konuşturulur. Bu artık roman, hikâye sanatının bir kaidesidir. Dünyanın en büyük mühendisi nasıl hendesedeki eşek davasını bozamazsa dünyanın en büyük edibi de bu kaideyi bozamaz. Meğerki yazdığı bir fantezi ola... İşte münekkit bir eserde bu gibi esaslara muhalif yanlışlar görürse meydana kor. Sonra tenkidin ilk vazifesi doğru ile yanlış ayırt etmektir! “İyi ile fena”, “güzelle çirkin”in muhakemesi ikinci işidir. Vakıa her doğru, güzel değildir. Vücudu noksansız her insan güzel değildir. Fakat her “yanlış” da bir güzellik değildir. Her kambur, her çolak, her topal güzel midir? Tenkit, güzelleri, çirkinleri ayırmadan kamburları, çolakları, topalları arar.

Çünkü bu ameliye metindir. Kolaydır. İnkâra, münakaşaya tahammülü yoktur. Bunun için pek adildir. Kimsenin gönlünü, hatırını kırmaz. Tenkit, eğer kendine güvenilebilirse “güzel, çirkin, iyi, fena” muhakemesine de girişir, fakat hükümleri mutlaka şey’î tahlilin zarurî neticeleri olmalı. Bu en birinci şarttır.

3. Tenkit kim tarafından yapılabilir?

“Hükm-i karakuşî” vermeyen herkes tarafından... Evet bir cebir muadelesini riyaziye bilen herkes nasıl halledebilirse sanatın esaslarını bilen, millî zevki sezecek kadar hassas bulunan, ilimlerin mebadisine vâkıf olan her zat bir eseri tenkit edebilir.

Bir eseri tenkit edemeyenler ancak “hükm-i karakuşî”cilerdir. Onlar kendi şahsi zevklerini “millî zevk” zannetmek gibi bir hataya düşmüşlerdir. Hâlbuki hepimizin ayrı ayrı zevklerinin mecmusudur ki millî zevkin nüvesini teşkil eder. Bu umumi zevkin mahiyetini anlamak için evvela kendi zevkimizin nihayet bir “cüz” olduğunu, büyük “küll”e nispeten hiçbir ehemmiyeti haiz olmadığını teslim etmemiz lazımdır!

³ eleştirmen

Tenkidin diğ er bir vazifesi de; eserleri tenkit etmeye hiç hakları olmayan “hükm-i karakuşî”cileri susturmaktır. İşte biz bu vazifeyi -zaten bir edebiyat muallimi gibi her çıkan eseri okuma mecburiyetinde bulunduğumuz için- bugünden itibaren memnuniyetle uhdemize alıyoruz.

Kalamış, 25 Eylül 1918
(Akşam Gazetesi, 27 Eylül 1918, No 8.)

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 24-25.

Ömer Seyfettin’den Kontrast Tekniğiyle Yazılmış Bir Mahviyetkârlık Hikâyesi: Pembe İncili Kaftan

Namık Açıkgöz

Ömer Seyfettin, toplumsal değişim yıllarının bir edebî şahsiyetidir. 19. yüzyılın başlarından itibaren yönelinen Batı kültürü, pek çok kurumu etkilediği gibi Türk edebiyatını da etkilemiş ve 19. yüzyılın sonuna doğru Batı tesirinde gelişen Türk edebiyatı yavaş yavaş bir şahsiyet bulmaya başlamıştır. Başta tür ve şekillerin oluşumu olmak üzere, dil ve üslupta da değişimler yaşanmış ve Ömer Seyfettin, edebiyatın geldiği belirli safhada, 1901 yılında yazı hayatına başlamıştır. O, Klasik Türk Edebiyatı dönemi eserlerini de çok iyi bilen birisidir; Batı geleneğini de... Çok iyi bildiği bu iki geleneği yeni bir terkip ile kavrayan Ömer Seyfettin, mahiyet değiştirmekte olan Türk hikâyeciliğinde en esaslı değişiklikleri yapan bir edebî şahsiyettir. Bunun için Ömer Seyfettin’in hikâyeleri ele alınırken sadece muhteva açısından değil, teknik açıdan da ele alınmalıdır. Bu çalışmada Pembe İncili Kaftan üzerinden Ömer Seyfettin’in hikâye tekniği ele alınacak ve bu teknikle kurgulanıp anlatılan “mahviyetkârlık” duygusu üzerinde durulacaktır.

Kontrast Tekniği

“Hikâye etme” geleneğinin muhtelif kurgulama teknikleri ve anlatma şekilleri vardır. Bunlardan birisi de “kontrast tekniği”dir.¹ Bu tekniğe göre, asıl vurgulanmak istenen şeyi (kişi, olay, kavram, dönem, sistem vs.), metinde daha da belirgin hâle getirip etkisini arttırmak için, vurgulanan şeyin arka planında veya paralelinde tamamen zıddı; yani kontrastı da verilir. Böylece okuyucu veya dinleyici olumlu olanla olumsuz olan arasındaki mukayeseyi zihnen yapar ve hikâ-

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fak. TDE Böl. namikacikgoz@gmail.com. [N. A.]

¹ Edebiyat teorisi kitaplarında çok yaygın olan “diyalog, monolog, bilinç akımı” gibi teknikler anlatılmaktadır. Oysa anlatım tekniğini tek başına düşünmek yanlıştır, çünkü anlatım tekniği aynı zamanda kurguyu da etkilemektedir. Bu yüzden kurgu ile beraber düşünülmesi gereken ve bu yazıda kısa bir örneği verilen “kontrast anlatım tekniği” ayrıca çalışmaya muhtaçtır. Bu çalışmada sadece bu konunun önemine dikkat çekilmiş, teorik boyutu üzerinde durulmamıştır. Kontrast tekniği tam örtüşmemekle beraber belki “ikili karşıtlık” (binary opposition) çerçevesinde düşünülerek teorik bir zemine oturtulabilir. [N. A.]

yecinin anlatmak istediğini daha etkili ve daha kalıcı bir şekilde kavrayıp zihnine yerleştirir. Geleneksel metinlerde, bu teknik daha çok kıssalarda veya güldürme amaçlı metinlerde aşamalı olarak kullanılır. Okuyucu veya dinleyici genellikle üç aşamalı bir sonuca yönlendirilirken son sahnede kurgu beklenmedik bir sonuca yönelir. Bu kurguda esas olan, sonuç değil, önceki kontrast sağlayan sahnelerdir. Kontrast tekniği resimde, beyazın fonuna siyah, siyahın fonuna beyaz kontrast yerleştirmek gibidir.

Mahviyetkârlık

“Mahviyetkâr” kelimesi, Arapçada “yok etmek, ortadan kaldırmak” gibi anlamlara gelen “mahv” ve bu kelimedenden türetilen “mahviyyet” mastarı ile Farsçada “iş, etki, bir işi yapan, olayı gerçekleştiren” anlamlarını taşıyan “kâr/-kâr” kelime ve ekinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Klasik Türk kültüründe günlük hayatı ve insanlar arası ilişkiyi belirleyen pek çok erdemli davranış vardır. “Vefakârlık, sadakat, itimat, diğerkâmlık” gibi adlandırmalarla ifade edilen bu beşerî hasletlerden biri de “mahviyetkârlık”tır. Kubbealtı Lugati’nde “Kendine değer vermeyen, aşırı derecede alçak gönüllü, çok mütevâzı (kimse)” şeklinde tanımlanan bu kelimeyi biraz daha geniş anlamak lazımdır. Lugatin verdiği anlam yanında, “mahviyetkârlık” için “gönlü yüce olma, dünya malına tamah etmeme, bir ideal veya toplumsal amaç uğruna her şeyden vazgeçme” gibi bir anlam genişlemesi yapmak da mümkündür. Çünkü bu hasleti taşıyan kişi, toplumsal yapıda pek çok olumlu fonksiyonu ifa eden bir şahsiyettir. Bireyseliğin ön plana çıktığı modern zamanlarda, bu hasleti haiz insanlara rastlamak zor görünüyor ama Türk tarihini “şanlı” yapan ve binlerce yıllık bir beşerî haslet silsilesini insanlığa armağan eden tarihî dönemlerimiz, bu tür hasletlerin örnekleriyle doludur.

Günlük hayat için anlatılan “Ben siftahımı yaptım, komşum yapmadı.” diyebilme veya savaş meydanında bir dakika sonra öleceğini bildiği hâlde getirilen suyu kendisinin değil de yanı başındaki arkadaşının içmesini salık veren yiğitlerin beşerî haslet hazinesi, artık arkeolojik kazılarla ortaya çıkan kadim eserler mesabesindedir.

Pembe İncili Kaftan’da Kontrast ve Mahviyetkârlık

Liyakat, beşerî haslet ve ehil olmanın yerini “kayırmacılık”ın aldığı günümüzde, girişte tarif edilen “mahviyetkârlık” kavramını bırakın yaşamayı, bilenler bile neredeyse yoktur!.. Bu kavramın tekrar yaşanabilmesi için muhteviyatının bilinmesi ve mazideki örneklerinin tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Bunca yıllık edebiyat okuyucusu ve edebiyat tarihi ile uğraşan bir akademisyenim, Türk

edebiyatında Ömer Seyfettin'in "Pembe İncili Kaftan"² hikâyesinde anlattığı "mahviyetkâr" insan tipini başka metinde görmediğim için, bu kavramın açıklanmasında sözünü ettiğim, bu hikâyenin büyük rol oynayacağı kanaatiyle bu makaleyi kaleme almaya niyetlendim.

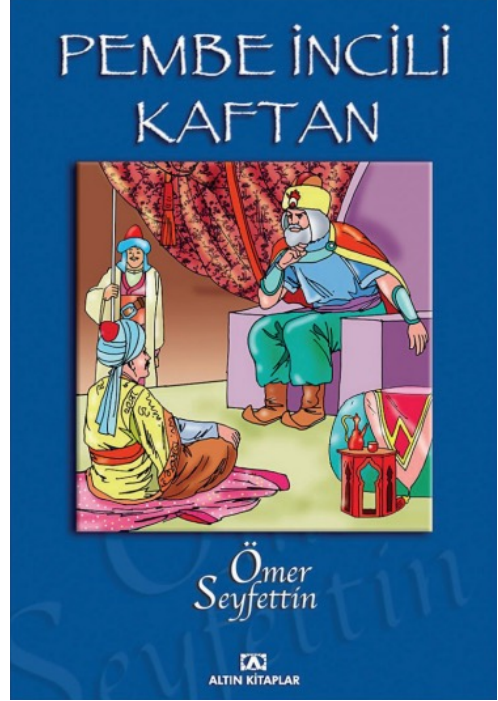
Anlamayı kolaylaştırmak amacıyla hikâyeyi özetleyelim:

Osmanlı Sultanı'nı hediyelerle küçük düşürmeye kalkan İran Şahı'na bir elçi gönderilecektir. Elçi, Osmanlı azametini yansıtacak bir şahsiyet olmalıdır. Koskoca sarayda bu özelliğiyle bilinen biri bulunamaz. Sonunda bir mandırası olan Muhsin Çelebi'ye ulaşılır ve Muhsin Çelebi elçiliği kabul eder. Muhsin

Çelebi, Şah İsmail karşısında Osmanlı azametini hissettirmek için bütün servetini harcayarak yaptırdığı pembe incili kaftanı ile Şah İsmail'in huzuruna çıkar. Şah, Osmanlı'yı küçümsemek için Muhsin Çelebi'ye oturacak yer göstermez. Muhsin Çelebi, 7000 altın değerindeki pembe incili kaftanını yere serer ve onun üstüne oturur. Muhsin Çelebi, elçilik vazifesini ifa ettikten sonra kalkar ve sâ-londan çıkmaya yönelir. Şah, kaftanını unuttuğunu söyler. Muhsin Çelebi, "Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şiltiniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz?" der ve çıkar. Muhsin Çelebi İstanbul'a döner fakat üzerinde dillere destan olan pembe incili kaftan yoktur. Onu ne yaptığını kimseye söylemez. Pembe incili kaftanı yaptırırken borç aldığı kişiye borcunu öder ve ömrünün geri kalanını fakirlikle geçirir.

Olay Zamanı Tercihi ve Mahviyetkârlık

Metindeki "Şehzadeligini ata binmekten, cirit oynamaktan, silah kullanmaktan ziyade, kitapla geçiren Bayezid-i velî'nin tabiatı son derece hâlimdi. Yalnız

² Bu çalışma için esas alınan metin: Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 2, (haz. H. Argunşah), Dergâh Yay., İstanbul 1999, s. 124-140. Karşılaştırılan metin: Ömer Seyfettin, Bütün Hikâyeleri, (haz. N. H. Polat), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2011, s. 564-575. [N. A.]

şii, hikmeti, tasavvufu sever; muharebeden, mücadelede nefret ederdi. Vezirler, sevgili padişahlarının sükûnunu bozmamağı en büyük vazifeleri sanırlardı...” (s. 125.) ifadesinden de anlaşılacağı üzere olay, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, Yavuz Sultan Selim'in babası II. Bâyezîd zamanında (1481-1512) geçmektedir. Metindeki “Bu elçi, yedi yıl sonra takdirin ‘Yavuz!’ namındaki yaman sillesiyile her gururunun, her cinayetinin cezasını bir anda gören İsmail Safevî'ye gönderilecekti.” (s. 125) ifadesinden de anlaşılacağı üzere elçi, 1514'te vuku bulan Çaldıran Zaferi'nden yedi yıl önce, yani Şah İsmail'in 1502'de Safevî Devleti'ni kurduktan beş sene sonra; yani kontrolsüz bir öz güvenle saldırganlığının arttığı bir dönemde (1507) gönderilecektir. Şah İsmail, gönderdiği elçinin sunduğu hediyelerle, güya Osmanlıları'nı küçümsemiştir.

Ömer Seyfettin, hikâye zamanı için niçin böyle bir zaman dilimini tercih etmiştir?

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde güttüğü amaç itibarıyla “Türk milletini yeniden inşa etme” ideali güden biriydi ve bunu yaparken tıpkı Rönesans'ta olduğu gibi maziye dönüp oradan çıkarılacak kahraman tipolojisi ve buna ilişkin kavramlarla bir inşa zihniyetinin doğacağına inanıyordu. Bu düşüncelerle o, mazi olarak Osmanlı dönemini gördü ve bazı hikâyelerinde olduğu gibi Pembe İncili Kaftan hikâyesinde de Osmanlı'ya döndü. Osmanlı'nın da ihtişam devrine dönmesi ve o ihtişamı yaratan insan tipolojisini vermesi gerekiyordu. Bu yüzden Ömer Seyfettin, İstanbul'un fethi ile dünya gündeminde etkisi oldukça artan ve arkasından bir medeniyet şehri olarak İstanbul'u bütün dünyanın cazibe merkezi hâline getirip âdetla “uluslararasılaştıran” Osmanlı'nın azamet ve ihtişamını yaratan tipolojiyi 20. asır başına aktarmak amacıyla hikâyede ele aldığı dönemi tercih etmiştir. Tipolojisinin merkezine yerleştireceği bir şahsiyetin “mahviyetkâr” hasleti ancak böyle bir ihtişam, azamet ve varlıkla beraber zikredildiğinde önem kazanır; dolayısıyla arkadaki muhteşem fona rağmen, sıradan bir insanın bütün bu azamet ve ihtişamdan uzak bir şekilde yaşadığı mahviyetkârlık, ancak o zaman değer taşırdı. Şayet Muhsin Çelebi tipini, kuruluş devrinde veya 19. asrın ikinci yarısında resmetseydi o ihtişam ve mahviyetkârlık konsantrasyonunu yakalayamazdı. Yeni hikâyenin kuruluşunda gösterdiği bu tavır, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin aynı zamanda “kurgu gücü”nü göstermesi bakımından önemlidir. Bir yandan devletin ihtişamı ve azameti öbür yandan devlet için her şeyini feda edip hiç karşılık beklememek... Gerçek mahviyetkârlık işte budur. Ömer Seyfettin böyle bir konsantrasyon yapmasaydı bu hikâye, teknik açıdan olduğu kadar anlamdaki keskinlik açısından da bu kadar mükemmel ve bu kadar etkili olamazdı.

Muhsin Çelebi ve Mahviyetkârlığı

Saray'da/Enderun'da, Şah İsmail'e haddini bildirecek kıratta bir elçi bulunamaması üzerine, araştırılıyor ve sonunda bir mandıra işleten Muhsin Çelebi bulunuyor. Ömer Seyfettin, Şah İsmail'in karşısına çıkacak ve orada Osmanlı'yı hakıyla temsil edecek bir şahsiyetin iyice tebellür etmesi için hikâyesini kurgularken de bir kontrast fon oluşturur. Divan, divan mensubu devlet adamları ve yeşil çinilerin bulunduğu bir oda; yere serili renkli halı, ipek şilteler... Böyle konforlu bir ortamda Şah İsmail'e gönderilecek elçi konuşuluyor ve bu elçinin tarifi yaşlı sadrazam³ tarafından şöyle yapılır:

“Cesur bir adam lazım, paşalar... dedi. Biz onun sırmalara, altınlara, elmaslara gark ederek gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik, ancak dizini öpmesine izin verdik. Şüphesiz o da mukabele etmeğe kalkacak.” der ve şunları ilave eder: *“İşte divanda bu kurnaz, bu zalim, gaddar türediye gönderilecek münasip bir elçi bulunamıyordu; çünkü kendini Osmanlı Hakanı'yla bir tutan, hatta bütün şarkta cihangirliği kuran bu serseri karşısında devleti temsil edecek adama şüphesiz birçok münasebetsizlikler edecek; münasebetsizliklerine mukabele eden ola ki kazığa vuracak, derisini yüzecek, akla gelmedik kaba bir vahşetle öldürecekti.”* (s. 126)

Sahnede iki husus dikkati çeker: Konfor ve cesaret. Bu sahnede fonun konfor ile donatılmış olması, hem hikâyenin hem de “mahviyetkârlık”ın hazırlığıdır. Çünkü tercih edilecek kahramanın bu konforla hiç alakası bulunmamıştır ve devlet adına görev yaptıktan sonra da bulunmayacaktır. Sadrazamın da zayıf eli ve “sönük gözleri” olan birisi olarak tasvir edilmesi, tecrübe ve yaşlılığın yanında Muhsin Çelebi'nin dinamizmine bir kontrast oluşturmak üzere verilmiştir. Burada mevki-makam sahibi bir yaşlının tavırları ile bu mevki ve makamlara hiç tevessül etmemiş bir mahviyetkârın kontrastı sergilenmiştir. Öte yandan Şah İsmail için çizilen korkunç tablo, cesaretin sergilendiği sahnelerin de hazırlığı babında çizilen kontrasttır.

Elçilik görevi için, yukarda zikredilen özellikleri haiz birisini “parlak tuğlar” konforu altında bulamama kontrastının tamamlayıcısı olarak *“Cesur bir adam... Hâcegândan, Enderundan, divandan benim aklıma böyle gözü pek bir adam gelmiyor. Siz düşünün bakalım...”* (s. 125) diyen sadrazamın bu kontrastı sürdürdüğü görülür. Yani devletin beyninin olduğu divan ve çevresinde; o konforun ve imkânın içinde bu özellikleri haiz bir insan yok!.. Hikâyenin sonunda bu konfora

³ Metinde adı verilmesi de söz konusu sadrazamların Hersekzade Ahmet Paşa veya Hadım Ali Paşa olması muhtemeldir. [N. A.]

sahip olması gerektiği hâlde, onu elinin tersiyle iten bir “mahviyetkâr” insanla karşılaşacağımızın ilk gerilim kurgusu burada yapılmış oluyor.

Ömer Seyfettin, takip eden satırlarda II. Bayezid devrinin sıkıntılarını sıralarken öbür taraftan da sultanın sükûnetini, vezirlerin dinginliklerini anlatarak, Muhsin Çelebi'nin kahramanlığını ve mahviyetkârlığını sergileyeceği sahnelerin kontrastlarını çizer.

Yaşlı ve yorgun ama tecrübeli sadrazamıyla, dingin vezirleriyle, veli sultanı ile çizilen sahneye, anlatılanlara tam ters yapıda bir şahsiyet girecektir birazdan: Muhsin Çelebi.

Muhsin Çelebi'yi dile getiren vezir de “mezar taşı gibi duran” kırmızı kavuklu vezir olacaktır. Muhsin Çelebi'nin dinamizmine karşılık “mezar taşı gibi duran” bir vezir kontrastı hikâyede akışın yön değiştirdiği sahnede çizilen bir kontrast olması bakımından önemlidir.

Vezir Muhsin Çelebi'yi sadrazama anlatırken devlet konforu ve imkânları karşısına bunların hiçbirine eyvallah etmeyen bir tipolojiyi koyar. Muhsin Çelebi, “devlet memurluğu kabul etmeyen, biraz zengin, vaktini okumakla geçiren, büyüklerle ahbaplık etmeyen ve büyük mevkiler istemeyen” (s. 127) biri olarak çizilir. Dikkat edilirse Muhsin Çelebi'nin özellikleri ile bu konunun dile getirildiği sahne arasında konfor ve yokluk-mahviyetkârlık tezadı vardır. Bir yanda devletin en yüksek memuriyetleri, öbür yanda devlet memuriyetine tenezzül etmeyen bir insan!.. Divana çağrılrsa geleceği şüpheli biridir; çünkü o “dünyaya minneti olmayan, gözünde şahla gedanın bir olduğu” biridir ama bariz hususiyeti “devletini sevmesi”dir ve elçilik görevine devleti için davet edilecektir.

Muhsin Çelebi'nin davete icabet edip saraya geldiği sahne de bir “konfor ve yokluk” kontrastı üzerine kurgulanmıştır. Sadrazam, “Hint kumaşından ağır perdeli bir odada” oturmaktadır ve bu görünüş gücü ve konforu temsil etmektedir. Muhsin Çelebi, “çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmeden, gayet tabii bir hareketle” kendisine gösterilen yere oturur (s. 128). Bu tasvirde, Muhsin Çelebi'nin güç ve konfor karşısında kayıtsız ve mahviyetkâr bir tavır sergilediği resmedilmiştir. Bu sahnenin sadrazama yansıması “tuhafılık” ve “delilik” şeklinde olacaktı. Çünkü sadrazam, bulunduğu makama gelenlerin konfor ve güç karşısında ezilip tabi olmalarına alışmış; Muhsin Çelebi'ninki gibi “kayıtsızlık” addedilebilecek “mahviyetkârlık” a alışmamıştır.

Muhsin Çelebi de böyle konfor ve güç karşısında boyun eğecek, o güce tabi olacak bir tip değildir; tam tersi o öz güveni yüksek, bütün gücünü kendinden alan bir şahsiyettir. Yazar metin arasına girerek Muhsin Çelebi'nin özelliklerini şöyle ifade eder:

“Bu Çelebi, gayet akıllı bir insandı! Merde, namerde muhtaç olmayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fukaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasından hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyük-lüğünü, kutsiliğini anlardı. Yegâne mefkûresi; ‘Allah’tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak’tı... İlmî, kemâli, herkesçe malûmdu. İbni Kemal ondan bahsederken, “Beni okutur!” derdi. Şairdi. Lakin ömründe daha bir tek kaside yazmamıştı. Hatta böyle methiyeleri okumazdı bile... Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan ikbal yollarından daha hiçbirine sapmamıştı. Bu altın kaldırım-lı, mînâ çiçekli, cenneti andıran nurânî yolların nihayetinde, hep ‘kirli bir etek mihrabı’ bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan her mevcudun fevkinde, Allah’ın bir halefiydi. Allah insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan, her varlığın idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe tabasbus pek yakışır ama; insan... Muhsin Çelebi her türlü zilleti hazmederek ikbal tepelerine iki büklüm tırmanan maskara ha-rislerden, izzet-i nefis kölelerden, zâhifeler gibi yerlerde sürünen mülevves esir-lerden nefret ederdi. Hatta bunları görmemek için merdümگیرiz olmuştu. Yalnız muharebe zamanları Guraba Bölüklerine kumandanlık için ortaya çıkardı.” (s. 128).

Bu hasletleri haiz birinin sadrazamın karşısındaki rahat tavırları anlaşılırdı ve tecrübeli sadrazam da bu tavırlara kızmadı. Tecrübe ve beklenen mahviyetkâr tavır arasındaki bu sıcak ilişki zaten hikâyenin felsefesini ifade etmesi açısından çok önemlidir. Sadrazam halka karşı sultanı temsil eder; sultan da müşfik olmak zorundadır ki, insanların mahviyetkârlık duyguları karşılıksız kalmasın; uğruna mahviyetkâr davranılacak sultanların olduğu bilinciyle hareket etsinler. Çünkü sultan hem Allah’ı hem de devleti temsil eder. Bu sahnede Muhsin Çelebi’ye müşfik davranma tavrı, kadim devlet geleneğinin bir devamıdır; çünkü devlet birey ile var olur ve medeniyetler, bu bireylerin yapıp ettikleriyle tesis olunur-lar. Devlet, medeniyet tesis edecek insanlara karşı ceberrut olursa, o insanlardan devlet için hiçbir fedakârlık ve mahviyetkârlık beklenemez. Sadrazam da Muhsin Çelebi’ye karşı o fedakâr ve mahviyetkâr psikolojinin tahakkuk edip hayata geçmesi için böyle davranıyor.

Tam Bir Mahviyetkâr Tipi: “Tam bizim aradığımız adam işte!..”

Sadrazamın Muhsin Çelebi’ye Tebriz’e elçi olarak gönderileceğini söyledi-ği sahne, devlet gücü ile mahviyetkârlık hasletinin birbirlerini tetikledikleri bir sahneye dönüşür. Muhsin Çelebi, hiç devlet memuriyetine girmediği için teklif

edilen göreve önce biraz soğuk bakar. Normal şartlarda her insanın koşa koşa kabul edeceği bir görevi, Muhsin Çelebi reddetmektedir. Tam bir mahviyetkârlık ve öz güven hasleti!.. Sadrazamın devlet görevini niçin kabul etmediği sorusuna Muhsin Çelebi'nin verdiği cevap da bir mahviyetkârlık manifestosu gibidir:

“Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem, dedi, hâlbuki zamanın devletlileri mevkilerine hep boyun eğip, el etek, hatta ayak öpüp, bin türlü tabasbusla, rüyayla, tekâpuyla çıktıklarından, etraflarına daima bu zelil mazilerin çirkin hareketlerini tekrarlayanları toplarlar. Gözdeleri, nedimleri, himaye ettikleri, hep deni riyakârlar, ahlaksız müdahinler, namussuz maskaralar, haysiyetsiz dalkavuklar! Mert, doğru, izzet-i nefis sahibi, hür, vicdanının sesine kulak veren bir adam gördüler mi, hemen gazez olur, mahvına çalışırlar. Gedik Ahmet Paşa niçin hançerlendi, Paşam?” (s. 129).

Devlet bürokrasisi işleyişini son derece isabetli bir şekilde ifade eden bu eleştiri cümleleri, Muhsin Çelebi'nin şahsiyetini tebarüz ettirmesi açısından önemlidir. Devlet kademelerinde liyakatin yerine el-ayak öpmeler, yaltaklanmalar, dalkavukluklar, ikiyüzlülükler egemen olduğu sürece Muhsin Çelebi fitratındaki mahviyetkâr insanlar asla devlet kademelerinde yer almak için çabalamazlar; hayata kendi gayretleriyle tutunarak bir öz güven tesis ederler. Muhsin Çelebi'nin, saydığı bürokratik olumsuzlukları, büyük kahramanlıkları görülen Gedik Ahmet Paşa'nın katli (18 Kasım 1482) ile sonlandırması, gücü ve otoriteyi temsil eden sadrazamı öfkelenmiştir. Aklından Muhsin Çelebi'nin boynunu vurdurmak geçtiği hâlde “vicdanı” onu şöyle düşündürür:

“Ansızın vicdanının -neresi olduğu bilinmeyen bir yerinden gelen- derin sesini işitti: “İşte sen de tabasbus, riya, tekâpu yollarından yükselenler gibi serbest, düz bir lafı çekemiyorsun! Sen de karşında mert bir insan değil, ayaklarını yalayan bir köpek, zilletinin altında iki kat olmuş bir maskara, bir rezil istiyorsun!” (s. 129).

Sadrazam öfke ile boyun vurdurmayı aklından geçirirken, tam tersi (kontrastı) bir iç ses ile tavrını öfkeden şefkate dönüştürür ve devlet işi öfkeyi değil aklı kullanmayı gerektirdiğinden ve öfke-şefkat kontrastının etkileyici özelliğinden dolayı, sadrazam Muhsin Çelebi'ye içten içe kızsada devlet şefkatini gösteren bir tavır sergileyecektir. Karşısındaki sıradan bir adam gibi görünse de şahsi birikimleriyle, hemen göz ardı edilebilecek biri değildir. Bu noktada gene kontrast ve mahviyetkârlık devreye giriyor ve öz güveni yüksek sadrazam, huzuruna gelen kişinin öz güveni karşısında devletin şefkatli yüzünü göstermek zorunda kalıyor. Sadrazam, gücünü devletten alırken Muhsin Çelebi'nin gücü, sadece kendisinden kaynaklanmaktadır. Devletin gücü ile bireyin gücü karşı kar-

şıya geldiğinde, tecrübeli sadrazam kontrast tabloyu sezip derhâl devletin şefkatli yüzünü gösterir. Bu tavır, Muhsin Çelebi'nin mahviyetkârlığını arttıracak bir tavidir. Aynı zamanda sadrazamın makamından kaynaklanan öfkesinin yanında, Muhsin Çelebi hakkındaki şahsi görüşleri de önemlidir. Ömer Seyfettin, Muhsin Çelebi portresinin bir kısmını sadrazama çizdirirken aradaki devlet gücü-bireysel güç kontrastını da sergilemiş olur:

“Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alnı... al yanakları... yeni tıraşlı beyaz, kalın boynu... biraz büyücek, eğri burnu... ince sarığı... tıpkı Şehname sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu. Evet, bu alnında yarası görülen kılıcın yere düşüremediği canlı bir kahramandı.” (s. 129).

Muhsin Çelebi'nin sadece fiziki özellikleri verilmez; onun kırk yaşını geçmiş ve dönemin en iyi edebî şahsiyetlerinden ve “Kemalpaşazade” namıyla maruf İbn Kemal'in (1468-1536) bile imrendiği, şiir gücü olan biri olduğu da söylenmiştir (s. 128). Böylece kas gücü ile bilgi ve zihnî maharet gücü kontrastı yapılmak suretiyle bu iki gücün dengeli bir şekilde bulunduğu bir şahsiyet olarak Muhsin Çelebi ideal bir tip örneği şeklinde çizilmiştir.

Sadrazam ile Muhsin Çelebi'nin karşılaştığı sahnede, kontrast yoğunluğu artmaktadır. Yapılacak bir devlet işi vardır. Bunu organize eden sadrazam ve devletle hiçbir bürokratik bağı olmayan birey kontrastı, zaten hikâyenin temel yapısını oluşturmaktadır. Yaşlı ve tecrübeli sadrazam karşısında kırk yaşlarındaki genç kahraman tezadı hikâyenin temel gerilim noktasının olduğu sahnedir. Çünkü burada devlet gücü ile öz güveni yüksek birey gücü karşı karşıya gelmektedir. Sadrazam, bütün yönleriyle devlet gücünü temsil etmekte; Muhsin Çelebi, güncel tabirle ifade edecek olursak “sivil güç”ü temsil etmektedir. Bu iki kontrast gücün müşterek noktası “mahviyetkârlık” gerektirecek bir devlet görevidir. “Sadrazamın sağındaki, deminden beri bir mezar taşı gibi kımıltısız duran “kırmızı tuğlu kavuk”uyla duran vezirin *“Ben, tam bu elçiliğe münasip bir adam biliyorum, dedi, babası benim yoldaşımdı. Ama devlet memuriyeti kabul etmez.”* (s. 126) dediği Muhsin Çelebi, hem bu görevi en iyi yapacak biridir hem de yazarın vurgulamak istediği “mahviyetkâr” tipinin güzel bir örneğidir.

Mahviyetkârlığın Ayrıntıları ve Hayata Geçirilmesi

Görevi kabul eden Muhsin Çelebi'yi bekleyen tehlike, fedakârlık ve mahviyetkârlığın yüceliğini arttıracak cinstendir. Sadrazam, gücüne ve görevi başara-acağına emin olduğuna inandığı Muhsin Çelebi'nin şahsi portresini yorumladıktan sonra, bu portreye kontrast olarak (yani yazar, bu sebep-sonuç ilişkisini bu şekilde kurguladıktan sonra) Şah İsmail'in acımasız portresini şöyle verir:

“... bu habis adam elçiye zeval yok kaidesini kabul etmez. Bizimle rekabet davasındadır. Er meydanında bize yapamadıklarını, bizim göndereceğimiz elçiye yapmak ister. İhtimal işkenceyle idam eder. Çünkü Allah'tan korkusu yoktur. Hâlbuki elçimize yapılacak hakaret devletimize demektir. Bize öyle bir adam lazım ki, hakaret görünce başından korkmasın... Bu hakareti aynen o habise iade etsin... Devletini seversen, sen bu fedakârlığı kabul edeceksin!” (s. 130).

Yazar, okuyucuyu yiğitlik ve acımasızlık kontrastı ile beraber bu iki gücün karşılaşmasıyla ortaya çıkacak mahviyetkârlık için son bir hazırlık yaparak okuyucunun zihnini diri tutmaya çalışmaktadır.

Bu sahneden sonra kontrast ve mahviyetkârlık sahneleri iç içe ve daha hızlı ilerler. Yazar bununla, okuyucuyu etkili sonuca daha hızlı ulaştırmayı; bunu yaparken de gerilimi diri tutup merak duygusunu daha da arttırmayı planlamaktadır.

Görevi kabul eden Muhsin Çelebi'nin bütün masraflarını kendinin karşılaması şartı, devlet imkânı ile şahıs imkânının karşılaştırılmasına dayalı bir kontrastı ifade ettiği gibi, devletine bağlı bir bireyin mahviyetkârlığını ifade etmesi bakımından da önemlidir. Alışılmış olan, elçinin bütün imkânlarının devlet tarafından karşılanmasıdır ama Muhsin Çelebi, bütün masrafları kendisinin karşılaması şartını öne sürerek beklentinin tersi kontrast ve mahviyetkâr bir tavır sergiler.

Bu sahnede Şah İsmail'in elçi heyetinin gösterişli vaziyeti karşısında Osmanlı elçisinin de onlardan aşağı kalmayacak bir gösteriş sergilemesi karşılaştırması yapılır. Sadrazam, “Onun elçisi gayet ağır giyinmişti. Atları, hademeleri mükemmeldi. Bizim elçimizin atları, hademeleri, esvabı daha muhteşem, daha ağır olmak icap eder... Bunlar için mutlaka hazineden sana birkaç bin altın vereceğiz.” (s. 130) diyerek Şah İsmail'in heyetini tasvir eder. Bu tasvir, Muhsin Çelebi'yi devlet imkânlarını kullanmaya ikna etmek için yapılır ama Muhsin Çelebi mahviyetkâr yapısının gereği bunu kabul etmez ve “Hayır, dedi, hazineden bir pul almam. İcap ederse, muhteşem takımlı atları, süslü hademeleri ben kendi paramla düzeceğim. Hatta...” (s.130) diyerek sadrazamın teklifini reddeder.

Muhsin Çelebi, “Hatta...” diyerek fedakârlık ve mahviyetkârlık erdemini daha da etkili kullanacağı sahnenin hazırlığını yapar; daha doğrusu, yazar okuyucuyu böyle bir sahneye hazırlar: Muhsin Çelebi, Şah İsmail karşısında Osmanlı'nın azamet ve ihtişamını göstermeye niyetlidir. Bunun için “Hatta sırtıma Şah İsmail'in ömründe görmediği ağır bir şey giyeceğim.” der ve “Sırmakes Toroğlu'ndaki, kumaşı Hint'ten, harcı Venedik'ten gelme, 'Pembe İncili Kaftan'ı alacağım.” (s. 131) diyerek sözünü bitirir. Ünü bütün İstanbul'u saran bu kaftana sahip olmak kolay değildir ama Muhsin Çelebi, bütün varlığını “yok” ederek elde ettiği servetle hem bu kaftanı alır; hem de heyetin bütün masraflarını karşı-

layarak Şah'ın karşısına çıkar. Öyle ki, sadrazamın kaftandan dolayı kaybedeceği serveti karşılama teklifini bile reddeder; sadece kaftanı Toroğlu'nun geri alacağı bilgisiyle hareket eder.

Kontrastta Zirveye Doğru

Zamanı geldiğinde Tebriz'e ulaşan elçi heyetinin mutantan havası bütün şehri etkiler. Yazar, böyle bir sahne ile gösterişe düşkün şehir halkının Osmanlı ihtişamı karşısındaki duygularını yansıtarak bir kontrast tablo sergiler. Tebriz halkı için normal olan kendi gösterişleridir ama gelen heyetin gösterişi ve özellikle pembe incilerle bezenmiş kaftan, şehir halkını ve sarayı şaşkına çevirmiştir. Herkesi şaşkına çeviren Acem kültürü, bu defa şaşkına çevrilmiştir. Şah da bu gösterişin etkisinde kalmış ve elçi heyetine karşı kinlenmiştir. Bu sahnede, gösterişin doğurması gereken sevgi ve olumlu heyecanın kin tutmaya sebep olması, iki tarafın hasımlığından kaynaklanmaktadır ve yazar olumlu bir durumun hasmane tavırlar yüzünden nasıl bir kontrasta dönüşebileceğinin örneğini sergilemiştir. Buradaki durum, bir tarafın mutluluğundan diğer tarafın mutsuz olmasıdır ve bu kontrasttan başka bir şey değildir.

Muhsin Çelebi'nin Şah ile karşılaştığı sahne, hikâyenin en fazla iz bırakan sahnesidir. Çünkü yazar bu sahnede, kontrast anlatım tekniğini ve vermek istediği "mahviyetkârlık" hasletini yoğun bir şekilde iç içe anlatmıştır.

Muhsin Çelebi, temsil ettiği Hakanlık'ın fermanını Şah'a verdikten sonra kendisine oturacak yer gösterilmemesini bir aşağılama olarak görür. Bu aşağılamaya, paha biçilemeyen pembe incili kaftanını yere serip üstüne oturmasıyla karşılık verir. Sahnede pek çok kontrast durum iç içedir ve bu girift kontrast tablo, kimsenin tahmin ve tahayyül edemeyeceği bir mahviyetkârlıkla sonlandırılacaktır.

Bir yanda Şah'ın debdebesi, iftihar ve bunun yanında gelen elçi heyetini küçümsemesi; elçi heyetinin bu küçümseme karşısındaki akla ve hayale gelmeyecek tavırla çok kıymetli bir kaftanı, değersiz bir halı veya kilim gibi kullanması, sahneyi âdeta bir "kontrastlar savaşı"na çevirmiştir. Yazar, bu yoğun ilişkiyi etkili finale doğru sergilemektedir ki, hemen arkasından yaşanacak olan sahnenin etkisi ve bırakacağı iz sürekli olsun. Böyle bir kontrast tekniğine dayalı gerilimle zihni diri tutulan ve tecessüsü tetiklenen okuyucu için sonuç beklentisi daha yüksek bir heyecan dalgasıdır. Yazar, böyle bir tavırla okuyucunun zihnini algı seviyesi yüksek hâle getirmekte ve hazırlanmış olan okuyucu zihnine metnin etkili sahnesini sunmaktadır: Muhsin Çelebi, bütün servetini harcayarak satın aldığı pembe incili kaftanı yerden alıp sırtına giymeden salondan çıkmaya yönelmiştir. Şah, büyük bir şaşkınlık içindedir; şaşkınlık içindedir çünkü o serveti

idealize eden bir tipi temsil etmekte ama Muhsin Çelebi, mahviyetkârlığı temsil eden bir şahsiyettir. Şah, Muhsin Çelebi'nin mahviyetkâr tavrını anlayamayacak kadar erdemden uzak biridir. Şaşkınlığın sebebi erdem ile erdemsizliğin kontrastı, yani çelişkisidir. Böyle bir erdemsizlik, kaftanın bir bilinçle değil de unutkanlık sonucu yerde bırakıldığı şeklinde anlaşılır. Bilinçli bir almama ve unutkanlık zannetmek... Hem kontrast hem mahviyetkârlık...

Muhsin Çelebi, sergilediği tavrın bir bilinç eseri olarak sergilendiğini şu şekilde ifade eder:

“Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz?” (s. 133).

Muhsin Çelebi, devlet memuru olmasa da devlet geleneğini bilir bir şekilde tasvir edilerek bu sözü, Şah'a değil, adamına söyler ama Şah'ın duyacağı bir sesle söyler. Ne de olsa artık Muhsin Çelebi resmî görevini bitirip dönen bir şahsiyettir ve bir başka devletin temsilcisi olan Şah'a değil de onun adamına söyleyecektir bu sözleri. Yazar, burada “devlet temsiliyeti” konusunda hassas davrandığını ve başka bir devlet tebasının bir devlet temsilcisine karşı doğrudan değil de dolaylı olarak mesaj vermesini kurgulamıştır.

Bu sahnede devlet gücü ile bireysel güç kontrastı güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Acımasız, cellatları hazır bekleyen bir Şah'a karşı, son derece savunmasız bir “sivil güç”ün zıddiyeti söz konusudur. Sadrazam tarafından, önceden acımasızlığı ifade edilen bir Şah ve onun karşısında savunmasız bir insan!.. Müthiş bir tezat, müthiş bir kontrast!..

İşte böyle bir etkili sahneyi daha da zenginleştiren “pembe incili kaftan”ı bırakıp gitme sahnesi!.. Yazarın anlatmak istediği erdemli tavır, mahviyetkârlık!.. Muhsin Çelebi, Osmanlı İmparatorluğu'nun şan ve şerefi için bütün servetini, Şah'ın huzurunda “yok” etmiştir; yani servetini “mahv” etmiştir. Bunu yaparken Türk olmanın gururunu ve Türk olmayı bir bilinç hâline getirmenin pratiğini yaşamış ve yaşatmıştır.

Muhsin Çelebi, heyetindekilere, atlar dâhil her şeyi bağışladı ve sonraki günlerini Kuzguncuk'taki küçük bahçesinde ve buradan elde ettiği sebzeleri, meyveleri Üsküdar'da satarak maişetini temin etti.

Hikâyede devlet gücü ile bireysel gücün kontrastı yoğun bir şekilde işlenmiştir. Sadrazam ve Muhsin Çelebi ilişkisi, daha sonra Şah ve Muhsin Çelebi ilişkisine dönüşerek devam etmiştir. Osmanlı sadrazamı devlet gücüne rağmen şefkati sergilerken Şah, devlet gücünü acımasızlık şeklinde tezahür ettirmek ister ama karşısındaki “sivil güç” Şah'a bu imkânı vermez.

Osmanlı sadrazamının şefkat duygusuyla hareket etmesi sonucu, Muhsin Çelebi'nin sergilediği mahviyetkâr tavır ile İran Şahı karşısında öfkeden kaynaklanan mahviyetkâr tavır, sonuç itibarıyla aynı tavır olsa bile, beslendiği kaynaklar kontrast teşkil eder ve bu ziddiyet, insan ve devlet telakkilerinin de çelişkisini göstermesi açısından önemlidir.

Görüldüğü gibi Ömer Seyfettin'in inşacı zihniyetinin tezahürlerinden biri olan bu hikâyede o, hem idealize edilen insan tipini hem de bu tipin etkisini arttırmak için “kontrast kurgu ve anlatım” tekniğini kullanarak hikâye tarzında da bir ilke imza atmış şahsiyetlerden biridir. Mahviyetkâr tipin normal tip, olay ve kavramlarla kontrast teşkil edecek şekilde verilmesi, bu hikâyenin toplumsal etkisini arttırmış ve sürekli okunmasını sağlamıştır.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 26-32.

Ömer Seyfettin’in Çocuklar Üzerine Etkisi

Ercan Çalışkan

Özet

1. Giriş

“11 Mart 1884’te Gönen’de doğdu. 6 Mart 1920’de İstanbul’da henüz 36 yaşındayken yaşamını yitirdi. Çağdaş Türk hikâyeciliğinin ve “Milli Edebiyat Akımı”nın kurucularındandır.”

Aslında yukarıdaki üç küçük cümle Ömer Seyfettin’in Türk kültürüne yaptığı ciltler dolusu katkının yalın bir ifadesidir. İlk nefesinden son nefesine kadar 36 yıl süren bir ömürde kültüre yaptığı katkısı iki ana kola ayırabiliriz:

1. Maupassant tarzı yani olaya dayalı hikâyeciliğimizin kurucusu ve en başa-rılı isimlerinden biridir.

2. Türkçülük Hareketi’nin ve Millî Edebiyat Akımı’nın kurucularından ve etkin yazarlarından biridir.

Ömer Seyfettin ile ilgili bu yazının girişinde, başka bir cümle ya da açıkla-maya ihtiyaç hissettirmeyen iki maddeye yer verdiğimi düşünüyorum. İlk şiiri “Hiss-i Müncemid” “Ömer” imzasıyla 1900’de “Mecmua-i Edebiye”de yayımlandı. İlk öyküsü “İhtiyarın Tenezzühü” 1902’de Sabah gazetesinde yer aldı. 1911 Nisan’ında Genç Kalemler dergisinde yayımlanan meşhur “Sade Lisan” makalesi Millî Edebiyat ve Türkçülük hareketinin başlangıç bildirgesi oldu.

Bu kadar kısa bir sürede bu kadar etkili olmuş bir başka yazarımız ve fikir adamımız olmadı, bana göre olabilirliği de görünmüyor.

Ömer Seyfettin konusunda beni “Ömer Seyfettin ve Çocuklar Üzerine Et-kisi” konulu bir yazı yazmaya yönlendiren, onun yaptığı katkıları araştırmaya yönelik bir ihtiyaç olmadı; çünkü katkısı dağlar kadardı ve ayan beyan ortadaydı. Beni yönlendiren bir çocukluk anım oldu:

“İlkokul 3. veya 4. sınıf bitmiş, yaz tatili henüz başlamıştı. Evimizin karşı-sındaki bir arsada “ebe gömmece” oynuyorduk. Çocuklardan biri çığlık çığlığa bağırdı:

– Ağabeyin geliyor, ağabeyin!..

Ağabeyim... Üniversitede okuyan ağabeyim... Bir yandan gazetecilik yapar, bir yandan okurdu can ağabeyim... Koştum sarıldım ona. Sanki taşıyabilecekmişim gibi bavuluna sarıldım. "Bırak, ben taşıyım." dedi. Ve girdik birlikte. Ahşap evimizin üst katında yatacağı odaya eşyalarını bıraktıktan sonra bir paketle döndü. "Bunlar senin..." dedi. Açtım heyecanla... "Ömer Seyfettin Külliyyatı, 10 cilt"

Çok sevindim. Okumayı sevdiğimi unutmamıştı ağabeyim. Demek ki onun için önemliydim.

"Yalnız, bu defa farklı bir şey isteyeceğim senden." dedi ve eline Eski Kahramanlar cildini alıp ilave etti: "Bu kitaptan üç hikâyeyi seçip onların özetini çıkaracaksın. Ben de sana karşılığında bir çikolata alacağım."

"Gerçek çikolata mı, Ahmet Amca'nın dükkânının vitrininde olandan mı?" diye sordum. Müthiş bir cevap: Evet!

Çikolata mı? Çikolata ha! Hem de gerçek olanı... Ahmet Amca'nın vitrininde olandan... Hani okul çıkışı önünde toplandığımız, hayaller kurduğumuz çikolatadan... Ekonomik durumu iyi olan arkadaşlarımızın tadını ballandıra ballandıra anlattığı çikolatadan... O güne kadar benim hiç yemediğim çikolatadan...

Kitapları alıp ahşap evimizin üst katına nasıl koştuğumu, sene içinde tam bitmemiş defterlerimi karıştırıp en çok sayfa olanını nasıl seçtiğimi ve kitapların arasından "Eski Kahramanlar"ı nasıl seçtiğimi anlatamam. Hani Mehmet Akif'in dediği gibi: Şâir olsam yine tasvîri olur bence muhâl...

Kitabın içinde kaybolmuştum kısa bir süre sonra... Bir kere okumayı çok seviyordum. Sonra kahramanlık hikâyeleri çok ilgimi çekiyordu. Ve üstelik işin ucunda çikolata vardı.

Birkaç gün ya geçmiş ya geçmemişti. Sokaktan gelen oyun çağrılarına bile kulaklarımı kapamıştım bu süre boyunca... Kapının önünde, elimde defterle ağabeyimin karşısına çıktığımda defterin içinde değil üç hikâyenin özeti, tüm hikâyelerin özeti vardı.

Ağabeyim, deftere baktı, başını salladı. Sevgi ve övgü dolu bir "Aferin!" döküldü ağzından... Sonra eve girdik, akşam yemeğini yedik hep birlikte... Konuyla ilgili bir tek kelime çıkmadı ağabeyimin ağzından... Sonra da evden çıktı gitti. O akşam geç vakte kadar uyuyamadım ama ben uyuyuncaya kadar eve gelmemişti. Sabah kahvaltıda içinde "çikolata" kelimesi geçmeyen muhabbetler içinde yapıldı. Artık kafamın içinde, "Benim çikolata herhalde vitrinde kalacak." düşüncesi yerleşmeye başlamıştı.

Ve akşam oldu yine... Karşıdan ağabeyim göründü. Acaba... Belki... Olabilir mi?

İyice yaklaştı ağabeyim, başımı okşadı; elini ceketinin iç cebine attı. Gazete kâğıdına sarılı bir paket uzattı. Heyecandan bütün kanım yüzümde toplanmıştı. “Bu ne?” dedim. “Çikolata!” dedi.

Alıp fırladım üst kata... Teşekkür falan hak getire... Paketin dışındaki gazete kâğıdını yırtıp attım. O zamanlar her şey okunmuş gazete kâğıtlarına sarılırdı. Aman Allah'ım! O, vitrinde gördüğümüz, üzerine hayaller kurduğumuz, kocaman çikolata! Ve benim... Bana ait... Bu defa yırtmadım paketi, özenle açtım. Küçük kareler hâlindeydi. Bir tanesini kırıp dilimin üstüne koydum. O tadı, o lezzeti 50 sene geçti hâlâ unutamıyorum. O tat, o lezzet bitinceye kadar bana her gün bir küçük kare olarak eşlik etmeye devam etti.”

İşte “Ömer Seyfettin ve Çocuklar Üzerine Etkisi” konusunda yazmamın tetikleyici faktörü bu benim için unutulmaz anı oldu.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ömer Seyfettin'in “Bir çocuğun hayatındaki yeri, önemi, etkisi nedir?” sorusuna cevap olabilecek her şeyi yaşadım. Ömer Seyfettin'in yazdığı kitaplarla,

- a) Okumayı daha çok sevdim.
- b) Yazmanın büyük bir mutluluk kaynağı olduğunu öğrendim.
- c) Kendimi yazılı ve sözlü olarak daha iyi ifade edebilir hâle geldim.
- ç) Arkadaş ve arkadaşlığın değerinin ne olduğunu anladım.
- d) Türk'ü, Türklüğü, millet sevgisini yüreğimde hissettim.

Daha sonraki süreçte kişiliğimin oluşmasında ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak hayata atılmamda büyük etkisi olduğunu düşündüğüm yukarıda anlattığım anının genelde bütün çocuklar üzerinde etkisi olabilecek bir uygulama biçimine dönüşmesi gerektiğine inancım tam olmuştur.

Bu uygulamanın hayata geçirilmesi ve uygulanabilmesi için tek etki saham öğretmenliği yaptığım okullardı. Bu etki sahasını, mesleğimi yaptığım yıllar boyunca verimli olarak kullandım. Bu bağlamda çok sayıda öğrencinin hayatına dokunduğumu biliyorum.

Bilindiği gibi günümüzde çocukların okuma alışkanlığı ciddi mânâda sorgulanabilir bir noktadadır. Toplumun her yerini bilgisayar, tablet, telefon gibi elektronik aygıtların sardığı, internet vasıtasıyla teknolojik iletişimin hayatın her aşamasına girdiği bu dünyada çocukların okumadan uzaklaştığı acı bir gerçektir. Bu gerçeğin tespitinden sonra okuyan çocukların varlığından da burada söz etmek gerekir ki bu yazının temel amacı o sayının nasıl artırılabilceğine cevap bulmaktır.

Çocukların okuduğu kitaplar arasında hikâye ve roman türünden eserler ilk sırada yer almaktadır. Okunurluğu artırmak için kullanılacak önemli bir unsur bu tespittir. Bu tespiti, hikâye ve romanın

1. Hayal dünyasını zenginleştirmede etkili olduğu,
2. Çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirme yolu olduğu,
3. Yerleştirilmesi gerekli olan değer yargılarının netlik kazanmasını sağladığı,

Okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesiyle boş zamanların yararlı biçimde değerlendirilmesini sağladığı gerçekleriyle birleştiğiniz zaman

a) Çocuklarda okuma alışkanlığını artırmak için hikâye ve romandan faydalanılmalıdır.

b) Ömer Seyfettin'in hikâyeleri bu açıdan önemlidir.

Sonuçlarına kolayca ulaşabiliriz.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma bir anıya dayalı olarak meslek yaşamında okuma alışkanlığını yerleştirmek ve geliştirmek için yapılan bir uygulamanın değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışmada, akademik verilere dayalı istatistiki çalışmalara yer verilmemiştir. Örnek seçilen hikâyelerden elde edilen bulgular, “etkileme ve değerlendirme” alt başlıklarında kısa kısa ele alınmıştır. Daha çok gözlemlene ve deneyimleme yöntemi kullanılmıştır. Örnek hikâyelerin hem aslına hem de özetine yer verilmiştir ki okuyucunun sözü edilen hikâye ile daha önce tanışmamışsa hikâyenin tamamını okuması, daha önce okumuşsa özetini okuyarak zihninde çabucak canlandırması amaçlanmıştır.

4. Örnek Hikâye, Özeti, Etkileme Yönü ve Değerlendirmesi

Bu bölümde Ömer Seyfettin'in “Bir çocuğun hayatındaki yeri, önemi, etkisi nedir?” konusu ile ilgili olarak örnek hikâyelerden elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Hikâyelerde Görülen Kahramanlık Temalarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Yazının girişinde özet çıkarmak için “Eski Kahramanlar” kitabını seçtiğimden söz etmiştim. Neden “Eski Kahramanlar?” diye sonraları çok düşündüm. Bunun nedeni sanırım, her çocuk gözünde kahramanlık temasının etkili olmasıydı. “Başını Vermeyen Şehit, Forsa, Pembe İncili Kaftan, Diyet” gibi hikâye isimleri de aynı nedenle belleğimde yer almıştır.

BAŞINI VERMEYEN ŞEHİT

Özet: Ömer Seyfettin'in tarihi bir hikâyesi olan Başını Vermeyen Şehit'te yüz on kişilik Osmanlı mücahit gücünün savunduğu Grişgal Kalesi (1555 yıllarında) bini aşkın düşmanın saldırısına uğramıştır. Bu savaşta Deli Mehmet isimli bir derviş şehit düşmüş ve başı düşman tarafından bedeninden ayrılmıştır. Bu gören yakın arkadaşı Deli Hüsrev "Canını verdin, başını verme!" diye bağırınca kesik başlı beden yerinden fırlamış ve kendi kellesini götüren atlı şövalyenin arkasından gidip başını almıştır. İşte bu olağanüstü olay buna şahit olan Grişgal Kadısı Kuru Mehmet tarafından destansı bir hikâyeye anlatılmıştır. Yaşanmış gerçeği anlatan bu destanın yüz beyit kadarı da Peçevî Tarihi'nde yer almıştır. Usta hikâyeci Ömer Seyfettin ise (ö. 1920) bu tarihî hadiseyi Peçevî'den alarak "Başını Vermeyen Şehit" adıyla on beş sayfalık güzel bir hikâye şekline çevirmiştir.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklar üzerinde doğrudan kahramanlık duygularını artırma, vatan savunması duygusunu pekiştirme, vatan için yapılan fedakârlıklar gibi önemli etkileri söz konusudur; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Ömer Seyfettin, "Başını Vermeyen Şehit" adlı öyküsünde Türk milletinin kendi olma bilincini ve varoluşsal mücadelesini ortaya koymuştur. Sade bir dil ile Türk milletinin millî şuurunu tekrardan harekete geçiren yazar, kendi kimliğini de Türk edebiyatının içinde sabitleştirmeyi başarmıştır.

FORSA

Özet: Kara Memiş adında yaşlı bir Osmanlı gemici varmış. Bu gemici tek başına hayatını devam ettirir ve gemilerde yaşarmış. Bu Kara Memiş'in bir de oğlu varmış ancak oğlu ile küçük yaşta koparmış bu nedenle de tek başına yaşıyormuş. Günlerden bir gün Kara Memiş, Osmanlı düşmanlarının gemilerinde esir düşmüştür ve uzun yıllar boyunca korsan kadirgalarında esir düşmüştür. Bu süre içinde Kara Memiş, vatanına büyük bir özlem duymuştur. Bununla birlikte çektiği eziyetler de onu oldukça yormuştur ancak Kara Memiş kişiliğini ve karakterini hiç bozmamıştır ve bir gün elbet bu esaretten kurtulacağını ve bir gün Osmanlı gemilerinin onu bu esaretten kurtaracağını düşünerek kendisini teselli etmiştir.

Kara Memiş'in uzun yıllar sonra yaşlanması üzerine düşman gemiciler Osmanlı gemicisi olan Kara Memiş'i yalnız bir adaya bırakıp terk etmişlerdir. Bu adada kaldığı süre içinde gözünü ufuklardan almayan Kara Memiş asla ve asla umudunu yitirmemiştir ve günlerden bir gün bir Osmanlı gemisinin yaklaştığını görmüştür ve bu geminin kaptanı da yıllardır görmediği oğlu Turgut çıkmıştır.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklar üzerinde doğrudan kahramanlık duygularını artırma, vatan için katlanılan özveriler, vatan için çekilen çileler gibi önemli etkileri söz konusudur; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Forsa adlı hikâyede olayları birbirine bağlayan unsurlar hikâyenin de yapısını oluşturan kişiler, zaman ve mekândır. Forsa hikâyesini farklı bir mekânda yeniden kurgularsak hikâye aynı etkiyi göstermez. Çünkü metindeki kişiler ve mekânlar bir bütünlük oluşturacak şekilde kurgulanmıştır. Farklı mekânlar bu bütünlüğü bozacağı için hikâye aynı anlam bütünlüğüne ve etkiye sahip olmaz.

4.2. Hikâyelerde Görülen Şahsiyet, Onurlu Davranış Temalarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

PEMBE İNCİLİ KAFTAN

Özet: Şah İsmail'e gönderilmek üzere bir elçi aranmaktadır. Gönderilecek elçinin yiğit, cesur ve devletin onurunu koruyacak biri olması gerekmektedir. Şah İsmail çok zalim ve gaddar biridir. Divan toplantısında vezir Şah İsmail'in kötülüklerinden bahseder.

Muhsin Çelebi vaktini kitap okumakla geçiren devlete çok bağlı zengin biridir. Elçi arandığını öğrenince sadrazama giderek gönüllü elçi olacağını söyler. Sadrazam önce Muhsin Çelebi'yi deli zanneder. Muhsin Çelebi sıra dışı cesur, pervasız, tam aradıkları bir insandır. Muhsin Çelebi elçiliği tek bir şartla kabul eder. Tüm masrafları kendi cebinden karşılayacaktır. Çiftliğini, mandırasını ipotek eder. Adından çok söz edilen, çok pahalı pembe incili kaftanı satın alır. Şah İsmail'in sarayına gider... Şah İsmail, Osmanlı elçisini beklemektedir. Sarayında tahtının arkasına cellatlar diker... Muhsin Çelebi gelir ve Şah İsmail'in eteğini öpmeden Yavuz Sultan Selim'den getirdiği fermanı uzatır.

Şah İsmail onun bu gururlu tavrına çok sinirlenir. Muhsin Çelebi bununla da yetinmez. Üzerinde muhteşem kaftanı yere serer ve Şah İsmail'in karşısında kaftanın üstüne oturur. Çıkarken de gururlu bir şekilde kaftanı orada bırakır. Şah İsmail sinirinden hiçbir şey yapamaz.

Muhsin Çelebi her şeyini uğruna sattığı kaftanı İran sarayında ülkesi uğruna bırakmıştır. Ülkesine döndüğünde her şeyini kaybetmiş; fakat devletinin şanını yüceltmiş biri olarak hayatına devam eder.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklar üzerinde, onurlu davranma, şahsiyete değer verme, doğrudan cesaret duygularını artırma, vatan için katlanılan özveriler,

vatan için çekilen çileler gibi önemli etkileri söz konusudur; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Hikâyede yazarın kabulleri ile temel değerleri örtüşmektedir. Hikâyenin kahramanı devleti temsil etmede karşılık beklememenin ve özverinin muhteşem bir örneğini vermiştir.

DİYET

Özet: “Diyet” hikâyesinde Koca Ali, gösteriştikten, “kendisini pazarlamak”tan uzak sessiz, sakın ve onurlu işini yapan, “çeliğe çifte su vermesini bilen” bir kılıç ustasıdır. Tamamen işiyle ve ibadetiyle meşgul olan, araç değerlerin ise çok açık bir şekilde karşısında olan Koca Ali’ye iftira edilir; o, hırsızlıkla suçlanır. Bir süre sonra kanun karşısına çıkarılan ve yargılanan, şer’î kanunlara göre ancak diyetini ödeyerek itham edilen suçtan aklanabilecek olan Koca Ali, parası olmadığı için cezaya razı olur. Ancak onun dürüst bir insan olduğunu düşünen çevresi, parası olan kasap Hacı Mehmet’ten Koca Ali’nin diyetini ödemesini ister. “Hacı Kasap”, Koca Ali’nin diyetini öder, borcunu ödemesi için onu yanına hizmetçi olarak alır. Koca Ali, hamisinin her dediğini yapar; ancak gördüğü kötü muamele karşısında bir gün dayanamayacak kadar öfkelenir. Kendisinden sürekli diyetini ödemesini isteyen kasap Hacı Mehmet’e sol kolunu bileğinden keserek sunar; yeniden özgürlüğüne kavuşur. Dürüst, sadık, vefalı bir insan olan Koca Ali, borç duygusuyla yaşamayı kabul edemez. Eylemiyle hem yüksek değerlerin belirlenmesinde olduğunu gösterir hem de bu değerlerden yana tavır koymuş olur.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklar üzerinde, onurlu davranma, şahsiyete değer verme, doğrudan cesaret duygularını artırma gibi önemli etkileri söz konusudur; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Diyet hikâyesi de bir çocuğun kişiliğinin oluşmasında çok etkili olabilecek dürüstlük duygusunu kahramanın kabulleri ve uygulaması çerçevesinde en iyi biçimde ortaya koymaktadır.

4.3. Hikâyelerde Görülen Eğitim, Eğitim Sistemi Temalarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

FALAKA

Özet: Kahramanımız kırk arkadaşı ile bir Kuran kursuna gitmektedir. Burada huysuz bir hoca bulunmaktadır. Bu hoca çocuklara iyi bir eğitim veremediği gibi onları da falakaya çekiyordur. Bir de bu hocanın her gün camiye gidip geldiği eşiği bulunmaktadır, çocuklar ona Abdurrahman Çelebi ismini takmışlardır.

Bir gün bu kursu kaymakam denetlemeye gelir. Birkaç çocuğa kuran okutmak istese de başarısızlık ortadadır. Sinirlenen kaymakam hoca efendiyle konuşarak orada bulunan falakayı kaldırmasını ister. Falakanın kalktığını gören çocuklar günden güne daha da arsızlaşır hocaya yapmadıklarını bırakmazlar. Bunun üzerine hoca falakayı geri çıkararak çocukları eskisinden daha çok ve sert dövmeye başlar.

Hocanın bir de kullandığı enfiye denilen bir toz vardır. Bu toz buruna çekilince fena bir şekilde hışırtmaktadır. Bizim afacanlar tabi yerinde durmaz bir gün esneme numarası ile hocayı uyuturlar, hocanın tozunu alıp hep birlikte buruna çekmeye ve hışırtmaya başlarlar. Gürültüye uyanan hoca çok sinirlenir ve çocukları bir güzel döver ve onlara bir daha hışırtan ve esneyen olursa şart olsun ki onları öldüresiye döveceğini söyler.

Bu söz kahramanımızın kafasına çok takılır annesine söyler. Annesi bunun büyük bir yemin olduğunu söyler. Artık bu kelime çocukların diline dolanmıştır, bir şey olduğu zaman şart olsun demeye başlarlar. Kahramanımız camide bulundukları bir esnada hocanın enfiyesini alıp bir kâğıda döker, gidip bunu da hocanın eşeğinin burnuna üfler, hayvancağız tozun etkisi ile şahlanıp hışırtmaya başlar. Oraya gelen hoca eşeğe ne olduğunu sorar. Çocuklar hışırtıldığını, şart koştuğu için onu falakaya yatırması gerektiğini söyleyip dururlar. Ne yapacağını bilemeyen hoca eşeği falakaya yatırır. O esnada oradan geçen kaymakam olayı görüp gelir ve hocaya onunla gelmesini söyler. O günden bugüne kahramanımız ne o hocayı ne de falakayı görmemiştir. O günden sonra her hışırtanı gördüğünde vicdan azabı duymaktadır.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklara doğrudan, vicdan duygusunun önemini anlattığı; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Yazarın zamanın eğitim sistemi ile ilgili ipuçları veren en önemli eseri Falaka'dır. Hikâyeden o dönemin eğitim ortamına ve sürecine ilişkin çeşitli bilgileri edinebilmekteyiz. Modern eğitim öncesi eğitim-öğretim ortamlarının nasıl olduğunu bir çocuğa en iyi anlatma yöntemi bu şekilde olur.

ANT

Özet: Anlatıcı ve Mıstık öykünün ana karakterleridir. Anlatıcı ve Mıstık çok iyi anlaşmakta ve nereye giderlerse birlikte gitmektedirler. Bu iki kafadar her ne yaparlarsa birlikte yapmakta, yaramazlık yaparlarsa da birlikte yapmaktadırlar... Bir gün anlatıcı ile Mıstık kan kardeşi olmaya karar verirler. Nihayetinde bir gün anlatıcının parmağı kanar ve Mıstık da parmağını kanatarak kan kardeşi olurlar.

Küçük bir and içme merasimi de düzenleyerek her zaman beraber olacaklarına, her zorluğa birlikte göğüs gereceklerine, her zaman iyi bir dost olarak kalacaklarına, birbirlerine her zaman iyi davranacaklarına yemin ederler.

Kan kardeşi olduktan sonra daha da yakınlaşmışlardır. Nihayetinde bir gün Mıstık bir köpek tarafından ısırılmış, Mıstık'ın durumu günden güne çok kötüye gitmiştir. Anlatıcı kan kardeşi Mıstık'ın durumuna çok çok üzülmemektedir. En sonunda Mıstık'ın kuduz olduğu anlaşılır ve Mıstık ölür. Anlatıcı da bu olaydan sonra çok çok üzülmüş, elindeki yaraya her baktığında kan kardeşi Mıstık'ı hatırlamaktadır.

Etkileme: Bu hikâyenin çocuklara doğrudan, arkadaşlık duygusunun önemini anlattığı; dolaylı olarak ise Türkçeyi kullanma becerisini geliştirdiği gözlemlenebilen bir gerçektir.

Değerlendirme: Sanatçı, Falaka hikâyesinde olduğu gibi Ant hikâyesinde de dönemin en önemli sorunlarından biri olan eğitimde ceza konusuna değinmiş, dayak ve azarlamaya dayalı cezanın eğitim ortamında yer bulmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca arkadaşlık temasının çocuk belleğinde yer edinebileceği en güzel ortamı hazırlamıştır.

5. Sonuçlar

a) Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocukları etkileyecek kahramanlık hikâyelerine yer verilmiştir. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuklara kazandırılmaya çalışılan olumlu davranışlar arasında en önemli yeri millî değerler almaktadır. İşlenen kahramanlık temaları millî duyguların oluşmasına ve pekişmesine katkı sağlar.

b) Hikâyeler millete ait olma duygusunu sağlamlaştırır. Vatan ve millet sevgisi, vatan ve millet için fedakârlık, Türklük bilinci en çok vurgulanan değerlerdir.

c) Okul tasvirlerinde dönemin eğitim-öğretim ortamlarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler çocuğun günümüz eğitimindeki avantajları somut olarak algılamasını sağlar.

ç) Çocuk, o dönemlerle günümüzün öğretim imkânlarını karşılaştırma fırsatı bulur.

d) Ahlaki değerler de hikâyelerin bir başka vurucu yönüdür. Dürüstlük, yalan söylememe, iftira atmama, yapılan iyilikleri başa kakmama, büyük sözü dinleme gibi değerler de, sıkça vurgulanmaktadır.

e) Hikâyeler için seçilen çevre ve karakterler her zaman karşılaşılabilecek ortamları ve insanları yansıtmaktadır. Dolayısıyla çocuk "aynalama" yöntemi ile kendisini o hikâyelerin içinde hisseder.

6. Öneriler

a) Hikâyelerin tavsiye edilmesi, okutulması, kompozisyon derslerinde kullanılması Türk kültürüne çok yönlü katkı sağlayacak özelliklere sahiptir. Bu nedenle hikâyeler, yaş gruplarına uygun seçimlerle ilkokuldan itibaren müfredatlarda yer almalıdır.

b) Ömer Seyfettin hikâyeleri, tiyatro ve senaryo türlerine dönüştürülmeli, bu çalışmalara Millî Eğitim Bakanlığı öncülük etmelidir.

c) Yazar, eserleri millî ve manevî değerleri kahramanların kişilik özellikleri içinde vermektedir. Bu tipler okullarda rol model olarak anlatılmalıdır.

ç) Ömer Seyfettin'in Osmanlı Devleti ve Kurtuluş Savaşı yıllarına hikâyeleri de vardır. Bu özellikleriyle hikâyeler, sadece Türkçe dersinde değil, Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük gibi derslerde de eğitim-öğretim materyali olarak kullanılmalıdır.

d) İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin etkinliklerinde de, öğretim hedeflerine uygun öyküler birer öğretim materyali olarak sınıfa getirilebilir.

Kaynaklar

- Geçgel, H., Sarıçan, Ersin, (2011) Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuk ve Eğitim Teması.
Gürel, Z. (2009) Ömer Seyfettin Çocuk Edebiyatçısı mı?
Kaplan, M. (1986), Hikâye Tahlilleri (3. Baskı), İstanbul, Dergâh Yay.
MEB (2006): İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü.
Polat, N. H. (2011), Bütün Hikâyeleri / Ömer Seyfettin, İstanbul, Yapı Kredi Yay.
Edebiyat Fatihî Net: İnternet Portakalı.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 33-37.

Efruz Bey Tipi

Gürol Delice*

Ömer Seyfettin'in pek çok hikâyesi geniş kesimler tarafından bilinmesine rağmen Efruz Bey hikâyesi pek bilinmez. Forsa, Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan hikâyelerini okumayanımız hemen hemen yok gibidir. Bu hikâyeleri okuduğumuzda millî duygularımız cûş u hurûşa¹ kalkarken Bomba hikâyesinde Bulgar zulmü karşısında gözyaşlarımızı tutamayız. Ömer Seyfettin'in, ders kitaplarında yer almayan Efruz Bey adlı hikâyesinde ise şekilci Batıcılığın ve aydınların eleştirildiğini görürüz.

Ömer Seyfettin, 1908 sonrası fikir akımlarını “Efruz Bey” tipiyle bir kimlik hâline getirir. Efruz Bey, hem hakikat, hem hayaldir. İkinci Meşrutiyet sonrası fikir akımlarının gerçek kişilerini müstehzi² bir üslupla Efruz Bey'in kişiliğinde toplayan Ömer Seyfettin, bu uzun hikâyesinde, Efruz Bey'in gerçek hayattan kopuk bazen hürriyetçi, bazen asilzade, bazen Türkçü, kısaca rüzgâra göre fikir değiştiren bir kişi olduğunu vurgular.

Hayaller âleminde yaşayan Efruz Bey'in ne kadar ikiyüzlü, riyakâr, çabucak saf değiştiren hâlini en üst perdeden, satirik bir üslupla anlatırken, hayatın çok farklı olduğunu “Tam Bir Görüş” hikâyesinde şöyle dile getirir:

“Bir gün Efruz Bey’le Şişli’de karşılaşırlar. Efruz Bey kütüphaneye gideceğini söyleyince, yazar hadi bu havada kütüphaneye gidilmez, şöyle kırlara çıkalım, hayatın tadını çıkaralım deyince, hep beraber Kâğıthane sırtlarına çıkarlar. Her zaman olduğu gibi Efruz Bey nutuk atmaya devam ediyordu. Sosyoloji diyordu, Durkheim diyordu, zirai, içtimai, ahlaki diyordu. Efruz Bey, artık Türk ahlakının İstanbul’da değil de köylerde yaşadığından dem vuruyordu. Vara vara yolları İstanbul’un kenar bir köyüne ulaşırlar. Köy kahvesinde halktan yemedikleri zılgıt ve kazık kalmaz. Sadece bir küçük çocuk onlara yardımcı olur. Efruz bey, “Bakın işte hakiki bir Türk çocuğu, deyince kahvedekiler kahkahayı basarlar.

– Ne Türk’ü ya hu, o çocuk halis muhlis çingene... İşte Efruz Bey, hayatın gerçekleri karşısında bir kez daha yanılmıştır.”

* Emekli Edebiyat Öğretmeni. [G. D.]

¹ coşkunluk

² alaycı

Ömer Seyfettin zülf-ü yâre basmaktan hiç çekinmez. Hikâyelerine başlarken ona hitaben şöyle der:

“Herkes seni bizzat kendi kadar tanır, Efruzcuğum. Bugün hiç kimse sana yabancı değildir. Çünkü sen hepimiz değilsen bile hepimizden bir parçasın.”

1908 Hürriyet’in ilanıyla artık gün yüzüne çıkan Jön Türkleri en mübalağalı, en alaycı bir üslupla bir kalemde memur olan Ahmet Bey’in şahsında anlatır ki sonradan Ahmet Bey, isim değiştirerek Efruz Bey olur. Daha düne kadar gıkını bile çıkaramayan Ahmet, Efruz Bey adıyla bir hürriyet kahramanı kesilir. İnsanları sokağa döker. Artık tam bir kahramandır Efruz Bey. Ancak İTC binasına hürriyet kahramanı olarak girer, mahpus olarak çıkar. Hürriyetin ilk haksızlığını kendisi yaşar ve bu sevdadan vazgeçer.

Tabii bu ilk hikâyesinde Jön Türkleri ve İTC mensuplarını tefe kor ve onlarla dalgasını geçer Ömer Seyfettin. İkinci Meşrutiyet’ten sonra ortaya çıkan türedi sahte kahramanları eleştirirken çıkış noktası, onların köksüz ve gelenekten yoksun olmalarıdır. Yine bu dönemde ortaya çıkan sözde aydınların sahtekârlıklarına bizzat şahit olduğu için kimse de Ömer Seyfettin’e bir laf edemez, ancak bu hikâyeyi yok sayarak, diğer hikâyelerini öne çıkararak mücadele etmeyi tercih ederler.

Asilzadeler hikâyesinde Efruz Bey, artık hürriyet fikrinden vazgeçmiş; kurtuluşu asilzadelikte arar; ona göre halk birtakım reziller, fakirler, baldırı çıplaklar güruhuydu. Bu güruhun hürriyet neyineydi. Ne işleri vardı adaletle, eşitlikle. Asillerden bir bey onları yönetmeliydi. Onlar çobansız edemezler, tek başlarına asla bir şey yapamazlardı. Hem İngiltere öyle değil miydi? Onlarda meşrutiyet vardı ama binlerce kilometre müstemlekeye sahipti ve dünyanın en büyük efendisiydi. Koskoca İngiltere birkaç bin lordun malikânesiydi. Bütün Avrupa, Rusya böyle değil miydi? Efruz Bey’e göre Türkiye hâlâ uyanmamıştı. Hâlâ asillerin kıymeti bilinmiyordu.

Dostlarıyla beraber asalet yarışına giren Efruz Bey, Prens Zırtaf’ın bir davetine icabet eder. Bu davete ne kadar Türk düşmanı, gayrimeşru iş yapan insan varsa icabet etmişlerdi. Bu kişiler birbirlerine asalet gösterisi yaparlarken mekânları basılır ve soluğu karakolda alırlar. Çünkü bu mekân gizli kumar oynatılan bir yerdir ve polis takibindedir. Hepsi karakola götürülür ve ertesi gün tahliye edilirler. Böylece Efruz Bey’in asillik macerası da bitmiş olur. Efruz Bey için yeni liman Türkçülüktür. Doğruca Bucak’a yani Türk Ocağına gider ve oraya kaydolur. Artık Efruz Bey çok hızlı bir Türkçüdür.

³ Metnin dergi neşrinde yanlışlıkla “bana” şeklinde yazılmıştır.

Bucak'ta seri konferanslar verir. Bu konferanslar sonucu, Bucak Reisi'nin pabucu dama atılır. Bucak'lara Efruz Bey'in resimleri asılır. Ancak Bucak Reisi ile araları açılır. Reis, Efruz Bey'in bu kadar şöhret olmasına dayanamaz. Bir konferansta Efruz Bey'in konuşmalarına itiraz eder: "Muhterem arkadaşlar, bu sözlerin hissiyatına kapılarak hakikatleri göz ardı ediyorsunuz. Bu kişi sizi aldatıyor."

Fakat Reis, Efruz Bey karşısında tutunamaz ve onunla anlaşma yolları arar. Efruz Bey'in İstanbul'da ve Bucak'ta şöhreti gittikçe artar. Lisan ve milliyet konusunda her gün yeni şeyler söyler. Birbirine zıt fikirler bucakta alkışlarla karşılanır. Ömer Seyfettin, bu şöhreti alaycı ve mübalağalı bir üslupla şöyle anlatır:

"Efruz Bey'in şöhreti Bucak bacalarını aştı. Bütün şehre, bütün ülkeye, bütün arza yayıldı. Güney Amerika gazeteleri bile onun resimlerini basar oldu. İstanbul'da Efruz Bey'in resimleri her yerde görünüyordu. Efruz Bey resimlerinin basılması için çeşitli şartlar ileri sürüyor, bu şartların sonuna ücreti ilave etmeyi de unutmuyordu.

Bir gün Reis, Efruz Bey'e "Vereceğiniz dersleri önceden yazıp idare heyetine vereceksiniz. Şayet idare tasvip ederse ders vereceksiniz." deyince bu sözlerin ne anlama geldiğini anlayıp dudaklarını ısırır. Bir daha da Bucak'a gitmedi. "Artık bu ülkede kalmanın bir anlamı kalmadı, burada ahlak bozulmuş, en iyisi Turan'ın merkezine gidip orada çalışmalıyım." diye içinden geçirdi. O günden sonra kimse Efruz Bey'i ne soran ne de arayan oldu.

Turan'a değil de Avrupa'ya gitmeyen karar veren Efruz Bey, Mühat Bey'in fikrini almaya karar verir. Mühat Bey, Türklük düşmanı bir kişidir ve Türk milletinin varlığını bile kabul etmezdi. Huzuruna çıktığında, Mühat Bey'in ilk sorusu şu olur:

– Siz Türkçü müsünüz beyefendi? Efruz Bey hemen şiddetle itiraz eder.

–Asla! Bunu kabul etmem, ben sizin gibi Türk milliyetçiliğinin muhalifiyim."

Bir türlü Avrupa'ya gidemeyen Efruz Bey, kendini Avrupa'ya gitmiş gibi gösterecek ve üç sene ortadan kaybolacaktır. Ancak iki aya dayanabildi. Avrupa'dan döndüğünü herkese ilan etti. Avrupa'da pedagoji tahsili yaptığını herkese anlattı. Artık meşhur bir terbiyecisi idi. Birçok hususi ve resmî okulu dolaştı. Bir gün Kasımpaşa'da bir okul müdürünün maarifte tatbikat mevzuunda görüşünden etkilendi. Kendisi sıkı bir nazariyatçı olmasına rağmen Müdür Bey'in görüşlerini kabul etmiş gibi göründü. Artık eğitimi tamamen okul dışında tabiatla yapacaktı. Hayalleri gittikçe ziyadeleşiyor, hatta bu eğitim metoduyla bir ordu kurup dünyayı bile yönetmeyi hayal ediyordu. Ancak okul müdürü Efruz Bey'in niyetini fark

eder ve Efruz Bey'i akıl hastanesine gönderir. Böylece Efruz Bey'in bir hayali daha suya düşmüş olur.

Ömer Seyfettin, niçin Efruz Bey gibi bir karakteri karikatürize etmek istemiştir? Kanaatimizce 2. Meşrutiyet sonrası Türk aydınının hâl-i pür melalini görüp bir hikâye kahramanında canlandırmak istemiştir.

Gelenekten kopan Türk aydını, kurtuluşu Jön Türkler gibi Avrupa'da arar. Öyle ki meşhur bir şair İngiliz sefirinin at arabasına koşulmaktan âdeta zevk duyar. Sonra asilzadelik peşinde koşarlar ama hepsinin cemaziye'l-evvelini⁴ koca Türk yakından bilir. Arkasından Türkçülük akımı yeni gözdesidir Türk aydınının ki, Osmanlı'yı, Anadolu Türkü'nü Türk'ten bile saymazlar. Devamında halkçılık, terbiyecilik vb. akımları gelir.

Otuz beş yıllık kısacık ömründe nice hadiseler şahit olan Ömer Seyfettin, Türk halkını iyi tanımış, harp görmüş, esir düşmüş, öğretmenlik yapmış; Meşrutiyet sonrası bütün gelişmeleri yakından takip etmiştir. İstanbul'da milletten kopuk kişilerin teorilerine gülüp geçmiştir.

"Efruz Bey" adlı uzun hikâyesinde, 1908 sonrası Türk fikir hayatının ne denli gerçeklerden kopuk olduğunu şu cümlelerle anlatır:

-Affedersin Efruzcuğum, ilim kitaplarda ise irfan hayattadır. Biz arif olmayı âlim olmaya tercih ederiz. Unutma ki hakikat kitaplarda değil, hayattadır.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 38-39.

⁴ iç yüzünü, geçmişindeki bütün gizli taraflarını bilmek

Ömer Seyfettin’in “Aşk Dalgası” Hikâyesinde Aşk, Kadın ve Evlilik

Genç Osman Geçer*

Tarihe ve edebiyat tarihine geçmiş bazı isimler zamanın eskitmesine direnirler ve gün geçtikçe daha fazla tanınır ve bilinir olurlar. Ömer Seyfettin böyle isimlerden birisidir. O, her ne kadar hikâye yazarı olarak bilinip tanınsa da aslında çok yönlü aydın bir kişidir. Kısacık ömrüne sayısız eser sığdıran yazar, bu eserleriyle adeta ölümsüzleşmiştir. Vefatının üzerinden yüz yıl geçmesine rağmen adı ve eserleri tazeliğini korumaktadır. Gerek makaleleri ve gerek hikâyeleri ister klasik ister modern okuma teknikleriyle olsun, her okunduğunda yeniden yorumlanabilecek nitelikte metinlerdir. Her okuyuşta yeniden yaratma sürecine dâhil olabilmesi, Ömer Seyfettin’in, özellikle hikâyelerinin, evrensel normlara ulaştığının açık bir işaretidir. Türklük, millet, milliyet, Turan ve Türk dili konularında ortaya koyduğu eserler bugüne ışık tuttuğu gibi, yarınlarda da Türklük bilincini uyandırmaya devam edecek kadar akılcı ve gerçekçidir. O, hakkında zaman zaman açılmaya çalışılan haksız ve yıkıcı kampanyalara ve propagandalara dayanacak nitelikte çelik gibi bir fikir yapısı inşa etmiştir. Mazide haklı, halde haklı ve atide de haklı çıkacağı apaçık olan Ömer Seyfettin’in günlük politik ve siyasi söylemlerle değerinin düşürülemeyeceği defalarca görülmüştür.

Edebî eserlerin “yegâne” oluşu onları diğer metinlerden ayırır. Bu “yegâne” olma, hem “teklik” hem de “benzersizlik” anlamlarını içinde barındırır. Bu cümleden olarak edebî eserler kendi başlarına bir dünyadırlar ve harici metinlere ihtiyaç duymadan da tahlil edilebilirler. Bu bakış açısı, edebî metnin çözümlemelerinde teorik yaklaşımlardan sadece bir boyut olarak kabul edilir. Ancak edebî metinlere, yazarın diğer eserleriyle birlikte bir bütün olarak ve metnin vücut bulduğu devrin özelliklerini dikkate alarak bakmanın, metni çözümlemede daha etkili sonuçlar verebileceği de teorik yaklaşımlar arasındadır. Bu bağlamda, Ömer Seyfettin’in makaleleri ile hikâyelerini, yazarın vermek istediği mesajları tamamlayan metin halkaları olarak değerlendirmenin yanlış olmayacağı kanaatindeyim. Dolayısıyla, bana göre Ömer Seyfettin’in, özellikle “Yeni Lisan” makalesinden sonra yayımladığı hikâyeleri bu makalenin ışığında daha iyi çözümlenebilir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Ü, gogecer@ohu.edu.tr. [G. O. G.]

Ömer Seyfettin, 11 Nisan 1911’de, Selanik’te çıkan *Genç Kalemler* mecmuasında “Yeni Lisan” başlıklı bir makale yayımlamıştır. Bu makale sadece lisan meselesini gündeme getiren, sorgulayan ve ona yeni bir yön vermek isteyen sıradan bir makale değildir. “Yeni Lisan” bir bakıma, Ömer Seyfettin ile Türklük ve Türkçülük yolunda, Turan uğrunda aynı mefkûre ile yürüyen Ziya Gökalp’ın “Yeni Hayat” tasavvuruna göndermeler yapan bir makale idi. Bu makalesinde Ömer Seyfettin, “Şimdi yeni bir hayata, bir intibah devresine giren Türklere, yeni, tabii bir lisan, kendi lisanları lazımdır.” diyerek, Türk dilini Türklüğün bütün hayat numunelerini taşıyan en önemli unsur olarak göstermiştir.

Kadim zamanlarda Asya’dan yola çıkan ve yolda pek çok yeni coğrafyalarla ve başka başka dillerle, inançlarla karşılaşan Türklerin dilleri de bu karşılaşmalardan önemli ölçüde etkilenmiştir. Dil değişince pek çok şey değişmiştir. Hayat telakkileri başta olmak üzere, hisler, hayaller ve bunların yansıdığı edebiyat da değişmiştir. Ömer Seyfettin’in ifadesi ile “Şark”a doğru yani İran’a gidenlerin bu etki ile ortaya koydukları eserler ile “Garb”a yani Fransa’ya gidenlerin buradan aldıkları ilhamla oluşturdukları eserler arasında, kendi olmamak, ötekileşmek ve kendinden uzaklaşmak bakımından pek bir fark yoktur. “Garba Doğru”, Fransa’ya gidenler “Yeni Lisan”da ifade edildiği şekliyle “Dünküler”, yani Servet-i Fünûn edebî topluluğunu meydana getirenler de Türk dilinden ve Türk ruhundan uzaklaşmışlardır. Dolayısıyla, Ömer Seyfettin’e göre Türkler öncelikle Türkçeyi ecnebi dillerin boyunduruğundan kurtarmalı, “Yeni Hayat”ını ve edebiyatını “Yeni Lisan” ile şekillendirmelidir. Bu başarıldığı takdirde millî bir hayat ve millî bir edebiyat meydana getirilebilir. Çünkü “Millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvela millî bir lisan ister.” Bu bakımdan Ömer Seyfettin kendisi de “Yeni Lisan” makalesinin yayımlanmasıyla eşzamanlı olarak “Bahar ve Kelebekler”den başlayarak kimi hikâyelerinin başına “Yeni Lisanla” epigrafını koymuş ve savunduğu fikirlerin ilk uygulayıcısı önce kendisi olmuştur. 160’dan fazla hikâye yazan Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” makalesini yayımladıktan sonraki hikâyelerinde bu makalede ortaya koyduğu prensiplere sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Durum böyle olunca onun hikâyelerini daha iyi anlayabilmek ve tahlil edebilmek için “Yeni Lisan” makalesine başvurmak adeta kaçınılmaz bir zorunluluk hâlini almaktadır. Böyle bir girişten sonra şunu söylemek mümkündür: Ömer Seyfettin’in hikâyelerini “Yeni Lisan” makalesinin ışığında okumak metni daha doğru bir şekilde tahlil etmemize yardımcı olur. Biz de bu hükümden hareketle onun “Aşk Dalgası” (1912) adlı hikâyesini, “Yeni Lisan” makalesinin ışığında tahlile çalışacağız ve “Bu hikâye bize ne söylüyor?” sorusunun cevabını bulmaya; “örtük” veya “açık” mesajını anlamaya gayret edeceğiz.

“Aşk Dalgası” Adlı Hikâyenin Konusu

Anlatıcı yazar, Haziran ayının sıcak ve güzel bir gününde, Kadıköy’e gitmek üzere şehir hatlarının yandan çarklı vapuruna biner. İstanbul, rüzgârıyla, martılarıyla ve bütün bir görünümüyle anlatıcı yazarı Marmara’da değil, adeta bir hayal denizinde yüzdürmektedir. Hatta anlatıcıya göre vapurun tüm yolcuları da sessiz ve sakin mekânlara biraz aşk ve şiir tatmak için çağrılır gibidirler. Anlatıcı, sanki bir rüya içindedir ve bu duyguların etkisiyle vapurda bulunduğunu unuttur. Hakikatte olmayan, anlatıcının yalnız kendi hayalinde vücut verdiği bu levhaya, bu âli ve büyük manzaraya bakara, “ah, aşk yeri... ah, işte aşk yeri...” dediği bir sırada onu, daldığı bu hayal denizinden, ansızın omzuna dokunan bir el çıkarır. Bu kişi, anlatıcı yazarın en sevdiği ve on iki yıldır görüşemediği mektep arkadaşlarından biridir. Maziden bir simaya rast gelmesi onu oldukça heyecanlandırır ve sevindirir. Vapurun üst katında karşılaşan iki eski dost, kanepeler dolu olduğu için ayakta sohbet ederler. Hikâyenin bu kısmına kadar hülyalar içinde kendini romantik bir tablonun parçası olarak gören anlatıcı, arkadaşının “Uyan yahu” diyerek omzuna dokunmasıyla sanki başka bir dünyaya uyanır. Bu “uyanma” kelimesi, bütün bir anlam genişliğini içinde taşıyan bir ifadedir ve Ömer Seyfettin’in hikâyelerinin de ana temidir. Dolayısıyla rüyadan ve hayal âleminde “uyanana” anlatıcı yazar, vapurda birlikte seyahat ettiği kalabalığın ve onların duygularının da farkına varır. O andan itibaren vapurdaki herkes sebepsiz bir sıkıntı içinde gibi görünür. Farkındalık bununla sınırlı kalmaz ve anlatıcı yazar, vapurda hiç kadın görünmediğinin de farkına varır. Bu durum da onun uyanışına delalet eden başka bir boyuttur. Tam da bu noktadan itibaren hikâye realist bir bakış açısının ortaya koyduğu belirginleşen çizgilerle kendisini gösterir. Uykulayarak gazete okuyan ihtiyarlar, sigara içen şişmanlar, son moda kıyafetli ve tek gözlüklü şık gençler realist tablodaki yerlerini alırlar.

İki eski arkadaş konuşmaya başlar. Arkadaşı, anlatıcı yazara çok dalgın olduğunu, bir derdinin bulunup bulunmadığını sorar. Anlatıcı, “Hiç, hiç... Dalga geçiyordum.” diye karşılık verir. Arkadaşının “Ne dalgası?” sorusuna, “Aşk dalgası...” cevabını verir. “Bekâr mısın?” sorusuna da “Bekârım!” diyen anlatıcı, bu cevap üzerine arkadaşının eski neşesinin birden kaybolduğunu görür. Bekâr olmasına rağmen aşk dalgası geçtiğini söyleyen anlatıcı, bu cevabı dolayısıyla arkadaş tarafından “serseri” olmakla; hayatın gerçeğine yabancı kalmakla suçlanır. Ona göre, aşk dalgası geçen arkadaş mesut değildir ve ölünceye kadar da mesut olamayacaktır. Çünkü arkadaşına göre, anlatıcı yazar “açık ve bariz hakikatin, içtimai hakikatin” farkına varmamıştır. Arkadaşı, “içtimai hakikat” ile neyi kast ettiğini hikâyenin bu kısmından itibaren uzun uzun anlatır:

“Her yerde başlı başına bir muhit, bir içtimai vicdan vardır ki bütün fenlerin, mantıkların, ilimlerin, muâkalelerin (akıl yürütme) felsefelerin hilafına olarak, en mutlak ve zalim bir tarzda, hükmünü sürer.”

“İçtimai muhit” felsefesi etrafında ortaya konulan tespitler ve bu tespitlere bağlı olarak verilen örneklerle konuşma uzar gider ve bu arada vapur da Kadıköy’e varır. Hikâyenin ana omurgasını oluşturan ve anlatıcı yazarın dinleyici olarak pasif kaldığı bu bölümde, neredeyse sadece eski arkadaş konuşur. Çok sevilen ve on iki yıl sonra karşılaşılan bu eski arkadaşın hikâyede bu kadar fazla yer işgal etmesi ve hikâyenin omurgasını, ana temini oluşturacak konuşmalar yapması sıradan bir durum değildir. Anlatıcı yazarın, arkadaşına bu kadar müsamahakâr davranmasını ve hikâyenin seyrini arkadaşına bırakmasının makul bir sebebi vardır. Hikâyede “eski bir arkadaş” olarak okuyucuya tanıtılan kişi aslında yazarın kendisi, yani Ömer Seyfettin’dir. Bunu, hikâyede Türk cemiyeti hakkında ortaya konulan görüş ve düşüncelerden anlamak mümkündür. Okuyucuya “arkadaş” olarak takdim edilen kişi, yani Ömer Seyfettin, hikâyenin en can alıcı bölümünde Türk cemiyetinde “aşk”, “kadın” ve “aile” konusunda uzun uzun konuşma imkânı buluyor ve bu konuşmalarını da bir yıl önce yayımladığı “Yeni Lisan” makalesinde ortaya koyduğu prensiplere dayandırıyor.

Vapur Kadıköy iskelesine yanaşır ve iki arkadaş inmek için harekete geçerler. Ancak anlatıcı yazarın ayağı uyduğu için arkadaşına biraz beklemeyi teklif eder. Bu teklif üzerine arkadaş gülerek, “Ayağın değil, galiba beynin uyudu” karşılığını verir. Latife etmek maksadıyla söylenen bu cümle bile kısa bir vapur yolculuğunda, ayaküstü iki arkadaşın konuştuğu konuların önemini, ciddiyetini ve felsefi derinliğini gösterir niteliktedir.

Anlatıcı yazara göre, yolcuların vapurdan inişleri sırasındaki hava oldukça ağırlaşmış ve “ağlamaya hazırlanan bir göz gibi” mahzunlaşmıştır. Aceleyle vapurdan çıkan yolcular arasında kadınları göremeyen anlatıcı, şaşkınlık içinde “Vapurda hiç kadın yokmuş” demekten kendini alamaz. Arkadaşının “Sabırlı ol... Onların erkeklerle karışmaları yasaktır. En sonra çıkacaklar...” demesiyle anlatıcı, adeta bir rüyadan daha uyanır. Anlatıcı, arkadaşının yanında iskeleye doğru yürürken vapurdan en son kadınların çıktığını görür ve gördüğü bu manzara karşısında mutsuz olur.

Vaka hikâyesi yazarının, durum hikâyesine daha çok yaklaştığı “Aşk Dalgası” adlı hikâyesinin adı bilinçli bir tercihtir ve hikâyenin adı ile içeriği arasında tam bir uyum vardır. Hikâyenin başlığı metnin içinde de geçmektedir ve anlatıcı yazar, arkadaşının sorusu üzerine “Aşk Dalgası” geçiyorum diye cevap vermiştir. Yani yazar bu hikâyesinde “aşk” ile değil, Türk cemiyetinin inançlarına, örf, adet

ve ananelerine aykırı edebiyat yapanlarla dalga geçmiştir. Hikâyede “aşk” ile yani “tabiata muhalif edebiyat yapanlarla” neden dalga geçtiğini anlatıcı yazar kendisi anlatmak yerine, okurun dikkatini daha iyi toplamak ve konuyu daha dikkat çekici hâle getirmek için okul arkadaşı olarak tanıttığı kişiye anlattırır. Bu kişinin yazarın bizzat kendisi, Ömer Seyfettin olduğunu daha önce ifade etmiştik.

“Aşk Dalgası” adlı hikâyesinde yazar, Türk cemiyetinin asla değişmez bir kanun gibi kemikleşmiş bir yönünü dikkatlere sunmuştur. Hikâyede, özellikle Servet-i Fünûn edebî faaliyeti içerisinde daha fazlaca vücut bulan “aşk”, “gece” ve “göl” manzaraları etrafında ifade edilmek istenen “sevişme”nin Türk topluluğunda “memnu” olduğu vurgulanmıştır. “Aşk Dalgası” hikâyesinin temel tartışma konusu ve hatta eleştirisi olan “aşk” ve “sevişmek” kavramlarını Ömer Seyfettin 11 Nisan 1911’de “Yeni Lisan” makalesinde ayrı bir başlık altında ele almıştır. “Millî Edebiyatımız” başlığı altında tartışılan bu konu, 23 Temmuz 1912 yılında yine *Genç Kalemler*’de yayımlanan “Aşk Dalgası” adlı hikâyenin konusu içerisinde yeniden gündeme getirilmiştir. Ömer Seyfettin’e göre Türk cemiyetinde “aşk” ve “sevişmek” memnu, yani yasak olduğu için Türk edebiyatında “aşk” ve ona bağlı tem ve konular gelişmemiştir. Çünkü devrin şartları içerisinde, Türk cemiyetinde on beş yaşına gelen bir kızı yakın akrabaları dışında kimse göremez. Yazarın “Yeni Lisan”da ifade ettiği şekliyle, “Faydalarını, kutsiyetini, hikmetini burada tekrar etmek bahsimizden hariç olan “tesettür” keyfiyeti buna manidir.” Dolayısıyla şiirlerde, romanlarda, tiyatro ve hikâyelerde anlatılan “hakiki” ve “mariz” aşkların Türk cemiyetinde yaşanması mümkün değildir. O hâlde Türk edebiyatında, klasik edebiyat da dâhil olmak üzere, işlenen “aşk” teması tamamıyla ithal bir temdir. Bizde yasak olan bu yaşam tarzının romanlarda ve şiirlerde veya kimi tiyatro metinlerinde görülüyor olması bu duygunun ve yaşam tarzının Türk cemiyetinde bulunduğu anlamına gelmez. Edebî metinlerde anlatılan bu sahneler ister Doğu edebiyatlarından olsun, isterse de Batı, tamamıyla tercüme ve “aşırma” bir duygudur. Ömer Seyfettin’e göre, ister “Şark”tan, isterse de “Garp”tan alınmış olsun, bu durum Türk edebiyatının “Tabiata muhalif ve son derece sun’î bir hâl kesp etmesine” neden olmuştur. Burada Ömer Seyfettin’in “Tabiata muhalif” ifadesi önemlidir ve üzerinde dikkatle durulması gerekir. Çünkü Ömer Seyfettin hem “Yeni Lisan”da hem de “Aşk Dalgası” adlı hikâyesinde “Tabiata muhalif” olma durumunu eleştirmiştir. Yazar, Türk cemiyetinde asla tasvip edilmeyen duyuş, düşünüş, his, hayal ve yaşam tarzlarının sanki bu cemiyette yaşanıyor gibi edebî metinlerle sunulmasına karşı çıkmıştır. Bu metinler realist değildirler, yani “tabiata muhalif”tirler ve dolayısıyla da arz edildikleri toplumun değerlerine uygun değildirler. Ömer Seyfettin, söylemek

istediği şeyin doğru anlaşılması, eleştirdiği konunun tam ve doğru bir biçimde ifade edilmesi için de “tesettür” bahsinde açıklama yapma ihtiyacı hissetmiştir. “Millî Edebiyatımız” başlıklı bölümün sonu, yanlış anlaşılmaya meydan veremeyecek biçimde titizlikle kaleme alınmıştır: “Fakat bu muaşaka ihtimalinin küliyen men’i ve merdut¹ bulunmasını edebî, içtimaî terakkimize mâni addetmek, -bugün için- turfanda bir ukalalık, büyük bir hatadır. Bu memnuiyet bizi, her terakki eden kavmin sukut ettiği o müthiş zaaf ve zevk girdabına düşürmeyecek, başımızda hissî sersemlik fırtınaları koparmayacak, bizi maddî ve menfaatle dolu yollarına sevk edilemeyecektir.”

“Aşk Dalgası” hikâyesinde eleştiri konusu yapılan diğer bir konu ise, yine “Yeni Lisan” makalesinin “Dünküler” başlığı altında ele alınan Servet-i Fünûn edebî topluluğunun gayrı millî bir dil ve edebiyat vücuda getirmeleri meselesidir. Ömer Seyfettin’e göre Tevfik Fikret, “Rubab-ı Şikeste” adlı şiir kitabının adını bile Fransız şairi Emile Bergerat’ın “Lyre Brisee” (Kırık Saz) adlı şiir kitabından aynen almış, yani aşırmıştır.

Osmanlı dönemi Türk cemiyet hayatında haremlik selamlık vardı; bu sebepten nikâh düşen kadınlar ve erkekler bir arada bulunmazlardı. Dolayısıyla “aşk” ve “sevişme” de toplum vicdanını yaralayıcı davranışlar olarak kabul edilirdi. Böyle olmakla birlikte gençler gizliden gizliye, kaçak yollarla, -Ömer Seyfettin bu kişilere “kaçakçı” diyor- görüşür konuşturlardı. Ömer Seyfettin, “Aşk Dalgası” hikâyesinde bu konuya da değinmiştir. “Eski edebiyatta Acemistan’dan, yeni edebiyatta Fransa’dan gelen aşk masalları, şiirler ve hikâyeler şifa bulmaz bir frengi gibi bu kaçakçıların bütün varlığına sinmiştir. Onlar daima bir macera ararlar. Kadınların görülmesi pek açık ve bariz bir tarzda, dehşetle yasak olan bir muhite zıt ve ecnebi muhitlerin âdetlerini, mesela sevişmek hülyasını sokmak isterler.” Millîlik vasfı bulunmayan edebiyat, yabancı hayat tarzlarını topluma sunarken o toplumun bünyesine uyup uymayacağına bakmayabilir. “Aşk Dalgası” hikâyesi bu konuda da bir eleştiri getirmiştir: “Tabii edebî mecmualardaki birçok şiirleri okuyorsunuz. Mevzu, gece ve kadın... Hâlbuki Türkiye’de ikisi de yoktur. Türk muhitinde gece alaturka saat birden sonra² bütün perdeler iner, sokaklar tenhalaşır. Evli evine, köylü köyüne, evi olmayan sıçan deliğine girer.” Müslüman Türk’ün hayat tarzında gün sabah ezanından önce başlar ve yatsı

¹ kovulmuş, defedilmiş

² Alaturka saate ezani saat de denir. Alaturka saatte, her gün güneş battığı zaman, yani takvimlerde gösterilen akşam namazı vakti, saatler 12.00’ye ayarlanır. Hikâyede geçen alaturka saat 01.00, akşam ezanından 1 saat sonrasına işaret etmektedir.

Bkz. <https://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SaatDC3.aspx> [G. O. G.]

namazından sonra biterdi. Değişimin hızına dayanamayan bu hayat numunesi de ortadan kalkmıştır. Bu konu Ahmet Haşim'in "Müslüman Saati" adlı nefis yazısında da gündeme getirilmiştir. İstanbul'da "Müslüman Saati"nin tamamen dışında gecesiyle günüyle yabancı hayatların yaşandığı bir tek semt vardır. Burası, Tanzimat sonrası Türk edebiyatında, özellikle romanlarda yozlaşmanın, alafranga hayatın ve ahlaksızlığın sembolü hâline gelen Beyoğlu'dur. Bu semtte "Gazinolar, balolar, tiyatrolar ve ilh... Yani Beyoğlu tarafı asla Türk değildir." Ecnebler buralarda kendi serbest hayatlarını yaşarlar. Bu yaşam tarzına imrenen bazı Türkler de Beyoğlu'na giderler ve ecnebler arasına karışırlar. Ömer Seyfettin'e göre "Türklerin gecesi yoktur." O hâlde edebî eserlerde "gece" ve "gece hayatı"ndan bahsetmek Türk toplumunun anlayışına uygun değildir.

Türk edebiyatına Batı'dan, özellikle Fransız edebiyatından gelen "göl" pitoreski ve etrafındaki duygular da bu topluma yabancıdır. (Burada Fransız şair Lamartine'in "Göl" şiirine gönderme yapıldığını hatırlamak gerekir.) Ömer Seyfettin'e göre, İstanbul'da Terkos'tan başka göl yoktur ve oraya da şairlerin hiçbirisi gitmemiştir. Üstelik Terkos civarında gece barınacak yer de yoktur. Dolayısıyla hayata muhalif bir edebiyat millîlik vasfından da uzaktır.

"Aşk Dalgası" hikâyesinde Türk kadınına yönelik eleştiriler de vardır. Yazara göre Türk toplumunda "aşk" ve "sevişmek" yaşağını en çok isteyenler yine kadınlardır. "Türk kadınları... Bunlar aşkın ve güzelliğin en korkunç düşmanındırlar! Dışarıda kendi kavminden hiçbir kadın yüzü görmeyen erkeklerine evlerinde de bakacak yüz göstermezler." Türk toplumunda genç bir kızla görüşmek konuşmak mümkün olmadığından "evlenmek" meselesi de yine kadınların elinde kıymetli bir madendir. Görücü usulüyle gittikleri evlerde oğullarına veya kardeşlerine güzelden ziyade çirkin bir kız ararlar. Çünkü güzel bir kız aldıklarında oğullarının veya kardeşlerinin o kızı seveceğinden ve kendilerini unutacağından korkarlar." Ömer Seyfettin, "Şair Evlenmesi" komedyasıyla başlayan görücü usulü ile evlenmenin sakıncalarına başka bir açıdan yaklaşarak eleştirisini ortaya koymuştur.

Türkiye'de imtiyazlı sınıf var mıdır? Ömer Seyfettin'e göre Türkiye'de yüksek sosyeteye mensup imtiyazlı bir sınıf yoktur. Oysa yeni romanlarda sanki böyle bir sınıf varmış gibi gösterilmektedir. Bu da Türk toplumunun realitesine uymamaktadır. "Bazı yeni romanlarda gösterilen Türkiye'deki mahut kibar âlemine gelince... Bu âlem, bütün bütün bir hülya mahsulüdür. Türklerin arasında eskiden de, şimdi de imtiyazlı bir sınıf yoktur."

"Yeni Lisan" makalesinin "Garba Doğru" başlıklı bölümünde Ömer Seyfettin, özellikle Servet-i Fünûn edebî topluluğunun millî bünyemize uymayan bir edebiyat ve sanat anlayışıyla verdikleri eserleri eleştirmiştir. Yazara göre,

Servet-i Fünûn edebiyatı hem dil hem de konuları bakımından Türk toplumuna yabancıdır. Verilen eserler de ya taklit, ya tercüme ya da doğrudan aktarmadır. “Yeni Lisan” makalesinde de eleştirilen bu konular, “Aşk Dalgası” hikâyesinde bir kez daha gündeme getirilmiş ve eleştirilmiştir. Ömer Seyfettin’e göre, “... Yeni şiirlerdeki “göller”, “geceler”, “aşklar” gibi, yeni romanlardaki o nikâh düşen akrabalarına, erkeklerinin arkadaşlarına çıkan kadınların vücudu (varlığı) yalandır. Uydurmadır. Bu romanlar garp romanlarının gölgelerinden, tekrarlarından, tercümelerinden, taklitlerinden başka bir şey değildir.” Dolayısıyla “Bu romanlarda anlatılan Avrupalılaştırmış aileler, meşhur sanatkârlarımızdan Kel Hasan’ın ve Abdi’nin hususi ve muharriri bilinmez piyesleri kadar hakiki Türklüğe mugayirdir.” Bu tür romanlarda gösterilen manzaralar ve anlatılan hikâyeler “kaba, münasebetsiz, hakikate taban tabana zıt soğuk ve sahte hayallerdir.” Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” makalesinde Türk edebiyatının Türkçe ile yapılmasını önerirken bu edebiyatın konularının da Türk toplumuna, Türk ruhuna uygun olmasını istemiştir. Bu bakımdan Türk milletinin tabiatına uymayan ne varsa eleştirmekten geri durmamıştır.

“Aşk Dalgası” hikâyesinin vaka zamanı yarım saattir. Yarım saatlik vapur yolculuğunun son sahnesi, anlatıcı yazarın tesadüfen karşılaştığı ve yolculuk boyunca konuşmalarını dinlediği arkadaşının etkisi altında başka bir havaya bürünmüştür. Hikâyenin başlangıcındaki dertsiz, tasasız, Üsküdar sahillerine ve Kızkulesi’ne bakarak hayallere ve hülyalara dalan anlatıcı yazar, hikâyenin sonunda, içinde yaşadığı toplumun durumunu fark etmekten dolayı kaygılı bir bireye dönüşmüştür. Anlatıcı yazarı, hayaller ve düşler âleminde koparıp Kadıköy vapurunun üst katına, güverteye getiren ve vapurda kendisiyle birlikte seyahat edenleri görmesini -vapur yolcularını Türk toplumunun bir kesiti olarak kabul edelim- kısaca uyanmasını sağlayan kişi, arkadaşı ve onun anlattıklarıdır. Bu dakikadan itibaren anlatıcı yazar da arkadaşının anlattıklarına benzer sorunları görmeye başlar ve ardından şunları söyler: “Yarım saat evvelki tatlı dalgamı korkunç bir fırtınaya çeviren arkadaşımın söylediklerini, fertlerini ikiye ayıran, aşktan ve sevişmekten mahrum bırakan; annelerini, karılarını, kızlarını hapsederek asırlarca daldığı rüyasız ve granit uykusundan asla uyanmayan bir kavmin, bir cemiyetin sonu ne olabileceğini düşünüyordum.” Anlatıcı yazar bu sahnede vapurdan iskeleyle çıkanları izlemektedir. Vapurda her çeşit insan vardır. Fakat hiç kadın göremez ve “Vapurda hiç kadın yokmuş” diye şaşırır. Arkadaşı araya girerek anlatıcının merakını giderir: “Sabırlı ol... Onların erkeklerle karışmaları yasaktır. En sonra çıkacaklar...”. “Aşk Dalgası” hikâyesi, Türk kadınının Kadıköy vapurundan iskeleyle en sonda ve “lânetlenmiş, hayattan kovulmuş hasta ve dilsiz heyulalar gibi” çıkışlarının tasvir edildiği sahne ile son bulur. Bu sahne,

hikâyenin yayımlandığı 1912 yılının şartları da göz önüne alındığında çok dramatiktir.

Ömer Seyfettin, bu hikâyede Türk kadınının toplumsal yaşamda ikinci plana atılmış olmasını kıyasıya eleştirmiştir. “Aşk Dalgası” hikâyesi, gelenek, görenek, töre, adetler ve elbette dini inancın da zaman içerisinde kültürel bir unsura dönüşmekten kaynaklanan bazı sorunlara ve yanlış yorumlamalara yol açabileceğini okuyucuya vermek istemiştir. Ancak bütün bu değerlendirmelere ek olarak Ömer Seyfettin’in hemen bütün hikâye ve düz yazılarında açık veya örtük olarak vermek istediği tek bir mesaj vardır. O da şudur: “Ey Türk, uyan. Ey Türk, titre ve kendine dön, kendin ol”. Ömer Seyfettin bütün hayatını bu mesajı doğru bir biçimde ve doğru bir zamanda asıl sahiplerine ulaştırmak için harcamıştır. Ömer Seyfettin, hayatta tek bir görevi olduğuna inanmıştır. O görev, “Asırlarca daldığı rüyasız ve granit uykusundan asla uyanmayan bir kavmi”, yani Türkleri, sarsarak ve silkeleyerek de olsa uyandırmaktır. Kaleminin yer yer keskinleşmesini de buna bağlamak gerekir diye düşünüyorum.

Ömer Seyfettin, Cumhuriyet’i görmeyi en çok hak eden büyük bir Türkçü, Turancı ve inançlı bir Türk milliyetçisiydi. Vefatının üzerinden yüz yıl gibi uzun bir zaman geçmesine ve zaman zaman bilinçli bir biçimde engellenmek istenmesine rağmen o hâlâ Türk milletinin en çok okuduğu ve sevdiği bir yazar ve fikir adamıdır. Modern Türkiye’de Türk kadını eğer az da olsa bilimde, sanatta, edebiyatta ve hayatın hemen her alanında varlık gösterebiliyorsa, alınan bu mesafede şüphesiz Ömer Seyfettin’in de katkısı vardır. Sevgili Ömer Seyfettin, Türk kadınları uzun zamandan beri hayatın en ön saflarında mücadele ediyor ve erkekleriyle yan yana, omuz omuza geleceğin Türk dünyasını ve Turan ülkesini inşa etmeye çalışıyorlar. Ruhun şad olsun. Huzur içinde uyu.

Genel Kaynakça

- Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C. 2, S.1, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911, s. 1-7.
- Ömer Seyfettin (2012), *Hikâyeler I*, (haz. H. Argunşah), İstanbul: Dergâh Yay.
- Ömer Seyfettin (2011), *Bütün Hikâyeleri*, (haz. N. H. Polat), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- ENGİNÜN, İnci (2020), “Ömer Seyfettin: Mizaç, Eser ve Etki”, *Ölümünün 100. Yılında Ömer Seyfettin Kitabı*, (ed. Y. Çelik-F. Sakallı), Ankara: TKA E Yay.
- GEÇER, Genç Osman (2020), “Ömer Seyfettin’in Roman ve Hikâyelerinde Alegorik Adlandırmalar”, *Ölümünün 100. Yılında Ömer Seyfettin Kitabı*, (ed. Y. Çelik-F. Sakallı), Ankara: TKA E Yay.

Balkanlar ve Ömer Seyfettin

Nazlı Rânâ Gürel*

Türk kültürüne, Türk düşüncesine, Türk edebiyatına eserleriyle ve çalışmalarıyla hizmet etmiş, yön vermiş şahsiyetler, aramızdan ayrılmış olsalar da yaşamaya devam ediyorlar. Aradan geçen bunca zaman onların değerini azaltmamış, aksine daha da artırmıştır. Bugün de, onlar, yolumuza ışık tutuyorlar.

Şimdi onların yeniden keşfedilmesi, okunması ve yorumlanması gerekmektedir. Çünkü onların yıllar önce ortaya koydukları bu birikim, içine girdiğimiz yeni yüzyılda da belirleyici olmaya devam ediyor. Günümüzde konuşulmaya ve tartışılmaya devam eden çoğu konuyu, yıllar önce onların ele aldığını görüyoruz.

Sıfırdan bir Türk-İslâm düşüncesi meydana getirilemeyeceğine göre, düşüncemizi o birikim üzerine inşa etme mecburiyetimiz vardır. Dünya küreselleşme sürecini yaşarken bugün bütün milletler kökleriyle buluşma yarışına girmiş görünüyorlar. Bütün dünya ile birlikte bizim de yaşadığımız bu süreçte karşımıza bizim öz birikimimizi oluşturan isimler çıkıyor. Bu şahsiyetler entelektüel hayatımızın merkezine gelip oturuyorlar; eserleri ve düşünceleri etrafında umut verici bir tartışma ortamı oluşturuyorlar.

Düşünce dünyamızı aydınlatmış isimlerin ve onların eserlerinin, bugün yeterince tanınmadığı da acı bir gerçektir. Özellikle genç nesiller, düşünce dünyamızın yıldızlarını tanımıyorlar. Son dönemde, bu mânâda önemli bir kopuşun yaşandığını gözlemliyoruz (Gürel, 2002: 5).

Biz bu yazımızda düşünce ufukumuzu aydınlatan şahsiyetlerden Ömer Seyfettin (11 Mart 1884¹-6 Mart 1920) üzerinde duracağız. Çünkü o, Balkanların gerçeğini yaşayan ve yazan birisi olarak da önemli bir edebiyatçıımızdır.

Ömer Seyfettin 1884 yılında Gönen’de doğdu. Dört yaşında mahalle mektebine başladı. Yedi yaşındayken babasının vazifesi gereği İnebolu ve Ayancık’ta geçen kısa bir dönemden sonra İstanbul’a gelerek Mekteb-i Osmanî’ye kaydettirildi. 1893 yılında Askerî Baytar Rüştîyesi’ne girdi ve üç sene sonra mezun olarak Edirne Askerî İdadisi’ne devama başladı. Okulunu bitirdikten sonra Üçüncü

* Emekli Öğretim Üyesi, nrgurel@yahoo.com. [N. R. G.]

¹ Metinde yanlışlıkla “1984” şeklinde yazılmıştır.

Ordu İzmir Redif Tümeni'nin Kuşadası Redif Taburu'na piyade asteğmeni olarak tayin olundu. 1906'da İzmir Jandarma Mektebi'nde öğretmenlik, 1909'da Selanik Üçüncü Ordu Merkezine bağlı olarak Yakorit köyünde bölük komutanlığı yaptı. Aynı yıl hareket ordusu ile İstanbul'a geldi ve iki yıl sonra da askerlikten ayrılarak Selanik'e yerleşti. Balkan Harbi çıkınca Garb Ordusu 39. Alayı'nın 3. Taburunda savaşa katıldı ve Yanya'da Yunanlılara esir düştü. 15 Kasım 1913'de esaretten kurtulunca İstanbul'a geldi. 1914'den sonra Kabataş Mekteb-i Sultani-si'nde, İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Aynı sıralarda "Türk Sözü" dergisinin de başyazarlığını yürütüyordu. Darülfünunun Tetkikat-ı Lisanîye Encümen Azası seçildi. Cihan Harbi sonrasında art arda gelen felaketler zaten zayıf olan sağlığını daha da bozdu. Şeker hastası olarak kaldırıldığı hastanede iki gün sonra 6 Mart 1920 tarihinde öldü. Mezarı İstanbul'dadır (Bağlı, 2007: 100-103).

Edebiyat hayatımızın olduğu kadar fikir tarihimizin de son yüz yıllık döneminin en önde gelen şahsiyetlerinden biri de Ömer Seyfettin'dir. O, her zaman söylediği "Büyük Eser"ini gerçekleştirme özlemi içinde İstanbul'da hayatına gözlerini kapadığında henüz 36 yaşındaydı. Bu kısa ömre; 159 hikâye, bazıları yarım kalan 7 roman, 1 masal, 7 piyes, 71 şiir, 81 makale, 30 kadar fıkra ve mensure sığdırmayı başarabilmiş bir mücadele ve mefkûre adamıydı. Ömer Seyfettin edebiyat sahasında asıl ününü hikâyeleriyle kazanmıştır. Hatta küçük hikâyenin müstakil bir tür olarak edebiyatımızdaki varlığını ona borçluyuz desek yeridir. Dünya edebiyatına hâkim olan Cehov tarzı ve Maupassant tarzı ikileminde Ömer Seyfettin'in hikâyelerini Guy De Maupassant biçimiyle kaleme aldığını görüyoruz.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleriyle ilgili sağlıklı yorumlar yapabilmek için bu hikâyeleri konularına göre bir tasnife tabi tutmanın doğru olacağı kanaatindeyiz. Araştırmacılar onun hikâyelerini şöyle tasnif ediyorlar (Gürel, 1980: 42):

1. Türk -bilhassa Osmanlı- tarihinin kahramanlık, iman ve fazilet devre ve levhalarını işlediği tarihî hikâyeleri.

Ömer Seyfettin'in tarihî hikâyeleri içinde "Diyet", "Pembe İncili Kaftan" ve "Büyücü" hikâyeleri hariç tamamında (Ferman, Kütük, Vire, Başını Vermeyen Şehit, Kızıllema, Forsa) olayların geçtiği mekânlar Balkan coğrafyasıdır (Gürel, 1996: 21-145).

2. Balkan Savaşı ve Balkanlarda Müslüman-Türk unsuruna karşı girişilen soykırımı ve reva görülen zulmü anlatan hikâyeleri.

Ömer Seyfettin'in hayatının bir döneminde Balkanlarda asker olarak bulunduğunu hatta Yunanlılara esir düştüğünü biliyoruz. Millî Edebiyat'ın doğuşunu

hazırlayan “Genç Kalemler” dergisini de bir Balkan şehri olan Selanik’te çıkarttığını da biliyoruz. Dolayısıyla Türk-İslâm kültür coğrafyasının Balkan denen vatan parçasında bizzat yaşadıkları ve şahit olduklarını hikâyelerine yansıtmamış olmasını düşünemeyiz. Onun “Ruzname” adıyla daha sonra kitap olarak yayımlanan esaret günleriyle ilgili günlükleri/hatıratı Balkanlarla ilgili birinci elden kaynak niteliğindedir.

“Bir zabitin hatıra defterinden” diye başlayan “Nakarat” adlı hikâyesi mekân itibarıyla bugün için Makedonya sınırları içinde kalan İştîp ve Köprülü bölgesini anlatan ibretlik bir vak’a hikâyesidir. “Bomba”, “Beyaz Lâle”, “Tuhaf Bir Zulüm”, “Hürriyet Bayrakları” gibi hikâyelerinde anlattıkları, Selanik’te yayımlanan “Genç Kalemler” mecmuasındaki bazı yazıları ve yine “Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?”, “Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?” başlıklı hikâyeleri, Balkanlar gerçeğini yaşayan ve yazan bir mütefekkir² kalemin elinden çıkmış eserlerdir. Balkanlardaki insanların hiçbir milliyet ve din ayrımı gözetmeksizin mutlaka bu eserleri okumasında çok büyük faydalar vardır.

Aslında Ömer Seyfettin ve Balkanlar konusu başlı başına bir inceleme ve tez konusudur.

3. Çocukluk hatıralarını anlattığı hikâyeleri.

4. Siyasî ve sosyal hadiseleri konu alan hikâyeleri ki, bunlar Müslüman-Türk toplumunda zamanla ortaya çıkan kültür yozlaşmalarını tenkit eden, tekliflerini de açıkça belirleyen bir yapı göstermektedir.

Ömer Seyfettin’in eserleri; bir mefkûre, bir ülkü adamı olarak inandığı ve yaşadığı fikirler ve inançlarının tezahürleridir.

Türkçenin sadeleşmesi meselesi gündeme geldiğinde Türkçenin yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması sürecinde Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” başlıklı makalesiyle çıkar karşımıza. Yazı dilinde “İstanbul Türkçesi”nin esas alınmasını vurgulayan

² düşünür

Ömer Seyfettin “Yeni Lisan” adlı meşhur yazısında ilk başta şunları belirtmektedir:

“Yavaş yavaş millî edebiyat uyanmaya başladı, yani konuştuğumuz saf, sade ve güzel Türkçe ile şiirler, edebî parçalar okumak saadetine nail olduk. Her millet kendi lisanında yaşar. Lisan, vatan kadar mukaddestir. Fiili vatanımız olan Türkiye’de, nasıl yabancı düşmanlar bulunmasını istemezsek lisanımızda da Türkçeleşmemiş ecnebi kelimeleri, ecnebi kaideleri istemeyiz.”

Ömer Seyfettin’in bir Balkan şehri olan Selanik’te 1911’de “Genç Kalemler” dergisi etrafında başlattığı ve daha sonra diğer dergi ve gazetelerdeki yazılarıyla millete mal etmeye çalıştığı dil davası Cumhuriyet Türkiye’sinde ve Balkanlar başta olmak üzere öteki Türk yurtlarında da taraftar bulmuştur. Ömer Seyfettin’in dille ilgili görüşlerinin bir Balkan çocuğu olan mütefekkir şair Yahya Kemal Beyatlı’da “Türkçenin çekilmediği yerler vatandır.” şeklinde veciz³ bir şekilde izah edildiğini görürüz. Yine; ailesi Makedonya’nın Kocacık köyünden gitme Mustafa Kemal Atatürk’ün “Dil ile millî his arasındaki bağ çok kuvvetlidir” tesbiti ve bu doğrultudaki icraatları da bunu açıkça göstermektedir.

Ömer Seyfettin’i sadece bir edebiyatçı olarak ele alıp incelemek ve ona sadece bu açıdan bakmak onu eksik tanımak ve tanıtmak demektir. O, iyi bir edebiyatçı olduğu kadar, bugün bile inkârı mümkün olmayan isabetli görüşleriyle de iyi bir dilci, yaşadığı devri veren hikâyeleriyle de bir sosyal tarihçidir. Hatta onun için Emile Durkheim çığırından bir sosyologdu da diyebiliriz. O, bunların da ötesinde bir ideal adamıdır. O, ülküsünün gerçekleşmesi için kalemiyle, gerektiğinde kılıcıyla da savaşmasını bilen bir ülkü eri, Balkan’da Bulgar çetelerine karşı harekâtı yönetmiş, esareti bile yaşamış bir askerdir.

İşte bu sebeplerden dolayı, o, sadece bir muharrir ve hikâyeci olarak tetkik edilirse, tamamı tamamına anlaşılmış ve anlatılmış olamaz. O, Ziya Gökalp’in de dediği gibi “yepyeni bir cereyanın en başında bir inkılâpçı idi. Bu cereyan dalanarak Türkçülük (Türkleşmek-İslâmlaşmak-Muasırlaşmak) halka doğruculuk, millî kültür hareketinin doğmasına sebep oldu.” Ömer Seyfettin’in hikâyeleri ve bütün eserleri bilhassa bu noktalar da dikkate alınarak tahlil edilip tefekkür edilerek okunmalıdır diye düşünüyoruz.

Edebiyatçı zamanın elinden tutabilen adamdır. Ömer Seyfettin, yazdıklarıyla ve yaşadığı hayatla okuyucusunun elinden tutmuş ve onları bir hedefe, bir ülküye yöneltmeye çalışmıştır. Onun eserleri bugün de aynı amaca hizmet edebilecek güçtedir.

³ kısa ve etkili (ifade, söz), lakonik

Ömer Seyfettin üzerine doçentlik tezi de hazırlamış olan Prof. Dr. Sadık Kemal Tural, Ömer Seyfettin'in ulaşılmasını istediği hedefleri fert ve cemiyet planında olmak üzere iki grupta topluyor:

a) Fert Planında:

Ömer Seyfettin'in fert planında gerçekleşmesini istediği hususları saymaya geçmeden önce, onun 'Pembe İncili Kaftan' hikâyesinde Muhsin Bey'le aynileşerek söylediklerini dinleyiniz: 'İnsanlık, arzın üzerinde Allah'ın bir halefiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe tabasbus pek yakışır, ama insana...'

Ömer Seyfettin'in tekrar eden kavramlarını tespit etmek üzere fıkri ve edebî eserlerini taradık. Tespit ettiğimiz kadarıyla, Ömer Seyfettin'e göre, insanımıza yakışan ve ferdimizde bulunması gereken özellikler şunlardır:

1. Türk milliyetine mensubiyet şuuru sahilplik.
2. Kendisine ve başkasına aptallık görünmeyecek ölçüde namusluluk.
3. Başkasını güldürmeyecek ölçüde, samimilik ve dürüstlük.
4. Kolay teslim olmayan, şüpheli bir zekânın ışığında bilgi sahipliği.
5. Kendisine ve başkasına huzur veren, hurafesiz, bid'adsız bir Müslümanlık.
6. Gösterişten ve şarlatanlıktan kaçınmak.
7. Medenî cesaret ve kahramanlık.

b) Cemiyet Planında:

Fertlerin mensubiyet şuuru ile meydana getirdiği medenî bir netice olan cemiyet de, Türk ülküsünün ışığı altında yeniden düzenlenmelidir. Bu yeni düzenlemeye esas olacak kavramı ve kurumları maddeleştirelim:

1. Millî dil ve edebiyat.
2. Kolektif milliyet şuuru ve millî heyecanlar.
3. Millî hars ve millî hayat.
4. Hürriyet, istiklâl ve maddî refahı arttırıcı kurum ve kuruluşlar (dernek, parti vs.)
5. Türk Birliği (24-28 Eylül tarihlerinde toplanmış olan Millî Türkoloji Kongresinde okunmuş bildiriden alınmıştır.)

Ömer Seyfettin'in, bir toplumun dili ve edebiyatını millîleştirmeden sosyo-psikolojik bakımdan milletleşmenin olmayacağını, milletleşmenin ise, kolektif şuur ve heyecanların yaratılması olduğunu anlaması ise kolay olmadı. İnsana ait ideallerin olumlu ve olumsuz tezahürleri, psikolojinin, sosyolojinin ve zihni-

yet tarihinin konusudur. Edebî dehalar ise, mahiyeti itibariyle sosyal bir meseleyi “ben” planından “biz” planına aktararak ferdietten ve şahsiyetten “kolektif şuura” gitmeyi başarırlar.

Ömer Seyfettin, sosyal ahengi yaratan kolektif şuurun, bizde niçin bulunmadığının cevabını aradı, Balkanlarda buldu. O, Balkanlar tecrübesi sonucunda “biz”de olması gereken kolektif şuurı sağlayacak unsurun “dil” olduğu gerçeğini artık tespit etmişti. Bu tespit hâlâ geçerliğini korumaktadır...

Toplumdaki bütünleşmenin ve milliyetçiliğin kaçınılmazlığını, hayatiliğini anlatan dahî sanatkârlarımızdan biri, belki de birincisi Ömer Seyfettin’dir. O, bunu, hem fert hem de cemiyet planında, örnek şahsiyetlerle gerçekleştireceğini de anlamıştır. Bu yüzden, o, yukarıda sayılan ara hedeflere ulaşmayı sağlayacak eserleri yazarak, okuyucusunun dikkatlerini şahsiyet kusurlarına çekti. Milliyetçi, faziletçi, şahsiyetçi, ahlâkçı, ideallerini gerçekleştirmek için Ömer Seyfettin’in durmadan yazması gerekiyordu. Öyle de yaptı. Ömer Seyfettin’in mefkûresinin ışığı altında edebiyat hayatından beklediklerine bakınız:

“Ben, edebiyatta yalnız sanata kail olsam edebiyatı pek küçük görmüş olacağım. Hâlbuki o benim nazarımda o kadar büyüktür ki... Cehaletin, nasutî duyguların alçalttığı beşeriyet için onu bir kurtarıcı addediyorum. Nazarımda edipler, insanlara adiliklere karşı nefreti talim edecek mürşitlerdir.”

Ona göre mefkûre, “uykudan uyandıran” bir hâl olup halkın milletleşmesini sağlar. Onun ”dinsiz bir millet olmaz, milliyet esasını kabul eden, mutlaka, din esasını da kabul edecekti. Din ve milliyet, adeta birbirinin birer lazımı gayrı müfarıkı idi.” cümlesiyle bir asli unsur ve misyon olarak gördüğü “din”; bir topluluğun aynı “dil”i konuşurken zevk alması, aynı millete mensup olma şuurunu ve gururunu taşıması mânâsına aldığı ve antropolojik ırkçılığı reddettiği “milliyet”; milletini sevmek ve yüceltmek mânâsında kullandığı “milliyetperverlik” ve “millî mefkûrecilik” kavramlarını yaygınlaştırarak öne çıkarttığını görürüz (Tural, 1984: 42).

Dünyanın yeniden yapılanma sürecinin yaşandığı günümüzde bu kavramlar, üzerinde hassasiyetle durulması gereken hususlar olsa gerektir.

Ömer Seyfettin, ümit ölmez, ümidi kalmayanlar ölmüşlerdir fikrini benimsemiş bir büyük şahsiyet, bir gerçek kahraman, bir dahî sanatkârdır. İnandığını nefsinde yaşamış bir klasiğimiz olan Ömer Seyfettin’i ölümünün 100. yılında minnet ve rahmetle anarken bu yazımı içimden geldiği gibi noktalamak istiyorum:

Ümitvar Olunuz... Ümitvar Olunuz... Ümitvar Olunuz...

Kaynakça

- Bağlı, Emine (2007). “Ömer Seyfettin”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C:7, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., s. 100-103.
- Gürel, Nazlı Rânâ (2017). *Kırmızı Gülün Alı Var Makedonya Yazıları*, Üsküp-Makedonya, Yeni Balkan Yay.
- Gürel, Zeki (1980). “Ömer Seyfettin’in Tarihî Hikâyeleri Etrafında”, *Millî Kültür*, C:2, S:1, s. 42-48.
- Gürel, Zeki (1996). *Ömer Seyfettin Tarihî Hikâyeler Eskimeyen Kahramanlar*, İstanbul, Hamle Yay.
- Gürel, Zeki (2002). *Türk Düşünce Ufukları Ömer Seyfettin*, Ankara, Alternatif Yay.
- Tural, Sadık (1964). “İnandıklarını Yaşamak Açısından Ömer Seyfettin”, *Türk Kültürü*, Y: 22, S: 260, s. 38-46.
- Tural, Sadık (1982). *Ömer Seyfettin’in Fikrî ve Edebî Şahsiyeti ile Hikâye Tekniği*, Ankara, (Hacettepe Üniversitesi doçentlik takdim tezi).

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 45-48.

Ömer Seyfettin’le Helalleşmek

Reşat Gürel

Mıstık’la Kan Kardeş Olduğumuz Gün

Siyah önlük, beyaz yakalı yıllarımın hatıraları onurlu mahcubiyetimle başlardı her zaman. Okulumuz tadilatta olduğu için bahçede kurulmuş kocaman bir askerî çadırdı sınıfımız. Yağmur yağıyordu. Çadırın orta direğiyle arka direkler arasında tam gerilemeyen kısmında su birikiyordu. Teneffüste hademe İsmail Efendi öğretmenimiz çağırtsmadan gelecek ve elindeki paspas sopasıyla itekleyerek biriken suları boşaltacaktı. Öğretmenimizin ikazına rağmen yine en haylazlarımızdan birkaçı suyun cavadan akışını seyrederek ıslanacaklar ve ortada kurulu teneke odun sobasının yanında oturmak için izin isteyeceklerdi öğretmenimden. Kalın çadır bezinde biriken suya dalmıştım. İlk damlası en uzun boylu arkadaşımız Şaban Külahlıoğlu’nun yazı defterinin üzerine damlamak üzereydi. Uyarmalıydım arkadaşımı. Parmak kaldırıp öğretmenimden izin isteyebilirdim. Parmağımı kaldırdım. Göz göze gelmiştim Ahmet Kılıç Öğretmenimle.

– Arkadaşınız Reşat Gürel’in babası...

Öğretmenimin sözleri ve arkadaşlarımın üzerimde yoğunlaşan bakışları. Yılbaşı tatili yeni geçtiğine göre öğretmenimiz her yıl olduğu gibi 7 Ocak öncesi Osmaniye’nin Fransız işgalinden kurtuluşunu anlatıyor olmalıydı:

– Sizin okulunuz, kurtuluş gününün adını alan bu okul... Bu okulda öğretmen olmak da öğrenci olmak da bir onurdur. O işgal yıllarında Türk çetelerinin karargâhıydı okulumuz. İşte burada savaşılan çeteler arasında dinlediğim bütün gazilerin, kahramanlığını anlattığı Hocaşade Muhammet henüz on beş yaşındaymış... Arkadaşınız Reşat Gürel’in babası... Enver’ül Hamid Camisi’nin bombalanarak yakılmasına karşı çıkışta, Mamuriye İstasyonu’na yapılan baskında hep o vardı. Parmak kaldırdığını gördüm. Belki de hiç dinlemediğimiz bir kahramanlığını anlatmıştır sizlere, ailenize. Arkadaşlarına anlatmak ister misin?

Parmağımı hemen indirmiş sıkıyordum avuçlarımda.

– ...

– Gel, istersen burada anlat arkadaşlarına.

Öylece donup kalmıştım. Orta direk sallanıyordu sanki. O sallandıkça ba-

şım dönüyordu. Onurumdan mahcuptum. Elindeki zili çalarak gelseydi İsmail Efendi. Herkesin önüne geçip çadırdan boca edilecek suyun altında sırlıklam ıslansaydım. Cıbrıdığımın çıktığını gören öğretmenim eve gönderseydi, üzerimi değiştirmem için ve ben koşsaydım. Kanatları ıslanmış minicik bir serçe yavrusu gibi kona düşse kanat çırpseydım evimize doğru.

– Sen de baban gibi anlatmak istemiyorsun demek. Kim bilir belki de büyüyünce Ömer Seyfettin gibi anlattırır hikâyelerle.

“Ömer Seyfettin gibi anlatmak”. Ömer Seyfettin’i aynı yıl ayda bir defa dağıtılan derginin arka kapağında resimli hikâye ile tanımıştık sınıfça. Ant isimli hikâyenin kahramanı Mıstık’ı hepimiz çok sevmiştik. Mıstık’ın arkadaşıyla kan kardeş olmasının arkasından hepimiz birer kan kardeş edinmiştik. İsmail ve Ferit’ti benim kan kardeşlerim. Parmaklarımızı portakal dikeniyi çizerek kanatmış, birkaç damlacık kanlarımızı parmaklarımızda karıştırarak somurmuştuk. Yemin içmiştik, birbirimizi kardeşten çok sevip koruyacağımıza. Yazısız, sözsüz ama herkesin bilip uyguladığı kurallarımız sıralanmıştı. Oyun eşlendirmelerinde kan kardeşlerin aynı takımda yer alması kuralı bunlardan biriydi. Mayıs ayı gelip de derginin son sayısı dağıtıldığında, sınıfta herkes ağlıyordu. Derginin Nisan sayısındaki son karede adamların sopalarla kovaladıkları kuduz köpek çocuklara saldırıyordu. Sınıfça okuyup ağlaştığımız son sayıda Ant sona eriyordu. Mıstık’ın kan kardeşini arkasına alıp koruması ve kuduz köpeklerle boğuşması. Çeşitli yerlerinden yaralar alması ve kuduz olarak hayatının sona ermesi. Altmış yıl sonra bile sona ermeyen, unutulmayan arkadaşlığımızın, kan kardeşliğimizin gözyaşları.

Tuna Hazar ve Beyaz Lâle

Osmaniye Ortaokulunda, galiba son sınıftaydık. Türkçe Öğretmenimiz Tuna Hazar’ı dikkatle dinliyorduk. Öğretmenimizin, okuyacağı hikâyeden yazılıda soru soracağını hatırlatmasıyla başlayan ilgi, güzel okuyuşuyla yoğunlaşıyordu. Birkaç sayfa okuduktan sonra masadan kalkmıştı ve sırtını duvara dayayarak okumaya devam ediyordu. Dar pantolonunun cebine soktuğu sağ elini sadece sayfaları çevirmek için çıkarıyor ve o sırada bütün sınıfı bakışlarıyla kontrol ediyordu. Dikkatle dinleyişimizdeki merak olay geliştikçe öfkeyle bütünleşiyordu. Bu arada merak ettiğimiz kitabın ve yazarının isimlerini iri parmaklar arasından okuyabilmiştik: Beyaz Lâle ve Ömer Seyfettin...

Hikâyenin Hain Kahramanı Radko, çok zengin bir Bulgar çiftçi ailenin çocuğuydu. Liseyi İstanbul’da Galatasaray Sultanisinde, Harp Okulunu Sofya’da okumuştı. Tek emeli Büyük Bulgaristan İmparatorluğu’nun kurulmasıydı. 20.

yüzyıla başlarken Selanik gibi, Deliorman gibi bizim olan Serez'de Türk ve Müslüman halkın katledilmesini, evlerinin yağmalanmasını bir düzen içinde gerçekleştirmek, Binbaşı Radko Balkaneski'nin göreviydi. Serez'de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki ve bankalardaki paraları alınacak sonra bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Lakin geriye güç bir şey kalıyordu. Şehirde en güzel Türk kızının hangisi olduğunu anlamak... Kendisine Cuma'dan, Osenova'dan seçilen on dört-on beş yaşında dokuz kızı beğenmemiş, askerlerine armağan etmişti. Ertesi sabah gençliklerinden, güzelliklerinden iz kalmamış çamurlar arasına atılmış dokuz ceset...

Dakikaların nasıl geçtiğini bilmiyorduk. Konuşturmak istediği insanları fırında topluyor, seçtiğini diri diri fırına atıyor. Çıgıllıkların yerini alan cızırtılarını zevkle dinliyor ve fırının kapağından yayılan yanan insan kokusunu garip bir heyecanla ciğerlerine çekiyordu. Radko, bu akılalmaz işkenceleri yaparken kendisini haklı görüyordu. Medeni Avrupa milletlerinin esirlerine yaptıklarında Alman, Fransız ve İngilizlerin diğerlerinden geri kalan yanları yoktu. Dünyaya böyle hükmediyorlardı.

Radko, Serez'in en güzel Türk kızının, Hasan Bey'in Beyaz Lâle diye anılan kızı Lâle olduğunu öğrenir, işkenceyle ölen kadınlardan. Ailesinin bütün fertlerini tutuklatır. Ağaçlar ve çiçeklerle dolu bahçe içindeki üç katlı konakta yalnız kalan, babasının "Lâ'li" diye telaffuz ettiği Leylâ'nın odasındadır. Leylâ, gücü tükeninceye kadar direnir. Yapabileceği bir şey kalmayınca arzularına izin vereceğini, ancak üşüdüğünü, pencereyi kapatmasına izin vermesini ister... Teneffüs zili çalıyordu o anda ama öğretmenimizin son bölümü okumasından sonra da dışarı çıkmadık.

"Bırakınca Lâ'li sarhoş gibi sallanarak açık pencerenin önüne gitti. Ve bir anda gözle görülmeyecek derecede ani bir hareketle orada kayboldu. Sanki uçtu... Aptallaşan Radko yataktan fırladı. Pencereye koştu. Sarkarak baktı. Aşağısı yeşil gölgeler, sık dallar, uzak çiçeklerle girdaplaşan nihayetsiz bir uçurum gibi derinleşiyor; koyu ve sık çimenlerin üstünde Lâ'li yüzükoyun yatıyordu. Dimağında yakıcı, parçalayıcı bir yıldırım çaktı: "Ya öldüyse..." Evet ya öldüyse? Bu kadar yaklaştığı, koynuna aldığı, kokladığı, öptüğü, ısırıldığı hakikat olmuş bir saadet; hayali, yalancı ve eksik bir silinti rüyası gibi sönmüverecek miydi? Kudurmuş bir heyecanla döndü. Sofaya yürüdü. Merdivenleri dörder, beşer atladı. Sapanından kurtulmuş bir çakıl taşı çabukluğuyla ikinci ve birinci katlardan geçti. Bahçeye çıktı. Lâ'li'nin üzerine atıldı. Hemen arkası üstü çevirdi. Nabızla-

rını tuttu. Atmıyordu. Eliyle kalbini yokladı. Eğildi... Kulağını koydu... Dinledi. Hiç çarpıyordu. Ölmüştü. Ah bu güzel Lâ'li kucağından kaçarak ruhunu ölüme vermiş, fakat... Fakat işte hâlâ solmamıştı. Taze hayatının, emsalsiz güzelliğinin ulvi ve mehtaptan rengi henüz duruyordu. Ve “Soğumadan...” diye mırıldandı, “Soğumadan...”. Bu paha biçilmez ölü daha sıcaktı. Soğumadan... Yıpranmamış aşkının, dokunulmamış kızlığının kim bilir ne kadar başka olan o müstesna lezzeti bir parça olsun tadılamaz mıydı?”

Ömer Seyfettin’i ve duygularını biraz daha tanıştıran Tuna Hazar öğretmenimi de atasını da hayırla anıyorum. Tuna Hazar; farkında olmadığımız müthiş bir Turan haritası çizmiş zihnimize; Tuna’dan Hazar’a... Öğretmenimiz ertesi hafta yazılı sorularını yazdırırken “Beyaz Lâle hikâyesinin kahramanı Radko...” diye başlayınca parmak kaldırma gereği duymadan itiraz etmiştim, Radko nasıl kahraman olabilir, diye. Hainden, köpekten kahraman olmaz diye sesler de yükselmişti arka sıralardan. Öğretmenimiz hikâye veya roman kahramanları deyiminin bir edebiyat terimi olduğunu örneklerle anlatmış ve hikâyelerin kahramanları, bizim bildiğimiz anlamda kahraman olmak zorunda değil, diyerek soruları yazdırmaya devam etmişti. Ben de büyük harflerle “Hain Kahraman Radko” diye başladığım cevabımla bütün öfkemi kusmuştum. Öğretmenimin hoşuna gitmiş olmalı ki notlarımızı okurken “Hain Kahraman” başlığından artı beş puan, demişti.

Kevser Kabalcı ve Irgat

İlk ve ortaokuldan sonra Osmaniye Lisesindeydim. 2. Sınıfta Edebiyat ve Fen kollarına ayrılma o yıllarda da vardı ve öğrencilerden sınıf geçme notu yüksek olanlar fen bölümüne, karne notları daha düşük, derslerine daha ilgisiz olanlar ve velilerinin ilgisi fazla olmayanlar edebiyat bölümüne kaydedilirdi okul yöneticileri tarafından. Fen bölümüne geçmek isteyenlerin velilerine “Karar öğretmenler kurulu kararı, öğrencimiz fen derslerinde başarılı olamaz.” diye geri çevirirlerdi ama “Bu öğrencinin dil ve edebiyatta yeteneği var mıdır?” diye sormak, kim-senin aklına gelmezdi. Yine yöneticiler, öğretmenlere görev dağılımı yaparken kendi değerlendirmelerine göre fen ve edebiyat derslerinin başarılı öğretmenlerini fen bölümlerinde görevlendirirlerdi. 5 Edebiyat C sınıfında okuduğum yıl bir istisna yaşadım. Kevser Kabalcı isminde, yeni mezun olmuş bir edebiyat öğretmenimiz vardı. Edebiyatı seven ve sevdirmeye çalışan, konuşmasını hayranlıkla dinlediğimiz bir öğretmen. Bir gün dersimize her zamanki sevimli heyecanıyla girmiş ve tahtaya bir beyit yazmıştı. O haftaki ders konumuz olan Şeyhî’nin Harname’sinden bir beyit:

“Bunların başlarına tâc neden
Bize bu fakr ü ihtiyâc neden”

– Şimdi bu beyitle ilgili bir hikâye yazmanızı istiyorum sizden. Defterinizin orta sayfasından çıkaracağınız sayfalara yazacaksınız. Haydi başarılar. Süreniz kırk beş dakika.

– Biz yazar mıyız, nasıl yazacağız diye itiraz edenler oldu. Sızlanmaları duymadı bile.

– Giriş, düğüm ve sonuç. Hepsisi bu kadar. Başlayın haydi, başarılar... Hikâyenize isim vermeyi unutmayın ama isim koymakta acele de etmeyin. Hikâyenizin ismi kendiliğinden gelecektir sonunda.

Geyikler, mandalar, koçlar başlarında boynuzlarıyla dolaşıp semirmekten başka tasası olmayan hayvanlar. Ya eşek, yük taşımaktan, cefa çekmekten başka bir dünyası olmayan eşeğin boynuzlu ayrıcalıklılara isyanı... Ne anlatabilirdim? On dakika kadar tek kelime yazmadan öylece düşünceye dalmıştım. Sınıfta silgi alışverişi başlamıştı. Heyecanla yazanlar, yazdıklarını söylenerek silenler.

Bismillah diyerek başlamıştım sonunda. Çukurova'ya pamuk toplamaya gelen mevsimlik bir işçi. Çapa yaparken, koza yolarken bir düşü vardı. İki yazdır biriktirdiği parayla bir at arabası satın almak ve Adana'ya yerleşmek. Bir de köylüsü var Adana'ya yerleşmiş, boynu kravatlı, eli nasırsız, saç bilyantınlı biri. Düşünü ona anlatıyor, bir at arabası satın almasına yardımcı olması için. Arkadaşıysa aklını kolayca çelıyor. At arabası alsa sanki kurtulacak mı rezillikten, kula kulluk etmekten. İrgatlıkla, arabacılıkla bir yere varılmaz. İşte beni örnek al. Yazın vantilatörle serinleyen, kışın harlayan sobayla ısınan bir evin. Sana hizmet eden bir karın, okuyan çocukların olmalı. Hiç böyle düşü olmamıştı şimdiye dek. Birkaç gece sonra ona uydu. Büyük bir kulüpte kumar oynamaya başladı. On liralara, yüz liralara kazandı önce. Köy kahvehanesinde bütün kış boyu çayına oynadıkları kâğıt oyunlarının rakiplerinden daha toyma masadakiler. Sütuna yaslanmış içkisini yudumlayan arkadaşına göz kırpyordu arada bir. At arabası ne ki bir Şevrole bile satın alabilirdi böyle giderse. Gece yarısından sonra biner biner kaybetmeye başladı. Yağ Camii'nde sabah ezanı okunuyordu, beş kuruşsuz sokağa atıldığı zaman. Hikâye böyle bitiyordu. Kendiliğinden gelen ismi de "İRGAT" diye büyük harflerle yazdığım zaman derin bir nefes almıştım. Öğretmenimle göz göze gelmişim. Sınıfta kimseler yoktu.

– Telaşlanma, dedi öğretmenim. Son dersten çıkış zili çaldığını duymadın bile. Sıralar arasında dolaşırken dikkatimi çekmişti yazdıkların. Arkadaşların sessizce çıkıp gittiler. Yarım saat geçti ama bitmediyse bekleyebilirim.

Şaşkındım, mahcup olmuşum. Dört sayfalık yazımı aceleyle bıraktım. Beklettiğim için özür diledim. Birlikte çıktık sınıftan, okuldan.

Mayıs ayı başında okulumuzun yılda bir defa yayımlanan dergisi Kovan, bütün öğrencilere dağıtılmıştı elli kuruş karşılığında. Kültür Edebiyat ve Yayın Kolu'nun düzenlediği Hikâye Yarışması'nda birinci olan Irgat, 2. sayfasındaydı. Ödülüm, Ömer Seyfettin'in hikâye setiydi. Ahmet Kılıç öğretmenimin sözlerini hatırlamıştım o an: “Kim bilir, belki de büyüyünce Ömer Seyfettin gibi anlatırsın hikâyelerle.” Büyümeye başlamıştım galiba.

Yetik Ozan

Matbaada yeni basılmış dergilerin, kitapların kokusuna tutulduğum ilk günlerdi. Gazete kâğıdının gramajını, diliyle ıslatıp anlayan ustalarla tanışıklığım yeniydi. Ustaların “Haydar Bey” dediği, Heidelberger marka baskı makinalarının sesiyle uyukladığımız gecelerin sabahında dokuz genç, uzun bir masanın çevresinde dizilir; dergileri katlar, zımbalar ve naylon poşetlerine yerleştirdik. Kendi yazımın yayımlandığı dergiler bir başka gülümserdi gözlerime. Adının konup konmadığını bilemediğim yazı türü. Arka kapak boyutlu, resim içi yazılar. Genç yazarların arka kapağı paylaşma yarışı sessizce sürerdi. Günerkan Aydoğmuş'un yazılarıydı benim en çok hoşuma gidenler. Çoğu zaman Dilaver Cebeci'nin yazılarının süslediği her sayısı başka renk, arka kapaklarda yer almaya başlayan Reşat Gürel'in, yanlarında kâğıt kıran arkadaşları olduğunu bilmiyordu hiçbirisi. Onlardan ve Site Öğrenci Yurdu'nda kalan gönüldaşlarımdan alırdım en güzel dönüşleri. Yurdun büyük kantininin duvar gazetesinde yer alan gazete ve dergi kupürlerinin¹ okuyucusu hiç eksilmezdi. Fırsat buldukça kalabalıklarla birlikte okurdum yazılarımı. Yazarken gözyaşlarımı tutamadığım bütün yazıların aynı duygularla okunduğunu hissederdim. Onlara ulaşabilmenin heyecanı ile kitaplaşan hikâyelerim. İbrahim Metin ağabeyin Emine Işınsoy'a havale ettiği dosyalarım, “Güzel olmuş!” notuyla dönmüştü. İncelenmeye, tenkide değer bulunmamış olma ihtimalini, okuma fırsatı bulunamamışa dönüştürmüştüm. Öyle ya, yeni romanları, peş peşe baskılar yapan, eserleri TRT'de oynanan bir yazarın bunca yoğunluğu içinde bu dosyalara ayıracak zamanı olamazdı. Kalorifer peteklerine yapışarak oturulmuş bir akşamüzeriydi. Töre-Devlet'in okuma salonunda yalnızdım. Toplantı odasına doğru ilerleyen birini fark edince ayağa kalktım. Durdu, geriye döndü. Ayağa kalktığıma teşekkür eden bir tebessüm. Bakışlarını yüreğimde hissetmiştim. Gözlerimden yüreğime, beynime işliyordu bu bakıştaki ısıltılar. Eldivenini çıkarıp uzattı elini. “Reşat olmalısın.” Donup kalmıştım. Zili çalmadan içeri girdiğine göre yazarlarımızdan biri olmalıydı, ama kim? Daha fazla merakta bırakmadı:

¹ bir gazete veya dergiden kesilmiş yazı

– Ben de Yetik Ozan.

Heyecanla atıldım:

– Turgut Günay ağabey! Tanıyamadım, özür dilerim.

Paltosunu çıkardı. Almak istedim. Oturmamı işaret etti. Çantasını masanın üzerine koyarken gözlerime bakarak sordu:

– Hikâyecilerden kimleri okuyorsun?

– Ömer Seyfettin'i efendim. Onu da...

– Evet Gürel, onu da?

– Onu da okumaktan korkuyorum efendim.

Susuşumla nasıl bir korku olduğunu soracaktı ve ben kendime bile açıklayamadığım bu korkuyu anlatacak cümleleri düşünüyordum.

– Bilirim o korkuyu, diyerek gülümsedi. İnsanın elini, dilini bağlar bazı zamanlar...

– Peki, Sait Faik, diye ilave etti.

– Sadece Semaver, diyebildim. Gözlerindeki küçümseyen bir ifade değildi, hiç de alaycı olmayan ses tonuyla devam etti:

– Çehov'dan da "Memurun Ölümü" değil mi?

Aklımdan geçenleri mi okuyordu yoksa... Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yerine Hacettepe'de okumayı, öğrencisi olmayı düşündüm o an. Gülümsedi. Elini elleri arasına alarak sıktı.

– O hâlde hemen başlıyoruz. İlk dersimiz haftaya bugün, bu saatte, burada. Turganyev'in Duman'ını okuyarak gelebilir misin?

Kalktı. Salona yeni girmiş, hiçbir şey konuşmamışız gibi:

– Galip Ağabey geldi mi? diye sordu ve cevabı beklemeden toplantı odasına geçti.

Zafer Çarşısı'na ilk defa kitap almak için gitmiş ve ilk kitapçıda bulmuştum Duman'ı. Çok kalın değildi ama bir türlü okuyup bitiremiyordum. Kitabı her elime alışımdaya günün yorgunluğu üzerime çöküyor, kırıklıklarım ağırlaşıyordu. O anda yazılması gereken bir konu geliyor aklıma, yazmaya başlıyordum, büyük bir heyecanla. Yorgunluk bitiyor, uyku dağılıyordu. Büyük heyecanla beklediğim günün akşamı geldi ama Turgut Ağabey gelmedi. Otel odasında ölü bulunmuş. Ona hasretim hâlâ dinmedi. Duman'ı niçin bitireyim!

Okuyan Ankara

Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesindeki ilk yılımda kendime verdiğim sözü yerine getirmiştım. 7 Ocak Düşman İşgalinden Kurtuluş Günü'ne Rahime

Hatun adını verdiğim hikâye kitabımı yetiştirmiştim. Hemen arkasından tarihî olayları konu alan “Sadaktaki Üç Ok” yayımlandı. Kapakları Vehbi Okur kardeşim hazırlıyor, baskıyı Töre Devlet’in de basıldığı Emel Matbaasında yapıyorduk. Klişeciler, matbaacılar arası bir koşuşturma.

Ankara üniversite yıllarım; işgal altında okulum, tehdit altında öğrenci yurtlarım... Adana Yüksek Öğretim Öğrenci Yurdu ve İlk Ülkücü Şehit hemşehrim Ruhi Kılıçkırın’ın şehit edildiği Site Öğrenci Yurdu... Saldırısız, şehitsiz günümüz geçmiyordu. Ömer Seyfettin’i düşünürdüm bazı geceler... Öğretmenlik-askerlik arasında gidiş dönüşleri, Balkan Savaşları sırasında esarete geçen yılı.

1970’li yılların onca kargaşa içinde getirdiği bir güzellik vardı, herkes okuyordu. Yurtlarda, ocaklarda nöbet tutan gençlerin elinde silah değil kitap vardı. “En güçlü silah fikir, en güzel fikir milliyetçiliktir.” diyorlardı. O dönemin gazeteleri Hergün, Bizim Anadolu ve Ortadoğu’da okuyucu köşeleri vardı, çok okunan köşe yazarları yanında. Yazarını kurşunlatan yazılar yazılıyordu.

O günlerde Amerika’dan yazan veya yurda yeni dönmüş olan Prof. Dr. Nejat Muallimoğlu, Ortadoğu gazetesinin köşe yazarlarındandı. Amerika’da yaşadığı şehrin, insanların temizliğinden bahsediyor, ülkemizi yeriordu. Galiba o yıllar “Ben Amerika’dayken” modası yaygındı. “Orada tuvaletlere bal döksen yalanır. Burada bir dolmuşa, taksiye binseniz elbiseniz yağ olmasın diye dikkat etmek zorundasınız.” cümlesini okuduğum zaman çıldırmış gibi kaleme sarılmış ve cevap yazmışım. Yazımın Nejat Hoca’mızın köşesinin altında yayımlandığının ertesi günü temizlik kıyaslamasından sonra başka konularda cehaletimizi, geriliğimizi örnekliyordu. Gözleri görmeyen ABD’li bir yazarı ve eserlerini anlatıyordu bir yazısında; biz görüyoruz da ne yapıyoruz dercesine. Ben de Âşık Veysel’i anlattım ona. Elbette benden çok daha iyi biliyordu Âşık Veysel’i ama Doğulu-Batılı tartışmasına girince işler değişiyordu. Hakaretsiz ama sert yazılar yazdık. Son gönderdiğim yazım yayımlanmamıştı ve üstadın cevapsız yazıya ek yazısıyla konu kapanmıştı. İlginç olan, gazetenin o aylarda okurları arasında yaptığı ankette Ömer Seyfettin’den sonra en çok beğenilen hikâyeciler arasındaydım.

Şanslıydım, kendimi Töre-Devlet Yayınlarının merkezinde bulmuştum. Kimler yoktu ki orada; Galip Erdem, Dünder Taşer, İbrahim Metin, Sadi Somuncuoğlu, Arif Nihat Asya, Emine Işınsoy, Enis Öksüz, Nuri Özşahin (Oğuzata Altaylı), Sadık Kemal Tural (Sadıkoğlu), Turgut Günay (Yetik Ozan), Yağmur Tunalı, Yücel Hacaloğlu, Osman Oktay, Meriç Coşkun, Burhanettin Özbilici, Osman Çakır, Nedim Ünal, Rasih Demirci, Coşkun Karakaya, Mahir Durakoğlu orada karşılaşp tanıştıklarımdandı.

Töre, Devlet ve Bozkurtlu yıllar tanımaktan huzur duyduklarımın ilginç hatıralarıyla doluydu. Töre'de daha çok hafta sonları ve dergilerin basılıp postalanma günlerinde bulunuyordum.

Sadık Kemal Tural'dan Arif Nihat Asya'ya

Töre'nin ilgiyle takip edilen yazıları arasında iki genç akademisyenin atışma tarzı şiirleri vardı. Kemaloğlu mahlasıyla Sadık Kemal Tural ve Yetik Ozan mahlaslı Turgut Günay. Sadık Kemal Tural, kariyerini ve Türk diline hizmetlerini hızla yükseltirken 1982 yılında yayımlanan Zamanın Elinden Tutmak adlı eserinde, "Türk Tarihini hikâyeleştirerek anlatacak genç bir yazarımız" diye ismimi okuduğum zaman bu sorumluluğun ağırlığı altında titremiştim. Tarih ve güne yansıyan konuların hikâyelerinin yer aldığı Düşler Seninle Ulu'yu öğretmenliğimin ilk yıllarında yayımlamıştım ve öylece kaldım. Öğretmenlik hikâye yazdırmıyor, yaşatıyordu. Tural Hoca'm, Ankara'dan gelen birkaç ortak dostumuzla; "Reşat Hoca yazmak yerine çocuklarla tiyatroculuk oynamaya devam etsin." sitemini göndermişti.

Haklıydı Sadık Kemal Tural Hoca'm ama ben de haklıydım. Her Dem Yeniden Doğarız, Şahin Bey, Tomris'ten Rahime Hatun'a, Yanan Dede öğrencilerimle birlikte yazılıp sahneye konulmuştu. Kalıcı eserler olmasa da.

Kalıcı eser! Arif Nihat Asya Hoca'mızın vefat edeceği hastaneye yatmadan önceki günlerden biriydi. Her zamanki babacan hâliyle seslenmişti:

Yanıma gel bakalım, Adanalı!

Heyecanlanmıştım. Elimdeki işi bırakıp koştum. Demek biliyordu Osmaniyeli olduğumu. Oturmamı işaret etti. Arif Nihat Asya'nın yanında oturmak. İğreti oturdum sandalyenin ucuna.

Daha önce tanışmadık ama yazılarını okudum.

Sandalyeden kayıp düşecek gibiydim. Bayrak şairimiz hikâyelerimi okuduğunu söylüyordu.

Rahat ol, dedi. Hemşehriyiz, biliyor musun?

– Bilmez olur muyum... Anlatabilir miyim... O kehribar tespихinin şıkırtısı, tebessümü anlat diyordu. Daha küçüktüm, okula bile gitmiyordum. Osmaniyeye Ortaokulunun salonu sandalye araları, arka taraflar ayakta insanlarla doluydu. Pencerele açılmıştı dışarda kalan insanlar sesinizi duyabilsin diye.

– Ya öyle mi? Kalabalığın coşkusunu hatırlıyorum. Milletvekili olarak son ilçe ziyaretlerimde olmalı. Ya sen neredeydin, neler hatırlıyorsun? Yoksa Bayrak şiirini mi okumuştun?

– Nuri ağabeyim gazeteci, sevilen bir kişiydi ve beni o getirmişti. Sözleriniz sık sık alkışlarla kesiliyordu... Bayrak şiirinizi siz okumuştunuz, ben ezberlemiştim. O gün bir soruya cevap verirken söylediğiniz sözün ne anlama geldiğini günlerce düşünmüştüm ve anlayınca çok hoşuma gitmişti.

Merak ettim. Hatırındaysa söyler misin?

– “Onları önce yeşil Hatay sabunuyla bir güzel yıkamalı sonra da sabunu yıkamalı iyice.”

– Yeşil Hatay sabunu mu yoksa bir kalıp sabun mu demiştim diyerek düşünmeye daldı. Öksürmeye başlayınca birkaç yudum su içtikten sonra devam etti. Hikâyelerinden okudum hemşehrim. Ömer Seyfettin’i hatırlatan yönlerin var fakat dikkat etmelisin. Eşeği öldürmeyesin.

Eşeği öldürmek, diye fısıldayabildim.

– Bir oduncu dağdan kestiği odunlardan taşıyamayacağı kadar yüklerse eşek yolda ölür. Sen de hikâyelerine fazla fikir yüklemeye çalışıyorsun. Aceleci olma ki kalıcı olasın.

Dündar Ağam – Galip Ağabeyim

MHP’nin Genel Merkez Binası Kızılay’da, Yüksel Sokağı ile Konur Sokağı’nın kesiştiği köşede, Mülkiyeliler Birliği çaprazında küçük bir bahçe içinde iki katlı eski, sarı boyalı bir binaydı. O kargaşa günlerinde Genel Merkez’in güvenliği ve düzeni ülkücü gençlere aitti. Öğrenci yurtları sırasıyla gece nöbeti ve gündüz misafir ağırlama, kitap ve dergi satış odası işlerini yaparlardı.

Giriş kapısı önündeki, üzerinde ziyaretçi defteri ve çevirmeli telefonu bulunan masanın başında nöbet arkadaşım ile oturuyordum. Sabah ezanı vaktinin mahmurluğu üzerimizdeydi. Bahçe nöbetçisinin “Dündar Bey geliyor.” uyarısıyla buz gibi suyla abdest almış gibi irkildik ve çabucak toparlanarak kapı önünde hazır ola geçtik.

– Teşekkürler gençler. Hangi yurttansınız?

– Adana Yurdu’nda kalıyoruz, efendim.

– Nasıl geçti nöbet göreviniz?

Nöbetimiz olaysız geçti, efendim.

Peki. Nöbet sırasında neler okudunuz, hangi derslere çalıştınız?

Arkadaşım Devlet’in son sayısını işaret etti masanın üzerinde duran.

Teşekkürler evladım. Ya sen?

Ben okumadım, efendim.

Niçin okumadın evladım?

...

Dikkatle baktı yüzüme. Belki de nöbetin önemini, nöbette kitap okumanın doğru olmayacağı cevabını vermem gerekiyordu ama doğruyu söylemeliydim.

Okumak yerine bir şeyler yazdım, efendim.

Yine masanın üzerini taradı gözleri. Ortadan katlanmış teksir kâğıtları üzerine yazılmış karman çorman yazılar, kırmızı tükenmezle işaretlenmiş, numaralanmış paragraflar... Yüzüme biraz daha dikkatle baktı.

– Sen, dedi Galip'in bahsettiği Adanalı Hatice Seyhan olmalısın. Nasıl oluyor bu; Gündüz Töre'de, gece burada mısınız?

Sırası geldikçe efendim.

Nerede ihtiyaç varsa oradasınız, öyle mi?

...

Demek, kız arkadaşlarınız olacak, Dil Tarihli her ülkücü bir asena bulacak, seminere öyle gelecek dediğim gün sen de Hatice Seyhan olup yazdın öyle mi? Tebrik ederim. Bir de arkadaşın vardı, hemşehrin.

– Ayşe Öztürk efendim, yani Vehbi Okur.

– Galip olmasaydı kimse çözemezdi bu sırrınızı. Durumdan görev çıkarışınızı beğendim. Hayranım Galip'in sezgisine. Hiçbir şey sormadan “Hatice Seyhan gelecek sayının yazısı hazır mı?” diye sordu öyle mi. Aşk olsun... Yazmayı bırakma evlat ama okumayı da ihmal etme. Çok oku, az yaz...

Çok oku, az yaz. Ne güzel emirdi. O yıl kaza mı yoksa cinayet mi olduğu belli olmayan olayla aramızdan ayrılmıştı Dünder Ağamız. Başbuğumuzun “Bayrağı göndere beraber çekecektik.” sözleri, Hacı Bayram Camisi'nde yüreklerimizi dağlamıştı. Devlet Tiyatrolarında sadece Bağdat Hatun'u seyredebilmiş ve sadece birkaç tiyatro eseri okuyabilmişim. Çok okuyup az yazmak... Az okuyup çok yazma heyecanımda gündüzlerimi geceye ekleyip yazmışım “Çelikten Damlayan Sular”ı... Dünder Taşer Tiyatro Armağanı'nda ödül kazanıp yayımlanmıştı. Demir, Allah'ın Türk milleti için var ettiği maden. Ergenekon ve dağlar eriten körükler. Körük nefesli demirciler ve çifte su verilmiş çelik. Türk milletinin özünden, çelikten damlayan aziz şehitlerimizin; Kılıçkiran, İmamoğlu, Önkuzu'nun şehadetlerini anlatmaya çalışmışım sahnede. Seçici kurul üyelerinden Oğuzata Altaylı'nın değerlendirmeleri hoşuma gitmişti en çok. “Güzel bir hikâye hatta film senaryosu gibi ama zevkle okudum. Hikâyemsi tiyatro. Sahneleme güçlükleri nasıl çözülecek bakalım. Üç bölüme ayrılmış sahne öyle mi?”

Sirkeci Garı / 11 Temmuz 1915 Pazar

Bu tarih Çanakkale Zaferi'nin anlam ve önemini anlatan on günlük müstesna bir olayın başlangıcıydı. Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şubesi Müdürlüğünden aldıkları davet üzerine İbrahim Çallı, Nazmi Ziya Güran, Ahmet Yekta Madran, Yusuf Razi Bel, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Orhan Seyfi Orhon, Ahmet Ağaoğlu, Ali Canip Yöntem, Mehmet Emin Yurdakul, İbrahim Alaattin Gövsa, Hakkı Süha Gezgini, Enis Behiç Koryürek, Celal Sahir Erozan, Hıfzı Tevfik Gönensay, Selahattin Öksüzücü ve Ömer Seyfettin Sirkeci Garı'nda toplanmışlardı. Bu edebiyatçı ve sanatkarlar heyeti, Çanakkale harp sahalarını ziyaret ederler, askerlerle konuşurlar. Cephelerde gördüklerini, harbin kendilerinde uyandırdığı duyguları halka ve gelecek nesillere aktarmak için kaleme sarılırlar. Çanakkale'de Mustafa Kemal'in bulunduğu cepheyi de ziyaret etmek isterler. Cesarettepesi'ne giden yolun tehlikeli oluşu nedeniyle Mustafa Kemal'i ziyaret edemezler ancak telefonla konuşarak başarı dileklerini, dualarını iletirler. Cepheden cepheye koşan Albay Mustafa Kemal'in bu ziyaretten ne kadar memnun olduğunu, milletine olan güvenini nasıl pekiştirdiğini tahayyül etmek zor değil. Ömer Seyfettin'in genç yaşta öldüğü yıllarda, artık Atatürk olan Mustafa Kemal'in Başöğretmen olup başlattığı okuma seferberliğinde yeni harflerle baskısı yapılan ilk eserlerden olan Ömer Seyfettin hikâyelerini, çalışma masasından ayırmadığı bir gerçektir. İşte sorumluluk, işte en güzel vefa.

Ömer Seyfettin, Çanakkale dönüşü Kalamış'ta tıpkı kiraladığı mekân gibi yalnızdır. Subaylığı bırakmış; öğretmenlik yapıyor, yazıyor, dergi çıkarıyordu. Esaret yılından kalan hastalıkları artmıştı, geçim sıkıntısı vardı, eşinden ayrılmıştı, mutsuzdu. Minik kızını göremiyordu. Yeni Mecmua'da "Yeni Kahramanlar" serisinde çıkan "Çanakkale'den Sonra", "Kaç Yerinden", "Müjde" ve "Bir Çocuk Aleko" hikâyeleri, bu gezide gördüklerine ve duyduklarına dayanmaktaydı ama seriyi tamamlayamamıştı.

Peki, ben ne yaptım bunca yıldır, onun Çanakkale duygularını anlatabilmek için? Her 18 Mart'ta programlar yaptım. Bir defasında salonu olmayan lisenin bahçesindeydik. Binden fazla öğrencim vardı karşımda, yağmur başlamıştı. Okul Müdürümle göz göze gelmiş, devam işaretini almıştım: "70 yıl önce Çanakkale'deyiz; siperler çamur, elbiseler ıslaktı. Sadece mermilerini kuru tutabiliyorlardı ve karavanalarında sadece birer tas üzüm hoşafı vardı." diye başlamıştım anlatmaya... Atsız'ın Topal Asker şiirini tiyatro hâline getirip sahneledim öğrencilerimle, bir başka 18 Mart kutlamaları için. İstanbul'dan okul öğrencilerimle, Yesili öğrencilerimle gittim Çanakkale'ye. Bir şeyler anlatmaya çalıştım. Hiçbiri, Ömer Seyfettin'in orada hissettiklerini yansıtmak kadar içten olamazdı.

Elbette etkisi de o kadar olacaktı. Bir tek ümidim vardı, o da birkaç sınıfın, iki otobüs dolusu gencin, birkaç salon dolusu insanın içinden birileri çıkacak; anladığımı anlatabilecekti.

Öğretmenlik yıllarım, öğrencilik yıllarıma eklenmiş hızla akıp gidiyordu. Hayatlarının baharında şehit düşmüş, zindanları Taş Medrese'ye, Yusufiye'ye çevirmiş arkadaşlarım vardı ve ben onlara ulaşmaya çalışıyordum.

Ömer Seyfettin vardı, erdemli ızdıraplar yüklü kısacık ömrüne ölümsüz eserler sığdırabilmiş ve beni ona bağlayan zincirlerdi hatıralarım. Ona ulaşmalıydım. Yarım kalmış Primo Türk Çocuğu hikâyesini tamamlamaya cesaretim yoktu.

Son yılı yani İzmir ve Anadolu'da işgallerin başladığı, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçip Kurtuluş Savaşı'nı başlattığı günler, Ömer Seyfettin'in şeker hastalığıyla başlayan rahatsızlığının iyice yoğunlaştığı günlerdi. Ne yazık ki İstanbul'un o işgal günlerinin telaşı, Ömer Seyfettin'i unutturmuştu. Birazcık takati olabilse ya Malta'da olurdu Ziya Gökalplarla ya da Ankara'da olurdu Mustafa Kemal'in peşi sıra Mehmet Akifler, Adıvarlarla... Balkan Savaşlarının bütün acısı esaret yılının hatıralarıyla yağıyordu yüreğine. İzmir işgal edildi haberiyle Sultan Ahmet Meydanı'na koşamamıştı, Halide gibi, Hamdullah Suphi gibi kürsüye çıkıp haykıramamıştı bağımsızlık aşkını.

Senin Hakk'ın rahmetine yürüdüğün yaşlardaydım. Senin hasretinle Bulgaristan için bir şeyler yapmak boynumuzun borcu olmuştu. Bulgaristan Komünist Partisinin Todor Jivkov adlı son genel sekreteri devletin başındaydı ve Türklere karşı asimilasyon politikasını acımasız bir şekilde uyguluyordu. Çocuklara Türk ismi verme yasağıyla başlayan akla gelmeyen uygulamalar. Türkler yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Millî ve dinî kimliğini korumak isteyenler Tuna Nehri adası Belene'de kurulan "Esir Kampı"nda Radkoların kanlı emelleriyle yok ediliyordu. Ne yapabilir, ne yazabilirdi Ömer Seyfettin olsaydı. Bütün siyasi partilerin Osmaniye ilçe başkanları kol kola en önde ve arkalarında bütün halk omuz omuza yürüyordu. O akşam, günün yorgunluğuyla İmam Hatip Lisesi öğretmeni ve öğrencileriyle 40 kişilik bir otobüsle Umre yolculuğuna çıkıyorduk yarım kalan dualarımızı tamamlamak için.

Radko adını hainlikle anmışken hesaplaşmada kocaman bir eksi daha kazınıyordu haneme. Radko Balkaneski cehennemi, Serez'in batısında Srebrenitsa'da bir başka insan kasabı Radko daha ortaya çıkıyordu. 1995 yılı Temmuz başlarıydı. Ratko Mladic komutasındaki Sırp birlikleri, kısa zaman içinde en az on bine yakın Müslüman Boşnak'ı hunharca öldürüyordu. Artık televizyonlarla takip ediliyordu katliamlar. Avrupa'nın ortasında, Birleşmiş Milletlerin gözleri

önünde işlenen cinayetlerin toplu mezarları “mavi kelebekler” tarafından hissiz dünyanın yüzüne çarpılıyordu. Ömer Seyfettin olsaydı, herkesin yaptığı gibi sosyal medyada birkaç haber paylaşmakla yetinir miydi? Bahar ve Kelebekler’in yanında Mavi Kelebekler’i de okur gibiyim.

Yağma Hasan’ın Böreği ya da Ömer Seyfettin’in Hikâyeleri

Ömer Seyfettin için Millî Eğitim, Kültür Bakanlıkları, Türk Dil Kurumu başta olmak üzere bütün sorumluların en büyük sorumsuzluğu, eserlerinin sahihsiz bırakılmasıdır. Yazar ve şairlerin ölümlerinden sonra vârisleri tarafından yayınevlerine olmadık güçlükler çıkardıkları sıkça görülmüştür ama vârisi olmayan yazarların eserlerinin telif ücretsiz baskı yarışına giren yayınevlerinin yağmacılığı da yaşanan bir gerçektir. Bu yağmacılıkta şüphesiz ki Ömer Seyfettin’in eserleri, en doyumsuz yayınevlerinden en çelimsizlerine kadar hepsinin iştah kaynağıdır; hem de sorumsuzca. Çocuk hikâyesi ve dergilerinden epeyce para kazanan bir yayınevinin, Ömer Seyfettin’in İlk Namaz adlı hikâyesini resimleyip süsleyip satışa çıkardığı eserinde hayretler içinde gördüm ki; namaz vakti anlatılırken kullanılan “fecd-i sadık” sözünü, güya günümüz Türkçesine çevirmiş: “sadık hizmetçisi”... Baskılar yapıyor, boyalı lüks kapaklı yeni baskılar. Öğretmenler okumuyor, veliler okumuyor, çocuklar okuduğunu anlamıyor. Galiba bunları denetleyen bir kurum da yok. Çünkü bu olayı anlatacak muhatap bulamadım.

Ömer Seyfettin’in, “yapraklar arasından sızan gün ışığı” anlamına gelen Güner adını koyduğu kızı, babasının vefatında dört yaşındadır ve bir röportajda şöyle diyordu:

“Şimdi, babamın kitaplarını arkadaşlarım torunlarına, torun çocuklarına istiyorlar benden. Parayla satın alıp veriyorum. Sanıyorlar ki, babamın kitapları tümüyle bana kaldı. Oysa yayınevleri babalarının malıymış gibi, gönüllerince basıp satıyorlar. Karşılığında ne telif ne de kitap... Zaimler, yayımladıkları zaman yeni basımlardan örnekler getirirlerdi. Ötekiler vermez oldu. Literatür çakalları gibi, yeni Telif Yasası’nın yayımlanacağı günü beklediler pusuda. Telif Yasası çıkar çıkmaz üşüştiler. Ne yapayım? Babamın kitaplarının okunuyor olması da bir kazanç benim için. Okunsun yeter, diye düşünüyorum. Ama beni de parayla satın almak durumunda bırakmasınlar. Çok şey mi istiyorum acaba? Tüm eserlerini alırken avuç dolusu para veriyorum, babamın kitaplarına!”

Kahramanlarının Kahramanı

“Ferman”da Tosun Bey’in, “Kütük”te Arslan Bey’in yaptıklarını sıradan insanlar yapamaz; sıradan yazarlar yazamazdı. “Büyücü”de Doğan’dın sen; yaptığı işlerde yalnız Allah rızasını gözetin.

Başını Vermeyen Şehit'te Deli Hüsrev ile Deli Mehmet olup "Fânî vücuda kefen gerekir. Hilat nâdanları sevindirir..." diyebilen sendeki özdü.

Diyet'te namerde muhtaç yaşamaktansa kolunu kesip atışı Koca Ali'nin. Kahramanına bu davranışı yaptıran Ömer Seyfettin, kısacık ömrüne hangi diyetleri sığdırabilmişti kim bilir.

"Ölülere mükâfat, dirilerin hatırasıdır." Kaç Yerinden adlı hikâyesinin kahramanlarının ulaştığı ortak fikir. Dünyada menfaat gözetmeyenler için bir bakıma mazinin güzelliklerini atıye taşınması için gizli bir dilektir. O dileği, Türk Gençliği senin eserlerinle aldı ve taşıyor. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda hayatta değildin, ülkemizin başına karabasan gibi çöken teröre karşı mücadelede yaşanan ama yeterince yazılmayan kahramanlıklarda sen vardın. Zeytin Dalı Harekâtı ile Afrin yolunda, tankı üzerinde muhabirlerin "Hedefiniz neresi?" sorusuna, "Kızıl Elma!" cevabını veren Samsunlu Uzman Çavuş Mehmet Kuzu'nun koçluğunu hisseden sezgisinde sen vardın. "Kızıl Elma Neresi" adlı hikâyende, Kanuni Sultan Süleyman'ın her molada askerden yükselen "Kızıl Elmaya!" haykırışında Kızıl Elma'nın neresi olduğu konusunda bilgi sahibi olmayan bütün devlet adamları arasında, "Kızıl Elmaya gidiyoruz!" diye bağıranlardan rastgele seçilen üç askerin verdiği cevap aynıdır: "Kızıl Elma, sultanın gitmek istediği yer. Hakk'ın göndereceği yer."

Pembe İncili Kaftan'da Muhsin Çelebi; "Mademki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz. Hasbî olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık ne olursa olsun, hakikatte şahsî bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, mansıp, ücret filan istemem. Fahrî olarak bu hizmeti görürüm. Şartım budur!" derken toprak, şehit kanlarıyla vatan oluyor ve şehadet arzulayanlarla korunuyorsa şehitliği göze alanlar da Muhsin Çelebilerin varlığından güven duyuyordu.

"Forsa"da Kara Memiş, yıllar süren esaretten kurtulmuş; vatanına kavuşma fırsatını bulmuştur. Gemide ülkesine dönmek için beklemek yerine oğlu Turgut'la birlikte adadaki savaşa katılır. "Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?". Onlarca yıldır Anadolu'da şehitsiz köy, şehit bayraksız mezarlık kalmadı. Biricik evladını teröre kurban veren analar, babalar, eşler, kardeşler "Vatan Sağ Olsun!" diyerek dimdik ayakta durmaya çalışıyorlar. Destinler yaşanıyor, yeterince yazılmıyor.

Yüksek Ökçeler hikâyesinin Hatice Hanım'ı, büyük konağında onlarca çalışanıyla huzur içinde yaşamaktadır. Baş dönmesi şikâyetiyle çağırdığı doktor, yüksek ökçeli ayakkabıları yerine topuksuz terlikle evde dolaşmasını tavsiye ediyor. Evinde terlikle dolaşıyor Hatice Hanım. Ertesi günden itibaren konakta hırsızlıklar, ahlaksızlar başlamıştır. Daha doğrusu çalışanlar yaklaşan topuk ses-

leri olmayınca toparlanma fırsatı bulamamaktadır. Aşçılardan bahçıvana bütün çalışanları değiştirir ama değişen bir şey yoktur. Hatice Hanım, birazcık huzur için yüksek ökçelerle dolaşmak zorunda kalır konağında. Yeter ki dedikoduları, planları duymasın; hırsızlıkları hissetmesin... Ya sen Ömer Seyfettin, etrafındaki hırsızlıkları, ahlaksızlıklarını görmemek, çevrenin olumsuzluklarının şahidi olmamak için gözlerini yummadığına, kulaklarını tıkamadığına göre nelere nasıl katlandın?

Seni tanıdıkça artan korkularım. Çilelerle geçen ömrünün iki katı yaştayım; kitaplarım belki eserlerinin onda biri hacminde ya anlattıklarınla yerleştiğin milyonlarca gönül. Gönlümdeki sen, yarım bıraktıkların, günümüzdeki boşluğun... Nasıl helalleşirim yüreğimdeki Ömer Seyfettin'le!

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 49-57.

Ömer Seyfettin ve Eserleri Üzerine Notlar

Zeki Gürel*

“Ortaya esaslı bir eser koymadan sanatkârlık hülyasına kapılmam bile! Edebiyatımızın şiarı: ‘Çok laf, az eser!’dir. Ben şimdilik bu şiarı bozmaya çalışıyorum. Ağustos böceği gibi öterek yan gelmekten ise karınca gibi çalışmak daha iyi değil mi? Şimdiye kadar öttüğümüz elverdi. Biraz da iş yapalım ki çorak edebiyatımız şenlensin, değil mi?” (Ömer Seyfettin, 1918: 244) Ruşen Eşref’in (Ünaydın) “Diyorlar ki” adlı mülakatına verdiği cevabı yazısında kendisini böyle tanıtan Ömer Seyfettin, inandığı gibi yaşayan, inanmadığı hiçbir şeyi de söylemeyen ve yazmayan ender sanatçılarımızdan biridir. Ziya Paşa’nın da dediği gibi:

*Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinden*

Türk edebiyatı tarihine Millî Edebiyat akımının başta gelen isimlerinden biri olarak geçen Ömer Seyfettin, 1884 yılında Gönen’de dünyaya gelmiş, 6 Mart 1920’de, her zaman söylediği “büyük eseri”ni gerçekleştirme özlemi içinde, İstanbul’da hayata gözlerini kapamıştır. Edebiyatımızın olduğu kadar fikir tarihimizin de son yüzyıllık döneminin en önde gelen isimlerinden biri olan Ömer Seyfettin, otuz altı yıllık kısa ömründe hikâyeleri başta olmak üzere, roman ve piyes denemelerinin yanı sıra pek çok şiir ve makalenin altına imza atmayı başarmış bir mütefekkir sanatçıdır. O, asıl ününü ise hikâyeleriyle kazanmıştır. Hatta denilebilir ki bizim edebiyatımızda küçük hikâyenin müstakil bir tür olmasını ona borçluyuz. Bugüne kadar Ömer Seyfettin ile ilgili olarak üniversitelerimizde lisans, yüksek lisans ve doktora tezi olarak bazı çalışmalar yapılmıştır. Bir de doçentlik takdim tezi bulunmaktadır. Benim Ömer Seyfettin ile tanışmam daha ilkökula başlamamın öncesine dayanır. Babamın bir akşam gaz lambasının ışığında okuduğu “Kaşağı” hikâyesinin yazarının Ömer Seyfettin olduğunu ancak ilkökula gidince öğrendim. Ama ne zaman atlarımızı taramak/tımar etmek için ahıra girsem hep bu “Kaşağı” hikâyesini hatırlamışımdır. O gün bu gündür Ömer Seyfettin’in hikâyelerini hep severek okumuş ve okunması için de tavsiye etmi-

* Dr. Öğretim Üyesi, Gazi Ü, Gazi Eğitim Fak., Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD, zekigurel@gazi.edu.tr. [Z. G.]

şimdir. Ömer Seyfettin'in eserleri üzerinde ciddi mânâda tefekkür etmeye başlamanın ise üniversite öğrenciliği yıllarımda olmuştur. Hacettepe Üniversitesindeki tahsilimin son aşamasında da mezuniyet tezi olarak Ömer Seyfettin ile ilgili bir çalışma hazırlamıştım (Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma, 1979). Kendi adımla yayımladığım ilk yazılarımda Ömer Seyfettin ile ilgili olmuştur (1979-1980). 1980 öncesi Türkiye'si içinde bir gencin; Ömer Seyfettin üzerinden yaptığı tespit ve değerlendirmelerin bugün dahi önemli olduğuna inanıyorum. Bizim çalışmamızla eş zamanlı olarak hazırlanmış bir doçentlik takdim tezinden de burada bahsetmeden geçemeyiz. Prof. Dr. Sadık Tural'ın doçentlik takdim tezi, "Ömer Seyfettin'in Fikrî Edebî Şahsiyeti ile Hikâye Tekniği" adını taşımaktadır.

Ömer Seyfettin'in sağlığında daha bazı eserleri kitap hâlinde basılmıştır. Ama onun eserlerinin bir külliyyat hâlinde yayımlanması işinde maalesef geç kalınmıştır. Onun pek çok eserini ilk defa bir araya toplayıp yayına dönüştüren arkadaşlarından "cancağızım" dediği Ali Canip Yöntem olmuştur. İkbâl Kütüphanesi yayını olarak çıkan bu üç ciltte (1926-1927) yazarın hikâyeleri bulunmaktaydı. Ama Ali Canip, 1947'de hazırlayıp yayımladığı "Ömer Seyfettin" isimli kitabına onun hikâyelerinin yanı sıra diğer çalışmalarından da örnekler koymak suretiyle Ömer Seyfettin ile ilgili çalışmalarda hikâyelerin dışındaki çalışmaların da yapılması gerektiği hususuna dikkatleri çekmiştir. Hikâyeleri ile ilgili ilk derli toplu yayın ise İstanbul'da Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık T.L.Ş. tarafından olmuştur. İlk baskıda dokuz ciltte toplanan hikâyeler (1938), ikinci baskıda on cilde çıkartılmıştır (İst. 1950-1952). Bundan sonraki ilk ciddi çalışma ise daha sonra "Ömer Seyfettin İlkücu Bir Yazarın Romanı" adıyla bir kitapta yayımlayacak olan Tahir Alangu tarafından yapılmıştır. Tahir Alangu'nun hazırladığı "Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri" isimli çalışma on bir cilt olarak Rafet Zaimler Kitap Yayınevi tarafından basılmıştır (İst. 1962-1964). Ömer Seyfettin'in biricik kızı Fahire Gü-

ner Hanım'la olan yakınlığıyla da olsa gerek, Tahir Alangu'nun "Ülkücü Bir Yazarın Romanı" adıyla hazırladığı "Ömer Seyfettin" adlı kitap, Ömer Seyfettin'le ilgili o güne kadar bir araya getirilmemiş pek çok bilgiyi ve belgeyi bir araya getirmesi bakımından hâlâ en ciddi kaynak eserler arasındadır. Bu çalışmayı aşan bir "Ömer Seyfettin" kitabı henüz bulunmamaktadır. 1968 yılında May Yayınları tarafından basılan bu kitap (İst. 1968, 592 s.) şimdi YKY yayınları arasında çıkan yeni baskısıyla Ömer Seyfettin meraklılarıyla buluşmaya devam ediyor.

"Ömer Seyfettin'in biyografisinin unsurlarını derlemeye başlayınca, Türkçede bu yolda bana model olacak, işe yarayacak hiçbir öncü eserin bulunmadığını gördüm. Hayatı, eserleri, ölümü geniş yankılar uyandırmış, nesillerce sürekli olarak okunmuş bir yazarın, arkadaşı Ali Canip tarafından yazılmış ve öldüğü günlerden bu yana tekrarlanmış birkaç sayfalık tercemei hâlden başka bir şey yoktu elimizde." (Alangu, 1968: 12) Şimdi ise elimizde yeni çalışmalar var. Bu çalışmalar içinde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezinin "Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin" (Ank. 1985) isimli çalışması ile Marmara Üniversitesi yayınlarından biri olan "Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin" isimli kitap (İst. 1984) sahanın uzmanlarının ve akademisyenlerin değerlendirmelerini bir araya toplayan yayınlar olması hasebiyle önemlidir.

Ömer Seyfettin'in eserleri, özellikle de hikâyeleri bugüne kadar pek çok yayınevi tarafından değişik adlar altında kitaplaştırılarak basıldı ve basılmaya da devam ediyor. Bu yayınların içinde Ötüken Yayınları arasında çıkan ve Ayvaz Gökdemir'in hazırladığı "Ömer Seyfettin'in Bütün Hikâyeleri" (İst. 1974, 3 C.) ile Muzaffer Uyguner'in Bilgi Yayınevi için hazırladığı ve on altı kitap olarak çıkan "Ömer Seyfettin'in Bütün Eserleri" (Ank. 1987-1993) adlı çalışmaları önemsiyoruz. Özellikle Muzaffer Uyguner'in hazırladığı kitaplar, "Ömer Seyfettin külliyatı" özelliği taşıması bakımından önemlidir. Çünkü ilk defa Ömer Seyfettin'in bütün kalem tecrübeleri (eksikleriyle birlikte) bir yayında toplanmıştır. Akademisyen, edebiyat araştırmacısı Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin ile ilgili yaptığı çalışmalarda, sanatçımızın bilinmeyen yeni yayınlarını buldukça bunları kamuoyuyla paylaşan makalelerini yayımladı. Daha sonra bu çalışmalarını bir kitapta topladı ("Külliyata Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin", İst. 1998). Polat'ın son çalışması ise "Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri" (YKY, İst. 2011) adını taşıyor. Prof. Dr. Hülya Argunşah'ın hazırladığı ve Dergâh Yayınları tarafından yedi cilt olarak yayımlanan (İst. 1999-2001) "Ömer Seyfettin - Bütün Eserleri" isimli çalışma ise bugüne kadar Ömer Seyfettin'in eserlerini tek bir çalışmada toplamayı başaran önemli bir eserdir. Argunşah, dipnotlarla

da zenginleştirdiği bu çalışmasında Ömer Seyfettin'in bugüne kadar ele geçen bütün kalem tecrübelerini bir araya toplamıştır.

“Ele geçen” ifadesini özellikle kullandık. Çünkü hâlâ tam bir Ömer Seyfettin bibliyografyası hazırlanmış değildir. Bu işin zorluğunun iki sebebi var: Birincisi Ömer Seyfettin'in müstear/takma ad ve rumuzlar kullanmış olması; ikincisi de süreli yayın koleksiyonlarımızdaki eksiklik ile Ömer Seyfettin'e ait şahsi evrak ve dokümanın henüz tam olarak ele geçememiş olmasıdır. Ömer Seyfettin'in birden fazla takma ad kullandığı, zaman içerisinde tespit edilmiştir. Araştırmaların sonunda yeni takma adlarının da ortaya çıkmayacağını kimse bugünden söyleyemez. Takma adlarıyla ilgili ilk bilgileri dostlarına yazdığı mektuplardan öğreniyoruz. Araştırmacılar da bu listeyi zenginleştirmişlerdir. Söz konusu listede şu takma ad ve rumuzlar bulunmaktadır: “Ayas”, “Aydın” ع, “Aydın Ha” ع ح, “Aydın Kef” ع ك, “Aydın Sin” ع س, “Camsab”, “C.” “C. Nazmi”, “Ç. Kemâl”, “Enver Perviz”, “M. Enver Perviz”, “M. Enver”, “Feridun”, “F. Nezihi”, “Ömer Tarhan”, “N. Nazmi”, “Ö. ع Seyfettin”, “Perviz”, “Süheyl Feridun”, “Şit”, “Tarhan”, “Tekin”, “?”, “??” Bir mütefekkir sanatçının bu kadar çok takma ad kullanmasının siyasi, sosyal ve edebî sebepleri mutlaka ki vardır. Mesela bir derginin aynı sayısında birden çok yazısı çıkacaksa bu gibi durumlarda takma ad kullanıyor. “Diken”in birinci sayısında “Siyasi İcmal”, “Wilson’un Prensipleri” ve “Doğruluk” başlıklı üç yazısı bulunuyor. Bunlardan “Doğruluk”, “Sin” imzalıdır. Bazen de aynı yazı farklı zamanlarda farklı dergilerde basılırken farklı takma adlar kullandığını görüyoruz: “Bahçe”de 1909’da yayımlanan “Pervanelerin Ölümü”, 1912’de “Yirminci Asırda Zekâ” dergisinde basıldığında imza yerinde “Süheyl Feridun” adını görüyoruz. Mesela “Piyano” başlıklı yazısı 1907’de Haftalık İzmir’de “Ömer Seyfettin” imzalı iken 1910’da “Piyano” dergisindeki baskısında “Perviz” imzasını taşımaktadır. Böyle olması da biz edebiyat araştırmacılarının işini kolaylaştırmaktadır. Bu ipuçlarından hareketle yazarımızın kullandığı takma adları tespit etmek mümkün olmuştur. “Genç Kalemler”de yayımlanan “Yeni Lisan” yazısının altında “?” rumuzunu kullanmış olmasıyla ilgili olarak da Prof. İnci Enginün’ün yaptığı şu yorum dikkate değerdir: “İyi bir gözlemci olan Ömer Seyfettin bir kısmı inanılmayacak kadar acı ve sert olan yaşantılarını hikâyelerinde kullanmıştır. Bu hayat tecrübelerinin, makalelerinde savunduğu görüşleri de kazandırdığı anlaşılmaktadır. Ona Türk dili ve edebiyatı tarihinde müstesna bir yer kazandıran yazısı ‘Yeni Lisan’ makalesidir. Bu makalenin imza yerinde büyük bir ‘?’ bulunmaktadır; çünkü bu hareketi tek bir şahsa bağlı değil, ortak bir hareket olarak göstermek istemiştir. ‘Yeni Lisan’ ‘Genç Kalemler’de çıkmıştır. Dilde sadeleşmeyi savunan ve kültür milliyetçiliğinin temeli olan bu dergi,

gücü her gün biraz daha artan bir akımın, Millî Edebiyat'ın başlangıcı olmuştur.” (Enginün, 2007: 8-9)

Ömer Seyfettin'in yürekten bağlandığı dilde ve edebiyatta millîleşme inancı, “Genç Kalemler” kadrosunun desteği ile kısa sürede edebî çevrede kabul gördü. Birçok taraftar topladı. Üstelik Fecr-i Âtî gençlerini kendi saflarına çekme politikası meyvesini verdi. Başta Celal Sahir olmak üzere Hamdullah Suphi gibi gençler onlara katıldı. Öte yandan başlarda harekete şiddetle karşı çıkan Yakup Kadri, Fuad Köprülü, Refik Halit gibi yazarlar, sonradan bu görüşlere katılmakta tereddüt etmediler. Özellikle “Türk Ocağı”nın faaliyete geçmesi ve Hamdullah Suphi'nin buradaki gayretleri, dilde ve edebiyatta milliyetçiliğin yayılmasını ve tutunmasını hızlandırdı. Böylece edebiyatımızda Millî Edebiyat Dönemi açılmış oldu. ‘Genç Kalemler’ ve Ömer Seyfettin'in başlatmış olduğu dilde ve edebiyatta millîleşme hareketi, Cumhuriyet’le birlikte gerçek niteliğine kavuşuyordu. Sade Türkçe, artık edebiyat dili olmuştu. Tanzimat’tan beri süregelen düşünceler ve çabalar meyvesini vermişti. Bugün dilde sadeleşme ve yenileşme başarıya ulaşmışsa bunun temelinde ‘Genç Kalemler’ ve özellikle Ömer Seyfettin'in emekleri yatmaktadır.” (Parlatır, 1985: 110)

Ömer Seyfettin ve arkadaşları “milliyet” meselesini mensubiyet şuuru olarak algılayarak ilmî bir milliyetçilik anlayışı üzerine bina ederlerken meseleye sosyolojik yaklaşmışlardır. Irkçı değildirler. Milliyet duygusunun sosyolojik esasları açısından bakıldığında da bu işin odağında “dil” vardır. “Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili; dillerin en zenginlerindendir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün 2 Eylül 1930’da yaptığı bu tespitler ortadayken

bugün hâlâ Ömer Seyfettin'in eserlerini bile yayımlarken onun diliyle oynamak niye? Çocuklarımız, gençlerimiz, cumhuriyetimizin ilk neslinin dilini bile anlamaktan aciz kalmışlarsa bunun suçlularını bulup ortaya çıkartmak gerekmez mi? Biz, Ömer Seyfettin ile ilgili çalışmalarımızda, "Yeni Lisan Hareketi"nin savunucularından olan Ömer Seyfettin'in diline hiçbir müdahalede bulunmadık. Onun kalem tecrübelerini onun diliyle yayına hazırladık. Zorlananlar için de kaynakçada faydalanabilecekleri sözlüklerin künyelerini verdik.

Ömer Seyfettin, hikâyecisi olarak meşhur olmasına rağmen edebiyat dünyasına ilk girişi şiirle olmuştur. İlk şiirini henüz on dört yaşında Edirne Askerî İda-disinde talebe iken "*Pul Mecmuası*"nda yayımlamıştır ("*Lâne-i Garam*", "*Pul*", S. 12, 13 Temmuz 1898, s.170). 1917 senesinde kurulan Şairler Derneğinin de kurucuları arasında yer almıştır. Ömer Seyfettin'in şiirleriyle ilgili olarak ilk ciddi çalışmayı Fevziye Abdullah Tansel yapmıştır. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında çıkan (Ank. 1972) bu çalışmasını kapsamlı dipnotlarla da zenginleştirmiştir. Biz bu çalışmayla hem söz konusu şiirlerin ilk yayın yerleri hakkında bilgi sahibi oluyoruz hem de Ömer Seyfettin'in yazılarında imza olarak kullandığı bazı takma adlardan haberdar ediliyoruz. Ö. Faruk Huyugüzel ve Sema Uğurcan da "Ömer Seyfettin'in Mensur Şiirleri ve Dil ve Edebiyata Dair Makaleleri" başlıklı çalışmalarıyla bu konudaki eksikleri gidermeye çalışmışlardır (1984). Hülya Argunşah da şairin bilinen bütün şiirlerini ve mensur şiirlerini yedi ciltlik çalışmasında bir araya getirmiştir. Burada şairin mektupları içerisinde yer alan şiirleri de bulunmaktadır. "Nokta" başlıklı şiirini de aynı başlığı taşıyan fıkranın içerisinde alarak listeye dâhil etmiştir.

Kısa bir ömür sürmesine rağmen çok velut bir kaleme sahip olan Ömer Seyfettin, bazı şiirlerini yeniden yayımlarken üzerlerinde düzeltmeler yapmış, hatta bazılarının adlarını bile değiştirmiştir. "Kaşgar" bunlardan biridir. 1915 yılında "*Tanin*"de çıkan bu şiirini 1919'da "*Türk Dünyası*" dergisine verirken ilavelerde bulunmakla kalmamış, adını da "Türk Dünyası" olarak değiştirmiştir.

Ömer Seyfettin'in, Hakkı Tarık Us'a gönderdiği 2 Ekim 1906 tarihli mektubunda bulunan "Un Larme" başlıklı şiiri iki bakımdan önemlidir. Birincisi Ömer Seyfettin'in şiir yazacak kadar bir başka dile -Fransızcaya- hâkim olması, ikincisi de onun dünya edebiyatlarına açık, gelişmeci bir kişilik olduğunu göstermesidir. Dünya edebiyatlarından pek çok tercüme yaptığını, bunların dergilerde yayımladığını biliyoruz. Hatta bir destan çevirisi o zaman Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kitap olarak bile basılmıştır ("*İlyada*", İst. 1927). Paris'te çıkan "*Mercur de Soleil*" dergisinde "Perviz" takma adıyla şiirlerinin yayımlandığına dair bir bilimiz olmasına rağmen bu şiirlere henüz ulaşamadık. Ömer Seyfettin'in

eserlerinin, özellikle de hikâyelerinin dünya dillerine çevrilerek yayımlandığı da olmuştur. V. Dubrovski'nin Harkov'da 1932 yılında yayımlanan "*Hikâyeler*" adlı çeviri kitabında Ömer Seyfettin'in Rusça on bir hikâyesi yer almıştır: "Gizli Ma-bet", "Düşünme Zamanı", "Bir Muhteri", "Bir Kayışın Tesiri", "Kurbağa Duası", "Deve", "Bir Hayır", "Keramet", "Herkesin İçtiği Su", "Vire". Bu hikâyeler-den "Bir Hayır", "Deve", "Vire" önce 1930 yılında "*Kızıl Yol*" dergisinin ikin-ci sayısında yayımlanmıştır. Rus okuru beğenmiş olmalı ki daha sonra çevrilen hikâye sayısı artırılarak bir kitap basılmıştır. "Fon Sadriştayn'ın Karısı" başlıklı hikâyesinin ise Almancaya çevrilmesinin özel bir sebebinin olduğunu hikâyeyi okuyanların anladıklarını zannediyoruz. Bu hikâyeyi, "*Yeni Mecmua*"da çıktığı zaman, o sıralarda İstanbul'da Almanca olarak çıkan bir gazetede tercüme ederek yayımlamıştır. Ömer Seyfettin'in hikâyeleri Çinceye de çevrilmiştir. "Yeni Divan" dergisinde bununla ilgili haber şöyledir: Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri Çinceye Çevrildi Millî edebiyatımızın tanınmış simalarından olan Ömer Seyfet-tin'in eserlerinden bir kısmı Uğur Wu tarafından Çinceye çevrildi. Eserlerinde sade bir dil kullanan Ömer Seyfettin, eserlerini kaleme alırken Türk milletinin kaybetmek üzere olduğu millî ruhu yeniden vermeyi amaçlamıştı. Yazarımızın Çince basılan eseri "*Seçme Hikâyeler*" adını taşıyor. (Haberler, "*Yeni Divan*", Temmuz 1980, S. 3, s.31.) Türkiye Cumhuriyeti Matbuat Müdürlüğünce de Av-rupalılara "Yeni Türk Edebiyatı"ndan numuneler göstermek amacıyla yazarımı-zın "Eleğimsağma" isimli hikâyesi 1936 yılında "*Anthologie des Ecrivains d' Aujourd'hui*" adıyla basılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakan-lığınca 2005 yılından beri yürütülen "Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi" (TEDA) kap-samında dünya dillerine çevirterek yayınlan eserler listesinin içinde Ömer Sey-fettin var mıydı acaba?

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde tarz olarak Guy de Maupassant tarzını benim-semiştir. Olay ağırlıklı bir tahkiye etmeye dayanan bu tarzın dünyaca ünlü tem-silcisi Maupassant'dan Türkçeye tercümeler de yapıp yayımlayan Ömer Seyfet-tin'in hikâyelerini çeşitli özelliklerine göre değişik başlıklar altında tasnif etmek mümkün. En yaygın olan tasnif ise konularına göre olanıdır:

1. Türk -bilhassa Osmanlı- tarihinin kahramanlık, iman ve fazilet devre ve levhalarını işleyen tarihî hikâyeler.
2. Yazarın çocukluk yıllarını anlatan hikâyeler.
3. Türk folklorundan, bilhassa Anadolu efsanelerinden alınmış hikâyeler.
4. Balkan Savaşı'nı ve Balkanlar'da Müslüman Türk insanına karşı girilen soykırımı ve zulmü anlatan hikâyeler.

5. Siyasi ve sosyal hadiseleri konu alan hikâyeler; ki bunlar Müslüman Türk toplumunda zamanla ortaya çıkan kültür yozlaşmalarını tenkit eden, tenkit ederken de kurtuluş çarelerini de açıkça ortaya koyar.

Muzaffer Uyguner’in hazırladığı yayın hareket noktası itibarıyla böyle bir yol izlemişken akademisyenlerden Hülya Argunşah ve Nâzım Hikmet Polat, ilk yayın tarihlerine göre sıralamayı uygun bulmuşlardır. Piyasadaki yayınların çoğunda ise bir mantık aramak zordur. Çünkü onlar için öncelik galiba ticari kaygıdır. Sanat ve çocuklarımız, ticaret ve popülizme kurban edilemeyecek kadar önemlidir.

Ömer Seyfettin, eserleri pek çok yayınevinde, pek çok defa basılan bir yazarımızdır. Bunda telif hakları ile ilgili bir serbestliğin etkisi olduğu kadar, Millî Eğitim Bakanlığımızın Ömer Seyfettin’i hem ilköğretim hem de ortaöğretim seviyesinde “Yüz Temel Eser” arasına almış olmasının da rolü vardır diye düşünüyoruz. Millî Eğitim Bakanlığının 2004 yılında “Yüz Temel Eser”le ilgili olarak yayımladığı genelgede ilköğretim seviyesinde “Yalnız Efe”, ortaöğretim için de “Ömer Seyfettin’den Seçme Hikâyeler” tavsiye edilen kitaplar arasında bulunmaktadır. Hâl böyle olunca Türkiye’deki neredeyse bütün yayınevleri (hatta bazıları değişik adlarla kurdukları farklı isimleri taşıyan yeni marka isimleriyle) Ömer Seyfettin’in bütün eserlerini basıyorlar ve kitaplarının kapaklarına da “Millî Eğitim Bakanlığı Tavsiyeli Yüz Temel Eser” ibaresini koymaktan çekinmiyorlar. Şu gerçeği hiçbir zaman göz ardı etmemek lazım: Evet, Ömer Seyfettin’in çocukların dünyasına rahatlıkla girebilen ve çocukların zevkle okuduğu hikâyeleri var. Ama onun öyle hikâyeleri var ki bunları bırakın çocukların anlayıp zevk almalarını pek çok yetişkin bile o hikâyelerdeki mesajı anlayamamaktadır. Mesela “Primo Türk Çocuğu” adlı hikâye, adında “çocuk” geçiyor olmasından dolayı olsa gerek pek çok yayınevi tarafından ısrarla çocuk kitabı diye basılıyor ve dağıtılıyor. Bu eğilim ne kadar yanlışsa Ömer Seyfettin’in bazı eserlerini şiddet ve cinsellik içeriyor diye yasaklama yoluna gitmek de o kadar yanlıştır. “Balkan acısını bütün çıplaklığıyla ortaya koyan ‘Beyaz Lâle’ hikâyesinde porno unsurları aramak için şuuraltının galiba biraz kirlenmiş olması gerekmez mi?” diye düşünmekten de kendimizi alamıyoruz.

Ömer Seyfettin’in eserlerinin bu kadar çok basılıp dağıtımının yapılması meselesi aslında edebiyat sosyolojisinin bir konusu olsa gerektir. Ömer Seyfettin’in adı hâlen başkent Ankara’da ve doğum yeri olan Balıkesir’in Gönen ilçesinde bir lisede yaşatılmaktadır. Gönen Belediyesi’nin onun adına her yıl düzenlediği “Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması”, Türk edebiyat hayatına yeni kalemler kazandırmaya devam ediyor. 2020 yılının Ömer Seyfettin’in vefatının 100. Yılı

olması dolayısıyla pek çok kuruluş “Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması” açtı; bunlardan “Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi’nin Türk kültürü ve kimliği üzerine önemli fikir hareketleri içinde bulunmuş, hikâyelerimize değer katan Ömer Seyfettin’in ölümünün 100. yıl dönümü münasebetiyle düzenlediği hikâye yazma yarışmasının sonuçları açıklandı.” Türk Ocakları Genel Merkezinin açtığı Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması ise hâlen sonuçlanmadı. Ömer Seyfettin’in 100. yılı dolayısıyla Türk Dil Kurumu, *Türk Dili* dergisi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü *Türk Kültürü* dergisinin bir sayısını Ömer Seyfettin özel sayısı yapacaklarını ilân ettiler. Bu arada Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Prof. Dr. Yakup Çelik ve Prof. Dr. Fatih Sakallı’nın editörlüğünde bir Ömer Seyfettin kitabı yayınladı (2020). Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi de Türkiye Yazarlar Birliği ile birlikte Doç. Dr. Bahtiyar Aslan ve Doç. Dr. Etem Arıoğlu tarafından “*Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin*” kitabı hazırlıklarını sürdürmektedirler. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının da bu yıl anısına Prof. Dr. Hülya Argunşah editörlüğünde bir Ömer Seyfettin kitabı hazırlıkları içinde olduğunu duyuyoruz. Türk Ocakları Genel Merkezi de bu yıl anısına bir Ömer Seyfettin kitabı yayınlamayı kararlaştırmış bulunuyor. Bu kitap, Ömer Seyfettin’in Türk Yurdu dergisinde yayınlanan yazılarını ve Türk Yurdu dergisinde Ömer Seyfettin ile ilgili yayınlanan yazıları kapsayacak. Türk Ocakları Balıkesir Şubesi ise Ömer Seyfettin Hatıra ormanı kuruyor...

Ömer Seyfettin, aramızdan ayrılalı tam 100 yıl oldu ama o, yazdıklarıyla hâlâ bugünün insanına mesajlar vermeyi, bir şeyler söylemeyi sürdürüyor. Çünkü onun yaşadığı ve ürettiği dönem bir devletin yıkılıp bir başka devletin aynı tarihî kökler üzerinde yeniden kurulduğu sancılı bir devirdir. O, eserlerini kaleme alırken yıkılmışlığın mahzunluğunda, diriliş kararlılığıyla halkının karşısına çıkmış bir aydın, bir mütefekkir sanatçıdır. “Ben edebiyatta yalnız sanata kail olmam. Yalnız sanata kail olsam, edebiyatı pek küçük görmüş olacağım. Hâlbuki o benim nazarımda o kadar büyüktür ki... Cehaletin, nasutî duyguların alçalttığı beşeriyet için onu haris addederim. Nazarımda edipler, insanlara, adiliklere karşı nefreti talim edecek mürşitlerdir...” diyen bir sanatçıyla karşı karşıya olduğumuzu hiçbir zaman unutmamalıyız. Bu açıdan bakıldığında o, bugün de bize söyleyecek çok şeyi olan yaşayan bir kişi olarak karşımızda durmaktadır. Mesela onun 1914’te yayımlanan “Türklerin Millî Bayramı: Yeni Gün - 9 Mart” başlıklı “Nevruz”u anlatan yazısını hiç kesintisiz okuyarak ve gereğini yaparak bugünlere gelebilseydik şimdi toplum mühendislerinin tuzaklarına düşüp Nevruz bayramlarında birbirimizi incitmezdik. Bayramları hakikaten bayram olarak kutlardık. Onun “Efruz Bey” etrafında oluşturduğu hikâyelerinde Batı kolonizatörü

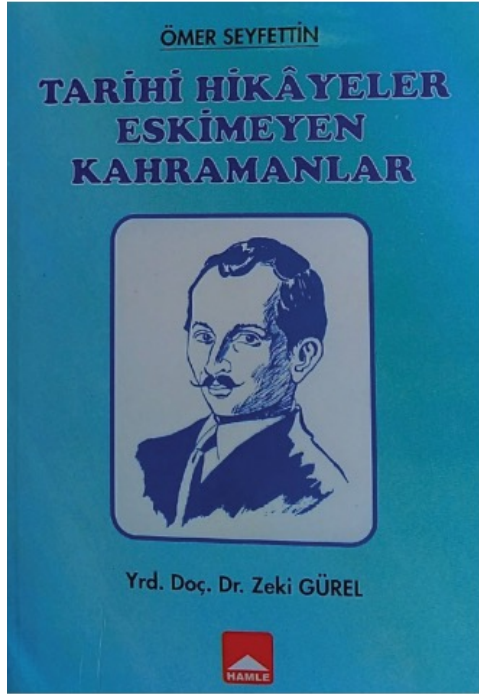
bir aydın tipini anlattığını görür, bu tipin benzerlerinin bugün de yarın da insanımızı, insanlığımızı nasıl bizden çaldığını anlar, gafil olmazdık.

İki yüz yılı aşkın bir dönemi kapsayan “Batılılaşma” dönemindeki arayışlarımız üç tarz-ı siyaset ortaya çıkarmıştır:

1. Osmanlıcılık,
2. İslamcılık,
3. Türkçülük.

Ömer Seyfettin ve arkadaşları bu tarzların içinde “Türkçülük” yanlısı bir hareketin içinde yer almışlardır. Böyle olunca da onun hayat tarzında ve eserlerinde bu fikrin tezahürlerini görmek ve aramaktan daha tabii ne olabilir?.. Ömer Seyfettin’in hikâyelerini okurken onların âdeta bir şerhi durumunda olan fıkralarını, şiirlerini ve makalelerini birlikte okumayı; doğru okumanın da bu olduğunu belirtmek isterim. Ömer Seyfettin ve arkadaşları, kuvvetli bir tarih şuuruyla kaleme aldıkları eserlerinde, o yılların karamsar havası içinde bunalan insanımıza, iman ve ümit aşılamışlar, bu kara günlerin azim ve kararlılıkla, birlik ve beraberlik içerisinde verilecek bir mücadele ile ancak aşılabileceğine inanmışlardı. Bunu için de hem cephe gerisindeki hem de cephedeki halkın direncini kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. Batılıların “Türkler yeni bir ruh-i millî arıyorlar!” dedikleri millî ruhun şifrelerini bulan bu nesil her hâlükârda mücadeleden geri kalmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu sağlayan Millî Mücadele’nin içinde de fiilen yer almışlardır. Ömer Seyfettin’i yetişen yeni nesle doğru anlatabilmek için her dönemde onun hikâyelerinin yeni baştan tahlillerinin yapılıp bunların yayımlanmasında fayda vardır.

Sadık Tural’ın ve Mehmet Kaplan’ın Ömer Seyfettin’in hikâyelerinden bazılarını tahlil ettiklerini belirttikten sonra biz de bu çalışmaya; Ömer Seyfettin’in tarihî hikâyelerini (Başını Vermeyen Şehit, Büyücü, Çanakkale’den Sonra, Diyet, Ferman, Forsa, Kaç Yerinden, Kızılalma Neresi?, Kütük, Nadan, Pembe İn-

cili Kaftan, Teke Tek, Teselli, Topuz, Vire) tahlil ederek katılmıştık (1979). Millî Edebiyat döneminin Türkçülük hareketinin anahtar kavramlarından birisi olan “Kızıllema” etrafında yoğunlaşmış olan “Kızıllema Neresi?” hikâyesinin tahlili- ni ise o zaman Divan dergisinde yayınlamıştık (Gürel, 1979: 28-33).

Okudukça ve üzerinde tefekkür ettikçe, en önemlisi de yeri geldiğinde dost- larınızla, öğrencilerinizle, evlatlarınızla tartıştıkça göreceksiniz ki Ömer Seyfet- tin, dün olduğu gibi bugün de çok şey söylemeye devam ediyor. Ömer Seyfet- tin’in özellikle bazı hikâyelerinin ilköğretim programında sosyal bilgiler, Türk- çe, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde rahatlıkla kullanılabileceğini, çocukta değerler eğitimi ve karakter terbiyesi açısından da kullanılabirliği test edilmiş çocuk edebiyatı eserleri olduğunu belirtmeme müsaade ediniz (Gürel, 2009: 63- 65). Şiirin nesre göre çocukların dünyasına girme şansının daha yüksek oldu- ğu düşünülerek destanların, Dede Korkut Hikâyelerinin nazma çekildiğine şahit oluyoruz (Gürel, 2014: 89- 101). Ömer Seyfettin’in tarihî hikâyelerini de nazma çekmek suretiyle böyle bir çalışma yapan Yusuf Akgül, çalışmasını benim İdare Müdürü olduğum *Yeni Divan* dergisine göndermişti, ancak o günlerde 12 Eylül 1980 Darbesi olduğunda pek çok şey kesintiye uğradığı gibi *Yeni Divan* dergisi de kapanmak zorunda kaldığında bu malzeme de kayboldu. Biz bu çalışmadan sadece Ömer Seyfettin’in Kızıllema Neresi? hikâyesinin nazma çekilmiş hâlini Millî Eğitim ve Kültür dergisindeki yazımızda yayınlamıştık (Gürel, 1984: 53- 61). Ömer Seyfettin’in kaleme aldığı tiyatro eserleri olduğu gibi onun hikâyele- rini de sahnelenmek üzere tiyatro eseri hâline getirenler de oldu (Hayber, 2011). Ömer Seyfettin’in Diyet ve diğer bazı hikâyeleri TRT tarafından filme alınmış ve gösterildiği yıllarda da ilgi ile izlenmişti. Ömer Seyfettin’in bazı hikâyelerinin Orhan Dündar-Erhan Dündar kardeşler tarafından çocuklar için çizgi roman ya- pıldığını ve bu kitapların da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlandığını da belirtmeliyiz (Başını Vermeyen Şehit, Yalnız Efe, Ferman, Vire).

Bugüne kadar Ömer Seyfettin üzerinde çalışma yapan herkese teşekkür edi- yoruz. Bunlardan vefat edenlere rahmet dilerken yaşayanlara da ellerinde ka- lemleriyle hayırlı, huzurlu ve bereketli uzun ömürler diliyoruz. Bu çalışmaların, Ömer Seyfettin’in vefatının 100. yılında yapılacak çalışmalara da kaynak teşkil ettiğini ve bu yıl yapılan çalışmaların da gelecekte yapılacak çalışmalara kaynak olacağını biliyoruz. Gönül isterdi ki, 2020 yılı, TÜRKSOY tarafından Ömer Sey- fettin Yılı ilan edilseydi ve Ömer Seyfettin Türkiye başta olmak üzere bütün bir Türk dünyasında anılıp anlaşılsaydı... Ah! Bu olabilseydi!..

Kaynakça

- Akçura, Yusuf (1976), *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ank. 1976, TTK Yay.
- Aktaş, Şerif (2006), *Millî Edebiyat Dönemi, Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, C. 3, Kültür Bakanlığı Yay., s. 187-272.
- Alangu Tahir (1968), *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul, May Matbaası, May Yay., s. 592.
- Argunşah, Hülya (2007), *Ön söz, Ömer Seyfettin-Bütün Eserleri*, 1. C., İstanbul, Dergâh Yay., s. 15-40.
- Arsal, Prof. Dr. Sadri Maksudi (1979), *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, İstanbul, Ötüken Yay.
- Atsız, Nihal (1966), *Türk Ülküsü*, Ankara, Afşin Yay.
- Berkes, Niyazi (1978), *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul, İstanbul Matbaası, Doğu-Batı Yay., s. 658.
- Cunbur, Müjgan (1985), *Ömer Seyfettin Bibliyografyası, Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay., s. 113-180.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1964), *Ömer Seyfettin*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin* (1984), İstanbul, Marmara Üniversitesi Yay., s. 340.
- Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin* (1985), Ankara, AKM Yay.
- Duru, Kâzım Nami (1975), *Ziya Gökalp, (Yeniden Gözden geçiren: M. N. Duru)*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.
- Elçin, Şükrü (1968), *Türk Dilinde Destan ve Mefhumi*, Türk Kültürü, Y: VI. S: 63.
- Enginün, İnci (2001), *Sunuş, Ömer Seyfettin Bütün Eserleri*, (haz. H. Argunşah), C. 1, İstanbul, Dergâh Yay., s. 5-14.
- Hayber, Abdülkadir (2011), *Ömer Seyfettin’den Piyesler*, 2 Cilt, Ankara, MEB Yay.
- Genç Kalemler Dergisi (1999), haz. İ. Parlatır – N. Çetin, Ankara, TDK Yay.
- Gökalp, Ziya (1972), *Türkçülüğün Esasları*, haz. M. Kaplan, İstanbul, 1972.
- Gökalp, Ziya (1971), *Kızılelma*, İstanbul, 122 s., Göktaş Yay.
- Gözler, Hamioğlu Fethi (1976), *Ömer Seyfettin, (Hayatı, Edebî Kişiliği, Düşünceleri, Eserlerinin Karakteri ve Eserlerinden Örnekler)*, İstanbul, Çağdaş Yay.
- Gürel, Zeki (1979), *Kızıl Elma Hikâyesi Üzerine*, Divan Dergisi, Temmuz-Ağustos 1979, S: 9-10, s. 28-33.
- Gürel, Zeki (1979), *Ömer Seyfettin’in Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara, 213 s., (Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mezuniyet tezi).
- Gürel, Zeki (1980), “*Ömer Seyfettin’in Tarihî Hikâyeleri Etrafında*”, Millî Kültür dergisi, C: 2, S: 1, Kültür Bak. Yay., s. 42-48.
- Gürel, Zeki (1984), *Bizde Çocuk Edebiyatı*, Millî Eğitim ve Kültür, Y: 6, S:26, s. 51-61.
- Gürel, Zeki (1997), *Ömer Seyfettin Tarihî Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, Hamle Yay.

- Gürel, Zeki (1997), *Ömer Seyfettin Tarihî Hikâyeler Eskimeyen Kahramanlar*, İstanbul, Hamle Yay.
- Gürel, Zeki (2002), *Ömer Seyfettin - Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara, Alternatif Yay.
- Gürel, Zeki (2009), "Ömer Seyfettin Çocuk Edebiyatçısı mı?", *Türk Yurdu*, C:29, S: 259, s. 63-65.
- Gürel, Zeki (2014), *Dede Korkut'u Çocuklara Anlatmak*, Şangrak Türk Dünyası Çocuk Edebiyatına Giriş, Ankara, Avrasya Kütüphaneciler Derneği Yay.
- Gürel, Zeki (2019), *Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyelerindeki Destan ve Masal Unsurları, Türklük Biliminde Gür Bir Ses İsa Özkan'a Armağan*, ed. İ. Dilek-İ. Kalenderoğlu, TKAE Yay., Ankara, s. 571-581.
- Kaplan, Mehmet (1975), *Başını Vermeyen Şehit, Hikâye Tahlilleri*, İstanbul, Dergâh Yay., s. 54-72.
- Kurul, Kâmil (1949), *Ömer Seyfettin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, İÜEF Türkoloji Zümresi Tezleri, No. 177.
- Levent, Ağâh Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara, TDK Yay.
- Mert, Necati (2004), *Ömer Seyfettin: İslamcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar*, İstanbul, Kaknüs Yay.
- Orhun, H. Namık (1946), *Türk Tarihi - III*, Ankara, Akba Kitabevi.
- Oktürk, Şerif (1984), *Ömer Seyfettin Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul, Gökşin Yay.
- Ölümünün 50. Yıl Dönümü Münasebetiyle Ömer Seyfettin Bibliyografyası (1970)., haz. N. Sefercioğlu, Millî Kütüphane Yay., Ankara.
- Ömer Seyfettin, *Bomba ve Eski Kahramanlar* (1958), haz. Ş. Hulusi, İstanbul, A. H. Yaşaroğlu Kitapçılık.
- Ömer Seyfettin *Bütün Hikâyeleri* (1974), 3 Cilt, haz. A. Gökdemir, İstanbul, Ötüken Yay.
- Ömer Seyfettin'in *Hayatı, Sanatı, Eserleri* (1969), haz. Y. N. Nayır, İstanbul, Varlık Yay., s. 93.
- Ömer Seyfettin: *Seçme Hikâyeler* (1974), haz. Ş. Kırhallı, İstanbul, MEB Yay.
- Ömer Seyfettin *Türklük Ülküsü* (1977), haz. S. Öner, İstanbul, Türk Kültür Yay.
- Ömer Seyfettin: *Yazarın Yaşam ve Hikâyeciliği Türkçe Edebiyat Dersleri için Yardımcı Metinler* (1970), haz. K. Demiray, İstanbul, , İnkılap Aka Kitabevi, s. 188.
- Ömer Seyfettin *Bütün Eserleri* (1970-1997), haz. M. Uyguner, Ankara, Bilgi Yay.
- Ömer Seyfettin: *Hayatı ve Eserleri* (1978), haz. Y. Toker, İstanbul, Toker Yay.
- Ömer Seyfettin *Bütün Hikâyeleri* (2011), haz. N. H. Polat, İstanbul, YKY Yay.
- Ömer Seyfettin *Bütün Eserleri* (1999-2001), haz. H. Argunşah, İst. 1999-2001, Dergâh Yay.
- Özgül, M. Kayahan (1991), *Ömer Seyfettin'in Bilinmeyen Bir Roman Parçası*, *Türk Kültürü*, S: 334, s. 104-121.
- Parlatır, İsmail (1985), *Genç Kalemler Hareketi İçinde Ömer Seyfettin, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara.

- Polat, Nâzım H. (1998), Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin, İstanbul, Arma Yay.
- Sarınay, Yusuf (1994), Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları, İstanbul, Ötüken Yay.
- Savran, Nurdoğan (1997), Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Kültür Yapılarının Değerlendirilmesi ve Greimas Göstergebilim Metoduna Göre Yapısal İncelenmesi, Erzurum, 684 s., (Erzurum Atatürk Üniversitesi doktora tezi).
- Tansel, Fevziye Abdullah (1972), Ömer Seyfettin'in Şiirleri, Ankara, XII+86 s., TKAE Yay.
- Törenek, Mehmet (1987), 1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği, Erzurum, AÜSBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tural, Sadık (1981), Ömer Seyfettin'in Ümidi veya Mehdi, Zamanın Elinden Tutmak, İstanbul, Ötüken Yay., s.297-312.
- Tural, Sadık (1984), Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri, Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin, İstanbul, MÜ Yay., s. 9-40.
- Tural, Sadık (1982), Ömer Seyfettin'in Fikrî Edebî Şahsiyeti ile Hikâye Tekniği, Ankara, Hacettepe Ü, Doçentlik Takdim Tezi.
- Turan, Osman (1978), Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, Nakışlar Yay.
- Ünaydın, Ruşen Eşref (1972), Diyorlar ki, haz. Ş. Kutlu, İstanbul, MEB Kültür Yay., EHT baskısı: Diyorlar ki, Kanaat Matbaası, Dersaadet 1334/1918.
- Yöntem, Ali Canip (1947), Ömer Seyfettin: Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Numuneler, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yücebaş, Hilmi (1960), Ömer Seyfettin: Hayatı, Hatıraları, Şiirleri, İstanbul,, Orhan Mete ve Ortağı Koll. Şti. Matbaası.
- Yüce, Yahya (2007). Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Kelime Grupları, Bolu, (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi).
- Yücel, Hasan Ali (1957). Edebiyat Tarihimizden, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay.
- Yüksel, Gökçen Türcan (2008). 9-11 Yaş Grubu Çocukları İçin Ömer Seyfettin'in Öyküleriyle İlgili Bir Değerlendirme, Bolu, (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi).

Ömer Seyfettin ve Aydın Kimliği

Tayfun Haykır*

Eskilerin “münevver”, günümüzde ise kimilerinin entelektüel sözcüğüyle karşılamak istedikleri sıfatın Türkçe karşılığı olan “aydın”; sıradan bir sıfat olmaktan öte toplumların kalkınmasında, her açıdan huzurlu ve mutlu yaşamalarında derinliği olan bir kavram olarak görülmelidir. Karanlığın ve cehaletin karşısında durup pusu, sisi dağıtmak için mücadele edenler onlardır çünkü. Kalabalık insan yığınları, kabarık rakamlarla değil, içlerinden çıkarabildikleri aydınların nitelikleri ölçüsünde medenileşirler; çıkaramayanlar ise bu satırlara sığdırılamayacak kadar çok acının, gözyaşının ve zulmün pençesinde yaşamaya mahkûm olurlar. Bu bağlamda Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Hayat Karşısında Münevver” başlıklı yazısında “Hayat şüphesiz bütün cemiyetindir. Fakat mesuliyetleri yalnız münevverindir, tarih karşısında hesabını münevver verir.” (Tanpınar, 2020: 53) cümleleriyle ifade etmeye çalıştığı görüş, üzerinde hayli düşünmeye değerdir. Evet, adına hayat denilen durmadan akan zamanı; kalabalığıyla, tüm keşmekeşiyle birlikte gürültülü bir şekilde cemiyet yaşar. Ancak zamanı yönetecek olan da, kalabalığa nizam verecek olan da, ve hatta gürültüyü armoniye dönüştürecek olan da aydınlardır. Dolayısıyla aydın olma bilinci mesleki anlamda bilgi sahibi olmak ile değil, cemiyete karşı sorumlu olmanın farkına varmakla başlar. Yalnızca mesleki bilgi ve unvanlar ile aydın kimliği arasında ilişki kurmak bazı çevrelerin yanlış ve yüzeysel telakkilerinden başka bir şey olmasa gerekir, kadim kültürümüzdeki irfan mektebini bilmemek demektir. Bu nedenle yükseköğrenim görmek ve üniversiteli olmak sadece mesleki bilgi aktarımı/edinimi şeklinde ifade edilemeyecek kadar hassas bir konudur. Her ne alanda olursa olsun mesleki olarak uzmanlaşma sürecindeki gençlere, özellikle toplumu ilgilendiren meseleler karşısında sorumluluk sahibi olma bilinci de verilmelidir.

Son yüz yılı savaşlar ve kayıplarla geçen bir milletin küçücük bir coğrafyaya sıkıştırılıp tarih sahnesinden silinmesi için ağır taarruzların yapıldığı bir dönemde, o milletin yeniden ayağa kalkması sadece savaş meydanlarındaki kahramanlıklarıyla izah edilemez. Harp kazanmak var olmak için elzemdır ancak varlığı

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Ü, Edebiyat Fak., tayfun_haykır@hotmail.com. [T. H.]

devam ettirmenin yolu hayatın her şubesinde başarıyı yakalamaktan geçmektedir. Osmanlı Devleti'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve bu yeni devletin medeni dünyaya kurumsal olarak intibak etmesi, yorgun ve çektiği ıstıraplarla gönlü hüznlerle dolu milletin yüksek bir enerji ile hayata tutunması hiç şüphesiz sinesinde biriktirdiği aydınlar sayesinde olmuştur. Her ne kadar ömrü yeni devletin kurulduğunu görece kadar kendisine yâr olmasa da Ömer Seyfettin, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde harcı bulunan müstesna aydınlardan biridir. Öyle ki dil ve kültür alanındaki görüşlerinin devlet programını oluşturduğunu unutmamak gerekir. Onun isminin bugün dahi anılmasının sebebi ve ferdi talihi de burada gizlidir.

Otuz altı yaşında vefat eden Ömer Seyfettin, içinde yaşadığı topluma karşı kendini sorumlu görmeyi yani bir aydın kimliğine sahip olmayı ölüm yaşıyla orantılı olacak şekilde çok erken yaşta kendinde hissetmiştir. Külliyyatı göz önüne alındığında matbuattaki ilk faaliyetinin on altı yaşına denk geldiği görülür (Polat, 2016: 63), henüz Edirne Askerî Rüştiyesini bitirmiş ve Mekteb-i Harbiye-i Şahaneye katılmıştır (Alangu, 2017: 496). Ardından 1900'den 1920'ye kadar hiç durmadan işleyen bir kalem sahibi olacaktır.

Ömer Seyfettin'in daha çok müstearların ardına gizlediği imzası matbuatta ilk iki yıl Edebiyat-ı Cedide zevkiyle kaleme aldığı şiirlerin altında görülür, bunlar ilk gençlik yıllarının ferdi ıstırapları şeklinde yorumlanabilir. 31 Mart 1902'de yayımlanan ilk düz yazısı "Elektrik Lem'ası" (Polat, 2016: 121) ise onun hayal âlemini aralayıp gerçekleri görmeye başladığının delilidir. Bilimsel bir bakış açısıyla yıldırım ve türevlerini açıklamaya gayret etmesi, toplumu aydınlatma gayretinden başka bir şey değildir ve Ömer Seyfettin bu yazısı yayımlandığında on sekiz yaşındadır. İleride Türk edebiyatının en meşhur hikâyecisi olacak bu isim, ilk hikâyesi olan "Tenezzüh"ü (Polat, 2011: 37) de aynı yıl içinde yayımlar. Kalem talimi türünden bu yazılarla birlikte matbuat dünyasındaki macerası her geçen gün hız kazanarak devam eden genç aydın, 1904 yılına gelindiğinde yani yirmi yaşındayken zihninde aydın bilincini öylesine güçlü hisseder ki pedagojik içerikli dizi yazılar yazmaya başlar. Sportif faaliyetlerin içinden gelen bir asker olarak jimnastiğin nasıl yapılacağını, çocuklarımızın beden eğitimlerinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini ve jimnastiğin çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerini nasıl etkileyeceğini ayrıntılarıyla yazar. Kendine kılavuz olarak bilimi seçen Ömer Seyfettin'in 1905'te "Müvekkile-i Fenne" başlığı altında yazdığı şiirindeki "Muhabbetim sanadır ey hakayıkın ruhu" (Polat, 2014: 111) dizesi bu bağlamda çok dikkat çekicidir. İncancında ve dünya görüşünde sapmalara yer vermeyen genç aydın 1907'de "Sa'y ve Saadet" (Polat, 2016: 156) adlı yazısını yayımlar

ve cemiyetine çalışmanın en büyük mutluluk vesilesi olduğunu söyler. Yirmi dört yaşına girdiğinde ise “Çocuklarımız” (Polat, 2016: 168-175) başlıklı seri yazılar yazacak kadar olgunlaşmıştır.

Ömer Seyfettin'in yirmi yıl süren matbuat serencamının ilk on yılında yazdıklarına bakıldığında genel olarak şiir ve mensurelerinde ferdî duygulanmaları tema olarak seçtiği, hikâyelerini günlük hayattan sahneler üzerine kurguladığı, fikrî düz yazılarında ise toplumu ilgilendiren çeşitli meselelere dair yazdığı görülecektir. Bunlar arasında edebî mahiyette olan metinlerde söyleyicinin yahut anlatıcının sesine kulak verildiğinde yaşadığı hayattan memnun olmayan, varoluşunu ne ile gerçekleştireceğini net bir şekilde belirleyemeyen birinin sesleri duyulur. Bu fikrî bir inşa devridir, onun hissettirdiği hoşnutsuzluk hâlidir ve Ömer Seyfettin'in yazdığı mektuplarda da kendini göstermektedir. Söz gelimi 8 Eylül 1907 tarihinde Hakkı Tarık Us'a yazdığı mektubunda geçen “Hâsılı kardeşim bana acı ve seni sık sık taciz edemediğim için mazur gör. O kadar acınacak hâldeyim, o kadar biçâre bir illet-i fikriye ile mustaribim ki tarif edemem.” (Polat, 2016: 984) cümleleri, içinde bulunduğu ıstırapı ifşa etmektedir. Bu ıstırapın birkaç sebebi vardır ve ilki Ömer Seyfettin'in aksiyon hâlinde yaşamaya uygun şahsiyetinin durağan bir yaşantıya sıkıştırılması olarak görülebilir. O, bir askerdir ancak ilk görev yeri olan Kuşadası'nda ve ardından İzmir'de askerlik aksiyonunu yaşayabilecek şartlardan uzaktır. Tekdüze gelip geçen günler, toplumda gözlemlediği aksaklıklar, devletin gitgide kötüleşen siyasi durumu ve yaşının henüz çok genç olması ıstırapın ferdileşmesi sonucunu doğurmuştur denebilir. Ömer Seyfettin'in üzerindeki bu yüklerin kalkması ve yazı hayatındaki özgün yerini bulması 1910 yılına denk gelecektir. Çünkü artık kafasındaki birçok meseleye açıklık getirmiş, istikametini tam olarak belirlemiş ve var oluşunu bir ülkü ile gerçekleştirebileceğine inanmıştır ayrıca artık bu yolda kendisiyle aynı dünya görüşüne sahip dostlara, yol arkadaşlarına da sahiptir. Ömer Seyfettin'in yazarlığındaki söz konusu gelişimi görmek açısından “At” adlı hikâyesi üzerinde durulması gerekir. Kronolojik olarak tüm yazılarına bakıldığında bu hikâye dilindeki ve gönlündeki düğümün çözüldüğü ilk metin olarak okunabilecek muhtevaya sahiptir. “At” hikâyesini kaleme aldığı Balkanlarda bir subay olarak görev yapan Ömer Seyfettin, Balkan Savaşlarının Rumeli'de yaratacağı felaketleri sezmektedir. İstanbul'da ise ilan edilen Hürriyet'le birlikte tüm sorunların çözüldüğüne inanılmaktadır. Ömer Seyfettin, “At”ı böyle bir hâl içindeyken yazar ve hikâye o anki psikolojisini aktarmada çok başarılıdır. Üç haftadır muhafız ahırında istirahat eden atını bulanık Vardar'ın kıyısında koşturan hikâye anlatıcısı bizatihi kendisidir. Bir askerin atının üç hafta boyunca ahırdan çıkarılmaması ise

onun tahammül edemediği bekleme hâlidir. Kıyıdan uzaklaşıp ormanın içine giren ve atını hızla koşturan anlatıcının zihninde beliren tek şey yaşadığı andan ve yaşanmakta olan hayattan uzaklaşmaktır. Hikâye anlatıcısının bu arzusu aslında Ömer Seyfettin’in benliğini kaplayan arzudur ve ilk defa bu metinde kendini şu cümlelerle açıkça ortaya koymaktadır:

“Dört beş asır evvel yaşamak... Bu ne tatlı bir hayattı! Şan, şöhret, tagallüp, muvaffakiyet, aşk, hırs, istibdat... Hayatı hissettiren ve şimdi maatteessüf bir masal, bir tarih zemininden başka bir şey olmayan bu tatlı ve hakikî heyecanlar vardı. Ah, bu toprakların üzerinde benim ecdadım bir girdibâd-ı berk-âlûd-ı zafer gibi akıncılık ederken ne kadar mesut, mağrur idiler... Kahramanlık, şecaat ve cesaret-i mutlak içinde geçen gençlikleri onlara ihtiyarlıkları için ne tesellisiz hatıralar, ne muğfil¹ iftiharlar bırakıyordu. Hâlbuki biz, silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harap edici olan mücadele-i medeniyetin bîçare muhariple-ri, ne kadar sefiliz...” (Polat, 2011: 121-122)

Yukarıdaki satırlara yansıyan hâl ile mazi arasındaki çatışma durağanlık ile aksiyon, yükseliş ile çöküş arasındaki çatışmadır ve Ömer Seyfettin, ataları gibi hareket hâlinde olmayı ancak bu şekilde var olunabileceğini düşünmektedir. Faruk Nafiz’in de “Gittikçe yükselen başı Allah’a kalkıyor/Asrın baş eğdi sandığı at şâha kalkıyor!”² dizelerinde aynı intibai uyandırmaya çalıştığı at metaforu, bu hikâyede de bir objeden çok daha fazlasıdır ve derin çağrışım gücüne sahiptir. Mazi ile hâl arasındaki gerilimin farkında olan Ömer Seyfettin, hayalperestliğe kendini kaptırmaz ve bir sonraki paragrafta “Böyle sukût-ı miskinâne içinde yaşamaktan oralarda [dağlarda] açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyiydi. Güldüm, şu muhakemem ne garip münasebetsizlikti. Beni, önümdeki günlerde bekleyen ve mukaddes olduğu zannolunan vazifelerim yok muydu?” cümlelerine yer verir. Bu cümleler henüz yirmi altısındaki genç bir zabitin, “mukaddes vazifeler”inin ne kadar farkında olduğunu açıkça gösterir. “At” adlı bu hikâyeden sonra Ömer Seyfettin’in aydın kimliğindeki idealist yükseliş kurgusal ve fikrî yazılarında, şiirlerinde duyarlılıkla katlanarak artar hatta aradan bir yıl geçmeden Yeni Lisan yazılarını art arda yayımlar. Toplumuna ve devletine karşı sorumluluklarının farkında olan Ömer Seyfettin, “Kaç Yerinden” yahut “Pembe İncili Kaftan” gibi çok bilinen hikâyelerinde aydın kişilerin devleti ve milleti için yaptığı fedakârlıkları menfaat aracı olarak görmemesi, yaptıktan hemen sonra unutulması gerektiğini belirtir. Onun bir aydın olarak en büyük arzusu ve ıstırapı “Çanakale’den Sonra”

¹ aldatan, kandıran, baştan çıkaran (kimse veya şey)

² Faruk Nafiz Çamlıbel’in “At” adlı şiirinden. [T. H.]

adlı hikâyesinde dile getirdiği “Ah, hakikati idrak etmiş bir adam çıksa.” (Polat, 2011: 489) cümlesinde gizlidir. Dileği yerini bulmuş, hakikati gören vatan evlatları Büyük Mücadele’den sonra Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuştur.

Kaynakça

- Alangu, Tahir. (2017). Ömer Seyfettin -Ülkücü Bir Yazarın Romanı-, YKY Yay., İstanbul.
- Polat, Nâzım Hikmet. (2016). Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, TDK Yay., Ankara.
- Polat, Nâzım Hikmet. (2011). Ömer Seyfettin -Bütün Hikâyeleri-, YKY Yay., İstanbul.
- Polat, Nâzım Hikmet. (2014). Ömer Seyfettin -Bütün Şiirleriyle-, TDK Yay., Ankara.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2020). *Yaşadığım Gibi*. Dergâh Yay., 10. Baskı, İstanbul.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 67-69.

Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Tamlamaların Türkçeleştirilmesi

Merve Leblebici*

Özet

Ötuz altı yıllık kısacık ömrüne roman, şiir, mensur şiir, piyes, makale, deneme, fıkra ve mektup gibi pek çok türü sığdıran Ömer Seyfettin, asıl ününe sayıca yüz elliden fazla olduğu bilinen hikâyeleriyle kavuşmuştur. Olay hikâyeciliğinin edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi olarak kabul edilen Ömer Seyfettin, dilde sadeleşme hareketinin de öncülerinden olup 1911 yılında Selânik’te yayınlanan Genç Kalemler dergisindeki “Yeni Lisan” isimli yazısı ile “dilde ve edebiyatta millî benliğe dönüş” düşüncesinin savunucusu¹ olmuştur. Millî kültürü kendisine mesele edinen yazar, hikâyelerinde ele aldığı konuların seçiminde ve bir dildeki sözlerin bütünü olarak ifade edilen söz varlığı noktasında bilinçli hareket etmeye özen göstererek Yeni Lisan Hareketi’nde savunduğu dilde millîleşme fikrini teoride bırakmayıp örneklerini de verme yoluna gitmiştir. Bu bakımdan onun Türk hikâyeciliğine her anlamda çok zengin bir kaynak bıraktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ömer Seyfettin, hikâye, Yeni Lisan, dilde sadeleşme.

Modern hikâyeciliğimizin kurucu şahsiyetlerinden Ömer Seyfettin Yeni Lisan Hareketi’nin de öncülerindendir. 11 Nisan 1911 tarihinde “Genç Kalemler” mecmuası etrafında toplanan sanatkar ve aydınların “Türkçenin sadeleştirilmesi” esasına dayalı yeni bir Türkçe anlayışıyla yola çıktıkları görülür. Hareketin “yazı dilini konuşma diline yaklaştırmak”² biçiminde özetlenebilecek felsefesi dilimizin bilhassa Arapçanın ve Farsçanın baskısından kurtarılması biçiminde yorumlanabilir. **Çünkü** söz konusu tarihsel süreçte Türk yazı dilinin bu ikili dilin sözlü ve yazılı özelliklerinin, kelime gruplarının ve kelime türemi stili ile sağağırlıklı bir gerçekçilikten Ömer Seyfettin’in komandil dilini büyük ölçüde daha edipolü olmuştur; örneğin

* Erciyes Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi. [M. L.]

¹ H. A. Şengül, “Ömer Seyfettin’in Eserlerinde Millî Kültür Unsurları”, Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994, s. 6. [M. L.]

² Ö. Seyfettin, Bütün Eserleri 13 – Dil Konusunda Yazılar, (haz. M. Uyguner), Bilgi Yay., Ankara, 1989, s. 25. [M. L.]

nen özellikler büyük ölçüde hazmedilmiştir. Yeni Lisan hareketinin Cumhuriyet yıllarındaki “öz Türkçecilik” hareketinden ayrılan yönü de bu noktada kendini göstermiştir. Yeni Lisancılar konuşma diline yerleşmiş olan yabancı kökenli kelime ve kalıpları Türkçeleşmiş saydıkları için çıkarma lüzumunu duymazken öz Türkçe yanlıları yabancı kökenli her türden yapıyı dışlamayı esas almışlardır. Yeni Lisan hareketinin kısa sayılabilecek bir sürede başarıya ulaşmasının sırrı da bu tabii eğilime dayalı bir yol tutmuş olmasıdır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden seçilmiş metinlerin örneklem olarak kullanıldığı bu çalışmada “Yeni Lisan” anlayışı doğrultusunda dildeki değişimler tamlamalar yönünden izi sürülmüştür. Çalışma, Ömer Seyfettin'in farklı yıllarda yayımlanmış 7 metni üzerinden yürütülmüştür. Bu metinlerin seçiminde Yeni Lisan hareketinin başlangıcı olan 1911 yılı esas alınmış; 1911 öncesinden 3 metin, 1911'den 1 metin ve 1911 sonrasında da 3 metin seçilerek süreçteki değişim gözlemlenmeye çalışılmıştır. Elde edilecek verilerin sağlıklı bir şekilde yorumlanabilmesi açısından seçilen hikâyelerin sayfa ve kelime sayılarının yakın olmasına dikkat edilmiştir. Çalışma, kelime gruplarından “isim tamlamaları” ve “sıfat tamlamaları” ile sınırlandırılmıştır. İncelenen hikâyelerdeki bu türden tüm tamlamalar çıkarılmış ve aşağıda tablolar hâlinde sunulmuştur.

1) Tenezzüh³

13 Nisan 1902'de *Sabah* gazetesinde imzasız bir şekilde 3 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 590 kelimedenden oluşmaktadır. Hikâye, hasta bir kadın olan Juli Hala'nın karlı bir günde dışarıda gezmek istemesi ve yolunun eski âşığının evine düşmesi üzerine kurgulanmıştır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Tenezzüh)	
Bahar-ı hayat	Râbîta-ı hülya
Mâcerâ-yı hayat	Saye-i yâd
Nısfu'l-leyl	Sükûn-ı felâket

Türkçe İsim Tamlamaları (Tenezzüh)	
Âşığının hafidi	Kış günü
Âşığının kızları, torunları	Maça kâğıdı
Can sıkıntısı	Maça kâğıdının noktaları
Dakikaların sükûnu	Mevsimin arası

³ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 15-17. [M. L.]

Ev halkı	Onların eğlenceleri
Evin içi	Onun kalbi
Gözlerinin önü	(Onun) kanları
Güneşin altı	Ölüm düşünceleri
Hastalık kokusu	Pencerenin altı/camı
Karga kümeleri	Penceresinin yanındaki koltuk
Karların içi	Ruhunun yâdı
Karların kesafetleri	Sokağın içi
Karların nâmütenahîsi	Yatağının başı
Kasabanın belediye doktoru	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Tenezzüh)

Hatıra-ı zîhayat	Sekerât-ı sükûn
Pîş-i hayal	Sevk-i gayr-ı ihtiyârî
Raks-ı hafif ü nâmütenâhi	

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Tenezzüh)

Al yanaklı, kuvvetli yavrucaklar	Hoş zamanlar
Bârid, karlı bir rüzgâr	İstifhamkâr sözler
Beyaz hava/kesafetler	İhtiraza yakın dakikalar
Bir genç kız	Kalın baston
Bir gölge	Karanlık, siyah, uyuyan şu ev
Bir iki eski refika	Kumaşları, halıları solmuş olan oda
Biraz sonra	Mes'ut aileler/dakikalar
Böyle bir gün	Muhterem hala
Bu/Şu karlar	O an/saat
Bütün aile	Onun köhnemiş kalbi
En kalın elbiseler	Pek tehlikeli/tatlı/ hasta
Ensesine yakın bir ağrı	Raks eden karlar
Eski âşık	Sekizer onar karga kümeleri
Eski ruh	Son nöbet
Garip bir hastalık kokusu	Şu bahçeli ev
Fırtınalı, karlı günler	Tuhaf bir zevk
Hayalî bir maça kâğıdının siyah noktaları	Uyuyan kanlar
Hafif, tedricen ziyadeleşen bir sızı	

2) İlk Namaz⁴

28 Ocak 1905 tarihinde *Haftalık İzmir* gazetesinde 5 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 1156 kelimededen oluşmaktadır. İlk Namaz, küçük bir çocukken ilk kez kıldığı sabah namazına annesi tarafından nasıl kaldırıldığını anımsayan kahramanın hikâyesidir.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (İlk Namaz)	
Aheng-i hafif-i münacat	İntiha-yı leyal-i sincabî
Bakıyye-i leyl	Maî bir şeffafiyet-i sürh
Bir nefes-i teselli	Meşbu-ı ruhaniyet
Cenab-ı vacibü'l-vücut hazretleri	Muhit-i teselli
Hatt-ı fasıl	Nâmahdud bir incimad-ı laciverdî
Hayat-ı serma-yı taab-âlud	Zir-i pay

Türkçe İsim Tamlamaları (İlk Namaz)	
Abdest leğeninini yanı	Minarenin şerefesi
Annemin etrafı/yanı/dolabı/dudakları	Namaz duaları
Başının münacatı	Odanın kapısı/perdeleri
Başörtüsünün altı	Odanın perdelerinin esmerlikleri
Câminin minaresi	Onun odası
Erkek iftitahı	Pencerenin kenarı
Evlerin arası	Perdelerin altı
Fecrin gölgeleri	Sabahların birincisi
Gecenin bâridi/bürudeti	Sobanın önü/üzeri
Gözlerinin tebessümü	Şeytanın yalanları
Havlunun altı	Tokatların altı
İftidah tekbiri	Uykunun kâbusları
Kanatlarının saçları	Vatanımızın düşmanları
Kandilin gözleri	Yatağımın hararetleri
Kaşımın ucu	Yazıhanemin üzeri/üstü
Kışın soğukları	Yüzümün üstü
Mazilerin ademi	

⁴ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 18-22. [M. L.]

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (İlk Namaz)	
Aks-i enin-i şî'r-âlud bırakan bu güzel ses	Hüsrân-hîz bir rüya
Azamet-i maneviyye	Lerzeriş-i haşyet
Baidü'l-vusul arzular	Ömr-i fânî
Bu kâinat-ı melul ü esmer	Ruhanî bir rüya-yı kıymettar
Buse-i esir ü hâr	Süradık-ı zalam-ı bâridin
Dakika-ı ezeliyet	Tahammül-sûz bîkararlık
Fecr-i kâzib	Vâpesîn-i maî
Fecr-i sadık	Vücut-ı muhterem
Gayr-i ihtiyarî	Zıll-ı zaîfî
Güzariş-i adem	Zulmet-i münevver
Hitab-ı ulûhiyet	

Türkçe Sıfat Tamlamaları (İlk Namaz)	
Annemin münevver bir zambak aydınlığıyla parlayan dudakları	Koyu lâcivert bir atlas
Arapça ve esreli üstünlü kitaplar	Köşedeki küçük yazıhane
Bağdaş kurmuş bir zenciye benzeyen siyah ve alçak soba	Küçük eller/kızlar/gece kandili
Beyaz dalgalar	Küçük gece kandilinin yemyeşil gözleri
Bir melek/seccade/lâhza	Küçük bir iskemle/odamdaki küçük karyola
Boş bir hiç	Maî ve nadide elmaslar
Bu tahayyül/gece/kedi kafası/sabah	Muztar ve şafkatsiz maziler
Bu basit ve Türkçe dua/merhametsiz tokatlar/ yakıcı soğuk	Nazik eliyle, nazik parmaklarıyla
Bütün evler	Ne garip bir hiçlik
Büyük, yeşil başörtüsü	Nûşin ve nafiz tebessüm
Çılgın fırtınalar	On beş sene evvel
Çıplak ayaklar	On beş saniye evvel
Çok vakit	O görülemeyen melâike kanatlar
Ebedî bir uyku	O melâikeler
Eski câminin küçük ve ihtiyar minaresi	O muazzez, o hassas anne vücudu
Esmer ve duman gibi bir aydınlık	Perdelerin altından görülen dumanlı sema
Elindeki sarı güğüm	Sıcak yatak

Eziyet çeken, hasta olan, felâkette bulunan, fakir olan Müslümanlar	Siyah iki nokta
Fecrin zail gölgeleri	Soğuk terlikler
Geç kalmış birkaç yıldız	Sol kaşımın ucu
Genç müezzin	Tatlı bir ürperme
Geniş sedir	Tehditkâr rüzgârlar
Hararetili eller	Tıpkı ölen bir hemşireme benzeyen güzel ve âsım çehre
Her vakit/sabah	Uzak ve sisli sahillere
Ilık su	Üç defa
Islanmış saçlar	Yalancı bir sıcaklık
İçi fanilâlî küçük terlikler	Yatağımın hararetlerini terk ettiğim vakit
İki pencereci olan odamın beyaz, muşamba perdeleri	Yavaş bir ses
İki lâkırdı/rekât sünnet	Yavaş yavaş sallanan mukaddes baş
İlk sabah namazı	Yazihanemin üstünde duran açık kitap
İnce parmaklarıyla okşadığı sarı ve çok saçlar	Yeşil, câmid gözler
Karanlık sofa	Yine böyle bir kış
Kesici ve parçalayıcı kışın müfteris soğukları	

3) Elma⁵

25 Haziran 1909'da *Bahçe* dergisinde 2 sayfa olarak yayımlanan hikâye, bir çiftin birbirlerine olan aşkını anlatmakta ve 500 kelimedenden oluşmaktadır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Elma)	
Azab-ı vicdanî	Matem-i hatırat
Cazibe-i umumiye	Rabıta-yı vefa
Gayr-i kabil-i halâs	Sükûn-ı nekahet

Türkçe İsim Tamlamaları (Elma)	
Ağacın altı	Elmanın sükutu
Adamın ayakları	Madam Amade'nin sofrası

⁵ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 55-57. [M. L.]

Asrın nihayeti	Musset'nin şiiri
Aşkın heyecanları/nöbetleri	Tabağımın içindeki elma kabukları
Bahçenin köşesi	Vefanın kanatları
Cazibe-i umumiye kanunu	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Elma)

Âlim-i meşhur	Meşhun-ı sevda
Aşk-ı mukaddes	Muvazene-i ecrām
Dakika-yı sükût	Rahik-i malikiyet
Gayr-i ihtiyarî	Taab-ı hayal
Gayr-i müdrik	Vaz-ı hüzn-âmiz

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Elma)

Aşkın o nûşın ve muharip heyecanları, fasılasız nöbetleri	İri ve kırmızı bir elma
Ateşin, hummalı, şedit muhabbetler	Kıymettar bir hatıra
Batî bir sükûn	Küçük billûr yemişlik
Bir an/elma/elma ağacı/ün/yabancı	Madam Amade
Bir gecelik iftirak	Maî ve yorgun gözler
Bu sahih ve genç artist	Muzlim ve ehemmiyetsiz bir mazi
Bu ağaç/elma	Münferit bir elma ağacı
Boş ve mütereddit bir dakika	Müphem bir sıkıntı
Dalgın ve mütefekkir bir adam	O adam/elma
Garip ve şedit bir dalgınlık	On yedinci asır
Geç vakit	Samimî ve sade sofrā
Gittikçe bana uzun görünmeye başlamış olan narin burnu	Sevda romanları
Hararetili kanatlar	Soyduğum elma
Heyecan ve tahassüsle bana fısıldadığın şiir	Tenha bir bahçenin sessiz bir köşesi
Hiçbir şey	Tuhaf ve garip bir ses
İki arkadaş	Ufacık yemek odası
İlk defa	Yine bir sonbahar akşamı
İlk defa birbirimizi gördüğümüz o akşam verdiği elma	Yirmi altı sene
İnce kaşlar	Zavallı aşk

4) Acıklı Bir Hikâye⁶

13 Ocak 1911 tarihinde *Zaman* gazetesinde 3 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 706 kelimeden oluşmaktadır. Hikâyede, açlıktan ölmek üzereyken kurtarılan bir serçenin bir çocuk tarafından öldürülmesini anlatılır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Acıklı Bir Hikâye)	
Dübb-i ekber yıldızı	Kutb-ı şimalî
Hatt-ı istiva cihetleri	Küre-i arz

Türkçe İsim Tamlamaları (Acıklı Bir Hikâye)	
Ağaçların yaprakları	Karın kısmı
Âlimin fikri	Kutup noktası
Allah'ın gözü	Kuyruğunun ucu
Alnının yeri	Maddenin başı
Arzın yeri/veremleri	(Onun) kuvvet neticesi
Bahçenin yeri/damı	Onların ihtiyaçları
Çocuğun elinden düşürdüğü pasta parçası	Parmağının boğumu
Damın üzeri	Serçenin uzağı
Dünyanın tarafı/yüzü	Toprağın üstü/altı
Evlerin çatıları	Uyluk kemiği
Havanın çarpması	Yerlerin arası
Hayatın ta kendisi	Yer elması
Hayvancıkların hâli	Zamanın âlimlerinden birkaçı
İlmin sırrı	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Acıklı Bir Hikâye)	
Bu hikâyede yabancı dilden geçme sıfat tamlaması bulunmamaktadır.	

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Acıklı Bir Hikâye)	
Ağır yüklü bir sürücü atı	Gayet taze bir gübre yığını
Alçak yerler	Gıdasını yerden alan hayvancıklar
Bazı soğuk memleketler	Güzel bir nişan
Beyaz bir Acem halısı	Her taraf
Beyaz bir keçe/lekeler	İlmin gizli bir sırrı

⁶ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 90-92. [M. L.]

Bir insan/sır/gün/metre/âlim/şey/avuç/hafta	Kıssadan hisse
Bir metre yetmiş beş santimetre öte/kadar uzak	Kiremit kaplı bir çatı
Bir kucak taze gübre	Küçük ayakları
Boş kursakçık	Mahmur gözler
Böyle feci	Minimini eller/serçecik
Bu insan/örtü/nevi nebatat/ameliye/madde	Müthiş bir kış
Bu ümitsiz hâl/kırmızı at	O vakit
Bu hafif beyaz bir duman çıkaran sarı maddenin	Ruhanî bir ilham
Bütün dünyanın yüzü	Sağ elinin şهادet parmağının ilk boğumu
Cilâlı, ceviz tahtasından mamul dipçik	Sağ omuz
Çok şişman	Şekersiz bir su dondurması
Damın üzerinde “cik, cik” diye öten serçe	Son yediği şey
Donan ayaklar	Son zamanının âlimlerinden birkaçı
Dünyanın her tarafı	Sun’î gübre
En alçak yer/fırlak cihetler/yüksek yer	Tam kutup noktası
Gayet hayırlı bir şey	Zavallı mahlûk/serçe

5) Koleksiyon⁷

19 Şubat 1914’te *Zekâ* dergisinde 4 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 1100 kelimedenden oluşmaktadır. Koleksiyon’da, Avrupa sevdalısı bir Türk’ün Beyoğlu’nda yaşayan Fransız bir ailenin evine konuk olması ve onlarla münasebeti anlatılmaktadır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Koleksiyon)

Bu hikâyede yabancı dilden geçme isim tamlaması bulunmamaktadır.

Türkçe İsim Tamlamaları (Koleksiyon)

Annesinin boyu	Lâtin harfleri/milleti
Altın Peri’nin odası	Lâvabonun kenarları
Apartmanın ihtişamı	Levanten kızcağızları

⁷ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 1, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 214-217. [M. L.]

Avrupa gazeteleri	Madamın koleksiyonu
Ayağımın altı	Mobilya fiyatları
Babasının babası	Odanın eşyası
Bekleme odası	(Onun) karısı
Beyoğlu âlemi	Osmanlı milleti
Chateaubriand'ın eserleri	Para meselesi
Erkek tavrı	Payazların ihtirasları
Fecrinin aydınlıkları	Ruhlarının ihtiyaçları
Göz aşinalığı	Ruhun vebasası
İnsaniyet ve iştirakiyun zümreleri	Temps'in ve Times'in başmakaleleri
İstikbal fecri	Tokatlıyan'ın apartmanı
İtalyan Yahudisi	Yatak odası
Kıbar âlemi	Yatağın perdeleri
Koleksiyonumu seyir ücreti	Yazıhanenin gözü
Lamartine'in eserleri	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Koleksiyon)

Bu hikâyede yabancı dilden geçme sıfat tamlaması bulunmamaktadır.

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Koleksiyon)

Abanoz bir kutu	İki dakika
Akaju bir yazıhane	İkinci geliş
Altın Peri	Kalın ve çok kumral saç
Ayağımın altındaki tüylü halı	Kanatları koparılmış bir melâike
Babasının büyük babası	Küçük taşlar
Başmakale	Lâtif şey
Bedbaht ve güzel Levanten kızcağızları	Lüzumundan fazla uzun
Beş yüz lira/frank	Masum ve mahcup Altın Peri
Beyaz ve ince el	Matmazel Durant
Bir sandalye/bebek/kız/iş/pot/kere	Mösyö Durant
Birkaç ev	Mukaddes adam
Bu aile/zavallı/kız/kadın	O an
Bugünkü edebiyat	Odanın bütün eşyası
Ciddî ve kat'i terbiye	O kadar taze
Çok zengin	On üç, on dört yaş

Daha çok erken	Papazların vicdanî ihtirasları
Deminki hayret	Pek iyi
Doğacak istikbal fecrinin maddî aydınlıkları	Rahip Bertrand
Dünkü ziyafet	Rum bir uşak
Elmassız ve füsunlu bir taç	Tam fırsat
Gayet beyaz/kötü bir Fransızca	Ununca ve derin bir nazar
Gayet parlak ve kibar bir hayat	Utanan, korkan bir kız
Geniş yatağın mavi ipek perdeleri	Üç banknot/yüz frank
Güzel göz/itirazlar	Yazıhanenin büyük gözü
Güzel ve şuh bir erkek tavrı	Yeni ve kaynaşmış millet
Her akşam	Yirmi beş numaralı apartman
İlk defa	Yüz kadar küçük küçük taşlar

6) Çanakkale'den Sonra...⁸

16 Ağustos 1917 tarihinde *Yeni Mecmua* gazetesinde 6 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 1381 kelimededen oluşmaktadır. Hikâyede; orta yaşlarda, hiç evlenmemiş, ümitsizlik içinde ülkenin esir düşeceği korkusuyla yaşayan adamın Çanakkale cephesinde yaşanan zaferi duyunca değişen hayatı anlatılmaktadır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Çanakkale'den Sonra)

Bu hikâyede yabancı dilden geçme isim tamlaması bulunmamaktadır.

Türkçe İsim Tamlamaları (Çanakkale'den Sonra)

Acıbadem'deki evi	İş bölümü
Akşam zamanı	Kargaların tünediği
Asya'nın köşesi	Karısının başı ucu/sesi
Avuçlarının içi	Köşkünün baldıranları
Baldıranların yerleri	Kendisinin milliyeti
Balkan felâketi	Köşkün beyi
Başının içi	Köşkün kapısı/pencereleri
Baykuş eninleri	Lâfin tesiri
Bunların hepsi	Mabedinin ulviyeti
Çınar ağacının altı	Mefkûresinin nihayetsizliği

⁸ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 2, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 44-49. [M. L.]

Dağın üzeri	Menfaat mıntıkaları
Duma'nın münakaşaları	Milletin içi/bünyesi/esirliği/sarsaklığı
Düşman ordusu	Milletinin uyanışı/saadeti/hareketi
Ekmek, su, ateş ve esvap parası	Mürşitlerin ağzı
"Esirlik ve hayvanlık" talihi	Orman alanı
Evin saadeti	Ricat istikameti
Fecrin nurları	Rus ordularının hücumu
Fırtınanın gürültüleri	Tahsilin neticesi
Gasp müessesesi	Tarhların arası
Güneşin rengi/doğuşu ve batışı	Toprağın üzeri
Haftalardan birçoğu	Trablus muharebesi
Hayatın ihtiyaçları	Türklerin arası
Hindistan hâlki	Türkiye'nin Avrupa'daki kısmı
İçtimaiyetinin ezeliyeti	Türk tarihi
İçtimaiyetin, milliyetin içi	Ümitsizliğinin zehri
İdam makinesi	Velosptlilerin manzarası
İhtiyaçlarının temini	Yabancıların eli
İlim fikri	Yatağının içi
İngilizlerin bayrakları	Yavrunun gözleri
İngiliz, Fransız topları/zırhlıları	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Çanakkale'den Sonra)

Gayr-i tabî	Gayr-i zarurî

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Çanakkale'den Sonra)

Acı peymaneler	İlahî bir mefkûre
Açık mavi bir ümit	İnce ve beyaz bir kundak
Ahlakî ve manevî bir insan	Kaçıklara mahsus bir ehemmiyet
Ak saçlar	Kapalı ve boş vakit
Akşam zamanı batan güneşin veda eden rengiyle sararmış bir melâike	Kırk beş yaş
Ansızın bir ses	Korkunç bir nöbet
Babasından kalma küçük bir irad	Kuvvetli bir bahar
Başka bir muzafferiyet	Kuvvetli tahsilin neticesi
Bembeyaz saç	Mağlup edilmez sanılan İngilizler
Beş on ay	Mes'ut aile ocakları

Biçimsiz hendesî çizgiler	Mes'ut ve şen kahkahalar
Bin senelik	Muhakkak bir suret
Bir evvel zaman	Müphem bir din
Bir akşam/düğün/bülbül/kere/fert/ hayvan/esir	Nazlı, tatlı, ince ses
Bir içtimaiye, bir millet	Ne güzel isim
Bu yeni doğan yavru/muhit/sefer/köşe/ mucize	On beş, yirmi sene
Bu iktidar/ümitsizlik	Onu deli ve meraklı bilen komşular
Bu intizam, bu ruh, bu ordu, bu millet	Ölümü bekleyen inmeli bir ihtiyar
Bu kadar şanlı sahifeler	Pek asil, pek nezih görünen başının içindeki o hiç anlaşılmaz fırtına
Bu kadar yakın ve muhakkak bir esirlik	Pembe, ipek perdeli beyaz yatağının içi
Bütün ruhu/hayatı	Saf ve güzel kadın
Büyük zırhlılar	Sahipsiz ve manevî bir selâm
Cehennemî bir lisan	Serince bir sabah
Çok az lâkırdı	Siyah toprağın üzeri
Çoraklardan, taşlıklardan, harabelerden, viranelerden gelen yakıcı bir rüzgâr	Son saat/adım
Dahilî düşmanlar	Sözde siyasî bir vahdet
Derin bir ezeliyet	Şaşkın bir hâl
Elli yaş	Tatlı bir koku
En sevdiği arkadaşlar	Temiz ve yeni esvaplar
Gayet iyi bir tahsil	Ulvî ve temiz karlar
Gizli gizli geçen rüzgâr	Umumî Harp
Gözü kapalı koşarken görmediği bir uçurum	Uzaktan hissettiği her cereyan
Gümüş bir taç gibi parlayan ak saçlar	Üç yüz bin ruble
Hakikati idrâk etmiş bir kahraman	Yabanî otlarla vahşi bir orman alanına dönmüş bahçesindeki büyük çınar ağacı
Hemen bir milyonluk düşman	Yaşayan, kendini duyan, mefkûresini bilen bir millet
Henüz açılmış masum ve sakin gözler	Yeni boyanan köşk
Her gün/şey/sene	Yeni mürşitlerin ağız
Hiçbir muayyen şekil	Yüz... binlerce askerler
Istırap ve elem içinde geçen mazi	Zavallı millet
İlah gibi iptidâî ve nîm vahşi kabileler ve kavimler	Zehirli tufeyliler gibi milletin bünyesi üzerine üşüşüp kanını emen hainler

7) Bir Hayır⁹

30 Eylül 1919'da *İfham* (haftalık edebî ilâve) gazetesinde 4 sayfa olarak yayımlanan hikâye, 854 kelimedenden oluşmaktadır. Ölüm döşeğindeki varyetli bir adamın hikâyesi olan *Bir Hayır*'da ömrü boyunca yapamadığı hayırları telafi etme isteği ele alınmaktadır.

Arapça-Farsça İsim Tamlamaları (Bir Hayır)

Bu hikâyede yabancı dilden geçme isim tamlaması bulunmamaktadır.

Türkçe İsim Tamlamaları (Bir Hayır)

Babanızın canı	Karısının yemenisi
Babalarının kürkü/toprağı	Kocasının yüzü
Boğazının aşağısı	Komşusunun oğlu
Çeşme parası	Köy halkı
Çukurlarının kenarı	Miras kavgası
Durmuş Ağa'nın yurdu	Mirasın üzeri
Ecelin gelişi	Müseyyibin biri
Evinin yeri	Namının anılması
Göğsünün içi	Ocağın başı/önü
Göz bebekleri	Ölümün lâfi
Gözünün içi	Rüzgâr külleri
Gürültülerinin sebebi	Toprak altı
Hac parası	Yatağın yanı
Hastanın gözleri	Yorganın üstü
Hastalığının başı	Viranenin önü
Hayvanın efendisi	

Arapça-Farsça Sıfat Tamlamaları (Bir Hayır)

Bu hikâyede yabancı dilden geçme sıfat tamlaması bulunmamaktadır.

Türkçe Sıfat Tamlamaları (Bir Hayır)

Acı feryat	Kaynayan bir cıva
Aç kurt	Kınalı saçlar

⁹ H. Argunşah, Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri, Hikâyeler 3, Dergâh Yay., İstanbul, 1999, s. 324-327. [M. L.]

Aksırır gibi bir ses	Kırmızı kaplı yorganın üstüne serili eller
Bacadan düşen bir rüzgâr külleri	Kısa bir çehre
Basık tavan	Komşusunun iki oğlu
Beyaz dudaklar	Küçük, buruşuk, çirkin yüz
Bir aydır/harabe/şey/ateş/zehir/damlacık su	Makul bir nasihat
Boğazının biraz aşağısı	Mavi büyük gözler
Boğuk bir ses	Mor dokuma örtülü yastık
Bu yıl/kış/can/inat/huy/it/hayvancık/sefer	Namının hayır ile anılması
Bütün kış/köy	Onun uluması
Emniyetli bir adam	Rahmetli Durmuş Ağa
Eski sararmış hatırlar	Sahipsiz kalan köpek
En canlı zaman	Savrulan küller
Gece gündüz taciz olan köy halkı	Sıcak bir ürperme
Gelecek yıl	Sıska bir köpek
Göğsünün içindeki sıcak ürperme	Sıska eller
Gözlerinden başka bir yer	Son derece inatçı bir kadın
Gürültülü bir kavga	Son kuvvet
Güzel ev	Toprak renginde yüz
Hacı ağa	Vişneçürüğü yemeni
Her iş/gün/vakit	Yıkılmış ev
İki saat/oğul/kardeş/parça	Yusyumru oturan bir ihtiyar kadın
İri burun	Zavallı hayvanın ölen efendisi
İpek halıdan seccade	

Sonuç

Yukarıdaki tablolarda görüleceği üzere Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" öncesi kaleme aldığı hikâyelerinde Arapça-Farsça tamlamalar hem sayıca çok hem de terkipleri oldukça zorlayıcıdır. Dildeki değişimi daha sağlıklı görebilmek ve ifade edebilmek adına farklı yıl aralıklarına göre seçilen 7 hikâyenin ilki olan *Tenezzüh*'te Arapçadan ve Farsçadan alınan isim tamlaması 6, sıfat tamlaması ise 5'tir. Bu sayılar *Tenezzüh*'ten üç yıl sonra yayımlanan *İlk Namaz* hikâyesinde ciddi bir artış göstererek isim tamlamalarında 12'ye, sıfat tamlamalarında 21'e yükselmektedir. Söz konusu hikâyede yabancı tamlamaların sayısındaki bu artış kullanılan dilin sade olmadığını, Arapça-Farsça kelime ve terkiplerle dolu olduğunu göstermekle kalmayıp Türkçe tamlamaların kuruluşuna da olumsuz olarak yansımaktadır. Bu durum 1909'da yazılan *Elma* hikâyesinde değişiklik göstere-

rek Arapçadan ve Farsçadan alınan isim tamlamalarında 6'ya, sıfat tamlamalarında da 10'a düşmektedir.

1911 yılında yazılmış ilk hikâye olması sebebiyle tercih edilen *Acıklı Bir Hikâye*'de Arapçadan ve Farsçadan alınan isim tamlaması 4, sıfat tamlaması ise hiç yoktur. Yabancı tamlama sayılarında görülen bu düşüşün yanı sıra Türkçe isim ve sıfat tamlamalarında da daha sade bir kullanım tespit edilmiştir.

1911 yılından sonra yazılmış olan diğer 3 hikâye incelendiğinde 1914 yılında yayımlanmış olan *Koleksiyon*'da yabancı dilden geçme hiçbir tamlama tespit edilmemiştir. 1917'de yayımlanan *Çanakkale'den Sonra...*'da yabancı dilden geçme isim tamlaması bulunmazken sıfat tamlaması sayısının 2 olduğu görülmekte; 1919 yılında yayımlanan *Bir Hayır* adlı hikâyede ise yabancı dilden geçme hiçbir tamlama bulunmamaktadır. Ömer Seyfettin'in benzer tutumu “mensur şiir” türünde de gösterdiğini tespit eden edebiyat bilimci Sarıççek; yazarın Yeni Lisan öncesi yazdığı metinlerde uzun, sanatlı cümleler kullanıp şairane söyleyişlerde bulunduğunu belirtirken uzun bir aradan sonra 1919'da neşredilen *Harebeler* ve *Ölüm Sahili* isimli iki mensur şiirinde dilin oldukça sadeleştiğini, Arapça-Farsça terkibe hiç yer verilmediğini, sözcük seçiminde ise ‘yaşayan Türkçe’ ilkesinden hareket edildiğini söylemektedir.¹⁰

Bu durum “Yeni Lisan” hareketinde ele alınan dil ile ilgili görüşlerin edebî metinlere yansıdığının bir göstergesidir. Nitekim yazarın hikâyeciliğinin ilk evresinde kullandığı dilin Servet-i Fünûncuların etkisinde olduğu ancak Yeni Lisan Hareketi'nden sonra yabancı tamlamalardan ve ağır terkiplerden uzak, halkın konuşmasına yakın bir dilin tercih edildiği görülür. Çünkü o, “Her halk kendi ikliminin lisânını söyler.”¹¹ anlayışının en güzel uygulayıcısıdır. Nitekim Ömer Seyfettin'in hikâye yazmaktaki asıl amacının halka hitap etmek, aydınlatmak, uyandırmak, farkındalık oluşturmak, eğitmek ve bir millet haline getirmek için bilinç kazandırmak olduğunu söyleyen Aktaş, Ömer Seyfettin için halka ulaşmanın en kestirme yolunun halkın anlayacağı bir dille yazmak olduğunu belirtir.¹² Nâzım Hikmet Polat da Ömer Seyfettin'in dil anlayışındaki değişmeyi şu şekilde ifade eder:

“Yeni Lisan'dan önce yazdıklarında önemli ölçüde Edebiyat-ı Cedide ka-

¹⁰ M. Sarıççek, “Ömer Seyfettin'in Mensur Şiirleri”, *Türk Yurdu*, Mart 2009, S: 259, s. 59-62. [M. L.]

¹¹ Y. Z. Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalem ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK Yay., Ankara, 1995, s. 161. [M. L.]

¹² A. Aktaş, “Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Türk Kimliği ve Milliyetçi Söylem”, Ankara Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara, 2019, s. 112. [M. L.]

lıntıları vardır. Arapça-Farsça kelime kadrosunun kabarıklığı, süs için yapılmış terkipler, hayaller ve benzetmelerdeki yapaylık hep bu tortunun izleridir. Bununla birlikte dönemin başka yazarlarına nispetle konuşma diline daha yakın bir çizgidedir.”¹³

Hikâyenin Adı	Yılı	Kelime Sayısı	Arapça-Farsça İsim Tam-lamaları	Türkçe İsim Tam-lamaları	Arapça-Farsça Sıfat Tam-lamaları	Türkçe Sıfat Tam-lamaları
1) Tenezzüh	1902	590	6	28	5	41
2) İlk Namaz	1905	1156	12	40	21	77
3) Elma	1909	500	6	12	10	44
4) Acıklı Bir Hikâye	1911	706	4	31		60
5) Koleksiyon	1914	1100		36		66
6) Çanakkale’den Sonra	1917	1381		68	2	95
7) Bir Hayır	1919	854		33		67

Kaynakça

- Aktaş, Atilla, “*Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Türk Kimliği ve Milliyetçi Söylem*”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2019.
- Argunşah, Hülya, *Ömer Seyfettin – Hikâyeler 1-2-3-4*, Dergâh Yay., İstanbul, 1999.
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalem ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK Yay., Ankara, 1995.
- Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri 13 – Dil Konusunda Yazılar*, (haz. M. Uyguner), Bilgi Yay., Ankara, 1989.
- Polat, Nâzım Hikmet (haz.), *Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin*, Arma Yay., İstanbul, 1998.
- Sarıçipek, Mümtaz, “*Ömer Seyfettin’in Mensur Şiirleri*”, Türk Yurdu, Mart 2009, S: 259, s. 59-62.
- Şengül, H. Abdullah, “*Ömer Seyfettin’in Eserlerinde Millî Kültür Unsurları*”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 71-81.

¹³ N. H. Polat, (haz.), *Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin*, Arma Yay., İstanbul, 1998, s. 23-26. [M. L.]

Ömer Seyfettin’in Eserlerinde Turan/Türk Birliği Düşüncesi

İbrahim Karaer*

Özet

Ömer Seyfettin millî edebiyatın kurucularından olup Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem ile birlikte Türk dilinin sadeleştirilmesi hareketini başlatmış; Türkçenin kendi kurallarına uygun yazılması, dile yerleşmemiş Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırılması için çalışmıştır. Ömer Seyfettin, edebî kişiliğinin yanı sıra savunduğu “Türkçü” fikirleri ile de öne çıkmış; yazdığı şiir, hikâye ve fikir yazılarında Türklük bilincinin uyanmasına büyük katkı sağlamıştır. Onun geride bıraktığı eserler, edebiyat ve düşünce hayatımızda derin iz bırakmıştır. Bu sebeple ölümünün üzerinden 100 yıl geçmesine rağmen kendisinden sitayişle bahsediyoruz. Ömer Seyfettin, “bütün Türklük” fikrine sahipti; dünyada Türk dilini konuşan 100 milyon Türk’ün varlığına inanıyordu. Ona göre; Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti öncülüğünde bütün Türkler tek bayrak altında birleşecek, Osmanlı Hakanı bütün Türklerin İlhanı olacaktı. Doğudan Batıya, İstanbul’dan Pekin’e büyük Türk medeniyeti yeniden kurulacaktı. Ancak Ömer Seyfettin savaşın sonunda yanıldığını anlamış; Türk Birliğinin gerçekleşmesi için silahtan önce, dile, eğitim ve bilime önem verilerek kültür birliğinin sağlanması gerektiğini söylemiştir.

Ömer Seyfettin Hakkında

Ömer Seyfettin, 28 Şubat¹ 1884 tarihinde Gönen’de doğdu, 6 Mart 1920’de İstanbul’da öldü. Onu, ölümünün 100. yılında şükran ve rahmetle anıyoruz. Ömer Seyfettin, 1903’te Harbiye Mektebinden mezun oldu. Teğmen rütbesiyle orduya katıldı. Bir süre sonra askerlikten ayrıldı. Selanik’te yayımlanan “Genç Kalemler” dergisindeki yazıları ile ünlendi. Balkan Savaşı sırasında tekrar askerlik görevine döndü, daha sonra askerlikten ayrılarak edebiyat öğretmeni ve yazar olarak hayatını sürdürdü. Yazılarında yalın ve halkın konuştuğu dili kullandı. Türkçenin kendi kurallarına uygun yazılmasını, Arapça ve Farsça sözlüklerden arındırılmasını istedi. 36 yaşında vefat eden Ömer Seyfettin 3 roman, 150’den

* Dr., i-karaer@hotmail.com. [İ. K.]

¹ Daha sonraki yapılan araştırmalarda Ömer Seyfettin’in doğum tarihi 11 Mart kabul edilmiştir.

fazla hikâye, 3 piyes, 90'dan fazla şiir, 20 tercüme, 2 hatıra defteri, 200'den fazla makale ve Türkçülüğe dair 3 risale (kitapçık) yazdı. Ömer Seyfettin siyasi görüşleri itibariyle İttihat ve Terakki taraftarı idi. Yazı yazdığı gazete ve dergilerin bir kısmı İttihat ve Terakki Partisi ile irtibatlı idi. 1914'te yayımlanan "*Yarınki Turan Devleti*", "*Mektep Çocuklarında Türklük Meşkûresi*" adlı risalelerinde bir taraftan Ziya Gökalp gibi partiler üstü bir anlayışla Türklüğün uyanışı ve uzak hedefleri için fikri meseleleri ele aldı. 1914 yılında yayımlanan "*Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset*" adlı eserinde olduğu gibi, zaman zaman İttihat ve Terakki'nin propagandasını yapan yazılar ve risaleler de yazmıştır (Ö. Seyfettin, 2015: 30)

Osmanlı Devleti'nde Türkçülük/Turancılık

Ömer Seyfettin'in düşüncelerini anlayabilmek için, Meşrutiyet Dönemi'ndeki siyasi olayları ve düşünce hayatını göz önünde bulundurmak gerekir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat sahasında gelişmeye başlayan Türkçülük fikri; Balkan yenilgisinden sonra siyasi kimlik kazanarak Osmanlı Devleti sınırlarını aştı. Bu gelişmede Ziya Gökalp, İsmail Gasıralı, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali Turan, Ömer Seyfettin gibi Türkçüler ile Türk Ocağı gibi kuruluşların, İttihat ve Terakki Partisi ile uluslararası siyasetin etkisi oldu. Bu dönemde Pantürkizm (Türk Birliği) ve Turancılık tartışmaları alevlendi. Bütün Turani kavimlerin, Ural-Alтай halklarının bir bayrak altında birleşmesini savunan ve Macaristan'da gelişen "*Turan*" fikri, Türkçüler tarafından da sıkça dile getirildi. Ancak Türkçüler, Turan'ı, daha dar anlamda "*Türk Birliği*"nin karşılığı olarak kullanıyorlardı. Türkçülere göre; "*Turan*", Türklerin yaşadığı millî vatanıdır ve bütün Türkleri tek bir bayrak altında birleştirme ülküsüdür. "*Turan*", tarihte ilk kez Hun İmparatoru Mete tarafından gerçekleştirilmiş; son olarak XV. yüzyılın başında, Asya içlerinden Anadolu'ya uzanan Timur orduları da bütün Türkleri tek bayrak altında toplamayı başarmıştır.

Ömer Seyfettin de Turan'ı Türklerin oturduğu, Türk vatani olarak tanımlamıştır. Ona göre Acemistan, Afganistan, Türkistan, Buhara, Kâşgar, Çin, Kafkasya, Kırım ve Rusya'da ne kadar Türkçe konuşan Müslüman varsa bizim millettir ve onların oturdukları yerlerin hepsine birden "*Türk Vatanı*" anlamında "*Turan*" denir. Anadolu, Turan'ın bir parçasıdır. Balkan yenilgisi, büyük toprak kaybının yanı sıra psikolojik yıkıma da sebep olmuştu. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu için yeni bir ruha ihtiyaç vardı. Bütün ümitlerin söndüğü bir ortamda, güneş gibi doğan Türkçülük / Turancılık fikri, birçok edebî ve tarihî eserin konusunu oluşturdu, aydınları ve gençleri derinden etkiledi. Ömer Seyfettin'in *Primo Türk Çocuğu* (1910), Aka Gündüz'ün *Türk Kalbi* (1911) ve *Türk'ün Kitabı* (1911),

Halide Edip'in *Yeni Turan* (1912), Ziya Gökalp'in *Kızılelma* (1914), Mehmet Emin'in *Ey Türk Uyan* (1914) ve *Turan'a Doğru* (1918), Müfide Ferit'in *Aydemir* (1918) adlı eserleri örnek gösterilebilir. Ziya Gökalp şiir ve makalelerinde, Tekin müstear adıyla Ahmet Ferit Tek "*Turan*" (1914), Ömer Seyfettin "*Yarınki Turan Devleti*" (1914) adlı eserlerinde; Türklerin tek bayrak altında siyasi birlik-teliğinden söz ediyordu. Yeni doğan çocuklara, yeni açılan okullara, ticarethanelere "*Turan*" adı veriliyor; bazı köylerin adları "*Turan*" olarak değiştiriliyordu.

Meşrutiyet döneminde Turancılık, dış Türkleri Osmanlı'ya, Osmanlı Türklerini de dış Türklere bağlayan yeni bir umut köprüsü olmuştu. Bu ülkü, aydınlar ve gençlik üzerinde büyük etki yaratmış ve İttihat Terakki iktidarı vasıtasıyla -üstü kapalı- bir devlet politikasına dönüştürülmüştü. Osmanlı Devleti'nin Almanya ile birlikte savaşa girmesi siyasi Turancılık söylemlerini arttırmıştı. Almanya'nın gelişen ekonomi ve teknolojik gücü ile birleşen Türk ordusunun; Rusya'daki esir Türkleri kurtarıp Türk Birliğinin kurulacağına; İngiliz, Fransız ve İtalyan işgalindeki Mısır, Cezayir, Tunus ve Libya'nın tekrar Osmanlı topraklarına katılacağına dair toplumda bir kanaat oluşmuştu. Bu durum, Turancılık fikrine ilgiyi artırmış, gazete ve dergilerde yazılar yazılmış, kitaplar yayımlanmıştır. Ziya Gökalp, Ahmet Ferit (Tek), Moiz Kohen (Tekin Alp), Halide Edip (Adıvar) gibi Türkçü yazarların eserlerinde; savaşın sonunda esir Türklerin esaretten kurtulacağı, "*Turan Devleti*"nin kurulacağına dair beklenti içinde oldukları görülmektedir. Ömer Seyfettin de, savaş yıllarında bu inancı paylaştan ve savunan bir Türkçü idi. Bazı Türkçüler, siyasi birliğin kurulması için şartların olgunlaşmadığını düşünmekte idi. Henüz emekleme çağındaki Türkçülüğün güçlenmesi, ayağa kalkması, kendi kendine yeterli hâline gelmesi gerekmekte idi. Türkçülüğün babası İsmail Gaspiralı'ya göre siyasi birliği şimdiden tartışmak erken ve gereksizdi. Türkler arasında dil birliği, kültürel birlik gerçekleştikten sonra, siyasi birlik de mümkün olacaktı (Kurtuluş Günlerinde, 15 Mayıs 1918: 184-186.)

Birinci Dünya Savaşı esnasında iktidarı elinde tutanlar, millete moral aşılama, yeni bir ümit ışığı yakmak adına Türkçülüğün son hedefi; Turan'ı "*bütün Türkleri tek bayrak altında birleştirme hedefi*"ni öne geçirdiler. Savaşa "*İslam Birliği*" ve "*Turan Devleti*" kurmak için girildiğini söylediler. Ancak Osmanlı Devleti buna hazır değildi. Osmanlı ordusu, aydınlar ve İttihatçı liderler; Turan Devletinin kurulması için gerekli bilgi birikimine, herhangi bir plan ve programa sahip değillerdi. Devletin ekonomisi çökmüş, halk eğitimsiz ve yoksuldu. Savaşın sonunda maalesef İsmail Gaspiralı gibi düşünen Türkçülerin haklı oldukları anlaşıldı.

Ömer Seyfettin'in Millet Anlayışı

Ömer Seyfettin'e göre; “Millet: Bir dil konuşan, bir din, bir terbiye, bir maa-
rifle birbirine bağlı insanların mevcududur. Bir milleti siyasi sınırlarlar asla ayı-
ramaz.” Ona göre, “Türk” derken ırk ve kan bakımından fazla araştırmaya gerek
yoktur. “Bir ferдин Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması, Türk
terbiye ve örfünün içinde yaşaması yeterlidir ve Anadolu’da Türkçe konuşan on
dört, on beş milyon Müslüman vardır ki hepsi Türk’tür.” (Ö. Seyfettin, 1330: 13.
2020: 103) Ona göre, milletin halk arasında karşılığı “dini dinime, dili dilime
uyan”dır.

Ömer Seyfettin, Tanzimat ürünü Osmanlılık fikrine şiddetle karşı çıkmıştır.
“*Ashab-ı Kehfimiz*” adlı eserinin ön sözünde, Osmanlı Devleti idaresinde yaşı-
yan her ferдин ırk ve mezhep ayırımı yapılmaksızın Osmanlı milletine mensup
olduğu görüşünün, “Tanzimat eğitiminin yetiştirdiği dimağlarda doğmuş bir ve-
him ve hayalden ibaret” olduğunu belirtmiştir. Ona göre; dili, dini, eğitimi ve
kültürü ayrı olan fertlerin toplamından ortak bir millet teşekkül etmesinin imkânı
yoktu. “Osmanlılık” gerçekte devletimizin adından başka bir şey değildi. Alman-
lara Habsburg milleti denilemeyeceği gibi, “Türkçe konuşan bizler de beş bin
senelik bir tarihin, hatta pek eski bir mitolojinin sahibi olan bir millettik. Osman-
lı Devleti’nin memleketinde, Kafkasya’da, Azerbaycan’da, Türkistan’da, Buha-
ra’da, Kâşgar’da, hâsılı nerede yaşarsak yaşayalım yine halis muhlis Türk’tük”
(Ö. Seyfettin, 2015: 299-300). Ömer Seyfettin, 1913 yılında *Türk Yurdu* dergisin-
de yayımlanan “*Hürriyet Bayrakları*” hikâyesinde, her biri farklı bir millet olan
Araplar, Arnavutlar, Bulgarlar, Ermeniler, Sırplar, Ulahlar ve Yahudileri “Os-
manlı” adı altında birleştirmenin imkânsızlığını vurgulamıştır. Milletin tanımın-
da dili ve dini öne çıkaran Ömer Seyfettin, elbette soya da önem veriyordu. “*Piç*”
hikâyesinde “*Lakin İstanbul’da doğan, anası Türk, babası Türk olan, Türkçe
konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmed Nihad milli-
yetini değiştiremez*” cümlesi, onun milliyette soya verdiği önemi açık bir şekilde
ortaya koymaktadır. (Ömer Seyfettin, 1980: 7-8.) O, “*Yarınki Turan Devleti*” adlı
eserinde, Osmanlı ülkesinde yok sayılan Türk milletinin, Azerbaycan’dan başla-
yarak Asya’nın büyük bir kısmında hâlen yaşamakta olduğunu coşkuyla anlatır.
Türkistan coğrafyası hep Türk milletiyle doludur, hepsi Müslüman olup, Türk-
çeden başka dil bilmezler. Kuzey Türkleri de, Türkçe konuşur ama arada küçük
şive farkı vardır. Onlar bizim parçamızdır. Ömer Seyfettin’in anlatımı ile Türki-
stan, Sibirya ve Altay eteklerinde ve Pamir’deki 70 milyon Türk sanki okuyucu ile
kucaklaşmaya hazırdır. O, Türk dünyasını anlatırken Anadolu şehirleri arasında
yolculuk yapıyormuşçasına samimi ve içtendir (Ö. Seyfettin, 1330: 13-15. 2020:
103-105).

Ömer Seyfettin, Türk Dili ve Türk Birliği Düşüncesi

Ömer Seyfettin, millet hayatında dilin önemini en iyi kavrayan Türkçülerden biridir. O, Türkçeyi manevi ve mukaddes vatanımız olarak nitelendirmiş, fiili vatanımızı düşmanlardan koruduğumuz gibi, yabancı kelime ve kurallardan onu arındırmamız gerektiğini söylemiştir. Türkçeyi, Türk Birliğinin sağlanmasında en önemli unsur olarak görmüş, bütün Türklerin İstanbul şivesini ortak dil olarak kabul etmesi gerektiğini savunmuştur. 29 Mart 1327 (1911) tarihli *Genç Kalemler* dergisinde yayımlanan “*Yeni Lisan*” başlıklı yazısında; İşkodra’dan Bağdat’a kadar Osmanlı memleketinde yaşayan Türklerin kuvvetli ve ciddi bir gelişme ile varlıklarını ve egemenliklerini sürdürebileceklerini belirtir. Gelişme ise, bilim, edebiyat ve fennin fertler arasında yayılmasına bağlıdır. Bunları yaymak için öncelikle millî bir dile ihtiyaç vardır (Ö. Seyfettin, 2020: 37-38) Bütün Türklük fikrini savunan Ömer Seyfettin’e göre dünyadaki bütün Türkler birbirlerini tanımalı, anlamalı ve birleşmeliydi. Bunun için dil önemliydi. 6 Mayıs 1327 (1911) tarihli *Genç Kalemler* dergisinde çıkan “*Yeni Lisan*” başlıklı yazısında; yüz milyon Türk’ün birbirini tanımadığını belirtiyor; bunun sebebini “*Dillerini kaybetmişler; ondan!*” diye cevaplıyordu. (Ö. Seyfettin, 2020: 45) 25 Aralık 1908’de kurulan Türk Derneğinin hedefleri arasında dil anlayışında halkçılık ile beraber milliyet ilkesine de yer verilmiştir. Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının başlattığı “*Yeni Lisan*” hareketi, hedefleri itibarıyla *Türk Derneği* çizgisindedir; dil anlayışını “*milliyet*” esasına oturtmuştur. Yeni Lisan hareketi, dile çekidüzen vermeye çalışırken bütün dünya Türklüğünü aynı yazı dili çerçevesinde birleştirmek istemiştir. Polat’a göre, Türkçenin, Türk Birliği (Turan) fikrinin bir unsuru olmasında, Ömer Seyfettin’in önemli bir yeri ve hizmetleri vardır (Polat, 1998: 36-38).

Ömer Seyfettin, Yeni Lisan Hareketi’ni ve Türkçenin yabancı kelime ve kurallardan arındırılmasını işlediği yazılarında Osmanlılık ve Osmanlıca savunucularına şiddetle karşı çıkmış; Türkçe, Türk milliyeti, Türklük ve Turan’ı öne çıkarmıştır. Gaspıralı İsmail Bey gibi, o da, İstanbul şivesinin bütün Türkler arasında ortaklaşa kullanılmasını istemiştir. 17 Ağustos 1911 tarihli *Dicle* gazetesinde yayımlanan “*Yeni Lisan*” başlıklı yazısında; Batıda, Turan’ın evlatlarına büyük bir düşmanlık olduğunu belirterek, Türk gençlerini “Turanın varisleri yükselmez, onlar gibi olmazsanız, mahv ve perişan olacaksınız” diyerek uyarmıştır. Ömer Seyfettin’e göre, düşmana karşı koymak için asrın yeni silahlarını kullanmak gerekir. Yeni asrın silahları bilim, fen, edebiyat ve felsefedir ki her şey onlardan doğar. Ve onlara sahip olmak için halkın anladığı dil önemlidir. Yazar yazısını, Ziya Gökalp’ın “Turan” şiirinden aldığı

“Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...”

mısraları ile bitirmiştir (Polat, 1998: 116-117). Yazar, Ziya Gökalp’ın “Turan” şiirine; “Yarınki Turan Devleti” adlı eserinde, makalelerinde ve hikâyelerinde sıkça yer vermiştir. Yazarın bu tavrı, “Turan’a verdiği önem ve onu hafızalara yerleştirme gayreti” olarak yorumlanabilir.

Ömer Seyfettin, 7 Mayıs 1914 tarihli *Türk Sözü* gazetesinde yayımlanan “*Umumi ve Hususi Türkçe*” başlıklı yazısında; Abdullah Tukayef’in yazdığı şiirleri örnek göstererek, bütün Türkler arasında İstanbul şivesinin ortak kullanılmasını istemiştir. Yazara göre, millî vatanın yani Turan’ın şairleri İstanbul Türkçesini öğrenmeğe gayret etmeli, Türkçe dilbilgisi kurallarına uymalıdır. Milliyet demek, dil ve millî eğitim demektir. Ortak edebî dili olmayan bir millet rabitasız sürüler sayılır. Dil, en güçlü bağıdır. Bu bağı örmek bütün Turan edebiyatlarının en mukaddes bir vazifesidir. Yazarların da büyük görevleri vardır. Manevi vatan olan dilin savunucuları, askerleri, kahramanları onlardır. Ve dil öyle bir vatandır ki bozulursa artık ne millet kalır, ne devlet (Ö. Seyfettin, 2016: 331-332). 14 Mayıs 1914 tarihinde kaleme aldığı “*Türkçeye Karşı Enderunca*” başlıklı yazısında; Türklerin milliyetlerini idrake başladığını; iki üç sene içinde Turan, Kızılirma adını taşıyan ticarethaneler açıldığını, ailelerin çocuklarına Türkçe adlar koyduklarını belirtir. Yazara göre, bu millî uyanıklıktan vatan sevgisi, vatan sevgisinden de dil sevgisi doğmuştur. Türkçe bizim manevi ve kutsal vatanımızdır. Bu manevi vatanın bağımsızlığı, kuvveti, resmi ve millî vatanımızın bağımsızlığından daha önemlidir. Bir millet bağımsızlığını kaybetse bile, dilini kaybetmediği takdirde yeniden bağımsızlığını kazanabilir. Enderun edebiyatı, Türkçede ikilik yaratmıştır. Konuşma dili, Türkçe kalmış, yazma dili Arapça, Farsça, Acemce ve biraz Türkçe karışımı milliyetsiz bir şey olmuştur. Türkçe, Türklüğün malıdır ve herkes Türkçenin kurallarına uymalıdır (Ö. Seyfettin, 2016: 333-336).

Ömer Seyfettin, 21 Mayıs 1914 tarihli *Türk Sözü*’nde yayımlanan “*Osmanlıca Değil Türkçe*” başlıklı yazısında; milliyetlerin dil ve millî kültür ile ayrıldıklarını, Türk milletinin dilinin de Türkçe olduğunu ve bütün Turan’da bu dilin konuşulduğunu belirtmiştir. Ona göre, İstanbul şivesini şiirde ve düz yazıda ölçü olarak almalı ve yine bu şiveyi bütün Turan’a edebî, mümtaz ve umumi bir edebiyat dili olmak üzere kabul ettirmelidir. “Osmanlı dili” diye bir dilin olmadığını söyleyen yazar, Şemsettin Sami’nin fen nazarında bir Osmanlı dili olamayacağını açıklayan yazısını paylaşır. Şemsettin Sami ile aralarındaki farkı; “O, fen namına söylerken, bizim kalbimizdeki mukaddes Turan heyecanını duymuyordu” sözleriyle “Turan’a, “bütün Türklük” düşüncesine olan inancını ortaya koymuştur

(Ö. Seyfettin, 2016: 342-343). 2 Haziran 1914 tarihli *Tanin* gazetesinde yayımlanan “*Güzel Türkçe-2*” başlıklı yazısında; Türkçeyi savunurken, Osmanlı sınırları haricindeki Türklerin esaret altında yaşadıklarına vurgu yapmıştır. Yazara göre; Osmanlı Devleti’ndeki Arapların dili nasıl “Arapça” ise, Türklerin dili de “Türkçe”dir ve “Osmanlıca” değildir. Arapça, Osmanlı Devleti’nin haricindeki esir ve perişan Arapların dili olduğu gibi, “Türkçe” de, Osmanlı Devleti’nin haricindeki esir ve perişan Türklerin, bütün Türk milletinin, bütün Turan’ın dilidir (Ö. Seyfettin, 2016: 348-349).

Ömer Seyfettin, 4 Haziran 1914 tarihli *Türk Sözü* gazetesinde yayımlanan “*Türkçeye Kimler “Osmanlıca” Der?*” başlıklı yazısında; “Osmanlılık bir devlettir. Türklük bir milliyettir. Türklerin dili Osmanlıca değil Türkçedir” diyerek İstanbul Türkçesinin bütün Türklerin edebî dili olduğunu belirtir. Türk Birliği’ne giden yolu şöyle açıklar: “Konuşulan saf, sade, güzel ve kuvvetli İstanbul Türkçesiyle doğacak olan millî Türk edebiyatı, millî bir harsı (culture nationale), dağınık ve perişan kalan büyük milletin içtimai birliğini temin edecek, seksen milyon kardeşimizi muasırлаştıracaktır. Fakat bu kadar mukaddes ve büyük gayeye ancak canlı ve tabii bir dil ile gidilebilir. O da daima tekrar ediyoruz, o kadar sevdiğimiz, konuşurken mahzuz olduğumuz (zevk aldığımız), latif ve ahenkli İstanbul Türkçesidir.” (Ö. Seyfettin, 2016: 357-358). 23 Temmuz 1914 tarihli *Türk Sözü* gazetesinde yayımlanan “*İstanbul Türkçesi Hangisidir I*” başlıklı yazısına; “Dünyada Türkler kadar lisanca ve coğrafyaca birliklerini muhafaza etmiş bir millet yoktur” cümlesiyle başlamıştır. Yazara göre, “Anadolu’dan, Azerbaycan’dan, Kafkasya’dan, Türkistan’dan geçiniz. Mançuri’ye gidiniz. Hiç tercümana muhtaç olmayacaksınız. Bütün Altay dağlarının çevresinde, Çin’in Kamgo vilayetinde bile Türkçe konuşulur. Fakat her dil gibi Türkçenin de mahalli şiveleri vardır. Fransız milleti Paris şivesini genel dil kabul etmiş olup, mahalli şivelerde gazete ve kitap yayımlanmasını yasaklamıştır. Biz de İstanbul Türkçesini bütün Türkler için, bütün Turan için millî ve genel dil hâline getirmeliyiz” der. (Ö. Seyfettin, 2016: 379).

Ömer Seyfettin, 1914 yılında yayımlanan *Nevsal-i Millî*’de yayımlanan “*Ali Canip Bey ve Sanatı*” başlıklı yazısının başında; yavaş yavaş millî edebiyatın uyanmağa başladığını, konuşulan saf, sade ve güzel Türkçe ile şiirler, edebî parçalar okumak mutluluğuna nail olduğunu belirterek, “Her millet kendi dilinde yaşar. Dil, vatan kadar kutsaldır. Filli vatanımız olan Türkiye’de, millî vatanımız olan Turan’da nasıl yabancı düşmanlar bulunmasını istemezsek; dilimizde de Türkleşmemiş yabancı kelimeleri, yabancı kuralları istemeyiz.” demiştir (Ö. Seyfettin, 2016: 398). 5 Şubat 1919 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde ya-

yımlanan “*Lisan Bağ*” başlıklı yazısında, bir milliyet için siyasi sınırların hiç önemli olmadığını, Türk birliğinin en sağlam bağının dil olduğunu belirtmiştir (Polat, 1998: 120). Ömer Seyfettin, 18 Şubat 1919 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan “*Millî Kuvvetimiz*” başlıklı yazısında; Turan coğrafyasında yaşayan seksen milyon Türk için dil birliğinin önemine işaret etmiştir. Ona göre, büyük Turan’ın kuvveti, nüfusundan ziyade işte bu dil birliğidir. Bu birlik o kadar önemlidir ki yanında askeri, siyasi kıymetlerin hiçbir önemi yoktur. Dil birliği, kültür birliğini meydana getirir. Kültüründe birlik bulunan bir milleti siyasi, askeri hiçbir kuvvet parçalayamaz. (Polat, 1998: 123).

Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Türk Birliği Düşüncesi

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında en çok hikâyeleri ile tanınmış bir yazarımızdır. Onun hikâyelerinde kullandığı sade dil, ele aldığı konular ve arka plandaki milliyetçi düşünce önemlidir. Ömer Seyfettin’deki milliyetçi düşünce; millet, dil, din ve ülkü üzerine inşa edilmiştir. Hikâyelerinde Osmanlılık düşüncesine karşı çıkmış, Türklük bilincini uyandırmaya çalışmıştır. Ömer Seyfettin’in hikâyeleri gerçek yaşamdan kopuk değildir. O, mesleği dolayısıyla Osmanlı Devleti’nin çöküşüne ve 20. yy’da asırlarca Türk egemenliği altında yaşayan halkların kışkırtma sonucu nasıl Türk devletine düşman hâline geldiğine şahit olmuştur. O, millî şuur eksikliğini Osmanlı’daki gerilemenin esas sebebi olarak görmüştür. Bundan dolayı Türkçülük ideolojisini hayatının ve edebiyatının tam ortasına koymuştur (Bahadıroğlu, 16 Kasım 2016). Türkçülük düşüncesini işlediği hikâyeleri arasında en ünlüleri Beyaz Lâle, Bomba, Hürriyet Bayrakları, Ashab-ı Kehfimiz, Bahar ve Kelebekler, Primo Türk Çocuğu, Çanakkale’den Sonra, Fon Sadriştayn’ın Oğlu gibi hikâyelerini saymak mümkündür. Millî bilinci canlandırmak için Türk tarihindeki kahramanlıkları işleyen Ferman, Kütük, Vire, Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Kızıl Elma Neresi, Forsa, Topuz, Büyücü, Teke Tek gibi hikâyeler de yazmıştır. Yazarın bu tür hikâyeler yazmasındaki gayesi; yeni bir Türk ruhu oluşturmaktır. Kahramanlık hikâyelerinde yarattığı karakterler; şahsi menfaatten uzak, fedakâr, cesur, milletin birliği, devletin yaşaması için kendi canlarını seve seve feda eden insanlardır.

Ömer Seyfettin 1911 yılında yayımlanan “*Primo Türk Çocuğu*” adlı hikâyesine Ziya Gökalp’ın “*Turan*” ülküsünü yansıtan mısralarıyla başladığını görüyoruz. Hikâyenin konusu; babası Türk, annesi İtalyan olan bir çocuğun terciğini Türk olmaktan yana kullanması oluşturur. Orhan ile tanışmadan önce Türk olduğunu bilmeyen hatta Türkçe bile konuşamayan Primo, geçirdiği hızlı dönüşüm sonucunda tam bir Türk milliyetçisi olur. Önce ismini değiştirip Oğuz yapar. Kısa zamanda Türkçe öğrenir ve Leon Cahun’un “*Gök Bayrak*” adlı kitabını

okur, Türklüğüyle daha fazla gurur duymaya başlar. Yazar bu hikâyesinde; sıkça “Turan”dan söz eder. “Grazia; muzaffer, genç, kuvvetli ve uyanık Turan’ın karşısında muhakkak yenilgiyle ezilecek olan miskin Batının korkak ve kadından bir sembolü gibi hıçkır hıçkır ağlıyordu” (...) “Bizim hükümetimizi kuran Ertuğrul ve Osmanoğulları, Turan’dan, Horasan’dan, Altundağından, kalkarak Anadolu’ya gitmişler. Anadolu’da ne kadar Türk varsa birleştirmişler” (...) Balkan bozgunu sonunda Selanik’in elden çıkması üzerine subayları suçlayan hikâye kahramanına babası; bu subayların suçları olmadığını söyler ve “kabahat bize Türklüğümüzü unutturan sebeplerde.” Bu zavallı subayların Turan’ın ne demek olduğunu birbirlerine soracak kadar milliyetlerinden haberleri yoktu. Türk tarihinin bir harfini bile bilmiyorlardı” diye cevap verir. (...) “Doğudan, Turan tarafından bir hilal mavi göğe yükseliyor. İçinde mini mini bir yıldız var” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. (Ö. Seyfettin, 2005: 48,53,69,86,87).

Ömer Seyfettin, 1914 yılında yayımlanan “*Turan Masalları: İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?*” adlı eserinde; Hasan Bey ailesi üzerinden Turan’ın Türk milleti için bir kurtuluş olduğu mesajını vermiştir. Hikâyede Azerbaycan, Türkistan, Bağdat, Şam, Anadolu ve Rum’da birçok mal varlığı olan bir Türk Beyinin başından geçenler anlatılır. Hasan Bey, Uluç Bikem adlı güzel eşi, Turgut ve Korkut adlı ikiz çocukları ile mutlu bir hayat yaşarken, gün gelir her şeyini kaybeder. Eşini ve çocuklarını aramak için Acemistan’a gider. Bir gün yolda kendi aralarında tartışan insanlarla karşılaşır. Meğer bu kalabalık İran şehnamesine nazire olarak Turan şehnamesi yazmak için tartışırlarmış. “Hasan Bey, “Ya biraderler, ben de kalem ehlindeyim, isterseniz bu destanı ben yazayım” der. Orada bulunanlar “Bre herif! Sen bir Türk’sün! Ata binmekten, kılıç sallamaktan başka bir şey bilemezsin, var git işine...” derler. Hasan Bey, “Ben Türk’üm, ama elim kılıç kadar kalem de tutar. Bir kere tecrübe ediniz. Yazayım, beğenmezseniz, yırtar atar, beni kovarsınız” diyerek bir hamlede Turan destanının birinci koşmasını yazar. Okuyanlar şaşar, bu destanı Acemler sanki kendileri yazmışlar gibi şaha takdim ederler. Şah, “Böyle manzumeyi bizim ilimizde yazan yoktur, kim yazdıysa bulun getirin” diye emir verir. Acemler hakikati saklayamazlar. Hasan Bey’i bulup, şahın huzuruna çıkarırlar. Ve şah Hasan Bey’i ödül olarak kendisine baş şair yapar ve Turan şehnamesini yazmaya memur eder. Bundan sonra Hasan Bey’in talihi değişir, eşine ve çocuklarına kavuşur, Acemistan’a Başvezir olur. Hikâye, “*Şahın evladı yoktu, Baş vezirini veliaht etmişti. Bir yıl sonra öldü ve Hasan Bey bir yıl sonra Acem diyarına şah oldu. Bu suretle bütün Asya’nın tahtları gibi Acem tahtı da büyük Türk soyuna geçmişti. Ve hâlâ, bütün Asya’nın tahtlarında olduğu gibi Acem tahtında da büyük Türk soyunun bir evladı oturur*” cümlesi ile sona ermiştir. (Ö. Seyfettin, 2015: 258-268).

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Türk'e, Türklüğe ve Turan'a dair bol miktarda malzeme bulmak mümkündür. Ağustos 1329 (1913) tarihli *Türk Yurdu* dergisinde yayımlanan “*Piç*” adlı hikâyesinde; Bingazi muharebelerine katılmak için Mısır'a giden kahramanın ağzından “Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi. İngiltere Kralı yeniden, Hindistan'daki eski Türk İmparatorluğunun tahtına oturmak için Mısır müstemlekesinden geçerken şimdi cihan politikasında bir gölge hâlinde kalan büyük hakanın oğlunu ayağına getiriyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor, Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi'de alınıyordu.” cümlesinde görüldüğü gibi Turan'ın ve İslam beldelerinin esaretinden duyduğu acıyı ifade eder (Ö. Seyfettin, 2015: 237-248). 31 Ocak 1918 tarihli *Yeni Mecmua*'da yayımlanan “*Fon Sadriştayn'ın Oğlu*” hikâyesinde; büyük bir üne kavuşan şair ve yazar Orhan'ın doğum günü bayram ilan edilerek törenlerle kutlanır. Orhan hakkında gazetelerde yazılar yazılır. Bu yazılarda; Orhan'ın, milleti gaflet uykusundan uyandırdığı ifade edilir. Orhan “sanat millet içindir” felsefesini benimsediği için halkın içinde yaşamış, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan on ciltlik bir eser yazmıştır. O, İstanbul lehçesini bütün Türk milletine sevdirmiş, Türklerin yaşadığı her yerde tanınmıştır. Orhan'ın doğum günü kutlamaları için Turan'ın her tarafından onu selamlamak için heyetler gelmiştir. Kâşgar'dan, Buhara'dan Fergana'dan, Hive'den, Altay şehirlerinden, her yerden... (Ö. Seyfettin, 2015: 686-698). Orhan'ı büyük yapan, “Türkçeyi ortak bir dil hâline getirmeyi başarması; Hive, Buhara, Semerkant, Kâşgar, Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu, İstanbul'da yaşayan Türklerin birbirini anlamasını” sağlamasıdır (Işık, 2020: 275).

Ömer Seyfettin, 3 Nisan 1330 (1914) tarihli *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinde yayımlanan “*Şimeler*” adlı hikâyesinde, Türkçülük fikrine karşı çıkan dönemin aydınlarını; “musibetçi” ve “muhabbetçi” olarak nitelemiş, yabancılara yaranmak ve kendi menfaatleri uğruna ortaya koydukları fikirleri alaylı bir dille eleştirmiştir. Hikâyenin sonunda, muhabbetçi ve musibetçi iki adamı barıştırmak için bir araya getiren büyük adamın, Osmanlılık hakkındaki düşüncesi ve iki tarafa tavsiyesi ibretlik bir olaydır. Büyük adam, “Osmanlılık; Türkleri, Türklük cemaat ve mefkûresinden ayırarak ve milliyetperverlerin mesaisini akim bırakarak insaniyet fikrine çalışmaktaki asaleti izah ediyordu. Bu medeni ve garbi hareketi bütün samimi dostlarımız Avrupalılar takdir edeceklerdi. İşte şime-i muhabbet ile şime-i husumetin birleşmesinden şime-i menfaatin çıktığını söyler. Bu terkibi ben buldum ve ikinizin de felsefesi bu terkinin içinde. İster misiniz size, yani bize bir şiar bulayım. Buldum işte” der ve Ziya Gökalp'ın “Turan” şiirindeki “*Vatan ne Türkiye'dir, Türklere, ne Türkistan / Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: saman*” (saman: zenginlik, rahatlık) olarak değiştirir (Ö. Seyfettin, 2015: 364-366).

Yazar, bu hikâyesinde millî ülküye karşı olanların iç dünyalarını ortaya koymuş, bunların sadece kendi menfaatlerini düşündüklerini vurgulamıştır. Ömer Seyfettin, sosyal roman olarak nitelendirdiği 1918 yılında yayımlanan “*Ashab-ı Kehfimiz*” adlı eserinde de; Osmanlılık fikrini diriltmeğe, Türklüğü yok sayma girişimlerine karşı çıkmıştır. 1908 yılından itibaren Osmanlı’da yaşanan siyasi olayları ve düşünce hareketlerini hikâyeci gözüyle hicveden yazara göre; bir millete özellikle Türklüğe “sen yoksun” demek ateşli bir küfürdür. Türkiye’de son felaketlerin uyandırdığı millî ruh büyümüş, alevlenmiş, her tarafı sarmıştır. Anadolu’nun en ücra köşelerinde bile bütün Türk çocukları “Turan Turan” diye bağırmaktadır (Ö. Seyfettin, 2015: 337, 339).

Ömer Seyfettin’in Fikrî Eserlerinde Türk Birliği Düşüncesi

Ömer Seyfettin, yayımladığı küçük hacimli kitapçıklarla Türklüğün uyanmasına çalışmıştır. Ülkünün, millet hayatındaki önemini ve Türklük ülküsünün ne olduğunu açıklamıştır. Özellikle “*Yarınki Turan Devleti*” adlı kitapçıkta, Türkler arasında siyasi birlikteliğin nasıl kurulacağı, bu devletin nasıl işleyeceği; büyük Turan medeniyeti hakkında kısa bir yol haritası çizmiştir.

Genç Kalemler Tahrir Heyeti adına kaleme aldığı 1911 yılında yayımlanan “*Millî Jimnastik - Kuvvetli Ol, Kavga Et...*” adlı eserinde, Ömer Seyfettin taklidin gelişmeye mani olduğunu, taklitçilerin büyük Türklükten koptuklarını belirtir. Yazar, bu taklitçilerin “milliyetten, büyük Türklükten bahsedenleri budala, cahil, kaba, eşek addettiklerini” söyler. Sakın onların yanında Turan’ın büyüklüğünden söz etmeyiniz. “Sus hain budala” diye haykırır ve ihtimal sizi -eğer korkmasa- döver, diye uyarır. Geçmişte büyük imparatorluklarımız, büyük cihangirlerimiz, büyük karamanlarımız vardı. Cesaret, kuvvet, itidal, yenme, üstünlük millî ve özel faziletlerimiz idi. Bu faziletlere bugün yeniden sahip olabilirsek Turan medeniyetini ihya edeceğiz. “Millî Türk jimnastiğini yaratmak zorundayız” diyen yazar; aksi takdirde yüz milyonluk büyük Türk soyunun, zavallı Turan ırkının, galiplerin ayakları altında perişan olacağını söyler (Ö. Seyfettin, 2016: 231-233,236,240-241).

Ömer Seyfettin, Tarhan müstear adıyla 1914 yılında yayımladığı “*Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset*” adlı eserinde Ermeni, Rum, Yahudi, Çerkez, Boşnak, Arnavut, Arap ve Kürtlerin Osmanlı Devleti’ne bağlılıklarını değerlendirir. Turan fikrinden söz edilmeyen bu eserde, “*Türklerin millî mefkûresi: Terakki edip, kuvvetlenip kan kardeşlerini kurtarmak ve nihayet ‘İslam Birliği’ni yani ‘İslam beynelmileliyeti’ni vücuda getirip, Müslüman milletleri Hristiyan milletlere karşı müdafaa etmektir.*” şeklinde tanımlar (Tarhan, 1330: 8-16. Ömer Seyfettin, 2020: 133-142). Yazar, daha sonra Ermeni ve Rumların Anadolu üze-

rindeki emellerine dikkat çeker. Rumların millî ülküsü: Yunanistan tarafından İstanbul zapt edildikten sonra eski büyük Bizans imparatorluğunu teşkil ve Türkleri Kızılırmak nehrinin sağ tarafına atmasıdır. Ermenilerin millî ülküsü ise, doğu vilayetlerinde Rusya'nın yardımıyla özerklik elde etmek ve Kürt unsurunu temsilden sonra Dikran'ın hükümetini teşkil ile Türkleri Kızılırmak'ın sol tarafına atmasıdır. Bu iki ülkü gerçek olursa Batı Türkleri, yani Osmanlı Türkleri tamamıyla yok olacaktır (Tarhan, 1330: 17. Ömer Seyfettin, 2020: 139-140). Yazara göre; Hristiyan beynelmileliyeti karşısında Kürtler ve Araplar Türklerle birlikte hareket edecektir. “Türk ve Arap'ın mefkûresi birdir. Türk'ün ülküsü aynı fikirle doğuya doğru gitmek Asya'yı kurtarmaktır. Arap'ın ülküsü yine aynı fikirle batıya doğru gitmek Afrika'yı kurtarmaktır. Asya'daki ve Afrika'daki esir İslam dünyasını ancak bu iki kardeş ve dindaş kurtaracaktır.” (Tarhan, 1330: 30. Ömer Seyfettin, 2020: 150). Ömer Seyfettin, aynı eserinde, Balkan yenilgisi, hükümet değişikliği ve yeni bir muhalif parti girişimleri hakkındaki görüşlerini de ortaya koymuştur. Ona göre düşmanlar Genç Türklere karşı “Hürriyet ve İtilaf” gibi yeni bir muhalif parti teşkil ederek ülkeyi karıştırmak istemektedir. Türklüğü kuvvetlendirmek, yükseltmek ve “İslam beynelmileliyeti”ni teşkil etmeyi gaye edinen İttihat Terakki Partisinden vicdanlı hangi Türk ayrılabilir? Ömer Seyfettin, muhalif partinin başına geçecek kişiyi Türk Tanrısının cezalandıracağını ve uyanan Türklüğün buna izin vermeyeceğini söyler. “Muhalel olarak birtakım alçak ve milliyetini inkâr etmiş Türkler çıkıp da yalancılıktan muhalif bir fırka teşkil etseler bile yine asla Türk azmini, Türk uyanışını, Türk ticaretini kıramayacaklardır. Çünkü bu milliyet cereyanı onların zannettiği gibi birkaç adamın işi değil, büyük ve yaralı bir milletin büyük ve müthiş felaketlerle daldığı gaflet uykusundan uyanışıdır. Uyanan Türklük, politika heyecanları ile birbirinin boğazına düşüp ticaretini, ziraatını, servetini hainlere kaptırmayacaktır.” (Tarhan, 1330: 23-28. Ömer Seyfettin, 2020: 144-148). Ömer Seyfettin, bu eserinde Türklük ile İttihat Terakki Partisini adeta özdeşleştirmiştir. Bir Türk'ün İttihat Terakki Partisinden ayrılmasını cinayet olarak nitelemiş ve bu insanların Türkiye'de yaşama haklarının olup olmadığını sorgulamıştır. Ona göre, “Bir Türk'ün, bir Müslümanın İttihat ve Terakki'den ayrılarak ve asla mantıki olmayan “şahsî içtihat” davası çıkararak patrikhaneler grubuna katılması en affolunmaz bir cinayettir.” (Tarhan, 1330: 30-31,37. Ömer Seyfettin, 2020: 150,155). Yazar, eserin sonunda kanlı hatıralarını asla unutamayacağımız millî tecrübelerden artık uygulanabilir bir siyasetin çıktığını, bunun Türk ve Müslüman siyaseti olduğunu vurgular. Ona göre “Türkiye ancak bu iki kuvvet sayesinde yaşayacak... Türklük kuvvetlenip yükseldikçe millî ve dini ülküsüne yaklaşıp ve her dakika kuvvet lazım olduğunu ve kuvvetin de ancak birlikten doğduğunu kuvvetlendikçe daha ziyade anlayacaktır.” (Tarhan, 1330: 38. Ömer Seyfettin, 2020: 156).

Ömer Seyfettin'in, milliyetçilik anlayışında “Mefkûre” (Ülkü) kavramı, merkezi bir yere sahiptir. O mefkûreyi; “her milletin evvela kendi millettaşlarıyla dilini, edebiyatını, kültürünü muntazam birleştirmesi, bütün millettaşlarını medenileştirip, aynı medeniyete sokması, en nihayet coğrafi birliğin gerektirdiği siyasi birliği de yavaş yavaş uygulamaya koymasındır. Milletlerin de, insanlar gibi içtimai ruhları, hisleri ve vicdanları olduğunu ifade eden Ömer Seyfettin'e göre ülküler, milletlerin vicdanlarından doğar, asla birkaç kişinin eseri değildir. Nerede bir millet varsa orada bir milliyet ülküsü vardır. Milletler, ülküleri sayesinde yaşar. Osmanlı'nın gerilemesi ve felaketlerin sebebi de ülkü eksikliğidir. O hâlde, bu kötü gidişi durdurmak için Türklerin de bir ülküsü olmalıdır. Ömer Seyfettin, ülkü kavramını Ziya Gökalp ile benzer bir anlamda kullanır. Ülkü, kolektif vicdanı oluşturan ve harekete geçiren bir olgudur. Bireysel çıkarlardan tamamen arınmış kolektif bilinçtir. (Işık, 2020: 89-90,214-215) Ömer Seyfettin'in önerdiği millî ülkü; hem Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu sağlayacak, hem de bütün dünyadaki Türklerin birleşmesinin yolunu açacaktır.

Ömer Seyfettin, 1914 yılında basıldığı tahmin edilen “*Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi*” adlı eserinde; ülkü kavramının üzerinde durur. Ona göre, bir milletin fertleri dağınık ve perişan kaldı mı mefkûresiz kaldı demektir. Her milletin bir millî ülküsü vardır. “Türklük ülküsü”, Türklerin hep birlikte geçirdikleri millet hayatını (Türklüğü) kuvvetlendirmek, dünyadaki galiplerin üstüne çıkarmak, ona yıkılmaz bir gelecek hazırlamaktır. Asırlardır Türkler millî mefkûresiz yaşıyorlardı. Türkiye'deki Türkler kendi milliyetlerini inkâr ederek “Osmanlı” adını takınmışlardı. Hâlbuki dünyada “Osmanlı” adı altında bir millet yoktu. Osmanlılık, Osman oğullarının kurduğu hükümete verdiği bir addı. Dil muhabbeti, millet ve din muhabbeti ile vatan muhabbetinden büyük ülküler doğar. Türkçemizi sevmeye, bu dili edebiyatta kullanmaya “dil muhabbeti” denir. Dil, milletin manevi vatanıdır. Her millet kendi millettaşlarını sever. Türkiye'de bazı Türkler şahsi ve politika menfaatleriyle hudut haricindeki millettaşlarını inkâr ederler. Onlara bakmamalı onlar hodperestlerdir. Milliyetini duyan bir adam bütün dünyada Türkçe konuşan insanları Türk bilir ve hiç ayırt etmeden hepsini sever. Türklerin hepsi Müslümandır. Türklüğü sevmek Müslümanlığı da sevmek demektir. Dinini seven milletini de sevmelidir. Çünkü din ruh ise, milliyet vücuttur. Vücut sağlam olursa, ruh rahat eder. Ömer Seyfettin, üç türlü vatandan söz eder: Millî vatan, dini vatan, fiili vatan. Millî vatan; Türkçe konuşan bütün Müslümanların oturduğu yerlerdir. Buralara “Turan” denir. Hangi devlet idaresine girerse girsin Turan Türklerindir... Anadolu, bu Turan'ın bir parçasıdır. İstanbul, dünyada bir tanecik olan Türk hakanlığının merkezidir. İstanbul'un şivesini bütün Turan halkı genel dil olarak kabul etmiştir. Milletini seven millî vatanını sever. Millî

vatanın sınırları etnografya (kavmiyat) haritalarında çizilidir. İstanbul'daki Türk hakanını manevi olarak bütün Türkler tanır ve severler (Ö. Seyfettin, 2020: 112-122). Osmanlı (Anadolu)'da 15-16 milyon, bütün dünyada dilleri Türkçe, dinleri İslam olmak üzere 100 milyon Türk mevcuttur. Türkler, bütün Turan'da çokluğu teşkil ederler. Aralarında başka büyük milletler yoktur. İstanbul'dan kalkan bir adam Azerbaycan, Kafkasya, Türkistan yoluyla ta Mançuri'ye kadar Türklerin arasında Türkçe konuşarak gidebilir (Ö. Seyfettin, 2020: 115-118). Her Türk'ün bilime, fenne, iktisada ve sanata son derece önem vermesini isteyen Ömer Seyfettin; daha sonra yapılması gerekenleri şöyle sıralar: Her Türk okuyup yazmak öğrendikten sonra sanata, ticarete girmeli, milleti için zengin olmalıdır. Bilime önem veren milletler zengindir. Fertleri ayrı ayrı zengin olan milletler, en kuvvetli milletlerdir. Türk milleti iyice uyanmak parlamak için: edebiyat, güzel sanatlar, bilim, teknoloji, ticaret ve ekonomide gelişmelidir. Sonra canlanan ve zenginleşen millet ülküsünü kendi kendine duyar. O ülkü de şudur: Büyük milletler gibi terakki etmek, kan ve din kardeşlerimizi sırasıyla esirlikten kurtarmak... Türk namını tarihte tekrar parlatıp Türklükle beraber Müslümanlığa da eski ehemmiyetini verdirmek..." (Ö. Seyfettin, 2020: 123-124).

Ömer Seyfettin'in Turan ile ilgili düşüncesini daha ayrıntılı ele aldığı "*Yarınki Turan Devleti*" adlı risalesi, 1914 yılında Türk Yurdu Kitaphanesi tarafından yayımlanmıştır. Risalenin ön dış ve ön iç kapağında "*Bir devletin tabii hudutları, dağlar ve ırmaklar değildir. İstinat ettiği milliyetin lisanı ve dini sınırlarıdır*" sözü; ön iç kapağın arkasında ise;

"Moskofun ülkesi viran olacak

Türkiye büyüyüp Turan olacak!" mısraları yer almıştır.

Ömer Seyfettin'in bu kitapçığı; Turan düşüncesini işleyen Meşrutiyet Dönemi'nde yazılmış en önemli kaynaklardan biridir. Yazar, "*Milletler Birbirleriyle Niçin Harp Ederler?*" başlığı altında, sosyal bir varlık olan milletlerin asıl gâyesinin büyümek ve genişlemek olduğunu ve savaşların da bu sebepten çıktığını ifade eder. Ona göre savaş sosyal bir kurumdur ve milletlerin başlıca hayat nişaneleri olan büyümek ve yayılmak karakterleri arasında kaçınılmaz bir çarpışmadan başka bir şey değildir. Milletler içtimai hayatlarını sürdürdükçe, büyümek ve yayılmak arzusu da yaşayacak ve bunun neticesi olarak savaş; yaşatan ve kuvvet veren bir kurum hâlinde payidar olacaktır. (Ö. Seyfettin, 1330: 4-5. 2020: 95-96). Yazar, "*Bugünkü Muharebenin Sebebi*" başlığı altında; Birinci Dünya Savaşı'nın sebebini sorgular. Rus Çarı Deli Petro'nun vasiyetnamesinden örnekler verir. Nüfus ve ekonomik bakımından büyümek isteyen Rusya, İngiltere ve Fransa zapt ettikleri yerlerin Müslüman halkını ümitsiz esir sürüleri hâline koymak

için İslam hilafetini kaldırmak, Türkiye'yi yok etmek istemektedir. Almanya'nın büyümesi ve yayılmak istemesi Rusya, İngiltere ve Fransa'nın tepkisini çekmiştir. Yazar, "*Milletlerin Mefkûreleri*" başlığı altında; büyük ülkelerin doğmasına sebep olan temel değerler üzerinde durmuştur. Bir insanın nasıl ruhu, hissi ve vicdanı varsa; milletlerin de sosyal ruhları, duyguları ve vicdanları vardır. Ve ülküler, milletlerin bu vicdanından doğar. Asla birkaç kişinin eseri değildir. Ülküsü olmayan bir millet ölmüş demektir. Milletlerin ülküleri dil, din, terbiye, can ve his kardeşlerini birleştirip hepsini siyasi bir sınır içinde toplamak ve her türlü menfaatlerini sağlamaktan başka bir şey değildir. Türklerin ülküsü milliyet gayesini ihmal eden kör ve aç, azgın ve zalim bir emperyalizm, bir cihangirlik değildir. Türklerin ülküsü: "*Asya'da birbirine bitişik olarak yayılmış olan Türk illerini Osmanlı bayrağının gölgesine toplayarak büyük ve kuvvetli bir "İlhanlık" teşkil etmektir.*" (Ömer Seyfettin, 1330: 6-11. 2020: 96-101) "*Çin ve Hint Yolları Türk Mefkûresinin İktisadi ve Siyasi Cihetleri*" başlığı altında; Tanzimat eğitimi ile yetişen, Batılılaşma fikrini savunan ve Avrupa hayranı Tanzimatçılara eleştirilerde bulunan yazar, saf ırkın artık söz konusu olmadığını, milletlerin var olduğunu ve dil, terbiye, maarif ve din gibi birleştirici sosyolojik değişkenlerin önemli olduğunu söyler. Bu anlamda Türk'ün kan ve ırk değişkenlerini derinlemesine araştırmak yerine, bir bireyin Türkçe konuşmasının, Müslüman olmasının Türk terbiye ve geleneği içinde yaşamasının yeterli olduğunu belirtir. Türkçe konuşan toplulukların Turan'ı temsil ettiğini ise şu cümlelerle vurgular; "*Anadolu'da Türkçe konuşan on dört, on beş milyon Müslüman vardır ki hepsi Türk'tür. Anadolu'dan sonra Azerbaycan... Burada dört buçuk beş milyon Türkçe konuşan Müslüman ve Türk vardır. Kafkasya'dan sonra büyük Türk dünyası başlar. Buhara, Semerkant, Taşkent, Kâşgar, Yarkent, Hotan, Aksu, Turfan, hâsılı ta Karakurum'a, Mançuri çitlerine kadar bu geniş yerler hep Türk milletiyle doludur. Hepsi Müslüman olduğu gibi dilleri de Türkçedir. Buralara Türkistan denir. Bütün Türkistan'ın dili o kadar saf ve mükemmel bir Türkçedir ki şivece bile İstanbul lehçesiyle büyük bir fark göstermez. Sonra Kuzey Türkleri... Kazan ve Ufa'ya kadar Volga boyunca yayılmış kardeşlerimiz dilleri Türkçe olmasına rağmen şivece biraz bizim lehçemizden ayrılır*" ifadesinin ardından Tatar şivesi de umumî Türk edebiyatı sayesinde İstanbul Türkçesine yaklaşacak diyerek Turan mefkûresinde dil birliğini vurgular. Musa Bigef'in ve daha pek çok Türk ülküsüne inanan düşünürün İstanbul Türkçesi ile yazdığını ve İsmail Gaspiralı'nın "*Dilde, işte, fikirde birlik*" ülküsünün tüm Türk dünyasının ülküsü olduğunu belirtir ve Turan'ı işaret eder. Ayrıca Türklerin Çin ve Hint yollarını kontrol altına alması ile inşa edilecek yeni demir yolları ile Turan'a ulaşıp dil gibi ülkülerin de birleşeceğini ekler. Türkistan Türkleri ile münasebetin bölgedeki Çin ve Rus

etkisini sileceğini, bu sayede “bayrağımızın büyük Turan’ın tüm kalelerinde dalgalanacağını” ifade eder. İktisada bağlı sosyolojik değişkenlerin, kültüre bağlı sosyolojik değişkenlerle bütünlük içinde Turan ülküsünü gerçekleştirebileceğini savunur. İktisadi Turan idealinin gerçekleşmesi ile Turan ülküsünün, millî eğitim ve biliminin de oluşacağını söyler. Kervancılık ve akıncılık ile değil ileri ulaşım imkânları ile Doğu ile Batı arasında bilim, fen ve maddî zenginliğin değiş tokuşunun sağlanacağını bunun da Turan ideali gerçekleşmiş büyük Türk Medeniyeti’nin temeli olacağını belirtir. (Okay: 2019: 274-275) “*Turan mefkûresi feyiz buldukça millî maarif ve irfanımız da teşekkül ve tekâmül edecek. Türkçeleştirilmemiş hiçbir köşe, hiçbir müessese kalmayacaktır. Bu seferki şark ve garp yoluna hâkimliğimiz eski asırlardaki gibi yalnız kervancılık ve akıncılık olmayacak, İstanbul’dan kalkan şimendiferlerimiz Erzurum’dan, Tebriz’den, Merv’den, Buhara’dan, Semerkant’tan, Kâşgar’dan, Turfan’dan geçerek Karakurum’a, Pekin’e gidecek, şarkın servetini garba, garbın irfan ve fennini şarka götürecek, yeni büyük, ali (yüksek) bir Türk medeniyetinin kavi (güçlü) ve muhteşem temellerini kuracaktır.*” (Ö. Seyfettin, 1330: 17. 2020: 106). Aynı başlık altında yazar, doğudan batıya doğru Asya’nın ortasını kaplayan saf ve temiz 70 milyon Türk’ün; “bir kısmı Çin’in, bir kısmı Rus’un idaresinde (esir); bir kısmı da hâlâ kabileler hâlinde hür ve serbest” olduğunu belirtir. Türklerin Rusya ve Çin esaretinde yaşamasına, “*Dili ve dini bir olan yetmiş milyonluk bir millet zekâca, tarihçe, şanca, şerefçe kendinden aşağı olan Rus ve Çin gibi medeniyetsiz devletin esiri kalabilir mi?*” diye sorarak isyan eder (Ö. Seyfettin, 2020: 105).

Ömer Seyfettin, “*Turan Devleti*” başlığı altında; Bütün Müslümanların ve bilhassa bütün Türklerin düşmanı olan “İtilaf-ı Müselles” hükümetlerine açtığı bu savaşın (Birinci Dünya Savaşı), bir din savaşı olduğunu söyler. Ona göre; “bu savaş kazanırsak Irak’ı, Mısır’ı, Hindistan’ı İngilizlerin; Tunus’u, Fas’ı, Ceza-yir’i Fransızların kahrından kurtaracağız. Oradaki din kardeşlerimiz olan Araplar esirlikten kurtararak millî ve dini hürriyetlerini kazanacaklar, kendi kendilerini idare ederek millî medeniyetlerine yeniden hayat verecekler... Bu harp ikinci olarak bir millet ve ülkü muharebesidir. Ve yine böyle olmakla beraber aynı zamanda din muharebesidir de... Çünkü evvela Rusların zulmü altındaki yıllardan beri kıvranan din ve dil kardeşlerimizi, yani millettaşlarımız olan Türkleri kurtararak siyasi hududumuzun içine alacağız. Ruslardan ilk hamlede Kafkasya’yı zapt edip, yavaş yavaş anavatanımız olan ve 50 milyon Müslüman Türk’le dolu olan Türkistan’a yürümeye başlayacağız. Kalemle, fikirle, edebiyatla, bomba ile büyük bir mefkûre muharebesi açılacak. Dünyada artık esir Türk olmayacak. Turan’daki yabancı Rus ve Çin memurları kovulacak. İlk devrede alacağımız Kafkasya ile 14 milyon Türkçe konuşan Türk ve Müslüman ahaliye sahip olan

Osmanlı Devleti'nin millî kuvveti hemen bir misli daha büyüyecek. Osmanlı hükümeti 25 milyon Türkçe konuşan Türklerin müessesesi olacak. Ve bir gün -bu mukaddes gün o kadar yakın ki- Orta Asya; Türkistan ve Cenubi Sibirya, Pamir de bizim siyasi hudutlarımız içine girince Garp Türklerinin hükümeti artık Osmanlılıktan tamamıyla çıkıp hakiki ve büyük bir Türk ve Müslüman Hükümeti, bir "Turan Devleti" olacaktır. Osmanlıların hakanı ve bütün Müslümanların halifesi olan zat, bütün yeryüzü üzerindeki Türklere hükmettiği vakit, hakanlıktan çıkacak, hakanlar hakanı yani, "İlhan" namını alacaktır." Ömer Seyfettin, Turan Devleti'nin işleyişini şöyle anlatmıştır:

"Dünyadaki bütün Müslüman Türklerden teşekkül eden Turan Hükûmeti din-daşları olan Arapların, Farsların, Berberilerin Hristiyanlar tarafından esir ve perişan edilmelerine müsaade etmediği gibi kendi de onların milliyet ve hürriyetlerine asla dokunmayacaktır. Turan Devleti'nin muazzam "İlhanı" bütün Müslümanların da halifesi olacak Türk milleti gibi, her Müslüman milletin milliyet ve istiklaline, millî ve dinî medeniyetinin gelişmesine çalışacaktır." (Ö. Seyfettin, 1330: 18-19. 2020: 106-108).

Risalenin son kısmında, bazı okuyucuların bu yazılanların birer hayal olduğunu söyleyerek karşı çıkabileceğini; ancak her fikrin ve idealin hayalle başladığını, millî ve kutsal ülkü için harekete geçilmesi gerektiğini söylemiştir.

Ömer Seyfettin'in Makalelerinde Türk Birliği Düşüncesi

Ömer Seyfettin, bazı makalelerinde millî ülküden, Türklerin yaşadığı Turan'dan, Turan Devletinin nasıl hayata geçirilebileceğinden, Türk Birliğinin sağlanmasında Türkçenin öneminden söz etmiştir. 5 Mart 1914 tarihli Tanin gazetesinde yayımlanan *"Türklerin Millî Bayramı: Yeni Gün, Mart 9"* adlı makalesinde; Türklerin milliyetlerine ait değerleri unuttukları için, millî bayramlarını da unuttuklarını belirtir. Türklerin geçmişte *"Yeni Gün"* olarak kutladıkları bayramı, Acemlerin *"Nevruz Bayramı"* olarak benimsediğini söyler. Daha sonra Oğuz Kağan ve Ergenekon destanlarından, Türklerle Çinliler arasındaki mücadelelerden söz eder. Türklerin 400 yıl yaşadıkları Ergenekon'dan çıkışlarını, Turan'a kavuştukları 9 Mart gününü, *"Yeni Gün Bayramı"* olarak kutladıklarını anlatır. Yeni Günde hakan millî ocağın önüne gelir, bir demir parçasını kızdırır, sonra örs üzerine koyarak çekiçe döverdi. Balkan yenilgisi üzerine bir şairin kaleme aldığı şiirden dörtlükler paylaşan yazar; şairin bugünkü Türklüğün perişan ve esir hâlini "Ergenekon"a benzettiğini, bir kurtarıcı, bir bozkurt, bir Börteçine beklediğini söyler. Yazar, "şairin heyecan ve ümidini biz Türkler kalbimizde duyarsak pek çabuk millî ülkümüzü kuvvetlendirecek, yeisten, iradesizlikten bir anda kurtulacağız" cümlesi ile milliyetin ve millî ülkünün önemine dikkat çeker.

Yazar, Türk gençlerinin yüz milyon Türk'ün millî bayramını, 9 Mart gününü, en büyük, en anlamlı günlerin sırasına koymasını, bayram olarak kutlamalarını ister (Ö. Seyfettin, 2016: 313-319). 14 Nisan 1914 tarihli *Tanin* gazetesinde yayımlanan “*Kasti Anlaşmazlıklar*” başlıklı yazısında; “*Takip ve Tenkit*” adlı risalede, Yusuf Akçura ve *Türk Yurdu* dergisine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Yazar, bütün Türklüğün 1-Millî Vatan, 2-Dini Vatan, 3-Fiili Vatan olmak üzere üç sınıf vatani olduğunu belirterek millî vatan Turan'ı, “bütün Türklerin bulunduğu, Türklerin yaşadıkları ve tarihin içinde bir defa olsun ayaklarını bastıkları yerler” olarak tanımlamıştır (Ö. Seyfettin, 2016: 318).

Ömer Seyfettin 1915 yılında yazdığı “*Ameli Turan Nasıl Doğabilir? 1 İstatistik Müdüriyeti Umumiyesi*” başlıklı yazısında; Turan ülküsünün ilahi ve manevi bir güneş gibi doğduğunu, duygu ve heyecan devresinden, artık bilim sahasına geçmemiz gerektiğini, ne yapılması gerektiğini sorgular. “Yüz milyon Türk'ün millî vatani olan Turan'ı öğreneceğiz” diyen yazar, bu konuda Turan'a dair bilinenlerin pek müphem, pek muğlak ve hemen hiç gibi olduğunu itiraf eder. Turan'ın iki kısım olduğunu ifade eden yazar, biri Anadoluocuların “iç il” dedikleri Türkiye... Öteki kahraman ordumuzun Kafkasya yoluyla girmeğe başladığı “dış il” yani siyasi sınırlarımızın dışındaki Türklerin oturduğu yerler... İşte bu dış il iç ile katacak, esir kardeşlerimizi kurtaracak ancak hür ve bağımsız olan Türkiye'dir. Ömer Seyfettin, “lakin yazık ki biz Türkiye'yi de bilmiyoruz” diyerek hayıflanır. Toplumsal hayatta düzenin sağlanması, sağlıklı kararlar alınabilmesi için istatistiki verilerin önemli olduğunun altını çizer. Turan ülküsünü kuvveden fiile geçirebilmek için İstatistik Müdüriyeti-i Umumiyesi'nin süratle kurulmasını ister. Yazara göre, İstatistik Genel Müdürlüğünde toplanacak doğru ve kesin bilgiler sayesinde Türkiye'den bir ilmi Turan doğacaktır. İlmi Turan için istatistik, paha biçilmez bir meşaledir. Eğer yine bilime önem vermeyip eskisi gibi gevezelik ve nümayişlerle vakit geçirirsek, kahraman ordumuz bütün esir Türkleri bir hamlede siyasi sınırlarımız içine alsın bile, yine “Turan” gerçek olamayacak; ilmi Turan doğmazsa, siyasi Turan ancak şiirlerde yaşayan edebî bir serap hâlinde kalacaktır (Ö. Seyfettin, 2016: 462-464). Ömer Seyfettin, “Yarıncı Turan Devleti” kitapçığında ve “Ameli Turan Nasıl Doğabilir?” başlıklı yazısında, millî ülkünün kuvveden fiile nasıl dönüşeceğini ortaya koymaya çalışmış; çok erken dönemde bu idealin bir bağımsızlık davası olduğunu; ama jeopolitik nitelikli kavram olan Turan'ın millî kimlik, ortak dil, ortak kültür esasına dayalı iktisadî niteliği de olan bir yapıda inşa edileceğinin altını çizmiştir (Okay: 2019: 276).

1918 yılına gelindiğinde Ömer Seyfettin'in Turan devleti, silahlı kuvvetler ve savaş hakkındaki düşüncelerinde köklü değişiklikler gözlenir. Yazarın, Türk-

ler arasında siyasi birliktelikten kültürel birliğe yöneldiği görülür. Bu yönelişte savaşın acı gerçeklerinin elbette büyük payı vardır. Ömer Seyfettin, 2 Mayıs 1918 tarihli *Kırım Mecmuası*'nda yayımlanan “*Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?*” adlı yazısında; Turan’ı, bir devlet yani siyasi birliktelik olarak değil, “kültürel millî vatan” olarak nitelemiş; Türk ülküsünün önündeki engelleri “Rus pençesi” ve “millî gaflet” olarak değerlendirmiştir. Türklerin birleşip güçlenmesinden korkan Rusya, Türk lehçelerindeki farklılığı ayrı ayrı diller olarak göstermekte; bu büyük milleti Türk, Tatar, Başkırt, Mişer, Kazak gibi en az kırk-elli parçaya ayırmakta; kesinlikle Tatar olmayan kuzey Türklerine “Siz Tatarsınız” diyerek onları Türklerden koparmaya çalışmaktadır. Hâlbuki Anadolu’lar, İstanbul’lar ne kadar Türk ise; Türkistanlılar, Semerkantlılar, Buharalılar, Kaşgarlılar ne kadar Türk ise, kuzey Türkleri de o kadar Türk’tür. Yazara göre; Türklerin çeşitli ülkeleri, çeşitli devletleri olabilir. Fakat dilleri, dinleri, milliyetleri birdir. “Turan” bir devlet değil, kültürel millî bir vatandır. Türklerin oturduğu, çoğunluk oluşturduğu yerler hep Turan’dır. Siyasi sınırlar büyük Turan’ı parçalayamaz. Ömer Seyfettin, aynı yazısında ayrı ayrı Türk devletleri olabileceğini, fakat ayrı ayrı Türk milletleri olamayacağını; ayrı ayrı Türk lehçeleri olabileceğini, fakat ayrı ayrı Türkçe olamayacağını ifade ederek Türk milletinin ve Türk dilinin birliğine dikkat çekmiştir. Ona göre, Türklerin dil bakımından birleşmesi, bütün Turan’ın birleşmesi demektir (Ö. Seyfettin, 2002: 110-112).

Ömer Seyfettin, 20 Ekim 1918 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanan, “*Türkçüler ve Muharebe*” başlıklı yazısında; “*bizi savaşa sokan, milliyet cereyanıdır*” şeklindeki görüşlerin doğru olmadığını, o zamanlar imparatorluk siyasetinin egemen olduğunu, Türkçülerin hiç istemedikleri savaşın ilanını hayretle karşıladıklarını, meydana gelen heyecandan yine milliyetçilik açısından yararlanmak istediklerini belirtmiştir. Ömer Seyfettin bu yazısında; ilk defa “tam Türkçüler”, “dar Türkçüler” tabirini kullanmış ve savaşın “yaşatan ve kuvvet veren” gücüne karşı çıkmıştır. Ona göre, Türkçüler, eski imparatorluk gailelerinden² kurtulup Türk Yurdu’nda rahat kalınca terakki edeceklerini, Türkiye’de gelişecek kültürün, irfanın nurlarıyla, dünya yüzündeki bütün Türklerin cehalet karanlığından kurtulacaklarını ümit ediyorlardı. Bütün faaliyetleri yalnız kültür, yalnız edebiyat, yalnız ilim sahasına münhasırdı. Tam Türkçüler, yani dar Türkçüler, Türklerin nüfusunu, bomboş, geniş arazilerden daha ziyade düşündüklerinden katıyen muharebeyi istemiyorlardı. Tam Türkçülerden hiç kimse ne Meclise, ne hükümet mahfillerine, hâsılı hiçbir yere girememişti. En kabadayısı nihayet lise öğretmeni idi. Biraz sesini yükseltse o saatte susturulabilirdi. İşte Türkçüler hiç istemedik-

² sıkıntı veren uğraştırıcı durum, sıkıntılı iş, dert, keder

leri muharebenin ilanını hayretle karşıladılar. Hâsıl olan heyecandan yine milliyetperverlik nokta-i nazarına göre istifadeye kalktılar. Bir kere muharebeye girilmişti. İstiklalini kazanan diğer milletler gibi Kafkasya Türklerinin de hürriyetini istediler. Vukuunda kusurları olmayan bu muharebede işte Türkçülerin istediği şey: Ne ilhanlık/liderlik, ne ülke sahipliği, ne anasırı temsil etme... Yalnız her millete vaat olunmuş hürriyetten Türkler için de bir hisse idi. Yazar, yazısının sonunda savaşların, milletler için büyük tehlike olduğunu belirterek “millî hürriyet için büyük savaşlara lüzum yoktu. Bunu tam Türkçüler iyi biliyorlardı. Yalnız şuura, kültüre, irfana, ilme, yükselmeye ihtiyaç vardı; kılıçla alınan hürriyet zincirli idi. Fakat olgunlaşarak kendi kendine yavaşça kazanılacak hürriyet ebedi hakikatti. Toptan, tüfekten, ateşten evvel, darülfünun, mektep, muallim, edebiyat, sanat, bilim lazımdı. Bunlarsız ordu, bunlarsız savaş kesin bir felaketti. Muhakkak bir hezimetti. Fakat dertlerini kimseye anlatamadılar” şeklinde üzerinde çok düşünülmesi ve ders alınması gereken bir yorum yapmıştır (Ö. Seyfettin, 2002: 119,121-123).

Ömer Seyfettin, 18 Şubat 1919 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan “*Millî Kuvvetimiz*” başlıklı yazısına “*Dünyada askeri bir kuvvet kadar çabuk fena bulan bir şey yoktur.*” cümlesi ile başlamıştır. 1914’lü yıllarda yazdığı yazılarda savaşı ve silahlı kuvveti “*milleti yaşatan*” bir unsur olarak düşünen yazar, Birinci Dünya Savaşı sonunda savaşın yıkıcılığını, askeri gücün kısa sürede yok oluşunu; Almanya, Avusturya ve Rusya gibi büyük imparatorlukların tuzla buz olduğunu görmüştür. Savaşın yerine barışı, silahlı kuvvetin yerine insanियeti / milliyeti koyan yazar; askerliğin, devletin, hükümetin ve istiklalın birer şekilden ibaret olduğunu belirtir. Yazara göre şekil geçici olup, ruh yani milliyet kalıcıdır. “Osmanlı Devleti’nde hep askerlikten, devletten, hükümetten kuvvet istemişiz. Bunların fani olduğunu hiç düşünmeyerek ebedi olan benliğimize, ruhumuza ve milliyetimize önem vermemişiz” der. Milletler bağımsızlıklarını kaybetse bile, milliyet duyguna sahip oldukları takdirde tekrar bağımsızlıklarını ve gelişmelerini sağlayabilirler. Ömer Seyfettin, Osmanlı Türklerinin savaştan mağlup çıktığı bir dönemde yine Turan’dan söz eder, dil birliğinin önemini vurgular: Cihan harbinin sarsıntıları bütün milletlerle beraber bizi de uyandırdığını, artık Türklükten, milliyetimizden başka itimat olunacak bir kuvvet bulunmadığını söyler. Ona göre, siyasi sınırların ayıramayacağı birbirine bitişik ülkelerden oluşan koca bir Turan vardır ki Türkiye’den Sibiry’a kadar devam eder. Turan denen bu dünyada seksen milyona yakın Türk vardır. Bu seksen milyonun dinleri, dilleri birdir. İstanbullu ile Ferganalının dilleri arasında yalnız şive farkı vardır. Fransa’da yüz kilometrelik bir mesafenin ayırdığı iki Fransız birbiri ile konuşup anlaşamaz. Fakat bizim Buharalı bir Hacı ile anlaşmamız çok kolaydır.

Büyük Turan'ın kuvveti, nüfusundan ziyade işte bu “dil birliği”dir. Bu birlik o kadar önemlidir ki yanında askeri, siyasi kıymetlerin hiçbir önemi yoktur. Kültüründe birlik bulunan bir milleti siyasi, askeri hiçbir kuvvet parçalayamaz. Biz artık varlığımızın bu büyük kuvvetine, Türkçenin seksen milyonluk bir milletin öz malı olduğunu asla hatırdan çıkarmamalıyız, diyerek milletin benliğine ve diline sahip çıkmasını ister (Ö. Seyfettin: 2016: 679-680).

Ömer Seyfettin, *Büyük Mecmua*'nın 13 Mart 1919 tarihli 2. sayısında yayımlanan “*Memlekete Mektup*” adlı yazısında; Anadolu, Azerbaycan, Kafkasya ve Türkistan'da yaşayan dini, dili bir Türklerin kardeşliğinden söz etmiş İttihatçıları liyakatsiz, Enver ve Cemal Paşaları milliyet gerçeğini anlamayan cahil kişiler olarak nitelendirmiştir. Yazar, Anadolu halkının Meşrutiyeti ilan eden İttihatçılara güvendiğini belirterek, onlardan bir kısmının halkı soyup soğana çevirip zenginleştirdiğinden şikâyet etmiştir (Ö. Seyfettin, 2015: 927, 929) Ömer Seyfettin, Birinci Dünya Savaşı sonunda İstanbul'un milliyet endişelerinden uzak yaşantısından rahatsız olur, bu aymazlığa karşı; “Bizim bir ruhumuz var ki “öldü, öldü” sanılır da yine ölmez. En umulmadık bir zamanda birdenbire dirilir. Bugünün İstanbulluları bizim bu ölmez ruhumuzu bilmiyorlar. Türkleri komşu milletler gibi sanıyorlar. Anadolu'yu, Azerbaycan'ı, Kafkasya'yı, Türkistan'ı, Buhara'yı dolduran fertlerin “dini bir, dili bir” kardeş olduklarını İstanbullular anlamıyorlar. İstanbullular Wilson umdelerine akıl erdiremiyorlar. Milleti ırktan ayırt edemiyorlar. Hepsinin düşünme gücü ‘devlet mefhumu’ içinde zebun! Hâlbuki siyasi hudutların ne ehemmiyeti olabilir. Bunları insan yapar. Milliyeti, milliyet denen birliği Allah yapmıştır. Hiçbir kuvvet onu parçalayamaz!” sözleri ile milliyetin gücünü ifade ederek gelecekte ümitli olduğunu belirtmiştir (Ö. Seyfettin, 2015: 932). Gelişen olaylar, Ömer Seyfettin'in haklı olduğunu göstermiştir. Ne yazık ki, 1920 yılında kaybettiğimiz yazar, milliyet fikrini esas alarak Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kazanılan Büyük Zaferi ve yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu görememiştir.

Ömer Seyfettin, 20 Eylül 1919 tarihli *İfham*'da yayımlanan “*Türkçülük Fikri*” başlıklı yazısında; Türkçülük ve Turancılık ile ilgili bazı konularda açıklamalar yapmıştır. Yazara göre, yanlış fikirlerden birisi, Türkçülük yani milliyetçilik ile İttihat ve Terakki arasında bir bağ kurmaktır. Türkçülükle Turancılığı da birbirine karıştırmamak gerekir. Turancılık bir idealdir. Siyasi gerçeklikle pek az ilgisi vardır. Turan, Türklerle meskûn olan yerlere denir. Turan'ın sınırları tamamiyle bellidir, müspettir (kanıtlanmıştır), mesturdur (tarih sayfalarında yazılıdır), hatta mahkuktur (kazılarak yazılmıştır). Ahmet Ferit Tek, “Tekin” müstear adıyla yazdığı ve ilk defa 1914 yılında yayımlanan “*Turan*” adlı eserinde, ideal

vatanın yalnız sınırını değil, hatta en küçük coğrafi, iktisadi, tarihî ayrıntısını bile göstermiştir. On iki formalık hacimce küçük bu eserin, bilimsel değeri pek büyüktür. Yazar, Turancılık ülküsünün kaynağını Ziya Gökalp'e atfetmenin büyük hata olduğunu, Turan ülküsünü etrafıca ortaya atan Tekin (Ahmet Ferit Tek)'in, bu eseri siyaset için değil, yalnız ideal için yazdığını belirtmiştir (Ö. Seyfettin, 2016: 756-758). 1 Aralık 1919 tarihinde *İnci*'de yayımlanan "*İnkılaplarda Kadın*" başlıklı yazısında; bir toplumda yeniliklerin kadınlar vasıtasıyla yayıldığına işaret etmiş, Halide Edip'in "*Yeni Turan*" romanında öncelikle Osmanlı Türklerini yükseltmek; Müfide Hanım'ın "*Aydemir*" romanında ise, Turan ülküsünün hayali genişliklerini tasvir ettiklerini belirtmiştir. Ömer Seyfettin bu yazısında, büyük Türklük ülküsünün, yükselen Türk kadınlığı sayesinde bütün Turan'a yayılacağı mesajını vermiştir (Ö. Seyfettin, 2016: 791-793).

Ömer Seyfettin'in "*Azerbaycan'ın İstiklâli Münasebetiyle*" başlıklı yazısı, ölümünden yaklaşık 35 gün önce 29 Ocak 1920 tarihli *Haftalık Türk Dünyası* dergisinde çıkmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 28 Mayıs 1918 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesi, Ömer Seyfettin'i Türklük adına umutlandırmıştır. Yazar ömrünün son günlerinde bile Turan'ı yazmış; Azerbaycan'ın bağımsızlığının, Turan'ın bağımsızlığına giden yolu açacağını düşünmüştür. Yazının başında, Azerbaycan'daki kardeşlerin bağımsızlığından büyük mutluluk duyduğunu ifade eden yazar; Azerbaycan'da yaşayan Türklerin, bilim, ekonomi, edebiyat ve özellikle fen alanında Osmanlı Türklerinden daha ileri olduklarını ifade eder. Azeri kardeşlerimizle bizim şivemizin ayrı olduğunu, ancak buna rağmen konuşup pek güzel anlaşabileceğimizi; Türkler arasındaki şive farklılığının ortadan kaldırılması için bütün Turan'ın, edebiyat dilini İstanbul şivesine yaklaştırmaya uğraştığını belirtir. Yazara göre, Azerbaycan'daki gençler, İstanbul'daki konuşma dilini kendilerine örnek almışlardır. Mesela Azerbaycanlı şair Ahmet Cevat'ın "*Koşmalar*" adlı şiir kitabı, sanki İstanbul'da yazılmış gibidir. Yazar bizdeki millî edebiyat akımının Azerbaycan'a kadar yayıldığını, Azerbaycan'da Türkçenin resmi dil olarak kabul edildiğini, bir tiyatro okulu açıldığını, ülkenin okullarla doldurulduğunu, Azerbaycan tarihini yazmak için ödüllü bir yarışma düzenlendiğini haber verir. Ömer Seyfettin, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Türk sanatkarları için İstanbul gibi, hatta İstanbul'dan daha serbest bir vatan açıldığını belirterek, "coğrafi sınırlarımızın dışındaki kardeşlerimizi yabancı zannetmeyelim" diye uyarır. Osmanlı Devleti'nin sınırları içindeki Türkler de Türk'tür; Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, Türkistan, Hive, Buhara, Semerkant, Fergana'daki Türkler de Türk'tür. Millî edebiyat aradaki şive farklarını bir iki asır geçmeden ortadan kaldıracaktır. Yazara göre, Azerbaycan, gelecekte bizim millî edebiyatımızı bütün Turan sahasına, yani Türklerin yaşadıkları ülkelere

yaymakta önemli bir görev üstlenecektir. Onun için Azerbaycan'ın bağımsızlığı, hemen bütün Turan'ın bağımsızlığı demektir (Ö. Seyfettin, 2016: 830-832). Ömer Seyfettin'in Azerbaycan ve Hazar denizi ötesine ait düşünceleri, maalesef Kızıl Ordu'nun 28 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan'ı işgal ile gerçekleşmemiştir. Yetmiş yıl komünizm zulmü altında yok edilmeye çalışılan Türklük, 1990 yılından sonra yeniden hayat bulmuş; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini oluşturan beş Türk Cumhuriyeti bağımsızlıklarına; çok sayıda özerk Türk cumhuriyeti de kimliklerine kavuşmuştur.

Sonuç

Ömer Seyfettin eserlerinde, “Osmanlılık” düşüncesine karşı çıkmış, Türklük bilincini uyandırmaya çalışmış; Azerbaycan, Kafkasya, Türkistan'da yaşayan Türkler ile Anadolu'da yaşayan Türklerin aynı milletin mensupları olduğunu savunmuştur. “*Kutsal vatan*” olarak nitelendirdiği Türk dilinin yabancı kelime ve kurallardan arındırılmasını, halkın konuştuğu Türkçenin, yazı dili olarak kullanılmasını istemiştir. Anadolu'da, Azerbaycan'da, Kafkasya'da, Kazan'da, Türkistan'da yüz milyon Müslüman Türk'ün Türkçe konuştuğunu; sınırlar farklı da olsa, Türk dilinin ve Türk milletinin bir olduğunu savunmuştur. Ona göre, Türk dili, Türk Birliğinin sağlanmasında en büyük unsurdur. Ancak, şive farklılıkları vardır. Bu farklılıkların ortadan kalkması için bütün Turan edebiyatı, İstanbul şivesine yaklaşmalıdır. O, dil sevgisi, millet sevgisi, din sevgisi ve vatan sevgisinden büyük ülkelerin doğduğuna; millî ülkeye sahip Türk milletinin ebediyen yaşayacağına inanıyordu. Balkan yenilgisinden sonra Türklerde milliyet fikri yeniden gelişmeye başlamıştı. Uyanan Türklük, yeryüzünde yaşayan diğer kardeşleriyle tanışmak, buluşmak ve birleşmek istemekteydi. Yazara göre bu birleşme; Birinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşecek, Osmanlı hakanı, bütün Türklerin İlhanı olacaktı. Yazar, 1914 yılında yazdığı eserlerinde, savaşı; “milleti yaşatan ve kuvvet veren” sosyal bir kurum olarak görmüş ve desteklemiştir. Ancak 1918 yılından sonra yazdığı yazılarda, askeri güç, hükümet ve istiklalın şekilden ibaret geçici şeyler olduğunu; millet hayatında kalıcı olanın ruh, insaniyet yani milliyet olduğunu vurgulamıştır.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışında “*Mefkûre*” (Ülkü) kavramı merkezi bir yere sahiptir. Ona göre, “Türklük ülküsü”, Türklerin hep birlikte geçirdikleri millet hayatını (Türklüğü) kuvvetlendirmek, dünyadaki galiplerin üstüne çıkarmak, ona yıkılmaz bir gelecek hazırlamaktır. Başka bir yazısında, Türklerin ülküsünü, “*Terakki edip, kuvvetlenip kan kardeşlerini kurtarmak ve nihayet 'İslam Birliği'ni yani 'İslam beynelmileliyeti'ni vücuda getirip, Müslüman milletleri Hristiyan milletlere karşı müdafaa etmektir.*” şeklinde tanımlamıştır. Millette-

rin de, insanlar gibi içtimai ruhları, duyguları ve vicdanları olduğunu ifade eden Ömer Seyfettin'e göre millî ülküler, milletlerin vicdanlarından doğar, asla birkaç kişinin eseri değildir. Nerede bir millet varsa orada bir milliyet ülküsü vardır. Milletler, ülküleri sayesinde yaşar. Osmanlı'nın gerilemesi ve felaketlerin sebebi de ülkü eksikliğidir. Ömer Seyfettin'in önerdiği millî ülkü; hem Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu sağlayacak hem de bütün dünyadaki Türklerin birleşmesinin yolunu açacaktır.

Ömer Seyfettin, 1918 yılından itibaren yazdığı yazılarda, önceki yıllarda yazdıklarının aksine savaşı sorgulamış; bir milletin kurtuluşunun ruhuna, yani millî değerlerine sahip çıkmakla mümkün olacağını ifade etmiştir. “Türkçülerin istemedikleri Birinci Dünya Savaşı'na, milliyetçilik duyguları ile destek verdiklerini, her millete vaat edilen hürriyetten Türkler için bir pay istediklerini belirtmiş; millî hürriyet için, yani Turan'ın gerçekleşmesi için büyük savaşlara gerek olmadığını; eğitim ve bilimin önemli olduğu” değerlendirmesini yapmıştır. Ona göre, bir millet esaret altına düşmüş olsa bile, millî ruhuna sahip çıkması hâlinde, tekrar bağımsızlığına kavuşabilir ve medeni dünyada gelişmesini sürdürebilirdi. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine, Tekin Alp, Halide Edip Adıvar, Yusuf Akçura gibi bazı Türkçüler; Turan düşüncesinden vazgeçerek Anadolu insanına öncelik verilmesini istemişlerdir. Ömer Seyfettin ise, Turan fikrinden vazgeçmemiş, ancak Turan'ı bir devlet, yani siyasi birliktelikten ziyade, kültürel vatan olarak değerlendirmiştir. Turan'ın gerçekleşmesi için dil birliğine, bilim ve fennin gelişmesine önem verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre, bütün Türkler arasında dil ve kültür birliği sağlandığında Turan kurulmuş olacaktır.

Bugün dünyada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dâhil, yedi bağımız Türk Cumhuriyeti, 17 özerk Türk devleti bulunmaktadır. Türk Birliğine yüz yıl önceden daha yakınız. Artık bu dava sadece Türkiye Cumhuriyeti Devleti yönetici ve aydınlarının değil, bütün Türk dünyası yönetici ve aydınlarının davasıdır... Her köşeden “Türk Birliği” sesleri yükseliyor... Birliğe doğru atılan adımlar sıklaşıyor... Dünya Türklüğü, sonsuza dek varlığını sürdürebilmek için asırların tecrübesi ve dijital çağın gereklerini dikkate alarak yeni projeler geliştirip, hep birlikte Türk Birliğini inşa etmelidir.

Kaynaklar

Bahadıroğlu, Diba 16 Kasım 2016, <https://www.makaleler.com/omer-seyfettin-kimdir>

Işık, Mehmet (2020). Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Milliyetçi Söylem ve Özne, İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Doktora Tezi)

“Kurtuluş Günlerinde Kardeş Musahabeleri”, (15 Mayıs 1918). *Türk Yurdu*, sayı: 157.

Okay, Yeliz (2019). Ömer Seyfettin’in Eserlerinin Sosyolojik Temalar Açısından İncelenmesi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi)

Ömer Seyfettin (1330). Yarınki Turan Devleti, İstanbul, Türk Yurdu Kitaphanesi

Ömer Seyfettin (1980). Turan Devleti, 3.bsk. İstanbul: Su Yay.

Ömer Seyfettin (2002). Türklük Üzerine Yazılar / yay. haz. Muzaffer Uyguner, Ankara: Bilgi Yay.

Ömer Seyfettin (2005). Primo Türk Çocuğu, İstanbul, Damla Yay.

Ömer Seyfettin (2015). Bütün Hikâyeleri, 2.bsk. / haz. Nâzım Hikmet Polat. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Ömer Seyfettin (2016). Ömer Seyfettin’in Bütün Nesirleri, Ankara: Türk Dil Kurumu

Ömer Seyfettin (2020). Türk Ülküsü / haz. Arslan Tekin, İstanbul, Bilge Kültür-Sanat

Polat, Nâzım H. (1998). Külliyyatına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfettin, İstanbul: Arma Yay.

Tarhan, (1330). Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekası

Yöntem, Ali Canip (1947). Ömer Seyfettin, Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Numuneler, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 82-95.

Tahir Alangu'nun "Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı" Adlı Eserine Günümüzde Bakış

Arslan Küçükyıldız*

Özet

Ömer Seyfettin, Türk Edebiyatı'nda başlattığı Millî Edebiyat akımı ile yönlendirici olmuş, çok okunan, kuşakları derinden etkilemiş ve bu yüzden üzerinde çok durulan bir yazardır. Türk kültür kodlarını eserlerine çok iyi yansıtan, bu yüzden de özellikle çocuklar tarafından çok sevilen bir hikâyecidir. Kültürel değişimler ne kadar hızlı ve etkili olursa olsun, Türk çocukları, Ömer Seyfettin'in hikâyelerini okudukça, mazideki "muhteşem" kültürleriyle aralarındaki bağı, canlı ve diri tutmaya devam etmektedirler. Ömer Seyfettin ve eserleriyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Araştırmaların çoğu Ömer Seyfettin'in yetişen kuşaklarca okunmasının önemine işaret etmektedir. Bunlardan Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin monografisi onu yakından tanıyarak eserlerine daha iyi nüfuz etmek isteyenler için kaynak eserdir. Türkiye'de Avrupa destekli bazı çevreler, ders kitaplarındaki millî ruhu besleyen metinlerin kaldırılması, bu arada Ömer Seyfettin'in hikâyeleriyle yaptığı bu köprü kurucu işlevine son vermek amacıyla bir dizi çalışma yürütmeye başlamıştır. Gazete ve dergilerde, televizyonlarda, sosyal ağlarda onun hikâyelerinin çocuklar için değil, büyükler için yazılmış olduğu gibi masum bir tespitle başlayıp, hikâyelerinin çoğunun çocuklara uygun olmadığına, müfredattan çıkarılması gerektiğine kadar uzanan, görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşlerin bir temele dayandırılabilmesi için de birtakım "bilimsel" araştırmalar yapılmıştır. Hayatı, yaşadığı ve eserlerine yansıttığı travmalar incelenmiştir. Buna karşılık yapılan bütün çalışmalarda Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin hakkındaki eseri genellikle tarafsız bir kaynak olarak gösterilmiştir. Bu durum biyografi ve Ömer Seyfettin alanındaki yetkinliği su götürmez eserin günümüz dikkatiyle tekrar okunmasını ve değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Alangu, Ömer Seyfettin'in eserlerini okuyacaklara, onu çok yakından tanıyarak eserlerini okumayı sağlayabilecek, derinlikli, tarafsız bir eser oluşturabilmiş midir; Alangu'nun eseri Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin müfredattan çıkarılması için "bilimsel" çaba harcayanları destekliyor mu? Bu çalışmada Alangu'nun eserinin dikkat çeken yönleri üzerinde durulduktan sonra günümüzdeki yaklaşımlar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, Çocuk Edebiyatı, Tahir Alangu, Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı

* Em. TRT Yapımcı-Yönetmeni arslankucukyildiz@gmail.com. [A. K.]

Giriş

Türkiye’de Ömer Seyfettin Çalışmaları

Ömer Seyfettin, asker, sivil ve sorumlu bir aydın olarak çökmekte olan ulu bir devletin en buhranlı dönemini yaşamış, Türk tarihinin en büyük bozgununa şahit olmuş, insanların beden ve ruhen büyük acılar, kayıplar ve savrulmalar yaşadığını yakından gözlemlemiş, bunu da eserlerine yansıtmıştır. Çok genç yaşta vefat etmesine rağmen ardında büyük bir külliyat bırakmıştır. Birçok sıkıntıyı göğüslediği kısa hayatına sığdırdığı eserlere bakıldığında onun gayet çalışkan, velut ve etkileyici bir yazar olduğu anlaşılmaktadır. Eserleri, takma adları ve çeşitli türlerde yazdığı yazıları araştırılmış, hayatı ve eserleri de çeşitli cephelerle irili ufaklı birçok çalışmaya konu olmuş ve geniş kaynakçalar oluşturmuştur. (Cunbur 1985; Kafer ve Kaplan 2019).

530

1. Tahir Alangu’nun “Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı” Adlı Monografisi

Ömer Seyfettin hakkındaki birçok çalışmadan biri olan Tahir Alangu’nun eserinin Ömer Seyfettin çalışmaları içinde ayrı bir yeri ve önemi vardır: Eldeki bütün kaynaklar taranarak oluşturulduğu için, yazıldığı döneme kadar olan Ömer Seyfettin hakkındaki belge ve bilgilerin tamamını değilse bile çoğunu içermektedir diyebiliriz. Eser, bu yüzden kendinden sonraki çalışmalar için ana kaynak hüviyetindedir (Ertop 1979: 9). Eskiden beri sürüp giden biyografi anlayışını, “hayatın bütünü ile yaşandığı çağdaki havası ve boyutları ile yeniden kurulup somutlanarak tasviri” anlayışıyla değiştirme ve yeni bir biyografya anlayışına ulaşmak amacıyla (Alangu 1968: 11-12) yazılmış, üzerinde durulması gereken bir eserdir.

Ömer Seyfettin ve Millî Edebiyat

Millî Edebiyat’ın temelini atan doğuşu ve gelişmesinin mimarı Ömer Seyfettin’dir. Bu edebiyatın dikkat çeken temel özelliklerini Argunşah (2014: 173) şöyle anlatıyor:

“Millî Edebiyat’la öncelikle bir milletin tesir ve taklit dönemleri de dâhil olmak üzere kendi diliyle meydana getirdiği edebî tecrübelerinin tamamı kastedilmektedir. Özel ya da darlaştırılmış anlamıyla da milletin geçmiş tecrübelerinin içinde yaşanan şartlar dolayısıyla en arındırılmış şekilleriyle, haline cevap vermek üzere canlandırıldığı yılların edebiyat faaliyetine işaret etmektedir. Bu dönem Türk milletinde ve Türk edebiyatında millileşme sürecine denk gelmektedir.

1908 II. Meşrutiyet’inin başlattığı dağılma, imparatorluktaki belirsizlik, arka arkaya gelen ve büyük kayıplarla sonuçlanan savaşlar dönemi Türk milli-

yetçiliğinin doğuşunu ve gelişmesini hızlandırmış, nihayet imparatorluktan millî devlete doğru olan değişim kendisini ifade etmek için bir de edebiyat meydana getirmiştir. Bu edebiyat Millî Edebiyat olarak adlandırılmaktadır. Muhtevasını bir taraftan milliyetçi düşüncenin kavramlar ve idealler dünyası, diğer taraftan halin çıkmazlarına ortak geçmişten çözüm arayışları oluşturmakta, bütün bunlar edebî geçmişin estetik değerleri arasında bir ayıklamaya gidilerek asıl millete özgü olan şekil ve dille ifade edilmektedir. Bunlar Millî Edebiyat'ın konu, şekil ve dil konusunda birtakım tercihlerinin de bulunduğunu göstermektedir.” (Argunşah 2014: 173)

Arapça ve Farsçanın tesiriyle terkiplere boğulmuş olan Türkçenin sadeleştirilmesi amacıyla “Yeni Lisan” hareketini başlatan Ömer Seyfettin, eserlerini de savunduğu bu dille vermek için ayrıca çaba göstermek durumunda kaldığı, hayatının ancak yedi yılında sürekli yazabildiği hâlde, çok kısa ömrüne büyük bir külliyat sığdırmış bir yazardır. Böyle bir yazar, ancak onu seven ve üzerinde ciddiyetle çalışan¹, eserlerinden zenginleştirilmiş bir derlemeyi yayına hazırlayan² eserleri üzerinde uzun soluklu çalışmış ve olağanüstü çaba sarf etmiş bir araştırmacı tarafından anlatılabilir.

Tahir Alangu, Ömer Seyfettin'in hayatını yazarken büyük zorluklar yaşadığını ifade etmektedir. Bunun başlıca sebebi bizde arşiv alışkanlığı olmaması, kurumların ve kişilerin arşiv tutmaya önem vermemesi olmalıdır. Alangu, bu eseri için bir yandan sınırlı sayıdaki tanığa ulaşmaya çalışmış, bir yandan da yazarın öykü, roman ve günlüklerinde iz sürmüştür. Alangu, yirmi beş yılda yazdığı eserini hazırlarken gösterdiği çabayı ve titizliği şöyle açıklıyor (Alangu 1968:16):

“...Ömer Seyfettin gibi eserine her şeyden çok kendi hayatını ve çatışmalarını, çevresini, velhâsıl kendisi ile ilişkili malzemeyi koyan bir kimseyi anlamak ve değerlendirmek için, doğduğu ve yetiştiği, yaşadığı yerleri ve zamanı iyi araştırmak gerekiyordu. Bu işi, son imkânları zorlarcasına ileri götürmeye çalıştım. Hayatının geniş ölçüde yazılarına yansıdığını, dâima araştıran ve düşünen kafasının ve mutluluk özlemiyle yanıp tutuşan mustarip ruhunun hikâyelerindeki olayların arasında çarpıp yaşadığını gördüm. Hayatının, bir imparatorluğun yıkılışı ile sürüklenip giden, olayların nabzının attığı yerlerde çırpınan büyüklüğünü, ruh ve düşünce evrimindeki çıkmazları, beşeri ve zayıf olan yanları ile yücelen yönlerini, son günlerinde gittikçe ağırlaşmış acılaştan hayat dramını,

¹ Mesela “Ömer Seyfettin'in “İlk Namaz” hikâyesi, ilk kez 28 Ocak 1905'te İzmir'de yayımlanır. Hikâyenin Latin alfabesi ile yayımlanması ilk yayımlanışından elli dört yıl sonra 1963'te Tahir Alangu himmetiyledir.” (Mert 2004: 458) [A. K.]

² Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri, I-XI, İstanbul (1962-1964) (Polat, 2007: 82) [A. K.]

çağının politik ve sosyal şartları ve evrimi içinde bulup göstermeye çalışırken, bana o kadar mâlûm olduklarını sandığım hikâyelerini yeniden defalarca okuma gereğini duydum. Hayatının gerçeklerine ve ayrıntılarına işledikçe durmadan hikâyelerini okuma gereği duydum. Aynı gereksinmeyi, bu kitabı okurken başkalarının da duyacaklarını sanıyorum. Bu kitabı, Ömer Seyfettin'in eserlerine açılan bir kapı olsun diye hazırladım.” (Alangu 1968: 16)

Tahir Alangu

Yazar, edebiyat tarihçisi, halkbilimi araştırmacısı, eleştirmen Tahir Alangu. (D. 24 Aralık 1915 - Ö. 19 Haziran 1973, İstanbul) İlköğrenimini Anamur'da tamamladı. Kabataş Lisesi (1938) ve İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (1943) mezunudur. Askerliğinden sonra Yozgat, Keçiören ve Ortaklar köy enstitülerinde, Van (1950-52), Erzincan (1952- 55), İstanbul Pertevniyal ve Galatasaray liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Ayrıca İngiliz Erkek Lisesinde edebiyat, İktisat Fakültesi Gazetecilik Yüksekokulunda tiyatro tarihi, Robert Kolej ve Boğaziçi Üniversitesinde (1969-1973) halkbilim dersleri verdi. Üniversite öğrenciliği sırasında halkbilim konularına ilgi duymuş ve fakülte bitirme tezini de “Türk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanlar” adlı çalışmasıyla vermişti. Ancak mezun olduktan sonra akademik çalışmalarını sürdürme imkânı bulamadı.

Edebiyat dünyasına lise öğrencisiyken Gündüz (1936) dergisinde yayımlanan bir şiiriyle girmişti. Üniversite öğrenciliği yıllarında Yeni Türk, Yeni Kurt (1941- 42), Yurt, Değirmen ve Tarihten Sesler (1943) dergilerinde halkbilimi üzerine yazılar yazdı. Anadolu'daki öğretmenlik yıllarında da halkbilimi ve edebiyat araştırmalarını sürdürdü. 1956'da İstanbul'a döndükten sonra Yenilik, Yeditepe, (1957), Dost, Kim, (1957-63), May (1967-69) gibi dergilerde, Vatan ve Cumhuriyet gazetelerinde eleştirileri, edebiyat araştırmaları ve halkbilim yazıları yayımlandı. 1960-69 yılları arasında Varlık Yıllığı'nda yıllık roman ve hikâye değerlendirmelerini yaptı. Türk romanı ve hikâyesi üzerine incelemeler yaptı, antolojiler hazırladı. Halk edebiyatı üzerine önemli kaynak çalışmalar yaparak, halkbiliminin hayati bir önem taşıdığını, eskinin temelleri üzerinde yeni ve çağdaş bir toplum oluşturulmasına katkıda bulunacağını savundu. Çalışmalarını masallar, destanlar, gölge oyunu ve göçmen folkloru üzerinde yoğunlaştırdı, kendisi de masallar yazdı. Ayrıca Ömer Seyfettin'in eserlerini yayına hazırladı. “Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı” (1968) eserinde, bir yazarın dünyasını sıcağı bir yaklaşımla ele alarak, edebiyatımızda benzeri pek bulunmayan bir çalışma ortaya koydu. Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübünde yaptığı çalışmalarla, 1960'lı yılların sonlarından itibaren dış dünyaya açık, karşılaştırmalı çalışmalara

yatkın, yenilikleri izleyip aktaran genç araştırmacılar yetişmesinde yol gösterici oldu. Daha çok hikâye, roman incelemeleri ve edebiyat tarihi araştırmalarıyla tanınan Alangu'nun, Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman (I. cilt 1959, II. ve III. ciltler 1969) eseri geniş kapsamlı bir araştırmanın ürünüdür. Alangu, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda gömülüdür.

Alangu'nun eserleri şunlardır: Araştırma-İnceleme: Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman (3 cilt, 1959, 1965), Çocuk Kitapları Üstüne (1965), VIII. Yüzyıldan Günümüze 100 Ünlü Türk Eseri (2 cilt, 1974), Türkiye Folkloru El Kitabı (ders notları, yazılar, 1983). Derleme-Hazırlama: Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbey Edebiyatı ve Numuneleri (1943), Kalavela (Fin millî destanının özeti ve inceleme, 1945), Sait Faik İçin (1956), Mevlût (izahlı tam metin, 1958), Servet-i Fünûn Edebiyatı Antolojisi (1958), Ataç'a Saygı (1959), Billur Köşk Masalları (1961), Keloğlan Masalları (1967), Dünyadan ve Bizden Çingene Hikâyeleri (1972). Monografi: Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı (1968). Çeviri: Gün Batarken (I. Andriç'ten, 1963), Kovulmuş (S. Y. Agnon'dan, 1966), Sınırdaki Çiftlik (J. Javkov'dan, 1966), Bir Gecelik Misafir (S. Y. Agnon'dan, 1966-67), Kovulmuşlar (J. Agnon'dan, 1967), Siste Bir Ses (J. P. Jocopsen'den, 1967), Guatemala Efsaneleri (M. A. Asturias'ten, 1967), Kopar Zincirlerini Gülsarı (C. Aytmatov'dan, 1969).³

Tahir Alangu'nun Biyografi Anlayışı

Biyografi, bir kişinin hayatının anlatıldığı yazılardır. Amaç, kişiyi bütün yönleriyle (hayatı, eseri, kişiliği, görüşleri vs.) tanıtmaktır. Devri ve çevresi dikkate alınarak yazılır. Alanlarındaki ünlülerin, başarı göstermiş, önderlik etmiş kişilerin neler yaptıkları, insanlığa neler kazandırdıkları, hayatlarının önemli başarılarını ve dönüm noktalarını anlatır. Geçmişte kalan bir yaşantıyı anlama ve onun bilgisini yeniden üretme çabasıdır. (Çetin 2012: 16-17) Tahir Alangu, Türk edebiyatına “Ömer Seyfettin / Ülkücü Bir Yazarın Romanı” biyografisini kazandırmış bir araştırmacıdır. Ünlü biyografisinin başında biyografimizin mevcut durumunu tasvir eder ve olması gereken biyografya anlayışını açıklar ve eserinde de bu anlayışa sadık kaldığı görülür. (Alangu 1968: 13)

“... Ömer Seyfettin'in biyografyasını okuyunca da anlayacağınız üzere, hayatın ayrıntıları çoğu zaman yazarlar ve eserler için anahtar görevi görüyor, birçok bulanık noktaların aydınlanması ve anlaşılmasına, yazarın yeniden değerlendirilmesine, eserlerinin daha iyi anlaşılmasına yol açıyordu. Biyografyalar,

³ Çetin, Mahmut, <https://www.biyografya.com/biyografi/2444> Er. 07.09.2020, 13.19 [A. K.]

anı kitapları, kronikler, eleştirmeler, edebiyat tarihleri ve monografiler, bir çağın tasviri için tarihin yardımcı kolları olduğu kadar, sanat eserlerinin ayakta durmasına, yeni kuşaklarca değerlendirilmesine yarayan yan türler olarak önemli rol oynuyorlar; yalnız araştırmacılar katında değil, bu konulara meraklı okuyucular arasında da geniş bir itibar görüyorlardı. Batıya yönelen Türk edebiyatının bu yan türlerden, hele biyografyadan yoksun oluşu dikkat çekiyordu.” (Alangu 1968: 12)

Alangu, sağlam bir biyografi anlayışının bulunmayışının nesilleri nasıl olumsuz etkilediğini görmüş ve terceme-i hâllerde sanatçıların eserleriyle, hayatlarıyla hiçbir bağ kurulmadan yüceltilmeleri anlayışının vahim sonuçları üzerinde durmuştur.

Bizde geleneği hâlâ sürüp giden, doğulu insanın eğitime sıkı sıkıya bağlı “terceme-i hâl” ile “menakıp” niteliğindeki yazıların o taslak hâlindeki “gayri şahsiliği” yazarların kişiliklerini ve eserleriyle birlikte yürüyen canlı varlıklarını siliyor; onları, genç nesillerin yanında birini ötekinden ayıramayacak kadar silikleştiriyordu. Sanatçıyı, kendi çağına ve yaşadığı çevrelere bağlı kişiliği ile değerlendiremeyince, üst üste gelen birleşmelerle bir “yeni-eski” birikmesi olmuyor; kısa aralıklarla yeniler eskilerin yerlerini aldıkça, hızlı ve yaygın bir kültür erozyonu mahşeri içine düşen değerler eriyip unutulup gidiyordu. Eski eserleri sevmek ve anlamak için, o çağı ve yazarını anlamak ve sevmek, eserlere ulaşmak için de her neslin onları yeniden değerlendirmeleri gerekeceği düşünülüyordu. Yazarlar ve sanatçıların hiçbir yerde yalnız eserleri ile değerlendirilip uzun süre ayakta kalamadıkları, hele çağımızda yeni değerlendirmeler ve yan türlerle desteklenmedikleri takdirde bu unutulma ve yıpranmanın sürüp gideceği akla gelmiyordu. (...) Bizde büyük adamları, sevilen sanatçıları, hayat ve eserlerini değerlendirerek yaşatmak yerine, menkıbelerle donatarak “yüceltmek”, “ulvileştirmek” şeklindeki yaygın alışkanlık, aslında insanı yaşama şartlarından kopararak yok etmenin, hayata bağlı sanat ilintilerini keserek tahrip etmenin maskelenmiş bir yolundan başka bir şey değildir. Kişiliği ve eserleri, hayatının ve çağının gerçekleri ve bağlantılarından koptukça unutulmaya, yıpranıp solmaya mahkûm edilen sanatçıların yerlerine çok kısa aralıklarla durmadan yenileri itelenmekte, edebiyat eski ve değerli ürünlerin birikmesine dayanan bir zenginlikten çok, sık sık yenilenen ve yıpranan bir soy “erozyon alanı” hâline gelmektedir. Biyografya ve benzeri türlerle beslenmeyen bir kültür ve edebiyatın başına başka ne gelebilirdi?” (Alangu 1968: 13-16)

Ömer Seyfettin'in biyografisine Alangu'nun yaklaşımı, eser-hayat ilişkisini, çevre ve olaylarla sanatçı etkileşimini ortaya çıkarmak şeklinde olmuştur.

“...Ömer Seyfettin örneğinde görüldüğü üzere, sanat hayatları çok kısa süren, çok çetin ve karışık bir devrede gelip de genç yaşlarında ölen yazarların hayatlarının çoğu kere eserleri kadar önemli ve ilgi çekici olduğu da görülmüyordu. Hele Ömer Seyfettin gibi sürekli anı defteri tutan, eserlerini bu defterlerindeki notlardan çıkaran yazarların “eser-hayat” ilişkileri için hayatlarının evrimini bilmek bir zorunluluk hâline geliyor. Bundan dolayıdır ki, biz burada Ömer Seyfettin’in hayatını, çocukluğundan ölümüne kadar yaşadığı çevrelere, olaylara bağlayıp anlatırken, yer yer eserlerinin doğuşlarına da işaret etmeye çalıştık. Bu eserleri, olaylar, çevreler ve hayatla öylesine iç içeydi ki, hayatının evrimine yer yer bağlayarak anlatmak kolaylıkla mümkün oluyordu. (...) Biyografya insanı soyut bir boşlukta değil, çağı, yeri ve ilişkileri içinde belirlemeye çalışan bir türdür. Biyografyada anlatılan yalnız olayların iskeleti değil, insanoğlunun, zaman ve çevre içindeki bağlantıları ile çatışarak yürüyüşünü tasviridir. Bütün bu bağlantıların ona işlemesini, eserlerine yansımaları, düşüncelerini, eserlerinin yazılmasında “olay-eser” ilişkilerini tasvir etmektir. Onun “yeni değerler arayarak yaratmağa, eski değerleri eleştirerek yenilerini yaratmağa” yönelen kişiliğini, yaşadığı çağı ve çevresindeki kişilerin bütün engellemelerine rağmen, bu işini görmekte ve düşüncesini yürütmekteki namuslu direnmesini anlatmaya çalıştık.” (Alangu 1968: 13-15)

Ülkücü Ömer Seyfettin

Alangu, niçin bir başka önemli şahsiyetin değil de Ömer Seyfettin’in monografisini yazdı? Ömer Seyfettin’in dile ve edebiyatta çağına göre en ileri akımlarına öncülük yapması ve bu öncülüğünü sonuna kadar sürdürmesi (Alangu 1968: 17) elbette önemlidir ancak Alangu’yu harekete geçiren şey, Ömer Seyfettin’in bütün hayatına ve eserlerine yansıttığı Ülkücülük; inandığı değerlerden asla sapmadan, bir ömrü bu değerler uğruna yaşayan bir “idealist” olmasıdır. Onun öykü yazmasının asıl sebebi fikirlerini ileri sürmektir, çünkü o bir idealisttir. (Gürel 2009); (Karaşah 2009: 48) Eserlerinin ana teması ulusal bilinci güçlendirmek, güven duygusunu artırmak, bilgisizliğin ve batıl inançların zararlarını anlatmak, kendi kültüründen uzaklaşmadan Batı’yı yorumlamak, yanlış Batılılaşmanın yol açtığı gülünç durumları anlatmaktır (Karaşah 2009: 45). Onun tarih ve kahramanlık temalı öyküleri ise Türk milletine millî bir ruh kazandırma amacıyla kaleme alınmıştır.

“Ömer Seyfettin, millî edebiyat döneminin çalışkan simalarındandır. Yazar, millî olanın peşindedir. Askerlik mesleğinin vermiş olduğu bütün mizaçları kendi içinde bir kendilik bilincine dönüştüren yazar, kalemini savaşın, ezilmişliğin ve yitirilmişliğin içinde yeniden sivriltilmesini bilmiş sanatçılarımızdandır. Varlığını

milletin geleneksel değerleriyle yazın ikliminin üst basamaklarına farklı renk ve seste imgelere dönüştüren yazar, yazını dil, din ve geleneklerin inşasında bir araç olarak kullanır. Ömer Seyfettin'in sanat evreninde dil, din ve gelenek her zaman 'öznedir' ve bu öznenin 'nesnesi' ise her zaman yazındır." (Şahin 2008: 120)

Aşağıya bir kısmı aktarılan olayın Alangu'yu Ömer Seyfettin'in biyografisini yazmaya sevk etmiş olduğu düşünülebilir. Alangu, biyografisine "Ülkücü Bir Yazarın Romanı" başlığını vererek Ömer Seyfettin'i belirleyici tanımı vurgulamıştır. Eserin basıldığı 1968 yılında Türk Milliyetçileri kendilerini "ülkücü" olarak tanımlamaya başlamışlardı ama Alangu'nun ülkücü kavramı biraz daha eskilere, 1930'lu yıllara uzanır.

O yıllarda, genç Türkiye Cumhuriyeti, Türk Milletini, Atatürk'ün çizdiği hedeflere ulaştıracak ülkücüler (idealistler) yetiştirmeye çalışmaktadır. Ülkücü, Türkçü dergiler desteklenmektedir. Türk Ocakları'nın mirasıyla yola çıkan Halkevleri'nin de Ülkü adlı bir dergisi vardır. Adını bizzat Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Şubat 1933'te yayın hayatına başlayan dergi Ağustos 1950'ye kadar toplam 272 sayı çıkmıştır. 23 Ocak 1933 tarihli ilk sayısının iç kapağında Mustafa Kemal'in fotoğrafına ve kendi el yazısıyla "Ülkü'ye Ülkü'den, Öz ülkümüzü yayma yolunda kutlu verimler beklerim. Gazi M. Kemal" ifadesine yer verildiği görülür (Şenel 2011: 433-488). Benzer şekilde Doğu dergisi, 29 Ekim 1942 tarihinde Tahir Akın Karauğuz tarafından Türkçü fikirleri yaymak üzere Halkevi adına çıkarılmıştır. CHP'nin de desteğiyle abonelik sistemi aracılığıyla diğer şehirlere de dağıtılmıştır. Toplumsal ve siyasal meseleleri Türkçü felsefeyle işleyen Doğu dergisi, ayda bir çıkarılmış ve 1951 yılına dek yayın hayatını sürdürmüştür (Zorlu-Temel 2019: 347).

Ömer Seyfettin'in Külliyyatı (I-IX, İstanbul 1938) Ali Canip Yöntem tarafından toplanarak basılmıştır (Polat 2007: 82) ve hikâyelerin Türk'ün mayasıyla yoğurulmuş, dürüst, çalışkan, verdiği sözden canı pahasına dönmeyen kahramanları gençlere ışık olmaktadır. Alangu da bunlardan biridir ve o da mezun olduğu üniversitede çalışma imkânı bulamamış, halkbilime büyük ilgi duyan bir "idealist" olarak Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapmıştır (Görkem 2005: 2).

"Folklorla ilgim 2. Dünya Savaşı sırasında doğdu. O zaman İstanbul Eminönü Halkevine gidiyorduk. Muhtelif komiteler vardı. Bir de Halk Bilgisi Haberleri çıkardı. O folklor dergisi benim hoşuma giderdi. O dergiye alırdım. Sonra folklor komitesine girdim. Tabii Türkoloji bölümünde bulunduğum için halk edebiyatı sorunlarıyla da ilgiliydim. Sonra bizim Türkoloji kitaplığı da bu gibi koleksiyonlar bakımından çok zengindir. İlgim orada başladı ve orada devam etti. O devirde Halkevleri bu gibi çalışmalar için çok uygun bir ortamdı..." (Görür 1971: 52).

Alangu'nun, "yürek acılarına rağmen" sevdiği alanda ısrarla çalışmaya devam etmesi, Ömer Seyfettin'le benzeşen yönüdür:

"Tahir Alangu İstanbul Üniversitesi Türkoloji bölümünden mezun olmuştu. Oranın en başarılı öğrencilerinden biriyken geleneksel çizgiden ayrılıp Halk edebiyatı üzerinde çalışmakta ısrar etmesi yüzünden bazı öğretim üyeleriyle arası açıldı. Tezini masallar üzerine hazırladı ve ayrılmak zorunda kaldı. Çok sevdiği bu alanda akademik bir çalışma imkânı bulamayışının sonuna kadar acısını duydu. Buna rağmen çalışmalarını kesmedi." (BÜTFK, 1973: 3)

Ömer Seyfettin'in hikâyeleriyle yapmaya çalıştığını, Alangu halkbilim ile yapmak istiyordu. Görkem'e göre (Görkem 2005: 11) Alangu, yurtseverliği öğrenmenin en önemli kaynaklarından birisinin folklor olduğuna inancındadır:

"Yurtseverliği romantik aşamadan daha gerçekçi aşamaya oturtması bakımından bunu düşünüyorum. (...) Benim kanaatime göre halk kültürü kaynaklarına ulaşmak, onlara sahip çıkmaktan yurtseverlik çok yararlanır. Bu, romantik bir aşama değil, gerçekçi bir aşamadır. Neyi, neden dolayı sevdiğini bilmenin aşamasıdır. (...) Bilim adamları için mukayeseli folklor isterken, okullarda çocukların eğitilmesi ve onlara yeni bir bilinç aşılması için folklorun büyük yarar sağlayacağına inanmaktayım. Başka kaynaklardan getirilen çok zayıf bilgilerle onlara bilinç verilmeye çalışılacağına folklor bilinci verilmesine taraftarım. Orta dereceli okullarda ders olarak okutulmasına taraftarım. (...) Neden dolayı ders olarak okutulmasın? Pekâlâ ders olarak okunur. Gençlerde millî terbiye denen şeyin temellerinden biri haline gelebilir. Gelmelidir kanaatindeyim." (Görür 1971: 57-58)

Alangu'nun eserinde, Aka Gündüz'den aktarılan, Ömer Seyfettin'i "ülkücü bir yazar" olarak tanımlamasına yol açtığını düşündüren şu "biyografi vak'ası"nın (Çetin 2012: 17-18) üzerinde durmak gerekir:

"Ömer'in Harbiye hayatı bir dönüm noktasıdır. Burada geçen bir hadisenin, onun şahsiyetini göstermesi bakımından, büyük değeri vardır bence. Bedenen de çok canlı olan Ömer Seyfettin, Edirne Askeri İdadisi'nin birinci sınıfına kadar çok afacan bir çocuk olduğu hâlde, hiç vukuat çıkarmamıştı. Burada çıkan bir olay altı yıl sonra Harbiye'de neticelenecekti. Orada, Edirne İdadisi'nin daha birinci sınıfındayken, mektebin kabadayılarından ve kuvvetli delikanlılarından, iri yarı, sivri fesli, yumurta ökçeli, bileği veşimli ve gerdanı gümüş muskalı bir Mustafa Rize vardı. Pehlivanlık da ederd. Ömer'in kimseyi incitmeyecek tatlı şaklabanlıkları vardır. Bunları anlamamış ve içermemiş olacak ki, Ömer'in o sevimli, beyaz, çopur suratu budur diye bir tokat akışetti. Ömer, mukabele etmek

istedi. Fakat karşısındaki meydan vermedi. Bir tokat daha, derken bir daha... Ömer bir müddet düşündü, üç adım geri çekildi, herkes kendisine bakıyordu.

– Aşk olsun Mustafa Rize, şimdi sen benden kuvvetlisin, beni döğdün. İleride dost olsak bile, ben seni mutlaka döğeceğim. Bugünden başlayarak da buna çalışacağım. Nasıl olsa seni adamakıllı, faiziyle döğeceğim, cancağızım, dedi. Mustafa da dâhil buna hepimiz gülüştük. Ömer, o günden başlayarak spora girişti. Fındık, üzüm yiyor, duş ve idman yapıyor. Bir yıl sonra sporu tatbiki alanlara çevirdi. Hepimiz o vakayı unutmuştuk bile. Mesela bakardı, etrafta kabadayı geçinen, eli ve ayağı iri kim varsa, yanına yanaşır, kemâl-i saffetle:

– Cancağızım, gel seninle dövüşelim.

derdi, o gelmezse yeminler eder;

– Ben seni döversem, vallâhi kimseye söylemem. Sen beni döversen, istediğine söyle, cancağızım.

Diye teminat verirdi. Edirne Askeri İdadisinde bu hâl üç yıl devam etti. Sonra hep birlikte Harbiye'ye geçtik. Mustafa Rize ile gayet dosttular. O da arada geçen hadiseyi çoktan unutmuştu. Ömer de artık sandav, gülle, barfiks, halter idmanlarına başlamıştı. Yine Harbiye'de bir gün, birinci sınıf kuvvetlilerden sayılan Horoz Mustafa'yı kavgaya davet etti. Horoz Mustafa da kabul etti. Ve ilk hamlede tavuk gibi yerlere serildi.

Mustafa Rize ile döğüşe girmeden önce uzun müddet idmanını tecrübe etmişti. Harbiye mektebinin iç avlusunun ortasında büyük bir havuz vardır. Etrafı da dört köşe demir parmaklıklarla çevrilidir. Bahçe de bu parmaklıklarla bölümlere ayrılmıştır. Her bahçeyi bir sınıf tutar ve bakardı. Demir parmaklıkların uçları ezilmiş yaprak hâlindeydi. Ömer, bilek ve pençe idmanlarını burada yapardı. Elli ikilik bir iskambil destesini veya kalın bir kitabı bükerek ve yırtardı. 'Ne yapıyorsun?' diye sorunca da, hokkabazlık yaptığını iddia ederdi. Odun tartan çeki taşı yakalayınca yerden bir karış kaldırır, yedi sekiz adım götürürdü. Hiç unutmam, son idmanını Kazım Köprülü üzerinde yapmıştı. O, bizden üst sınıflardaydı. Harbiye'yi bitirip erkân-ı harp sınıfına geçince, birdenbire değişmişti. Hareketlerine bir kabadayılık, külhanilik gelmişti. Orada adet olmayan kılıklara girdi. Kırmızı kuşak sardı. Bir omuzu aşağıda, bir omuzu yukarıda. Erkân-ı harp sınıfından bir kimse böyle haller takınsın! Aralarında bir şey yok iken Ömer bunu yakaladı. Kazım'ın sağ omzu bir yanda, sol omzu bir yanda, bir gezişi vardır. Harbiye'de bir döğüş geleneği vardı. Âdeta boks maçı gibi. Ömer buna döğüş teklif etti.

...

Edirne'de geçen olayın altıncı senesiydi. Ömer, Mustafa'nın karşısına dikildi:

– *Mustafa Rize, vaktiyle sen beni haksız yere dövmüştün. Ben de sana söz vermiş, bir gün karşılaşacağız, demiştin. Sözümü tuttum, hatta o kadar tuttum ki, sen bana az geleceksin. Güvendiğin iki arkadaşınla gel. Karşıma yalnız çıkma Mustafa ’cığım...*” (Alangu 1968: 76-79)

Hikâyenin devamı var ama burada, altı yıl verdiği sözü gerçekleştirmek ve hedefine ulaşmak için çalışan ülkücü Ömer Seyfettin’i görüyoruz. Bu olay “Ruhunun ve kişiliğinin, sonradan hayatının bütün sıra olaylarına ve hikâyelerine de yansıyan ahlâk anlayışının, hangi yönde ve nasıl geliştiğini” ortaya koymaktadır (Alangu 1968: 76). Özçelik’in de (2020) belirttiği gibi Ömer Seyfettin ülkü sahibidir ve eserlerinde de bunun açık örneklerini vermiştir.

“Ömer Seyfettin, I. Dünya Savaşı yıllarında yayınladığı hikâyelerinde her şeyden önce yüksek ideal ve değerleri savunmuş bir yazar olmuştur. Yazarın hikâyelerinde yer alan kahramanların ortak karakter ve özellikleri bunu açıkça ortaya koymaktadır. Dikkat edilecek olursa Ömer Seyfettin’in konusunu tarihten alan hikâyelerinde asıl kişilerin ortak özellikleri ülkü sahibi ve yüksek değerleri benimsemiş ve bu değerlerden yana tavır koyan kişilerdir. Buna birkaç örnek vermek gerekirse, Kızıl Elma Neresi? ve Nadan isimli hikâyelerine bakmak bile bize bir fikir verir.”

Ömer Seyfettin’in hayatında bağlı kaldığı, eserlerine de yansıtmaya çalıştığı ülkücü özellikler, hikâyelerine model şahıslar yaratma şeklinde yansımıştır. Bunun bir örneği için Pembe İncili Kaftan hikâyesine bakılmalıdır. Şengül’e göre (Şengül 2003: 23) “Pembe İncili Kaftan”da devletin vakar ve itibarını kendi sahsında temsil eden Muhsin Çelebi, cesaret, onur, sadakat, fazilet gibi erdemler açısından model bir aydın olarak düşünülmüştür. Ali Canip Yöntem de (Sevgi-Özcan 2005: 380) “Pembe İncili Kaftan” hikâyesindeki başkahraman Muhsin Çelebi’nin aslında, Ömer Seyfettin’in kendi şahsiyetini temsil ettiğini söyler. Muhsin Çelebi örnek bir şahıstır:

“Biraz zengindir vaktini okumakla geçirir. Tanımazsınız efendim. Hiç bü-yüklere ülfet etmez. İkbâl istemez. ...Fakat çok cesurdur. Doğrudan ayrılmaz. Ölümünden çekinmez. Birçok defa gaza etmiştir. Yüzünde kılıç yaraları vardır. ...Dünyaya minneti yoktur. Şahla geda nazarında birdir. ...Namusuyla yaşar; kim-seye eyvallah etmezdi. Fukaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç mi-safir eksik olmazdı. Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkı-nı kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kutsiliğini anlardı. Yegâne mefkûresi “Allah ’tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak” tı... İlmi, kemali herkesçe malumdu. İbni Kemal ondan bahsederken “Beni okutur!” derdi. Şairdi lâkin ömründe bir kaside yazmamıştı. Hatta böyle methiyeleri okumazdı bile...” (Seyfettin 1991: 61-63)

Ömer Seyfettin'in hikâyelerine bakıldığında böyle çok sayıda örnek alınabilecek şahıs, davranış ve duruşu olan karakter ve tipe rastlanır. Şengül'e göre (Şengül 2003: 27) konusunu Türk tarihi ve hayatından alan bu hikâyelerin kahramanları insani, millî ve evrensel değerleri temsil eder ve savunurlar:

“Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde model şahıs özelliği gösteren kahramanların her şeyden önce bir insanî tarafı vardır. Türk hayatını ve Türk tarihini bugünün insanına model göstermek için değerlendirme gereğini duyan yazar; geleceği, yaşadığı devrin şartlarından hareketle yeniden kurmaya çalışır. Böyle bir edebî yaratmanın sosyal fayda açısından ele alındığı açıktır. Sanatkâr, devrin insanına, Türk tarihi ve Türk hayatıyla ilişkilendirdiği örnekler getirmek suretiyle, bir özgüven aşılama gayreti içine girmiştir. (...) Ömer Seyfettin, model şahıs oluşturduğu hikâyelerinin konusunu Türk tarihi ve Türk hayatıyla ilişkilendirmiştir. Sanatkârın samimi bir devlet taraftarı olması, onu Osmanlı tarihine ve Türk hayatına yöneltmiş ve bir bakıma geçmişi yeniden kurmasını sağlamıştır. Ömer Seyfettin'in model olarak seçtiği insanların samimi bir Müslüman ve şuurulu birer Türk oluşları, Türklüğün unutulmuş değerlerini yeniden canlandırma gayretinin sonucudur. Bu kıymet hükümlerinin, devrin insanının kültürel kimliği ni koruyup, geliştirmesinde etkili olacağı düşünülmüştür. Çünkü model şahıslar millî veya evrensel değerleri temsil ederler ve savunurlar.”

Bu ülkücü yaklaşım onun eserlerini okuyanları da etkilemiş, aynı bakışı ve duruşu benimseyen nesillerin yetişmesine yardımcı olmuştur.

“Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romani” Hakkında

Alangu'nun eserinin ana başlıklarına bakıldığında Ömer Seyfettin'in hayatının kronolojik bir sırayla incelendiği görülür: Çocukluk Cenneti: Gönen-İnebolu-Ayancık 1884-1892 / Ömer Seyfettin 1-3 Yaşlarında; Şehirler ve Okullar: İstanbul-Edirne 1892-1900 / Ömer Seyfettin 8-16 Yaşlarında; Savaşçı Törelere Dünyasında: İstanbul 1900-1903 / Ömer Seyfettin 16-19 Yaşlarında; Edebiyat Dünyasına İlk Adımlar: Kuşadası-İzmir 1903-1908 / Ömer Seyfettin 19-24 Yaşlarında; Sınır Boylarında: Manastır-Pirlepe-Köprülü-Cumayı Bâla, Yakorit-Selanik 1909-1911; Selanik Günleri 1911-1913 / Ömer Seyfettin 27-29 Yaşlarında; Sonun Başlangıcı: İstanbul 1913-1918 / Ömer Seyfettin 29-34 Yaşlarında; Yıkılış Ortamında İstanbul / Ömer Seyfettin 34-36 Yaşlarında (Alangu 1968: 7-10) Bu ana başlıkların altında daha ayrıntılı alt başlıklar bulunmaktadır. Eserin sonunda da “Ömer Seyfettin'in Hayat Kroniği” ve “Ömer Seyfettin'in Eserleri” yer almıştır (Alangu 1968: 578-592). Belki toplu bir kaynakça eksikliğinden söz edilebilir ama her bölümün sonunda kaynakların belirtildiği dipnotlar verilmiştir; açık ve doyurucudur.

Eserin bütününe bakıldığında, bir biyografide bulunması gereken tarafsız olmak, gerçekçi olmak, bilgi ve belgelere dayalı olmak, kronolojik akışı dikkate almak, kişinin benzerlerinden ayırıcı farkını belirtmek gibi temel özelliklerin (Çetin 2012: 21-26) var olduğu görülmektedir. Yazarın hayatı en ince ayrıntılarına kadar titizlikle araştırılmış, yakınlarıyla görüşülmüş, kendisiyle ilgili bilgi ve belgelere sahip bütün kaynaklara ve kişilere ulaşılmış; görüşülmüş, ilgili mekânlar görülmüş, eserleri tekrar tekrar taranmış ve bunlar tarafsız bir bakış açısıyla ele alınarak, yazarın eserleri, kişiliği, görüşleri, hayatı yaşadığı dönemin olayları ve mekânları ile birlikte anlatılmıştır. Ömer Seyfettin, bütün yönleriyle; olduğu gibi yansıtılmaya çalışılmıştır. Bulunabilen belge ve fotoğraflar eserde kullanılmıştır.

Eserde dikkat çeken yedi ana çizgiden söz edilebilir:

1. Ömer Seyfettin'in hayatı boşluk bırakılmadan anlatılmıştır.
2. Ömer Seyfettin'in yukarıya aktardığımız; hayatının akışını yönlendiren biyografik vak'ası tespit edilmiştir.
3. Hayatının, notları ve anılarının eserlerindeki izdüşümü üzerinde durulmuştur.
4. Eserlerini yazıya geçirmeden önce nasıl olgunlaştırdığı tespit edilmiştir.
5. Hayatında ve eserlerinde, savunduğu değerler için sonuna kadar inandığı ölçüler içinde kalması; ülkücülüğü açıkça ortaya konmuştur.
6. Ömer Seyfettin'in hayatı anlatılırken dönemin olayları ölçülü bir şekilde verilmiştir. Alangu, özellikle Ömer Seyfettin'in son günlerinin anlatıldığı "Anadolu'da Millî Kurtuluş Hareketleri - Hastalığı ve Ölümü" başlıklı 26. Bölüm'de (Alangu 1968: 545) yazarın durumuyla birlikte dönemin olaylarını ve atmosferini çizerken son derece başarılıdır.
7. Alangu'nun "Ömer Seyfeddin" adını eserinin başlığı dışında kullanmayıp "Ömer Seyfettin" olarak yazması ve tür sözü yerine soy sözünü kullanması dil tercihini göstermektedir.

Alangu'nun eserinde kullandığı bazı alıntı metinleri tekrar kullandığı, bunun da eserin hacmini artırdığı söylenebilirse de bunlara bakıldığında farklı konuların irdelendiği görülecektir. Alangu'nun Ömer Seyfettin hakkındaki "güdümlü edebiyat" tespiti üzerinde ise ayrıca çalışılması gerekir. Bu makalenin hacmini aşacağı için üzerinde durulmayacaktır. Şu kadarını söyleyelim: Ömer Seyfettin, Efruz Bey'de mensubu bulunduğu partinin ve ocağın yıpranması tehlikesine bakmayarak bazı ocaklıları hicvetmekten geri durmamıştır.

Türkçeyi iyi kullanan Alangu, eserini akıcı bir dil ve üslupla yazmıştır. Bu kitabın, tarafsız tutumu dolayısıyla Ömer Seyfettin'in ruh ve düşünce dünyasına

girişte ihmal edilmemesi gereken bir kapı olduğu açıktır. Günümüzde yapılan çalışmalarda da sıkça bu esere başvurulduğu görülmektedir.

2. Günümüzde Ömer Seyfettin'e Yaklaşımlar

Ömer Seyfettin, hakkındaki bibliyografyada yer alan çalışmalara göz atıldığında görüleceği üzere, genellikle öteden beri Türk Edebiyatının en etkileyici kalemlelerinden biri olarak, eğitimin çeşitli kademelerinde hikâyelerinden yararlanılması önerilen bir yazar olmuştur. Bunun başlıca sebepleri arasında Türkçesinin sadeliği, dil ve anlatımının özgünlüğü, çocuk duygularına hâkimiyeti sayılabilir. Günümüz dâhil, bugüne kadar yapılan Ömer Seyfettin çalışmalarının tamamına yakını onun hikâyelerinin çocuklar için ne kadar önemli ve yararlı olduğunda hemfikirdir. Ancak çok az da olsa onun eserlerini çocuklar için uygun bulmayanlar ortaya çıkmıştır:

1. Ömer Seyfettin'in -bazıları dışında- hikâyelerinin büyük bir kısmını Türk çocukları için faydalı bulan ve hararetle tavsiye eden çalışmalar,

2. Ömer Seyfettin'in -küçük bir kısmı dışında- hikâyelerini çocuklar için zararlı gören ve okutulmaması gerektiğini söyleyen çalışmalar.

Bu çalışmaların ikincisi oldukça yenidir. Bilimsel araştırmalarla ortaya konulmadan önce, çeşitli basın yayın ortamlarında, gazete ve dergilerde, internet sitelerinde, sosyal basında⁴, dillendirilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu görüşlerin “bilimsel” bir temele oturtulması gerektiği düşünülmüş olmalı ki bu tezi ileri

⁴ Burada adları ve kaynakları verilen yazıların utanç verici başlıklarından dolayı özür diliyorum. Bunlar Ömer Seyfettin adı ile asla yan yana gelmeyecek ahlaksız yakıştırmalardır. Yazı içeriklerinin ise etraflıca tartışılması gerektiği açıktır: “Millî Hikâyecimiz Ömer Seyfettin'den Çocuklarımıza: Silaha Oral Seks, Kan, Şiddet, Tecavüz” <https://onedio.com/haber/milli-hikayecimiz-omer-seyfettin-den-cocuklarimiza-silaha-oral-seks-kan-siddet-tecavuz-687994> Er. 07.09.2020: 15.26; “Ömer Seyfettin ve hiç farkında olmadan LGBTİ hareketine verdiği şaşırtıcı destek” <https://www.catlakzemin.com/omer-seyfettin-hic-farkinda-olmadan-lgbti-hareketine-verdigi-sasirtici-destek/> Er. 07.09.2020: 15.27; “Devletin makbul müstehcenliği (Ömer Seyfettin Türkiye'nin Marquis de Sade'idir)” <https://halkinhikmeti.wordpress.com/2013/01/06/devletin-makbul-mustehcenligi-omer-seyfettin-turkiyenin-marquis-de-sadeidir/vb> Er. 07.09.2020: 15.28; “7 Maddede Kaşığı Öyküsünün Çocuklarda Travma Yaratabileceği Gerçeği” <https://listelist.com/kasagi-oykusu/> Er. 07.09.2020: 15.29; “Ömer Seyfettin Hikâyesinde Pornografik Bölümler” <https://www.edebiyathaberleri.com/haber/3041/omer-seyfettin-hikayesinde-pornografik-bolumler.html> Er. 07.09.2020: 15.30; “Ömer Seyfettin'i Nasıl Bilirsiniz?” <https://www.yenisoz.com.tr/omer-seyfettin-i-nasil-bilirsiniz-makale-28400> Er. 07.09.2020: 15.25; “Ömer Seyfettin'i Affedemiyorum” <https://forum.memurlar.net/konu/464456> Er. 07.09.2020: 15.31; “Derin Millet ve Fetih Fetişizmi” <https://yeniyasamgazetesi1.com/derin-millet-ve-fetih-fetisizmi/> Er. 07.09.2020: 15.25 vb. [A. K.]

süren bazı akademik çalışmalar ortaya çıkmıştır.⁵ İki farklı bakış açısına genel olarak bakıldıktan sonra örnek olarak seçilen birer çalışma ele alınacaktır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin büyük bir kısmını Türk çocukları için faydalı bulan ve tavsiye eden çalışmalar

Ömer Seyfettin üzerine yapılan çalışmalar daha önce de belirtildiği gibi hacimli bir kaynakça oluşturmuştur.⁶ Bu çalışmaların hemen hemen tamamı Ömer Seyfettin'in hikâyelerini, çocuklar için sade dille yazılmış, edebi, estetik, ahlaki, eğitici, kişilik kazandırıcı olarak değerlendirmektedir. Hikâyeleri hakkında olumsuz görüş bildiren çalışmalarda dahi bu görüşler zikredilmiştir. (Aktaş-Yurt 2017: 1-4)

Bilindiği gibi eğitim sözlü, yazılı, görsel, işitsel metinlerle gerçekleşir. Amaçta göre metinler seçilir. Türkçe öğretiminin vasıtalarından biri olan metinlerin aynı zamanda öğretimsel amaçlara uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Özellikle hikâye edici metinler, kazandırılmak istenen tutum, değer ve davranışların verilmesinde araç olarak kullanılmaya uygundur. (Sallabaş 2012: 67):

“Yalçın ve Aytaş’a (2002: 127) göre hikâye her yaşta insan için önemlidir ancak çocuk için vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle, çocuğun öykü yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en

⁵ Cengiz, G. (05-07 Ekim 2011). “Ömer Seyfettin öykülerinin çocuğa görelik ilkesine göre incelenmesi ve bu öykülerdeki ötekileştirme ve şiddet öğelerine bakış”, III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara: Ankara Üniversitesi; Türcan, Yüksel, G. (2008). “9-11 yaş grubu çocukları için Ömer Seyfettin'in öyküleriyle ilgili bir değerlendirme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu; Turan, L. (2006). “Violence and death in stories of war period writer Ömer Seyfettin”. Online Submission, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED493901.pdf> Er. 07.09.2020, 13.26; Turan, L. (2011). “Çocuk yayınlarında yer alan bazı olumsuzluklar”, Ö. Yılar ve L. Turan (Eds.), Çocuk edebiyatı içinde (203-223). Ankara: Pegem Yayıncılık; Ustaoglu, P. (2006). “Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde çocuğa görelik açısından olumluluklar ve olumsuzluklar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun; Aktaş, Elif– Uzuner Yurt, Serap (2017). “Çocuk Edebiyatı Açısından Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde “Çocuğa Göre” Olmayan Unsurlar”, International Online Journal of Educational Sciences, 2017, X (X), X –X; Fırat, Hatice; Çeker, Sibel (2016). “Çocuk Kitaplarında Dilin Şiddet Aracı Olarak Kullanımı”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi / Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2016 Özel Sayı, s. 83-107; Arslan, Fatih. “Kültürel Sinizm / Patolojik Şiddet Eğilimleri: “Bomba ve Beyaz Lale Öyküsellği”, Sosyal Bilimler Dergisi, s. 137-146 <https://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.39368> Er. 07.09.2020: 15.35; Öztürk, Muhammet, Giren, Songül (2016). “Türkiye Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar İçin Hazırlanan Hikâye Kitaplarındaki Korku ve Şiddet Öğelerinin İncelenmesi”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 5/4, s. 2095-2108. [A. K.]

⁶ Kaftar-Kaplan (2019) 733-782 [A. K.]

kestirme yoldur. Diğer taraftan, hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; gelişmekte olan değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır. Bunun dışında hikâye ve romanlar çocukların kendi ülkelerindeki insanları geçmişleriyle tanımalarını kolaylaştıracağı gibi onlara başka ülkelerde yaşayan insanlar hakkında da bilgi verir. İçinde kendilerinden bir şeyler bulacakları hikâye ve romanları okuyan çocukların okuma becerileri de gelişecektir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 107). Oğuzkan'a (2006: 107) göre, ilköğretim çağındaki çocukların ilgi ve zevkle okuyabilecekleri nitelikte çok sayıda yerli ve tarihî hikâye ve romanımız bulunmamaktadır. Bununla birlikte Ömer Seyfettin'in tarihimizin önemli olaylarına ve dönemlerine ilişkin olarak yazdığı canlı ve renkli hikâyeler çocuklarca da ilgiyle okunabilir. Türkçenin gücünü savunan, anlatım imkânlarının zenginliğinden hikâyelerinde yararlanan Ömer Seyfettin, halk söyleyişlerini, atasözlerini, deyimleri, ikilemeleri, anlamı derin özlü sözleri, çoğu kez mizahi bir anlatım içinde kullanmış, çocuk okurların da okuma süreci boyunca zevkle, anlayarak, eğlenerek vakit geçirmelerine katkı sağlamıştır. Hikâyelerde sık kullanılan fiiller; kısa, kurallı ve basit yapıdaki cümleler çocuğun algılayabilirliği açısından önemlidir. Yine, anlatımın düz olması, iç içe geçmiş bir anlatım tekniğinin kullanılmaması çocuk okurların okuduklarını algılaması ve anlamlandırması bakımından olumlu bir özellik taşımaktadır. Ömer Seyfettin'in "İlk Cinayet, İlk Namaz, Falaka, Ant, Kaşığı" adlı hikâyeleri çocukluk yıllarına dair anıların, gözlemlerin ve izlenimlerin sade, anlaşılır, samimi bir dille kaleme alınmasıyla her yaştaki okuyucuya, özellikle de çocuk edebiyatına hitap etmesini sağlamıştır. Bu hikâyeler birer çocuk edebiyatı ürünü olarak düşünüldüğünde çocuğa görelilik ilkesi açısından olumluluklar taşımaktadır. Çocukların korkuları, arkadaşlıkları, yaramazlıkları yazarın kaleminde çocukların penceresinden bakılarak yazılmıştır. Yapmacıksız, anlaşılır bir dille, hiçbir peşin fikir taşımaksızın yazılmış olmaları çocukların okuyabileceği hikâyeler olmalarını sağlamıştır." (Ustaoglu, 2006: 13-14)

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden tesadüfi usulle seçilen 35 hikâye (Aleko, Ant, Bahar ve Kelebekler, Balkon, Başını Vermeyen Şehit, Diyet, Falaka, Ferman, Fon Sadriştayn'ın Karısı, Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Forsa, Gizli Mabet, Hâtiften Bir Seda, İlk Cinayet, İlk Namaz, Kaşığı, Keramet, Kıskaçlık, Kurbağa Duası, Kurumuş Ağaçlar, Kütük, Mermer Tezgâh, Miras, Nadan, Namus, Pembe İncili Kaftan, Perili Köşk, Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?, Rüşvet, Teselli, Velinimet, Vire, Yalnız Efe, Yüksek Ökçeler, Yüz Akı üzerine Sallabaş tarafından yapılan araştırmanın bulguları (Sallabaş 2012: 63) önemlidir:

Tabloda, çalışmada yer verilen Ömer Seyfettin hikâyelerinin, “aile birliğine önem verme” dışında bütün değerleri barındırdığı görülmektedir. Hikâyelerde en çok “vatan sevgisi” (12) ve “dürüstlük” (11) değerlerine yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla “saygı” (8), “duyarlılık” (7), “çalışkanlık” (6), “özgürlük” (6), “adil olma” (5), “estetik” (5), “sevgi” (5), “sorumluluk” (4), “bilimsellik” (4), “yardımseverlik” (4), “dayanışma” (2), “misafirperverlik” (2), “barış” (1), hoşgörü (1), “sağlıklı olmaya önem verme” (1), “temizlik” (1) ve “bağımsızlık” (1) gelmektedir. (Sallabaş 2012: 64)⁷

Tablo 1. Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Yer Alan Değerler

Değerler	f	Değerlerin Geçtiği Hikâyeler
Adil Olma	5	Diyet, Teselli, Yalnız Efe, Kızıl Alma Neresi
Aile Birliğine Önem Verme	–	–
Barış	1	Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?
Çalışkanlık	6	Ferman, Diyet, Fon Sadriştayn’ın Karısı
Dayanışma	2	And, Falaka
Duyarlılık	7	Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?, And, Diyet, Nadan
Estetik	5	Estetik
Hoşgörü	1	Aleko
Sevgi	5	And, Diyet, Teselli, İlk Namaz
Saygı	8	Kütük, Gizli Mabel, Velinimet, Kızıl Elma Neresi
Sorumluluk	4	Kaşığı, Falaka, Teselli, Fon Sadriştayn’ın Karısı
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	1	Fon Sadriştayn’ın Karısı
Dürüstlük	11	Kütük, Kaşığı, And, Diyet, Perili Köşk, Yüzakı, Rüşvet, Yalnız Efe, Kızıl Elma Neresi
Bilimsellik	4	Perili Köşk, Kurbağa Duası, Mermer Tezgâh, Bahar ve Kelebekler
Misafirperverlik	2	Gizli Mabel, Teselli
Özgürlük	6	Pembe İncili Kaftan, Diyet, Fon Sadriştayn’ın Karısı
Temizlik	1	Yüksek Ökçeler
Vatan Sevgisi	12	Başını Vermeyen Şehit, Kütük, Forsa, Ferman, Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?, Aleko, And, Teselli, Fon Sadriştayn’ın Oğlu, Kızıl Elma Neresi
Yardımseverlik	4	Hafiften Bir Seda, Yalnız Efe, Kızıl Elma Neresi
Bağımsızlık	1	Vire
Toplam	86	

Sallabaş’ın çalışmasında, Ömer Seyfettin hikâyelerinde yer alan değerlerin, Türkçe öğretiminde değer aktarımında kullanılıp kullanılamayacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde ettiği veriler, Ömer Seyfettin hikâyelerinin değer-

⁷ Tablo 1’de “Hafiften Bir Seda” adıyla geçen hikâyenin adı “Hâtiften Bir Seda” olmalıdır. [A. K.]

ler bakımından zengin olduğunu göstermiştir. Vardığı sonuç, “Ömer Seyfettin hikâyelerinin Türkçe öğretiminde kullanılan kaynak metinlerin içinde yer alması sağlanmalıdır.” olmuştur, Önerisi şudur: “İlköğretime yönelik hazırlanan “100 temel eser” listesinde Ömer Seyfettin’den “Yalnız Efe” hikâyesi yer almaktadır. Ömer Seyfettin’in incelenen hikâyelerindeki değerler ve eğitim öğeleri dikkate alınarak liste güncellenmeli, “Ömer Seyfettin’den Seçme Hikâyeler” adı altında, diğer hikâyelere de yer verilmelidir.” (Sallabaş 2012: 67-68)

Şirin’e göre (Şirin 2000: 19) çocuk edebiyatında çocuğa görelilik ilkesi şudur:

“Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları çocuğa görelilik ilkesi belirler. Çocuğa göre deyince çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır.”

546

Bu yüzden Ömer Seyfettin’in bütün hikâyelerini çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirmek yanlış olur. Bu değerlendirme içerik, dil ve çocukta gelişim evrelerine uygunluk kıstaslarına göre yapılırsa bazı hikâyelerin bu kapsam dışında kalacağı görülmektedir. “İnandığı gibi yaşayan nadir dava adamlarından biri olan Ömer Seyfettin, özellikle hikâyeleriyle ve hikâyelerindeki konuların fikri yoğunluğuyla kaleme aldığı yazılarıyla bugün bile hâlâ bize yol göstermeye devam etmektedir.” diyen Gürel’in (Gürel: 2009) bakışı, “Ömer Seyfettin’in -bazıları dışında- hikâyelerinin büyük bir kısmını Türk çocukları için faydalı bulan ve hararetle tavsiye eden çalışmalar”daki “çocuğa görelilik” bakışını gösterir:

“Onun eserleri arasında şiddet unsuru içermesi, felsefi derinliği olması bakımından çocuklar tarafından okunmaması veya çocuklara okutturulmaması gereken hikâyeleri de vardır. Meselâ “Bomba” hikâyesi bir hakikatin canlı şahidi olabilir; ama bu hikâyedeki sahneler çocuğun ruh dünyasında fırtınalara sebep olabilir. “Primo Türk Çocuğu” başlıklı hikâye, kahramanı çocuk olmasına rağmen mesajlarını çocukların anlayabileceği bir eser olmasa gerektir. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.”

Busenin Şekl-i İptidaîsi gibi hikâyelerin hem kullanılan dil hem de içerik yönleriyle yetişkinlerin okuyabileceği bir tarzda olduğu söylenmiştir.⁸ Ömer Seyfettin’den hararetle bahseden çalışmalarda bu temkinli bir yaklaşım görülmektedir.

⁸ <https://www.forumalevin.net/soru/521355-omer-seyfettinin-turk-edebiyatindaki-yeri-ve-onemi.html> Er. 07.09.2020, 18.24 [A. K.]

Ömer Seyfettin'in -küçük bir kısmı dışında- hikâyelerini çocuklar için zararlı gören ve okutulmaması gerektiğini söyleyen çalışmalar

Ders kitapları, insan haklarına saygılı olalım, ötekileştirmeyelim vs. denilerek millî şuuru besleyen metinlerden ayıklanmaya başlanmıştır ama bir mesele vardır. Türklerdeki millî kimliği ayakta tutan Ömer Seyfettin gibi bazı yazarların metinleri, sevildikleri ve etkileri bilindiği için mutlaka ders kitaplarına alınmaktadır. Bu yüzden Avrupa güdümlü merkezlerin çalışmaları sonuçsuz kalmakta, Ömer Seyfettin'in hikâyeleri ders kitaplarından bir türlü ayıklanamamaktadır. Ne kadar budanmış olursa olsun, bu kısa metinler çocuklarda Ömer Seyfettin'in bütün eserlerini okuma merakı uyandırmaktadır. Uygulanan çözüm yöntemi şudur: Ömer Seyfettin'in hikâyeleri didik didik edilecek ve bu hikâyelerin çocuklara göre olmadığı, şiddet ve korku, ırkçılık, cinsellik, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, umutsuzluk/karamsarlık ve argo kullanımı gibi öğeler içerdiği kamuoyunda dillendirilecek bu konuda bilimsel çalışma yapılmasını önü açılacaktır. Hatta daha da ileri gidilecek, Alangu'nun eserinden de yararlanılarak yaşadığı olaylardan ve eserlerine yansıyan ipuçlarından yola çıkarak "Ömer Seyfettin, travmanın hem deposu hem de aktarıcısıdır." (Özgüç-Oral 2019: 69) denecek; onun "sapkınlıklarını" ortaya koymaya yeltenen çalışmalar yapılacak; türlü iftiharlar atılacaktır:

"Yazarın eserlerinde cinsî suçların tuttuğu yer düşündürücüdür. Sarkıntılığın, tecavüzün, nekrofilinin, ensestin, teşhirciliğin (exhibitionism), eşcinsellik temayülünün (homosexuality), sadik cinsî sahnelerin, mazoşizmin, fetişizmi andıran takıntıların, sapkınlıkların, aldatmaların varlığı ve bunların teferruatına inilmiş olunması; psikolojik ve estetik olarak sınırları zorlayıcı noktalara ulaşır. Ortalama bir okuyucuyu rahatsız edecek düzeyde olan bu sahnelerin, edebiyat araştırmacılarınca da sorunlu bulunduğu müşahade edilir. Yazarın külliyatı tetkik edildiğinde, behimi tasvirlerin pek çok hikâyeye serpiştirildiği saptanır. Psikanalize göre ahlâkla bağdaşmayan durumlardan, hayallerden ilham alınıp, esere bunlar nakledilmek istenirse; sanatın kurgusal mantığı, sembolleştirme, sezdirme devreye sokulur. Söz konusu fantasmalar eserin içinde kılık değiştirerek tanınmaz hâle dönüştürülür. "Kabul edilemez" türden olanlar, onu değiştiren veya gizleyen bir sanat yorumu ile kabul dairesi içine alınır. Böyle eserlerde şeytani fikirler ve tipler çok olur. Sapkın figürlerin fazlalığı ile kurulan fantasma arasında ilişki vardır. Eserdeki fantasmaların şahsi bir fikrin yahut tecrübenin ürünü olabileceği daima var olan ihtimallerden biridir. Fantasmalar, fiilleri üstlenen kurgu tiplere, metnin izleğine ustaca yedirilirse; arkasındaki muhayyileyi, onu doğuran psişik atmosferi kamufle eder. Okuyucunun, eserle yazar arasında

bağdaştıramadığı türden bir anlam ilişkisi bulamaması için kurgu, sapkın figürler ve vakalar üzerinden tezahür ederken, yazara ait bilinç dışının izleri süpürülmüş olur.” (Turna 2020: 481)

Özgüç-Oral tarafından yapılan bir çalışmada (Özgüç-Oral 2019) Ömer Seyfettin, Beyaz Lâle hikâyesi dolayısıyla yeni bir iftirayla karşı karşıyadır:

“Perversiyon, “normalden sapma” anlamına gelir. Pervers aktivitelerde ise geleneksel olarak toplumun onay göstermediği cinsel eylemlere yönelik, uyarılma ve doyum amacıyla ısrarlı bir istek söz konusudur. Öyküde başta sadizm ve nekrofil olmak üzere birden çok pervers fantezi ve eylem dikkat çekmektedir.” (Özgüç-Oral 2019: 66)

Acaba, yapılmak istenen, başta Balkan Felaketi sırasında yapılanlar olmak üzere, Türklere karşı işlenen iğrenç suçların, tecavüzlerin korkunç boyutlarının edebiyatımıza az da olsa yansıtılmasının önüne geçmek midir? diye bir soru akla geliyor. Bu sorunun cevabını çalışmanın Sonuç bölümünde buluyoruz (Özgüç-Oral 2019: 70):

“...Çocuk yazarı olarak algılanan Ömer Seyfettin yazınında görmezden gelinen uygunsuzluklar, bilinç dışı bir mekanizma ile travmayı kuşaktan kuşağa aktarmaya devam etmektedir. Yazarın ilk ve ortaöğretime önerilen kitapları, yayınevinin yaptığı seçki ve kitapların içindeki öykülerin içerikleri dikkatle incelenerek çocuklarla buluşturulmalıdır. Böylelikle çocuklar “gereğince tutulamamış yasların deposu” olmaktan ve başka uluslara karşı kin, nefret, düşmanlık ve ötekileştirme kavramlarından uzak tutulacaktır.”⁹

Burada edebiyat dışındaki alanlardan da Ömer Seyfettin'in gözden düşürülmesi düşüncesine destek verildiği açıkça görülmektedir. Edebiyat alanında Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin olumsuz birtakım unsurlar içerdiğine ilişkin yapılan çalışmalarda yapılan tespitlerin bazıları şunlardır (Aktaş-Yurt 2017:6):

“Turan (2006) Ömer Seyfettin'in konusunu Çanakkale ve Balkan savaşlarından alan 10 hikâyesinin ölüm ve şiddet unsurlarını çokça içerdiğini tespit etmiştir. Türkan Yüksel (2008), yazarın 14 öyküsünü çocuğa yönelik ilkesi çerçevesinde incelemiştir. Buna göre öykülerin şiddet, cinsellik, ırk ve din üstünlüğünü destekleyen tutumlar, kötü örnek oluşturabilecek davranışlar ve argo sözcükler içerdiğini ortaya konmuştur. Ustaoglu ise (2006), Ömer Seyfettin'in 128 hikâyesini çocuğa yönelik açısından incelemiş ve bu hikâyeleri olumlu ve olumsuz

⁹ Bu söylemi, yukarıda sözü geçen Tarih Vakfı çalışmalarından hatırlıyoruz. Aynı dikkatin, doğru olduğu için değil, sadece Ermeni varlığını ayakta tutmak için, bitmeyen yaslarını sürdürerek Türklere kin ve düşmanlık kusanlara da gösterilmesini diliyoruz. Çünkü bilindiği gibi Türklere geçmiş unuttun, hatırlamayın diyenler, arka arkaya kitap, makale yayımlayıp, dev bütçeli filmler yapmaktadır. [A. K.]

unsur taşımaları yönünden sınıflandırmıştır. Cengiz (2011) Ömer Seyfettin'in en çok bilinen öykülerini ötekileştirme, ayrımcılık ve şiddet öğeleri açısından incelemiş ve incelenen eserlerin bu olumsuz unsurları bolca içerdiği için çocuklara uygun olmadığı sonucuna varmıştır."

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri üzerine Elif Aktaş-Serap Uzuner Yurt tarafından yapılan araştırmanın (2016) bulgu ve sonuçlarına yakından bakalım: Burada Ömer Seyfettin'in 161 hikâyesi çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "çocuğa görelilik" ilkesi doğrultusunda ilgili alan yazın taranarak belirlenen beş ölçütten oluşan bir form kullanılmıştır. Bunlar, cinsellik, şiddet ve korku, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar (alkol, kumar, sigara kullanımı, ırk/din/cinsiyet ayrımcılığı, yasa dışı eylemler vb.), karamsarlık, ümitsizlik, pişmanlık, argo, kaba ya da küfürlü sözcük kullanımıdır. 161 hikâyede yer alan olumsuz öğeler kodlanmış ve beş başlıkta sınıflandırılarak tablolar hâlinde sunulmuştur. Ayrıca içerik analizi ile elde edilen veriler, hikâyelerden doğrudan alıntı yapılarak desteklenmiştir. Çalışmada verilerin sayısallaştırıldığı tablolar şöyledir (Aktaş-Yurt 2017: 7-11):

Tablo 1. Ömer Seyfettin'in 55 hikâyesinde "çocuğa göre" olmayan unsurlar

Öykü İsimleri	Cinsellik	Şiddet ve korku	Olumsuz örnek	Karamsarlık/ ümitsizlik/ pişmanlık	Argo, kaba ve küfürlü sözcük
Bomba	9	2	—	—	—
Kaç Yerinden?	—	2	—	—	—
Ferman	—	1	—	—	—
Teselli	—	2	—	—	—
Kızılalma Neresi?	—	—	—	—	—
Topuz	—	2	2	—	—
Pembe İncili Kaftan	—	3	—	—	—
Başını Vermeyen	—	5	—	—	—
Kütük	—	1	—	—	—
Vire	—	—	—	—	—
Teke tek	—	2	—	—	—
Müjde	—	—	—	—	—
Yeni Bir Hediye	—	—	1	1	1
Çanakkale'den Sonra	—	—	—	2	—
İlk Cinayet	—	1	—	1	—
Tenezzüh	—	—	—	1	—
Kır Sineği	—	—	—	—	—
Buse-i Mader	—	—	—	—	1
Bir Refikin Defter-i	—	—	—	—	—
Hediye	—	—	—	—	—
Pembe Menekşe	—	—	—	—	1

Cimnastiğe Dair 2	–	–	4	–	1
İlk Namaz	1	1	1	1	–
Sahir'e Karşı	2	–	3	–	–
Sebat	–	–	5	–	–
Erkek Mektubu	–	–	1	2	3
İlkbahar	–	–	–	1	–
Çirkin Bir Hakikat	2	–	2	1	–
Ay Sonunda	–	–	6	2	1
İki Mebus	–	–	–	–	–
Kazık	–	–	–	–	–
Elma	–	–	–	–	–
Pervanelerin Ölümü	–	–	–	1	–
Busenin Şekli-i İptidaîsi	14	12	1	–	–
At	1	1	–	–	–
Beşeriyet ve Köpek	1	2	–	3	1
Apandisit	–	1	–	–	–
Aşk ve Ayak Parmakları	2	–	–	1	–
Tavuklar	–	–	1	–	–
Tuğra	1	–	5	–	–
Tarih Ezeli bir Tekerrürdür!	10	1	12	–	3
Bahar ve Kelebekler	2	–	3	2	–
İrtica Haberi	1	–	4	–	1
Ant	–	11	4	–	–
Aşk Dalgası	3	–	3	–	–
Piç	1	–	5	–	–
Hürriyet Bayrakları	–	–	2	–	–
İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?	–	3	1	–	–
Gurultu	–	–	3	–	–
Koleksiyon	4	–	–	–	–
Tatlısu Frenkleri	1	–	6	–	–
Ashab-ı Kehfimiz	1	2	9	–	1
Mehdi	–	–	5	–	–
Gayet Büyük Bir Adam	–	–	4	–	2
Şimeler	–	–	3	–	1
TOPLAM	56	55	96	18	16

Aktaş-Yurt'a göre (2017: 7) "Tablo 1'de yer alan 55 Ömer Seyfettin hikâyesinden 7'si (Bir Refikin Defter-i İhtisasatından, Hediye, Vire, Kır Sineği, İki Mebus, Kazık, Elma) herhangi bir olumsuz unsur barındırmamaktadır." (Çalışmamızın hacmi açısından diğer ayrıntılar alıntılanmamıştır.)

Tablo 2'de Ömer Seyfettin'in 55 hikâyesi yer almaktadır. Bunlar içerisinde Müjde, Makul Bir Dönüş ve Post Kavgası adlı öykülerin herhangi bir olumsuz unsur barındırmadığı belirtilmiştir. (Aktaş-Yurt 2017: 10) (Olduğu gibi alınan Tablo 2'nin son kısmı neden numaralandırılmıştır, bilemiyoruz.)

Tablo 2. Ömer Seyfettin’in 55 hikâyesinde “çocuğa göre” olmayan unsurlar

Öykü İsimleri	Cinsellik	Şiddet ve korku	Olumsuz örnek	Karamsarlık/ ümitsizlik/ pişmanlık	Argo, kaba ve küfürlü sözcük
Primo Türk Çocuğu I	3	2	17	–	–
Primo Türk Çocuğu II	–	6	12	3	–
Boykotaj Düşmanı	1	–	12	–	2
Beyaz Lâle	22	25	4	1	–
Sivrisinek	–	–	2	–	1
Hürriyet Gecesi	–	–	–	–	1
Eleğimsağına	–	3	5	–	4
Üç Nasihat	–	1	2	–	3
Falaka	–	5	3	1	–
Binecek Şey	–	1	3	–	–
Çakmak	–	–	5	–	1
Mermer Tezgâh	–	–	–	–	3
Büyücü	–	3	–	–	–
Kışkançlık	–	1	1	–	–
Fon Sadriştayn’ın Karısı	–	–	7	–	–
Düşünme Zamanı	–	1	7	–	16
Muhteri	1	–	6	–	2
Fon Sadriştayn’ın Oğlu	–	–	2	–	–
Cesaret	–	–	–	–	1
Kûlah	–	–	2	–	4
Hâtiften Bir Seda	–	–	4	–	5
Terakki	–	–	3	–	–
Velinimet	–	–	–	–	–
Dama Taşları	–	–	1	–	–
Ayın Takdiri	1	–	–	–	–
Nadan	–	–	1	–	1
Makul Bir Dönüş	–	–	–	–	–
Bir Hatıra	–	–	–	–	2
Harem	3	–	12	–	–
Nakarat	3	–	5	–	–
Tuhaf Bir Zulüm	–	–	4	–	3
Namus	1	3	3	–	2
Bir Vasiyetname	1	–	4	–	–
Yemin	2	–	2	–	–
Kesik Bıyık	–	–	2	–	–
Tütün	–	–	5	–	–
Ezeli Bir Roman	1	–	–	–	–
Türkçe Reçete	1	–	3	–	–
Rüşvet	–	–	1	–	–
Devletin Menfaati	3	–	–	–	–
Hayırlı Bir Fal	–	–	2	–	–
Nokta	2	–	–	–	–

1. Acıklı Bir Hikâye	–	1	1	–	–
2. Nişanlılar	–	–	1	–	–
3. Antiseptik	2	–	–	–	–
4. Tos	2	–	1	–	–
5. Deve	–	1	4	–	–
6. Acaba Ne idi?	–	–	3	–	7
7. Bir Kayışın Tesiri	–	–	1	–	–
8. Post Kavgası	–	–	–	–	–
9. Yüz Akı	–	1	–	–	2
10. Nezle	1	2	–	–	9
11. Forsa	–	–	–	–	–
12. Türbe	–	1	2	–	–
13. Memlekete Mektup	–	–	2	1	–
TOPLAM	50	57	157	6	68

Veriler tek bir tablo ile gösterilebilecekken, niçin özensiz üç ayrı tablo ile ortaya konduğu anlaşılmayan çalışmada “Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde çocuğa görelilik açısından birçok olumsuz unsur (cinsellik, korku ve şiddet, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, karamsarlık, ümitsizlik, argo sözcük vb.) yer aldığı” tespit edilmiş, “Bu yönüyle yazarın hikâyelerinin çocukların duyuşsal gelişimi için uygun olmadığı” (Aktaş-Yurt 2017: 14) sonucuna varılmıştır:

Tablo 3. Ömer Seyfettin’in 51 hikâyesinde “çocuğa göre” olmayan unsurlar

Öykü İsimleri	Cinsellik	Şiddet ve korku	Olumsuz örnek	Karamsarlık/ ümitsizlik/ pişmanlık	Argo, kaba ve küfürlü sözcük
Niçin Zengin	–	–	1	–	–
Beynamaz	–	3	4	–	6
Korkunç Bir Ceza	1	–	–	–	7
Bit	–	–	–	–	–
Perili Köşk	–	–	–	–	–
Baharın Tesiri	–	–	2	–	1
Nasıl Kurtarmış?	–	–	–	–	–
Yalnız Efe	2	2	9	–	16
Mürebbiye	3	–	1	–	–
Zeytin Ekmek	2	–	3	–	2
Meh-Mâ-Emken	–	–	–	–	2
Keramet	–	–	1	–	–
Tam Bir Görüş	–	–	1	–	–
Yüksek Ökçeler	1	–	1	–	2
Uzun Ömür	–	1	–	–	1
Heykel	–	–	–	–	–
Havyar	2	–	–	–	1
Pireler	–	–	4	–	6

Herkesin İçtiği Su	–	–	–	–	–
Kaşığı	–	2	1	1	–
Bir Hayır	–	2	–	–	2
Felsefe	–	–	–	–	–
Yuf Borusu Seni Bekliyor	–	–	–	–	2
Gizli Mabret	–	–	–	–	–
İlk Düşen Ak	–	–	–	–	–
Birdenbire	–	–	2	–	–
Efruz Bey	–	1	2	–	1
Asilzâdeler	3	1	3	–	1
Bilgi Bucağında	–	–	–	–	–
Efruz Bey'in Açık Hava	–	1	–	–	–
İnat-Beyaz Serçe	–	–	–	–	–
Çirkinliğin Esrarı	1	–	–	–	–
Horoz	–	3	4	–	–
Dünyanın Nizamı	–	–	2	–	–
Uçurumun Kenarında	–	–	1	–	–
Miras	–	–	–	–	–
Kurbağa Duası	–	–	2	–	–
Şefkate İman	–	–	1	–	1
Karmanyolacılar	–	–	–	–	–
Lokanta Esrarı	–	–	1	–	–
Kurumuş Ağaçlar	–	1	–	–	1
Balkon	–	1	4	–	–
Muayene	–	1	–	–	–
İffet	1	–	–	–	–
Bir Temiz Havlu Uğruna	–	–	–	–	–
1/2	–	–	–	–	–
Bir Çocuk Aleko	–	–	1	–	–
Kazın Ayağı	–	–	–	–	–
Sultanlığın Sonu'ndan	–	–	1	–	1
Foya'dan	–	–	–	–	–
Diyet	–	1	2	–	–
TOPLAM	16	19	53	1	54

“Bu araştırmada incelenen 161 hikâye arasında çocuğa görelilik açısından herhangi bir olumsuz unsur içermeyen hikâyeler şunlardır: Kızılalma Neresi?, Vire, Müjde, Kır Sineği, Bir Refikin Defter-i İhtisaratından, Hediye, İki Mebus, Kazık, Elma, Velinimet, Makul Bir Dönüş, Post Kavgası, Bit, Perili Köşk, Felsefe, Gizli Mabret, İlk Düşen Ak, Bilgi Bucağında, İnat, Beyaz Serçe, Miras, Karmanyolacılar, Bir Temiz Havlu Uğruna, 1/2. İncelenen eserler arasında Bomba, Beyaz Lâle, Busenin Şekl-i İptidaîsi, Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür adlı hikâyeler yoğun bir şekilde cinsellik içermektedir. Ayrıca Ant, Beyaz Lale, Busenin Şekl-i İptidaîsi,

Başını Vermeyen Şehit adlı hikâyeler yoğun bir şekilde şiddet ve korku içermektedir. *Yalnız Efe*, *Primo Türk Çocuğu I*, *Harem*, *Boykotaj Düşmanı* adlı hikâyeler ise olumsuz örnek oluşturabilecek unsurlar içermektedir. *Primo Türk Çocuğu II*, *Beşeriyet ve Köpek*, *Çanakkale'den Sonra*, *Bahar ve Kelebekler*, *Ay Sonunda* adlı hikâyeler karamsarlık, ümitsizlik ve düş kırıklığı öğeleri barındırmaktadır. *Eleğimsağma*, *Düşünme Zamanı*, *Hâtiften Bir Seda*,¹⁰ *Acaba Ne İdi?*, *Nezle* adlı hikâyeler de yoğun bir şekilde argo, kaba ve küfürlü sözcük içermektedir.” (Aktaş-Yurt 2017: 14)

Araştırmacılar, kendi bulgularıyla örtüşen bulguları da zikrederek, hikâyelerin “çocukların duyuşsal gelişimi için uygun olmadığı” tezini güçlendirmeye çalışmış, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin bazılarında olumsuzluk bulmayan meslektaşının çalışmasına değinerek, kendi çalışmalarında bu hikâyelerde de olumsuzluk bulduklarının altını çizmişlerdir. Bu hikâyeler, İlk Cinayet, İlk Namaz, Falaka, Ant, Kaşığı'dır.

“Cengiz'in (2011), Ömer Seyfettin'in öykülerinde yer alan ötekileştirme ve şiddet öğelerini tespit ettiği çalışmasının sonuçları, bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik arz etmektedir. Cengiz (2011), Ömer Seyfettin'in *Aleko Adlı Bir Çocuk*, *Pembe İncili Kaftan*, *Bomba*, *Kesik Bıyık*, *Deve*, *Ant*, *Kaşığı*, *Bir Çocuk Aleko*, *Diyet*, *Namus*, *Başını Vermeyen Şehit*, *İlk Cinayet*, *Topuz*, *Ferman*, *Yalnız Efe* adlı 15 öyküsü inceleme kapsamına almıştır. Çalışmada Ömer Seyfettin'in özellikle ders kitaplarında yer alan ve çocuk kitabı kapsamında değerlendirilen bu hikâyelerinin içerik ve anlatım özellikleri açısından ötekileştirme, ayrımcılık ve şiddet öğelerini içerdiği ve çocuğa göre olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer şekilde Türkan Yüksel (2008), Ömer Seyfettin'in *Beyaz Lâle*, *Bomba*, *Pembe İncili Kaftan*, *Ferman*, *Namus*,¹¹ *Kaşığı*, *Falaka*, *Topuz*, *Bir Çocuk Aleko*, *Başını Vermeyen Şehit*, *Diyet*, *Tos*, *Havyar*, *Perili Köşk*, *Yüksek Ökçeler*, *Yemin* adlı hikâyelerinin birtakım olumsuz unsurlar (şiddet, cinsellik, ırk ve din üstünlüğünü destekleyen tutumlar, argo sözcükler, kötü örnek oluşturabilecek davranışlar) içerdiğini tespit etmiştir.

Turan da (2006), Ömer Seyfettin'in 10 hikâyesini (*Pembe İncili Kaftan*, *Bomba*, *Yalnız Efe*, *Beyaz Lâle*, *Primo Türk Çocuğu*, *Mektup*, *İlk Düşen Ak*, *Bahar ve Kelebekler*, *Ferman*, *Kaç Yerinden?*) ölüm ve şiddet temaları açısından incelemiş ve yazarın özellikle savaşı konu alan hikâyelerinde ölüm ve şiddetin yoğun olarak yer aldığını tespit etmiştir.

¹⁰ Alıntı metinde “Hâtiften Bir Seda” hikâyesinin adı “Hafiften Bir Seda” olarak geçmektedir. [A. K.]

¹¹ Alıntı metinde “Namus” hikâyesinin adı “Nanus” olarak geçmektedir. [A. K.]

Ustaoglu (2006), Ömer Seyfettin'in 128 hikâyesini, çocuğa görelilik açısından olumluluklar ve olumsuzluklar başlıkları altında incelemiştir. Ustaoglu (2006), çalışmasında Ömer Seyfettin'in İlk Cinayet, İlk Namaz, Falaka, Ant, Kaşığı adlı hikâyelerini çocuğa görelilik ilkesi açısından olumlu olarak değerlendirmiştir. Oysa bizim çalışmamızda adı geçen hikâyelerin cinsellik, şiddet ve korku gibi olumsuz unsurlar taşıdığı için çocuğa göre olmadığı sonucuna varılmıştır.” (Aktaş-Yurt 2017: 14-15)

Araştırma sonunda lütfedilip “Ömer Seyfettin'in 161 hikâyesi içerisinde hiçbir olumsuz unsur taşımayanların çocuklara önerilmesi gerektiği” tavsiye edilmektedir (Aktaş-Yurt 2017: 15). Bunların sayısı da 23'tür. Görüldüğü gibi Ömer Seyfettin'in çocuklara uygun olmadığını savunan bu gibi araştırmacılar, birtakım Avrupa destekli çevrelerce onun hikâyelerinin çocuklara okutulmaması için gösterilen çabaya “bilimsel” katkı sunmaya devam etmektedirler. Basında, kamuoyunda, bilimsel çevrelerde yürütülen bu kozmopolit çalışma, olumsuz sonuçlar vermeye başlamış gözüküyor; Sakarya Akyazı'da Yunus Emre İmam Hatip Ortaokulu'nda okuyan öğrencinin velisi “Ömer Seyfettin'in bazı kitaplarındaki müstehcen yazılar 10-12 yaşındaki kız öğrencilerine okutuluyor” diyerek tepki göstermiş, BİMER'e şikâyetle bulunmuş, Akyazı MEB ilçe de sözlü olarak öğretmenleri uyarak söz konusu kitapların okutulmamasını istemiştir.¹²

Sonuç ve Tartışma

Ömer Seyfettin biyografisi için yirmi beş yıl çalışan ve hacimli bir eser oluşturmuş Tahir Alangu'nun, Ömer Seyfettin'le ilgili genel değerlendirmesi şudur (Alangu 1968: 17):

“Dilde ve edebiyat anlayışında çağına bakımla en ileri akımların öncülüğünü yaptı. Hikâyeleri, makaleleri ve konuşmaları bunun örnekleriyle doludur. Bu öncülüğünü sonuna kadar sürdürmesi, ölümünün çok yaklaştığı günlerde bile acı gerçeği, yıkılışın ortaya döktüğü gerçekleri adım adım yoklayarak arayışı, hazin olduğu kadar saygı uyandırıcı bir davranıştı. Öte yandan bütün güdümlü öncü yazarlarda görülen, softalığa sapmadan yürümesi, güdümlü edebiyat anlayışını hayatın evrimine bağlama yolundaki sürekli endişeleri, inandığı şekiller ve düşünceler dışındaki güzellikleri hoş karşılayışını, bütün hayatında bir bayrak gibi taşıdı. Olaylar ve yeni gelişmelerle birlikte kendini yenilemeğe çalışması; onun, sonuna kadar bir sanatçı davranışını sürdürdüğünü ortaya koyuyor.”

¹² <https://www.akyazihaber.com/akyazi/omer-seyfettin-kitaplarinda-mustehcen-yazilar-35180-detayve> Er. 07.09.2020, 18.31 ve <https://www.sakaryahaber.com/sakarya/meb-in-onay-verdigi-omer-seyfettin-kitaplarinda-mustehcen-yazilar> Er. 07.09.2020, 18.32 [A. K.]

Bu değerlendirme onu bütün yönleriyle ayrıntılı olarak incelemiş tarafsız bir kalemin vardığı sonuçtur. Yukarıda sözü edilen ve ilim adamlarının ciddi çalışmaları göz ardı edilerek ileri sürülen ikinci görüş ise, kanaatimizce bilim adamlarının çelişkisidir. Bu bilim adamları, olumsuz değerlendirmeleri için Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki “çocuğa görelilik” üzerinde durmuşlardır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin çoğunun, çocukların değerler eğitimine uygun olduğuna dair geçmişten bugüne ne kadar makale varsa bu makalelerin, onun hikâyelerinin çoğunun çocuklara uygun olmadığını iddia edenlerce okunmuş ve eleştirilmiş olması gerekirdi. Bu yapılmadan hikâyelere sadece “çocuğa görelilik, çocuğa uygunluk” açısından bakılmış, millî kimlik inşası, dil ve estetik ve benzeri konular ve çocuklar için yazmadığı göz ardı edilmiş ve aktardığımız sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda “Hâtiften Bir Seda”, “Namus” gibi hikâye adlarının, yazım hatası olamayacak kadar yanlış yazılması (Aktaş-Yurt 2017: 14-15) araştırmaların ne kadar “ciddi” olduğunu göstermektedir. Onun sapkın yönleri üzerinde duran araştırmacıya o alanın uzmanlarınca cevap verileceğini düşünüyorum. Çünkü “...Sapkın figürlerin fazlalığı ile kurulan fantasma arasında ilişki vardır. Eserdeki fantasmaların şahsi bir fikrin yahut tecrübenin ürünü olabileceği daima var olan ihtimallerden biridir.” (Turna 2020: 480) gibi, ihtimaller üzerine kurulan ve ayağı yere basmayan yorumlarla bilim yapılamaz. Bu noktada, ya geçmişten günümüze yüzlerce bilim adamının doğru sonuçlara ulaşamadığı söylenmeli, ya da kamuoyunda ve bilimsel çalışmalarda çocuklara uygunluk konusunun maksatlı biçimde abartılarak işlendiği, çocuklara millî kültür açısından içi boş metinlerin verilmesi için birtakım güdümlü kurumların sistemli çaba harcadıkları düşünülmelidir. Bu çabanın örnekleri de karşımızdadır.

Bu bakımdan Çocuk Edebiyatı ölçütlerinin, çocuklarda millî kimlik inşasını sağlayacak şekilde değerlendirilmesi ve düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Tarih Vakfı'nın ders kitaplarını Avrupa Konseyi doğrultusunda düzenlemeyi görev edinmesine benzer bir şekilde, bunu kendisine görev edinen kurumlar olmalıdır. Çeşitli bakanlıklar, üniversiteler, kütüphaneler, yayıncılar ve sivil toplum kuruluşları bu konuda çalışabilir. Mesela Türk Ocakları Bala Kitap Topluluğu bu konuda çalışabilecek bir topluluktur.

Bütün olumsuz yaklaşımlara rağmen Ömer Seyfettin'in -birkaç hikâyesi dışında- bütün hikâyeleri, elbette “seviyeler gözetilerek” ders kitaplarında yer almalı, külliyatı çocuklarımıza tavsiye edilmelidir. Bunda da ölçü çocuklara görelilik ilkelerine uymayan hikâyelerin, hangi yaşa hitap ediyorsa o yaşa tavsiye edilmesi olmalı, bunu vesile ederek Ömer Seyfettin hakkında olumsuz bir algı uyandırılmasına izin verilmemelidir.

Ömer Seyfettin'in eserlerine açılan bir kapı olması dolayısıyla Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı adlı eseri de, her düşünceden insanın ve bilim adamlarının Ömer Seyfettin çalışmalarında başvurduğu yetkin, tarafsız bir biyografi örneği olarak gençlerimize okutulması için Millî Eğitim Bakanlığı tedbir almalıdır.

Kaynakça

- Aktaş, Elif Uzuner, Serap Yurt (2017). "Çocuk Edebiyatı Açısından Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde "Çocuğa Göre" Olmayan Unsurlar", *International Online Journal of Educational Sciences*, 2017, X (X), X –X https://www.researchgate.net/publication/311847017_Cocuk_Edebiyatı_Acisindan_Omer_Seyfettin'in_Hikâyelerinde_'cocuga_Gore'_Olmayan_Unsurlar Er. 07.09.2020, 14.19
- Alangu, Tahir (1968). *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul: May Yay., 592 s.
- Argunşah, Hülya (2014). "Millî Edebiyat", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* (1839-2000), Grafik Yay., s. 173.
- BÜTFK (1973). "Tahir Alangu'yu Kaybettik", *Folklor Doğru*, S. 28, s. 3-4.
- Cunbur, Müjgan (1985). "Ömer Seyfettin Bibliyografyası", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: TTK., s.113-180.
- Çetin, Mahmut (2012). *Biyografi Kitabı*, İstanbul: Biyografi Net, 232 sf.
- Ertop, Konur (1979). "Ömer Seyfettin, Çağının Gerçeklerini Halkımıza ve Öz Kaynaklarımıza Dayanan Anlatımla Verdi", *Milliyet Sanat Dergisi*, S. 320, Nisan 1979, s. 8-9.
- Görkem, İsmail, (2005). "Tahir Alangu'nun Folklor Anlayışı", *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, İzmir: Kanyılmaz Matbaası, s. 293-402.
- Görür, Hüseyin (1971). "Görüş: Röportaj" [Tahir Alangu ile], *Folklor* [İstanbul], c. II, S. 19-22 (1970-1971), s. 50-61.
- Gürel, Zeki (2009). "Ömer Seyfettin Çocuk Edebiyatçısı mı?" Ankara: *Türk Yurdu*, Mart 2009 - Yıl 98 - Sayı 259, s. 63-65.
- Gürel, Zeki, Fahri Temizyürek, Namık Kemal Şahbaz (2007). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Öncü Kitap Yay.
- Karışah, E. (2009). "Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Katfar, Duygu Oylubaş, Zehra Kaplan (2019). "Ömer Seyfettin Kaynakçası", *Hece*, S. 719 Sf. 733-782 https://www.researchgate.net/publication/335312990_omer_seyfettin_bibliyografyası Er. 07.09.2020, 14.14
- Mert, Necati (2004). *Ömer Seyfettin*, İstanbul: Kaknüs Yay., 478 sf.
- Ömer Seyfettin (1991). *Pembe İncili Kaftan*, Bütün Eserleri 2, Ankara: Bilgi Yay., s. 61-63. (Hikâyenin ilk yayımı: 1917)
- Özçelik, İsmail (2020). "Ömer Seyfettin ve Yaşadığı Dönemin Tarihi", Ankara: DTCF BİR-LİK

- Özgüç, Anıl, Gökhan Oral, (2019). “Ruhsal Travmanın Edebiyat Yoluyla Aktarımı: Ömer Seyfettin ve Beyaz Lale”, *Adli Tıp Bülteni*, 2019; 24 (1): 63-70.
- Polat, Nâzım H. (2007) “Ömer Seyfettin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 34, s. 80-82 <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer-seyfettin> Er. 07.09.2020, 14.12
- Sallabaş, Muhammed Eyyüp (2012). “Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 18, s. 59-68.
- Şengül, Abdullah (2003). “Tahkiyeli Eserlerde “Model Şahıs” Meselesi ve Ömer Seyfettin’in Hikâyelerindeki Model Şahıslar Üzerine Bir İnceleme”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1 [19], s. 13-28.
- Sevgi, A, M. Özcan, (2005). *Prof. Ali Canip Yöntem’in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*, Konya: Tablet Kitabevi, 886 sf.
- Şahin, Veysel (2008). “Ömer Seyfettin’in “Başını Vermeyen Şehit” Adlı Öyküsünde Kendilik Bilinci”, Ankara: *Türk Dili Dergisi*, Cilt XCVI, S. 680, s. 120.
- Şenel, Cahid (2011). “Tanzimat’tan Günümüze Felsefe Dergileri: Açıklamalı ve Seçme Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Felsefe Tarihi* -[Ayrı Basım]- *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, s. 433-488.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2000). *99 Soruda Çocuk ve Edebiyat*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yay., 288 sf.
- Turna, Murat (2020). “Ömer Seyfettin’in Hikâyelerine Psikobiyografik Bakış”, *Mediterranean Journal of Humanities* X, s. 459-482 http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/mjh/10/MJH_X-31-M_TURNA.pdf Er. 07.09.2020, 14.15
- Yalçın, Alemdar, Gıyasettin Aytaş (2002). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Zorlu, Yaşar, Faruk Temel (2019). “*Türkçü Bir Fikir Dergisi “Doğu” ve CHP İlişkisi*” (1942-1945)” https://www.researchgate.net/publication/341234558_Turkcu_Bir_Fikir_Dergisi_Dogu_ve_CHP_Iliskisi_1942-1945 Er. 07.09.20, 14.00
- Türk Yurdu*, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 96-111.

Ömer Seyfettin ve Yaşadığı Dönemin Tarihi

İsmail Özçelik*

Özet

Ömer Seyfettin'in otuz altı yıllık kısa hayatında yazdığı birçok hikâye, tiyatro eseri, bazıları tamamlanamayan roman, masal, şiir, makale, tuttuğu günlükler ve hatıralar ile tercümelerin bir kısmı hayatta iken bazıları da ölümünden sonra yayımlandı. Türkiye'de kitapları en çok basılan ve okunan yazarlardan biri olan Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin yanında çeşitli fikir kitapları, şiir ve hatıraları ile günlükleri de vardır. Yazmaya Edirne'deki öğrencilik yıllarında başlayan Ömer Seyfettin, "Hiss-i Münce mid" adı ve "Ömer" imzasıyla 1900'de "*Mecmua-i Edebiye*"de ilk yazısını yayımladı. İlk hikâyesi "*İhtiyarın Tenezzühü*" 1902'de *Sabah* gazetesinde yer aldı. Daha sonra İzmir ve Makedonya'da görevliken yazdığı şiir, öykü ve makaleler farklı dergilerde yayımlandı. Askerliğe ara verdiği dönemde ise yazıları "*Rumeli*" gazetesini ve çeşitli dergilerde çıktı. Ömer Seyfettin daha çok Selanik'te yayımlanan "*Genç Kalemler*" dergisindeki yazılarıyla meşhur olup, tanındı. Genç Kalemler Dergisi'nin ikinci serisinin ilk sayısında ve Nisan 1911'de yayımlanan "Yeni Lisan" başlıklı yazısı "Millî Edebiyat" akımının başlangıç bildirgesi olarak sayılır. O, yazdığı metinlerde halkın konuştuğu, yalın ve anladığı bir dil kullanmak gerektiğini savundu. Ömer Seyfettin, Türkçenin kendi kurallarına uygun yazılmasını, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırılmasını gerektiği düşüncesindedir. Bu bağlamda "Millî Edebiyat" akımının öncülüğünü Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem ile sürdürenlerden biri oldu. Ömer Seyfettin'in zaman içinde oluşan fikri birikiminin arka planını ve düşünce dünyasını büyük ölçüde şekillendiren tarihî süreç ve yaşadığı dönemin olayları oldu. Bu bağlamda kendisinin Türk Tarihi ve özellikle Osmanlı Tarihi ile son dönemlerde yaşanan olaylar, Balkanlarda yaşanan isyanlar, Balkan Savaşları ve devletin dağılmaya doğru gidişi ile bizzat içinde bulunduğu ortamdan yoğun olarak etkilendi. Açacak olursak, onu etkileyen gelişmeler, İttihat ve Terakki süreci içinde Türk Tarihi, II. Meşrutiyet döneminde yaşanan siyasi gelişmeler, II. Abdülhamit devrinin iç ve dış siyasi olayları, Hürriyet düşüncesinin gelişmesi Balkanlarda çıkan Sırp, Yunan ve Bulgar isyanları, Trablusgarp Harbi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Cephesinde yaşanan olayları sayabiliriz. Eserlerinin temasını oluşturan birçok hikâyesi büyük ölçüde bu gelişmelerin tesiri altında kalınarak kaleme alındı.

* Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, iozcelik@aydin.edu.tr. [İ. Ö.]

Bu araştırmada özellikle Ömer Seyfettin'in düşünce dünyasını oluşturan ve yukarıda saydığımız bu büyük dairenin bir pencereden değerlendirilerek, yazarın yaşadığı devir ve döneminin tarihî olayları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki, Genç Kalemler, Millî Edebiyat, Genç Türkler.

Giriş

Çağdaş Türk hikâye yazarlarından ve Millî Edebiyat Akımının kurucularından biri olan Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884'te Balıkesir-Gönen'de doğmuş¹ ve 6 Mart 1920 tarihinde İstanbul'da henüz çok genç bir yaş olan 36 yaşında hayatını kaybetmiştir. Ailesi Dağıstan göçmeni olarak Anadolu'ya gelmiştir. Bilindiği gibi 19. yüzyılın başında Kafkas-Rus Savaşları ve Rusların uyguladığı baskı ile iskân politikaları Kafkasya'nın etnik kimliğini büyük ölçüde değiştirmiştir. Halklar yerlerinden edilmiş ve özellikle Müslümanların önemli bir kısmı zorla Osmanlı topraklarına gönderilmişlerdir. İşte Ömer Seyfettin'in ailesi de 1822'de ilk göçmen kabilelerinden birisi olarak, Dağıstan'dan Osmanlı ülkesine gelenlerdendir. Böyle bir aileden olan Ömer Seyfettin'in babası Ömer Şevki Bey, askerlik mesleğini yapmış ve binbaşılığa kadar yükselmiş “Alaylı” bir subaydı. Annesi Fatma Hanım, İsfendi-yaroğullarından Ankaralı topçu kaymakamı Mehmet Bey'in kızıdır. Mutlu bir çocukluk geçiren Ömer Seyfettin'in hayatında, annesinin çok önemli bir yeri vardır. Ömer Seyfettin, ikisi küçük yaşlarında vefat eden dört çocuklu bir ailenin evladıdır.

Ömer Seyfettin ilköğrenimine Balıkesir-Gönen'de başladı. Ailesi, Ömer Seyfettin'in çocukluğunun bir bölümünü geçirdiği Gönen'den 1892 yılında ayrılmış ve babasının görevi sebebiyle İnebolu ve Ayancık gibi Karadeniz'in farklı yerlerinde bulunmuştur. Buralardaki okul hayatının ve eğitim seviyesini beğenmeyen Fatma Hanım, kocasının Ayancık'a tayinini fırsat bilerek, Ömer Seyfettin'i alıp İstanbul'a gelmiştir. Böylece küçük Ömer, İstanbul'da annesiyle dedesinin Kocamustafapaşa'daki konağına yerleşti. Henüz 8-9 yaşlarındayken 1892'de İstanbul'un Aksaray semtindeki Mekteb-i Osmaniye'ye yazdırıldı.

Ancak Ömer Şevki Efendi, oğlunun da kendisi gibi bir subay olmasını istiyordu. Bunun için onu okuduğu “Mekteb-i Osmanî”den alarak, 1893 yılında Eyüp Askerî Baytar Rüştîyesi'ne yazdırdı. Subay çocuğu olan Ömer Seyfettin, burada “Sınıf-ı Mahsusa” denilen özel bir şubeye verildi. O, bu sınıfta arkadaşı olan Aka Gündüz ile burada dört yıl okudu. Ömer Seyfettin 1896 yılında bahse konu okulu bitirip, Edirne Askerî İdadisi'ne geçti.

¹ Metnin dergi neşrinde “doğduğu” şeklinde yazılmıştır.

Ömer Seyfettin, 1896-1900 yılları arasında Edirne Askerî İdâdîsi'ne devam etti. Edirne Askerî İdadisi'ni 1900 yılında tamamlayan Ömer Seyfettin İdadide geçirdiği yıllarda artık edebiyata olan ilgisi artmış ve yazarlıktaki yeteneği de ortaya çıkmaya başlamıştı.

İdadi öğreniminden sonra, 1903'te İstanbul'da Mekteb-i Harbiye'ye girerek buradan erken mezun edildi. Şöyle ki, Mekteb-i Harbiye'de iken 2 Ağustos 1903'te Makedonya'da baş gösteren isyanlardan ötürü, o yıla mahsus olmak üzere, onun bulunduğu son sınıf o bölgede görevlendirilmek üzere erken mezun edildi.

Böylece Ömer Seyfettin aynı yıl, Teğmen (Mülazım) olarak orduya katıldı. Meslek hayatına Kuşadası Piyade Taburu'nda mülâzım-ı sâni (Teğmen) olarak başladı. Ancak İzmir'e varmadan taburunun gönderildiği Selânik'te ve Manastır'a bağlı Pırlepe'de görev yaptı. Buradaki başarılarından dolayı iki liyakat madalyasıyla ödüllendirildi. İsyanın bastırılmasının ardından bağlı bulunduğu tabur, 6 Eylül 1904'te Kuşadası'na döndü.

1907 yılı Temmuz ayı başlarında, İzmir'deki Aydın Vilâyeti Jandarma Alay Mektebi'nin kuruluşunda İtalyan subayı Miralay Tomas'a yardım etmek üzere adı geçen mektebin "Kavâid-i Dîniyye" (Din Kuralları) öğretmenliğine atandı. 1908'de merkezi Selanik'te olan 3'üncü Ordu'da görevlendirildi. Bir ara Köprülü'de Askerî Rüşdiye Mektebi beden eğitimi öğretmenliği görevinde bulunduyorsa da tekrar, 1909 yılında iki yıl süreyle Balkanlar'daki Velmeğe, Pırlepe, Osenova, Pırbeliçe, Serez, İştîp, Babina, Demirhisar, Cum'a-i Bâlâ, Razlık gibi sınır yerleşim yerlerinde devlete isyan eden çetelerin takibiyle uğraştı. Serez mutasarrıflığı Menlik ilçesi Razlık kasabası yakınlarında bulunan Yakorit köyünde bölük kumandanlığı yaptı.

Ömer Seyfettin'in Selanik'e tayin edildiği 1909'dan itibaren İttihat ve Terakki ile ilişkileri başladı. İstanbul'da çıkan 31 Mart Vakası'nı bastırmak amacıyla İstanbul'a gelen Harekât Ordusu'nda görev aldı. Ancak İstanbul'un siyasi ve ideolojik atmosferi ile ordu-siyaset ilişkisi kendisinin askerlikten soğumasına sebep oldu.

Selanik'te İttihat ve Terakki'nin maddî desteğiyle çıkan Genç Kalemler dergisinde "Yeni lisan" hareketini başlattı. 1911'de, bundan sonra bütün zamanını kültür konularına ayırdı. Bu arada Ziya Gökalp'ın teşviki ve mecburi hizmet tazminatının İttihat ve Terakki tarafından ödenmesiyle 1911'de ordudan ayrıldı. Makedonya'da görevliyken yazdığı şiir, öykü ve makaleler farklı dergilerde yayımlandı. Askerliğe ara verdiği dönemde ise yazıları "Rumeli" gazetesi ve çeşitli dergilerde yayımlandı. Ömer Seyfettin daha çok Selanik'te yayımlanan

“Genç Kalemler” dergisindeki yazılarıyla ün yaptı. Genç Kalemler Dergisi’nin ikinci serisinin ilk sayısında ve Nisan 1911’de yayımlanan “Yeni Lisan” başlıklı yazısı “Millî Edebiyat” akımının başlangıç bildirgesi olarak sayılır. O, yazdığı edebî metinlerde halkın konuştuğu, yalın ve anladığı bir dilin kullanılması gerektiğini savundu.

Bir müddet sonra, Ömer Seyfettin Balkan Savaşı’nın başlaması nedeniyle yeniden askere çağrıldı ve üsteğmen rütbesiyle Rumeli Batı Ordusu’nda 39. Alay’ın 3. Tabur’una katıldı (14 Eylül 1912). Komana’da Sırp'lara, Yanya’da Yunanlılara karşı savaştı. Fakat bu defa da 20 Ocak 1913’te Kanlıtepe’de Yunanlılara esir düştü ve Yunanistan’da Atina yakınlarındaki Nafliyon’da on ay kadar süren bir esirlik hayatı yaşadı. Bu esaret bittikten sonra da İstanbul’a döndü. (17 Aralık 1913)

Ömer Seyfettin esaret yılları sırasında annesini kaybetmiş, babası da evlenerek İstanbul’dan ayrılmıştı. Bu gelişmelerin ardından Ömer Seyfettin, 23 Şubat 1914’te askerlikten ikinci kez istifa edip, ayrıldı. Bu arada Dârülmualimîn’de kıraat, Kabataş Sultânîsi’nde edebiyat öğretmenliği görevlerini yürütmeye başladı. Aynı yıl İstanbul Darülfünun’un’unda kurulan Tedkîkât-ı Lisâniyye Encümeni’ne üye seçildi. Birinci Dünya Savaşı sürerken 1915 yılında bir ara Harbiye Nezareti’nin gazeteci, kültür ve sanat adamları için Çanakkale cephesine düzenlediği bir geziye katılarak burada gözlemlerde bulundu.

1915 yılı sonlarında üç yıl kadar sürecek olan Besim Edhem Bey’in kızı Câlibe Hanım’la evlendi. Fakat bu evlilik ancak üç yıl sürdü. Calibe Hanım’dan Güner adını verdiği bir kızı oldu. Hem siyasî hem de özel hayatında yaşadığı olumsuzluklar sebebiyle Ömer Seyfettin’in sağlığı bozularak, kötüleşti. Öyle ki 23 Şubat 1920’de durumu ağırlaşarak, yatağa düştü, 4 Mart 1920’de Haydarpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi’ne kaldırıldı. 6 Mart 1920 tarihinde de hayatını kaybetti. Yapılan otopsi sonucunda şeker hastalığı nedeniyle vefat ettiği anlaşıldı.

Ömer Seyfettin'in cenazesi Kadıköy-Kuşdili Mahmutbaba Mezarlığı'na defnedildi. İlerleyen yıllarda burası tramvay garajı hâline getirildiği için kemikleri, 23 Ağustos 1939'da Zincirlikuyu'daki Asrî Mezarlığı'na taşındı.

Ömer Seyfettin'in Eğitim Hayatı ve Okuduğu Okullar

Balıkesir-Gönen'de Mahalle Mektebi: Ömer Seyfettin, asker olan babası Şevki Bey'in tayinleri nedeniyle çok değişken bir eğitim hayatı yaşamıştır. İlk eğitim hayatına doğduğu yer olan Gönen'deki mahalle mektebinden başladı. O yıllarda Mahalle Mektepleri, 4-7 yaş arası kız ve erkek çocukların görgü kuralları ve Kur'an-ı Kerim kıratını öğrendikleri yerlerdi. "Sıbyan mektebi", "Taşmek-tep", "İbtidaiyye", (İbtidai) "Muallimhane" ve "Darü'l-ibn" gibi isimlerle de anılan bu mektepler, hemen her mahallede bulunurdu. Mahalle mekteplerinin çoğu cami veya mescitlerin yanında yer alırdı. Bunlar genellikle padişahlar, valide sultanlar, büyük devlet memurları ve hayırsever kimseler tarafından kurulurdu. Köylerde ise, mescitlerin son mahallinde bu iş için özel bir oda inşa edilirdi.

Ömer Seyfettin'in ilerleyen yaşlarında Gönen'e olan özlemini ve çocukluk yıllarında yaşadığı anılarını eserlerine yansıttığı görülmektedir. Mesela "İlk Namaz" isimli hikâyesi, onun yaşantısının Gönen'deki dönemini ve annesini anlattığı hikâyelerinden biridir.

İstanbul'da Mekteb-i Osmaniye: (- 1893) Ömer Seyfettin, babasının görevi itibariyle değişik yerlerde yaşamış olmasından okul hayatına İnebolu ve Ayan-cık'tan sonra İstanbul'da Mekteb-i Osmaniye'de devam etti.

İstanbul Askeri Baytar Rüştîyesi: (1893-1896) Ömer Seyfettin, 1893'ün dönem başında Askeri Baytar Rüştîyesi'ne girdi ve ortaöğretimini burada tamamlayarak bitirdi. İlk olarak İstanbul'da 1886'da Askeri Baytar Rüştîyesi kurulmuştu. Bu Rüştîye'yi bitiren öğrenciler Çengelköy'de bulunan Askeri İdadiye, oradan da Baytar Mektebine gitmeye hak kazanıyorlardı. Kendisi de buradan mezun olduktan sonra Edirne'deki Askeri İdadiye devam etti.

Edirne Askeri İdadisi: (1896-1900) Ömer Seyfettin, asker olma düşüncesinden dolayı Edirne'ye giderek, askeri eğitimine Edirne Askeri İdadisinde devam etti. Aynı zamanda burada öğrenci iken yazarlığının temellerini atıp, ilk şiirlerini yazmaya başladı. Edirne Askeri İdadisi, askeri eğitim düzenlemeleri gereği, 1845 yılından itibaren ordu merkezlerinde Mekteb-i Fünûn-ı İdadiye açılması kararlaştırılmış ve ertesi sene uygulanmaya başlanmıştı. 1846'da Bursa ve Bosna'da birer askerî idadi açılmış, bunu II. Ordu merkezi olan Edirne'de 1847 yılında binası tamamlanarak sekiz hocasının tayini yapılan okulun da açılması takip etmişti. Ancak bu okul fiilen 1848 yılında açılabilmişti. Askeri idadi, "93 Harbi"

sırasında İstanbul'a nakledilmiş, fakat 1881 yılının ocak ayında müdür ve öğretmenleriyle birlikte tekrar Edirne'ye dönebilmişti. Açılışı yapılan mektep, büyük ve küçük dört derslane, iki koğuş ile müdür, hoca ve subaylara mahsus sekiz odası bulunmaktaydı.

İstanbul Mekteb-i Harbiye-i Şahane: (1900-1903) Ömer Seyfettin Edirne'deki eğitiminin ardından son olarak İstanbul'da Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de eğitim görmüş bu dönemdeki Makedonya'da çıkan olaylardan dolayı "Sınıf-ı müstacele" denilen ve erken olarak, imtiyazla diğer sınıf arkadaşları gibi sınavsız mezun olmuştu. Mekteb-i Harbiye-i Şahane; Sultan II. Mahmut'un emriyle 1834 yılında kurulmuştu. Başlangıçta eğitimin bütün basamaklarında faaliyet gösteren Harbiye, ilk mezunlarını 1841 yılında vermiş, 1845 yılında askeri idadilerin kurulması ve aynı yıl yapılan program geliştirme çalışmaları sonucunda "Harbiye" eğitim süresi dört yıl olan bir yüksekokul niteliği kazanmıştı. Mekteb-i Harbiye, 1908 yılına kadar geçen süre içinde öncelikle piyade ve süvari subaylarını yetiştiren bir yüksekokul oldu. 1905 yılında Osmanlı Devleti'nde beş ordu merkezinde açılmış olan Edirne, Manastır, Erzincan, Şam ve Bağdat Harp Okulları kısa bir süre sonra kapatıldı ve bundan sonra sadece İstanbul'daki Mekteb-i Harbiye'de eğitim ve öğretime devam etti.

Ömer Seyfettin'in Mesleki Hayatı ve Yazarlığı

Ömer Seyfettin'in mesleki deneyimi ve görev yaptığı resmi-sivil kurum ve kuruluşlara baktığımız zaman öncelikle onun yazarlık ve şairliği ön plana çıkmaktadır. Zira o daha Edirne'de öğrenciyken ilk şiir ve yazılarını yazarak kendisini göstermeye başladı (1896-1900). Bu sırada yazdığı yazıları çeşitli dergi ve gazetelere gönderdi. Mecmua-i Edebiye dergisinde ilk defa "Yâd" adlı şiiri 17 Şubat 1900'de yayımlandı. Yine aynı yıl, "Hiss-i Müncemid" başlıklı metni "Ömer" imzasıyla "Mecmua-i Edebiye"de çıktı. İlk hikâyesi de "İhtiyarın Tenez-zühü" adlı olup, 1902'de Sabah gazetesinde yer aldı.

Harp Okulundan mezuniyeti sonrasında Piyade Asteğmeni olarak tayin edildiği İzmir Redif Tümeni'nin Redif Taburu, Kuşadası'nda (1904-1906) bulunuyordu. Ancak, Ömer Seyfettin'in tayin edildiği bu Tabur'un merkezi Selanik'teydi. Ömer Seyfettin 1906 yılına kadar bu Tümene bağlı olarak piyade asteğmeni sıfatıyla görev yaptı.

Daha sonra Ömer Seyfettin, İzmir Jandarma okulunda öğretmen olarak çalıştı (1906- 1909) ve buradaki görevi sırasında da İzmir'deki edebî faaliyetleri yakından izleyerek, farklı edebiyatçıları takip ve tanıma fırsatını buldu. Tanışma imkânı bulunduğu isimler arasında başta Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Baha Tevfik, Şehabettin Süleyman ve Mehmet Necip Türkçü gibi isimler vardı.

Bu arada yazar olarak da İzmir'deki Sebat, Hizmet ve Serbest İzmir gibi gazetelerde yazılar yazdı (1906- 1909). İşte Ömer Seyfettin, İzmir'de bulunduğu dönem içerisinde Türkçü düşüncenin sahibi olarak, bu düşüncelerini yansıttığı makaleleri yukarıda işaret edilen Sebat, Hizmet ve Serbest İzmir gibi gazetele-
rinde yayımlandı.

Daha sonra Ömer Seyfettin'in tayini Rumeli'de Selanik'teki Üçüncü Orduya çıktı. Burada Bölük Komutanı olarak çalışıp birçok kasaba ve köy merkezinde görev yaptı (1909-1911). Ömer Seyfettin Selanik'te askeri görevi nedeniyle bu-
lunduğu bu dönemde yazmaktan vazgeçmeyip, sahip olduğu Türkçülük düşünce-
sini Genç Kalemler dergisinde yayımladı. İlk başyazısı olarak tanımladığı "Yeni Lisan" adlı makalesi imzasız yayımlandı. Bu makalede Türkçenin yabancı keli-
melerden arındırılması yabancı kelimelerin Türkçeye uyarlanması yerine, bunla-
ra uygun bir Türkçe karşılık bulunması, yazılarda halkın anlayabileceği sade bir
dil kullanılması konularına değindi.

Ancak "Genç Kalemler" adı altında oluşturulan grup Balkan Savaşı sebebi-
le dağılmak zorunda kaldı. Balkan Savaşları nedeniyle de birçok asker bu savaş-
ta esir düştü. Esir düşenler arasında kendisi de vardı. Ömer Seyfettin'in esirlik
hayatı yaklaşık olarak 1913'te bitti ve bunun ardından İstanbul'a döndü. Bura-
da Türk Sözü dergisinin başyazarlığını yaparak, aynı zamanda savunuculuğunu
yaptığı Türkçülük görüşünü geniş kitlelere ulaştırmaya başladı (1913-1917).

Ömer Seyfettin bundan sonra İstanbul'da 1914 yılında Kabataş Lisesinde
(Sultani) (1914-1920) edebiyat öğretmeni olarak görev yaptı. Bu görevi esna-
sında artık o hatırı sayılır bir yazar oldu (1917-1920). Zaten Ömer Seyfettin,
1917 yılından itibaren artık edebî hayata ağırlık vermeye başladı. Yazıları, Yeni
Mecmua, Şair, Donanma, Büyük Mecmua, Yeni Dünya, Diken, Türk Kadını gibi
dergilerle Vakit ve Zaman gazetelerinde yayımlandı. Ömer Seyfettin ömrünün
sonuna kadar yazmaya devam etti.

Ömer Seyfettin'in Yaşadığı Dönemin Önemli Tarihî Olayları

Ömer Seyfettin siyasî kanaatleri itibariyle İttihat ve Terakki mensubudur.
Yeni Lisan adlı makalesiyle dilin millileştirilmesi üzerinde geniş bir tartışma ze-
mini başlatınca, Ziya Gökalp'ın dikkatini çekmiş, Gökalp, Ömer Seyfettin'de
adeta aradığı yazar tipini bulmuştur. Ömer Seyfettin de Gökalp'ın sohbetlerinden
çok etkilenmiş ve kendi hayatında yaşadıklarını sistemleştirilmiş olarak onda
görmüştür. Yazılarını yayımladığı dergilerin bir kısmı İttihat ve Terakki Cemi-
yeti ile organik bağ içindedir. Zaman zaman bir kadro adamı olarak İttihat ve
Terakki'nin propagandasını yapan yazılar yazan Ömer Seyfettin, 1914'te yayım-
lanan Herkes İçin İçtimaiyat, Ticaret ve Nasip, Yarınki Turan Devleti, Mektep

Çocuklarında Türklük Mefkûresi adlı kitapçıklarında bir taraftan Ziya Gökalp gibi partiler üstü bir anlayışla Türklüğün uyanışı ve uzak hedefleri için fikrî konularla ilgilenirken, diğer taraftan yaşanan millî tecrübelerden çıkarılmış dersler gibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti kapandıktan sonra kaleme aldığı Efruz Bey'de bazı aydınlarla birlikte İttihat ve Terakki içindeki çeşitli anlayışları da eleştirerek, hicvetmiştir.

Bu bakımdan onun yaşadığı dönemin tarihi ve kendi biyografisi ele alınırken konunun İttihat ve Terakki bağlamında incelenmesi daha doğrudur. 1884-1920 yılları arasında yaşayan Ömer Seyfettin'in hayatı boyunca yaşanmış olaylara bakıldığında başlıca aşağıdaki önemli hadiselerin yaşandığı bir tarihî süreç görülür.

Genç Türkler (Jön Türk) Hareketi (İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Oluşumu)

31 Mart Vakası ve II. Meşrutiyet'in İlanı

Trablusgarp Savaşı

Balkanlarda Yaşanan İsyanlar ve Balkan Savaşları

I. Dünya Savaşı

İstanbul'un İşgali ve Millî Mücadele'nin Başlaması

Aslında devlet hayatında, yaşanan bu savaşların çok daha öncesinde Lale devrinden beri başlayan ve Nizamı Cedit, Tanzimat, Meşrutiyet dönemleri ile devam eden bir değişim seyir de söz konusudur. Bu zorlu süreci yaşayan Türk aydınlarının birçoğu ülkenin ve kendilerinin bir ateş çemberinden geçtiğinin farkındadırlar. Bu nedenle memleketin kurtuluşu ve gelişmesi noktasında bilim, teknoloji, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bakımdan bir dizi tedbir ve formüllerin arayışı içindedirler. İşte bu cümleden olmak üzere yukarıda sayılan başlıkların yanı sıra Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemde de bilhassa fikri akım anlamda Osmanlı coğrafyasında yukarıda sıraladığımız süreçler Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi düşünce cereyanlarının da yaşandığı ve tartışıldığı bir ortam söz konusu olmuştur. Yeni bir devletin doğuşu için bir laboratuvar denemesi olarak sayılabilecek bu akımlar, devlet rotasının nereye evrilmesi gerektiği düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Bu bağlamda Ömer Seyfettin Türkçülük akımının önde gelen simalarıyla teşriki mesai içinde yer almış ve bu hareketin savunucularından olmuştur. Bu nedenle hayatının ana eksenini Jön Türkler (Yeni Osmanlılar) ile İttihat ve Terakki dönemi ve fikirleri etrafında ve ekseninde ele almak pek de yanlış olmayacaktır. Zira onun hayatı tam da Genç Türkler ile İttihat ve Terakki hareketinin doğduğu ve kapandığı dönemle birebir örtüşmektedir.

Genç Türkler Hareketi (İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Oluşumu)

İttihat ve Terakki Cemiyeti, sonraları İttihat ve Terakki Fırkasına dönüşerek, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilânına önyak olup, 1908-1918 yılları arasında kısa kesintilerle devlet yönetimine egemen olmuştur. 1889 yılında kurulmuş bu siyasal hareket, zamanla iktidar partisi olmuştur. Bu teşkilatın kuruluşu ve çalışmaları ele aldığımız Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem ve hayatının hemen hemen tamamını kapsamaktadır. Bilindiği gibi zaten kendisi de 1884 yılında doğmuş ve 1920 yılında vefat etmiştir.

Başlangıçta devletin anayasal bir düzene kavuşmasını amaçlayan ve gizli bir dernek olarak kurulan örgüt, anayasanın kabul edilip İkinci Meşrutiyet'in ilân edilmesinden sonra iktidarı denetleyen bir siyasi partiye dönüşüp, "İttihat ve Terakki Fırkası" adını almış, 1912 yılında da iktidar olmuştur. Bu cemiyet ve partinin üyeleri "İttihatçılar" adıyla anılmışlardır. Cemiyetin 1918 yılında kendini feshetmesinden sonra üyelerinin pek çoğu Millî Mücadele'yi desteklemiş ve fiilen Kuvay-i Milliye hareketi içinde yer almışlardır.

İttihat ve Terakki sürecini anlamak için önce İttihat-ı Osmanî Cemiyeti'nin kuruluşuna bakmak gerekir. İttihat-ı Osmanî Cemiyeti, 2 Haziran 1889 tarihinde ve henüz Ömer Seyfettin beş yaşındayken kurulmuştur. Askeri Tıbbiye'nin bahçesinde toplanan İshak Sükûti², İbrahim Temo³, Abdullah Cevdet⁴, Çerkez

² İshak Sükûti, Diyarbakırlıdır. Gülhane Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyesi'nde okurken arkadaşı İbrahim Temo ile daha sonraları İttihat ve Terakki Cemiyeti olacak, illegal bir örgüt kurdular. Tahsilini tamamlayarak, tabip yüzbaşı oldu. Haydarpaşa Tatbikat Hastanesi'nde çalışırken II. Abdülhamid yönetimine karşı çıktı. Etkinlikleri öğrenilince Rodos Kalesi'ne sürüldü. Buradan kaçarak Paris'e yerleşti. Sonrasında ise İsviçre'ye geçti. 1897'de Abdullah Cevdet, Edhem Ruhi, Tunalı Hilmi, Ahmed Nuri, Mustafa Ragıp gibi arkadaşlarıyla birlikte Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Cenevre Şubesi'ni kurdu. [İ. Ö.]

³ İbrahim Temo, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşundan altı yıl sonra II. Abdülhamid'in baskısından kaçıp Romanya'ya gitmiş; orada Jön Türk hareketinin Rumeli teşkilatını kurmuştur. Meşrutiyet öncesinde Romanya'da Jön Türk hareketini yaymaya çalışırken ülkedeki Arnavut örgütlerini "Başkim" adı altında birleştirdi. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döndüğünde ise kuruluş hedefinden uzaklaştığını düşündüğü İttihat yönetimine karşı Osmanlı Demokrat Fırkasını kurarak muhalefet etti ve nihayet 1911'de bir daha dönmek üzere Romanya'ya yerleşti. Osmanlılık görüşünün hararetli savunucularındandır. [İ. Ö.]

⁴ Abdullah Cevdet, Malatya – Arapkirli'dir. Osmanlı ve Türkiye'de "Batıcılık" akımının önde gelen isimlerinden birisidir. Fikirleri, İkinci Meşrutiyet dönemi düşünce yapısının şekillenmesinde etkili oldu. Sonradan İttihat ve Terakki'ye dönüşecek İttihat-ı Osmânî Cemiyeti'nin kurucu beş tıbbiyeliden birisi Abdullah Cevdet idi (diğerleri İbrahim Temo, İshak Sükûti, Mehmet Reşit ve Hikmet Emin). Ancak yaşantısı siyasal alanda etkin görevler alarak değil, bir düşünce üreticisi olarak devam etti. [İ. Ö.]

Mehmed Reşid⁵ adındaki dört talebe ile ve sonradan onlara katılan Hüseyinzade Ali Bey⁶, Konyalı Hikmet Emin Bey, Cevdet Osman, Kerim Sebâtî, Mekkeli Sabri Bey, Selanikli Nazım Bey⁷, Şerafettin Mağmumi, Giritli Şefik tarafından kurulmuştu. Genç öğrencileri bir araya getiren nedenler, devletin içinde bulunduğu kötü durum ve II. Abdülhamid idaresine karşı duyulan memnuniyetsizlik olmuştur.

⁵ Mehmed Reşid, Kafkasya'da bir Çerkez ailedendir. 1874 yılında Rus baskıları sonucu ailesi Osmanlı İmparatorluğu'na göç etti. Öğrenimini İstanbul'da Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde tamamladı ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından biri oldu. 1894 yılında Haydarpaşa Askerî Hastanesi'ne atandı. 1897 yılında siyasi faaliyetleri nedeniyle tutuklanarak Trablusgarp'a sürüldü. Burada doktorluk yaptıktan sonra 1908 Jön Türk Devrimi'nin ardından İstanbul'a geri döndü. Mehmed Reşid Bey Diyarbakır Valisi olduğu dönemde Ermenileri tehcir sırasında soykırıma uğratmak suçlamasıyla Bekirağa Bölüğü'ne hapsedildi ve idama mahkûm edildi. 25 Ocak 1919 tarihinde hapisten kaçtı ve 6 Şubat 1919 tarihinde polis tarafından yakalanmak üzereyken tabancayla başına sıkarak intihar etti. [İ. Ö.]

⁶ Hüseyinzade Ali Bey, Askerî Tıbbiyede 1894 yılında Tabip Yüzbaşı rütbesini alarak mezun oldu. O yıllarda Ziya Gökalp ile tanışması onu etkilemiş ve Türkçülük fikri kendisine aşılarmıştır. 1897 yılında Osmanlı İmparatorluğu ve Yunanistan arasında çıkan savaşta tabip yüzbaşı olarak görev almıştır. Savaşın bitmesinin ardından Askerî Tıp Okulunu sınavı girerek kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda cilt ve frengi hastalıkları profesör yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu görevinden 1903 yılında Türk pasaportu olmadığı için polisler tarafından sınır dışı edilmiştir. Bakü'de Rusça yayımlanan Kaspi gazetesinde bir müddet yazmıştır. 1904 yılında çıkan Rus-Japon Savaşı'ndan sonra ülkede yaşayan milletlerde hürriyetçilik dalgalanmasıyla birlikte Hüseyinzade Ali Turan da Hayat Gazetesi'nde yazılar yazmaya başlamıştır. Hayat Gazetesi'nin 1906 yılında yayın hayatına son verilmesiyle bu sefer Füyuzat dergisinde yazılarına devam etmiştir. Derginin yayın hayatı da uzun sürmeyip 1907 yılında kapanmıştır. Ancak Azerbaycan'da büyük bir Türklük şuurı yaratmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Hüseyinzade Ali, sınır dışı edildiği Türkiye'ye geri gelerek İttihat ve Terakki Partisi'nin faaliyetlerine katılmıştır. Hüseyinzade Ali Turan aynı zamanda Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Ocakları gibi teşkilatlar da faal olarak hizmet vermiştir. Yusuf Akçura'nın İstanbul'da kurduğu Rusya Mahkûmu Müslüman Türk-Tatarların Hukukunu Müdafaa Komitesi'nde önemli görev yapmıştır. 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan'ın ilanı sonucunda ülkesine geri dönmüştür. 27 Nisan 1920'de Rusların Azerbaycan'ı işgal etmesi üzerine Türkiye'ye geri dönmüş ve Turan soyadını almıştır. Hüseyinzade Ali Turan doktorluk görevini devam ettirmiş 1931 yılında emekli olmuş ve 9 yıl sonra İstanbul'da vefat etmiştir. [İ. Ö.]

⁷ Selanikli Nazım, 1887'de rüştiyeyi bitirdikten sonra Askerî Tıbbiye İdadisine, sonrasında Mekteb-i Tıbbiye'ye girdi. Nâmık Kemal'in yazılarının etkisinde kaldı ve tıbbiyede 4 Haziran 1889 tarihinde kurulan İttihad-ı Osmani Cemiyeti'ne üye oldu. Cemiyet içinde aktif görevler aldı ve üçüncü sınıfta iken (1893) cemiyet tarafından Paris'e gönderildi. Öğrenimini tamamlamak için Paris Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Paris'te Ahmet Rıza Bey'in İttihad-ı Osmani Cemiyeti'ne katıldı. [İ. Ö.]

Oluşturulan bu Cemiyetin İtalyan Karbonari Mason Teşkilatı'nı⁸ örnek alarak hücreler hâlinde yapılanması, her üyeye bir sıra numarası verilmesi bu ilk toplantıda kararlaştırıldı. Birinci hücrenin ilk sıradaki üyesi İbrahim Temo oldu. Cemiyet toplantılarını her Cuma farklı yerlerde sürdürme kararı almıştı. Tıbbiyelilerin kurduğu İttihat-ı Osmanî, zamanla İstanbul'daki sivil ve askeri diğer yüksekokul öğrencileri arasında da hızla taraftar kazanarak kısa sürede büyüdü. Ancak propagandaya geçmek için acele etmeyen örgüt, 1895 yılına kadar daha çok iç eğitim sayılabilecek toplantılar yaptı. Bu toplantılarda cemiyet üyeleri Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Genç Osmanlıların eserleri ile İzmirli hürriyetperverlerin ve Ali Şefkati'nin yapıtlarını okuyarak fikri gelişimlerini tamamlamaya çalıştı.

Bu teşkilatlanma ve çalışmalarından Sultan II. Abdülhamid, ancak 1892 yılında haberdar oldu. Bundan sonra da cemiyet üyeleri ve yaptıkları faaliyetler hafiyece takibe alınmaya başlandı. İstanbul'da Ermeni faaliyetlerinin yapıldığı 1895 yılı, İttihatçıların da daha sert eylemlere yöneldiği yıl oldu. Onların bu davranışları, birçok tıbbiyeli öğrencinin hapse atılması ve sürgüne gönderilmesine yol açtı. Bazı cemiyet üyeleri de karşılaştıkları sert uygulamalardan dolayı Avrupa ülkeleri veya Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. Bir kısmı da Cemiyet tarafından Avrupa'ya gönderilip eğitimlerini orada tamamladı. Yurt dışına gönderilenlerden biri Tıbbiyenin üçüncü sınıfındaki Selanikli Nâzım'dı. Öğrenimini tamamlaması ve bir yandan da örgüt için faaliyet göstermesi için 1894 yılında cemiyet tarafından Paris'e gönderilmişti. Nâzım, Paris Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Kendisinden, o sırada Paris'te bulunan ve Jön Türkler arasında etkin bir isim olan Ahmet Rıza Bey'i⁹ cemiyete üye yapması istenmişti. Ahmet Rıza, 1889 yılında Bursa Maarif

⁸ 1814'te kuruluşundan beri İtalyan Karbonari üyeleri eski kömürçülerin ve masonların teşkilâtlarını kopya etmişlerdi. Mensupları çırak ve usta gruplarına ayrılmıştı, Mezhebin merasim usulüne göre locaları kareli tahta kaplama olurdu. Bir ucta dört köşe olmayan bir kütük bulunur ve orada usta otururdu. Kütüğün üzerinde bez üstü, su, tuz, haç, ağaç yaprakları, sopalar, ateş, toprak, akdikenden bir taç, bir makara iplik ve rumuzları tamamlamak için mavi, kırmızı ve siyah üç kurdele bulunurdu. Büyük locası Napoli'de bulunur, teşkilâtın talimat ve nizamlarını yapardı. Altın kitapta cemiyetin statüsü, siyah kitapta da cemiyete kabul edilmeyen adayların ve herhangi bir sebeple çıkarılanların listesi yazılı bulunurdu. Giriş merasimi tamamen dini mahiyettedir. Gözleri bağlanan çırak adayı baltanın üzerine cemiyetin sırlarını ifşa etmeyip birbirlerine yardım edeceğine yemin ederdi. [İ. Ö.]

⁹ Ahmet Rıza, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen kurucularındandır. Paris'te yaşadığı yirmi yıla yakın sürede İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Paris şubesinin başkanlığını yaptı; Fransa ve Belçika'da cemiyetin ilk resmi yayın organı olan Meşveret gazetesini, Mısır'da Şura-yı Ümmet gazetesini çıkardı. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilmesi üzerine İstanbul'a döndü. Ahmet Rıza, Meclis-i Mebusan başkanlığı da yaptı, Sultan Vahdettin tarafından Ayan meclisi başkanlığına atandı; ancak Damat Ferit ile arası açılınca

Müdürü iken bir görevle Paris'e gitmiş ondan sonra da geri dönmeyip Paris'e yerleşmiş bir Osmanlı aydınıydı. Ahmet Rıza, Pozitivist akımın etkisinde kalan ülkeyi ve halkı kurtarmanın ancak pozitif bilimler ve eğitimi yaygınlaştırmakla mümkün olacağını düşünen ve bu düşüncelerini padişaha yazdığı raporlarla (layihalar) sunan ayrıca bu raporları matbu hâlde bastırıp dağıtan bir kişiydi. Aynı zamanda Fransızca "Le Jeune Turque" gazetesinde sürekli olarak siyasi yazılar yazıyordu. Onun bu yazdıkları Paris'e kaçan öğrenciler arasında yankı uyandırıyordu. Ahmet Rıza, kendisine gelen Selanikli Nâzım'ın örgüte üye olması teklifini kabul etti ve böylece cemiyetin Avrupa teşkilatı kurulmuş oldu. Bu sırada Avrupa'da yaygın olarak faaliyet gösteren Abdülhamit muhalifleri Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti adı altında birleştiler. Avrupa teşkilatının başkanı Ahmet Rıza, üyeleri ise Selanikli Nâzım, Şerafettin Mağmumi¹⁰ ve Milaslı Halil Bey¹¹ idi. Terakki ve İttihat Cemiyeti, Aralık 1895'ten itibaren Paris'te Türkçe olarak "Meşveret" gazetesini ile eki olan Fransızca "Mechevéret Supplément" isimli yayın organını çıkardı.¹²

Bu gelişmelerin yaşandığı yıllarda Ömer Seyfettin henüz İstanbul'un Aksaray semtindeki Mekteb-i Osmaniye'ye yazdırılan ve ardından eğitimine Eyüp Askerî Baytar Rüşdiyesi'nde (1893-1896) öğrenci olarak devam eden bir gençti. Kendisi yukarıda da anlatıldığı gibi 1895 yılından sonra da Edirne Askerî İdâdî-

Fransa'ya döndü ve Anadolu'daki Millî Mücadele lehine çalışmalarda bulundu. Lozan Anlaşması'ndan sonra Türkiye'ye döndü. [İ. Ö.]

¹⁰ Şerafettin Mağmumi, Mayıs 1889'da Gülhane Mekteb-i Tıbbiyyenin bahçesinde oluşturulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Cemiyetin aynı yıl Haziran ayında Edirnekapı'da yapılan ilk toplantısında zabıt kâtibiydi. 1894'te Haydarpaşa Hastanesi'nde göreve başladı. 1895'te Adana, Halep, Beyrut, Suriye vilâyetlerinde baş gösteren kolera salgını nedeniyle müfettiş olarak buralarda görevlendirildi. Mayıs 1895'te Tarsus, Mersin ve Silifke'de bazı incelemelerde bulundu, bir buçuk yıl kadar bu bölgelerde kolera salgınıyla mücadele etti. Bu sırada buralarda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenmesini sağladı. Paris'te Jön Türkler tarafından çıkarılan Meşveret dergisinde "Sâî" takma adıyla yazıları yayımlandı. [İ. Ö.]

¹¹ Milaslı Halil (Menteşe), İstanbul'da Hukuk Mektebi'nde okurken 1894 yılında İstanbul'daki istibdat ortamından kaçmak için öğrenimini yarıda bırakıp önce memleketi Milas'a, ardından da Paris'e gitti. Hukuk öğrenimini Paris'te tamamladı. İttihat ve Terakki Partisi'nin Paris şubesine katıldı; Ahmet Rıza Bey'in kâtipliğini yaptı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yurda döndü. [İ. Ö.]

¹² Paris'te Ahmet Rıza'nın 1895'te yayımlamaya başladığı Meşveret gazetesi Fransızca ve Türkçe yayımlanmıştır. İttihat ve Terakki'nin yayın organı olan Meşveret 15 günde bir yayımlanıyordu. Meşveret gazetesinin yazılarında dikkati çeken ana unsur "eleştiri"dir. Gazetede Osmanlı Devleti'nin yönetim ve zaaflarından çokça şikâyet eden yazılar yer alır. Ahmet Rıza Osmanlı Devleti'ne karşı çok ağır yazılar yazmış ve bundan dolayı Fransız hükûmeti bir müddet sonra gazeteyi kapatmıştır. [İ. Ö.]

si'ne (1896-1900) devam edecek ve buradan sonra da 1903'te İstanbul'da Mekteb-i Harbiye'den mezun olacaktır. Başka bir ifadeyle İttihat ve Terakki kuruluş çalışmalarını sürdürürken Ömer Seyfettin de lise ve yüksek tahsil hayatını sürdürüyordu.

Muhalliflerin 1896 ve 1897 yıllarında II. Abdülhamid'e karşı giriştikleri iki darbe teşebbüsü olmuş ve her ikisi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Failleri, Fizan, Trablus, Akka ve Bingazi'ye sürülmüşlerdi. II. Abdülhamid'e darbe girişiminden sonra cemiyetin İstanbul merkez teşkilatı sıkı takibata uğraması nedeniyle çalışamaz hâle geldi. Bu nedenle İttihatçılar Avrupa'da toplandı. Merkezleri Paris idi. Ancak Osmanlı sarayının baskısıyla cemiyet, Paris'ten de çıkarıldı ve yayın organları olan Meşveret Gazetesi kapatıldı. Cemiyet önce Brüksel'e taşındı ancak oradan da çıkarıldı. Bütün engellemelere rağmen 1899 yılına gelindiğinde Cemiyet Avrupa'da bir hayli taraftar ve güç kazandı.

"I. Jön Türk Kongresi" diye anılan kongre, Fransız senatosu üyesi Lefèvre-Pontalis'in evinde 47 kişinin katılımı ile gerçekleştirildi. Bu kongrede cemiyet, "âdem-i merkeziyet" fikrini savunan Prens Sabahaddin öncülüğündeki grupla, "merkeziyetçi" Ahmet Rıza öncülüğündeki grup arasında ikiye bölündü. Düzenlenecek bir ihtilal için başka devletler ile iş birliği yapmak düşüncesine Ahmet Rıza grubunun katılmaması üzerine kongre bir karar alamadan dağıldı. Kongreden sonra Ahmet Rıza Bey'in temsilcisi olduğu grup, Terakki ve İttihat Cemiyeti adı altında faaliyetlerini sürdürdü. Mısır'da Şura-yı Ümmet dergisi çıkarıldı. Prens Sabahattin'in temsil ettiği görüşleri savunanlar ise onun liderliğinde kurulan Teşebbüs-i Şahsî ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti çatısı altında faaliyetlerini sürdürmeye başladı.

Diğer taraftan 1906 yılının Eylül ayında Selanik'te istibdat yönetimini yıkmayı amaçlayan ihtilalci bir cemiyet olan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu. Yönetimini Mehmet Talat, İsmail Canbulat ve Rahmi Bey üstlenmişti. Aynı günlerde Mustafa Kemal, Şam'da Beşinci Ordu subayları arasında Vatan ve Hürriyet Cemiyeti adlı örgütü kurmuş ve hemen ardından kısa bir süre için Selanik'e gidip orada söz konusu cemiyetin bir şubesini açmıştı. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti önce Vatan ve Hürriyet Cemiyeti ile birleşti. Makedonya'da hızlı yayılıp genç subaylar arasında taraftar bulan dernek, gizlice Selanik'e gidip görüşmeler yapan Doktor Nazım'ın çabaları sonucu merkezi Paris'te bulunan Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile 27 Eylül 1907 tarihinde resmen birleşti. Birleşme sonrasında cemiyetin adı da değiştirilerek, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldı. Paris, cemiyetin dış merkezi; Selanik ise iç merkezi olarak kabul edildi. Bu birleşme ile İttihat ve Terakki siyasi niteliğinin yanı sıra askeri bir nitelik de kazandı.

29 Ekim 1907 tarihinde Mustafa Kemal de arkadaşı Ali Fethi Okyar'ın ısrarı ile 322 numaralı üye olarak derneğe girdi. 1907 yılı sonunda Paris'te tüm muhalif gruplar ve Ermeni Taşnaksutyun birliğinin de katılımı ile Ahmet Rıza, Prens Sabahaddin ve Malumyan'ın ortak başkanlığında II. Jön Türk Kongresi düzenlendi. Bu sefer dış müdahale konusu ortaya atılmadı ve üç gün süren kongre çalışmalarını 29 Aralık'ta tamamlayarak bir bildirge yayımladı. Bu beyanname ile katılımcılar, II. Abdülhamid'i tahttan indirmek ve parlamenter bir yönetim kurmak fikrinde birleştiklerini kamuoyuna duyurdular.

31 Mart Vakası ve II. Meşrutiyet Dönemi

II. Meşrutiyet Dönemi, altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin son dönemini kapsar. Bir taraftan Batılı güçlere karşı, bir taraftan da devletin bünyesinde bulunan çeşitli milletlerin isyanlarına karşı devleti ayakta tutma, eski günlerine döndürme çabalarının hâkim olduğu bu dönem, birçok savaşa ve ihtilâle tanıklık eden bir dönem olup, Osmanlı Devleti'nin "en uzun yüzyılı"dır. 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet ve sonrasındaki gelişmeler Sultan II. Abdülhamit yönetimini sonlandırmıştır.

Şöyle ki; Merkezi Selanik'te bulunan 3. Ordu'nun gerçekleştirdiği 1908 Devrimi'ni Selanik'te bulunan İttihat ve Terakki merkez komitesi organize etti. 3 Temmuz 1908 tarihinde Resne'de Kolağası Resneli Niyazi Bey'in 200 asker ve 200 sivilden oluşan birliği ile dağa çıkması sonucunda ihtilal filen başladı. II. Abdülhamid'in dağa çıkanlara karşı aldığı tedbirler, subayların genellikle cemiyet üyesi olması nedeniyle işe yaramadı. Cemiyetin Manastır merkezi, padişaha, Kanun-ı Esasi'yi yürürlüğe koymasını ve 26 Temmuz'a kadar Meclis-i Mebusan'ın açılmasına izin vermesini isteyen bir telgraf çekti. Eyüp Sabri kumandasındaki Ohri Taburu ile Niyazi Bey komutasındaki Resne Taburu, 22 Temmuz gecesi Manastır'da birleşti ve Manastır Fevkalade Kumandanı olarak görev yapan Müşir Fevzi Paşa, dağa kaldırıldı. 23 Temmuz günü atılan 21 pare top atışı ile Manastır'da Meşrutiyet yönetimi İttihat ve Terakki tarafından ilan edildi. Durum, Yıldız Sarayı'na bir telgraflarla bildirildi. 23 Temmuz'u 24 Temmuz'a bağlayan gece, Kanun-ı Esasi'nin yürürlüğe konmasına karar verildi ve Sultanın resmi ilanı ile ertesi sabah duyuru gazetelerde yayımlandı. Bu gelişme, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nce, müdahale yoluyla yönetimi ele geçiren ilk hareket olarak tarihe geçti. 24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti, hükümetleri dışarıdan kontrol etmeyi tercih etti. 1908 yılında Selanik'te toplanan gizli kongrede cemiyetin siyasi fırkaya dönüşmesine karar verildi. Bunun ardından Aralık 1908'de yapılan seçimde, seçilen Mebusan Meclisi'nde üyelerin büyük çoğunluğu İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından desteklenen kişilerdi.

Bu gelişmeler sürecinde Ömer Seyfettin, 1903 yılında mezuniyetinden sonra Kuşadası'nda görevlendirildi. Kuşadası dolaylarında görev yapan Ömer Seyfettin'in, 17 Ocak 1908 tarihinden itibaren İzmir'e yerleşti ve aynı yıl içinde İzmir'de açılan Jandarma Zabitan ve Efrat Mektebi öğretmenliğine ve Jandarma mekteplerini kurmak üzere, Türkiye'ye gelen İtalyan Genaral Degiorgis'in mihamdarlığına atandı. Bu yıllar devlet otoritesinin de çok sarsıldığı bir dönemdi. Çakırcalı Efe ve benzerleri İzmir ve çevresinde halka zarar veriyorlardı. Ömer Seyfettin, Türk ve Rum eşkıyaların cirit attığı bu zamanda, bu eşkıyaların izlenerek yok edilmesi amacıyla kurulan jandarma mektebinde öğretmenlik yapıyordu. Onun bu olaylardan etkilenecek bazı öykülerinin konularını o yıllarda tasarladığını söylemek mümkündür.¹³

Bu süreçte İzmir'de geçirdiği dönem Ömer Seyfettin için çok önemlidir. Çünkü bu dönemde kendisi buradaki fikrî ve edebî faaliyetleri takip etmiş ve bunlar içerisinde yer alan genç kitlelerle tanışmıştır. Nitekim Batı kültürünü tanıyan Baha Tevfik'ten Fransızca bilgisini artırmak için teşvik görmüş, Necip Türkçü'den de sade Türkçe ve millî bir dille yapılan millî edebiyat konusunda önemli fikirler elde etmişti. Bu fikirler ışığında o dönemde birçok esere imza atmıştır. Ömer Seyfettin için İzmir yazarlıkta bir olgunlaşma yeri oldu. Burada askerlik görevinin yanında düşünce ve sanat konularıyla ilgilenip, Fransızcasını da geliştirdi.

Kuşadası ve İzmir'de bulunduğu yıllar arasında "İzmir", "Haftalık İzmir", "Haftalık Serbest İzmir", "Edebî Serbest İzmir", "Serbest İzmir", "11 Temmuz", "Âşiyân", "Çocuk Bahçesi", "Kadın" ve "İrtika" gibi dergi ve gazetelerde yazılar yazdı. Ömer Seyfettin, dönemin önemli yayınlarından olan Hüseyin Hilmi'nin çıkardığı "Haftalık Serbest İzmir" gazetesinde de 1908 yılında kısa bir müddet yazı işleri müdürlüğü görevi yapmıştır.

Ömer Seyfettin, Aralık 1908 ile Ocak 1909 arasında, Selanik'teki Üçüncü Ordu'nun Nizamiye Taburu'na görev yapmak üzere tayin edildi. Bu kapsamda Manastır, Pırlepe ve Yakorit gibi yerlerde görevlerde bulundu. Burada eşkıya takibi maksadıyla, birçok yerleşim merkezini gezip, Türk ve İslâm düşmanı komitelerin Müslümanlara karşı yaptıkları pek vahşi ve son derece barbarlık örneği hâdiseleri yerinde müşahade etme imkânı buldu.

Bu arada İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif gazeteci Hasan Fehmi Bey'in Galata Köprüsü üzerinde öldürülmesi üzerine çıkan olaylar, İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarına karşı "31 Mart Vakası" olarak bilinen ayaklanma-

¹³ Nitekim "Yalnız Efe", bu tür olayların birikiminden ortaya çıkmış bir hikâyedir. [İ. Ö.]

ya yol açtı. Bu ayaklanma Selanik'ten gelen askerî birlikler tarafından bastırıldı ve cemiyet eskisinden daha güçlü bir şekilde iktidara yerleşti. 31 Mart Olayları üzerine hazırlanan Harekât Ordusu ile 17 Nisan 1909'da Rumeli'den İstanbul'a geldi. Ömer Seyfettin de Harekât Ordusu içinde görev aldı. 31 Mart'ın sorumlusu olarak gösterilen II. Abdülhamid tahttan indirildi. Yerine getirilen V. Mehmed Reşad, iktidarın elinde bir kukla olmaktan ileri gidemedi. Ağustos 1909'da yapılan Kanun-ı Esasi değişikliğiyle siyasi güç, sultandan meclisin tekeline geçti.

Ömer Seyfettin ve Trablusgarp Savaşı

Ömer Seyfettin 1911 yılında mecburi hizmet karşılığı olarak okuduğu için tazminatı Ziya Gökalp'ın aracılığı ile ödeyerek ordudan ayrılıp, Selanik'e gelmişti. Ömer Seyfettin bu sırada yazı faaliyetlerine ağırlık vermeye başlamış, sivil bir yazar olmuş ve Selanik'e yerleşmişti. O yıllarda Selanik'te çıkmakta olan Hüsün ve Şiir dergisinin ismi Akil Koyuncu'nun istek ve ısrarı üzerine Genç Kalemler'e çevrildikten sonra 11 Nisan 1911'de Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" isimli ilk başyazısı yayımlanmıştır. Ömer Seyfettin dergide çıkan bu yazılarıyla meşhur olup tanındı. Genç Kalemler Dergisi'nin ikinci serisinin ilk sayısında ve Nisan 1911'de yayımlanan "Yeni Lisan" başlıklı yazısı "Millî Edebiyat" akımının başlangıç bildirgesi olarak sayılır. O, yazdığı edebî metinlerde halkın konuştuğu, yalın ve anladığı bir dil kullanmak gerektiğini sürekli savundu. Türkçenin kendi kurallarına uygun yazılmasını, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırılmasını gerektiğini söyledi. Bu bağlamda "Millî Edebiyat" akımının öncülüğünü Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'le sürdürenlerden oldu.

Bu yıl içinde Osmanlı Devleti ve İtalya arasında Trablusgarp Savaşı yaşandı. 1911 yılı Eylül ayının son günlerinde İtalya, Osmanlı Devleti'ne verdiği bir nota ile Trablusgarp ve Bingazi toprakları üzerinde hak iddia ederek, bir dizi isteklerde bulundu. Ancak Osmanlı Devleti bu istekleri reddedince, İtalya Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Savaş, On iki adanın kaybı ve buraya bağımsızlık vermekle sonuçlandı. Balkanlarda başlayan isyan ve savaş hazırlıklarını da gören Osmanlı Devleti, 18 Ekim 1912 tarihinde imzalanan Uşi Antlaşması ile dolaylı olarak Trablusgarp ve Bingazi Topraklarını ve On iki adayı İtalyanlara bırakmak zorunda kaldı.

Bu arada İttihat ve Terakki iktidarı, gelişen olumsuz koşullar nedeniyle zaman içinde ülkede birliği sağlamakta güçlük çekmeye başladı ve 1911 yılında meclis içinde yeni muhalif partiler ortaya çıktı. Eylül 1911'deki kongreden sonra kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İttihat ve Terakki iktidarı için en büyük rakip oldu. Şubat 1912'de yapılan meclis seçimleri, yaşanan şiddet olayları ve yolsuz-

luklar nedeniyle tarihe Sopalı Seçim olarak geçen¹⁴ ve hemen her yerde İttihat ve Terakki adaylarının kazandığı bir seçim süreci yaşandı. Bunun üzerine muhalefet, yapılan seçimi ve sonuçlarını gayri meşru ilan ederek, ordu içinde “Halâskârî Zâbitân” adıyla, İttihat ve Terakki iktidarına son vermeyi hedefleyen bir örgüt oluşturdu. 16 Temmuz 1912’de, Halâskâr Zâbitân grubunun muhtırası üzerine Sait Paşa başkanlığındaki İttihat ve Terakki kabinesi istifa etmek zorunda kaldı. Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın kurduğu ve tarihe “Büyük Kabine” adıyla geçen hükümet İttihat ve Terakki Fırkasının egemenliğine son vermeyi hedefliyordu. Bu amaçla öncelikle Şubat 1912’de yapılan seçim iptal edilerek meclis feshe-dildi.

Ömer Seyfettin, Balkan İsyan ve Savaşları

Genç Kalemler Dergisi yazı heyetini oluşturanlar Balkan Harbi’nin başlaması üzerine dağılmak zorunda kalmıştı. Ömer Seyfettin, Balkan Savaşı’nın başlaması nedeniyle ayrılmış olduğu askerlik görevine yeniden çağrıldı ve üsteğmen rütbesiyle Rumeli Batı Ordusu’nda 39. Alay’ın 3. Tabur’una katıldı (14 Eylül 1912). Balkan Savaşlarında Makedonya’nın Sırbistan sınırına yakın olan Kumanova’da Sırlara karşı ve Yanya’da da bir müddet Yunanlılara karşı savaştı. Ancak bu görevi esnasında 20 Ocak 1913’te Kanlıtepe’de Yunanlılara esir düştü. Esareti Yunanistan da Atina yakınlarındaki Nafliyon’da on ay kadar sürdü. Bu esaret bitikten sonra da İstanbul’a döndü (17 Aralık 1913). Yaklaşık bir yıllık esareti süresince gerek okuyarak gerekse yaşayarak, yazarlık hayatı için önemli olacak tecrübeler kazandı.

Balkan Savaşları başlaması ve Balkanlar’da yaşanan kanlı olayların geçmişinde, 19. yüzyıl boyunca sürmüş olan Panslâvizm hareketinin tarihsel izleri ve etkileri vardır. Ekim 1912’de çıkan Balkan Savaşı’nın kısa zamanda hezimete dönüşmesi üzerine şiddetli bir milliyetçilik politikası benimseyen İttihat ve Terakki, yenilginin sorumluluğunu mevcut hükümete yükledi. 23 Ocak 1913 tarihinde Enver Bey öncülüğünde silahlı bir grubun Bâb-ı Âli’de toplantı hâlindeki hükümeti basması, Harbiye Nazırı Nâzım Paşa’yı öldürmesi ve sadrazam Kâmil Paşa’nın kafasına silah dayayarak istifaya zorlaması ile İttihat ve Terakki, askeri darbe ile iktidarı ele geçirdi.

Cemiyet bu suretle iktidarı ele geçirdikten sonra, hemen kendi hükümetini kurmadı ve Mahmut Şevket Paşa’yı sadrazamlığa getirdi. Ancak 11 Haziran 1913 tarihinde Mahmut Şevket Paşa bir suikast sonucunda öldürüldü. Cemiyet

¹⁴ 1912’de yapılan ve “sopalı” diye anılan seçimler, eşit şartlar altında yürütülmediği ve adaylara baskı uygulanıp bazen de bizzat şiddet gördükleri için demokrasi tarihimizde kötü olarak anılır. [İ. Ö.]

bundan sonra iktidar dizginlerini ele geçirerek ağırlığını koydu. Cemiyet, artık hükûmeti denetleyen bir örgüt değil, iktidar partisine dönüşme kararı aldı. Fırka reisi Said Halim Paşa sadrazamlığında kapsamlı bir diktatörlük yönetimi kuruldu. Mahmut Şevket Paşa suikastı ile ilgili görülen 24 kişi idam edildi, cemiyete muhalif 250 dolayında kişi de Sinop'a sürüldü, ayrıca partiye muhalif olan gazeteler kapatıldı.

Kamuoyu nazarında da Cemiyetin ileri gelenlerinden Enver Bey'in I. Balkan Savaşı'nda kaybedilen Edirne'yi geri alması, cemiyetin saygınlığını arttırdı. Harbiye Nazırı olarak atanan Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa ile İttihat ve Terakki Partisinin önderi oldu.

Ömer Seyfettin gerek isyanlar gerekse Balkan Savaşları sırasında savaşın toplum düzeninde meydana getirdiği sarsıntıları, acıları ve yıkımları yakından görüp yaşamıştır. Bu izlenimlerini "Balkan Harbi Hatıraları" isimli anılarında anlatmıştır. Onun bu çalışması dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde kendi hayatı, çalışmaları ve Balkanlar ile ilgili notlar, ikinci bölümde, Balkan Harplerinin kısa bir tarihi, üçüncü bölümde, Balkan Harbi Hatıraları ve son bölümde ise ana konuyu tamamlayıcı yazılar yer almıştır. Son bölümde ayrıca, kendisinin Balkan Savaşları sürerken ve esareti zamanında Ali Canip Yöntem'e gönderdiği mektuplara yer vermiştir.

Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Cephesi

İttihat ve Terakki Fırkası bir iktidar partisinden yönetimde bulunduğu dönemde milliyetçi ve batı yanlısı bir siyaset izledi. Eğitimin çağdaşlaşması, hukukun laikleşmesi için çalışmalar yaptı. Bu dönemde Türk Ocağı gibi milliyetçi kültür derneklerinin kurulması, girişimcilik ve kooperatifçilik faaliyetleri desteklendi. 1914 yılında yapılan seçimlerini ezici bir şekilde kazanan İttihat ve Terakki Fırkası, Almanya ile askeri bir yakınlaşma başlattı. Hiç kuşkusuz Enver Paşa'nın Alman yanlısı siyaseti Fırkanın da izlediği siyaseti etkiledi.

İttihat ve Terakki Fırkası üst yönetimi ile Almanya arasında 2 Ağustos 1914 tarihinde hükûmete ve padişaha haber vermeden imzalanan ittifak antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katıldı. Sultan V. Mehmet Reşad Halife sıfatıyla dünya Müslümanlarına "Kutsal Cihat" çağırısı yaptı. Savaşa girme kararı Fırka içinde eleştirilere ve bölünmelere yol açtı. Cavit Bey, Ahmed İzzet Paşa, Çürüksulu Mahmut Paşa gibi önemli İttihatçılar hükûmetten ve askeri görevlerinden ayrıldılar. Fethi Bey, Rauf Bey, Mustafa Kemal gibi bazıları da görevde kalmakla birlikte Enver Paşa başkanlığındaki cemiyet yönetimine karşı tavır aldılar. Savaş devam ederken Talat Paşa sadrazamlığa getirildi.

Savaşın başlaması öncesinde, Çanakkale Cephesi ve Körfez Cephesi (Irak) savunma amaçlı, Kafkasya ve Süveyş Cepheleri ise taarruz amaçlı cepheler olarak tasarlanmıştı. Ancak, daha savaşın başlangıcında sayılan bu dört cephede de fiili olarak savaş başladı. Harbiye nazırı ve başkomutan Enver Paşa'nın komutasındaki ordunun savaşın ilk aylarında Sarıkamış'ta, daha sonra ise Süveyş'te ve Irak'ta (Çanakkale ve Kutulamere başarıları dışında) ağır yenilgiler alındı. Enver Paşa'ya yakınlığıyla tanınan İaşe Nazırı Topal İsmail Hakkı Paşa'ya atfedilen büyük mali yolsuzluklar yüzünden İttihat ve Terakki rejimi büyük ölçüde yıpranarak itibarını kaybetti.

Bu süreçte İttihat ve Terakki erkânı ile münasebetleri sıkı olan Ömer Seyfettin, askerlik mesleğinden ayrılp kendini tamimiyle edebiyata vermek istiyordu. Bunun için askerlikten ayrılp sivil hayata geçti. Bunda amaç, nesilleri edebî ürünlerle eğitmek ve oluşturacakları kimliğin inşası için eserleriyle hizmet etmektir. Bundan sonra da o, yazarlık ve öğretmenlikle hayatını kazanmaya başladı. “Türk Sözü” dergisinin başyazarlığına getirildi. Burada Türkçü düşüncenin sözcülüğünü yapan yazılar yazdı. Savaşın başladığı yıl olan 1914 yılında Kabataş Sultanisinde öğretmenliğe başladı ve bu görevi ölümüne kadar sürdü.

Ömer Seyfettin, esareten kurtuluşunun üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra yorgun, bezgin ve karamsar bir ruh hâli içindeydi. Bu nedenle huzurlu bir aile ortamının özlemini yaşıyordu. Bu duygusunu henüz kitap olarak yayımlanmamış günlüğünde şu cümlelerle ifade etmiştir: “Beş sene evvel annem öldü (1913). Babam evlendi. Ablam zırdeli... Tabii ocağımız dağıldı. Ben apartmanlara düştüm. İyice çalışmak için rahata, aile rahatına ihtiyaç vardı. Evlenmeğe kalkınca, bir komşum karımı tavsiye etti. Ailesi için çok iyi şeyler söyledi...”

Yalnızlığını ve bu özlemini gerçekleştirmek amacıyla, savaşın yaşandığı 1915 yılında İttihat ve Terakki Fırkası ileri gelenlerinden Kadıköylü Doktor Besim Ethem Bey'in kızı Calibe Hanım'a talip oldu. Baba, Doktor Besim Ethem Bey önceleri kızını vermek istemedi ise de sonra araya girenlerin baskısı ile kızının evliliğine razı oldu. Calibe Hanım, o günlerin modasına uygun, çağdaş eğitim görmüş, Kadıköy'de bir Fransız okulunda okumuş, Moda-Mühürdar sosyetesinden, ince yapılı, zarif bir genç kızdı.

16 Temmuz 1915 tarihinde, Çanakkale Cephesi'nde savaş devam ederken aralarında Ömer Seyfettin'in de bulunduğu gazeteci, yazar ve şairlerden oluşan bir grup, savaş alanını ziyaret etmek üzere, İstanbul'dan Çanakkale'ye gitti. Bu grupta Ömer Seyfettin dışında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Ağaoğlu, Ali Canip Yöntem, Mehmet Emin Yurdakul, İbrahim Alaattin Gövsa, Hakkı Süha Gezgin ve Enis Behiç Koryürek gibi yazarlar vardı. Ömer Seyfettin'in de dâhil olduğu yazar ve şairler heyeti, Çanakkale Cephesi'nde 5. Ordu ve 3. Kolordu Ka-

rargâhlarını ziyaret etmiş, Arıburnu ve Seddülbahir harp bölgelerini gezmişti. 33 yazar ve şairler heyetinin Çanakkale'de birçok cephe içinde Mustafa Kemal'in bulunduğu cepheyi ziyaret etmek istemesi ilginçtir. Heyet üyelerinin, Cesarettipesi'ne giden yolun tehlikeli oluşu nedeniyle Mustafa Kemal'i ziyaret edemediği, ancak telefonla konuşarak başarı dilediği rivayet edilir.

6 Aralık 1916'da bir kızı olan Ömer Seyfettin, kızına Güner ismini koydu.¹⁵ Ancak Ömer Seyfettin'in evliliği kızı Güner'e rağmen iki yıl içinde bozuldu ve 5 Eylül 1918'de Calibe Hanım'dan boşandı. Bundan sonra Ömer Seyfettin, ölünceye kadar yalnızlık ve hastalıklarla boğuşarak yaşamını sürdürdü. Ömer Seyfettin eşinden ayrıldıktan sonra Kalamış'ta, deniz kıyısında, etrafında tek bir bina bulunmayan küçük bir yalıya taşınmıştı. Bu yalı kendisinin ordu kumandanı olan Cavid Paşa'dan kiralamıştı. Ömer Seyfettin'in buradaki yaşantısı da kiralandığı mekân gibi yalnızdır. Ömer Seyfettin'in, yazı hayatının en üretken dönemi de bu evdeki zamanlarıdır. Burada kaldığı yıllarda öğretmenlik dışındaki bütün zamanını okuma ve yazmakla geçirdi. Hikâye ve makaleleri "Yeni Mecmua", "Şair", "Donanma", "Büyük Mecmua", "Yeni Dünya", "Diken", "Türk Kadını" gibi dergilerle "Vakit", "Zaman" ve "İfham" gibi bazı süreli yayınlarda yayımlandı. Bu evde ona yalnızlığını unutturan onu ziyaret eden edebiyat dostları oldu. Başta yakın arkadaşı ve komşusu olan Ali Canip olmak üzere, Ahmet Râsim, Salih Zeki (Aktay), Yusuf Ziya (Ortaç), Fuat Köprülü, Reşad Nuri (Güntekin) ve Faruk Nafiz (Çamlıbel) gibi devrin genç şair ve yazarları dostları arasındaydı.

Ömer Seyfettin eserlerinin çoğunu eşinden boşandıktan sonraki bu zor günlerinde kaleme aldı. Üstelik bu yıllarda İstanbul işgal edilmiş, yurtseverlerin bir kısmı da gözaltına alınmıştı. Ömer Seyfettin, bir yandan geçinme kaygısı bir yandan yazma isteği, diğer yandan da gözaltına alınan arkadaşlarıyla ilgilenmeye çalıştı. Ömer Seyfettin 1917-1918 yıllarında Darülfünun'da kurulan Tedkikat-ı Lisaniyye Encümeni (dil inceleme komisyonu) üyeliğinde de bulundu.

Bu arada Birinci Dünya Savaşı da bilindiği gibi sona erdi ve İtilaf Devletlerine karşı yenilginin kesinleşmesinden sonra da iktidardaki Talat Paşa Hükûmeti de 8 Ekim 1918 tarihinde istifa etti.¹⁶ Yeni kabine 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalayarak, ordunun terhisi ve silahların bırakılmasını kararlaştırdı.

¹⁵ Güner isminin anlamı, yapraklar arasından sızan gün ışığıdır. [İ. Ö.]

¹⁶ İttihat ve Terakki Fırkası, 1 Kasım 1918'de yapılan olağanüstü kongre ile kendini feshederek "Teceddüt Fırkası" adıyla yeni bir parti kurulmasına karar verdi. Enver, Talat ve Cemal Paşa 1 Kasım'ı 2 Kasım 1918 tarihine bağlayan gece bir Alman torpidobotu ile İstanbul'dan ayrılarak, 3 Kasım 1918 tarihinde Sivastopol'e geçtiler. İttihat ve Terakki kapanmasına rağmen kamuoyu ve devlet yönetimi bağlamında etkisini yitirmemişti. [İ. Ö.]

Ömer Seyfettin ve Millî Mücadele'nin Başlangıcı

İttihat ve Terakki'nin devlet yönetimi üzerinde on yıl süren bir etkinliği olmuştur (1908-1918). Cemiyet bu süreçte yaklaşan yenilginin farkında olduğu için ulusal bir direniş cephesi yaratmak istedi. Bunun bir sonucu olarak da Millî Mücadele'de işgal tehlikesi olan yerlerde Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyetlerinin kurulmasına öncülük etti. Bu bağlamda, Hilal-i Ahmer, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti ve Türk Ocakları Millî Mücadele'de katkı sağlayacak kurumlar olacaktı. Bu cemiyetler halkın maneviyatını yükseltmek isteyen İttihatçılar için ulusal bir bilincin yaratılmasına sınırlı da olsa bir etki yaratıyordu.

Meclisteki Felah-ı Vatan Grubu da Millî Mücadele'yi destekleyecekti. Ancak eylemsel olarak en büyük etkinin Karakol Cemiyeti ve Teşkilat-ı Mahsusa'dan geldi. Karakolun kurucuları arasında Kara Kemal, Kara Vasıf, Talat Paşa gibi isimler bulunuyordu. Karakol, Millî Mücadele'de silah ve insan temini konularında yararlılıklar gösterdi ve Mustafa Kemal Paşa ile de ilişki kurmuştu. Karakol ile Milliyetçiler arasında ayrılıkların da olduğu bilinmektedir. Celal Bayar da Karakol'un bir üyesiydi. Millî Mücadele'yi destekleyen İttihatçı subaylar vardı.

Millî Mücadele'de Kuvay-i Milliye hareketi oluşurken Milliyetçi subaylar, ordunun terhisini erteleme, Anadolu'ya yoğunlaşma, silahların korunması ve direniş çevrelerinin oluşturulması için çabalıyordu. Bu bağlamda Millî Mücadele kadrolarının büyük bölümü eski İttihatçılardan oluştu. Başta Mustafa Kemal olmak üzere, Rauf, Fethi, Kâzım Karabekir, İsmet (İnönü), Celal (Bayar), Adnan (Adivar), Şükrü Rahmi, Çerkez Reşit, Çerkez Ethem, Bekir Sami, Yusuf Kemal, Celaleddin Arif, Ağaoğlu Ahmet, Recep (Peker), Şemsettin (Günaltay), Hüseyin Avni, Ziya Hurşit Bey'ler gibi milliyetçi liderlerin tümü eski İttihat ve Terakki kadroları ve Teşkilat-ı Mahsusa görevlileri idiler.

Bu arada orduları terhis edilen komutanların önemli bir kısmı İstanbul'a gelmiş ve 1918 yılının Kasım ayında Yıldırım Ordularının kaldırılması üzerine, Mustafa Kemal Paşa da İstanbul'da Genelkurmay'da görevlendirilmişti. 13 Kasım 1918'de başkente ayak bastığında, Boğazda kümelenmiş İtilaf zırhlılarını gördü. Yanındaki yaveri Cevat Abbas'a dönerek "Geldikleri gibi giderler" dedi. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da geçirdiği bu 6 ay komutanların fikir teatisinde¹⁷ bulundukları ve kurtuluş arayışlarıyla, Millî Mücadele fikrinin şekillendiği bir süreç yaşandı. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların İzmir'i işgalinden hemen sonra, kararlaştırılan strateji ve alınan görev gereği 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Paşa Samsun'a ayakbastı ve akabinde, mitinglerle Anadolu'daki millî hareketlenme başladı.

¹⁷ karşılıklı alıp verme

Aynı zaman diliminde bilindiği gibi İttihatçı hareketin basın ve propaganda sözcülerinden Ziya Gökalp, Mehmet Emin (Yurdakul), Mehmet Akif (Ersoy), Celal Nuri (İleri), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Falih Rıfkı (Atay), Velid Ebüzziya ve diğerleri Millî Mücadele'nin de savunuculuğunu üstlenmişlerdi.

Kimi İttihatçı, Millî Mücadele'nin İttihatçı rolünü savunurken ve bu yönde bir algı yaratılırken Kuvay-i Milliyeçiler (Milliyetçiler) bu vurgulamaları 4 Eylül 1919'da Sivas Kongresi'nde reddetti. Zira, Anadolu ve Rumeli Mudafa-i Hukuk ve Heyeti Temsiliye için benzer bir algı handikap yaratabilirdi.

Karakol Cemiyeti'nin başının Mustafa Kemal'e "Bizim başkumandanımız sizsiniz." dediği rivayet edilir. Karakol'un yerini bir süre sonra belirli bir programı olmadığından Ankara'ya bağlanan Mim-Mim Grubu alır. 1920'lerde bile daha Enver Paşa için bazı vilayetlerde mitingler düzenlendi. İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmi işgali ve Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması İttihatçıların daha itaatkâr hâle gelmesine neden oldu ve bu da Kuvay-i Milliye için önemli bir gelişme oldu.

Bu süreçte Şubat 1920'de Ömer Seyfettin'in romatizma, teneffüs yolları rahatsızlıkları şeklinde ortaya çıkan, zaman zaman yüksek ateşle seyreden hastalığı, yalnızlık ve maddi imkânsızlık yüzünden giderek arttı. Mart ayı başlarında Haydarpaşa Hastanesi'ne kaldırılıp, TBMM'nin açılmasını görmeden 6 Mart 1920'de hayata gözlerini kapadı. Ölüm nedeni şeker hastalığı olarak belirlenen Ömer Seyfettin, Kadıköy Kuşdili Mahmudbaba Mezarlığı'na defnedildi.¹⁸

Sonuç

Ömer Seyfettin'in hayatı görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin Sultan II. Abdülhamit Devri, İttihat ve Terakki Dönemi, II. Meşrutiyet devri, Osmanlı Devleti'nin dağılma süreci olan Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı süreçlerinin yaşandığı, son olarak da Millî Mücadele'nin henüz başında bulunduğu bir zaman diliminde geçmiştir. Bu çalkantılı süreç içinde o, isyanları görmüş, esareti yaşamış ve cephelerinde bizzat bulunup, savaşmıştır. Ayrıca aile geçmişi, asker bir babanın çocuğu olması da bu sürecin onun ruh hâli üzerinde etkiler yarattığı ve sürecin eserlerine yansıdığı açık bir şekilde görülmektedir.

Balkanlarda isyanlar sonucu yaşanan facialar ve uğranılan yenilgiler ile Rumeli'nin kaybı bütün Türk subayları ve askerler üzerinde olumsuz bir etki yaratmış ve demoralize olmalarına yol açmıştır. Hayal kırıklığı ve çöküntü içindeki bir ruh hâli ile yaşayan subaylar, aynı zamanda Osmanlı bünyesi içindeki çeşitli

¹⁸ Ömer Seyfettin'in mezarı daha sonra, buradan yol geçeceği ve tramvay garajı yapılacağı gerekçesiyle 23 Ağustos 1939'da Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'na taşınmıştır. [İ. Ö.]

unsurların kendi milliyetçiliklerine sarılmalarına tepki olarak Türkçü ve Milliyetçi bir eğilime yönelmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bunun sonucu olarak, savunma refleksiyle gelişen Türk Milliyetçiliğinin temelleri de ideolojik olarak bu yıllarda filizlenmiş ve gelişmeye başlamıştır.¹⁹

Bu bağlamda kendisinin Türk tarihi ve özellikle Osmanlı tarihi ile son dönemlerde yaşanan olaylar, Balkanlarda yaşanan isyanlar, Balkan harpleri ve devletin dağılmaya doğru gidişi ile bizzat içinde bulunduğu ortamdan yoğun olarak etkilendiği anlaşılmaktadır. Biraz açacak olursak, Meşrutiyet döneminde yaşanan siyasi gelişmeler, II. Abdülhamit devri iç ve dış siyasi olayları, Hürriyet düşüncesinin gelişmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Balkanlarda çıkan Sırp, Yunan ve Bulgar isyanları, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Cephesi'nde yaşananlardan etkilendiğini söylemek mümkündür. Eserlerinin temasını oluşturan birçok hikâyesi de büyük ölçüde bu gelişmelerin tesiri altında kalınarak kaleme alınmıştır.

Bu süreçte Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirerek büyük umutlarla iktidara gelen, dönemin Türkçü aydınlarının da desteğini alan İttihatçılar bir süre sonra beklentileri karşılayamamış, Birinci Dünya Savaşı'nın da kaybedilmesiyle iyice gözden düşmüştür. Ömer Seyfettin, İttihatçılara yakın olmasına rağmen bundan çıkar sağlamadığı gibi, gözü kapalı bir itaat anlayışına saplanmadan yanlış uygulamaları tenkit etmekten de kaçınmamıştır.

İşte Ömer Seyfettin de en çok, 1908 ile 1920 arasındaki Osmanlı Devleti'nin hâlini yeren ve devletin haşmetli dönemlerindeki kahramanları överek, örnek gösteren hikâyeler kaleme almıştır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki konular ya doğrudan doğruya kendi gördüğü ya da tarihten okuduğu olaylardır. Bu nedenle onun yegâne ilham kaynağı da her zaman Türk tarihi olmuştur. O, hikâyelerinde Türklerin kahramanlıklarını, kan dökmekten nasıl kaçındıklarını, mertliklerini hem kendi hem ulusal onurlarına düşkünlüklerini, yurtseverliklerini anlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zorlu süreci bizzat yaşayan Ömer Seyfettin, II. Meşrutiyet dönemi ve onu izleyen yıllarda farkındalık düzeyi en yüksek olan yazarlardan biri olmuştur. O, devlet ve toplumun içine düşmüş olduğu problemleri tespit etmekle kalmadı, aynı zamanda bu sorunların çözüm önerilerini de gösteren, genel olarak yazılarında menfi örnekler üzerinden hareketle yanlışlıkları açıkça ortaya koyan ve olması gerekeni işaret eden bir yazar oldu. Ömer Seyfettin'in bu durumunu İnci Enginün, "Sorunlar karşısında kesin

¹⁹ İsmail Özçelik, "Mukayeseli Tarih Bakımından Batıdaki Gelişmeler Işığında Türkçülüğün Doğuşu ve Mahiyeti" Yeni Türkiye, Türkoloji Özel Sayısı IV, Temmuz-Ağustos, 2002, Ankara, 2002. [İ. Ö.]

ve açık-seçik tavır alma ve kararları uygulama gibi özelliklerinde çocukluğunda ailesinden aldığı terbiyenin ve bir asker olarak yetişmesinin etkisi olmalıdır.” şeklinde değerlendirmektedir.

Yine Ömer Seyfettin, I. Dünya Savaşı yıllarında yayımladığı hikâyelerinde her şeyden önce yüksek ideal ve değerleri savunmuş bir yazar olmuştur. Yazarın hikâyelerinde yer alan kahramanların ortak karakter ve özellikleri bunu açıkça ortaya koymaktadır. Dikkat edilecek olursa Ömer Seyfettin'in konusunu tarihten alan hikâyelerinde asıl kişilerin ortak özellikleri ülkü sahibi ve yüksek değerleri benimsemiş ve bu değerlerden yana tavır koyan kişilerdir. Buna birkaç örnek vermek gerekirse, Kızıl Elma Neresi? ve Nadan isimli hikâyelerine bakmak bile bize bir fikir verir.

Neticede bütün bu nedenler ve eserleri vesilesiyle Ömer Seyfettin, büyük bir Türk milliyetçisi olarak tanınmıştır. O, Türk dilinin bağımsızlığını, yani o zamanlar Türk dilindeki yabancı kuralların atılmasını, yabancı eklerin, dilde yerleşmemiş yabancı sözcüklerin kullanılmamasını savunmuştur. Bunun için, kendi çağını millî duygu eksikliğini, tembellik ve boş inançları eleştirmiş ve tarihteki Türk hasletleri ve Türklüğü her fırsatta övmüştür. Sonuç olarak Ömer Seyfettin, her zaman güçlü bir hikâyeci ve edip olarak anılacak ve ilgiyle sevilip okunacaktır.

Kaynakça

- Akşin, Sina, *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat Terakki*, Gerçek Yay., İstanbul, 1980.
- Alangu, Tahir, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. May Yay., İstanbul, 1968.
- Cenk Reyhan, “Jön Türk Hareketi Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C: I, S: 2. Ankara, 2008.
- Demirağ, Yelda, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Yaşayan Azınlıkların Sosyal ve Ekonomik Durumları”. *OTAM, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S: 3, Ankara, 2002.
- Durmuş, Mitat, *Ömer Seyfettin’in Anlatılarında Kendilik Bilinci ve Öteki*, Fenomen Yay., Erzurum, 2020.
- Enginün, İnci, *Ömer Seyfettin’in Hikâyeleri*, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, TTK Basımevi, Ankara, 1985.
- Kısıklı, Emine, “Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa’nın Millî Hareketi İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri”, *Atatürk Yolu Dergisi*, C: 2, S: 5, Ankara, 1990.
- Koç, Murat, “Ömer Seyfettin’in Eserlerinde II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki”, *Bilig*. S: 47, s. 121-146. Ankara, 2008.
- Köroğlu, Erol, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)*, İletişim Yay., İstanbul, 2010.

- Kuran, Ahmet Bedevi, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, Tan Matbaası, İstanbul, 1945.
- Mütercimler, Erol, *Fikrimizin Rehberi*, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2008.
- Önertoy, Olcay, Ömer Seyfettin’de Milliyetçilik Düşüncesi, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, TTK Basımevi, Ankara, 1985.
- Özçelik, İsmail, “Mukayeseli Tarih Bakımından Batıdaki Gelişmeler Işığında Türkçülüğün Doğuşu ve Mahiyeti”, *Yeni Türkiye, Türkoloji Özel Sayısı IV*, Temmuz-Ağustos, 2002, Ankara, 2002.
- Polat, Nâzım Hikmet, “Ömer Seyfettin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 34, İstanbul, 2007.
- Tevetoğlu, Fethi “Atatürk- İttihat ve Terakki”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S: 15, C: 5, Temmuz 1989. Ankara, 1989.
- Yıldırım, Tahsin, Ömer Seyfettin, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul, 2013.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 113-125.

Bir Mefkûrenin Hikâyesi: Çanakkale’den Sonra

Fatih Sakallı*

Çanakkale Savaşı, Türk savaş tarihi olduğu kadar dünya savaş tarihi açısından da önemli bir savaştır. Elbette ki bu savaşın yansımaları sosyal hayatımızda olduğu kadar sanat ve edebiyatımızda da kendini göstermiştir. Türk hikâyeciliğinin en önemli isimlerinin başında gelen Ömer Seyfettin de Çanakkale zaferini konu edinen hikâyeler yazmıştır. Çanakkale’den Sonra, Müjde, Kaç Yerinden?, Yeni Kahramanlar ve Bir Çocuk Aleko adlı hikâyeler, bu savaşı ve yansımalarını ele alan hikâyeler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Ömer Seyfettin, Çanakkale Cephesini ziyaret eden ve oradaki durumu edebi eserler vasıtasıyla halka anlatmak için oluşturan heyetteki yazarlar arasında da yer almıştır. Ömer Seyfettin’in asker kökenli bir yazar olmasının ve Çanakkale cephesinde gördüğü manzaraların bu hikâyelerin vücut bulmasında etkili olduğu ifade edilebilir. “Yeni Mecmua, Sayı: 6, Ağustos 1917, s.119-120” (Polat, 2019: 491) da yayımlanan ‘Çanakkale’den Sonra’ adlı hikâye, bir ülküyü anlatmak için kurgulanmış bir hikâye olarak değerlendirilebilir. “Ömer Seyfettin toplumla, toplumun içinde bulunduğu tarihi ve siyasi durumla ilgili teklifleri olan bir yazardır. Hikâyeleri toplumun içinde bulunduğu meselelerle ilgili yaklaşım ve önerilerini taşırlar. Bu yaklaşım ve önerilerin geniş kitlelere iletilmesi özellikle yaratılmış hikâye kişileri üzerinden gerçekleştirilir. Kısacası onun kişileri, düşünce dünyasının somutlaştırılmış biçimleridirler. Ömer Seyfettin’in yarattığı kişilere bakıldığında temel olarak onların da yazarları gibi ‘mefkûre sahibi insan olmak’ fikrinde birleştikleri görülmektedir. Bu hikâye kişileri bir değer olarak kendilerinde mefkûre sahibi olma özelliğini temsil ederler... Ömer Seyfettin’e göre insan olmanın ve hayatın anlamı, mefkûre sahibi olmaktır... Ömer Seyfettin’e göre mefkûre sahibi olmak aynı zamanda insana durumu yorumlama ve uzağı görme kabiliyetini kazandırılmaktadır... Ömer Seyfettin insanı duyguları, düşünceleri, fiilleri, hatta hayalleriyle bile sosyal bir yaratık olarak düşünür, böyle görmek ister. Bu sebeple de onun insanları millet hayatını doğrudan ilgilendiren sosyal hadiselerle duyarlı, buna göre bir hayat yönü seçen, varlıklarını milletin varlığına adanmış insanlardır.” (Argunşah, 2011: 55-57) Varlığını, toplumun varlığına adanmış insanlardan

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fak., TDE Bölümü. [F. S.]

bir tanesi de ‘Çanakkale’den Sonra’ adlı hikâyede karşımıza çıkar. Hikâye dört bölümde değerlendirilebilir. İlk bölümde kahramanın tanıtımı ile duygu ve düşünce dünyasına ait tespitlerden söz edilir. Akrobalarının ‘meraklı’, uzaktan tanıyanların ‘deli’ olarak nitelendirdiği hikâyenin başkişisinin yaşı kırk beşi geçmiştir ve henüz evlenmemiştir. Yazın kırlarda gezer, kışın Acıbademdeki evinden hiç dışarı çıkmaz. Gayet iyi bir tahsil görmesine, istese çalışıp para kazanabilir bir durumda olmasına rağmen evvel zaman Epikür’ü gibi hareket eder. Hayatını devam ettirmek için gerekli zaruri ihtiyaçları dışında bir şeyle meşgul olmaz. Babasından kalma küçük bir iradı vardır, bununla ekmek, su, ateş, kıyafet gibi ihtiyaçlarını karşılar. Evine birkaç çocukluk ve mektep arkadaşı dışında kimse gelmez. Onlara da ümitsizliğinden söz eder. Filozof, bedbin, derviş, sinirli ve ilah bir kişiliğe sahiptir. Bütün bu özelliklerinden ziyade ümitsizliği ile ön plana çıkar. Mektepten sonra okumaya başlamış, okudukça da ümidini kaybetmiştir. Talihinin böyle olduğunu düşünerek bir köşeye çekilip ölümü beklemeye başlamıştır. Kendisine insan nazarıyla bakmaz. İnsan olmak için mutlaka bir toplumun, bir milliyetin içinde bulunmak gerektiğini düşünür. Milliyetiyle, diniyle, mabedinin ulviyetiyle, içtimaiyetinin ezeliyetiyle, mefkûresinin nihayetsizliğiyle ahlaklı ve manevi bir insan olmak ister. Sürekli ne olacak diye kendisine sorar. Yarın bir gün Rusların gelerek, İstanbul’u alacaklarını, İngiliz ve Fransızların Anadolu’yu yağma edeceklerini ve namlarının tarihten silineceğini düşünür. Kendi ismini bilmeyen, kendi dilini yazmayan, düşmanlarını kardeşi tanıyan bir milletin yaşayamayacağı, Hindistan halkı gibi esir olacağı, onlara hizmet edeceği, medeniyetten, insanlıktan ve ahlaktan mahrum kalacağı fikrindedir. Kendisinin de bu esir adaylarından birisi olduğunu düşünür ve sinirleri bozulur. İleriki zaman dilimlerinde yaşanması muhtemel esirlik ve hayvanlık talihine isyan eder. Arabalarla eğlenmeye gidenlerin manzarası karşısında hislenir. Bu kişileri hayvana benzetir. Bu kadar yakın ve muhakkak bir esirlik karşısında kayıtsız kalarak eğlenmelerine, gezmelerine, gülmelerine anlam veremez. Yakın zamanda yaşayacakları felaketten haberleri olmadığı düşüncesindedir. İkinci bölümde başkişi, bir yaz günü bahçesindeki çınarın altında ümitsizlik içindedir. Meşrutiyet ilan olunmuştur. Beş on ay geçmesine rağmen ümitsizliği daha beter bir hâl alır. Rusların faaliyetleri karşısında kendini idare edemeyen bir milletin sarsaklığı karşısında çıldırır. Azimsizdir. Muhitine karşı: “Uyanınız! Kendinizi biliniz. Hayvanlar gibi gayesiz, teşkilatsız, medeniyetsiz yaşamayınız. Bir millet olunuz...” (Polat, 2019: 488) şeklinde hitap etme gücünü kendinde duymaz. İflasın fiilen başladığını, sona yaklaştığını düşünür. Ticaretin, zenginlik ve paranın yabancıların eline geçtiğini, hakikati kimsenin görmediğini, yaklaşan felaketten kaçmak için hiç kimsenin bir çaba sarf etmediğini görünce hakikati idrak etmiş bir kahraman

çıkırsa diye içinden geçirir. Türkiye'nin Avrupa'daki kısmının gittiği, geri kalan kısmının da 'menfaat mıntıklarının' arasında paylaştırıldığı kanaatindedir. Hiç ümidi kalmaz, köşküne kapanır ve Rusları beklemeye başlar. Son adım atılır. Üçüncü bölümde dönemin manzarası aksettirilir. Umumi Harp ilan olunca kıvranmaya başlar. Rusya'nın Ayasofya'ya haçlarını asacağını, garbi Asya'nın bu köşesindeki bin senelik Türk tarihinin kapanacağını düşünür. Şuurunu kaybetmiş bir milletin esirliğini görmemek için intihara karar verir. Çanakkale'yi İngiliz ve Fransız toplarının dövdüğünü, Anadolu'ya Hicret'in başladığını, mahallelerin boşaldığını, kendisinin de birçokları gibi düşmanı beklediğini ifade eder. Haftalar birbiri ardına geçer, İngiliz ve Fransız zırhlıları Çanakkale'yi geçemezler, hicret edenler, dönerler. O da bu mucizeden şaşkın hâlde köşkünden çıkar. Bu intizamın, bu ruhun, bu ordunun birdenbire nereden çıktığına hayret eder. Bir sene her gün başka bir zafer haberi alır. Çanakkale'de neredeyse bir milyonluk bir ordu eritilir, denize dökülür. Gördüğü gelişmeler karşısında ümitsizliği geçer, gözleri açılır, yaşayan, kendini duyan, mefkûresini bilen bir milletin içinde olduğunu görür. Kapitülasyonların kalkması, dış düşmanların temizlenmesi, milletin kanını emen hainlerin elinden silahların alınması ile birlikte ümidini kestiği bu muhitin nihayet bir millet olma yolunda olduğunu görür, heyecanlanır. Türklerin arasında bir iş bölümü fikrinin uyandığını düşünür. Köşkünün baldıranlarını söktürür, süprüntülerini temizler. Onu deli ve meraklı bilen komşular bu değişime şaşırırlar. Köşkü tamir ettirir, temiz ve yeni elbiseler giyer, on beş, yirmi yıldır boş vakit geçirirken bu gelişmelerin üzerine Hariciye'ye tercüman olur. Yaşı elliye yaklaşmasına ve saçları beyazlamasına rağmen, milletin bu uyanışı onu gençleştirir. Evlenmeye karar verir. Komşular, mesut ve şen kahkahaları işitince köşkte bir düğün olduğunu anlarlar. Hikâyenin son ve dördüncü bölümünde ümitsizliği geçen başkişinin bütün hayatına kuvvetli bir bahar havası hâkim olur. Bahçesindeki baldıranların yerlerinde menekşeler biter. Bütün bahçeden tatlı bir koku rüzgâra karışır, evdeki mutluluk her şekilde belli olur. Serin bir sabah, köşkün kapısından 'Beyefendi, müjde!' diye bir ses yükselir. Nur topu gibi bir kızı olmuştur. Eşinin yanına koşar, eşi, adını ne koyalım dediğinde 'Mefkûre' cevabını verir. Kendisine uzattıkları ince ve beyaz bir kundağa sarılmış kızına bakar, ızdırap ve elem içinde geçen mazisini, ak saçlarını, her şeyi unuttur. Çocuğunun gözlerinde açık ve mavi bir ümit fecrinin parladığını görür. Hikâye, 'Mefkûre... Ne güzel isim!' ifadeleriyle son bulur. Dilimize Arapça'dan geçmiş olan 'Mefkûre' ideal, ülkü, tasavvur hâlindeki gaye, üstün düşünce, düşünülen şey anlamlarını taşıyan bir kelimedir. Kırk beş yaşında yalnız yaşayan bir adamın Türk milletinin yaşadığı manzara karşısındaki tavrının ve zaferle yaşadığı değişimin hikâyesi olarak da nitelendirilebilecek olan 'Çanakkale'den Sonra' adlı hikâye, Ömer

Seyfettin'in bağımsızlık ülküsünü anlattığı en güzel hikâyelerden birisidir. Türk milletinin hiçbir şekilde başka milletler gibi boyunduruk altında yaşayamayacağını, bir ülkü birliği etrafında hareket etmesi gerektiğini anlatan hikâyede; “hikâyenin isimsiz kahramanı mefkûresizlikten mefkûre sahibi olmaya doğru ilerleyen yolu seçmiştir. Başlangıçta milliyetsiz ve mefkûresiz bir toplumda mutsuzken Çanakkale zaferi ile milletle başlayan uyanma ve kendine güven onu da içine almış ve değiştirmiştir. Hâlbuki geçmişi o kadar ümitsizlikle doludur ki... Onu bu hâle getiren inanacak şeylerin ortadan kaldırılmış olmasıdır. Milliyetin inkâr edilmiş olması, mazinin karikatürleştirilmesi, istikbali görünmez hâle getirmiş, ‘güzel, iyi ve ulvi’ olanı yok etmiştir. Bu aslında Ömer Seyfettin'in Meşrutiyet yıllarından baktığında Türk insanının durumuna ilişkin geçmişe gönderilmiş bir tenkidtir. Hikâyenin kahramanı insan olmayı mefkûre sahibi olmakla eş değer görür. ‘İnsan olmak için mutlaka bir cemiyetin, bir milliyetin içinde bulunmak lazımdı.’ Hâlbuki o milliyetinin silindiğinden, dilinden ve duasından bir şey anladığı için sıcaklığını bile duyamadığı dininin de kendisine uzak olduğundan şikâyet eder. Mefkûre olabilecek bütün insani değerleri elinden alınmıştır... Ancak Çanakkale Savaşı'nda ordunun aldığı zafer üzerine insanımızda meydana gelen diriliş onu da hayata yeniden bağlar... Sosyal bir yüksek değer olarak alınması gereken milliyetine güven ve ümit duygusu onda mefkûreleşmiştir. Hatta dünyaya gelen kızın adını da Mefkûre koyar.” (Argunşah, 2003: 143-144) ‘Çanakkale’den Sonra’ hikâyesi, aynı zamanda bir değişimin ve dönüşümün hikâyesidir. Savaş öncesindeki karamsar havanın ve insanımızın ruh hâlinin kazanılan zaferle birlikte nasıl değiştiğinin anlatıldığı hikâyede, ülküsüz, gayesiz bir milletin tarih sahnesinde asla var olamayacağı vurgulanmak istenir. “Öykünün yayımlanış tarihi ile öyküye verilen başlık anlamlıdır. Ömer Seyfettin, bu öyküsünde cephe gerisindeki bir aydının Çanakkale Savaşı'ndan önceki ve sonraki hâlini anlatmıştır.” (Özkan, 2018: 15) Mefkûrecilik, Ömer Seyfettin'in milliyetçi ve Türkçü dünya görüşünün dinamiklerinden biridir. O, içinde yaşadığı toplumun yaşamını, ananesini, kültür değerlerini bilen ve bunu hikâyelerinde yansıtan bir hikâyecidir. Türk milletinin idealsiz, ülküsüz, amaçsız yaşayamayacağını ve bunların devamı için yeri geldiğinde her şeyi göze alabileceğinin farkındadır. “Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı son temel kavram mefkûredir. Ona göre milletlerin de insanlar gibi içtimai ruhları, hisleri ve vicdanları vardır ve mefkûre, milletlerin bu vicdanlarından doğar ve asla birkaç kişinin eseri değildir... Ömer Seyfettin, mefkûre kavramını Ziya Gökalp ile benzer bir anlamda kullanır. Onun anlayışında mefkûre basit anlamda bir hedef değildir. Mefkûre, kolektif vicdanı oluşturan ve harekete geçiren bir olgudur. Buhran dönemlerinde bireylere yaptıklarını unutturan ve şahsiyetlerini kaybettirerek kolek-

tif şahsiyete iltica ettiren manevi bir süreçtir. Mefkûre, “iç yapışkanlığı (cohesion) artırıcı, bireysel çıkarlardan tamamen arınmış kolektif bilinçtir. Kriz anlarında yardıma yetişen ve bireyleri normal şartlar altında olmayacakları kadar fedakâr olmaya teşvik eden bir dinamiktir... Çanakkale’den Sonra başlıklı hikâyede Seyfettin, evinde ümitsizlik içerisinde İngiliz ve Fransız zırhlılarının Çanakkale’yi geçmesini ve Rusların Ayasofya’ya haclarını dikmesini bekleyen kahramanın ağzından, Çanakkale Savaşı’nın Türklerin mefkûre sahibi olması açısından taşıdığı önemi anlatır. Elli yaşlarındaki saçları beyazlamış bekâr kahraman, savaşın kazanılmasından sonra “mefkûresini bilen bir milletin içinde olduğunu görür” ve içerisinde ölümü beklediği köşkü temizletip tamir ettirerek evlenir. Ayrıca hariciyede tercüman olarak işe başlar. Milletinin birden uyanışı, saadeti, hareketi onu gençleştirir ve onu hayata bağlar. Bir kız çocuğu olur ve adını “Mefkûre” koyar. Hikâyeye kahramanın kızının olması ve adını “Mefkûre” koymasını tesadüf değildir... Bu noktada Ömer Seyfettin’in milli mefkûrelerin yaşatılması ve yeni nesillere aktarılması görevini kadına verdiği, bu yüzden de yeni doğan kız çocuğuna “Mefkûre” adını koyarak milli mefkûrelerin taşıyıcısının kadınlar olacağına işaret ettiği söylenebilir. (Işık, 2020: 213-216) Hikâyenin başkışisi başlangıçta bunalımdadır. Karamsar bir ruh hâli içerisinde. Memleketin içinde bulunduğu durum karşısında gördüğü insan manzaralarının vurdumduymazlığı onu ümitsizliğe sevk eder. Millet olma, bunun için birlikte hareket etme olgusundan uzak insan kitlesi karşısında kendi dünyasına çekilmiştir. Yaşadığı sıkıntı milliyet bilincinden yoksun insanların fazlalığından kaynaklanır. Bir ülkü birliğinin olması gerektiğini düşünür. “Çanakkale’den Sonra hikâyesinde şuursuzluktan millî ülküye kavuşma ruhsal sancılardan sonra gerçekleşir. Millî aidiyet arayışı, başlı başına toplumda benimsenen diğer değerler sistemiyle çatışma içine girmekten ziyade, milletin diğer milletlerle mücadelesinde, milliyetsiz kozmopolitlere karşı ve millet olgusuna kökten olumsuz yaklaşan veya milliyet düşmanlığı yapanlara karşı duruşu gerektirir. Çanakkale’den Sonra hikâyesinde millî kimliğin eksikliğinin acısını çeken kişi, milliyet olmadan dinin anlam ifade etmeyeceğini belirtir... Yazar merkezi kişi aracılığıyla okura mefkûre sahibi olmak gerektiğini, tek başına dini duyarlılığa sahip olmanın yeterli olmayacağını, milliyeti olmayan toplumların esir olacağını söyler. Fert olmak, milletin bir parçası olamamak, kimliğini tamamlayamamış, bilincine ulaşamamış olmak hayvan olmakla eşdeğer görülmektedir.” (Aktaş, 2019: 178-179) Kendi varlığının ve gücünün farkına varan bir milletin uyanışının anlatıldığı Çanakkale’den Sonra adlı hikâyeyi, bu ümitten yoksun bir toplumu gören ve karamsarlığa düşen bir aydının savaşın kazanılmasıyla hayata tutunması ve bambaşka bir hayata yönelişi şekillendirir. “Ümit, ‘Çanakkale’den Sonra’ hikâyesinde en belirgin şekilde orta-

ya çıkan duygudur. Kişinin değer yargılarını ele geçirerek onu boğan ümitsizlik, Çanakkale Zaferi'nin ardından milleti için ümitlenmeye ve gelecek tasarılarının güçlenmesine neden olur. Merkezî kişinin hayaline yansıtılan milliyetçi ümitler, durumun vahim ve korkunç olmasının önüne geçer. Yazar kapitülasyonların kaldırılmasını, vatanın dâhilî düşmanlarının temizlenmesini, iktisadî ve malî açıdan milleti sömürenlerden kurtulmayı ve millet bilinciyle hareket edilmeye başlanmasını hayal ve ümit yoluyla anlatırken, millete hedeflerini gösterir.” (Aktaş, 2019: 194-195) Hikâyede kötümserlikten iyimserliğe, ümitsizlikten ümide doğru bir ilerleme görülür. Bu gidişat başkışının duygu, düşünce ve yaşantıları ile okuyucuya yansıtılır. “Çanakkale’den Sonra (1917) hikâyesinin kahramanı, sosyal-siyasi olayların gelgiti altında ezilen bir insandır. Abdülhamit devri, Meşrutiyet’in ilanından sonra üst üste gelen savaş, yenilgi ve karışıklıklar yüzünden kötümserliği giderek artmıştır. Memleketinin felaketten felakete yuvarlanacağını düşünür. Kendisinin de er geç esir derekesine¹ düşeceğine inanır. Bu kötü durumu fark edemeyip de normal hayatlarını sürdüren insanlara kızar ve onlardan uzak yaşar. Onu bu kötümserlikten uyandıran, yeniden diriltten Çanakkale zaferi olur. Kahraman, millet denen güce ve onun istikbaline duyduğu güvenle normal bir hayata döner. Bu ümit içinde memuriyete girer, yabancı sarmaşıklar içindeki bahçesini tanzim, harabe köşkünü tamir ettirip mamureye çevirir. Yani zafer, kendisini kapadığı evinin ihyasına sebep olur. Sonra evlenir ve bir kız çocuğu dünyaya gelir. Bu çocuğa Çanakkale zaferinin üzerinde yarattığı ümidi gösteren mânâlı bir ad takar: Mefkûre. Kahraman, yeni bir ümitle hayata katılmış ve bu ümidi Mefkûre isimli çocukla geleceklere uzatmıştır.” (Uğurcan, 2012: 140-141) Ömer Seyfettin’in fikir dünyasının dinamiklerinden olan Türkçülük fikri, hikâyede bir aydının milliyetçi kaygıları etrafında kendini gösterir. Çanakkale Zaferi hikâyedeki kahramanın ruh hâlini ve yaşantısını değiştirdiği gibi aynı zamanda bir milletin de geleceğe umutla bakmasını sağlar. Başkışının hikâyesinin sonunda doğan kız çocuğuna ‘Mefkûre’ adını vermesi de bunun en belirgin göstergesidir. “Çanakkale’den Sonra adlı öyküde Trablusgarp ve Balkan Savaşı yenilgisinin acılarını yaşamış Türkçülüğü benimsemiş aydın bir milliyetçideki kaygılar anlatılır... Çanakkale Savaşı’nın kazanılması milletin uyanışını kanıtlayarak umutsuzluğu siler. Öyküde milletin uyanış sevinciyle evlenen aydın kişinin kızına bir ülkeye ulaşmış olmayı belirten ‘mefkûre’ adını koyması da dikkat çeker.” (Öner-toy, 1992: 82) Görülüyor ki ‘Çanakkale’den Sonra’ adlı hikâye, Ömer Seyfettin’in mefkûre anlayışının somutlaştırılmış, edebi metne dökülmüş hâlidir. Seyfettin, düz yazılarında bu durumu şöyle açıklar: “Bir milletin fertleri dağınık ve perişan kaldı mı mefkûresiz kaldı demektir. O milletin başına her türlü felâketler

¹ aşağı derece

gelir. Vatanını ecnebler, yani komşu milletler gelip zapt eder. O millet artık esir olur, hizmetçi olur, hâkimiyeti kalmaz. Galipler dinine, âdetlerine, an'anelerine tecavüz ederler. Böyle esir olan millet evvelâ lisanını, sonra dinini, daha sonra âdetlerini kaybederek dünya yüzünden adı kalkar. Felâket ve mağlubiyet zamanlarında gaflet uykusuna dalmış millet birden uyanır. Bütün fertleri bir emel etrafında toplanırlar, hepsinin kalbi bir heyecan ile çarpar. İşte bu umumi ve mukaddes heyecandan milli mefkûre doğar.” (Polat, 2018: 460) Hikâyenin Seyfettin'in bu görüşleri ile birebir örtüştüğü söylenebilir. Sonuç olarak Ömer Seyfettin'in 'Çanakkale'den Sonra' adlı hikâyesi münevver bir Türk milliyetçisinin memleketin ahvali karşısında gelecekte ümitsiz bir ruh hâliyle başlar. Esareti hiçbir şekilde kabullenemeyeceğini ifade eden, dini hassasiyetlerin millet olmak için başlı başına yeterli olmayacağını düşünen hikâye başkışisi, bu nedenle toplumdan kendini soyutlar, içine kapanır. Milletin, millet olmak bilinci ile hareket etmediğini gördükçe kaygıları artar. Yaşananlar ve gördüğü manzaralar da bu kaygılarının derinleşmesine sebep olur. Fakat daha sonra Çanakkale Savaşı'nın kazanılması başkışide büyük bir değişime neden olur. Sosyal hayatında ve çevresinde bu değişimin izleri görülür. Evinin bahçesini düzenler, işe girer, evlenir. Hikâyenin sonunda ise doğan kız çocuğuna 'Mefkûre' adını verir. Aslında bu isim her şeyi anlatmaktadır. Bir milletin, ülküsüz, amaçsız yaşayamayacağını, varlık sebebinin başında her şeyden önce bağımsız olması gerektiğini vurgular. Gördüğü manzaranın dehşeti içinde hayata küsen hatta intiharı bile düşünen başkışı zaferin kazanılmasıyla bambaşka birisi olur. Adeta hayatla yeniden barışır. Sosyal hayatın gerektirdiği şekilde yaşamak için adımlar atar. Bireydeki bu değişim, topluma da bir mesajdır. Ömer Seyfettin, milli kimliğin inşasının ancak bilinçli, bağımsızlığının kıymetini bilen, bunu idrak eden ve bunun gerekliliklerini canı pahasına ortaya koyan bir toplumla mümkün olacağını 'Çanakkale'den Sonra' adlı hikâye ile anlatmaya çalışmıştır. Nitekim ülkü birliği taşımayan toplumların, millet olamayacağı gibi yok olmasının da kaçınılmaz olduğunu vurgulamak istemiştir. Dolayısıyla 'Çanakkale'den Sonra' adlı hikâye, aydın bir bireyin dönemin manzarası karşısındaki ümitsiz ve buhranlı tavrından Çanakkale Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ile geleceği dair ümitlerinin yeşermesini ve bunun yaşamındaki olumlu yansımalarını anlatır. Aynı zamanda hikâye, bir milletin şartlar ne olursa olsun ülkü birliği ile hareket etmesi gerektiğini, bunu başardığı vakit üstesinden gelemeyeceği iş olmadığını vurgulamak isteyen bir edebi metin hüviyetiyle karşımıza çıkar. Türk toplumunun yaşananlar karşısında bir vücut olması, bir millet gibi hareket ederek zaferi kazanması, bir ülkü birliğinin neticesinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle 'Çanakkale'den Sonra' adlı hikâye aynı zamanda 'bir mefkûrenin hikâyesi' ifadesiyle tanımlanabilir.

Kaynakça

- Aktaş, Atilla (2019) Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Türk Kimliği ve Milliyetçi Söylem, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Argunşah, Hülya (2003) Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde İnsan, Bilge Yay., Ankara.
- Argunşah, Hülya (2011) "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Temel Değerler Dünyası", *Bir Dünya Yazarı Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul, s. 54-61.
- Işık, Mehmet (2020) Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Milliyetçi Söylem ve Özne, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Önertoy, Olcay (1992) "Ömer Seyfettin'de Milliyetçilik Düşüncesi", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, s. 73-85.
- Özkan, Beyza (2018) "Bir Zaferin Kişiyi Şekillendiriş Öyküsü: Çanakkale'den Sonra", *Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılında Edebiyatımızda Çanakkale*, İncir Çekirdeği S: 39, Mart-Nisan, Bursa, s. 14-17.
- Polat, Nâzım Hikmet (2018) "Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi – Mefkûreler Nasıl Doğar" Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler), TDK Yay., 2. Baskı, Ankara.
- Polat, Nâzım Hikmet (2019) Ömer Seyfettin 'Bütün Hikâyeleri', Yapı Kredi Yay., 3. Baskı, İstanbul.
- Uğurcan, Sema (2012) "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Mekân ve Zaman Düşüncesi", *Edebiyatımız I, Edebiyat Tarih İlişkisi*, Dergâh Yay., İstanbul, s. 137-144.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 126-129.

Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Edebî Gücü

Mümtaz Sarıççek*

Modern Türk hikâyesinin ilk büyük şahsiyetlerinden Ömer Seyfettin (1884-1920), şiir, mensur şiir, roman ve tiyatro gibi sanatlı edebî türlerin yanında, hatırat, deneme, makale, tenkit, kitapçık hacminde fikrî eser (risale) kaleme almış üretken bir yazardır. Fikirde ve sanatta Türkçülüğün gelişmesine büyük katkılar sunmuş bu öncü isim, 36 yıllık kısacık ömründe büyük bir külliyyat meydana getirmiş ölümsüz bir şahsiyettir. Onun arkadaşlarıyla birlikte başlattığı Yeni Lisan hareketi Türkçenin yabancı dillerin baskısından kurtarılması ve halkın dili ile sanatın ve aydının dilinin birleşmesi yolunda atılmış ve devrinde başarıya ulaşmış bir büyük adımdır.

Ömer Seyfettin'in eser verdiği dönem Türk milletinin çok yönlü büyük tarihî maceralar yaşadığı bir süreçtir. O, siyasi ve askeri cephede, Sultan II. Abdülhamid iktidarını ve düşüşünü, II. Meşrutiyeti, Yunan Harbini (1897), Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarını bir asker ve öğretmen olarak yaşadı; Millî Mücadelenin başlangıç sürecini idrak etti. Bir aydın olarak bigâne kalamayacağı büyük toplumsal dalgalanmalar yaratan Medeniyetçilik (Batıcılık), Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük hareketlerinin merkezinde bulundu. Nihayet, o, bu tarihsel sürece edebiyat alanından eşlik eden Ara nesil, Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati ve Millî Edebiyat hareketlerinin de merkezinde/çevresinde yer aldı.

Ömer Seyfettin'in yaşadığı ve eser verdiği dönemin belli başlı edebî tartışma konusu “Sanat, sanat için midir; toplum için midir?” sorusuna cevap aranmasıydı. Yüzeysel bakıldığında sadece sanatın işlevine ilişkin bir tartışma gibi duran bu konu dönem bağlamında derin ve çok boyutlu bir farklılaşmayı ifade ediyordu. Zira tartışmanın tarafları arasında şu konularda da derin görüş ayrılıkları vardı:

1. Fikrî Zemin: “Sanat sanat içindir” görüşünü paylaşırlar, genelde medeniyetçi/Batıcı iken; “toplum için sanat” görüşünü benimseyenler Osmanlıcılık/İslamcılık/Türkçüdür. Bu konuda, Tanzimat devrindeki saf tutmaların kısmen değiştiği söylenebilir.

2. Sanatın Konusu: “Sanat için sanat” görüşünü benimseyenler genellikle bireysel temaları; karşı cephede yer alanlar toplumsal temaları tercih ederler.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü. [M. S.]

3. Üslup/Dil: Birinci görüşü savunanlar, üslup/dil güzelliğini “şiiriyet”te arar; dil malzemesinin seçiminde Türkçe/yabancı dil endişesi taşımazlardı. İkinci görüş taraftarları, aralarındaki bazı görüş ayrılıklarına rağmen “halkın dili”ni yazı dili hâline getirme gayesi güdüyorlardı. İslamcılar ve Türkçüler arasında derin olmamakla birlikte bir çatışmanın varlığı bir vakı’dır. Zira İslamcılık esaslı hareket eden sanatçılar Arapça/Farsça söz varlıklarının kullanılmasında bir çekince görmezlerken; Türkçülük akımını benimseyenler halkın diline yerleşmiş olanların dışındaki yabancı söz varlıklarının kullanılmasına karşıydılar.

Ömer Seyfettin bu tartışmanın en yoğun yaşandığı yıllarda çocukluk ve ilk gençlik çağlarını geçirdi, eğitim süreçlerini bu dönemde idrak etti. Erken yaşlardan itibaren sanatkar mizacının gereği bu tartışmalara ilgi duyan yazar ilk eserlerinde “sanat için sanat” görüşünü yansıtacak bir tutum benimsemiş; ancak olgunluk dönemine eriştiği yıllardan itibaren fikirde ve sanatta Türkçülük fikrini benimsemiş ve bu yolda öncü bir konum edinmiştir. Sadık Tural’ın aktardığı, Yakup Kadri’nin Çınaraltı dergisinde yazdığı bir yazıdan aşağıda alıntılanan bir anısı, Ömer Seyfettin’in bu tartışmaya nasıl baktığını açıklayıcı niteliktedir:

“Meşrutiyet inkılâbından sonra onunla İstanbul’da tanıştık. Biz edebiyat âlemine ilk adımlarımızı atmış bulunuyorduk; hattâ sanırım biraz da şöhret kazanmış gençlerden idik: Fecr-i Âti’yi çoktan kurmuştuk. Ömer Seyfettin’i bu edebî kulübe almak istedik. Bize “Gayeniz nedir?” diye sordu. Şahabeddîn Süleyman ile ben, ona Fecr-i Âti’nin düsturunu tekrar ettik: “Sanat şahsî ve muhteremdir”. Ömer Seyfettin insanı yaralamayan o alaycı bir tebessümüyle gülümsedi ve oturduğu yerden bize doğru uzanarak “Bu lafın hiçbir mânâsı yok cancağızım.” dedi. O, sanat bahsinde, henüz, bizim farkına varmadığımız, birtakım hakikatlere ermiş gibiydi. Genç Kalemler’deki yazılarını gözden geçirince onun nasıl bir ileri harekete gönüllü pîşdârlık ettiğini anladık. Evet, Ömer Seyfettin edebiyatta ve dilde, o zamana göre, en ileri cereyanların önünde geliyordu. Fakat hiçbir vakit bu çeşit avant-gardistlerin nasîbi olan taasuba ve softalığa düşmedi.”¹

Ömer Seyfettin ve onun gibi düşünen sanatçılar; bir başka deyişle, “toplum için sanat” yapanlarla ilgili muhalif kesimin eleştirisi, sanatın muhtevaya; muhtevanın da “öğreticilik”e (didaktizm) kurban edildiği kabulü üzerine kurulmuş; iddiaların ispatı için de kötü örnekler seçilmiştir. Peşinen söylemek gerekirse; “sui misal emsal alınmaz”; yani kötü örnek esas kabul edilip umuma teşmil edilemez. Keza “sanat için sanat” görüşüyle hareket edenlerin ürettiği metinler arasında da çokça kötü örnek vardır. Bu bağlamda, teorik olarak her iki görüş-

¹ Tural, Sadık, Ömer Seyfettin’in Hayatı ve Eserleri, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul 1984, s. 17. [M. S.]

le üretilmiş metinlerin de aynı düzeyde iyi ve kötünden oluşacağı muhakkaktır. Misalen, Cenap Şahabettin'in şiirleri arasında edebî değeri düşük ne kadar metin varsa, Ömer Seyfettin'in eserleri için de benzer bir durum söz konusu olabilir. Bu bakımdan kimin hangi görüşle hareket ettiğinden çok bir metnin ve konu bağlamında bir hikâyenin edebî değeri nasıl ölçülür sorusuna cevap bulmak daha yerinde bir tutum olacaktır.

Edebî değer, edebî zevkin verdiği bir hükümdür. Edebî zevk; estetik hazın bir biçimidir. Estetik haz, tamamen psikolojiktir ve muayyen hâllerde ortaya çıkar. Bu hâllerin bazıları şöyle sıralanabilir: Heyecan, merak, özdeşlik kurma (aynîleşme). Heyecan; şaşkınlık, şaşaa (görmeklilik), korku, gizemlilik gibi çoğu zaman iç içe geçen duyu hâllerinden doğar. Merak, geleceği bilme arzusunun yarattığı bir duyu hâlidir. Özdeşlik kurma, kendini tanıma arzusundan ortaya çıkar. Bir sanat eserinin gücü muhatabında bu duyu hâllerini yaşatmasına bağlıdır. Ömer Seyfettin'in yazdığı, gün geçtikçe üzerine yeni ilaveler yapılan yaklaşık 160 hikâyelik külliyat hakkında fikir beyan etmek bu metinlere ancak bu kıstaslar bağlamında bakmakla mümkün olur.

1. Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Heyecan Yaratıcı Hâller: Heyecan, psikolojide, alışılmadık bir durumla karşılaşıldığında ruhun verdiği tepki anlamına gelir. Bu durumun edebî metindeki karşılığı “yeni”liktir. Bir edebî metnin bütünü ya da bazı unsurları okuyucuya yeni gelirse heyecan ve estetik haz ortaya çıkacaktır. Hikâye, roman gibi, tahkiyeli edebî metinlerde heyecan duygusu yaratmaya en elverişli unsur olay örgüsüdür. Bununla birlikte muhteva, kişiler, mekân ve diğer unsurların da heyecan verici bir nitelikte kurgulanması mümkün olabilir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde heyecan unsurundan geniş ölçüde yararlanılır. Bilhassa olay örgüsünün gelişme/düğüm bölümlerinde heyecanın dozunun yükseltildiği çok sayıda hikâye vardır; *Pembe İncili Kaftan* da bu tür metinlerden biridir. Bu çok bilinen hikâyede Osmanlı Devleti'ni temsilen Şah İsmail'e elçi olarak gönderilen Muhsin Çelebi adındaki kahramanın macerası anlatılır. Hikâyenin durağan başlayan giriş kısmından sonra yavaş yavaş beliren heyecan gelişme bölümündeki iki sahnede oldukça yüksek bir düzeye ulaşır. Bu sahnelerden ilki, Muhsin Çelebi'yi elçi olarak görevlendirmek isteyen Sadrazamla Muhsin Çelebi'nin ilk karşılaşma anıdır. Sadrazamın huzuruna giren Muhsin Çelebi'nin teamülde olduğu gibi davranmayıp el etek öpmemesi; rahat davranışları, sadrazamı öfkeliendirir ve sadrazam bir ara onun başını vurdurtmayı düşünür. Bu sahnenin anlatımı çok canlı ve etkileyicidir. Bu görüntülerden sonra kısmen yatışan heyecan az sonra yeniden yükselir. Kendisine elçilik teklif eden Sadrazama Muhsin Çelebi, niçin devlet hizmetine girmek istemediğini açıklarken oldukça

coşkulu, içeriği Sadrazamı ve devlet katında görev alan herkesi yaralayacak nitelikte ürkütücü bir konuşma yapar. Burada yaşatılan korku ve coşku heyecan uyandırıcı duyulardandır.

Sadrazamın yanından elçilik görevini kabul ederek çıkan Muhsin Çelebi'nin Tebriz'e gidiş hazırlıkları durağan bir akış içinde sunulur. Muhsin Çelebi'nin Şah İsmail'in sarayına adım attığı andan itibaren yeniden uyandırılan heyecan Şah'ın huzuruna girdiğinde yükselmeye başlar; Şah'a yönelik tahrik edici konuşmalarla doruğa çıkar ve huzurdan ayrıldığında birden yok olur. Şüphesiz ki, hikâyenin okuyucu üzerindeki en sarsıcı etkiyi bıraktığı kısımları da buralardır.

Ferman hikâyesi de baştan sona heyecan düzeyinin oldukça yüksek olduğu metinlerden biridir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar Seferini hatırlatan bu tarihî hikâyenin ilk paragrafı oldukça heyecan uyandırıcı bir gösterme sahnesidir. Şiddetli fırtına, yağmur ve seller yüzünden orduda bir kaos çıkmış; padişahın otağı kaybolmuştur. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında Tosun Bey adında yiğitliğiyle maruf² bir askerin otağın kaybolmasından sorumlu tuttuğu Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'yı eleştirmesi sebebiyle Sokullu tarafından verilen ölüm fermanını bile bile Niş'e götürüp orada idam edilmesi hikâye edilir. Hikâyenin en heyecan uyandırıcı kısmı Tosun Bey'in gördüğü rüya sebebiyle fermanı okuma isteğine karşı verdiği irade savaşının anlatıldığı pasajlardır. Yazar, burada da heyecan duyusu aracılığıyla okuyucuyu metne bağlamayı başarır.

Yazarın çok sevilen bir diğer hikâyesi *Diyyet* de heyecan unsurundan yararlanan metinlerden biridir. Bu hikâyede heyecan olay örgüsünün sonuç kısmında; haksız yere hırsızlıkla suçlanarak kolunun kesilmesi cezasına çarptırılan Koca Ali'nin, diyyetini ödeyerek kolunu kurtarması karşılığında ömür boyu hizmet-kârlık etmeyi kabul ettiği Hacı Mehmet'in sürekli kendisini aşağılayıp diyyetini ödemediğini başına kakması üzerine kendi kolunu kesip onun önüne attığı sahnede ortaya çıkar.

Çoğu hikâyesinde heyecan unsurunu olay örgüsünün gelişme ve sonuç kısımlarında kullanan Ömer Seyfettin bazı kısa hikâyelerinde girişi heyecanlı bir sahne ile yapar. Bu metinlerden biri, *Karmanyolacılar* başlıklı hikâyedir. Yaklaşık bir sayfa hacmindeki bu kısa hikâyede bir kalpazanın gece vakti şehir eşkıyası karmanyolacı iki kişi tarafından soyulması vakası anlatılır. Hikâyenin giriş kısmı, olaya tanıklık eden Fakacı Sıtkı Efendi'nin gece yarısında ıssız bir sokakta feryatlar işitmesi ile başlar. Bu çılgılığı duyan kahraman hemen tabancasına davranarak seslerin geldiği tarafa koşmaya başlar ve bir adamın sokak ortasında

² herkesçe bilinen, tanınan

çırpındığını görür. Adama yaklaşıp silahını doğrulttuğunda bu defa adam kalkıp kaçır; Sıtkı şimdi de onu kovalamaktadır. Böyle devam eden hikâyede oldukça canlı ve heyecanlı gösterme sahneleri oluşturulur. Bu hikâyenin okuyucu üzerindeki bırakacağı en güçlü etki heyecan duygusu uyandırmasıdır.

Heyecan uyandırmanın yöntemlerinden biri şaşırtmadır. Şaşkınlık, kişinin beklenmedik bir durumla karşılaştığında verdiği tepkidir. Şaşkınlık; olaylar, kişiler ve durumlar karşısında yaşanabilir. Olayların alışılmışın dışında seyretmesi, nesnelerin alışılmış görüntülerden büyük ya da küçük olması, kişilerin görünüş ve davranışlarının olağandışı olması şaşkınlık yaratıcı hâllerdendir. İş ve aile hayatında şaşırtıcı durumlarla karşılaşmak insanı hoşnut etmese de sanat ve eğlence gibi zevkle ilgili eylemlerde şaşkınlık daima tercih edilen bir duyu olmuştur. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde şaşkınlık duygusu uyandırmak en çok tercih edilen yöntemlerden biridir. Bu tutum, sanatçının benimsediği hikâye kurma tekniği ile de ilişkilidir. Klasik vaka/Maupassant hikâyesinin temel özelliklerinden biri, olayların şaşırtıcı biçimde sonuçlanmasıdır. Böylece okuyucu üzerindeki etkinin kalıcı olacağı varsayılmıştır.

Pembe İncili Kaftan hikâyesinde Şah'ın kendisine karşı pervasız davranan Muhsin Çelebi'ye zarar vermeden yollaması; *Diye'te* Koca Ali'nin kendi kolunu kesmesi; *Ferman*'da Tosun Bey'in kendisini idam etmek istemeyen Niş Bey'ine kılıç çekip ölüme gitmesi; *Karmanyolacılar*'da gasp edilen adamın sahte banknot yapan bir kalpazan olduğunun ortaya çıkması şaşırtıcı sonlara dair birkaç örnektir. Yazarın hikâyeleri arasında çokça örneği bulunan bu durumla *İlk Cinayet*'te de karşılaşılır. Annesi ile vapurda seyahat eden bir çocuğun güvertede bulunduğu bir martı yavrusunu boğarak öldürmesi bir çocuktan beklenen davranışın ötesinde bir şaşkınlık yaratır.

Yazarın hikâyelerinde şaşkınlık ve heyecan yaratıcı hâllerden biri de kişileştirmelerde görülür. Bilhassa yüceltilmiş kahramanların, davranışları ve görünüşleri ile okuyucuyu, hayranlık uyandıran bir şaşkınlığa sevk etmesi söz konusudur. *Pembe İncili Kaftan*'ın Muhsin Çelebi'si sadrazamı bile şaşkınlığa uğratan bir görünüşe sahiptir. Güçlü kuvvetli, yakışıklı, heybetli bir görünüşü olan Muhsin Çelebi'nin sağlam karakteri, onurlu ve dik başlı duruşu, devletine, milletine ve insaniyet düşüncesine bağlılığı, derin ve çok yönlü fikirleri hem sadrazamı, hem de okuyucuyu görkemli bir varlık karşısında duyulan hayret ve şaşkınlığa sürükler.

Ferman hikâyesinin kahramanı Tosun Bey de, Muhsin Çelebi gibi görkemli bir karakterdir. Yiğitliği dillere destan olan bu kahramanı bütün Osmanlı coğrafyası tanır; büyük küçük herkes ona tazim eder. Gözü pek, güçlü, fedakâr, sözünü

esirgemez, devlet ve millet uğruna canını vermekten çekinmez, sanatkâr mizaçlı, şair, fazıl bir zat olan Tosun Bey de Muhsin Çelebi gibi heybetli, güzel, görenlerin hayranlıkla başını çevirdiği bir kahramandır. Padişah bile onun görünüşünden etkilenerek maiyetine almıştır.

Diyet hikâyesinin kahramanı Koca Ali de okuyucuda hayranlık uyandıracak bir görünüşe ve kişilik yapısına sahiptir. O da yukarıdaki iki kahraman gibi güçlü kuvvetli, heybetli, güzel bir adamdır. O çocukken, beylerbeyi olan babası idam edilmiş, zengin bir vezir olan amcası onu sahiplenmiştir. Ancak, o kimseye minnettar kalmamak için amcasının yanından kaçmış, şöhretli bir kılıç ustası olmuştur. Onurlu, gururlu, geniş gönlü, zeki, çalışkan, yaratıcı, mütevazı bir adam olan Koca Ali okuyucuyu her yönden şaşkınlık ve hayranlık içinde bırakır.

2. Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Merak Uyandıran Hâller: Merak psikolojik bir dürtüdür. Kişinin yaşına, cinsiyetine, kültür düzeyine göre farklılıklar gösterse de hemen her sağlıklı birey merak eder ve merak uyandırıcı şeylere ilgi duyar. Medeniyetlerin gelişmesinde; keşiflerin ve icatların temelinde bu duyunun yattığı yaygın bir bilgidir. Edebî metinlerde merak duygusu aracılığıyla okuyucuyu etkilemek ilk anlatılardan beri başvurulmuş bir yöntemdir. Bu anlatılardan biri olan *Binbir Gece Hikâyeleri*’nin kurgusu tamamen merak duygusuna dayanır. Bilindiği gibi, karısı tarafından aldatılan Şehriyar, kadınlardan intikam almak için sürekli genç kızlarla evlenip onları öldürtmektedir. Ölümü göze alıp gönüllü olarak Şehriyar’la evlenen Şehrazat, gidişatı değiştireceğine inanmaktadır; çünkü o merak duygusunun intikam ateşinden daha yakıcı olduğunu bilincindedir. Nitekim ilk geceden itibaren anlatmaya başladığı, “arkası yarın” tarzı tamamlanmamış hikâyeler aracılığıyla bin gün hayatta kalmayı başarır ve Şehriyar’ı intikam arzusundan arındırır. Benzeri tutuma bütün edebî türlerde rastlanır. Ömer Seyfettin hikâyeleri de merak dürtüsünden çokça yararlanan metinlerdir.

Yukarıda bahsedilen *Pembe İncili Kaftan* hikâyesinde merak duygusu bilhassa iki noktada okuyucuyu metne bağlayıcı işlev görür. İlki, Muhsin Çelebi’nin sadrazamın huzuruna gelişinde, ikincisi de Şah’ın huzuruna çıkarılışındadır. Her iki sahnede de okuyucu, Muhsin Çelebi’nin canını tehlikeye atan pervasızlığının muhataplarını nasıl bir davranışa sevk edeceğini merak eder.

Ferman hikâyesinde de okuyucu olay örgüsüne merak duygusu ile bağlanır. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa’nın Tosun Bey’le Niş Beyine yolladığı ferman-da verilen buyruğun ne olduğu hem kahramanı hem de okuyucuyu merakla sürükler. Bilhassa Tosun Bey’in gördüğü rüyanın fermanla ilişkili olması bu merakı köpürtücü bir etki yapar. Tosun Bey’in merakına yenik düşerek fermanı okuması ve kendisinin idam emrini içerdiğini görmesinden sonra okuyucu Tosun Bey’in

nasıl davranacağını merak etmeye başlar. Bu merak metnin son paragrafına kadar sürer. Zira bu kısımda Niş Beyi, Yasin okumakta; anlatıcı da avludaki kan damlalarından söz etmektedir.

Diyet hikâyesinde olay örgüsünün akış sürecindeki birkaç noktada merak duyusundan yararlanıldığı gözlemlenir. Koca Ali'nin diyetini ödeyen Hacı Mehmet'in kötü huylu biri olması; Koca Ali'ninse onurlu bir adam olması sebebiyle aralarındaki ilişkinin nasıl ilerleyeceği okuyucuyu meraklandırır. Yazar zıt karakter kurgulaması yaparak okuyucu tahrik eder; Hacı Mehmet'in, sürekli diyetini ödediğini söyleyerek Koca Ali'nin onurunu kırması ile bu merak derinleşir.

Karmanyolacılar hikâyesinde de merak hikâyesinin başından sonuna kadar aslî sürükleyici unsur olarak kullanılmıştır. Fakacı Sıtkı Efendi, karanlık sokaktan gelen bir feryatla meraklanır; okuyucu da onun gibi çılgınlığın sebebini merak eder. Şehir eşkıyaları tarafından soyulmuş bir adamla karşılaşan kahramanın merakı okuyucu ile birlikte biter ancak mağdurun yardım teklifini reddedip kaçmaya başlamasıyla yeniden merak duyusu ortaya çıkar. Ta ki, adamın bir kalpazan olduğunu itiraf edip, çaldığı paraların henüz tam baskısı yapılmamış sahte banknotlar olduğunu söylemesiyle merak da hikâye de sona erer.

3. Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Özdeşlik Kurma Duyusu Uyandıran Hâller: Özdeşlik kurma duyusu insanın kendini tanıma, benzerleri ile bütünleşerek yalnızlıktan kurtulma psikolojisinin yol açtığı bir hâldir. Edebî eserlerde okuyucuyu en çok etkileyen hususlardan biri, özellikle kahramanlarla kurulan bağıdır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde kahramanlarla özdeşlik kurma az rastlanan bir durumdur. Bunun sebebi kahramanların seçilmiş, sivriltilmiş kurgulanma biçimleridir. Bununla birlikte bazı hikâyelerde özdeşlik kurma duyusundan da istifade edilmiştir; *Kesik Bıyık* hikâyesi bu metinlerden biridir.

Hikâyenin adı verilmeyen kahramanı, genç adam, devrin modasına uyarak bıyıklarını kestirmiştir. Bu durum kahramanın annesini büyük bir kedere sevk etmiş feryat figan ağlayıp sızlanmasına yol açmıştır. Babası ise kahramanı evlatlıktan reddederek evden kovmuştur. Buna karşılık sokakta rastladığı arkadaşları takdirlerini ifade etmiş; tramvayda yanına oturan hoca efendi de bu davranışın sünnet olduğunu belirtmiştir. Kahramanın farklı kişilerden gördüğü bu zıt tepkiler gerçek hayatta da gençlerin çok sık muhatap olduğu davranış kalıplarıdır. Bu bakımdan okuyucuların kendi yaşantılarından benzer hikâyeleri hatırlayarak kahramanla özdeşleşmesi mümkündür.

Yüz Akı hikâyesi de özdeşlik kurma duyusu oluşturan metinlerden biridir. İnsanlara güvenini kaybetmiş zengin bir adamın Müftü efendinin telkinleriyle yeniden güven duygusu kazanma isteğinin büyük bir hayal kırıklığı ile sonlan-

masının anlatıldığı metinde kahramanla duygu ve düşünce ortaklığı yaşanabilmektedir.

Kaşığı özdeşlik kurma duygusundan yararlanılan metinlerden bir diğeridir. Çocuklukta, gençlikte yapılan küçük bir hatanın beklenmedik büyüklükte kötü bir sonuca yol açması; ya da gerçekte böyle bir bağ olmasa bile vicdanen kendini suçlama yaygın bir davranıştır. Burada da kırdığı kaşığının suçunu kardeşine yükleyen bir çocuğun kardeşinin hastalanarak ölmesi sonucu çektiği vicdan azabı anlatılır.

Modern Türk hikâyesinin kuruluş sürecinde büyük emek vermiş sanatçılardan biri olan Ömer Seyfettin “toplum için sanat” fikrini düstur olarak kabul etmiş olsa da sanatkârlıktan taviz vermemiştir. Onun toplumculuğunu hikâyelerinin muhtevası ve kişileştirmeler etrafında oluşturduğu bir vakıadır. O, ideal insan tipleri veya yozlaşmış kahramanlar aracılığıyla doğru ve yanlış olanı gösterirken sanatın sınırları içinde kalmayı başarmıştır. Keza seçtiği toplumsal ve tarihsel konuları anlatırken benimsediği tutum da bu sınırlar dâhilindedir. Okuyucunun edebî metne bağlanmasını sağlayan merak, heyecan, özdeşlik duyularını genellikle uygun düzeylerde ve yerli yerinde kullanarak yüz yılı aşkın bir zamandır hâlâ zevkle okunan bir yazar olmayı başaran Ömer Seyfettin konuşulan/yaşayan Türkçenin hikâye dili olmasına da büyük bir katkı vermiştir.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 130-133.

Ömer Seyfettin'in Millî Heyecanı

Arslan Tekin

Giriş

Ömer Seyfettin Osmanlı'nın en karanlık, yıkılmaya yüz tuttuğu zamanda yaşamış ve memleketin zor günlerinin ıstırabını bir asker, bir düşünen adam ve bir yazar olarak yüreğinin en derinliklerinde hissetmiş, memleket insanını, çocuklardan başlayarak uyandırmak istemiştir. Uyandırırken, “yerli düşünce”yi işlemiş ve “Türk” eksenli yazmıştır. Türk eksenli yazarken, hiçbir etnisiteyi daire dışına itmemiştir. “Osmanlı” derken, “Osmanlı ruhu” derken yine kastettiği “Türk” olmuştur.

Ömer Seyfettin, Balkan Harbi'yle fikri hayat bulmuştur, diyebiliriz. Balkan Harbi, neredeyse Balkanların kaybıyla biten bir savaştır. Düşmanının Osmanlı sahasında ilerleyişini durdurmak bir “zafer” görülmüş ve gösterilmiştir.

Edirne'nin işgalinin tahassürü ve ardından geri alınışının nihayetsiz sevinci, zaten bizim olanın, bizde kalmasını sağlama, bu sağlamada rol oynayan komutanın -Enver Paşa- güç kazanması ve bu güç kazanmayla, Türkçü harekette Turan ivmesi fikrî seyrimizde yeni yollar açmıştır.

Ömer Seyfettin, fikrî kitapçıklarını, kendisinin de vurduğu ve Yunan'a esir düştüğü ilk Balkan Harbi'nden başlayarak Birinci Dünya Harbi'nin başladığı yıllar içinde yazmıştır.

Bu kitaplar şunlardır: “Vatan! Yalnız Vatan...” “Yarınki Turan Devleti”, “Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi”, “Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset”.

Fikrî kitapçıları yanında dilinin manifestosunu da yazmıştır. İttihat ve Terakkî Fırkası'nın Merkez-i Umûmî üyesi Ziya Gökalp'ın teşvik ve desteğiyle Selanik'te Ali Canip (Yöntem) yönetiminde, Hüsün ve Şiir dergisi “Genç Kalemler” adıyla yeni bir hüviyetle çıkmaya başladığında ilk makale, millî dilin nasıl olacağını ortaya koyan ve tartışmasız kabul edilen “Yeni Lisan” makalesini yayımlamıştır.

Ali Canip (Yöntem) Yeni Lisan hareketini Gökalp ve Ömer Seyfettin'le birlikte nasıl başlattıklarını şöyle anlatır:

“Bu esnada (İttihat ve Terakkî) Merkez-i Umumî azası Diyarbakırlı Ziya Gökalp Bey Selanik’e gelmiş. Bir akşam Beyazkule bahçesinde onunla görüşüyoruz. Bulgaristan hududunda bölük kumandanı olan Üsteğmen Ömer Seyfettin’den aldığım mektubu Ziya Bey’e okuyorum. Ömer’le zaten hep mektuplaşıyoruz. Edebiyat-ı Cedide’nin, Fecr-i Âtî’nin Arabî, Farisî kelimelerle karışık terkipli dilinden karşılıklı şikâyet ediyoruz. Ömer bu mektubunda bana bir teklifte bulunuyor, diyor ki: ‘Geliniz Canip, sizinle edebî lisanda bir ihtilâl yapalım. Arabî Farisî terkipleri atalım. Türkçesi olan Arabî, Farisî kelimeleri kullanmayalım. Meselâ ay varken (mah), güneş varken (şems) (hurşit) demeyelim.’

Ömer aynı zamanda; aylıklarımızdan beşer onar lira koyarak Genç Kalemler’i yeni bir şekilde çıkarmamızı teklif ediyor ve bu mektup üzerine ben Genç Kalemler’de ‘Şekle Ait Bir Tecrübe’ unvanı altında makaleler yazıyorum.

Ziya Bey’e bunları gösterdim ve Ömer’le birlikte böyle bir mücadeleye girişmek üzere olduğumuzu söyledim. Bana cevaben dedi ki: ‘- Ben de bu paraya iştirak edeyim ve ben de sizinle beraber çalışayım.’

Ziya Gökalp ‘Türkçülüğün Esasları’ unvanlı eserinde bu bahsettiğim meseleyi anlatır.

Ziya Bey’le görüştüğümünden iki üç gün sonra, merkez-i umumîden yukarıda bahsettiğim mektubu almıştım. (Sermuharrir tayin edildiğine dair mektup) On-
dan sonra Genç Kalemler’i yeni bir şekilde çıkarmağa başladık. ‘Mademki ilk teklif senden geldi, ilk başmakaleyi de sen yaz.’ deyişim üzerine Ömer de ilk makaleyi yazdı. Fakat imza koymadı. Ben de, Ziya da imza koymazdık. Şahsî olmasın diye (?) işareti koyardık. Sonra da başmakalelerin altına (Genç Kalemler Tahrir Heyeti) diye imza koyduk.”¹

Ömer Seyfettin’in Fikrî Kitapları

Ömer Seyfettin, “Vatan! Yalnız Vatan...”ı 1911’de imzasız; “Yarınki Turan Devleti”ni “Ömer Seyfettin”, “Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi”ni “Ö. S.”, “Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset”i “Tarhan” imzasıyla yazmıştır. Son üç risale 1914 tarihini taşır.

“Tarhan” imzasının Ömer Seyfettin’e ait olduğunu ortaya çıkarmıştır.²

Bu kitaplar içinde, Masonluğun ve sosyalizmin tehlikesine işaret eden “Vatan! Yalnız Vatan...” kitapçığının onun olup olmadığı tartışılmıştır.

¹ Ali Canip Yöntem, “Devirlerden Hatıralar”, Yakın Tarihimiz, C. 1, S. 1 (1 Mart 1962), s. 4. [A. T.]

² Fevziye Abdullah Tansel, “Ömer Seyfettin’e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser”, Türk Yurdu, S. 283 (Nisan 1960), s. 6-8. [A. T.]

Prof. Dr. Ali Birinci, “Vatan! Yalnız Vatan...” için, “*Risâle hakkında ilk bilgileri Ali Canip Yöntem’e borçluyuz.*” der:

“Risâlenin yazılış sebebi, İttihat ve Terakkî içinde yeni bir hizbin doğmasıdır. Hizbin başını Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi’nin yeğeni Miralay Sadık Bey çekmektedir. Başlattığı hareket “Hizb-i Cedîd” diye anılır. Bu hizip sonra Hürriyet ve İtilâf partisine dönüşecektir.

Ali Canip Yöntem Yakın Tarihimiz’de şunları söyler:

‘Bir akşam Ziya Gökalp ve öteki arkadaşlarla Olimpos Palas’ta otururken, içeri iki adam girdi. Bunlar Miralay Sadık Bey’le, akıl hocası Şaban Efendi idi. Ta içerde köşeye çekildiler. Onu ilk ve son görüşüm bu olmuştu. Ertesi gün, Merkez-i Umumî’de otururken, başta Hacı Âdil Bey, Dr. Nâzım ve diğer azalar, pek telaşlı idiler. Toplantıya çekildiler. Müzakere epeyce sürdü. Sonra öğrendik ki Ziya Gökalp’ın kat’î bir karar teklifi şu olmuş:

‘İttihat ve Terakki birdir. Hizip tanımaz. Bu kanaatin aksini iddia edenler bizden değildir.’

İşte bu korkunç badireye nihayet verdiren, İttihat ve Terakkî Merkez-i Umumîsi’nin, İstanbul’daki Meclise gönderdiği şu yukarıdaki kısa telgraf olmuştur...

Müteakiben, Genç Kalemler, “Vatan, Yalnız Vatan...” adlı bir broşür yayınladı. Bu broşür “Türkler, milletlerarası teşekküllerden, masonluktan, sosyalistlikten uzak kalmalıdır.” cümlesiyle hulâsa edilebilir.

Bir yıl geçmeden İtalyanlar, Trablusgarp’a saldırdılar. Türklerden mason olanlar en ziyade İtalyan locasına mensup idiler. Ömer Seyfettin “Primo” adındaki meşhur hikâyesini yazdı, Genç Kalemler’de çıktı. Merak eden okurlarımız, bu hikâyeyi Ahmet Halit kütüphanesinin bastığı “Ömer Seyfettin Külliyyatı”nda okuyabilirler. “Primo” Selanik muhitinde top gibi patladı. Masonluk cereyanını sarstı ve nihayet söndürdü.” (“Hizb-i Cedid”, *Yakın Tarihimiz*, S. 25, 16 Ağustos 1962, s. 354)

Ali Birinci, Tahir Alangu’ya atıfta bulunur:

“... Alangu’nun bu yanlışları yanında risâlenin yazarı hakkında söyledikleri üzerinde durulmağa değer görünüyor. O, 18 Aralık 1963 günü Genç Kalemler çevresinden Mustafa Nermi (1890-1971) ile yaptığı bir konuşmaya dayanarak, Selânik’te basılan on kadar propaganda broşürünün hepsinin Ömer Seyfettin tarafından hazırlanmış olduğunu kaydediyor.

Ağlebi ihtimâlle Gökalp’ın ve Yöntem’in de, fikirleriyle katkıda bulundukları risâle Ömer Seyfettin tarafından kaleme alınmıştır. Bununla beraber risâlenin,

her üçünün müşterek kanaatlerine tercüman olduğu unutulmamalıdır.”³

Ömer Seyfettin’in eserlerini yayımlayan Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, tartışılan risale hakkında bana şu notu göndermiştir:

“Vatan! Yalnız Vatan”ın Ömer Seyfettin’e aidiyetini gösteren birkaç delil var.

1. Merhum Seyfettin Özege, Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu’nda pek çok müstearı açıklamıştır. Bu kitabı da Ömer Seyfettin adına kaydetmektedir.

2. Ömer Seyfettin’in yakın arkadaşı ve Yeni Lisan davasında yanında olanlardan Mustafa Nermi, Genç Kalemler Tahrir Heyeti adına yazılan propaganda kitapların hepsini Ömer Seyfettin’in yazdığını söylüyor (Alangu, Ömer Seyfettin, 1968, s. 191-193).

3. Ömer Seyfettin’in Primo Türk Çocuğu hikâyesi, bu kitapçığın kurgu dünyasına aktarılmış hâlidir. Primo Türk Çocuğu, Vatan! Yalnız Vatan’dan birkaç gün önce yayımlandı ve 2,5 yıl sonra genişletilerek tekrar basıldı.

4. Ama bunlar olmasaydı bile Ömer Seyfettin yanında Gökalp, Yöntem’i de biraz okumuş biri olarak eserin Ömer Seyfettin tarafından kaleme alındığından zerre miktar şüphem yok. Gökalp yazsaydı dili sosyolojik terimlerle dolu olurdu. 1911’de Gökalp Yeni Lisan’a tam uyabilmiş değildir. Ama 1920’de yazacak olsa da bu meseleyi aydınlar için yazar, Masonluğa reddiye olarak tarihten çokça örnek gösterirdi. Yazdıklarına bakarak Yöntem’in böyle bir konuyu yazmaya epey uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Prof. Dr. Ali Birinci’yle yaptığım görüşmede, kitapçığın Ömer Seyfettin’in olduğunu teyit etmiştir.⁴

Ömer Seyfettin’in Milliyetine Dair Tartışma

Ömer Seyfettin, kendisi için “Çerkez” vurgusu yapan dönemin “İslâmcı” dergisi Sebilürreşad’a, bir mektupla cevap vermiş ve bu mektup dergide yayımlanmıştır.

Sebilürreşad’da, “Türkçülerin Siyasî Mefkûreleri” başlığı altında Ömer Seyfettin’in Akşam gazetesinde çıkan yazısı ele alınıyor ve Ömer Seyfettin için “Çerkez” sıfatı kullanılıyor. Sebilürreşad’da çıkan söz konusu yazı:

“Her biri ayrı ayrı kavmiyetlere mensup olduğu hâlde Gökalp Bey’in etrafında Türkçülerden Çerkez Ömer Seyfettin Bey, 20 Teşrînievvel (20 Ekim) tarihli

³ Ali Birinci, “Vatan, Yalnız Vatan”, Tarih ve Toplum, S. 70 (Ekim 1989), s. 43-50. [A. T.]

⁴ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, “Önsöz” (Haz. Arslan Tekin), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2020. [A. T.]

Akşam gazetesinde neşrettiği bir makalede Türkçülerin siyasî mefkûrelerini şu suretle hulâsa ediyor:

‘Türkçülerin fiiliyat sahasına hiçbir an geçemedikleri için yalnız nazariye hâlinde kalan siyasî fikirleri, siyasî mefkûreleri şunlardı:

a- Türkiye’yi iki kısma ayırmak! Türklerle meskûn cihette, yani Anadolu’ya ‘Türk yurdu’ demek, Araplarla meskûn kısımlara muhtariyet, -hatta bazı müfritlerince- istiklâl vermek ‘Arap yurdu’ diye ayırmak!

b- Türk yurdunda, Türklerin arasında ekalliyette kalan Rum, Ermeni, Yahudi gibi milletlere de ‘harsî bir muhtariyet vermek’, serbest inkişaflarını temin etmek, Türklerle noktası noktasına hakça musavî tutmak.

Memleketimizin ‘fikir sahası’nda hürriyet nimetlerinden mahrum olduğu için bu umdeler, bu gayeler böyle vâzih surette ortaya atılamıyor bin türlü dolambaçlı yollarla âdetâ edebî bir kaçakçılık hâlinde ilmî makalelere sıkıştırılıyordu.’

Çok zahmete katlanmaksızın sâyelerinde mefkûrelerine kavuştuklarından dolayı İngilizler Türkçülere bir de teşekkürnâme göndermelidirler. Türkçülerin ‘bin türlü dolambaçlı yollarla, edebî kaçakçılıklarla, ilmî makalelere sıkıştırmak suretiyle’ anlatmak istedikleri bir mefkûreleri daha vardır; bakalım onu da itiraf etmek cesaret-i medeniyelerini ne vakit gösterecekler!”⁵

*

Ömer Seyfettin’in “Sebilürreşad Mecmuası İdarehanesi’ne” başlığıyla Sebilürreşad’a gönderdiği mektup:

“375 numaralı nüshanızda bana ‘Çerkez’ diyorsunuz. Ben milliyeti ‘ırk’ diye anlamam. Milliyet ‘din, lisan, ırk’ birliğidir. Bununla beraber ‘Çerkez’ değilim. Pederimin Sarıyar’da Hüseyinağa Mahallesinde 38 numaralı hanede mukim Pi-yade Binbaşılığı’ndan mütekaid Ömer Şevki Efendi’dir. Kendisi bir kelime Çerkezce bilmez, Kafkasyalı bir Türk’tür. Gidip bizzat tahkikat yaparsınız. İstanbullu olan annem de meşhur Haseki Mustafa’nın torunudur.”⁶

*

Ömer Seyfettin’in, Sebilürreşad’da yorumlanan Akşam gazetesindeki “Türkçüler ve Muharebe” makalesi:

“Bu müthiş günleri geçirdiğimiz, sırada maziye kurcalamaktan zevk alanlar zımnî bir ifade ile ‘Bizi muharebeye sokan, milliyet cereyanıdır!’ demek istiyorlar. Hâlbuki hakikat tamamıyla bu bühtanın zıddıdır.

⁵ “Türklerin Siyasî Mefkûreleri”, Sebilürreşad, C. 15, S. 375 (23 Ekim 1918), s. 211. [A. T.]

⁶ Ömer Seyfettin, “Sebilürreşad Mecmuası İdarehanesi’ne”, Sebilürreşad, C. 15, S. 376, 31 Teşrinievvel 1334 [31 Ekim 1918]; s. 232. [A. T.]

Milliyetperverlerin bu muharebeyi ne kadar istemediklerini göstermek için evvelâ kısaca şu noktaları tenvir edelim:

Milliyetperverler kimlerdir?

Umdeleri, gayeleri nedir?

Memleketteki siyasî, içtimaî vaziyetleri ne merkezdedir?

1

Yedi sekiz sene evvel ‘sırt ilmî bir mahiyette’ Türkçülük başladı. O vakit devletin siyaseti ‘imparatorluk siyaseti’ idi. Maarifin, harsın, müessesatın damgası ‘koyu bir Tanzimatçılık’ idi. Milliyetperverler evvelâ ‘lisan, sanat, edebiyat’ meselesini ele aldılar. Hükûmet, hareketlerine mecburiyet tahtında göz yumuyordu. Çünkü yalnız fikir sahasında çalışıyorlar, fiiliyata geçmiyorlardı. İşleri, güçleri ortaya ‘nazariye’ atmaktı. Ekserisi muharrirlerden, muallimlerden, mektep talebelerindendi. Beyazıt’ta bir mahfilleri vardı: ‘Türk Ocağı!’ Türk Ocağı’nın en birinci mesleği ‘kat’iyyen siyasiyata karışmamak’ idi. Bir kısmı Ocak’ta toplanan milliyetperverler, idaresi altında yaşadıkları hükûmetin umdelerine manen muhaliftiler. Fakat fiiliyattan uzak yaşamak, yalnız ilmî, yalnız nazarî kalmak mesleklerinin esası olduğu için hiçbir itiraza kalkmıyorlar, kendi fikirlerinin, kendi nazariyelerinin yayılmasına çalışıyorlardı. Bununla beraber ‘milliyetperverlik’ tebellür edemedi.

Fiiliyata intikal edecek kıvamı bulamadı. Tesiri yalnız lisanda, edebiyatta, sanatta görülebildi. Siyasetimiz bu cereyandan hemen hiç müteessir olmadı, denilebilir.

Milliyetperverler ‘dini bir, dili bir’ cemiyeti bir millet sayıyorlar, İstanbul’da, Trakya’da, Anadolu’daki halka ‘Türk’ diyorlardı. ‘Osmanlılık’ onlarca yalnız devletin ismi idi. ‘Bilâ-tefrik-i cins ü mezhep’ yani ‘Türk, Rum, Arap, Ermeni, Yahudi...’ milletlerinin mecmuundan hâsıl olma sun’î bir ‘Osmanlı milleti’ kabul etmiyorlardı. Buna Tanzimat’ın bir hülyası nazarıyla bakıyorlardı. Hâlbuki hükûmet daha düne kadar, Tanzimat’ın bu hülyasını yaşıyor, beyannamelerinde halka ‘Ey Osmanlı milleti!..’ diye hitap ediyordu.

2

Milliyetperverlerce her millet bir millettir. Muhtelif milletlerin mecmuundan mürekkep bir millet olmaz. Türk, Türk’tür; Arap, Arap’tır; Rum, Rum’dur; Ermeni, Ermeni’dır. Yahudi de Yahudi... Milliyetperverlik yalnız bir milliyete taraf-tar olmak değildir. Bütün milliyetleri tasdik etmek, müsavî tutmaktır. Türkçüler, Türkiye’deki milletlerden hiçbirini temsil etmek istemiyorlar, yalnız ‘Türkler’i şuurlu bir hâle getirmeye uğraşıyorlardı. Onların itikadı kuvvetli idi. ‘Allah esir

bir millet yaratmamıştı!’ Her millet kendi mukadderatını tayin etmek hakkına tabii surette mâlikti. ‘Fiiliyat’ sahasına hiçbir an geçemedikleri için yalnız nazariye hâlinde kalan siyasî fikirleri, siyasî mefkûreleri şunlardı:

a- Türkiye’yi iki kısma ayırmak! Türklerle meskûn cihete yani Anadolu’ya ‘Türk yurdu’ demek. Araplarla meskûn kısımlarına muhtariyet, -hatta bazı müfritlerince- istiklâl vererek ‘Arap Yurdu’ diye ayırmak!

b- Türk yurdunda Türklerin arasında ekalliyette kalan Rum, Ermeni, Yahudi gibi milletlere de ‘harsî bir muhtariyet vermek’, serbest inkişaflarını temin etmek, Türklerle noktası noktasına, her hakça müsavî tutmak...

Memleketimizin ‘fikir sahası’ da hürriyet nimetinden mahrum olduğu için bu umdeler, bu gayeler böyle vâzih bir surette ortaya atılamıyor, bin türlü dolambaçlı yollarla, âdeta edebî bir kaçakçılık hâlinde, ilmî makalelere sıkıştırılıyordu. Türkçüler, devletin eski imparatorluk gailelerinden kurtulup Türk yurdunda rahat kalınca terakkî edeceklerini, Türkiye’de inkişaf edecek harsın, irfanın nurlarıyla, dünya yüzündeki bütün Türklerin cehalet karanlığından kurtulacaklarını ümit ediyorlardı.

Hâsılı faaliyetleri yalnız hars, yalnız edebiyat, yalnız ilim sahasına münhasırdı.

3

Çünkü evvelâ bir kere son derece azlıktılar. Memleketin bütün sözcüleri⁷ Tanzimat maarifiyle yetiştikleri için onların temayüllerini anlayamıyorlar, kabul edemiyorlardı. Herkes Bâbîâlî’nin⁸ fikrinde idi: Siyaseti hiç değiştirmemek! Araplarla meskûn mahalleri yine elde tutmak. Hükûmetin dinî şeklini muhafaza ederek İslâmlar beyninde ‘milliyet’ cereyanlarına mâni olmak. Hatta bu tabii temayülü hıyanet addetmek!

Milliyetperver Türk gençleri gibi, milliyetperver Arap gençleri de faaliyetten men olunuyor:

– Siz İslâmsınız! İslâmların milliyeti yoktur, deniliyordu.

Sonra Türkçülerin muntazam teşkilâtları, muntazam neşriyatları yoktu. Hatta bu cereyan henüz daha çocuktı. Tam Türkçü pek nadirdi. Karakterizliğimiz, yani telifçiliğimiz bu sahada görünüyordu. Bir adam hem Türkçü, hem İttihad-ı İslâmcı, hem emperyalist olabiliyordu. Umdelerle hudutları çizilmemişti. Her harekete Bâbîâlî’nin damgası yapışıveriyordu.

⁷ Metinde “sözleri” okunacak şekilde yazılıdır. “Sözcüleri” (söz sahipleri, yöneticileri) olmalı. [A. T.]

⁸ Bâbîâlî’den kasıt, Sadrazamlıktır. Sadrazamlar, Cağaloğlu’nda şimdiki İstanbul Valiliği’nin olduğu binada otururlardı. Bâb-ı âlî: Yüksek kapı, yüksek makam. [A. T.]

Tam Türkçüler, yani dar Türkçüler, Türklerin nüfusunu, bomboş, vâsi arazilerden daha ziyade düşündüklerinden kat'ıyyen muharebeyi istemiyorlardı. Hele Suriye, hele Irak gibi Arap yurtları için Türk kanı dökülmesine, Türk paraları sarf olunmasına hiç akıl erdiremiyorlardı. Tam Türkçülerden hiç kimse ne Mebusân'a, ne hükümet mahfillerine, hâsılı hiçbir yere girememişti. En kabadayısı nihayet bir lise muallimi idi. Biraz sesini yükseltse o saatte susturulabilirdi.

İşte Türkçüler hiç istemedikleri muharebenin ilânını hayretle karşıladılar. Hâsıl olan heyecandan yine milliyetperverlik nokta-i nazarına göre istifadeye kalktılar. Çanakkale ile iftihar ettiler. Fakat Irak'ta, Suriye'de dökülen kanlar için teselli kabul etmez matemler tuttular.

Bir kere muharebeye girilmişti. İstiklâlini kazanan diğer milletler gibi Kafkasya Türklerinin de hürriyetini istediler. Vukuunda taksirleri olmayan bu muharebede işte Türkçülerin yegâne istediği şey! Ne ilhan, ne hıttâ⁹, ne temsil... Yalnız her millete mev'ûd hürriyetten Türkler için de bir hisse...

*

Millî hürriyet için büyük muharebelere lüzum yoktu. Bunu tam Türkçüler biliyorlardı. Yalnız şuura, harsa, irfana, ilme, teâlîye ihtiyaç vardı, kılıçla alınan hürriyet zincirli idi. Fakat rüşte erilerek kendi kendine yavaşça kazanılacak hürriyet ebedî bir hakikatti.

Toptan, tüfekten, ateşten, demirden evvel dârülfünûn, mektep, muallim, edebiyat, sanat, ilim lâzımdı. Bunlarsız ordu, bunlarsız muharebe kat'î bir felâketti. Muhakkak bir hezimetti.

Fakat dertlerini kimseye anlatamadılar.”¹⁰

Osmanlı-Türkiye Adlandırması

Ömer Seyfettin Osmanlı Devleti'ni çoklukla “Türkiye” diye adlandırır.

“Vatan... Yalnız Vatan!”da şöyle bir cümle geçer:

“Türkiye, Osmanlı'nın sevgili vatani olan bu muazzez Türkiye bugün ne hâlde bulunuyor? Açgözlülükleri bize: ‘Mal bulmuş Mağribî...’ gibi bir mesel ihdâ eden Avrupalıların doymak ve kanmak bilmeyen ihtirasları üzerimizde bir kâbus...”¹¹

⁹ Metinde “hıttâ” okunacak şekilde yazılı; “hıttâ” olmalı. “Ne ilhan, ne hıttâ, ne temsil” (Ne ilhanlık/liderlik, ne ülke sahipliği, ne anasırı temsil etme) açıklaması getirebiliriz. [A. T.]

¹⁰ Ömer Seyfettin, “Türkçüler ve Muharebe”, Akşam, S. 31 (20 Teşrînievvel 1334 [20 Ekim 1918]). [A. T.]

¹¹ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 71. [A. T.]

Türklük ve Osmanlılık Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemde hep tartışıl gelmiştir.

İzzet Ulvi'nin Türk Yurdu dergisinde çıkan "Türklük Duygusu Osmanlılık Fikrine Mâni mi?" yazısı, dönemi hassasiyetleri üzerine bize bir fikir verecektir:

"Hiç tereddüt etmeksizin, kendi hesabıma cevap veririm ki, hayır! Şimdiye kadar Türklüğe dair hasbihal ettiğim adamlardan bir kısmının gafil gözlerinden miskin tereddütler okuduğum için şu satırları karalamaya lüzum gördüm.

Malûmdur ki, Osmanlılar siyaseten aynı hukuka mâlik birer ferttirler. Aralarında hiçbir fark mutasavver değildir. Osmanlılık kümesi doğrudan doğruya bu fertlerden teşekkül eder. Böyle olmakla beraber Osmanlılıkta kavimler, cemaatler mevcuttur ki, her birinin kendine mahsus lisanı, an'anâtı, hasleti, istidadı bulunduğu izahtan varestedir.

Osmanlılık gayesini takip eden her cemaatin terakkîsi şüphesiz Osmanlılığın terakkîsidir. Yalnız dikkatten uzak tutulamayacak bir nokta vardır. Her kavmin kendi dairesindeki terakkîsinin diğer cemaatlerle bir seviyede ve hem-âhenk olması... Birinin veya ikisinin, üçünün diğerlerine nispeten çokça ilerlemesinde mazarrat bulunmasa bile bir kısmı geri kalmış oldukça bunların müterakkîleri eteklerinden çekeceği, lâzım olan faydanın tamamıyla hâsıl olamayacağı tabiidir.

Benim fikrimce Türkler, Osmanlıları birbirine rapteden muazzaz bir bağdır. Her ateşe, her isyana koşmaktan terakkiye vakit bulamayan, her ihtiyaca kendilerine has bir sabırla katlanmaktan, karada, denizde başkalarının hesabına asırlardan beri kan dökmekten zayıflayan ve benliğini unutan Türkler takviyeye lâyıktır. Türklerde artık kendi meziyet ve istidatları dâhilinde terakkî ederek bir engel derekesine düşmekten sakınmalıdır. Üzülp kopmamalıdır. Bittabi bunu her hakikî Osmanlı arzu eder. Her münevver Türk elbette Turan kanında uyuyan, gizlenen kabiliyetin inkişafına gayret etmek ister ve bunda haklıdır.

Meydandadır ki Türklüğe çalışmak Osmanlılığın, kadîm ve mühim bir uzvunu kuvvetlendirmek, yükseltmek olduğundan aynı zamanda Osmanlılığa çalışmaktır.

Bütün dünya an'anâtını tebcil ederken tarihî harikalarla dolu olan büyük Türk milletinin kendini unutmaması, kendini düşünmemesi nasıl olur? Bunu da itiraf etmeliyiz ki Türklerle öz milliyet duygusu pek yabancı olmuştur. Ezmek, yutmak, isnat edilen Türkler en ziyade ağırlıkları omzuna alan, yutulan, uçurumdan uçuruma yuvarlanan bir millet iken bugün bir redd-i şikâyet sesi bile yükseltmiyor.

Zavallı millet! Ne vakte dek bu sabr u takat?

Tahsil görmüş, mevki ve şöhret sahibi olmuş birçok zatlara tesadüf ettim ki, Türklükten bahsettiğim vakit bana Türkçenin şeklinden cevap verdiler.

Başka bir yerde idim. Âlî mektep mezunu bulunan, eline yüzlerce talebe teslim edilen bir idadî mektebinin Türk muallimi istihfafla bana dedi ki: “Türklük, Türklük... Keşke vaktiyle filân lisan kabul edilse idi de Türkçeyi bile unutsa idik.”

Bu zavallı idealsizden ziyade bunun elindeki Türk yavrularına acırım hâlâ. Zannetmem ki, bu bir kozmopolit olsun... Hâlâ kanlar içinde yüzen, hak diye inleyen beşeriyetin uzak bir ümidini, garbın sırf kuvvete müstenit siyasetlerine ara sıra parlak bir âlet olan bu serabı kucağında görsün. Hayır! Bu aslını unutmuş. Muhitin hissizliklerine kendini kaptırmış bir belirsiz, bir mazici, bir muhafazakârdır.

İşte son sözümü bağırıyorum! Türklük duygusu Osmanlılık fikrine mâni değildir. Türklüğüne hor bakanlar birer gafil, hatta birer sefildir.

Kayseri, 29 Mayıs (1) 323 (11 Haziran 1912)

609

*İzzet Ulvi*¹²

Mehmed Reşad'ın Türklük Vurgusu

Türk Yurdu dergisi 1911'de çıkmaya başlar. Birinci yılını bitirir. İlk cildini padişah Mehmed Reşad'a takdim ederler. O sıra derginin yayın müdürü Akçura-oğlu Yusuf'tur. Kazanlı Yusuf Akçura. Dergide şu haber yer alır:

“Mayısın yirminci pazar günü heyet-i tahririyemiz, Türk Yurdu'nun altı aylık nüshalarını bi'1-vasıta huzur-ı hilâfet-penâhiye takdim ile şeref-yâb olmuştur.

Kıymetli ve sevgili padişahımız cildin sarılı olduğu kurdelenin üstündeki “Türklerin sevgili, büyük hakanına Türk Yurdu'nun pek küçük bir armağanı.”

Takdime-i ta'zimkârîsini tenezzülen kıraet ve cevaben:

“Müessis ve muharrirlerinin Türklüğe vuku bulan hizmetleri şayan-ı takdirdir. Kendilerini bilhassa tebrik ve mecmuayı da memnunen kabul ederim. Bu eser pek küçük değil, bilâkis Türk Yurdu'nun büyük bir armağanıdır.” kelimât-ı hümayunlarıyla heyet-i tahririye kullarını ihya buyurmuşlardır.

Bu sözler, Türklük tarihinde parlak bir sahife teşkil edecektir. Bugün Türk Milliyeti için tarihî bir gündür.

Şimdiye kadar hiçbir Türk, hakanının otağına bizim gibi kavi, büyük bir duygu, derin, ateşli bir aşk ile varmadı. Hiçbir padişah ruhunun, gönlünün en tatlı samimiyetini bugünkü gibi bütün sâfiyetiyle, bütün güzelliğiyle, bütün tabiiliğiyle meydana koymaya fırsat bulamadı.

¹² İzzet Ulvi, “Türklük Duygusu Osmanlılık Fikrine Mâni mi?”, Türk Yurdu, Yıl: 1, C. 2, S. 16 (14 Haziran 1328 [27 Haziran 1912]), C. 1 (1-2) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999, s. 268-269. [A. T.]

Bugün Türklük âfide yapacağı gönül kâbesinin, pak, mübarek hakani eliyle ilk temel taşı koydu. Bu gönül kâbesi, Dersaadet'in en güzel, en sarsılmaz bir mabedi, en mukaddes, en ebedî bir binası olacaktır.

Bugün Türklük, hakaniyla ruhen, manen, fitraten birleşmiş bir millet olduğunu gösterdi.”¹³

Padişahın sözlerine dikkat ediniz... “Türklüğe vuku bulan hizmetleri...” diyor.

Bu Dergi'yi İttihatçılar çıkarıyor. İttihatçılar Abdülhamîd'i hâl edip Mehmed Reşad'ı padişahlığa getirdikleri için minnet duygusuyla bu sözleri ettiğini düşünemeyiz.

Abdülhamit de 1876'da, ilk Meclis-i Mebusân'ı açtığında Meclis'te Türkçe konuşulmasını şart koştuğu gibi, Türkçe bilmeyenlerin devlet hizmetinde kullanılmaması gerektiği tartışılmış ve ilk defa Türk kimliği bu derece öne çıkarılmıştır.

Vámbéry'nin Türklük Hassasiyeti

Ömer Seyfettin'in hangi şartlarda yetiştiğini ortaya koymak, “Türklük” meselesine nasıl gelindiğini, gelinirken “Osmanlılık” ve “İslâmlık”ın nasıl tartışıldığını bilmeliyiz. Devrin tartışmalarına göz atmayı gerekli görüyoruz.

Ünlü Türkolog, Avrupa'da ilk Türkoloji kürsüsünün kurucusu Vámbéry'nin, Mısır'da yayımlanan “Türk” gazetesinde yer alan mektubunu vereceğiz.¹⁴

“Türk” Gazetesinin Müdüriyetine

İzzetlü efendim

Yakında elli sene olacaktır ki Cerîde-i Havâdis nâmiyle meşhur olan Osmanlı gazetesinin sütunlarında birkaç bend neşreylemiş idim. Mezkûr gazetesinin ol vakitki müdürü yani Mösyö “Churchill”¹⁵ lisanınıza hiç vukûfu olmadığı

¹³ Türk Yurdu, “Türklerin Büyük Hakanına Türk Yurdu'nun Küçük Bir Armağanı”, Yıl: 1, C. 2, S. 15 (31 Mayıs 1328 [13 Haziran 1912]), C. 1 (1-2) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999, s. 245. [A. T.]

¹⁴ Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset'inin ilk yayımlandığı “Türk” gazetesinde araştırmalarımı sürdürürken Vámbéry'nin mektubu karşıma çıktı. İlk bizim yeni harflere aktardığımızı düşündüğümüz mektup “Akçuraoğlu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar” kitabımızda yer almaktadır. [A. T.]

¹⁵ William Churchill İngiliz asıllıdır. İstanbul'da, Türkçe ilk gazeteyi yayımlamıştır. 31 Temmuz 1840'ta çıkmaya başlayan gazete, devletten yardım aldığı için yarı resmî kabul edilmiştir. Önce 10 günde bir, 139. sayısından itibaren haftada bir yayımlanmıştır. Gazete 1843'te kısa süre ara vermiş, 26 Eylül 1864 tarihinden sonra 1212. sayısında kapanmıştır. Gazeteyi, William Churchill'in ölümünden sonra Ekim 1946 tarihinden itibaren oğlu Alfred Churchill çıkarmıştır. [A. T.]

hâlde gine hâlis Türk muhibliği sıfatıyla mevsûf bir zât olmakla bu kulunuzu Türk gazeteciliği yolunda teşvik ve teşcî' edip vâkıa elden geldiği kadar gayret göstermiştim. Lâkin Türk gazetelerine yazı yazmak ol vakit çok tehlikeli bir şey idi. Bir kere Fransa ve Devlet-i Aliyye beyninde cârî olan umûr-ı siyasiyeden bahsedip ertesi gün Âlî Paşa beni çağırıp “devletin politikasını “Mösyö Churc-hill” mi veya “ben” mi yapacağım” diye bu makûle-i meşguliyetten kendimi dûr tutmağı kaviyyen emretti. İtaatten gayrı çare olmayıp ol vakitten beri mesâil-i siyasiye bahsine el vurmadım. Lâkin kendi kendime “aman bu ne gazeteciliktir” diye hayrette kaldım. Elli sene geçti ve sizin muteber gazetenizi görüp ve okuyup evvelkinden ziyade hayrette kalıyorum. Çünkü müdâhenesiz diyebilirim ki edebiyatta böyle terakkînin emsâli bulunmaz ve “Türk” gazetesi elbette Avrupa'nın herhangi gazetesiyle yan yana konabilir ve bazısını belki tefavvuk eder. İşte onun için sizi derûn-ı kalpten tebrik ve temennî ederim ki bu makûle gazeteler lisanınızda çoğalsın ve âlem görsün ki Türklerin medeniyet ve terakkî bâbında kemal mertebe kabiliyetleri olup kâffe-i milel-i İslâmiye içinde en ziyade ileri gitmişlerdir. Ve âtîde inşallah daha fazla feyiz alacaklardır. Efendim eğer kulunuza bu memnuniyetten hâsıl olmuş bir medh ü sitâyîşin sebebini sorarsanız doğrusunu söyleyeyim gazetenizin iki fazâilinden neş'et eylemiştir. Biri ol ki “hubbu'l-vatan” emr-i mukaddesini daima göz önünde tutup millettaşlarınızın gayretini ikaz edebiliyorsunuz. İşte bu büyük hizmettir ve onun için teşekkür ederim. Bendeniz Dersaadet'te Reşid Paşa, Âlî Paşa ve Fuad Paşa dairelerinde Osmanlı mihv(m) ân-nüvâzlığı sayesinde ikamet edeli kırk yedi sene olmuştur. Ol vakitte beyne'l-avâm (hubbu'l-vatan) tabiri işitilmezdi. Her ne kadar “hubbu'l-vatan mine'l-iman”¹⁶ mustâkınca yani dininizin emri mûcibince vatan-ı manevî efkârı meydanda idi. Şinasi Efendi merhum dostum bu “hubbu'l-vatan”ı uyandırmaya çok çalıştı. Lâkin îâne eden zevât az ya hiç idi. Ve milel-i Nasârâ galibiyetine itiraz olmak üzere İslâmiyetin şân u şevket-i mâzisine karşı koymaya başladılar. Ziya Paşa “Tarih-i Endülüs” kitabını neşretmekle bir heyecan-ı âmm gibi eser-nümâ olup Müslüman ahalinin nefis ve vakarını ilk kere uyandırdı. Lâkin bu hareketin milliyet iddiasına faydası olmadı ve “inneme'l-mü'minîn ihvâtun”¹⁷ âyeti daha ziyade kuvvetli olmakla “milliyet-i Türkiye” (Türk milleti) tasavvur-ı azîmi mecburen düçar-ı tehhur oldu. Vâkıa Fuad Paşa “Kavâid-i Osmaniye” telifiyle bu bâbda çığır açtı. Lâkin Türk lisanı ile meşgul olmak ol devrede abes ve boş görülüp hatta Fuad Paşa bizzat Çağatay lisanıyla meşgul olan bendenize

¹⁶ “Vatan sevgisi imandandır.” (Hz. Muhammed). [A. T.]

¹⁷ “Şüphe yok ki müminler kardeşler.” (Hucurât, 49/10). [A. T.]

mükerreren “küşiş-i bî-fâide vesme ber-ebrû-yi kûr”¹⁸ demişlerdir. Âlî Paşa bilakis bendenize Şark Türkçesinin talimine gayret verip pek güzel ve nâdir kütüphanesinde bulunan “Mîr Ali Şîr Nevâî” külliyyâtını eğreti vermiş ve sonraları icrâ ettiğim Asyâ-yı Vustâ seyahatimde¹⁹ tekrar destres olmuştu. İşte efendim “Türk” gazetesinin de salâhiyeti ana lisanınızın kadr ü kıymetini ileri getirmektedir. Benim vaktimde Türkçe ile uğraşana gülerler ve “kaba Türk” lakabını takarlardı. Güya lisan-ı azbu'l-beyân-ı Osmanî (söylenişinde tatlılık olan Osmanlıca) ile “Ural, Altay” lisanlarının bu cevher-i nefsinin imârî ayıp bir şeydir. Hamdolsun bu bâbda memnun olacak tebeddülât vukû bulmuştur. Ve eğer Türk milletinin ve Türk lisanının ehemmiyetine bundan böyle tevcîh-i kelâm edecekseniz milletiniz zaman-ı istikbâlde sâbık parlaklığına nâil olacağına hiç şüphem yoktur.

Ah efendim! Bedhâh ve kastî cehalet içinde kalan düşmanlarınızın sözüne kulak asmayınız. Türkler daha batmadı ve batmayacaktır. Biliniz ki Bahr-i Mün-cemid (Buz Denizi) kenarından Afrika şimâline kadar mümted ve münteşir koca cesur ve cömert bir millet böyle kolaylıkla harap olmaz. Şimdiki hâliniz vâkıa... çok bozuktur. Millet hastadır. Lâkin kabil-i şifâ ve ıslâh olduğundan bendeniz kat'-ı ümit etmiyorum efendim.

Türklerin kadim dostu

Vámbéry

Buda - (Peşte) 31 Eylöl sene 4061 (?)

Türk, S. 49 (6 Octabre [Ekim] 1904)

Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük Tartışmaları

Ömer Seyfettin'in “Tüklük”te ısrarının sebeplerini anlayabilmek için dönemindeki İslamcılık, Osmanlılık, Türkçülük tartışmalarını etraflı ele almak gerekmektedir.

¹⁸ “Faydasız bir çaba ve körün kaşı üstündeki sürme gibi.” Sa'dî'nin Gülistan'ından alınmadır. “Beyhude çaba” anlamına gelir. (Metinde “ebrû” olarak verdiğimiz kelimenin yerinde “âmperû” (medli elif-mim-pe-ra-vav) okunabilecek bir kelime bulunduğunu ve yanlış yazıldığını düşündüğümüzü belirtmeliyiz. [A. T.]

¹⁹ Arminius Vámbéry: (1832-1913) Macar Yahudisi Türkolog'dur. 1864'te Budapeşte'de Türkoloji Enstitüsü'nü kurmuştur. Sünnî bir derviş görüntüsüyle, 1863'te başladığı Orta Asya gezisi bir yıl sürmüştür. İntibalarını 1864'te Londra'da “Travels in Central Asia” (Orta Asya'da Geziler) adıyla önce İngilizce sonra Almanca, Fransızca ve Macarca yayımladı. Büyük ilgi uyandıran “Travels in Central Asia”, Abdurrahman Samipaşazâde Abdülhalim tarafından Türkçeye tercüme edilerek, 1878'de, “Bir Sahte Dervişin Asyâ-yı Vustâ'da Seyahati” adıyla yayımlandı. [A. T.]

“Üç Tarz-ı Siyaset” Makalesi ve Yankıları

Akçuraoglu Yusuf’un yazdığı “Üç Tarz-ı Siyaset” makalesi “Türk” gazetesinin 24 (14 Nisan 1904), 26 (28 Nisan 1904) ve 27 (5 Mayıs 1904) numaralı sayılarında imzasız çıkmıştır.

Ali Kemal’in “Cevabımız” makalesi “Türk”ün, 26 Mayıs 1904 tarihli 30. sayısında imzasız yer almıştır.

Ahmed Ferid’in “Türk”ün 16 Haziran 1904 tarihli 33. sayısında “Mektub-ı Mahsûs” genel başlığı altında ikinci mektup olarak “Üç Tarz-ı Siyaset”e dair “Sermuharrir Beyefendiye” diye başlayan mektubu verilmeye başlanmış, imza konulmadan “mâba’dı gelecek nüshaya” notu düşülmüş ve mektubun ikinci ve son bölümü “Üç Tarz-ı Siyaset Hakkında - Mâba’d” başlığı altında “Türk”ün 23 Haziran 1904 tarihli 34. sayısında “Ferid” imzasıyla verilmiştir.

İki sayı devam eden bu mektup, kitapta “Bir Mektup” başlığı altında yer almıştır.

Ali Kemal, Akçuraoglu ve Ahmed Ferid, Türk fikir ve siyaset hayatında önemli rol oynamışlardır. Millî Mücadele döneminde Ali Kemal Millî Mücadele’ye şiddetle karşı çıkarken Akçuroğlu ve Ahmed Ferid destek vermişlerdir.

“Türk” gazetesinde, tartışma üç isimle sınırlı değildir. İmzasız veya takma isimle daha birçok yazı çıkmıştır. Bu yazılar da her üç yazarın fikirleri çerçevesindedir. Ancak Hüseyinzâde Ali’nin, Türkçülük akımı içindeki rolü itibarıyla tartışmaya müdahil olması dikkate değer.

Akçuraoglu’nun, Ali Kemal’in ve Ahmed Ferid’in makaleleri daha sonra bir arada “Üç Tarz-ı Siyaset” başlığıyla, 1907’de Kahire’de, 1912’de İstanbul’da kitap olarak basılmıştır.

Akçuraoglu, makalesinde üç akımı devrinin şartları içinde ele almıştır.

Osmanlı’nın nasıl bir arada tutulacağı kaygısı taşıyor. Bir tarafta kurucu unsur Türkler, bir tarafta gayr-i Türk anâsır... 18. ve 19. yüzyıllar, tarihi yeniden şekillendiriyor, o şekillendirme zamanımıza kadar uzanıyor.

Akçuraoglu, uzun cümlesinde “Osmanlı milleti” üzerinde durur:

“Millet-i Osmaniye vücuda getirmek arzusu pek âlî bir gaye-i hayalîye, pek yüksek bir ümide doğru teâlî etmiyordu: Maksad-ı aslî Osmanlı memleketindeki Müslim ve gayr-i Müslim ahaliye aynı hukuk ve vezâif-i siyasiye bahş ve tahmîl eylemek, böylece aralarında müsâvât-ı kâmile husûle getirmek, efkâr ve edyânca serbestî-i tâm vermek, işbu müsâvât ve serbestîden istifade ederek, mezkûr ahaliyi aralarındaki din ve neseb ihtilâfâtına rağmen yekdiğerine mezc ve temsil ile Amerika Hükûmât-ı Müttehidesi’ndeki Amerikan milleti gibi vatan-ı müştarekle

*birleşmiş bir milliyet-i cedîde, Osmanlı milleti meydana çıkarmak ve bütün bu müşkil ameliyâtın neticesi olarak da, “Devlet-i Aliyye-i Osmaniye”yi şekl-i zâhirî-i aslîsiyle yani eski hudutlarıyla muhafaza eylemekti. Ekseriyeti İslâm ve bir kısım-ı mühimmi Türk olan bir devletin bekâ ve tezâyüd-i kuvetinde, bilcümle Müslümanlar ve Türkler için fayda olmakla beraber, bu meslek-i siyasî onlara doğrudan doğruya taalluk etmiyordu; bu cihetle hudûd-ı Osmaniye hâricindeki Müslümanlar ve Türkler bununla o kadar meşgul olamazlardı, mesele bir mesele-i mahalliye ve dâhiliye idi.”*²⁰

Özetlersek; Osmanlı milletini vücuda getirme arzusu Müslüman ve gayrimüslimlere siyasî hakları tanımak ve vazifeleri yüklemek, iki farklı topluluğu eşitlemek, fikir ve dince serbest bırakarak, din ve soy ihtilaflarına rağmen iki toplumu birbirlerine karıştırmaktadır. Böylece Amerika Birleşik Devletleri gibi bir vatanla birleşmiş yeni bir milliyet çıkartmak, buna da Osmanlı Milleti diyerek, “Devlet-i Aliyye-i Osmaniye”yi aslî hudutlarıyla muhafaza etmektir.

Yusuf Akçura Osmanlılık akımının Osmanlı Devleti'nin saadeti ve geleceği için takip etmesi gereken siyaset olamayacağına kanaat getirir.

Akçuraoglu, İslamcılık meselesinin “Milliyet-i Osmaniye siyasetinin adem-i muvaffakiyeti üzerine İslamiyet politikası meydan aldı.” der ve şöyle devam eder:

*“Avrupalıların Panislâmizm dedikleri bu fikir son zamanlarda Genç Osmanlılık'tan, yani Osmanlı milleti teşkili siyasetine kısmen iştirak eden fırkadan doğdu. Evvelleri en ziyade ‘Vatan’ ve ‘Osmanlılık’ -yani vatanda meskûn bilcümle halktan mürekkep bir Osmanlılık- nidâlarıyla işe başlayan Genç Osmanlı suarâ ve siyasiyûnundan birçoğunun nokta-i tavakkufları ‘İslâmiyet’ oldu. (...) Artık var kuvveti pazuya verip İslâm anâsırını -evvelâ memâlik-i Osmaniye’dekileri, sonra bütün küre-i arz dakileri- ihtilâf-i ensâba bakmayarak dindeki iştiraktan istifade ile tamamen birleştirmeye, her Müslimin en küçük yaşında ezberlediği “Din ve millet birdir.” kaidesine iktifâen bütün Müslümanları, son zamanın millet kelimesine verdiği mânâ ile bir **millet-i vâhîde** hâline koymaya çalışmak lüzumuna kani oldular.”*²¹

Akçuraoglu, “İslamcılık”ta şu neticeye varır:

“Lâkin işbu meslek-i siyasî ile Devlet-i Osmaniye, Tanzimat devrinde terk etmek istediği devlet-i diniye (Etat théocratique) şeklini tekrar alıyordu: Artık serbestîyi, serbestî-i vicdan ve efkârı, serbestî-i siyasîyi; kezâ müsâvâtı, müsâvât-ı

²⁰ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar (Haz. Arslan Tekin), Bilge Kültür Sanat Yay., 2. bs., İstanbul 2019, s. 58-59. [A. T.]

²¹ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 60-61. [A. T.]

edyân ve ırkı, müsâvât-ı siyasiyeyi, müsâvât-ı medeniyeyi terk etmeye mecbur kalıyordu. Binâenaleyh Avrupa-kârî hükûmet-i meşrûteye veda etmek, tebaa-i devlet arasında ihtilâf-ı cins ve dinden ihtilâf-ı vaziyet-i içtimaiyeden neş'et eyleyerek öteden beri mevcut olan münâferet ve ziddiyetin artmasına ve bunun neticesi olmak üzere de, kıyâm ve isyanların çoğalmasına, Avrupa'da Türklüğe adâvetin şiddetlenmesine katlanmak iktiza ediyordu... Filhakika öyle de oldu."²²

Akçuraoglu, Türkçülük meselesinde, "İrk üzerine müstenid bir Türk milliyet-i siyasiyesi husûle getirmek fikri pek yenidir. Gerek şimdiye kadar Osmanlı Devleti'nde gerekse gelip geçen diğer Türk devletlerinin hiçbirisinde bu fikrin mevcut olduğunu zannetmiyorum."²³ dedikten sonra şu yorumda bulunur:

*"Ne olursa olsun ırka müstenid bir milliyet-i siyasiye icadı fikri henüz pek turfandadır, pek az şâyidir."*²⁴

Makalelerinin sonunda, her üç akımı yorumlarken, kesin bir hat çizmez.

Osmanlılık için: *"Devlet-i Osmaniye'nin menfaati, umum Müslümanların ve Türklerin menâfiine mugayir değildir; zirâ tebaası olan Müslümanlar ve Türkler onun kuvvetlenmesiyle kuvvetlenmiş demek olduğu gibi, sâir Müslüman ve Türkler dahi, bir kuvvetü'z-zahr bulmuş olurlar."*²⁵

Getirdiği izahlardan sonra *"Osmanlı milleti vücuda getirmekle uğraşmak beyhude bir yorgunluktur."*²⁶ hükmünü verir.

İslâmlılık için: *"İslâm'ın menfaati, Devlet-i Osmaniye'nin ve Türklüğün menâfiine tamamen tevâfuk etmez; zirâ, İslâm'ın iktisâb-ı kuvvet etmesi, tebaa-i Osmaniye'den bir kısmının (gayr-i Müslim olanların) nihayet ziyânını ve bu cihetle Devlet-i Osmaniye'nin hey'ât-ı hâzırasındaki kuvvetinden bir parçasının yok olmasını mûcib olacağı gibi, Türklüğün Müslim ve gayr-i Müslim ihtilâf-ı diniyesiyle bölünmesine ve binâenaleyh kuvvetsizletmesine sebep olur."*²⁷

İslâm Birliği'ni mümkün görmez:

"Tevhîd-i İslâm'siyasetinin tatbikinde, mevâni-i dâhiliye az müşkilât ile iktihâm olunabilecek sûrettedir. Lâkin mevâni-i hâriciye pek kuvvetlidir. Filhakika bir taraftan düvel-i İslâmiyenin hepsi Nasârâ devletlerinin taht-ı nüfûzundadır. Diğer taraftan bir iki müstesnasından sarf-ı nazar bilcümle Hristiyan devletleri

²² Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 63. [A. T.]

²³ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 63. [A. T.]

²⁴ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 65. [A. T.]

²⁵ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 67. [A. T.]

²⁶ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 74. [A. T.]

²⁷ Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 68. [A. T.]

tebaa-i Müslimeye mâliktir. (...) Zîr-i tâbiyetlerinde bulunan Müslümanların, hatta kuvvetlice bir vasıta-i maneviye ile olsun, hudutları hâricindeki merkez-i siyasîye merbutiyetlerini, istikbâlde, netâyic-i mühimmesi çıkabilecek bir fikr-i umûmîye hizmetlerini, menfaatlerine pek mugayir gördüklerinden, husûlüne her sûrette mümânaat etmek isterler.”²⁸

Türklük için: “Türklüğün menfaatine gelince, o da ne Devlet-i Osmaniye'nin ve ne de İslâm'ın menfaatine büsbütün uygun gelemmez. Zirâ cemiyet-i İslâmiyeyi Türk ve gayr-i Türk kısımlarına bölerek zayıflatır ve bunun neticesi olarak, tebaa-i Osmaniye'nin Müslümanları arasına da nifâk salıp Devlet-i Aliyye'nin kuvvetsizlenmesini mûcib olur.”²⁹ dedikten sonra sonuç olarak şunları yazar:

“‘Tevhîd-i Türk’ siyasetindeki fevâide gelince, memâlik-i Osmaniye'deki Türkler hem dinî, hem ırkî revâbıt ile pek sıkı, yalnız dinî olmaktan sıkı birleşecek ve esasen Türk olmadığı hâlde bir dereceye kadar Türkleşmiş anâsır-ı sâire-i Müslime daha ziyade Türklüğe temessül edecek ve henüz hiç temessül etmemiş ve fakat vicdan-ı millîleri bulunmayan anâsır da Türkleştirilebilecekti.

Lâkin asıl büyük fayda, dilleri, ırkları, âdetleri ve hatta ekseriyetinin dinleri bile bir olan ve Asya kıt'asının büyük bir kısmıyla Avrupa'nın cihet-i şarkıyesine yayılmış bulunan Türklerin birleşmesine ve böylece diğer büyük milliyetler arasında muhafaza-i vücud edebilecek azîm bir milliyet-i siyasiye teşkil eylemelerine hizmet edilecek ve işbu büyük hey'atta Türk cemiyetlerinin en kavî, en müterakkî ve en mütemeddini olduğu için Devlet-i Osmaniye en mühim rolü oynayacaktı. Vukuât-ı ahîrenin fikre getirdiği uzakça bir istikbâlde vücud-pezîr olacak Beyazlar ve Sarılar âlemi arasında bir Türklük cihanı husûle gelecek ve bu cihan-ı mutavassıta Devlet-i Osmaniye, şimdi Japonya'nın Sarılar âleminde ifâ etmek istediği vazîfeyi deruhte eyleyecekti. (...) Türkleri birleştirmek politika-sının tatbikindeki müşkilât-ı dâhiliye İslâm siyasetine nazaran ziyadedir. Her ne kadar, Garp'ın tesiriyle Türkler arasına efkâr-ı millîye girmeye başlamış ise de yukarıda söylendiği gibi, bu vak'a henüz pek yenidir. Türklük efkârı, Türk edebiyatı, Türkleri birleştirmek hayali henüz yeni doğmuş bir çocuktur. İslâmiyette gördüğümüz o kuvvetli teşkilattan, o pür-hayat ve pür-heyecan-ı hissiyâttan, hulâsa sağlam bir ittihâdı husûle getirebilecek mevâd ve müstahzarâttan hemen hiçbirisi Türklükte yoktur. Bugün ekserî Türkler mazilerini unutmuş bir hâlde bulunuyorlar!..”³⁰

²⁸ Akçuraoğlu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 78. [A. T.]

²⁹ Akçuraoğlu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 68. [A. T.]

³⁰ Akçuraoğlu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar, s. 79-80. [A. T.]

Dönem Yazarlarında ‘Türklük, İslamlık, Osmanlılık’

Dönemin yazarları Türklük, İslamlık, Osmanlılık tartışmalarına girmişlerdir. Edebiyat tarihçisi Mehmet Fuad Köprülü de tartışmanın içindedir. Türk Yurdu’nda çıkan “Türklük, İslamlık, Osmanlılık” makalesinde her üç akımı izah ettikten sonra, tavrını “Türklük”ten yana koyar:

“Osmanlılık için: Bizim nokta-i nazarımıza göre Osmanlı kelimesi devlet unvanından ibarettir. Muhtelif unsurlardan terekkiüp eden bugünkü heyet-i siyasiyemizin unvan-ı resmîsi olmaktan fazla bir mahiyeti hâiz değildir. Osmanlılık demek Türklüğün, Araplığın, Rumluğun, Ermeniliğin heyet-ı mecmuası demektir. Yani onların haricinde ve onlardan müstakil ayrıca bir Osmanlılık mefhumu anlaşılamaz. Osmanlılığın hayatı, Türk cemaatinin, Arap cemaatinin, Rum ve Ermeni cemaatlerinin yani bu ayrı uzviyetlerin gayr-ı mümtezc hayatından başka bir şey değildir. Türk ve İslam vicdanları haricinde, mânâ-yı hakikîsiyle, bir Osmanlı vicdanı yoktur ve olamayacaktır.

İslamlık için: Osmanlı Devleti sıfat-ı hilâfeti de cami olmak itibariyle hudutlarımız haricindeki İslamlarla aramızda pek kavî ve samimî bir uhuvvet-i diniye cây-gîrdir. Fakat Türk milliyetperverlerinin evvelâ düşündükleri, bittabii, Osmanlı İslamlarıdır. Menafîmizin iştiraki, hissiyât-ı diniyemizin vahdeti hasebiyle Türk kavmiyle şâir akvam-ı İslamiye arasında bâdî-i nifak ve tefrika olabilecek hiçbir şey yoktur. Heyet-i hazıra-i siyasiyemizin teâlî ve terakkîsi hususunda rû-yi zemindeki bütün Müslümanlar aynı hisle mütehassistirler.

Osmanlı İmparatorluğu’nu muhafaza eden kuvve-i merkeziyetin Türk ve İslam kuvveti olduğunu söylemiştik. Memlekette Türklerden başka en büyük İslam kuvveti Araplardır. Şu hâlde pek vâzih bir surette anlaşılıyor ki, Osmanlı Devleti her şeyden evvel bu iki unsurun teâlîsiyle yükselebilecektir. Vaziyet-i coğrafiye, tevezzu-ı ırkî, menafî-i maddiyenin ittihadı gibi maddî ve kuvvetli âmillerden başka müşterek bir dine yani kısmen müşterek bir tarihe ve müşterek an’ânâta mâlikiyet gibi manevî âmillere de bunu intaç ediyor. En müfrit hayallere kapılan bir Arap milliyetperveri bile biraz düşünecek olursa bu hakikati pek kolay anlar. Müstakbel Araplığın veche-i âmâlî garba yani Bahr-i Sefid’in cenup sahasına müteveccihdir. Şimalî Afrika bir Arap memleketi olduğu cihetle Arap milliyetinin inkişaf-ı müstakbelinden en çok korkmaları lâzım gelenler oradaki müstemleke sahipleridir. O müstemleke sahiplerinin gayr-i müslim Arapları Türklük aleyhine sevk etmek suretiyle Araplığın hakikî menafîine mugayir iftirakçı bir milliyetperverlik tevlidine kalkışmaları, hakikî ve ciddî bir Arap milliyetperverliğinin husûlüne şimden mani olmak içindir. Bir etnografi haritasının kemâl-ı vüzûh ile gösterdiği bu basit hakikatleri hakikî Arap milliyetperverlerinin pek iyi idrak et-

tiklerini kemâl-i memnuniyetle görüyoruz. *Veche-i azimetleri başka. Fakat arka arkaya vererek birbirinden kuvvet alan iki adam farz ediniz. Onlardan herhangi biri çekilecek olursa tabii ikisi birden yıkılacaktır. İşte bu timsal, Türklükle Araplığın yekdiğeriyle olan derece-i lüzum ve irtibatını maddî bir surette gösteriyor.*

Ayrı bir mevki-i coğrafîye, ayrı bir lisan ve edebiyata, ayrı âdât ve an'anâta mâlik bir heyet-i mecmua, nerede bulunursa, mutlaka ayrı bir vahdet-i manevîye teşkil eder. Kâinatta bu evsafi hâiz bir Arap ve bir Türk cemaati bulunduğu tasdik edilince bir Araplık ve bir Türklük vücut bulmasını tabii görmelidir. Dinin iştiraki hiçbir vakit onların bir milliyet-i vahide hâlinde kaynaşmalarına sebebiyet veremez. Fakat yukarıda arz ettiğim veçhile böyle bir kaynaşmanın (fusion) adem-i imkânı bu iki unsurun ittihat ve ittifak-ı tammına asla mâni değildir. Bizim nokta-i nazarımıza göre Türklüğün, İslamlığın, Osmanlılığın terakkîsi Türklerle beraber sair anâsır-ı İslamiyenin de millî bir intibaha mazhariyetleriyle kabildir. Bu itibar ile Türk milliyetperverlerini İslamlık düşmanı addetmek ya eser-i cehalet yahut bir vesile-i iftiradır.

Türklük için: Türk milliyetperverlerinin bugün en evvel düşündükleri Osmanlı Türkleri, yani Osmanlı bayrağı altında yaşayan Türkler manen ve maddeten perişan bir hâlde bulunuyorlar. Haricî ve dâhilî birçok âmillerin tesiriyle Türkler aç birer rençber ve Türk memleketleri âdeta birer harabezâr hâline geldi. Halka hiç merbut olmayan renksiz, kozmopolit, sahte bir sınıf-ı mütefekkirinden, perişan medreselerinden, renksiz ve gayesiz mahdut mekteplerinden başka Türklüğün hiçbir istinatgâhı yok. Milliyeti teşkil eden en büyük iki unsur, millî lisan ve millî tarih, yani dil ve an'ane asliyet ve hakikatini kaybetmiş ve bittabii bir âmil-i inhitat hâlini almış. Millî tarih o kadar unutulmuş ki, milletin ismi olan Türk adı ortadan kalkmış ve yerine diplomatik (düvelî) bir unvandan başka bir şey olmayan Osmanlı lafzı kaim olmuş. Mütefekkirlerimiz, müverrihlerimiz, rical-i hükûmetimiz hep o lafzın sihr-âlûd tesiriyle uyuşup kalmışlar... Bütün bu izahattan sonra Osmanlı İmparatorluğu dâhilindeki Türklerin millî bir vicdandan ne kadar mahrum, manevî bir vahdet teşkil etmekten ne derece baîd olduğu pek kolay anlaşılır. Garp erbab-ı tetkik ve tefekküründen birçoklarının iddiaları veçhile, biz Türkler hâlâ millî mefkûreden mahrum ve binaenaleyh millî tesanütten bî-haber, rabitasız bir heyet-i mecmua teşkil ediyoruz. Hâlbuki böyle inhilâl ve tecezziye müheyya bir kitlenin şu yirminci milliyet asrında hiçbir hakk-ı hayatı olamaz. (...)

Osmanlı Devleti her şeyden evvel bir Türk ve İslam saltanatıdır. Kuvve-i merkeziyeyi iptida Türklük ve ona pek merbut hâlde İslamlık teşkil eder. Hâlbuki yukarıda izah edildiği veçhile manevî bir vahdet teşkil etmeyen rabitasız bir Türklük ile ayrı ayrı hayat-ı kavmiyeden mahrum ve mahkûm-ı inhilâl, âciz

bir İslamlık imparatorluğun muhtaç olduğu bir kuvve-i merkeziye teşkil edemez. Böyle kendisini muhafazadan âciz bir kuvvet nasıl olur da milliyetlerini anlamış ve manevî birer vahdet vücuda getirmiş unsurları etrafında muhafaza edebilir? İşte dört beş senelik devre-i Meşrutiyet bize bu hakikatleri lâyıkıyla anlattı. Binaenaleyh muarızlarımızın kemâl-i vecd ve hararetle bahsettikleri Osmanlılığı tecezzî ve inhilâlden kurtarmak ancak Türklerin de millî bir mefkûreye mâlikiyetleriyle mümkün olacaktı. Meşrutiyet'in serbest sahasında iktisaden, ilmen mağlûp ve zebun kalmamak ve idare edeceğimiz akvamın ihtiyacât-ı nahiyesini anlayarak ona göre bir siyaset takip edebilmek için evvelâ kendi benliğimizi bilmemiz, manevî bir varlık elde etmemiz lâzım geliyordu. Hâlbuki Tanzimat devresinin parlak hayallerine kapılan rical-i hükümetimiz, samimî veya sahte bir hisle, hakikî bir Osmanlı kavmiyeti mevcut addederek memlekette muhtelif unsurların, ayrı ayrı birer hayat-ı dâhiliyeye mâlik cemaatlerin mevcudiyetiyle millî mefkûrelerinden tegafûl gösterdikleri için, memleket bu müddet zarfında dâhilî sarsıntılardan kurtulmaya muvaffak olamadı.

Türkler ne zaman millî bir vicdana mâlik olurlarsa İslamiyet ve Osmanlılık, ancak o zaman, muhtaç olduğu kuvve-i merkeziyeye kavuşacak ve heyet-i hazırâ-i siyasiyemiz anâsırın inkişaf-ı millîleriyle müterâfık bir ahenk-i tâm dairesinde ilerleyecektir.”³¹

İsmail Gaspıralı'nın “Türklük-Osmanlılık” Değerlendirmesi

Gaspıralı İsmail, Kırım'da, sahibi olduğu Tercüman gazetesinde “Türklük-Osmanlılık” başlığıyla çıkan yazısıyla, Türkiye’de sürdürülen tartışmaya müdahil olur. Türk Yurdu’nda, “Kırım’da çıkan Tercüman refikimizin Başmuharriri İsmail Bey Gasprinski üstadımız Peyâm ile aramızda cereyan eden münakaşaya dair şu makaleyi yazmıştır.” notuyla, Gaspıralı’nın makalesi verilir:

Türklük-Osmanlılık

Muteber Peyâm, muteber Türk Yurdu’na karşı Osmanlılığı müdafaa ediyor. Türk Yurdu nazariyelerinin yanlışlığını anlatmaya çalışıyor. Peyâm’a verilen cevapları Türk Yurdu’nda okuyoruz. Verilecekleri de ileride okuruz.

Türklük Osmanlılık hakkında Tercüman öz nazariyelerini de Kilkoy itikadını çok evvelce söyleyip geçtiğinden tekrarına çok hacet görmüyor ve bahsi mevsime pek de münasip bulmuyor:

Makalenin başında Peyâm refikimiz: “Bu devlet Osmanlı Devleti’dir. Bu saltanat Osmanlı saltanatıdır. Bu iklim Osmanlı iklimidir. Bu lisan Osmanlı lisa-

³¹ Köprülüzade Mehmed Fuad, “Türklük, İslamlık, Osmanlılık”, Türk Yurdu, Yıl: 2, C. 4, S. 45 (25 Temmuz 1329 [7 Ağustos 1913]), C. 2 (3-4) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999, s. 372-376. [A. T.]

nıdır.” demişler. Böyledir, amma Osmanlı demek Türk demektir! Başka bir şey olamaz. Çünkü Türklük bittiği gün Osmanlılık Peyâm'ın tabirince bir içtihad, bizce mayasız bir unvan olup kalır.

Türkler, Farslar, Suriyeliler, Kiptiler, Yahudiler, Nasturiler Hilâfet-i Abbasiye'ye yani Âl-i Abbas'a ciddi himmetler ettikleri malûmdur. Fakat Âl-i Abbas çürüdüğü ve Araplar gevşediği gibi Türkler, Farslar türedi. Ötekiler de taraf taraf çekildiler. Darısı daha çok tarlaya budene bildircin kesildiler.

Avusturya mukaddes imparatorluk olduğu zamane; Macarlar İtalyanlar, Hırvatlar, Çekler, Lehliiler, Habsburg Hanedanına, Mukaddes Habsburg Devleti'ne ve bayrağına büyük hizmetler etmişlerdi. Hâlâ edenler de var. Lâkin bugün bunların kenara çekildikleri meydandadır. Devlet-i Habsburgiye'nin mayası olan Alman ırkı zayıflık gösterdiği gibi, Habsburg milletleri birer birer çekilip birer birer bir şey olmak yoluna düştüler. Eğer Viyana'da Almanca bir Peyâm zuhur edip, “Avusturya'nın Nemseleri Nemse değildir. Nemselikten ayrılmışlardır. Sekiz asırlık necip Habsburgiyye milletidirler.” davasına kalkışırsa fayda verir mi vermez mi bilmiyoruz...

Büyük Petro ile başlamış Rusya ıslâhatına ve şevketine hizmet etmiş ve etmekte olan adamların arasında Holland. Fransız. Nemse, Leh-Polyak, İsveç, Fin, Ermeni ve Gürcü pek çoktur. Bahusus Cinmermanlar, Münihler. Fonlar. Baronlar hesapsızdır. Fakat bunlar Romanof Hanedanı'na hizmet etmek ile beraber Rus yurduna, Rus milletine hizmette bulundular.

Peyâm makalesinde Osmanlı olarak Âl-i Osman'a hizmet etmiş ve etmekte bulunan muteber Çerkezler, Lazlar, Arnavutlar, Araplar, Rumlar ve Ermeniler; tamam ötekiler gibi Türk yurduna, Türk milletine, Türk devletine hizmette bulundular... Türk demeyip Sultan Osman'a nispeten Osmanlı demek mayayı taşıyor.

Biz yine meramımız haricine çıktık. Bu kadar söylemeyecek idik. Gelelim sadedimize:

Peyâm refikimiz Osmanlılık içtihadının hakikatim ve faydalarını arz ettikten sonra mahzurlarını dahi teslim ederek diyor:

Asr-ı ahirde milliyet fikirleri şarka da yayıldıktan, hele Tanzimat-ı Hayriye neşrolunduktan sonra vâzihan meydana çıktı. Her millet kendi milliyetini Arnavutlar Arnavutluğu, Lazlar Lazlığı, Araplar Araplığı, Çerkezler Çerkezliği düşününce Osmanlılığın yalnız başına Türklerle kalacağı tabii idi (Çok doğru buyrulmuş). Hristiyan Osmanlılarını bir tarafa bırakıyoruz. İhtilaf-ı dine inzımam eden milliyet kuvveti onları Osmanlılaşmaktan daima men eyledi (Bu da doğru). Bu hakikati teslim ediyoruz. Fakat böyle olmasını hevet-i müctemai-i Osmaniye

için bir zaaf, bir dert addeyleriz. Çünkü bu heyet yalnız Türklerle kalırsa iclâl-i kadîmini muhafaza edemez itikadındayız. Hatta o derecede ki, her hâle rağmen Laz, Çerkez, Kürt, hatta Arnavut gibi akvâm-ı İslâmiye ile rabîta-i Osmaniye'yi muhafaza eylemek, yani onları ber-mutad Osmanlılığa temsil kılmak fikrindeyiz (Fikir ve niyet güzel, fakat asrı ve milletlerin psikolojisini bir an unutmayınız.).

İşte Türklük siyasetinin en birinci mahzuru, hatta mahzuru bu temsile mümanaattır. Esasen Osmanlılığı kökünden baltalayacak inhilâl-ı vâkı ikmâl eylemektir. Şimdi Türk Yurdu'na bütün mukabil o kavmiyetlerin yurtları, cemiyetleri var. Bu suretle bizden iftirakları günden güne artmıyor mu?..

Peyâm refikimizin bu dediğine bakılırsa, temsile birliğe asrın umumî gidişleri değil Türkçülük mâni oluyormuş. Şiddetli itirazımız bu noktaya mahsustur. Reddedildiğini istediğimiz yine bu noktadır.

Türkler ve Türkçüler sair bazı ırklar gibi hiçbir vakit şoven, galebeci ve zâlim olmadılar. En iktidarlı zamanlarında, bütün dünyayı alt üst ettikleri devirlerde bile hiçbir milletin lisanına, edebiyatına, medeniyetine, hususiyetine, ticaretine mâni olmadılar. Her zamanda, her iklimde müsait bulundular. Hatta kendileri zararlanmaktan bile çekinmediler. Ne cebren mekteplere, ne cebren camilere gayrileri celp etmediler. Hiçbir milletin dinine, açık ya ki hafî mümanaatta bulunmadılar. Rus, Türk ve İran tarihleri bunun şahitleridir. Daha Devlet-i Osmaniye doğmadan Kostantiniye'nin taassubundan, zulmünden, cellatlarından kaçan Nasturîler, Türkistan'a can atıp Türk hâkimleri himayesinde hayatlarını, mezheplerini kurtarabildiler.

Gayr-i Türk olanların cümlesi “Ben neyim?” dediklerini Peyâm inkâr etmiyor. Bu hâlde Türkler ve Türkiye “Ben ben değilim, başka bir şeyim” demek ile mi halâs ve necat bulacaklar. Tarihte bunun bir misali görülmüyor. Amma aksi az değildir.

“Şimdi Türk Yurdu'na mukabil Çerkez, Kürt, Arnavut yurtları, cemiyetleri var. Bu suretle bizden iftirakları günden güne artmıyor mu?” suali buyrulmuş.

Peyâm'ın bu suali kalem hatasıdır. Değil ise kalem ile oynamaktır. Kürt yurtçuluğu, on beş sene mukaddem duyuldu. Arap yurtçuluğu yirmi seneyi geçti. Arnavut yurtçuluğu, otuz senelikten ziyadedir. Ermeni yurtçuluğu, kırk seneyi geçti. Bulgar yurtçuluğu altmış, Rum yurtçuluğu ise seksen seneliktir. Daha ziyade değilse...

Arnavut yurtçuluğundan bana haber verildiği ve sade Türk dilinin ehemmiyetinden bahsedildiği 29 sene oluyor. Haberi veren, bahseden merhum ve gayyûr Arnavut Şemsettin Sami Bey idi.

Üç dört senelik Türk Yurdu nerede, o zaman 3-4 yaşlarında bulunan Akçura-oğlu Yusuf Bey nerede? Türk Yurdu'na atılan taşı geri almak hakikat iktizâsıdır. Türk Yurdu'na ve Türkçülere edilecek bir öpke³² varsa geç kaldıkları, hem de çok geç kaldıklarıdır.

İsmail

Turan

Turan, kısaca Türklerin birliğidir. Ömer Seyfettin'de “Turan” kavramı sık geçer. Burada aklımıza gelen ilk soru, Türkiye’de “Turan” kavramını kim ve ne zaman kullandı?

Ziya Gökalp, “*Türkçülüğün Esasları*” kitabında, “Türkçülüğün Tarihi” başlığı altında “Rusya’dan İstanbul’a gelen Hüseyinzâde Ali, Tıbbiye’de Türkçülük esaslarını anlatıyordu. Turan ismindeki manzumesi, Panturanizm mefkûresinin ilk tecellisi idi.” diye yazar.

Hüseyinzâde Ali (1864-1940), Azerbaycanlıdır. Türkiye’de okumuş, Azerbaycan’da bir süre kalmış ve süreli yayınlar çıkarmıştır. Sonra Türkiye’ye yerleşen Hüseyinzâde Ali, 1934’te soyadı kanununun kabulüyle “Turan” soyadı almıştır.

Hüseyinzâde Ali, “Turan” kavramını 1892’de yayımladığı bir şiirinde geçirmiştir. Bu şiirin 1887’de yayımladığına dair notlar da vardır.

*Sizlersiniz ey kavm-i Macar bizlere
İhvân Ecdâdımızın müstereken menşei Turan
Bir dindeyiz biz, hepimiz hakperestân;
Mümkün mü ayırsın bizi İncil ile Kur'an?
Cengizleri titretti şu âfâkı serâser
Timurları hükmetti şehinşâhlara yekser,
Fatihlerine geçti bütün kışver-i kayser.³³*

Ömer Seyfettin’in makalemizde esas aldığımız dört fıkri kitapçığınan biri “Yarınki Turan Devleti”dir. Bu eserinde Turan tasavvurunu işler. Kitapçığın alt başlığında “Bir devletin tabii hudutları dağlar ve ırmaklar değildir. İstinat ettiği milliyetin lisanî ve dinî sınırlarıdır.” ifadesiyle Turan’ı tarif etmiş oluyor.

Eserin epigrafi ise Gökalp’in “*Moskof’un ülkesi viran olacak, / Türkiye büyüüp Turan olacak!*” mısralarıdır.

³² Öpke: sitem, başa kakma. (Gaspıralı İsmail’in notu). [A. T.]

³³ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (Haz. Nargiza Sattraoova), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2019, dipnot, s. 21. [A. T.]

Kitabın girişinde “Milletler Birbirleriyle Niçin Harp Ederler?” başlığı altında şöyle yazar:

“Uzvi varlıklarda hayat nişanesi nasıl büyümek ve açılmak ise içtimaî varlıklarda da aynıyla öyledir. Yaşayan milletlerin başlıca seciyesi nüfusça, medeniyetçe, ticaretçe, servetçe ve mefkûrece büyümek ve genişlemektir. Büyümek ve genişlemek seciyesi çok ve kavî olan milletler, bu seciyesi az veyahut zayıf olan milletlerin üzerine çullanırlar, memleketlerini zapt ederek içtimaî varlıklarına nihayet verirler...”³⁴

Bölümün son paragrafında da “Muharebe içtimaî bir müessesedir.” der ve şöyle devam eder:

“İlim ve fen ne kadar terakkî ederse etsin milletler ve yine milletlerden teşekkül eden zümreler içtimaî hayatlarını sürdürdükçe esasî seciyeleri olan büyümek ve yayılmak arzusu da yaşayacak ve bunun neticesi olarak harp de yaşatan ve kuvvet veren bir müessese hâlinde payidar olacaktır.”³⁵

Ömer Seyfettin Türkçülüğün ırkçılık olmadığı üzerinde ısrarla durur:

“Bugün milletlerde ırk esası aramak ‘elkimya’³⁶ ile meşgul olmaktan ziyade gülünçtür. Millet: Bir lisan konuşan, bir din, bir terbiye, bir maarifle birbirine merbut insanların mecmuudur. Bir milleti siyasî hudutlar asla ayıramaz.

Dikkat edersek anlarız ki: Milletlerin mefkûreleri lisan, din, terbiye, can ve his kardeşlerini birleştirip hepsini siyasî bir hudut içinde toplamak ve her türlü menfaatlerini temin etmekten başka bir şey değildir.”³⁷

“Türk”te kan bağı araştırılmasına karşıdır:

“‘Türk’ derken ırk ve kan cihetlerini derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması kâfidir.”³⁸

Ömer Seyfettin, Türklerin ulaşabileceği sınırları şöyle belirler:

“Rusya’nın ve İngiltere’nin emperyalizmi asla tabiata ve hakikate muvafık bir mefkûre sayılamaz.

³⁴ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 95. [A. T.]

³⁵ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 96. [A. T.]

³⁶ Elkimya: “‘Alchimie’ kelimesi, her nasılsa bizde simya kelimesiyle tercüme edilmişse de ‘simya’, gerek lûgat, gerek ıstılah mânâsıyla ‘fantasmagorie’ mukabili olduğu için, bugünkü kimyanın başlangıcı ‘alchimie’yi ‘elkimya’ ile tercümeyi tercih ettik.” (Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, 1970, s. 50) [A. T.]

³⁷ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 100. [A. T.]

³⁸ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 103. [A. T.]

Türklerin mefkûresi milliyet gayesini ihmal eden kör ve aç, akûr ve zalim bir emperyalizm bir cihangirlik değildir.

Türklerin Mefkûresi:

*Asya'da birbirine bitişik olarak yayılmış olan Türk illerini Osmanlı bayrağının gölgesine toplayarak büyük ve kuvvetli bir "ilhanlık" teşkil etmektir."*³⁹

Ömer Seyfettin, "Yarınki Turan Devleti"ni, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında yazmıştır. İtilaf Devletleri'ni yeneceğimizi ve Turan'ı kuracağımızı düşünmektedir.

"Turan Devleti" başlığı altında şunları yazar:

"Bütün Müslümanların ve bilhassa bütün Türklerin düşmanı olan 'İtilâf-ı Müselles' hükûmetlerine açtığımız bu harp evvelâ bir din muharebesidir. Çünkü galip gelirse Irak'ı, Mısır'ı, Hindistan'ı, İngilizlerin Tunus'u, Fas'ı, Cezayir'i Fransız'ın kahrından kurtaracağız. Oradaki din kardeşlerimiz olan Araplar esirlikten çıkarak millî ve dinî hürriyetlerini kazanacaklar, kendi kendilerini idare ederek millî medeniyetlerine yeniden hayat verecekler..."

Bu harp sâniyen bir millet ve mefkûre muharebesidir. Ve yine böyle olmakla beraber aynı zamanda din muharebesidir de... Çünkü evvelâ Rusların zulmü altında yıllardan beri kıvranan din ve dil kardeşlerimizi, yani millettaşlarımız olan Türkleri kurtararak siyasî hududumuzun içine alacağız. Ruslardan ilk hamlede Kafkasya'yı zapt edip yavaş yavaş anavatanımız olan ve elli milyon Müslüman Türk'le dolu olan Türkistan'a yürümeye başlayacağız. Kalemle, fikirle, edebiyatla bomba ile büyük bir mefkûre muharebesi açılacak.

*Dünyada artık esir Türk kalmayacak. Turan'daki yabancı Rus ve Çin memurları kovulacak. İlk devrede alacağımız Kafkasya ile on dört milyon Türkçe konuşan Türk ve Müslüman ahalîye sahip olan Osmanlı Devleti'nin millî kuvveti hemen bir misli daha büyüyecek. Osmanlı hükûmeti yirmi beş milyon Türkçe konuşan Türklerin müessesesi olacak. Ve bir gün -bu mukaddes gün o kadar yakın ki...- Orta Asya; Türkistan ve Cenubî Sibirya, Pamir de bizim siyasî hudutlarımız içine girince Garp Türklerinin hükûmeti artık Osmanlılıktan tamamıyla çıkıp hakikî ve büyük bir Türk ve Müslüman hükûmeti bir TURAN DEVLETİ olacaktır."*⁴⁰

Ömer Seyfettin, dikkat edilirse, Türklük ve Müslümanlığı sürekli birlikte anmaktadır.

³⁹ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, a. 101. [A. T.]

⁴⁰ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 107. [A. T.]

Turanî Aile

Ömer Seyfettin'in nazarında Osmanlı Devleti'nin kurucusu "Turanî" ailedir, kurtarıcısı da Turanî zümre olacaktır: Türk. O, "Türkiye" dediği Osmanlı sahasına yaşayan herkes Türk kimliğinin bir parçasıdır.

Genç Kalemler'de "Yeni Lisan" makalesinin "Netice" başlığı altında şu cümleler yer alır:

*"Uyanınız. Galebe için düşmanlarımızı tanımak lâzımdır. Ve biliniz ki bu asırda muharebeyi ordular yaparsa da muzafferiyeti asla kazanamaz. Muzafferiyet intizam ve terakkindir... İşkodra'dan Bağdat'a kadar bu kıt'ayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Turanî ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddî bir terakkî ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakkî ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir. Ve bunları neşir için evvelâ lâzım olan millî ve umumî bir lisandır."*⁴¹

Ömer Seyfettin, "Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi" kitapçığında "Türklük Mefkûresi Nedir?" başlığı altında Türklük ülküsünü anlatır:

"Türkiye'deki Türkler kendi milliyetlerini inkâr ederek 'Osmanlı' adını takınmışlardı. Hâlbuki dünyada 'Osmanlı' namı altında bir millet yoktu. 'Osmanlılık' Türk olan Osmanogullarının kurduğu hükûmete verilen bir namdı.

Kaya Han kabilesi Altın Dağ'dan Anadolu'ya göçtüğü zaman on beş on altı milyonluk bir Türk halkının içine düştü. Türk Selçukî Devleti bozuluyordu. Bozulunca Anadolu Türk beyleri büyük bir kurultay yani meclis kurarak Ertuğrul'un oğlu Osman Bey'i kendilerine "Hakan" intihab ettiler. İtaat etmeyen Türk beyleri de zorla bu Türk birliğinin içine alındı. Osman Bey kabilesini bırakarak Anadolu'daki Türk milletinin başına geçmişti. Bıraktığı aşiret hâlâ Söğüt ve civarında oturuyor. Anadolu Türklerini nizam altına alan Osmanlı hakanları bu Türklerle Rumeli'yi zapt etmişler ve ta Viyanalara kadar gitmişlerdir.

*Tarih gösteriyor ki Osmanlı Devleti'nin bütün muharebelerini Türkler yapmışlardır. Birkaç tane sonradan Türk milliyetini ve İslam dinini kabul eden kumandanlar varsa da bunlar beş yüz senelik şanlı tarihte devede kulak makamındadır."*⁴²

Ömer Seyfettin, "Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi" kitapçığında "Vatan Muhabbeti" başlığında "Bizim üç türlü vatanımız vardır. Vatan demek yalnız hükûmetimizin sahip olduğu yerler demek değildir. Türklerin yani bizim

⁴¹ [Ömer Seyfettin], "Yeni Lisan", Genç Kalemler, C. 2, S. 1, 29 Mart 1327 [11 Nisan 1911], s. 7. [A. T.]

⁴² Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 118-119. [A. T.]

vatanımız şunlardır: Millî vatan, Dinî vatan, Fiilî vatan” sıralamasına gider ve her birini şöyle izah eder:

“Millî Vatan: Türkçe konuşan bütün Müslümanların oturduğu yerlerdir. Buralara Turan denir. Hangi devlet idaresine girerse girsin Turan Türklerindir... Anadolu bu Turan'ın bir parçasıdır. İstanbul dünyada bir tanecik olan Türk hakanlığının merkezidir. İstanbul'un şivesini bütün Turan halkı umumî lisan olarak kabul etmiştir. Milletini seven millî vatanını sever. Millî vatanının hudutları etnografya “kavmiyat” haritalarında çizilidir. İstanbul'daki Türk hakanını manevî olarak bütün Türkler tanır ve severler.

Dinî Vatan: Biz Türk olmakla beraber Müslümanız. Turan'la beraber bütün başka milletlerden olan Müslümanların oturduğu yer bizim dinî vatanımızdır. Padişahımız bütün Türklerin hakanı olduğu gibi bütün Müslümanların da halifesidir. İstanbul Türk hakanlığının ve Türklüğün merkezi olduğu gibi Müslümanlığın ve hilâfetin de merkezidir. Bütün Müslümanların gözü İstanbul'dadır. Mefkûremizin ikinci safhası millî vatanımız gibi dinî vatanımızı da esirlikten kurtarmaktır.

Fiilî Vatan: Osmanlı Devleti'nin idare ettiği bütün Türkiye bizim fiilî vatanımızdır. Türklerin hakanı ve Müslümanların halifesi olan zat Osmanlı Devleti'nin tebaası için de bir hükümdar, bir padişaktır.

Türkiye'de, Türklerin üç türlü vatanlarından birer parça vardır. Anadolu bütün Türklerle dolu olduğundan millî vatanın bir parçasıdır. Anadolu'daki Türklerle Arabistan'daki Arap milleti Müslüman olduğundan bütün Türkiye bizim dinî vatanımızdır.

Türkiye'de siyasî ve fiilî hâkimiyetimiz olduğundan fiilî vatanımız da burasıdır.”⁴³

Mehmed Reşad'a Övgüde Turan Vurgusu

Osmanlı için “Turan” vurgusu Genç Kalemler'de görülür.

Mehmed Reşad, II. Abdülhamîd indirilip Selanik'e sürüldükten sonra tahta oturmuştu. 5 Haziran 1911 tarihinde Barbaros Hayreddin zırhlısıyla Selanik'e gitmiş, oradan Üsküp'e ve Priştine'ye geçmiş, Sultan Murad Türbesi'ni ziyaret etmiş, sonra Selanik'e, buradan da 26 Haziran'da İstanbul'a dönmüştü. Genç Kalemler'in yayın merkezi Selanik'ti. Padişah'ın Balkanlar'a gelişi üzerine dergide “Genç Kalemler Tahrir Heyeti” imzasıyla ilk sayfada, aşırı övgüyle Rumeli'ye gelişi kutlanırken “Türk” ve “Turan” vurgusu dikkat çeker:

⁴³ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 122-123. [A. T.]

“Bütün Osmanlıların padişahı, bütün İslamların halifesi ve bütün Türklerin hakani olan büyük sultanımız, yıllarca istibdadın katı tırnakları altında meyvus ve bîzar yaşadıktan; yüzlerce, binlerce elemeler gördükten sonra Meşrutiyet’in yüksekte ve altın kanatları üstünde milletine kavuştun; ve hepsini bahtiyar ettin; şimdi de hürriyetin en saf, en hayat verici havasını teneffüs için buraları, Rumeli’nin pak ve bâkir sahalarını şerefendiriyorsun.

‘Genç Kalemler Tahrir Heyeti’, büyük Turan’ın öz evlâtları olan bu kendi çocukların bu dakikalarını, hayatlarında en mukaddes bir zaman olarak telâkki ediyorlar. Sana, ey büyük hakanımız sana, genç ve hür kalplerinden kopup gelen şükran ve mahmudiyetini takdim etmelerine müsaade et...

Ey muhterem babamız,

Milletinle, büyük ve bahtiyar Osmanlılıkla yaşa ve mesut ol.

Genç Kalemler Tahrir Heyeti”⁴⁴

Osmanlı Ruhu!

Ömer Seyfettin, “Vatan! Yalnız Vatan...”da, Batı’nın “insaniyet” ve “beynelmileliyet” fikri ardına sığınarak milliyetçiliği öldürmek istediği üzerinde durur, “Osmanlı ruhu”nu vurgular:

“İnsaniyet’çilerin, ‘beynelmileliyet’çilerin hafî maksatları nedir? Bunu, o kadar düşünmeye ihtiyaç var mı? Vatanımıza bütün Avrupalılar, komşularımız olan küçük hükûmetler el atmış ve kimi bizi maddî sukut, maddî zaafa sevk etmeye çalışıyor, kimi manevî sukuta, manevî zaafa...

Vatan için beslediğimiz o yüksek ve hiçbir şeyle değişilmez büyük aşk! Terakî etmek yani kuvvetlenmek için fütûr bilmez gayret ve tehâlikümüz!.. Tarihimizin, dedelerimizin bize vasiyetleri!.. Kahraman ruhumuz, büyük Osmanlı ruhu!

Bu büyük ruh uyuşur, sukut ederse, manevî hastalıklar içimizdeki vatan aşkını söndürür. Kuvvetlenmeyi ihmal edersek ne olacağız?

Düşmanlarımıza şikâr...

Bir millet için, bir vatan için manevî hastalıkların en müthiş, en korkuncu ‘insaniyet’ ve ‘beynelmileliyet’ fikridir. Garp’taki âlimlerin, hükûmet adamlarının, mütefenninlerin ekserîsi bu fikrin üzerinde ittifak etmişlerdir. Biz onların sözlerini işiterek uyanmaya gayret etmez miyiz?

Evet, en büyük maraz ‘insaniyet’ ve ‘beynelmileliyet’ fikirleridir. Bunlar intişar ederse vatan mahvolur. Biz başka milliyetlere kalb olur, erir, tarihten siliniriz.

⁴⁴ [Ömer Seyfettin], Genç Kalemler, C. 2, S. 4, 13 Mayıs 1327 [26 Mayıs 1911]. [A. T.]

Hariçten vatanımıza ithal edilmek istenilen bu meş'ûm fikirler vebalardan, taunlardan daha müthiş bir âfettir!”⁴⁵

Ömer Seyfettin “Bu âfetten masûn kalmak için ne yapalım?” der ve cevabı şöyle verir:

“Ey âli bir mektepten çıkan genç! Sen oku. Anlayarak oku. Avrupa'nın yeni ve büyük mütefekkirlerinin yazdığı eserlere bîgâne kalma... Fen ve felsefe sâikin olsun! Hayat ve tabiattaki 'mücadele'nin içtimaiyattaki tesirini tetkik et, anla, hakikate düşman olma...

Ey vasatî bir tahsil gören, hevesli, asabî, narin, zeki genç! Önünde çiçeklerle örtülmüş duran karanlık uçuruma o kadar isticâl ile koşma. Her gördüğün parlak şeye kapılma. Sen daima yanlış ve mânâsız gölgelere meftun olacaksın. Kendini zapt et. Çalış. Oku, bir şeyi kabul etmezden evvel düşün. Ve aklında tut ki milliyetine, vatanına ihanet etmek kendini mahvetmek demektir. Vatanını sev, esaslarını unutma, vatanının tarihini oku, içinde yaşadığın zamanın siyasî cereyanlarından haberin olsun ki yanılmayasın...

Ey hiç okumayan, anlamayan, düşünmeyen havaî genç! Sen de dikkat et, avlanacak ve esir olacaksın. Okumaya, anlamaya gayret et. Hiç olmazsa vatanını sev! Sana kendi vatanından, kendi milliyetinden başka muhabbet edilecek şeyler gösteren şeytanlara inanma, onların zehirli ağlarına kapılma...”⁴⁶

Masonluk Tehlikesi

Ömer Seyfettin, Masonluğu tehlike olarak görür. “Vatan! Yalnız Vatan...” kitapçığında “Beynelmilel gizli cemiyetlerden ve beynelmilel gizli gayelerden sakınalım!” alt başlığı yer alır. Bu alt başlıkla kitabın özetini de vermiş olur. Yukarıda belirttiğimiz gibi, “insaniyetçilik” adı altında faaliyetlerin de art niyet olduğunun altını çizer ve Masonlar hakkında menfî ifadeler kullanır. Kitapçığın girişinde şöyle der:

“Yeni bir gazete intişara başladı. İsmi Güneş... Yazıları Türkçe, Fransızca, Rumca, Musevîce... Karilerine arz ettiği kısa ve müphem bir programda “İnsaniyet” fikrini terviç, yani ‘beynelmileliyet’ fikirlerini tamîm eyleyeceğini ilân ediyor. Yine, bu birinci nüshanın içinde ‘Küre-i Arzda Mevcut Masonları Birbirine Rapteden Sebep Nedir?’ unvanlı bir makale var ki Avrupa'nın, vaktiyle marîz ve entrikalı bir cereyan hâsıl etmiş; fakat bugünkü vukuf ve felsefe karşısında tamamıyla sukut etmiş hülyalarını terennüme çalışıyor. Fransızca kısmında âli bir vaziyet ile esrarcılık felsefesi satılmak arzu olunmuş.

⁴⁵ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 83-84. [A. T.]

⁴⁶ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 85. [A. T.]

Beynelmilel gizli cemiyetlerin, beynelmilel gizli gayelerine hizmet ettiği her satırından anlaşılan bu risaleciği biz de görmemiş, biz de ehemmiyet vermemiş olabiliriz. Lâkin vatanımızın etrafında dönen entrikalar, bu entrikaların hiç beklenilmeyen renksiz ve aldatıcı tezahürleri bizi dikkate mecbur ediyor.”⁴⁷

Ömer Seyfettin, “beynelmileliyet”le mücadeleyi “cahilâne fikirler, bâtil taassuplar”la değil “fen (ilim) ve felsefe”yle yürüteceğini belirtir:

“Bize kahraman dedelerimizden kalan bu mukaddes ve vâsi vatani seven, onun hakikî i’tilâsını bütün ruhuyla, bütün mevcudiyetiyle arzu eden genç kari! Emin ol ki Masonluğa, avamın mantığını, okşayarak, eski ve cahilane fikirleri, bâtil taassupları, takdir ve tetvîc ederek hücum etmeyeceğiz. Cahilâne hücum cahillerin, Mutaassibâne hücum mutaassıpların hakkıdır! Bizim silâhımız fen ve felsefe olacaktır. Masonluğun ‘mâ-ba’de’l-matbuiyye’sinden⁴⁸ ziyade siyasî neticesi olan beynelmileliyet fikrine, ‘insaniyet’ hülyasına itiraz edecek, bunların vatan için ne kadar müthiş ve mühlik rahneler olduğunu ispat edeceğiz.”⁴⁹

Ömer Seyfettin Masonluğu “Türk ruhu”na çok uzak görür:

“İçtimaî Türklüğün tekâmülüne hizmet eden milliyetperver gençlerin ruhuna Masonluktan uzak bir şey yoktur. Onlar ‘beynelmileliyet’ fikrinin, entrikalı ‘insaniyet’ hayalinin itilâf kabul etmez muarızları, düşmanlarıdır.

Onların ‘insaniyet’i nasıl anladıklarını izah etmezden evvel şunu söyleyelim ki, hiçbir hakikî Türk genci, tarihini bilen, bugünkü ilim ve fen karşısında yabancı kalmayan bir Türk genci ‘beynelmileliyet’ fikrine kapılamaz.”⁵⁰

Ömer Seyfettin’de Din ve Milliyet

Ömer Seyfettin’in yazdığı dönemde “din” ve milliyet” tartışıl原因lmıştır. Bir tarafta *Sebilürreşad*, diğer tarafta çoklukla *Türk Yurdu* vardı. Her iki derginin yazarları hem iç içe hem karşı karşıya idiler. İki taraftan da yazarların bir diğerinde de makaleleri çıkardı. Bunun yanında *Genç Kalemler* nasıl Ziya Gökalp’ın teşvik ve desteğiyle yayın hayatına girmişse, yine *İslâm Mecmuası* da Ziya Gökalp’ın teşvik ve desteğiyle çıkmıştır. Gökalp, *İslâm Mecmuası*’nda, imzalı imzasız birçok makalesini yayımlamıştır.⁵¹

⁴⁷ Ömer Seyfettin, *Türk Ülküsü*, s. 66. [A. T.]

⁴⁸ Mâ-ba’de’l-matbuiyye: Mâ-ba’de’t-tabîa. Metafizik. Burada “düşünce, felsefe” mânâsında kullanıldığı görülmektedir. [A. T.]

⁴⁹ Ömer Seyfettin, *Türk Ülküsü*, s. 67. [A. T.]

⁵⁰ Ömer Seyfettin, *Türk Ülküsü*, s. 67. [A. T.]

⁵¹ 1914-1918 yılları arasında 63 sayı yayımlanan *İslâm Mecmuası*’nın Yazı İşleri Müdürü aynı zamanda *Türk Yurdu*’nda uzun süre “Altaylara Doğru” gezi yazılarını yayımlayan Halim Sabit (Şibay)’ti. *Türk Yurdu*’nun Yazı İşleri Müdürü Akçuraoglu Yusuf (Yusuf

Çatışma edep çerçevesinde şiddetlenmiştir. Babanzade Ahmed Naîm, belli kesimlerin argümanı “İslâm’da Dava-yı Kavmiyet” makalesini, Ahmed Agayef’in (Ahmet Ağaoğlu) makalesine karşı kaleme almıştır. Yine Ahmed Agayef, cevabını Türk Yurdu’nda vermiştir:

“Bizce pek muhterem tanınmış Babanzâde Ahmed Naim Beyefendi’nin de aynı hata yoluna sapmış olduğunu maatteessüf söylemek mecburiyetindeyiz. Bu zat-ı muhterem Sebilürreşad mecmuasının 293 ’üncü numarasında, yukarıda makalemiz için serlevha ittihaz etmiş olduğumuz unvan ile on beş büyük sayfayı ihtiva edecek kadar gayet uzun ve vâsi bir makale neşretmiş ve bu makaleyi milliyet cereyanlarını ve bilhassa Türkçülüğü tenkit etmeye hasreylemiştir.”⁵²

Ahmed Agayef, makalesinde, önemli bir hususa temas eder:

“Naîm Bey asıl tenkidatına girişmeden evvel Türkçüleri iki zümreye ayırıyor. Birisine ‘Hâlis Türkçüler’, diğerine ‘Türkçü-İslamcılar’ unvanını takıyor. Birincilerini, ‘Telkih etmek istedikleri şey açıkça dinsizlik mefkûresidir.’ İkincileri de, ‘Ne serden ve ne yardan geçemiyorlar.’ diye tarif ediyor.

Naîm Bey, şu taksimatı nereden aldı? Hangi vesika üzerine tesis etti? Türkçülük gibi artık teessüs ve tebellür etmiş olan bir cereyanda bu gibi taksimatı yapmak için mutlak elde taksimatı teyid edecek vesikalar bulunmalıdır. Acaba hangi Türkçü nerede ‘Dinsizliği telkih eylemek’ istemiştir? Hangi Türkçü nerede ‘İslâmiyetle dinsizlik arasında mütereddit bulunduğunu ve bunlardan hangisini tercih edeceğini bilmediğini söylemiştir? Bu suallere cevap verilmedikçe ve verilen cevaplar senetler ve vesikalar üzerine istinat ettirilmedikçe yapılan taksimatın indî, keyfî ve gayr-i vârid kalacağı tabiidir.”⁵³

Ömer Seyfettin, “Milliyet Tecrübelerinden Çıkarılan Amelî Siyaset” kitapçığında Türkçülüğün dinsizlik olduğunu yayınlara karşı ağır ifadeler kullanır, din ve milliyet birbirinin birer “lâzım-ı gayr-i müfarık”ı (ayrılması mümkün olmayan) görür:

“Milliyetsiz, Tanzimatçı, mefkûresiz politikacılar Türklükte bir dinsizlik kokusu olduğunu fısıldıyorlar, gayr-i millî ulemânın gazezini ve taassubunu kırmılatıyorlardı. Hâlbuki dinsiz bir millet olamazdı. Milliyet esasını kabul eden

Akçura) Sebilürreşad’a makaleler göndermiştir. Gökalp’ın İslâm Mecmuası’nda çıkan makaleleri için bkz. Gökalp’ın ‘İslâm’ Konulu Makaleleri (Haz. Nargiza Sattrava), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2019. [A. T.]

⁵² Ahmed Agayef, “İslâm’da Dava-yı Kavmiyet”, Türk Yurdu, Yıl: 3, C. 6, S. 70, 10 Temmuz 1330 [23 Temmuz 1914], C. 3 (5-6) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999, s. 373. [A. T.]

⁵³ Ahmed Agayef, a.g.m., s. 373. [A. T.]

mutlaka din esasını da kabul edecekti. Din ve milliyet âdeta birbirinin birer ‘lâ-zım-ı gayr-i müfârık’ı idi. Bu itirazlarının boşluğunu, hiçliğini gören Tanzimatçı politikacılar bu sefer Türklüğü irtica farz ettiler ve “Altaylara doğru...” diye eğlenmeye başladılar. Ve gariptir ki Türkiye gibi fiilî bir Türk diyarında Türk tarihi gazetelerle inkâr olundu.”

Diğer taraftan “Osmanlıcılık” güdenlerin de “Türklük”le aralarında problem olduğunu ihsas eder:

“Fakat kurtulmak güneşi, boz bir kurt gibi önümüzde yükseliyordu. Politikacılar milletin ani uyanışından ürktüler. Hele ‘Osmanlılık’ perdesi altında başımıza çorap ören hainler bütün bütün düşünceye daldılar. Uyanan Türklüğün kuvvetini onlar pek iyi biliyorlardı. Daima yokluğunu tekrar ederek yok etmek istedikleri unsur ‘Ben varım’ derse hainlerin kendi mefkûrelerine veda etmeleri icap ediyordu.”⁵⁴

Ömer Seyfettin, Türk, Arap, Kürt ayrımına girmez; bir bütün görür:

“Türklerin teâlîsi Arapların teâlîsi demek olduğunu bilen birçok Araplar vardır ki bugün bir Türk’ten ziyade Türkçüdürler. Türkler millî inkişafa mazhar olurlarsa eskisi gibi yine kuvvetlenecekler, bütün İslamların başına geçebileceklerdir.

Kürtlere gelince bu unsur az olduğundan Türklerden ayrılmayı şimdiye kadar aklına bile getirmemiştir. Bulunduğu muhit itibarıyla Türklerden ayrılırsa Ermenilere yahut Ruslara karışmaları icap eder ki, böyle bir fikir onlarca en büyük bir hıyanet, en şenî bir cinayettir.

Türkiye’nin varlığıyla samimî olarak Türk, Arap ve Kürt unsurlarının alâkası vardır. Başta Türkler olmak üzere bu unsurların millî mefkûrelerinde büyük farklar yoktur. Dilden sonra en mühim içtimaî bağ dindir. “Din” müessesesi bu üç unsuru ayrılmaz bir tarzda bağlamıştır. Azlığı teşkil eden Rumların, Ermenilerin, millî mefkûreleri de gizli değildir.”⁵⁵

Türkçü fikirlerin pekişmesinde, dış tesirlerin rolü büyüktür. Ömer Seyfettin, “Yarınki Turan Devleti”nde ve “Milliyet Tecrübelerinden Çıkarılan Amelî Siyaset”te İngilizlerin başbakanlarından William Ewart Gladstone (1809-1898) için “Meşhur Türk düşmanı” sıfatını kullanır. Yalnız, “Amelî Siyaset”e isim “Bakiston” veya “Bakistun” okunacak şekilde yazılmıştır.

Gladstone Türklerin yeryüzünden kazınmasını isteyecek kadar ileri gitmiştir. Evanjelist kimliğiyle bilinen Gladstone’un Türk-Sırp Savaşı: Bulgar Mezalimi ve Şark Meselesi kitabında çok ileri ifadeler kullanmıştır:

⁵⁴ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 132. [A. T.]

⁵⁵ Ömer Seyfettin, Türk Ülküsü, s. 139. [A. T.]

“En kaba biçimiyle Türk ırkının eskiden ve şimdi ne olduğunu kısaca ortaya koymaya çalışmama müsaade edin. Bu sadece basit bir Muhammedilik (Mahometanizm, Müslümanlık) meselesi değil; fakat Muhammediliğin belirli bir ırkın tuhaf karakteriyle birleşmesidir. Onlar ne Hindistan'ın ılımlı Muhammedileri ne Suriye'nin şövalyevarî Eyyubileri ne de İspanya'nın kültürlü Araplarıdır. Onlar nihayetinde Avrupa'ya ilk girdikleri kara gündən beri insanlığın en büyük insanlık düşmanı (anti-human) türüdür. Gittikleri her yerde onları takip eden büyük bir kan izi bıraktılar ve böylelikle hâkimiyetlerinin uzandığı yerlerde medeniyet gözden kayboldu.”⁵⁶

Ömer Seyfettin, önemli bir noktaya işaret eder. Türkiye'ye göçen etnisitenin Türkler gibi hareket etmeleri gerektiği ısrarla belirtir:

“Türkiye’de ekseriyeti teşkil eden Türk, Arap unsurundan ve azlığı teşkil eden Ermeni, Rum, Yahudi unsurlarından başka pek az miktarda Çerkez, Boşnak, Arnavut da vardır. Fakat Türkiye’de resmen bu milliyetler yoktur. Ferden bir Çerkez Çerkez’tir. Tabii mensup olduğu ırkı inkâr edemez. Lâkin Türk vilâyetlerinde oturursa Türkçe konuşmaya, Türkçe okumaya, Türk beldesinin âdetlerini kabul ve Türk mefkûresini takip etmeye mecburdur. Çerkezler Türkiye’de bir Çerkez milleti iddia edemezler. Şayet Çerkezliği seviyor ve Çerkezliğe bir tarih yapmak istiyorlarsa kavmi ve mahallî vatanlarına, Kafkasya’ya gitmeli, vatanlarını zapt eden Ruslara karşı bu gayreti gütmelidirler. Onlar muhacir olmuşlar, demek Türkiye’nin ve Türklerin mukadderatına iştirak için bizim vatanımıza, Anadolu’ya gelmişlerdir. Maksatlarına, muhacirlik selikasına hıyanet edip Türklükten gayri bir zümre teşkiline kalkışmak asla muvafık ve makul değildir.

Boşnaklar ve Pomaklar da öyle... Boşnaklar ‘Boşnak’ diye Türklüğün hariçinde ‘milliyet ve tarih’ yapmak istiyorlarsa Bosna Hersek’e gitmeli, kendi vatanlarını zapt eden Avusturyalıları karşı bu milliyet gayretini gütmelidirler.

Hele Türkiye’de kalan bir Arnavut mutlaka Türk emelini, Türk mefkûresini takibe borçludur. Türkiye’de ‘Arnavut’ diye ayrı bir milliyet ve mefkûre takip edemez. Eğer böyle bir iddiada ise burada, Türk ilinde hiç durmayıp müstakil Arnavut Krallığı’na gitmeli. Kendi milliyetine orada hizmet etmelidir.

Çerkez ve Boşnaklar Türk muhabbetiyle kendi vatanlarını bırakarak Türk iline hicret etmişlerdir. Şimdiye kadar içlerinde hiçbirisi Türk muhabbetinden, Türk mefkûresinden ayrılmadı. Türklerle kız alıp kız verdiler. Türk maarifini kabul ederek ayrıca milliyetler ve maarifler çıkarmaya kalkmadılar. Anadolu’ya hicret

⁵⁶ William Ewart Gladstone, The Turco-Servian War: Bulgarian Horrors and the Question of the East, New York & Montreal: Lovell, Adam, Wesson & Co., 1876. [A. T.]

edenler haberleri olmadan Türk tarihine karışmak isteyen, Türk talihini benimseyenlerdir. Türklükten ve İslâmlıktan başka düşünceleri olması mantıkî olamaz. “O hâlde kendi vatanlarını niçin terk ettiler?” suali vârid olur.”⁵⁷

Netice

Ömer Seyfettin fikir hayatımızda ve edebiyatımızda müstesna bir yere sahiptir. Türkçenin manifestosunu yazdığı gibi, modern hikâyeciliğe öncülük etmiştir.

Hangi etnisiteden olursa olsun Osmanlı sahasında yaşayan herkesi, menşeyini kabulle beraber, “Türk” saymış ve etnisitelerin de kendilerini “Türk” olarak görmeleri gerektiğini sık sık hatırlatmıştır.

Müslümanlık ve Türklüğü genel tabirle “et ve tırnak” telakkî eden Ömer Seyfettin, din ve milliyetin ayırlamayacağını kesin bir dille belirtmiş; “dış mihraklar”ın mülevves emellerine hizmet edeceğini düşündüğü Masonluk, Sosyalizm gibi, ithal akımlara karşı gençliğin uyanık olması ve mutlaka ilim yolunda ilerlemesi gerektiğini yazmıştır.

O, “Türklük” için hem fiilen hem fikren vuruşmuştur. Bir asker olarak cephe- de gördükleri, onun asıl neyi savunmak gerektiğini kesin hatlarla belirlemesinde çok önemli dayanak olmuştur.

Osmanlı sahasının “Türkiye” olarak adlandırılması gerektiğini ısrarla belirten Ömer Seyfettin, bütün Türklerin birliği için “Turan Devleti” idealini hep zinde tutmuştur.

Bibliyografya

Agayef, Ahmed, “İslâm’da Dava-yı Kavmiyet”, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, C. 6, S. 71 (10 Temmuz 1330 [23 Temmuz 1914]), C. 3 (5-6) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999.

Akçuraoglu Yusuf, *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar* (Haz. Arslan Tekin), Bilge Kültür Sanat Yay., 2. bs., İstanbul 2019.

Birinci, Ali “Vatan, Yalnız Vatan”, *Tarih ve Toplum*, S. 70 (Ekim 1989).

Gladstone, William Ewart, *The Turco-Servian War: Bulgarian Horrors and the Question of the East*, New York & Montreal: Lovell, Adam, Wesson & Co. , 1876.

İzzet Ulvî, “Türklük Duygusu Osmanlılık Fikrine Mâni mi?” *Türk Yurdu*, Yıl: 1, C. 2. S. 16 (14 Haziran 1328 [27 Haziran 1912]), C. 1 (1-2) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999.

Köprülüzâde Mehmed Fuad, “Türklük, İslâmlık, Osmanlılık” *Türk Yurdu*, Yıl: 2, C. 4, S. 45 (25 Temmuz 1329 [7 Ağustos 1913]), C. 2 (3-4) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999.

⁵⁷ Ömer Seyfettin, *Türk Ülküsü*, s. 137-138. [A. T.]

[Ömer Seyfettin], “Yeni Lisan”, *Genç Kalemler*, C. 2, S. 1, 29 Mart 1327 [11 Nisan 1911].

[Ömer Seyfettin], *Genç Kalemler*, C. 2, S. 4 (13 Mayıs 1327 [26 Mayıs 1911]).

Ömer Seyfettin, “Sebilürreşad Mecmuası İdarehanesi’ne”, *Sebilürreşad*, C. 15, S. 376, 31 Teşrinievvel 1334 [31 Ekim 1918].

Ömer Seyfettin, “Türkçüler ve Muharebe”, *Akşam*, S. 31 (20 Teşrinievvel 1334 [20 Ekim 1918]).

Ömer Seyfettin, *Türk Ülküsü*, (Haz. Arslan Tekin), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2020.

Sebilürreşad, “Türklerin Siyasî Mefkûreleri”, C. 15, S. 375 (23 Ekim 1918).

Tansel, Fevziye Abdullah, “Ömer Seyfettin’e Ait Olduğu Bilinmeyen Bir Eser”, *Türk Yurdu*, S. 283 (Nisan 1960).

Türk Yurdu, “Türklerin Büyük Hakanına Türk Yurdu’nun Küçük Bir Armağanı”, Yıl: 1, C. 2, S. 15 (31 Mayıs 1328 [13 Haziran 1912]), C. 1 (1-2) (Haz. Arslan Tekin vd.), Tutibay Yay., Ankara 1999.

Vámbéry, “Mektub-ı Mahsûs”, *Türk*, S. 49 (Octobre [Ekim] 1904)’den naklen; “Akçuraoglu Yusuf, Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar (Haz. Arslan Tekin), Bilge Kültür Sanat Yay., 2. bs., İstanbul 2019.

Yöntem, Ali Canip, “Devirlerden Hatıralar”, *Yakın Tarihimiz*, C. 1, S. 1 (1 Mart 1962).

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (Haz. Nargiza Sattarova), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2019, dipnot, s. 21.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 134-150.

Ömer Seyfettin ve II. Meşrutiyet Sonrası

Sefa Yüce*

Osmanlı Devleti'nde, siyasi ve sosyal çalkantılar, XIX. yüzyıldan itibaren sürekli artan bir eğilim gösterir. Devlet, iç ve dış sorunları çözmekte zorlanır. Başta Rusya olmak üzere Avrupa'nın emperyalist güçleri, ülke içindeki çeşitli azınlıkları bahane ederek, kendi aralarında Osmanlı Devleti'ni parçalamanın planlarını yaparlar. Jön Türklerden itibaren başlayan gizli örgütlenmeler devlet içinde ve dışında yeni mevziler kazanır. Zamanla Asker-i Tıbbiye ve Harbiye öğrencileri de bu oluşumların içinde yer alırlar.

II. Meşrutiyet'in ilanı, bazıları için beklenmedik bir gelişme ve bir nevi sürpriz olur. Sosyal ve kültürel hayatta, müthiş bir hareketlilik başlar. Basında, olağanüstü bir canlılık görülür. Bu süreçte, II. Meşrutiyet, Türkçeye iki önemli kavram kazandırır. Bu kavramlar, "Millî" ve "yeni"dir. "Millî" kavramı, Türk kimliğinin inşası anlamında kullanılır. Bu açıdan bakıldığında "millîlik", "milliyetçilik ve millet" kavramları arasında homojen bir bağ olduğu görülür. Fransız İhtilâli'nden sonra bu kavramlar, siyasi literatürde önemli bir yer tutar. "Millî ve milliyetçilik" kavramlarının kaynağı da millet sözüne dayanır. "Millî millete ait demektir ve çok geniş kapsamlıdır. Millete ait her şeyi içine alır. Milliyetçilik ise, o millete ait hayat tarzı ve dünya görüşü demektir. Millîlik bir vasf, bir özellik; milliyetçilik bir dünya görüşüdür. Edebî eserde milliyetçilik bir vasfın, bir özelliğin belirtilmesi, milliyetçilik bu dünya görüşünün eserde vurgulanması ve okuyucuya empoze edilmesi demektir."¹ "Yeni" ise, sosyal hayatı ifade eder. "III. Selim'den beri Osmanlıcada farklı bir yapılandırmanın, yeni bir toplum anlayışının ifadesi olan 'cedid'in, Selanik'te Yeni Lisan hareketiyle nev-icad şekli(dir). Her ne kadar 19. yüzyılın ikinci yarısında Yeni Osmanlılar, 'yeni' terimini 'cedid' yerine kullanmışsalar da, 'yeni'nin toplumun değişik katmanlarına nüfuz edişi II. Meşrutiyet yıllarında gerçekleşir. 'Yeni'nin içeriğini ise Ziya Gökalp, 1918 yı-

* Prof. Dr., Gazi Ü, Gazi Eğitim Fak., Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Böl., Türkçe Eğitimi ABD sefayuce@gazi.edu.tr. [S. Y.]

¹ Bilge Ercilasun, Edebiyatta Millîlik ve Milliyetçilik, Türk Kültürü, Ankara 1988, S. 300, s. 244. [S. Y.]

linda yayımladığı *Yeni Hayat* kitabının dizelerinde”² ifade eder. Ömer Seyfettin, bu eseri okurlara tanıtırken şu görüşlere yer verir: “Son günlerde Ziya Gökalp Bey’in *Yeni Hayat* unvanlı bir kitabı çıktı. Bu kitap asla bir mecmua değildir! Bu kitap milletimizin vicdanında yaşayan canlı mefkûrenin formülleridir.”³

Yeni Hayat, Meşrutiyet dönemi ve düzeninin takip edeceği toplumsal dönüşümleri kapsayan genel bir çerçeve çizer. Selanik’te gelişen bu fikir, Ziya Gökalp tarafından ilk kez *Genç Kalemler* dergisinde gündeme getirilir. Akabinde *Yeni Felsefe* dergisinde Tahrir Heyeti tarafından geliştirilir ve giderek bir yaşam felsefesine dönüşür. *Yeni Hayat*’ın manifestosunu oluşturan metin, *Genç Kalemler* dergisinin 8 Ağustos 1911 tarihli sayısında “Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler” başlığıyla yayımlanır.⁴

Yeni Hayat’la amaçlanan nedir? Ana unsurlarıyla “ictimâî inkılâp” a kapı aralamaktır. Bir nevi eski anlayış ve hayat tarzının değişimidir. Bu yeni hayat, geniş bir sahayı içine alır. İktisat, aile, estetik, felsefe, ahlâk, hukuk, siyaset sosyal hayatın bir parçasıdır. Ziya Gökalp’e göre, “yeni hayat” yani yaşayış biçimi, “yeni iktisat”, “yeni aile”, “yeni sanat”, “yeni felsefe”, “yeni ahlâk”, “yeni hukuk”, “yeni siyaset” demektir.⁵ Bunlar, aynı zamanda “yeni hayat”ın birer göstergeleridir.

Yeni Hayat, “halka doğru” hareketidir. Bu hareket, aynı zamanda “Yeni lisan” anlayışıyla konuşma dilini benimsemedir. *Genç Kalemler* dergisinde bu anlayışın en önemli savunucusu Ömer Seyfettin’dir. Onun fikrî gelişim, değişim ve dönüşümünde Balkanlar’da görev yaptığı yılların büyük tesiri vardır. O, bir Osmanlı subayı olarak Sırp ve Bulgar komitacılarla mücadele eder. Sınır boylarında hayatın herkesçe bilinmeyen gerçekleriyle karşılaşır. Komitacıların ne kadar acımasız ve zalim oluşlarına tanık olur. Balkanlar’da yaşadıkları, Ömer Seyfettin’de milliyetçilik duygusunun gelişimini hızlandırır. Kendisi, askerlikten ayrıldıktan sonra Selanik’e gelir. Selanik bu dönemde, Osmanlı Devleti’nin Batı’ya açılan önemli bir kültür merkezidir. Burası, aydınların ve askerlerin bir araya gelip devletin geleceği ile ilgili toplantıların yapıldığı bir karargâh konumundadır.

Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip üçlüsü Selanik’te ‘Beyaz Kule Bahçesi’, ‘Olimpos Palas’ ile ‘İttihat ve Terakki’ kulübünde gündemi değerlendirirler. Bu toplantıların yapılma amaçlarından biri de gençleri bilinçlendirmek ve eğitmektir.⁶ Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” düşüncesini gençlere anlatmak ve

² Zafer Toprak, Türkiye’de Yeni Hayat, İstanbul 2012, s. 40-41. [S. Y.]

³ Age., s. 41. [S. Y.]

⁴ Age., s. 26. [S. Y.]

⁵ Age., s. 27. [S. Y.]

⁶ Tahir Alangu, Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul 2010, s. 155. [S. Y.]

onların dikkatini çekmek için *Genç Kalemler* dergisinde imzasız bir yazı kaleme alır ve şu görüşlere yer verir: “Ey gençler, ey bugünün eski devirden kalma mekteplerin dar dershanelerindeki kuru sıralar üstünde müstakbeli kazanmak için çalışan gençler! Sizi bekleyen vazifeler pek ağırdır. Siz, bütün dünyaca siyasî ve ictimai mevcudiyeti silinmek istenen bir milleti kurtaracaksınız, uyanınız, galebe için düşmanlarımızı tanımak lâzımdır. Türkler, ancak kuvvetli ve ciddi terakki ile hâkimiyetlerini, mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimiz arasında intişarına bağlıdır. Bunları neşr için lâzım olan millî ve umumî bir lisandır. Millî ve tabii bir lisan olmazsa, ilim, fen, edebiyat, yine bugünkü gibi muamma hâlinde kalacaktır.”⁷

Ömer Seyfettin’in “Zihniyet Dünyası”

Ömer Seyfettin’e göre, bir ferдин “milliyetperver” olabilmesi için öncelikle dil bilincine erişmesi gerekir. Çünkü fert, fikir sahibi olmak için dile muhtaçtır. Milliyet duygusu dil vasıtasıyla gelişir ve olgunlaşır. “Bunun için fikir demek nasıl ‘lâfız’ demekse âdetâ ‘milliyet’ demekse lisan demektir. Bunun için millet hâline gelen cemiyetler lisanlarına fazla kıymet verirler. Almanları, Macarları, Bulgarları misal olarak kabul edebiliriz. (...) Biz de, daha milliyetimizi bilmiyorken hiç lisana ehemmiyet vermiyorduk. Ve hatta kendi millî lisanımızı kullanmayı cehalet, kabalık, terbiyesizlik sanıyorduk. (...) Çünkü ‘milliyetperver’ olmak ‘lisanperver’ olmak demektir.”⁸

Ömer Seyfettin, dil, hars (kültür) ve edebiyatı bir saç ayağı olarak görür. Ona göre, bir milletin mevcudiyetini ve gelişmişlik seviyesini edebiyat belirler. Bu açıdan kültürü yaşatan ve değer üreten edebiyattır. Değer üretemeyen ve edebiyatı olmayan millet, ilkel bir kabile gibidir. Bir milletin medeni seviyesinin göstergesi de edebî eserlerdir. Ömer Seyfettin, edebiyatın değeri ve önemi ile ilgili musahabesinde şu tespit ve değerlendirmeleri yapıyor: “Edebiyatı olmayan millet yalnız dilsiz değil, aynı zamanda yok demektir. Çünkü millet, harstan, yani edebiyattan ibarettir. Edebiyatı olmayan milletlere nihayet tarihte bir sürü nazarıyla bakılır. Edebiyat yalnız bir cemiyetin değil, ferдин de varlığını teşkil eder. Az çok, derin yahut sathî bir edebî harsı olmayan insan yarım adamdır. Vahşilerin bile millî edebiyatları vardır... Bir ferde ne kadar fennî yahut ilmî bir terbiye verilse, edebî bir harstan mahrum kaldı mı şahsiyet sahibi olamaz. Edebî hars bir milletin fazilet mektebidir. Bizim henüz millî edebiyatımız doğmamıştır. Hâlâ skolastik edebiyatın mücerret eserlerini okuyoruz.”⁹

⁷ Age., s. 154. [S. Y.]

⁸ Nâzım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara 2018, s. 481-483. [S. Y.]

⁹ Age., s. 717. [S. Y.]

Ömer Seyfettin, dil ve edebiyatla ilgili görüşlerini ayrıca vatan kavramı ile izâh eder. Fransız İhtilâli ile birlikte 19. yüzyılda “Romantik ekol” “vatan” kavramını yeniden tanımlar. Bu anlayış ve tanımlama biçimi, hem Namık Kemal, hem de Ömer Seyfettin’in kabuller dünyasında önemli bir yer tutar. O, bu konuda gençlere şu uyarıyı yapar: “Beynelmilel gizli cemiyetlerden beynelmilel gizli gayelerden sakınalım. (...) Fakat ey genç kari! ‘Yeni Hayat’ı tahayyül eden, bize kahraman dedelerimizden kalan mukaddes ve vâsi vatani seven, onun hakiki itilâsını bütün ruhuyla, bütün mevcudiyetiyle arzu eden genç kari!... Bizim silahımız fen ve felsefe olacaktır. (...) ‘Milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-ı zemin’ diyen vatansızlar bizim mefkûremizi duyamazlar. Bizim mefkûremizdeki hakikatleri hissedemezler. Onlar fen ile tema etmemiş âlim cahillerdir. (...) Biz de başkalarının ‘beynelmileliyet’ fikirlerini neşretmelerine müsamaha eder, aldırmazsak mefkûremiz olan ‘vatan’ aşkına vefasız kalmış oluruz.”¹⁰

Ömer Seyfettin, toplumunun yaşadığı olumsuzlukları bütün boyutlarıyla analiz eden ve değerlendiren sahih bir Türk aydındır. O, sadece sorunu tespit etmez, soruna kaynaklık eden bütün unsurları da dikkate alır. Bunun için insan ve eğitim konusuna odaklanır. Ona göre, çalışmak ve mücadele etmek önemli bir vasıftır. Bu da ancak eğitim yoluyla kazanılır. Ömer Seyfettin bu konuda şunları söylüyor: “Tembellik bir hastalık, şekl-i harici ‘boş durmak’tan ibaret bir hastalıktır. Buna en çok kadınlar musap olur. Tembel, hareketi sevmez, ciddiyetten nefret eder. Gürültü -hatta bazen kalabalık- onu muztarip eder. Bir kitabı tamam okuyamaz. Gazete asabına dokunur... Kuvve-i hayaliyesi faaliyettedir, tabii vehmi de... (...) Zahmet ediniz, bir kere meşguliyeti tecrübe ediniz, belki mesut olacaksınız.”¹¹

Ömer Seyfettin, eğitim konusunu “terbiye” ile açıklar ve “ilim”le olan alakası üzerinde durur. Bu konuyla ilgili yapılan genel değerlendirmelerde “talim”in öğretimi “terbiye”nin ise, eğitimi ifade ettiği üzerinde bir görüş birliği söz konusudur. Ona göre, terbiyeyi herkes izah etse de, terbiyenin mahiyet ve hakikati değişmez. Terbiyenin vazifesi, yeni yetişen fertleri mensup oldukları muhit ve cemiyete daha kolay, daha mesut, daha mükemmel ve rahat bir tarzda intibak ettirmektir. Fakat bu bir ilim değil, bir sanat, bir marifettir. Çünkü gayesinde bir fayda ve menfaat vardır. İlim ise, fayda aramaz. İlim, ilim içindir. ‘Olan ve oluş’ ilmin konusudur. İlim çalışmayı ve mukayeseyi gerektirir.¹²

Onun, “Halk Nedir?” başlığı altında yayımlanan yazısı ise, Türk aydınının durumunu muhasebe eder. Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” hareketini benimseme-

¹⁰ Nâzım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara 2018, s. 254-256. [S. Y.]

¹¹ Age., s. 159-161. [S. Y.]

¹² Age., s. 492-493. [S. Y.]

yen ve ağdalı dil kullananlara “Enderuncu” tâbiri kullanır. Ona göre, okuyan Türk aydını halktan uzaklaşmış, kendi milletine yabancılaşmıştır: “Bu hâl bugünün meselesi değildir. Eskiden de böyleydi. Hele şairlerimiz ve ediplerimiz Türk namı adı altında bir millet olduğunu ‘Türkçe’ diye konuşan canlı bir lisan bulunduğunu akıllarına bile getirmemişlerdir. (...) Hele o baştan aşağı klişe terkiplerin birbirine rabtından ibaret olan Enderun edebiyatından azman Babîâli lisanı, Tanzimat dili... Tarihte bir milletin bu kadar kendisinden geçmesine pek az tesadüf olunur. (...) Çünkü halk dediğimiz millet uyurken bile kendinden olmayan kendi uyuşmuş ruhuna muvafık gelmeyen şeyleri kabul etmez. Atar. Ondan yüzünü çevirir. (...) Ey Gençler! Biz onlar gibi çorak kalmayalım. Kendi düşüncelerimizi halkın, yani milletin lisanıyla yazalım... Öldükten sonra iyi ruhumuz kabrimizin üzerinde torunlarımızın ihtiramla gezindiğini göreceksiniz ve Türklük yaşadıkça namımızın hamiyet ve şefkatle anıldığını işiteceksiniz...”¹³

Kültürle ilgili sorunlara bütüncül açıdan yaklaşan Ömer Seyfettin, “Halkımız Niçin Okumuyor?” musahâbesinde matbuat hayatına, kitaba olan ilgiye ve ekonomik sıkıntılara değinir. Günümüzde de, kitaba gerekli ilginin gösterilmediği ile ilgili tartışmalar ve yakınmalar devam ediyor. Bugün Türkiye’de iki yüz elli kişiye bir kitap düştüğü düşünülürse, bu sorun güncelliğini muhafaza ediyor. Ömer Seyfettin, okuma alışkanlığımızla ilgili şu değerlendirmeyi yapıyor: “Bugün bütün muharrirlerin, kitapçıların müşterek bir şikâyeti var. Okunmuyor, kitap satılmıyor! Niçin diye sorarsanız şu cevabı alacaksınız. Muharebenin tesiri! (Birinci Dünya Savaşı). Fakat başka memleketlerde harpten sonra kitapların fiyatları arttığı hâlde satışı fırlamış. Hele Almanya’da halk eskisinden ziyade mütalâa merakına düşmüş. Bizdeki durgunluğu yalnız muharebeye yormak doğru değildir. Birçok sebeplerin içinde birkaçı vardır ki çok barizdir. 1.Lisan, 2. Edebiyat telâkkisi, 3. Tâbilerin zihniyeti (yayınevlerinin zihniyeti). (...) Yarım asır evvel yapılan tercümelerin bugün bir nüshasını bulamazsınız... Muharrirler; kitap okunmuyor diye şikâyet etmemeli, halk okuyacak kitap bulamıyor, demelidirler. (...) Halkın kitap bulamamasına biraz da tâbiler sebeptir. Bir kere bunların içinde Avrupa’da olduğu gibi dolgun sermayeli bir adam yok. (...) Yoksa bu gidişle korkulur ki, ne karî kalacak, ne muharrir...”¹⁴

Ferdin ve toplumun gelişiminde tenkidin önemli bir yeri vardır. Tenkidin olmadığı toplumlarda gelişme ve ilerlemeden bahsedilemez. Özellikle sanat eserlerinde tenkit, dağınıklığı ve seviyesizliği önleyen, keyfiliği ortadan kaldıran, değer hükümlerini açığa çıkaran bir unsurdur. Edebî eserlerde tenkidin gerekliliği

¹³ Age., s. 334-337. [S. Y.]

¹⁴ Ali Canib Yöntem, Ömer Seyfettin Hayatı-Eserleri, İstanbul 1947, s. 134-137. [S. Y.]

üzerinde duran Ömer Seyfettin, gelişmişlik düzeyi ile tenkit arasında yakın bir bağ kurar: “Edebiyatta yüksek milletlerde tenkidin mevkii pek mühimdir. Tenkit edebî cereyanlara sahih istikametler verdiği gibi muhtelif sebeplerin muhtelif tesirleriyle sanat sahasında baş gösterecek bozuklukları, hastalıkları da tedavi eder, gizli, sakın gürültüsüz kıymetleri açığa çıkarır. Şarlatanları susturur... Tenkit olmadı mı sanatın inzibatı gevşer, zevki bozan marazî inhiraflar, irticalar ortalığı kaplar. Edebiyat sahası o vakit, tıpkı zabıtası dağa kaçmış bir şehre benzer. (...) Evvelâ millî zevki duymak, anlamak, görmek için birçok ilmî tahliller, tecrübeler lâzımdır. Yoksa kimse kendi kendine: -İşte bu millî zevktir, diyemez... Millî zevk, bizim şahsî zevklerimizin fevkinde bir şen’iyettir! Bu şen’iyeti tenkit gibi zihni bir ameliyede de kullanacak olan, mevzuuna ilim gözüyle bakmaya mecburdur.”¹⁵

Balkan Savaşı Sonrası ve Mütareke Yılları

Balkan Savaşı, Osmanlı Devleti için bir faciaya dönüşür. Siyasi bölünmüşlük orduyu ve bürokrasiyi parçalar. Bu yaşanan süreç, aydınlar üzerinde derin bir travmaya neden olur. “Millî Edebiyat” anlayışını ve *Genç Kalemler* dergisini destekleyen İttihatçılar, zamanla kendi içlerinde yozlaşırlar. Bürokraside bir takım suistimaller başlar. İttihatçılara olan güven azalır ve şikâyetler artar. Bu hakikatleri gören Ömer Seyfettin, İttihatçılar ile arasına mesafe koyar. İçinde bulunduğu durumu Ali Canib’e yazdığı mektupta anlatır ve şu değerlendirmeyi yapar: “Canibçiğim biliyorsun, artık askerlikten çıktım. Fakat asla memur olmak istemem... Hocalık da mizacıma göre biraz ağır bir meslek... Yalnız muharrirlik kalıyor. Tanin, hikâyelerime, tercümelerime -ki hepsi en aşağı altı sütun uzunluğundadır- birer lira verirse, hafta iki makale, yani ayda sekiz lira beni rahat rahat geçindirir. Çünkü biliyorsun ben yalnızım. Yapayalnız bir adam için, namuslu ve muntazam yaşarsa bu para az değildir. Çalışarak göz nuru dökerek, tetebebu ederek yazacağım şeyleri -beğenilmeyeni geri verilmek şartıyla- hep Tanin’e vermek istiyorum. (...) Benimle arkadaşlarım arasında rabitam sensin. Şimdi sen yoksun, arkadaşlarımın da hiçbirisi benim için yoktur.”¹⁶

Ömer Seyfettin, Enver ve Talat Paşaların tertip ettiği Çanakkale cephesini ziyaret eden edibler arasında da yer alır. Burada edindiği izlenimleri, kaleme aldığı -*Yeni Mecmua*’nın üçüncü sayısından itibaren- *Çanakkale’den Sonra, Kaç Yerinden, Müjde* ve *Bir Çocuk Aleko* hikâyeleri adıyla yayımlar. Fakat ‘umutsuz ve şevksiz bir hava içinde’dir, Osmanlı Devleti’nin ‘Cihan Harbi’nin üstesinden gelemeyeceğini bir nevi sezmiş gibidir.¹⁷ Onun umutsuz olmasına neden olan

¹⁵ Nâzım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara 2018, s. 552-553. [S. Y.]

¹⁶ Ali Canib Yöntem, Ömer Seyfettin Hayatı-Eserleri, İstanbul 1947, s. 25-26. [S. Y.]

¹⁷ Beşir Ayvazoğlu, Edebiyatın Çanakkale’yle İmtihanı, İstanbul 2015, s. 199-200. [S. Y.]

başka bir gelişme de, İttihatçılar'ın talan ekonomisine zemin hazırlaması ve sefaletin artmış olmasıdır.

İttihatçılar savaş döneminde, bazı kişileri “devlet eliyle zengin etme” zihniyetiyle hareket ederler. Bu anlayışın sonucu yeni zenginler ortaya çıkar. Namuslu aydınlar ve askerlerin bir kısmı izlenen politik yaklaşımdan rahatsızlık duyar. Halkın giderek fakirleşmesi Ömer Seyfettin'i üzer. Yaşananları “adalet ve hak duygusu” anlayışı ile hikâyelerinde tenkit etmekten çekinmez. Politikaya karışan ve aktif olan arkadaşlarını zaman zaman uyarır, bazılarıyla da ilişkilerini keser. O, partizan tavırları sevmez ve doğru bildiği yolda hareket etmeyi tercih eder. Osmanlı Devleti'nin Mütareke'yi imzalanmasından sonra İttihatçıların lider kadrosu yurt dışına kaçır. 1920 yılında İstanbul'daki aydınlar arasında kötümser bir hava hâkimdir. Fakat Ömer Seyfettin bu kötümser hava içinde dahi, millî bilinci uyanık tutacak hikâyeler yazmaya devam eder, yarınlara olan inancını ve ümidini yitirmez.¹⁸

Sonuç

Bir asker, bir fikir ve ülkü adamı olan Ömer Seyfettin, Tanzimat'tan itibaren yaşanan sosyokültürel yapıdaki bozulmayı bütün boyutları ile alır. Önce hastalığı teşhis ve tespit eder. Sonra da bu hastalığın tedavi ve çözüm yollarını önerir. Ona göre, bir milletin varlığı dil bilincine bağlıdır. Dil birliği olamayan bir millet, toplum ve vatan sahibi olamaz. Millî benlik ve millî idrakten mahrum kalır.

O, millî kimlik inşasının ancak “dil ve tarih” bilinciyle gerçekleşebileceğini düşünür. Bu anlayıştan hareketle, bütün musahabe ve hikâyelerinde bu iki kavramın önemi üzerinde durur. Bu konuda, gençliği ikaz eder ve onlara önemli mesuliyetler yükler. Ona göre, Türk genci, kendi kıymet hükümlerini ve kimliğini inkâr etmeyecek. İlk iş, önce örf ve âdetlerini öğrenecek, buradan hareketle yeni değerler üretmeyi vazife bilecek. Bunun için ilim ve fenle uğraşacak ve üretime katkıda bulunacak.

Ömer Seyfettin, daima hakikati savunur. O, dürüstlüğü ve doğruluğu kendine şiar edinir. Ona göre, ahlâki zafiyet ve çürümenin hâkim olduğu bir toplumda kıymet hükümlerinden bahsedilemez. Türk gençliği de, içinde bulunduğu ay-mazlık ve ataletten¹⁹ bir an evvel kurtularak daha çok çalışmalı, yarına olan ümit ve güvenini kaybetmemelidir.

¹⁸ Tahir Alangu, Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul 2010, s. 373-376. [S. Y.]

¹⁹ hareketsizlik, boş durma, tembellik

Kaynakça

- Alangu, Tahir (2010). Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı, İstanbul, YKY.
- Ayvazoğlu, Beşir (2015). *Edebiyatın Çanakkale'yle İmtihanı*, İstanbul, Kapı Yay.
- Ercilasun, Bilge (1988). *Edebiyatta Millilik ve Milliyetçilik*, Türk Kültürü, S. 300, Ank., TKAE.
- Polat, Nâzım Hikmet (2010). Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara, TDKY.
- Toprak, Zafer (2012). *Türkiye'de Yeni Hayat*, İstanbul, Doğan Kitap.
- Yöntem, Ali Canib (1947). Ömer Seyfettin Hayatı-Eserleri, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Türk Yurdu, C. 40, S: 398 (759), Ekim 2020, s. 152-155.

Ömer Seyfettin’in Şiirlerinde Nesneler Dünyası

Merve Ulu*

Özet

Ömer Seyfettin, farklı türlerde eser veren bir sanatçıdır. Yaşadığı dönem itibarıyla Millî Mücadele’nin hazırlık safhasına şahit olduğu görülmektedir. Babasının ordu mensubu olmasının yanı sıra askerî okullarda eğitim almış ve etkin olarak görevde de bulunmuştur. Dolayısıyla söz konusu bileşenler neticesinde şairin sanat görüşü de bu minvalde değişmiştir. Hikâyeci yönüyle tanınmasının yanında şair olarak da önemli eserler ortaya koymuştur. Sanatında düşünceleriyle devrim niteliğinde yeniliklerin öncüsü olmuştur. Bu sebeple şiirlerinde, yaşadığı dönemin şartlarına bağlı olarak bireysel konulardan toplumsal meselelere doğru bir geçiş olduğu görülmektedir. Gerek ilk dönem şiirlerinde gerekse Yeni Lisan hareketi ile birlikte benimsediği millî görüş etkisiyle ortaya koyduğu şiirlerinde belirli nesneleri sıklıkla kullanmıştır. Nesneler, metin içinde kullanıldıkları bağlam ve kullanım sıklığına göre anlatılmak istenen düşünceye ulaşmada yön haritası işlevi görmektedirler. Yapılan inceleme çalışmalarında sanatçının eserlerinin toplumsal yönleri ve etkileri ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada ise Ömer Seyfettin’in şiirlerinde ağırlıklı olarak kullandığı nesneler tespit edilerek metinler, nesnelerin kullanıldığı bağlam çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, şiir, şair, nesne.

Nesneler Dünyası

Nesne evrende biçimi ve ağırlığı ile var olur. Bireyin ona yükledikleriyle de anlam çerçevesini genişletir. Nesneler, edebî eserlerde alt metnin çözümlemesine dair yol gösterici unsurlardır. Kurgusal çerçevenin sağlam olması konusunda destek sağlayan nesneler, sanatçının bilincinde ve bilinçaltında yer etmiş öğelerdir. Kullanımı sık tercih edilen unsurlar sanatçının düşünce dünyasına dair bilgiler verecek olan ipuçlarıdır. Burada nesnelerin sanatçının zihnindeki varlığı ve eserlerine yansıma şekli üzerinde durulacaktır.

Bir eserde belirli öğelerin sık kullanımı onları birer fetiş unsuru hâline getirir. Türk Dil Kurumu, “fetiş”i “1. Put. 2. Uğurlu sayılan şey. 3. Tapınırcasına

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi. [M. U.]

sevilen şey veya kimse. 4. Saplantılı bir biçimde cinsel coşku uyandıran karşı cinse ait elbise, ayakkabı vb. eşya.” (Güncel Türkçe Sözlük, 2022) olarak tanımlamaktadır. Nesneler de kullanıldıkları bağlam çerçevesinde işlev kazanırlar. “Antropoloji fetişizmi nesnelere ruhsal güçler atfedilmesi olarak tanımlarken Marksizm bu sözcüğü nesnenin ekonomik işlevinin gizemli bir kılığa büründürülmesi anlamında kullanmakta; psikanalize göre ise fetiş, cinsel arzu nesnesi yerine geçmektedir.” (Uçar, 2012: 33). Felsefe, psikoloji gibi disiplinlerin yanı sıra edebiyat alanında da şairler ve yazarlar, objeleri kendi bağlamlarında kullanmışlardır. Şamil Yeşilyurt, nesne ile özne arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır:

“Nesne ile özne arasındaki ilişki, çoğunlukla nesneye öznenin beklenti ve arzularının yüklenmesiyle gelişir. Bu aşamadan sonra bireyin yaşamını kontrol altına alan nesne, bir fetiş değere ulaşarak gizemli bir atmosfere bürünür. Nesneye yüklenen bu fetiş anlamın etkisinde kalan ve onun kurallarına uyma zorunluluğu hisseden birey, bir süre sonra özgürlüğünü yitirip nesnenin kölesi hâline dönüşür ve her hamlesini nesnenin idare ettiği bir varlığa evrilir.” (2017: 74)

Ömer Seyfettin’in, şiirlerinde birtakım nesneleri daha sık kullandığı görülmüştür. “Ömer Seyfettin’in ilhamındaki hareket noktası, önce eskiyi çağrıştıran nesne ve yapılar sonra kozmik öğeler ve tabiat unsurlarıdır. Gök, deniz, güneş, rüzgâr, çiçekler, dağlar, ovalar, yollar, ay, ağaç, ırmak, orman onun anlam evrenini şekillendiren sembolik öğelerdir.” (Yeşilyurt, 2020: 176). Bu öğelerin başında su, dağ, ateş, mezar, orman, gölge gelmektedir. Bahsi geçen nesnelerin kullanım sıklıkları ise şöyle sıralanabilir: su 45, ölü(m) / mezar 52, gölge 36, dağ 20, ateş 15, orman 31.¹

Şairin şiirlerinde en sık tercih ettiği nesnelerden biri; dere, deniz, göl, ırmak gibi türevleriyle birlikte sudur. Su, tek başına kullanıldığı gibi çeşitli tamlamalar

¹ Konu, nesnelerin kullanım sıklığı olması nedeniyle aynı şiirde birden fazla tekrar edilen öğeler de dikkate alınmıştır. [M. U.]

oluşturulurken de kullanılmıştır. Hayal kurmak insanın içinde bulunduğu gerçeklerden kaçış noktasıdır. “Yâd” isimli şiirde hayal dünyasının genişliği anlatılırken denizden faydalanılmıştır: “Bazı daldıkça bahr-i hülyaya (!..) / Anarım, sevdiğim, o günleri ben, / Aşkımın nuhbe-i hayalinden.” (Ömer Seyfettin, 2014: 91). Hayal kurmak için en uygun zaman ise gecedir. Herkesin ve her şeyin bir kenara çekildiği vakit tabiat unsurları ortaya çıkar. “Geceleyin” isimli şiirde deniz, ılık bırakılan bir alan olarak aktarılır: “Uyuyor her taraf, cibâl ü semâ / İhtizâzıyla sanki bîdârdır, / Mevcelerde uçan hilâl-i mesâ / Denize bir yığın ziyâ bırakır...” (Ömer Seyfettin, 2014: 92). Ancak deniz her zaman sakin ve durgun değildir. Umutsuz ve zorlu durumlar ise denizin dalgalı hâli ile anlatılmıştır: “Mübhemiyetle inleyen, köpüren / Denizin girye-i haşininden / Dinlerim tesliyet; fakat efsûs...” (Ömer Seyfettin, 2014: 100).

Su yaşamın kaynağıdır. Northrop Frye, “Çöl sakinlerine göre su kaynağı bir yaşam ve ölüm meselesidir.” (2006: 229) der. Toplumlar konargöçer yaşamda da yerleşik yaşamda da bir düzen kurmak istediklerinde su çevrelerini tercih etmişlerdir. Su ile kurulan bu doğrudan ilişki duyguların ifade edilmesinde de bir araç olmuştur. Gerçekleşeceğine inanılan Turan ülküsü ona inananlar için geleceğe dair bir umuttur. “Koşma” isimli şiirde söz konusu ülkünün gerçekleşmesine dair umutların azalması ve bu durumun getirdiği üzüntü, derelerin akışı ile özdeşleştirilmiştir: “Çıktı yüz bin Türk’ün taşsız mezarı / ‘Turan’ diye yürüdükçe, önüme / Rast geldiğim derelerin suları / Ağlıyordu artık sönen ünüme...” (Ömer Seyfettin, 2014: 159). Metinlerde dereler, ırmaklar üzüntünün paylaşılabileceği bir unsur olarak yansıtılır.

“Su gerçekten de ara unsurdur. Ateşle toprak arasında temel varlıkbilimsel dönüşümdür. Suyu adanmış varlık kendinden geçen bir varlıktır. Her dakika ölür, durmaksızın tözünden bir şeyler çöker. Gündelik ölüm ateşin gökyüzünü oklarıyla delen taşkın ölüm değildir; gündelik ölüm suyun ölümüdür. Su her zaman akar, su her zaman düşer, her zaman yatay ölümünde son bulur. [...] [M]addeleştirici imgelem için suyun ölümü toprağın ölümünden daha çok düşünür: Suyun acısı sonsuzdur.” (Bachelard, 2006: 13).

Dolayısıyla yazılan şiirlerde ona seslenişler de vardır. 1914 yılında yazılmış “Koşma” isimli bir başka eserde sönen ocaklar yıkılan evler için ırmağa seslenişin yanında ondan medet umulduğu da görülmektedir:

**“Âh, ey Kızılırmak! Ağlıyor musun?
Dalgaların coşmuş, bilmiyor durmak,
Çöktü yüz bin ocak, ağlıyor musun?
Ben geldim başına, isterim sormak:**

(...)

**Ak, boğulsun kaçan, acıma ona,
İster misin yurda baykuşlar kona?
Geçmek lâzım ise yok mudur Tuna?
Geriye bırakma, ak, Kızılırmak!"**

(Ömer Seyfettin, 2014: 162)

Yerleşim yerinde öncelik unsuru olan su, o yerin bir mekâna dönüşmesinde de temel ögedir. Aidiyet duygusu hissedilen mekânlar anlatılırken burada kullanılan su temizdir. Çünkü özü niteler. Öze ve geçmişe duyulan özlem ifade edilirken olumlu hislerle bahsedilir. "Doğduğum Yer" isimli şiirde de su, doğduğu köye hasret kalan özne tarafından olumlanarak aktarılır: "Buralardan çok uzakta bir köydü! / Beyaz, billur bir derecik, içinden, / Hıçkırırdı, sevinerek geçerken. / Kenarında vardı birçok söğüdü..." (Ömer Seyfettin, 2014: 177).

Ömer Seyfettin'in şiirlerinde en çok geçen diğer unsur ölü(m) / mezardır. Ölüm insan hayatı için mutlak gerçektir. Mezarlar ise insanların geçmişle bağlantısıdır. Mircea Eliade, mitleri anlattığı eserinde "[...] her şey yüzüstü bırakılmış, yalnız mezarlığa giden yollar, ataların köye ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla bakımlı tutulmuştu." (2001: 13) sözüyle bu bağa vurgu yapmaktadır. Ölünün gömülmesi, öncesinde ve sonrasında birtakım törenler gerçekleştirilmesi Türklerin Şamanizm kaynaklı en eski geleneklerinden birisidir. Ölümünden sonra da yaşam olduğuna inanan Türkler için mezarlar atalarına duydukları saygının göstergesidir. Gömütlerin kültürel bağlamdaki etkisi de önemlidir. Çünkü bir yere olan aidiyet duygusunu tetiklerler. Bir toprağa atalarını gömen insanlar için bu aynı zamanda tarihini de gömmek demektir.

Ölüm, dünya hayatı için son noktadır. Ölenle birlikte ona dair bütün hayallerin de gömüldüğü mezar, bir vazgeçiş noktasıdır. "Tedfin-i Hülyâ" şiirinde ölüm bir insan için değil gerçeklikten soyutlanarak ömür ve şiir gibi unsurların bitimi için kullanılmıştır: "Bu müdhiş, müfteris âfâk-ı leylin bir kenârında / Düşünmekten yorulmuş fikrimin elhân-ı yâdıyla / Hayât-ı aşkı titrer, ömr ü şi'rin bu mezârında / Bütün hülyâmı gömdüm ben bugün lerzende, giryende..." (Ömer Seyfettin, 2014: 94). Yazma eylemi bir sanatçının hayatının gayesidir. Diğer bütün eylemlere dair emeller ölse de yazmaya dair emeller hep var olacaktır. "Ev-hâm-ı Tahrîr" isimli şiirde de yeni bir şey yazma amacının hiç sönmeyeceğinden bahsedilmektedir:

**"Fikrimde yaşarken bütün esrâr u hafâyâ,
Bu vehm ile yazmak bana mümkün değil artık!
Rûhumda ölürken, sönecektir bütün âmâl!"**

***Rûhumda ölürlen, yine hiç sönmeyecektir
Bu nağme-i âmâl!”***

(Ömer Seyfettin, 2014: 125)

Mezarlar, geçmiş hakkında bilgi verdikleri için bir anlamda tarihî belgelerdir. Tarihin de bilinenin yanı sıra bir de yazılamayan yönü vardır. Savaşlarda ölen ve mezarı olmayan insanlar bu duruma bir örnektir. “Koşma” isimli şiirde Türk tarihine dair izlere rastlanır: “Çıktı yüz bin Türk’ün taşsız mezarı / ‘Turan’ diye yürüdükçe, önüme.” (Ömer Seyfettin, 2014: 159). Turan’a giden yolda kazılamamış mezarlar tarihin yazılamamış yönüdür. Tarih gibi dil de bir milletin yapı taşıdır. Bir topluluğu millet yapan ortak paydalardan biridir. Türk dilinin önemi ise Türk dilinin yüceltilerek haricinde kalan unsurların mezarlara gömüldüğünü söyleyen “Mehmet Emin” şiirinde şöyle anlatılmaktadır:

***“Türk güneşi batıyorken
Nurlar saçtın kaleminden.
İlk önce sen Türkçe yazdın,
Gafletlere mezar kazdın.
Kıymet verdin Türk diline
Can getirdin Türk iline.
Sen dirilttin bu milleti,
Sen olmasan bitmiş idi...”***

(Ömer Seyfettin, 2014: 165)

Şair tarafından sıklıkla kullanılan bir diğer öge gölgedir. Carl Gustav Jung’a göre “Öteki yanımızı, karanlık yanımızı simgeleyen gölgedir; gözle görülmez, ama ruhsal bütünlüğümüzün ayrılmaz parçasıdır. Gölge, bir arketip figürüdür, ilkel halk topluluklarında, türlü kişileşmelerle belirir. Bireyin bir parçasıdır, varlığının kopmuş bir bölümüdür.” (2006: 69). “Şimşek” şiirinde de ruhun tekinsiz hâli gecenin karanlığı ile özdeşleştirilen gölge ile ifade edilmiştir: “Hâki, bir gölge eyleyen gecenin / Ağlıyor bâd içinde esrârı: / Ruhu tehdîd eden o gulgule-gîn / Gird-bâdın şütüm-ı bîdârı.” (Ömer Seyfettin, 2014: 138).

Yukarıdaki dizelerde gölgenin psikanalitik yönü ön plana çıkmaktadır. Gölgenin bir de dış dünya ile bağlantısı vardır: “Gölge, içe yönelik simgesel bir figür olarak ortaya çıkacağı gibi, dış dünyada somut bir figür olarak da belirebilir.” (Jung, 2006: 70). Yıldız Sarayı’na ve dönemin hükûmetine yazılan “Rondo” şiirinde de kendilerinin geçmişte ve karanlıkta kaldıkları gölge ile anlatılır:

***“Güldü yüzü ma’sûmelerin, valideler şen,
Vîrâneler oldu yine birdenbire gülşen;***

***Bülbüller ötüp baykuş uyur, gölgeli renkler
Bir fecr-i bahârîyle açıldı! Yine bekler
Üstünde hayâlât-ı şehîdân... Fakat sen
Söndün ebedîyyen."***

(Ömer Seyfettin, 2014: 128)

Şairin şiirlerinde olumsuzlukların anlatıldığı bir yön vardır. Bu durum karanlıklar, gölgeler gibi araçlarla aktarılmıştır. "Gülen Ay" isimli şiirde ormandaki tekinsiz hâl, gölge vasıtası ile ifade edilir: "Geçiyordum ormanların içinden. / Güneş batmış, hava gölge dolmuştu, / Bulutların mavi rengi solmuştu... / Ağaçlara bir esmerlik çökerken." (Ömer Seyfettin, 2014: 147). Bununla birlikte şiirlerdeki bu genel izlenim olduğu gibi kalmaz. İçinde bulunulan durumdan çıkılacağına dair bir umut da vardır: "Karanlığı bir görünmez nur boğdu; / Ölmüş dallar gülmüşlendi, yüksekten / Tatlı tatlı gülen beyaz ay doğdu..." (Ömer Seyfettin, 2014: 147). Benzer hâl ayın gölgeleri kovarak bir umut getirdiği düşüncesi "Bülbülün Ölümü" isimli şiirde de görülmektedir: "Bir ilkbahar gecesi idi... Ay doğdu. / Bahçedeki gölgeleri hep koğdu." (Ömer Seyfettin, 2014: 173). Her iki şiirde de geceye ayın doğması unsuru dikkate değerdir. Gölge ve ay ilişkisi mitolojik anlatılara kadar götürülebilir. Joseph Campbell, bu konuda "Ölüm ve dirilişin ayın doğması ve batmasıyla, suların tohumu eritip yeşertmesiyle gölgenin ayı örtüp açmasıyla benzetilmesi [...] bugün gibi, en azından toplumun daha düşünceli üyeleri üstünde ve o zaman bugünkünden daha büyük bir oranda, büyük bir etki ve esin kaynağıydı." (1995: 385) demektedir. Dolayısıyla söz konusu ilişkinin söylencelerden modern anlatılara kadar devam ettiği görülmektedir.

Dağ görünüşü sebebiyle gücün, merkez noktasının sembolüdür. "Dünyanın merkezinde yer alan bir Dağ, bir Ağaç veya bir Temel direği simgesi çok yaygındır." (Eliade, 1992: 22). Bu durum bir dönem dağlara kutsiyet atfedilmesinden kaynaklanmaktadır. "Tanrılar ilkin insanüstü kuvvette ve güzellikte, karlı dağların doruklarında veya mağara, orman ve denizlerin karanlığında yaşarlardı." (Jung, 2006: 299). Dolayısıyla dağ mefhumu uzaklığı temsil eder:

***"Uzak ufuklarda karlı dağlardan
Aşarken sellerden, ormandan, yardan,
Yoldaş ister insan; değil Yaratan;
Yalnızlık onundur...' dedim. 'Dost yârdan
Geçmez, dedi, yolum yârâna doğru..."***

(Ömer Seyfettin, 2014: 170)

Burada ulaşılmak istenen hedefe giden yolda dağlar aşılması gereken bir unsur hâline gelmiştir. "Dağa tırmanmanın bir güç denemesi anlamına geldiği

anlaşıyor.” (Jung, 2009: 132). “Altın Destan” isimli şiirde ise dağların Tanrı tarafından yaratıldığı görülmektedir: “Tanrı önce mavi göğü, kara yeri yarattı. / Sonra gökte günü, ayı, yıldızları parlattı. / Yeryüzünü denizlerle, dağ ve belle bezedi.” (Ömer Seyfettin, 2014: 169). Bununla hedeflenen ise insanın kendisine bir yurt yapmasıdır: “Al, bunlarla bir şen yurt yap, bir yeşil bağ hazırla.” (Ömer Seyfettin, 2014: 169). Metinde dağların yurt kurmadaki önemi vurgulanmaktadır. Eski çağlarda topluluklar da bir konuma yerleşirken korunaklı olması bakımından dağlarla çevrili olmasına dikkat etmişlerdir. Dolayısıyla dağ bir güç simgesi olmasının yanında güvenlik unsurudur. “Türk Dünyası” şiirinde ise şiir öznesi o dünyaya baktığında dağların sisli olduğu umutsuz bir manzara görmektedir:

***“Görüyorum, genç kızların başları
Siyah, solgun çiçeklerle süslenmiş
Eski yeni esirliğin mâtemi,
Bir alacakaranlığın elemi,
Çökmüş, dağlar müebbeden sislenmiş
Düşmüş yere mezarların taşları!”***

(Ömer Seyfettin, 2014: 172)

Ateş, evrendeki dört temel elementten biridir. “Ateşe arındırıcı bir güç atfedilir.” (Boratav, 2012: 34). Yakıcılığı itibarıyla hem saygı duyulan hem de korkulan bir ögedir. “Ateşe olan saygı öğretilmiş bir saygıdır, doğal bir saygı değil[dir].” (Bachelard, 1995: 16). Medeniyet insanların yaşamında modernlik faktörünü ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bireylerin, kitleler tarafından kabul gören şeylere saygı duymasını da beraberinde getirmiştir. Medeniyetin insanları ve toplulukları uymaya zorladığı birtakım kuralları vardır. “Koşma” şiirinde de medeniyet, ateş ile özdeşleştirilmiştir: “Medeniyet ateş, demir eliyle / Kan taşırtan, yuva yıkan seliyle / İlerliyor elektrik piliyle, / Yapılır mı uçurumda hiç düğün?” (Ömer Seyfettin, 2014: 158). “Ateş gönenç, ateş saygıdır. Koruyucu ve müthiş bir tanrıdır, iyidir ve kötüdür. Kendisiyle çelişkiye düşebilir. Bu nedenle evrensel açıklamanın ilkelerinden biridir.” (Bachelard, 1995: 13). Milliyetçilik akımı da dünyada ortaya çıktığında, kendi ulusunu kurmak isteyen millet tarafından saygıyla karşılanmıştır. Akım, kitleleri peşinden sürükleyerek toplumsal anlamda dünya genelinde bir değişim ve dönüşümün öncüsü olmuştur. *Yarın*’da “Mefkûre”, *Türk Sözü*’nde “Koşma” ismiyle yayımlanan şiirde milliyetçilik akımı ateşle özdeşleştirilir:

***“Milletleri uyandırır uykudan,
Bir ateştir... Alevi var, külü yok!
Hainlerin ödü kopar korkudan
Kurtulunca yayından bu ateş ok...”***

***Bu ateşin nuru ile esirler
Zincirleri koparırlar, gelirler
Taht yıkarlar, baht yaparlar ve derler:
'Durmayalım, hakkımız var daha çok...'***

(Ömer Seyfettin, 2014: 163)

Ormanlar, tekinsizliğin ve belirsizliğin alanlarıdır. “Minik çocuk, yavru çocuk, / Her hafta karanlık var, / Ormanlarda susmuş kuşlar.” (Ömer Seyfettin, 2014: 181). Ancak şiirlerde bunun zıt konumundaki durumlar da mevcuttur. Orman evin yanındadır ve gölge ile benzer durumdadır. Mekân aidiyeti ve gölgenin dış dünyadaki olumlu yansıması bakımından en net örnek “Doğduğum Yer” metninde görülmektedir. Burada gölge dengededir. Yanında genel olarak tekinsizliği simgeleyen bir orman da vardır ancak orman bu vasfından uzaklaştırılarak bahçe konumuna getirilir: “Ben işte bu söğütlerin susmayan / Gölgesinde büyümüşüm. Evimiz / Tenha idi; ne yabancı, ne bir iz... / Bahçemizdi yakındaki o orman.” (Ömer Seyfettin, 2014: 177). Hayat ağacının tarihsel açıdan toplumlar için önemi bilinmektedir. Ağaç unsuru Türk mitolojisi için de önemlidir. “Anadolu köylerinde de, her evin önünde veya bahçesinde bir ulu ağaç vardır. Bunlar evin süsü ve duygusudur. [...] Bu ağaçlar bizim, ailemizin, evimizin, soyumuzun en değerli hatıralarıdır. Anadolu’da da bu ağaçlar kesilmez.” (Ögel, 1995: 468). Bu da ağacın insanların hem bireysel yaşamında hem de nesilden nesile değer aktarımı bağlamında ne denli kıymetli olduğunu gösterir.

Sonuç

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında hikâyeci yönüyle ön plana çıksa da şairliği de yadsınamaz. Nesirleri ağırlıklı olmak üzere eserleri üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada şairin şiirlerinde hangi nesneleri kullandığını belirlemek için şiirleri incelendi. Söz konusu nesnelerin su, dağ, ateş, mezar, orman, gölge ve bu kavramların türevleri olduğu tespit edildi. Suyun hem maddi hem manevi anlamda bir yaşam kaynağı anlamında kullanıldığı belirlendi. Ölümün kültürel ve tarihî bağlamdaki varlığı, gölgenin bilinçaltı ve dış dünya bağlantısı saptandı. Dağın gücün sembolü olduğu gibi bununla birlikte yerleşik düzen oluşturulurken koruyucu bir güvenlik unsuru olarak görüldüğü tespit edildi. Ateş, bir korku ve saygı unsuru olarak kullanılırken ormanların tekinsizliği ve belirsizliği ifade etmek için kullanıldığı görüldü.

Kaynakça

- Bachelard, G. (1995). *Ateşin Tin Çözümlemesi*. (çev. N. Bezel) Ankara: Öteki Yay.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler*. (çev. O. Kunal) İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi -Oğuzların, Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*. Ankara: BilgeSu Yay.
- Campbell, J. (1995). *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*. (çev. K. Emiroğlu) Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade, M. (1992). *İmgeler Simgeler*. (çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: Gece Yay.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (çev. S. Rifat) İstanbul: Om Yay.
- Eraydın Argunşah, H. (ed.). (2020). Ömer Seyfettin. -Şamil Yeşilyurt, “Ömer Seyfettin’in Şiirlerinde Anlam Evreni”, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Frye, N. (2006). *Büyük Şifre Kitab-ı Mukaddes ve Batı Edebiyatı*. (çev. S. A. Baş) İstanbul: İz Yay.
- Güncel Türkçe Sözlük. TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Er. 4 Eylül 2022).
- Jung, C. G. (2006). *Analitik Psikoloji*. (çev. E. Gürol) İstanbul: Payel Yay.
- Jung, C. G. (2009). *İnsan ve Sembolleri*. (çev. A. N. Babaoğlu) İstanbul: Okuyan Us Yay.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi*, II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ömer Seyfettin (2014). *Şair Ömer Seyfettin Bütün Şiirleriyle*. haz. N. H. Polat, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Uçar, A. (2012). *Teselliyi Eşyada Aramak: Türkçe Romanda Nesneler*. Doktora Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Yeşilyurt, Ş. (2017). *Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Anlam Evreni*. Kayseri: Kimlik Yay.

Türk Yurdu, C. 42, S: 421 (782), Eylül 2022, s. 50-54.

Ömer Seyfettin ve Edebiyatta Türkçülük

Alp Paksoy

Takvimler 11 Mart 1884'ü gösterdiğinde Balıkesir/Gönen'de doğdu, Ömer Seyfettin. Dört çocuklu bir ailenin ikinci çocuğuydu. Ömer Seyfettin'in babası, Dağıstanlı bir Türk olup alaylı bir subaydı, annesi de bir asker çocuğuydu. II. Meşrutiyet'in sonlarındaki Türkçülük-İslamcılık tartışmalarında Ömer Seyfettin'in babası Ömer Şevki Bey'in "Çerkez" olduğu iddia edilmiş, Ömer Seyfettin ise bu iddiayı kesin bir dille yalanlamıştı.

Gönen'de bir mahalle mektebinde ilkokula başlayan Ömer Seyfettin, babasının görev yeri değişikliği sebebiyle kısa bir dönem İnebolu ve Ayancık'ta yaşadı. Daha sonraları annesi onu İstanbul'a götürdü ve Ömer Seyfettin, Yusufpaşa Yokuşu'ndaki Mekteb-i Osmanî'de eğitim hayatına devam etti. 1893'te Eyüp Askerî Baytar Rüşdiyesi'nde ordu mensupları için açılan özel sınıfa kaydedilen Ömer Seyfettin, 1896'da Edirne Askerî İdadisi'ne başladı. 1900 yılında orta tahsilini bitirip Mekteb-i Harbiye-i Şahane'ye kaydoldu ve fakat 2 Ağustos 1903'te Makedonya'da meydana gelen isyan hareketlerinden dolayı Ömer Seyfettin'in bulunduğu son sınıf, bir an önce o bölgede görevlendirilmek üzere 22 Ağustos 1903'te "sınıf-ı müsta'cele" sıfatıyla acilen mezun edildi. İsyanın bastırılmasının ardından bağlı olduğu tabur, 6 Eylül 1904'te asıl görev yeri olan Kuşadası'na döndü.¹ Böylelikle Ömer Seyfettin'in askerlik hayatı, karargâhı Selanik'te bulunan 3. Ordu'nun İzmir'deki Redif Fırkası'na bağlı Kuşadası Piyade Taburu'nda "mülâzım-ı sanî", yani "teğmen" rütbesiyle başladı.

Teğmen olduğu dönemlerde, özellikle "sınıf-ı müsta'cele" olarak gönderildiği Rumeli, Selanik ve Pirlepe'deki başarılarından ötürü iki liyakat madalyasıyla mükâfatlandırılan Ömer Seyfettin, daha sonraları İzmir'deki Aydın Vilayeti Jandarma Alay Mektebi'nde "Kavâid-i Diniye hocalığı" ile Velmefçe, Osenova, Pirbeliçe, Serez, İştîp, Babina, Demirhisar, Cumayıbâlâ, Razlık gibi bölgelerde "bölük komutanlığı" ve Köprülü'de, Askerî Rüştîye Mektebi'nde "mülâzım-ı evvel (üstetmen)" rütbesiyle orduya hizmet etti.

¹ Polat, Nazım Hikmet (Haz.), 2018. Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 23-24. [A. P.]

Ömer Seyfettin'in yazı tecrübesi İstibdat Devri aleyhine, İttihat ve Terakki lehine yazdıklarıyla başladı. Ömer Seyfettin'in Selanik'e atandığı 1909 yılından itibaren ise İttihat ve Terakki'yle doğrudan ilişkisi oldu. Hatta 17 Nisan 1909'da İstanbul'a giren Harekât Ordusu'nda Ömer Seyfettin de vardı.

Dönemin siyasi ve fikrî havası, asker-siyaset ilişkisi Ömer Seyfettin'in askerlikten soğumasına sebep oldu. Böylece Ömer Seyfettin, artık bütün zaman ve enerjisini kültürel konulara harcamayı amaçlayarak ordudan ayrılmayı kafasına koydu. Ziya Gökalp'ın araya girmesi sonucunda, tazminatını İttihat ve Terakki'nin ödemesiyle de ordudan ayrıldı.²

Artık istediği gibi kendini kültürel konulara veren Ömer Seyfettin, *Hüsün ve Şiir* dergisinde "Perviz" imzasıyla yazılarını yayımladı. Bu dergi, daha sonra adını *Genç Kalemler* olarak değiştirdi ve İttihat ve Terakki'nin maddi desteğiyle farklı bir hâl aldı. Ömer Seyfettin de bu dergide, "Yeni Lisan" hareketini başlattı.

Edebiyat âlemine şiirle adım atan, hikâyeyle meşhur olan Ömer Seyfettin, şüphesiz ki dilciliği ile de ön plana çıkmıştır. Ömer Seyfettin, Türkçenin Arapça ve Farsça karşısında bağımsızlığını kazanmasında büyük bir rol oynamış, âdetâ Türkçenin yatağını değiştirmiştir. İşte bu köklü değişim, Yeni Lisan hareketiyle vücut bulmuştur. Tabii bu Yeni Lisan hareketinin köklerini, Tanzimat yıllarındaki dil çalışmalarına kadar indirebiliriz. 1896'da *İkdam* gazetesinde Necip Âsım'ın dil ve imla konusunda yazdığı, sadeleşme arzusunu yansıtan yazılar, hayli taraftar bularak gündem olmuştu. Bunun haricinde, Aralık 1908'de İstanbul'da Türk Derneği, kendi adıyla çıkardığı bir dergi ile Türkçeden yabancı kelimelerin atılması yolunda çalışmaya başlamıştı. Öğrencilik ve askerlik yıllarının tamamına yakını buralarda geçen Ömer Seyfettin, bu fikirleri ve temsilcileri yakından tanımişti.³ Hâl böyleyken Yeni Lisan hareketini de en basitinden "halkın da anlayabileceği bir dille, konuşma diliyle yazmak" düsturuyla oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Ömer Seyfettin, *Yeni Lisan*'da özellikle tasfiyenin üzerinde durur ve bu tasfiyeyi şöyle tarif eder:

"...Beş asırdan beri konuştuğumuz kelimeleri, menus denilen Arabî ve Farisî kelimeleri mümkün değil terk edemeyiz. (...) Konuştuğumuz lisan, İstanbul Türkçesi, en tabii lisandır. Klişe olmuş terkiplerden başka lüzumsuz ziynetler asla mükâlememize girmez. Yazı lisanı ile konuşma lisanını birleştirirsek edebiyatımızı ihya yahut icat etmiş olacağız. Maharetimizi, sanatımızı, zekâmızı yalnız

² Polat, Nazım Hikmet (Haz.), 2018, age., s. 25. [A. P.]

³ Polat, Nazım Hikmet (Haz.), 2018, age., s. 39. [A. P.]

beş on kişilik bir edip kümesi takdir etmeyecek, karşımızda anlayan, takdir eden, alkışlayan ve mükâfatını veren bir ekseriyet bulunacak."

Ömer Seyfettin, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin dilden temizlenmesi değil, özellikle Arapça ve Farsça kaidelerle yapılan bütün terkiplerin terk olunması gerektiğini dile getirir. Bunu da *Yeni Lisan*'da detaylı bir şekilde anlatır:

"Arabî ve Farisî kaideleriyle yapılan bütün terkipler terk olunacak. Tekrar edelim: Fevkalâde, hıfzussıhha, darb-ı mesel, sevk-i tabîi gibi klişe olmuş şeyler müstesna. Türkçe cem edatından başka katiyen ecnebi cem edatları kullanılmayacak: İhtimalât, mekâtib, memurin, hastegân yazacak yerde ihtimaller, mektepler, memurlar, hastalar yazacaksınız. Tabii kâinat, inşaat, ahlâk, Müslüman gibi klişe hâline gelmişler müstesna. Diğer Arabî ve Farisî edatları da atacaksınız. Eya, ecil, ez, men, an, ender, bâ, berây, bî, nâ, ter, çi, çent, zihî, âlâ, fi, kâin, gâh, kâr, gîn, âsâ, veş, ver, nâk, yâr gibi edatlar terk olunacak ancak tekellüme geçmiş tamamıyla Türkçeleşmiş olan ama, şayet, şey, keşke, lâkin, nâşi, hemen, hem, henüz, bari, yani gibiler kullanılacak. Unutmayalım ki terk olunmasını arzu ettiğimiz bu edatlar kullanılsa bile terkip kaideleri gibi lisanın tekellüme giren "sanatkâr" gibi kelimeleri serbestçe söyler ve yazabiliriz."

Bu makale, Millî Edebiyat'ın âdetâ manifestosu olmuş ve gerçek manada karşılık bulmuştur.

Dildeki Türkçülüğü böylece ilan eden Ömer Seyfettin, fikrî olarak da Türkçü olmakla birlikte devrin yaygın akımı olan Osmanlıcılık anlayışına her seferinde hücum etmiştir. "Türkçüler ve Muharebe" isimli makalesinde Ömer Seyfettin,

"Yedi sekiz sene evvel 'sırf ilmi bir mahiyette' Türkçülük başladı. O vakit devletin siyaseti 'imparatorluk siyaseti' idi. Maarifin, harsın, müessesatın damgası 'koyu bir Tanzimatçılık' idi. Milliyetperverler evvela 'lisan, sanat, edebiyat' meselesini ele aldılar. Hükûmet, hareketlerine mecburiyet tahtında göz yumuyordu. Çünkü yalnız fikir sahasında çalışıyorlar, fiiliyata geçmiyorlardı. İşleri güçleri ortaya 'nazariye' atmaktı. Ekserisi muharrirlerden, muallimlerden, mektep talebelerindendi. Beyazıt'ta bir mahfilleri vardı: 'Türk Ocağı!' Türk Ocağının en birinci mesleği 'katiyen siyasiyata karışmamak' idi. Bir kısmı Ocak'ta toplanan milliyetperverler, idaresi altında yaşadıkları hükûmetin umdelerine manen muhaliftiler." der ve milliyetperverliğin belirmediğini, tesirin sadece lisan, edebiyat ve sanatta görülebildiğini ekler.

Aynı makalede "Osmanlılık"ın yalnızca devletin ismi olduğunu, "Türk, Rum, Arap, Ermeni, Yahudi" milletlerinin karışımından hasıl olan "suni bir Osmanlı milleti"nin milliyetperverlerce kabul edilmediğini de ifade eder:

“Milliyetperverlerce her millet, bir millettir. Muhtelif milletlerin mecmuundan mürekkep bir millet olmaz. Türk, Türk’tür; Arap, Arap’tır; Rum, Rum’dur; Ermeni, Ermeni’dır. Yahudi de Yahudi. Milliyetperverlik, yalnız bir milliyete taraftar olmak değildi. Bütün milliyetleri tasdik etmek, müsavi tutmaktır. Türkçüler, Türkiye’deki milletlerden hiçbirini temsil etmek istemiyor, yalnız “Türkler”i şuurlu bir hâle getirmeye uğraşıyorlardı. Onların itikadı kuvvetli idi.”

“Türkçülük Fikri” adlı makalesinde Ömer Seyfettin, Türkçülük ile Turancılığın farkını anlatırken Türkçenin de Türklere millî varlık aşlamak için en önemli şart olduğunu söyler ve tüm bunlarla birlikte İttihat ve Terakki’ye de oldukça sert eleştirilerde bulunur:

“Bu muharebeden sonra meydan alan yanlış fikirlerden biri de Türkçülük, yani milliyetperverlikle İttihat ve Terakki arasında bir münasebet tasavvur etmektir. İttihat ve Terakki bidayette Tanzimatçı idi. Babıâli’nin siyaset mirasını olduğu gibi almıştı. Sonra “İttihad-ı İslâm” mevhumesine temayül gösterdi. (...) Türkçülükle Turancılığı birbiriyle karışmamak icap eder. Turancılık bir idealdir. Siyasî hakikatle pek az teması vardır. Turan, bugünkü telâkkiye göre, üzeri Türklerle meskûn olan yerlerin mecmuuna denir. Hududu tamamıyla bellidir, müspettir, mesturdur, hatta mahkûktur. (...) Gülünç bir blöfle Meşrutiyet ilan edildi. Tehlike, yedi başını birden gösterdi. Rumlar, Ermeniler, Sırlar, Bulgarlar hatta Ulahlar, millet hâline geçmiş ve bizi kat kat geride bırakmışlardı. Türk, daha ismini bilmiyor, devletin hududu içinde kendi mahvını hazırlayan unsurlara ‘Osmanlı kardeşlerim’ diye sarılarak şapur şupur onları öpüyordu.”

Ömer Seyfettin, “Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki’nin İflası” başlıklı yazısında ise Osmanlılık kavramına ve İttihat ve Terakki’ye sert eleştiriler yapmaktan ziyade, İttihat ve Terakki’nin milliyetperverlik yahut Türkçülük ile hiçbir alakasının bulunmadığını ve bu yüzden iflas ettiğini söyler:

“İttihat ve Terakki’nin bir ruhu, bir mefkûresi vardı. Bu ruh, asrın ihtiyaçlarına uymuyordu. İttihat ve Terakki, bu tarzda Babıâli’de bulunduğu mefkûreye uzun zaman sadık kaldı: Osmanlılık! Türkiye’de yaşayan bütün milletleri inkâr ediyor, herkesi ve her ferdi ‘Osmanlı’ namı tahtında tanıyordu. (...) İttihatçılar son zamanda yine imparatorluk sevdasıyla yine İttihad-ı İslamcılığa temayül gösterdiler. Trablusgarp’ta boşu boşuna birçok kuvvet israf ettiler. Sonra anlayışsızlıkları neticesi olarak Balkan Harbi baş gösterdi. Arnavutluk ayrıldı. İttihat ve Terakki’nin en haklı bir muhtariyeti şiddetle reddettiği Üsküp Trakya’nın yarısıyla gitti. İttihatçılar yine milliyet hakikatini anlayamadılar. (...) İttihat ve Terakki, Türk Ocağı’na iyi gözle bakmadı. Millî Meşrutiyet Fırkasını söndürdü. Bu fırka, milliyet esasına istinat ediyordu. İttihat ve Terakki, milliyet esaslarına bu kadar karşı hareket ederken bütün propagandası, bütün mefkûresi, bütün gayesi hassa-

ten milliyet aleyhinde iken bilmem nasıl oluyor da bu cemiyete Türkçülük istinat olunuyor? İttihat ve Terakki, Türkçü olmadığı için, yani milliyeti kabul etmediği için iflas girdabına dolandı.”

Ömer Seyfettin'in en çok üzerinde durduğu lisan konusunda da net ve keskin ayrımları mevcuttur. Özellikle Türkçe – Osmanlıca karşılaştırmalarında, Ömer Seyfettin'in dilde nasıl bir Türkçülük izlediği açıkça görülür. “Türkçeye Kimler ‘Osmanlıca’ Der?” başlıklı makalesinde, Osmanlı namı bir milletin olmadığını, sadece Osmanlı Devleti'nin olduğunu ve lisanların ülkelere göre değil, milletlere göre ayrıldığını belirtir:

“Osmanlılık bir devlettir. Türklük bir milliyettir. Osmanlı Devleti'ni teşkil eden İslâm ümmetidir. Türk ve Arap, bu iki büyük millet, bu ümmetin Osmanlılık içindeki rükünleridir. Türk'ün lisanı Türkçe, Arap'ın lisanı Arapçadır. Osmanlı Devleti'nin ülkesinde, Arap yurdunda oturan Arapların lisanı nasıl Osmanlıca değil, Arapça ise; Türk yurdunda, Anadolu'da oturan Türklerin de lisanı Osmanlıca değil, Türkçedir.” diyen Ömer Seyfettin, “Osmanlıca” diye bir lisanı, son derece yerinde bir örnek olan Türk ve Arap yurdu örneğiyle reddeder.

Aynı makalede Ömer Seyfettin *“Konuşulan saf, sade, güzel ve kuvvetli İstanbul Türkçesiyle doğacak olan millî bir Türk edebiyatı, millî bir hars, dağınık ve perişan kalan büyük bir milletin içtimâî birliğini temin edecek, seksen milyon kardeşimizi muasırлаştıracaktır. Fakat bu kadar mukaddes ve büyük gayeye ancak canlı ve tabîî bir lisanla gidilebilir. O da daima tekrar ediyoruz, o kadar sevdiğimiz, konuşurken mahzuz olduğumuz lâtif ve ahenkli İstanbul Türkçesidir.”* diyerek saf, sade ve güzel bir İstanbul Türkçesinin millî edebiyat için ne kadar önemli olduğunu tekrar vurgular.

Ömer Seyfettin için konuşulan İstanbul Türkçesi en zengin, en ince, en işlenmiş, en geniş ve en kabiliyetli lisandır ve ona göre Türkçe sadeleştikçe, güzelleşip gelişmektedir. Çünkü günlük hayatta kullanılmayan, konuşulmayan Arapça ve Farsça kelimeler dilden atıldıkça sade Türkçeye dönülecek ve Türkçenin güzelliği edebî eserlerde kullanıldıkça bu dil gitgide gelişecektir.

Yeni Lisancılar, -Ömer Seyfettin'in deyimiyle- hiçbir zaman “Altay, Ural dilini, Orhun'un Göktürkçesini” istememiş ve her fırsatta bunu tekrarlamışlardır. Ömer Seyfettin'in isteği, terkipsiz ve doğal bir İstanbul Türkçesiydi. İstanbul'u ilim başkenti gördüğü ve darülfünunun da İstanbul'da olduğu gerekçesiyle “en nazik lisan” olan İstanbul Türkçesinde ısrar ediyordu.

Lisanın kendi kendine Türkçeleşmesini beklemedi Ömer Seyfettin, bunun boş bir beklenti olduğunu biliyordu çünkü. Kendisi çaba göstermiş ve eski edebiyat lisanını Türkçeleştirip klasik terkiplerden kurtarmıştır.

Ömer Seyfettin, hiçbir zaman dile yerleşmiş Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri atmayı savunmamış, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, günlük hayatta konuşulmayan Arapça ve Farsça kelimeleri atmayı istemiştir. Bu, çok önemli bir farktır. Çünkü Ömer Seyfettin’e göre, bir lisanın diğer lisana kelimeler, hatta bazı tabirler geçebilirdi fakat sarf, nahiv ve kaide geçemezdi. Yine ona göre her lisana dışarıdan giren bir kelime, o lisanın fonetiğine ve kaidelerine uyar. Yalnız aslı şeklini değil, bazen manasını da değiştirdi.

Hiçbir zaman “ama, fakat” demeyen, doğru bildiği şeyleri yumuşamadan ve yumuşatmadan kesin bir dille ifade eden, Türkçülüğünü ve Türkçeciliğini bir an bile elden bırakmadan âdeta onu okuyan herkese ders veren Ömer Seyfettin hem millî edebiyata yön vermiş hem de Türkçenin yatağını değiştirmiş bir idealist, güçlü bir kalem, parlak bir zekâdır. O, Türk edebiyatı ve Türkçenin en önemli şahsiyetidir.

İstikbal, Yeni Lisan’ındır.

Türk Yurdu, C. 44, S: 441 (801), Mayıs 2024, s. 50-53.

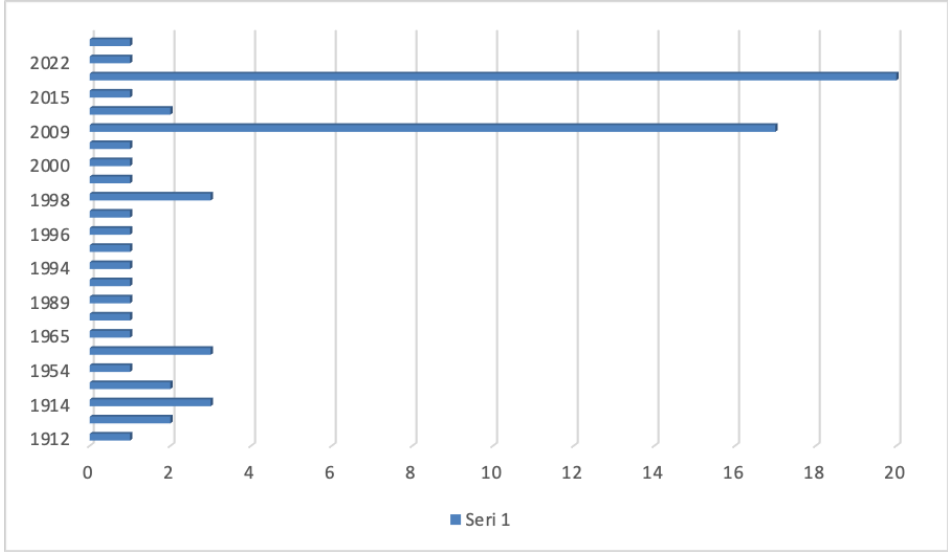

Sonuç

Bu çalışmada, *Türk Yurdu*'nun 1911-2024 yılları arasında yayımlanan sayıları incelenmiştir. Bu sayılar içerisinde yer alan yazılardan Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı yahut Ömer Seyfettin hakkında yazılan toplam 67 yazıya ulaşılmıştır. Bunun sonucunda, 13 tanesinin Ömer Seyfettin'in kaleminden çıktığı, 54 tanesinin ise 47 farklı araştırmacılar tarafından yazıldığı anlaşılmıştır. Ömer Seyfettin'in sağlığındayken doğrudan kendi yazıp, *Türk Yurdu*'na gönderdiği yazı sayısı 8'dir. Geçen zaman içerisinde, Ömer Seyfettin'in yazıları doğrudan bazı metinlerde iktibas edilmesinin yanında, bazen *Türk Yurdu*'nda Ömer Seyfettin'in vefatının üzerinden yıllar geçmesine rağmen, Ömer Seyfettin'in doğrudan yazılarının alınıp kendi imzasıyla koyulduğu görülmektedir. Bu yazıların adedi ise 5'tir. Farklı araştırmacılar tarafından yazılan 54 yazının 17 tanesi Ömer Seyfettin'in eserleri üzerine inceleme yazıları iken, 37 tanesi Ömer Seyfettin'in bizâtihi şahsiyetini değerlendiren yazılardır. Bu yazılardaki sayısal oran ve muhteva dikkate alındığında, daha çok, Ömer Seyfettin'in Türk hikâyeciliğinin kurucusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci olarak ise Ömer Seyfettin'in Türkçenin sadeleşmesinde üstlendiği başat rol gündeme getirilmiştir.

Son olarak bir tavsiyede bulunmak gerekirse, başta *Türk Yurdu* olmak üzere Türk kültür, fikir ve edebiyat hayatının konu edindiği süreli yayınları farklı sahalarda incelemek; edebiyat tarihçiliği, kültür tarihçiliği, siyaset tarihi vs. meseleler ile ilgili yeni bakış açılarına ışık tutulması hususunda önemli bir rol oynayacaktır.

Ömer Seyfettin'in Kendi Yazdığı ve Hakkında Yazılan Yazıların Yıllara Göre Dağılımı¹

¹ Ömer Seyfettin'in kendi yahut hakkında yazılan hiçbir yazının yayımlanmadığı yıllar grafikte gösterilmemiştir.

Dizin

1

11 Temmuz 573
1200 Yıllık Sürgün-Türk Sözü'nün Hazîn
Serüveni 393

II

II. Abdülhamit 234, 559, 572, 580, 581
II. Meşrutiyet 13, 88, 156, 163, 182, 188,
193, 195, 234, 235, 240, 242, 247,
259, 260, 286, 296, 299, 300, 303,
319, 320, 333, 337, 338, 340, 343,
347, 377, 378, 530, 559, 566, 567,
572, 580, 581, 635

A

Abdülhak Hamit 165
Abdullah Cevdet 254, 381, 567
Abdullah Efendi'nin Rüyalari 187
Abdullah Tukayef 321, 509
Acaba Ne İdi 157, 554
Açık Hava Mektebi 346
Acıklı Bir Hikâye 494, 502
Adalet Ağaoğlu 190
Ada Vapurunda 175
A Dictionary of Literary Terms 306
Ahmed Ferid 613
Ahmed Yesevî 392
Ahmet Ağaoğlu 89, 91, 239, 463, 505, 577,
630
Ahmet Cevat 525
Ahmet Cevdet Paşa 245
Ahmet Ferit Tek 506, 524, 525
Ahmet Halit Yaşaroğlu 389, 469
Ahmet Hamdi Tanpınar 187, 482
Ahmet Haşim 327, 442
Ahmet Mithat Efendi 173
Ahmet Paşa 239
Ahmet Râsim 176, 177, 578
Ahmet Rıza 569, 571, 572
Ahmet Vefik Paşa 220, 245
Ahmet Yekta Madran 463
Ahsen Batur 393
Aka Gündüz 163, 168, 169, 233, 329, 388,

389, 505, 537, 560

Akçuraolu Yusuf 247, 609, 613, 622
Akil Koyuncu 247, 253, 574
Akşam 408, 522, 603, 604
Aleko 126, 129, 159, 161, 304, 316, 544,
554
Ali Birinci 602, 603
Ali Canip Bey ve Sanatı 510
Ali Canip Yöntem 4, 87, 96, 122, 325, 330,
331, 348, 374, 463, 469, 504, 536,
539, 559, 574, 576, 577, 602
Ali Ekrem 165, 297
Ali Fethi Okyar 572
Ali Kemal 254, 613
Ali Şir Nevâyî 392
Ali Suavî 245
Ali Ulvî 247
Aloysius Bertrand 306
Altıncı Mektup 319
Altın Destan 649
Altın Destan 316
Ant 158, 205, 251, 316, 317, 324, 326, 327,
328, 430, 453, 544, 553, 554, 555
Apandisit 337
Arif Nihat Asya 459, 460
Arzu Öztürkmen 323
Âsar-ı Mensure 308
Ashab-ı Kehfimiz 109, 176, 195, 198, 203,
206, 234, 240, 341, 346, 369, 378,
507, 511, 514
Asilzadeler 160, 343, 433
Âşîyan 225, 573
Aşıkâne 175
Âşık Paşa 392, 393
Âşık Veysel 459
Asır 223
Aşk 96
Aşk Dalgası 11, 251, 337, 437, 438, 439,
440, 441, 442, 443, 444
Aşk Kadını 175
Aşk ve Ayak Parmakları 337
At 484, 485
Aydemir 506, 525
Ayrı Dünya 180
Ay Sonunda 554

Ayvaz Gökdemir 470
Azerbaycan'ın İstiklâli Münasebetiyle 525
Aziyade 274
Aziz Efendi 172

B

Bağçe 223, 225
Bahar Hikâyeleri 180
Bahar ve Kelebekler 9, 176, 197, 236, 251,
349, 351, 355, 357, 437, 465, 511,
544, 554
Baha Tevfik 223, 234, 325, 564, 573
Bahçe 325, 471, 492
Bahtiyar Aslan 476
Baki 165
Balkan Savaşı 13, 236, 238, 242, 258, 287,
303, 315, 325, 328, 381, 446, 474,
504, 562, 565, 575, 576, 589, 640
Balkan Savaşı Günlüğü 328
Balkon 157, 160, 544
Başını Vermeyen Şehit 5, 127, 137, 145,
146, 157, 158, 159, 161, 199, 205,
291, 294, 295, 316, 327, 387, 425,
426, 432, 446, 466, 477, 478, 511,
544, 554
Basri Gocul 121
Baudelaire 306
Bekârlık Sultanlıktır 205
Bekir Sıtkı 163, 170, 180
Berna Moran 333
Beşeriyet ve Köpek 337, 554
Beyaz Lâle 159, 198, 240, 303, 326, 447,
453, 454, 455, 475, 511, 548, 553,
554
Beyaz Serçe 553
Beynamaz 303, 336
Bilge Karasu 190
Bilgi Bucağı 203
Bilgi Bucağında 345, 553
Binbir Gece Hikâyeleri 597
Binecek Şey 337
Bir Çocuk Aleko 198, 463, 554, 584, 640
Bir Hayır 158, 474, 500, 502
Birinci Dünya Savaşı 180, 186, 242, 261,
504, 506, 517, 519, 523, 524, 526,
527, 559, 562, 576, 578, 581, 624,
639

Bir Kayışın Tesiri 160, 197, 303, 474
Bir Kemik Parçası 308, 310
Bir Muhteri 474
Bir Ölünün Defteri 224
Bir Refikin Defter-i İhtisasatından 550, 553
Bir Temiz Havlu Uğruna 553
Bit 553
Bizim Anadolu 459
Bomba 159, 198, 240, 251, 303, 317, 325,
432, 447, 511, 546, 553, 554
Boykotaj Düşmanı 7, 196, 206, 254, 259,
339, 381, 554
Bugünkü Kahramanlar 239
Bülbülün Ölümü 648
Burhan Cahit 327
Burhanettin Özbilici 459
Buse-i Mader 310, 311
Busenin Şekli-i İptidaîsi 319, 337, 546, 553
Büyücü 159, 199, 200, 292, 294, 295, 340,
446, 465, 477, 511
Büyük Aile 182
Büyük Mecmua 240, 243, 287, 524, 565,
578
Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?
299, 522

C

Cafer Alp 169
Çağlayanlar 175
Cahit Kavcar 156
Çakmak 157, 205
Çaldıran Zaferi 412
Calibe Hanım 562, 577, 578
Çalikuşu 316
Camekânlar 310, 312
Camsab 87, 471
Çanakkale'den Sonra 12, 198, 239, 299,
303, 463, 477, 485, 497, 502, 511,
554, 584, 640
Çancının Karısı 185
Catule Mendes 223
Çehov 178, 315, 324, 458
Celal Nuri İleri 580
Celal Sahir 163, 167, 247, 254, 463, 472
Cemal Şakar 190
Çember 308

Cemil Süleyman 175
Cenap Şahabettin 165, 221, 594
Cephe Gerisi 327
Çerkez Mehmed Reşid 568
Cervantes 347, 350
Cesaret 159, 337
Cevat Şakir Kabaağaçlı 183
Cevat Turgut 163, 170
Cevdet Fahri 163, 168
Cevdet Osman 568
Cevizli Bahçe 185
Çirkin Bir Hakikat 319
Çizgili Kağıt 310
Çınaraltı 593
Çocuk Bahçesi 247, 573
Çocuk Dünyası 225
Çocuklarımız 484
Connop Thirlwall 333
Coşkun Karakaya 459
Cumhuriyet 532

D

Dama Taşları 340
Damat Ferit Paşa 239
D'Annunzio 275
Dede Korkut Hikâyeleri 306
Değirmen 532
Değişik Gözle 188
Dergâh 300, 470
Desenchantees 274
Deve 157, 474, 554
Devletin Menfaati Uğruna 337
Dicle 320, 508
Diken 87, 471, 565, 578
Divan Edebiyatı 224, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 276, 282
Dîvânü Lügâti't-Türk 392
Diyet 159, 161, 200, 287, 293, 294, 326, 327, 425, 428, 446, 466, 477, 478, 544, 554, 595, 596, 597, 598
Diyorlar ki 191, 207, 242, 325, 468
Doğduğum Yer 96, 223, 227, 646, 650
Doğu 536
Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin 259, 470
Doktor Monro'nun Mektubu 184

Donanma 225, 565, 578
Don Kişot 332, 347, 350
Dost 532
Dostoyevski 182
Duba 308
Duman 458
Dündar Taşer 459, 462
Dünkü Kahramanlar 239
Düğülerin Romanı 327
Dünyanın Nizamı 337
Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye 245
Düşler Seninle Ulu 460
Düşünme Zamanı 474, 554
Düşünüyorum 223, 225

E

Ebu'l-Gazî Bahadır Han 245
Edebî Serbest İzmir 573
Efruz Bey 10, 111, 176, 196, 199, 203, 234, 240, 242, 298, 304, 326, 327, 342, 343, 346, 432, 435, 476, 541, 566
Ege Kıyılarından 183
Ege'nin Dibi 183
Ekmek Kavgası 185
Eleğimsağma 205, 474, 554
Elektrik Lem'ası 483
Elif Aktaş 549
Elma 501, 550, 553
Emile Bergerat 269, 396, 441
Emin Bülent Serdaroglu 380
Emine Işinsu 457, 459
Emin Nihad 172
Enis Avni 233
Enis Behiç Koryürek 463, 577
Enis Öksüz 459
Enver Paşa 168, 238, 576, 577, 580, 600
Ergenekon'dan Çıkış 4, 104, 316
Erhan Dündar 478
Erkek Mektubu 9, 319, 349, 351, 356, 357
Eski Aşk Geceleri 175
Eski Kahramanlar 8, 10, 127, 146, 157, 199, 226, 228, 287, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 304, 371, 423, 425
Eski Resimler 181
Evhâm-ı Tahrîr 646
Evrâk-ı Perişan 224

Ey Aşk! 251
Eylül 224
Ey Türk Uyan 506

F

Fahri Celâlettin Göktulga 177
Faik Ali 165
Falaka 159, 316, 317, 324, 326, 429, 430,
544, 554, 555
Falih Rıfkı Atay 580
Faruk Nafiz 485, 578
Fatih Andı 350
Fatih Sakallı 476
Fatih Sultan Mehmed 412
Fatma Aliye 237
Fazıl Ahmet 254
Fecr-i Âtî 175, 242, 253, 268, 271, 310,
313, 396, 472, 601
Felsefe 553
Ferhunde Kalfa 174
Ferman 127, 158, 159, 161, 199, 287, 289,
290, 291, 294, 295, 304, 371, 372,
446, 465, 477, 478, 511, 544, 554,
595, 596, 597
Fethi Gözler 331
Fevziye Abdullah Tansel 318, 331, 473
Fon Sadriştayn'ın Karısı 158, 196, 242,
336, 474, 544
Fon Sadriştayn'ın Oğlu 111, 161, 204, 206,
242, 336, 511, 513, 544
Forsa 127, 157, 159, 161, 200, 287, 387,
425, 427, 432, 446, 466, 477, 511,
544
Franchet d'Espérey 239
Fuat Köprülü 88, 90, 91, 92, 95, 221, 578
Füruzan 190
Fuzuli 165

G

Galip Erdem 459
Gar Saati 181
Gaspard De La Nuit 306
Gayet Büyük Bir Adam 303, 337
Geceleyin 645
Genaral Degiorgis 573

Genç Kalemler 7, 10, 87, 96, 107, 111, 123,
128, 167, 176, 194, 204, 220, 222,
224, 225, 231, 235, 236, 244, 245,
247, 248, 249, 250, 251, 252, 253,
302, 319, 325, 374, 380, 385, 393,
394, 422, 437, 440, 447, 448, 471,
472, 487, 504, 508, 514, 559, 560,
561, 565, 574, 575, 593, 600, 601,
602, 603, 625, 626, 627, 629, 636,
637, 640, 653

Giritli Şefik 568
Gizli Mabret 237, 336, 474, 544, 553
Göl İnsanları 186
Gönen 111, 123, 150, 158, 223, 233, 324,
328, 348, 422, 445, 468, 475, 504,
540, 560, 563

Gregory Jusdanis 323
Gülen Ada 183
Gülen Ay 648
Gülşehri 393
Gündüz 532
Güner 240, 465, 470, 562, 578
Güneş 96, 166
Gurultu 337
Gustave Lebon 402
Güven Kaya 331
Güzellik ve Esatir 259
Güzel Türkçe-2 510

H

Habil Adem 168
Hafta 246, 384
Haftalık İzmir 471, 490, 573
Haftalık Serbest İzmir 573
Haftalık Türk Dünyası 525
Hakkı Süha Gezgin 389, 463, 577
Hakkı Tarık Us 325, 389, 473, 484
Hâlâ Güzel 174
Haldun Taner 188
Halide Edip 236, 237, 375, 506, 525, 527
Halit Ziyâ 174, 224
Halka Doğru 104, 163, 167, 225, 253, 326,
374
Hamdullah Suphi 252, 346, 463, 464, 472,
577
Harabeler 308, 310, 311, 502
Harem 160, 176, 554

Hârîstan ve Gülîstan 175
Hasan Ali Yücel 258
Hâtîften Bir Seda 335, 544, 556
Havvar 554
Havza 254
Hayal İçinde 224
Hayat-ı Hakikiye Sahneleri 175
Hayat-ı Muhayyel 175
Hediye 308, 309, 550, 553
Heinrich Heine 332
Hergün 459
Herkes İçin İçtimaiyat 565
Herkesin İçtiği Su 340, 474
Herkes Kendi Hayatını Yaşar 180
Hikâyeler 474
Hikmet Emin Bey 568
Hilal-i Ahmer 579
Hilmi Yücebaş 130, 331
Hiss-i Müncemid 422, 559, 564
Hizmet 174, 565
Hıfzı Tevfik Gönensay 463
Homer 45, 273, 339
Horoz 337
Hülya Argunşah 300, 318, 348, 470, 473, 475, 476
Hürriyet Bayrakları 3, 109, 161, 195, 234, 240, 303, 325, 369, 370, 371, 377, 378, 447, 507, 511
Hürriyete Lâyık Bir Kahraman 160, 342
Hürriyet Gecesi 198, 206, 296, 337, 381
Hüseyin Cahit 175, 224, 239, 249
Hüseyin Hilmi 573
Hüseyin Rahmi Gürpınar 175, 297, 346
Hüseyinzade Ali 247, 505, 568
Hüsün ve Şiir 248, 574, 600, 653

I

Introduction 'a l'histoire de l'Asie 247

İ

İbni Sina 127, 130, 147
İbrahim Alaattin Gövsa 463, 577
İbrahim Çallı 463
İbrahim Metin 457, 459
İbrahim Temo 567, 569
İcab-ı Sevda 308, 309, 310
İçimizden Biri 181

İfham 500, 524, 578
İhtiyarın Tenezzühü 422, 559, 564
İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi? 9, 359, 512
İkdam 174, 247, 653
İki Mebus 303, 319, 337, 550, 553
İki Mektup 175
İlhan Tarus 184
İlkbahar 309, 312
İlk Cinayet 158, 326, 544, 554, 555, 596
İlk Düşen Ak 158, 382, 553, 554
İlk Namaz 161, 316, 317, 319, 326, 465, 490, 501, 544, 554, 555, 563
İlk Temas İlk Zevk 175
İlm-i Sarf-ı Türkî 245
İlyada 46, 273, 473
İnat 346, 553
İnci 7, 71, 191, 348, 471, 525
İnci Enginün 471, 581
İnkisar-ı Hayal 308, 310, 312
İntizar 175
İpek Mendil 182
İrtica Haberi 198, 251, 303
İrtika 573
İshak Sükûti 567
İslâm Mecmuası 629
İsmail Canbulat 571
İsmail Gaspıralı 300, 505, 506, 518, 619
İsmail Hakkı 171, 577
İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu 346
İstanbul Türkçesi Hangisidir I 510
İstanbul'un İç Yüzü 327
İttihat ve Terakki 88, 93, 94, 95, 125, 194, 234, 239, 240, 249, 343, 505, 515, 524, 559, 560, 561, 565, 566, 567, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 579, 580, 581, 602, 636, 655

İzmir 573

İzzet Ulvi 608, 609

J

Jean Paul Richter 332
Jimnastiğe Dair 319
Joseph Campbell 358

K

Kaç Yerinden 127, 159, 161, 198, 201, 239, 463, 466, 477, 485, 554, 584, 640

Kadir Tanır 190
 Kadın 223, 225, 325, 573
 Kahramanın Sonsuz Yolculuğu 358, 359
 Kalamış 240, 311, 408, 463, 578
 Kamus-ı Türkî 246
 Kanlıtepe 329, 562, 575
 Karabibik 173
 Karaburun 329
 Kara Kasketli Amele 181
 Karamanoğlu Mehmed Bey 393
 Karmanyolacılar 337, 553, 595, 596, 598
 Kaşığı 157, 159, 316, 317, 326, 327, 383, 468, 544, 554, 555, 599
 Kâşgarlı Mahmud 392
 Kavâ'id-i Osmaniye 245
 Kavâ'id-i Türkiye 245
 Kavaklıkoz Hanında Bir Vaka 180
 Kavalalı Mehmet Ali Paşa 130
 Kazık 550, 553
 Kâzım Nami 163, 169
 Kemal Bilbaşar 185
 Kemal Tahir 186, 187, 327
 Kenan Hulusi Koray 180
 Keramet 205, 303, 326, 335, 474, 544
 Kerim Sebati 568
 Kesik Bıyık 160, 197, 303, 337, 554, 598
 Kim 532
 Kılıcımı Sürüyorum 181
 Kırım Mecmuası 522
 Kırk Anbar 173
 Kırk Kızlı 316
 Kırmızı ve Siyah 181
 Kır Sineği 308, 310, 550, 553
 Kış Hisleri 251
 Kıskançlık 544
 Kızılalma 506
 Kızılalma Neresi? 111, 200, 292, 294, 295, 477, 478, 553
 Kızıl Elma Neresi? 466, 511, 539, 582
 Kızılırmak 87, 96
 Kızıl Yol 474
 Köktürk Yazıtları 306
 Köle Hanı 184
 Koleksiyon 160, 495, 502
 Korkunç Bir Ceza 336
 Köroğlu Kimdi? 316
 Koşma 99, 100, 101, 102, 645, 647, 649

Koşmalar 525
 Küçük Ağa 189
 Küçük Hikâye 341
 Küçük Mecmua 231, 384, 388
 Küçük Şeyler 174
 Küçük Türk Tarihi 131, 132, 322
 Külâh 157, 205, 337
 Kumrular 308
 Kurbağa Duası 303, 326, 474, 544
 Kurbağa Esrarı 337
 Kurşun Kalem 308, 312
 Kurumuş Ağaçlar 205, 317, 544
 Kutadgu Bilig 392
 Kütük 127, 157, 159, 161, 199, 289, 294, 295, 327, 446, 465, 477, 511, 544

L

Lehçe-i Osmanî 245
 Leon Cahun 246
 Leylâ Erbil 190
 Lisan Bağ 511
 Lokanta Esrarı 337
 Lüzumsuz Adam 183
 Lyre Brisee 269, 396, 441

M

Mahalleye Mevkuf 174
 Mahir Durakoğlu 459
 Mahmut Şevket Paşa 575
 Mâî ve Siyâh 306
 Makul Bir Dönüş 340, 550, 553
 Malta 239, 464
 Malumyan 572
 Maupassant tarzı 176, 177, 180, 182, 315, 422, 446
 May 532
 Mecmua-i Edebiye 422, 559, 564
 Mefhum Buhranı 376
 Mefkûre 649
 Mehdi 3, 39, 41, 42, 161, 196
 Mehmedîmken 157, 197
 Mehmed Reşad 574, 609, 610, 626
 Mehmed Rifat 170
 Mehmet Akif Ersoy 253, 348, 423, 580
 Mehmet Emin 3, 107, 246, 247, 297, 345, 397, 463, 505, 506, 577, 580

Mehmet Kaplan 477
Mehmet Rauf 165, 174, 209
Mehmet Seyda 184
Mehmet Talat 571
Mekkeli Sabri Bey 568
Mektep 175
Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi 225, 505, 516, 566, 600, 601, 625
Memduh Şevket Esendal 178, 180, 182, 184, 189
Memlekete Mektup 161, 197, 381, 524
Memleket Hikâyeleri 177
Memurun Ölümü 458
Mensur Şiirler 308
Mercur de Soleil 473
Merhaba Akdeniz 183
Meriç Coşkun 459
Mermer Tezgâh 544
Meşveret 570, 571
Mevlana 253
Mihri Pektaş 236
Millî Edebiyat 107, 182, 225, 244, 252, 253, 258, 260, 265, 266, 268, 270, 271, 277, 302, 306, 316, 325, 368, 394, 422, 446, 468, 472, 478, 529, 530, 531, 559, 560, 562, 574, 592, 640, 654
Millî Kuvvetimiz 511, 523
Millî Mücadele 180, 194, 239, 243, 305, 477, 566, 567, 579, 580, 613, 643
Millî Savaş Hikâyeleri 177
Millî Şiirler 388
Millî Talim 579
Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset 4, 88, 92, 95, 104, 505, 514, 600, 601
Miralay Tomas 561
Miras 25, 157, 160, 544, 553
Moiz Kohen 506
Mondros Mütarekesi 239, 240
Muallim Naci 406
Müfide Ferit 506
Müftüoğlu Ahmet Hikmet 175
Muhâkemetü'l-Lûgateyn 392
Muharrem Ergin 391
Muhayyelat 172
Muhbir 245

Müjde 239, 463, 550, 553, 584, 640
Mürebbiye 336
Mürteciler Karşısında Din 376
Musa Bigef 518
Müsameretname 173
Mustafa Halûk Ökeren 85
Mustafa Kemal Atatürk 239, 242, 286, 448, 463, 464, 472, 524, 536, 571, 572, 576, 578, 579, 580
Mustafa Miyasoğlu 190
Mustafa Şekip Tunç 346
Müstakbel Validelere 319
Müvekkile-i Fenne 483
Muzaffer Buyrukçu 190
Muzaffer Uyguner 318, 470, 475

N

Nabizâde Nâzım 173
Nadan 157, 200, 287, 477, 539, 544, 582
Nafliyon 238, 330, 394, 562, 575
Nahit Sırrı Örik 181
Nakarat 159, 161, 198, 240, 303, 325, 337, 447
Nakiye Hala 175
Namık Kemal 111, 165, 173, 278, 318, 342, 569, 638
Namus 160, 544, 554, 556
Nasıl Kurtarmış 158
Nâzım Hikmet Polat 470, 475, 502, 603
Nazlı Eray 190
Nazmi Ziya Güran 463
Necati Cumalı 188
Necati Mert 331
Necip Asım 131, 246, 247, 322
Necip Türkçü 564, 573
Nedim 165, 256, 266, 278
Nedim Ünal 459
Nejat Muallimoğlu 459
Nergisi 220, 283, 340
Neşide-i Garam 309
Nevsal-i Millî 510
Nev-yunanilik 7, 253, 254, 255, 258, 259
Nezihe Meriç 189
Nezle 554
Niçin Aldatırlarmış 175
Niçin Zengin Olmamış 157, 160
Nigâr Binti Osman 237

Nihad Sâmî Banarlı 391
Nihat Müftüoğlu 130
Nihat Sami Banarlı 331
Nişanlı 227
Nişanlılar 337
Niyazi'ye 96, 166, 167
Nüks-i Şairiyet 308, 310
Nuri Özşahin 459

O

Odesa 273
Oğlumuz 189
Oğuzata Altaylı 459, 462
Oğuz Atay 190
Oktay Akbal 187
Orhan Dündar 478
Orhan Kemal 185
Orhan Seyfi Orhon 463
Orhun Abideleri 391
Ortadoğu 459
Oscar Wilde 306
Osman Çakır 459
Osman Cemal Kaygılı 177
Osmanlıca Değil Türkçe 168, 509
Osmanlı Devleti 90, 109, 195, 233, 235,
236, 238, 240, 241, 247, 260, 261,
278, 301, 303, 305, 323, 326, 367,
374, 376, 378, 379, 401, 402, 431,
483, 504, 505, 506, 507, 510, 511,
514, 516, 520, 523, 525, 527, 564,
567, 572, 574, 576, 580, 581, 594,
607, 614, 615, 617, 618, 619, 624,
625, 626, 635, 636, 640, 641
Osman Oktay 459
Osman Şahin 190
Otomobil 308, 311

Ö

Ö. Faruk Huyugüzel 473
Ölüm Sahili 308, 310, 311, 312, 502
Ömer Fevzi Bey 324
Ömer Seyfettin 17, 18, 27, 35, 37, 43, 45,
52, 85, 87, 96, 104, 107, 111, 122,
131, 137, 147, 148, 150, 151, 163,
172, 192
Ömer Seyfettin - Bütün Eserleri 470

Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri 470
Ömer Seyfettin'e Göre Kadın 387
Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri 469
Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı
233, 318, 469
Önce Ekmekler Bozuldu 187

P

Pamuk İpliği 251, 387
Panait Istrati 182
Pantürkizm 240, 505
Papağan 308, 311
Pazarlık 185
Peçevî Tarihi 327, 426
Pembe İncili Kaftan 10, 127, 157, 158, 159,
161, 200, 291, 294, 295, 305, 326,
327, 387, 409, 410, 411, 412, 418,
425, 432, 446, 449, 466, 478, 485,
511, 539, 544, 554, 594, 596, 597
Pembe Menekşe 309
Perili Köşk 205, 336, 544, 553, 554
Pervanelerin Ölümü 308, 310, 471
Perviz 87, 223, 251, 471, 473, 653
Peyam 254, 258
Peyam-ı Edebî 254, 258
Piç 3, 85, 110, 338, 507, 513
Pierre Loti 237, 274, 336, 357
Pir Sultan 308
Piyano 223, 225, 308, 311, 471
Post Kavgası 550, 553
Prens Sabahaddin 571, 572
Primo Türk Çocuğu 5, 111, 120, 160, 163,
167, 236, 251, 317, 321, 326, 368,
380, 464, 475, 505, 511, 546, 554,
603
Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu? 111, 196,
197, 199, 447, 544
Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü? 111, 169,
197, 199, 447
Psikoloji Politik 402
Psikoloji ve Beş Türlü Mantık 330
Pul Mecmuası 473

Rahmi Bey 209, 571
Raife Molla 174

Rasih Demirci 459
Rasim Haşmet 253
Rasim Özdenören 190
Ratko Mladic 464
Recaizade Mahmut Ekrem 245
Refik Ahmet Sevengil 180
Refik Halit Karay 177, 326, 327
Rene Maizeroy 269
Reşad Nuri 578
Reşat Enis Aygen 181
Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 391
Resneli Niyazi 167, 572
Rimbaud 306
Rıza Tevfik 228, 254, 346, 379
Robert L. Tener 367, 373
Rondo 647
Rûbab 253
Rûbab-ı Şikeste 269, 320
Ruhi Kılıçkiran 459
Rumeli 231, 559
Ruşen Eşref Ünaydın 325
Rüşvet 544
Rûtbe 159
Ruzname 328, 447

S

Saatleri Ayarlama Enstitüsü 333
Sabah 79, 174, 422, 488, 559, 564
Sabahattin Ali 179, 182
Sadaktaki Üç Ok 459
Sadi Somuncuoğlu 459
Sadık Kemal Tural 449, 459, 460, 469, 477, 593
Sadık Yalsızuçanlar 190
Sadri Ertem 178, 179, 180, 181, 182, 187
Sait Faik Abasıyanık 182, 183, 187, 188, 189, 458
Sakız 309
Salih Zeki 253, 578
Samet Ağaoğlu 181
Samim Kocagöz 185
Samipaşazâde Sezâi 174
Sanatkârlar 181
Sansar 308, 312
Sarnıç 182
Sâti Bey 346

Sa'y ve Saadet 483
Sebat 565
Sebilü'r-Reşad 163, 603, 604, 629, 630
Sebilü'r-Reşad 5, 149, 230
Seçme Hikâyeler 130, 474, 475, 546
Sedâd 225
Sedat Nuri 254
Selahattin Enis 178, 180
Selahattin Öksüzcü 463
Selanikli Nazım Bey 568
Selim İleri 190
Sema Uğurcan 473
Semaver 182, 458
Serap Uzuner Yurt 549
Serbest İzmir 225, 565, 573
Serfiçeli İzzet 169
Servet-i Fünûn 174, 175, 204, 246, 265, 268, 271, 309, 310, 311, 313, 325, 396, 437, 440, 441, 442, 592
Sevdâ 174
Sevinç Çokum 190
Seyyie-i Tesâmüh 174
Sezai Karakoç 190
Sivrisinek 316, 346
Sırat-ı Müstakim 163
Sonbahar 309
Son Emel 175
Strassburg Hâtıraları 181
Süleyman Nazif 89, 91, 115, 221, 239, 241, 254, 278, 283
Süleyman Paşa 220, 245
Sulh Felsefesinden 298
Sultan Veled 393
Süreyya Saltuğ 388
Susuz Yaz 188

Ş

Şahmerdan 182
Şair 565, 578
Şair Evlenmesi 245, 442
Şecere-i Türkî 245
Şefkate İman 158, 159, 337
Şehabettin Süleyman 223, 325, 564
Şemsettin Sami 220, 246, 277, 384, 509
Şerafettin Mağmumi 568, 570
Şerif Aktaş 176, 179

Şerif Oktürk 331
 Şeyh Ahmed Gülşehri 392
 Şeyh Galip 165
 Şeyhî 455
 Şeyyad Hamza 393
 Şimeler 299, 338, 379, 513
 Şimşek 647
 Şinasi 173, 224, 245, 269, 277, 283, 611

T

Tabii Yazmak Sanatı 259
 Tahir Akın Karauğuz 536
 Tahir Alangu 12, 187, 233, 331, 389, 469,
 529, 530, 531, 532, 533, 537, 555,
 557, 602
 Tahsin Yücel 190
 Ta'lim-i Edebiyyat 245
 Talkınla Salkım 180
 Tam Bir Görüş 205, 346, 432
 Tanin 254, 258, 322, 330, 473, 510, 520,
 521, 640
 Tarhan 3, 4, 36, 87, 95, 96, 103, 104, 163,
 166, 167, 168, 169, 170, 171, 219,
 471, 514, 601
 Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür 160, 388, 553
 Tarihten Sesler 532
 Tark Buğra 189
 Tark Dursun K. 190
 Tarus'un Hikâyeleri 184
 Tavuklar 337
 Teali-i Nisvan Cemiyeti 236
 Tedfin-i Hülyâ 646
 Teke Tek 157, 159, 161, 199, 200, 292, 294,
 478, 511
 Tekin Alp 506, 527
 Tellî Kavak 185
 Tenezzüh 483, 488, 501
 Tenkidin Faydası 404
 Tepedeki Ev 181
 Terbiye Cemiyeti 579
 Tercümân-ı Ahvâl 245
 Tercümân-ı Hakikat 510, 523
 Teselli 159, 161, 199, 290, 295, 478, 544
 Tevfik Fikret 96, 115, 165, 254, 270, 297,
 320, 327, 441
 Ticaret ve Nasip 565
 Timsal-i Aşk 175
 Todor Jivkov 464
 Tomris Uyar 190
 Topuz 127, 157, 159, 161, 205, 292, 294,
 295, 348, 387, 478, 511, 554
 Töre Devlet 459
 Tos 160, 554
 Trablusgarp Savaşı 325, 401, 566, 574
 T. S. Eliot 306
 Tuhaf Bir Ölüm 180
 Tuhaf Bir Zulüm 161, 198, 303, 326
 Turan 506, 524
 Turan'a Doğru 506
 Turan Masalları 359, 512
 Türbe 335
 Türcan Yüksel 548, 554
 Turganyev 458
 Turgut Günay 458, 459, 460
 Türk 610, 613
 Türkçeye Karşı Enderunca 168, 509
 Türkçeye Kimler "Osmanlıca" Der? 510
 Türkçüler ve Muharebe 403, 522, 604
 Türkçülüğün Esasları 129, 601, 622
 Türkçülük 4, 12, 85, 123, 124, 125, 176,
 194, 222, 225, 231, 233, 236, 247,
 248, 303, 323, 346, 380, 388, 401,
 403, 422, 435, 437, 448, 477, 478,
 505, 511, 513, 565, 566, 589, 592,
 593, 605, 612, 613, 615, 621, 622,
 630
 Türkçülük Fikri 524
 Türkçü Necip 234, 325
 Türk Derneği 247, 253, 280, 320, 374, 508
 Türk Dili 476
 Türk Dünyası 167, 191, 400, 473, 649
 Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar 392
 Türk Kadını 565, 578
 Türk Kalbi 505
 Türk Kültürü 476
 Türklerin Millî Bayramı 5, 322, 476, 520
 Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak
 88, 90
 Türklük, İslamlık, Osmanlılık 88, 90, 617
 Türklük Mefkûresi 150, 323
 Türklük Üzerine Yazılar 10, 401, 402, 403
 Türk Ocağı 171, 236, 237, 252, 253, 472,
 505, 576, 605

Türk Ocakları 476, 536, 556, 579
Türk Sazı 111
Türk Sözü 6, 87, 96, 163, 164, 166, 167,
168, 169, 171, 225, 321, 374, 446,
509, 510, 565, 577, 649
Türk Tarihi 247
Türk'ün Kitabı 505
Türk Yurdu 4, 17, 26, 34, 36, 42, 44, 51,
56, 61, 69, 75, 78, 80, 84, 85, 86, 87,
88, 95, 103, 104, 106, 110, 121, 130,
136, 146, 147, 149, 150, 162, 163,
171, 191, 206, 219, 222, 225, 228,
230, 232, 236, 243, 247, 252, 253,
259, 286, 295, 300, 305, 313, 318,
323, 330, 331, 348, 357, 365, 373,
374, 377, 382, 389, 400, 403, 408,
421, 431, 435, 444, 451, 467, 476,
481, 486, 503, 507, 513, 517, 521,
528, 558, 583, 591, 599, 608, 609,
617, 619, 621, 622, 629, 630, 634,
642, 657

U

Uçurumun Kenarında 159
Ukde 175
Uluğ Bey 127, 130, 147
Ulûm 246
Umran Nazif 181, 185
Umumi ve Hususi Türkçe 321, 509
Un Larme 473

Ü

Üç Tarz-ı Siyaset 247, 321, 613
Ülkü 536

V

Vahap Akbaş 190
Vakit 180, 181, 565, 578
Vámbéry 610, 612
Varlık 182
Vatan 532
Vatan! Yalnız Vatan... 298, 600, 601, 602,
628
Vazof 224
V. Dubrovski 474

Vehbi Okur 459, 462
Velid Ebüzziya 580
Velinimet 158, 544, 553
Veysî 220
Vire 127, 157, 159, 161, 199, 228, 289, 294,
295, 446, 474, 478, 511, 544, 550,
553

Voltaire 332

Vüs'at O. Bener 189

W

William Ewart Gladstone 631

Y

Yâd 564, 645
Yadigârlarım 174
Yağmur Tunalı 459
Yahya Kemal 253, 254, 255, 258, 259, 331,
448
Yakorit 125, 385, 446, 540, 561, 573
Yakup Çelik 476
Yakup Kadri Karaosmanoğlu 177, 564, 593
Yalnız Efe 205, 303, 317, 325, 326, 475,
478, 544, 546, 554
Yalnız Kadın 188
Yanya 224, 231, 325, 328, 394, 446, 562,
575
Yarın 232, 649
Yarınki Turan Devleti 150, 386, 505, 506,
507, 509, 514, 517, 521, 565, 600,
601, 622, 624, 631
Yaşamak İçin 181
Yaşasın Deniz 183
Yataklı Vagon Yolcusu 180
Yavuz Sultan Selim 412, 427
Yaz Geceleri 308
Yeditepe 532
Yeğenim 175
Yemin 161, 303, 335, 554
Yeni Divan 474, 478
Yeni Dünya 565, 578
Yeni Gün 4, 5, 104
Yeni Hayat 437, 636, 638
Yeni Kahramanlar 584
Yeni Kurt 532
Yenilik 532

Yeni Lisan 6, 10, 11, 107, 128, 204, 220,
221, 222, 231, 235, 241, 244, 249,
250, 253, 271, 280, 281, 282, 308,
310, 311, 320, 325, 345, 385, 388,
390, 393, 394, 400, 436, 437, 439,
440, 441, 442, 447, 471, 473, 485,
487, 488, 501, 502, 508, 531, 559,
562, 565, 574, 592, 600, 603, 625,
635, 636, 638, 643, 653
Yeni Mecmua 163, 225, 226, 228, 273, 287,
321, 323, 463, 474, 497, 513, 565,
578, 584, 640
Yeni Turan 506, 525
Yeni Türk 532
Yetik Ozan 457, 458, 459, 460
Yirminci Asırda Zekâ 320, 471, 513
Yıkık Han 251
Yücel Hacaloğlu 459
Yuf Borusu Seni Bekliyor 159
Yüksek Aydınlıklar 3, 96
Yüksek Ökçeler 337, 466, 544, 554
Yunus Emre 253, 392, 393, 555
Yunus Nadi Abalıoğlu 580
Yurt 532
Yusuf Akçura 247, 254, 374, 505, 521, 527,
609, 614
Yusuf Akgül 478
Yusuf Atılğan 190
Yusuf Has Hâcib 392
Yusuf Razi Bel 463
Yüz Akı 544, 598

Z

Zaman 494, 565, 578
Zamanın Elinden Tutmak 460
Zekâ 225, 378, 495
Zemberek 182
Zeytin Ekmek 205
Ziya Gökalp 88, 89, 90, 91, 92, 95, 123,
124, 126, 163, 167, 201, 220, 221,
222, 231, 236, 239, 242, 244, 249,
254, 297, 320, 325, 346, 374, 375,
376, 379, 380, 383, 388, 393, 437,
448, 504, 505, 506, 508, 509, 511,
513, 516, 525, 559, 561, 565, 574,
580, 587, 600, 601, 602, 622, 629,
635, 636
Ziya Paşa 173, 269, 270, 468, 569, 611
Zonguldak Hikâyeleri 184
Zürriyet 182

